

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

МАТЕМАТИКА

5–9 класи

Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів¹

¹ Програма затверджена Наказом Міністерства освіти і науки України від 07.06.2017 № 804

Укладачі програми (2012 р.): М. І. Бурда, Ю. І. Мальований, Є. П. Нелін, Д. А. Номировський, А. В. Паньков, Н. А. Тарасенкова, М. В. Чемерис, М. С. Якір
У розвантаженні програми (2015 рік) брали участь: М. І. Бурда, А. В. Паньков, М. С. Якір, Д. А. Номировський
Над оновленням програми (2017 рік) працювали: М. І. Бурда, Б. В. Кудренко, О. Я. Біляніна, А. І. Азаренкова, О. І. Буковська, Т. С. Кіндюх, О. Є. Лисенко, А. В. Милянник, Н. В. Панова, А. В. Паньков

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Мета базової загальної середньої освіти: розвиток та соціалізація особистості учнів, формування їхньої національної самосвідомості, загальної культури, світоглядних орієнтирів, екологічного стилю мислення і поведінки, творчих здібностей, дослідницьких навичок і навичок життєзабезпечення, здатності до саморозвитку та самонавчання в умовах глобальних змін і викликів.

Випускник основної школи — це патріот України, який знає її історію; носій української культури, який поважає культуру інших народів; компетентний мовець, що вільно спілкується державною мовою, володіє також рідною (у разі відмінності) й однією чи кількома іноземними мовами, має бажання і здатність до самоосвіти, виявляє активність і відповідальність у громадському й особистому житті, здатний до підприємливості та ініціативності, має уявлення про світобудову, бережно ставиться до природи, безпечно й доцільно використовує досягнення науки і техніки, дотримується здорового способу життя.

Провідним засобом реалізації вказаної мети є запровадження компетентнісного підходу у навчально-виховний процес загальноосвітньої школи шляхом формування предметних і ключових компетентностей.

Курс математики основної школи логічно продовжує реалізацію завдань математичної освіти учнів, розпочату в початкових класах, розширюючи і доповнюючи ці завдання відповідно до вікових і пізнавальних можливостей школярів. В основу побудови змісту та організації процесу навчання математики покладено *компетентнісний підхід*, відповідно до якого кінцевим результатом навчання предмета є сформовані певні компетентності, як здатності учня застосовувати свої знання в навчальних і реальних життєвих ситуаціях, повноцінно брати участь в житті суспільства, нести відповідальність за свої дії. Навчання математики в основній школі передбачає формування предметної математичної компетентності, сутнісний опис якої подано у розділі «Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності» цієї програми. Формування зазначеної компетентності підпорядковується реалізації загальних завдань шкільної математичної освіти. До них належать:

- формування *ставлення* до математики як невід'ємної складової загальної культури людини, необхідної умови її повноцінного життя в сучасному суспільстві на основі ознайомлення з ідеями і методами математики як

універсальної мови науки і техніки, ефективного засобу моделювання і дослідження процесів і явищ навколишнього світу;

- забезпечення *оволодіння* математичною мовою, розуміння ними математичної символіки, математичних формул і моделей як таких, що дають змогу описувати загальні властивості об'єктів, процесів та явищ;

- формування *здатності* логічно обґрунтовувати та доводити математичні твердження, застосовувати математичні методи у процесі розв'язування навчальних і практичних задач, використовувати математичні знання і вміння під час вивчення інших навчальних предметів;

- розвиток *умінь* працювати з підручником, опрацьовувати математичні тексти, шукати і використовувати додаткову навчальну інформацію, критично оцінювати здобуту інформацію та її джерела, виокремлювати головне, аналізувати, робити висновки, використовувати отриману інформацію в особистому житті;

- формування *здатності* оцінювати правильність і раціональність розв'язування математичних задач, обґрунтовувати твердження, приймати рішення в умовах неповної, надлишкової, точної та ймовірнісної інформації.

Крім цих загальних освітніх завдань в основній школі реалізуються такі специфічні для даного етапу навчання математики освітні завдання:

- розширення знань про число (від натуральних чисел до дійсних), формування культури усних, письмових, інструментальних обчислень;

- формування системи функціональних понять, умінь використовувати функції та їх графіки для характеристики залежностей між величинами, опису явищ і процесів;

- забезпечення оволодіння учнями мовою алгебри, вміннями здійснювати перетворення алгебраїчних виразів, розв'язувати рівняння, нерівності та їх системи, моделювати за допомогою рівнянь реальні ситуації, пояснювати здобуті результати;

- забезпечення оволодіння мовою геометрії, розвиток їх просторових уявлень і уяви, умінь виконувати основні геометричні побудови за допомогою геометричних інструментів (лінійки з поділками, транспортира, косинця, циркуля і лінійки);

- формування знань про геометричні фігури на площині, їх властивості, а також умінь застосовувати здобуті знання у навчальних і життєвих ситуаціях;

- формування уявлення про найпростіші геометричні фігури в просторі та їх властивості, а також первинних умінь застосовувати їх у навчальних і життєвих ситуаціях;

- ознайомлення зі способами і методами математичних доведень, формування умінь їх практичного використання;

- формування знань про основні геометричні величини (довжину, площу, об'єм, міру кута), про способи їх вимірювання й обчислення для планіметричних і

найпростіших стереометричних фігур, а також уміння застосовувати здобуті знання у навчальних і життєвих ситуаціях;

- вивчення геометричних перетворень площини та їх найпростіших властивостей, а також розвиток в учнів функціональних уявлень на геометричному змісті;

Крім того, навчання математики має зробити певний внесок у формування ключових компетентностей.

	Ключові компетентності	Компоненти
1	Спілкування державною (і рідною — у разі відмінності) мовами	<p>Уміння: ставити запитання і розпізнавати проблему; міркувати, робити висновки на основі інформації, поданої в різних формах (у таблицях, діаграмах, на графіках); розуміти, пояснювати і перетворювати тексти математичних задач (усно і письмово), грамотно висловлюватися рідною мовою; доречно та коректно вживати в мовленні математичну термінологію, чітко, лаконічно та зрозуміло формулювати думку, аргументувати, доводити правильність тверджень; поповнювати свій словниковий запас.</p> <p>Ставлення: розуміння важливості чітких та лаконічних формулювань.</p> <p>Навчальні ресурси: означення понять, формулювання властивостей, доведення теорем</p>
2	Спілкування іноземними мовами	<p>Уміння: спілкуватися іноземною мовою з використанням числівників, математичних понять і найуживаніших термінів; ставити запитання, формулювати проблему; зіставляти математичний термін чи буквене позначення з його походженням з іноземної мови, правильно використовувати математичні терміни в повсякденному житті.</p> <p>Ставлення: усвідомлення важливості вивчення іноземних мов для розуміння математичних термінів та позначень, пошуку інформації в іншомовних джерелах.</p> <p>Навчальні ресурси: тексти іноземною мовою з використанням статистичних даних, математичних термінів</p>
3	Математична	<p>Уміння: оперувати числовою інформацією,</p>

	компетентність	<p>геометричними об'єктами на площині та в просторі; встановлювати відношення між реальними об'єктами навколишньої дійсності (природними, культурними, технічними тощо); розв'язувати задачі, зокрема практичного змісту; будувати і досліджувати найпростіші математичні моделі реальних об'єктів, процесів і явищ, інтерпретувати та оцінювати результати; прогнозувати в контексті навчальних та практичних задач; використовувати математичні методи у життєвих ситуаціях.</p> <p>Ставлення: усвідомлення значення математики для повноцінного життя в сучасному суспільстві, розвитку технологічного, економічного й оборонного потенціалу держави, успішного вивчення інших дисциплін.</p> <p>Навчальні ресурси: розв'язування математичних задач, зокрема таких, що моделюють реальні життєві ситуації</p>
4	Основні компетентності у природничих науках і технологіях	<p>Уміння: розпізнавати проблеми, що виникають у довкіллі і які можна розв'язати засобами математики; будувати та досліджувати математичні моделі природних явищ і процесів.</p> <p>Ставлення: усвідомлення важливості математики як універсальної мови науки, техніки та технологій.</p> <p>Навчальні ресурси: складання графіків та діаграм, які ілюструють функціональні залежності результатів впливу людської діяльності на природу</p>
5	Інформаційно-цифрова компетентність	<p>Уміння: структурувати дані; діяти за алгоритмом та складати алгоритми; визначати достатність даних для розв'язання задачі; використовувати різні знакові системи; знаходити інформацію та оцінювати її достовірність; доводити істинність тверджень.</p> <p>Ставлення: критичне осмислення інформації та джерел її отримання; усвідомлення важливості ІКТ для ефективного розв'язування математичних задач.</p> <p>Навчальні ресурси: візуалізація даних, побудова графіків та діаграм за допомогою програмних</p>

		засобів
6	Уміння вчитися впродовж життя	<p>Уміння: визначати мету навчальної діяльності, відбирати й застосовувати потрібні знання та способи діяльності для досягнення цієї мети; організовувати та планувати свою навчальну діяльність; моделювати власну освітню траєкторію, аналізувати, контролювати, коригувати та оцінювати результати своєї навчальної діяльності; доводити правильність власного судження або визнавати помилковість.</p> <p>Ставлення: усвідомлення власних освітніх потреб та цінності нових знань і вмінь; зацікавленість у пізнанні світу; розуміння важливості вчитися впродовж життя; прагнення до вдосконалення результатів своєї діяльності.</p> <p>Навчальні ресурси: моделювання власної освітньої траєкторії</p>
7	Ініціативність і підприємливість	<p>Уміння: генерувати нові ідеї, вирішувати життєві проблеми, аналізувати, прогнозувати, ухвалювати оптимальні рішення; використовувати критерії раціональності, практичності, ефективності та точності, з метою вибору найкращого рішення; аргументувати та захищати свою позицію, дискутувати; використовувати різні стратегії, шукаючи оптимальних способів розв'язання життєвого завдання.</p> <p>Ставлення: ініціативність, відповідальність, упевненість у собі; переконаність, що успіх команди – це й особистий успіх; позитивне оцінювання та підтримка конструктивних ідей інших.</p> <p>Навчальні ресурси: задачі підприємницького змісту (оптимізаційні задачі)</p>
8	Соціальна і громадянська компетентності	<p>Уміння: висловлювати власну думку, слухати і чути інших, оцінювати аргументи та змінювати думку на основі доказів; аргументувати та відстоювати свою позицію; ухвалювати аргументовані рішення в життєвих ситуаціях; співпрацювати в команді, виділяти та виконувати власну роль в командній роботі; аналізувати власну</p>

		<p>економічну ситуацію, родинний бюджет, користуючись математичними методами; орієнтуватися в широкому колі послуг і товарів на основі чітких критеріїв, робити споживчий вибір, спираючись, зокрема, і на математичні дані.</p> <p>Ставлення: ощадливість і поміркованість; рівне ставлення до інших незалежно від статків, соціального походження; відповідальність за спільну справу; налаштованість на логічне обґрунтування позиції без передчасного переходу до висновків; повага до прав людини, активна позиція щодо боротьби із дискримінацією.</p> <p>Навчальні ресурси: задачі соціального змісту</p>
9	Обізнаність і самовираження у сфері культури	<p>Уміння: здійснювати необхідні розрахунки для встановлення пропорцій, відтворення перспективи, створення об'ємно-просторових композицій; унаочнювати математичні моделі, зображати фігури, графіки, рисунки, схеми, діаграми.</p> <p>Ставлення: усвідомлення взаємозв'язку математики та культури на прикладах з архітектури, живопису, музики та ін.; розуміння важливості внеску математиків у загальносвітову культуру.</p> <p>Навчальні ресурси: математичні моделі в різних видах мистецтва</p>
10	Екологічна грамотність і здорове життя	<p>Уміння: аналізувати і критично оцінювати соціально-економічні події в державі на основі статистичних даних; враховувати правові, етичні, екологічні і соціальні наслідки рішень; розпізнавати, як інтерпретації результатів вирішення проблем можуть бути використані для маніпулювання.</p> <p>Ставлення: усвідомлення взаємозв'язку математики та екології на основі статистичних даних; ощадне та бережливе відношення до природніх ресурсів, чистоти довкілля та дотримання санітарних норм побуту; розгляд порівняльної характеристики щодо вибору здорового способу життя; власна думка та позиція до зловживань алкоголю, нікотину тощо.</p> <p>Навчальні ресурси: навчальні проекти, задачі</p>

		соціально-економічного, екологічного змісту; задачі, які сприяють усвідомленню цінності здорового способу життя
--	--	---

Такі ключові компетентності, як вміння вчитися, ініціативність і підприємливість, екологічна грамотність і здоровий спосіб життя, соціальна та громадянська компетентності можуть формуватися відразу засобами усіх навчальних предметів. Виокремлення в навчальних програмах таких наскрізних ліній ключових компетентностей як **«Екологічна безпека й сталий розвиток»**, **«Громадянська відповідальність»**, **«Здоров'я і безпека»**, **«Підприємливість і фінансова грамотність»** спрямоване на формування в учнів здатності застосовувати знання й уміння у реальних життєвих ситуаціях.

Наскрізнi лiнii та їх реалiзацiя

Наскрізнi лiнii є засобом iнтеграцiї ключових i загальнопредметних компетентностей, навчальних предметів та предметних циклів; їх необхідно враховувати при формуванні шкільного середовища.

Наскрізнi лiнii є соціально значимими надпредметними темами, які допомагають формуванню в учнів уявлень про суспільство в цілому, розвивають здатність застосовувати отримані знання у різних ситуаціях.

Навчання за наскрізними лініями реалізується насамперед через:

організацію навчального середовища — зміст та цілі наскрізних тем враховуються при формуванні духовного, соціального і фізичного середовища навчання;

навчальні предмети — виходячи із наскрізних тем при вивченні предмета проводяться відповідні трактовки, приклади і методи навчання, реалізуються надпредметні, міжкласові та загальношкільні проекти. Роль навчальних предметів при навчанні за наскрізними темами різна і залежить від цілей і змісту навчального предмета та від того, наскільки тісно той чи інший предметний цикл пов'язаний із конкретною наскрізною темою;

предмети за вибором;

роботу в проектах;

позакласну навчальну роботу і роботу гуртків.

Коротка характеристика наскрізних ліній

1. Наскрізна лінія **«Екологічна безпека й сталий розвиток»** спрямована на формування в учнів соціальної активності, відповідальності та екологічної свідомості, готовності брати участь у вирішенні питань збереження довкілля і розвитку суспільства, усвідомлення важливості сталого розвитку для майбутніх поколінь.

Проблематика наскрізної лінії «Екологічна безпека та сталий розвиток» реалізується в курсі математики, насамперед, через завдання з реальними даними про використання природних ресурсів, їх збереження та примноження. Аналіз цих даних сприяє розвитку бережливого ставлення до навколишнього середовища, екології, формуванню критичного мислення, вміння вирішувати проблеми, критично оцінювати перспективи розвитку навколишнього середовища і людини. Можливі уроки на відкритому повітрі. При розгляді цієї лінії важливе місце займають відсоткові обчислення, функції, елементи статистики.

2. Реалізація наскрізної лінії «*Громадянська відповідальність*» сприятиме формуванню відповідального члена громади і суспільства, що розуміє принципи і механізми функціонування суспільства. Ця наскрізна лінія освоюється в основному через колективну діяльність (дослідницькі роботи, роботи в групі, проекти тощо), яка поєднує математику з іншими навчальними предметами і розвиває в учнів готовність до співпраці, толерантність щодо різноманітних способів діяльності і думок.

Навчання математики має викликати в учнів якомога більше позитивних емоцій, а її зміст — бути націленим на виховання порядності, старанності, систематичності, послідовності, посидючості і чесності. Приклад вчителя покликаний зіграти важливу роль у формуванні толерантного ставлення до товаришів, незалежно від рівня навчальних досягнень. З цієї ж наскрізною лінією пов'язані, наприклад, процентні обчислення, елементи статистики, що дозволяють учням зрозуміти значення кількісних показників при характеристиці суспільства і його розвитку.

3. Завданням наскрізної лінії «*Здоров'я і безпека*» є становлення учня як емоційно стійкого члена суспільства, здатного вести здоровий спосіб життя і формувати навколо себе безпечне життєве середовище.

Наскрізна лінія «Здоров'я і безпека» в курсі математики реалізується через завдання з реальними даними про безпеку і охорону здоров'я (текстові завдання, пов'язані з середовищем дорожнього руху, рухом пішоходів і транспортних засобів, відсотковими обчисленнями і графіками, що стосуються чинників ризику). Особливо важливий аналіз причин ДТП, пов'язаних із перевищенням швидкості. Варто звернути увагу на проблеми, пов'язані із ризиками для життя і здоров'я при вивченні основ математичної статистики. Вирішення проблем, знайдених з «ага-ефектом»², розгляд красивих геометричних конструкцій, пошук оптимальних методів розв'язування задач тощо, здатні викликати в учнів чимало радісних емоцій.

4. Наскрізна лінія «*Підприємливість і фінансова грамотність*» націлена на розвиток лідерських ініціатив, здатність успішно діяти в технологічному швидкозмінному середовищі, забезпечення кращого розуміння учнями практичних аспектів фінансових питань (здійснення заощаджень, інвестування, запозичення, страхування, кредитування тощо).

² Під «ага-ефектом» мається на увазі спільне вирішення задачі з ефектом раптового здогаду, «еврики».

Ця наскрізна лінія пов'язана з розв'язуванням практичних задач щодо планування господарської діяльності та реальної оцінки власних можливостей, складання сімейного бюджету, формування економного ставлення до природних ресурсів. Вона реалізується під час вивчення відсоткових обчислень, рівнянь та функцій.

Необхідною умовою формування компетентностей є діяльна спрямованість навчання, яка передбачає постійне включення учнів до різних видів педагогічно доцільної активної навчально-пізнавальної діяльності, а також практична його спрямованість. Доцільно, де це можливо, не лише показувати виникнення математичного факту із практичної ситуації, а й ілюструвати його застосування на практиці. Формуванню математичної та ключових компетентностей сприяє встановлення та реалізація у навчанні математики міжпредметних і внутрішньопредметних зв'язків, а саме: змістово-інформаційних, операційно-діяльних і організаційно-методичних. Їх використання посилює пізнавальний інтерес учнів до навчання і підвищує рівень їхньої загальної культури, створює умови для систематизації навчального матеріалу і формування наукового світогляду. Учні набувають досвіду застосування знань на практиці та перенесення їх в нові ситуації.

Важливу роль у навчанні математики відіграє систематичне використання історичного матеріалу, який підвищує інтерес до вивчення математики, стимулює потяг до наукової творчості, пробуджує критичне ставлення до фактів, дає учням уявлення про математику як невід'ємну складову загальнолюдської культури. На дохідливих прикладах слід показувати учням, як розвивалися математичні поняття і відношення, теорії й методи. Ознайомлення учнів з іменами та біографіями видатних учених, які створювали математику, зокрема видатних українських математиків, сприятиме національному і патріотичному вихованню школярів.

Характеристика навчального змісту і особливостей його реалізації

Зміст математичної освіти в основній школі структурується за такими змістовими лініями: *числа; вирази; рівняння і нерівності; функції; геометричні фігури; геометричні величини*. Кожна з них розвивається з урахуванням завдань вивчення математики на цьому ступені шкільної освіти, в якому виокремлюються два основні етапи: 5–6 класи і 7–9 класи. Освітні завдання на першому етапі реалізуються у процесі вивчення єдиного курсу математики, на другому — двох курсів: алгебри і геометрії.

Курс математики 5–6 класів передбачає розвиток, збагачення і поглиблення знань учнів про числа і дії над ними, числові й буквені вирази, величини та їх вимірювання, рівняння, числові нерівності, а також уявлень про окремі геометричні фігури на площині і в просторі. Понятійний апарат, обчислювальні алгоритми, графічні уміння і навички, що мають бути сформовані на цьому етапі вивчення курсу, є тим підґрунтям, що забезпечує успішне

вивчення в наступних класах алгебри і геометрії, а також інших навчальних предметів, де застосовуються математичні знання.

Основою курсу становить розвиток поняття числа та формування міцних обчислювальних і графічних навичок. У 5–6 класах відбувається поступове розширення множини натуральних чисел до множини раціональних чисел шляхом послідовного введення дробів (звичайних і десяткових), а також від’ємних чисел разом із формуванням культури усних, письмових, інструментальних обчислень.

Навчальний матеріал, що стосується виразів, величин, рівнянь і нерівностей, геометричних фігур, має загалом пропедевтичний характер. Ознайомлення з ним готує учнів до свідомого системного вивчення відповідних тем у курсах алгебри і геометрії. Зокрема, учні мають дістати уявлення про використання букв для запису законів арифметичних дій, формул, навчитись обчислювати значення простих буквених виразів, складати за умовою задачі й розв’язувати нескладні рівняння першого степеня спочатку на основі залежностей між компонентами арифметичних дій, а згодом із використанням основних властивостей рівнянь. Важливе значення для підготовки учнів до систематичного вивчення алгебри, геометрії та інших предметів мають початкові відомості про метод координат, які дістають учні 5–6 класів: зображення чисел на координатній прямій, прямокутна система координат на площині, виконання відповідних побудов, побудова і аналіз окремих графіків залежностей між величинами.

Істотне місце у вивченні курсу займають текстові задачі, основними функціями яких є розвиток логічного мислення учнів та ілюстрація практичного застосування математичних знань. Під час розв’язування текстових задач учні також вчаться використовувати математичні моделі. Розв’язування таких задач супроводжує вивчення всіх тем, передбачених програмою.

Зміст геометричного матеріалу включає початкові відомості про планіметричні (відрізок, промінь, пряма, кут, трикутник, прямокутник, квадрат, коло, круг) і стереометричні (прямокутний паралелепіпед, куб, піраміда) фігури. Учні набувають навичок вимірювання довжини відрізка й градусної міри кута, знаходження площ і об’ємів деяких фігур, побудови геометричних фігур за допомогою лінійки, косинця, транспортира і циркуля. Розширюються уявлення учнів про вимірювання геометричних величин на прикладах вимірювання і порівняння відрізків і кутів, побудови відрізків даної довжини і кутів із заданою градусною мірою, оперування формулами периметрів, площ і об’ємів геометричних фігур — знаходження невідомого компонента формули за відомими. Побудова кута за допомогою транспортира або косинця (прямого кута), прямої та відрізка за допомогою лінійки використовується при побудові трикутників, прямокутників, перпендикулярних і паралельних прямих.

Вивчення геометричних фігур має передбачати використання наочних ілюстрацій, прикладів із довкілля, життєвого досвіду учнів, виконання побудов і сприяти виробленню вмінь виділяти форму і розміри як основні властивості геометричних фігур. Закріплення понять супроводжується їх класифікацією

(кутів, трикутників, взаємного розміщення прямих на площині). Властивості геометричних фігур спочатку обґрунтовуються дослідно-індуктивно, потім застосовуються в конкретних ситуаціях, що сприяє виробленню в учнів умінь доказово міркувати.

Основа інтеграції геометричного матеріалу з арифметичним і алгебраїчним — числові характеристики (довжина, площа, об'єм) геометричних фігур. Узагальнюються знання учнів про одиниці вимірювання довжини, площі, об'єму і вміння переходити від одних одиниць до інших, оскільки ці знання і вміння використовуються у вивченні предметів природничого циклу і в трудовому навчанні.

Важливим є формування в учнів умінь подавати дані у вигляді таблиць, графіків і діаграм різних типів та на основі їхнього аналізу робити відповідні висновки.

Вивчення математики у 5–6 класах здійснюється з переважанням індуктивних міркувань в основному на наочно-інтуїтивному рівні із залученням практичного досвіду учнів і прикладів із довкілля. Відбувається поступове збільшення теоретичного матеріалу, який вимагає обґрунтування тверджень, що вивчаються. Це готує учнів до ширшого використання дедуктивних методів на наступному етапі вивчення математики.

У 7–9 класах вивчаються два курси: алгебра і геометрія.

Основними завданнями **курсу алгебри** є формування умінь виконання тотожних перетворень цілих і дробових виразів, розв'язування рівнянь і нерівностей та їх систем, достатніх для свідомого їх використання у вивченні математики і суміжних предметів, а також для практичних застосувань. Важливе завдання полягає в залученні учнів до використання рівнянь і функцій як засобів математичного моделювання реальних процесів і явищ, розв'язування на цій основі прикладних задач. У процесі вивчення курсу посилюється роль обґрунтувань математичних тверджень, індуктивних і дедуктивних міркувань, формування різноманітних алгоритмів, що має сприяти розвитку логічного мислення і алгоритмічної культури школярів.

На цьому етапі шкільної математичної освіти учні починають ознайомлюватися з дійсними числами. Так, до відомих учням числових множин долучається множина ірраціональних чисел.

Основу курсу становлять перетворення раціональних та ірраціональних виразів. Важливо забезпечити формування умінь школярів виконувати основні види перетворень таких виразів, що є передумовою подальшого успішного засвоєння курсу та використання математичного апарату під час вивчення інших шкільних предметів. Розглядається поняття степеня з цілим показником та його властивості.

Істотного розвитку набуває змістова лінія рівнянь та нерівностей. Процес розв'язування рівняння трактується як послідовна заміна даного рівняння рівносильними йому рівняннями. На основі узагальнення відомостей про рівняння, здобутих у попередні роки, вводиться поняття лінійного рівняння з

однією змінною. Курс передбачає вивчення лінійних рівнянь, квадратних рівнянь та рівнянь, які зводяться до лінійних або квадратних. Розглядаються системи лінійних рівнянь та рівнянь другого степеня з двома змінними. Щодо останніх, то увага зосереджується на системах, де одне рівняння – другого степеня, а друге – першого степеня. Передбачається розгляд лише найпростіших систем рівнянь, у яких обидва рівняння другого степеня.

Значне місце відводиться застосуванню рівнянь до розв'язування різноманітних задач. Ця робота має пронизувати всі теми курсу. Важливе значення надається формуванню умінь застосовувати алгоритм розв'язування задачі за допомогою рівняння.

Елементарні відомості про числові нерівності доповнюються і розширюються за рахунок вивчення властивостей числових нерівностей, лінійних нерівностей з однією змінною та квадратних нерівностей. Розглядається розв'язування систем двох лінійних нерівностей з однією змінною.

У 7 класі вводиться одне з фундаментальних математичних понять — поняття функції. У цьому ж класі розглядається лінійна функція та її графік. Ці відомості використовуються для графічного ілюстрування розв'язування лінійного рівняння з однією змінною, а також системи двох лінійних рівнянь з двома змінними. Інші види функцій розглядаються у зв'язку з вивченням відповідного матеріалу, що стосується решти змістових ліній курсу. Зокрема у 8 класі в темах «Раціональні вирази» та «Квадратні корені» учні ознайомлюються з функціями $y = \frac{k}{x}$, $y = x^2$ і $y = \sqrt{x}$ та їх властивостями. У 9 класі розглядається квадратична функція. Вивчення її властивостей пов'язується, зокрема, з розв'язуванням квадратних нерівностей.

Таким чином, функціональна лінія пронизує весь курс алгебри основної школи і розвивається в тісному зв'язку з тотожними перетвореннями, рівняннями і нерівностями. Властивості функцій, як правило, встановлюються за їх графіками, тобто на основі наочних уявлень, і лише деякі властивості обґрунтовуються аналітично. У міру оволодіння учнями теоретичним матеріалом кількість властивостей, що підлягають вивченню, поступово збільшується. Під час вивчення функцій чільне місце відводиться формуванню умінь будувати й аналізувати графіки функцій, характеризувати за графіками функцій процеси, які вони описують, спроможності розуміти функцію як певну математичну модель реального процесу.

Дев'ятикласники також ознайомляться з основними поняттями комбінаторики, теорії ймовірностей та статистики.

Головна лінія *курсу геометрії* — геометричні фігури та їх властивості. Основними поняттями курсу є: точка, пряма, площина, належати, лежати між. Перші три поняття – це основні геометричні фігури, а два останніх – основні відношення. Це неозначувані поняття – для них не формулюються означення, але їх зміст розкривається через опис, показ, характеристику. Інші поняття курсу визначаються, а їх властивості встановлюються шляхом доказових міркувань.

Учень має усвідомити, що під час доведення теорем можна користуватися означеннями і раніше доведеними теоремами.

Фігури, що вивчаються на площині — точка, пряма, відрізок, промінь, кут, трикутник, чотирикутник, багатокутник, коло, круг. Учень повинен формулювати означення планіметричних фігур та їх елементів, зображати їх на малюнку, класифікувати кути, трикутники, чотирикутники, правильні багатокутники.

У 7 класі учні ознайомлюються з основами геометричної науки — означеннями, теоремами, основними методами доведення теорем, основними задачами на побудову. Поглиблюються і систематизуються відомості про геометричні величини: довжину і градусну міру кута.

Однією з основних задач, що вивчається в курсі геометрії, є розв'язування трикутників. У 8 класі розглядається задача розв'язування прямокутного трикутника. Для цього вводиться поняття косинуса, синуса, тангенса гострого кута прямокутного трикутника, доводиться теорема Піфагора. Дана тема продовжується в 9 класі — розв'язуються довільні трикутники. Це потребує введення формул для знаходження синуса і косинуса тупого кута та доведення теорем косинусів і синусів.

Поглиблюються і систематизуються відомості про геометричні величини: довжину, градусну міру кута, площу. У 8 класі вводиться одне з найскладніших понять шкільного курсу — поняття площі. Виведення формул для обчислення площ планіметричних фігур (прямокутника, паралелограма, трикутника, ромба, трапеції) спирається на основні властивості площ. Вивчення формул площ фігур дає можливість розв'язувати низку прикладних задач.

У 9 класі розширюються уявлення учнів про аналітичне задання геометричних фігур, зокрема подається рівняння прямої, кола, виводяться формули довжини відрізка, координат середини відрізка, формується поняття про метод координат, який застосовується до доведення теорем та розв'язування задач.

До відомих учням скалярних величин долучаються векторні величини. Розглядаються рівні, протилежні, колінеарні вектори.

Структура програми

Програму представлено в табличній формі, що містить дві частини: очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів та зміст навчального матеріалу, необхідний для їх досягнення. У правій частині вказано навчальний матеріал, який підлягає вивченню у відповідному класі. Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів орієнтують на результати навчання, які є об'єктом контролю й оцінювання. Окрім того в кінці кожного класу наведено перелік прикладних задач, що можуть виконуватись учнями під час навчання. Дані задачі пов'язані як із імплементацією наскрізних ліній ключових компетентностей, так і з практичною спрямованістю навчального матеріалу. Перелік задач не є обов'язковим для виконання (вчитель може обирати ті задачі, які краще підійдуть даному класу та конкретним учням) та не є повним (вчитель може пропонувати учням будь-які інші практичні задачі на власний

розсуд). Зміст навчального матеріалу структуровано за темами відповідних навчальних курсів із визначенням мінімальної кількості годин на їх вивчення. На початку кожного класу вказано значну кількість резервних годин, які вчитель, на власний розсуд може витратити на систематизацію та повторення матеріалу на початку та в кінці року, збільшення кількості годин на кожну із вказаних тем, зокрема для внесення змін до орієнтовного календарно-тематичного плану.

5 клас

МАТЕМАТИКА

(140 год, 4 год на тиждень, резерв — 40 год)

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів	Зміст навчального матеріалу
Тема 1. НАТУРАЛЬНІ ЧИСЛА І ДІЇ З НИМИ. ГЕОМЕТРИЧНІ ФІГУРИ І ВЕЛИЧИНИ (40 год)	
<p>Учень/учениця: наводить приклади: натуральних чисел; шкал; числових і буквених виразів, формул; рівнянь; знаходить на малюнках: відрізок даної довжини та кут даної градусної міри; геометричні фігури, вказані у змісті; розпізнає у просторі та співвідносить з об'єктами навколишньої дійсності: куб, прямокутний паралелепіпед, піраміду; розрізняє: цифри і числа читає і записує: натуральні числа в межах мільярда; використовує: властивості арифметичних дій з натуральними числами; записує і пояснює формули: периметра вказаних у змісті геометричних фігур; площі прямокутника, квадрата; об'єму</p>	<p>Натуральні числа. Число нуль.</p> <p>Цифри. Десятковий запис натуральних чисел.</p> <p>Порівняння натуральних чисел.</p> <p>Арифметичні дії з натуральними числами та їх властивості. Квадрат і куб натурального числа.</p> <p>Ділення з остачею.</p> <p>Числові вирази. Буквені вирази та формули.</p> <p>Рівняння. Відрізок, пряма, промінь.</p> <p>Шкала. Координатний промінь.</p> <p>Кут та його градусна міра. Види</p>

<p>прямокутного паралелепіпеда й куба; пояснює, що таке: натуральне число; квадрат і куб натурального числа; пряма; промінь; координатний промінь; кут; трикутник; квадрат; прямокутник; прямокутний паралелепіпед; куб; рівняння; розв'язати рівняння; пояснює правила: додавання, віднімання, множення, ділення, порівняння; виконання ділення з остачею; класифікує: кути за градусною мірою; трикутники за видами їхніх кутів; зображує: відрізок даної довжини та кут даної градусної міри; вказані у змісті геометричні фігури за допомогою лінійки, косинця, транспортира; координатний промінь, натуральні числа на координатному промені; вимірює та обчислює: довжину відрізка; градусну міру кута; периметр трикутника та прямокутника; розв'язує вправи, що передбачають: запис числа у вигляді суми розрядних доданків; виконання чотирьох арифметичних дій з натуральними числами; піднесення натурального числа до квадрата та куба; порівняння натуральних чисел; ділення з остачею; обчислення значень числових і буквених виразів, периметра і площі прямокутника, квадрата і об'єму прямокутного паралелепіпеда й куба; розв'язує: рівняння на основі залежностей між компонентами та результатом арифметичних дій; текстові задачі, зокрема комбінаторні</p>	<p>кутів.</p> <p>Трикутник та його периметр. Види трикутників за кутами.</p> <p>Прямокутник. Квадрат.</p> <p>Площа і периметр прямокутника і квадрата. Прямокутний паралелепіпед. Куб.</p> <p>Об'єм прямокутного паралелепіпеда і куба.</p> <p>Піраміда</p>
--	---

Тема 2. ДРОБОВІ ЧИСЛА І ДІЇ З НИМИ (60 год)

Учень/учениця:

наводить приклади: звичайних і десятих дробів;
розрізняє: звичайні і десятих дроби; правильні і неправильні дроби
пояснює, що таке: чисельник і знаменник дробу; мішане число;
читає і записує: звичайні та десятих дроби; мішані числа;
формулює означення: правильного і неправильного дробу; відсотка; середнього арифметичного;
розв'язує вправи, що передбачають: порівняння, додавання і віднімання звичайних дробів з однаковими знаменниками; порівняння, округлення, додавання, множення і ділення десятих дробів; перетворення мішаного числа у неправильний дріб; перетворення неправильного дробу в мішане число або натуральне число; знаходження відсотка від числа та числа за його відсотком; знаходження середнього арифметичного кількох чисел, середнього значення величини

Звичайні дроби. Правильні та неправильні дроби. Звичайні дроби і ділення натуральних чисел. Мішані числа.

Порівняння звичайних дробів з однаковими знаменниками.

Додавання і віднімання звичайних дробів з однаковими знаменниками. Десятих дріб. Запис десятих дробів. Порівняння десятих дробів. Округлення десятих дробів.

Арифметичні дії з десятих дробами.

Відсотки.

Середнє арифметичне. Середнє значення величини

Розв'язує сюжетні задачі з реальними даними щодо: використання природних ресурсів рідного краю; безпеки руху; знаходження периметрів та площ земельних ділянок, підлоги класної кімнати, об'єму об'єктів, що мають форму прямокутного паралелепіпеда; розрахунку сімейного бюджету, можливості здійснення масштабних покупок; розрахунків, пов'язаних із календарем і годинником тощо

6 клас

МАТЕМАТИКА

(140 год, 4 год на тиждень, резерв — 40 год)

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів	Зміст навчального матеріалу
Тема 1. ПОДІЛЬНІСТЬ НАТУРАЛЬНИХ ЧИСЕЛ (10 год)	
<p>Учень/учениця: наводить приклади: простих і складених чисел; парних і непарних чисел; чисел, що діляться націло на 2, 3, 5, 9, 10; розрізняє: прості і складені числа; дільники і кратні натурального числа; формулює означення понять: дільник, кратне, просте число, складене число, спільний дільник; ознаки подільності на 2, 3, 5, 9, 10; розв’язує вправи, що передбачають: використання ознак подільності чисел на 2, 3, 5, 9, 10; розкладання натуральних чисел на прості множники; знаходження спільних дільників двох чисел; найбільшого спільного дільника (НСД) двох чисел в межах ста; знаходження найменшого спільного кратного (НСК) двох чисел в межах ста</p>	<p>Дільники та кратні натурального числа.</p> <p>Ознаки подільності на 2, 3, 5, 9, 10.</p> <p>Прості та складені числа.</p> <p>Розкладання чисел на прості множники.</p> <p>Найбільший спільний дільник.</p> <p>Найменше спільне кратне</p>
Тема 2. ЗВИЧАЙНІ ДРОБИ (26 год)	
<p>Учень/учениця: наводить приклади: скінченних та нескінченних періодичних десяткових дробів; взаємно обернених чисел; розрізняє: скінченні та нескінченні періодичні десяткові дроби;</p>	<p>Основна властивість дроби.</p> <p>Скорочення дроби. Найменший спільний знаменник дробів.</p> <p>Зведення дробів до спільного знаменника. Порівняння дробів.</p> <p>Арифметичні дії зі звичайними</p>

<p>читає і записує: нескінченні періодичні дроби;</p> <p>розуміє правила: порівняння, додавання, віднімання, множення і ділення звичайних дробів; знаходження дроби від числа та числа за його дробом;</p> <p>формулює основну властивість дроби;</p> <p>розв'язує вправи, що передбачають: скорочення дробів; зведення дробів до спільного знаменника; порівняння дробів; додавання, віднімання, множення і ділення звичайних дробів; запис звичайного дроби у вигляді десяткового дроби; знаходження дроби від числа та числа за його дробом</p>	<p>дробами.</p> <p>Знаходження дроби від числа і числа за його дробом.</p> <p>Перетворення звичайних дробів у десяткові.</p> <p>Нескінченні періодичні десяткові дроби. Десяткові наближення звичайного дроби</p>
--	---

Тема 3. ВІДНОШЕННЯ І ПРОПОРЦІЇ (24 год)

<p>Учень/учениця:</p> <p>наводить приклади пропорційних величин;</p> <p>розрізняє: коло і круг; пряму та обернену пропорційність; види діаграм;</p> <p>розуміє, що таке: відношення; пряма та обернена пропорційна залежність; масштаб; коло, круг, круговий сектор; діаграма;</p> <p>формулює: означення пропорції; основну властивість пропорції;</p> <p>зображує та знаходить на малюнках: коло і круг; круговий сектор; стовпчасті та кругові діаграми;</p> <p>розв'язує вправи, що передбачають: знаходження відношення чисел і величин; використання масштабу; знаходження невідомого члена пропорції; запис</p>	<p>Відношення. Пропорція. Основна властивість пропорції. Пряма та обернена пропорційна залежність. Поділ числа у даному відношенні.</p> <p>Масштаб.</p> <p>Відсоткове відношення двох чисел. Відсоткові розрахунки</p> <p>Коло. Довжина кола. Круг.</p> <p>Площа круга. Круговий сектор. Стовпчасті та кругові діаграми</p>
---	---

<p>відсотків у вигляді звичайного і десяткового дробів; знаходження довжини кола і площі круга; аналіз стовпчастих та кругових діаграм; розв'язує: основні задачі на відсотки; задачі на пропорційні величини і пропорційний поділ</p>	
Тема 4. РАЦІОНАЛЬНІ ЧИСЛА ТА ДІЇ З НИМИ (40 год)	
<p style="text-align: center;">Учень/учениця:</p> <p>наводить приклади: додатних та від'ємних чисел; протилежних чисел; цілих та раціональних чисел; розуміє, що таке: модуль числа; протилежні числа; цілі числа; раціональні числа; координатна пряма; координатна площина; подібні доданки; будує: координатну пряму; координатну площину; перпендикулярні й паралельні прямі за допомогою лінійки і косинця; графіки залежностей між величинами по точках; розв'язує вправи, що передбачають: знаходження модуля числа; порівняння раціональних чисел; додавання, віднімання, множення і ділення раціональних чисел; обчислення значень числових виразів, що містять додатні й від'ємні числа; розкриття дужок, зведення подібних доданків; знаходження координат точки на координатній площині та побудову точки за її координатами; аналіз графіків залежностей між величинами (відстань, час; температура, час тощо); розв'язує: рівняння з використанням правил, що ґрунтуються на основних властивостях рівняння; текстові</p>	<p>Додатні та від'ємні числа, число нуль. Координатна пряма. Протилежні числа. Модуль числа. Цілі числа. Раціональні числа. Порівняння раціональних чисел. Арифметичні дії з раціональними числами. Властивості додавання і множення раціональних чисел. Розкриття дужок. Подібні доданки та їх зведення. Рівняння. Основні властивості рівнянь. Перпендикулярні й паралельні прямі, їх побудова за допомогою лінійки і косинця. Координатна площина. Приклади графіків залежностей між величинами</p>

задачі за допомогою рівнянь	
<p>Розв'язує сюжетні задачі на: розрахунок відсоткового відношення різних величин (наприклад, працездатного населення регіону, калорій тощо); прийняття рішень у сфері фінансових операцій, розрахунок власних та родинних фінансів, комунальних платежів; вміння розпоряджатись власними коштами, в простих ситуаціях оцінювати очікувані та реальні витрати тощо</p>	

7 клас

АЛГЕБРА

(70 год, 2 год на тиждень, резерв — 12 год)

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів	Зміст навчального матеріалу
<p>Тема 1. ЦІЛІ ВИРАЗИ (30 год)</p>	
<p>Учень/учениця: наводить приклади: числових виразів; виразів зі змінними; одночленів; многочленів пояснює:</p> <ul style="list-style-type: none"> · як знайти числове значення виразу зі змінними при заданих значеннях змінних; · що таке: тотожні вирази, тотожне перетворення виразу, одночлен стандартного вигляду, коефіцієнт; <p>формулює:</p> <ul style="list-style-type: none"> · означення: одночлена, степеня з натуральним показником; многочлена, подібних членів многочлена, степеня многочлена; · властивості степеня з натуральним показником; · правила: множення одночлена і многочлена, множення двох многочленів; <p>розв'язує вправи, що передбачають: обчислення значень</p>	<p>Вирази зі змінними. Цілі раціональні вирази.</p> <p>Тотожність. Тотожні перетворення виразу.</p> <p>Степінь з натуральним показником. Властивості степеня з натуральним показником.</p> <p>Одночлен. Піднесення одночленів до степеня. Множення одночленів. Многочлен. Подібні члени многочлена та їх зведення. Степінь многочлена.</p> <p>Додавання, віднімання і множення многочленів.</p> <p>Формули квадрата двочлена, різниці квадратів, суми і різниці кубів.</p> <p>Розкладання многочленів на</p>

<p>виразів зі змінними; зведення одночлена до стандартного вигляду; перетворення добутку одночлена і многочлена, суми, різниці, добутку двох многочленів у многочлен; розкладання многочлена на множники способом винесення спільного множника за дужки, способом групування, за формулами скороченого множення та із застосуванням декількох способів; використання зазначених перетворень у процесі розв'язування рівнянь, доведення тверджень</p>	<p>множники</p>
<p>Тема 2. ФУНКЦІЇ (10 год)</p>	
<p>Учень/учениця: наводить приклади: функціональних залежностей; лінійних функцій; пояснює, що таке: аргумент; функція; область визначення функції; область значень функції; графік функції; формулює означення понять: функція; графік функції; лінійна функція; пряма пропорційність; називає та ілюструє на прикладах способи задання функції; описує побудову графіка функції, зокрема лінійної та її окремого виду – прямої пропорційності; розв'язує вправи, що передбачають: знаходження області визначення функції; знаходження значення функції за даним значенням аргументу; побудову графіка лінійної функції; знаходження за графіком функції значення функції за даним значенням аргументу і навпаки; визначення окремих характеристик функції за її графіком (додатні значення, від'ємні значення, нулі);</p>	<p>Функціональна залежність між величинами як математична модель реальних процесів.</p> <p>Функція. Область визначення та область значень функції. Способи задання функції. Графік функції.</p> <p>Лінійна функція її графік та властивості</p>

<p>складає та розв'язує задачі на: пряму пропорційність на основі життєвого досвіду; побудову графіків при моделюванні реальних процесів з використанням лінійної функції тощо</p>	
<p>Тема 3. ЛІНІЙНІ РІВНЯННЯ ТА ЇХ СИСТЕМИ (18 год)</p>	
<p>Учень/учениця: наводить приклади: рівняння з однією та двома змінними; лінійних рівнянь з однією та двома змінними; системи двох лінійних рівнянь з двома змінними; пояснює:</p> <ul style="list-style-type: none"> · що таке система двох лінійних рівнянь з двома змінними; · скільки розв'язків може мати система двох лінійних рівнянь з двома змінними; <p>формулює означення: лінійних рівнянь з однією та двома змінними; розв'язку рівняння з двома змінними; розв'язку системи двох лінійних рівнянь з двома змінними; будує графіки лінійних рівнянь із двома змінними; описує способи розв'язування системи двох лінійних рівнянь з двома змінними; характеризує випадки, коли система двох лінійних рівнянь з двома змінними має один розв'язок; має безліч розв'язків; не має розв'язків; складає: рівняння та системи рівнянь за умовою текстової задачі; розв'язує: лінійні рівняння з однією змінною і рівняння, що зводяться до них; текстові задачі за допомогою лінійних рівнянь з однією змінною; системи двох лінійних рівнянь з двома змінними, вказаними у змісті способами; текстові задачі за</p>	<p>Лінійне рівняння з однією змінною. Лінійне рівняння з двома змінними та його графік.</p> <p>Система двох лінійних рівнянь з двома змінними.</p> <p>Розв'язування систем двох лінійних рівнянь з двома змінними: графічним способом; способом підстановки; способом додавання.</p> <p>Лінійні рівняння та їх системи як математичні моделі текстових задач</p>

допомогою систем двох лінійних рівнянь з двома змінними	
Розв'язує сюжетні задачі: на рух з точки зору його безпеки; на розпорядження власними та родинними фінансами; фінансового змісту крізь призму історичних подій тощо	

8-й клас

АЛГЕБРА

(70 год, 2 год на тиждень, резерв — 20 годин)

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів	Зміст навчального матеріалу
Тема 1. РАЦІОНАЛЬНІ ВИРАЗИ (24 год)	
<p>Учень/учениця: наводить приклади: раціонального виразу; раціонального дроби; степеня із цілим показником; розпізнає: цілі раціональні вирази; дробові раціональні вирази; пояснює:</p> <ul style="list-style-type: none"> як виконати скорочення дроби; як звести дріб до нового знаменника; як звести дроби до спільного знаменника; що таке стандартний вигляд числа; <p>формулює:</p> <ul style="list-style-type: none"> основну властивість дроби; властивості степеня з цілим показником; правила: додавання, віднімання, множення, ділення дробів, піднесення дроби до степеня; умову рівності дроби нулю; означення: степеня з нульовим 	<p>Степінь із цілим показником та його властивості.</p> <p>Стандартний вигляд числа.</p> <p>Раціональні вирази.</p> <p>Раціональні дроби. Основна властивість раціонального дроби.</p> <p>Арифметичні дії з раціональними дробами.</p> <p>Раціональні рівняння. Рівносильні рівняння.</p> <p>Функція $y = \frac{k}{x}$, її графік і властивості</p>

<p>показником; степеня з цілим від'ємним показником;</p> <p>описує властивості функції $y = \frac{k}{x}$ за її графіком;</p> <p>розв'язує вправи, що передбачають: скорочення дробів; зведення дробів до спільного знаменника; знаходження суми, різниці, добутку, частки дробів; тотожні перетворення раціональних виразів; розв'язування рівнянь зі змінною в знаменнику дробу; перетворення степенів з цілим показником; запис числа в стандартному вигляді; побудову графіка функції $y = \frac{k}{x}$</p>	
<p>Тема 2. КВАДРАТНІ КОРЕНІ. ДІЙСНІ ЧИСЛА (10 год)</p>	
<p>Учень/учениця:</p> <p>наводить приклади: раціональних чисел; ірраціональних чисел;</p> <p>пояснює, що таке: раціональне число; ірраціональне число; дійсне число;</p> <p>формулює: означення арифметичного квадратного кореня з числа; властивості арифметичного квадратного кореня;</p> <p>характеризує: властивості функцій $y = x^2$, $y = \sqrt{x}$, за їх графіками;</p> <p>розв'язує вправи, що передбачають: застосування поняття арифметичного квадратного кореня для обчислення значень виразів, спрощення виразів, розв'язування рівнянь, порівняння значень виразів; перетворення виразів із застосуванням винесення множника з-під знака кореня, внесення множника під знак кореня, звільнення від ірраціональності в</p>	<p>Функція $y = x^2$, її графік і властивості.</p> <p>Арифметичний квадратний корінь. Властивості арифметичного квадратного кореня.</p> <p>Раціональні числа.</p> <p>Ірраціональні числа. Дійсні числа.</p> <p>Функція $y = \sqrt{x}$, її графік і властивості</p>

знаменнику дробу; побудову графіків функцій $y = x^2$, $y = \sqrt{x}$;	
Тема 3. КВАДРАТНІ РІВНЯННЯ (16 год)	
<p>Учень/учениця: наводить приклади: квадратних рівнянь; квадратних тричленів; формулює:</p> <ul style="list-style-type: none"> · означення квадратного рівняння та квадратного тричлена; кореня квадратного рівняння; · теорему Вієта; <p>записує: формулу коренів квадратного рівняння; формулу розкладання квадратного тричлена на лінійні множники; складає квадратне рівняння за умовою текстової задачі; розв'язує вправи, що передбачають: знаходження коренів квадратних рівнянь; розкладання квадратного тричлена на множники; знаходження коренів рівнянь, що зводяться до квадратних; складання і розв'язування квадратних рівнянь та рівнянь, що зводяться до них, як математичних моделей прикладних задач</p>	<p>Квадратні рівняння.</p> <p>Формула коренів квадратного рівняння.</p> <p>Теорема Вієта.</p> <p>Квадратний тричлен.</p> <p>Розкладання квадратного тричлена на лінійні множники.</p> <p>Розв'язування рівнянь, які зводяться до квадратних.</p> <p>Квадратне рівняння та рівняння які зводяться до квадратних, як математичні моделі прикладних задач</p>
<p>Розв'язує сюжетні задачі на: використання взаємозв'язків економічних явищ; види та розрахунки податків, платежів; рух; продуктивність праці; вартість товару; сумісну роботу; суміші та сплави тощо</p>	

9 клас

АЛГЕБРА

(70 год, 2 год на тиждень, резерв — 18 год)

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів	Зміст навчального матеріалу
Тема 1. НЕРІВНОСТІ (14 год)	
<p>Учень/учениця: наводить приклади: числових нерівностей; нерівностей зі змінними; лінійних нерівностей з однією змінною; подвійних нерівностей; пояснює що таке об'єднання та перетин числових проміжків; формулює:</p> <ul style="list-style-type: none"> · властивості числових нерівностей, властивості нерівностей зі змінною; · означення: розв'язку лінійної нерівності з однією змінною, рівносильних нерівностей; <p>обгрунтовує властивості числових нерівностей; зображує на координатній прямій: об'єднання та перетин числових проміжків, задані нерівностями числові проміжки; виконує обернене завдання; записує розв'язки нерівностей та їх систем у вигляді об'єднання числових проміжків або у вигляді відповідних нерівностей; розв'язує: лінійні нерівності з однією змінною; системи лінійних нерівностей з однією змінною</p>	<p>Числові нерівності. Основні властивості числових нерівностей.</p> <p>Нерівності зі змінними. Лінійні нерівності з однією змінною.</p> <p>Числові проміжки.</p> <p>Рівносильні нерівності.</p> <p>Системи лінійних нерівностей з однією змінною</p>
Тема 2. КВАДРАТИЧНА ФУНКЦІЯ (20 год)	
<p>Учень/учениця: наводить приклади квадратичної функції; обчислює значення функції в точці пояснює перетворення графіків функції: $f(x) \rightarrow f(x)+a$; $f(x) \rightarrow f(x+a)$; $f(x) \rightarrow kf(x)$, $f(x) \rightarrow -f(x)$; алгоритм</p>	<p>Властивості функції. Нулі функції, проміжки знакосталості, зростання і спадання функції, найбільше та найменше значення функції. Перетворення графіків функцій. Квадратична функція, її графік і</p>

<p>побудови графіка квадратичної функції; характеризує функцію за її графіком розв'язує вправи, що передбачають: побудову графіка квадратичної функції; розв'язування квадратних нерівностей; знаходження розв'язків систем двох рівнянь з двома змінними, з яких хоча б одне рівняння другого степеня; складання і розв'язування систем рівнянь з двома змінними як математичних моделей прикладних задач</p>	<p>властивості. Квадратна нерівність. Система двох рівнянь з двома змінними. Система двох рівнянь з двома змінними як математична модель прикладної задачі</p>
--	--

Тема 3. ЧИСЛОВІ ПОСЛІДОВНОСТІ (10 год)

<p>Учень/учениця: наводить приклади: числової послідовності; арифметичної та геометричної прогресій; формулює означення і властивості арифметичної та геометричної прогресій; записує і пояснює:</p> <ul style="list-style-type: none"> · <i>формули:</i> n-го члена арифметичної та геометричної прогресій, суми перших n членів цих прогресій; · <i>властивості</i> арифметичної та геометричної прогресій <p>розв'язує вправи, що передбачають: обчислення членів прогресії; задання прогресій за даними їх членами або співвідношеннями між ними; обчислення сум перших n членів арифметичної й геометричної прогресій; використання формул загальних членів і сум прогресій для знаходження невідомих елементів прогресій</p>	<p>Числові послідовності. Арифметична та геометрична прогресії, їх властивості. Формули n-го члена арифметичної та геометричної прогресій. Формули суми перших n членів арифметичної та геометричної прогресій</p>
---	--

Тема 4. ОСНОВИ КОМБІНАТОРИКИ, ТЕОРІЇ ЙМОВІРНОСТЕЙ ТА СТАТИСТИКИ (8 год)

<p>Учень/учениця: наводить приклади: випадкових подій, подання статистичних даних у вигляді таблиць, діаграм, графіків, застосування правил комбінаторики пояснює, що таке: частота випадкової події, ймовірність випадкової події знаходить, відбирає і впорядковує інформацію з доступних джерел розв’язує задачі, що передбачають: використання комбінаторних правил суми та добутку; знаходження ймовірності випадкової події; обчислення частоти випадкової події; подання статистичних даних у вигляді таблиць, діаграм, графіків</p>	<p>Основні правила комбінаторики. Частота та ймовірність випадкової події. Початкові відомості про статистику. Способи подання даних та їх обробки</p>
<p>Розв’язує сюжетні задачі на: розрахунок та аналіз фінансової спроможності родини; розрахунок обсягу сплачених податків; прийняття рішень стосовно особистих та колективних фінансових питань тощо</p>	

7 клас

ГЕОМЕТРІЯ

(70 год, 2 год на тиждень, резерв — 20 год)

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів	Зміст навчального матеріалу
<p>Тема 1. ЕЛЕМЕНТАРНІ ГЕОМЕТРИЧНІ ФІГУРИ ТА ЇХ ВЛАСТИВОСТІ (8 год)</p>	
<p>Учень/учениця: наводить приклади геометричних фігур, указаних у змісті; пояснює, що таке: точка, пряма, належати, лежати між, відрізок, промінь, кут, довжина відрізка, градусна міра кута, рівні відрізки, рівні кути, бісектриса кута, відстань між точками;</p>	<p>Геометричні фігури. Точка, пряма, відрізок, промінь, кут. Їх властивості. Вимірювання відрізків і кутів. Бісектриса кута.</p>

<p>формулює: властивості: розміщення точок на прямій; вимірювання й відкладання відрізків і кутів; класифікує кути (гострі, прямі, тупі, розгорнуті); вимірює та обчислює: довжину відрізка, градусну міру кута, використовуючи властивості їх вимірювання; зображує і знаходить на малюнках геометричні фігури, вказані у змісті застосовує вивчені означення і властивості до розв'язування задач</p>	<p>Відстань між двома точками</p>
<p>Тема 2. ВЗАЄМНЕ РОЗМІЩЕННЯ ПРЯМИХ НА ПЛОЩИНІ (12 год)</p>	
<p>Учень/учениця: наводить приклади геометричних фігур, указаних у змісті співвідносить з об'єктами навколишньої дійсності: суміжні та вертикальні кути, паралельні та перпендикулярні прямі; пояснює: що таке теорема, означення, ознака, наслідок, умова і вимога теореми, пряме і обернене твердження, доведення теореми; суть доведення від супротивного; формулює: · <i>означення:</i> суміжних і вертикальних кутів, паралельних і перпендикулярних прямих, перпендикуляра, відстані від точки до прямої; · <i>властивості:</i> суміжних і вертикальних кутів; паралельних і перпендикулярних прямих, кутів, утворених при перетині паралельних прямих січною; · <i>ознаки</i> паралельності прямих вимірює та обчислює відстань від</p>	<p>Суміжні та вертикальні кути, їх властивості. Паралельні та перпендикулярні прямі, їх властивості. Перпендикуляр. Відстань від точки до прямої. Кут між двома прямими, що перетинаються. Кути, утворені при перетині двох прямих січною. Ознаки паралельності прямих. Властивості кутів, утворених при перетині паралельних прямих січною</p>

<p>точки до прямої; зображує та знаходить на малюнках: паралельні й перпендикулярні прямі; перпендикуляр; кути, утворені при перетині двох прямих січною; обґрунтовує паралельність і перпендикулярність прямих; доводить: властивості суміжних і вертикальних кутів; паралельних прямих; перпендикулярних прямих; застосовує вивчені означення і властивості до розв'язування задач</p>	
Тема 3. ТРИКУТНИКИ. ОЗНАКИ РІВНОСТІ ТРИКУТНИКІВ (22 год)	
<p style="text-align: center;">Учень/учениця:</p> <p>наводить приклади: геометричних фігур, указаних у змісті; рівних фігур; пояснює, що таке рівні фігури; формулює: · <i>означення:</i> зовнішнього кута трикутника; різних видів трикутників; бісектриси, висоти, медіани трикутника; · <i>властивості:</i> рівнобедреного і прямокутного трикутників; <i>ознаки:</i> рівності трикутників, рівнобедреного трикутника; класифікує трикутники за сторонами і за кутами; зображує та знаходить на малюнках: рівносторонні, рівнобедрені, прямокутні трикутники та їх елементи; зовнішній кут трикутника; рівні трикутники; обґрунтовує: належність трикутника до певного виду; рівність трикутників; доводить: властивості й ознаки рівнобедреного трикутника;</p>	<p>Трикутник і його елементи. Висота, бісектриса і медіана трикутника.</p> <p>Рівність геометричних фігур. Ознаки рівності трикутників.</p> <p>Види трикутників.</p> <p>Рівнобедрений трикутник, його властивості та ознаки.</p> <p>Нерівність трикутника.</p> <p>Сума кутів трикутника.</p> <p>Зовнішній кут трикутника та його властивості.</p> <p>Властивості прямокутних трикутників</p>

<p>властивість кутів трикутника; властивість зовнішнього кута трикутника; застосовує вивчені означення і властивості до розв'язування задач практичного змісту</p>	
<p>Тема 4. КОЛО І КРУГ (8 год)</p>	
<p>Учень/учениця: наводить приклади геометричних фігур, указаних у змісті; формулює: <i>означення:</i> кола, круга, їх елементів; дотичної до кола; серединного перпендикуляра до відрізка; кола, описаного навколо трикутника, і кола, вписаного в трикутник; <i>властивості:</i> серединного перпендикуляра до відрізка; бісектриси кута; дотичної до кола; діаметра і хорди кола; серединних перпендикулярів до сторін трикутника; бісектрис кутів трикутника; зображує та знаходить на малюнках: коло та його елементи; дотичну до кола; коло, вписане в трикутник; коло, описане навколо трикутника; виконує циркулем і лінійкою задачі на побудову вказані у змісті; застосовує вивчені означення і властивості до розв'язування задач, зокрема практичного змісту</p>	<p>Коло. Круг. Дотична до кола та її властивість. Основні задачі на побудову: - побудова трикутника за трьома сторонами; - побудова кута, що дорівнює даному; - побудова бісектриси даного кута; - поділ даного відрізка навпіл; - побудова прямої, перпендикулярної до даної. Коло, описане навколо трикутника. Коло, вписане в трикутник</p>
<p>Розв'язує задачі практичного змісту на: знаходження відстані до недоступної точки; встановлення рівновіддаленості об'єктів на поверхні Землі; використання жорсткості трикутника в будівництві тощо</p>	

8-й клас

ГЕОМЕТРІЯ

(70 год, 2 год на тиждень, резерв — 12 год)

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів	Зміст навчального матеріалу
Тема 1. ЧОТИРИКУТНИКИ (22 год)	
<p>Учень/учениця: наводить приклади геометричних фігур, указаних у змісті; пояснює, що таке: чотирикутник; опуклий і неопуклий чотирикутник; елементи чотирикутника;</p> <p>формулює:</p> <ul style="list-style-type: none">· <i>означення і властивості</i> вказаних у змісті чотирикутників; центральних і вписаних кутів; вписаного і описаного чотирикутників; середньої лінії трикутника і трапеції;· <i>ознаки</i> паралелограма; вписаного і описаного чотирикутників;· <i>теорему</i>: Фалеса; про суму кутів чотирикутника; <p>класифікує чотирикутники; зображує та знаходить на малюнках чотирикутники різних видів та їх елементи; обґрунтовує належність чотирикутника до певного виду; доводить: властивості й ознаки паралелограма; властивості прямокутника, ромба, квадрата;</p>	<p>Чотирикутник, його елементи. Сума кутів чотирикутника. Паралелограм, його властивості й ознаки.</p> <p>Прямокутник, ромб, квадрат та їх властивості. Трапеція.</p> <p>Вписані та центральні кути. Вписані та описані чотирикутники.</p> <p>Теорема Фалеса. Середня лінія трикутника, її властивості.</p> <p>Середня лінія трапеції, її властивості</p>

<p>застосовує вивчені означення і властивості до розв'язування задач, зокрема практичного змісту</p>	
<p>Тема 2. ПОДІБНІСТЬ ТРИКУТНИКІВ (10 год)</p>	
<p>Учень/учениця: наводить приклади подібних трикутників; пояснює зв'язок між рівністю і подібністю геометричних фігур; формулює:</p> <ul style="list-style-type: none"> · <i>теорему:</i> про медіани трикутника; про властивість бісектриси трикутника; · <i>означення</i> подібних трикутників; · <i>ознаки</i> подібності трикутників; · <i>узагальнену теорему</i> Фалеса; <p>зображує та знаходить на малюнках подібні трикутники;</p> <p>обґрунтовує подібність трикутників; застосовує вивчені означення й властивості до розв'язування задач, зокрема при знаходженні відстаней на місцевості</p>	<p>Узагальнена теорема Фалеса.</p> <p>Подібні трикутники.</p> <p>Ознаки подібності трикутників.</p> <p>Властивість медіани та бісектриси трикутника</p>
<p>Тема 3. РОЗВ'ЯЗУВАННЯ ПРЯМОКУТНИХ ТРИКУТНИКІВ (14 год)</p>	
<p>Учень/учениця: наводить приклади геометричних фігур та співвідношень, указаних у змісті; пояснює: що таке похила та її проекція; що означає «розв'язати прямокутний трикутник»; формулює:</p> <ul style="list-style-type: none"> · <i>властивості</i> перпендикуляра і похилої; · <i>означення</i> синуса, косинуса, тангенса гострого кута прямокутного трикутника; · <i>теорему</i> Піфагора; 	<p>Синус, косинус, тангенс гострого кута прямокутного трикутника.</p> <p>Теорема Піфагора.</p> <p>Перпендикуляр і похила, їх властивості.</p> <p>Співвідношення між сторонами і кутами прямокутного трикутника.</p> <p>Значення синуса, косинуса, тангенса деяких кутів.</p>

<ul style="list-style-type: none"> · <i>співвідношення</i> між сторонами і кутами прямокутного трикутника; <p>знаходить на малюнках сторони прямокутного трикутника, відношення яких дорівнює синусу, косинусу, тангенсу вказаного гострого кута;</p> <p>обчислює значення синуса, косинуса, тангенса для кутів 30°, 45°, 60°;</p> <p>доводить теорему Піфагора;</p> <p>розв'язує прямокутні трикутники</p> <p>застосовує вивчені означення й властивості до розв'язування задач, зокрема практичного змісту</p>	<p>Розв'язування прямокутних трикутників</p>
<p>Тема 4. МНОГОКУТНИКИ. ПЛОЩІ МНОГОКУТНИКІВ (12 год)</p>	
<p>Учень/учениця:</p> <p>наводить приклади геометричних фігур, указаних у змісті;</p> <p>пояснює, що таке: многокутник та його елементи; площа многокутника; многокутник, вписаний у коло та описаний навколо кола;</p> <p>формулює:</p> <ul style="list-style-type: none"> · <i>означення:</i> многокутника, вписаного у коло; многокутника, описаного навколо кола; · <i>теорему:</i> про площу прямокутника, паралелограма, трикутника, трапеції; <p>записує та пояснює формули площі геометричних фігур, указаних у змісті;</p> <p>зображує та знаходить на малюнках: многокутник і його елементи; многокутник, вписаний у коло; многокутник, описаний навколо кола;</p>	<p>Многокутник та його елементи.</p> <p>Многокутник, вписаний у коло, і многокутник, описаний навколо кола.</p> <p>Поняття площі многокутника.</p> <p>Площі прямокутника, паралелограма, ромба, трикутника, трапеції</p>

<p>співвідносить з об'єктами навколишньої дійсності вказані у змісті фігури;</p> <p>обчислює площі вказаних у змісті фігур;</p> <p>застосовує вивчені означення, властивості та формули до розв'язування задач, зокрема знаходження площ реальних об'єктів;</p> <p>розв'язує задачі на: розбиття многокутника на рівновеликі; дослідження рівноскладеності многокутників тощо</p>	
<p>Розв'язує задачі практичного змісту на: визначення відстані до недоступної точки; висоти предмета; знаходження кутів (кута підйому дороги, відкосу, кута, під яким видно деякий предмет) тощо</p>	

9-й клас

ГЕОМЕТРІЯ

(70 год, 2 год на тиждень, резерв — 24 год)

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів	Зміст навчального матеріалу
<p>Тема 1. КООРДИНАТИ НА ПЛОЩИНІ (8 год)</p>	
<p>Учень/учениця: наводить приклади співвідношень, указаних у змісті; пояснює:</p> <ul style="list-style-type: none"> що таке синус, косинус, тангенс кутів від 0° до 180°; рівняння фігури; <i>як можна задати</i> на координатній площині: пряму; коло; <p>формулює теореми про: відстань між двома точками; координати середини відрізка; записує та пояснює:</p>	<p>Синус, косинус, тангенс кутів від 0° до 180°. Тотожності: $\sin(180^\circ - \alpha) = \sin \alpha$; $\cos(180^\circ - \alpha) = -\cos \alpha$.</p> <p>Координати середини відрізка.</p> <p>Відстань між двома точками із заданими координатами.</p> <p>Рівняння кола і прямої</p>

<ul style="list-style-type: none"> · <i>формули</i> координат середини відрізка, відстані між двома точками; · <i>рівняння</i> кола, прямої; <p>зображує та знаходить на малюнках геометричну фігуру (пряму, коло) за її рівнянням у заданій системі координат;</p> <p>обчислює:</p> <ul style="list-style-type: none"> · координати середини відрізка; · відстань між двома точками, заданих своїми координатами; <p>доводить теорему про: відстань між двома точками; координати середини відрізка;</p> <p>застосовує вивчені формули й рівняння фігур до розв'язування задач</p>	
---	--

Тема 2. ВЕКТОРИ НА ПЛОЩИНІ (12 год)

<p>Учень/учениця:</p> <p>наводить приклади: рівних, протилежних, колінеарних векторів;</p> <p>пояснює:</p> <ul style="list-style-type: none"> · <i>що таке:</i> вектор; модуль і напрям вектора; одиничний вектор; нуль-вектор; колінеарні вектори; протилежні вектори; координати вектора; сума і різниця векторів; добуток вектора на число; · <i>як задати</i> вектор; · <i>як відкласти</i> вектор від заданої точки; · <i>за якими правилами знаходять:</i> суму векторів; добуток вектора на число; <p>формулює:</p> <ul style="list-style-type: none"> · <i>означення:</i> рівних векторів; скалярного добутку векторів; · <i>властивості:</i> дій над векторами; 	<p>Вектор. Модуль і напрям вектора. Рівність векторів.</p> <p>Координати вектора. Додавання і віднімання векторів. Множення вектора на число. Колінеарні вектори. Скалярний добуток векторів</p>
--	--

<p>зображує і знаходить на малюнках: вектор; вектор, рівний або протилежний даному, колінеарний із даним, у т. ч. за його координатами; вектор, що дорівнює сумі (різниці) векторів, добутку вектора на число; обчислює:</p> <ul style="list-style-type: none"> · координати вектора, суми (різниці) векторів, добутку вектора на число; · довжину вектора, кут між двома векторами; <p>обґрунтовує: рівність, колінеарність векторів; застосовує вивчені означення й властивості до розв'язування задач</p>	
<p>Тема 3. РОЗВ'ЯЗУВАННЯ ТРИКУТНИКІВ (10 год)</p>	
<p>Учень/учениця: пояснює, що означає «розв'язати трикутник»; формулює теорему: косинусів; синусів; записує та пояснює формули площі трикутника (Герона; за двома сторонами і кутом між ними); зображує та знаходить на малюнках елементи трикутника, необхідні для обчислення його невідомих елементів; обчислює: довжини невідомих сторін та градусні міри невідомих кутів трикутника; площі трикутників; застосовує вивчені формули й властивості до розв'язування задач</p>	<p>Теорема косинусів і синусів. Формули для знаходження площі трикутника</p>
<p>Тема 4. ПРАВИЛЬНІ МНОГОКУТНИКИ. ДОВЖИНА КОЛА. ПЛОЩА КРУГА (10 год)</p>	
<p>Учень/учениця: наводить приклади геометричних фігур, указаних у змісті;</p>	<p>Правильний многокутник, його види та властивості.</p>

<p>пояснює, що таке: дуга кола; довжина кола; площа круга; правильний багатокутник (трикутник, чотирикутник, шестикутник), вписаний у коло та описаний навколо кола;</p> <p>співвідносить з об'єктами навколишньої дійсності вказані у змісті фігури;</p> <p>обчислює: радіус кола за стороною вписаного в нього правильного багатокутника (трикутника, чотирикутника, шестикутника) і навпаки; радіус кола за стороною описаного навколо нього правильного багатокутника (трикутника, чотирикутника, шестикутника) і навпаки; довжини кола і дуги кола; площі круга, сектора</p> <p>будує; правильний трикутник, чотирикутник, шестикутник;</p> <p>застосовує вивчені означення, властивості та формули до розв'язування задач</p>	<p>Правильний багатокутник, вписаний у коло та описаний навколо кола.</p> <p>Довжина кола. Довжина дуги кола.</p> <p>Площа круга та його частин</p>
--	---

Тема 5. ГЕОМЕТРИЧНІ ПЕРЕМІЩЕННЯ (6 год)

<p>Учень/учениця:</p> <p>наводить приклади:· фігур та їх образів при геометричних переміщеннях, указаних у змісті; фігур, які мають центр симетрії, вісь симетрії; рівних фігур;</p> <p>пояснює, що таке: переміщення (рух); образ фігури при геометричному переміщенні; фігура, симетрична даній відносно точки (прямої); симетрія відносно точки (прямої); паралельне перенесення; поворот; рівність фігур;</p> <p>формулює:</p> <ul style="list-style-type: none"> · <i>означення</i>: рівних фігур; · <i>властивості</i>: переміщення; 	<p>Переміщення (рух) та його властивості.</p> <p>Симетрія відносно точки і прямої, поворот, паралельне перенесення.</p> <p>Рівність фігур</p>
--	---

<p>симетрії відносно точки (прямої); паралельного перенесення; повороту; зображує і знаходить на малюнках фігури, в які переходять дані фігури при різних видах переміщень; обґрунтовує: симетричність двох фігур відносно точки (прямої); наявність у фігури центра (осі) симетрії; рівність фігур із застосуванням переміщень; застосовує вивчені означення й властивості до розв'язування задач</p>	
<p>Розв'язує задачі на: знаходження невідомих елементів реальних об'єктів; знаходження площ реальних об'єктів, покриття площини правильними багатокутниками тощо</p>	

Затверджено та надано гриф
«Рекомендовано Міністерством освіти і науки України»

(наказ Міністерства освіти і науки України від 03 серпня 2022 року № 698)

ЗАРУБІЖНА ЛІТЕРАТУРА

6 – 9 класи

Навчальна програма для закладів загальної середньої освіти

2022

Пояснювальна записка

Радість – всесвіту пружина,

Радість – творчості душа,

Дивна космосу машина

Нею живиться й руша.

Радість квіти розвиває

І розгін дає сонцям,

Їх в простори пориває,

Невідомі мудрецам.

*Ф. Шиллер. Ода «До радості» у
перекладі М. Лукаша*

(гімн Євросоюзу)

Метою базової загальної середньої освіти є розвиток і соціалізація особистості учнів, формування в них національної ідентичності, загальної культури, світоглядних орієнтирів, творчих здібностей, дослідницьких навичок та навичок життєзабезпечення, здатності до саморозвитку й самонавчання в умовах глобальних змін і викликів.

Випускник основної школи – це патріот України, який знає її історію; носій української культури, який поважає культуру інших народів; компетентний мовець, що вільно спілкується державною мовою, володіє також іншими мовами, має бажання й здатність до самоосвіти, виявляє активність і відповідальність у громадському й особистому житті, здатний до підприємливості й ініціативності, має уявлення про світобудову, бережно ставиться до природи, безпечно й доцільно використовує досягнення науки і техніки, дотримується здорового способу життя.

Роль зарубіжної літератури у формуванні ключових компетентностей

	Ключові компетентності	Компоненти
1	Спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами	Уміння: <ul style="list-style-type: none">сприймати, розуміти інформацію державною мовою;усно й письмово тлумачити поняття, факти, висловлювати думки, почуття, погляди. Ставлення: <ul style="list-style-type: none">поцінування української мови як державної – чинника національної ідентичності;готовність активно послуговуватися українською мовою в усіх сферах життя. Навчальні ресурси: <ul style="list-style-type: none">текстоцентризм;дискусія, дебати, діалог.
2	Спілкування іноземними мовами	Уміння: <ul style="list-style-type: none">читати тексти іноземною мовою за умови вивчення відповідної іноземної мови в школі;

		<ul style="list-style-type: none"> зіставлення оригінальних текстів з українськими художніми перекладами. <p>Ставлення:</p> <ul style="list-style-type: none"> усвідомлення багатства рідної мови; готовність до міжкультурного діалогу, відкритість до пізнання різних культур. <p>Навчальні ресурси:</p> <ul style="list-style-type: none"> зіставлення текстів українських перекладів літературних творів та оригіналів.
3	Математична компетентність	<p>Уміння:</p> <ul style="list-style-type: none"> розвивати абстрактне мислення; установлювати причиново-наслідкові зв'язки, виокремлювати головну та другорядну інформацію; чітко формулювати визначення і будувати гіпотези; перетворювати інформацію з однієї форми в іншу (текст, графік, таблиця, схема). <p>Ставлення:</p> <ul style="list-style-type: none"> прагнення висловлюватися точно, логічно та послідовно. <p>Навчальні ресурси:</p> <ul style="list-style-type: none"> роздум (визначення тези, добір аргументів, наведення прикладів, формулювання висновків), висунення гіпотези та її обґрунтування; тексти, у яких наявні графіки, таблиці, схеми тощо.
4	Основні компетентності у природничих науках і технологіях	<p>Уміння:</p> <ul style="list-style-type: none"> швидко й ефективно шукати інформацію, використовувати різні види читання для здобуття нових знань; проводити пошукову діяльність, словесно оформлювати результати досліджень; критично оцінювати результати людської діяльності в природному середовищі, відображені у творах літератури. <p>Ставлення:</p> <ul style="list-style-type: none"> готовність до опанування новітніми технологіями; оперативне реагування на технологічні зміни. <p>Ресурси:</p> <ul style="list-style-type: none"> інноваційні технології навчання (інтерактивні, інформаційно-комунікаційні).
5	Інформаційно-цифрова компетентність	<p>Уміння:</p> <ul style="list-style-type: none"> діяти за алгоритмом, складати план тексту; використовувати інтернет-ресурси для отримання нових знань. <p>Ставлення:</p> <ul style="list-style-type: none"> задоволення пізнавального інтересу в інформаційному середовищі; прагнення дотримуватися етичних норм у віртуальному інформаційному просторі; критичне ставлення до медійної інформації. <p>Навчальні ресурси:</p> <ul style="list-style-type: none"> дописи в соціальних мережах і коментарі до них;

		<ul style="list-style-type: none"> інструментальні тексти (алгоритми, інструкції тощо); складання плану; аналіз медіатекстів (виявлення маніпулятивних технологій).
6	Уміння вчитися впродовж життя	<p>Уміння:</p> <ul style="list-style-type: none"> визначати мету навчальної діяльності та способи її досягнення; планувати й організувати власну навчальну діяльність; читати, використовуючи різні види читання: ознайомлювальне, вибіркоче, навчальне тощо; постійно поповнювати власний словниковий запас; користуватися різними джерелами довідкової інформації (словники, енциклопедії, онлайн-ресурси тощо); здійснювати самооцінювання результатів власної діяльності, рефлексію; застосовувати комунікативні стратегії відповідно до мети і ситуації спілкування. <p>Ставлення:</p> <ul style="list-style-type: none"> прагнення використовувати українську мову в різних життєвих ситуаціях; готовність удосконалювати власне мовлення впродовж життя, розвивати мовну інтуїцію; розуміння ролі читання для власного інтелектуального зростання. <p>Навчальні ресурси:</p> <ul style="list-style-type: none"> інструкції з ефективного самонавчання; довідкова література, зокрема, пошукові системи; електронні мережеві бібліотеки.
7	Ініціативність і підприємливість	<p>Уміння:</p> <ul style="list-style-type: none"> презентувати власні ідеї та ініціативи чітко, грамотно, використовуючи доцільні мовні засоби; використовувати комунікативні стратегії для формулювання власних пропозицій, рішень і виявлення лідерських якостей. <p>Ставлення:</p> <ul style="list-style-type: none"> готовність брати відповідальність за себе та інших; розуміння ролі комунікативних умінь для успішної професійної кар'єри. <p>Навчальні ресурси:</p> <ul style="list-style-type: none"> тексти офіційно-ділового стилю (резюме, доручення тощо), самопрезентація, зразки реклами, літературні твори, які містять моделі ініціативності.
8	Соціальна та громадянська компетентності	<p>Уміння:</p> <ul style="list-style-type: none"> аргументовано і грамотно висловлювати власну думку щодо суспільно-політичних питань; уникати дискримінації інших у ході спілкування; критично оцінювати тексти соціально-політичного змісту. <p>Ставлення:</p> <ul style="list-style-type: none"> поцінування людської гідності; повага до закону та правових норм, зокрема до норм українського мовного законодавства; утвердження права кожного на власну думку. <p>Навчальні ресурси:</p>

		<ul style="list-style-type: none"> • інтерактивні технології навчання; • художні твори, які містять моделі демократичного державного устрою.
9	Обізнаність та самовираження у сфері культури	<p>Уміння:</p> <ul style="list-style-type: none"> • використовувати українську мову як державну для духовного, культурного й національного самовияву; • дотримуватися норм української літературної мови та мовленнєвого етикету, що є виявом загальної культури людини; • читати літературні твори, використовувати досвід взаємодії з творами мистецтва в життєвих ситуаціях; • створювати тексти, висловлюючи власні ідеї, спираючись на досвід і почуття та використовуючи відповідні зображувально-виражальні засоби. <p>Ставлення:</p> <ul style="list-style-type: none"> • потреба читання літературних творів для естетичної насолоди та рефлексії над прочитаним; • відкритість до міжкультурної комунікації; • зацікавленість світовими культурними набутками. <p>Навчальні ресурси:</p> <ul style="list-style-type: none"> • твори різних видів мистецтва; • мистецькі проекти.
10	Екологічна грамотність і здорове життя.	<p>Уміння:</p> <ul style="list-style-type: none"> • не завдавати шкоди довкіллю в ході власної діяльності; • сприймати довкілля як життєдайне середовище; • бережливо ставитися до природи як важливого чинника реалізації особистості; • розуміти переваги здорового способу життя. <p>Ставлення:</p> <ul style="list-style-type: none"> • готовність зберігати природні ресурси для сьогодення та майбутнього; • набуття знань про цілісну наукову картину світу для суспільно-технологічного поступу. <p>Навчальні ресурси:</p> <ul style="list-style-type: none"> • аналіз літературних текстів (епізодів) екологічного спрямування, усні / письмові презентації в рамках дослідницьких проектів.

Запровадження наскрізних ліній «Екологічна безпека та сталий розвиток», «Громадянська відповідальність», «Здоров'я і безпека» й «Підприємливість та фінансова грамотність» сприятиме забезпеченню такого переходу.

Завдання реалізації наскрізних ліній у вивченні зарубіжної літератури

Наскрізна лінія	Загальна мета	6-7 класи	8-9 класи
«Екологічна безпека та сталий розвиток»	Формування в учнів соціальної активності, відповідальності та	Розкриття взаємозв'язків людини і навколишнього	Усвідомлення краси природи, її благотворного впливу на людину,

(НЛ-1)	екологічної свідомості задля збереження й захисту довкілля.	середовища в процесі вивчення творів у рубриці «Природа і людина».	розкриття значення образного слова для висловлення емоцій та почуттів, розуміння образу природи.
«Громадянська відповідальність» (НЛ-2)	Формування відповідального члена громади та суспільства, що розуміє принципи і механізми функціонування суспільства, а також – виховання національно свідомої особистості, яка спирається у своїй діяльності на культурні традиції і вектори розвитку суспільства.	Формування здатності до ненанасильницького розв'язання конфліктів.	Осмислення та захист особистих прав і прав інших людей, усвідомлення своєї ролі в суспільстві і набуття умінь брати участь у процесі ухвалення рішень.
«Здоров'я і безпека» (НЛ-3)	Формування всебічно розвинутого члена суспільства, здатного усвідомлювати пріоритетність здорового способу життя, допомагати у формуванні безпечного здорового життєвого середовища.	Усвідомлення переваг здорового способу життя та безпечної поведінки.	Осмислення причиново-наслідкових зв'язків між власними рішеннями та поведінкою, здоров'ям та безпекою, набуття знань та умінь правильної поведінки в критичних та небезпечних ситуаціях.
«Підприємливість та фінансова грамотність» (НЛ-4)	Розуміння практичних аспектів фінансових питань (заощадження, інвестування, запозичення, страхування тощо); розвиток лідерських ініціатив, здатність успішно діяти в технологічному швидкозмінному середовищі.	Розуміння ролі ініціативності та підприємливості в суспільстві для особистого кар'єрного зростання.	Осмислення неординарності як важливої риси людини для її самореалізації в житті, спонукання учнів до творчих рішень у процесі розв'язання проблем, усвідомлення користі та необхідності спільної діяльності.

Головна мета вивчення предмета «Зарубіжна література» в загальноосвітній школі – прилучення учнів до кращих здобутків зарубіжної літератури та культури, розвиток творчої особистості (читача), формування в неї гуманістичного світогляду, високої моралі, естетичних смаків, а також якостей громадянина України, який усвідомлює свою належність до світової спільноти.

Завдання вивчення зарубіжної літератури в основній школі

Основними завданнями вивчення зарубіжної літератури в основній школі є:

- формування стійкої мотивації до читання художньої літератури, до вивчення зарубіжної літератури як скарбниці духовних цінностей людства;

- ознайомлення учнів із найкращими зразками оригінальної й перекладної літератури («золотого» фонду класики та сучасної);
- поглиблення уявлень про специфіку художньої літератури як мистецтва слова;
- формування читацької та мовленнєвої культури;
- розвиток умінь і навичок учнів сприймати, аналізувати й інтерпретувати літературний твір у культурному контексті, у зв'язках з іншими видами мистецтва, в аспекті актуальних питань сучасності й становлення особистості;
- активізація інтересу до вивчення іноземних мов у процесі читання творів зарубіжних письменників;
- формування поваги до різних мов, культур, традицій, толерантного ставлення до всіх рас, народів, народностей і національностей;
- виховання любові до української мови і літератури як органічного складника світової культури, прагнення до збереження рідної мови, національних традицій і цінностей в умовах глобалізації світу;
- формування духовного світу особистості, її високої моралі, ціннісних орієнтацій;
- розвиток творчих здібностей, культури спілкування, критичного мислення;
- формування етичних уявлень та естетичних смаків;
- розширення культурно-пізнавальних інтересів особистості.

Структура програми

Викладання зарубіжної літератури в 5 класі з 01.09.2022 р. здійснюється на підставі Державного стандарту базової середньої освіти (2020) і модельних навчальних програм із зарубіжної літератури (2021).

Чинна навчальна програма із зарубіжної літератури (зі змінами 2022 р.) для 6–9 класів містить:

- «Пояснювальну записку», у якій визначена нормативна база, мета і завдання предмета, змістові лінії та їхня реалізація в програмі, основні підходи та принципи викладання зарубіжної літератури в школі;
- розподіл годин за кожним класом (загальна кількість годин на рік, кількість годин на текстуальне вивчення творів (за розділами), розвиток мовлення, позакласне читання, резервний час);
- зміст навчального матеріалу й державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів (за класами та розділами);
- перелік творів для вивчення напам'ять (до кожного класу);
- «Список творів для додаткового читання (для уроків позакласного читання й уроків із резервного часу)» – додаток 1;
- «Науково-методична література для вчителя» – додаток 2.

Вивчення зарубіжної літератури побудовано на поєднанні:

у 6–7 класах проблемно-тематичного й жанрового принципів;

у 8–9 класах – історико-літературного й жанрово-родового принципів;

у 10–11 класах – історико-літературного й мультикультурного принципів.

Програма реалізує *принцип перспективності* в навчанні, дає можливість учням повертатися до того чи того письменника або етапу літератури в різні періоди, виховує у школярів повагу до книги, потребу йти поруч з улюбленими творами й митцями протягом подальшого життя.

У **6–7 класах** в учнів мають бути сформовані основні вміння й навички роботи з художнім твором, початкові уявлення про творчість письменників, окремі жанри, елементи змісту і форми, їхній взаємозв'язок.

У **8–9 класах** учні отримують загальні уявлення про перебіг літературного процесу, школярам запропоновано для вивчення ті художні твори і явища, які репрезентують певну добу і водночас відповідають особливостям саме їхнього віку.

У **10–11 класах** уявлення про літературний процес та його складники будуть поглиблені внаслідок спеціального текстуального аналізу доволі непростих для розуміння підлітків шедеврів світової літератури («Одіссея» Гомера, «Божественна комедія» Данте, «Гамлет» В. Шекспіра, «Фауст» Й. В. Гете, соціально-психологічні й філософські романи та п'єси ХІХ–ХХ століть тощо). Під час викладання літератури в 10–11 класах учитель отримає більше можливостей для поглибленого аналізу вершинних творів, до того ж початкові знання про епохи, специфіку літературних напрямів, течій, жанрів, стилів, фонові культурологічні знання учні вже отримають у 8–9 класах. Повернення до окремих етапів літератури й письменників у 10–11 класах відбудеться на новому рівні сприйняття учнів, які стануть старшими за віком і більш підготовленими (протягом 8–9 класів) до осмислення складних творів зарубіжних авторів.

Перелік художніх творів для вивчення **в 6–9 класах** укладений відповідно до вікових особливостей дітей і підлітків на підставі рекомендацій науковців, учителів, психологів, бібліотекарів, а також результатів досліджень кола дитячого й підліткового читання школярів різних вікових категорій.

Програма є основою для календарно-тематичного та поурочного планування, у якому вчитель самостійно, враховуючи запропоновану кількість годин на вивчення тем у межах розділу, розподіляє години на вивчення художніх творів і види навчальної діяльності, планує види роботи, спрямовані на опанування змісту матеріалу та формування вмінь і навичок учнів, опрацювання різних рубрик програми.

Це дасть змогу вчителеві вільно й творчо підійти до реалізації програми в кожному класі, врахувати інтереси й рівень підготовки учнів, конкретні умови викладання (наявність художніх текстів; можливість використання інформаційно-комунікаційних технологій; рівень володіння учнями іноземними мовами; знання української мови і літератури, історії та інших предметів; підготовка до контрольного оцінювання тощо).

Програма містить *обов'язковий і варіативний компоненти* (бл. **80% : 20%**). У кожному класі запропоновано теми й твори для обов'язкового текстуального вивчення, зокрема поетичні твори для вивчення напам'ять. Варіативний компонент забезпечується можливістю вибору (вчителем та учнями) творів у межах обов'язкових тем, а також для уроків вивчення сучасної літератури, розвитку мовлення, позакласного читання і для уроків із резервного часу. Вибір учнів (в окремих розділах і темах програми) вимагає від учителя відповідного планування уроків, творчості, урахування читацьких інтересів молоді, здатності йти поруч зі своїми вихованцями, допомагати формуванню їхніх духовних потреб та естетичних смаків у сучасний період. Якщо твір, запропонований для альтернативного вивчення, не буде вибраний для текстуального вивчення, його можна вивчати на уроках позакласного читання.

Літературна освіта в основній школі спрямована на розвиток сформованих (у початковій школі) і формування нових компетентностей і компетенцій.

Відповідно до Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти програма із зарубіжної літератури для 6–9 класів забезпечує розвиток *ключових компетентностей* (уміння вчитися, спілкуватися державною, рідною та іноземними мовами, інформаційно-

комунікаційної, соціальної, громадянської, загальнокультурної та ін.), а також спрямована на формування **літературної компетентності**, яка передбачає:

- розуміння учнями літератури як невід'ємної частини національної і світової художньої культури;
- усвідомлення специфіки літератури як мистецтва слова, її гуманістичного потенціалу й місця в системі інших видів мистецтва;
- знання літературних творів, обов'язкових для вивчення, ключових етапів і явищ літературного процесу, основних світоглядних позицій видатних письменників, усвідомлення їхнього внеску в скарбницю світової культури;
- оволодіння основними літературознавчими поняттями й застосування їх у процесі аналізу та інтерпретації творів;
- формування якостей творчого читача та розвиток читацького досвіду;
- уміння й навички створення усних і письмових робіт різних жанрів;
- уміння орієнтуватися у світі художньої літератури й культури (класичної та сучасної), оцінювати художню вартість творів, порівнювати їх (у різних перекладах; в оригіналах і перекладах, переспівах; утілення в інших видах мистецтва тощо).

Формування **літературної компетентності** тісно пов'язано з формуванням **комунікативної компетентності**, розвитком умінь і навичок володіння учнями українською мовою, видами мовленнєвої діяльності, основами культури усного і писемного мовлення.

Викладання зарубіжної літератури в загальноосвітніх навчальних закладах України здійснюється **українською мовою**. Твори зарубіжних письменників у курсі зарубіжної літератури вивчаються **в українських перекладах**. За наявності необхідних умов (*достатнє володіння учнями мовою оригіналу, якою написаний художній твір; якісна підготовка вчителя тощо*) можливим є розгляд художніх текстів (у фрагментах або цілісно) мовою оригіналу. У такому разі предмет «Зарубіжна література» виконує додаткову функцію вдосконалення володіння учнями україномовних шкіл іноземними мовами.

Компетентнісний підхід реалізовано в «Державних вимогах до рівня загальноосвітньої підготовки учнів», які сформульовано комплексно – до кожного розділу програми з метою системного формування компетенцій і компетентностей учнів, актуалізації вивченого і постійного закріплення, поглиблення, розвитку набутих знань, умінь, навичок, підготовки до контрольного оцінювання.

У програмі із зарубіжної літератури для 6–9 класів реалізовано **цілісний підхід до вивчення художніх творів**, який відповідає специфіці художньої літератури як виду мистецтва. До програми кожного класу введено невеликий обсяг художніх текстів (відповідно до вікових особливостей учнів), які школярі мають прочитати повністю, маючи змогу досягнути їх як неподільну художню цілість. Художній твір, прочитаний у повному обсязі (повільно, уважно, творчо), дає можливість отримати цілісне естетичне та емоційне враження, спонукати роботу думки й уяви, сформувати вміння й навички читацької культури. Настанова на зменшення кількості художніх текстів і водночас на їхнє цілісне прочитання, сприймання й осмислення, що забезпечує програма, відповідає здоров'язберігальним технологіям в освіті (уникнення фізичного перевантаження учнів, створення комфортного освітнього середовища, формування оптимістичних очікувань та їхня реалізація під час зустрічі з прекрасним).

Програма із зарубіжної літератури побудована на підставі **діяльнісного підходу**, що є ключовим для всієї базової і повної загальної середньої освіти. Досягнення належного рівня сформованості умінь учнів у всіх видах читацької діяльності, якостей творчого

читача, опанування сучасного світу з урахуванням здобутків художньої літератури, української та іноземної мов, культури різних країн і народів – основний результат вивчення зарубіжної літератури в школі.

У програмі відображено чотири змістові лінії літературного компонента Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти: **емоційно-ціннісну, літературознавчу, культурологічну, компаративну.**

Емоційно-ціннісна лінія забезпечує розкриття гуманістичного потенціалу та естетичної цінності творів художньої літератури. Емоційно-ціннісна лінія спрямована на формування духовно-емоційного світу учнів, їхніх етичних позицій, світоглядних уявлень і переконань, а також на розвиток інтересу учнів до художньої літератури, розширення кола їхнього читання, орієнтування у світі класичної і сучасної літератури (зокрема в бібліотечних фондах, інтернет-ресурсах) із метою пошуку необхідної книги, розвитку вмінь і навичок читацької діяльності.

Емоційно-ціннісна лінія втілена передусім у *змісті навчального матеріалу*. У програмі представлено популярні твори для дітей та юнацтва:

- для **6–7 класів** - актуального морального змісту, про національні події, характери, традиції; пригодницькі, детективні, фантастичні, казкові,
- для **8–9 класів** - художні твори різних родів і жанрів, які презентують ключові історико-літературні епохи (відповідно до вікових особливостей учнів).
- у **10–11 класах** курс літератури має бути продовжений, де передбачається вивчення вершинних творів зарубіжної літератури, складніших за змістом і формою, що поглиблюють уявлення учнів про перебіг літературного процесу, репрезентують здобутки різних епох, країн і народів.

Зміст навчального матеріалу в програмі розподілено за розділами й темами, що є актуальними для учнів відповідно до їхніх вікових особливостей. У межах кожного розділу й теми виокремлено етичні й естетичні проблеми (аспекти), в анотаціях увиразнено ціннісні характеристики літературних творів (тематика і проблематика, зміст і засоби створення образів, художні особливості та ін.), підкреслено внесок письменників у скарбницю літератури й культури, популярність їхніх творів за різних часів.

Вивчення літератури в 6-7 класах завершує розділ «Сучасна література», у 8-9 класах – «Література ХХ–ХХІ ст.», де представлені твори різних жанрів, популярні в різних країнах і пов'язані з проблемами сучасної молоді, тенденціями розвитку сучасного літературного процесу й культури загалом. Розширення кола сучасної літератури в програмі відбувається поступово: від нескладних творів казкового, пригодницького, фантастичного змісту до творів складніших і за своїм обсягом, і за жанрово-стильовими особливостями, і за проблематикою (моральною, загальнокультурною, історичною, суспільно значущою тощо). Сучасна література має підготувати учнів до входження в сучасний світ, допомогти інтегруватися в соціокультурне середовище, знаходити спільну мову з однолітками різних країн і народів.

На вивчення творів сучасної літератури виділено достатню кількість годин для текстуального вивчення, за потреби можливе їхнє збільшення за рахунок годин для уроків позакласного читання та резервного часу. Розділ «Сучасна література» розрахований на живий діалог учителя й учнів, на *постійне оновлення переліку творів* з урахуванням тенденцій сучасної літератури й культури, розвитку зв'язків України з іншими країнами та орієнтацією на входження до світової спільноти.

Літературознавча лінія передбачає вивчення літературних творів у єдності змісту й форми, оволодіння учнями основними літературознавчими поняттями й застосування їх під час аналізу й інтерпретації художніх творів; розгляд літературних творів, явищ і фактів у контексті літературного процесу; виявлення специфіки літературних напрямів,

течій; розкриття поетикальних (зокрема жанрово-стильових) особливостей художніх творів; ознайомлення учнів із загальними принципами художнього перекладу, необхідними для текстуальної роботи з перекладною літературою.

Літературознавча лінія втілена у змісті навчального матеріалу і в спеціальній рубриці «*Теорія літератури*» (ТЛ), що супроводжує кожний розділ програми і де зазначені основні поняття й терміни, які учні мають знати й використовувати під час аналізу й інтерпретації художніх текстів. Літературознавчі терміни й поняття подано в програмі за принципами науковості (відповідно до розвитку сучасного літературознавства), послідовності (від простих до складних) й концентричності (від елементарних уявлень до їхнього поглиблення, від загальних понять до їхніх різновидів тощо).

Культурологічна лінія сприяє усвідомленню художньої літератури як важливого складника мистецтва; ознайомленню учнів із фундаментальними цінностями світової художньої культури; розкриттю особливостей творів, літературних явищ і фактів у широкому культурному контексті; висвітленню зв'язків літератури з філософією, міфологією, фольклором, звичаями, віруваннями, культурними традиціями різних народів і національностей; розширенню ерудиції учнів, вихованню їхньої загальної культури, поваги до національних і світових традицій, толерантного ставлення до представників різних культур, віросповідань, рас і національностей.

Культурологічна лінія втілена у відповідній рубриці програми «*Література і культура*» (ЛК), що супроводжує кожний розділ. У рубриці «Література і культура» розкрито зв'язки літератури з іншими видами мистецтва, філософією, міфологією; утілення літературних творів у живописі, музиці, кіно тощо; подано інформацію про літературні музеї, визначні культурні явища різних країн і народів та ін. Зміст цієї рубрики має орієнтовний характер, учитель може на власний розсуд використати запропонований культурологічний контекст, розширити його за рахунок іншого матеріалу.

Компаративна лінія забезпечує порівняння літературних творів, явищ і фактів, що належать до різних літератур; установлення зв'язків поміж українською та зарубіжними літературами (генетичних, контактних, типологічних та ін.); розгляд традиційних тем, сюжетів, мотивів, образів у різних літературах; зіставлення оригіналів та україномовних перекладів літературних творів; увиразнення особливостей української культури й літератури на тлі світової; демонстрацію лексичного багатства й невичерпних стилістичних можливостей української мови, а також поглиблення знань і розвиток навичок учнів з іноземних мов.

Компаративна лінія реалізована в програмі у рубриці «*Елементи компаративістики*» (ЕК), поданої до кожного розділу програми. Рубрика «Елементи компаративістики» забезпечує цілісність уявлень учнів про художню літературу та її місце в системі мистецтва й культури, міжпредметні зв'язки (української та зарубіжної літератур, зарубіжної літератури та історії (української, всесвітньої), зарубіжної літератури та мови (української, іноземної) та ін.). Зміст цієї рубрики програми може бути творчо використаний учителем на тих уроках, які, на його думку, якнайкраще сприяють компаративним студіям, формуванню в учнів відповідних умінь і навичок. Крім зазначених у програмі компаративних паралелей, учитель може вдатися й до інших, розширити зміст рубрики, але обов'язково з урахуванням вікових особливостей учнів, їхніх знань з інших предметів, фонових знань тощо.

Згідно з Державним стандартом базової та повної загальної середньої освіти всі освітні галузі повинні мати *українознавче спрямування*, що безпосередньо стосується літературного компонента галузі «Мови і літератури», до якого належить предмет «Зарубіжна література». У зв'язку з цим у рубриці «*Україна і світ*» висвітлено взаємозв'язки української та зарубіжних літератур, зв'язки зарубіжних письменників з

Україною, особливості втілення української теми в їхніх творах, літературні музеї України та інших країн, здобутки українських письменників та перекладачів творів зарубіжних авторів, багатство української мови й літератури на тлі світової культури. Рубрика «Україна і світ» сприятиме національній самоідентифікації учнів, усвідомленню ними національних цінностей та необхідності їхнього збереження й примноження в умовах глобалізації світу.

Етапи літературної освіти відрізняються принципами відбору літературних текстів, змістом навчального матеріалу, державними вимогами до рівня загальноосвітньої підготовки учнів, але поміж ними існує тісний зв'язок і наступність.

Завдання вивчення літератури в 6–7 класах (прилучення до читання):

- сформувати в учнів стійкий інтерес до літератури, прилучити їх до читання;
- сприяти формуванню моральних якостей школярів засобами літератури, їхньої національній самоідентифікації, розумінню значення української мови та іноземних мов в опануванні здобутків світової культури;
- дати уявлення про зміст і форму художнього твору, їхні складники;
- сформувати в учнів основні вміння аналізу та інтерпретації художнього твору;
- сформувати вміння характеризувати літературних персонажів, виявляти засоби виразності;
- дати основні уявлення про оригінал і художній переклад, сформувати елементарні вміння та навички порівняння художніх творів в оригіналах і перекладах (за умови володіння учнями іноземними мовами);
- розвивати вміння та навички зв'язного мовлення (усного й писемного) під час підготовки різних видів робіт (висловлення власної думки щодо прочитаного, характеристика образу, складання плану твору, написання твору на літературну тему тощо).

Завдання вивчення літератури у 8–9 класах (системне читання):

- дати уявлення про основні літературні епохи, напрями, течії в контексті вітчизняної та світової культури;
- розкрити жанрово-родовий поділ літератури, навчити розрізняти твори різних родів і жанрів у їхній специфіці;
- поглибити вміння аналізу та інтерпретації творів літератури із застосуванням основних теоретичних понять;
- сформувати в учнів уміння виокремлювати компоненти змісту й форми, установлювати зв'язки поміж окремими компонентами твору, визначати їхні функції в тексті;
- навчити школярів зіставляти різні літературні твори, явища, визначати їхню художню своєрідність;
- активізувати інтерес учнів до вивчення літератури в оригіналах і перекладах, розвинути вміння зіставляти оригінали й переклади (за умови володіння відповідною іноземною мовою);
- сприяти самоствердженню учнів, виробленню в них моральних якостей, громадянської позиції;
- розвивати вміння й навички зв'язного мовлення (із застосуванням аргументації, елементів дискусії, оцінки щодо прочитаного та ін.);
- виховувати естетичні почуття та емоції, формувати здібність отримувати естетичне задоволення від прочитаного.

Літературні явища презентуються учням 8-9 класів у перебігу літературного процесу, у розвитку національних літератур та їхніх взаємозв'язках, у широкому контексті культури. У 8–9 класах учні знайомляться з основними етапами літературного процесу на тлі

світової культури, зі специфічними особливостями різних родів і жанрів літератури в хронологічній послідовності, навчаються розрізняти різні жанри, аналізують та інтерпретують художні твори не тільки в аспекті їхньої проблематики, а й художньої вартості. Твори, запропоновані для вивчення в програмі із зарубіжної літератури, відповідають віковим особливостям учням, вони не є надто об'ємними і складними для сприймання. Отримавши основні уявлення про перебіг літературного процесу у 8–9 класах із текстуальним вивченням окремих вершинних творів (доступних для їхнього віку), учні зможуть поглибити ці уявлення протягом наступного етапу навчання – у профільній школі.

У 8–9 класах вияскравлюється індивідуальність учнів, відбувається активний процес формування їхнього світогляду, громадянської позиції, національної ідентичності, пошуку місця в сучасному світі. Тому вивчення «золотого» фонду класики і сучасних зарубіжних творів актуального змісту сприятиме становленню особистісних якостей сучасної молоді.

Уміння й навички учнів, набуті протягом **6–9 класів**, мають бути поглиблені під час подальшого вивчення зарубіжної літератури в старшій школі (**10–11 класи**).

Викладання зарубіжної літератури в 6–9 класах здійснюється на підставі дидактичних, літературознавчих та методичних **принципів**:

- **традиційних** (науковість, історизм, зв'язок навчання та виховання, доступність, спрямованість на розвиток учня, особистісний характер читацької діяльності, шкільний аналіз та інтерпретація твору, взаємодія мистецтва й дійсності в естетичній свідомості учня, комунікативність, репрезентативність, країнознавчий підхід та ін.);
- **нових** (ціннісного підходу, нерепресивної свідомості, іманентності, вивчення літератури в контексті розвитку культури й мистецтва, використання знання різних мов і перекладів, компаративності, діалогізму та ін.).

Вивчення зарубіжної літератури в загальноосвітніх навчальних закладах – творчий процес, у якому вчитель та учні є повноправними партнерами й учасниками культурного діалогу, який має зробити книжку невід'ємною частиною життя нового покоління громадян України у XXI ст., прокласти їм шлях до цивілізованого світу через здобутки художньої літератури різних країн і народів, слугувати збереженню миру й загальнолюдських цінностей.

6 клас

Усього – 70 годин;

текстуальне вивчення творів – 56 годин;

розвиток мовлення – 4 години;

позакласне читання – 4 години;

резервний час – 6 годин.

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів (за розділами)	Зміст навчального матеріалу
1. Вступ (2 години)	

<p>Ключові компетентності</p> <p>Учень (учениця):</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>знає та розуміє</i> роль культурних традицій у державному поступі (НЛ-2); • <i>усвідомлює</i> роль духовних цінностей у формуванні гармонійно розвиненої особистості (НЛ-3). <p>Предметні компетентності</p> <p>Учень (учениця):</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>виявляє</i> ознаки різних видів мистецтва, <i>встановлює</i> своєрідність літератури в системі видів мистецтва, її характерні риси; • <i>дає визначення</i> поняття «художній образ», <i>знає</i> його різновиди – «традиційний образ», «вічний образ»; • <i>наводить 2-3 приклади</i> традиційних і вічних образів (із фольклору, прочитаних літературних творів, різних видів мистецтва); • <i>виявляє</i> специфіку зображення одного й того самого образу в літературі та інших видах мистецтва; • <i>розповідає</i> про свої улюблені твори літератури й мистецтва, виявляє їхні специфічні риси. 	<p>Література як вид мистецтва. Художній образ.</p> <p>(ТЛ) Художній образ, початкові поняття про традиційний образ, вічний образ.</p> <p>(ЛК) Специфічні ознаки різних видів мистецтва. Вічні образи в літературі й мистецтві.</p> <p>(УС) Традиційні образи українського й зарубіжного фольклору.</p> <p>(ЕК) Особливості зображення одного й того самого образу в різних видах мистецтва.</p> <p>(МЗ) Українська література, образотворче мистецтво.</p>
<p>2. Міфи народів світу (7 годин)</p>	
<p>Ключові компетентності</p> <p>Учень (учениця):</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>усвідомлює</i> єдність людини й природи (НЛ-1); • <i>оцінює</i> вплив міфів на подальший розвиток культурних традицій народів світу (НЛ-2); • <i>визнає</i> переваги фізичного здоров'я людини (НЛ-3); • <i>усвідомлює</i> роль особистої ініціативи у подоланні життєвих 	<p>Поняття про міф. Основні тематичні групи міфів (про створення і будову світу, про героїв, календарні та ін.). Відображення єдності людини й природи в міфах різних народів. Популярні міфологічні образи, сюжети, мотиви різних народів.</p> <p>Грецькі міфи. Міф про Прометея. Міфи про Геракла</p> <p>(1-2 міфи). Дедал і Ікар. Нарцис. Пігмаліон і Галатея. Орфей і Еврідіка. Деметра і Персефона (3-4 за вибором учителя).</p>

перешкод, заповзятості й наснаги в реалізації творчих планів (НЛ-4).

Предметні компетентності

Учень (учениця):

- визначає причини появи міфів, особливості міфологічного світосприйняття;
- дає визначення поняття «міф», відрізняє його від казки;
- називає тематичні групи міфів, наводить приклади сюжетів та образів, що належать до певних груп міфів;
- розуміє (на елементарному рівні) поняття «мотив», співвідносить його з поняттям «тема» (як часткове й ціле; мотив – реалізація теми);
- називає провідні міфологічні теми (творення світу, діяння героїв та ін.) і мотиви (сонця, ночі, випробування та ін.), що виявляються у міфах різних народів;
- переказує найвідоміші міфи народів світу, розкриває їхній загальнолюдський зміст;
- характеризує популярні міфологічні образи, розкриває втілення в них народних уявлень про світ, виявляє актуальний зміст міфологічних образів;
- зіставляє типологічно подібні образи (наприклад, образи героїв та ін.) у міфах народів світу;
- виявляє схожість давніх міфологічних уявлень українців і міфології інших народів;
- розкриває специфіку втілення міфів народів світу у творах мистецтва (живопис, музика, театр, кіно, мультиплікація тощо);
- розповідає про свої улюблені міфи, міфологічних героїв, висловлює власне ставлення до них.

Індійські міфи. Творення. Про створення ночі. Про потоп. Про золоті часи (2-3 за вибором учителя).

Єгипетські міфи. Ра та Апоп. Міф про те, як Тефнут покинула Єгипет (1-2 за вибором учителя).

(ТЛ) Початкове поняття про міф, мотив. Поглиблення поняття про образ (міфологічний образ).

(ЛК) Утілення міфів народів світу в мистецтві (живопис, музика, кіно, театр, мультиплікація та ін.).

(УС) Давні міфологічні уявлення українців (про створення світу, про природу, про добрі й злі сили).

(ЕК) Подібність елементів у міфах різних народів (образи, сюжети, мотиви). Міф і казка.

(МЗ) Українська мова, образотворче мистецтво.

3. Мудрість байки (3 години)

Ключові компетентності

Байка як літературний жанр, її характерні

<p>Учень (учениця):</p> <p><i>критично оцінює</i> суспільні вади, <i>виявляє</i> готовність обстоювати власну думку (НЛ-1);</p> <p><i>цінує</i> злагоджену роботу для досягнення спільної мети (НЛ-2);</p> <p><i>усвідомлює</i> необхідність уникати небезпечних життєвих ситуацій (НЛ-3).</p> <p>Предметні компетентності</p> <p>Учень (учениця):</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>дає</i> визначення жанру «байки», <i>називає</i> її характерні ознаки, <i>підтверджує</i> прикладами з прочитаних творів; • <i>розкриває</i> специфіку художньої структури байки; • <i>пояснює</i> мораль байок, <i>визначає</i> її в прочитаних творах; • <i>розуміє</i> поняття «езопова мова», <i>демонструє</i> на конкретних прикладах особливості езопової мови; • <i>зіставляє</i> байки, <i>виявляє</i> в них подібності й відмінності; • <i>характеризує</i> алегоричні образи байок, <i>виявляє</i> в них прихований зміст; • <i>називає</i> українські байки, у яких знайшли відображення сюжети й образи байок Езопа; • <i>розкриває</i> специфіку сюжетів і образів у байках, їхнє втілення у світовому мистецтві (на прикладі окремих творів образотворчого мистецтва, мультиплікації та ін.). 	<p>ознаки, особливості художньої будови, повчальний зміст.</p> <p>Езоп. «Лисиця і виноград», «Вовк і Ягня», «Крук і Лисиця», «Мурашки й Цикада» (2-3 за вибором учителя). Посвідчення конкретного і загального в байках Езопа. Утілення людських якостей (працелюбність, розум, хитрість, дурість, жорстокість, лінощі та ін.) в алегоричних образах. Мораль байок Езопа.</p> <p>Жан де Лафонтен (1621 – 1695). «Зачумлені звірі». Новаторство Ж. де Лафонтена у жанрі байки. Людські вади в байці «Зачумлені звірі». Алегоричні образи твору.</p> <p><i>(ТЛ) Байка, езопова мова. Поглиблення понять про алегорію, образ (алегоричний образ).</i></p> <p><i>(ЛК) Втілення сюжетів і образів байок Езопа та Ж. де Лафонтена в мистецтві.</i></p> <p><i>(УС) Поетичне переосмислення традиційних сюжетів і образів Езопа в українських байках.</i></p> <p><i>(ЕК) Розвиток жанру байки в різних країнах.</i></p> <p><i>(МЗ) Іноземна мова, українська мова.</i></p>
<p>4. Пригоди і фантастика (16 годин)</p>	
<p>Ключові компетентності</p> <p>Учень (учениця):</p> <p><i>усвідомлює</i> роль екологічних знань у досягненні життєвої мети (НЛ -1);</p> <p><i>обстоює</i> демократичні цінності (НЛ -2);</p>	<p>Ж. Верн «П'ятнадцятирічний капітан», Р. Л. Стівенсон «Острів скарбів» (1 твір за вибором учнів)</p> <p>Жуль Верн (1828–1905). «П'ятнадцятирічний капітан». Тема духовного випробування людини в романі Ж. Верна. Образ Діка Сенда, моральні якості героя, його мужність і людяність. Дік Сенд і</p>

<p>оцінює ініціативність та підприємливість під час ухвалення життєво важливих рішень (НЛ -4).</p> <p>Предметні компетентності</p> <p>Учень (учениця):</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>переказує</i> (стисло) основні події творів; • <i>розкриває</i> основні теми й проблеми творів; • <i>визначає</i> роль описів природи у творах; • <i>характеризує</i> образи персонажів, порівнює їх, <i>визначає</i> етапи духовного зростання, зміни у внутрішньому світі, сприйнятті людей і життя; • <i>визначає</i> ключові моменти сюжету; • <i>простежує</i> динаміку художніх образів, <i>знаходить</i> у тексті відповідні цитати; • <i>висловлює</i> власне ставлення до персонажів; • <i>знаходить</i> елементи фольклору в повістях Ч. Дікенса, М. Гоголя, <i>виявляє</i> роль фольклорних елементів у художніх текстах; • <i>висловлює</i> власні враження, емоції, почуття, роздуми від прочитаних творів; • <i>визначає</i> особливості композиції творів; • <i>знаходить</i> у творах письменників портрети персонажів, <i>визначає</i> роль портретів у розкритті образів; • <i>називає</i> 1-2 твори мистецтва за мотивами прочитаних творів, <i>висловлює</i> враження від них; • <i>визначає</i> особливості українських перекладів творів. 	<p>його друзі. Дік Сенд і Негоро. Проблема рабства в романі. Описи природи.</p> <p>Роберт Льюїс Стівенсон (1850–1894). «Острів скарбів». Особливості розвитку пригодницького сюжету у творі. Система образів (Джим Хокінс і його товариші), пірат Сільвер та ін.). Моральні цінності.</p> <p>Чарльз Дікенс (1812–1870). «Різдвяна пісня в прозі». Подорож у часі й просторі Скруджа. Динаміка образу Скруджа, причини його духовного переродження. Сюжет і композиція повісті. Значення образу Різдва у творі. Елементи фольклору (казки, пісні).</p> <p>Микола Васильович Гоголь (1809–1852). «Ніч перед Різдвом». Народні традиції та звичаї у творі. Тема кохання. Образи Оксани і Вакули. Роль фантастики в повісті. Елементи фольклору (традиційні образи – відьма, чорт, місяць та ін.; різдвяні символи; елементи казки).</p> <p><i>(ТЛ) Поглиблення понять про роман (пригодницький роман), повість. Композиція.</i></p> <p><i>(ЛК) Утілення сюжетів і мотивів прочитаних творів у мистецтві.</i></p> <p><i>(УС) Українські переклади творів. М.В. Гоголь і Україна. Висловлювання українських митців про творчість Ж. Верна, Ч. Дікенса, М. В. Гоголя.</i></p> <p><i>(ЕК) Традиції фольклору (казка, пісня, народні образи) у творах Ч. Дікенса, М. Гоголя.</i></p> <p><i>(МЗ) Географія, іноземна мова, ботаніка.</i></p>
<p>Завершення I семестру</p>	
<p>5. Людські стосунки (12 годин)</p>	
<p>Ключові компетентності</p> <p>Учень (учениця):</p>	<p>Джек Лондон (1876–1916). «Жага до життя». Проблеми життя і смерті, дружби й зрадництва у творі. Характеристика героїв</p>

- *розуміє* залежність людини від навколишнього середовища (НЛ -1);
- *визнає* рівність людей незалежно від расової приналежності, віку, поглядів тощо (НЛ -2);
- *усвідомлює* цінності життя, *розуміє* небезпеку потрапляння в критичні ситуації (НЛ -3).

Предметні компетентності

Учень (учениця):

- *визначає* актуальні проблеми у прочитаних творах, *висловлює* власне ставлення до порушених письменниками питань, *розкриває* їхню актуальність;
- *виявляє* особливості сюжету і композиції творів, *визначає* кульмінаційні моменти;
- *характеризує* ставлення персонажів до світу, природи, людей;
- *пояснює* вчинки героїв та героїнь, мотиви їхньої поведінки;
- *розкриває* внутрішні порухи, поривання, мрії й прагнення персонажів;
- *пояснює* символічний зміст назв творів;
- *дає визначення* поняття «художня деталь», *знаходить* художні деталі та *встановлює* їхню роль у тексті (змалювання персонажів, розкриття внутрішнього стану, увиразнення авторської ідеї та ін.);
- *дає визначення* понять «гумор», «іронія», *розуміє* схожість і різницю між ними, *виявляє* гумор та іронію в текстах, значення для розкриття образів персонажів, авторської позиції;
- *вирізняє* в окремих епізодах підтекст, *визначає* прихований зміст висловлювання, обґрунтовує свою думку;
- *коментує* окремі факти життєвої і творчої біографії митців;
- *порівнює* образи, *знаходить* їх спільні й відмінні риси;

твору. Описи природи та їхня роль у тексті. Значення назви оповідання.

О. Генрі «Вождь червоношкірих», Анна Гавальда «35 кіло надії» (1 твір за вибором учителя).

О. Генрі (1862–1910). «Вождь червоношкірих». Гумористичний сюжет твору. Образи персонажів, засоби їх створення. Роль художніх деталей у творі.

Анна Гавальда (нар. 1970). «35 кіло надії». Теми школи, родини, життєвого покликання особистості. Грегуар Дюбоск на шляху дорослішання (переживання самотності й нерозуміння з боку інших, пошук власної духовної сутності та улюбленої справи). Складні випробування та їх роль у формуванні характеру підлітка. Образ дідуся Леона як моральний приклад і опора для хлопчика. Відкритий фінал повісті.

Г. Бічер-Стоу «Хатина дядька Тома», В. Короленко «Сліпий музикант», У. Старк «Чи вмієш ти свистати, Юганно?» (1 твір за вибором учителя)

Гарріет Бічер-Стоу (1811–1896). «Хатина дядька Тома». Проблема рабства і ставлення до людей різних рас і національностей у творі. Образи дядька Тома, Елізи, Джорджа Гарріса, Джорджа Шелбі, Евангеліни (Еви). Ідеї доброти, поваги до людини, мужності, толерантності. Викриття жорстокості й расової неприязні в романі.

Володимир Галактіонович Короленко (1853–1921). «Сліпий музикант». Пошук головним героєм (Петро Попельський) свого місця у світі. Тема мистецтва. Петро Попельський та Евеліна. Образ Максима Яценка, твердість його переконань, увага й повага до інших. Українська природа, народні образи й традиції в повісті.

Ульф Старк (1944-2017). «Чи вмієш ти свистати, Юганно?». Проблеми самотності (дітей і дорослих), ставлення до літніх людей у творі. Образи дітей (Ульф, Берра) і

<ul style="list-style-type: none"> • <i>зіставляє</i> літературні твори з екранізаціями, ілюстраціями. 	<p>дідуся Нільса, встановлення духовного зв'язку між ними. Світ добра, людяності, милосердя, який герої творять власноруч. Сенс назви твору. Значення символів (шовкова хустка, краватка, повітряний змій та ін.).</p> <p><i>(ТЛ)</i> Гумор, іронія, художня деталь, підтекст.</p> <p><i>(ЛК)</i> Утілення сюжетів прочитаних творів у різних видах мистецтва.</p> <p><i>(УС)</i> Українські переклади творів зарубіжних письменників, ілюстрації українських митців. В.Г. Короленко і Україна.</p> <p><i>(ЕК)</i> Порівняння образів персонажів. Зіставлення літературних творів з екранізаціями.</p> <p><i>(МЗ)</i> Іноземна мова, музичне мистецтво, історія.</p>
<p>6. Поетичне бачення світу (6 годин)</p>	
<p>Ключові компетентності</p> <p>Учень (учениця):</p> <p><i>сприймає</i> природу як цілісну систему, <i>усвідомлює</i> тісний взаємозв'язок між людиною і навколишнім середовищем, <i>розуміє</i> важливість біологічного розмаїття світу (НЛ - 1);</p> <p><i>емоційно сприймає</i>, <i>оцінює</i> вияв патріотичних почуттів (НЛ - 2);</p> <p><i>усвідомлює</i> роль позитивного мислення для підтримки фізичного здоров'я, <i>важливість</i> ненасильницького розв'язання конфліктів (НЛ - 3).</p> <p>Предметні компетентності</p> <p>Учень (учениця):</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>виразно</i> читає твори поетів в українських перекладах та іноземною мовою (за умови володіння нею); • <i>висловлює</i> враження від прочитаного, а також емоції й почуття, що виникли від зустрічі з поезією; 	<p>Мацуо Басьо (1644–1694). Хайку. Відображення японських уявлень про красу в поезії митця. Лаконізм форми та широта художнього змісту хайку. Зображення станів природи в ліриці М. Басьо. Роль художньої деталі. Підтекст.</p> <p>Роберт Бернс (1759–1796). «Моє серце в верховині...». Ідея любові до батьківщини у вірші Р. Бернса. Антитеза (рідний край – чужина). Елементи фольклору (традиційні образи, постійні епітети, повтори та ін.).</p> <p>Генрі Лонгфелло «Пісня про Гайавату» (1 розділ за вибором учителя) або Джанні Родарі «Листівки з видами міст» (1 твір за вибором учителя).</p> <p>Генрі Лонгфелло (1807–1882). «Пісня про Гайавату» (1 розділ за вибором учителя).</p> <p>Міфи північноамериканських індіанців та їхнє втілення в поемі «Пісня про Гайавату». Елементи фольклору у творі (пісні, казки, легенди та ін.). Образ Гайавати. Ідеї миру, національного єднання, служіння народові.</p> <p>Джанні Родарі (1920–1980). «Листівки з видами міст». Широта світу та його сприйняття ліричним героєм вірша. Листівки</p>

<ul style="list-style-type: none"> • <i>визначає</i> особливості розвитку сюжету (ліричного – не тільки перебіг зовнішніх подій, а передовсім плин образів, почуттів, емоцій, думок); • <i>виявляє</i> особливості жанру та художньої мови у творах письменників (використання епітетів, метафор, повторів, інверсії тощо); • <i>знаходить</i> у поетичних текстах художні деталі, <i>виявляє</i> їхню роль у розкритті картин природи, станів ліричного героя; • <i>визначає</i> провідні теми, мотиви, ідеї прочитаних творів; • <i>усвідомлює</i> специфіку розуміння краси в різних культурах на прикладі поетичних творів; • <i>називає</i> імена видатних українських перекладачів творів зарубіжних поетів, <i>демонструє</i> майстерність їхніх художніх перекладів, барви української мови. 	<p>як символ широти світу й прагнення до його відкриття.</p> <p><i>(ТЛ) Хайку, ліричний герой.</i></p> <p><i>(ЛК) Початкові відомості про специфіку розуміння краси в різних культурах.</i></p> <p><i>(УС) Видатні українські перекладачі творів зарубіжних поетів.</i></p> <p><i>(ЕК) Елементи фольклору і міфів у творах Р. Бернса і Г. Лонгфелло.</i></p> <p><i>(МЗ) Історія, географія, іноземна мова.</i></p>
--	--

7. Образ майбутнього в літературі (4 години)

<p>Ключові компетентності</p> <p>Учень (учениця):</p> <p><i>усвідомлює</i> небезпеку руйнування духовних цінностей, взаємозв'язки людини і природи (НЛ-1);</p> <p><i>розуміє</i> особисту відповідальність кожної людини за збереження здобутків цивілізації (НЛ - 2);</p> <p><i>азначає</i> переваги людського інтелекту та креативного мислення під час життєвих випробувань (НЛ -3);</p> <p><i>висловлює</i> судження щодо значущості професіоналізму в кар'єрному зростанні та розв'язанні життєво важливих проблем (НЛ-4).</p> <p>Предметні компетентності</p> <p>Учень (учениця):</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>виразно читає</i> текст і <i>визначає</i> головну думку прочитаного, 	<p>Рей Дуглас Бредбері (1920–2012). «Усмішка». Тривога за руйнування духовних цінностей в оповіданні «Усмішка». Образ Тома, його динаміка. Значення образу Джоконди для розкриття головної ідеї твору.</p> <p>Роберт Шеклі (1928–2005). «Запах думок». Утвердження сили людської думки у творі. Духовне й фізичне випробування Кліві. Роздуми автора про майбутнє людини та людства. Гуманістичний зміст оповідання – віра в перемогу людського розуму.</p> <p><i>(ТЛ) Конфлікт. Поглиблення поняття про фантастику.</i></p> <p><i>(ЛК) Образ майбутнього у творах сучасного мистецтва (живопис, кіно, музика та ін.).</i></p> <p><i>(УС) Українські письменники-фантасти, їхні твори для дітей.</i></p> <p><i>(ЕК) Том і Кліві: схожість і відмінності. Образи майбутнього в літературі та інших</i></p>
---	---

<p><i>підтверджує</i> її прикладами, цитатами з тексту;</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>називає</i> основні ознаки фантастичної літератури та <i>виявляє</i> їх у прочитаних творах; • <i>характеризує</i> образи головних героїв фантастичних оповідань Р. Бредбері та Р. Шеклі; • <i>установлює</i> сутність конфлікту поміж героєм і світом (Том і натовп, Кліві й неземна цивілізація); • <i>характеризує</i> образи майбутнього у творах письменників; • <i>зіставляє</i> персонажів фантастичних творів (Том і Кліві); • <i>висловлює</i> свою думку щодо майбутнього людства, ролі літератури й мистецтва в майбутньому. 	<p><i>видах мистецтва.</i></p> <p>(МЗ) <i>Образотворче мистецтво, іноземна мова.</i></p>
---	---

8. Сучасна література. Зростання і взаємини зі світом (4 години)

(1-2 твори за вибором учителя та учнів)

<p>Ключові компетентності</p> <p>Учень (учениця):</p> <p><i>усвідомлює</i> особисту відповідальність за доручену справу; <i>розуміє</i> цінність родинних стосунків, значущість участі кожного у суспільно важливих справах (НЛ-2);</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>осмислює</i> важливість перемоги над самим собою, власними страхами (НЛ-3). <p>Предметні компетентності</p> <p>Учень (учениця):</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>розповідає</i> про основні події сюжету творів, <i>виокремлює</i> в них кульмінаційні моменти; • <i>визначає</i> актуальні проблеми у творах митців, пов'язані зі зростанням дитини, її взаєминами з колективом, світом дорослих; • <i>висловлює і пояснює</i> свою точку зору щодо вчинків персонажів, їхніх стосунків; • <i>визначає</i> жанрові ознаки (казки, повісті, роману) в прочитаних 	<p>Астрід Анна Емілія Ліндгрєн (1907–2002). «Міо, мій Міо». Основні відомості про життя і творчість письменниці, популярність її творів у різних країнах. Моральні цінності у творчості А. Ліндгрєн. Образи головних героїв. Перемога добра над злом.</p> <p>Міхаель Андреас Гельмут Енде (1929–1995). «Джим Гудзик і машиніст Лукас». Фантастична країна Усландія та її мешканці (король, Лукас, пан Ермель, пані Ваас та ін.). Моральні цінності, що стверджуються у творі (дружба, кохання, сім'я, повага до інших, любов до батьківщини).</p> <p>Крістіне Нестлінгер (нар. 1936). «Конрад, або Дитина з бляшанки». Незвичайність образу Конрада, риси його характеру. Конрад і його становлення у світі.</p> <p>(ТЛ) <i>Поглиблення понять про повість (психологічна повість, повість-казка), роман (фантастичний роман).</i> (ЛК) <i>Фентезі в різних видах мистецтва (література, кіно, живопис та ін.).</i></p> <p>(УС) <i>Твори сучасних письменників для дітей і про дітей.</i></p>
--	--

<p>творах;</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>виявляє</i> риси характерів героїв у життєвих випробуваннях; • <i>осмислює</i> поняття «добро» і «зло», «життя» і «смерть», «любов» і «ненависть», «миłosердя» і «байдужість» під час інтерпретації художніх образів, епізодів прочитаних творів, <i>розмірковує</i> про вибір життєвої позиції, моральні цінності; • <i>порівнює</i> образи дітей і підлітків у прочитаних протягом року творах, <i>називає</i> своїх улюблених персонажів і <i>висловлює</i> власне ставлення до них; • <i>розповідає</i> про свої улюблені твори сучасних письменників, <i>виявляє</i> в них актуальний зміст; • <i>розуміє</i> значення категорії «художність» для оцінки творів масового мистецтва. 	<p><i>(ЕК) Утілення творів сучасної літератури у кіно, ілюстраціях та ін.</i></p> <p><i>(МЗ) Іноземна мова, образотворче мистецтво.</i></p>
<p>9. Підсумки (2 години)</p>	
<p>Ключові компетентності</p> <p>Учень (учениця):</p> <p><i>розкриває</i> взаємозв'язки людини і навколишнього середовища (НЛ-1);</p> <p><i>розуміє</i> переваги ненасильницького розв'язання конфліктів (НЛ-2);</p> <p><i>усвідомлює</i> важливість здорового способу життя та безпечної поведінки (НЛ-3);</p> <p><i>розуміє</i> роль ініціативності та підприємливості в суспільстві (НЛ-4).</p> <p>Предметні компетентності</p> <p>Учень (учениця):</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>знає</i> авторів і українських перекладачів творів зарубіжних письменників, що вивчалися протягом року; • <i>розкриває</i> ідейно-художній зміст, актуальність прочитаних творів, їхні сюжетно-композиційні особливості, систему образів, жанрову своєрідність (окремих 	<p>Узагальнення і систематизація навчального матеріалу.</p> <p><i>(МЗ) Українська література</i></p>

<p>жанрів – оповідання, повість, роман, хайку та ін.);</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>знає визначення</i> основних літературознавчих понять, що вивчалися протягом 5–6 класу, застосовує їх у процесі аналізу й інтерпретації текстів (окремих фрагментів і компонентів – образів, сюжетів та ін.); • <i>демонструє</i> вміння порівнювати твори літератури та їхнє втілення в різних видах мистецтва; • <i>усвідомлює</i> взаємозв’язки української літератури з іншими літературами (на рівні окремих спільних рис міфології, жанрів (байка та ін.), тем (природа та ін.), образів (дітей та ін.) тощо). 	
<p>Завершення II семестру (+ 6 год. резерв)</p>	
<p>Для вивчення напам’ять</p> <ul style="list-style-type: none"> • М. Басьо. Хайку (3-4 за вибором учня) • Р. Бернс. «Моє серце в верховині...» 	

7 клас

Усього – 70 годин;

текстуальне вивчення творів – 56 годин;

розвиток мовлення – 4 години;

позакласне читання – 4 години;

резервний час – 6 годин.

<p>Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів (за розділами)</p>	<p>Зміст навчального матеріалу</p>
<p>1. Вступ (2 години)</p>	
<p>Ключові компетентності <i>Учень (учениця):</i> усвідомлює багатство української мови, яка слугує засобом міжкультурного спілкування (НЛ-2). Предметні компетентності</p>	<p>Оригінал і переклад. Види перекладів, специфіка художнього перекладу. Переклад і переспів. <i>(ТЛ) Поглиблення понять про оригінал і переклад. Переспів.</i> <i>(ЛК) Роль художніх перекладів у розвитку культурного діалогу, дружніх взаємин між</i></p>

<p>Учень (учениця):</p> <ul style="list-style-type: none"> • дає визначення понять «оригінал», «переклад», «переспів», розрізняє їх (на прикладі окремих текстів); • знає види перекладу – прямий (непрямий), точний (неточний), повний (неповний), вільний та ін., установлює різницю поміж ними (на конкретних прикладах текстів); • знає витоки й основні етапи української перекладацької традиції, імена видатних українських перекладачів, котрі зробили значний внесок у культуру України, прилучення українців до світових здобутків; • порівнює переклад і переспів одного й того самого твору, встановлює схожість і відмінність між ними; • розуміє значення опанування творів в оригіналі (іноземною мовою), роль художніх перекладів у розвитку культури, взаємин між народами, становленні особистості. 	<p>народами.</p> <p>(УС) Основні відомості про розвиток української перекладацької традиції. Майстри художнього перекладу.</p> <p>(ЕК) Основні принципи аналізу та інтерпретації оригіналу й художнього перекладу. Переклад і переспів: схожість і відмінність.</p> <p>(МЗ) Українська література</p>
---	--

<p>2. Жанр балади у європейських літературах (10 годин)</p>	
<p>Ключові компетентності</p> <p>Учень (учениця):</p> <p>поважає загальнолюдські чесноти, родинні цінності, героїзм і відданість вітчизні (НЛ-2);</p> <p>самокритично оцінює власні рішення та поведінку (НЛ-3).</p> <p>Предметні компетентності</p> <p>Учень (учениця):</p> <ul style="list-style-type: none"> • виразно читає балади, висловлює власне враження про них, емоційне ставлення до змальованих подій, героїв; • дає визначення жанру «балада», виявляє його характерні ознаки в текстах прочитаних творів; • характеризує образи персонажів, 	<p>Балада як жанр фольклору та літератури. Характерні ознаки балади.</p> <p>Фольклорні балади.</p> <p>«Король Лір і його дочки». Моральний урок у творі. Король Лір як вічний образ.</p> <p>«Як Робін Гуд став розбійником», «Поєдинок Робіна Гуда з Гаєм Гізборном». Ідеї свободи і служіння народові. Образ народного захисника Робіна Гуда.</p> <p>Літературні балади.</p> <p>Йоганн Крістоф Фрідріх Шиллер (1759–1805). «Рукавичка». Випробування головного героя балади. Образ справжнього лицаря, його мужність, відвага, людська гідність.</p> <p>Адам Міцкевич (1798–1855). «Світязь». Утвердження любові до батьківщини й героїзму в баладі А. Міцкевича. Символічні</p>

<p><i>розкриває</i> втілення в них народних уявлень (про мораль, патріотизм, героїзм та ін.);</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>переказує</i> сюжети балад (в окремих частинах і цілісно); • <i>визначає</i> ключові (зокрема кульмінаційні) моменти в баладах, <i>установлює</i>, як у ключових моментах виявляються риси героїв, увиразнюється ідея твору; • <i>виявляє</i> засоби поетичної мови в баладах (гіперболи, епітети, метафори, повтори та ін.); • <i>визначає</i> у прочитаних творах символи (наприклад, рукавичка, озеро, білі лілії, вересовий напій та ін.), <i>розкриває</i> їхній прихований зміст; • <i>зіставляє</i> оригінали літературних балад із художніми перекладами (за умови володіння іноземною мовою); • <i>розкриває</i> особливості відтворення сюжетів та образів балад у мистецтві (творах живопису, музики, кіно, мультиплікації та ін. – за вибором); • <i>називає</i> перекладачів балад, <i>виявляє</i> майстерність їхніх перекладів. 	<p>образи, елементи фольклору у творі.</p> <p>Роберт Льюїс Стівенсон (1850–1894). «Балада про вересовий трунок». Основний конфлікт балади (батько і син – король, свобода – рабство). Утвердження духовної сили пиктів, їхнього героїзму в захисті національних цінностей. Символіка твору.</p> <p><i>(ТЛ) Балада (фольклорна і літературна), гіпербола, символ.</i></p> <p><i>(ЛК) Зображення героїв балад у мистецтві (живописі, музиці, мультиплікації та ін.).</i></p> <p><i>(УС) А. Міцкевич і Україна. Музеї А. Міцкевича і пам'ятники письменникові в Польщі (Познань), Україні (Львів) та ін.</i></p> <p><i>(ЕК) Порівняння особливостей фольклорних і літературних балад, оригіналів і перекладів (цілісно і в окремих фрагментах).</i></p> <p><i>(МЗ) Історія, іноземна мова.</i></p>
<p>3. Історичне минуле в літературі (10 годин)</p>	
<p>Ключові компетентності</p> <p>Учень (учениця):</p> <p><i>усвідомлює</i> загрозу зникнення людства внаслідок війн на планеті Земля (НЛ-1);</p> <p><i>цінує</i> любов до ближнього, вияв патріотизму (НЛ-2);</p> <p><i>висловлює судження</i> щодо переваг мирного співіснування народів світу (НЛ-3)</p> <p><i>усвідомлює</i> важливість креативності та переваги спільної діяльності задля досягненні мети (НЛ-4)</p> <p>Предметні компетентності</p>	<p>Вальтер Скотт (1771–1832). «Айвенго» (огляд, 3-4 розділи за вибором учителя). В. Скотт – засновник історичного роману. Історія і художній вимисел у романі «Айвенго». Утілення в образі Айвенго кодексу лицаря, художні засоби створення образу. Зіткнення добра, краси й справедливості із жорстокістю і підступністю. Образи Бріана де Буагильбера, принца Джона, Фрон де Бефа, Моріса де Брасі, Ровени, Ребекки. Історичний колорит твору та засоби його створення. Динаміка сюжету і гумор.</p> <p>Друга світова війна у європейській поезії (К. І. Галчинський («Лист із полону», «Пісня про солдатів з Вестерплатте» та ін.), А. Маргул-Шпербер («Про назву концтабору Бухенвальд»), І. Вайсглас («Круки») та інші</p>

<p>Учень (учениця):</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>знає</i> основні відомості про життя і творчість письменників; • <i>виразно читає</i> твори (фрагменти або цілісно), <i>виявляє</i> емоційне враження від прочитаного, <i>пояснює</i> своє ставлення; • <i>виявляє</i> історичну основу прочитаних творів; • <i>висловлює</i> власні судження щодо подій і образів, <i>підтверджує</i> свої думки цитатами з тексту; • <i>переказує</i> текст (у частинах або цілісно) з виявленням особливостей сюжету (епічного або ліричного); • <i>характеризує</i> образи персонажів, <i>виявляє</i> в них ключові риси, національний і загальнолюдський зміст; • <i>порівнює</i> образи героїв (Бріан де Буагильбер і Айвенго, леді Ровена і Ребекка), <i>виявляє</i> подібності й відмінності між ними; • <i>вирізняє</i> у прочитаних текстах художні засоби створення образів персонажів, <i>установлює</i> функції засобів образотворення; • <i>характеризує</i> образ автора і засоби вираження авторської позиції; • <i>визначає</i> види і функції пейзажу в прочитаних творах; • <i>дає визначення</i> поняття «художній час», <i>пояснює</i> його відмінність від хронологічного часу; • <i>дає визначення</i> поняття «художній простір», <i>установлює</i> особливості художнього простору в прочитаних творах; • <i>висловлює</i> враження про прочитані твори. 	<p>– 2-3 твори за вибором учителя).</p> <p>Зображення трагедії Другої світової війни з різних боків Європи. Джон Бойн «Хлопчик у смугастій піжамі» або Е.Е. Шмітт «Дитя Ноя» (1 твір за вибором учителя).</p> <p>Джон Бойн (народ. 1971). «Хлопчик у смугастій піжамі». Зображення Другої світової війни крізь долі дітей і дорослих. Теми нацизму та Голокосту в повісті. Образи дітей (німецький хлопчик Бруно, єврейський хлопчик Шмуль), їхня дружба і взаємодопомога. Ідея рівності представників різних рас, націй, національностей і народів у творі. Трагічний фінал як відображення злочинів фашизму.</p> <p>Е.Е. Шмітт (народ. 1960) «Дитя Ноя». Доля дітей у період Другої світової війни. Духовний подвиг священика Понса, його турбота про дітей. Тема культури у творі. Біблійні мотиви.</p> <p><i>(ТЛ) Поглиблення понять про роман (історичний роман), повість. Початкові поняття про художній час, художній простір.</i></p> <p><i>(ЛК) Культура проти війни (твори живопису, музики, кіно, у яких викривається війна).</i></p> <p><i>(УС) Висловлювання українських митців про В. Скотта, його вплив на розвиток історичного роману.</i></p> <p><i>(ЕК) Порівняння образів персонажів (Бріан де Буагильбер і Айвенго, леді Ровена і Ребекка). Зіставлення літературних творів із їхніми втіленнями в інших видах мистецтва (кіно, театр, ілюстрації та ін.).</i></p> <p><i>(МЗ) Історія, музичне мистецтво.</i></p>
<p>4. Духовне випробування людини (6 годин)</p>	
<p>Ключові компетентності</p> <p>Учень (учениця):</p> <p><i>аналізує</i> трагічні наслідки</p>	<p>Джеймс Олдрідж (нар. 1918). «Останній дюйм». Проблема взаємин між батьками й дітьми. Символічність назви оповідання. Образи Бена і Деві, художні засоби їхнього</p>

ризикованого втручання людини у світ природи (НЛ-1);

набуває навичок ухвалювати життєво важливі рішення, *усвідомлює* цінність родинних стосунків (НЛ-2);

цінує професіоналізм, *навчається* долати труднощі, *критично* оцінює ризики підприємницької діяльності в екстремальних умовах (НЛ-4).

Предметні компетентності

Учень (учениця):

- *виразно читає* художні тексти, емоційно *сприймає*, *висловлює* враження від прочитаних творів;
- *розкриває* історичні, моральні, філософські проблеми у творах письменників, актуальність проблематики оповідань для сьогодення;
- *розповідає* про основні факти життя і творчості митців;
- *вирізняє* напружені (кульмінаційні) моменти сюжету, їхнє значення для розкриття образів персонажів;
- *аналізує* образи персонажів: їхні характерні риси, вчинки, стосунки з іншими персонажами, динаміку, засоби створення (художня деталь, символи та ін.);
- *визначає* у творах антитези, *пояснює*, як вони реалізовані у творах;
- *знаходить* у прочитаних творах символи, *виявляє* їхній прихований зміст, множинність трактування;
- *порівнює* оригінали й художні переклади (фрагменти) творів митців (за умови володіння іноземною мовою);
- *висловлює* власне ставлення до порушених у творах філософських і моральних проблем.

створення. Віра у внутрішні можливості людини, подолання нею життєвих випробувань, здатність до порозуміння. Утвердження сімейних цінностей.

Редьярд Кіплінг (1865–1936). «Балада про Схід і Захід», «Якщо...».

Протистояння і примирення Сходу й Заходу в «Баладі про Схід і Захід» Р. Кіплінга. Антитези у творі. Ідеї миру і дружби. Динаміка образів головних героїв (Камаль, Полковничий син).

Проблема духовного випробування людини та її моральної стійкості у вірші Р. Кіплінга «Якщо...». Сюжет і композиція вірша. Художні особливості твору, його провідна ідея (людина повинна залишатися собою у різних життєвих випробуваннях, зберігати вірність моральним принципам).

(ТЛ) Поглиблення понять про баладу (літературну), оповідання, вірш.

(ЛК) Утілення творів Дж. Олдріджа, Р. Кіплінга в мистецтві (кіно, ілюстрації тощо).

(УС) Дж. Олдрідж і Україна. Українські переклади творів митців.

(ЕК) Порівняння оригіналів і художніх перекладів (фрагментів) творів митців (за умови володіння учнями іноземною мовою).

(МЗ) Історія, іноземна мова.

Завершення I семестру

5. Дружба і кохання (9 годин)

Ключові компетентності

Учень (учениця):

висловлює судження щодо важливості духовного й емоційного збагачення людини (НЛ-1);

усвідомлює красу високих почуттів, висловлює критичну думку щодо вияву меркантилізму, прагматизму у людських стосунках (НЛ-2);

цінує віру у власні здібності, здатність ухвалювати нестандартні рішення для втілення мрії (НЛ-4).

Предметні компетентності

Учень (учениця):

- *знає і розповідає* про основні факти життя і творчості митців;
- *визначає* провідні теми, ідеї, характеризує художні образи, роль описів природи у віршах зарубіжних поетів, *розкриває* їхнє емоційне забарвлення і художні засоби втілення певних емоцій і почуттів;
- *визначає* особливості сюжету і композиції прочитаної повісті;
- *характеризує* духовно-емоційний світ головних героїв/героїнь прочитаної повісті, зміни (або незмінність) їхніх внутрішніх якостей;
- *розкриває* сутність трактування проблеми кохання у прочитаній повісті;
- *висловлює* власні судження щодо персонажів, їхнє ставлення до кохання, людей, світу;
- *визначає* теми, провідні мотиви, ідеї у прочитаній повісті;
- *називає* символи у прочитаних творах, *розкриває* їхній зміст, функції;
- *зіставляє* літературні образи з кінообразами, виявляє ключові риси характеру персонажів прочитаних творів, утілені в медіатекстах;
- *виразно читає* вірші зарубіжних авторів про кохання, *висловлює*

Вірші зарубіжних поетів про дружбу і кохання: П'єр Ронсар (1524-1585) «До того, як любов у світ прийшла...», Р. Бернс (1759-1796) («Моя любов...»), Й.В. Гете (1749-1832) («До моїх пісень...»), Г. Гейне (1797-1856) («Коли настав чудовий май...»), Адам Міцкевич (1798-1855) («Непевність») та ін. (2-3 твори за вибором учителя). Поетизація високого почуття кохання, розкриття у віршах його впливу на людину.

Шолом-Алейхем «Пісня над піснями», У. Старк «Маленька книжка про любов» АБО «Диваки і зануди» (1 твір за вибором учителя)

Шолом-Алейхем (1859-1916). «Пісня над піснями». Віхи життєвого і творчого шляху письменника. Відображення у його творах культури та долі єврейського народу. Тема кохання в повісті Шолом-Алейхема «Пісня над піснями». Еволюція героїв (Шимек і Бузя) у часі. Біблійні мотиви в повісті. Утвердження етичних цінностей.

Ульф Старк (1944-2017). «Маленька книжка про любов». Різдвяна історія в контексті історичного минулого. Зображення світу дитинства крізь призму складних життєвих обставин (війна, туга за батьком, бідність, несправедливість). Родинні та шкільні стосунки у творі. Ідеї підтримки й любові, які допомагають людям вижити й морально встояти в скрутних обставинах.

Ульф Старк (1944-2017). «Диваки і зануди». Доля дівчинки Симони, її проблеми в родині та у школі. Стосунки Симони з однолітками. Складний шлях героїні до усвідомлення власної сутності. Роль дідуся в сюжеті твору. Тема перших почуттів підлітків.

(ТЛ) Поглиблення понять про віри, повість, образ автора.

(ЛК) Екранізації, ілюстрації, театральні вистави за творами митців.

<p>враження від прочитаних творів, порівнює оригінали та переклади віршів (за умови володіння іноземною мовою).</p>	<p><i>(УС) Шолом-Алейхем і Україна. Літературні музеї Шолом-Алейхема.</i></p> <p><i>(ЕК) Порівняння образів персонажів. Зіставлення літературних образів із кінообразами.</i></p> <p><i>(МЗ) Іноземна мова, історія.</i></p>
<p>6. Літературний детектив (5 годин)</p>	
<p>Ключові компетентності</p> <p>Учень (учениця):</p> <p><i>розуміє</i> невідворотність покарання злочину (НЛ-2);</p> <p><i>висловлює</i> судження щодо переваг фізичної витривалості, здорового способу життя (НЛ-3);</p> <p><i>усвідомлює</i> необхідність набуття знань для успішної професійної діяльності (НЛ-4).</p> <p>Предметні компетентності</p> <p>Учень (учениця):</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>дає</i> визначення жанру «детектив», <i>виявляє</i> його характерні ознаки на прикладі прочитаних творів; • <i>знає</i> про історію виникнення і формування жанру у світовій літературі, видатних представників детективної літератури; • <i>розповідає</i> про ключові віхи життя і творчості Е. А. По і А. Конана Дойла, <i>називає</i> їхні найвідоміші твори, причини популярності серед різних поколінь; • <i>знає і виявляє</i> характерні ознаки циклу (на прикладі творів про Шерлока Холмса); • <i>висловлює</i> враження від прочитаних творів письменників, <i>розповідає</i> про своїх улюблених героїв; • <i>виявляє</i> особливості сюжету і композиції творів Е. А. По та А. Конана Дойла; 	<p>Детектив як жанр літератури, характерні ознаки жанру. Жанрове розмаїття детективів.</p> <p>Едгар Аллан По «Золотий жук», Артур Конан Дойл «Пістрява стрічка» або «Спілка рудих» (1-2 твори за вибором учителя й учнів).</p> <p>Едгар Аллан По (1809-1849). «Золотий жук». Е. А. По – засновник жанру детективу у світовій літературі. Захопливий сюжет повісті «Золотий жук». Особливості композиційної будови твору – «розповідь у розповіді», її художнє значення (посидання різних точок зору, створення емоційної напруги, таємничої атмосфери та ін.). Образи Вільяма Леграна, Джупітера, оповідача.</p> <p>Артур Конан Дойл (1859–1930). Оповідання про Шерлока Холмса («Пістрява стрічка», «Спілка рудих»).</p> <p>А. Конан Дойл – відомий автор детективних циклів, популярність його героїв у різних країнах. Особливості сюжету і композиції оповідань про Шерлока Холмса. Шерлок Холмс як безпосередній учасник розв’язання сімейного конфлікту в оповіданні «Пістрява стрічка». Іронічне зображення пристрасті людини до легкого збагачення в оповіданні «Спілка рудих». Сутність «дедуктивного методу» Шерлока Холмса, утвердження в його образі сили інтелекту і моральних якостей. Доктор Ватсон як оповідач. Різні точки зору на події як художній прийом створення атмосфери таємничості.</p> <p><i>(ТЛ) Оповідач і розповідач. Початкове поняття про точку зору.</i></p> <p><i>(ЛК) Екранізації творів Е. А. По і А. Конана</i></p>

<ul style="list-style-type: none"> • <i>встановлює</i> значення прийому «розповідь у розповіді» в текстах письменників; • <i>характеризує</i> образи персонажів (Легран, Джупітер, Шерлок Холмс, Ватсон, учасники злочинів та ін.); • <i>змальовує</i> образи оповідачів, називає їхні провідні риси, роль у розгортанні сюжету (спостерігач, безпосередній учасник сюжету (персонаж) тощо); • <i>розуміє</i> поняття «точка зору», виявляє у творах різні точки зору (персонажів, оповідача) на події, зіставляє їх; • <i>розповідає</i> про відомі екранізації за творами Е. А. По і А. Конана Дойла (1-2 за вибором), висловлює власне судження про втілення героїв детективів засобами кіномистецтва; • <i>порівнює</i> оригінали й художні переклади творів письменників (за умови володіння іноземною мовою). 	<p><i>Дойла. Музеї Е. По в США (Балтимор, Річмонд), Шерлока Холмса у Великобританії (Лондон). Пам'ятники письменникам та їхнім героям.</i></p> <p>(УС) <i>Українські письменники – майстри детективного жанру.</i></p> <p>(ЕК) <i>Порівняння оригіналів і художніх перекладів. Порівняння літературних детективів з екранізаціями.</i></p> <p>(МЗ) <i>Українська література, біологія.</i></p>
<p>7. Світова новела (6 годин)</p>	
<p>Ключові компетентності</p> <p>Учень (учениця):</p> <p><i>висловлює судження</i> щодо моральної відповідальності за свої вчинки та утвердження справедливості; <i>цінує</i> щирість людських стосунків (НЛ-2);</p> <p><i>усвідомлює</i> цінність життя (НЛ-3);</p> <p><i>шанобливо ставиться</i> до мистецького хисту (НЛ-4).</p> <p>Предметні компетентності</p> <p>Учень (учениця):</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>дає</i> визначення жанру новели, виявляє її характерні ознаки у прочитаних творах; • <i>розрізняє</i> за змістом різновиди новел (психологічну, філософську, фантастичну та ін.); • <i>виразно читає</i> і <i>переказує</i> 	<p>Новела як літературний жанр, її характерні ознаки, різновиди (2-3 за вибором учителя).</p> <p>О. Генрі (1862–1910). «Дари волхвів», «Останній листок». О. Генрі – майстер новели. Моральні цінності в новелі «Дари волхвів». Біблійні мотиви у творі, художні деталі. Новела «Останній листок» – гімн людині, котра здатна на самопожертву заради ближнього. Специфіка розкриття образу Бермана (непримітна зовнішність, невдаха, найкращий «шедевр» митця). Образи дівчат, їхня динаміка (Сью, Джонсі). Особливості художньої мови новели, розповідач.</p> <p>Герберт Джордж Уеллс (1866–1946). «Чарівна крамниця». Видатний англійський фантаст Г. Дж. Уеллс. Точка зору дорослого і дитини в новелі «Чарівна крамниця». «Дива» та їхнє сприйняття персонажами. Оповідач твору (батько). Особливості дитячого світу. Роль елементів фантастики.</p>

<p>(близько до тексту) новели письменників;</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>виявляє</i> у новелах зарубіжних митців основні проблеми (моральні, філософські та ін.), їхнє художнє втілення в подіях, образах, символах, назвах та інших компонентах твору; • <i>визначає</i> особливості розвитку сюжету новел, напружені (кульмінаційні) моменти творів; • <i>характеризує</i> образи персонажів новел у їхніх стосунках, динаміці, виявляє ключові риси персонажів, їхні моральні якості; • <i>розмірковує</i> над фіналами творів, дає їм (фіналам) власне тлумачення; • <i>характеризує</i> образи оповідача («Чарівна крамниця» Г. Дж. Уеллса) і розповідача (новели О. Генрі), <i>розрізняє</i> їх за формами оповіді (оповідач – від 1-ої особи, розповідач – від 3-ої особи); • <i>виявляє</i> культурні паралелі в текстах новел (біблійні мотиви в новелі «Дари волхвів» О. Генрі, зв'язок із японськими традиціями в новелі «Павутинка» Р. Акутагави); • <i>розкриває</i> підтекст окремих епізодів творів; • <i>порівнює</i> оригінали і художні переклади новел (за умови володіння іноземною мовою); • <i>порівнює</i> образи героїв новел О. Генрі; • <i>знає</i> про втілення сюжетів новел у різних видах мистецтва, <i>висловлює</i> ставлення до них (1-2 твори за вибором). 	<p>Рюноске Акутагава (1892–1927). «Павутинка». Майстер японської новели Р. Акутагава. Утілення ідеї про моральну справедливість у новелі «Павутинка». Філософський зміст твору. Підтекст. Художні образи новели (Будда, Кандата).</p> <p><i>(ТЛ) Поглиблення понять про оповідача і розповідача, про точку зору. Новела та її різновиди.</i></p> <p><i>(ЛК) Біблія («Поклоніння волхвів»). Особливості вірувань японців.</i></p> <p><i>(УС) Українські письменники – майстри новели.</i></p> <p><i>(ЕК) Порівняння образів героїв новел О. Генрі. Порівняння оригіналів і художніх перекладів новел О. Генрі, Г. Дж. Уеллса (окремих фрагментів творів).</i></p> <p><i>(МЗ) Іноземна мова, географія, образотворче мистецтво.</i></p>
<p>8. Сучасна література. Я і світ (6 годин) (1-2 твори за вибором учителя та учнів)</p>	
<p>Ключові компетентності</p> <p>Учень (учениця):</p> <p><i>прогнозує</i> загрози для розвитку інтелекту людини, пов'язані з</p>	<p>Айзек Азімов (1920–1992). «Факх». Роздуми про майбутнє людини й людства. Образ Джорджа Плейтена. Проблема духовної реалізації людини. Розуміння сутності культури й освіти, призначення людини в сучасному</p>

науково-технічним прогресом (НЛ-1);
розуміє важливість самостійного мислення, цінує свободу (НЛ-2);

аналізує ступінь ризику під час прийняття життєво важливого рішення, усвідомлює цінність життя (НЛ-3);

виявляє здатність оперативно та адекватно реагувати на технологічні зміни у житті суспільства (НЛ-4).

Предметні компетентності

Учень (учениця):

- *знає* основні відомості про життя та творчість сучасних письменників;
- *розповідає* про ключові події сюжету творів;
- *розкриває* актуальні теми і проблеми у прочитаних текстах;
- *характеризує* образи головних героїв, їхнє сприйняття світу, стосунки з батьками, друзями та ін.;
- *визначає* особливості художньої оповіді у творах (від 1-ої чи 3-ої особи), роль оповідної форми у розкритті образів героїв;
- *порівнює* оригінал і переклад в окремих фрагментах (за умови володіння іноземною мовою);
- *порівнює* образи підлітків у прочитаних творах;
- *оцінює* (із допомогою вчителя) художню вартість прочитаних творів;
- *володіє* інформацією про бібліотеки України (центральні, а також у рідному місті, селі), їхню структуру, організацію роботи (зокрема з використанням Інтернету);
- *розповідає* про твори сучасних авторів, які привернули його увагу, пояснює свої уподобання;
- *виявляє* початкові вміння розрізнення художньої вартості сучасних творів.

світі. Утвердження сили людського інтелекту, самостійності мислення, творчої уяви, моральних цінностей.

Діана Вінн Джонс (1934–2011). «Мандрівний Замок Хаула». Поєднання елементів казки та детективу у творі. Образ Софі, світ її мрій, бажань, жахів. Значення художнього прийому чаклунства у творі.

Корнелія Функе (нар. 1958). «Чорнильне серце». Тема «оживлення» книги у творі. Образ Мегі – дівчинки, котра любить читати. Її пригоди й духовне випробування. Поєднання уявного і реального світів.

(ТЛ) Поглиблення понять про оповідача, розповідача роман, повість, фентезі. Поглиблення уявлень про категорію «художність» в оцінці творів масового мистецтва.

(ЛК) Коло читання сучасних підлітків.

(УС) Бібліотеки України.

(ЕК) Порівняння образів підлітків у творах.

(МЗ) Іноземна мова.

9. Підсумки (2 години)

Ключові компетентності

Учень (учениця):

розкриває взаємозв'язки людини і навколишнього середовища (НЛ-1);

цінує здатність до ненасильницького розв'язання конфліктів (НЛ-2);

усвідомлює переваги здорового способу життя та безпечної поведінки (НЛ-3);

розуміє роль ініціативності та підприємливості в суспільстві (НЛ-4).

Предметні компетентності

Учень (учениця):

- *знає* авторів і відомих українських перекладачів творів зарубіжних письменників, що вивчалися протягом року;
- *аналізує й інтерпретує* художні твори (окремі компоненти й цілісно);
- *знає визначення* основних літературознавчих понять, що вивчалися протягом 5–7 класу, застосовує їх у процесі аналізу й інтерпретації тексту;
- *визначає* жанрові ознаки, форми оповіді (від 1-ої чи 3-ої особи) у творах, що вивчалися протягом року;
- *демонструє* вміння порівнювати твори різних видів мистецтва, твори українських і зарубіжних авторів (в окремих аспектах – теми, ідеї, образи, жанри та ін.).

Узагальнення і систематизація навчального матеріалу.

(МЗ) Українська література

Завершення II семестру (+ 6 год. резерв)

Для вивчення напам'ять

- Р. Бернс. «Любов»
- Г. Гейне. «Коли настав чудовий май...»
- Кіплінг «Якщо...»

8 клас

Усього – 70 годин;

текстуальне вивчення творів – 56 годин;

розвиток мовлення – 4 години;

позакласне читання – 4 години;

резервний час – 6 годин.

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів (за розділами)	Зміст навчального матеріалу
1. Вступ (2 години)	
<p>Ключові компетентності</p> <p>Учень (учениця):</p> <p><i>усвідомлює</i> розмаїття культур різних країн, місце української літератури у світовому історико-літературному процесі (НЛ-2).</p> <p>Предметні компетентності</p> <p>Учень (учениця):</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>розрізняє</i> поняття «культура» і «література»; • <i>розуміє</i> поняття «літературний процес»; • <i>називає</i> основні епохи (періоди) літературного процесу в різних країнах; • <i>характеризує</i> поняття «літературний напрям», «літературна течія», <i>розрізняє</i> їх (як ціле та часткове); • <i>дає визначення</i> понять «рід літератури», «епос», «лірика», «драма», <i>називає</i> їхні характерні ознаки, <i>демонструє</i> прикладами з прочитаних творів. 	<p>Література і культура. Роди літератури (епос, лірика, драма), їхні характерні ознаки. Літературний процес. Основні літературні епохи, напрями, течії, специфіка їхнього розвитку в різних країнах.</p> <p>(ТЛ) Рід літератури, епос, лірика, драма. Початкові поняття про літературний напрям, літературну течію.</p> <p>(ЛК) Своєрідність культури різних країн, народів, національностей.</p> <p>(УС) Взаємозв'язки української і зарубіжних літератур.</p> <p>(ЕК) Порівняння ознак епосу, лірики, драми.</p> <p>(МЗ) Українська література</p>
2. Священні книги людства як пам'ятки культури і джерело літератури (7 годин)	
<p>Ключові компетентності</p> <p>Учень (учениця):</p> <p><i>обґрунтовує</i> взаємозв'язок людини з природою (НЛ-1);</p> <p><i>розуміє</i> спільні для різних народів</p>	<p>Загальнокультурне значення священних книг народів світу, найвідоміші з них. Священні книги як вихідна основа світових релігій, етичних уявлень, мистецтва різних народів.</p>

<p>морально-етичні принципи, <i>розрізняє</i> поняття добра і зла (НЛ-2).</p> <p>Предметні компетентності</p> <p>Учень (учениця):</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>називає</i> найвідоміші священні книги людства, <i>розуміє</i> їхнє значення для розвитку світових релігій, культури, мистецтва; • <i>розповідає</i> про походження та побудову Вед, Біблії, Корану; • <i>називає</i> основні міфи (їхні різновиди) священних книг – Вед, Біблії, Корану; • <i>переказує</i> окремі міфологічні сюжети (передбачені програмою), <i>розкриває</i> їхній морально-філософський зміст; • <i>характеризує</i> міфологічні образи, символи, що трапляються в сюжетах священних книг; • <i>виявляє</i> гуманістичні цінності, утілені у священних книгах людства; • <i>пояснює</i> окремі вислови зі священних книг; • <i>порівнює</i> священні книги людства як пам'ятки культури – Біблію і Коран, <i>виявляє</i> схожість і відмінності між ними; • <i>називає</i> 1-2 твори українських і зарубіжних письменників, які зверталися до образів, сюжетів, мотивів священних книг; • <i>розкриває</i> особливості відображення сюжетів і образів священних книг у творах світового мистецтва – живопис, музика, кіно та ін. (1-2 твори за вибором); • <i>називає</i> визначні пам'ятки християнства та ісламу в Україні й за кордоном, <i>виявляє</i> в них особливості культури, утілення ідей, сюжетів і образів священних книг. 	<p>Веди (огляд). Веди як пам'ятка індоєвропейської словесності II-I тис. до н. е. Образи ведійської міфології (боги, напівбоги, герої, ворожі сили, символи та ін.). Космогонічні міфи Вед.</p> <p>Біблія. Старий Заповіт (Створення світу. Каїн і Авель. 10 заповідей). Новий Заповіт (Євангеліє – 2-3 розділи за вибором учителя). Біблія як основа двох релігій – юдейської і християнської. Зв'язок Біблії з історією і міфологією. Структура Біблії, її складники. Ключові ідеї та образи Старого і Нового Заповітів. Морально-філософський зміст біблійних сюжетів і образів.</p> <p>Коран (огляд). Коран – головна книга ісламу. Побудова Корану, охоплення в ньому різних сфер людського життя.</p> <p>(ТЛ) <i>Поглиблення понять про міф, міфологічний образ.</i></p> <p>(ЛК) <i>Утілення сюжетів і образів священних книг людства у мистецтві (література, живопис, музика, скульптура, архітектура, кіно та ін.).</i></p> <p>(УС) <i>Звернення українських письменників до образів, сюжетів, мотивів Біблії, Корану. Визначні пам'ятки християнства та ісламу в Україні й за кордоном.</i></p> <p>(ЕК) <i>Схожість і відмінність між Біблією і Кораном як пам'ятками культури.</i></p> <p>(МЗ) <i>Історія, географія, образотворче мистецтво, музичне мистецтво.</i></p>
<p>3. Античність (11 годин)</p>	
<p>Ключові компетентності</p> <p>Учень (учениця):</p> <p><i>усвідомлює</i> війну як катастрофу, <i>розуміє</i> необхідність гармонійного співіснування людини і природи (НЛ-1);</p>	<p>Поняття про античність, її хронологічні межі. Основні етапи, роди і жанри античної літератури.</p> <p>Специфіка розвитку літератури в Давній Греції і в Давньому Римі. Концепція</p>

наводить приклади героїзму та самопожертви заради захисту рідної землі, шанує сімейні традиції, усвідомлює взаємозв'язок між ухваленим рішенням та його наслідками (НЛ-2);

висловлює судження про цінність життя, гармонійну красу людини (НЛ-3);

усвідомлює підступність стратегії завойовників (НЛ-4).

Предметні компетентності

Учень (учениця):

- *знає* загальні особливості розвитку античної літератури;
- *називає* видатних представників античної літератури, їхній внесок в історію світової культури;
- *розкриває* концепцію людини і світу в античній літературі та її втілення у прочитаних творах;
- *називає* основні цикли давньогрецьких міфів (троянський, фіванський, про аргонавтів), їхні ключові міфологічні образи і сюжети;
- *переказує та інтерпретує* сюжети троянських міфів, передбачених програмою;
- *характеризує* центральні міфологічні образи й символи троянського циклу;
- *розповідає* про основні факти життя і творчості митців;
- *розкриває* специфіку втілення міфологічних образів і сюжетів у творах античних авторів;
- *знає* визначення понять «героїчний епос», «елегія», «ода», «трагедія», їхні характерні ознаки, які виявляє у прочитаних текстах;
- *знає* визначення поняття «віршовий розмір», виявляє гекзаметр і пентаметр у прочитаних творах;
- *аналізує* вірші поетів з акцентом на розкриття античних ідеалів, авторської позиції;
- *знає* загальні особливості розвитку лірики, епосу і драми в добу античності;
- *розкриває* художні конфлікти в прочитаних творах;

людини і світу в античній літературі (ідея гармонії тілесного і духовного, любов до життя в усіх його проявах, відкриття світу, героїчне служіння, катарсис, поєднання реального і міфологічного та ін.).

Давньогрецька міфологія. Основні цикли давньогрецьких міфів. Міфологічна основа героїчного епосу.

Міфи троянського циклу. Троя. Паріс викрадає Єлену. Облога Трої. Смерть Ахілла. Троянський кінь (2-3 за вибором учителя). Відображення історичних подій у міфах троянського циклу. Ключові образи циклу, їхній гуманістичний зміст. Міфологічні символи (яблуко розбрату, троянський кінь та ін.).

Гомер. «Іліада» (огляд). «Двобій Ахілла і Гектора» (пісня 22, вірші 140–410), «Пріам у Ахілла» (пісня 24, вірші 470–670). Гомер та його значення в історії розвитку європейських літератур. Міфологічна основа гомерівського епосу. Образи Ахілла і Гектора. Гуманістичний зміст «Іліади». Катарсис.

Особливості розвитку і види лірики в Давній Греції.

Тиртей (VII ст. до н. е.). «Добре вмирати тому...». Ідея захисту рідної країни в елегії. Античний ідеал героя. Авторська позиція.

Сапфо (VII–VI ст. до н. е.). «До Афродіти» («Барвношатна владарко, Афродіто...»). Звернення у вірші до Афродіти – богині кохання. Образ ліричної героїні, глибина її почуттів і переживань.

Давньогрецький театр, його характерні особливості, роль в античному суспільстві. Основні жанри давньогрецької драми – трагедія і комедія.

Есхіл (бл. 525–бл. 456 рр. до н. е.). «Прометей закутий». Значення творчості Есхіла для розвитку європейської драми і театру. Утілення міфу про Прометея у трагедії «Прометей закутий». Основний конфлікт трагедії. «Дари» Прометея людству. Ідеї служіння, самопожертви, свободи.

<ul style="list-style-type: none"> • <i>характеризує</i> образи Ахілла, Гектора («Іліада» Гомера), Прометея («Прометей закутий» Есхіла), Енея («Енеїда» Вергілія); • <i>установлює</i> схожість і відмінності міфологічних образів та їхнім утіленням у літературних творах (на прикладі прочитаних текстів); • <i>розкриває</i> специфіку втілення вічних образів античності в зарубіжній і українській літературі, у творах світового мистецтва (на прикладі 1-2 творів за вибором); • <i>називає</i> імена відомих українських перекладачів творів античності, <i>висловлює судження</i> про їхній внесок у розвиток української культури, прилученні українства до світових вершин. 	<p>«Золота доба» давньоримської літератури.</p> <p>Публій Вергілій Марон (70–19 рр. до н. е.). «Енеїда» (огляд, 1-2 уривки за вибором учителя). Зв'язок твору з гомерівським епосом, міфологією. Ідея громадського служіння, утвердження величі держави. Образ Енея та його значення в композиції твору.</p> <p>Квінт Горацій Флакк (65–8 рр. до н. е.). «До Мельпомени» («Мій пам'ятник стоїть...»). Тема мистецтва і призначення митця у творі. Пам'ятник як символ вічності поезії. Розуміння автором значення свого доробку.</p> <p>Публій Овідій Назон (43 р. до н. е. – бл. 18 р. н. е.). «Сумні елегії» («Життя поета» (IV, 10)). Життя та творчість поета. Міфологічний і філософський зміст поеми «Метаморфози» (огляд). Конфлікт митця з владою, трагедія вигнання і сум за батьківщиною у «Сумних елегіях». Образ відторгненого поета. Любов до вітчизни як провідна ідея твору (в межах циклу «Сумні елегії»).</p> <p>Вплив античності на розвиток світової літератури й культури.</p> <p><i>(ТЛ) Героїчний епос, елегія, ода, віршовий розмір (гекзаметр, пентаметр), трагедія.</i></p> <p><i>(ЛК) Вічні образи античності в мистецтві (живопис, скульптура, музика, кіно та ін.). Античні образи й мотиви у творчості письменників різних часів і народів.</i></p> <p><i>(УС) Українські переклади творів античних митців.</i></p> <p><i>(ЕК) Ахілл і Гектор (порівняльна характеристика образів). Зевс і Прометей у міфах і в трагедії «Прометей закутий» Есхіла. Елегії Тиртея і Овідія.</i></p> <p><i>(МЗ) Історія, образотворче мистецтво.</i></p>
<p>4. Середньовіччя (8 годин)</p>	
<p>Ключові компетентності</p> <p>Учень (учениця):</p> <p><i>цінує</i> красу природи, <i>сприймає</i> людину як</p>	<p>Середньовіччя як доба, її хронологічні межі й специфічні ознаки в історії європейських і східних літератур. Вплив релігії, філософії на літературу і культуру в добу</p>

частку навколишнього світу (НЛ-1);
усвідомлює вплив історичних подій на долю людини, висловлює судження щодо активної громадянської позиції (НЛ-2);
розуміє вплив позитивного мислення на відновлення душевної рівноваги (НЛ-3).

Предметні компетентності

Учень (учениця):

- *знає і пояснює* хронологічні межі доби Середньовіччя, основні ознаки й тенденції розвитку середньовічних літератур Заходу і Сходу;
- *називає* видатних представників середньовічної літератури Заходу і Сходу, *визначає* їхній внесок у розвиток світової культури;
- *характеризує* історичний і культурний контекст розвитку середньовічних літератур; *розповідає* про основні віхи життя й творчості письменників (твори яких передбачені для текстуального вивчення), про їхню роль у розвитку національних літератур;
- *показує* вплив релігії, філософії на художню літературу на прикладі прочитаних текстів;
- *знає* ключові періоди й жанри середньовічної літератури на Заході та Сході;
- *дає* визначення жанрів «героїчний епос» (середньовічний), «рубаї», «сонет», *виділяє* їхні жанрові ознаки у прочитаних творах;
- *виявляє* основні теми й мотиви в ліриці митців;
- *визначає* символи та їхній прихований зміст у творах поетів;
- *характеризує* образ ліричного героя у текстах, рекомендованих програмою;
- *знає* історичну основу «Пісні про Роланда» та особливості її художнього втілення у творі;
- *переказує, аналізує й інтерпретує* окремі частини (епізоди) «Пісні про Роланда»;
- *характеризує* образи персонажів «Пісні про Роланда» (Роланд, Карл, Ганелон), *визначає* засоби їхнього

Середньовіччя. Основні жанри середньовічної літератури на Заході й Сході.

Особливості розвитку китайської лірики епохи Тан.

Лі Бо (701–762). «Печаль на яшмовому ганку», «Призахідне сонце навіює думки про гори», «Сосна біля південної галереї» (1-2 за вибором учителя). Основні теми і мотиви лірики митця. Вплив даосизму на його світогляд. Своєрідність пейзажів Лі Бо, утілення в них краси природи і духовного життя.

Ду Фу (712–770). «Пісня про хліб і шовк», «Весняний краєвид», «Подорожуючи, вночі описую почуття» (1-2 за вибором учителя). Зв'язок поезії Ду Фу з історичною реальністю. Вплив конфуціанства на його світогляд. Національні образи, символи в ліриці митця. Образ ліричного героя, його сприйняття життя і природи, почуття, мрії, ідеали, дума про батьківщину.

Золота доба персько-таджицької лірики, її характерні особливості, видатні представники.

Омар Хайям (бл. 1048–після 1122). Рубаї. Лаконізм і місткість жанру рубаї. Основні теми й мотиви творчості Омара Хайяма.

Література середньовічної Європи: основні тенденції та жанрово-тематичне розмаїття.

«Пісня про Роланда» (X ст.) (2-3 розділи за вибором учителя). Історична основа твору й поетичне переосмислення в ньому реальних подій. Патріотичні ідеї в «Пісні про Роланда». Образна система (Роланд, Ганелон, Карл та ін.). Елементи фольклору. Особливості поетичної мови твору.

Аліг'єрі Данте (1265–1321). Сонет 11 («В своїх очах вона несе кохання...»). Данте як ключова постать італійського Середньовіччя і переходу до Відродження. Загальна характеристика його творчості. Утілення в сонеті 11 Данте краси високого почуття кохання.

(ТЛ) Поглиблення понять про героїчний епос (середньовічний). Рубаї, сонет.

<p>художнього зображення (на прикладі уривків із тексту);</p> <ul style="list-style-type: none"> • висловлює власне ставлення до персонажів та їхніх вчинків; • порівнює художні образи персонажів «Пісні про Роланда» (Роланд – Ганелон, Карл – Ганелон); • виявляє риси фольклору в «Пісні про Роланда»: символи, повтори, постійні епітети, метафори тощо (на прикладі уривків із тексту за вибором учня); • зіставляє образи ліричних героїв у східній поезії (Лі Бо, Ду Фу, Омар Хайям); • виявляє актуальний зміст середньовічних творів, вічність порушених у них проблем; • знає українських перекладачів середньовічних творів; • виявляє особливості художньої мови творів митців (в українських перекладах). 	<p><i>(ЛК) Культурні центри Середньовіччя на Сході й Заході. Ключові поняття китайської міфології, філософії (конфуціанство, даосизм), які знайшли відбиток у літературі. Християнство. Іслам.</i></p> <p><i>(УС) Українські перекладачі середньовічних творів.</i></p> <p><i>(ЕК) Порівняння образів ліричних героїв Лі Бо, Ду Фу, Омара Хайяма. Порівняння персонажів «Пісні про Роланда» (Роланд – Ганелон, Карл – Ганелон).</i></p> <p><i>(МЗ) Історія, географія.</i></p> <p><u>Завершення I семестру</u></p>
<p>5. Відродження (12 годин)</p>	

Ключові компетентності

Учень (учениця):

- виявляє повагу до людини, усвідомлює роль кохання і дружби, засуджує розбрат між людьми, розуміє гуманістичні ідеали (НЛ-2);
- цінує людське життя (НЛ-3);
- висловлює думку щодо необхідності виявлення ініціативи для досягнення мети, критично оцінює засоби досягнення поставленої мети (НЛ-4).

Предметні компетентності

Учень (учениця):

- знає хронологічні межі Відродження, особливості світоглядного перевороту того часу, історичний і культурний контекст, роль античності в розвитку літератури;
- визначає риси гуманізму в літературних творах доби Відродження;
- розповідає про ключові віхи життя й творчості митців, розкриває їхній внесок в історію національних літератур і світової культури;
- дає визначення поняття «сонет», виявляє особливості його структури у творах Ф. Петрарки і В. Шекспіра;
- визначає провідні теми, мотиви в ліричних творах письменників (сонетах), розкриває специфіку художнього втілення високого почуття кохання;
- характеризує образ ліричного героя в сонетах Ф. Петрарки, В. Шекспіра;
- зіставляє образи героїнь у сонетах митців;
- порівнює оригінали й художні переклади сонетів В. Шекспіра (за умови володіння англійською мовою);
- розкриває загальнолюдський зміст вічних образів ренесансних творів (Ромео і Джульєтта, Дон Кіхот і Санчо Панса);
- виявляє жанрові особливості творів («Ромео і Джульєтта», «Дон Кіхот»);
- аналізує ліричні твори (цілісно), драматичні і прозові твори (в окремих

Епоха Відродження (Ренесансу) в Європі. Гуманізм. Культ античності. Характерні риси ренесансної культури і літератури.

Франческо Петрарка (1304–1374). Сонети № 61, 132. Історія кохання в сонетах Ф. Петрарки. Образ ліричного героя та героїні. Утілення гуманістичних ідеалів у поезії митця. Структура сонетів Ф. Петрарки.

Вільям Шекспір (1564–1616). Сонети № 66, 116, 130. Виняткова роль В. Шекспіра в розвитку англійської національної літератури і світового мистецтва. Основні теми сонетів В. Шекспіра – кохання до Смаглявої леді, дружба. Відображення внутрішнього світу ренесансної людини (описи природи, змалювання сили почуттів та ін.). Художні особливості сонетів В. Шекспіра.

Трагедія «Ромео і Джульєтта» В. Шекспіра. Історія створення. Конфлікт справжнього почуття і забобонів. Оспівування чистого пристрасного кохання Ромео і Джульєтти, вплив кохання на людську особистість (зміни в характерах головних героїв, їхня еволюція). Проблема життя і смерті. Трактатування фіналу. Гуманістична цінність трагедії В. Шекспіра, її популярність серед різних поколінь.

Мігель де Сервантес Сааведра (1547–1616). «Дон Кіхот» I частина (огляд, 2-3 розділи за вибором учителя). Історія створення роману, його зв'язок із лицарськими романами, пародійний характер. Особливості сюжету і композиції твору. Конфлікт високих прагнень Дон Кіхота і буденної дійсності, неможливості реалізації ідеалів героя. Дон Кіхот і Санчо Панса – парні образи, у яких утілено високу мрію і прагматизм. «Донкіхотство». Синтез різних жанрових ознак у романі (героїчного епосу, лицарського, авантюрно-пригодницького, філософського роману, пародії). Широка філософського змісту твору, можливість його різних тлумачень. Популярність вічних образів.

(ТЛ) Поглиблення поняття про вічний

частинах і цілісно), виявляє в них морально-філософські проблеми, засоби художньої виразності;

- розкриває особливості художньої мови творів (в оригіналах і перекладах), наводить відповідні приклади, цитати;
- знає про втілення сюжетів, образів, мотивів ренесансної літератури у світовому мистецтві (1-2 твори за вибором);
- називає відомих українських перекладачів творів доби Відродження;
- виявляє окремі особливості відтворення перекладачем тексту оригіналу засобами української мови (за умови володіння іноземною мовою).

образ, сонет, роман, трагедію. Катрен, терцет, ямб.

(ЛК) Образи Ромео і Джульєтти, Дон Кіхота і Санчо Панси у світовому мистецтві (живопис, кіно, музика та ін.). Музей В. Шекспіра у Великобританії (Стретфорд-на-Ейвоні). Музей М. де Сервантеса Сааведри в Іспанії (Мадрид).

(УС) Видатні українські перекладачі творів Ренесансу. Вершини українського сонету.

(ЕК) Порівняння оригіналів і художніх перекладів сонетів В. Шекспіра. Порівняння образів героїнь сонетів Ф. Петрарки та В. Шекспіра, художніх засобів створення жіночих образів.

(МЗ) Історія, географія, музичне мистецтво, образотворче мистецтво.

6. Бароко і класицизм (8 годин)

Ключові компетентності

Учень (учениця):

- розрізняє істинні та фальшиві цінності, розуміє необхідність шанобливого ставлення до людини незалежно від її соціального стану (НЛ-2);
- усвідомлює важливість здорового глузду (НЛ-3);
- висловлює критичне судження щодо різних моделей поведінки людини (НЛ-4).

Предметні компетентності

Учень (учениця):

- визначає провідні ознаки бароко як художнього напрямку;
- розкриває специфіку барокового світосприйняття у прочитаних творах;
- виявляє у поетичному тексті провідні теми, ідеї, символи бароко, розкриває їхній філософський зміст;
- аналізує образ ліричного героя вірша, виявляє засоби його створення (монолог, риторичні питання, заглиблення у внутрішній світ, епітети, метафори та ін.), наводить відповідні цитати;
- розповідає про чинники формування класицизму як літературного напрямку (історичні, філософські, естетичні);
- називає основні ознаки класицизму, демонструє їх на прикладі комедії Мольєра «Міщанин-шляхтич», а також на прикладі творів (1-2 за вибором) класицистичного мистецтва (живопису, архітектури та ін.);
- дає визначення поняття «комедія», відрізняє від поняття «трагедія» (що вивчалось раніше);
- виявляє ознаки комедії у творі Мольєра «Міщанин-шляхтич»;
- називає основні теми і проблеми в комедії Мольєра «Міщанин-шляхтич»;
- характеризує персонажів комедії «Міщанин-шляхтич» (окремо і в

Бароко як доба і художній напрям у європейській літературі й мистецтві. Видатні представники європейського бароко та їхні здобутки (огляд).

Із лірики європейського бароко. Луїс де Гонгора-і-Арготе «Галерник» або Джонн Донн «Щоб мучить мене...» (1 вірш за вибором учителя)

Луїс де Гонгора-і-Арготе (1561–1627). «Галерник». Утілення у вірші провідних тем барокової літератури: людина і Доля, блукання людини у Всесвіті, залежність від вищих сил, драматизм духовного життя. Символіка твору. Образ ліричного героя.

Джонн Донн (1572–1631). «Священні сонети» (19-й сонет «Щоб мучить мене...»). Напруга почуттів ліричного героя. Символіка. Поетична мова.

Історичні умови, філософське та естетичні підґрунтя класицизму. Характерні ознаки класицизму як художнього напрямку.

Мольєр (1622–1673). «Міщанин-шляхтич». Мольєр – майстер класицистичної комедії. Художнє новаторство Мольєра у драматургії, вплив його відкриттів на світове театральне мистецтво. Історія створення комедії «Міщанин-шляхтич». Тематика і проблематика твору, його загальнолюдське значення. Основні образи комедії (пан Журден, пані Журден, граф Дорант, графиня Дорімена, Клеонт та ін.). Засоби комічного (гумор, іронія, сатира, сарказм).

(ТЛ) Поглиблення понять про віри (філософський). Комедія, сатира, сарказм. Поглиблення понять про гумор, іронію.

(ЛК) Бароко в різних видах мистецтва (живопис, архітектура, музика, паркове мистецтво та ін.).

(УС) Бароко в Україні. Класицизм у різних видах мистецтва (живопис, архітектура, музика та ін.).

(ЕК) Порівняння образів персонажів (Журден – Клеонт, Журден – Дорант).

<p>порівнянні);</p> <ul style="list-style-type: none"> • дає визначення понять «сатира», «сарказм», знаходить приклади сатири й сарказму та інших видів комічного (гумор, іронія), установлює їхню роль у тексті; • розкриває сутність морального уроку, утіленого митцем засобами комедії; • виявляє зв'язок комедії Мольєра з народним мистецтвом. 	<p><i>(МЗ) Українська література, музичне мистецтво, історія.</i></p>
<p>7. Література ХХ–ХХІ СТ. У пошуках себе і високого польоту (6 годин)</p>	
<p>Ключові компетентності</p> <p>Учень (учениця):</p> <ul style="list-style-type: none"> • висловлює особисте ставлення до проблем навколишнього середовища (НЛ-1); • розуміє особисту відповідальність перед людьми; усвідомлює право на свободу вибору (НЛ-2); • відповідально ставиться до власного здоров'я, цінує життя (НЛ-3); • критично осмислює методи досягнення мети; усвідомлює важливість креативних рішень для самореалізації (НЛ-4). <p>Предметні компетентності</p> <p>Учень (учениця):</p> <ul style="list-style-type: none"> • виявляє актуальність порушених письменниками тем і проблем; • розкриває особливості сюжету і композиції творів, їхні жанрові ознаки; • характеризує головних персонажів твору, визначає засоби їхнього створення у тексті; • називає жанрові ознаки прочитаних творів; • знаходить у прочитаних творах символи та розкриває їхній зміст; • зіставляє персонажів творів; • розповідає про свої улюблені книжки, пояснює свій вибір, визначає їхні художні ознаки. 	<p>Антуан де Сент-Екзюпері (1900–1944). «Маленький принц». Людські взаємини, моральні цінності в казці-притчі «Маленький принц». Філософський зміст твору. Художні образи.</p> <p>1-2 сучасні твори за вибором учителя та учнів</p> <p>Річард Бах (нар. 1936). «Чайка Джонатан Лівінгстон». Сюжет твору Р. Баха як філософська метафора людського буття. Алегоричні образи повісті. Утілення прагнення до високої мети в образі чайки Джонатана. Художній конфлікт і можливість його подолання. Ознаки притчі у творі.</p> <p>Барбара Космовська (нар. 1958). «Буба», «Буба: мертвий сезон». Художній світ Б. Космовської. Батьки – діти, діди – онуки. Ідея поваги й любові до людини. Сімейні цінності у творі.</p> <p><i>(ТЛ) Поглиблення понять про метафору, алегорію. Притча.</i></p> <p><i>(ЛК) Сучасні літературно-художні видання творів зарубіжної літератури.</i></p> <p><i>(УС) Українські перекладачі творів зарубіжної класики й сучасної літератури.</i></p> <p><i>(ЕК) Порівняння образів персонажів.</i></p> <p><i>(МЗ) Іноземна мова.</i></p>

<p>8. Підсумки (2 години)</p>	
<p>Ключові компетентності</p> <p>Учень (учениця):</p> <ul style="list-style-type: none"> • критично <i>оцінює</i> результати людської діяльності в природному середовищі (НЛ-1); • <i>цінує</i> людську гідність, <i>усвідомлює</i> право кожного на власну думку (НЛ-2); • <i>осмислює</i> взаємозв'язки між рішеннями та їхніми наслідками, безпечною поведінкою та здоров'ям (НЛ-3); • <i>розуміє</i> роль ініціативності та підприємливості в суспільстві (НЛ-4). <p>Предметні компетентності</p> <p>Учень (учениця):</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>знає</i> основні епохи, напрями (їхні ознаки) літературного процесу від античності до XVII ст.; • <i>аналізує та інтерпретує</i> твори письменників у контексті літературних напрямів і культури доби; • <i>знає визначення</i> основних літературознавчих понять, що вивчалися протягом 5–8 класу, <i>застосовує</i> їх у процесі аналізу й інтерпретації тексту; • <i>визначає</i> жанрові ознаки, специфіку образів, оповіді, мови пропонуваніх для вивчення творів; • <i>демонструє</i> вміння порівнювати твори різних видів мистецтва, твори українських і зарубіжних авторів. 	<p>Узагальнення та систематизація навчального матеріалу.</p> <p><i>(МЗ) Українська література.</i></p> <p><u>Завершення II семестру (+ 6 год. резерв)</u></p>
<p>Для вивчення напам'ять</p> <ul style="list-style-type: none"> • Омар Хайям (2-3 рубаї за вибором учнів) • Ф. Петрарка (сонет за вибором учнів) • В. Шекспір (сонет за вибором учнів) 	

9 клас

Усього – 70 годин;

текстуальне вивчення творів – 58 годин;

розвиток мовлення – 4 години;

позакласне читання – 4 годин;

резервний час – 4 години.

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів (за розділами)	Зміст навчального матеріалу
1. Вступ (2 години)	
<p>Ключові компетентності</p> <p>Учень (учениця):</p> <ul style="list-style-type: none"> • усвідомлює зв'язок різних ознак культурного, соціального, технологічного розвитку людства (НЛ-1); • цінує спільну працю, громадянську ініціативу (НЛ-2). <p>Предметні компетентності</p> <p>Учень (учениця):</p> <ul style="list-style-type: none"> • дає визначення поняття «жанр», розуміє його зв'язок із родовим поділом літератури; • називає жанри, які належать до різних родів (епос, лірика, драма), а також міжродові утворення (наприклад, балада, поема та ін.); • визначає жанрові ознаки творів (на прикладі прочитаних текстів); • дає визначення поняття «стиль», розрізняє стилі загальні (епос, напрямів, течій) та індивідуальні (стилі письменників); • знає складники стилю (тематика, образотворчість, сюжетно-композиційні особливості, поетична мова); • порівнює окремі жанри в національних літературах (на прикладі прочитаних творів). 	<p>Літературні жанри і стилі. Перехідні явища в літературі.</p> <p><i>(ТЛ) Жанр, стиль.</i></p> <p><i>(ЛК) Жанри і стилі як органічні елементи культури. Загальне і національне в структурі жанрів і стилів.</i></p> <p><i>(УС) Жанрово-стильові тенденції в українській та зарубіжних літературах на етапах літературного процесу.</i></p> <p><i>(ЕК) Специфіка жанрів у різних національних літературах (оповідання, роман, сонет та ін.). Розмаїття індивідуальних стилів митців.</i></p> <p><i>(МЗ) Українська література, художня культура.</i></p>
2. Просвітництво (9 годин)	

<p>Ключові компетентності</p> <p>Учень (учениця):</p> <ul style="list-style-type: none"> • усвідомлює особисту відповідальність за стан навколишнього середовища (НЛ-1); • розуміє роль ініціативи в суспільстві (НЛ-2); • осмислює значення безпечної поведінки в критичних ситуаціях (НЛ-3); • ставить перед собою мету й системно працює для її реалізації (НЛ-4). <p>Предметні компетентності</p> <p>Учень (учениця):</p> <ul style="list-style-type: none"> • розкриває чинники (історичні, філософські, естетичні) розвитку європейської літератури доби Просвітництва; • знає основні художні напрями розвитку літератури й мистецтва Просвітництва, називає їхні ознаки, представників; • називає ключові ідеї Просвітництва, виявляє їх у прочитаних творах; • визначає особливості сюжету й композиції роману Дж. Свіфта «Мандри Гуллівера»; • розкриває жанрову своєрідність роману «Мандри Гуллівера» (поєднання реалістичних елементів і соціальної фантастики); • знаходить приклади езопової мови у творі Дж. Свіфта; • характеризує образ Гуллівера, визначає художні засоби його створення; • знаходить у романі Дж. Свіфта приклади гумору, іронії, сатири, сарказму, визначає їхні функції у творі; • розкриває ідеї, аналізує мотиви й образи в ліричних творах Й. В. Гете; • пояснює, чому ода «До радості» Ф. Шиллера стала гімном Євросоюзу. 	<p>Історичні умови та провідні ідеї Просвітництва. Вплив філософії на літературу й культуру доби. Художні напрями (просвітницький класицизм, просвітницький реалізм, сентименталізм).</p> <p>Джонатан Свіфт (1667–1745). «Мандри Лемюеля Гуллівера» (1 частина). Історія написання твору. Просвітницькі ідеї у творі. Образ Гуллівера як втілення концепції нової людини. Жанрова своєрідність роману (поєднання реалістичних елементів і соціальної фантастики). Засоби комічного (гумор, іронія, сатира, сарказм). Езопова мова.</p> <p>Йоганн Вольфганг Гете (1749–1832). Поезії «Вільшаний король», «Травнева пісня», «Прометей». Роль Й. В. Гете в історії Просвітництва. Нове розуміння природи у ліриці Й. В. Гете. Міфологічний зміст образів вірша «Вільшаний король». Ідея кохання й щастя у «Травневій пісні», ознаки фольклору. Волелюбні мотиви та протистояння образів персонажів у «Прометей». Образ Прометея.</p> <p>Йоганн Крістоф Фрідріх Шиллер (1759–1805). «До радості». Просвітницька ідея об'єднання людства в оді «До радості» Ф. Шиллера. Пафос твору, який став гімном Євросоюзу.</p> <p><i>(ТЛ) Поглиблення понять про роман, оду. Композиція.</i></p> <p><i>(ЛК) Європейське мистецтво доби Просвітництва.</i></p> <p><i>(УС) Ідеї Просвітництва в Україні.</i></p> <p><i>(ЕК) Порівняння оригіналів і художніх перекладів (у фрагментах і цілісно за умови володіння учнями іноземною мовою).</i></p> <p><i>(МЗ) Історія, математика.</i></p>
<p>3. Романтизм (18 годин)</p>	

Ключові компетентності

Учень (учениця):

- усвідомлює взаємозв'язок людини і навколишнього середовища (НЛ-1);
- розуміє необхідність захисту своїх прав і прав інших людей (НЛ-2);
- визначає тактику поведінки в небезпечних ситуаціях (НЛ-3);
- оцінює проблему і відповідно до цього ухвалює рішення (НЛ-4).

Предметні компетентності

Учень (учениця):

- визначає специфічні ознаки романтизму як художнього напрямку в літературі й мистецтві, чинники його розвитку (історичні, естетичні, філософські), національну специфіку в різних країнах;
- розповідає про основні віхи життя і творчості митців, їхній внесок у духовну скарбницю світової та національних літератур;
- визначає провідні теми й мотиви творів письменників і письменниць;
- аналізує романтичні образи, засоби їхнього створення;
- знаходить у тексті, інтерпретує зміст романтичних символів;
- виявляє зв'язок романтичних творів із фольклором, знаходить відповідні елементи (образи, символи, мотиви, жанрові ознаки тощо);
- аналізує (цілісно) ліричні вірші поетів-романтиків, поему («Мазепа» або «Паломництво Чайльд Гарольда» Дж. Байрона);
- виявляє жанрові ознаки поеми й роману доби романтизму, взаємодію романтизму і реалізму (на прикладі прочитаних творів);
- визначає особливості віршового розміру, строфічної організації поетичних творів (на прикладах прочитаних текстів);
- виявляє художнє новаторство митців – відкриття нових тем і мотивів, збагачення художньої

Історичні, естетичні, філософські чинники розвитку романтизму. Основні ознаки романтизму як напрямку в літературі й мистецтві. Романтизм у різних країнах.

Генріх Гейне (1797–1856). «Книга пісень» («На півночі кедр одинокий...», «Не знаю, що стало зо мною...», «Коли розлучаються двоє...»). Специфіка німецького романтизму і творчість Г. Гейне. «Книга пісень»: особливості композиції збірки, образ ліричного героя, фольклорні елементи (образи, мотиви, символи, жанрові ознаки пісні та ін.). Утілення високого почуття кохання у віршах митця. Особливості поетичної мови творів.

Джордж Ноел Гордон Байрон (1788–1824). «Хотів би жити знов у горах...», «Мій дух як ніч...». «Мазепа» або «Паломництво Чайльд Гарольда» (1 поема за вибором учителя).

Вплив творчості Дж. Байрона на розвиток романтизму в Європі. Протиставлення мрії і дійсності у ліриці поета. Фольклорні та біблійні мотиви у віршах Дж. Байрона.

Українська тема в поемі «Мазепа». Специфіка зображення образу гетьмана у творі (монолог героя, романтичний пейзаж як засіб увиразнення образу, динаміка образу та ін.).

Відображення духовного життя особистості та суспільства, історії та культури Європи в поемі «Паломництво Чайльд Гарольда». Герой і автор: схожість і відмінність. Особливості віршової організації поеми (спенсерова строфа).

НОВІ ОБРІЇ ЄВРОПЕЙСЬКОГО РОМАНУ

Джейн Остін «Гордість і упередження», Віктор Гюго «Собор Паризької Богоматері», Шарлотта Бронте «Джейн Ейр», Джозеф Конрад «Серце пільми» (1 твір за вибором учителя).

Джейн Остін (1775 – 1817). «Гордість і упередження».

Роман чуттєвості як прояв «жіночої літератури» кінця XVIII – XIX ст. Життєва історія родини Беннет. Образи головних героїв і героїнь, засоби їх створення. Тема

<p>мови, нові рішення в галузі образотворчості, жанрів тощо;</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>порівнює</i> оригінали (за умови володіння іноземною мовою), художні переклади, переспіви творів письменників; • <i>порівнює</i> образи персонажів; • <i>знає</i> імена українських перекладачів прочитаних творів; • <i>розповідає про</i> відкритість романтизму як художнього напрямку, його взаємодію з іншими напрямами, <i>демонструє</i> формування реалістичних тенденцій у межах романтизму (на прикладі прочитаних творів); • <i>виявляє</i> особливості індивідуальних стилів митців. 	<p>кохання у творі (Елізабет Беннет – містер Дарсі, Джейн Беннет – містер Бінглі). Зображення середовища, виразні деталі.</p> <p>Віктор Гюго (1802 – 1885). «Собор Паризької Богоматері». Історична основа твору та її авторське переосмислення. Провідні теми й проблеми роману. Особливості побудови сюжету і композиції. Поетизація почуття кохання. Образи персонажів (Есмеральда, Клод Фролло, Квазімодо, Феб та ін.), їхні стосунки й життєві долі. Символіка твору.</p> <p>Шарлотта Бронте (1816 – 1855). «Джейн Ейр». Історія сироти Джейн Ейр на тлі суспільства. Романтичні мрії Джейн Ейр і сувора реальність. Тема кохання у творі (Джейн Ейр – Едвард Рочестер). Достовірність зображення середовища, реалістичні деталі.</p> <p>Джозеф Конрад (Юзеф Теодор Конрад Коженювський) (1857 – 1924). «Серце п'ятьми». «Серце п'ятьми» – пригодницький роман про мандрівку моряка Марлоу Центральною Африкою. Засудження у творі жахливих наслідків колоніальної політики європейців. Образ Африки в романі. Протиставлення цивілізації й природи у творі. Сенс назви твору.</p> <p><i>(ТЛ) Поглиблення понять про поему (романтична), роман.</i></p> <p><i>(ЛК) Романтизм у різних видах мистецтва (живопис, музика та ін.).</i></p> <p><i>(УС) Україна в житті й творчості зарубіжних митців.</i></p> <p><i>(ЕК) Порівняння оригіналів, художніх перекладів, переспівів. Порівняння образів персонажів.</i></p> <p><i>(МЗ) Художня культура, історія, географія.</i></p> <p><u>Завершення I семестру</u></p>
<p>4. Реалізм (13 годин)</p>	
<p>Ключові компетентності</p>	<p>Поняття про реалізм та історія його</p>

Учень (учениця):

- *розпізнає* хибні й справжні життєві цінності, *усвідомлює* необхідність поваги до людини, *цінує* вияв милосердя та співчуття до людини (НЛ-2);
- *осмислює* причини й наслідки власних рішень та поведінки (НЛ-3);
- *розуміє* значення моралі в суспільстві, роль особистої відповідальності за вчинки (НЛ-4).

Предметні компетентності

Учень (учениця):

- *дає* визначення поняття «реалізм», *називає* його провідні ознаки, *виявляє* їх у творі;
- *розуміє* особливості взаємодії реалізму з іншими напрямками ХІХ століття (романтизмом, натуралізмом);
- *розповідає* про основні віхи життя й творчості митців;
- *розкриває* особливості світоглядних позицій письменників;
- *визначає* актуальні проблеми, теми творів;
- *установлює* сюжетно-композиційні особливості творів;
- *аналізує* прочитані тексти цілісно і в окремих фрагментах;
- *дає* визначення поняття «психологізм», *розкриває* специфіку психологізму в прочитаних творах;
- *інтерпретує* вчинки персонажів, *дає* їм власну оцінку, *висловлює* судження щодо певних ситуацій;
- *аналізує* образи персонажів як типові з визначенням засобів їхнього створення (портрет, психологічні деталі, інтер'єр, мова, стосунки із середовищем, з іншими персонажами тощо);
- *виявляє* художнє новаторство митців;
- *розкриває* специфіку аналітичного підходу письменників до зображення дійсності.

формування. Характерні ознаки реалізму як літературного напрямку (зв'язок із дійсністю, аналітизм, типовість образів і ситуацій, розкриття впливу соціального середовища на людину, критичний пафос, дослідження життя суспільства, психологізм та ін.). Взаємодія реалізму з іншими напрямками ХІХ ст. (романтизмом, натуралізмом).

Оноре де Бальзак (1799–1850). «Гобсек». Основні віхи творчості та особливості світогляду письменника. «Людська комедія»: історія написання, художня структура, тематика і проблематика, образи. Повість «Гобсек» у структурі «Людської комедії». Сюжетно-композиційні особливості твору («розповідь у розповіді»). Багатогранність образу Гобсека (як соціального типу доби, як філософа та ін.), засоби його створення (портрет, психологічна деталь, монолог, вчинки, філософське ставлення до життя та ін.).

Микола Васильович Гоголь (1809 – 1952). Зрілий етап життя і творчості митця.

«Ревізор». Творча історія п'єси. Критика суспільства. Образи персонажів як відображення аномальної системи, втілення в них соціальних і людських вад. Специфіка художнього конфлікту і жанру твору.

«Шинель». Особливості сюжету і композиції твору. Образ столиці як чужого й ворожого для людини простору. Духовне знецінення й занепад особистості в умовах антигуманного суспільства. Критичний пафос твору. Трактування фіналу (роль фантастики в реалістичному творі). Авторська позиція.

(ТЛ) Поглиблення понять про образ (типовий), повість, художню деталь (психологічна). Психологізм, інтер'єр. Комедія.

(ЛК) Утілення образів і сюжетів творів О. де Бальзака, М. Гоголя в мистецтві (ілюстраціях, кіно, театрі тощо).

(УС) О. де Бальзак і Україна. М. Гоголь і Україна.

(ЕК) Зіставлення образів персонажів, їхніх учинків і ставлень. Тема грошей та їхнього впливу на людину у творах О. де Бальзака і М. Гоголя.

	<i>(МЗ) Художня культура, іноземна мова, географія, історія.</i>
5. Нові тенденції у драматургії кінця ХІХ–початку ХХ ст. (7 годин)	
<p>Ключові компетентності</p> <p>Учень (учениця):</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>усвідомлює</i> необхідність брати на себе відповідальність за власні рішення (НЛ-2); • <i>виробляє</i> вміння опанувати себе (НЛ-3); • <i>розрізняє</i> щирі і меркантильні наміри (НЛ-4). <p>Предметні компетентності</p> <p>Учень (учениця):</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>виявляє</i> у творах письменників провідні проблеми, теми, мотиви; • <i>характеризує</i> художні образи, <i>виявляє</i> в тексті художні засоби їхнього створення; • <i>аналізує</i> твори у єдності змісту та форми; • <i>висловлює</i> власні судження щодо актуальних тем і проблем, образів і подій творів, <i>аргументує</i> свою думку прикладами з тексту, відповідними цитатами; • <i>розповідає</i> про основні віхи життя й творчості митців; • <i>знає</i> українські переклади творів, <i>зіставляє</i> їх з оригіналами (за умови володіння іноземною мовою); • <i>здійснює</i> пошуково-дослідницьку діяльність у галузі літератури (збирання відомостей про письменників, систематизація фактів, аналіз окремих літературних явищ, підготовка повідомлення, презентації тощо); • <i>користується</i> літературознавчими словниками, енциклопедіями та іншими видами джерел (зокрема інтернет-ресурсами). 	<p>«Стара» і «нова драма». Зміни в драматургії кінця ХІХ – початку ХХ ст.</p> <p>Генрік Ібсен «Ляльковий дім», Бернард Шоу «Пігмаліон» (1-2 твори за вибором учителя).</p> <p>Генрік Ібсен (1828–1906). «Ляльковий дім».</p> <p>Роль Г. Ібсена в розвитку світової драматургії, його новаторство. «Ляльковий дім» як соціально-психологічна драма. Особливості драматичного конфлікту та розвиток сценічної дії (зовнішньої і внутрішньої). Композиція п'єси. Образна система. Підтекст. Символіка. Відкритість фіналу.</p> <p>Бернард Шоу (1856–1950). «Пігмаліон». Особливості світогляду Б. Шоу. Специфіка втілення античного міфу в п'єсі «Пігмаліон». Динаміка образу Елайзи Дулітл. Ідеї «одухотворення» людини й життя засобами мистецтва, збереження національної культури, розвитку мови.</p> <p><i>(ТЛ) «Нова драма», ібсенізм.</i></p> <p><i>(ЛК) Утілення драматичних творів Г. Ібсена і Б. Шоу в театрі, кіно.</i></p> <p><i>(УС) Українські перекладачі творів зарубіжної літератури кінця ХІХ–початку ХХ ст.</i></p> <p><i>(ЕК) Порівняння особливостей «старої» та «нової драми», образів персонажів.</i></p> <p><i>(МЗ) Художня культура, іноземна мова.</i></p>
6. Література ХХ–ХХІ ст. Життя, історія, культура (7 годин)	

<p>Ключові компетентності</p> <p>Учень (учениця):</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>обґрунтовує</i> вплив культурного, соціального, економічного чинників на розвиток людства; <i>характеризує</i> цілісну наукову картину світу (НЛ-1); • <i>усвідомлює</i> моральну відповідальність за свої вчинки; <i>аналізує</i> принципи і механізми функціонування суспільства (НЛ-2); • <i>розуміє</i> відповідальність за духовне й фізичне здоров'я, <i>прогнозує</i> ризики непродуманих наукових та суспільних експериментів (НЛ-3); • <i>цінує</i> ініціативність та підприємливість (НЛ-4). <p>Предметні компетентності</p> <p>Учень (учениця):</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>знає</i> основні відомості про життя і творчість митців; • <i>виявляє</i> актуальні проблеми, теми в прочитаних творах, їхній зв'язок із проблемами суспільства, історії, культури, існування людини, її морального вибору; • <i>виявляє</i> ознаки різних літературних напрямів у прочитаних творах; • <i>знає</i> характерні ознаки різних жанрів, <i>виявляє</i> їх у творах письменників; • <i>характеризує</i> образи провідних героїв та героїнь, <i>простежує</i> особливості їхньої внутрішньої зміни, <i>виявляє</i> відповідні художні засоби; • <i>створює</i> <i>рецензію</i> (усну або письмову) на сучасний твір літератури (або кіно, театру); • <i>обстоює</i> власну точку зору, <i>веде</i> <i>полеміку</i> щодо актуальних проблем і тенденцій розвитку сучасної літератури, зокрема в аспекті її взаємодії з іншими видами мистецтва; • <i>презентує</i> свої улюблені твори сучасної літератури на уроці, 	<p>(1-2 твори за вибором учнів і вчителя)</p> <p>Шолом-Алейхем (1859–1916). «Тев'є-молочар». Тема історичного зламу, який пройшов крізь долю людини і народу на межі ХІХ–ХХ ст. Образна система твору. Філософські проблеми. Народний гумор. Сучасні інтерпретації твору в театрі, кіно та інших видах мистецтва.</p> <p>Михайло Опанасович Булгаков (1891 – 1940). «Собаче серце». Українські сторінки життя і творчості М. Булгакова. М. Булгаков і влада, трагедія митця. Творча історія повісті «Собаче серце». Критика соціальних експериментів і абсурдного суспільства у творі. Конфлікт натовпу, масової свідомості й інтелекту, культури. Персонажі-двійники (Шариков – Швондер). Роль засобів комічного (сатира, сарказм, гротеск та ін.) у розвінчанні аномальної, антигуманної системи.</p> <p>Рей Дуглас Бредбері (1920–2012). «451° за Фаренгейтом». Тривога за майбутнє суспільства в романі-антиутопії «451° за Фаренгейтом». Тема знецінення культури. Провідні мотиви твору – книги (читання), пожежі, тотального контролю, інакомислення тощо. Натовп і влада. Важке прозріння особистості в тоталітарному суспільстві.</p> <p>Гарпер Лі (1926–2016). «Убити пересмішника».</p> <p>Проблема входження молоді в дорослий світ, зіткнення із жорстокістю. Моральні ідеали у творі.</p> <p>Ерік Вольф Сігел (1937–2010). «Історія одного кохання». Розповідь про зворушливе і трагічне кохання студента, сина мільйонера, до дочки бідного італійського емігранта. Проблеми життя і смерті, любові й відданості у творі.</p> <p><i>(ТЛ) Класична і масова література. Рецензія. Поглиблення поняття про «художність».</i></p> <p><i>(ЛК) Бібліотечні та інтернет-ресурси, їхнє використання для збагачення кола читання, розвитку навичок творчої роботи з книгою. Взаємодія різних видів мистецтва (кіно і література та ін.), комп'ютерних технологій і літератури. Сучасні літературно-художні</i></p>
---	--

<p><i>виявляє</i> в них риси художності;</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>володіє</i> навичками роботи з бібліотечними фондами, інтернет-ресурсами з метою пошуку необхідної книги, творчого читання; • <i>знає</i> популярні книжкові серії для молоді, сучасні літературно-художні видання, інтернет-портали творів зарубіжної літератури; • <i>аналізує</i> твори сучасних зарубіжних авторів у єдності змісту й форми; • <i>знає</i> визначні міжнародні літературні премії сучасності; • <i>називає</i> зарубіжних письменників-лауреатів міжнародних премій у галузі художньої літератури, твори митців, відзначені преміями. 	<p><i>видання, інтернет-портали творів зарубіжної літератури. Міжнародні літературні премії.</i></p> <p><i>(УС) Українські перекладачі творів зарубіжної класики і сучасної літератури. Шолом-Алейхем і Україна. М. Булгаков і Україна.</i></p> <p><i>(ЕК) Переосмислення сюжетів, образів, мотивів зарубіжної літератури і культури у творах мистецтва.</i></p> <p><i>(МЗ) Історія, художня культура.</i></p>
<p>7. Підсумки (2 години)</p>	
<p>Ключові компетентності</p> <p>Учень (учениця):</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>усвідомлює</i> красу природи, її благотворний вплив на людину, <i>розуміє</i> відповідальність за спроби змінити навколишній світ (НЛ-1); • <i>оцінює</i> свою роль у суспільстві, <i>бере участь</i> у процесі ухвалення рішень (НЛ-2); • <i>осмислює</i> причиново-наслідкові зв'язки між безпечною поведінкою та здоров'ям (НЛ-3); • <i>продукує</i> власні ідеї та ініціативи, <i>обстоює</i> власну думку, використовуючи доцільні мовні засоби (НЛ-4). <p>Предметні компетентності</p> <p>Учень (учениця):</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>визначає</i> основні етапи літературного процесу ХІХ–ХХ ст., їхні особливості, зв'язок із розвитком культури і мистецтва; • <i>розрізняє</i> літературні напрями, течії, роди, жанри ХІХ–ХХ ст.; • <i>установлює</i> жанрово-родову належність творів, їхню жанрову й 	<p>Узагальнення і систематизація навчального матеріалу.</p> <p><i>(МЗ) Українська література.</i></p>

<p>стильову своєрідність;</p> <ul style="list-style-type: none"> • називає представників різних літературних напрямів, течій, мистецьких тенденцій, виявляє їхній внесок у національну та світову скарбницю художніх цінностей; • застосовує літературознавчі поняття в процесі аналізу й інтерпретації літературних творів; • аналізує, оцінює, порівнює літературні твори і явища. 	
<p><u>Завершення II семестру (+ 3 год. резерв)</u></p>	
<p>Для вивчення напам'ять</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ф. Шиллер. «До радості» • Г. Гейне. «Не знаю, що стало зо мною...» 	

=====

Додаток 1. Список творів для додаткового читання

Для уроків позакласного читання і уроків із резервного часу (за вибором учителя)

5 клас

З 1 вересня 2022 р. (починаючи з 5 класу) запроваджено модельні навчальні програми для Нової української школи (наказ Міністерства освіти і науки України № 795 від 12.07.2021 р.).

6 клас

- Бредбері Р. «Все літо в один день» та інші оповідання (1-2 за вибором)
 Верн Ж. «Діти капітана Гранта»
 Гелліко П. «Томасіна»
 Даррелл Дж. «Моя родина та інші звірі», «Птахи, звірі й родичі» (1 за вибором)
 Дефо Д. «Життя і незвичайні та дивовижні пригоди Робінзона Крузо»
 Кестнер Е. «Еміль і детективи», «Крихта і Антон»
 Крюс Дж. «Тім Талер, або Проданий сміх»
 Марк Твен. «Принц і злидар»
 Монтгомері Л. М. «Еміль виростає» (трилогія «Еміль з Місячного Серпа»)
 Сенкевич Г. «Янко-музикант»
 Сетон-Томпсон Е. «Маленькі дикуни»
 Треверс П. «Мері Поппінс»
 Харріс Дж. Ч. «Казки дядечка Рімуса»
 Шолом-Алейхем. «Хлопчик Мотл», «Пасха на селі» (1 за вибором)

Із сучасної літератури

Енде М. «Момо», «Нескінченна історія» (1 за вибором)

Ліндгрєн А. «Брати Лев'яче серце»
Нєстлїнгєр К. «Пєс йде у свїт», «Начхати нам на огїркового короля!», «Гном у голові», «Лєтїть, хруші», «Мєнє називають мурахойдом» (1-2 за вибором)
Ролїнг Дж. «Гаррі Поттер і фїлософський камїнь», «Гаррі Поттер і таємна кїмната» (1 за вибором)
Шмїтт Е. Е. «Оскар і Рожева Панї»

7 клас

Вєрн Ж. «Двадцять тисяч лєє пїд водою»
Воннегут К. «Брєхня»
Гєйнє Г. «Вєчїрні променї яснї»
Дїкенс Ч. «Пригоди Олївера Твїста»
Дюма О. «Три мушкетєри»
Крїстї А. «Дєсять негрєнят»
Купєр Ф. «Звїробїй», «Останнїй їз могїкан» (1 за вибором)
Лондон Дж. «Бїлє Ікло», «Поклик предкїв» (1 за вибором)
Олкотт Л. «Малєнькї жїнкї»
Пїрс Ф. «Том і опївнїчний сад»
Рїд Т. М. «Вєршник бєз голови», «Квартєронка», «Морське вовчєня» та їн. (1 за вибором)
Уєллс Г. «Невидимєць», «Машина часу» (1 за вибором)
Хємїнгуєй Е. «Кїшка на дощї»

Їз сучасної лїтератури

Гєгеруп К. «Золота Вєжа»
Колфєр Й. «Артемїс Фаул» («Код вїчностї» або їн.) (1 за вибором)
Льюїс К. С. «Хронїкї Нарнїї» (1-2 за вибором)
Пулман Ф. Трїлогїя «Тємнї початкї» («Пївнїчне сїяво», «Магїчний нїж», «Янтєрне скло») (1-2 за вибором)
Сашар Л. «Ями»
Старк У. «Пєтер і червоний птах», «Мїй друг Персї, Бєфало Бїл і я» (1 за вибором)
Сучасна зарубїжна поезїя (1-2 твори за вибором)

8 клас

Апдаїк Дж. «Завтра, завтра, завтра»
Бомарше П. О. «Сєвїльський цїрульнїк»
Гурамїшвлї Д. Поезїї (2-3 за вибором)
Думбадзе Н. «Я, бабуся, Ілїко та Іларїон»
Лопє дє Вєга. «Собака на сїнї»
Мєлвїлл Г. «Мобї Дїк, або Бїлий Кит»
Мольєр. «Тартюф»
Рудакї. Газелї, рубаї, бєйтї (за вибором)
Руставелї Ш. «Вїтязь у тїгровїй шкурї»
Софокл. «Антїгона»
Толкїн Дж. Р. Р. «Володар перснїв»

Їз сучасної лїтератури

Гордєр Ю. «Свїт Софїї»
Парр М. «Вафельнє серцє»
Старк У. Твори для пїдлїткїв
Таунсєнд С. «Таємнїй щодєннїк Адрїана Моула»
Шведєр О. Г. «Снї шовкопрєда»

Сучасна зарубіжна поезія (1-2 твори за вибором).

9 клас

Акутагава Р. «Ніс» та ін. (1 за вибором)
Бальзак О. «Батько Горіо», «Шагренева шкіра» (1 за вибором)
Кузнецов А.В. «Бабин Яр»
Меріме П. «Кармен», «Маттео Фальконе» (1 за вибором)
По Е. «Ельдорадо» та ін.
Ремарк Е. М. «Три товариші», «Життя в борг» (1 за вибором)
Сенкевич Г. «Камо грядеші?»
Шиллер Ф. «Івікові журавлі», «Підступність і кохання», «Розбійники», «Вільгельм Телль» (1 за вибором)

Із сучасної літератури

Геддон М. «Загадковий нічний інцидент із собакою»
Космовська Б. «Позолочена рибка»
Нестлінгер К. «Маргаритко, моя квітко»
Сучасна зарубіжна поезія (1-2 твори за вибором).

Додаток 2.

Науково-методична література для вчителя

Нормативні документи

Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти (Постанова Кабінету Міністрів України від 23. 11. 2011 р. № 1392) // Інформаційний збірник та коментарі Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України. – 2012. – № 4-5. – С. 3-56; [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-п>.

Монографії, посібники, словники, довідники

1. Абрамович С. Д. Священні книги людства. Веди, Авеста, Біблія, Коран / С.Д. Абрамович. – Харків: Веста: Видавництво «Ранок», 2003. – 192 с. (Серія «Бібліотека вчителя зарубіжної літератури»)
2. Бандура О. Теорія літератури в тезах, дефініціях, таблицях: Навчальний довідник / О. Бандура, Г. Бандура. – К.: Шкільний світ, 2008. – 128 с. – (Бібліотека «Шкільного світу»).
3. Волошина Н. Й. Наукові основи методики літератури: Посібник / Н. Й. Волошина, О. М. Бандура, О. А. Гальонка та ін.; [за ред. Н. Й. Волошиної] – К. : Ленвіт, 2002. – 344 с.
4. Волощук Е. Технэ майевтике: Теория и практика анализа литературного произведения / Е. Волощук, Б. Бегун // Тема. – 1997. – № 1-2. – 248 с.
5. Давиденко Г. Й., Стрельчук Г.М., Гринчак Н.І. Історія зарубіжної літератури ХХ ст.: Навчальний посібник / Г. Й. Давиденко, Г. М. Стрельчук, Н. І. Гринчак. – К. : Центр учбової літератури, 2011. – 488 с.
6. Дичківська І. Інноваційні педагогічні технології / І. Дичківська. – К.: Академвидав, 2004. – 352 с.

7. Зарубіжна література XIX століття: Посібник [за ред. О. М. Ніколенко, В. І. Мацапури]. – К. : ВЦ «Академія», 1999. – 360 с. (Серія «Відкритий урок»)
8. Зарубіжна література XX століття: Посібник [за ред. О. М. Ніколенко, Т. М. Конєвої]. – К. : ВЦ «Академія», 1998. – 320 с. (Серія «Старшокласникам і абітурієнтам»)
9. Зубрицька М. Homo legens: читання як соціокультурний феномен / М. Зубрицька. – Львів : Літопис, 2004. – 352 с.
10. Ісаєва О. О. Організація та розвиток читацької діяльності школярів при вивченні зарубіжної літератури: Посібник для вчителя / О. О. Ісаєва. – К. : Ленвіт, 2000. – 184 с.
11. Ісаєва О.О. Теорія і технологія розвитку читацької діяльності старшокласників у процесі вивчення зарубіжної літератури : Монографія / О. О. Ісаєва. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2003. – 380 с.
12. Історія зарубіжної літератури XX ст.: Навчальний посібник / В. І. Кузьменко, О. О. Гарачковська, М.В. Кузьменко та ін. – К. : ВЦ «Академія», 2010. – 496 с. (Серія «Альма матір»)
13. Кирилюк З. В. Зарубіжна література. Античність. Середньовіччя. Відродження. Бароко. Класицизм: Посібник для вчителя / З. В. Кирилюк. – Тернопіль : Астон, 2002. – 259 с.
14. Кичук Н. Формування творчої особистості вчителя / Н. Кичук. – К. : Либідь, 1991. – 222 с.
15. Клименко Ж. В. Теорія і технологія вивчення перекладних художніх творів у старших класах загальноосвітньої школи / Ж. В. Клименко. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2006. – 340 с.
16. Клименко Ж. В. Зарубіжна література. Позакласні заходи. 5–6 класи: Посібник для вчителя / Ж. В. Клименко, О. О. Ісаєва – Харків: Веста : Видавництво «Ранок», 2004. – 128 с.
17. Клименко Ж. В. Зарубіжна література. Позакласні заходи. 7–8 класи: посібник для вчителя / Ж. В. Клименко, О. О. Ісаєва. – Харків: Веста : Видавництво «Ранок» , 2004. – 128 с.
18. Куцевол О. М. Методика викладання української літератури (креативно-інноваційна стратегія) / О. М. Куцевол. – К.: Освіта України, 2009. – 494 с.
19. Куцевол О. М. Світ Шекспіра: Посібник для вчителя / О. М. Куцевол. – Харків: Веста: Видавництво «Ранок», 2003. – 288 с. (Серія «Бібліотека вчителя зарубіжної літератури»)
20. Лексикон загального та порівняльного літературознавства [за ред. А. Волкова]. – Чернівці : Золоті литаври, 2011. – 636 с.
21. Літературознавча енциклопедія: у 2-х томах / автор-укладач Ю. І. Ковалів. – К. : ВЦ «Академія», 2007. – 445 с.
22. Літературознавчий словник-довідник / Р. Т. Гром'як, Ю. І. Ковалів та ін. – К. : ВЦ «Академія», 1997. – 752 с. (Серія «Nota bene»)
23. Матвіїшин В. Г. Український літературний європеїзм / В. Г. Матвіїшин. – К. : ВЦ «Академія», 2009. – 264 с.

24. Мацевко-Бекерська Л. В. Методика викладання світової літератури: Навчально-методичний посібник / Л. В. Мацевко-Бекерська. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2011. – 320 с.
25. Мірошниченко Л. Ф. Методика викладання світової літератури в середніх навчальних закладах: Підручник / Л. Ф. Мірошниченко – К. : Видавничий дім «Слово», 2010. – 432 с.
26. Мірошниченко Л. Ф., Дишлюк Ю. М. Зарубіжна література. Позакласні заходи. 9-11 кл. : Посібник для вчителя / Л. Ф. Мірошниченко, Ю. М. Дишлюк. – Харків : Ранок, 2004. – 208 с.
27. Мойсеїв І. Зарубіжна література в людинотворчому вимірі / І. Мойсеїв. – К. : Генеза, 2003. – 256 с.
28. Наливайко Д. С., Шахова К. О. Зарубіжна література ХІХ ст. Доба романтизму / Д.С. Наливайко, К. О. Шахова. – К. : Заповіт, 1997. – 464 с.
29. Наукові основи методики літератури [за ред. Н. Волошиної]. – К. : Ленвіт, 2002. – 344 с.
30. Ніколенко О. М. Бароко. Класицизм. Просвітництво: Посібник для вчителя / О.М. Ніколенко. – Харків: Веста : Видавництво «Ранок», 2003. – 224 с. (Серія «Бібліотека словесника»)
31. Ніколенко О. М. Романтизм у поезії (Г. Гейне, Дж. Г. Байрон, А. Міцкевич, Г. Лонгфелло): Посібник для вчителя / О. М. Ніколенко. – Харків: Веста : Видавництво «Ранок», 2003. – 176 с. (Серія «Бібліотека словесника»)
32. Ніколенко О. М., Куцевол О.М. Сучасний урок зарубіжної літератури: Посібник. 5–11 класи / О. М. Ніколенко, О. М. Куцевол – К. : ВЦ «Академія», 2003. – 288 с.
33. Ніколенко О. М., Мацапура В.І. Літературні епохи, напрями, течії / О. М. Ніколенко, В. І. Мацапура. – К. : Педагогічна преса, 2004. – 128 с.
34. Ніколенко О. М., Орлова О. В., Конєва Т. М. та ін. Зарубіжна література: Тести: Посібник / О. М. Ніколенко, О. В. Орлова, Т. М. Конєва. та ін. – К. : ВЦ «Академія», 2007. – 352 с.
35. Ніколенко О. М., Філіна І. О. Філософія життя у китайській та японській літературах (Лі Бо, Ду Фу, Мацуо Басьо та ін.): Посібник для вчителя / О. М. Ніколенко, І. О. Філіна. – Харків : Веста : Видавництво «Ранок», 2003. – 192 с. (Серія «Бібліотека вчителя зарубіжної літератури»)
37. Нямцу А. Є. Міф. Легенда. Література / А. Є. Нямцу. – Чернівці: Рута, 2007. – 520 с.
38. Оліфіренко С. М. Мандрівка Інтернет-сторінками зарубіжної літератури: Посібник для вчителів і учнів 8-11 класів / С. М. Оліфіренко – Київ: Грамота, 2007. – 344 с.
39. Пасічник Є. Методика викладання української літератури в середніх навчальних закладах / Є. Пасічник. – К. : Ленвіт, 2000. – 384 с.
40. Пометун О. І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: науково-методичний посібник [за ред. О. І. Пометун]. – К. : АСК, 2004 – 192 с.
41. Професія – вчитель літератури: Словник-довідник [упор. Т. Чередник]. – Тернопіль: Мандрівець, 2009. – 140 с.

42. Ситченко А. Л. Методика викладання літератури: Термінологічний словник [за ред. А. Л. Ситченко] / А. Л. Ситченко, В. І. Шуляр, В. В. Гладишев. – К. : Видавничий дім «Ін Юре», 2008. – 132 с.
43. Ситченко А. Навчально-технологічна концепція літературного аналізу / А. Ситченко. – К. : Ленвіт, 2004. – 304 с.
44. Словник художніх засобів і тропів / автор-укладач В. Ф. Святовець. – К. : ВЦ «Академія», 2011. – 176 с. (Серія «Nota bene»)
45. Сучасна літературна компаративістика: стратегії і методи. Антологія [за заг. ред. Д. С. Наливайка]. – К. : Видавничий дім «КМ Академія», 2009. – 487 с.
46. Таранік-Ткачук К. В. Від Вітмена до Маркеса: Матеріали до уроків зарубіжної літератури / К. В. Таранік-Ткачук. – Тернопіль : Мандрівець, 2005. – 196 с. ; Біла церква : Дельфін, 2011. – 220 с.
47. Таранік-Ткачук К. В. Стилiстичний аналіз художнього твору на уроках зарубіжної літератури / К. В. Таранік-Ткачук. – К.: Грамота, 2008. – 128 с.
48. Чижевський Д. І. Історія української літератури / Д. І. Чижевський. – К. : ВЦ «Академія», 2003. – 568 с. (Серія «Альма-матер»)
50. Шалагінов Б. Б. Зарубіжна література від античності до початку ХІХ сторіччя: Історико-естетичний нарис / Б. Б. Шалагінов. – К.: Видавничий дім «КМ Академія», 1994. – 360 с.
51. Шалагінов Б. Б. Шлях Гете. Життя, філософія, творчість: Посібник для вчителя / Б.Б. Шалагінов. – Харків: Веста: Видавництво «Ранок», 2003. – 288 с. (Серія «Бібліотека вчителя зарубіжної літератури»)
52. Штейнбук Ф. М. Методика викладання зарубіжної літератури в школі: Навчальний посібник / Ф. М. Штейнбук. – К. : Кондор, 2007. – 313 с.

Програму розроблено на підставі Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти (Постанова Кабінету Міністрів України від 23. 11. 2011 р. № 1392) та відповідно до положень «Концепції Нової української школи» (2016), а також оновлено згідно з наказами № 100 Міністерства освіти і науки України від 06.02.2022 р., № 617 Міністерства освіти і науки України від 03.06.2016 р., № 201 Міністерства освіти і науки України від 13.01.2017 р., 10.02.2017, № 521 Міністерства освіти і науки від 03.06.2022 р. (рішення робочої групи Міністерства освіти і науки України (протокол № 2 від 13.06.2022 р.), рішення експертної комісії з літератури (української, зарубіжної) Міністерства освіти і науки України (протокол № 5 від 12.07.2022 р.)) та на підставі обговорення програми під час наради в Міністерстві освіти і науки України (25.07.2022 р.).

Міністерство освіти і науки України

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА

**з трудового навчання
для загальноосвітніх навчальних закладів**

5 – 9 класи

Київ 2017

Навчальна програма з трудового навчання для 5 – 9 класів підготовлена робочою групою у складі:

В. К. Сидоренко, директор Навчально-наукового центру підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації Національного університету біоресурсів і природокористування України, доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України (*голова робочої групи*); **Н. І. Боринець**, доцент кафедри методики природничо-математичної освіти і технологій ППО Київського університету ім. Бориса Грінченка; **Д. В. Боровик**, учитель ліцею №100 «Поділ» м. Києва; **В. М. Гащак**, методист Івано-Франківського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти; **Е. М. Даниліна**, вчитель загальноосвітньої школи I – III ступенів №13 м. Українськ Донецької області; **С. М. Дятленко**, начальник відділу нормативного забезпечення та організаційної роботи МОНмолодьспорту України; **Р. М. Лещук**, учитель спеціалізованої середньої загальноосвітньої школи I – III ступенів з поглибленим вивченням математики і фізики №34 м. Вінниці; **Н. Б. Лосина**, методист вищої категорії Інституту інноваційних технологій та змісту освіти МОНмолодьспорту України; **Т. С. Мачача**, науковий співробітник Інституту педагогіки НАПН України, кандидат педагогічних наук; **Н. М. Павич**, методист Хмельницького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти; **А. І. Терещук**, доцент кафедри техніко-технологічних дисциплін Уманського державного педагогічного університету ім. П. Тичини, кандидат педагогічних наук; **І. Ю. Ходзицька**, вчитель загальноосвітньої школи I – III ступенів №243 м. Києва; **В. В. Юрженко**, доцент кафедри загальнотехнічних дисциплін Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова, кандидат педагогічних наук.

Робоча група, яка здійснила розвантаження програми відповідно до наказу № 100 Міністерства освіти і науки України від 6.02.2015 р.:

Н. І. Боринець, доцент кафедри методики природничо-математичної освіти і технологій Інституту післядипломної педагогічної освіти Київського університету імені Бориса Грінченка; **Д. В. Боровик**, директор гімназії-інтернату «Дитяча інженерна академія»; **С. М. Дятленко**, заступник директора департаменту загальної середньої та дошкільної освіти МОН України; **Н. Б. Лосина**, методист вищої категорії відділення науково-методичного забезпечення загальної середньої освіти Інституту інноваційних технологій та змісту освіти; **О. Ю. Медвідь**, учитель Кролевецької спеціалізованої школи I-III ступенів №3 Сумської області; **О. В. Мельник**, заступник директора Інституту проблем виховання НАПН України, кандидат педагогічних наук; **Н. М. Павич**, методист Хмельницького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти; **О. М. Пархоменко**, науковий співробітник Інституту проблем виховання НАПН України, Заслужений учитель України; **Т. С. Попова**, учитель Новопечерської школи м. Києва; **Ю. М. Приходько**, учитель гімназії №17 м. Полтави, Заслужений учитель України; **А. І. Терещук**, професор кафедри теорії і методики навчання технологій Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, доктор педагогічних наук; **В. І. Туташинський**, науковий співробітник лабораторії трудової підготовки і політехнічної творчості Інституту педагогіки НАПН України, кандидат педагогічних наук; **І. Ю. Ходзицька**, учитель загальноосвітньої школи I – III ст. №243 м. Києва; **Ю. В. Палій**, учитель Чернівецької ЗОШ №38.

Робоча група, яка здійснила оновлення програми відповідно до наказу № 52 Міністерства освіти і науки України від 13.01.2017 р. та наказу №201 від 10.02.2017:

А. І. Терещук (*голова групи*), завідувач кафедри технологічної освіти Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, доктор педагогічних наук, професор; **В. В. Бурдун**, завідувач кафедри технологій виробництва і професійної освіти Луганського національного університету імені Тараса Шевченка, кандидат педагогічних наук; **С. М. Дятленко**, заступник директора департаменту загальної середньої та дошкільної

освіти – начальник відділу державно-громадського управління освітою МОН України; **Н. М. Павич**, методист Хмельницького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти; **В. М. Гащак**, методист Івано-Франківського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти; **О. Ю. Медвідь**, учитель Кролевецької спеціалізованої школи I – III ступенів №3 Сумської області, Заслужений учитель України (*модератор*); **Ю. В. Палій**, учитель Чернівецької ЗОШ №38 (*модератор*); **О. С. Ковальчук**, директор опорного закладу НВК «ЗОШ I-III ступенів-гімназія» смт Турійськ Волинської області; **В.В. Крімер**, учитель трудового навчання, учитель-методист Городоцької ЗОШ I – III ступенів №4 Хмельницької області; **Р. М. Лещук**, учитель спеціалізованої середньої загальноосвітньої школи I – III ступенів з поглибленим вивченням математики і фізики №34 м. Вінниці; **М. Д. Палійчук**, заступник директора з навчально-виховної роботи, учитель трудового навчання Чернівецького військово-спортивного ліцею-інтернату; **І. Ю. Ходзицька**, вчитель загальноосвітньої школи I – III ступенів №243 м. Києва.

Пояснювальна записка

Метою базової загальної середньої освіти є розвиток і соціалізація учнів, формування у них національної самосвідомості, загальної культури, світоглядних орієнтирів, екологічного стилю мислення і поведінки, творчих здібностей, дослідницьких і життєзабезпечувальних навичок, здатності до саморозвитку й самонавчання в умовах глобальних змін і викликів.

Зазначена мета досягається шляхом залучення учнів на уроках трудового навчання до проектної діяльності як провідного засобу розвитку і навчання учнів, формування у них здатності до самостійного навчання, оволодіння засобами сучасних технологій, умінь конструювати власний процес пізнання і на практиці реалізувати заплановане.

Формування ключових та предметних компетентностей

Зміст навчальної програми орієнтовано на формування в учнів ключових і предметних компетентностей, які покликані наблизити процес трудового навчання до життєвих потреб учня, його інтересів та природних здібностей.

Ключова компетентність – це знання, уміння і навички у комплексі із сформованою життєвою позицією учня.

У формуванні ключових компетентностей беруть участь усі навчальні предмети, інтегруючи процес навчання навколо них. Кожен предмет, маючи власний компетентнісний потенціал, вносить свою лепту у формування ключових компетентностей, тобто у творення навчального середовища української школи.

Компетентнісний потенціал трудового навчання

	<i>Ключові компетентності</i>	<i>Компоненти</i>
1.	Спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами	<p>Уміння:</p> <ul style="list-style-type: none"> - усно та письмово оперувати технологічними поняттями, фактами; - обговорювати питання, пов'язані з реалізацією проекту; - ділитися власними ідеями, думками, коментувати та оцінювати власну діяльність і діяльність інших; - шукати, використовувати і критично оцінювати інформацію в технічній літературі, підручниках, посібниках, технологічній документації, періодичних виданнях, у мережі Інтернет; - обґрунтовувати технології проектування та виготовлення виробу. <p>Ставлення:</p> <ul style="list-style-type: none"> - усвідомлення важливості розвитку української технічної і технологічної термінології та номенклатури;

		<p>- розуміння можливостей державної / рідної мови для виконання завдань у різних сферах, пошанування висловлювань інших людей, толерантність.</p> <p>Навчальні ресурси:</p> <ul style="list-style-type: none"> - інтерактивні методи навчання; - робота в парах, групах; проекти.
2.	Спілкування іноземними мовами	<p>Уміння:</p> <ul style="list-style-type: none"> - розуміти технічні записи іноземною мовою на інструкціях, читати технологічні карти; - шукати, використовувати і критично оцінювати інформацію іноземною мовою для виконання завдань, презентувати проект іноземною мовою. <p>Ставлення:</p> <ul style="list-style-type: none"> - розуміння можливостей застосування іноземних мов для ефективної діяльності. <p>Навчальні ресурси:</p> <ul style="list-style-type: none"> - індивідуальна робота, робота в парах та групах; - проекти.
3.	Математична компетентність	<p>Уміння:</p> <ul style="list-style-type: none"> - застосовувати математичні (числові та геометричні) методи для виконання технологічних завдань у різних сферах діяльності, розуміти, використовувати і будувати прості математичні моделі для вирішення технологічних проблем. <p>Ставлення:</p> <ul style="list-style-type: none"> - пошанування істини. <p>Навчальні ресурси:</p> <ul style="list-style-type: none"> - розрахунки для визначення необхідної кількості матеріалів, габаритних розмірів, вартості виробу; - використання вимірювальних пристроїв; виготовлення креслеників.
4.	Основні компетентності у природничих науках і технологіях	<p>Уміння:</p> <ul style="list-style-type: none"> - розумно та раціонально користуватися природними ресурсами, економно використовувати матеріали; - порівнювати фізико-механічні властивості конструкційних матеріалів, обґрунтовувати технології проектування та виготовлення виробу, намагатися організувати безвідходне виробництво, вторинну переробку матеріалів; - аналізувати, формулювати гіпотези, збирати дані, проводити експерименти, аналізувати та узагальнювати результати; - використовувати наукові відомості для досягнення мети, обґрунтованого рішення чи висновку. <p>Ставлення:</p> <ul style="list-style-type: none"> - усвідомлення ролі навколишнього середовища для життя і здоров'я людини; - розуміння важливості грамотної утилізації відходів виробництва; - шанобливе ставлення до природи, праці. <p>Навчальні ресурси:</p> <ul style="list-style-type: none"> - добір конструкційних матеріалів, обґрунтування

		технологій проектування та виготовлення виробу.
5.	Інформаційно-цифрова компетентність	<p>Уміння:</p> <ul style="list-style-type: none"> - безпечно використовувати соціальні мережі для обговорення ідей, пов'язаних із виконанням технологічних проектів, критично застосовувати інформаційно-комунікаційні технології для створення, пошуку, обробки, обміну інформацією, етично працювати з інформацією (авторське право, інтелектуальна власність тощо). <p>Ставлення:</p> <ul style="list-style-type: none"> - повага до авторського права та інтелектуальної власності, толерантність. <p>Навчальні ресурси:</p> <ul style="list-style-type: none"> - робота з цифровими пристроями під час вибору моделей-аналогів, пошуку технологій виготовлення та оздоблення виробів, виконання ескізів та креслеників, створення презентаційних матеріалів.
6.	Уміння вчитися впродовж життя	<p>Уміння:</p> <ul style="list-style-type: none"> - формулювати власну потребу в навчанні, шукати та застосовувати потрібну інформацію для реалізації проекту, організовувати навчальний процес (власний і колективний), зокрема шляхом ефективного керування ресурсами та інформаційними потоками, визначати навчальні цілі та способи їх досягнення. <p>Ставлення:</p> <ul style="list-style-type: none"> - допитливість, прагнення пізнавати нове, експериментувати, відвага і терплячість. <p>Навчальні ресурси:</p> <ul style="list-style-type: none"> - робота з інформаційними джерелами, пошук технологій виготовлення та оздоблення виробів, створення презентаційних матеріалів, самоаналіз власної діяльності та аналіз діяльності інших.
7.	Ініціативність і підприємливість	<p>Уміння:</p> <ul style="list-style-type: none"> - проектувати власну професійну діяльність відповідно до своїх схильностей, переваг і недоліків, мислити творчо, генерувати нові ідеї й ініціативи та втілювати їх у життя для підвищення власного добробуту і для розвитку суспільства та держави; - формулювати цілі і завдання, розробляти план для їх досягнення, прогнозувати і нівелювати ризики; - ухвалювати рішення й оцінювати їх ефективність, раціонально використовувати ресурси; - аналізувати помилки; - знаходити вихід з кризових (критичних) ситуацій. <p>Ставлення:</p> <ul style="list-style-type: none"> - впевненість під час реалізації власних ідей, визнання своїх талантів, здібностей, умінь і демонстрація їх у праці та творчості; - здатність брати на себе відповідальність за кінцевий результат власної та колективної діяльності, ініціативність, відкритість до нових ідей.

		<p>Навчальні ресурси:</p> <ul style="list-style-type: none"> - планування та виконання завдання (індивідуального і колективного), розроблення проекту, його реалізація, зустрічі з успішними підприємцями, екскурсії на виробництво
8.	Соціальна та громадянська компетентності	<p>Уміння:</p> <ul style="list-style-type: none"> - працювати самостійно та в команді з іншими на результат, попереджувати і розв'язувати конфлікти, досягати компромісу, безпечно поводитися з інструментами та обладнанням. <p>Ставлення:</p> <ul style="list-style-type: none"> - усвідомлення цінності праці та працьовитості для досягнення добробуту; - розуміння важливості виконання різних соціальних ролей в групах; - відповідальність, пошанування думок інших людей, толерантність. <p>Навчальні ресурси:</p> <ul style="list-style-type: none"> - інтерактивні методи навчання; - соціальні проекти.
9.	Обізнаність та самовираження у сфері культури	<p>Уміння:</p> <ul style="list-style-type: none"> - виражати власні ідеї, досвід та почуття за допомогою виготовлених виробів, зокрема творів декоративно-ужиткового мистецтва, популяризувати декоративно-ужиткове мистецтво та майстрів своєї громади, рідного краю; - досліджувати технології виготовлення таких виробів. <p>Ставлення:</p> <ul style="list-style-type: none"> - шанобливе ставлення до народних звичаїв, традицій; готовність зберігати і розвивати традиційні технології виготовлення виробів декоративно-ужиткового мистецтва. <p>Навчальні ресурси:</p> <ul style="list-style-type: none"> - відвідування виставок творів декоративно-ужиткового мистецтва, майстрів декоративно-ужиткового мистецтва; - майстер-класи у майстрів декоративно-ужиткового мистецтва; - участь у соціальних проектах.
10.	Екологічна грамотність і здорове життя.	<p>Уміння:</p> <ul style="list-style-type: none"> - безпечно організувати процес зміни навколишнього середовища для власного здоров'я та довкілля; - вирізняти можливий негативний вплив штучних матеріалів та володіти прийомами їх безпечного застосування; - безпечно користуватися побутовими приладами. <p>Ставлення:</p> <ul style="list-style-type: none"> - шанобливе і економне ставлення до конструкційних матеріалів природного походження; - усвідомлення безпечної організації власної навчально-пізнавальної та проектної діяльності. <p>Навчальні ресурси:</p> <ul style="list-style-type: none"> - проектування та виготовлення виробів з

	конструкційних матеріалів хімічного походження; - організація робочого місця під час виконання технологічних операцій, опорядження та оздоблення виробів.
--	--

Для формування ключових і предметних компетентностей у зміст кожного предмету закладено наскрізні змістові лінії: **«Екологічна безпека та сталий розвиток»**, **«Громадянська відповідальність»**, **«Здоров'я і безпека»**, **«Підприємливість та фінансова грамотність»**.

Призначення наскрізних інтегрованих змістових ліній – формування в учнів здатності застосовувати знання й уміння з різних предметів у реальних життєвих ситуаціях або виконання практичних завдань наближених до життя.

Результатом вивчення наскрізних змістових ліній є процес формування ключових компетентностей, які характеризуються доповненням учнівського досвіду з урахуванням їхніх природних нахилів та здібностей, професійних намірів, наявних готових знань з різних предметів.

Змістова лінія **«Екологічна безпека та сталий розвиток»** націлена на формування в учнів соціальної активності, відповідальності та екологічної свідомості, готовності брати участь у вирішенні питань збереження довкілля і розвитку суспільства, усвідомлення важливості сталого розвитку для майбутніх поколінь.

Учні 5–6 класів у процесі трудового навчання орієнтують: на розуміння ролі матеріалів природного походження, як важливого екологічного ресурсу у збереженні довкілля; формування уявлення про сучасні технології виготовлення конструкційних матеріалів; усвідомлення важливості вибору миючих засобів та їх впливу на довкілля.

Учні 7–9 класів у процесі трудового навчання орієнтують: на усвідомлення важливості безвідходного виробництва; розуміння шкідливого впливу хімічних матеріалів на навколишнє середовище; обґрунтування значення хімічних матеріалів для збереження природних ресурсів.

«Громадянська відповідальність» націлена на формування відповідального члена громади і суспільства, що розуміє принципи і механізми функціонування суспільства, а також важливість національної ініціативи; спирається у своїй діяльності на культурні традиції і вектори розвитку держави.

Учні 5–6 класів у процесі трудового навчання орієнтують: визначати у співпраці з учителем та іншими учнями алгоритм взаємодії для розв'язання практичних соціально значимих завдань чи проектів; на усвідомлення важливості дотримуватися етикету для створення власного позитивного іміджу.

Учні 7–9 класів у процесі трудового навчання орієнтують: раціонально використовувати різноманітні матеріали, обґрунтовувати власну

позицію щодо розвитку новітніх ресурсозберігальних та екологічно чистих технологій обробки матеріалів; уміння оцінювати результати власної діяльності.

Вивченням питань, що належать до змістової лінії «**Здоров'я і безпека**» прагнуть сформувати учня як духовно, емоційно, соціально і фізично повноцінного члена суспільства, який здатний дотримуватися здорового способу життя і формувати безпечне життєве середовище.

Учні 5–6 класів у процесі трудового навчання орієнтують: розуміти необхідність дотримання правил безпечної праці та організації робочого місця; безпечно користуватися інструментами та електроприладами вдома та під час занять, критично ставитись до інформації про товари для збереження власного здоров'я.

Учні 7–9 класів у процесі трудового навчання орієнтують: дотримуватись правил безпечної праці при виконанні технологічних операцій; розуміти шкідливий вплив фарбових матеріалів на здоров'я людини та знати способи запобігання від їхньої дії; доглядати одяг, взуття та дотримуватися відповідних санітарно-гігієнічних вимог; розпізнавати маркування пластмас для виявлення впливу штучних матеріалів на власне здоров'я та навколишнє середовище; розуміти чинники впливу хімічних матеріалів на здоров'я людини.

Змістова лінія «**Підприємливість та фінансова грамотність**» націлена на розвиток лідерських ініціатив, здатність успішно діяти в технологічному швидкозмінному середовищі, забезпечення кращого розуміння молодим поколінням українців практичних аспектів фінансових питань (здійснення заощаджень, інвестування, страхування, кредитування тощо).

Учні 5–6 класів у процесі трудового навчання орієнтують: на проведення під час проектування міні-маркетингового дослідження з метою обґрунтування призначення і конструкції виробу; виконання різноманітних технологічних операцій та здатності уміло добирати ті з них, які дозволяють найбільш ефективно розв'язувати практичні завдання; визначення орієнтованої вартості витрачених матеріалів для виготовленого виробу.

Учні 7–9 класів у процесі трудового навчання орієнтують: на формування уміння економно використовувати матеріали під час їх обробки; визначати необхідну кількість матеріалів для виготовлення виробу; проводити міні маркетингові дослідження з метою визначення характеристик виробу з позиції споживача і орієнтовної вартості готового виробу; добирати матеріали і технології їх обробки з метою виготовлення якісного виробу, який відповідає встановленим вимогам і є конкурентноспроможним; визначення орієнтовної вартості виробу як готового продукту; добір інструментів та пристосувань відповідно до визначених завдань.

Трудове навчання, крім вище зазначених, розв'язує внутрішньо предметні завдання, що пов'язані з формуванням в учнів проектно-технологічної компетентності.

Проектно-технологічна компетентність – це здатність учня застосовувати знання, уміння, навички у процесі проектно-технологічної діяльності учнів для виготовлення виробу (або надання послуги) від творчого задуму до його втілення у готовий продукт (послугу) за обраною технологією.

Структура навчальної програми

Навчальний програмовий матеріал для засвоєння учнями, укладено в таблиці у вигляді наступних опцій (колонках таблиці):

- очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів;
- орієнтовний перелік об'єктів проектно-технологічної діяльності учнів;
- перелік основних технологій.

Навчальний процес зорієнтований на кінцевий результат у вигляді *очікуваних результатів навчально-пізнавальної діяльності учнів*. Навчальний матеріал з вище згаданих наскрізних змістових ліній можна побачити, як виділений курсивом текст у цій колонці.

Провідним завданням учителя є реалізація очікуваних результатів навчально-пізнавальної діяльності учнів. Шлях досягнення результатів визначає учитель відповідно до матеріально-технічних можливостей шкільної майстерні, інтересів і здібностей учнів, фахової підготовки самого учителя.

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів укладено у вигляді трьох складових компонентів: знаннєвого, діяльнісного, ціннісного. Вказані результати складають основу освітніх цілей у роботі учителя, орієнтують його на запланований навчальний результат. Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів мають бути досягнуті на кінець навчального року. Вчитель має планувати поетапне їх досягнення при виконанні окремих проектів.

Орієнтовний перелік об'єктів проектно-технологічної діяльності учнів – це навчальні і творчі проекти учнів, які можуть виконуватись будь-якою технологією з представлених у змісті програми, з відповідним добром конструкційних матеріалів, плануванням робіт необхідних для створення виробу від творчого задуму до його практичної реалізації.

Формування змісту технологічної діяльності учнів на уроках трудового навчання здійснюється саме на основі об'єктів проектної діяльності, а не технологій, як це було передбачено попередніми програмами. Це дає змогу одночасно проектувати та виготовляти один і той же виріб з допомогою різних

основних та додаткових технологій, що є особливо зручним у класах, які не поділяються на групи.

Результатом проектно-технологічної діяльності учнів має бути **проект** (спроєктований і виготовлений виріб чи послуга). Так, у 5-6 класах учні опановують 6 – 10 проектів, у 7-8 класах від 4 до 6 проектів, у 9-му класі – 2 проекти (+ 2 проекти з технології побутової діяльності та самообслуговування в 5-8 класах та 1 проект у 9 класі). Кількість годин на опанування проекту вчитель визначає самостійно в залежності від складності виробу та технологій обробки, що застосовуються. При цьому одна й та ж технологія може використовуватися як основна не більше як 2-х раз в одному класі. В класах, що не поділяються на групи, при виборі об'єкта проектно-технологічної діяльності повинно плануватися не менше як дві основні технології (крім об'єктів, виготовлення яких передбачає застосування однієї технології: писанка, гарячі напої тощо). Це потрібно для того, щоб учні мали рівні можливості при виборі технологій з технічних та обслуговуючих видів праці.

Практичний результат учнівського проекту має бути:

- 1) особистісно ціннісним;
- 2) корисним для сім'ї, родини, класу, школи, громади;
- 3) соціально зорієнтованим або мати підприємницький потенціал.

Процес роботи над всіма проектами у кожному класі (міні-маркетингові дослідження, зображення виробів: малюнок, ескіз, кресленик, схема), технологічні особливості їх виготовлення тощо, мають обов'язково відображатися в робочих зошитах учнів, а самі роботи, після завершення, використовуватися за призначенням.

Проект у 9-му класі виконується з урахуванням уже засвоєних технологій і відповідних знань, умінь і навичок, набутих учнями у попередніх класах. Навчальна цінність поєднання відомих технологій полягає в тому, що необхідно враховувати наслідки таких «поєднань»: особливості організації роботи, пов'язаної з комплексним використанням технологій, послідовності виконання окремих операцій, виконання раніше вивчених технологій на більш високому рівні майстерності тощо.

У процесі проектування учні 9 класу мають виконати необхідні кресленики або інші зображення деталей (ескізи, схеми, викрійки, технічні рисунки тощо), які необхідні для виготовлення виробу, що проектується. За потреби до готових креслеників або інших зображень учні вносять необхідні зміни. З цією метою вчитель повинен актуалізувати раніше засвоєні знання та уміння з основ графічної грамоти та передбачити необхідну кількість годин на опанування відповідного матеріалу.

Технології укладено у вигляді переліку процесів обробки різних

матеріалів, з якого учитель спільно з учнями обирають найбільш доцільні для виготовлення проєктованого виробу.

Перераховані для кожного класу технології використовують як основні. Однак при виготовленні виробів застосовуються і додаткові технології чи техніки обробки матеріалів. Додаткові технології та техніки можуть виходити за межі зазначеного переліку.

При відборі технологій, які виходить за межі переліку передбаченого для даного класу враховуються такі вимоги: 1) вона не повинна створювати будь-яку загрозу здоров'ю учня; 2) додаткова технологія чи техніка повинна мати навчальну цінність – при її вивченні в учня мають з'являтися нові знання, уміння, цінності; 3) технологія має відповідати віковим особливостям, бути доступною для засвоєння учнями, та відповідати цілям і завданням проєкту.

Алгоритм проєктної діяльності

Орієнтовний алгоритм роботи учителя складається з таких послідовних кроків:

1) учитель разом з учнями обирають об'єкт проєктування, з урахуванням їх здібностей та інтересів а також можливостей матеріально-технічного забезпечення шкільної майстерні;

2) досліджують (методами проєктування) і обґрунтовують форму або конструкцію виробу;

3) досліджують і добирають матеріали, визначають необхідні технологічні процеси, за допомогою яких буде виготовлено виріб;

4) розробляють необхідні для виготовлення виробу проєктно-технологічні документи – малюнок, ескіз, технічний рисунок, кресленик, схема тощо.

5) виконують заплановані роботи.

Вказана робота спрямована на формування суб'єктної (активної та інтерактивної) позиції учня у навчальному процесі, коли він у співпраці з учителем та однокласниками бере участь у конструюванні власної освітньої траєкторії.

Провідним засобом такої діяльності учня виступає метод проєктів.

У процесі проєктної діяльності під дослідженням розуміють визначення форми виробу, компоновання його частин, кольорове рішення або його декоративне оформлення тощо. Для цього основними методами проєктування у 5 класі слід вважати метод фантазування, у 6-му – метод біоформ, у 7-му – метод фокальних об'єктів, у 8-му класі – елементи комбінаторики, у 9-му класі – елементи біоніки. Учитель може долучити учнів до засвоєння й інших методів колективного творчого пошуку, як-от: мозкового штурму, конференції ідей,

елементів синектики та інших.

Під дослідженням і добором матеріалів слід розуміти таку діяльність учнів, яка спрямована на самостійне ознайомлення із різними варіантами виконання виробу з інших матеріалів.

У ході вище описаної практичної, проектної діяльності учень доповнює власний досвід техніко-технологічними і проектними знаннями, уміннями, навичками, на основі чого у нього формується комплекс власних суджень, цінностей, ставлень, який слід розуміти як **проектно-технологічну компетентність**.

Вивчення теоретичного матеріалу, технічних понять, а також формування відповідних умінь і навичок відбувається у послідовності визначеній на власний розсуд учителя, з урахуванням індивідуальних особливостей і здібностей учнів, відповідно до очікуваних результатів навчально-пізнавальної діяльності учнів та обраних технологій.

Учитель самостійно формує теми, необхідні для засвоєння учнями, згідно обраних об'єктів проектування для їх виготовлення, визначає і планує необхідну кількість навчальних годин для вивчення ними відповідних процесів з обробки матеріалу тощо. Така академічна автономія учителя «обмежена» лише запланованими очікуваними результатами навчально-пізнавальної діяльності учнів, які визначають логіку його підготовки до навчального року, семестру, розділу чи окремого уроку.

Порядок опанування розділу «Технологія побутової діяльності»

Для набуття учнями корисних навичок під час навчального процесу програмою передбачено розділ «Технологія побутової діяльності та самообслуговування». Цей розділ вивчається як окремі маленькі проекти, які не входять до передбаченої кількості проектів, вивчаються в будь-який час не порушуючи при цьому календарний план. Це може бути після закінчення виконання проекту; перед закінченням чи на початку четверті, семестру, навчального року; у випадках, коли учні з тих чи інших причин (багато відсутніх, невідповідні до уроку, релігійні чи шкільні свята тощо) не можуть виконати заплановану роботу. На їх опанування відводиться 1-2 год. на проект.

Навчальна програма з трудового навчання для 5 – 9 класів розроблена відповідно до вимог Державного стандарту базової та повної загальної середньої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 1392 від 23 листопада 2011 р. та Типових навчальних планів загальноосвітніх навчальних закладів II ступеня затверджених наказом Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 03.04.2012 № 409,

відповідно до яких на вивчення трудового навчання в усіх загальноосвітніх навчальних закладах відводиться у 5 – 6 класах 2 год. на тиждень, у 7 – 9 класах 1 год. на тиждень.

Під час роботи у навчальній майстерні на кожному уроці треба звертати увагу на дотримання учнями правил безпечної роботи, виробничої санітарії й особистої гігієни, навчати їх тільки безпечних прийомів роботи, ознайомлювати із заходами попередження травматизму.

7 клас (35 годин, 1 година на тиждень)

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів	Орієнтовний перелік об'єктів проектно-технологічної діяльності учнів	Перелік основних технологій
Розділ I. Основи матеріалознавства та технології обробки		
<p>Знаннєвий компонент Розуміє призначення методу фокальних об'єктів. Пояснює сутність моделі-аналогу для проектування виробу. Розуміє вплив властивостей конструкційних матеріалів на технологію обробки. Знає будову та принцип дії інструментів, пристосувань та обладнання для обробки конструкційних матеріалів.</p> <p>Діяльнісний компонент Планує власну проектну діяльність. Застосовує методи проектування. Відтворює алгоритм методу фокальних об'єктів для вдосконалення чи створення виробу. Використовує моделі-аналоги для вдосконалення виробу. Характеризує властивості конструкційних матеріалів. Виконує технологічні операції відповідно до обраного виробу та технології його виготовлення. Добирає матеріали, інструменти та</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Підставка для спецій, прикрас, сувенірів, квітів тощо. 2. Органайзер. 3. Пристосування для шкільної майстерні. 4. Вішак для одягу. 5. Гаманець. 6. Намисто, підвіска. 7. Заколка для волосся. 8. Текстильні квіти. 9. Головний убір. 10. Плечовий швейний виріб. 11. Поясний швейний виріб. 12. Світильник. 13. Корпус для флеш-накопичувача. 14. Скринька. 15. Фоторамка. 16. Кухонне приладдя. 17. Декоративна ваза. 18. Корпус годинника. 	<ul style="list-style-type: none"> - Технологія ручної обробки деревини. - Технологія механічної обробки деревини. - Технологія ручної обробки сортового прокату. - Технологія механічної обробки сортового прокату. - Технологія оздоблення різьбленням. - Технологія оздоблення мозаїкою. - Технологія електротехнічних робіт. - Технологія виготовлення

<p>обладнання для виготовлення виробу. Дотримується прийомів роботи з інструментами, пристосуваннями та обладнанням. Визначає необхідну кількість матеріалів для виготовлення виробу. Вирізняє технології виготовлення та оздоблення виробів поширені в регіоні проживання за характерними ознаками. Визначає сфери застосування різних видів технологій. Виготовляє виріб. Використовує контрольню-вимірювальний інструмент. Комбінує композицію для оздоблення виробу. Оздоблює виріб. Розраховує орієнтовну вартість витрачених матеріалів. <i>Дотримується правил безпечної праці при виконанні технологічних операцій.</i> Читає та виконує графічне зображення (схеми) на дві площини проєкцій (за потреби при виконанні проекту). Розрізняє види механізмів перетворення та передачі руху.</p> <p>Ціннісний компонент Усвідомлює важливість правильного добору конструкційних матеріалів. Обґрунтовує послідовність виготовлення виробу. Усвідомлює важливість дотримання технологічної послідовності при виготовленні виробу. Усвідомлює важливість грамотного виконання графічного зображення для виготовлення виробу. Робить висновки про роль механізмів у перетворювальній діяльності.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 19. Динамічна іграшка. 20. Повітряний змій. 21. Свічник. 22. Підставка для гаджета. 23. Декоративна тарілка. 24. Будинок для тварини. 25. Конструктор. 26. Садовий інвентар. 27. Ключниця. 28. Упор для книг. 29. Блокнот. 30. Текстильна лялька. 31. Столова білизна. 32. Технологічний одяг для кухні. 33. Карнавальна маска. 34. Шарф. 35. Чохол для горнятка. 36. Чохол для одягу. 37. Килимок на стілець. 38. Панно. 39. Краватка- метелик. 40. Декоративний рушник. 41. Декоративна подушка. 42. Декоративний вінок. 43. Сумка, рюкзак. 44. Кондитерські вироби. 45. Гарніри. 46. Страви української кухні. 47. Елементи ландшафтного дизайну. 	<p>в'язаних виробів.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Технологія виготовлення вишитих виробів (мережки, гладь, хрестик). - Технологія виготовлення штучних квітів. - Технологія виготовлення виробів з бісеру. - Технологія виготовлення виробів з шкіри. - Технологія виготовлення виробів технікою валяння. - Технологія виготовлення швейних виробів ручним способом. - Технологія виготовлення швейних виробів машинним способом. - Технологія оздоблення одягу. - Технологія приготування їжі. - Технологія виготовлення кондитерських виробів. - Технологія ландшафтного дизайну.
---	--	--

Розділ 2. Технологія побутової діяльності та самообслуговування

<p>Знаннєвий компонент Наводить приклади призначення етикеток та екологічних символів. Наводить приклади застосування відповідних технологій при виконанні малярних робіт <i>Знає шкідливий вплив фарб і здатний запобігати їх шкідливій дії.</i></p> <p>Діяльнісний компонент Читає та розуміє значення спеціальних символів, штрих-кодів. <i>Розрізняє екологічні символи і стандарти якості й безпеки.</i> Добирає матеріали та інструменти для виконання малярних робіт.</p> <p>Ціннісний компонент <i>Усвідомлює важливість правильного добору матеріалів для малярних робіт щодо доцільності та безпеки їх використання.</i> <i>Критично ставиться до інформації про товари для збереження здоров'я.</i> <i>Висловлює власні судження про необхідність маркування споживчих товарів.</i> <i>Усвідомлює важливість дотримання рекомендацій щодо утилізації тари.</i></p>	<p>Завдання з елементами проектування пов'язані із життєдіяльністю та самообслуговуванням учня:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. «Малярні роботи у побуті власними руками», 2. «Я споживач» 	<ul style="list-style-type: none"> - Технологія малярних робіт. - Технологія придбання продуктів харчування та інших товарів.
--	--	---

8 клас

(35 годин, 1 година на тиждень)

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів	Орієнтовний перелік об'єктів проектно-технологічної діяльності учнів	Перелік основних технологій
Розділ I. Основи матеріалознавства та технології обробки		
<p>Знаннєвий компонент Пояснює добір методів проектування. Розуміє комбінаторику як провідний метод у створенні форми виробу.</p>	<p>1. Підставка для спецій, прикрас, сувенірів, квітів тощо.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Технологія ручної обробки деревини. - Технологія

<p>Має уявлення про сучасні технології виготовлення конструкційних матеріалів. Пояснює будову та принцип дії інструментів, пристосувань та обладнання для обробки конструкційних матеріалів.</p> <p>Діяльнісний компонент Визначає завдання та планує проектну діяльність. Добирає та застосовує методи проектування для вирішення завдань. Застосовує прийоми комбінаторики у процесі проектування виробу. Використовує моделі-аналоги для аналізу та подальшого компонування об'єкта проектування. Враховує переваги та недоліки конструкційних матеріалів при їх доборі. Розраховує та планує орієнтовну вартість витрачених матеріалів. Виконує технологічні операції відповідно до обраного виробу та технології його виготовлення. Добирає матеріали, інструменти та обладнання для виготовлення виробу. Дотримується прийомів роботи з інструментами, пристосуваннями та обладнанням. Визначає необхідну кількість матеріалів для виготовлення виробу. Вирізняє технології виготовлення та оздоблення виробів поширені в регіоні проживання за характерними ознаками. Виготовляє виріб. Створює композицію для оздоблення виробу. Оздоблює виріб. <i>Дотримується правил безпечної праці при виконанні технологічних операцій.</i> Читає та виконує графічне зображення (схеми) на три площини проєкцій (за потреби при виконанні проекту). Характеризує принцип дії машини.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 2. Органайзер. 3. Пристосування для шкільної майстерні. 4. Вішак для одягу. 5. Гаманець. 6. Намисто, підвіска. 7. Заколка для волосся. 8. Текстильні квіти. 9. Головний убір. 10. Плечовий швейний виріб. 11. Поясний швейний виріб. 12. Світильник. 13. Корпус для флеш-накопичувача. 14. Скринька. 15. Фоторамка. 16. Кухонне приладдя. 17. Декоративна ваза. 18. Корпус годинника. 19. Динамічна іграшка. 20. Повітряний змій. 21. Свічник. 22. Підставка для гаджета. 23. Декоративна тарілка. 24. Будинок для тварини. 25. Конструктор. 26. Садовий інвентар. 27. Ключниця. 28. Упор для книг. 29. Блокнот. 30. Текстильна лялька. 31. Столова білизна. 32. Технологічний одяг для кухні. 33. Карнавальна маска. 34. Шарф. 	<p>механічної обробки деревини.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Технологія ручної обробки сортового прокату. - Технологія механічної обробки сортового прокату. - Технологія оздоблення різьбленням. Технологія оздоблення мозаїкою. - Технологія електротехнічних робіт. - Технологія виготовлення в'язаних виробів - Технологія виготовлення вишитих виробів (мережки, гладь, хрестик) - Технологія виготовлення штучних квітів - Технологія виготовлення виробів з бісеру. - Технологія виготовлення виробів з шкіри. - Технологія виготовлення виробів технікою валяння. - Технологія
--	---	---

<p>Ціннісний компонент Обґрунтовує доцільність визначеного плану дій. Висловлює судження про добір конструкційних матеріалів на основі критеріїв. <i>Усвідомлює вплив матеріалів хімічного походження на здоров'я людини.</i> Висловлює судження щодо вибору форми та оздоблення виробу. <i>Оцінює виконання технологічних операцій та усуває недоліки.</i> <i>Усвідомлює важливість безвідходного виробництва.</i> Усвідомлює важливість уміння читати креслення. Усвідомлює важливість машини, як складової частини розвитку техніки (технологій).</p>	<p>35. Чохол для горнятка. 36. Чохол для одягу. 37. Килимок на стілець. 38. Панно. 39. Краватка- метелик. 40. Декоративний рушник. 41. Декоративна подушка. 42. Декоративний вінок. 43. Сумка, рюкзак. 44. Кондитерські вироби. 45. Гарніри. 46. Страви української кухні. 47. Елементи ландшафтного дизайну.</p>	<p>виготовлення швейних виробів ручним способом. - Технологія виготовлення швейних виробів машинним способом. - Технологія оздоблення одягу. - Технологія приготування їжі. - Технологія виготовлення кондитерських виробів. - Технологія ландшафтного дизайну.</p>
---	---	--

Розділ 2. Технологія побутової діяльності та самообслуговування

<p>Знаннєвий компонент Знає види одягу та взуття, технологію догляду за ними. Називає засоби догляду за одягом та взуттям. Знає як за допомогою рослинних натуральних засобів зміцнити волосся та змінити його колір.</p> <p>Діяльнісний компонент Виконує добір одягу та взуття з урахуванням власних параметрів та потреб. <i>Доглядає за одягом, взуттям та дотримується відповідних санітарно-гігієнічних вимог.</i> Добирає зачіску відповідно до форми обличчя. <i>Розрізняє та добирає рослинні засоби для догляду за волоссям.</i></p> <p>Ціннісний компонент</p>	<p>Завдання з елементами проектування пов'язані із життєдіяльністю та самообслуговуванням учня: 1. «Моя зачіска», 2. «Мій одяг – мій імідж»</p>	<p>- Технологія добору зачіски. - Технології добору одягу та взуття і догляду за ними.</p>
---	---	---

<p>Усвідомлює важливість догляду за одягом та взуттям. <i>Критично ставиться до використання одягу та взуття в залежності від потреб та санітарно-гігієнічних вимог.</i> <i>Висловлює судження про переваги натуральних рослинних засобів при догляді за волоссям.</i></p>		
--	--	--

9 клас
(35 годин, 1 година на тиждень)

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів	Орієнтовний перелік об'єктів проектно-технологічної діяльності учнів	Перелік основних технологій
Розділ I. Основи матеріалознавства та технології обробки		
<p>Знаннєвий компонент Знає властивості та сфери застосування сучасних конструкційних матеріалів. Розуміє біоніку як науку про створення механізмів, пристроїв, технічних об'єктів чи технологій, ідея яких запозичена із живої природи. Характеризує будову та принцип дії інструментів, пристосувань та обладнання для обробки конструкційних матеріалів. Пояснює застосування автоматичних пристроїв у технологічних процесах, побуті.</p> <p>Діяльнісний компонент Характеризує результати проектування на кожному етапі та співставляє їх з запланованими. Застосовує елементи біоніки у процесі створення форми виробу. Обґрунтовує доцільність вибору конструкційних матеріалів. Оцінює об'єкт проектування з використанням аналогів Розраховує орієнтовний бюджет проекту. Виконує технологічні операції відповідно до обраного виробу та технології його</p>	<p>Вимоги до проекту:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Виконання техніко-технологічної документації. 2. Поєднання різних технологій обробки конструкційних матеріалів. 3. Використання основ наук (міжпредметних зв'язків) при проектуванні виробу. 4. Застосування інформаційно-комунікаційних технологій в процесі проектування виробу. 5. Соціальна значущість (для розв'язання 	<ul style="list-style-type: none"> - Технологія ручної обробки деревини. - Технологія механічної обробки деревини. - Технологія ручної обробки сортового прокату. - Технологія механічної обробки сортового прокату. - Технологія оздоблення різьбленням. Технологія оздоблення мозаїкою. - Технологія електротехнічних робіт. - Технологія

<p>виготовлення.</p> <p>Добирає матеріали, інструменти та обладнання для виготовлення виробу.</p> <p>Дотримується прийомів роботи з інструментами, пристосуваннями та обладнанням.</p> <p>Визначає необхідну кількість матеріалів для виготовлення виробу.</p> <p>Вирізняє технології виготовлення та оздоблення виробів поширені в регіоні проживання за характерними ознаками.</p> <p>Виготовляє виріб.</p> <p>Створює композицію для оздоблення виробу.</p> <p>Оздоблює виріб.</p> <p>Характеризує сфери застосування електрифікованих знарядь праці.</p> <p><i>Дотримується правил безпечної праці при виконанні технологічних операцій.</i></p> <p>Читає та виконує кресленик деталей виробу та технічний рисунок (за потреби при виконанні проекту).</p> <p>Розпізнає автоматичний пристрій за принципом його дії.</p> <p>Ціннісний компонент</p> <p>Усвідомлює доцільність застосування методів проектування для вирішення завдань.</p> <p><i>Прогнозує якість виготовлення, вартість та сферу застосування виробу у залежності від вибору конструкційних матеріалів.</i></p> <p><i>Обґрунтовує власні судження щодо галузей застосування конструкційних матеріалів.</i></p> <p><i>Оцінює результати власної діяльності.</i></p> <p><i>Усвідомлює важливість вторинної переробки сировини.</i></p> <p>Усвідомлює значення стандартів у процесі створення графічної документації.</p> <p>Усвідомлює важливість автоматики у побуті та виробництві.</p>	<p>практичних завдань громади, школи, родини).</p> <p>Орієнтовний перелік творчих проектів:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Обладнання зони відпочинку на вулиці, в школі, вдома (лавка, стіл, гойдалка, садові фігури, ліхтар тощо). 2. Корисні речі для інтер'єру школи, дитячого садка, громадських місць, помешкання. 3. Вироби в етнічному стилі. 4. Корисні речі для людей з обмеженими можливостями. 5. Обладнання та пристосування для навчальних кабінетів. 6. Одяг для тематичних свят. 7. Вироби для власних потреб. 8. Нове життя старим речам. 	<p>виготовлення в'язаних виробів.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Технологія виготовлення вишитих виробів. - Технологія виготовлення штучних квітів. - Технологія виготовлення виробів з бісеру. - Технологія виготовлення виробів з шкіри. - Технологія виготовлення виробів технікою валяння. - Технологія обробки текстильних матеріалів ручним способом. - Технологія виготовлення швейних виробів машинним способом. - Технологія ландшафтного дизайну.
---	--	---

Розділ 2. Технологія побутової діяльності та самообслуговування

Знаннєвий компонент	Завдання з	- Технологія
----------------------------	------------	--------------

<p>Називає основні стилі одягу. Знає і називає види одягу.</p> <p>Діяльнісний компонент Виконує проект із створення власного стилю в одязі. Уміє врахувати особливості власної фігури у доборі одягу, поєднувати види одягу тощо. Добирає краватки та виконує способи їх зав'язування.</p> <p>Ціннісний компонент Усвідомлює власний стиль в одязі.</p>	<p>елементами проектування пов'язані із життєдіяльністю та самообслуговуванням учня: «Мій власний стиль»</p>	<p>проектування власного стилю</p>
---	--	------------------------------------

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРА

5–9 класи

Програма для загальноосвітніх навчальних закладів

Авторський колектив:

Р. В. Мовчан, доктор філологічних наук (керівник групи); *К. В. Таранік-Ткачук*, кандидат педагогічних наук, головний спеціаліст Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України; *М. П. Бондар*, кандидат філологічних наук (Київ);

О. М. Івасюк, кандидат філологічних наук (Чернівці); *С. А. Кочерга*, доктор філологічних наук (Ялта);

Л. І. Кавун, доктор філологічних наук (Черкаси);

О. І. Неживий, кандидат педагогічних наук (Луганськ); *Н. В. Михайлова*, учитель-методист (Київ).

Робоча група, яка здійснила розвантаження програми відповідно до наказу № 100 Міністерства освіти і науки України від 6.02.2015 р. та відповідно до наказу № 617 Міністерства освіти і науки України від 3.06.2016 р.:

Н. І. Шинкарук, завідувач сектору відділення науково-методичного забезпечення загальної середньої освіти Інституту модернізації змісту освіти; *Р. В. Мовчан*, старший науковий співробітник Інституту літератури ім. Тараса Шевченка НАН України, доктор філологічних наук; *Л. Т. Коваленко*, викладач кафедри методики мов та літератури Інституту післядипломної педагогічної освіти Київського університету імені Бориса Грінченка, заступник директора Інституту післядипломної педагогічної освіти Київського університету імені Бориса Грінченка;

Н. М. Логвіненко, старший науковий співробітник Інституту педагогіки Національної академії педагогічних наук України, кандидат педагогічних наук; *Н. В. Лясевиц*, учитель української мови і літератури Слов'янської гімназії м. Києва, учитель-методист;

Н. В. Михайлова, учитель української мови і літератури ліцею «Наукова зміна» м. Києва, учитель-методист;

Г. О. Усатенко, голова Громадської ради при МОН України, доцент Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка; *Н. М. Панасенко*, старший науковий співробітник лабораторії вікової психофізіології Інституту психології імені

Г.С. Костюка Національної академії педагогічних наук України.

Робоча група, яка здійснила оновлення програми відповідно до наказів Міністерства освіти і науки України № 52 від 13.01.2017 р та №201 від 10.02.2017 р.:

С. Р. Молочко, старший викладач кафедри філологічних дисциплін та методики їх викладання, методист відділу суспільно-гуманітарних дисциплін Чернігівського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти імені К. Д. Ушинського, учитель-методист (*голова робочої групи*);

Н. В. Михайлова, учитель-методист ліцею «Наукова зміна» м. Києва (*модератор*); *О. Ю. Котусенко*, головний спеціаліст департаменту загальної та дошкільної освіти Міністерства освіти і науки України;

А. М. Фасоля, провідний науковий співробітник відділу навчання української мови і літератури Інституту педагогіки НАПН України, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник; *Д. І. Дроздовський*, докторант, науковий співробітник Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка Національної академії наук України, кандидат філологічних наук;

О. М. Ратушняк, доцент кафедри української літератури Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка, кандидат педагогічних наук;

В. Р. Півторак, учитель української мови і літератури Калуської гімназії імені Дмитра Бахматюка; *А. В. Білоус*, учитель української мови і літератури комунального закладу освіти «Середня загальноосвітня школа № 54» Дніпровської міської ради; *Т. В. Стус*, методист Національного Центру «Мала академія наук України».

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Оновлена програма з української літератури для 5–9 класів загальноосвітніх навчальних закладів підготовлена на основі чинної програми з урахуванням змін, внесених у 2015 році.

Програма базується на вимогах Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 р. № 1392, ідеях Концепції «Нова українська школа».

Метою базової загальної середньої освіти є розвиток і соціалізація особистості учнів, формування в них національної самосвідомості, культури, світоглядних орієнтирів, навичок практичного використання досвіду, здобутого за допомогою читання, усвідомлення важливості читання як чинника власного становлення й соціалізації, екологічного мислення й поведінки, творчих здібностей, дослідницьких і життєзабезпечувальних навичок, здатності до саморозвитку й самонавчання в умовах глобальних змін і викликів.

Випускник основної школи – це патріот України, який знає її історію; носій української культури, який поважає культуру інших народів; компетентний мовець, що вільно спілкується державною мовою, володіє однією чи кількома іноземними мовами, має бажання і здатність до самоосвіти, виявляє активність і відповідальність у громадському й особистому житті, здатний до підприємливості й ініціативності, має уявлення про світобудову, бережливо ставиться до природи, безпечно й доцільно використовує досягнення науки і техніки, дотримується здорового способу життя.

Мета вивчення української літератури в школі – формування компетентного читача; підвищення загальної освіченості молодого громадянина України, досягнення належного рівня сформованості вміння прилучатися через художню літературу до фундаментальних цінностей, культури, розширення культурно-пізнавальних інтересів школярів; сприяння всебічному розвитку, духовному збагаченню, активному становленню й самореалізації особистості в сучасному світі; виховання національно свідомого громадянина України; формування і ствердження гуманістичного світогляду особистості, національних і загальнолюдських цінностей.

Програма з української літератури для 5–9 класів спрямована на утвердження серед школярів культури читання. У середній школі важливо сформувати уявлення про читання як соціокультурну практику, важливий елемент повсякдення учнів та учениць. Для цього програма має бути захопливою, відповідати очікуванням сучасної молоді, яка живе в динамічному інформаційному світі. Нинішні школярі перебувають у полоні віртуального середовища, якому притаманна «кліповість», «клаптиковість», фрагментарність. Зрештою, сучасне життя постає світом «коротких» повідомлень, швидкоплинних новин. Не лише дитині, а й дорослому непросто розібратися в інформаційному огромі сьогодення. Тому настільки важливо навчити школярів читати, допомогти їм усвідомити, що читання – запорука успішного становлення в житті, чинник саморозвитку впродовж життя. Читання – не марнування часу, а можливість здобути безцінний психологічний, соціокультурний, зрештою, життєвий досвід. Крім того, читання творів у 5–9 класах дає естетичне задоволення й художню насолоду від спілкування з героями пропонованих творів.

Завдання предмета «Українська література» – сприяти формуванню ціннісного ставлення до того, що відбувається навколо, розуміти, що події важливо пропускати через себе. У пам'яті лишається те, що має емоційне позначення.

Програма з української літератури для 5–9 класів спрямована на виявлення в учнів та учениць справжніх щирих емоцій у відповідь на прочитані твори. Пропоновані в програмі тексти репрезентують і класичні зразки, і сучасний літературний процес, здатний викликати неудапані емоції, рефлексії, спонуки до розмислів над сьогоденням.

Учням 5–7 класів запропоновано твори, спрямовані на розвиток уяви. Такі тексти спонукають школярів фантазувати над життям персонажів, переживаючи за них, виявляючи емпатію до мешканців художнього світу. Здатність до фантазування — початковий етап у розвитку креативності, що є запорукою подальшої успішної соціалізації, здатності до розв'язання непростих життєвих питань.

Учням 8–9 класів запропоновано художньо виразні твори, які дають можливість поміркувати над сучасним життям, прищеплюючи соціальну активність, важливість громадянської позиції, екологічне мислення, морально-етичну відповідальність, толерантність, емпатію, повагу до іншого та здатність до творчого мислення.

Попри те, що в основі предмета «Українська література» — естетичні феномени, які дають можливість пережити насолоду від прочитаного, ці тексти також допомагають дітям в ігровій формі підготуватися до життя, поміркувати над учинками персонажів, подискутувати з приводу моральних і світоглядних колізій, наявних у художньому світі. У невимушених текстах сховано важливі соціальні проблеми, над якими на уроках української літератури замислюються учні 5–9 класів.

Нормативні освітні документи визначають ключовими для розвитку української школи загалом і літературної освіти зокрема ідеї діяльнісного, особистісно зорієнтованого і компетентнісного підходів. Це зумовлено потребою відповісти на виклики сьогодення, коли неможливо навчити учня «всього на все життя», і ключовим умінням стає здатність і готовність діяти залежно від поставлених завдань і вчитися протягом усього життя.

Основне завдання сучасної загальноосвітньої школи полягає в наданні змоги учневі досягнути внутрішню логіку предмета, що вивчається, у ретельному доборі навчального матеріалу за принципом життєвої доцільності й функціональності, в активізації ролі самостійного навчання. Варто також урахувати, що для успішної діяльності сьогодні недостатньо знань і вмінь, необхідні ще віра в себе, у свої сили, здатність ухвалювати рішення, жити й працювати в колективі й зосереджувати свої зусилля на конкретних завданнях, виявляти проблему, формулювати припущення й вести самостійний чи спільний пошук способів розв'язання її, брати на себе відповідальність за результати дій і вчинків.

Реалізація поставлених завдань передбачає: зміщення акцентів у навчанні з процесу накопичення предметних знань на вироблення умінь автономно застосовувати їх у ситуації невизначеності; становлення учня як суб'єкта навчальної діяльності й особистісного саморозвитку; посилення ролі загальнонавчальних умінь; необхідності забезпечення формування не лише предметної (літературної), а й ключових компетентностей. Важливими стають уміння, які допомагають учневі діяти, і знання, що необхідні для цих умінь.

Оновлена програма покликана стати одним із інструментів упровадження засадничих ідей особистісно зорієнтованого і компетентнісного підходів у повсякденну практику.

Концепція нової української школи подає таке трактування компетентності: «динамічна комбінація знань, способів мислення, поглядів, цінностей, навичок, умінь, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність».

Компетентності поділяють на предметні (формується засобами одного навчального предмета), міжпредметні (виробляються під час вивчення кількох предметів) і ключові (формується в процесі навчання й соціалізації і необхідні особистості для життєдіяльності загалом).

В освіті України виокремлено такі **ключові компетентності**:

1. Спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами.
2. Спілкування іноземними мовами.
3. Математична компетентність.
4. Компетентності в природничих науках і технологіях.
5. Інформаційно-цифрова компетентність.
6. Уміння вчитися впродовж життя.
7. Ініціативність і підприємливість.
8. Соціальна та громадянська компетентності.
9. Обізнаність та самовираження у сфері культури.
10. Екологічна грамотність і здорове життя.

Стосовно української літератури предметною компетентністю, за Державним стандартом базової і повної загальної середньої освіти, буде літературна. Її трактуємо як готовність і здатність працювати з текстами різних художньо-естетичних систем, культурно-історичних епох, світоглядних орієнтирів, традицій і стилів: розуміти зміст прочитаного, з'ясувати авторську позицію і художні засоби донесення її до читача, творити на основі прочитаного власні смисли щодо порушених проблем, висловлювати власну (подеколи критичну) позицію стосовано прочитаного, сприймати художній твір як чинник формування життєвого досвіду та соціально-психологічного й соціокультурного становлення.

Відповідно, учня, який володіє такою здатністю, вважаємо компетентним читачем.

Йому притаманні такі риси: стійкий інтерес до читання, здатність уявляти й переживати прочитане, критично й рефлексійно мислити, інтерпретувати прочитане, знаходити авторські і творити власні смисли, відчувати естетичну насолоду від художнього слова, відкривати національні й загальнолюдські цінності, жити й творчо діяти в умовах глобалізаційних змін та полікультурного суспільства, цінувати надбання національної культури й поважати здобутки інших народів.

Компетентний учень-читач є суб'єктом навчальної діяльності, що передбачає усвідомлення власних психолого-фізіологічних особливостей, прагнень, мотивів, бажань, таких, як здатність до самостійної організації, здійснення й оцінювання читацької діяльності, а також до особистісних самореалізації, самовдосконалення і самотворення. Саме рівень суб'єктності (сформованість згаданих умінь) є одним із показників особистісного розвитку школяра.

Загальна мета навчання української літератури конкретизується в таких завданнях предмета:

1. Поглиблення інтересу до читання, зміцнення потреби читати; усвідомлення ролі літератури як засобу самопізнання і самотворення; використання досвіду читацької діяльності для розв'язання життєвих проблем.
2. Розвиток емпатії, відтворювальної і творчої уяви, художнього мислення й образного мовлення, чуття жанру, форми.

3. Розвиток здобутих у початковій школі вмінь і навичок в усіх видах читацької діяльності, оволодіння різноманітними читацькими стратегіями; удосконалення вмінь діалогічної взаємодії з текстом, умінь аналізувати й інтерпретувати художній твір; збагачення читацького досвіду, розширення кола читання, вироблення алгоритму прочитання художніх творів різних естетичних систем, напрямів, жанрів, стилів, опанування здатністю орієнтуватися у світі класичної і масової літератури, розрізняти явища високого мистецтва і низькопробної культури.
4. Оволодіння змістом української літератури, засвоєння й систематизація основних літературознавчих понять як засобу повноцінного сприйняття, прочитання й інтерпретації художнього тексту. Усвідомлення літературного процесу як цілісної системи, що має свої природні закономірності й тенденції. Узагальнення і поглиблення знань про мистецтво слова, умінь розглядати художню літературу в контексті інших видів мистецтв. Формування на основі читацького досвіду переконаності в багатстві української художньої літератури та її значущості серед інших національних літератур.
5. Формування культури художнього сприймання, естетичних потреб, смаку, почуттів, читацької культури, установок, мотивів, здатності сприймати художній твір з естетичних позицій, розглядати його в єдності змісту і форми, розрізняти художньо вартісні та низькопробні твори.
6. Розвиток чуття художнього слова, мовленнєвої культури, творчих здібностей, набуття досвіду літературно-творчої діяльності.
7. Вироблення загальнонавчальних, зокрема організаційно-діяльнісних умінь, здатності самостійно формувати індивідуальну навчальну траєкторію, керувати читацькою діяльністю, особистісним і читацьким розвитком.
8. Розвиток умінь працювати з різними видами інформації, зокрема й електронними, здійснювати пошуково-дослідницьку діяльність (знаходити, сприймати, аналізувати, оцінювати, систематизувати, зіставляти різноманітні факти та відомості).

Оновлена програма з української літератури поглиблює компетентнісну спрямованість навчання, що досягається шляхом:

- 1) розкриття потенціалу предмета для формування ключових компетентностей;
- 2) зменшення обсягу фактологічного матеріалу на користь практичної діяльності, що забезпечує відносно достатню кількість часу для формування предметних і ключових компетентностей;
- 3) формулювання очікуваних результатів навчально-пізнавальної діяльності термінами компетентнісного підходу: *учень називає, формулює, записує, наводить приклади, розпізнає, розрізняє, описує, аналізує, порівнює, планує, усвідомлює, критично ставиться, оцінює, обґрунтовує, робить висновки, висловлює судження тощо*;
- 4) виокремлення в очікуваних результатах навчання тих, що стосуються оволодіння загальнонавчальними вміннями як основою формування суб'єктності учня;
- 5) укладання переліку умінь, якими повинен оволодіти учень певного класу за рік навчання;
- 6) уведення наскрізних змістових ліній.

Під час оновлення програми враховувався пізнавальний, виховний, компетентнісний потенціал предмета.

Загально визнано, що українська література в загальному світовому контексті є свідченням високого духовного та цивілізаційного розвитку українського народу, невід’ємним складником його національної культури. Як мистецтво слова вона є носієм потужного заряду духовної енергії, здатна передавати загальнолюдські й національні цінності від покоління до покоління, культивувати їх у людській душі. Засобами мистецтва слова вона допомагає збагачувати внутрішній світ людини, формувати сильний характер, широкий світогляд, особисту культуру, спрямовувати морально-етичний потенціал, розвивати інтелект, творчі здібності, естетичний смак.

Літературна освіта є важливим чинником створення оптимальних передумов розвитку всебічно освіченої особистості, виховання громадянина-патріота України, а її зміст базується на засадах загальнолюдських і національних цінностей, принципах гуманізму й демократії.

Українська література також є потужним носієм ідентичності нації, її генетичного коду, тому в національному самоусвідомленні, самозбереженні й самоствердженні її роль незаперечна й важлива. Виховання свідомого українця повинно базуватися на історичних і культурних знаннях, традиціях, на переосмисленні сучасного досвіду на основі загальнолюдських цінностей. Ознайомлення з художнім твором, усебічний аналіз змістової, жанрової та естетичної специфіки наблизять учнів до розуміння літератури як вияву мистецтва, потужного чинника світосприйняття та самоідентифікації.

Компетентнісний потенціал забезпечує можливість формування в процесі вивчення предмета всіх ключових компетентностей (див. подану нижче таблицю).

Компетентнісний потенціал предмета «Українська література»		
№ п/п	Ключова компетентність	Уміння і ставлення, формування яких можна забезпечити засобами предмета
1.	Спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовою	<p><i>Уміння:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – розуміти україномовні тексти різних жанрів і стилів; – послуговуватися державною мовою в різноманітних життєвих ситуаціях; – застосовувати різноманітні комунікативні стратегії залежно від мети спілкування; – толерантно дискутувати, відстоювати власну думку. <p><i>Ставлення:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – поцінування краси і багатства української мови; – усвідомлення ролі української мови як ключового чинника творення нації і держави, самоствердження особистості; – відстоювання права спілкуватися українською мовою в різноманітних сферах життя суспільства
2.	Спілкування іноземними мовами	<p><i>Уміння:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – порівнювати оригінальні художні тексти та їх україномовні переклади. <p><i>Ставлення:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – утвердження багатства української мови; – обстоювання можливості перекладу українською

		<p>мовою будь-якого тексту іноземної мови;</p> <ul style="list-style-type: none"> – розуміння ролі іноземної мови як засобу пізнання іншого світу, збагачення власного культурного досвіду
3.	Математична компетентність	<p><i>Уміння:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – розвивати абстрактне мислення; – установлювати причиново-наслідкові зв'язки, виокремлювати головну та другорядну інформацію; – чітко формулювати визначення і будувати гіпотези; – перетворювати інформацію з однієї форми в іншу (текст, графік, таблиця, схема). <p><i>Ставлення:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – прагнення висловлюватися точно, логічно та послідовно
4.	Компетентності у природничих науках і технологіях	<p><i>Уміння:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – критично оцінювати результати людської діяльності в природному середовищі, відображені у творах літератури. <p><i>Ставлення:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – готовність до опанування новітніми технологіями; – оперативне реагування на технологічні зміни.
5.	Інформаційно-цифрова компетентність	<p><i>Уміння:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – діяти за алгоритмом; – працювати в різних пошукових системах для отримання потрібної інформації; – розпізнавати маніпулятивні технології і протистояти їм; – грамотно і безпечно спілкуватися в мережі Інтернет. <p><i>Ставлення:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – прагнення дотримуватися етичних норм у віртуальному інформаційному просторі; – задоволення пізнавального інтересу в інформаційному середовищі; – критичне ставлення до медійної інформації
6.	Уміння вчитися впродовж життя	<p><i>Уміння:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – визначати мету і цілі власної діяльності й розвитку, планувати й організувати їх, здійснювати задумане, рефлексувати й оцінювати результат; – використовувати різноманітні стратегії навчання; – користуватися різними джерелами інформації; – знаходити, аналізувати, систематизувати й узагальнювати держану інформацію, перетворювати її з однієї знакової системи в іншу; – працювати в парі, групі; – читати, використовуючи різні види читання: ознайомлювальне, вибіркоче, навчальне тощо; – постійно поповнювати власний словниковий запас; – застосовувати комунікативні стратегії відповідно до мети й ситуації спілкування.

		<p><i>Ставлення:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – прагнення використовувати українську мову в різних життєвих ситуаціях; – готовність удосконалювати власне мовлення впродовж життя, розвивати мовну інтуїцію; – розуміння ролі читання для власного інтелектуального зростання
7.	Ініціативність і підприємливість	<p><i>Уміння:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – аналізувати життєву ситуацію з певної позиції; – презентувати власні ідеї та ініціативи чітко, грамотно, використовуючи доцільні мовні засоби; – використовувати комунікативні стратегії для формулювання власних пропозицій, рішень і виявлення лідерських якостей. <p><i>Ставлення:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – готовність брати відповідальність за себе та інших; – розуміння ролі комунікативних умінь для успішної професійної кар’єри
8.	Соціальна та громадянська компетентності	<p><i>Уміння:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – толерантно відстоювати власну позицію в дискусії; – розрізняти маніпулятивні технології і протистояти їм; – аргументовано й грамотно висловлювати власну думку щодо суспільно-політичних питань; – уникати дискримінації інших у процесі спілкування; – критично оцінювати тексти соціально-політичного змісту. <p><i>Ставлення:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – повага до різних поглядів, ідей, вірувань; – здатність співчувати, довіряти й викликати довіру; – поцінування людської гідності; – повага до закону та правових норм; – утвердження права кожного на власну думку
9.	Обізнаність та самовираження у сфері культури	<p><i>Уміння:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – зіставляти специфіку розкриття певної теми (образу) в різних видах мистецтва; – ідентифікувати себе як представника певної культури; – визначати роль і місце української культури в загальноєвропейському і світовому контекстах; – читати літературні твори, використовувати досвід взаємодії з творами мистецтва в життєвих ситуаціях; – створювати тексти, висловлюючи власні ідеї, спираючись на досвід і почуття та використовуючи відповідні зображувально-виражальні засоби. <p><i>Ставлення:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – поцінування набутоків інших культур, зацікавлення ними; – відкритість до міжкультурної комунікації; – потреба читання літературних творів для естетичної насолоди та рефлексії над прочитаним

10.	Екологічна грамотність і здорове життя	<p><i>Уміння:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – ілюструвати екологічні проблеми прикладами з художніх творів; – бережливо ставитися до природи як важливого чинника реалізації особистості; – розуміти переваги здорового способу життя. <p><i>Ставлення:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – усвідомлення людини як частини природи, незворотності покарання за зло, причинене довкіллю; – аналіз літературних текстів (епізодів) екологічного спрямування, усні / письмові презентації в рамках дослідницьких проектів; – готовність зберігати природні ресурси для сьогодення та майбутнього
-----	--	---

Мета наскрізних ліній – «сфокусувати» увагу й зусилля вчителів-предметників, класних керівників, зрештою, усього педагогічного колективу на досягненні життєво важливої для учня й суспільства мети, увиразнити ключові компетентності.

Для наскрізної лінії **«Екологічна безпека та сталий розвиток»** – це формування в учнів соціальної активності, відповідальності й екологічної свідомості, у результаті яких вони дбайливо й відповідально ставитимуться до довкілля, усвідомлюючи важливість сталого розвитку для збереження довкілля й розвитку суспільства.

Метою вивчення наскрізної лінії **«Громадянська відповідальність»** є формування відповідального члена громади й суспільства, який розуміє принципи й механізми його функціонування, а також важливість національної ініціативи; ґрунтується у своїй діяльності на культурні традиції і вектори розвитку держави.

Вивченням наскрізної лінії **«Здоров'я і безпека»** прагнемо сформувати учня духовно, емоційно, соціально й фізично повноцінним членом суспільства, який здатний дотримуватися здорового способу життя, допомагати у формуванні безпечного здорового життєвого середовища.

Вивчення наскрізної лінії **«Підприємливість і фінансова грамотність»** забезпечить краще розуміння молодим поколінням українців практичних аспектів фінансових питань (здійснення заощаджень, інвестування, запозичення, страхування, кредитування тощо); сприятиме розвиткові лідерських ініціатив, здатності успішно діяти в технологічному швидкозмінному середовищі.

Кінцевим, «матеріальним» результатом роботи над темою найчастіше буде певний «надпредметний» проект, для реалізації якого будуть задіяні знання і вміння, одержані на заняттях з окремих предметів. Однак навіть якщо кінцевий результат буде «предметним» (наприклад, написання сценарію на екологічну проблематику), у ньому учні використають знання, одержані на уроках природничих дисциплін, історії тощо.

Українська література як навчальний предмет має досить значний потенціал для реалізації наскрізних ліній:

«Екологічна безпека та сталий розвиток» (НЛ–1):

Уміння:

- наводити приклади з художніх творів, у яких порушені проблеми екологічної безпеки;
- формулювати зв'язне висловлювання про проблеми навколишнього середовища;

- дискутувати з цього приводу.

Ставлення:

- сприймання природи як цілісної системи;
- усвідомлення взаємозв'язку людини і природи;
- розуміння важливості екологічної безпеки;
- готовність долучитися до захисту навколишнього середовища.

«Громадянська відповідальність» (НЛ–2):

Уміння:

- наводити приклади з художніх творів, де герої проявляють активну громадянську позицію; висловлювати ставлення до порушених проблем;
- твердо, але толерантно відстоювати свої погляди в дискусії;
- працювати в парі, групі, виконувати доручену роль;
- приймати спільне рішення.

Ставлення:

- відчуття себе членом спільноти;
- усвідомлення важливості активної громадянської позиції;
- готовність брати на себе відповідальність;

«Здоров'я і безпека» (НЛ–3):

Уміння:

- знаходити необхідну інформацію про здоров'я, критично оцінювати її;
- використовувати набуті знання і вміння для забезпечення безпеки своєї й інших;
- наводити приклади з художніх творів, де порушені ці проблеми;
- діяти в ситуаціях, загрозливих для здоров'я.

Ставлення:

- усвідомлення власного здоров'я як цінності не лише особистої, а й суспільної;
- ведення здорового способу життя й пропаганда його;
- усвідомлення залежності й впливу власної поведінки на здоров'я і безпеку свою й оточення.

«Підприємливість і фінансова грамотність» (НЛ–4):

Уміння:

- наводити приклади з художніх творів, де порушені ці проблеми;
- використовувати набуті знання і вміння з метою реалізації задуманих проєктів.

Ставлення:

- готовність проявляти ініціативу.

У навчальній програмі ці аспекти відображено в переліку очікуваних результатів навчально-пізнавальної діяльності учнів із зазначенням тієї чи іншої наскрізної лінії (НЛ–1, НЛ–2, НЛ–3, НЛ–4).

Концептуальна структура програми, її змістове наповнення передбачають: забезпечення можливостей для формування предметної (літературної) і ключових компетентностей, урахування вікових особливостей учнів, психології сприйняття дитиною творів художньої літератури, особливості сучасного навчального процесу в середній школі, право вибору (для вчителя і учня), специфіку сучасного інформаційно-комунікативного простору, національних процесів державотворення, загальносвітових процесів глобалізації тощо. Художні твори для текстового розгляду добиралися за принципами: ощадливості, естетичних критеріїв, жанрово-тематичної розмаїтості, урахування вікової психології, осучаснення змістового матеріалу.

Курс української літератури в 5–8 класах структуровано за такими взаємопов'язаними

тематично-проблемними блоками:

• **5 клас** («Світ фантазії, мудрості», «Історичне минуле нашого народу», «Рідна Україна. Світ природи»);

• **6 клас** («Загадково прекрасна і славна давнина України», «Я і світ», «Пригоди і романтика», «Гумористичні твори»);

• **7 клас** («Із пісенних скарбів», «Про далекі минулі часи», «Ти знаєш, що ти — людина...», «Ми – українці»);

• **8 клас** («Усна народна творчість», «Світ української поезії», «Національна драма», «З української прози», «Український гумор і сатира»).

До кожного з них відповідно до вікових особливостей учнів підібрані тексти, які за своїм змістом дають можливість максимально репрезентувати ту чи іншу тему. Ураховано також і важливість тематично-стильової різноманітності пропонованих для розгляду творів, їхні ідейно-ціннісні пласти, які втілюють ключові компетентності.

Отже, українська література в 5–8 класах вивчається за своєрідним цілісним сюжетом, у якому кожен із митців має свою «нішу» у визначеній темі, відповідно його твір виконує певну естетичну й морально-етичну функції. При цьому біографія письменника загалом не вивчається, вона згадується лише вибірково, диференційовано, тобто так, як того потребує основна тема, заявлена в назві тематично-проблемного блоку, до того ж фрагмент із біографії має зацікавлювати й бути доступним дитині певного віку.

Із **9-го** класу розпочинається системне вивчення української літератури, тобто до змісту навчального матеріалу застосовано історико-хронологічний підхід як основний, ураховано історико-літературний контекст. Також зміст цього навчального матеріалу доповнено розглядом біографій письменників, хоча й у доступних межах.

Вивчення української літератури в кожному класі має також рубрику «**Література рідного краю**», на яку виокремлено години, які вчитель упродовж року має розподіляти самостійно. Це сприятиме додатковому індивідуальному вибору вчителем текстів для розгляду. На уроках літератури рідного краю пропонуємо також включати художню творчість ровесників.

Отже, навчально-виховний процес уроків української літератури передбачає формування цілісного уявлення про неї як про важливий складник національної культури, вагомий чинник підвищення загального рівня освіченості юних читачів, розвиток їх творчого потенціалу.

Вивчення цього предмета відбувається із залученням широкого **мистецького контексту (МК)**, а також **міжпредметних зв'язків** — **МЗ** (*українська мова, історія, зарубіжна література, іноземні мови, образотворче мистецтво, музика, природознавство, географія, естетика, етика тощо*).

Задля осучаснення змістового компоненту програми та актуалізації компетентнісного підходу запропоновано рекомендаційні рубрики: «**Мистецький контекст**» (МК), у якій подано зразки різних видів мистецтв, з якими вчитель, на власний розсуд, **може ознайомити** учнів; «**Сучасна українська дитяча й підліткова література**» (СЛ), у якій запропоновано сучасні твори, які ідейно та тематично пов'язані із запропонованими для текстуального вивчення. Учитель **може використати** їх задля зацікавлення учнів сучасним літературним процесом, проведення паралелей між класичним і сучасним творами (за рахунок резервних годин; на уроках позакласного читання; літератури рідного краю тощо).

Підкреслимо демократичне спрямування всіх компонентів програми. Запропонована кількість часу на вивчення кожного розділу, теми є *орієнтовною*, учитель *може її змінювати* (у межах 70 годин). **Резервний час** можна використовувати для збільшення кількості годин на вивчення окремого твору, для уроків розвитку мовлення, контрольного оцінювання, різних видів творчих та інших робіт (екскурсій, диспутів, семінарів тощо), ознайомлення із творами сучасної української дитячої та підліткової літератури, уведеними в рубрику «Сучасна українська дитяча й підліткова література» (СЛ), – на вибір учителя.

Ознайомлення з літературою рідного краю відбувається впродовж року.

У рубриці «**Зміст навчального матеріалу**» пропонуються вступні тези до кожного розділу чи теми, коротка характеристика творчості письменника, анотації до творів, що враховують сучасні літературознавчі оцінки (у доступних для школярів межах); вводяться необхідні під час розгляду та аналізу художніх творів нові теоретичні поняття. Водночас ураховано навчально-методичні особливості шкільного літературознавства, виховну, естетичну мету вивчення художнього твору.

Однак ця рубрика не повинна сприйматися догматично. Учитель пропонує лише стартові знання, висловлює певні судження як зразок (своєрідний ключик розуміння), що заохочувало б до пізнання, роздумів, висловлення власної думки, зацікавило, скорегувало, спрямовувало до розкриття теми й підтеми. Програма не вимагає прийняття єдиної думки, єдиного прочитання тексту, навчальний матеріал повинен подаватися так, щоб спонукати до власних оціночних висновків. Учень учиться їх робити самостійно, так само, як і самостійно мислити, оцінювати, порівнювати, проводити аналогії з сучасним життям, власним досвідом тощо.

Важливо звернути увагу, що **текстово вивчаються** лише твори, виокремлені в тексті програми **півжирним** шрифтом, інші ж лише називаються. Це саме стосується й коротких оглядів перед підтемами. Наприклад, перед вивченням «Слова о полку Ігоревім» учитель має лише назвати пам'ятки оригінальної літератури княжої Руси-України, коротко, узагальнено їх охарактеризувавши, а не розглядати їх детально.

Програма передбачає подальшу модернізацію шкільного літературознавства. Вона полягає у відході від ідеологічного чи соціально заангажованого прочитання-аналізу художнього твору, від невиправданого критерію міметичності (тобто буквального сприйняття його як відображення реального факту історичної чи просторової дійсності), що зовсім не виключає потрібного історико-літературного і соціокультурного контексту; урізноманітненні інтерпретування художнього твору, тобто розуміння його не лише згідно із задумом автора, а й із виявленням тих смислів, які твір набуває в процесі історичного функціонування; урахуванні значної ролі читача як співтворця тексту; пріоритетній ролі творчих підходів під час аналізування творів, тобто в руйнуванні усталених застарілих схем.

Особливу увагу варто звернути на підрубрику **ТЛ** (теорія літератури). У шкільному вивченні вона означає лише початкові, доступні дітям знання про художні засоби, жанри, літературознавчі поняття тощо, необхідні під час розгляду художнього твору як явища мистецтва слова. До того ж кожне з них зазначається лише один раз, надалі вони лише повторюються, закріплюються – відповідно до вибору й фахової компетентності вчителя, підготовленості учнів.

Рубрика «**Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності**» містить перелік умінь, навичок, ціннісних ставлень, які передбачено сформувати в результаті

вивчення теми, і коло необхідних для цього знань.

Стосовно емоційно-ціннісної сфери – це передбачення морально-етичних цінностей, які можуть формуватися в учня в процесі вивчення художнього твору. Звісно, це гіпотетичний результат, адже вплив мистецтва на людину індивідуальний, а тому часто непередбачуваний. Однак такий прогноз значною мірою увиразнює навчання на уроках літератури, надає йому цілісності, робить потужним націє- та людинотворчим чинником.

Програма кожного класу завершується **узагальненим** переліком очікуваних результатів навчально-пізнавальної діяльності. Перераховані в ньому предметні уміння і навички взято зі списку кожної навчальної теми. Вони в сукупності складають основу предметної (літературної) компетентності. Загальнонавчальні уміння й навички (ключові компетентності) забезпечують становлення суб'єктності учня-читача, його автономності, яка є осердям компетентнісного навчання. Їх учитель, дбаючи про послідовність і наступність, сам «розписує» у календарно-тематичному плані з урахуванням індивідуальних особливостей учнів конкретного класу.

Демократична орієнтація програми спрямована на постійну творчу співпрацю, діалог учителя, учня з художнім твором, дає широкий простір для самостійного сприйняття й осмислення літератури як явища мистецтва.

5 клас

Усього – 70 год. На тиждень – 2 год. Текстуальне вивчення творів – 52 год. Повторення та узагальнення – 2 год. Література рідного краю – 4 год. Позакласне читання – 4 год. Розвиток мовлення – 4 год (у межах годин на текстуальне вивчення)
Виразне читання – 2 год. Резервний час – 6 год.

Кількість годин (орієнтовно)	Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів	Зміст навчального матеріалу
1	<p><u>Предметні компетентності</u> <i>Учень / учениця:</i> розповідає про роль художнього слова в житті людини, специфіку художнього образу; називає види мистецтва; уміє порівняти художню творчість з іншими видами діяльності людини.</p> <p><u>Ключові компетентності</u> <i>Учень / учениця:</i> застосовує набуті знання для компаративного аналізу творів української та зарубіжної літератур; зіставляє специфіку розкриття теми в різних видах мистецтва; визначає роль і місце української літератури в загальноєвропейському і світовому контекстах.</p> <p>НЛ–2 <u>Емоційно-ціннісне ставлення</u> <i>Усвідомлення важливості літератури як мистецтва слова в житті людини.</i></p>	<p>ВСТУП Слово в житті людини. Образне слово — першоеlement літератури. Художня література як мистецтво слова. Види мистецтва.</p>
4	<p><u>Предметні компетентності</u> <i>Учень / учениця:</i> розповідає про виникнення міфів, легенд і переказів; переказує міфи й легенди, тлумачить їхній зміст; розуміє роль і місце реального та фантастичного в житті.</p> <p><u>Ключові компетентності</u> <i>Учень / учениця:</i> аналізує отриману інформацію, узагальнює, систематизує її; визначає причиново-наслідкові зв'язки між явищами.</p>	<p>СВІТ ФАНТАЗІЇ ТА МУДРОСТІ Початок словесного мистецтва: фольклор і літописи. Міфи і легенди давніх українців Міфи як первісні уявлення про всесвіт і людину, реальні та фантастичні елементи людської поведінки. Легенди: «Про зоряний Віз», «Берегиня», «Чому пес живе коло людини?» (за С. Плачиндою), «Дажбог», «Неопалима купина» (за С. Шморгуном), «Як виникли Карпати», «Чому в морі є перли і мушлі» (5 творів на вибір учителя). Народні перекази. «Приюм у</p>

	<p>НЛ–2 Емоційно-ціннісне ставлення <i>Шанобливе ставлення до світоглядних уявлень наших предків.</i></p>	<p>запорозців». Звичай та традиції запорозьких козаків. ТЛ: фольклор, легенда (повторення), міф, переказ. МЗ: Зв'язок із історією походження української державної символіки (тризуб).</p>
4	<p>Предметні компетентності Учень / учениця: знає зміст українських казок; розуміє особливість побудови народної казки, роль у ній фантастичного елемента; виразно і вдумливо читає казки; виявляє спільне та відмінне між міфом та казкою, переказує їх; характеризує казкових героїв, аналізує реальне і фантастичне; пояснює народні уявлення про добро і зло, красиве і потворне, смішне і страшне (на основі текстів казок).</p> <p>Ключові компетентності Учень / учениця: висловлює власні міркування про зміст казок; проводить аналогії із сучасним життям.</p> <p>НЛ–2 Емоційно-ціннісне ставлення <i>Усвідомлення постійної присутності в житті, у душі людини добра і зла, красивого і потворного. Розуміння ролі творчих здібностей (уяви, фантазії, прагнення експериментувати) у розвитку й самореалізації людини.</i></p>	<p>Народні казки «Яйце-райце». Світогляд народу, його морально-етичні принципи в казці; зв'язок із міфами. «Про правду і кривду» або «Мудра дівчина» (на вибір учителя). «Ох» або «Летючий корабель» (на вибір учителя). Тематика народних казок, їхні різновиди (про звірів, побутові, чарівні (геройко-фантастичні)). Побудова казки, її яскравий національний колорит. Народне уявлення про добро і зло в казці. Фантастичне і реальне, смішне і страшне, красиве і потворне в казках. ТЛ: народна казка, тема, гіпербола. МЗ: Спорідненість українських казок із казками народів світу (зарубіжна література). СЛ: Сучасні казки: Фоззі. «Гупало Василь. П'ять з половиною пригод».</p>
3	<p>Предметні компетентності Учень / учениця: розповідає про дитинство письменника, про Івана Франка-казкаря; пояснює особливість літературної казки; знає зміст казки, переказує її фрагменти; виразно і вдумливо читає казку в дійових особах; аналізує поведінку Лиса; розрізняє головних персонажів і другорядних.</p>	<p>Літературні казки Іван ФРАНКО. «Фарбований Лис» Дитинство письменника. І. Франко – казкаря (зб. «Коли ще звірі говорили»). Зміст казки, головні і другорядні персонажі. Образ Лиса, риси його характеру. Особливості літературної казки, її відмінність від народної. ТЛ: літературна казка, мова автора і мова персонажів, прозова мова.</p>

	<p><u>Ключові компетентності</u> Учень / учениця: дає власну оцінку вчинкам і поведінці персонажів; прогнозує можливі наслідки діяльності; толерантно відстоює власну позицію в дискусії.</p> <p>НЛ-4 <u>Емоційно-ціннісне ставлення</u> <i>Осмислення негативної ролі лицемірства, зарозумілості та хвалькуватості в житті сучасної людини.</i></p>	<p>МЗ: індійська народна казка «Фарбований шакал» (зарубіжна література).</p>
2	<p><u>Предметні компетентності</u> Учень / учениця: вдумливо й виразно читає казку; переказує її зміст; знаходить описи зовнішності персонажів, аналізує їх.</p> <p><u>Ключові компетентності</u> Учень / учениця: оцінює вчинки персонажів та життєві ситуації, в які потрапляють герої твору; усвідомлює важливість толерантного ставлення до людей у сучасному світі.</p> <p>НЛ-2 <u>Емоційно-ціннісне ставлення</u> <i>Готовність робити добро як спонука до позитивної життєдіяльності.</i></p>	<p>Василь КОРОЛІВ-СТАРІЙ. «Хуха-Моховинка» Короткі відомості про письменника і його фантастичні казки. Образи фантастичних істот, створені уявою автора на основі українського фольклору. Добро і зло в казці. Світлий, життєствердний погляд на світ. Аналіз зовнішності (портрета) казкових істот. Наскрізний гуманізм казки. ТЛ: портрет.</p> <p>СЛ: Сашко Дерманський. «Казки дракона Омелька»</p>
3	<p><u>Предметні компетентності</u> Учень / учениця: виразно й осмислено читає казку; розуміє особливості віршованої казки (ритм, риму, поділ на строфи); визначає основні риси характеру дійових осіб твору; простежує різні способи життя та поведінки дійових осіб; пояснює значення для розкриття змісту твору назви казкової країни, імен персонажів казки; виокремлює основні епізоди; пояснює відмінність прозової і віршованої мови казок;</p>	<p>Василь СИМОНЕНКО. «Цар Плаксі́й та Лоскотон» Цікаві сторінки з дитинства митця. Різні життєві позиції царя Плаксія і Лоскотона (песимістична й оптимістична). Казкова історія і сучасне життя. ТЛ: віршована мова (рима, строфа, ритм), порівняння, епітети.</p>

	<p>висловлює свою думку про прочитане; проводить аналогії із сучасним життям.</p> <p><u>Ключові компетентності</u> Учень / учениця: аргументовано і грамотно висловлює власну думку щодо проблем добра і зла у творі, щирості й нещирості, відданості і зради, байдужості і відповідальності, оптимізму і песимізму.</p> <p>НЛ–2,3 <u>Емоційно-ціннісне ставлення</u> <i>Усвідомлення значення для людини та її життя оптимістичного погляду на світ, потреби керувати своїми емоціями.</i></p>	
4	<p><u>Предметні компетентності</u> Учень / учениця: переказує твір, читає уривки з нього за ролями; визначає тему повісті та морально-етичні проблеми, коментує їх; характеризує героя, який найбільше сподобався, оцінює його вчинки; пояснює роль діалогів у творі.</p> <p><u>Ключові компетентності</u> Учень / учениця: аргументовано й грамотно висловлює власну думку щодо проблем відповідальності людини за свої вчинки, підступності, справжньої дружби, духовності, відваги й боягузтва; створює тексти, ілюстрації, комікси, спираючись на досвід і почуття, використовуючи відповідні зображувально-виражальні засоби.</p> <p>НЛ–1, 3 <u>Емоційно-ціннісне ставлення</u> <i>Усвідомлення дбайливого ставлення до свого життя, до інших людей, потреби виховання щирості, відкритості, наполегливості в досягненні поставленої мети,</i></p>	<p>Галина МАЛИК. «Незвичайні пригоди Алі в країні Недоладії» Повість-казка сучасної дитячої письменниці. Морально-етичні проблеми у творі: добро і зло, відповідальність за свої вчинки, уміння долати перешкоди на шляху до мети. Елементи незвичайного в повісті-казці. Символіка країни Недоладії та її мешканців. ТЛ: повість-казка (повторення).</p> <p>МК: фільм «Аліса в країні див», США, 2010 (кіномистецтво).</p>

<p>2</p>	<p><i>відповідальності за свої вчинки.</i></p> <p><u>Предметні компетентності</u> Учень / учениця: розрізняє види загадок, відгадує їх, пояснює логіку їх відгадування; розглядає і пояснює особливості будови загадки, роль у ній метафори; самостійно складає загадки; називає види прислів'їв і приказок; розуміє їхню дотепність і мудрість.</p> <p><u>Ключові компетентності</u> Учень / учениця: використовує українську мову для духовного, культурного й національного самовияву; відрізняє прислів'я від приказки та пояснює їх, проєктуючи на ситуації сучасного життя; шукає загадки, написані іншими народами; порівнює їхні спільні та відмінні риси; створює і розгадує ребуси, кросворди, цифрограми та шифрограми.</p> <p>НЛ–2 <u>Емоційно-ціннісне ставлення</u> <i>Шанобливе ставлення до кмітливості та мудрості нашого народу. Усвідомлення потреби розвивати логічне мислення, допитливість, спостережливість, уважність, кмітливість як важливі елементи розумової діяльності людини.</i></p>	<p><i>Із народної мудрості</i></p> <p>Загадки Загадка як вид усної народної творчості. Розгляд змісту і форми загадок. Види загадок (<i>про людей, їхнє життя, про природу та її явища, про рослини, тварин</i>). Прислів'я та приказки Народне уявлення про довколишній світ та оцінка його в прислів'ях і приказках. Краса і мудрість цього жанру усної народної творчості. ТЛ: загадка, прислів'я, приказка, метафора.</p> <p>МЗ: малі фольклорні жанри народів світу (зарубіжна література); математичні загадки (математика); малі фольклорні жанри на уроках розвитку мовлення (українська мова).</p> <p>СЛ: авторські казки Сашка Лірника (Олександра Власюка). О. Бурбело. «Первоцвіт: казки, легенди, вірші, смішинки та загадки».</p>
<p>2</p>	<p><u>Предметні компетентності</u> Учень / учениця: виразно, осмислено читає загадки, пояснює способи їх відгадування; коментує особливості поетичних загадок Л. Глібова, роль у них казкових елементів, фольклорної основи, гумору, пестливих слів.</p> <p><u>Ключові компетентності</u> Учень / учениця: створює власне висловлення, твори-асоціації, ілюстрації на тему віршованих загадок Л. Глібова, спираючись на досвід і почуття, використовуючи відповідні зображувально-виражальні засоби.</p>	<p>Леонід ГЛІБОВ. «Химерний, маленький...», «Що за птиця?», «Хто вона?», «Хто розмовляє?», «Хто сестра і брат?» Відомий український поет і байкар. Фольклорна основа його віршованих загадок. ТЛ: акровірш (повторення).</p> <p>СЛ: поезія Григорія Фальковича.</p>

	<p>НЛ-1,2 Емоційно-ціннісне ставлення <i>Прагнення розвивати кмітливість, розумові здібності, логічне мислення, пам'ять.</i></p>	
3	<p>Предметні компетентності Учень / учениця: знає про історичну і літературну пам'ятку «Повість минулих літ»; розуміє значення давнього літописання для нащадків; розповідає про легендарного Нестора Літописця; аналізує риси характерів руських (українських) князів.</p> <p>Ключові компетентності Учень / учениця: розуміє роль читання впродовж життя для власного зростання; шукає описи живописних та архітектурних пам'яток доби Русі-України, зіставляє з літературним твором; дискутує про зв'язок історичного минулого із сучасністю, важливість знання історії.</p> <p>НЛ-2 Емоційно-ціннісне ставлення <i>Усвідомлення душевної краси й сили наших предків, любові руських (українських) князів до своєї землі як достойного прикладу для нащадків.</i></p>	<p>ІСТОРИЧНЕ МИНУЛЕ НАШОГО НАРОДУ Літописні оповіді (подавати на основі «Повісті минулих літ» у переказі В. Близнеця): «Три брати – Кий, Щек, Хорив і сестра їхня Либідь», «Святослав укладає мир з греками...», «Володимир вибирає віру», «Розгром Ярославом печенігів. Початок великого будівництва в Києві. Похвала книгам» (3 твори – на вибір учителя) «Повість минулих літ» – найдавніший літопис нашого народу. Значення літописання для нащадків. Казкові й історичні мотиви літописних сюжетів. Любов руських (українських) князів до своєї землі, їхня сила духу, воля, благородство, сміливість, рішучість, вірність тощо. ТЛ: літопис. МЗ: доба Русі-України (історія України). МК: ілюстрація Георгія Якутовича до «Повісті минулих літ» (образотворче мистецтво); пам'ятний знак Василя Бородея «Засновникам Києва», пам'ятник Володимирі В. Демута-Малиновського (скульптура), ораторія Лесі Дичко «І нарекоша ім'я Київ» (музичне мистецтво). СЛ: Ірина Цілик. «МІСТОрія однієї дружби».</p>
4	<p>Предметні компетентності Учень / учениця: виразно й усвідомлено читає поезії; визначає засоби поетичної мови; розповідає про давньоруських князів; висловлює власні міркування про зміст заповіту Ярослава Мудрого і його актуальність; виразно в особах читає драму-казку «Микита Кожум'яка», виокремлює в ній найнапруженіші епізоди; розуміє і пояснює своєрідність побудови</p>	<p>Олександр ОЛЕСЬ. «Заспів», «Україна в старовину», «Похід на Царгород», «Ярослав Мудрий» (із кн. «Княжа Україна») (2 на вибір учителя), «Микита Кожум'яка» Поезії з книги «Княжа Україна», їх зв'язок із літописами. Поетична оповідь про минуле нашого народу, князів Русі-України, їхню мудрість, благородство, хоробрість, любов до рідної землі. Драматичний твір на тему народної казки.</p>

	<p>драматичного твору.</p> <p><u>Ключові компетентності</u> Учень / учениця: розуміє зв'язок історичного минулого із сучасністю; створює власну драму-казку на I дію про Микиту та його нові пригоди, презентацію про життя і вірування давніх українців, про Ярослава Мудрого та його бібліотеку, про благородного Святослава; дискутує про важливість вивчення історії своєї держави.</p> <p>НЛ–2 <u>Емоційно-ціннісне ставлення</u> <i>Зацікавлення історичним минулим українського народу, шанобливе ставлення до заповітів наших предків та осмислене їх виконання.</i></p>	<p>ТЛ: драматичний твір і його побудова.</p> <p>МК: мультфільм «Микита Кожум'яка», 2016 (кіномистецтво).</p>
4	<p><u>Предметні компетентності</u> Учень / учениця: переказує найяскравіші фрагменти твору; характеризує образи головних героїв.</p> <p><u>Ключові компетентності</u> Учень / учениця: дискутує про значення історичного минулого для сучасної людини; аргументовано й грамотно висловлює власну думку щодо проблем, порушених у творі; створює презентацію і карту про місця подорожі головних героїв; створює ілюстрації / буктрейлер до твору.</p> <p>НЛ–2 <u>Емоційно-ціннісне ставлення</u> <i>Розуміння потреби формувати національну самосвідомість, плекати патріотичні почуття, мати громадянську позицію.</i></p>	<p>Зірка МЕНЗАТЮК. «Таємниця козацької шаблі» Пригодницька повість про мандрівку історичними місцями сучасної України. Фантастичне і реальне в ній. Історичне минуле нашого народу в житті сучасної людини. Образи козаків та символіка козацької шаблі у творі. Екзотика старовинних українських замків. ТЛ: епічний твір. МЗ: козацька доба (історія України). МК: документальні фільми про козацьку звитягу та про козацьку шаблю із серії «Козацька звитяга»; проєкт «Історія українських земель. Козаки». Серія 1 (кіномистецтво).</p>
4	<p><u>Предметні компетентності</u> Учень / учениця: пригадує відомості про Україну часів Т. Шевченка; розповідає про дитинство поета і його родину; відтворює настрої пейзажних поезій;</p>	<p>РІДНА УКРАЇНА. СВІТ ПРИРОДИ Тарас ШЕВЧЕНКО. «За сонцем хмаронька пливе...», «Садок вишневий коло хати...» Степан ВАСИЛЬЧЕНКО.</p>

	<p>описує власні відчуття, викликані художнім словом; виразно читає поезії; знаходить у них порівняння, персоніфікацію, пояснює їхню роль.</p> <p>Ключові компетентності Учень / учениця: створює презентації про живописні твори-пейзажі Т. Шевченка; зіставляє специфіку розкриття теми в різних видах мистецтва; дискутує щодо проблеми впливу природи на життя людини. Вивчає напам'ять: «За сонцем хмаронька пливе...», «Садок вишневий коло хати...».</p> <p>НЛ-1,2 Емоційно-ціннісне ставлення <i>Розуміння важливості виховання естетичного смаку, усвідомлення естетичної насолоди від твору мистецтва, спонукання до оптимістичного, життєствердного погляду на світ.</i></p>	<p>«В бур'янах» <u>або</u> Оксана ІВАНЕНКО. «Тарасові шляхи». Україна часів Т. Шевченка. Розповідь про поета, його дитинство (на основі повісті Степана Васильченка або Оксани Іваненко). Картини довколишнього світу, природи в поезіях Тараса Шевченка — художня реальність, створена уявою митця за допомогою засобів образної мови. ТЛ: персоніфікація, ліричний твір.</p> <p>МК: репродукція картини Т. Шевченка «Селянська родина» (образотворче мистецтво); музичні твори на слова Т. Шевченка композиторів: М. Лисенка, Я. Степового, Г. Хоткевича та інших; сучасні музичні інтерпретації (музичне мистецтво).</p>
2	<p>Предметні компетентності Учень / учениця: виразно і вдумливо читає поезії; висловлює думки про них; аналізує кольорову «палітру» віршів; відтворює в уяві подібні картини природи.</p> <p>Ключові компетентності Учень / учениця: осмислює важливість збереження довкілля для сьогодення та майбутнього; висловлює міркування про способи вираження любові до рідної землі, відповідальність кожної людини за збереження природи, дискутує про це. Вивчає напам'ять: 1 вірш (на вибір).</p> <p>НЛ-1,2 Емоційно-ціннісне ставлення <i>Усвідомлення важливості розвитку естетичного смаку, відчуття краси образного слова, абстрактного мислення, спостережливості, уміння</i></p>	<p>Павло ТИЧИНА. «Не бував ти у наших краях!», «Гаї шумлять...», «Блакить мою душу обвіяла...» Коротко про поета і край, де він народився. Майстерне відтворення краси природи, яка надихає ліричного героя й зміцнює його патріотичні почуття. Мелодійність віршів П. Тичини. ТЛ: ліричний герой.</p> <p>МК: Г. Майборода «Гаї шумлять», сучасні музичні інтерпретації творів П. Тичини (музичне мистецтво).</p>

	доводити власну думку.	
2	<p><u>Предметні компетентності</u> Учень / учениця: переказує оповідання; визначає його тему та жанрові особливості; коментує фрагмент, що найбільше вражає; характеризує образи; дає власну оцінку зображуваному; міркує про великий світ природи й людину в ньому, про добро і зло, любов і милосердя.</p> <p><u>Ключові компетентності</u> Учень / учениця: ілюструє екологічні проблеми на прикладі твору, дискутує про них; усвідомлює важливість бережливого ставлення до природи.</p> <p>НЛ-1 <u>Емоційно-ціннісне ставлення</u> <i>Розуміння важливості турботи про світ природи і рідних людей як неодмінної ознаки гуманної, гідної поведінки.</i></p>	<p>Євген ГУЦАЛО. «Лось» Основні відомості про письменника. Вічне протистояння добра і зла – наскрізна тема світового мистецтва. Порушення цієї теми в оповіданні «Лось». Співчуття, милосердя – шлях до перемоги добра. Образи хлопчиків, їхня невідступність у захисті гуманних переконань.</p> <p>ТЛ: оповідання.</p> <p>МЗ: тварини, які живуть у лісах України (природознавство); твори про світ природи: Р. Кіплінг. «Мауглі», Е. Сетон-Томпсон. «Ведмежа Джонні» (зарубіжна література).</p>
2	<p><u>Предметні компетентності</u> Учень / учениця: виразно і вдумливо читає поезії; виокремлює в них образ ліричного героя, відтворює його емоції та почуття, порівнюючи із власним образним баченням природи.</p> <p><u>Ключові компетентності</u> Учень / учениця: розуміє важливість збереження довкілля для майбутнього; створює малюнки-асоціації до віршів і пояснює їх; знаходить репродукції картин українських художників про дощ та осінь, музичні композиції на теми віршів, коментує їх. Вивчає напам'ять: 1 вірш (на вибір).</p> <p>НЛ-1 <u>Емоційно-ціннісне ставлення</u> <i>Усвідомлення образного бачення світу як важливого чинника розвитку</i></p>	<p>Максим РИЛЬСЬКИЙ. «Дощ» («Благодатний, довгожданий...»), «Осінь-малюк із палітрою пишною...»</p> <p>Основні відомості про поета. Краса рідної природи й відтворення її поетом засобами поетичної мови. Єдність людини і природи, зв'язок між станом людської душі та довкіллям.</p> <p>МК: репродукції картин українських художників про дощ та осінь (образотворче мистецтво), цикл «Чотири пори року» А. Вівальді, «Пори року» П. Чайковського (музичне мистецтво).</p>

	<i>творчих здібностей.</i>	
2	<p><u>Предметні компетентності</u> Учень / учениця: переказує цікавий епізод із дитинства письменника; знаходить у творі описи природи; пояснює їх роль в оповіданні; розповідає про особливості характеру Олеся, його обдарованість; складає план до характеристики цього образу; висловлює власні міркування про характер хлопчика, оцінює його незвичну поведінку; пояснює назву оповідання; порівнює літературного героя із собою.</p> <p><u>Ключові компетентності</u> Учень / учениця: аналізує ситуацію з погляду гуманізму, толерантного ставлення до людей; придумує власне закінчення оповідання; знаходить інформацію про «білих ворон», які стали відомими в царинах різних видів мистецтва.</p> <p>НЛ–2 <u>Емоційно-ціннісне ставлення</u> <i>Усвідомлення особливого призначення на землі кожного. Потреба збереження індивідуальних особливостей людини як важливих чинників її майбутньої максимальної самореалізації.</i></p>	<p>Григор ТЮТЮННИК. «Дивак» Коротко про письменника. Ідея неповторності й багатства внутрішнього світу людини. Паралельність і єдність двох світів – природи й людини, зображених в оповіданні. Точність і лаконізм описів природи. Допитливий, чуйний, добрий хлопчик Олень, його жага пізнати загадковий світ природи, уміння фантазувати, уявляти. Гідна поведінка Олеся як позиція особистості.</p>
4	<p><u>Предметні компетентності</u> Учень / учениця: уміє переказати найцікавіші епізоди повісті; характеризує головного героя за планом; презентує однокласникам власне закінчення твору.</p> <p><u>Ключові компетентності</u> Учень / учениця: зіставляє специфіку розкриття теми в літературі і кіномистецтві; дискутує про проблеми екології, відповідальності за братів менших, толерантно відстоює власну позицію в дискусії.</p> <p>НЛ–3</p>	<p>Микола ВІНГРАНОВСЬКИЙ. «Сіроманець» Захоплива й драматична історія про хлопчика й вовка як приклад гармонії людини й природи. Гуманізм повісті. Доброта, вигадливість, рішучість Сашка, його здатність на самостійні вчинки, особливо у відстоюванні своєї позиції.</p> <p>МК: фільм «Сіроманець», 1989; режисер П. Марусик (кіномистецтво).</p>

	<p><u>Емоційно-ціннісне ставлення</u> <i>Усвідомлення значення людяності, доброти в житті, прагнення гармонії з природою.</i></p>	
4 (упродовж року)	<p><u>Предметні компетентності</u> Учень / учениця: знає про письменників-земляків, їхні твори; розуміє зміст цих творів; виразно читає і висловлює власну думку про них.</p> <p><u>Ключові компетентності</u> Учень / учениця: усвідомлює роль читання для власного зростання впродовж життя.</p> <p>НЛ–2 <u>Емоційно-ціннісне ставлення</u> <i>Усвідомлення важливості шанобливого ставлення до митців свого краю як до особливо обдарованих людей, співців рідної землі.</i></p>	<p>ЛІТЕРАТУРА РІДНОГО КРАЮ Ознайомлення з доступними для сприйняття й цікавими творами письменників-земляків.</p>
2	<p><u>Предметні компетентності</u> Учень / учениця: згадує про письменників і твори, що вивчались упродовж року; закріплює вміння висловлювати власні міркування про найулюбленіші твори.</p> <p><u>Ключові компетентності</u> Учень / учениця: аналізує життєві ситуації, людські вчинки на матеріалі вивчених творів; узагальнює одержану інформацію; визначає необхідність додаткової інформації, шукає її в мережі Інтернет та інших джерелах.</p> <p>НЛ–1, 2, 3, 4 <u>Емоційно-ціннісне ставлення</u> <i>Усвідомлення того, що власна думка і власна позиція – важливі для успішної особистості, необхідні для життя.</i></p>	<p>УРОК-ПІДСУМОК Бесіда про твори, що вивчались упродовж року й викликали найбільше роздумів, суперечок, зацікавлення.</p>

Орієнтовний перелік очікуваних результатів навчальної діяльності учнів 5 класу

Предметні компетентності

Учень / учениця:

називає види мистецтва;

порівнює художню творчість з іншими видами людської діяльності;

розповідає про роль художнього слова в житті людини; специфіку художнього образу; виникнення міфів, легенд і переказів, про легендарного Нестора Літописця; значення давнього літописання для нащадків; дотепність і мудрість прислів'їв і приказок;

пояснює народні уявлення про добро і зло, красиве і потворне, смішне і страшне (на основі текстів казок), значення для розкриття змісту твору його назви, імен персонажів; відмінність прозової і віршованої мови;

розрізняє твори різних видів і жанрів, **ілюструє** на прикладах їхні особливості;

переказує цікавий епізод із біографії письменника; зміст виучуваних творів, **виокремлює** основні (найнапруженіші, найцікавіші) епізоди, **коментує** фрагмент, що найбільше вразив, порушені морально-етичні проблеми;

виділяє в художньому тексті пейзаж, діалог, монолог, з'ясовує їхню роль;

визначає тему, головну думку твору, що вивчається, його жанрову приналежність;

читає виразно і вдумливо, в особах поетичні, прозові, драматичні твори (уривки з них);

розрізняє головних і другорядних персонажів, **аналізує** описи зовнішності, **характеризує** героїв, **відтворює** емоції та почуття, **пояснює** поведінку, **оцінює** вчинки; **вчиться порівнювати** літературного героя із собою;

зіставляє теми, мотиви, образи, сюжети, що належать до різних національних літератур;

висловлює міркування з приводу виучуваного (прочитаного) і його актуальності для сучасного життя й особисто для себе; **підтверджує** власну думку цитатами з тексту;

відтворює в уяві картини, змальовані в художньому творі і спостережені в житті; **описує** настрій твору, власні відчуття, викликані художнім словом;

знає визначення, ознаки і **застосовує** під час інтерпретації та аналізу художнього твору (окремого фрагменту) літературознавчі поняття *міф, фольклор, легенда, переказ, народна казка, літературна казка, загадка, прислів'я, приказка, акровіри, літопис, драматичний твір, епічний твір, ліричний твір, оповідання, прозова мова, віршована мова, мова автора і мова персонажів, тема, портрет, гіпербола, порівняння, епітети, персоніфікація, метафора*;

веде з допомогою вчителя діалог із текстом (автором, героями), однокласниками, самим собою: ставить запитання різних видів, передбачає можливий розвиток подій тощо;

знає імена письменників, які народилися в рідному краї; **читає** й **аналізує** їхні твори;

висловлює власні міркування з приводу прочитаного;

виконує (усно і письмово) творчі роботи різних жанрів.

Ключові компетентності

Учень / учениця:

знаходить у тексті ключові фрази, слова, образи; **відрізняє** нову інформацію від уже відомої, **аналізує, узагальнює, систематизує** її, **робить** висновки;

визначає необхідність додаткової інформації, **працює** з каталогами, словниками, енциклопедіями; **шукає** необхідні відомості в мережі Інтернет та інших джерелах (текст, ілюстрації, схеми, таблиці, графіки тощо), **опрацьовує** їх;

усвідомлює важливість толерантного ставлення до людей у сучасному світі;

дотримується правил спілкування у парі (групі); **визначає** тему і мету спілкування;

формулює висловлення залежно від мети спілкування і об'єкта мовлення; «**чує**» співбесідника, **переказує** одержане повідомлення; толерантно **відстоює** власну позицію в дискусії;

встановлює причиново-наслідкові зв'язки між фактами, явищами (у т. ч. художніми);

розуміє роль читання впродовж життя для власного зростання;

дискутує про зв'язок історичного минулого із сучасністю, важливість знання історії своєї держави;

застосовує набуті знання для компаративного аналізу творів української та зарубіжної літератури;

зіставляє специфіку розкриття певної теми в різних видах мистецтва;

аналізує умову завдання, **прогнозує** можливий результат діяльності;

формулює з допомогою вчителя (самостійно) мету і цілі діяльності на урок (тему): **обирає** із запропонованого переліку, **пропонує** власні, **обговорює** в парі, групі, колективно;

працює за поданим планом (доповнює і змінює його, слідкує за дотриманням);

добирає необхідні засоби навчання (підручник, посібники, статті, Інтернет-ресурси),

визначає, чия допомога потрібна;

аналізує з допомогою вчителя (самостійно) досягнення цілей уроку (вивчення теми);

визначає причини труднощів у навчанні;

дає емоційну оцінку діяльності на уроці (власної, однокласників) і обґрунтовує її; **працює** з картками оцінювання й самооцінювання;

організовує і здійснює діяльність у парі.

6 клас

Усього — 70 год. На тиждень — 2 год. Текстуальне вивчення творів — 51 год. Повторення та узагальнення — 2 год. Література рідного краю — 4 год. Позакласне читання — 4 год.

Розвиток мовлення — 4 год (у межах годин на текстуальне вивчення)

Виразне читання — 2 год. Резервний час — 7 год

Кількість годин (орієнтовно)	Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів	Зміст навчального матеріалу
1	<p><u>Предметні компетентності</u> <i>Учень / учениця:</i> знає про рукописні книги часів Русі-України, про автора «Повісті минулих літ» Нестора Літописця; про сучасні формати книги; розуміє роль книжки в житті людини, складність і особливість процесу творчості, місце в ньому уяви й фантазії митця, роль читача в «житті» художнього твору; пояснює, де можна «зустрітися» з літературою (літературні журнали, радіопередачі, телебачення, театр, книгарні, бібліотеки, Інтернет); аргументує індивідуальні читацькі інтереси.</p> <p><u>Ключові компетентності</u> <i>Учень / учениця:</i> зіставляє специфіку розкриття теми в різних видах мистецтва; створює презентацію про історію книжки; усвідомлює роль читання впродовж життя для власного зростання; розуміє необхідність додаткової інформації; знаходить її в мережі Інтернет та інших джерелах.</p> <p>НЛ-1 <u>Емоційно-ціннісне ставлення</u> <i>Усвідомлення потреби шанобливого ставлення людей до книжки, до освіти.</i></p>	<p>ВСТУП Книжка в житті людини. Творча майстерня автора від давнини до сьогодення. Зміни формату книги впродовж віків. Сучасний читач і його роль у новому «житті» твору.</p> <p>МЗ: культура часів Русі-України (історія України).</p>
6	<p><u>Предметні компетентності</u> <i>Учень / учениця:</i> знає про виникнення народної обрядової поезії, її різновиди; розповідає про головні календарні обряди українців; розрізняє і називає</p>	<p>ЗАГАДКОВО ПРЕКРАСНА І СЛАВНА ДАВНИНА УКРАЇНИ <i>Календарно-обрядові пісні</i> Роль і місце пісні в житті українців. Головні календарні обряди. Народна обрядова пісня, її різновиди. <i>Пісні</i></p>

	<p>різновиди календарно-обрядових пісень; виразно і вдумливо читає їх, коментує зміст; виокремлює й пояснює роль художніх засобів.</p> <p>Ключові компетентності Учень / учениця: висловлює судження про роль колискової пісні в житті людини, про роль сім'ї та тепло рідного дому, про відповідальність кожного за збереження духовної спадщини для майбутніх поколінь; описує образ матері над колискою дитини (за творами літератури та живопису). Вивчає напам'ять: 2 пісні (на вибір учня).</p> <p>НЛ–1,2 Емоційно-ціннісне ставлення <i>Прагнення відроджувати й вивчати оригінальну творчість народу. Повага до прадавніх вірувань наших предків, гордість за свій талановитий народ, любов до рідних.</i></p>	<p><i>літнього циклу:</i> «У ржі на межі», «Ой біжить, біжить мала дівчина», «Проведу я русалочки до бору» (русальні); «Заплету віночок», «Ой вінку мій, вінку», «Купайло, Купайло!» (купальські); «Маяло житечко, маяло», «Там у полі криниченька» (жнивварські) – на вибір. <i>Пісні зимового циклу:</i> «Ой хто, хто Миколая любить», «Засівна», «Нова радість стала», «Добрий вечір тобі, пане господарю!», «Щедрик, щедрик, щедрівочка» (на вибір). <i>Веснянки:</i> «Ой весна, весна — днем красна», «Ой кувала зозуленька», «А в кривого танця» (на вибір).</p> <p>Народні колискові пісні «Ой ти, коте, коточок», «Ой ну, люлі, дитя, спать» Провідні мотиви, лексичні особливості колискових. Календарно-обрядові пісні рідного краю. ТЛ: народна пісня, колискова, рефрен, анафора.</p> <p>МК: фольклорна спадщина інших слов'янських народів (зарубіжна література); К. Стеценко. «Колядки», М. Леонтович. «Щедрик», М. Лисенко. Музичні обробки українських веснянок; колискові пісні у виконанні Росави (музичне мистецтво); А. Петрицький «Різдвяний ранок», С. Васильківський. «Весна в Україні» (образотворче мистецтво).</p>
3	<p>Предметні компетентності Учень / учениця: розуміє і пояснює специфіку пісні літературного походження; переказує історію створення національного гімну; розповідає про зв'язок народної легенди про дівчину-Україну з «Молитвою» О. Кониського; виразно і вдумливо читає пісні; визначає й коментує провідні мотиви, пояснює роль символів у них.</p> <p>Ключові компетентності Учень / учениця:</p>	<p>Пісні літературного походження «Ще не вмерла Україна...» П. ЧУБИНСЬКОГО і М. ВЕРБИЦЬКОГО – національний гімн нашої держави. Легенда про дівчину-Україну, яку Господь обдарував піснею, та її зв'язок із «Молитвою» О. КОНИСЬКОГО й М. ЛИСЕНКА, духовним гімном України. «Ой, у лузі червона калина похилилася» С. ЧАРНЕЦЬКОГО і Г. ТРУХА — пісня, що стала народною. Патріотичні мотиви пісень літературного походження. ТЛ: гімн.</p>

	<p>висловлює судження про значення національного гімну в житті народу; розкриває особливості художнього втілення теми України у творах різних митців.</p> <p>Вивчає напам'ять: «Ще не вмерла Україна...» та 1 пісню (<i>на вибір</i>).</p> <p>НЛ–2 <u>Емоційно-ціннісне ставлення</u> <i>Осмислення почуття патріотизму, утвердження віри в щасливе майбутнє свого народу.</i></p>	<p>МК: гімн України (музичне мистецтво).</p>
2	<p><u>Предметні компетентності</u> Учень / учениця: розповідає коротко про письменника; виразно і вдумливо читає поему; визначає головну думку; розповідає про життя ханського сина в полоні руського князя й пояснює, чому він забув рідний край; характеризує образ юнака-половця; співвідносить давноминулі події, описані в поемі, із сучасністю.</p> <p><u>Ключові компетентності</u> Учень / учениця: розуміє значення історичної пам'яті для кожної людини; пояснює важливість приналежності до свого народу; висловлює судження про її історичну основу, зв'язок із літописною легендою; коментує власне розуміння почуття патріотизму; усвідомлює роль слова в житті людини.</p> <p>НЛ–2 <u>Емоційно-ціннісне ставлення</u> <i>Усвідомлення важливості історичної пам'яті для кожної людини та приналежності до свого народу, національної свідомості, вірності Батьківщині.</i></p>	<p>Микола ВОРОНИЙ. «Євшан-зілля» Коротко про письменника. Патріотичні почуття й толерантне ставлення до інших народів у поемі «Євшан-зілля». Роль слова, пісні, історії в житті будь-якої людини. Краса природи рідного краю. ТЛ: ліричний герой (повторення), ліро-епічний твір, поема.</p>
2	<p><u>Предметні компетентності</u> Учень / учениця: розповідає про життя Т. Шевченка в Петербурзі; знає зміст твору, виразно й осмислено читає окремі фрагменти; розкриває історичну</p>	<p>Тарас ШЕВЧЕНКО. «Думка» («Тече вода в синє море»), «Іван Підкова» (без вступу) Відомості про перебування поета в Петербурзі. Патріотичні мотиви творів Т. Шевченка. Зображення історичного</p>

	<p>основу поеми «Іван Підкова»; висловлює судження про риси й поведінку козацького ватажка; пояснює особливості художніх засобів у зображенні штормового моря, бою.</p> <p>Ключові компетентності Учень / учениця: розуміє важливість знання історії рідного народу; висловлює власну думку щодо суспільно-політичних питань.</p> <p>НЛ–2 Емоційно-ціннісне ставлення <i>Усвідомлення того, що героїзм і мужність – ознаки лицарських чеснот українських козаків - духовний спадок нащадкам.</i></p>	<p>минулого. Героїзм та відвага козаків та їхнього ватажка. Специфіка ліричних і ліро-епічних творів.</p> <p>МЗ: козацька доба (історія України).</p> <p>МК: пізнавальна програма «Тарас Шевченко в Петербурзі» (архів Першого національного каналу); «Тече вода в синє море / Думка» на слова Тараса Шевченка. Виконує Олекса Керекеша, гурт «Фата Моргана» (музичне мистецтво).</p>
4	<p>Предметні компетентності Учень / учениця: уміє визначити історичну основу твору; знаходить і коментує описи природи, портрети персонажів, їхні вчинки; аналізує роль художніх засобів.</p> <p>Ключові компетентності Учень / учениця: висловлює власні судження про героїство та вміння з честю вийти із найскладніших ситуацій козака-характерника Швайки та його юних помічників Грицика та Санька; зіставляє специфіку розкриття історичної теми в літературі та кінематографі; створює презентацію про головних героїв твору; дискутує про проблеми національної свідомості, патріотизму, зрадництва, усвідомленого вибору.</p> <p>НЛ–2 Емоційно-ціннісне ставлення <i>Усвідомлення лицарства, сміливості, фізичної, духовної сили наших предків, потреби виховання й утвердження цих якостей у наш час.</i></p>	<p>Володимир РУТКІВСЬКИЙ. «Джури козака Швайки» («На козацьких островах») Твір про волелюбних, сміливих героїв, які вміють вистояти у складних ситуаціях. Незвичайні здібності козаків-характерників. Сміливість і відвага козацьких джур Грицика та Санька. Засудження підступності, жорстокості та підлості зрадників. Тема боротьби українських козаків проти татарської орди.</p> <p>МЗ: козацька доба (історія України).</p> <p>МК: фільм про козаків-характерників (із серії «Козацька звитяга»).</p>

3	<p><u>Предметні компетентності</u> Учень / учениця: розповідає про дитинство Лесі Українки, її мужність, талановитість; усвідомлює і вміє пояснити мотив глибокого родинного зв'язку дитини з батьками; характеризує образ ліричної героїні; висловлює власні роздуми про неї.</p> <p><u>Ключові компетентності</u> Учень / учениця: висловлює своє ставлення до проблеми бережливого ставлення до природи як важливого чинника реалізації особистості; зіставляє специфіку розкриття теми в літературі, музиці, кіномистецтві; створює ілюстрації до творів, відеопоезії. Вивчає напам'ять: вірш «Як дитиною, бувало...».</p> <p>НЛ-1 <u>Емоційно-ціннісне ставлення</u> <i>Усвідомлення потреби плекати почуття любові до батьків, родини; формування стоїчних рис характеру (мужності, цілеспрямованості, наполегливості); прагнення до самоосвіти.</i></p>	<p>Я І СВІТ Леся УКРАЇНКА (Лариса Петрівна Косач). «Мрії», «Як дитиною, бувало...», «Тиша морська» Дитинство поетеси, роль родини в її вихованні. Неповторний світ дитинства в поезіях. Образ мужньої, сильної духом дівчинки, її життєрадісний погляд на світ, вільнолюбство, впевненість, розвинена уява. Значення мистецтва в житті людини. Гармонія людини і природи.</p> <p>МК: фільм про Лесю Українку із циклу «Обличчя української історії» (кіномистецтво). СЛ: поезії Мар'яни Савки, Маріанни Кіяновської, Любові Якимчук.</p>
4	<p><u>Предметні компетентності</u> Учень / учениця: розповідає цікаві епізоди з життя письменника; знає зміст оповідання; виразно і вдумливо читає епізоди, що найбільше вражають; аналізує епічний твір; називає риси характеру Федька, що вирізняють його з-поміж друзів-однолітків, коментує їх; аналізує роль художніх засобів у творі; знаходить портрет, пейзаж, діалоги; формулює головну думку оповідання.</p> <p><u>Ключові компетентності</u> Учень / учениця: висловлює своє ставлення до літературних героїв; визначає</p>	<p>Володимир ВИННИЧЕНКО. «Федько-халамидник» Дитинство письменника. Художня розповідь про Федька, його життя, стосунки з однолітками. Добро і зло, благородство і підлість у творі. Щедрий на добро внутрішній світ героя. Федько як особистість. ТЛ: головний герой, другорядні герої.</p>

	<p>причиново-наслідкові зв'язки між фактами і явищами; пропонує алгоритм дій.</p> <p>НЛ–1,2 Емоційно-ціннісне ставлення <i>Усвідомлення найважливіших цінностей моралі та етики, що роблять людину духовно багатою і щедрою на добро, порядність, чесність.</i></p>	
1	<p>Предметні компетентності Учень / учениця: виразно й усвідомлено читає вірші; висловлює судження про почуття ліричного героя; співвідносить їх із пережитими особисто.</p> <p>Ключові компетентності Учень / учениця: висловлює своє ставлення до проблеми збереження родинних цінностей; зіставляє специфіку розкриття теми в літературі, музиці, кіномистецтві; створює ілюстрації до творів, відеопоезії; проводить аналогії із власним життям.</p> <p>НЛ–3 Емоційно-ціннісне ставлення <i>Осмислення ролі батьківського дому в житті людини, відповідальності за власну родину.</i></p>	<p>Станіслав ЧЕРНІЛЕВСЬКИЙ. «Теплота родинного інтиму...», «Забула внучка в баби черевички...» Настрої та почуття, висвітлені в поезіях (<i>любов, доброта, висока духовність</i>). Образ рідної людини та важливість родинних цінностей.</p>
2	<p>Предметні компетентності Учень / учениця: розуміє, що світ дитинства – вічне джерело сили, натхнення, мрій, фантазій; виразно й усвідомлено читає поезії, коментує їх; пояснює художні засоби.</p> <p>Ключові компетентності Учень / учениця: висловлює судження про щастя і шляхи до нього, про цінності, які потрібно берегти в сучасному світі; пояснює вплив слова на психічне здоров'я людини.</p> <p>НЛ–2 Емоційно-ціннісне ставлення</p>	<p>Ірина ЖИЛЕНКО. «Жар-Птиця», «Підкова», «Гном у буфеті» Поетичні роздуми про доброту, красу, про людське щастя і шляхи до нього, про те, що може врятувати сучасний світ.</p>

	<i>Усвідомлення ролі почуття дружби в житті людини, уміння бачити красу навколо, цінувати доброту.</i>	
1	<p><u>Предметні компетентності</u> Учень/учениця: розуміє метафоричність поезій; виразно і вдумливо читає вірші; коментує образне бачення світу, явищ природи в них; пояснює поєднання у творі уявного, фантастичного і реального; висловлює власне бачення образів стежечки, блискавки, веселки тощо.</p> <p><u>Ключові компетентності</u> Учень / учениця: порівнює твори музичного й образотворчого мистецтв, суголосні поезіям; зіставляє специфіку розкриття теми в різних видах мистецтва. Вивчає напам'ять: 1 вірш (на вибір).</p> <p>НЛ-1 <u>Емоційно-ціннісне ставлення</u> <i>Усвідомлення потреби естетичного сприйняття художнього твору.</i></p>	<p>Ігор КАЛИНЕЦЬ. «Стежечка», «Блискавка», «Веселка», «Криничка», «Дим» зі збірки «Дивосвіт» (на вибір) Талановитий український поет, автор віршів для дітей. Своєрідність форми його поезій. Персоніфіковані образи природних явищ – дивовижне й незвичайне в повсякденному житті. Гармонія людини і природи.</p> <p>МК: твори музичного, образотворчого декоративно-ужиткового мистецтв, суголосні поезіям І. Калинця.</p>
3	<p><u>Предметні компетентності</u> Учень / учениця: виразно і вдумливо читає казки-притчі, коментує їх; знаходить і пояснює фантастичні елементи в них; висловлює судження про важливість проблем, порушених у творах та актуальність їх; знаходить аналогії в повсякденному житті.</p> <p><u>Ключові компетентності</u> Учень / учениця: розуміє силу слова; аналізує життєві ситуації з погляду гуманізму, толерантного ставлення до людей; дискутує щодо проблем таланту, неординарності, «білих ворон», спілкування; висловлює власне розуміння ілюстрацій письменниці; створює есе-рефлексію.</p>	<p>Емма АНДІЄВСЬКА. «Казка про ян», «Говорюща риба». Сучасна українська письменниця і художниця. Її казки-притчі. Добро й любов до світу. Порушення питань моралі, дружби, сили слова. Прихований повчальний зміст творів. Принципи толерантного ставлення до інших, вірності мріям, прагнення гармонії зі світом.</p> <p>ТЛ: притча.</p>

	<p>НЛ–1, 2 Емоційно-ціннісне ставлення <i>Усвідомлення морально-етичних цінностей, що допомагають бачити й розуміти красу світу, гармонійно і щасливо жити в ньому.</i></p>	
5	<p>Предметні компетентності Учень / учениця: знає основне про письменника; розуміє поняття романтичного і пригодницького; визначає жанр твору; самостійно ознайомлюється з його змістом; аналізує поведінку героїв, їхні вчинки, моральний вибір у різних життєвих ситуаціях; характеризує улюбленого героя, аргументує свій вибір, розкриває риси його вдачі; виокремлює, виразно читає й коментує найцікавіші епізоди тексту.</p> <p>Ключові компетентності Учень / учениця: висловлює судження про зв'язок прочитаного з власними життєвими спостереженнями; усвідомлює себе активним членом соціуму; зіставляє специфіку розкриття теми в літературі й кіномистецтві; обговорює в групах проблеми дружби та першого кохання; створює правила поведінки в екстремальних ситуаціях; укладає таблицю «Плюси і мінуси «проектів» Яви та Павлуші».</p> <p>НЛ–3,4 Емоційно-ціннісне ставлення <i>Усвідомлення важливості активної життєвої позиції, позитивних рис характеру; сили справжньої дружби та взаємодтримки.</i></p>	<p>ПРИГОДИ І РОМАНТИКА Всеволод НЕСТАЙКО. «Тореадори з Васюківки» (скорочено) В. Нестайко – визнаний у світі український дитячий письменник. Пригодницький захопливий сюжет, мрія і дійсність, смішне, комічне, романтичне в його пригодницькій повісті для дітей. Образи Яви Реня та Павлуші Завгороднього. Проблеми у творі. ТЛ: повість, пригодницький твір.</p> <p>МЗ: пригоди й романтика у творах Д. Дефо, Ж. Верна, Марка Твена (зарубіжна література).</p> <p>МК: кінофільм «Тореадори з Васюківки», 1965; режисер С. Зелікін (кіномистецтво).</p>
3	<p>Предметні компетентності Учень / учениця: знає загальні відомості про життя і творчість письменника; переказує зміст уривка твору; визначає елементи сюжету в ньому; характеризує образи головних персонажів, їхню поведінку в складній ситуації.</p>	<p>Ярослав СТЕЛЬМАХ. «Митькозавр з Юрківки, або Химера лісового озера» Коротко про письменника. Таємничі, веселі й незвичайні події в повісті, передані образним словом. Допитливість, винахідливість, кмітливість хлопчиків – головних героїв.</p>

	<p><u>Ключові компетентності</u> Учень / учениця: висловлює судження про місце уяви, фантазії, романтичності в житті сучасної людини, необхідності навчатися упродовж життя, здобувати досвід; про важливість збереження довкілля для сьогодення та майбутнього; знаходить у тексті реальні (звичайні) та пригодницькі події.</p> <p>НЛ–3 <u>Емоційно-ціннісне ставлення</u> <i>Усвідомлення значення романтичності, життєлюбства в житті людини.</i></p>	
4	<p><u>Предметні компетентності</u> Учень / учениця: знає цікавий факт про письменницю; переказує зміст твору, висловлює враження про нього; характеризує образ головного героя Кліма.</p> <p><u>Ключові компетентності</u> Учень / учениця: висловлює судження про те, як виховувати в собі риси сміливості, хоробрості, кмітливості, відповідальності; як спрогнозувати можливі наслідки діяльності; зіставляє специфіку розкриття фантастичної теми в літературі й кіномистецтві; знаходить інформацію про українських письменників-фантастів; дискутує про проблеми сміливості і боягузтва.</p> <p>НЛ–1,2,4 <u>Емоційно-ціннісне ставлення</u> <i>Потреба формування позитивного світогляду, доброзичливого ставлення до світу та людей. Усвідомлення ролі навчання, прагнення відкривати світ і себе в ньому, самовдосконалення, самореалізації в житті кожної людини.</i></p>	<p>Леся ВОРОНИНА. «Тамне Товариство боягузів, або засіб від переляку № 9» Леся Воронина — сучасна письменниця, авторка багатьох книг для дітей. Фантастична, романтична повість про виховання гідності та мужності. Клим Джура – рятівник світу. Його друзі й вороги. Еволюція Кліма від боягуза до супергероя. Роль сім'ї у формуванні життєвих переконань людини. Стосунки між різними поколіннями в родині. ТЛ: сюжет, його елементи. МК: науково-популярні фільми про інопланетні цивілізації та паралельні світи.</p>

3	<p><u>Предметні компетентності</u> Учень / учениця: розуміє роль гумору в житті українців; знає жанри гумористичних творів, називає їх; розповідає про особливості побудови байки; виразно і вдумливо читає твори Л. Глібова; пояснює головну думку кожної байки та алегоричні образи.</p> <p><u>Ключові компетентності</u> Учень / учениця: зіставляє описане в байках із реальним життям, використовуючи виражальні засоби української мови; створює ілюстрації до твору; обговорює в групах проблеми несправедливості, жорстокості, ледарства в байках Л. Глібова і в сучасному житті.</p> <p>НЛ–2,3 <u>Емоційно-ціннісне ставлення</u> <i>Усвідомлення важливості самокритичного погляду для успішної життєдіяльності людини, потреби життєстверджувальних, оптимістичних настроїв, уміння тактовно реагувати на іронію, гумор.</i></p>	<p>ГУМОРИСТИЧНІ ТВОРИ Гумористичне й сатиричне зображення. Жанрова різноманітність гумористичних творів (анекдоти, байки, усмішки, гуморески, співомовки тощо). Роль гумору в житті українців. Леонід ГЛІБОВ. «Щука», «Муха і Бджола», «Жаба і Віл» Визначний український байкар, поет. Викривальна і повчальна спрямованість байок письменника. Побудова байки. ТЛ: гумор (повторення), сатира, байка (повторення), алегорія, мораль.</p> <p>МЗ: Байки Езопа та І. Крилова (зарубіжна література).</p>
2	<p><u>Предметні компетентності</u> Учень / учениця: розуміє вияв народної мудрості в гуморесках, викривальний пафос співомовок; виразно й усвідомлено читає твори; коментує іронічне ставлення автора до негативних рис характеру; виокремлює головну думку кожного твору; характеризує героїв і порівнює їх.</p> <p><u>Ключові компетентності</u> Учень / учениця: пояснює зв'язок історичних фактів із їх гумористичним відображенням у співомовках; обґрунтовує власні спостереження над смішними ситуаціями в житті; розуміє роль ініціативності, підприємливості в суспільстві та специфіку лексики</p>	<p>Степан РУДАНСЬКИЙ. «Добре торгувалось», «Запорожці у короля» Співомовки С. Руданського — унікальне явище у світовому письменстві. Висміювання моральних вад, негативних рис характеру, авторська симпатія до простої людини, до її розуму, кмітливості, почуття гумору, уміння посміятися над власною безпорадністю та відстояти свою гідність. ТЛ: гумореска, співомовка.</p> <p>МЗ: козацька доба (історія України).</p>

	<p>твору; застосовує комунікативні стратегії відповідно до мети й ситуації спілкування; створює ілюстрації до твору; візнаходить інформацію про зустріч запорожців із королем.</p> <p>НЛ–2, 3 <u>Емоційно-ціннісне ставлення</u> <i>Усвідомлення, що почуття гумору - ознака духовного здоров'я людини.</i></p>	
2	<p><u>Предметні компетентності</u> Учень / учениця: виразно і вдумливо читає твори, коментує їх; пояснює основні ідеї; аналізує художні особливості гуморесок.</p> <p><u>Ключові компетентності</u> Учень / учениця: проводить аналогії з власними спостереженнями; усвідомлює роль мови в житті людини; створює ілюстрації до твору, виразно читає гуморески; дискутує про проблеми мови і народу. Вивчає напам'ять: 1 гумореску (на вибір).</p> <p>НЛ–2 <u>Емоційно-ціннісне ставлення</u> <i>Оптимістична настанова в житті, уміння іронічно, критично, з почуттям гумору сприймати дійсність і самого себе.</i></p>	<p>Павло ГЛАЗОВИЙ. «Еволюція», «Найважча роль», «Заморські гості», «Похвала», «Кухлик» (2–3 — на вибір) Іронічно-пародійна, викривальна спрямованість гумористичних і сатиричних творів.</p>
4 (упродовж року)	<p><u>Предметні компетентності</u> Учень / учениця: знає про письменників-земляків, їхні твори; розуміє зміст цих творів; виразно читає та коментує їх.</p> <p><u>Ключові компетентності</u> Учень / учениця: усвідомлює роль читання для власного зростання впродовж життя.</p> <p>НЛ–2 <u>Емоційно-ціннісне ставлення</u> <i>Шанобливе ставлення до митців свого краю як до особливо обдарованих людей, співців рідної</i></p>	<p>ЛІТЕРАТУРА РІДНОГО КРАЮ Ознайомлення із творами письменників-земляків.</p>

	<i>землі.</i>	
2	<p><u>Предметні компетентності</u> Учень / учениця: називає імена митців, твори яких вивчали впродовж року; розповідає про ті, які найбільше сподобалися; пояснює та аргументує свою думку.</p> <p><u>Ключові компетентності</u> Учень / учениця: аналізує життєві ситуації, людські вчинки на матеріалі вивчених творів; узагальнює інформацію; визначає необхідність додаткової інформації, шукає її в мережі Інтернет та інших джерелах.</p> <p>НЛ–1, 2, 3, 4</p> <p><u>Емоційно-ціннісне ставлення</u> <i>Усвідомлення потреби висловлювати власну думку, захищати власну позицію.</i></p>	<p>УРОК-ПІДСУМОК Бесіда про твори, які вивчалися впродовж року й викликали найбільше зацікавлення.</p>

**Орієнтовний перелік очікуваних результатів навчальної діяльності учнів 6 класу
(з урахуванням набутих у попередніх класах)**

Предметні компетентності

Учень / учениця:

розповідає про роль книжки в житті людини, складність і особливість процесу творчості, місце в ньому уяви й фантазії митця, роль читача в «житті» художнього тексту; індивідуальні читацькі інтереси;

знає про рукописні книги часів Київської Русі, про автора «Повісті минулих літ» Нестора Літописця; про виникнення народної обрядової поезії;

коментує зміст виучуваних творів, у т. ч. прихований зміст (підтекст);

називає головні календарні обряди українців; різновиди календарно-обрядових пісень;

наводить цікаві факти з біографії письменника, творчість якого вивчається;

визначає головну думку твору, провідні мотиви; **знаходить** у творі (окремому уривку) ключові фрази, кульмінаційний епізод;

характеризує художні образи, **висловлює** судження про риси й поведінку героїв, засоби характеротворення (портрет, мову тощо), **виокремлює** риси, які вирізняють героя з-поміж інших; **пояснює** алегоричні образи;

визначає жанр твору, його композицію; **виокремлює** художні засоби, **пояснює** їхню роль у художньому творі, авторське ставлення до зображуваного;

знає визначення, ознаки і **застосовує** під час інтерпретації та аналізу художнього твору (окремого фрагменту) літературознавчі поняття *народна пісня, колискова, гімн, ліро-епічний твір, поема, притча, повість, гумор (повторення), сатира, байка (повторення), гумореска,*

співомовка, алегорія, мораль, повтори (рефрен), анафора, ліричний герой, головний герой, другорядні герої, сюжет.

Ключові компетентності

Учень / учениця:

розповідає про роль мови в житті людини;

дискутує з приводу порушених у художньому творі морально-етичних проблем;

віднаходить твори музичного й образотворчого мистецтва, суголосні темі (ідеї, настроєві) виучуваних творів;

розкриває особливості художнього зображення теми (образу) України у творах різних митців;

проводить аналогії з власними спостереженнями;

визначає критерії для порівняння фактів (явищ, предметів, образів) і здійснює його;

користується двома-трьома пошуковими системами; **добирає** і **групує** матеріал з певної теми; **складає** бібліографію;

представляє текстову інформацію у формі таблиці, схеми тощо;

доводить тезу, твердження і аргументовано **заперечує** його, **формулює** висновок;

визначає межі власного знання і незнання;

ставить уточнювальні, проблемні питання;

застосовує комунікативні стратегії відповідно до мети й ситуації спілкування;

володіє прийомами «активного слухання»; «**чує**» співрозмовника, **формулює** зв'язну відповідь на висловлювання опонента; **продовжує** і **розвиває** його думку; **сприймає** і **поважає** іншу точку зору; **виробляє** спільну позицію з дискусійних питань;

формулює спільно з учителем (з його допомогою) навчальну проблему, **пропонує** спосіб її розв'язання, **виробляє** алгоритм дій;

планує спільно з учителем навчальну діяльність на уроці, **пояснює** послідовність дій;

виробляє критерії самооцінювання результативності навчання;

аналізує самостійно досягнення цілей вивчення теми; **планує** спільно з учителем усунення прогалин у навчанні (досягнення нереалізованих цілей); **виробляє** правила спілкування в парі (групі); **організовує** і **здійснює** діяльність (виконує різні ролі) у четвірці (малій групі).

7 клас

Усього — 70 год. На тиждень — 2 год. Текстуальне вивчення творів — 53 год. Повторення та узагальнення — 2 год. Література рідного краю — 4 год. Позакласне читання — 4 год. Розвиток мовлення — 4 год. (у межах годин на текстуальне вивчення). Резервний час — 7 год.

Кількість годин (орієнтовно)	Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів	Зміст навчального матеріалу
1	<p><u>Предметні компетентності</u> <i>Учень / учениця:</i> розуміє функції літератури як мистецтва слова та називає їх.</p> <p><u>Ключові компетентності</u> <i>Учень / учениця:</i> висловлює судження про функції мистецтва, його місце в житті людини.</p> <p>НЛ–3 <u>Емоційно-ціннісне ставлення</u> <i>Усвідомлення потреби в читанні художніх творів та ознайомленні з іншими видами мистецтва.</i></p>	<p>ВСТУП Художній твір як явище мистецтва, новий ірреальний світ, створений письменником. Його особливість і значення. Функції мистецтва.</p> <p>МК: образотворче мистецтво, музичне мистецтво, кіномистецтво.</p>
4	<p><u>Предметні компетентності</u> <i>Учень / учениця:</i> розуміє зміст козацьких і чумацьких пісень; добирає висловлювання відомих людей про українські пісні, коментує їх; вдумливо читає суспільно-побутові пісні, коломийки; аналізує їхній зміст, образи, настрої, з'ясовуючи роль художніх засобів, специфічні ознаки народної пісні та коломийки. Вивчає напам'ять: 1 пісню (на вибір).</p> <p><u>Ключові компетентності</u> <i>Учень / учениця:</i> висловлює судження про роль народної пісні в житті людини; про відповідальність кожного за збереження духовної спадщини для майбутніх поколінь; розуміє важливість відродження народної творчості для сьогодення; зіставляє специфіку розкриття теми в різних видах мистецтва.</p> <p>НЛ–2, 3</p>	<p>ІЗ ПІСЕННИХ СКАРБІВ Суспільно-побутові пісні «Ой на горі та жінці жнуть», «Стоїть явір над водою», «Гомін, гомін по діброві», «Ой у степу криниченька» (2 пісні — на вибір учителя). Висловлювання відомих людей про українські народні пісні. Їхнє ідейно-художнє багатство. Жанрово-тематичне розмаїття пісень (суспільно-побутові: козацькі, чумацькі, кріпацькі, солдатські, бурлацькі, заробітчанські тощо), їхнє ідейно-художнє багатство. Трагізм і героїзм у козацьких і чумацьких піснях.</p> <p>Коломийки «Дозвілля молоді», «Жартівливі коломийки» — «перли розсипаного намиста». Особливість жанру і його життєвість. Побудова, ритм коломийок. Гумор і любов до життя. ТЛ: суспільно-побутові пісні, коломийки.</p> <p>МЗ: козацька доба (історія України).</p>

	<p><u>Емоційно-ціннісне ставлення</u> <i>Осмислення значення пісенної спадщини українців, усвідомлення важливості відродження й вивчення оригінальної творчості в наш час.</i></p>	<p>МК: І. Айвазовський. «Чумацька валка» (образотворче мистецтво); М. Лисенко. «Запорозький марш» (музичне мистецтво).</p>
6	<p><u>Предметні компетентності</u> Учень / учениця: розповідає коротко про І. Франка; знає історичну основу повісті; переказує і коментує зміст; визначає тему повісті; характеризує образи Захара Беркута, Максима, Мирослави, Тугара Вовка; підтверджує власну думку цитатами з тексту; визначає улюбленого героя; аналізує роль художніх засобів, особливості мови; пояснює роль діалектизмів.</p> <p><u>Ключові компетентності</u> Учень / учениця: висловлює судження про проблему вибору людини у вирішальній ситуації; розуміє значення історичної пам'яті для кожної людини, приналежності до свого народу, національної свідомості, вірності Батьківщині.</p> <p>НЛ–1, 2, 4 <u>Емоційно-ціннісне ставлення</u> <i>Усвідомлення потреби виховання патріотичного почуття, поваги до батьків, вірності в дружбі й коханні як загальнолюдських морально-етичних цінностей.</i></p>	<p>ПРО МИНУЛІ ЧАСИ Іван ФРАНКО. «Захар Беркут» Короткі відомості про митця і його багатогранну творчість. Змалювання героїчної боротьби русичів-українців проти монголо-татарських нападників. Образ тухольської громади: роль і місце кожного в суспільному житті. Лідерські якості головного героя твору. Патріотична ідея у творі. ТЛ: історична повість.</p> <p>МЗ: козацька доба (історія України).</p> <p>МК: фільм «Захар Беркут», 1971; режисер Леонід Осика (кіномистецтво); Б. Лятошинський. «Золотий обруч» (музичне мистецтво);</p> <p>СЛ: Мія Марченко. «Місто тіней».</p>
3	<p><u>Предметні компетентності</u> Учень / учениця: знає про творче життя поета; розуміє значення його творчості для українського народу; виразно й осмислено читає твори; аналізує роздуми поета про сирітське дитинство; пояснює роль контрасту та інших художніх засобів у творі «Мені тринадцятий минало»; визначає ознаки балади («Тополя»), фольклорну основу твору, народно-пісенні засоби; аналізує твір «Заповіт».</p>	<p>Тарас ШЕВЧЕНКО. «Мені тринадцятий минало...», «Тополя», «Як умру, то поховайте...» Життєпис поета (вкуп з неволі, навчання в Петербурзькій академії мистецтв, збірка «Кобзар»). Мотив усеперемагаючого життєлюбства, доброти, любові. Зміна емоційного стану незахищеної дитячої душі у великому і складному світі («Мені тринадцятий минало...»). Ідея незнищенності справжнього кохання, краси, вірності («Тополя»). «Як умру, то поховайте...» – твір, що</p>

	<p><u>Ключові компетентності</u> Учень / учениця: дискутує з приводу порушених у творах проблем; критично оцінює тексти; зіставляє специфіку розкриття теми в різних видах мистецтва.</p> <p>Вивчає напам'ять: «Як умру, то поховайте...».</p> <p>НЛ–2 <u>Емоційно-ціннісне ставлення</u> <i>Усвідомлення великого значення для формування особистості почуття вірності (ідеї, батьківщині, любові, принципам).</i></p>	<p>єднає минуле, теперішнє і майбутнє. Історія його написання. Ідея єднання з рідною землею. Мрія про щасливе майбутнє свого народу, віра в нього.</p> <p>ТЛ: балада, метаморфози, ідея.</p> <p>МК: пісня «Заповіт» («Як умру, то поховайте») (2016) миколаївських музикантів (вокал – Микола Осадчий); Г. Гладкий. «Заповіт» (музичне мистецтво);</p> <p>І. Їжакевич. «Тарас-пастух»; роботи О. Шупляка (образотворче мистецтво);</p> <p>СЛ: Оксана Луцєвська. «Задзеркалля».</p>
4	<p><u>Предметні компетентності</u> Учень / учениця: аналізує повість; визначає її жанрові ознаки; характеризує образи козаків-запорожців; з'ясовує фольклорні мотиви, засоби; висловлює власні судження про героїстство і лицарську відвагу головного героя.</p> <p><u>Ключові компетентності</u> Учень / учениця: складає план до характеристики Павлуся; зіставляє специфіку розкриття теми в літературі й образотворчому мистецтві.</p> <p>НЛ–2, 3 <u>Емоційно-ціннісне ставлення</u> <i>Усвідомлення потреби виховання лицарських чеснот, почуття патріотизму, відданості, віри в перемогу добра, краси, справедливості.</i></p>	<p>Андрій Чайковський. «За сестрою» Коротко про митця. Відтворення історичних подій із позицій гуманізму. Напружений динамічний сюжет героїко-романтичної повісті. Образ Павлуся як утілення благородства і лицарства, сміливості й винахідливості. Родинні цінності і патріотизм у творі. Використання фольклорних мотивів, засобів (зокрема прийому гіперболізації). Благородство, відповідальність, мужність, вірність, життєлюбство запорозьких козаків.</p> <p>ТЛ: героїко-романтична повість, композиція.</p> <p>МЗ: козацька доба (історія України).</p> <p>МК: А. Монастирський. «Погоня за татариним» (образотворче мистецтво).</p>
5	<p><u>Предметні компетентності</u> Учень / учениця: знає про звичаї і традиції українського народу; переказує зміст розділів повісті; характеризує образ Михайлика, його сприйняття життя, образи діда, батьків, подружки Люби; визначає головну думку твору; з'ясовує роль</p>	<p>Михайло СТЕЛЬМАХ. «Гуси-лебеді летять...» (фрагменти твору, розділи 1–9 на вибір учителя) Коротко про митця. Його поетичне сприйняття світу. Автобіографічна повість про дитинство. Єдність світу природи і світу дитячої душі (у вчинках, поведінці, роздумах, переживаннях). Звичаї, традиції</p>

	<p>художніх засобів та елементів фольклору; пояснює своє розуміння образу гусей-лебедів.</p> <p><u>Ключові компетентності</u> Учень / учениця: усвідомлює необхідність гармонійного розвитку особистості для самореалізації; дискутує щодо проблем самореалізації творчої особистості; поваги до представників старшого покоління.</p> <p>НЛ–1, 2, 3 <u>Емоційно-ціннісне ставлення</u> <i>Шанобливе ставлення до старших, любов до батьків, природи і світу – важливі моральні цінності людини. Потреба розвивати фантазію, уяву.</i></p>	<p>українців. Образи гусей-лебедів, чутливого до краси Михайлика.</p> <p>ТЛ: автобіографічний твір.</p> <p>МК: фільм «Гуси-лебеді летять», 1974; режисер Б. Зеленецький (кіномистецтво).</p>
4	<p><u>Предметні компетентності</u> Учень / учениця: знає про події часів воєнного лихоліття в Україні (Друга світова війна); переказує зміст повісті; проводить паралелі між життям автора і сюжетом твору; аналізує епічний твір, пояснює його художні особливості; характеризує образ Климка.</p> <p><u>Ключові компетентності</u> Учень / учениця: визначає причиново-наслідкові зв'язки між фактами і явищами; висловлює судження про значення доброти й чуйності в людському житті та важливості поцінування людської гідності; порівнює події минулого і сьогодення.</p> <p>НЛ–1, 2, 3 <u>Емоційно-ціннісне ставлення</u> <i>Потреба виховання важливих гуманних якостей людини – чуйності, доброти, турботи про ближнього, здатності співпереживати.</i></p>	<p>Григір ТЮТЮННИК. «Климко» Коротко про дитинство письменника. Автобіографічна основа твору. Доля дитини в часи воєнного лихоліття. Ідея самопожертви. Морально-етичні уроки доброти, чуйності, турботи про рідних. Художні особливості твору (<i>мова персонажів, художня деталь</i>).</p> <p>ТЛ: художня деталь.</p> <p>МЗ: Друга світова війна (історія України, всесвітня історія).</p> <p>МК: фільм «Климко», 1983; режисер М. Вінграновський (кіномистецтво).</p> <p>СЛ: В. Рутківський. «Потерчата».</p>
2	<p><u>Предметні компетентності</u> Учень / учениця: переказує і коментує сюжет твору;</p>	<p>«ТИ ЗНАЄШ, ЩО ТИ — ЛЮДИНА...» Олекса СТОРОЖЕНКО. «Скарб»</p>

	<p>пояснює особливості змалювання образу головного героя, його поведінки; розуміє значення художніх образів.</p> <p>Ключові компетентності Учень / учениця: висловлює власні міркування про сенс людського буття, щастя людини; дискутує про морально-етичні проблеми, порушені у творі.</p> <p>НЛ–2 Емоційно-ціннісне ставлення <i>Осмислення цінності життя людини, його наповненості й сенсу.</i></p>	<p>Короткі відомості про автора, його гумористичні твори. Морально-етичні проблеми в оповіданні. Гумористичне, викривальне зображення головного героя. Скарб — узагальнений образ щастя. Повчальний характер оповідання.</p> <p>СЛ: Ірен Роздобудько. «Арсен».</p>
2	<p>Предметні компетентності Учень / учениця: виразно і вдумливо читає твір, переказує та коментує його зміст, визначає ідею; знаходить та коментує реальне й уявне у творі; висловлює судження про трагічну й комічну ситуації, їхню роль у втіленні ідеї, притчевої моралі; придумує власне закінчення.</p> <p>Ключові компетентності Учень / учениця: аналізує ситуацію з погляду гуманізму, толерантного ставлення до людей, усвідомлює важливість власної ініціативи брати на себе відповідальність; дискутує про морально-етичні проблеми, порушені у творі.</p> <p>НЛ–1,2,3,4 Емоційно-ціннісне ставлення <i>Усвідомлення значення загальнолюдських цінностей.</i></p>	<p>Богдан ЛЕПКИЙ. «Мишка (Казка для дітей, для малих і великих)» Коротко про письменника. Актуальні морально-етичні проблеми в ньому. Збереження загальнолюдських цінностей – необхідна умова життя в суспільстві. Трагічна й комічна ситуації, їхня роль у розкритті головної думки, моралі.</p> <p>МЗ: Перша світова війна на теренах України (історія України).</p>
4	<p>Предметні компетентності Учень / учениця: виразно, вдумливо читає та коментує поезії; пояснює умовність ситуацій, зображених у них; характеризує образи в поезіях, пояснює їх метафоричний підтекст; розуміє різницю між матеріальним і духовним; визначає й пояснює головну думку.</p>	<p>Ліна КОСТЕНКО. «Дощ полив...», «Кольорові миші», «Чайка на крижині», «Крила» Коротко про письменницю. Уявне, фантастичне і реальне в її поезіях. Ідея зіткнення неповторності й буденності в «Кольорових мишах». Умовна, вигадана ситуація. Образ особливої дівчинки Анни. Ідея глибокого духовного наповнення людини – її</p>

	<p><u>Ключові компетентності</u> Учень / учениця: висловлює судження про духовність людини та її значення в сучасному житті; усвідомлює потребу в розвитку творчої уяви, фантазії, необхідності зберегти в собі ці якості; зіставляє специфіку розкриття теми в літературі та інших видах мистецтв.</p> <p>Вивчає напам'ять: 1 вірш (на вибір).</p> <p>НЛ–1, 2, 3 <u>Емоційно-ціннісне ставлення</u> <i>Усвідомлення високих моральних якостей, духовного багатства людини.</i></p>	<p>«крилатості», що проявляється індивідуально. Духовне багатство – найбільший скарб у житті.</p> <p>МК: В. Ковальчук. «Дитячі сни» (образотворче мистецтво); Ю. Голумбовська. «Крила» (музичне мистецтво).</p>
3	<p><u>Предметні компетентності</u> Учень / учениця: пояснює поняття «ліричний герой»; виразно і вдумливо читає та коментує поезії; аналізує художні засоби; пояснює символічний зміст образів; висловлює судження про сенс людського буття, патріотизм, почуття власної гідності, самодостатності.</p> <p><u>Ключові компетентності</u> Учень / учениця: усвідомлює необхідність виявляти активну життєву позицію в житті та прагнути максимальної самореалізації; під час читання творів використовує досвід взаємодії із творами мистецтва в життєвих ситуаціях.</p> <p>Вивчає напам'ять: 1 вірш (на вибір).</p> <p>НЛ–2, 3, 4 <u>Емоційно-ціннісне ставлення</u> <i>Усвідомлення важливості любові до матері, Батьківщини, виховання почуття власної гідності. Осмислення необхідності активної життєвої позиції та максимальної самореалізації.</i></p>	<p>Василь СИМОНЕНКО. «Лебеді материнства», «Ти знаєш, що ти — людина...», «Гей, нові Колумби й Магеллани...»</p> <p>Коротко про митця. Громадянські, патріотичні мотиви його лірики. Загальнолюдські цінності та ідеї.</p> <p>МЗ: Р. Кіплінг. «Якщо...» (зарубіжна література).</p> <p>МК: «Ти на землі людина» у виконанні «Піккардійської терції»; «Лебеді материнства» (музика і виконання «Bandurband», дебютна відеоробота на муз. А. Пашкевича Ірини Стиць у її вокальному виконанні) (музичне мистецтво).</p>

<p>4</p>	<p><u>Предметні компетентності</u> <i>Учень / учениця:</i> переказує й коментує сюжет повісті, пояснює особливості композиції; знаходить у ній казкове й реальне; характеризує образи дітей та дорослих, аналізує їхні вчинки; розкриває символічне значення образів старовинної шафи та чарівних коралів / пояснює назву твору «Аргонавти»; виокремлює і з'ясовує роль художніх засобів у творі.</p> <p><u>Ключові компетентності</u> <i>Учень / учениця:</i> висловлює роздуми про суть людського життя, моральний вибір кожного.</p> <p>НЛ–1, 2, 3, 4 <u>Емоційно-ціннісне ставлення</u> <i>Спонування до творення й примноження добра, краси. Усвідомлення відповідальності за свою справу і вчинки.</i></p>	<p>Марина ПАВЛЕНКО. «Русалонька із 7–В, або Прокляття роду Кулаківських» Коротко про письменницю. Казкове й реалістичне в повісті-казці, час теперішній і минулий у ній. Роздуми про сенс людського життя, моральний вибір кожного. Добро і зло в повісті, у сучасному світі та в людині.</p> <p><u>Або</u> Степан ПРОЦЮК. «Аргонавти» Коротко про письменника та його твори для дітей. «Аргонавти» – третя історія Марійки та Костика. Роздуми про перше кохання, про суперництво і справжню дружбу. Античний міф про аргонавтів – композиційний центр твору. Роль у творі вставної історії про хлопчика і дівчинку, пісень, віщих снів, передчуття серця. Докори сумління – найстрашніше покарання. Мрія в житті людини, пошуки істини, людина і гроші, доля заробітчанина – проблеми сучасного життя, розкриті через образи твору. Людина повинна навчитися любити – ідея твору.</p>
<p>2</p>	<p><u>Предметні компетентності</u> <i>Учень / учениця:</i> розуміє значення понять «толерантність», «гуманізм»; уважно читає новелу; пояснює головну думку; коментує власне розуміння закінчення твору; висловлює судження про роль гуманізму, толерантності в розвитку людства і духовності кожної людини.</p> <p><u>Ключові компетентності</u> <i>Учень / учениця:</i> усвідомлює важливість міжкультурного діалогу; висловлює судження про порушені у творі проблеми.</p> <p>НЛ–1,2,3,4 <u>Емоційно-ціннісне ставлення</u> <i>Усвідомлення ролі й значення гуманізму, толерантності в розвитку людства і духовності кожної людини.</i></p>	<p>Любов ПОНОМАРЕНКО. «Гер переможений» Загальнолюдська ідея гуманізму й толерантності. Особливості художніх засобів новели (роль деталей, поєднання різних часових площин тощо). ТЛ: новела.</p>

2	<p><u>Предметні компетентності</u> Учень / учениця: виразно й вдумливо читає поезії, аналізує їх визначає їхні провідні мотиви та ідеї; пояснює поняття «ліричний герой».</p> <p><u>Ключові компетентності</u> Учень / учениця: висловлює власні роздуми (дискутує) про сенс людського життя, патріотизм, віру в краще, формування себе як особистості.</p> <p>НЛ–1,2 <u>Емоційно-ціннісне ставлення</u> <i>Усвідомлення духовної краси особистості, наділеної розумом, талантом, вірній гуманістичним переконанням. Плекання прагнення стати особистістю. Усвідомлення активної життєвої позиції як вияву європейськості.</i></p>	<p>МИ – УКРАЇНЦІ Олег Ольжич. «Захочеш – і будеш» (із циклу «Незнаному воякові»), «Господь багатий нас благословив» (на вибір учителя) Олена Теліга. «Сучасникам», «Радість» (на вибір учителя) Українські національні герої, лицарі духу. Романтичний максималізм, сила духу, життєрадісність, шляхетність, патріотизм, висловлені образним словом. Ідея оптимізму і життєлюбства у творах. Моральний заповіт нащадкам.</p>
4	<p><u>Предметні компетентності</u> Учень / учениця: ознайомлюється з історичною довідкою про Івана Фірцака; переказує зміст повісті; визначає головні проблеми, характеризує образи героїв.</p> <p><u>Ключові компетентності</u> Учень / учениця: висловлює судження про необхідність серйозного ставлення до свого здоров'я, до спорту; про чесність у спортивних змаганнях; створює свою історію з головним героєм — Іваном Силою; зіставляє специфіку розкриття теми в літературі й кіномистецтві.</p> <p>НЛ–1, 3 <u>Емоційно-ціннісне ставлення</u> <i>Утвердження оптимістичних настроїв, бажання розвивати своє тіло, здобувати спортивні перемоги, досягати вершин у житті.</i></p>	<p>Олександр ГАВРОШ. «Неймовірні пригоди Івана Сили» Коротко про письменника. Повість про пригоди українського силача, який став чемпіоном Європи з кількох видів спорту, об'їздив півсвіту, здобувши безліч перемог. Іван Сила (Іван Фірцак) – утілення непереможного духу українського народу, його доброти й щирості. Морально-етична проблематика твору: добро і зло, справжня дружба і любов, чесність і підступність.</p> <p>МК: кінофільм «Іван Сила», 2013; режисер В. Андрієнко (кіномистецтво).</p>
3	<p><u>Предметні компетентності</u> Учень / учениця:</p>	<p>Андрій МАЛИШКО. «Пісня про рушник», «Чому, сказати, й сам не</p>

	<p>знає основні відомості про поета та його пісні; виразно і вдумливо читає поезію; визначає і коментує основні мотиви, роль художніх засобів, символічність образів.</p> <p>Ключові компетентності Учень / учениця: висловлює власні роздуми; визначає виражальні засоби поетичного й музичного творів; розуміє значення пісенної спадщини українських поетів, усвідомлює важливість відродження і вивчення оригінальної творчості в наш час.</p> <p>Вивчає напам'ять: 1 вірш (на вибір). НЛ–2 Емоційно-ціннісне ставлення <i>Усвідомлення важливості морально-етичних цінностей, розвитку естетичного смаку.</i></p>	<p>знаю...» Відомий український поет і його пісні, що стали народними. Патріотичні почуття, найвищі духовні цінності в них. Художні засоби донесення до читача ідей патріотизму, гуманізму, історичної пам'яті. Ліризм поезій А. Малишка.</p> <p><i>Або</i> Володимир ІВАСЮК. Пісенна творчість («Червона рута», «Я піду в далекі гори», «Балада про мальви», «Водограй») Відомий український поет і композитор. Пісні митця, що сприяли відродженню національної самосвідомості, патріотичних почуттів.</p> <p>МК: Композиторська творчість П. Майбороди, Г. Майбороди, О. Білаша, П. Козицького, Л. Ревуцького, М. Вериківського, А. Штогаренка, В. Івасюка (музичне мистецтво).</p>
<p>4 (упродовж року)</p>	<p>Предметні компетентності Учень / учениця: знає імена письменників, які народилися в рідному краї; читає їхні твори; висловлює власні міркування про них; виразно читає; визначає роль художніх засобів у них.</p> <p>Ключові компетентності Учень / учениця: усвідомлює роль читання для власного зростання впродовж життя.</p> <p>НЛ–2 Емоційно-ціннісне ставлення <i>Виховання шанобливого ставлення до талановитих земляків.</i></p>	<p>ЛІТЕРАТУРА РІДНОГО КРАЮ Ознайомлення із творами письменників-земляків.</p>
<p>2</p>	<p>Предметні компетентності Учень / учениця: називає імена митців та їхні твори, які вивчалися; виокремлює серед них ті, які найбільше запам'яталися; висловлює міркування про них.</p>	<p>УРОК-ПІДСУМОК Бесіда про твори, які вивчалися впродовж року й викликали найбільшу зацікавленість.</p>

	<p><u>Ключові компетентності</u> Учень / учениця: аналізує життєві ситуації, людські вчинки на матеріалі вивчених творів; критично оцінює набутий досвід після прочитання художніх творів.</p> <p>НЛ–1, 2, 3, 4 <u>Емоційно-ціннісне ставлення</u> <i>Усвідомлення потреби мати й захищати власну думку, власну позицію в процесі пізнання.</i></p>	
--	---	--

Орієнтовний перелік очікуваних результатів навчальної діяльності учнів 7 класу

(з урахуванням набутих у попередніх класах)

Предметні компетентності

Учень / учениця:

розповідає про літературу як мистецтво слова;

розповідає коротко про творче життя Т. Шевченка, І. Франка; **називає** цікаві факти з життя інших письменників, творчість яких вивчається;

знає, коментує, переказує зміст творів, що вивчаються; **визначає** їх тему, ідею, головні проблеми, особливості композиції, жанрові ознаки, автобіографічні мотиви (якщо є), специфічні ознаки національної літератури;

пояснює умовність ситуацій, зображених у поетичних творах, метафоричний підтекст; **характеризує** образи; **аналізує** роль засобів образотворення;

розкриває основні ознаки і **використовує** під час аналізу художнього твору літературознавчі поняття *суспільно-побутові пісні, коломийки, історична повість, балада, героїко-романтична повість, автобіографічний твір, новела, метаморфози, ідея, композиція.*

Ключові компетентності

Учень / учениця:

висловлює судження про функції мистецтва, його місце в житті людини;

усвідомлює потребу в розвитку творчої уяви, фантазії;

володіє читацькими стратегіями (вибіркове, динамічне, оглядове та ін. читання);

групує і класифікує матеріал на основі певних критеріїв, **узагальнює** його, робить висновки;

видобуває інформацію з кількох, у т.ч. й електронних, джерел; критично **осмислює** їх;

формулює самостійно (під керівництвом учителя) навчальну задачу; **визначає** й

обґрунтовує раціональну послідовність навчальних дій; **виробляє** самостійно алгоритм дій;

здійснює контроль і самоконтроль навчальної діяльності, **оцінює** її;

організовує і **здійснює** діяльність у групі.

8 клас

Усього — 70 год. На тиждень — 2 год. Текстуальне вивчення творів — 54 год. Повторення й узагальнення — 2 год. Література рідного краю — 4 год. Позакласне читання — 4 год.
Розвиток мовлення — 4 год (у межах годин на текстуальне вивчення).
Резервний час — 6 год.

Кількість годин (орієнтовно)	Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів	Зміст навчального матеріалу
1	<p><u>Предметні компетентності</u> <i>Учень / учениця:</i> розуміє багатозначність художнього образу; називає і вміє відрізнити різні типи образів; за допомогою слова створює елементарні образи.</p> <p><u>Ключові компетентності</u> <i>Учень / учениця:</i> висловлює судження, оперуючи різними виражальними засобами мови; використовує досвід взаємодії літературних творів із творами інших видів мистецтва.</p> <p>НЛ–2,3 <u>Емоційно-ціннісне ставлення</u> <i>Усвідомлення ролі краси й сили художнього слова в житті людини.</i></p>	<p>ВСТУП Художня література як одна з форм духовної діяльності людини. Функції художньої літератури. Багатозначність художнього образу. Різновиди образів (образ-персонаж, образ-символ, словесні, зорові, слухові тощо). Аналіз художнього твору. ТЛ: художній образ, художній твір (поглиблено).</p> <p>МЗ: образотворче мистецтво, музичне мистецтво, театральне та кіномистецтво.</p>
6	<p><u>Предметні компетентності</u> <i>Учень / учениця:</i> розуміє значення і функції пісні в житті українського народу; пригадує історичні відомості про часи, змальовані в піснях; вдумливо читає тексти, аналізує їх; визначає і пояснює засоби художньої виразності в них; розповідає про національних героїв, яких змальовано в них; характеризує образи лицарів-оборонців рідної землі; прагне наслідувати їхні чесноти.</p> <p>Вивчає напам'ять: «Засвіт встали козаченьки».</p> <p><u>Ключові компетентності</u> <i>Учень / учениця:</i> дискутує про те, за що народ увічнив імена своїх героїв; створює уявний словесний портрет</p>	<p>УСНА НАРОДНА ТВОРЧІСТЬ <i>Українські історичні пісні</i> Пісні про звитяжну боротьбу козаків із турецько-татарськими нападниками: «Зажурилась Україна», «Та, ой, як крикнув же козак Сірко» (на вибір учителя); про боротьбу проти соціального та національного гніту: «Ой Морозе, Морозенку», «Максим козак Залізняк», «Чи не той то Хміль», «За Сибіром сонце сходить» (2 твори на вибір учителя). Образи історичних осіб, лицарів-оборонців рідної землі, створені народною уявою.</p> <p>Пісні Марусі ЧУРАЙ «Засвіт встали козаченьки», «Віють вітри, віють буйні», «Ой не ходи, Грицю» Легендарна поетеса з Полтави. Трагічна історія її життя. Пісні, що стали народними. Їхня популярність,</p>

	<p>легендарної поетеси Марусі Чурай; висловлює власне ставлення до піснярки Марусі та її пісень; розуміє, що поет – активний творець духовності; осмислює духовний зв'язок з історичним минулим рідного народу.</p> <p>НЛ–1, 2 Емоційно-ціннісне ставлення <i>Усвідомлення лицарства, сміливості, фізичної, духовної сили наших героїчних предків. Виховання і утвердження цих якостей у наш час. Розуміння того, що добра слава про обдаровану людину живе у віках.</i></p>	<p>фольклорна основа, народнопоетичні образи. ТЛ: історичні пісні. МЗ: боротьба козаків проти турецько-татарських завойовників, польсько-шляхетського гніту (історія України).</p> <p>МК: арія Наталки «Віють вітри, віють буйні..» з опери М. Лисенка «Наталка Полтавка»; «Засвіт встали козаченьки» (комп. М. Лисенко, Б. Лятошинський, Л. Ревуцький) (музичне мистецтво); В. Маковський. «Українська дівчина» (1880 р.); М. Пимоненко. «Проводи козака» (1902 р.) (образотворче мистецтво).</p>
3	<p>Предметні компетентності Учень / учениця: осмислено читає думу, переказує зміст; визначає тематику, художні особливості; аналізує образ української полонянки Марусі, її сміливий, героїчний учинок.</p> <p>Ключові компетентності Учень / учениця: осмислює духовний зв'язок з історичним минулим рідного народу; зіставляє специфіку розкриття теми в літературі, музиці, образотворчому мистецтві, кіномистецтві; толерантно відстоює власну позицію в дискусії; використовує комунікативні стратегії для формулювання власної позиції.</p> <p>НЛ–1, 2 Емоційно-ціннісне ставлення <i>Усвідомлення того, що любов до Вітчизни – одна з найбільших людських чеснот. Прагнення до гармонії вчинків із загальнолюдськими цінностями.</i></p>	<p>Українські народні думи «Маруся Богуславка» Героїчний епос українського народу. Різновиди дум (історико-героїчні, соціально-побутові). Кобзарі та лірники – виконавці народних дум (О. Вересай, Г. Гончаренко, М. Кравченко та ін.). Сучасні виконавці: Василь та Микола Литвини, Василь Нечеп. Національна капела бандуристів України. Жанрова своєрідність, історична основа, героїчний зміст дум. Специфічність поетичної форми, ритму. Проблема вибору, душевна роздвоєність Марусі Богуславки між любов'ю до рідної землі та становищем дружини турецького вельможі («Маруся Богуславка»).</p> <p>ТЛ: думи. МЗ: історія України. МК: фільм «Поводир», 2014; режисер О. Санін; мультфільм «Маруся Богуславка», 1966 (кіномистецтво); виконавська діяльність кобзарів та лірників; М. Лисенко. Опера «Маруся Богуславка» (музичне мистецтво); М. Деревус. «Маруся Богуславка»; І. Айвазовський. «Чорне море» (образотворче мистецтво).</p>
4	<p>Предметні компетентності Учень / учениця: знає основну інформацію про Т. Шевченка; розповідає про арешт і заслання поета; вдумливо й виразно</p>	<p>СВІТ УКРАЇНСЬКОЇ ПОЕЗІЇ Тарас ШЕВЧЕНКО. «Думи мої, думи мої...» (1847), «Ой три шляхи широкії...», «Мені однаково, чи буду...»</p>

	<p>читає поезії; аналізує філософську лірику поета в контексті його біографії.</p> <p>Ключові компетентності Учень / учениця: висловлює судження про твори поета, їх ідейний зміст, художні засоби, використані в них; зіставляє специфіку розкриття теми в музичному та образотворчому мистецтвах. Вивчає напам'ять: 1 поезія на вибір.</p> <p>НЛ–2 Емоційно-ціннісне ставлення <i>Усвідомлення громадянської позиції людини як одного з проявів духовності.</i></p>	<p>Життєпис поета (участь у Кирило-Мефодіївському братстві, арешт, перебування в казематі, заслання). Усвідомлення власної місії поета. Роздуми автора про власну долю, долю України, плинність, скороминушість життя людини на землі, про її долю. ТЛ: філософська лірика.</p> <p>МК: Т. Шевченко. «Новопетровське укріплення», 1856–1857 рр. (образотворче мистецтво); проект дуету «Сестри Тельнюк» «Наш Шевченко» (музичне мистецтво).</p>
4	<p>Предметні компетентності Учень / учениця: знає і розповідає цікавий факт про Лесю Українку; коментує зміст поеми «Давня казка», пояснює умовність описаної ситуації; визначає основні проблеми твору та головну думку; порівнює образи Поета і Бертольда; складає план порівняльної характеристики.</p> <p>Ключові компетентності Учень / учениця: висловлює судження про свободу творчості, про вільнолюбство людини; розвиває свої творчі здібності; зіставляє специфіку розкриття теми в поезії і музиці; дискутує на тему ролі митця в суспільстві; проводить аналогії із сучасним життям; використовує комунікативні стратегії для формулювання власної позиції. Вивчає напам'ять: «Хотіла б я піснею стати...».</p> <p>НЛ–1,2,3 Емоційно-ціннісне ставлення <i>Розуміння того, що сила духу – конструктивне начало в житті. Усвідомлення важливості формування й розвитку</i></p>	<p>Леся УКРАЇНКА. «Давня весна», «Хотіла б я піснею стати...», «Давня казка» Життя поетеси, її мужність і сила духу. Потужне ліричне начало, романтичність, волелюбність, оптимізм, мрія і дійсність як провідні мотиви її поезії. Тема гармонійного єднання людини з природою. Ідея вільної творчості, духовної свободи людини. Проблеми і мотиви: роль митця в суспільстві, служіння музи й народові, суть людського щастя, вдячності (ліро-епічна поема «Давня казка»).</p> <p>МК: малярські роботи Т. Яблонської (весняної тематики); мариністичний живопис І. Айвазовського (образотворче мистецтво); цикл «Чотири пори року» А. Вівальді, «Пори року» П. Чайковського (музичне мистецтво).</p> <p>СЛ: поезія Маріанни Кіяновської, Богдани Матіяш, Костя Москальця (вірш та пісня «Вона»).</p>

	<i>індивідуальності, неповторності творчої особистості.</i>	
2	<p><u>Предметні компетентності</u> Учень / учениця: виразно й осмислено читає твори, аналізує їх, визначає й коментує художні засоби в них; знає і пояснює відмінність між патріотичною та інтимною лірикою.</p> <p><u>Ключові компетентності</u> Учень / учениця: висловлює судження про патріотизм, про активну позицію кожного; порівнює специфіку виражальних засобів в поезії і музиці в розкритті патріотичних, інтимних, пейзажних мотивів. Вивчає напам'ять: вірш «Любіть Україну!»</p> <p>НЛ–1, 2 <u>Емоційно-ціннісне ставлення</u> <i>Усвідомлення того, що щирість особистих почуттів — невід'ємне багатство духовного світу людини.</i></p>	<p>Володимир СОСЮРА. «Любіть Україну!», «Осінь» («Облітають квіти, обриває вітер...»), «Васильки»</p> <p>Коротко про поета. Патріотичні, інтимні, пейзажні мотиви його творів. Любов до Батьківщини як важливий складник життя людини («Любіть Україну!»). «Васильки» – зразок інтимної лірики. Щирість ліричного самовираження в поезії «Осінь» («Облітають квіти, обриває вітер...»).</p> <p>ТЛ: громадянська лірика, інтимна лірика, пейзажна лірика.</p> <p>МК: соціальний ролик «They love Ukraine».</p>
1	<p><u>Предметні компетентності</u> Учень / учениця: виразно і вдумливо читає вірші; коментує своє розуміння їх; співвідносить їх із власними думками про гуманність, бережливе ставлення до природи, людей, красу світу, патріотичні почуття.</p> <p><u>Ключові компетентності</u> Учень / учениця: дискутує про відповідальність, гуманізм; критично оцінює наслідки людської діяльності в природному середовищі, відображені в поезіях; сприймає доквілля як загальнолюдську цінність; створює презентацію про екологічні проблеми сьогодення.</p> <p>НЛ–1, 2, 3 <u>Емоційно-ціннісне ставлення</u> <i>Формування життєствердних настроїв. Потреба в розвитку</i></p>	<p>Володимир ПІДПАЛІЙ. «...Бачиш: між трав зелених...», «Зимовий етюд»</p> <p>Ідея гуманізму, людяності, бережливого ставлення до природи. Незбагненна краса світу, патріотичні почуття, передані словом. Багатозначність і змістова глибина художніх образів («Зимовий етюд»).</p> <p>МЗ: основи здоров'я.</p> <p>МК: А. Васнецов «Зимовий сон»; В. Орловський. «Літній день» (образотворче мистецтво).</p>

	<i>естетичного відчуття і смаку, бережливого ставлення до природи.</i>	
2	<p><u>Предметні компетентності</u> Учень / учениця: знає визначення поняття вільного вірша, розуміє його специфічну форму; виразно й усвідомлено читає поезії; характеризує образи рідної хати, шляху, ліричного героя.</p> <p><u>Ключові компетентності</u> Учень / учениця: пояснює власне розуміння образного змісту поезій; коментує художні засоби, ідейний зміст; розвиває навички естетичного відчуття і смаку; дискутує на тему краси рідної мови, її збереження; створює тематичні презентації.</p> <p>НЛ–1, 2, 3 <u>Емоційно-ціннісне ставлення</u> <i>Формування життєствердних, оптимістичних настроїв. Розвиток естетичного відчуття і смаку.</i></p>	<p>Василь ГОЛОБОРОДЬКО. «З дитинства: дощ» («Я уплетений...»), «Наша мова», «Теплі слова» Самобутня постать поета в українській літературі. Наскрізний патріотизм, філософічність, фольклорна основа його поезій, народознавчі аспекти. Оригінальність і простота висловлення глибоких почуттів, важливих думок.</p> <p>ТЛ: вільний вірш, верлібр.</p>
5	<p>Учень / учениця: <u>Предметні компетентності</u> знає сучасних поетів; виразно й усвідомлено читає їхні твори; аналізує ідейно-образний зміст; пояснює метафоричність поетичних образів.</p> <p><u>Ключові компетентності</u> Учень / учениця: висловлює судження з приводу прочитаних поезій; обговорює в групах проблеми української мови і національної культури; зіставляє специфіку розкриття тем у літературі та інших видах мистецтв. Вивчає напам'ять: 1 вірш (<i>на вибір</i>).</p> <p>НЛ–1, 2, 3 <u>Емоційно-ціннісне ставлення</u> <i>Усвідомлення потреби формування естетичного смаку, уміння відчувати й бачити красу художнього світу. Формування</i></p>	<p>Із сучасної української поезії кінця ХХ – початку ХХІ ст. (<i>на вибір</i>) В. Герасим'юк («Чоловічий танець»), І. Малкович («З янголом на плечі», «З нічних молитов»), А. Мойсієнко («Жовтень жовті жолуді»), І. Павлюк («Дівчинка», «Вертатись пізно», «Асоціації»), Г. Кирпа («Мій ангел такий маленький...», «Коли до вас темної ночі...») Розмаїття сучасної лірики. Глибоке бачення поетами-сучасниками проблем української мови, національної культури; прагнення зазирнути у світ душі звичайної людини, осмислити її призначення та сенс життя. Поєднання в поезіях глибинної історичності бачення світу із відчуттям сучасної присутності в ньому.</p>

	<i>самостверджувальної життєвої позиції.</i>	
4	<p><u>Предметні компетентності</u> Учень / учениця: знає про «театр корифеїв»; розповідає про життя і творчість І. Карпенка-Карого; самостійно читає текст комедії, коментує твір та вчинки дійових осіб; характеризує образи у творі; визначає основні засоби змалювання образу Герасима Калитки.</p> <p><u>Ключові компетентності</u> Учень / учениця: визначає проблеми, порушені у творі, розуміє їх актуальність для сучасного життя; висловлює судження про бездуховність людини, про сенс людського життя; прогнозує можливі наслідки нерозумної діяльності.</p> <p>НЛ–2, 3, 4 <u>Емоційно-ціннісне ставлення</u> <i>Усвідомлення того, що бездуховність – прояв зла в житті людини.</i></p>	<p>НАЦІОНАЛЬНА ДРАМА Іван КАРПЕНКО-КАРИЙ Короткі відомості про життя і творчість видатного українського драматурга. Трагікомедія «Сто тисяч» – класичний вірєць українського «театру корифеїв». Проблема влади грошей, бездуховності людини, засліпленої прагненням до наживи. Засоби сатиричного змалювання. ТЛ: драматичний твір (<i>поглиблено</i>), комедія, трагікомедія.</p> <p>МЗ: Мольєр. «Скупий» (зарубіжна література).</p> <p>СЛ: Володимир Арсєнєв. «Порох із драконових кісток».</p>
5	<p><u>Предметні компетентності</u> Учень / учениця: аналізує пригодницький романтичний сюжет, композиційні особливості твору; пояснює відмінність між сюжетом і композицією; розповідає про почуття героїв, про їхні вчинки, спираючись на текст.</p> <p><u>Ключові компетентності</u> Учень / учениця: характеризує образ Соломії (за складеним планом); пояснює образи часу й вічності в повісті, роль і сенс кольорів, звуків; висловлює судження про проблему волі людини і можливості її досягнення в сучасних умовах; дискутує про вчинки героїв, їх доцільність.</p> <p>НЛ–2,3</p>	<p>З УКРАЇНСЬКОЇ ПРОЗИ Михайло КОЦЮБІНСЬКИЙ. «Дорогою ціною» Коротко про письменника. Пригодницький, романтичний сюжет повісті. Вічний тип шукача правди. Проблема волі людини та можливостей її здобуття. Втеча Остапа й Соломії з кріпацької неволі – протест проти будь-якого насильства над людиною. Кохання Остапа й Соломії як центральний мотив у творі. Його непереможна сила, що рухає вчинками, поведінкою, вибором героїв. Час і вічність у повісті, символічні образи. Романтичність, мужність і сила волі української жінки Соломії.</p>

	<p><u>Емоційно-ціннісне ставлення</u> <i>Усвідомлення необхідності особистої свободи для гармонійного розвитку, краси глибокого почуття кохання, мужності, сили волі як рис характеру, необхідних для боротьби зі злом.</i></p>	
2	<p><u>Предметні компетентності</u> Учень / учениця: знає найголовніші факти з біографії митця; вдумливо читає твір, переказує і коментує прочитане, визначає ідею твору; характеризує образи діда Платона і діда Савки.</p> <p><u>Ключові компетентності</u> Учень / учениця: пояснює той важливий моральний урок, який продемонстрували герої власним самовідданим вчинком; висловлює судження про поняття патріотизму, героїзму у воєнний та мирний часи.</p> <p>НЛ–2,3 <u>Емоційно-ціннісне ставлення</u> <i>Усвідомлення важливості історичної пам'яті для кожної людини. Саможертвність, мужність і звитяга – вияв внутрішньої свободи сильної особистості.</i></p>	<p>Олександр ДОВЖЕНКО. «Ніч перед боєм» Видатний український кінорежисер і письменник. Його оповідання про один із періодів Другої світової війни. «Ніч перед боєм» – твір про героїзм, самовідданість, патріотичні почуття українців. Образи діда Платона і діда Савки. Їхній моральний урок для солдатів.</p> <p>МЗ: Друга світова війна (історія України).</p>
5	<p><u>Предметні компетентності</u> Учень / учениця: переказує сюжет твору, пояснює особливості композиції; характеризує образи героїв твору.</p> <p><u>Ключові компетентності</u> Учень / учениця: висловлює судження про справжню дружбу, чесність, взаємопідтримку і відповідальність, про моральний вибір у житті; дискутує про труднощі дорослішання, формування моральних людських чеснот; критично, але толерантно оцінює позицію співрозмовника; використовує комунікативні стратегії для формулювання власних пропозицій, рішень і виявлення лідерських якостей.</p>	<p>Ніна БІЧУЯ. «Шпага Славка Беркути» Повість про школу й проблеми дорослішання, про роль батьків у вихованні дітей. Образи Славка Беркути, Юлька Ващука, Стефка Вуса та Лілі Теслюк. «Максимальне навантаження» як вияв моральності та відповідальності в житті. Проблема особистості в сучасному світі. Особливості композиції твору.</p>

	<p>НЛ–2, 3 <u>Емоційно-ціннісне ставлення</u> <i>Осмислення важливості моральних чеснот у житті людини, дружби та підтримки батьків.</i></p>	
2	<p><u>Предметні компетентності</u> Учень / учениця: вдумливо читає, переказує і коментує сюжет твору; пояснює алегоричність образу коня Шептала; характеризує образ його.</p> <p><u>Ключові компетентності</u> Учень / учениця: висловлює судження про життєвий вибір сучасної людини, її можливість зберегти свою індивідуальність; знаходить паралелі в сучасному житті.</p> <p>НЛ–2, 3 <u>Емоційно-ціннісне ставлення</u> <i>Уміння зберегти власну індивідуальність у сучасному світі, залишатися людиною за будь-яких обставин.</i></p>	<p>Володимир Дрозд. «Білий кінь Шептало» Проблема свободи і неволі, особистості й натовпу, дійсності та мрії, людини в суспільстві, її знеосіблення.</p>
4	<p><u>Предметні компетентності</u> Учень / учениця: вдумливо читає, переказує сюжет твору, коментує його; пояснює підтекст твору, алегоричність образів дракона Грицька, Пустельника та князя.</p> <p><u>Ключові компетентності</u> Учень / учениця: знаходить паралелі в сучасному житті і мистецтві; пропонує свої варіанти розв’язання конфлікту; визначає причинно-наслідкові зв’язки між явищами.</p> <p>НЛ–2 <u>Емоційно-ціннісне ставлення</u> <i>Усвідомлення потреби в розвитку естетичного смаку, уміння бачити красу і силу художнього слова.</i></p>	<p>Юрій Винничук. «Місце для дракона» Повість-казка про сучасний світ, у якому й досі живуть «драконячі закони». Парадокс: дракон Грицько – поет і християнин. Проблематика твору: роздуми про добро і зло, вірність і зраду, доцільність самопожертви.</p>

4	<p><u>Предметні компетентності</u> Учень / учениця: виразно читає твір, переказує найцікавіші епізоди, коментує їх; аналізує ситуації та проблеми у творі; коментує гумористичні ситуації; характеризує образи Вітька Горобця, Федька Котигорошка, Галі Козачок.</p> <p><u>Ключові компетентності</u> Учень / учениця: усвідомлює роль культури спілкування в сучасному світі; розуміє, що дружба і гарне ставлення до інших – запорука успіху в житті; створює проект (презентацію) з проблеми культури спілкування; застосовує різні комунікативні стратегії в залежності від мети і ситуації спілкування; складає гумористичні діалоги.</p> <p>НЛ–3 <u>Емоційно-ціннісне ставлення</u> <i>Поетизація першого почуття, виховання культури спілкування, підготовка до реалій життя.</i></p>	<p>УКРАЇНСЬКИЙ ГУМОР Валентин ЧЕМЕРИС. «Вітька + Галя, або Повість про перше кохання» Гумористична повість про життя і пригоди школярів із села Великі Чаплі: дружбу і перше кохання, вірність і перший поцілунок, дуель і перше побачення. Дитячі проблеми в дорослому житті, передані засобами гумору.</p>
4 (упродовж року)	<p><u>Предметні компетентності</u> Учень / учениця: знає про письменників-земляків, їхні твори; розуміє зміст цих творів; виразно читає і висловлює власну думку про них.</p> <p><u>Ключові компетентності</u> Учень / учениця: усвідомлює роль читання для власного зростання впродовж життя.</p> <p>НЛ–2 <u>Емоційно-ціннісне ставлення</u> <i>Шанобливе ставлення до творчості талановитих земляків.</i></p>	<p>ЛІТЕРАТУРА РІДНОГО КРАЮ Ознайомлення із творами письменників-земляків.</p>
2	<p><u>Предметні компетентності</u> Учень / учениця: називає імена митців та їхні твори, які вивчалися; виокремлює серед них ті, які найбільше запам'яталися;</p>	<p>УРОК-ПІДСУМОК Бесіда про твори, які вивчалися впродовж року й викликали найбільшу зацікавленість.</p>

	<p>висловлює міркування про найулюбленіші твори.</p> <p><u>Ключові компетентності</u> <i>Учень / учениця:</i> аналізує життєві ситуації, людські вчинки на матеріалі вивчених творів; критично оцінює набутий досвід після прочитання художніх творів.</p> <p>НЛ–1, 2, 3, 4 <u>Емоційно-ціннісне ставлення</u> <i>Усвідомлення важливості висловлення власної думки та власної позиції у процесі пізнання й вивчення.</i></p>	
--	---	--

Орієнтовний перелік очікуваних результатів навчальної діяльності учнів 8 класу

Предметні компетентності

Учень / учениця:

розкриває багатозначність художнього образу; **розрізняє** різні типи образів;
пояснює значення пісні в житті українського народу; **визначає тематику, пояснює** роль засобів художньої виразності в них;
називає основні факти з біографії Т. Шевченка, Лесі Українки, інших письменників, твори яких вивчаються;
виявляє специфіку окремих відображених міфологічних і фольклорних, а також традиційних (вічних) тем, сюжетів, образів, мотивів у літературному творі (спадщині) письменника;
вдумливо й виразно **читає** поезії; **визначає** їхній настрій;
коментує зміст виучуваних творів; **розглядає** їх у контексті біографії митця; **визначає** основні проблеми та головну думку (ідею); **пояснює** підтекст (якщо він є);
характеризує образи, **пояснює** алегоричність (якщо є); **порівнює** їх; **визначає** основні засоби образотворення;
аналізує сюжет, композиційні особливості творів; **пояснює** відмінність між сюжетом і композицією;
знає визначення, ознаки і **застосовує** під час інтерпретації та аналізу художнього твору (окремого фрагменту) літературознавчі поняття *художній твір, історичні пісні, думи, вільний вірш, драматичний твір, комедія, трагікомедія, філософська лірика, громадянська лірика, інтимна лірика, пейзажна лірика, художній образ.*

Ключові компетентності

Учень / учениця:

використовує комунікативні стратегії для формулювання власної позиції;
усвідомлює роль культури спілкування в сучасному світі;

володіє стратегіями читання-сканування, ознайомлювального, повільного, діалогічного читання;

обирає зручну для себе форму фіксації і представлення інформації; **готує** реферативні огляди опрацьованої літератури; **тезисно** викладає свої думки;

оцінює критично, але толерантно позицію співрозмовника; **добирає** аргументи, аби переконати його;

ставить цілі самоосвітньої діяльності; самостійно **планує** навчальну діяльність відповідно до загальних цілей і власних інтересів, прагнень, установок; **організовує** і **здійснює** самоосвітню діяльність; **володіє** різноманітними способами саморефлексії і самоконтролю; із допомогою вчителя **формує** індивідуальний читацький маршрут; **визначає** причини труднощів у навчанні; **коригує** індивідуальну навчальну програму; **організовує** і **здійснює** діяльність у групі.

9 клас

Усього — 70 год. На тиждень — 2 год. Текстуальне вивчення творів — 56 год. Повторення й узагальнення — 2 год. Література рідного краю — 2 год. Позакласне читання — 4 год. Розвиток мовлення — 4 год (у межах годин на текстуальне вивчення)
Резервний час — 6 год.

Кількість годин (орієнтовно)	Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів	Зміст навчального матеріалу
1	<p><u>Предметні компетентності</u> <i>Учень / учениця:</i> пояснює багатозначність художнього образу; розрізняє і називає різні типи образів.</p> <p><u>Ключові компетентності</u> <i>Учень / учениця:</i> відчуває красу й силу художнього слова; за допомогою слова створює елементарні образи; використовує художнє слово в повсякденному житті; висловлює судження, оперуючи різними виражальними засобами мови; добирає самостійно джерела інформації для просування індивідуальним освітнім маршрутом; виявляє зв'язок літератури з філософією, міфологією, фольклором, іншими видами мистецтва.</p> <p>НЛ–2 <u>Емоційно-ціннісне ставлення</u> <i>Усвідомлення ролі краси й сили художнього слова в повсякденному житті людини. Розуміння значення літератури у формуванні особистості.</i></p>	<p>ВСТУП Роль і місце літератури в житті нації. Розвиток літератури. Творча індивідуальність митця.</p> <p>МК: Образотворче мистецтво, музичне мистецтво, театральне та кіномистецтво.</p>
2	<p><u>Предметні компетентності</u> <i>Учень / учениця:</i> розрізняє види й жанри усної народної творчості; пояснює роль фольклору в житті українського народу, його місце в розвитку літератури; визначає види родинно-побутових пісень; виразно читає й аналізує пісні про кохання.</p>	<p><i>Родинно-побутові пісні</i> «Місяць на небі, зіроньки сяють...», «Цвіте терен, цвіте терен...», «Сонце низенько...» (2 на вибір), «Ой під вишнею, під черешнею...» Процес виникнення фольклору. Багатство і розмаїття українського фольклору (повторення й узагальнення вивченого). Види родинно-побутових пісень (про</p>

	<p><u>Ключові компетентності</u> Учень / учениця: аналізує тексти, пояснює тематику, художньо-поетичні засоби, зокрема образи-символи; визначає зміст, обсяг своєї навчальної діяльності, способи опрацювання навчального матеріалу; зіставляє специфіку розкриття теми в різних видах мистецтва.</p> <p>НЛ–2 <u>Емоційно-ціннісне ставлення</u> <i>Усвідомлення значення давньої культурної спадщини свого народу для майбутніх поколінь.</i></p>	<p>кохання, про сімейне життя, жартівливі). Культ романтизованих почуттів, традиційна символіка.</p> <p>МК: Фольклор слов'янських народів. І. Соколов. «З базару»; М. Пимоненко. «Ревнощі», «Побачення», «Суперниці»; С. Васильківський. «А що мати скажуть» (образотворче мистецтво); музика М. Лисенка до українських народних пісень (музичне мистецтво).</p>
2	<p><u>Предметні компетентності</u> Учень / учениця: розкриває зміст поняття «балада»; розрізняє види балад; аналізує тексти за змістом і стильовими особливостями; інтерпретує балади в культурологічному контексті; пояснює драматизм твору, специфічність закінчення, реалістичне і фантастичне в баладі.</p> <p><u>Ключові компетентності</u> Учень / учениця: осмислює духовний зв'язок з історичним минулим рідного народу; зіставляє специфіку розкриття теми в літературі, музиці; висловлює судження про історичні події, реальне і фантастичне в баладах. Вивчає напам'ять: 1 баладу або пісню (на вибір).</p> <p>НЛ–2 <u>Емоційно-ціннісне ставлення</u> <i>Усвідомлення значення давньої культурної спадщини свого народу для майбутніх поколінь.</i></p>	<p><i>Українські народні балади</i> «Ой летіла стріла», «Ой на горі вогонь горить» Тематичні та стильові особливості, сюжет, герої українських балад. Класифікація балад. ТЛ: народна пісня (<i>поглиблено</i>), балада.</p> <p>МЗ: козацька доба (історія України).</p> <p>МК: В. Васильківський. «Козак в степу. Тривожні знаки»; С. Якутович (із альбому «Абсолютний слух часу», 2008); О. Сластіон. «Проводи на Січ», 1898; Ю. Нікітін. «Козак-херувим» (образотворче мистецтво); «Ой, із-за гір, з-за гір» із альбому «Українські народні козацькі пісні та думи», 2005; «Ой на горі вогонь горить» (із альбому «Українська козацька історична пісня (XVI-XVII ст.»); гурт «Хоря Козацька», 2005 (музичне мистецтво).</p>
3	<p><u>Предметні компетентності</u> Учень / учениця: розуміє роль християнства (Біблії) в духовному житті українського народу; називає найдавніші книги</p>	<p>ДАВНЯ ЛІТЕРАТУРА Українська середньовічна література XI–XV ст. Розвиток писемності після хрещення Русі-України (988 р.). Найдавніші</p>

	<p>Русі-України, імена перекладачів Біблії українською мовою; перші друковані книги в Україні; переказує й коментує біблійні легенди, притчі; розуміє основні моменти християнської моралі: ідеали правди, чесності, патріотизму, скромності, любові до ближнього.</p> <p>Ключові компетентності Учень / учениця: дискутує з приводу порушених у Біблії проблем; толерантно відстоює власну позицію; знаходить компроміс у дискусії; добирає самостійно джерела інформації для просування індивідуальним освітнім маршрутом; здійснює самоаналіз роботи з інформацією; перевіряє одержану інформацію; інтерпретує універсальність евангельських істин людського буття в культурологічному контексті.</p> <p>НЛ-2 Емоційно-ціннісне ставлення <i>Повага до літератур інших народів, зокрема стародавнього Сходу як невід'ємного чинника у становленні української національної культури.</i></p>	<p>рукописні книги Київської Русі (Остромирове Євангеліє, Ізборник Святослава) (оглядово). Перекладна література Біблія (фрагменти). Легенди: про Вавилонську вежу, про Мойсея. Притча про блудного сина. Біблія як Святе Письмо й художній текст. Українські переклади Біблії (П. Куліш, І. Пулюй, І. Нечуй-Левицький, І. Огієнко, І. Хоменко). Використання біблійних тем, сюжетів, мотивів, образів у зарубіжній та українській літературах. ТЛ: притча (<i>повторення й поглиблення</i>).</p> <p>МЗ: історія українського середньовіччя (історія України).</p> <p>МК: Рафаель Санті. «Суд Соломона», «Сікстинська Мадонна»; Леонардо да Вінчі. «Темна вечерея»; П. Брейгель Старший. «Вавилонська вежа»; Рембрандт. «Повернення блудного сина» (образотворче мистецтво); М. Скорик. Опера «Мойсей», 2014 (музичне мистецтво).</p> <p>СЛ: твори В. Арєнєва.</p>
4	<p>Предметні компетентності Учень / учениця: називає основні пам'ятки оригінальної літератури; пояснює значення давніх літописів для збереження відомостей про життя, культуру, звичаї наших пращурів; розповідає про історію відкриття пам'ятки «Слово о полку Ігоревім», основні гіпотези авторства, історичну основу, про її переклади та переспіви; виразно й усвідомлено читає поему, переказує і коментує сюжет</p>	<p>Пам'ятки оригінальної літератури княжої Русі-України Літописи як історико-художні твори. «Повість минулих літ». «Поученіє Володимира Мономаха», Києво-Печерський патерик (оглядово). «Слово о полку Ігоревім» — давньоруська пам'ятка, перлина українського ліро-епосу. Історична основа твору. Переклади й переспіви його в ХІХ–ХХ ст. Питання авторства. Особливості композиції та стилістичних засобів. Образи руських князів у творі. Наскрізна</p>

	<p>«Слова...»; характеризує образи руських князів, княгині Ярославни, образ Руської (української) землі, символічно-міфологічні образи; визначає основну ідею твору, особливості його композиції.</p> <p>Ключові компетентності Учень / учениця: коментує фольклорні мотиви, стилістичні засоби; висловлює судження про актуальність твору; зіставляє специфіку розкриття тем в літературі та інших видах мистецтв; дискутує з приводу порушених у творі проблем; толерантно відстоює власну позицію.</p> <p>НЛ–2 Емоційно-ціннісне ставлення <i>Розуміння «золотої середини» у вчинках людини. Виховання поваги до історичного минулого нашого народу, до його культурних пам'яток. Усвідомлення, що любов до рідної землі, вірність у коханні, повага до історичного минулого народу, до його культурних пам'яток — вічні загальнолюдські цінності.</i></p>	<p>ідея патріотизму. Символічно-міфологічні образи та їхнє значення. Фольклорні мотиви. Роль пейзажу в розгортанні сюжету. Поетичність образу Ярославни.</p> <p>ТЛ: літописи (повторення), ліро-епіка.</p> <p>МЗ: похід новгород-сіверського князя Ігоря проти половців у 1185 році (історія України).</p> <p>МК: М. Лисенко. «Плач Ярославни»; О. Бородін. «Князь Ігор» (музичне мистецтво). В. Лопата. Цикл гравюр за мотивами «Слова о полку Ігоревім»; картини Ю. Нарбута, О. Кульчицької. Ілюстрації до «Слова о полку Ігоревім» В. Єфименка.</p>
4	<p>Предметні компетентності Учень / учениця: знає назви перших друкованих книг в Україні; пояснює особливості епох Ренесансу і Бароко; розуміє значення видатних діячів української культури цього часу; знає загальну інформацію про козацькі літописи, «Історію русів», про вертеп як вид давнього театрального мистецтва, про життя Г. Сковороди; виразно читає поезії, коментує їх зміст.</p> <p>Ключові компетентності Учень / учениця: дискутує з приводу порушених у творах проблем, толерантно відстоює власну позицію; оцінює й характеризує внесок Г. Сковороди</p>	<p>Українська література доби Ренесансу і доби Бароко Розвиток книгодрукування. Перші друковані книги в Україні. Іван Вишенський, Іван Величковський, Семен Климовський – видатні діячі української культури (<i>оглядово</i>). Історико-мемуарна проза. Загальні відомості про козацькі літописи (Самовидця, Г. Граб'янки, С. Величка) та «Історію русів». Вертеп як вид лялькового театрального дійства (<i>оглядово</i>).</p> <p>Григорій СКОВОРОДА. «Бджола та Шершень», «Всякому місту – звичай і права...», «De libertate» (зі збірки «Сад Божественних пісень») Життя і творчість філософа, просвітителя, поета. Його християнські морально-етичні</p>

	<p>в скарбницю української літератури, у світовий мистецький поступ; добирає самостійно джерела інформації для просування індивідуальним освітнім маршрутом; висловлює судження про філософські ідеї Г. Сковороди та їх актуальність.</p> <p>Вивчає напам'ять: «Всякому місту – звичай і права».</p> <p>НЛ-2 Емоційно-ціннісне ставлення <i>Усвідомлення ролі самопізнання і гармонії зі світом у становленні й реалізації себе як особистості.</i></p>	<p>ідеали. Біблійна основа творчості Г. Сковороди та його вчення про самопізнання і «сродну (споріднену) працю». Проповідь житейської невибагливості, пошуку гармонії з собою і світом. Повчальний характер і художні особливості збірки «Байки Харківські».</p> <p>ТЛ: Ренесанс, Бароко. МК: образотворче та музичне мистецтво, театральне мистецтво, архітектура цього періоду; документальний фільм «Великі українці – Григорій Сковорода», 2008 (кіномистецтво). Карп Трохименко. «Григорій Сковорода» (1976) (образотворче мистецтво)</p> <p>СЛ: поезії Артема Полежаки, Олександра Ірванця, Сергія Жадана.</p>
6	<p>Предметні компетентності Учень / учениця: називає найвизначніших письменників нової української літератури XVIII ст.; розповідає про життя і творчість І. Котляревського; розуміє його роль у розвитку української літератури, національного самоусвідомлення; вдумливо читає та аналізує поему «Енеїда»; характеризує образ Енея, висловлює власні міркування про його вчинки й характер; коментує проблему війни: погляд автора і героїв; характеризує образи твору «Наталка Полтавка»; визначає й коментує роль гумористичних засобів у творі; робить порівняльну характеристику дійових осіб п'єси (Петра і Миколи, возного і виборного), їхніх життєвих позицій; пояснює роль і функцію пісень у драмі.</p> <p>Ключові компетентності Учень / учениця: визначає проблеми й підтекст твору; пояснює алюзію на події історії України; зіставляє специфіку розкриття теми в різних</p>	<p>НОВА УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРА Суспільно-історичні, культурні обставини. Літературний процес кінця XVIII ст. – першої половини XIX ст. Розвиток фольклористики, етнографії. Основні художні напрями (бароко, класицизм, романтизм, реалізм тощо). Визначні українські письменники.</p> <p>Іван КОТЛЯРЕВСЬКИЙ. «Енеїда», «Наталка Полтавка» Творчість І. Котляревського – новий етап у розвитку національного самоусвідомлення. Драматург і театральний діяч. Історія появи «Енеїди». Національний колорит, зображення життя всіх верств суспільства, алюзії на українську історію в поемі. Бурлескний гумор, народна українська мова. Ствердження народної моралі (картини пекла). Соціально-побутова драма «Наталка Полтавка» – перший твір нової української драматургії. Колоритні образи твору. Образ Наталки як уособлення кращих рис української жінки. Сценічне життя твору. ТЛ: травестія, пародія, бурлеск,</p>

	<p>видах мистецтва.</p> <p>НЛ–1,2,3 Емоційно-ціннісне ставлення <i>Усвідомлення важливості активної життєвої позиції; бажання захищати людську гідність, власні принципи; потреба пошуку власного щастя.</i></p>	<p>алюзія.</p> <p>МЗ: Україна у XVIII ст.; доба козаччини (історія України).</p> <p>МК: опери М. Лисенка «Наталка Полтавка», «Енеїда» (музичне мистецтво); фільм «Наталка Полтавка», 1978 (кіномистецтво); ілюстрації А. Базилевича до твору «Енеїда» (образотворче мистецтво).</p>
3	<p>Предметні компетентності Учень / учениця: знає основну інформацію про життя і творчість письменника; розуміє причини написання перших творів російською мовою і важливість його виступів на захист рідної мови; має уявлення про ознаки сентименталізму, християнські ідеали повісті «Маруся»; характеризує образи персонажів твору; визначає композиційні особливості та проблематику твору.</p> <p>Ключові компетентності Учень / учениця: висловлює судження про поведінку та моральні пріоритети героїв твору, про сенс людського життя, справжнє кохання й вірність; оцінює й характеризує внесок Г. Квітки-Основ'яненка у скарбницю української літератури, у розвиток української літературної мови, у світовий мистецький поступ.</p> <p>НЛ–1,2,3 Емоційно-ціннісне ставлення <i>Усвідомлення важливості соціально активної позиції в житті; розвитку уміння відстоювати людську гідність, власні принципи в пошуках щастя.</i></p>	<p>Григорій КВІТКА-ОСНОВ'ЯНЕНКО. «Маруся» Батько української прози, один із перших у Європі «творців людової повісті» (І. Франко). Гуманізм та християнські ідеали, етнографічне тло творів. «Маруся» – перша україномовна повість нової української літератури, приклад прози із виразними рисами сентименталізму. Художнє розкриття письменником традиційних народних моральних уявлень. Утілення морального й естетичного ідеалів в образі головної героїні твору. П. Куліш про Г. Квітку.</p> <p>МЗ: обряди українців (народознавство).</p> <p>СЛ: М. Павленко. «Моя класнюча дівчинка».</p>
1	<p>Предметні компетентності Учень / учениця: знає загальну інформацію про розвиток романтизму в Україні, називає провідних діячів та</p>	<p>Література українського романтизму (оглядово) Ідейно-художні особливості романтизму. Зв'язок із ідеями Просвітництва, з національним</p>

	<p>осередки романтичного руху, твори романтизму в музиці та образотворчому мистецтві.</p> <p><u>Ключові компетентності</u> Учень / учениця: пояснює значення романтизму для нового етапу розвитку літератури; виявляє зв'язок літератури романтизму з філософією, міфологією, фольклором, іншими видами мистецтва.</p> <p>НЛ–2, 3 <u>Емоційно-ціннісне ставлення</u> <i>Усвідомлення важливості емоційної, почуттєвої сфери в житті людини.</i></p>	<p>рухом. Осередки романтичного руху на Слобожанщині, Чернігівщині й Полтавщині, у Західній Україні («Руська трійця»). Поети-романтики (Л. Боровиковський, П. Гулак-Артемовський, Є. Гребінка, М. Костомаров, А. Метлинський, В. Забіла, М. Петренко, О. Афанасьєв-Чужбинський, М. Шашкевич. Значення романтизму для нового етапу розвитку слов'янських літератур.</p> <p>МЗ: Генріх Гейне, Джордж Ноел Гордон Байрон (зарубіжна література); «Стилі та напрями мистецтва» (мистецтво).</p> <p>МК: романтизм у музиці (Дж. Россіні, Ф. Шопен, Й. Брамс, опера «Запорожець за Дунаєм С. Гулака-Артемовського) та образотворчому мистецтві (Ежен Делакруа, Франсіско Гойя, К. Брюллов).</p> <p>СЛ: поезії Олесі Мамчич, Мар'яни Савки, Оксани Забужко.</p>
2	<p><u>Предметні компетентності</u> Учень / учениця: знає найголовніше з біографій митців; виразно читає вірші, аналізує їх; визначає жанрові ознаки творів, пояснює їх фольклорну основу.</p> <p><u>Ключові компетентності</u> Учень / учениця: створює ілюстрації до творів поетів-романтиків, спираючись на досвід і почуття, використовуючи відповідні зображувально-виражальні засоби; оцінює й характеризує внесок митців у скарбницю української літератури, у розвиток української літературної мови, у світовий мистецький поступ.</p> <p>НЛ–1, 2 <u>Емоційно-ціннісне ставлення</u></p>	<p>Петро ГУЛАК-АРТЕМОВСЬКИЙ. Балада «Рибалка» Вічна тема кохання. Засоби романтичного зображення. Фольклорна основа твору. Євген ГРЕБІНКА. Вірш «Човен» Образ небезпечної морської плавби як уособлення життєвого шляху людини. Пісенна (романсова) лірика поета українською та російською мовами («Ні, мамо, не можна нелюба любить», «Чёрные очи» та ін.). ТЛ: романтизм, романс.</p> <p>МК: романси М. Глінки; авторські пісні Максима Паленка, Марійки Бурмаки (музичне мистецтво); романтичний живопис Г. Світлицького, М. Самокиша, А. Мокрицького (образотворче мистецтво).</p>

	<p><i>Усвідомлення того, що романтик — духовно багата, творча людина. Шанобливе ставлення до засад народної моралі й етики: працелюбності, щирості, любові. Краса вірності в коханні.</i></p>	
4	<p><u>Предметні компетентності</u> Учень / учениця: знає біографію митця, пов'язану з Україною; розуміє місце творчості письменника на порубіжжі культур двох народів, культурно-історичні обставини, що впливали на мовний вибір митця; знає і коментує думки Т.Шевченка про М. Гоголя; переказує зміст повісті «Тарас Бульба»; знаходить зв'язок сюжету з історією України; характеризує образ головного героя; пояснює колізію морального й національного вибору в образах синів Тараса Бульби.</p> <p><u>Ключові компетентності</u> Учень / учениця: дискутує щодо порушених у творі проблем, толерантно відстоює власну позицію; оцінює й характеризує внесок М. Гоголя у світовий мистецький поступ; добирає самостійно джерела інформації для просування індивідуальним освітнім маршрутом; розуміє цінність україномовного перекладу твору.</p> <p>НЛ–1, 2, 3 <u>Емоційно-ціннісне ставлення</u> <i>Усвідомлення, що Україна — країна визначних мистецьких талантів, які зробили великий внесок у культуру інших народів.</i></p>	<p>Микола ГОГОЛЬ. «Тарас Бульба» (переклад М.Садовського і М. Рильського, за ред. І. Малковича) Творчість М. Гоголя, уродженця України, місце його творчості на порубіжжі культур двох народів. Вираження глибини національного духу у творах прозаїка та драматурга, українська історія та фольклор як їх джерело. Повість «Тарас Бульба». Сюжет твору. Внутрішній епічний розмах твору; піднесено-героїчний образ головного героя. Колізія морального й національно-культурного вибору в образах синів Тараса Бульби. Вплив творчості М. Гоголя на розвиток українського письменства.</p> <p>МЗ: козацька доба (історія України); проза М. Гоголя (зарубіжна література).</p> <p>МК: опера М. Лисенка «Тарас Бульба» (музичне мистецтво).</p>
3	<p><u>Предметні компетентності</u> Учень / учениця: знає біографію поета; розуміє його життєвий подвиг в умовах підневільного становища нації в</p>	<p>Тарас ШЕВЧЕНКО. «До Основ'яненка» Геніальний поет, мислитель, пророк національного відродження в Україні. Рання творчість. Перші</p>

	<p>першій половині XIX ст.; розрізняє лірику й ліро-епіку, визначає жанр, до якого належить твір; виразно читає поезію, коментує її ідейно-художній зміст, контрастні картини в ньому.</p> <p>Ключові компетентності <i>Учень / учениця:</i> висловлює судження про необхідність свободи, національного визволення для вільного розвитку особистості та побудови демократичного устрою; пояснює великий духовний імпульс, який подала діяльність Т. Шевченка в боротьбі за політичну незалежність і культурне збагачення України.</p> <p>НЛ-2 Емоційно-ціннісне ставлення <i>Усвідомлення громадянської позиції людини як одного з проявів духовності.</i></p>	<p>поетичні твори баладного та елегійного жанрів («Причинна», «Думи мої...»). Оглядове вивчення історичної теми у творчості Кобзаря («Іван Підкова», «Тарасова ніч», «Гайдамаки»). Вісь неперервності історичного часу («До Основ'яненка»).</p> <p>ТЛ: послання.</p> <p>МЗ: Історія України, образотворче та декоративно-ужиткове мистецтво.</p> <p>МК: пісні на слова Шевченка гуртів «Kozak system», «Кому вниз», «ДримбаДаДзига», «Бандурбенд», сестер Тельнюк (музичне мистецтво); фільм «Мій Шевченко», 2001 (кіномистецтво); живопис Т. Шевченка «Автопортрет» (1840).</p>
2	<p>Предметні компетентності <i>Учень / учениця:</i> коментує сюжет твору, його ідейний зміст, контрастні картини в ньому; інтерпретує твір у культурологічному контексті; коментує оцінку твору критиками, зіставляє її з власною; визначає його місце в мистецькому доробку автора, історії української літератури; пояснює його актуальність сьогодні.</p> <p>Ключові компетентності <i>Учень / учениця:</i> коментує створені поетом образи морально звироднілих «землячків», висловлює власне ставлення до таких людей; знаходить паралелі в сьогоденні; дискутує з приводу порушених у творі проблем; застосовує комунікативні стратегії відповідно до мети і ситуації спілкування; визначає</p>	<p>Тарас ШЕВЧЕНКО. «Сон» («У всякого своя доля...»)</p> <p>Національна проблематика періоду «Трьох літ». Поема («комедія») «Сон» і тогочасна суспільно-політична дійсність. Композиційний прийом «сну», його роль для розширення можливостей поетичного зображення. Протистояння імперського режиму і вільнодумної, національно свідомої особистості. Сатиричний характер поеми.</p> <p>ТЛ: гротеск, контраст, умовність.</p> <p>МК: документальний фільм «Великі українці — Т. Шевченко», 2008 (кіномистецтво); Ф. Рубо. «Кавказька сцена»; художні роботи О. Шупляка (образотворче мистецтво).</p>

	<p>особливості представлення творчості Т.Г. Шевченка в різних видах мистецтв. Вивчає напам'ять: фрагмент (<i>на вибір</i>).</p> <p>НЛ–1,2,3,4 Емоційно-ціннісне ставлення <i>Формування вільнодумної, національно свідомої особистості. Усвідомлення громадянської позиції людини.</i></p>	
2	<p>Предметні компетентності Учень / учениця: виразно читає та коментує фрагменти поеми; визначає епізоди з ліричним, іронічним забарвленнями; коментує використання контрасту в поемі; пояснює узагальнену ідею твору та її актуальність.</p> <p>Ключові компетентності Учень / учениця: висловлює судження про зв'язок творів Т.Шевченка із сучасністю; добирає самостійно джерела інформації для просування індивідуальним освітнім маршрутом.</p> <p>НЛ–1,2,3,4 Емоційно-ціннісне ставлення <i>Усвідомлення важливості почуття солідарності з боротьбою інших народів за визволення від гніту; засудження загарбницьких війн, пропаганда неприйняття насильства, поневолення людей.</i></p>	<p>Тарас ШЕВЧЕНКО. «Кавказ» Пристрасний відгук на тогочасну загарбницьку імперську політику. Продовження теми національно-визвольної боротьби. Узагальнена ідея поеми — неприйняття насильства, поневолення людей, осуд загарбницьких воєн.</p> <p>МЗ: образ Прометей (міфологія). Історія України (гетьман Павло Полуботок).</p> <p>МК: Якоб Йорданс. «Прикутий Прометей», 1640 (живопис).</p>
2	<p>Предметні компетентності Учень / учениця: розуміє культурні й політичні чинники, що спонукали поета до написання цього твору; виразно й усвідомлено читає твір, визначає і коментує його головну думку та особливості композиції, його різні настроєві інтонації; визначає і характеризує адресата послання.</p>	<p>Тарас ШЕВЧЕНКО. «І мертвим, і живим, і ненарожденним...» Продовження теми «землячків» у посланні. Викриття конформізму значної частини української еліти. Засудження комплексу меншовартості, національного безпам'ятства та байдужості до рідної мови. Критичний перегляд національної історії задля перспективи її кращого майбутнього.</p>

	<p><u>Ключові компетентності</u> Учень / учениця: висловлює судження про актуальність проблем твору; розрізняє іронію і сарказм у творі, цитує приклади їх уживання; дискутує з приводу порушених у творі проблем, толерантно відстоює власну позицію.</p> <p>Вивчає напам'ять: фрагмент (на вибір).</p> <p>НЛ–1, 2, 3, 4 <u>Емоційно-ціннісне ставлення</u> <i>Формування переконання, що за будь-яких обставин необхідно залишатися з народом, його цінностями.</i></p>	<p>Настрoєві інтонації твору (суперечка, пересторога, погроза, заклик тощо).</p>
4	<p><u>Предметні компетентності</u> Учень / учениця: розуміє становище жінки в кріпацькій Україні часів Шевченка; порівнює різні типи втілення теми жіночої долі у творчості поета (на прикладі творів); пояснює поведінку та порівнює вчинки героїнь поем «Катерина», «Наймичка», коментує їх.</p> <p><u>Ключові компетентності</u> Учень / учениця: висловлює судження про материнство та вічну проблему жіночого щастя.</p> <p>НЛ–1, 2, 3 <u>Емоційно-ціннісне ставлення</u> <i>Шанобливе ставлення до жінки в усіх її іпостасях (жінка-мати, жінка-кохана та ін.). Усвідомлення того, що жінка – уособлення краси на землі.</i></p>	<p>Тема жіночої долі Тарас ШЕВЧЕНКО. «Катерина», «Наймичка», «У нашій раї на землі...» «Вічна» тема матері й сина. Еволюція жіночого образу у творах Т. Шевченка. Різні типи втілення теми жіночої долі: романтичний («Катерина»), реалістично-побутовий («Наймичка»). Трагедія жінки-матері, боротьба за своє материнство, жорстокість народної моралі («У нашій раї на землі...»). Наскрізний ліризм творів Т. Шевченка про жіночу долю.</p> <p>МК: Богородиця в українському іконописі (живопис).</p> <p>СЛ: оповідання Оксани Забужко зі збірки «Сестро, сестро».</p>
2	<p><u>Предметні компетентності</u> Учень / учениця: розповідає про обставини написання цих творів; коментує настрої, внутрішній світ героїв.</p>	<p>Лірика Т. Шевченка періоду арешту й заслання і після повернення з нього. «Доля», «Росли укупочці, зросли...». Риси автобіографізму в образі ліричного героя. Ностальгія за ідилією родинного життя, висока</p>

	<p><u>Ключові компетентності</u> Учень / учениця: висловлює судження про ліризм та настроєвість творів, засоби художньої виразності в них; визначає роль поетичної й малярської творчості Т.Г. Шевченка в загальнокультурному контексті.</p> <p>Вивчає напам'ять: вірш «Доля».</p> <p>НЛ–2 <u>Емоційно-ціннісне ставлення</u> <i>Переконання, що контакт із друзями, однодумцями, зі світом є підтримкою особистості, що жити треба чесно, у добрі та взаємоповазі.</i></p>	<p>філософія життя людини на землі.</p> <p>ТЛ: ліричний герой (<i>поглиблено</i>), лірична медитація.</p> <p>МК: Т. Шевченко – художник: «Циганка-ворожка» (1841), «Катерина» (1842).</p> <p>СЛ: Оксана Луцкевич. «Інший дім».</p>
1	<p><u>Предметні компетентності</u> Учень / учениця: пояснює розуміння Шевченком ідеї Бога; має уявлення про її стильове й образне вираження у творчості поета; аналізує та інтерпретує текст твору; визначає його головну думку.</p> <p><u>Ключові компетентності</u> Учень / учениця: порівнює твір Т. Шевченка з оригінальними біблійними текстами; визначає доміанти поетового почуття; дискутує з приводу порушених у творі проблем, толерантно відстоює власну позицію.</p> <p>НЛ–1,2 <u>Емоційно-ціннісне ставлення</u> <i>Осмислення важливості моральних чеснот у житті.</i></p>	<p>Біблія в житті Т. Шевченка Світле пророцтво поета («Ісаїя. Глава 35»). Художня інтерпретація творів із Книги псалмів, риси її національної своєрідності у Т. Шевченка. Глибока смута пророка занепадом моральності, неправедними діяннями «сильних світу», пригнічення люду новими, внутрішніми «ворогами». Біблійні реалії в текстах творів.</p> <p>ТЛ: псалом. <i>або</i> «Злочинаючих спина...» Біблійні мотиви в поезіях Т. Шевченка періоду після заслання. Молитва як жанр у творчості поета. Ідея єдності й згоди в поезії «Злочинаючих спина...», пробудження сили в тих, хто прагне добра, правди, чистоти, щирої дружби. Потреба єднання й взаєморозуміння на ґрунті загальнолюдських цінностей.</p> <p>ТЛ: молитва.</p>
1	<p><u>Предметні компетентності</u> Учень / учениця: розуміє великий духовний імпульс, який подала діяльність Шевченка в боротьбі за політичну незалежність і культурне збагачення України.</p>	<p>Підсумковий урок: Світова велич українського поета Визначні діячі світової культури про Шевченка. Його вплив на літератури інших народів. Шевченко та історико-культурний поступ</p>

	<p><u>Ключові компетентності</u> Учень / учениця: оцінює й характеризує внесок Т. Шевченка в скарбницю української поезії, у розвиток української літературної мови, у світовий мистецький поступ; уміє користуватися різними джерелами інформації; узагальнює й систематизує її.</p> <p>НЛ–2 <u>Емоційно-ціннісне ставлення</u> <i>Усвідомлення важливої ролі Т.Г. Шевченка в історико-культурному поступі України.</i></p>	<p>України. Ушанування пам'яті поета в Україні й за кордоном.</p>
4	<p><u>Предметні компетентності</u> Учень / учениця: знає основні віхи життєвого і творчого шляху письменника; розрізняє епічні жанри: роман, історичний роман, роман-хроніка, біографічний роман; визначає й коментує історичну і художню правду у творі, основний конфлікт у ньому, особливості оповіді, історичний колорит; характеризує образи й символи; порівнює образи Якіма Сомка та Іванця Брюховецького.</p> <p><u>Ключові компетентності</u> Учень / учениця: добирає цитати для характеристики ситуацій та образів; коментує вчинки героїв; знаходить паралелі до образів і проблематики роману П. Куліша в інших історичних творах української та зарубіжної літератури; дискутує про зв'язок історичного минулого із сучасністю, важливість знання історії.</p> <p>НЛ–2, 3, 4 <u>Емоційно-ціннісне ставлення</u> <i>Усвідомлення значення ініціативності, наполегливості й працьовитості для досягнення</i></p>	<p>Пантелеймон КУЛІШ. «Чорна рада» П.Куліш – відомий письменник, перший український професійний літературний критик, перекладач («Біблія», твори В. Шекспіра, Дж. Байрона, Ф. Шиллера), автор підручників для школи, українського правопису («кулішівка»). Вплив на П. Куліша ідей європейського просвітництва: «Українець у Європі, європеєць в Україні». Романтична основа світогляду. Ентузіазм і жертвовність П. Куліша у громадській та культурницькій роботі на шляху духовного відродження і культурного збагачення нації. «Чорна рада» – перший україномовний історичний роман-хроніка. Походження його назви. Історична основа й авторська уява, романтичність стилю. Динамічний інтригуючий сюжет. Непросте життя та романтичні пригоди головних героїв. Загальнолюдські риси ініціативності, працьовитості, лицарства, благородства, вірності почуттю та обов'язку. Оцінка роману Т. Шевченком. ТЛ: роман, роман-хроніка, історичний роман. МЗ: Історичні події в Ніжині 1663 р. («Чорна рада»); Літопис Самовидця</p>

	<p><i>поставленої мети. Прагнення до справедливості, лицарства, щирості, вірності почуттю й обов'язку.</i></p>	<p>(історія України); історичні романи В. Скотта, В. Гюго (зарубіжна література).</p> <p>МК: народні перекази про козака Мамаю (фольклор); фільм «Чорна рада», 2002; режисер-постановник М. Засєєв-Руденко (кіномистецтво).</p>
3	<p><u>Предметні компетентності</u> Учень / учениця: знає й переказує зміст твору, коментує його сюжет; визначає жанр, особливості сюжету; пояснює причини тяжкого життя народу в добу кріпацтва.</p> <p><u>Ключові компетентності</u> Учень / учениця: оцінює і коментує вчинки героїв; дискутує з проблем, порушених у творі; усвідомлює внутрішні спонуки прагнення людини до вільного, щасливого життя.</p> <p>НЛ–2,3 <u>Емоційно-ціннісне ставлення</u> <i>Переконаність у тому, що кожна людина, незалежно від свого суспільного стану, має право бути щасливою.</i></p>	<p>Марко ВОВЧОК (Марія Олександрівна Вілінська). «Інститутка» Життя і творча діяльність. Марко Вовчок як перекладач (Ж. Верна, Г. К. Андерсена, А. Е. Брема). «Народні оповідання»; продовження теми народного життя в повісті «Інститутка». Антилюдяна суть кріпосництва та солдатчини. Образи персонажів — людей із народу та панночки. Авторська позиція у творі.</p> <p>ТЛ: реалізм.</p>
2	<p><u>Предметні компетентності</u> Учень / учениця: знає про письменників-земляків, їхні твори; розуміє зміст цих творів; виразно читає і коментує їх; розкриває особливості творчості митців рідного краю.</p> <p><u>Ключові компетентності</u> Учень / учениця: проводить аналогії з власними спостереженнями; визначає критерії для порівняння фактів (явищ, предметів, образів) і здійснює його.</p> <p>НЛ–1, 2, 3, 4 <u>Емоційно-ціннісне ставлення</u> <i>Усвідомлення і сприйняття сили й енергетики поетичного та</i></p>	<p>ЛІТЕРАТУРА РІДНОГО КРАЮ Ознайомлення із творами письменників-земляків.</p>

	<i>прозового слова, прагнення наслідувати своїх відомих земляків.</i>	
2	<p><u>Предметні компетентності</u> Учень / учениця: називає імена митців та їхні твори, які вивчалися; виокремлює серед них ті, які найбільше запам'яталися; висловлює міркування про найулюбленіші твори.</p> <p><u>Ключові компетентності</u> Учень / учениця: оцінює й характеризує внесок митців, творчість яких вивчалася, у скарбницю української літератури, у розвиток української літературної мови, у світовий мистецький поступ; добирає самостійно джерела інформації для просування індивідуальним освітнім маршрутом.</p> <p>НЛ–1, 2, 3, 4 <u>Емоційно-ціннісне ставлення</u> <i>Формування власної думки та власної позиції у процесі пізнання й вивчення.</i></p>	<p>УРОК-ПІДСУМОК Бесіда про твори, які вивчалися впродовж року й викликали найбільшу зацікавленість.</p>

Орієнтовний перелік очікуваних результатів навчальної діяльності учнів 9 класу

Предметні компетентності

Учень / учениця:

називає найдавніші книги Київської Русі, основні пам'ятки оригінальної літератури; перші друковані книги в Україні; імена перекладачів Біблії українською мовою; найважливіші ознаки творчих методів і літературних напрямів; різні типи художніх образів; види й жанри усної народної творчості;

розповідає про історію відкриття пам'ятки «Слово о полку Ігоревім», основні гіпотези авторства, історичну основу, про її переклади та переспіви; про козацькі літописи, «Історію русів», про вертеп як вид давнього театрального мистецтва; внесок митців, твори яких вивчаються, у розвиток української літератури;

висвітлює роль фольклору в житті українського народу, його місце в розвитку літератури; значення давніх літописів для збереження відомостей про життя, культуру, звичаї наших пращурів;

переказує біографію Т. Шевченка, основні біографічні відомості інших митців, творчість яких вивчається;

знає визначення, ознаки й застосовує під час інтерпретації та аналізу художнього твору (окремого фрагменту) літературознавчі поняття: *народна пісня, балада, притча, літописи,*

романс, послання, пародія, псалом, роман, роман-хроніка, історичний роман, лірична медитація, Ренесанс, Бароко, сентименталізм, романтизм, реалізм, травестія, бурлеск, алюзія, гротеск, контраст, умовність, ліричний герой;

переказує і коментує ідейно-тематичний зміст виучуваних творів; **визначає** їх жанрові та художні особливості; основну ідею твору, задум автора, чинники, які могли спонукати до написання; особливості композиції; роль художніх засобів;

пояснює багатозначність художнього образу; роль християнства в духовному житті українського народу; основні постулати християнської моралі: ідеали правди, чесності, патріотизму, скромності, любові до ближнього, універсальність євангельських істин людського буття; великий духовний імпульс, який подала діяльність Шевченка в боротьбі за політичну незалежність і культурне збагачення України; розуміння Шевченком ідеї Бога;

установлює специфіку втілення окремих тем, ідей, сюжетів, образів, мотивів священних книг людства в літературі та інших видах мистецтва;

характеризує образи виучуваних творів, у т. ч. символічні; **визначає** їх роль у донесенні до читача авторського задуму, ставлення автора до свого героя;

аналізує та інтерпретує твір у культурологічному контексті;

коментує оцінку виучуваних творів критиками, **зіставляє** її з власною;

розглядає художній твір в історичному і культурному контексті періоду створення;

визначає його місце в мистецькому доробку автора, історії української літератури, актуальність сьогодні;

установлює міжпредметні зв'язки на рівні тем, ідей, образів.

Ключові компетентності

Учень / учениця:

виявляє зв'язок літератури з філософією, міфологією, фольклором, іншими видами мистецтва;

дискутує з приводу порушених у творі проблем, толерантно **відстоює** власну позицію;

знаходить компроміс у дискусії;

оцінює й характеризує внесок митців, творчість яких вивчалася, у скарбницю української літератури, у розвиток української літературної мови, у світовий мистецький поступ;

добирає самостійно джерела інформації для просування індивідуальним освітнім маршрутом;

здійснює самоаналіз роботи з інформацією; **перевіряє** одержану інформацію;

визначає зміст, обсяг своєї навчальної діяльності, способи опрацювання

навчального матеріалу; **формує** індивідуальний читацький маршрут, за потреби

коригує його;

володіє різноманітними способами саморефлексії і самоконтролю; самостійно **визначає** причини труднощів у навчанні.

ДОДАТКОВА ЛІТЕРАТУРА ДЛЯ ЧИТАННЯ (на вибір)

5 клас

- БЛИЗНЕЦЬ В.* «Земля світлячків»
- БУРБЕЛО О.* «Первоцвіт: казки, легенди, вірші, смішинки та загадки»; «Золота росинка: поезії, казки»
- ВІНГРАНОВСЬКИЙ М.* «Первінка»; поезії «Бабунин дощ», «Сама собою річка ця тече»
- ГАВРОШ О.* «Пригоди тричі славного розбійника Пинті»
- ГРИДІН С.* «Федько – прибулець з інтернету», «Федько у віртуальному місті», «Федько у пошуках чупакабри»
- ГУЦАЛО Є.* «Сім'я дикої качки»
- ДЕРМАНСЬКИЙ Сашко.* «Король Буків, або Таємниця Смарагдової книги»; «Казки дракона Омелька»
- ІЛЬЧЕНКО О.* «Загадкові світи старої обсерваторії», «Зернятко надії. Художні твори для дітей» (серія «Життя видатних дітей»)
- КОРОЛІВ-СТАРИЙ В.* «Мавка Вербинка», «Потерчата»
- КОСТЕЦЬКИЙ А.* «Пригоди славнозвісних книг»
- ЛІРНИК Сашко.* Цикл казок «Моя Україна»
- МАЛИК Г.* «Подорож до країни Сяк-Таків»
- МЕНЗАТЮК З.* «Київські казки», «Український квітник», «Макове князювання», «Ангел Золоте Волосся»
- НЕСТАЙКО Вс.* «Чарівний талісман», «Неймовірні детективи», «Казкові пригоди і таємниці»
- ПОЛОНСЬКИЙ Р.* «Таємниця країни суниць»
- ПРОХАСЬКО М., ПРОХАСЬКО Т.* «Куди зникло море»
- ПЧІЛКА Олена.* «Сосонка»
- РИС Галина.* «Подорож до Котанії»
- СВІДЗІНСЬКИЙ В.* «Чудесна тростка», «Кий», «Сопілка»
- СЕНАТОВИЧ О.* «Малий Віз»
- ТКАЧУК Г.* «Тринадцять історій у темряві»
- УКРАЇНСЬКІ НАРОДНІ КАЗКИ, ЛЕГЕНДИ, ПЕРЕКАЗИ*
- ФАЛЬКОВИЧ Г.* Поезії
- ФОЗЗІ.* «Гупало Василь. П'ять з половиною пригод»
- ФРАНКО І.* «Коли ще звірі говорили»
- ЦІЛИК І.* «МІСТОрія однієї дружби»
- ЧЕМЕРИС В.* «Аравійська пустеля»
- ШЕВЧУК Вал.* «Панна квітів»

6 клас

- АНДІЄВСЬКА Е.* Казки
- АНДРУСЯК І.* «8 днів з життя Бурундука»
- БАГМУТ І.* «Пригоди чорного кота Лапченка, описані ним самим»
- БЛИЗНЕЦЬ В.* «Звук павутинки», «Золота гора до неба», «Женя і Синько»
- БУРБЕЛО О.* «Я лиш струна на арфі України»
- ВИННИЧЕНКО В.* «Кумедія з Костем»
- ВОРОНИНА Л.* «Таємне Товариство Боягузів та Брехунів»
- ГЛІБОВ Л.* Байки.
- ГУЦАЛО Є.* «У гаї сонце зацвіло»
- ІВАНЕНКО О.* «Тарасові шляхи»
- КОКОТЮХА А.* «Таємниця козацького скарбу», «Таємниця зміїної голови»
- ПОЕЗІЇ САВКИ М., АНДРУСЯКА І.*
- КАЛИНЕЦЬ І.* «Казки зі Львова», «Хлопчик-фігурка, який задоволений собою»
- ЛУЩЕВСЬКА О.* «Вітер з-під сонця»
- МАЙДАНСЬКА С.* «Чарівна шабля-веселка з гаптованої хмарки»
- МОРОЗЕНКО М.* «Іван Сірко – великий характерник», «Іван Сірко – славетний кошовий»
- НЕСТАЙКО Вс.* «Таємниця Віті Зайчика», «Чарівний талісман», «Неймовірні детективи»
- ПАГУТЯК Г.* «Втеча звірів, або Новий бестіарій»
- ПІДГІРЯНКА Марійка.* «В чужому пір'ю»
- РЕБРО П.* «Козацькі жарти»
- РУДАНСЬКИЙ С.* Співомовки: «Окуляри», «Чуприна», «Почому дурні?», «Розумний панич», «Слабий зуб», «Торбин брат», «Лінивий»
- СТЕЛЬМАХ Яр.* «Найкращий намет», «Вікентій Прерозумний»
- УКРАЇНСЬКІ НАРОДНІ ПЕРЕКАЗИ ТА ЛЕГЕНДИ:* «Скелі Мангупа», «Шандровський соляний колодязь»
- ШТАНКО К.* «Дракони, вперед!»

7 клас

- АРСЕНИЧ-БАРАН Г.* «Ти – людина?»
- ВАСИЛЬЧЕНКО С.* «Приблуда»
- ГУЛАК К.* «Перекличка»
- ДЕВ'ЯТКО Н.* «Легенда про юну Весну»
- ДИМАРОВ А.* «Друга планета», «Блакитна дитина»
- ДОРОЖОВЕЦЬ О.* «Старий будинок»
- ЗАРЖИЦЬКА Е.* «Як козак у морського царя служив», «Легенди про козаків»
- ЗАХАРЧЕНКО О.* «Вертеп. Роман про Майдан»
- КАЩЕНКО А.* «Над Кодацьким порогом»
- КОКОТЮХА А.* «Гімназист і Чорна Рука»; збірники «Мисливці за привидами», «Колекція гадів», «Подвійний капкан»

- КОРОЛІВ-СТАРИЙ В.* «Потороча Хрипка»
- ЛУЩЕВСЬКА О.* «Друзі за листуванням», «Задзеркалля»
- МАЛИК В.* «Таємний посол»
- МАЛИК Г.* «Злочинці з паралельного світу»
- МАРЧЕНКО М.* «Місто тіней»
- МАТІЯШ Д.* «День Сніговика»
- МУЛЯР М.* «Гра»
- ОПІЛЬСЬКИЙ Ю.* «Золотий лев», «Ідоли падають»
- ПАВЛЕНКО М.* Про Павла Тичину, Василя Симоненка, Василя Стуса, Ірину Жиленко та ін. (серія «Життя видатних дітей»)
- ПАВЛЕНКО М.* «Русалонька із 7-В проти Русалоньки з Білокрилівського лісу», «Русалонька із 7-В. В тенетах лабіринту», «Русалонька із 7-В та загублений у часі (Кн. 2)», «Русалонька із 7-В плюс дуже морська історія», «Миколчині історії»
- ПРОЦЮК С.* «Марійка і Костик», «Залюблені в сонце», «Аргонавти»
- РАДУШИНСЬКА О.* «Метелики у крижаних панцирах»
- РОЗДОБУДЬКО Ірен.* «Арсен»
- РУТКІВСЬКИЙ В.* «Потерчата»
- СТЕЛЬМАХ М.* «Щедрий вечір»
- СТОРОЖЕНКО О.* «Закоханий чорт», «Голка», «Вуси»
- ТРУБЛАЇНІ М.* «Шхуна „Колумб”», «Лахтак»
- ТЮТЮННИК Г.* «Вогник далеко в степу»
- ХАРЧУК Б.* «Діана»
- ЧАЙКОВСЬКИЙ А.* «Богданко», «Сагайдачний»

8 клас

- АРСЕНЄВ В.* «Порох з драконячих кісток»
- ГОНЧАР Олесь.* «Берег любові», «Бригантіна»
- ВИННИЧУК Ю.* «Легенди Львова»
- ВОВЧОК МАРКО.* «Ведмідь»
- ДИМАРОВ А.* «На коні й під конем»
- ДЕРМАНСЬКИЙ Сашко.* «Стонадцять халеп Остапа Квіточки»
- ДУМАНСЬКА О.* «Школярка з передмістя»
- ДУМИ НАРОДНІ:* «Дума про козака Голоту», «Самарські брати», «Хмельницький та Барабаш», «Втеча трьох братів з города Азова», «Самійло Кішка», «Буря на Чорному морі»
- «ЖИТТЯ ВИДАТНИХ ДІТЕЙ»* (Анна Багряна про Марію Заньковецьку, Марію Приймаченко та ін.).
- КОРОЛЕВА Наталена.* «Легенди старокиївські», «Предок», «Без коріння»
- КІЯНОВСЬКА М.* Поезії
- ЛОГВИН Ю.* «Таємна перлина», «Танці Шайтана»
- МАЛЕТИЧ Н.* «Щоденник ельфа»
- МАЛИК В.* «Черлені щити»

- МАТІЯШ Б.* Поезії
- МЕНЗАТЮК З.* «Як я руйнувала імперію»
- МОСКАЛЕЦЬ К.* Поезії
- ОКСЕНИК С.* «Лісом, небом, водою»
- ПАГУТЯК Г.* «Королівство»
- РУДЕНКО М.* «Ковчег всесвіту»
- САНЧЕНКО А.* «Левантійські канікули»
- СЕНЧЕНКО І.* «Діамантовий берег», «Руді вовки», «Чорна брама»
- СТАРИЦЬКА-ЧЕРНЯХІВСЬКА Л.* «Діамантовий перстень»
- ФРАНКО І.* «Лис Микита» (поема)

9 клас

- АРСЕНЬ В.* «Душниця»
- БАЧИНСЬКИЙ А.* «140 децибелів тиші»
- ВЕЛИЧКОВСЬКИЙ І.* «Зегар цілий і полузегарок»
- ВИШЕНСЬКИЙ І.* Твори (в перекладі В. Шевчука)
- ВОВЧОК МАРКО.* «Народні оповідання», «Маруся»
- ВОРОБКЕВИЧ С.* «Турецькі бранці», «Вісім чи дев'ять? Сміховинки про Безглуздів»
- ГОРАК Р.* «У сутінках», «Тричі мені являлася любов»
- ГРЕБІНКА Є.* «Чайковський» (роман)
- ДЕВ'ЯТКО Н.* Фентезійна трилогія «Скарби Примарних островів»
- ДЕРЕВО ПАМ'ЯТІ.* Книга українського історичного оповідання
- ЗАБУЖКО О.* Оповідання зі збірки «Сестро, сестро»
- ЗАЙЦЕВ П.* «Життя Тараса Шевченка»
- ЗАХАРЧЕНКО О.* «Вишивані гарбузи»
- ЗУБЧЕНКО О.* «Перемагаючи долю»
- ІВАНЕНКО О.* «Марія»
- ІВАНЧЕНКО Р.* «Гнів Перуна»
- ІВЧЕНКО М.* Напоєні дні [повість про Г. Сковороду]
- «*ІСТОРІЯ РУСІВ*» (у перекладі І. Драча)
- КВІТКА-ОСНОВ'ЯНЕНКО Г.* «Салдацький патрет», «Конотопська відьма»
- КОНИСЬКИЙ О.* «Тарас Шевченко-Грушівський. Хроніка його життя»
- КОРОЛЮК Н.* «Маленькі історії про українських композиторів XVIII—XX ст.»
- КОСАЧ Ю.* «Володарка Понтиди»
- КОСТОМАРОВ М.* «Сава Чалий», «Чернігівка»
- КУЛІШ П.* «Жизнь Куліша», «Дівоче серце»
- ЛУЩЕВСЬКА О.* «Інший дім»

- *ОГНЕННИЙ ЗМІЙ*. Антологія української фантастики ХІХ ст.
- *ПАВЛЕНКО М.* «Моя класнюча дівчинка»
- *РУТКІВСЬКИЙ В.* «Сині води»
- *СВИДНИЦЬКИЙ А.* «Люборацькі»
- *СЕМКІВ Р.* «Як писали класики»
- *СКЛЯРЕНКО С.* «Святослав», «Володимир»
- *СКОВОРОДА Г.* Листи до Михайла Ковалинського, поезії, байки, філософські трактати
- *ТУРЧИНОВСЬКИЙ І.* «Моє життє і страданіє»
- *ФЕДЬКОВИЧ Ю.* «Довбуш» (трагедія)
- *ШЕВЧЕНКО Т.* «Кобзар», «Автобіографічний нарис», «Щоденник», «Художник», «Назар Стодоля», «На пащині пшеницю жала...», «Марія».

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

УКРАЇНСЬКА МОВА

5–9 класи

Програма для загальноосвітніх навчальних закладів¹

Пояснювальна записка

Програма відображає засадничі ідеї Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти (Постанова Кабінету Міністрів України від 23. 11. 2011 р. № 1392), ідеї концепції «Нова українська школа» (2016 р.).

Мета базової загальної середньої освіти — розвиток і соціалізація особистості учнів, формування їхньої національної самосвідомості, загальної культури, світоглядних орієнтирів, екологічного стилю мислення і поведінки, творчих здібностей, дослідницьких і життєзабезпечувальних навичок, здатності до саморозвитку й самонавчання в умовах глобальних змін і викликів.

Випускник основної школи — це патріот України, який знає її історію; носій української культури, який поважає культуру інших народів; компетентний мовець, що вільно спілкується державною мовою, володіє також рідною (у разі відмінності) й однією чи кількома іноземними мовами, має бажання і здатність до самоосвіти, виявляє активність і відповідальність у громадському й особистому житті, здатний до підприємливості й ініціативності, має уявлення про світобудову, бережно ставиться до природи, безпечно й доцільно використовує досягнення науки і техніки, дотримується здорового способу життя.

Мета навчання української мови в школі (предметна) — формування компетентного мовця, національно свідомої, духовно багатой мовної особистості.

Відповідно до поставленої мети головними **завданнями** навчання української мови в основній школі є:

- виховання стійкої мотивації й свідомого прагнення до вивчення української мови;
- формування духовного світу учнів, цілісних світоглядних уявлень, загальнолюдських ціннісних орієнтирів, тобто прилучення через мову до культурних надбань українського народу й людства загалом;
- формування у школярів компетентностей комунікативно доцільно й виправдано користуватися засобами мови в різних життєвих ситуаціях і сферах спілкування з дотриманням норм українського етикету;
- ознайомлення з мовною системою й формування на цій основі базових лексичних, граматичних, стилістичних, орфоепічних і правописних умінь і навичок; здатності учня до аналізу й оцінки мовних явищ і фактів;
- формування вмінь розрізняти, аналізувати, класифікувати мовні факти, оцінювати їх з погляду нормативності, відповідності ситуації та сфери спілкування; працювати з текстом, здійснювати пошук інформації в різноманітних джерелах, використовувати її в самостійно створених висловленнях різних типів, стилів і жанрів.

¹ Програма затверджена Наказом Міністерства освіти і науки України від 07.06.2017 № 804

Визнання компетентнісного підходу провідним у навчанні передбачає формування не лише предметної, а й ключових компетентностей, зміщення акцентів зі знаннєвого на діяльнісний освітній результат. З огляду на суть зазначеного підходу, знання мають бути інструментом у розв'язанні життєвих проблем, засобом особистісного розвитку, соціалізації учнів, успішного професійного становлення та облаштування особистого життя. Тому зміст навчального матеріалу визначено з огляду на корисність, потрібність його за межами школи.

Скорочення обсягу теоретичного матеріалу на користь практичної діяльності збільшує можливості для формування предметних і ключових компетентностей. Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності сформульовано в термінах компетентнісного підходу: **знаннєвий компонент** — *учень/учениця називає, формулює, записує, наводить приклади* тощо; **діяльнісний** — *учень/учениця розпізнає, розрізняє, описує, аналізує, порівнює, планує, застосовує* тощо; **ціннісний** — *учень/учениця усвідомлює, критично ставиться, оцінює, обґрунтовує, робить висновки, висловлює судження* тощо.

Можливості предмета «українська мова» у формуванні ключових компетентностей

	Ключові компетентності	Компоненти
1	Спілкування державною мовою	<p>Уміння: використовувати українську мову як державну для духовного, культурного й національного самовияву; володіти всіма видами мовленнєвої діяльності; усно й письмово тлумачити поняття, факти; висловлювати думки, почуття, погляди; оцінювати й осмислювати ситуацію спілкування; реагувати мовними засобами на повний спектр соціальних і культурних явищ (у школі, громадських місцях, удома, на дозвіллі); здійснювати адекватний змістові й умовам спілкування добір мовно-виражальних засобів; володіти засобами української мови — її стилями, типами, жанрами; правильно вимовляти й писати слова, творити їх граматичні форми; конструювати речення й тексти; дотримувати норм етикету під час спілкування.</p> <p>Ставлення: поцінування української мови як державної; усвідомлення її як державотворчого чинника та чинника національної ідентичності; свідоме послуговування українською мовою в усіх царинах життя; захоплення красою, естетичною довершеністю, багатством виражальних засобів української мови; сприйняття спілкування як цінності; усвідомлення значення ефективного спілкування; ціннісне ставлення до співрозмовників; у виборі рішень керування системою цінностей, схвалених суспільством.</p> <p>Навчальні ресурси: текстоцентризм, діалог, дискусія, проект щодо ролі державної / рідної мови.</p>
2	Спілкування іноземними мовами	<p>Уміння: виявляти в текстах запозичення з інших мов; пояснювати лексичне значення, правопис та особливості вживання слів іншомовного походження; обговорювати прочитані або прослухані мовою оригіналу та в перекладі українською фольклорні та літературні твори.</p> <p>Ставлення: розуміння ролі іноземної мови як засобу пізнання іншого світу та збагачення власного культурного досвіду; розуміння потреби популяризувати Україну у світі засобами іноземних мов; готовність до міжкультурного діалогу, відкритість до пізнання різних культур.</p> <p>Навчальні ресурси: перекладні словники, тексти українськомовних перекладів літературних творів та оригінали.</p>

3	Математична компетентність	<p>Уміння: оперувати абстрактними поняттями; виокремлювати головну й другорядну інформацію; установлювати причинно-наслідкові зв'язки; чітко формулювати визначення та будувати гіпотези; формулювати тезу й добирати аргументи; перетворювати інформацію з однієї форми в іншу (схему, таблицю, діаграму); доцільно й правильно використовувати в мовленні числівники.</p> <p>Ставлення: прагнення висловлюватися точно, логічно, послідовно; бережливе ставлення до часу.</p> <p>Навчальні ресурси: тексти, що містять роздум; текст виступу, у якому наявна гіпотеза та її обґрунтування; тексти, у яких наявні таблиці, схеми, діаграми тощо.</p>
4	Компетентності в природничих науках і технологіях	<p>Уміння: швидко й ефективно шукати інформацію про довкілля, використовувати різні види читання для здобуття нових знань; критично оцінювати відображені в наукових, художніх і публіцистичних текстах результати людської діяльності в природному середовищі; змістовно, логічно, послідовно, точно описувати процес власної діяльності; спостерігати, аналізувати, проводити мовні експерименти; словесно оформлювати результати досліджень; визначати роль природи в житті людини; використовувати сучасні технології.</p> <p>Ставлення: сприйняття природи як цінності; готовність захищати довкілля, зберігати природні ресурси для сьогодення та майбутніх поколінь; готовність до опанування новітніх технологій.</p> <p>Навчальні ресурси: науково-пізнавальні й навчальні тексти природничого та технологічного змісту; аналіз текстів (фрагментів) природничо-екологічного змісту, опис експерименту, усні / письмові презентації в рамках дослідницьких проектів.</p>
5	Інформаційно-цифрова компетентність	<p>Уміння: діяти за алгоритмом, зокрема здійснювати пошукову діяльність та аналіз мовних явищ; створювати інструкцію та діяти за інструкцією; складати план тексту; впевнено й водночас критично застосовувати інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) для створення, пошуку, обробки, обміну інформацією з навчальною метою та в приватному спілкуванні; грамотно й безпечно комунікувати в інформаційному просторі; розпізнавати маніпулятивні технології та протистояти їм; розвивати медійну грамотність; переводити навчальну інформацію в інший формат.</p> <p>Ставлення: задоволення пізнавального інтересу; прагнення до гармонійного спілкування у віртуальному інформаційному просторі, критичне сприйняття інформації, поданої в ЗМІ; прагнення дотримуватися правил роботи з інформацією (дотримання авторського права тощо).</p> <p>Навчальні ресурси: дописи в соціальних мережах і коментарі до них; інструментальні тексти (алгоритми дій, інструкції тощо); план тексту; медійні тексти.</p>
6	Уміння вчитися впродовж життя	<p>Уміння: визначати мету навчальної діяльності та способи її досягнення; планувати й організувати власну навчальну діяльність; читати, використовуючи різні види читання (ознайомлювальне, вибіркове, вивчальне та ін.); постійно поповнювати власний словниковий запас; користуватися різними джерелами довідкової</p>

		<p>інформації (словниками, енциклопедіями, онлайн-ресурсами); здійснювати самооцінювання результатів власної діяльності, рефлексію; застосовувати комунікативні стратегії відповідно до мети та ситуації спілкування.</p> <p>Ставлення: сприйняття освіти, навчальних досягнень, зокрема у вивченні мови, як цінностей, готовність удосконалювати знання мови і власне мовлення впродовж життя, розвивати мовне чуття; розуміння ролі читання для власного розвитку; усвідомлення потреби вчитися з метою самовдосконалення й самореалізації.</p> <p>Навчальні ресурси: довідкова література, зокрема пошукові системи; електронні мережеві бібліотеки; інструкції з ефективного самонавчання.</p>
7	Соціальні та громадянські компетентності	<p>Уміння: аргументовано і грамотно висловлювати власну громадянську позицію в суспільно-політичних питаннях; співпрацювати з іншими на результат, запобігати конфліктам і розв'язувати їх, досягати розумних компромісів.</p> <p>Ставлення: сприйняття людської гідності як найвищої цінності; повага до законів України, зокрема до норм українського мовного законодавства; повага до правових норм; усвідомлення необхідності конструктивної участі у громадському житті.</p> <p>Навчальні ресурси: тексти соціально-політичного змісту; інтерактивні технології навчання.</p>
8	Підприємливість	<p>Уміння: презентувати власні ідеї та ініціативи зрозуміло, грамотно, використовуючи доцільні виражальні мовні засоби; використовувати ефективні комунікативні стратегії для формулювання власних пропозицій; самоорганізовуватися; оцінювати економічні ініціативи та економічну діяльність.</p> <p>Ставлення: готовність брати на себе відповідальність; розуміння ролі комунікативних умінь для успішної професійної кар'єри.</p> <p>Навчальні ресурси: тексти, які містять моделі ініціативності; ділові папери (план роботи, звіт, резюме, заява тощо), самопрезентація, зразки реклами.</p>
9	Загальнокультурна грамотність	<p>Уміння: використовувати українську мову для духовного й культурного самовиявлення; дотримуватися норм української літературної мови та мовленнєвого етикету; використовувати досвід взаємодії з творами мистецтва в життєвих ситуаціях; створювати тексти, виражаючи власні ідеї, досвід і почуття та використовуючи художні засоби; добирати літературу для читання з метою одержання насолоди та користі від прочитаного.</p> <p>Ставлення: сприйняття літературного твору як засобу збагачення особистого емоційно-чуттєвого досвіду, отримання естетичного задоволення від творів мистецтва; зацікавленість світовими культурними набутками, повага до розмаїття культурного вираження різних народів.</p> <p>Навчальні ресурси: твори мистецтва; тексти, що містять описи творів мистецтва; дослідницькі проекти.</p>

10	Екологічна грамотність і здорове життя	<p>Уміння: дотримуватися здорового способу життя; враховувати вплив слова на психічне здоров'я людини; відповідально використовувати мовні виражальні засоби; застосовувати комунікативні стратегії для протистояння деструктивним та маніпулятивним впливам, що є загрозою здоровому способу життя; виявляти толерантність до різних поглядів, співчувати; конструктивно спілкуватися в різних соціальних середовищах, досягнення соціальної захищеності, сімейного щастя тощо; бережливо ставитися до природи.</p> <p>Ставлення: сприймання здоров'я як загальнолюдської цінності; бажання дотримуватися здорового способу життя; усвідомлення значення навколишнього середовища для життя і здоров'я людини; готовність зберігати природні ресурси.</p> <p>Навчальні ресурси: тексти, які сприяють гармонізації психоемоційного стану; художні твори, які містять моделі досягнення соціальної захищеності, кар'єрного зростання.</p>
----	---	---

З метою уявлення ключових компетентностей уведено поняття наскрізних ліній: «Екологічна безпека і сталий розвиток», «Громадянська відповідальність», «Здоров'я і безпека», «Підприємливість і фінансова грамотність».

Наскрізна лінія «**Екологічна безпека і сталий розвиток**» (НЛ-1) підсилює ключові компетентності, спрямовує діяльність учителя й учнів на формування соціальної активності, відповідальності й екологічної свідомості, усвідомлення ідеї сталого розвитку як нового типу еколого-економічного зростання, що задовольняє потреби всіх членів суспільства за умови збереження й поетапного відновлення природного середовища, готовності брати участь у розв'язанні питань довкілля та розвитку суспільства; конкретизує роботу зі збереження й захисту довкілля.

Наскрізна лінія «**Громадянська відповідальність**» (НЛ-2) забезпечує розвиток соціальної й громадянської компетентностей, розкриває суть поняття «відповідальний громадянин», визначає вектори його діяльності.

Реалізації здоров'язбережувальної ключової компетентності сприяє наскрізна лінія «**Здоров'я і безпека**» (НЛ-3), орієнтуючи на формування учня як духовно, емоційно, соціально й фізично повноцінного громадянина, що дотримується здорового способу життя, активно долучається до облаштування безпечного для життя й діяльності середовища.

Метою наскрізної лінії «**Підприємливість і фінансова грамотність**» (НЛ-4) є навчання молодого покоління українців ощадливості, раціонального використання коштів, планування витрат, стимулювання лідерських ініціатив, прагнення успішно діяти в технологічному швидкозмінному середовищі.

Наскрізнi змістові лінії спільні для всіх шкільних предметів, є засобом інтегрування навчального змісту, вони корелюються з окремими ключовими компетентностями і сприяють формуванню ціннісних і світоглядних орієнтацій учня, що визначають його поведінку в життєвих ситуаціях. Упровадження наскрізних змістових ліній у навчальний предмет передбачає розв'язування завдань реального змісту, виконання міжпредметних навчальних проєктів, роботу з різними джерелами інформації.

Концептуальна структура програми, її змістове наповнення забезпечують можливості для формування предметної і ключових компетентностей, право вибору (для вчителя та учня), враховують особливості сучасного інформаційно-комунікативного середовища.

Відповідно до чинного Державного стандарту базової й повної загальної середньої освіти навчальний матеріал програми розподілено за змістовими лініями.

Мовна змістова лінія містить перелік питань, обов'язкових для засвоєння теорії мови, що сприятиме формуванню системних знань про мову й на їхній основі життєво важливих умінь.

Призначення **мовленнєвої змістової лінії** полягає в забезпеченні цілеспрямованого формування вмінь і навичок, що є базовими для предметної і ключових компетентностей. Її зміст реалізують на кожному уроці, що дає змогу зробити процес розвитку мовленнєво-комунікативних умінь і навичок ефективним.

Синхронізація мовної та мовленнєвої змістових ліній виявляється у виконанні учнями різних видів усних і письмових робіт з метою використання виучуваного теоретичного матеріалу.

Крім обов'язкових, мовленнєва змістова лінія містить **рекомендовані види робіт**, теми яких скеровано на формування в учнів ключових компетентностей. Рекомендовані види творчих робіт представлено актуальними для школярів жанрами, серед яких допис до веб-сайта чи соцмережі, стаття певного змісту до Вікіпедії, план роботи над проектом, реклама шкільного творчого конкурсу тощо. Значна частина рекомендованих робіт має виразно практичний характер (складання інструкції щодо користування електронними мовними словниками, переліку необхідних для родини закупівель на поточний місяць і т. ін.) Деякі з рекомендованих видів робіт передбачають використання самостійно дібраної учнями з різних джерел інформації.

Творчим роботам надано виразно практичного характеру. Виконуючи їх, учень має не лише виявити мовні знання та застосувати мовні вміння, а й замислитися над ціннісними настановами. Мета таких робіт — формування життєвих компетентностей, необхідних для успішної самореалізації в житті, навчанні та праці.

Серед рекомендованих видів робіт учитель може обирати ті, які вважає найбільш актуальними й корисними, до того ж він може змінювати теми висловлень залежно від інтересів і потреб кожного класу. Якщо обов'язкові види робіт мають проводитися на уроках розвитку мовлення, то рекомендовані — на аспектних уроках.

Через теми обов'язкових та рекомендованих робіт реалізується **соціокультурна змістова лінія** програми. Створення висловлень має сприяти утвердженню ієрархії цінностей, формуванню світогляду учнів, становленню їх як громадян України, а також слугувати орієнтиром у спрямуванні навчання на оволодіння ключовими компетентностями.

Необхідність **діяльнісної змістової лінії** зумовлена метапредметним характером знань і доцільністю їх відпрацювання в різних видах діяльності, у процесі яких учні набувають суб'єктного досвіду, опановують різні стратегії мовленнєвої діяльності.

Авторський колектив першого варіанта програми (2012 р.): Шелехова Г. Т., Пентилюк М. Я., Новосьолова В. І., Гнаткович Т. Д., Тараннік-Ткачук К. В., Коржова Н. Б.

У розвантаженні програми (2015 р.) брали участь: Шелехова Г. Т., Голуб Н. Б., Новосьолова В. І., Сидоренко В. В., Тарасенко О. О., Усатенко Г. О., Оперчук О. П., Мельник М. М., Ткачова Г. В., Глазова О. П., Панасенко Н. М.

В оновленні програми брали участь: Глазова О. П., Романенко Ю. О., Голуб Н. Б., Кондесюк Т. В., Котусенко О. Ю., Мельниченко О. М., Михайловська Н. А., Панченков А. О., Пчеляна Л. В.

5-й клас

(122 год, 3,5 год на тиждень)

(10 год – резерв годин для використання на розсуд учителя.

Контрольні роботи проводяться за рахунок годин, указаних у таблиці)

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів	К-сть годин	Зміст навчального матеріалу		К-сть годин
		Мовна змістова лінія 88 год	Мовленнєва змістова лінія 24 год	
<p><i>Учень (учениця):</i></p> <p>Знаннєва складова розуміє значення й роль мови в житті людини й суспільства; пояснює функції мови: комунікативну, мислетворчу, пізнавальну, об'єднувальну; знає і пояснює зміст 10-ї статті Конституції України; знає і розуміє значення української мови як державної в житті Української держави та її громадян.</p> <p>Діяльнісна складова порівнює мовні і немовні засоби спілкування, які люди використовують у повсякденному житті; визначає мову як основний засіб спілкування, формування думки й пізнання.</p> <p>Ціннісна складова усвідомлює права та мовні обов'язки учня як громадянина своєї держави; обґрунтовує необхідність вільного володіння державною мовою; робить висновки щодо того, як мають ставитися</p>	1	<p>Вступ. Значення мови в житті людини й суспільства. Українська мова — державна мова України.</p>	<p>Рекомендовані види роботи. Відповіді на питання за змістом прослуханих висловлень. Розкриття значення прослуханих та прочитаних прислів'їв, афоризмів, влучних висловів про роль мови в житті людини і суспільства та значення державної мови для громадян України (усно). Записування речень, висловлень.</p>	

<p>до державної мови громадяни України, для яких державна мова не є рідною.</p>				
<p><i>Учень (учениця):</i> Знаннєва складова знає і пояснює зміст понять мовлення, види мовленнєвої діяльності, спілкування усне й писемне, монолог, діалог, адресат мовлення; знає типи мовлення (<i>розповідь, опис, роздум, оцінка (предмета, явища)</i>), наводить приклади відповідних висловлень; знає вимоги до мовлення, основні правила спілкування, найпоширеніші етикетні формули. Діяльнісна складова володіє всіма видами і типами мовленнєвої діяльності; сприймає й опрацьовує інформацію, подану в різних формах (текстовій і графічних: схеми, таблиці та ін.); розрізняє типи мовлення (<i>розповідь, опис, роздум</i>); визначає належність тексту (фрагменту) до певного типу мовлення; визначає мету спілкування, адресата мовлення; розрізняє офіційну й неофіційну ситуацію мовлення;</p>			<p>Теоретичний матеріал. Загальне уявлення про мовлення як діяльність; види мовленнєвої діяльності (аудіювання, читання, говоріння, письмо), їх особливості. Різновиди мовленнєвого спілкування: усне й писемне, монологічне й діалогічне. Мета спілкування й адресат мовлення; основні правила спілкування: ввічливість, привітність, доброзичливість, уважність до співрозмовника, стриманість, тактовність (практично). Обов'язкові види роботи. Складання й розігрування діалогів відповідно до запропонованої ситуації спілкування, пов'язаної з життєвим досвідом учнів (діалог етикетного характеру з використанням етикетних формул). Рекомендовані види роботи. Читання мовчки та вголос. Відповіді на запитання за змістом прочитаного. Складання висловлення за ілюстрацією (або коміксом). Продовження висловлення за поданим початком. Складання розповіді на тему, пов'язану з життєвим досвідом учнів (орієнтовні теми: «Де і як я провів(ла) літні канікули», «Чим запам'яталося мені літо»); Коллективне складання словничка найпоширеніших етикетних формул (привітання, прощання, вибачення, висловлення вдячності та ін.). Складання й розігрування діалогів (телефонних розмов), що передбачають уникання небажаного й небезпечного спілкування, протистояння</p>	<p>2</p> <hr/> <p>1</p>

<p>застосовує на практиці основні правила спілкування. Ціннісна складова усвідомлює потреби в спілкуванні, знанні правил спілкування та вмінні дотримуватися їх; усвідомлює потребу уважного й поважливого ставлення до співрозмовника; аналізує й здійснює внутрішній самоконтроль за дотриманням правил спілкування; розпізнає маніпулятивне спілкування й оцінює його як небезпечне й небажане; прогнозує можливі наслідки маніпулятивного впливу; обґрунтовує необхідність протистояння маніпулятивним впливам.</p>			маніпулятивним впливам.	
<p><i>Учень (учениця):</i> Знаннєва складова знає і пояснює поняття <i>слово, речення, текст</i>; розуміє й пояснює відмінності між словом і реченням, реченням і текстом; знає вивчені правила написання слів, вимови їх, творення граматичних форм, конструювання речень, творення текстів; пояснює лексичне значення слів; наводить приклади слів –</p>	2	<p>Повторення вивченого в початкових класах. Текст. Речення. Слово. Усні й письмові висловлення, текст. Зміст, заголовок тексту. План тексту. Поділ зв'язного висловлення (тексту) на речення. Інтонація речень, різних за метою висловлення. Розділові знаки в кінці речення. Слово як компонент речення. Лексичне значення слова. Слово як частина мови. Добір слів для доповнення речення. Складання</p>	<p>Рекомендовані види роботи. Добір заголовка тексту. Колективне складання простого плану прослуханого або прочитаного тексту. Складання висловлення (тексту) за змістом прислів'я. Складання тексту-розповіді про свою школу (клас) із використанням запропонованих (самостійно дібраних) прислів'їв. Доповнення речення самостійно дібраними словами. Складання речень за опорними словами.</p>	

<p>різних частин мови. <u>Діяльнісна складова</u> визначає й формулює тему й основну думку прочитаного та прослуханого тексту, добирає до нього заголовки; складає простий план тексту; складає текст, висловлення, речення певного змісту; визначає належність слова до певної частини мови; помічає й виправляє орфографічні та пунктуаційні помилки (у межах вивченого). <u>Ціннісна складова</u> усвідомлює красу, багатство виражальних засобів української мови; обґрунтовує необхідність знання української мови та вміння висловлюватися чітко, точно, грамотно.</p>		<p>речень певного змісту.</p>		
<p><i>Учень (учениця):</i> <u>Знаннєва складова</u> знає визначення тексту, називає основні ознаки його; розуміє відмінності тексту від висловлення; пояснює особливості будови тексту; знає особливості будови опису предмета (тварини). <u>Діяльнісна складова</u> визначає тему та основну думку</p>			<p>Теоретичний матеріал. Текст. Змістова й композиційна єдність, зв'язність тексту. Тема, основна думка тексту, мікротема. Простий план тексту. Будова тексту (зачин, основна частина, кінцівка); абзац. Ключові слова в тексті. Усна й письмова форми тексту (висловлення). Типи мовлення: розповідь, опис, роздум, оцінка предмета (явища). <u>Особливості будови опису предмета (тварини).</u> Обов'язкові види роботи.</p>	<p>2</p>

<p>готового тексту; складає план тексту (простий); визначає ключові слова в тексті; аналізує будову тексту, виділяє <i>зачин, основну частину та кінцівку</i>; розрізняє тексти (уривки) за належністю до певного типу мовлення; складає текст, додержуючи змістової та композиційної єдності; здійснює вибіркового переказ тексту визначеного типу мовлення за колективно складеним планом. Ціннісна складова оцінює та обговорює зміст тексту; висловлює судження щодо порушених у тексті питань; обговорює відповідність тексту переказу необхідним вимогам (у межах вивченого).</p>			<p>Усний вибіркового переказ художнього тексту, що містить опис предмета, за колективно складеним планом.</p>	1
<p><i>Учень (учениця):</i> Знаннєва складова знає, що вивчає лексикологія; розуміє й витлумачує лексичне значення слів; зокрема синонімів та антонімів; наводить приклади слів, що належать до різних за значенням груп: синонімів, антонімів, омонімів;</p>	8 +1 на повтор.	<p>Лексикологія. Лексичне значення слова. Однозначні й багатозначні слова (<i>повторення</i>). Використання багатозначних слів у прямому й переносному значеннях (<i>повторення</i>). Лексична помилка та умовне позначення її (<i>практично</i>).</p>	<p>Рекомендовані види роботи. Аудіювання й читання тексту, у якому використано слова, вжиті в переносному значенні. Складання й розігрування діалогу-розпитування про корисність різних видів спорту (правила користування шкільною бібліотекою, правила користування мобільним телефоном та ін.) з використанням запропонованих (або самостійно дібраних) синонімів, антонімів. Складання й розігрування діалогу етикетного</p>	

<p>пояснює лексичні значення багатозначних слів, омонімів і паронімів з урахуванням контексту.</p> <p>Діяльнісна складова</p> <p>розрізняє пряме й переносне значення багатозначних слів, правильно використовує такі слова в мовленні;</p> <p>визначає в реченнях (текстах) і самостійно добирає синоніми, антоніми,</p> <p>використовує доцільно й правильно синоніми, антоніми в усному й писемному мовленні;</p> <p>користується тлумачним словником; а також словниками синонімів, антонімів, омонімів і паронімів;</p> <p>використовує синоніми як засіб зв'язку речень у тексті та для уникнення невиправданих повторів слів;</p> <p>помічає та виправляє лексичні помилки у своєму мовленні.</p> <p>Ціннісна складова</p> <p>усвідомлює багатство виражальних засобів української мови, зокрема багатство її лексичного складу;</p> <p>оцінює роль у мовленні слів, ужитих у переносному значенні, синонімів та анонімів;</p> <p>критично ставиться до</p>	<p>Тлумачний словник.</p> <p>Групи слів за значенням: синоніми, антоніми, омоніми (<i>повторення й поглиблення</i>). Пароніми.</p> <p>Ознайомлення зі словниками антонімів, синонімів, омонімів, паронімів.</p>	<p>характеру з використанням синонімічних етикетних формул вітання, прохання, вдячності (у музеї, бібліотеці, магазині, спортзалі та ін.) з урахуванням віку та статусу співрозмовника.</p> <p>Робота з деформованим текстом (заміна повторюваних слів синонімами, використання синонімів як засобу зв'язку речень у тексті).</p> <p>Складання усного опису предмета (квітки, куща калини, осіннього листя і т. ін.) за картиною.</p> <hr/> <p>Обов'язкові види роботи.</p> <p>Докладний усний переказ розповідного тексту художнього стилю з елементами опису тварини, що містить синоніми та антоніми (за колективно складеним простим планом).</p> <p>Докладний письмовий переказ тексту розповідного характеру з елементами опису предмета (тварини), що містить синоніми та антоніми (за колективно складеним планом).</p> <p>Аналіз письмового переказу.</p>	<hr/> <p style="text-align: center;">3</p>
--	--	---	---

<p>власного мовлення, усвідомлює необхідність використання мовних словників; усвідомлює й обговорює шляхи вдосконалення власного мовлення, зокрема збагачення словникового запасу; робить висновки щодо необхідності дотримання здорового способу життя, занять фізкультурою (спортом) (ЗБ); прагне успішно діяти в технологічному швидкозмінному середовищі (НЛ-4).</p>				
<p><i>Учень (учениця):</i> Знансва складова знає значущі частини слова; наводить приклади різних форм слова та спільнокореневих слів; пояснює правопис значущих частин слова правилами (у межах вивченого). Діяльнісна складова виділяє у слові значущі частини; розрізняє форми слова та спільнокореневі слова, змінні й незмінні слова; складає речення й мікротексти зі словами, що мають суфікси та префікси, які надають їм емоційного забарвлення й виразності; використовує доцільно слова, що містять антонімічні суфікси</p>	<p>9 +1 на повтор.</p>	<p>Будова слова. Орфографія. Основа слова (корінь, суфікс, префікс) і закінчення — значущі частини слова (<i>повторення й поглиблення відомостей</i>). Спільнокореневі слова й форми слова. Незмінні й змінні слова. Правопис значущих частин слова (повторення). Написання префіксів <i>пре-, при-, прі-</i>.</p>	<p>Рекомендовані види роботи. Редагування речень, що містять спільнокореневі слова й форми одного слова. Визначення в реченнях (текстах) і добір слів, що містять антонімічні суфікси та префікси. Аудіювання текстів фольклорних творів (колискових пісень, забавлянок, утішок), що містять слова із суфіксами, які надають слову значень зменшуваності й пестливості. Створення казки, текст якої містить слова, що надають слову значення збільшеності та згрубілості. Конструювання речень-компліментів (для привітання з днем народження, святом) з використанням слів із префіксом пре-. Складання опису тварини для Вікіпедії та опису тварини як героя оповідання (<i>усно</i>). Порівняння складених висловлень. Створення розповіді про відвідування зоопарку з використанням незмінних слів (назв тварин).</p>	<p>2</p>

<p>та префікси. записує правильно слова з вивченими орфограмами в значущих частинах, обґрунтовує написання їх правилами; знаходить і виправляє орфографічні помилки на вивчені правила; використовує спільнокореневі слова як засіб зв'язку речень у тексті. <u>Ціннісна складова</u> усвідомлює багатство виражальних засобів української мови; робить висновки щодо важливості удосконалення власного мовлення, зокрема збагачення словникового запасу словами різної будови.</p>			<p>Обов'язкові види роботи. Письмовий твір-опис предмета (тварини) з використанням слів із суфіксами та префіксами, що надають тексту емоційного забарвлення й виразності (у художньому стилі). Аналіз письмового твору-опису предмета (тварини).</p>	
<p><i>Учень (учениця):</i> <u>Знаннєва складова</u> знає, що вивчає фонетика, графіка, орфоепія, орфографія; знає українську абетку; розуміє та пояснює співвідношення між звуками й буквами; знає засоби милозвучності української мови; знає правила переносу слів із рядка в рядок; записує правильно слова з вивченими орфограмами;</p>	<p>30 +2 на повтор.</p>	<p>Фонетика. Графіка. Орфоепія. Орфографія. Звуки мови й звуки мовлення. Голосні й приголосні звуки. Приголосні тверді й м'які, дзвінки й глухі (<i>повторення</i>); вимова звуків, що позначаються літерами <i>г і г</i>. Позначення звуків мовлення на письмі. Алфавіт (абетка, азбука). Співвідношення звуків і букв. Звукове значення букв <i>я, ю, є, ї</i> та <i>щ</i> (<i>повторення</i>). Склад. Наголос. Орфоепічний словник і словник наголосів.</p>	<p>Рекомендовані види роботи. Виразне читання текстів з дотриманням правил орфоепії. Виявлення й аналіз помилок у наголошуванні слів у своєму мовленні та мовленні інших людей. Складання й розігрування діалогів з використанням слів, у вимові яких часто трапляються помилки (<i>випадок, черговий, вимова, запитання, завдання</i> та ін.). Колективне укладання переліку часто вживаних слів, у наголошуванні яких трапляються помилки. Проговорювання скоромовок, виконання артикуляційних вправ. Запис аудіоліста-привітання з дотриманням</p>	

<p>обґрунтовує написання слів відповідними орфографічними правилами; знає й пояснює особливості будови розповіді та елементарного роздуму. <u>Діяльнісна складова</u> розрізняє у словах тверді й м'які, дзвінки й глухі приголосні, ненаголошені й наголошені голосні звуки; пояснює звукове значення букв я, ю, є, і та и; поділяє слова на склади, правильно переносить з рядка в рядок; вимовляє звуки в словах відповідно до правил орфоєпії; використовує логічний наголос для виділення слів зі смисловим навантаженням; дотримується чергувань голосних і приголосних звуків; користується орфографічним словником і словником наголосів; помічає й виправляє орфоєпічні й орфографічні помилки, керуючись вивченими правилами; розпізнає у словах явища уподібнення, спрощення, чергування звуків. <u>Ціннісна складова</u></p>	<p>Орфоєпічна помилка (<i>практично</i>). Вимова наголошених і ненаголошених голосних. Ненаголошені голосні [e], [и], [o] в коренях слів. Ненаголошені голосні, що не перевіряються наголосом. Позначення на письмі ненаголошених голосних [e], [и] та [o] перед складом з наголошеним [y] в коренях слів. Орфографічний словник. Орфограма (<i>практично</i>). Орфографічна помилка (практично), її умовне позначення. Вимова приголосних звуків. Уподібнення приголосних звуків. Вимова і правопис префіксів роз-, без-Спрощення в групах приголосних. Найпоширеніші випадки чергування голосних і приголосних звуків (практично). Чергування [o] – [a], [e] – [i], [e] – [и]; [o], [e] з [i]; [и] – [i] після [ж], [ч], [ш], [шч] та [г], [к], [х] у коренях слів; [г], [к], [х] – [ж], [ч], [ш] – [з'], [ц'], [с']. Основні випадки чергування у – в, і – й, з – із – зі (правила милозвучності). Вимова і правопис префіксів з- (зі-, с-), роз (розі-). Позначення м'якості приголосних на письмі буквами ь, і, є, ю, я. Основні правила переносу.</p>	<p>правил орфоєпії. Складання речень і мікротекстів, що містять слова, у вимові яких трапляються помилки. Укладання пам'ятки щодо дотримання найпоширеніших чергувань приголосних звуків. Упорядкування за абеткою імен героїв улюблених мультфільмів. <u>Теоретичний матеріал.</u> Особливості будови розповіді та елементарного роздуму. Обов'язкові види роботи. Докладний усний переказ художнього тексту розповідного характеру з елементами роздуму. Письмовий твір-роздум на тему, пов'язану з життєвим досвідом учнів, у художньому стилі за колективно складеним планом (орієнтовні теми: «Чому людина має бути чемною», «Чому потрібно захищати слабших», «Чому потрібно вивчати іноземну мову»); Аналіз письмового твору. Есе (розмірковування в довільній формі) про красу й милозвучність української мови.</p>	<hr/> <p style="text-align: center;">6</p>
---	---	--	---

<p>усвідомлює красу, естетичну довершеність української мови, зокрема її милозвучність і мелодійність; виявляє відкритість до пізнання різних культур через мови.</p>		<p>Правила вживання знака м'якшення (повторення й поглиблення). Правила вживання апострофа.</p>		
<p>Учень (учениця): Знаннєва складова знає, що вивчає синтаксис і пунктуація; знає та формулює визначення словосполучення та речення; пояснює відмінність між словосполученням і реченням; наводить приклади словосполучень, речень, що належать до різних видів за метою висловлення та емоційним забарвленням; знає головні члени речення; наводить приклади двоскладних й односкладних речень. Діяльнісна складова відрізняє словосполучення від слова й речення; визначає у словосполученні головне й залежне слова; розпізнає види речень за метою висловлення, інтонацією, емоційним забарвленням; визначає частини складного речення, що мають будову</p>	<p>6 +1 на повтор.</p>	<p>Відомості із синтаксису й пунктуації. Словосполучення. Відмінність словосполучення від слова й речення. Головне й залежне слово в словосполученні.. Речення, його граматична основа (підмет і присудок). Речення з одним головним членом (загальне ознайомлення). Види речень за метою висловлення; за емоційним забарвленням: окличні й неокличні (повторення). Пунктуаційна помилка та її умовне позначення (практично).</p>	<p>Рекомендовані види роботи. Складання висловлення з використанням опорних словосполучень (наприклад: <i>улюблені книжки, відповіді на запитання, запам'ятаю назавжди</i>). Створення тексту інформації для шкільного веб-сайта або шкільної газети про цікавий випадок із життя класу з використанням різних за метою висловлення речень. Аудіозапис для шкільної радіогазети повідомлення, що містить окличні й неокличні речення.</p> <hr/> <p>Обов'язкові види роботи. Письмовий твір-роздум за колективно складеним планом у художньому стилі (орієнтовні теми: «Чому необхідно знати історію свого народу», «Чому потрібно знати звичаї свого народу», «Чого не можна купити за гроші», «Чому потрібно берегти природу»)). Аналіз письменного твору.</p>	<p>2</p>

<p>простих; правильно інтонуює речення; розставляє та обґрунтовує розділові знаки в кінці речення; визначає в реченні головні члени; помічає й виправляє пунктуаційні помилки (у межах вивчених правил); критично мислить, аналізує моральні дилеми, виходячи з досвіду власного життя. Ціннісна складова усвідомлює багатство виражальних засобів української мови, зокрема її граматичну досконалість; представляє й аргументує свою позицію в шкільному ЗМІ, додержує таких правил етики, як правдивість, дотримання прав людини; усвідомлює суть понять <i>патріотизм, відповідальність за долю батьківщини (НЛ-2)</i>; обґрунтовує необхідність збереження та відновлення природного середовища (НЛ-1).</p>				
<p><i>Учень (учениця):</i> Знаннєва складова знає другорядні члени речення; формулює визначення додатка, означення, обставини. Діяльнісна складова</p>	<p>5</p>	<p>Другорядні члени речення: додаток, означення, обставина.</p>	<p>Рекомендовані види роботи. Діалог-розпитування (орієнтовні теми: «Домашня тварина, про яку ти мрієш» (з використанням реплік-речень, що містять означення), «Твоє улюблене заняття» (з використанням реплік-речень, що містять додатки), «Як пройти до</p>	

<p>розрізняє додатки, означення, обставини, визначає їх у реченні; будує речення, поширюючи їх додатками, означеннями, обставинами;</p> <p>складає речення з урахуванням мети й ситуації спілкування;</p> <p>використовує виражальні можливості другорядних членів речення у своєму мовленні.</p> <p>Ціннісна складова</p> <p>усвідомлює багатство виражальних засобів української мови;</p> <p>робить висновки щодо значення будови речення для точності висловлення думки.</p>			<p>музею» (з використанням реплік-речень, які містять обставини).</p>	
<p><i>Учень (учениця):</i></p> <p>Знаннєва складова</p> <p>пояснює роль однорідних членів речення, звертань, вставних слів (словосполучень, речень) у мовленні;</p> <p>формулює правила вживання розділових знаків у реченнях, ускладнених однорідними членами, звертаннями та вставними словами (словосполученнями).</p> <p>Діяльнісна складова</p> <p>розпізнає однорідні члени речення, узагальнювальні слова при них, звертання, вставні слова в реченні та складні речення;</p>	<p>10</p>	<p>Речення з однорідними членами (без сполучників і зі сполучниками а, але, і). Кома між однорідними членами. Узагальнювальне слово в реченні з однорідними членами. Двокрапка й тире при узагальнювальних словах у реченнях з однорідними членами.</p> <p>Звертання. Непоширені й поширені звертання. Розділові знаки при звертанні (<i>повторення</i>).</p> <p>Ознайомлення з найбільш уживаними вставними словами та сполученнями слів (<i>практично</i>). Виділення вставних слів на письмі</p>	<p>Рекомендовані види роботи.</p> <p>Аудіювання уривка з твору сучасної дитячої літератури, що містить однорідні члени речення. Формулювання відповідей на запитання за змістом прослуханого уривка з використанням однорідних членів речення.</p> <p>Складання висловлення «Мої улюблені квіти» («Шкільний сад», «Що ми побачили в лісі») з використанням узагальнювальних слів при однорідних членах речення.</p> <p>Складання тексту вітальної листівки з нагоди Дня матері з використанням звертань.</p> <p>Складання інформації до шкільного веб-сайта про цікавий випадок з життя класу (з використанням вставних слів і словосполучень).</p> <p>Обов'язкові види роботи.</p> <p>Письмовий докладний переказ тексту розповідного</p>	<p>5</p>

<p>складає речення з однорідними членами, звертаннями, вставними словами й складні речення та використовує їх у власному мовленні;</p> <p>будує діалоги на визначені теми й відповідно до запропонованої ситуації, доцільно використовуючи однорідні члени речення, звертання і вставні слова;</p> <p>інтонує правильно речення з однорідними членами, звертаннями, вставними словами й складні речення;</p> <p>розставляє розділові знаки між однорідними членами, при звертаннях і вставних словах, між частинами складного речення, обґрунтовує їх уживання відповідними правилами;</p> <p>знаходить і виправляє пунктуаційні помилки на вивчені правила;</p> <p>складає висловлення з урахуванням адресата мовлення, використовуючи різні за будовою (прості й складні) речення.</p> <p>Ціннісна складова</p> <p>усвідомлює значення однорідних членів речення, звертань, вставних слів у мовленні;</p> <p>цінує співрозмовника (адресата</p>	<p>комами.</p> <p>Складні речення з безсполучниковим і сполучниковим зв'язком.</p> <p>Кома між частинами складного речення, з'єднаними безсполучниковим і сполучниковим зв'язком.</p>	<p>характеру з елементами роздуму, що містить однорідні члени речення.</p> <p>Аналіз письмового переказу.</p> <p>Лист до рідної людини з використанням звертань та вставних слів.</p> <p>Ділові папери. Оформлення конверта (або адреси на поштової листівці).</p>	
---	--	---	--

<p>листа), виявляє до нього увагу та повагу; визнає право кожного мати й вільно висловлювати власну думку; робить висновки щодо необхідності виявляти у спілкуванні делікатність, тактовність, уміти уникати конфліктів та домовлятися; усвідомлює потребу в цінностях, зокрема родинних; усвідомлює наслідки, що можуть бути спричинені непорозуміннями між рідними людьми, обґрунтовує необхідність їх уникання.</p>				
<p><i>Учень (учениця):</i> <u>Знаннєва складова</u> пояснює відмінності між прямою та непрямою мовою; наводить приклади речень із прямою мовою; записує правильно речення з прямою мовою в різних щодо слів автора позиціях; записує правильно текст, що містить діалог. <u>Діяльнісна складова</u> розрізняє слова автора й пряму мову в реченні з прямою мовою; правильно інтонує речення з прямою мовою; ставить розділові знаки при</p>	<p>6</p>	<p>Пряма мова. Діалог. Розділові знаки в реченнях із прямою мовою. Тире при діалозі.</p>	<p>Рекомендовані види роботи. Складання розповіді «Мудрі батькові поради» («Улюблені пісні моєї мами», «Чого навчив мене мій тренер») з використанням речень, що містять пряму мову. Інсценування байки, текст якої містить діалог.</p>	

<p>прямій мові й діалозі, обґрунтовує їх правилами; знаходить і виправляє пунктуаційні помилки на вивчені правила; складає тексти, використовуючи речення з прямою мовою, діалогом. Ціннісна складова усвідомлює роль прямої мови в реченнях і текстах; цінує досвід старших поколінь, поважає досвід і дослухається порад старших членів родини.</p>				
<p><i>Учень (учениця):</i> Знансва складова знає групи слів за значенням, будову слова, основні правила вимови та правопису слів, основні відомості із синтаксису та пунктуації. Діяльнісна складова класифікує й систематизує вивчені відомості; узагальнює поняття, закономірності, правила; застосовує здобуті знання, уміння, навички й досвід у нових навчальних та життєвих ситуаціях.</p>	<p>6</p>	<p>Повторення й узагальнення вивченого в кінці року. Лексикологія. Будова слова й орфографія. Фонетика й графіка. Орфоепія й орфографія. Синтаксис і пунктуація.</p>	<p>Рекомендовані види роботи. Тлумачення лексичного значення ужитих у реченнях (текстах) слів, добір синонімів, антонімів. Читання речень (текстів) з дотриманням правил вимови слів та інтонуювання речень. Написання речень і текстів з поясненням написання слів та вживання розділових знаків.</p>	

Орієнтовний зміст навчального матеріалу			Орієнтовні вимоги до рівня соціокультурної компетентності учнів
Сфери відношень	Тематика текстів	Теми висловлювань учнів	
<p>Я і українська мова й література.</p> <p>Я і Батьківщина (її природа, історія)</p> <p>Я і національна культура (звичаї, традиції, свята, культура взаємин, українська пісня).</p> <p>Я і мистецтво (традиційне й професійне).</p>	<p>Українська мова — один з найважливіших складників української культури.</p> <p>Дивовижний світ української природи. Єдність із рідною природою в різні пори року. Історичне минуле України на різних етапах розвитку українського народу. Історія мого міста, села — частина історії України. Запорозьке козацтво в українській історії й національній самосвідомості. Герої доби козацтва.</p> <p>Національна державна символіка України.</p> <p>Культурна спадщина України. Коріння української культури. Залишки Трипільської культури. Національні звичаї, традиції, обряди й свята — віковічні духовні засади розвитку народу. Багатство народної символіки.</p>	<p>«Мова — найцінніший скарб, мудра берегиня народу».</p> <p>«Чому треба берегти рідну мову».</p> <p>«Із чого починається Батьківщина».</p> <p>«Чому необхідно знати свою історію».</p> <p>«Не хлібом єдиним живе людина», «Народна пісня — душа народу».</p> <p>«Краса врятує світ», «Моя зустріч із прекрасним».</p> <p>«Ой роде наш красний», «Вірний приятель — то найбільший скарб».</p> <p>«Шкільна родина», «Я — українець (українка)».</p>	<p>Учень (учениця):</p> <p>сприймає, аналізує, оцінює прочитані чи почуті відомості та добирає й використовує ті з них, які необхідні для досягнення певної комунікативної мети, зокрема використовує українську мову як засіб формування ціннісної позиції щодо громадянського патріотизму, любові до Батьківщини, української природи, почуття гордості за свою країну, поваги до її історії, культури й історичних пам'яток, сімейних цінностей, визнання цінності здоров'я свого й інших, оптимізм у сприйманні світу;</p> <p>усвідомлює необхідність бути готовим і здатним дотримуватися морально-етичних норм стосовно дорослих і ровесників у школі, позашкільному житті, дома, суспільно корисній діяльності.</p>

<p>Я і ти (члени родини, друзі, товариші).</p>	<p>Народне українське мистецтво — вищий вияв творчого генія народу. Народні митці України.</p>	<p>«Ким я б хотів(ла) бути і стати й чому?», «Які риси характеру я хочу в собі виховати?».</p>	
<p>Я і ми (класний колектив, народ, людство)</p>	<p>Родинно-побутова культура: структура, функції сім'ї, глибока й всеперемагаюча материнська, батьківська любов до дітей, шанобливе ставлення до бабусі й дідуся, родичів, прив'язаність до отчого дому.</p>		
<p>Я як особистість</p>	<p>Моя школа, мій клас. Значення колективізму. Український народ. Людська спільнота.</p> <p>Покликання людини. Творче, самобутнє світобачення кожної особистості, реалізація її творчого потенціалу. Видатні українці.</p>		

Діяльнісна (стратегічна) змістова лінія

Види загально-навчальних умінь	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
<p>Організаційно-контрольні</p>	<p>Учень (учениця) з допомогою вчителя: визначає мету власної пізнавальної діяльності; планує діяльність для досягнення мети; реалізує визначений план;</p>

	оцінює здобутий результат.
Загальнопізнавальні (інтелектуальні, інформаційні)	Учень (учениця) <i>з необхідною допомогою вчителя:</i> аналізує мовні й позамовні поняття, явища, закономірності; порівнює, узагальнює їх; виділяє головне з-поміж другорядного; здобуває інформацію з різноманітних джерел (довідкової, художньої літератури, ресурсів Інтернету тощо), здійснює бібліографічний пошук, працює з текстами вивчених типів, стилів і жанрів мовлення; систематизує, зіставляє, інтерпретує готову інформацію; моделює мовні й позамовні поняття, явища, закономірності.
Творчі	Учень (учениця) <i>з певною допомогою вчителя:</i> уявляє словесно описані предмети та явища; переносить раніше засвоєні знання та вміння в нову ситуацію; помічає й формулює проблему в процесі навчання; усвідомлює структуру предмета вивчення; робить припущення щодо способу розв'язання певної проблеми; добирає аргументи для його доведення (у нескладних випадках).
Естетико-етичні	помічає красу в мовних явищах, явищах природи, мистецтві, вчинках і зверненнях людей; спроможний критично оцінювати власні вчинки.

6 клас

(122 год, 3,5 год на тиждень)

(7 год – резерв годин для використання на розсуд учителя.

Контрольні роботи проводяться за рахунок годин, указаних у таблиці)

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів	К-сть годин	Зміст навчального матеріалу		К-сть годин
		Мовна змістова лінія 92 год	Мовленнєва змістова лінія 23 год	
Учень (учениця): Знаннєва складова	1	Вступ. Краса й багатство української мови.	Рекомендовані види роботи. Аудіювання та обговорення тексту,	

<p>знає засоби милозвучності української мови; знаходить їх у тексті (реченнях), використовує в мовленні; знає й розуміє особливості української мови, які забезпечують точність, виразність, образність вислову. <u>Діяльнісна складова</u> добирає засоби мови, відповідні меті й ситуації спілкування; розпізнає синоніми, антоніми, використовує їх у мовленні; <u>Ціннісна складова</u> усвідомлює естетичну цінність української мови; оцінює словникове багатство української мови; усвідомлює права й мовні обов'язки учнів як громадян своєї держави; розуміє й обґрунтовує необхідність вільного володіння державною мовою.</p>			<p>Коментування висловів відомих людей про красу та багатство української мови. Записування речень (висловлень). Колективне складання простого плану висловлення на тему «Багатство української мови».</p>	
<p><i>Учень (учениця):</i> <u>Знаннєва складова</u> розуміє, як пов'язані мова і мовлення; має уявлення та пояснює зміст понять <i>мовлення, види мовленнєвої діяльності, ситуація спілкування, адресат мовлення, мета спілкування;</i> знає типи мовлення (<i>розповідь,</i></p>			<p>Теоретичний матеріал. Види мовленнєвої діяльності (<i>повторення й поглиблення вивченого</i>). Загальне уявлення про ситуацію спілкування та її складники: адресат мовлення (той, хто говорить або пише), адресант мовлення (той, до кого спрямоване мовлення), тема та основна думка висловлення, мета й місце спілкування (<i>практично</i>). <u>Повторення вивченого про типи мовлення.</u> <u>Обов'язкові види роботи.</u></p>	<p>2</p>

<p><i>опис, роздум, оцінка (предмета, явища), наводить приклади</i> відповідних висловлень; пояснює відмінність між мовленням усним і писемним, монологічним і діалогічним; знає й використовує доцільні етикетні формули відповідно до різних ситуацій спілкування, віку та статусу співрозмовника. <u>Діяльнісна складова</u> застосовує всі види мовленнєвої діяльності; аналізує й осмислює ситуацію спілкування, визначає її складники; виявляє спроможність ініціювати комунікативну взаємодію (ПФГ); виявляє здатність логічно обґрунтовувати висловлювані думки й оцінки; усвідомлює важливість додержання правил спілкування: ввічливості, привітності, доброзичливості, уваги до співрозмовника, стриманості, тактовності; дотримується правил етикету в поведінці й під час спілкування. <u>Ціннісна складова</u> сприймає спілкування як цінність; поважає права й думки співрозмовників;</p>		<p>Складання й розігрування діалогу етикетного характеру відповідно до запропонованої ситуації спілкування етикетного характеру (вітання, знайомство й представлення, пропозиція допомоги людині, що опинилася в скрутній ситуації).</p> <p>Складання й розігрування діалогу відповідно до ситуації спілкування, пов'язаної з обміном думками, життєвим досвідом учнів щодо безпеки спілкування телефоном та в мережі Інтернет.</p> <p>Складання й розігрування діалогів (телефонних розмов), що передбачають уникання небажаного й небезпечного спілкування, протистояння маніпулятивним впливам.</p> <hr/> <p>Рекомендовані види роботи. Читання текстів (уривків), що належать до різних типів мовлення. Аудіювання текстів діалогічного й монологічного характеру, у яких поєднано різні типи мовлення (розповідь, опис, елементи роздуму). Сприймання під час читання авторської оцінки інформації, прямо вираженої в тексті.</p>	<p>1</p>
--	--	---	-----------------

<p>розуміє почуття й мотиви співрозмовника; усвідомлює небезпеку можливого негативного впливу й маніпуляцій у процесі спілкування телефоном та в мережі Інтернет; робить висновки про необхідність протистояти й протидіяти негативним впливам, допомагати в такому протистоянні іншим.</p>				
<p><i>Учень (учениця):</i> <u>Знансва складова</u> знає визначення словосполучення й речення, пояснює різницю між ними; наводить приклади словосполучень і речень; простих речень, що містять однорідні члени речення, звертання, вставні слова; складних речень; пояснює роль звертань, вставних слів (словосполучень) та однорідних членів речення в мовленні; пояснює вживання розділових знаків у простих реченнях, що містять однорідні члени речення, звертання, вставні слова, та між частинами складних речень за вивченими правилами. <u>Діяльнісна складова</u> розрізняє словосполучення й речення, прості й складні речення;</p>	<p>4</p>	<p>Повторення, узагальнення й поглиблення вивченого. Словосполучення і речення. Головні члени речення. Просте речення. Звертання, вставні слова, однорідні члени речення в простому реченні. Складне речення. Пряма мова. Діалог. Основні орфограми та пунктограми (<i>за вибором учителя</i>)</p>	<p>Рекомендовані види роботи. Складання простих речень певної тематики з використанням поданих словосполучень. Поширення простих речень однорідними членами. Добір узагальнювальних слів до вжитих у реченнях однорідних членів. Складання листа до осені з використанням риторичних звертань та однорідних членів речення (<i>письмово</i>). Складання тексту листівки (електронного листа), що містить привітання з Днем учителя (днем народження, сімейним святом) з використанням звертань, вставних слів (словосполучень) та однорідних членів речення. Складання висловлення «Поїдемо поговорити з лісом!» («Про що розповіла верба») з використанням прямої мови (<i>усно</i>). Складання та розігрування діалогу — обміну думками та враженнями (від прочитаної книжки, переглянутого фільму) з використанням звертань, вставних слів і словосполучень.</p>	

<p>визначає головне й залежне слова у словосполученні; визначає головні та другорядні члени речення; знаходить у реченні вставні слова, звертання та однорідні члени речення; називає частини мови, якими вони виражені; будує речення зі звертаннями, вставними словами, однорідними членами речення; із простих речень — складне; речення з прямою мовою. розставляє правильно розділові знаки в простих ускладнених реченнях, складних реченнях (у межах вивченого); знаходить і виправляє орфографічні й пунктуаційні помилки на вивчені правила. Ціннісна складова сприймає спілкування як цінність; поважає права й думки співрозмовників; цінує духовно наснажене, емоційно багате спілкування між людьми (НЛ-3), що виявляється у висловленні уваги й поваги засобами листування; усвідомлює необхідність гармонійного співіснування людини й природи, збереження й захисту довкілля (НЛ-1).</p>				
--	--	--	--	--

<p><i>Учень (учениця):</i> Знаннєва складова знає сфери вживання, основні види (жанри) висловлень, загальні та мовні ознаки основних стилів мовлення; розуміє основну функцію, сферу вживання офіційно-ділового стилю; називає загальні та мовні ознаки офіційно-ділового стилю; знає основні види сучасних засобів масової інформації (ЗМІ); розуміє й пояснює мету створення оголошень як оптимального способу передавання корисної для людей інформації; знає реквізити оголошення як ділового папера; знає й розуміє критерії визначення наданої ЗМІ якісної та корисної інформації. Діяльнісна складова розрізняє стилі мовлення (розмовний, художній, науковий, офіційно-діловий, публіцистичний); визначає сферу використання їх; складає текст оголошення в офіційно-діловому стилі з дотриманням основних вимог; помічає й виправляє стилістичні огріхи у висловленнях і текстах.</p>		<p>Теоретичний матеріал. Повторення відомостей про стилі мовлення. Поняття про офіційно-діловий стиль. Рекомендовані види роботи. Виразне читання вголос художніх, науково-популярних текстів (уривків) різних жанрів (оповідання, статті, казки, байки та ін.). Читання та обговорення текстів, що належать до різних стилів.</p> <hr/> <p>Обов'язкові види роботи. Ділові папери. Оголошення для розміщення на шкільному веб-сайті (на шкільній дошці оголошень) про очікувану подію (екскурсію учнів до музею, відвідання театру, організацію поїздки до Канівського музею Тараса Шевченка на території Шевченківського національного заповідника та ін.).</p>	<p>1</p> <hr/> <p>1</p>
---	--	---	---------------------------------------

<p>Ціннісна складова усвідомлює необхідність добре організованого обміну інформацією в суспільстві; усвідомлює призначення друкованих та віртуальних ЗМІ, інших інформаційних джерел; оцінює текст оголошення (зміст, форму, мовне оформлення).</p>				
<p><i>Учень (учениця):</i> Знаннєва складова знає та розуміє значення основних термінів розділу; пояснює лексичне значення слова; пояснює поділ слів на власне українські й запозичені; розуміє й пояснює причини вилучення з активного вжитку певних слів (історизмів, архаїзмів) та появи того чи іншого неологізму; пояснює відмінність між словами загальноновживаними та стилістично забарвленими, доцільно їх використовує; обґрунтовує вживання в наукових і художніх текстах застарілих і діалектних слів; пояснює відмінність між термінами та професійними словами; знає правила написання іншомовних слів. Діяльнісна складова</p>	<p>8 +1 год на повтор.</p>	<p>Лексикологія Групи слів за походженням: власне українські й запозичені (іншомовного походження) слова. Тлумачний словник української мови. Словник іншомовних слів. Лексична помилка (тавтологія, калькування, вживання слів у невласливих значеннях тощо) та умовне позначення її (<i>практично</i>). Написання слів, що увійшли в українську мову з інших мов (слова іншомовного походження): букви и, і; правопис знака м'якшення й апострофа; подвоєння букв у загальних і власних назвах іншомовного походження. Активна й пасивна лексика української мови: застарілі слова (архаїзми й історизми), неологізми. Групи слів за вживанням: загальноновживані й стилістично забарвлені слова, діалектні, професійні слова й терміни, просторічні слова. Пароніми (<i>практично</i>).</p>	<p>Рекомендовані види роботи. Добирання українських відповідників до вжитих у реченнях (текстах) іншомовних слів. Докладний усний переказ тексту із завданням: заміною іншомовних слів українськими відповідниками. Переказування тексту легенди (казки) зі збереженням використаних у ньому архаїзмів та історизмів. Обґрунтування доцільності вживання таких слів у творах певних жанрів. Колективне укладання словничка популярних у шкільному житті неологізмів. Створення висловлення-роздуму «Професія моїх батьків» («Ким я мрію стати») з використанням професійних слів, неологізмів. Редагування речень і текстів, у яких допущено лексичні помилки.</p>	

<p>розрізняє слова за походженням (власне українські та запозичені); користується словниками: тлумачним та іншомовних слів; записує правильно іншомовні слова; замінює за можливості іншомовне слово українським відповідником; розрізняє активну й пасивну лексику; розпізнає серед застарілих слів архаїзми та історизми; розрізняє слова загальноновживані та стилістично забарвлені; доречно вживає вивчені пласти лексики у власному мовленні; визначає їхню роль у текстах різних стилів; редагує речення й тексти, у яких допущено лексичні помилки.</p> <p>Ціннісна складова сприймає вживання просторічних слів (росіянізмів, вульгаризмів, перекручених слів) за вияв низького рівня мовленнєвої культури; критично ставиться до надмірного вживання іншомовних слів у мовленні, надає перевагу українським словам; шанує родину, співвідносить себе з нею, цікавиться життям і професійною діяльністю батьків; замислюється про майбутнє,</p>				
---	--	--	--	--

<p>прагне успішно діяти в технологічному швидкозмінному середовищі (НЛ-4).</p>				
<p><i>Учень (учениця):</i> Знанська складова знає, що вивчає фразеологія; наводить приклади фразеологізмів; розуміє та пояснює значення фразеологізмів. Діяльнісна складова визначає фразеологізми в реченнях і текстах; використовує доречно фразеологізми в мовленні; добирає фразеологічні синоніми та антоніми; користується фразеологічним словником та фразеологічними довідниками; визначає синтаксичну роль фразеологізмів у реченнях; редагує речення й тексти, у яких фразеологізми вжито неправильно. Ціннісна складова усвідомлює роль фразеологізмів у мовленні; робить висновки про виявлену у фразеологізмах спостережливість і мудрість народу; оцінює здібності, вміння, риси вдачі людей, уміє схарактеризувати їх відповідними</p>	<p>5 +1 год на повтор.</p>	<p>Фразеологія. Фразеологізми. Поняття про фразеологізм, його лексичне значення. Джерела українських фразеологізмів. Прислів'я, приказки, крилаті вирази, афоризми як різновиди фразеологізмів. Фразеологізми в ролі членів речення. Ознайомлення із фразеологічним словником.</p>	<p>Рекомендовані види роботи. Аудіювання текстів художнього та розмовного стилів, які містять фразеологізми, тлумачення значення стійких словосполучень. Пояснення значення прислів'їв, приказок, крилатих висловів. Тлумачення зі словником та використання в реченнях багатозначних фразеологізмів (наприклад: <i>колоти очі; розправляти крила; роззявляти рота</i>), синонімічних (наприклад: <i>загнати в тісний кут — загнати на слизьке</i>), антонімічних (наприклад: <i>хоч греблю гати — як кіт наплакав</i>). Колективне укладання словничка фразеологізмів на позначення певних якостей (наприклад: <i>золоті уста — красномовність; гострий на язик — дотепність</i>) або рис характеру особистості (<i>лицар без страху і догани, держить хвіст бубликом, підшитий лисом</i> і т. ін.). Редагування речень і текстів, у яких неправильно вжито фразеологізми.</p>	

фразеологізмами.				
<p>Учень (учениця):</p> <p><u>Знаннєва складова</u> знає та пояснює зміст поняття <i>текст</i>;</p> <p>називає основні ознаки тексту; знає особливості будови тексту, мовні засоби зв'язку між його частинами; знає та пояснює будову елементарного роздуму.</p> <p><u>Діяльнісна складова</u> застосовує знання про текст, його будову, ознаки, засоби зв'язності для побудови висловлення на визначену тему; створює елементарний роздум; доречно поєднує різні типи мовлення, створюючи висловлення типу розповіді з елементами роздуму; добирає й систематизує для самостійних висловлень (творів) матеріал на основі різних інформаційних джерел (зокрема й ресурсів Інтернету); складає складний план прослуханого або прочитаного тексту та простий план власного висловлення; складає текст твору-роздуму на основі власних спостережень і вражень за простим планом.</p> <p><u>Ціннісна складова</u></p>			<p>Теоретичний матеріал. Повторення вивченого про текст, його основні ознаки, особливості будови тексту, використання мовних засобів зв'язку між його частинами. Основні джерела матеріалу для твору (<i>практично</i>).</p> <p>Складний план прослуханого або прочитаного тексту; простий план власного висловлення.</p> <p>Будова елементарного роздуму.</p> <hr/> <p>Обов'язкові види роботи. Докладний усний переказ художнього тексту розповідного характеру з елементами роздуму. Письмовий твір-роздум про вчинки людей на основі власних спостережень і вражень у художньому стилі (орієнтовні теми: «Чому я пишаюся своїм товаришем», «Який вчинок можна вважати героїчним», «У яких вчинках виявляється людська шляхетність») з використанням фразеологізмів. Аналіз письмового твору.</p>	<p>2</p> <hr/> <p>1</p> <p>2</p>

<p>виявляє об'єктивність, толерантність і тактовність в оцінці вчинків людей; може співвіднести вчинок людини з принципами справедливості, порядності, сміливості, громадянської відповідальності (НЛ-2); помічає й виправляє недоліки у своєму й чужому мовленні.</p>				
<p><i>Учень (учениця):</i> Знає <u>складова</u> знає основні способи словотвору; пояснює чергування приголосних при творенні слів правилами; правильно записує й вимовляє складні й складноскорочені слова, пояснює їх правопис правилами. Діяльнісна складова визначає способи творення слів; самостійно утворює нові слова вивченими способами; дотримується правил чергування приголосних при творенні слів; створює словотвірний ланцюжок, здійснює словотвірний розбір слова; утворює й використовує складноскорочені слова у власному мовленні, правильно узгоджуючи їх із прикметниками й дієсловами; знаходить, пояснює й виправляє орфографічні помилки</p>	<p>9 + 1 год на повтор.</p>	<p>Словотвір. Орфографія Змінювання і творення слів. Твірне слово. Основні способи словотворення: префіксальний, суфіксальний, префіксально-суфіксальний, безафіксний (відкидання від твірного слова префіксів, суфіксів і закінчення), складання основ (або слів), аббревіатури, перехід слів з однієї частини мови в іншу. Словотвірний ланцюжок. Словотвірний розбір слова. Зміни приголосних при творенні слів: іменників із суфіксом -ин(а) від прикметників на -ський, -цький; буквосполученням -чн- (-шн-). Зміни приголосних при творенні відносних прикметників із суфіксами -ськ-, -цьк-, -зьк- та іменників із суфіксами -ств(о), -ств(о), -цтв(о). Складні слова. Сполучні о, е в складних словах. Творення складноскорочених слів. Правопис складних слів разом і через дефіс, написання слів з пів-; правопис</p>	<p>Рекомендовані види роботи. Створення оповідання про віртуальну мандрівку Україною з використанням іменників, утворених від поданих прикметників (наприклад: <i>пoltавський — Полтавщина; вінницький — Вінниччина</i> та ін.). Створення мультимедійної презентації (міні-сценарію мультфільму) про пригоди сучасних школярів у Запорозькій Січі (середньовічному Києві, казковій країні та ін.) з використанням прикметників із суфіксами -ськ-, -цьк-, -зьк- (наприклад: <i>козацький, запорозький, молодецький</i> та ін.). Створення допису до шкільного веб-сайта про українських меценатів з використанням складних слів (наприклад: <i>добродій, милосердя, життєпис, благодійність</i>).</p>	

<p>на вивчені правила; користується орфографічним словником. <u>Ціннісна складова</u> оцінює позитивно вчинки й поведінку людей, які захищають свою країну, морально й матеріально підтримують інших, допомагають їм у біді (НЛ-2).</p>		складноскорочених слів.		
<p><i>Учень (учениця):</i> <u>Знаннєва складова</u> знає, що вивчає морфологія; називає самостійні частини мови, наводить приклади їх. <u>Діяльнісна складова</u> визначає самостійні частини мови в реченнях, з'ясовує їх граматичні ознаки (у межах вивченого); розрізняє самостійні та службові частини мови; використовує самостійні частини мови в усних і письмових висловленнях; помічає та виправляє граматичні помилки в реченнях. <u>Ціннісна складова</u> критично оцінює рівень власних знань, виявляє прагнення поліпшувати власне мовлення, правильно використовуючи самостійні частини мови.</p>	<p>1 на повтор.</p>	<p>Морфологія. Орфографія Повторення вивченого про самостійні частини мови в попередніх класах. Загальна характеристика частин мови. Граматична помилка, умовне позначення її (<i>практично</i>).</p>	<p>Рекомендовані види роботи. Читання мовчки художнього тексту розповідного характеру з елементами опису приміщення. Обговорення ролі опису приміщення в художніх і наукових текстах. Колективне складання плану прочитаного тексту. Визначення в пунктах плану самостійних і службових частин мови. Колективне складання (заповнення) таблиці «Частини мови». Самостійне складання простого плану власного висловлення «Що я знаю про частини мови». Обговорення складених планів. Колективне складання «лінгвістичної» казки (орієнтовна назва: «Чому частини мови посварились і як вони помирились»).</p>	
<p><i>Учень (учениця):</i> <u>Знаннєва складова</u></p>	<p>20</p>	<p>Іменник. Іменник як частина мови: загальне</p>	<p>Рекомендовані види роботи. Складання інформаційного допису до шкільної</p>	

<p>знає морфологічні ознаки іменника;</p> <p>розуміє особливості відмінювання іменників кожної відміни, іменників, що мають форму лише множини;</p> <p>знає й пояснює написання й відмінювання чоловічих і жіночих прізвищ, імен по батькові, <i>не</i> з іменниками, написання іменників-власних назв, правопис суфіксів іменників.</p> <p>Діяльнісна складова</p> <p>знаходить іменники в реченні;</p> <p>визначає належність іменника до певного роду, відмінкову форму та число іменників;</p> <p>класифікує іменники за родами, відмінами, групами;</p> <p>порівнює відмінкові закінчення іменників різних відмін і груп;</p> <p>визначає синтаксичну роль іменників у реченні, доречно використовує в мовленні іменники всіх числових та відмінкових форм;</p> <p>виявляє закономірності у правописі відмінкових закінчень іменників певної відміни та іменників, що мають лише форму множини;</p> <p>визначає в іменниках вивчені орфограми;</p> <p>помічає й виправляє граматичні та</p>	<p>значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль.</p> <p>Іменники загальні й власні, конкретні та абстрактні (<i>повторення й поглиблення</i>).</p> <p>Велика буква та лапки у власних назвах Збірні іменники.</p> <p>Рід іменників (<i>повторення</i>). Іменники спільного роду.</p> <p>Число іменників (<i>повторення</i>). Іменники, що мають форми тільки однини або тільки множини.</p> <p>Відмінки іменників. Кличний відмінок. Відмінювання іменників. Поділ іменників на відміни й групи.</p> <p>Відмінювання іменників I відміни.</p> <p>Відмінювання іменників II відміни. Особливості відмінювання іменників чоловічого роду в родовому відмінку. Букви -а (-я), -у (-ю) в закінченнях іменників чоловічого роду другої відміни.</p> <p>Відмінювання іменників III – IV відмін.</p> <p>Незмінювані іменники. Рід незмінюваних іменників. Відмінювання іменників, що мають форму лише множини.</p> <p>Особливості написання іменників у кличному відмінку. Написання й відмінювання чоловічих і жіночих прізвищ, імен по батькові, Не з іменниками.</p> <p>Букви е, и, і в суфіксах -ечок, -ечк, -ичок, -ичк, -інн(я), -ення(я), -н(я), -инн(я), -ив(о), -ев(о).</p> <p>Правопис складних іменників</p>	<p>газети або шкільного веб-сайта про подію з життя класу з використанням іменників — власних назв (імен і прізвищ однокласників, географічних назв і т. ін.).</p> <p>Складання власного родоводу з додержанням правил написання чоловічих та жіночих імен по батькові.</p> <hr/> <p>Теоретичний матеріал.</p> <p>Будова опису приміщення.</p> <hr/> <p>Обов'язкові види роботи.</p> <p>Письмовий вибіркового переказ художнього тексту, що містить опис приміщення.</p> <p>Визначення ролі іменників в описі приміщення.</p> <hr/> <p>Рекомендовані види роботи.</p> <p>Складання інструкції «Як опанувати мобільний телефон найновішої моделі» з використанням іменників конкретних (наприклад: <i>корпус, екран, клавіатура</i>) та абстрактних (наприклад: <i>допомога, підказка, старання, успіх</i>).</p> <p>Складання та розігрування жартівливого діалогу «З ким варто й не варто дружити» з використанням іменників спільного роду (наприклад: <i>задавака, базіка, вереда, білоручка</i>) та іменниками, що можуть означати осіб чоловічого або середнього роду (<i>ледащо, забудько, базікало</i>).</p> <p>Складання й розігрування діалогу — телефонної розмови, зміст якої — виклик таксі, з використанням незмінюваних іменників (наприклад: <i>таксі, метро, ательє</i>).</p> <p>Складання листа до близької людини про враження від екскурсії до зоопарку з використанням незмінюваних іменників (наприклад: <i>гризлі, поні, какаду, ему</i> та ін.).</p>	<hr/> <p style="text-align: center;">1</p> <hr/> <p style="text-align: center;">2</p> <hr/>
---	---	---	---

<p>орфографічні помилки, обґрунтовує написання вивченими правилами; користується орфографічним словником. <u>Ціннісна складова</u> усвідомлює роль іменників у досягненні точності, інформативності й виразності мовлення; критично оцінює прочитану або прослухану текстову інформацію, звертаючи увагу на роль і значення іменників у мовленні; відчуває себе частиною свого роду, пишається цим; додержує етикетних норм і правил спілкування при побудові діалогічних та монологічних текстів; критично ставиться до власної мовленнєвої діяльності, виявляє готовність до вдосконалення її.</p>		<p>(повторення й поглиблення).</p>	<p>Редагування речень (текстів), що містять аббревіатури, з акцентуванням уваги на визначенні роду аббревіатур та узгодженні їх з іншими словами в реченні (ЗНО, ІКТ та ін.)</p> <p>Обов'язкові види роботи. Усний твір-опис приміщення на основі особистих вражень або за картиною в художньому стилі.</p>	<p style="text-align: center;">1</p>
<p><i>Учень (учениця)</i> <u>Знаннєва складова</u> знає морфологічні ознаки прикметника, його синтаксичну роль; розуміє роль прикметників у досягненні точності й виразності мовлення; пояснює написання прикметників відповідними правилами; знає та пояснює особливості</p>	<p style="text-align: center;">16</p>	<p>Прикметник: значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль. Групи прикметників за значенням: якісні, відносні, присвійні. Перехід прикметників з однієї групи в іншу. Ступені порівняння якісних прикметників, творення їх. Відмінювання прикметників. Прикметники твердої й м'якої груп. Перехід прикметників в іменники. Творення прикметників (практично).</p>	<p>Рекомендовані види роботи. Читання мовчки прозових і поетичних текстів, що містять описи природи, визначення в них прикметників, з'ясування їхньої ролі в описах. Порівняльний опис двох рослин (квітів, дерев) за ілюстрацією з використанням прикметників-синонімів, прикметників-антонімів та якісних прикметників вищого та найвищого ступенів порівняння (<i>усно</i>).</p> <p>Теоретичний матеріал Особливості будови</p>	<p style="text-align: center;">1</p>

<p>будови опису природи.</p> <p>Діяльнісна складова</p> <p>знаходить прикметники в реченні; визначає морфологічні ознаки, синтаксичну роль прикметника в реченні; відмінює прикметники твердої й м'якої груп; утворює правильно форми вищого й найвищого ступенів порівняння якісних прикметників; утворює якісні, відносні й присвійні прикметники від інших частин мови за допомогою відомих способів словотвору, складає з ними речення; правильно записує прикметники з вивченими орфограмами; помічає та виправляє помилки у вживанні прикметників; доречно вживає прикметники у власному мовленні, зокрема в описах природи; переказує (усно й письмово) тексти з елементами опису природи, доцільно використовуючи прикметники; визначає в реченнях прикметників, що перейшли в іменники, використовує такі слова у мовленні; складає діалоги відповідно до запропонованої ситуації, пов'язаної з особистими</p>		<p>Написання прикметників із суфіксами: -еньк-, -есеньк-, -ісіньк-, -юсіньк-, -ськ-, -цьк-, -зьк-.</p> <p>Букви е, о, и в прикметникових суфіксах -ев-(-єв-), -ов-(-йов-, -ьов-), -ин-, -ін-, -ичн-. Написання не з прикметниками.</p> <p>Написання -н- і -нн- у прикметниках.</p> <p>Написання складних прикметників разом і через дефіс.</p> <p>Написання прізвищ прикметникової форми.</p>	<p>опису природи. Сполучення в одному тексті різних типів мовлення (розповіді й опису).</p> <p>Обов'язкові види роботи.</p> <p>Докладний усний переказ художнього тексту розповідного характеру з елементами опису природи.</p> <p>Докладний письмовий переказ тексту, що містить опис природи.</p> <p>Аналіз письмового переказу.</p> <p>Рекомендовані види роботи.</p> <p>Складання характеристики знайомої або відомої людини з використанням прикметників у різних відмінкових формах.</p> <p>Складання й розігрування діалогів на тему шкільного життя з використанням прикметників, що перейшли в іменники (наприклад: <i>черговий, учительська, майбутнє, учений, військовий, знайомий, похідна, земноводні</i>).</p> <p>Сприймання й відтворення зразків усної народної творчості для дітей (лічилок, забавлянок, колискових тощо) з прикметниками, що мають суфікси пестливості.</p> <p>Створення мікротексту з висловленням захоплення, схвалення вчинку знайомої людини (знаменної події), з використанням прикметників типу <i>несказаний, незрівнянний, неоціненний</i>.</p> <p>Обов'язкові види роботи.</p> <p>Письмовий твір-опис природи в художньому стилі на основі особистих вражень або за картиною на матеріалі відомих полотен українських пейзажистів А. Куїнджі, С. Васильківського, І. Айвазовського та ін.</p> <p>Аналіз письмового твору.</p>	<hr/> <p style="text-align: center;">1</p> <hr/> <p style="text-align: center;">2</p> <hr/> <p style="text-align: center;">2</p>
--	--	---	--	--

<p>враженнями, використовуючи виражальні можливості прикметника; виявляє здатність розуміти твори мистецтва; інтерпретує ідеї, досвід та почуття, виражені митцями в творах різних жанрів, зокрема в пейзажному живописі. Ціннісна складова усвідомлює роль навколишнього середовища для життя й здоров'я людини, виявляє здатність і бажання дотримуватися здорового способу життя (НЛ-1); цінує гармонійну єдність людини з природою, усвідомлює необхідність дбайливого ставлення, збереження й відновлення природного середовища (НЛ-1); одержує естетичну насолоду від пізнання культури, зокрема творів пейзажного живопису; висловлює власні думки й оцінки, спричинені творами мистецтва.</p>				
<p><i>Учень (учениця):</i> Знаннєва складова знає й розуміє загальне значення числівника; функції та роль його в мовленні; пояснює вживання числівників на позначення дат і часу. Діяльнісна складова визначає морфологічні ознаки,</p>	<p>11</p>	<p>Числівник: значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль. Числівники кількісні (на означення цілих чисел, дробові, збірні) і порядкові. Числівники прості, складні й складені. Відмінювання числівників. Буква ь на кінці числівників і перед закінченням у непрямих відмінках. Роздільне написання складених</p>	<p>Рекомендовані види роботи. Читання вголос розкладу шкільних дзвінків, орієнтовного розпорядку дня школяра (розкладу руху транспорту тощо) з використанням числівників, обговорення їхньої ролі та значення в мовленні. Створення інформаційного допису типу оголошення про певну подію з використанням числівників на позначення дат і часу для</p>	

<p>синтаксичну роль числівників у реченні; знаходить числівники в реченнях і тексті, розрізняє числівники й прислівники. утворює й використовує правильно відмінникові форми числівників; поєднує правильно числівники з іменниками; пояснює відмінювання та правопис числівників правилами; помічає й виправляє помилки в написанні числівників; складає речення, висловлення з використанням прислів'їв, крилатих висловів, до складу яких входять числівники; створює діалоги з використанням дат і точного позначення часу; планує свій час із використанням числівників; складає усні й письмові висловлення різних стилів на певну тему, свідомо використовуючи виражальні можливості числівників. <u>Ціннісна складова</u> усвідомлює роль числівників у досягненні точності й виразності мовлення; робить висновки про необхідність застосування математичних знань у реальному</p>	<p>числівників. Написання разом порядкових числівників з <i>-тисячний</i>. Узгодження числівників з іменниками. Правильне вживання числівників на позначення дат і часу.</p>	<p>розміщення в соцмережі. Складання роздуму про доцільне використання вільного часу з використанням числівників (орієнтовні теми: «Вільний час — можливість для розвитку здібностей», «Гайнування часу — найбільше марнотратство»)). Створення мультимедійної презентації «Школа майбутнього» з елементами опису приміщення та використанням числівників для позначення кількості поверхів, класів, технічних засобів і т. ін. Складання й розігрування діалогу між учнями, яким доручено придбати для класу певну кількість квитків на виставу (зошитів, олівців, кулькових ручок) з використанням числівників у формах непрямих відмінків на позначення кількості та цін. Складання списку потрібних для родини на тиждень продуктів із зазначенням кількості та цін з додержанням правил узгодження числівників з іменниками.</p>	
---	--	---	--

<p>житті, уміння працювати із числовою інформацією, доцільно й правильно вживаючи числівники; цікавиться фінансовими витратами родини, бере посильну участь у визначенні потреб і з'ясуванні витрат (НЛ-4); прагне вчитися ощадливості, раціонального використання коштів, планування витрат (НЛ-4).</p>				
<p><i>Учень (учениця):</i> <u>Знансва складова</u> знає й розуміє значення займенника; функції й роль його в мовленні; знає морфологічні ознаки займенників, синтаксичну роль їх. <u>Діяльнісна складова</u> знаходить займенники в тексті; відрізняє займенники від інших частин мови; визначає морфологічні ознаки й синтаксичну роль займенників у реченні; правильно визначає розряд займенників <i>його, її, їх</i>; утворює неозначені й заперечні займенники; відмінює правильно займенники різних розрядів; пояснює правопис займенників правилами; помічає й виправляє помилки</p>	<p>10</p>	<p>Займенник: значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль. Розряди займенників за значенням: особові, зворотний, присвійні, вказівні; питальні й відносні; заперечні; означальні й неозначені (<i>ознайомлення</i>). Відмінювання займенників усіх розрядів. Приставний н у формах особових і вказівних займенників. Написання разом і через дефіс неозначених займенників. Правопис заперечних займенників. Написання займенників із прийменниками окремо.</p>	<p>Рекомендовані види роботи. Аудіювання тексту, що містить займенники. Обговорення ролі та значення в ньому займенників. Читання мовчки правил реагування на дописи в соцмережі, смс-повідомлення та телефонні звернення від незнайомих і потенційно небезпечних осіб, визначення в такому тексті займенників, з'ясування їхньої ролі в мовленні. Складання письмових мікро-висловлень (реплік), які містять відмову від пропозиції, що загрожує життю або здоров'ю людини, з використанням заперечних займенників. Складання листівки на паперових або електронних носіях із запрошенням на урочисту подію (день відкриття школи, ювілей першої вчительки) з використанням займенників, що належать до різних розрядів. Складання діалогів-розпитувань у сімейному колі на побутові теми (наприклад: «Як минув день», «Чого ми сьогодні навчились», «Як уберегтися від захворювань») з використанням</p>	

<p>в написанні та вживанні займенників; використовує займенники для зв'язку речень у тексті; правильно поєднує займенники з прийменниками; створює монологічні й діалогічні роздуми про вчинки людей з використанням виражальних можливостей займенника для розкриття задуму висловлення; аналізує причини відмінностей у поглядах різних людей. Ціннісна складова усвідомлює значення, морфологічні ознаки й синтаксичну роль займенника; усвідомлює цінність людини, поважає людську гідність; виявляє повагу до осіб, які гідно реалізують громадянські права та обов'язки (НЛ-2); виявляє почуття громадянської гідності; поважає закони, правові норми, шанує державні символи і цінності (НЛ-2); усвідомлює необхідність конструктивної участі у громадському житті (НЛ-2); порівнює свої погляди з поглядами й оцінками інших осіб; виявляє здатність логічно обґрунтувати власну позицію,</p>		<p>питальних і відносних займенників. Обов'язкові види роботи. Письмовий твір розповідного характеру з елементами роздуму в художньому стилі (орієнтовні теми: «Що я роблю для здійснення своєї мрії», «У чому полягає гідність людини», «Що важливіше – наполегливість чи скромність») з використанням займенників, що належать до різних розрядів. Аналіз письмового твору. Есе світоглядного змісту (орієнтовні теми: «Кого можна назвати патріотом рідної землі», «У чому полягає життєвий успіх»)</p>	<p style="text-align: center;">3</p>
--	--	--	---

аргументувати думки й оцінки; прагне дотримуватися здорового способу життя (НЛ-3).				
<p><i>Учень (учениця):</i> Знаннєва складова знає основні орфограми у вивчених частинах мови; знаходить у тексті й характеризує за граматичними ознаками вивчені частини мови; правильно використовує їх у власному мовленні; Діяльнісна складова знаходить лексичні й граматичні помилки в тексті, виправляє їх; складає усні й письмові висловлення, доречно використовуючи вивчені мовні засоби, обґрунтовує вибір їх. Ціннісна складова критично ставить до власного мовлення, виявляє готовність до його вдосконалення.</p>	4	Повторення в кінці року. Лексикологія. Фразеологія. Словотвір та орфографія. Морфологія й орфографія.	Рекомендовані види роботи Глумачення лексичного значення вжитих у реченнях (текстах) слів і фразеологізмів. Редагування речень (текстів), у яких допущено лексичні та граматичні помилки. Написання речень і текстів з поясненням написання слів та вживання розділових знаків.	

Соціокультурна змістова лінія

Орієнтовний зміст навчального матеріалу			Орієнтовні вимоги до рівня соціокультурної компетентності учнів
Сфери відношень	Тематика текстів	Теми висловлювань учнів	
Я і українська мова й література.	Українська мова — основа національної ідентичності.	«Барви українського слова», «Чистіша від сльози вона хай буде».	Учень (учениця): сприймає, аналізує, оцінює прочитані чи почуті відомості та добирає й
Я і Батьківщина, (її природа, історія)	Етнографічне районування України. Рослинний і тваринний світ рідного	«Барвінковий край», «Рідні краєвиди», «Велична премудра природа».	

<p>Я і національна культура (звичаї, традиції, свята, культура взаємин, українська пісня).</p>	<p>краю. Особливості природного ландшафту України. Сім природних чудес України. Гармонія людини й природи.</p> <p>Родинно-побутова культура українців. Народна пісня — душа народу. Колискова. Обрядові пісні. Історія кобзарства в Україні. Кобзарі й лірники. Гумористична й сатирична творчість українського народу. Національне традиційне вбрання українців. Символіка народного костюма. Українська народна архітектура.</p>	<p>«Наша дума, наша пісня не вмре, не загине» (Т. Шевченко), «Мамина пісня», «Ой весна, весна, днем красна», «Про що розповідає старенька хата».</p>	<p>використовує ті з них, які необхідні для досягнення певної комунікативної мети;</p> <p>використовує українську мову як засіб формування ціннісної позиції щодо громадянського патріотизму, любові до Батьківщини, української природи, почуття гордості за свою країну, поваги до її історії, культури й історичних пам'яток, сімейних цінностей, визнання цінності здоров'я свого й інших, оптимізм у сприйманні світу;</p>
<p>Я і мистецтво (традиційне й професійне).</p>	<p>Художньо-культурна цінність декоративно-прикладного мистецтва. Плетіння, вишивка, ткацтво, килимарство, кераміка, мереживо тощо.</p>	<p>«Одягни вишиванку», «Мережила скатертину».</p>	<p>усвідомлює необхідність бути готовим і здатним дотримуватися морально-етичних норм стосовно дорослих і ровесників у школі, позашкільному житті, дома, суспільно корисній діяльності.</p>
<p>Я і ти (члени родини, друзі, товариші). Я і ми (родина, класний колектив, народ, людство)</p>	<p>Моя родина, родовід. Родинні цінності, свята й традиції. Мати — берегиня роду. Життя за нормами народної моралі. Етика спілкування. Слово як духовна святиня. Домашні обов'язки. Дружба й товаришування.</p>	<p>«Ой, роде наш красний», «Із замуленого джерела води не нап'єшся». «Люди, з яких я беру приклад», «Любить людей мене навчила мати...» (В.Симоненко).</p>	
<p>Я як особистість</p>	<p>Світ моїх захоплень.</p>	<p>«Пізнай самого себе», «Не одяг прикрашає людину, а добрі справи».</p>	

Діяльнісна (стратегічна) змістова лінія

<i>Види загально-навчальних вмінь</i>	Орієнтовні вимоги до рівня діяльнійшої компетентності учнів
Організаційно-контрольні	Учень (учениця) <i>самостійно чи за допомогою вчителя:</i> визначає мотив і мету власної пізнавальної діяльності; планує діяльність для досягнення мети; здійснює план; оцінює здобутий <i>результат</i> і робить відповідні корективи.
Загальнопізнавальні (інтелектуальні, інформаційні)	Учень (учениця) <i>самостійно чи з необхідною допомогою вчителя:</i> аналізує мовні й позамовні поняття, явища, закономірності; порівнює, узагальнює їх; виділяє головне з-поміж другорядного; здобуває інформацію з різноманітних джерел (довідкової, художньої літератури, ресурсів Інтернету тощо), здійснює бібліографічний пошук, працює з текстами вивчених типів, стилів і жанрів мовлення; систематизує, зіставляє, інтерпретує готову інформацію; моделює мовні й позамовні поняття, явища, закономірності.
Творчі	Учень (учениця) <i>з певною допомогою вчителя чи самостійно:</i> уявляє словесно описані предмети та явища; переносить раніше засвоєні знання і вміння в нову ситуацію ; помічає й формулює проблему в процесі навчання; усвідомлює будову предмета вивчення; робить припущення щодо способу розв'язання певної проблеми; добирає аргументи для його доведення (у нескладних випадках).
Естетико-етичні	Учень (учениця) помічає красу в мовних явищах, явищах природи, у творах мистецтва, у вчинках людей і результатах їхньої діяльності; критично оцінює свої вчинки, узгоджувати їх із загальнолюдськими моральними нормами; виявляє готовність і здатність творити добро словом і ділом.

7 клас

(88 год 2,5 год на тиждень)

(3 год – резерв годин для використання на розсуд учителя.

Контрольні роботи проводяться за рахунок годин, указаних у таблиці)

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів	К-сть годин	Зміст навчального матеріалу		К-сть годин
		Мовна змістова лінія 63 год	Мовленнєва змістова лінія 22 год	
<p><i>Учень (учениця):</i> Знаннєва складова знає та розуміє поняття літературна мова, літературна норма; знає норми орфоепічні, орфографічні, лексичні, фразеологічні, словотвірні, морфологічні, синтаксичні, пунктуаційні, стилістичні. Діяльнісна складова спостерігає за мовленням людей, помічає порушення літературної норми; розрізняє поняття літературна мова й діалекти, просторіччя, жаргон; редагує речення й тексти, що містять порушення літературних норм; користується лінгвістичними словниками з метою вдосконалення власного мовлення; Ціннісна складова ставиться до української мови як до найвищої цінності; сприймає дотримання норм української літературної мови як</p>	1	<p>Вступ. Літературна норма української мови.</p>	<p>Рекомендовані види роботи. Коментування висловів відомих людей про українську літературну мову, дотримання її норм як ознаки й обов'язку культурної людини. Редагування речень, у яких порушено літературні норми української мови. Ознайомлення з українським лінгвістичним інтернет-порталом «Словники України онлайн». Колективне укладання переліку цікавих школярам українськомовних сайтів.</p>	

<p>підтвердження духовного становлення й культурного рівня особистості; критично ставиться до власного мовлення, прагне додержувати норм літературної мови.</p>				
<p><i>Учень (учениця):</i> Знаннєва складова знає визначення тексту; називає його структурні особливості, мовні засоби зв'язку речень у тексті; знає сфери вживання, основні види (жанри) висловлень, загальні та мовні ознаки основних стилів мовлення; пояснює вибір стилю тексту (висловлення) у відповідності до мети й ситуації спілкування; розуміє призначення публіцистичного стилю, знає сферу його вживання, основні види висловлень, загальні та мовні ознаки; знає й називає загальні та мовні ознаки публіцистичного стилю. Діяльнісна складова розпізнає текст, визначає його тему, основну думку, аналізує будову, визначає стиль; визначає мікротеми та складає простий план готового тексту, а також план тексту, над</p>			<p>Теоретичний матеріал. Відомості про мовлення. Повторення й поглиблення вивченого про текст, його структурні особливості, мовні засоби зв'язку речень у тексті. Мікротема тексту (<i>практично</i>). Повторення вивченого про стилі мовлення. Поняття про публіцистичний стиль.</p> <hr/> <p>Рекомендовані види роботи. Аудіювання тексту публіцистичного стилю. Обґрунтування вибору стилю для розкриття в тексті суспільно важливої теми. Визначення теми, основної думки тексту. Складання простого плану (визначення мікротем) тексту публіцистичного стилю. Добирання варіантів заголовка. Складання плану тексту публіцистичного стилю на тему «Духовні цінності нашого народу» («Внесок українців у світову культуру»).</p> <hr/> <p>Обов'язкові види роботи. Докладний усний переказ тексту публіцистичного стилю з елементами роздуму (за простим планом).</p>	<p style="text-align: center;">2</p> <hr/> <p style="text-align: center;">1</p>

<p>складанням якого працює; знаходить і виправляє стилістичні помилки. Ціннісна складова усвідомлює функцію публіцистичного стилю, його можливості для розкриття в тексті суспільно важливої теми; шанує духовні цінності народу, цікавиться та пишається внеском українців у світову культуру.</p>				
<p><i>Учень (учениця):</i> Знансєва складова знає правила вживання розділових знаків у вивчених синтаксичних конструкціях; знає та називає вивчені самостійні та службові частини мови, наводить приклади їх; пояснює написання слів різних частин мови та вживання розділових знаків у вивчених конструкціях правилами. Діяльнісна складова розставляє правильно розділові знаки в простих ускладнених, а також у складних реченнях відповідно до вивчених правил; знаходить у реченнях вивчені частини мови; визначає належність слова до певної частини мови, визначає її граматичні ознаки;</p>	<p>3</p>	<p>Повторення та узагальнення вивченого. Розділові знаки у вивчених синтаксичних конструкціях. Вивчені частини мови, правопис їх.</p>	<p>Рекомендовані види роботи. Складання висловлення про красу осінньої пори (пейзажної замальовки) за фотоілюстрацією з використанням однорідних членів речення. Складання й розігрування діалогу, який доповнює прослуханий або прочитаний текст про рослину — символ України (калину, вербу, тополь та ін.), з використанням реплік-речень зі звертаннями та вставними словами. Складання байки (прозою) у формі діалогу між двома птахами — перелітним і таким, що залишається зимувати в Україні (з використанням інформації про птахів, зібраної в мережі Інтернет, та з вживанням у репліках діалогу складних речень, частини яких поєднано сполучниками (<i>тому що, щоб, але, для того щоб</i>)). Складання й розігрування діалогів (телефонних розмов), що передбачають уникання небажаного й небезпечного</p>	

<p>визначає у словах орфограми, обґрунтовує написання слів відповідними правилами; виправляє допущені помилки; мислить критично, формулює тезу, добирає аргументи на її підтвердження або спростування, самостійно робить висновки; Ціннісна складова робить обміркований вибір цінностей, з повагою ставиться до символів народу; має свій погляд на дискутовану проблему; дискутує, аргументуючи свої думки; порівнює свої погляди з поглядами й оцінками інших; ставиться до здоров'я як загальнолюдської цінності (ЗБ); виявляє здатність і бажання дотримуватися здорового способу життя (НЛ-1); цінує гармонійну єдність людини з природою, усвідомлює необхідність дбайливого ставлення, збереження й відновлення природного середовища (НЛ-1); усвідомлює важливість грамотного письма як однієї з ознак культурної особистості; критично ставиться до власного мовлення; робить висновки про</p>			<p>спілкування, протистояння маніпулятивним впливам (із використанням реплік-речень зі звертаннями та вставними словами). Створення й розігрування діалогів дискусійного характеру (орієнтовна тема: «Чи можуть електронні носії інформації (планшети, айпади, айфони) повністю витіснити друковану книжку?»).</p> <hr/> <p>Обов'язкові види роботи. Докладний письмовий переказ тексту-роздуму дискусійного характеру в публіцистичному стилі. Аналіз письмового переказу. Написання есе (орієнтовні теми: «Гармонія людини і природи як велика духовна цінність», «Земле барвінкова, дай мені здоров'я!») в публіцистичному стилі з використанням речень зі звертаннями та вставними словами.</p>	<hr/> <p style="text-align: center;">3</p>
--	--	--	--	---

<p>необхідність мовної освіти та самоосвіти.</p>				
<p><i>Учень (учениця):</i> Знаннєва складова знає значення дієслова, його морфологічні ознаки, синтаксичну роль; розуміє роль дієслів у досягненні точності, інформативності й виразності мовлення; знає й пояснює способи творення видових пар та часових і способових форм дієслів. Діяльнісна складова знаходить дієслова в реченні; визначає граматичні ознаки їх, належність до певної дієвідміни; використовує правильно форми дієслів у мовленні; правильно вимовляє дієслова й пише, обґрунтовуючи правопис відповідними правилами; конструює речення з дієсловами в усіх часових й особових формах, зокрема вжитих у переносному значенні; редагує тексти, замінюючи повторювані дієслова синонімами. Ціннісна складова ставиться до здоров'я як до загальнолюдської цінності (НЛ-3); цінує бережне ставлення до</p>	<p>18</p>	<p>Морфологія. Орфографія. Дієслово: значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль. Форми дієслова: неозначена форма, особові форми, дієприкметник, дієприслівник, безособові форми на -но, -то (загальне ознайомлення). Неозначена форма (інфінітив) та особові форми. Доконаний і недоконаний види дієслова. Часи дієслів. Теперішній час. Минулий час. Зміна дієслів у минулому часі. Майбутній час. Дієслова I і II дієвідмін. Букви е, и в особових закінченнях дієслів I і II дієвідмін (<i>повторення</i>). Дієвідмінювання дієслів теперішнього й майбутнього часу. Способи дієслів (дійсний, умовний, наказовий). Творення дієслів умовного й наказового способів. Знак м'якшення у дієсловах наказового способу. Безособові дієслова. Способи творення дієслів. Не з дієсловами (<i>повторення</i>). Правопис -ться, -ися в дієсловах (<i>повторення</i>).</p>	<p>Рекомендовані види роботи. Читання мовчки тексту, визначення вжитих у ньому дієслів, з'ясування їхньої ролі в мовленні. Читання й аналіз тексту інструкції з використання побутового приладу, яка містить дієслова в неозначеній формі. Складання тексту для руханки (гасла спортивної команди, девізу команди, що братиме участь у присвяченому певній суспільній події флешмобі) з використанням різних особових форм дієслів. Обов'язкові види роботи. Стислий письмовий переказ розповідного тексту художнього стилю про виконання певних дій. Аналіз письмового переказу. Рекомендовані види роботи. Складання есе про значення родинних традицій з використанням дієслів у різних часових формах. Складання пам'ятки (інструкції) «Безпечно користування Інтернетом» з використанням дієслів різних способових форм. Складання допису в соцмережі про важливу подію зі шкільного життя з використанням дієслів різних способів. Складання й розігрування діалогів, які містять прохання про допомогу й висловлення порад щодо проблемної</p>	<p style="text-align: center;">2</p>

<p>довкілля, до власного здоров'я (НЛ-3); схвалює дотримання здорового способу життя (НЛ-3).</p>			<p>життєвої ситуації (з використанням дієслів наказового та умовного способів). Виразне читання художніх текстів, у яких наявні описи стану природи, з коментуванням ролі в мовленні безособових дієслів (наприклад: <i>хмариться, дощить, сутеніє, світає</i> та под.). Складання й розігрування діалогів «Розмова з лікарем про стан здоров'я») з використанням безособових дієслів (наприклад: <i>лихоманить, нудить, не спиться</i> та под.).</p>	
<p><i>Учень (учениця):</i> Знаннєва складова знає значення дієприкметника, його морфологічні ознаки, синтаксичну роль; розуміє та пояснює значення дієприкметника в мовленні; записує правильно дієприкметники з вивченими орфограмами, пояснює правопис дієприкметників відповідними правилами; знає правила вживання розділових знаків у реченнях з дієприкметниковими зворотами. Діяльнісна складова відрізняє дієприкметник від прикметника; знаходить у реченні дієприкметник і дієприкметниковий зворот;</p>	<p>10</p>	<p>Дієприкметник як особлива форма дієслова: значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль. Дієприкметниковий зворот. Розділові знаки в реченнях з дієприкметниковими зворотами. Активні й пасивні дієприкметники. Творення й відмінювання активних і пасивних дієприкметників теперішнього й минулого часу. Правопис відмінкових закінчень дієприкметників. Обмеженість уживання форм активних дієприкметників теперішнього часу в сучасній українській мові, способи їх заміни. Безособові дієслівні форми на -но, -то. Правопис суфіксів дієприкметників. -Н- у дієприкметниках та -нн- у прикметниках дієприкметникового походження. Не з дієприкметниками.</p>	<p>Рекомендовані види роботи. Читання мовчки й переказування тексту, що містить дієприкметники, з'ясування їхньої ролі в мовленні. Редагування речень (текстів), що містять активні дієприкметники, з метою заміни їх нормативними відповідниками (наприклад: <i>бажаючий — охочий, узагальнюючий — узагальнювальний, виступаючий — доповідач</i>). Створення інформаційного повідомлення для шкільного веб-сайта з використанням дієприкметників про вдало організовану екскурсію (відвідану виставку, омріяну подорож). Складання висловлення про улюблену пісню з використанням дієприкметників (наприклад: <i>переконаний, оспіваний, стомлений, поsmутнілий, зігрітий, усміхнений</i> та ін.)</p>	<p>Обов'язкові види роботи.</p>

<p>безособові дієслівні форми на - но, -то; правильно ставить розділові знаки при дієприкметниковому звороті; правильно інтонує речення з дієприкметниковими зворотами; складає речення з дієприкметниковими зворотами, здійснює заміну їх підрядними реченнями; визначає дієприкметники активного й пасивного стану; знає засоби творення їх; редагує речення, що містять невластиві українській мові форми активних дієприкметників теперішнього часу. редагує речення, виправляючи помилки у вживанні дієприкметникових зворотів; виявляє здатність розуміти твори мистецтва; інтерпретує ідеї, досвід та почуття, виражені митцями у творах різних жанрів, зокрема в портретному живописі. Ціннісна складова критично ставиться до надмірного вживання в текстах дієприкметникових зворотів; робить висновки щодо синоніміки простих речень з дієприкметниковими зворотами та складних речень;</p>			<p>Складання й розігрування діалогів відповідно до ситуації, пов'язаної з характеристикою людей, з використанням дієприкметників (наприклад: <i>освічений,</i> <i>розвинений, упевнений, натруджені (руки),</i> <i>досягнутий (успіх), докладені (зусилля),</i> <i>заслужена (перемога).</i></p> <p>Складання й розігрування діалогів, що характеризують психічні стани людей, із використанням фразеологізмів, які містять дієприкметники (наприклад: <i>як водою</i> <i>облитий; як опарений; як громом</i> <i>прибитий).</i></p> <hr/> <p>Теоретичний матеріал Особливості будови опису зовнішності людини.</p> <hr/> <p>Обов'язкові види роботи. Докладний усний переказ розповідного тексту художнього стилю з елементами опису зовнішності людини (за складним планом). Письмовий твір-опис зовнішності людини за картиною українського художника (Т. Шевченка, М. Пимоненка, О. Мурашка та ін.) у художньому стилі з використанням дієприкметників і дієприкметникових зворотів (за складним планом). Аналіз письмового твору. Складання й розігрування діалогів відповідно до запропонованої ситуації спілкування з елементами зауважень, пропозицій з використанням у реченнях- репліках дієприкметникових зворотів</p>	<hr/> <p style="text-align: center;">1</p> <hr/> <p style="text-align: center;">1</p> <hr/> <p style="text-align: center;">2</p>
--	--	--	--	---

<p>одержує естетичну насолоду від пізнання культури, зокрема творів портретного живопису; висловлює власні думки й оцінки, спричинені творами мистецтва.</p>			<p>(наприклад: <i>не розв'язані вчасно; не виконані належним чином; не звірені за словником, не згаяний (час)</i> та ін.). Ділові папери. Складання звіту про виконану роботу (оформлення в школі зимового саду; створення класного блога і т.ін.) в офіційно-діловому стилі з використанням безособових дієслівних форм на -но, -то.</p>	<p>1</p>
<p><i>Учень (учениця):</i> Знаннєва складова знає загальне значення, морфологічні ознаки, синтаксичну роль дієприслівника; розуміє та пояснює значення дієприслівника в мовленні; записує правильно дієприслівники з вивченими орфограмами, пояснює правопис їх відповідними правилами; знає правила вживання розділових знаків у реченнях з дієприслівниковими зворотами і одиничними дієприслівниками. Діяльнісна складова знаходить дієприслівник, дієприслівниковий зворот у реченні; відрізняє дієприслівник від дієприкметника; визначає граматичні ознаки дієприслівника; правильно інтонує речення з</p>	<p>7</p>	<p>Дієприслівник як особлива форма дієслова: загальне значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль. Дієприслівниковий зворот. Розділові знаки при дієприслівниковому звороті й одиничному дієприслівникові. Вид і час дієприслівників. Дієприслівники недоконаного й доконаного виду, творення їх. Не з дієприслівниками.</p>	<p>Рекомендовані види роботи. Аудіювання тексту, що містить дієприслівники, з'ясування їхньої ролі в мовленні. Складання монологу від імені героя художнього твору з використанням дієприкметників і дієприслівників (<i>усно</i>). Складання розповіді про улюбленого українського художника на основі зібраної в мережі Інтернет інформації про його життя та творчість із використанням дієприслівників доконаного й недоконаного виду (наприклад: <i>розшукавши</i> (інформацію), <i>зібравши</i> (свідчення, спогади), <i>працюючи</i> (над полотнами, малюнками), <i>перемагаючи</i> (труднощі), <i>долаючи</i> (перешкоди). Складання висловлення в публіцистичному стилі «Як досягти успіху» з уживанням фразеологізмів (наприклад: <i>не розгинаючи спини; не моргнувши оком</i>). Редагування речень і текстів, у яких допущено помилки у вживанні дієприслівникових зворотів.</p>	

<p>дієприслівниковими зворотами; складає речення з дієприслівниковими зворотами, здійснює заміну їх підрядними реченнями; виправляє помилки у вживанні й правописі дієприслівників; переказує і складає тексти з дієприслівниками й дієприслівниковими зворотами. складає монологи й діалоги, використовуючи виражальні можливості дієприслівників і дієприслівникових зворотів; виявляє здатність розуміти твори мистецтва, формувати власні мистецькі смаки, самостійно виражати ідеї, досвід та почуття за допомогою мистецтва. <u>Ціннісна складова</u> критично ставиться до надмірного вживання в текстах дієприслівникових зворотів; робить висновки щодо синоніміки простих речень з дієприслівниковими зворотами та складних речень; усвідомлює корисність використовувати інтернет-ресурсів для здобування нових знань, пошукової діяльності; з повагою ставиться до людських захоплень, творчості</p>			<p>Обов’язкові види роботи. Усний твір розповідного характеру в художньому стилі про виконання певних дій на основі власних спостережень з використанням дієприслівникових зворотів (за складним планом). Письмовий твір розповідного характеру про виконання автором улюбленої справи в художньому стилі (орієнтовні теми: «Душу я у вишивку вкладаю», «Як я створюю прикраси з бісеру», «У гуртку оригамі», «Збирання моделей човнів – улюблене заняття чоловіків нашої родини», «Як наш клас готує контент для заповнення блога»)). Аналіз письмового твору.</p>	<hr/> <p>2</p> <p>2</p>
--	--	--	---	-------------------------

як розвитку здібностей і талантів.				
<p><i>Учень (учениця):</i> Знаннєва складова знає значення, морфологічні ознаки, синтаксичну роль прислівника; розуміє роль прислівника в мовленні; називає способи творення прислівників; записує правильно прислівники, пояснює їх написання правилами. Діяльнісна складова знаходить прислівники в реченні, відрізняє їх від омонімічних і паронімічних частин мови; утворює ступені порівняння прислівника; правильно наголошує прислівники; помічає й виправляє помилки в правописі прислівників; складає речення й мікротексти з прислівниками. Ціннісна складова цінує такі риси, як патріотизм, вірність «малій батьківщині»; усвідомлює потребу читання художніх творів для естетичної насолоди та рефлексії над прочитаним; оцінює рівень власних навчальних досягнень з мови,</p>	<p>14</p>	<p>Прислівник: значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль. Розряди прислівників (<i>практично</i>). Ступені порівняння прислівників. Творення й правопис прислівників. Букви -н- та -нн- у прислівниках. Не і ні з прислівниками. И та і в кінці прислівників. Правопис прислівників на -о-, -е-, утворених від прикметників і дієприкметників. Написання прислівників окремо, разом, через дефіс. Написання прислівникових словосполучень типу: <i>раз у раз, з дня на день</i>.</p>	<p>Рекомендовані види роботи. Читання мовчки тексту, що містить прислівники, з'ясування ролі прислівників у мовленні. Складання тексту-розповіді на історичну тему про визначні події, пов'язані з «малою батьківщиною», з використанням прислівників-синонімів та прислівників-антонімів. Складання пам'ятки «Правила дорожнього руху» з використанням прислівників та їхніх омонімів (наприклад: <i>удень — у день, назустріч — на зустріч, по-нашому — по нашому, надворі — на дворі</i>). Створення мікротексту з елементами порівняння літературного твору та його екранізації (різних моделей гаджетів, комп'ютерних ігор тощо) з використанням прислівників різних ступенів порівняння. Складання тексту реклами шкільного конкурсу на найкращий твір «Улюблена справа кожному цікава» з використанням прислівників-синонімів та прислівників-антонімів. Складання тексту рекламного буклета молодіжного вбрання з використанням прислівникових сполук <i>до лиця, до смаку, не до речі, не до вподоби, на вибір, в міру</i>. Складання відгуку про цікаву книжку з використанням прислівників вищого й найвищого ступенів порівняння.</p> <p>Обов'язкові види роботи. Складання анотації на книжку з</p>	<p>3</p>

<p>прагне поглиблення мовних знань.</p>			<p>використанням прислівників. Портретний нарис у публіцистичному стилі.</p>	
<p><i>Учень (учениця):</i> Знаннєва складова розуміє та пояснює роль прийменника в мовленні; записує правильно прийменники, пояснює їх написання правилами. Діяльнісна складова знаходить прийменники в реченні; відрізняє їх від сполучників і часток; правильно поєднує з іменниками; аналізує тексти щодо правильності використання прийменників з відмінковими формами іменників; застосовує правила правопису прийменників; знаходить і виправляє помилки в правописі їх; складає речення з прийменниково-іменниковими конструкціями; редагує тексти, виправляючи помилки у використанні прийменникових засобів милозвучності мовлення (<i>з-із-зі, під-піді-підо</i> та ін.). Ціннісна складова</p>	<p>3</p>	<p>Прийменник як службова частина мови. Прийменник як засіб зв'язку слів у словосполученні й реченні. Зв'язок прийменника з непрямыми відмінками іменника. Види прийменників за будовою. Непохідні й похідні прийменники. Написання похідних прийменників разом, окремо та через дефіс. Синонімічні й антонімічні прийменники. Прийменниково-іменникові конструкції в ролі членів речення.</p>	<p>Рекомендовані види роботи. Складання розповіді про знайому людину, зовнішній вигляд якої видається вам досконалим. Визначення ролі в тексті службових частин мови, зокрема прийменників. Складання висловлення-роздуму «Від споживацького безглуздя докільля треба берегти» з використанням антонімічних прийменників. Редагування речень, у яких допущено помилки у вживанні прийменників (<i>у три години дня; консультація по фізиці; не прийшов із-за хвороби</i>).</p>	

<p>критично ставиться до власного мовлення, виявляє готовність до його вдосконалення; усвідомлює необхідність збереження й поетапного відновлення природного середовища, розв'язання питань захисту довкілля (НЛ-1).</p>				
<p><i>Учень (учениця):</i> Знаннєва складова розуміє і пояснює роль сполучника в мовленні; записує правильно сполучники, пояснює їх написання правилами. Діяльнісна складова знаходить сполучники в реченні; відрізняє їх від прийменників і часток; визначає види сполучників за будовою, способом використання у простому й складному реченнях; правильно пише сполучники; помічає й виправляє помилки в написанні їх; використовує сполучники у власних висловленнях, складаючи прості та складні речення; редагує речення, доцільно замінюючи сполучники синонімічними.</p>	<p>3</p>	<p>Сполучник як службова частина мови. Види сполучників за будовою, походженням. Використання сполучників у простому і складному реченнях: сполучники сурядності й підрядності. Написання сполучників разом та окремо. Розрізнення сполучників й однозвучних слів. Синонімічні й антонімічні сполучники.</p>	<p>Рекомендовані види роботи. Читання мовчки тексту, що містить поєднані сполучниками однорідні члени речення та складні сполучникові речення. Коментування ролі сполучників у мовленні. Складання тексту-роздуму «Що об'єднує сучасних українських героїв з героями фольклору». Складання пам'ятки «Як відрізнити сполучники й однозвучні з ними інші частини мови з прийменниками та частками (<i>проте — про те, зате — за те, якби — як би</i> та ін.).</p>	

<p>Ціннісна складова поважає соціальну активність, патріотизм, відповідальність, громадянську гідність героїв сучасної України (НЛ-2); обґрунтовує духовну спадкоємність героїв української історії та сучасних звиязців.</p>				
<p><i>Учень (учениця):</i> Знаннєва складова розуміє та пояснює роль частки в мовленні; записує правильно частки, пояснює їх написання правилами. Діяльнісна складова знаходить частки в реченні, відрізняє від інших службових частин мови; аналізує тексти щодо використання в них часток як виражального засобу; самостійно знаходить і виправляє помилки в правописі часток; редагує тексти щодо правильності використання часток; створює висловлення, правильно використовуючи частки. Ціннісна складова цінує самокритичність, бажання безупинно розвиватися;</p>	<p>4</p>	<p>Частка як службова частина мови. Частки формотворчі та словотворчі. Частки, що надають слову або реченню додаткових відтінків (<i>практично</i>). Правопис часток не і ні з різними частинами мови (<i>узагальнення</i>). Написання часток -бо, -но, -то, -от, -таки.</p>	<p>Рекомендовані види роботи. Виразне читання уривків з художніх творів, що містять діалоги, складені в розмовному стилі. Обговорення ролі часток у мовленні. Складання висловлення «Чи хотів(ла) би я щось у собі змінити» («Які чесноти хотілося б виховати в собі», «Чи входить до переліку рис моєї вдачі самокритичність») з використанням часток (наприклад: <i>авжеж, хіба, лише, нехай, би (б), хіба ж</i>). Складання проекту логотипа рідного міста (села, школи, класу) з використанням у його описі різних частин мови з часткою <i>не</i> і префіксом <i>не</i>.</p>	

<p>схвалює бажання особистості духовно зростати, емоційно, соціально та фізично вдосконалюватися (НЛІ-2).</p>				
<p><i>Учень (учениця):</i> Знаннєва складова розуміє та пояснює роль вигука в мовленні; записує правильно вигуки, пояснює їх написання та вживання при них розділових знаків правилами. Діяльнісна складова знаходить вигуки в реченні; визначає належність вигуку до відповідної групи за значенням; відрізняє їх від часток; аналізує тексти щодо ролі в них вигуків; правильно інтонує речення з вигуками; доречно використовує вигуки у власному мовленні. Емоційно-ціннісне ставлення визнає корисність для ефективного спілкування емпатії як розуміння емоційного стану іншої людини через співчуття, співпереживання, проникнення в її внутрішній світ; схвалює вираження емоцій, почуттів, станів через майстерне використання мовних засобів.</p>	<p>2</p>	<p>Вигук як особлива частина мови. Групи вигуків за значенням. Дефіс у вигуках. Кома і знак оклику при вигуках.</p>	<p>Рекомендовані види роботи. Аудіювання текстів усної народної творчості (казки, легенди, пісні), що містять вигуки. З'ясування ролі вигуків у мовленні. Виразне читання текстів з вигуками. Складання й розігрування діалогів відповідно до запропонованої ситуації спілкування — обмін враженнями після концерту улюбленого співака з використанням вигуків, що передають почуття захоплення, радості, подиву та ін. Складання казки для меншого брата чи сестрички з використанням звуконаслідувальних слів.</p>	

<p><i>Учень (учениця):</i> Знаннєва складова знає вивчені частини мови, визначає граматичні ознаки їх; правильно пише слова, визначає орфограми, пояснює написання слів правилами. Діяльнісна складова складає усні й письмові висловлення, доречно використовуючи вивчені частини мови з урахуванням виражальних можливостей кожної; знаходить граматичні помилки в реченнях (текстах), виправляє їх. Ціннісна складова критично ставиться до власного мовлення, виявляє готовність до його вдосконалення, усвідомлює необхідність мовної освіти.</p>	2	Узагальнення й систематизація вивченого про частини мови, правопис і використання їх у мовленні.	Рекомендовані види роботи. Визначення частин мови в реченнях. Написання речень і текстів з поясненням написання слів — різних частин мови та вживання розділових знаків. Редагування речень, у яких допущено граматичні помилки.	
---	----------	--	--	--

Соціокультурна змістова лінія

Орієнтовний зміст навчального матеріалу			Орієнтовні вимоги до рівня соціокультурної компетентності учнів
Сфери відношень	Тематика текстів	Теми висловлювань учнів	
Я і українська мова й література. Я і Батьківщина (її природа,	Мова — скарбниця духовності народу. Формування української	«Мова — цілюще народне джерело», «Щире слово, добре діло душу й серце обіграло». «Минуле свого краю завжди хвилює», «Найкраща вчителька нації — історія», «Вісники старовини», «Роль природи в	Учень (учениця): сприймає, аналізує, оцінює прочитані чи почуті відомості й добирає й використовує ті з них, які

<p>історія).</p> <p>Я і національна культура (звичаї, традиції, свята, культура взаємин, українська пісня).</p> <p>Я і мистецтво (традиційне й професійне).</p> <p>Я і ти (члени родини, друзі, товариші). Я і ми (класний колектив, народ, людство)</p> <p>Я як особистість</p>	<p>народності. Речові пам'ятки слов'ян, писемні джерела про слов'ян. Людина й природа. Різноманітність флори й фауни в Україні й на Землі. Екологічна культура людини.</p> <p>Матеріальна й духовна культура східних слов'ян. Культура Київської Русі. Звичаї й традиції рідного краю.</p> <p>Українське образотворче мистецтво. Малярство. Іконопис. Народний живопис. Народна скульптура. Шевченко — художник.</p> <p>Родинні виховні традиції українців. Взаємини між чоловіком і жінкою. Народні пісні, приказки й прислів'я про родинно-сімейні стосунки. Друзі сім'ї й мої друзі. Моральні цінності й чесноти людини (порядність, чесність, доброта, гідність, скромність тощо).</p> <p>Покликання людини — пізнавати істину, творити</p>	<p>житті людини», «Знати, щоб оберігати».</p> <p>«Мій обов'язок перед природою».</p> <p>«Відгомін минулого».</p> <p>«Наші обереги»</p> <p>«Моя улюблена пісня»</p> <p>«Прекрасне в моєму житті»</p> <p>«Крашанка і писанка».</p> <p>«Усе дороги й дороги, а до матері — стежка...» (В. Коломієць), «Шануй батька й неньку, то буде тобі скрізь гладенько».</p> <p>«Україна — наш спільний дім».</p> <p>«Людина — найвеличніша з усіх істот»,</p>	<p>необхідні для досягнення певної комунікативної мети; використовує українську мову як засіб формування ціннісної позиції щодо громадянського патріотизму, любові до Батьківщини, української природи, почуття гордості за свою країну, поваги до її історії, культури й історичних пам'яток, сімейних цінностей, визнання цінності здоров'я свого й інших, оптимізм у сприйманні світу; усвідомлює необхідність бути готовим і здатним дотримуватися морально-етичних норм стосовно дорослих і ровесників у школі, позашкільному житті, удома, у суспільно корисній діяльності.</p>
---	---	--	---

	добро, примножувати красу, оберігати рідну природу.	«Мій життєвий вибір», «Любіть землю! Любіть працю на землі» (О. Довженко).	
--	---	--	--

Діяльнісна (стратегічна) змістова лінія

Види загально-навчальних умінь	Орієнтовні вимоги до рівня діяльнісної компетентності учнів
Організаційно-контрольні	Учень (учениця) <i>самостійно чи за допомогою вчителя:</i> усвідомлює й визначає мотив і мету власної пізнавальної й життєтворчої діяльності; планує діяльність для досягнення мети, розподіляючи її на етапи; здійснює визначений план; оцінює проміжні й кінцеві <i>результати</i> , робить відповідні корективи.
Загальнопізнавальні (інтелектуальні, інформаційні)	Учень (учениця) <i>самостійно чи з необхідною допомогою вчителя:</i> аналізує мовні й позамовні поняття, явища, закономірності; порівнює, узагальнює, конкретизує їх; робить висновки на основі спостережень; виділяє головне з-поміж другорядного; здобуває інформацію з різноманітних джерел (довідкової, художньої літератури, ресурсів Інтернету тощо), здійснює бібліографічний пошук, працює з текстами вивчених типів, стилів і жанрів мовлення; систематизує, зіставляє, інтерпретує готову інформацію; моделює мовні й позамовні поняття, явища, закономірності.
Творчі	Учень (учениця) <i>самостійно:</i> уявляє словесно описані предмети і явища, фантазує на основі сприйнятого; прогнозує подальший розвиток певних явищ; переносить раніше засвоєні знання і вміння в нову ситуацію; помічає й формулює проблеми в процесі навчання й життєтворчості; усвідомлює будову предмета вивчення; робить припущення щодо способу розв'язання певної проблеми;

	<p>добирає аргументи для його доведення; спростовує хибні припущення й твердження.</p>
Естетико-етичні	<p>Учень (учениця) помічає й цінує красу в мовних явищах, явищах природи, у творах мистецтва, вчинках людей і результатах їхньої діяльності; критично оцінює відповідність своїх вчинків загальнолюдським моральним нормам, усуває помічені невідповідності; виявляє здатність поставити себе на місце іншої людини; усвідомлює й намагається творити добро словом і ділом.</p>

8-й клас

(70 год, 2 год на тиждень)

(4 год – резерв годин для використання на розсуд учителя.

Контрольні роботи проводяться за рахунок годин, указаних у таблиці)

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів	К-сть годин	Зміст навчального матеріалу		К-сть годин
		Мовна змістова лінія 50 год	Мовленнєва змістова лінія 16 год	
<p><i>Учень (учениця):</i> <u>Знаннєва складова</u> знає та розуміє функції мови; усвідомлює значення мови як найважливішого засобу пізнання, спілкування і впливу; <u>Діяльнісна складова</u> користується лінгвістичними словниками й довідниками з метою вдосконалення власного мовлення; <u>Ціннісна складова</u> ставиться до української мови</p>	1	<p>Вступ. Мова — найважливіший засіб спілкування, пізнання та впливу.</p>	<p>Рекомендовані види роботи. Складання роздуму про важливість ґрунтового знання державної мови та майстерного володіння мовленням. Обговорення важливості знання іноземних мов у житті сучасної молоді. Записування й коментування висловлень відомих людей, прислів'їв про мову як засіб спілкування, пізнання та впливу.</p>	

<p>як до найвищої цінності; обґрунтовує необхідність вільного володіння державною мовою; усвідомлює права й мовні обов'язки учня як громадянина своєї держави; цінує відкритість до пізнання різних культур через мови; робить висновки щодо необхідності ґрунтовної мовної освіти.</p>				
<p><i>Учень (учениця):</i> <u>Знаннєва складова</u> знає визначення тексту, називає стилі, жанри й типи мовлення; наводить приклади висловлень різних стилів і жанрів; знає засоби міжфразового зв'язку в тексті. <u>Діяльнісна складова</u> розрізняє тексти за стильовою належністю; визначає тип мовлення й жанр тексту; знаходить і характеризує засоби міжфразового зв'язку в тексті; складає план майбутнього висловлення (тексту) і складає текст за складеним планом; створює висловлення на дискусійну тему, обстоюючи</p>			<p>Теоретичний матеріал. Повторення відомостей про мовлення, текст, стилі, жанри й типи мовлення; засоби міжфразового зв'язку в тексті.</p> <hr/> <p>Рекомендовані види роботи. Колективне складання плану (складного) розповіді про Вікіпедію як унікальний міжнародний інтернет-проект енциклопедії, що твориться 250-ма мовами світу. Складання тексту-роздуму в публіцистичному стилі «Вікіпедія: простір необмежених можливостей і прихованих обмежень».</p>	<p>1</p>

<p>власну думку, покликаючись на логічні аргументи, приклади з різних інформаційних джерел.</p> <p>Ціннісна складова</p> <p>усвідомлює необхідність застосування ІКТ для пошуку, опрацювання, обміну інформацією з навчальною метою; використання інтернет-ресурсів для здобування нових знань, пошукової діяльності;</p> <p>визнає зручність і перспективність дистанційної освіти;</p> <p>критично оцінює подану ЗМІ інформацію; обґрунтовує необхідність обережного й критичного до неї ставлення.</p>				
<p><i>Учень (учениця):</i></p> <p>Знаннєва складова</p> <p>знає, що вивчають такі розділи науки про мову, як лексикологія та фразеологія, орфографія та морфологія;</p> <p>знає та пояснює лексичне значення слів і фразеологізмів;</p> <p>називає групи лексики;</p> <p>знає самостійні та службові частини мови;</p> <p>знає виражальні можливості кожної із самостійних частин мови;</p> <p>знає правила правопису слів.</p> <p>Діяльнісна складова</p>	<p>3</p>	<p>Повторення та узагальнення вивченого.</p> <p>Лексикологія. Фразеологія. Морфологія й орфографія. Основні правила правопису <i>(за вибором учителя)</i>.</p> <p>знаходить прикметники в реченні;</p>	<p>Рекомендовані види роботи.</p> <p>Аудіювання тексту, що містить слова різних груп: за значенням (синоніми, антоніми), за походженням (власне українські і запозичені, зокрема іншомовного походження), активну й пасивну лексику (застарілі слова та неологізми), за вживанням (загальноживані та стилістично забарвлені, діалектні, професійні слова й терміни).</p> <p>Складання висловлення про значення слівників у здобутті освіти з використанням застарілих слів і неологізмів.</p> <p>Складання інструкції щодо користування</p>	

<p>доцільно використовує в мовленні різні групи лексики, фразеологізми; визначає й аргументує належність слова до певної групи лексики; здійснює адекватний добір слів для складання висловлення певного змісту та стилю; визначає морфологічні ознаки, синтаксичну роль самостійних частин мови; обґрунтовує правопис слів правилами; користується лінгвістичними словниками різних видів; редагує речення й тексти, у яких допущено лексичні та граматичні помилки. Ціннісна складова виявляє прагнення поліпшувати власне мовлення, добирати адекватні змістові висловлення слова та фразеологізми, правильно використовуючи частини мови; усвідомлює необхідність грамотного письма як важливої характеристики особистості; прагне втілювати своє розуміння цінностей у практичному житті.</p>			<p>електронними мовними словниками. Складання роздуму «Чому більшість неологізмів у мові — слова іншомовного походження». Читання мовчки і вголос текстів, що містять фразеологізми, з'ясування їхньої ролі в мовленні. Складання розповіді з елементами роздуму «Яким я уявляю своє майбутнє» з використанням фразеологізмів (наприклад: <i>докласти сил, показати себе на ділі; вирости крила</i> і под.). Складання тексту, епіграфом до якого є слова «Національна фразеологія — душа кожної мови» (І. Огієнко). Редагування речень, що містять неправильно відтворені або недоречно вжиті фразеологізми.</p>	
<p><i>Учень (учениця):</i> Знаннєва складова</p>	<p>4</p>	<p>Синтаксис. Пунктуація. Словосполучення й речення.</p>	<p>Рекомендовані види роботи. Складання висловлення «Покрова —</p>	

<p>знає та розуміє предмет вивчення синтаксису й пунктуації;</p> <p>розуміє й пояснює різницю між словосполученням і реченням; реченням простим і складним.</p> <p><u>Діяльнісна складова</u></p> <p>розрізняє головне й залежне слова у словосполученні;</p> <p>аналізує будову словосполучень, види за способами вираження головного слова;</p> <p>складає словосполучення й речення різних видів, визначає серед них синонімічні;</p> <p>розпізнає речення прості та складні;</p> <p>редагує словосполучення, речення й тексти, помічаючи й виправляючи граматичні помилки;</p> <p>використовує виражальні можливості речень вивчених видів у власному мовленні;</p> <p>робить тематичні виписки та складає конспект науково-навчального тексту.</p> <p><u>Ціннісна складова</u></p> <p>усвідомлює важливість кожного словосполучення й речення для чіткості вираження думки;</p> <p>обґрунтовує важливість опрацювання науково-навчального тексту у формі його</p>		<p>Словосполучення. Будова й види словосполучень за способами вираження головного слова.</p> <p>Речення. Речення прості й складні (повторення), двоскладні й односкладні. Граматична помилка та її умовне позначення (<i>практично</i>).</p>	<p>козацьке свято» з використанням запропонованих учителем словосполучень (наприклад: <i>цікавість до минулого, гідність народу, козацька слава, збирати інформацію, цифрове покоління патріотів</i>).</p> <p>Складання проекту статті до Вікіпедії «Українські козаки: історія й сучасність» із використанням простих і складних, двоскладних й односкладних речень.</p> <p>Редагування словосполучень, речень, текстів, у яких допущено граматичні помилки.</p> <hr/> <p>Обов'язкові види роботи.</p> <p>Конспект прочитаного науково-навчального тексту; тематичні виписки.</p>	<hr/> <p style="text-align: center;">1</p>
---	--	--	---	--

<p>конспектування.</p> <p><i>Учень (учениця):</i> Знансва складова розуміє й пояснює відмінність між різновидами аудіювання; знає особливості будови опису пам'ятки історії й культури. Діяльнісна складова розпізнає вжиті в прослуханому тексті типи мовлення: розповідь, роздум, опис; розпізнає в тексті розповідного характеру опис пам'ятки історії та культури, аналізує його будову. Ціннісна складова усвідомлює важливість дослідження, вивчення й збереження пам'яток історії та культури з метою збереження історичної пам'яті народу й виховання в молоді патріотизму.</p>			<p>Теоретичний матеріал. Різновиди аудіювання: ознайомлювальне, вивчальне, критичне. Особливості будови опису пам'ятки історії й культури.</p> <hr/> <p>Рекомендовані види роботи. Аудіювання тексту, що містить опис пам'ятки історії й культури.</p> <hr/> <p>Обов'язкові види роботи. Вибірковий усний переказ розповідного тексту з елементами опису пам'яток історії й культури в художньому стилі. Складання й розігрування діалогу – обміну думками та враженнями від телепередач (матеріалів відеохостинга YouTube), присвячених вивченню та збереженню пам'яток історії та культури.</p>	<p>1</p> <p>2</p>
<p><i>Учень (учениця):</i> Знансва складова знає члени речення, способи вираження їх; ставить розділові знаки в простому двоскладному реченні, пояснює їх пунктуаційними правилами. Діяльнісна складова визначає головні та другорядні члени речення; розрізняє речення двоскладні та</p>	<p>7 + 1 на повтор.</p>	<p>Просте речення. Двоскладне речення. Головні й другорядні члени речення. Підмет і присудок. Способи вираження підмета. Простий і складений присудок (іменний і дієслівний). Способи вираження присудка. Тире між підметом і присудком. Узгодження головних членів речення. Речення поширені й непоширені (<i>повторення</i>). Порядок слів у реченні. Логічний наголос. Означення, додаток й обставини як</p>	<p>Рекомендовані види роботи. Складання висловлення-роздуму на актуальну тему з використанням простих двоскладних речень. Складання тексту листа-запрошення на відкриття шкільного краєзнавчого музею (меморіальної дошки, пам'ятника історичній особі) з уживанням речень із простими та складними підметами. Виразне читання речень різних видів з акцентуванням уваги на виділенні слів логічним наголосом для передавання</p>	

<p>односкладні; визначає види присудків, обставин у реченнях, прикладку як різновид означення, способи вираження підмета, присудка, означень, додатків та обставин; інтонує правильно речення різних видів, за допомогою логічного наголосу передає різні змістові та емоційні відтінки значення; записує прикладки відповідно до орфографічних норм і обґрунтовує написання; знаходить і виправляє орфографічні та пунктуаційні помилки на вивчені правила; аналізує будову простого двоскладного речення, переказує та створює тексти різних стилів з поєднанням різних типів мовлення; робить повідомлення на тему про мову, що вимагає зіставлення й узагальнення матеріалу в науковому стилі. Ціннісна складова оцінює виражальні можливості простого двоскладного речення в текстах різних стилів; обґрунтовує важливість дослідження, вивчення й збереження пам'яток історії та культури.</p>		<p>другорядні члени речення (повторення). Прикладка як різновид означення. Написання непоширених прикладок через дефіс; прикладки, що беруться в лапки. Види обставин (за значенням), способи вираження їх. Порівняльний зворот. Виділення порівняльних зворотів комами.</p>	<p>змістових та емоційних відтінків значення. Обов'язкові види роботи. Докладний письмовий переказ розповідного тексту з елементами опису пам'яток історії й культури в публіцистичному стилі (за простим або складним планом) з використанням прикладок. Ділові папери. План роботи. Складання плану роботи над проектом. Оформлення рубрик, стислих описів етапів роботи, аналіз результатів діяльності. Рекомендовані види роботи. Виконання проекту «Українське козацьке бароко в пам'ятках історії та культури». Створення висловлення про відомого науковця-дослідника (педагога, митця), що містить речення, граматичні основи яких включають іменний складений присудок (наприклад: <i>став першим, вважається першовідкривачем, був працьовитий</i>). Редагування речень, у яких допущено граматичні помилки (в узгодженні головних членів речення та ін). Обов'язкові види роботи. Повідомлення на тему про мову (наприклад: дієслівний та іменний складений присудки), що вимагає зіставлення й узагальнення матеріалу в науковому стилі. Усний твір-опис пам'ятки історії й культури за картиною в публіцистичному стилі (за простим або складним планом) з</p>	<hr/> <p style="text-align: center;">3</p> <hr/> <p style="text-align: center;">2</p>
--	--	---	--	---

<p><i>Учень (учениця):</i> Знаннєва складова знає структуру та мовні засоби, характерні для тексту-опису місцевості; Діяльнісна складова складає речення, типові для тексту-опису місцевості; переказує розповідний текст із елементами опису місцевості.</p>			<p>використанням порівняльних зворотів. Теоретичний матеріал. Особливості будови опису місцевості. Обов'язкові види роботи. Стислий письмовий переказ розповідного тексту з елементами опису місцевості в художньому стилі (за складним планом). Аналіз письмового твору.</p>	2
<p><i>Учень (учениця):</i> Знаннєва складова знає види односкладних речень, пояснює будову односкладних речень кожного з типів; пояснює розділові знаки в неповних реченнях. Діяльнісна складова розрізняє речення односкладні й неповні; визначає види односкладних речень (також як частин складних речень); конструює односкладні речення вивчених видів, а також неповні речення; правильно використовує їх у власному мовленні; ставить правильно тире в неповних реченнях й обґрунтовує його використання; знаходить і виправляє пунктуаційні помилки на вивчені</p>	7	<p>Односкладне речення. Односкладні прості речення з головним членом у формі присудка (означено-особові, узагальнено-особові, неозначено-особові, безособові) і підмета (називні). Односкладне речення як частина складного речення. Повні й неповні речення. Тире в неповних реченнях.</p>	<p>Рекомендовані види роботи. Аудіювання поетичних текстів, щоденникових записів та уривків з листування відомих людей, аналіз ролі односкладних і неповних речень у них. Формулювання висновків про значення односкладних речень у мовленні. Аудіювання текстів, які містять прямо виражену спонукальну інформацію. Особливості орієнтування в ситуації спілкування в інтернет-просторі, зокрема в соцмережах. Складання й розігрування діалогів (телефонних розмов), що передбачають уникання небажаного й небезпечного спілкування, протистояння маніпулятивним впливам (з використанням односкладних і неповних речень). Добір для постерів-мотиваторів актуальних девізів (цитат), виражених означено-особовими реченнями. Складання та розігрування діалогу дискусійного характеру в розмовному</p>	

<p>правила; правильно будує тексти різних типів і стилів, використовуючи виражальні можливості односкладних і неповних речень; вживає в мовленні речення двоскладні й односкладні різних видів як синтаксичні синоніми; використовує в текстах-описах називні речення для позначення часу й місця; доречно вживає неповні речення в діалозі, а також у складних реченнях для уникнення невиправданих повторів; правильно інтонує неповні речення; складає опис місцевості. <u>Ціннісна складова</u> сприймає спілкування як цінність; оцінює й осмислює ситуацію спілкування; відчуває стан співрозмовника, виявляє емпатію; оцінює виражальні можливості й роль односкладних і неповних речень у текстах художнього, розмовного, публіцистичного стилів.</p>			<p>стилі з використанням прислів'їв — узагальнено-особових речень. Складання інструкції для учнів початкових класів «Як у мережі Інтернет розшукати потрібну інформацію» з використанням неозначено-особових речень.</p> <hr/> <p>Обов'язкові види роботи. Усний твір-опис місцевості (вулиці, села, міста) на основі особистих спостережень і вражень у художньому стилі (за складним планом) з використанням називних речень для позначення місця. Складання та розігрування діалогу-розпитування або домовляння (телефонної розмови) з використанням неповних речень та односкладних речень.</p>	<hr/> <p style="text-align: center;">1</p>
<p><i>Учень (учениця):</i> <u>Знансва складова</u> наводить приклади речень, ускладнених однорідними</p>	<p style="text-align: center;">5 + 1 на повтор.</p>	<p>Просте ускладнене речення. Речення з однорідними членами. Однорідні члени речення (зі сполучниковим, безсполучниковим і</p>	<p>Рекомендовані види роботи. Читання мовчки текстів різних стилів, що містять однорідні члени речення. З'ясування значення однорідних членів</p>	

<p>членами; ставить розділові знаки в таких реченнях, пояснює їх правилами. <u>Діяльнісна складова</u> знаходить в тексті речення, ускладнене однорідними членами (непоширеними й поширеними); розрізняє однорідні й неоднорідні означення; визначає смислові відношення між однорідними членами речення; правильно інтонує речення з однорідними членами; знаходить і виправляє пунктуаційні помилки на вивчені правила; конструює речення, до складу яких входять однорідні члени з різними типами зв'язку між ними, зокрема з парними сполучниками, узагальнювальними словами при однорідних членах. <u>Ціннісна складова</u> оцінює виражальні можливості речень з однорідними членами в різних стилях мовлення.</p>		<p>змішаним зв'язком). Поширені й непоширені однорідні члени речення. Смислові відношення між однорідними членами речення (єднальні, протиставні, розділові). Кома між однорідними членами речення. Речення з кількома рядами однорідних членів. Однорідні й неоднорідні означення. Узагальнювальні слова в реченнях з однорідними членами (<i>повторення й поглиблення</i>). Двокрапка й тире при узагальнювальних словах у реченнях з однорідними членами.</p>	<p>речення в мовленні. Створення висловлення-роздуму «Кого з літературних героїв я маю за зразок» з використанням речень, ускладнених однорідними членами. Складання тексту для розміщення на шкільному веб-сайті про корисні для школярів лінгвістичні онлайн-словники (з використанням речень, ускладнених однорідними членами). Складання переліку необхідних для вашої родини закупівель (продуктів харчування, промислових товарів тощо) на поточний місяць із використанням узагальнювальних слів при однорідних членах речення. Створення відгуку про розміщену в мережі Інтернет віртуальну екскурсію до музею або історичної місцевості (з використанням речень, ускладнених однорідними членами речення).</p> <p>Обов'язкові види роботи. Письмовий твір-опис місцевості (вулиці, села, міста) на основі особистих спостережень і вражень або за картиною в художньому стилі (за складним планом) з використанням речень, ускладнених однорідними членами речення. Аналіз письмового твору.</p>	
<p><i>Учень (учениця):</i> <u>Знаннєва складова</u> наводить приклади речень, ускладнених звертаннями, вставними словами (словосполу-</p>	<p>5</p>	<p>Речення зі звертаннями, вставними словами (словосполученнями, реченнями). Звертання непоширені й поширені. Риторичне звертання. Вставні слова</p>	<p>Рекомендовані види роботи. Аудіювання аудіозаписів уривків з виступів відомих ораторів (у публіцистичному стилі), з літературних творів (у художньому стилі), з побутових</p>	

<p>ченнями); ставить розділові знаки в таких реченнях, пояснює їх правилами. <u>Діяльнісна складова</u> знаходить звертання, вставні слова (словосполучення, речення) в реченні; визначає в тексті риторичні звертання й пояснює стилістичну роль їх; знаходить і виправляє помилки на вивчені пунктуаційні правила; конструює та інтонує правильно речення зі звертаннями, вставними словами (словосполученнями); використовує виражальні можливості речень зі звертаннями, вставними словами (словосполученнями, реченнями) в усному й писемному мовленні. <u>Ціннісна складова</u> оцінює виражальні можливості речень зі звертаннями, вставними словами (словосполученнями, реченнями) у тексті.</p>		<p>(словосполучення, речення). Групи вставних слів і словосполучень за значенням. Розділові знаки при звертанні і вставних словах.</p>	<p>розмов (у розмовному стилі), у яких ужито звертання. Формулювання висновків стосовно ролі звертань у мовленні, зокрема значення риторичних звертань. Виразне читання речень, що містять звертання. Виконання проекту «Роль і значення звертань у творах українського фольклору». Створення висловлення розповідного характеру з елементами роздуму «Техніка в моєму житті» з використанням самостійно дібраних вставних слів.</p> <hr/> <p>Обов’язкові види роботи. Інтерв’ю в публіцистичному стилі.</p>	<hr/> 1
<p><i>Учень (учениця):</i> <u>Знаннєва складова</u> наводить приклади речень, ускладнених відокремленими (також уточнювальними) членами речення; ставить розділові знаки в таких</p>	13	<p>Речення з відокремленими членами. Поняття про відокремлення. Відокремлені другорядні члени речення (також уточнювальні). Розділові знаки при відокремлених членах речення.</p>	<p>Рекомендовані види роботи. Читання мовчки і вголос тексту художнього стилю, що містить речення, ускладнені відокремленими членами. Формулювання висновків щодо ролі відокремлених членів речення в мовленні. Створення висловлення-роздуму «Кого із</p>	

<p>реченнях, пояснює їх правилами. Діяльнісна складова знаходить відокремлені й уточнювальні члени в реченні; знаходить і виправляє допущені пунктуаційні й граматичні помилки; правильно інтонує речення з відокремленими й уточнювальними членами речення; будує висловлення в публіцистичному й науковому стилях, використовуючи виражальні можливості речень з відокремленими й уточнювальними членами речення в усному й писемному мовленні. Ціннісна складова оцінює виражальні можливості речень з відокремленими й уточнювальними членами в текстах різних стилів.</p>			<p>сучасників я вважаю успішною людиною» з використанням відокремлених означень (у т. ч. відокремлених прикладок). Складання допису дискусійного характеру до блога «Чи переможе книжку комп'ютер, а бібліотеку — Інтернет?» з використанням відокремлених обставин. Створення висловлення про улюблені українцями рослини з використанням уточнювальних прикладок додаванням до народних назв наукових (наприклад: <i>нагідки — календула; татарське зілля — айр, петрові батоги — цикорій звичайний; смерека — ялина європейська</i>). Створення висловлення «Родина — це вся Україна з глибоким корінням, високим гіллям» з використанням речень, ускладнених відокремленими уточнювальними прикладками зі словами <i>на ім'я, на прізвище</i>.</p> <hr/> <p>Обов'язкові види роботи. Письмовий твір-опис пам'ятки історії й культури на основі особистих спостережень і вражень у художньому стилі (з використанням відокремлених означень та обставин). Аналіз письмового твору.</p>	2
<p><i>Учень (учениця):</i> Знансва складова систематизує вивчені відомості про будову та види словосполучень, двоскладні й односкладні речення, повні й неповні речення, прості</p>	3	<p>Повторення в кінці року відомостей про словосполучення й просте речення</p>	<p>Рекомендовані види роботи. Написання речень (текстів) з поясненням правопису слів та вживання розділових знаків. Редагування словосполучень і речень, у яких допущено граматичні помилки.</p>	

<p>ускладнені речення. ставить у простих ускладнених реченнях розділові знаки, пояснює їх уживання правилами. <u>Діяльнісна складова</u> доцільно застосовує виражальні можливості синтаксичних засобів для досягнення комунікативної мети.</p>				
---	--	--	--	--

Соціокультурна змістова лінія

Орієнтовний зміст навчального матеріалу			Орієнтовні вимоги до рівня соціокультурної компетентності учнів
Сфери відношень	Тематика текстів		
<p>Я і українська мова й література.</p> <p>Я і Батьківщина (її природа, історія).</p> <p>Я і національна культура (звичаї, традиції, свята, культура взаємин, українська пісня).</p>	<p>Найвидатніші постаті в українській культурі. Письменники про українську мову.</p> <p>Любов до природи. Екологічний стан природи в Україні. Охорона довкілля. «Червона книга».</p> <p>Роль народних традицій, вірувань, релігії, християнської моралі, свят, міфології, фольклорної творчості, художньої літератури у формуванні світогляду українців. Унесок українців у світову культуру.</p>	<p>«Мова — втілення думки. Що багатша думка, то багатша мова» (М. Рильський).</p> <p>«Ми є. Були. І будем ми. Й Вітчизна наша з нами» (І. Багряний), «Земля не вибачає байдужості».</p> <p>«Людина створила культуру, а культура — людину», «Традиційні ремесла й промисли українців», «Володимирський собор — перлина українського церковобудування», «Покликання людини: пізнавати</p>	<p>Учень (учениця): сприймає, аналізує, оцінює прочитані чи почуті відомості та добирає й використовує ті з них, які необхідні для досягнення певної комунікативної мети; використовує українську мову як засіб формування ціннісної позиції щодо громадянського патріотизму, любові до Батьківщини й української природи, почуття гордості за свою країну, поваги до її історії, культури й історичних пам'яток, сімейних цінностей, визнання цінності здоров'я свого й інших, оптимізм у сприйманні світу; усвідомлює необхідність бути готовим і здатним дотримуватися морально-етичних норм стосовно дорослих і ровесників у школі, позашкільному житті, удома, у суспільно</p>

<p>Я і мистецтво (традиційне й професійне)</p>	<p>Збагачення української культури духовними скарбами інших народів.</p> <p>Архітектурна традиція на теренах України. Народна архітектура. Найвизначніші архітектурні споруди в Україні. Видатні українські архітектори.</p>	<p>істину, творити добро, примножувати красу».</p> <p>«Мистецтво як засіб творення особистості».</p>	<p>корисній діяльності.</p>
<p>Я і ти (члени родини, друзі, товариші).</p>	<p>Традиційна родинна обрядовість (народження дитини, ім'янаречення, кумівство, весілля тощо) та її сучасна трансформація.</p>	<p>«Як я розумію дружбу»,</p> <p>«Хто для мене є взірцем?».</p> <p>«На світі той наймудріший, хто найдужче любить життя» (В. Симоненко) , «Що робить людину великою?».</p>	
<p>Я як особистість</p>	<p>Шляхи самопізнання й життєтворчості.</p>		

Діяльнісна (стратегічна) змістова лінія

Види загально-навчальних умінь	Орієнтовні вимоги до рівня діяльнісної компетентності учнів
<p>Організаційно-контрольні</p>	<p>Учень (учениця) <i>самостійно</i>: усвідомлює та визначає мотив і мету власної пізнавальної й життєтворчої діяльності; планує діяльність для досягнення мети, розподіляючи її на етапи; здійснює намічений план за допомогою дібраних <i>методів і прийомів</i>; оцінює проміжні й кінцеві <i>результати</i> пізнавальної діяльності, робить відповідні корективи.</p>
<p>Загальнопізнавальні (інтелектуальні, інформаційні)</p>	<p>Учень (учениця) <i>самостійно</i>: аналізує мовні й позамовні поняття, явища, закономірності; порівнює, узагальнює, конкретизує їх; робить висновки на основі спостережень;</p>

	<p>виділяє головне з-поміж другорядного; здобуває інформацію з різноманітних джерел (довідкової, художньої літератури, ресурсів Інтернету тощо), здійснює бібліографічний пошук, працює з текстами вивчених типів, стилів і жанрів мовлення; систематизує, зіставляє, інтерпретує готову інформацію; моделює мовні й позамовні поняття, явища, закономірності.</p>
Творчі	<p>Учень (учениця) <i>самостійно</i>: уявляє словесно описані предмети і явища, фантазує на основі сприйнятого; прогнозує подальший розвиток певних явищ; переносить раніше засвоєні знання і вміння в нову ситуацію; помічає та формулює проблеми в процесі навчання й життєтворчості; усвідомлює будову предмета вивчення; робить припущення щодо способу розв'язання певної проблеми; добирає аргументи для його доведення; спростовує хибні припущення й твердження.</p>
Естетико-етичні	<p>Учень (учениця) помічає й цінує красу в мовних явищах, явищах природи, у творах мистецтва, вчинках людей і результатах їхньої діяльності; критично оцінює відповідність своїх вчинків загальнолюдським моральним нормам, усуває помічені невідповідності цим нормам; виявляє здатність поставити себе на місце іншої людини; усвідомлює обов'язок кожної людини творити добро словом і ділом, готовий і здатний його виконувати.</p>

9-й клас

(70 год, 2 год на тиждень)

(1 год – резерв годин для використання на розсуд учителя.

Контрольні роботи проводяться за рахунок годин, указаних у таблиці)

Очікувані результати	К-сть годин	Зміст навчального матеріалу	К-сть годин
----------------------	-------------	-----------------------------	-------------

навчально-пізнавальної діяльності учнів		Мовна змістова лінія 50 год	Мовленнєва змістова лінія 19 год	
<p><i>Учень (учениця):</i> <u>Знаннєва складова</u> розуміє, що розвиток мови — це зміни, що відбуваються в напрямі вдосконалення її; наводить приклади таких змін. <u>Діяльнісна складова</u> розпізнає застарілі слова, які вийшли з ужитку; розрізняє історизми та архаїзми; користується лінгвістичними словниками, зокрема словниками онлайн. <u>Ціннісна складова</u> цінує українську мову як державну — чинник національної ідентичності; висловлює зацікавлення розвитком української мови; критично ставить до надмірного вживання іншомовних слів, у т.ч. неологізмів; схвалює заміну щойно засвоєних мовою іншомовних слів українськими відповідниками; обговорює й оцінює українськомовні переклади творів зарубіжної літератури, які сприяють розвитку української мови та популяризують</p>	<p>1</p>	<p>Вступ. Розвиток української мови.</p>	<p>Рекомендовані види роботи. Обговорення дискусійних питань, пов'язаних з розвитком української мови, наприклад: «Чи пов'язані розвиток мови та розвиток суспільства», «Як впливає на розвиток мови бурхливе запозичення неологізмів — запозичених слів», «Значення ЗМІ (Інтернету) для розвитку та популяризації української мови». Зіставлення прочитаних мовою оригіналу та в перекладі українською творів зарубіжної літератури. Записування й коментування висловів відомих людей про розвиток української мови. Ознайомлення з найбільш авторитетними мовними онлайн-словниками.</p>	

українську мову та культуру.				
<p><i>Учень (учениця):</i> Знаннєва складова знає види мовленнєвої діяльності, різновиди аудіювання та читання, стилі, типи, жанри мовлення; формулює вимоги до мовлення; характеризує ситуацію спілкування, розпізнає маніпулятивні впливи. Діяльнісна складова аналізує прослухані або прочитані тексти різних стилів, типів і жанрів мовлення; складає діалоги відповідно до ситуації та мети спілкування; уникає небажаних або небезпечних співрозмовників, протистоїть маніпулятивним впливам. Ціннісна складова усвідомлює важливість дотримання правил етикету; критично оцінює рівень продуктивності (досягнення мети) власного діалогічного спілкування; усвідомлює потребу мовної освіти й самоосвіти, безперервного вдосконалення власного мовлення, вміння застосовувати різноманітні комунікативні стратегії.</p>			<p>Теоретичний матеріал. Повторення й узагальнення вивченого про мовлення. Види мовленнєвої діяльності. Різновиди аудіювання (ознайомлювальне, вивчальне, критичне). Різновиди читання (ознайомлювальне, вивчальне, переглядове). Стилi, типи мовлення (<i>повторення</i>). Жанри мовлення.</p> <hr/> <p>Рекомендовані види роботи. Аудіювання та читання мовчки текстів (уривків) різних стилів, типів і жанрів мовлення. Аналіз прослуханих і прочитаних текстів (уривків).</p> <hr/> <p>Теоретичний матеріал. Вимоги до мовлення. Мовленнєва ситуація. Особливості орієнтування в ситуації спілкування в інтернет-просторі, зокрема в соцмережах. Уникання небажаного й небезпечного спілкування, протистояння маніпулятивним впливам.</p> <hr/> <p>Обов'язкові види роботи. Складання та розігрування діалогів відповідно до певної ситуації (офіційна й неофіційна розмова, діалог-домовленість) на запропоновані учнями актуальні й цікаві для них теми. Складання та обговорення переліку умов успішного спілкування в сучасному молодіжному середовищі, зокрема з використанням мобільного зв'язку.</p>	<p>1</p> <p>1</p> <p>1</p>

<p><i>Учень (учениця):</i> <u>Знаннєва складова</u> знає й називає основні ознаки речення; ставить розділові знаки в простому ускладненому реченні та обґрунтовує їх відповідними правилами. <u>Діяльнісна складова</u> визначає в тексті прості речення, розрізняє двоскладні й односкладні речення, виділяє в них граматичну основу; складає висловлення на актуальні й цікаві теми, використовуючи виражальні можливості простого ускладненого речення; знаходить і виправляє пунктуаційні помилки на вивчені правила. <u>Ціннісна складова</u> усвідомлює значення простих ускладнених речень у мовленні; усвідомлює зручність спілкування за допомогою сучасних засобів мобільного зв'язку та інтернет-ресурсів, грамотно й безпечно комунікує в інформаційному просторі.</p>	<p>2</p>	<p>Повторення вивченого у 8 класі. Граматична основа речення. Односкладне й двоскладне речення. Розділові знаки у простому ускладненому реченні.</p>	<p>Рекомендовані види роботи. Складання висловлення з використанням двоскладних й односкладних речень (орієнтовні теми: «Чому вміння спілкуватися вважають запорукою успіху», «Яким я уявляю своє майбутнє: освіту, роботу, родину»).</p> <hr/> <p>Обов'язкові види роботи. Вибірковий усний переказ тексту художнього стилю. <u>Ділові папери.</u> Резюме.</p> <hr/> <p>Рекомендовані види роботи. Складання висловлення з використанням речень, ускладнених однорідними та відокремленими членами речення (орієнтовні теми: «Яка вона, моя Україна», «Цінності сучасного молодого українця», «Як усе встигнути в прискореному ритмі сьогодення», «Про що мріє цифрове покоління українських школярів»).</p> <p>Колективне укладання словничка традиційних українських звертань до рідних і близьких людей. Складання й виразне читання простих речень, ускладнених такими звертаннями. Навчальний проект «Культура звертання — культура особистості: у минулому, нині й завжди». Обговорення етикету повідомлень засобами SMS-спілкування, а також колективної комунікації в режимі</p>	<hr/> <p>2</p>
--	-----------------	--	---	-----------------------

			конференції та в чатах (домовляння про зустріч, вибачення, привітання зі святом). Складання тексту виступу в шкільному радіожурналі (орієнтовна тема: «Як впливає на нашу свідомість навколишня інформація: реклама, білборди, написи на футболках?» (з використанням речень, ускладнених відокремленими членами).	
<p><i>Учень (учениця):</i> <u>Знаннєва складова</u> пояснює поняття «пряма й непряма мова» як способи передавання чужого мовлення; ставить і пояснює розділові знаки в реченнях із прямою й непрямою мовою, при діалозі, у реченнях, що містять цитати; знає різні комунікативні стратегії відповідно до мети та ситуації діалогічного спілкування. <u>Діяльнісна складова</u> визначає в тексті речення з прямою й непрямою мовою, цитатами, репліки діалогу; складає речення з прямою та непрямою мовою;</p>	<p>4 + 1 год на повтор.</p>	<p>Синтаксис. Пунктуація. Пряма й непряма мова. Заміна прямої мови непрямою. Цитата як спосіб передачі чужої мови. Діалог. Розділові знаки при прямій мові й діалозі (<i>повторення й поглиблення вивченого</i>).</p>	<p>Рекомендовані види роботи. Складання розповіді-спогаду про спілкування із цікавою людиною з використанням речень із прямою мовою. Складання тексту в художньому стилі «Про що я хотів(ла) б розпитати свого прапрапрадіда (або далекого нащадка)» з використанням речень із прямою мовою. Обговорення питання «Які вислови відомих українців варто було б розмістити на сучасних білбордах» з використанням у мовленні цитат. Складання висловлення з використанням дібраних з мережі Інтернет цитат. Укладання словничка «Формули мовного етикету сучасної молоді». Обговорення питання «Навіщо потрібен</p>	

<p>створює й розігрує діалог на запропоновану або самостійно обрану тему; порівнює виражальні можливості різних способів передавання прямої мови; проводить мовні експерименти, спостерігає, аналізує будову речень, замінюючи пряму мову непрямою. <u>Ціннісна складова</u> усвідомлює роль комунікативних умінь для майбутньої професійної кар'єри; виявляє у спілкуванні толерантність до поглядів і суджень співрозмовників; усвідомлює виражальні можливості речень із прямою й непрямою мовою, діалогів.</p>			<p>нетикет» (правила спілкування в Інтернеті) з розігруванням зразків діалогів між школярами на форумах і чатах.</p> <hr/> <p>Обов'язкові види роботи. Складання й розігрування діалогів – обговорень (прочитаної книжки, музичних новинок тощо) з різними співрозмовниками — товаришем (неформальне спілкування) та вчителем в офіційній ситуації. Складання й розігрування діалогу-домовленості (наприклад: щодо озеленення шкільного приміщення) з відповідною аргументацією (потребою очищення й природного зволоження повітря; зонування середовища, декорування приміщення й т. ін.).</p>	<hr/> <p style="text-align: center;">1</p>
<p><i>Учень (учениця):</i> <u>Знаннєва складова</u> знає види складних речень; правильно ставить розділові знаки між частинами складносурядного речення та обґрунтовує їх. <u>Діяльнісна складова</u> розрізняє прості та складні речення, розпізнає складні речення із сурядним і підрядним зв'язком; визначає види складних речень</p>	<p style="text-align: center;">5 +1 год на повтор.</p>	<p>Складне речення, його ознаки. Складні речення без сполучників, із сурядним і підрядним зв'язком. Складносурядне речення, його будова й засоби зв'язку між його частинами. Смислові зв'язки між частинами складносурядного речення. Розділові знаки між частинами складносурядного речення.</p>	<p>Обов'язкові види роботи. Стислий усний переказ тексту публіцистичного стилю (за складним планом). Докладний письмовий переказ тексту публіцистичного стилю з творчим завданням. Аналіз письмового переказу.</p> <hr/> <p>Рекомендовані види роботи. Створення висловлення-роздуму про щойно прочитану книжку з висновком: чого навчає вдумливого читача</p>	<hr/> <p style="text-align: center;">3</p>

<p>(сполучникові й безсполучникові), засоби зв'язку між частинами речення у складному, кількість граматичних основ у ньому; знаходить у тексті складносурядні речення, встановлює смислові зв'язки між частинами його; розмежовує складносурядні речення і прості речення, ускладнені однорідними членами; знаходить і виправляє пунктуаційні помилки на вивчені правила; складає речення й тексти, використовуючи складносурядні речення. Ціннісна складова оцінює виражальні можливості складносурядних речень та синонімічних до них конструкцій; усвідомлює потребу в читанні, проєціює прочитане на життєві ситуації.</p>			<p>література (проєціювання змісту прочитаного на ситуації сучасного життя) з використанням складносурядних речень. Створення висловлення-розповіді з елементами опису з використанням складносурядних речень (орієнтовна тема: «Що нині означає “жити красиво”?») Створення роздуму «Як стати цікавим людям і собі» з покликаннями на життєві приклади успішних українців — наших сучасників з використанням складносурядних речень. Написання есе «Які новітні засоби вияву творчості: на папері, полотні, у блогосфері — мені найбільше імпонують?». Редагування речень, у яких допущено граматичні помилки.</p>	
<p><i>Учень (учениця):</i> Знаннєва складова знає основні види складнопідрядних речень, пояснює їх будову; правильно ставить розділові знаки між частинами</p>	<p>12</p>	<p>Складнопідрядне речення, його будова й засоби зв'язку в ньому. Підрядні сполучники й сполучні слова у складнопідрядних реченнях. Основні види складнопідрядних речень: з означальними, з'ясувальними, обставинними підрядними частинами</p>	<p>Рекомендовані види роботи. Створення роздуму в публіцистичному стилі «Чи можна/варто протиставляти телебачення художній літературі?» (з використанням складнопідрядних речень з підрядними причини та мети). Складання роздуму про необхідність</p>	

<p>складнопідрядного речення та обґрунтовує їх.</p> <p>Діяльнісна складова знаходить у тексті складнопідрядні речення з однією й кількома підрядними частинами;</p> <p>визначає головну й підрядну частини, види складнопідрядних речень, істотні ознаки їх, межі головної й підрядної частин, кількість частин;</p> <p>класифікує складнопідрядні речення за значенням і будовою, засобами зв'язку в них;</p> <p>розрізняє сполучники і сполучні слова; знаходить і виправляє помилки на вивчені правила;</p> <p>правильно інтонує складнопідрядні речення;</p> <p>аналізує й порівнює виражальні можливості складнопідрядних речень та інших синонімічних конструкцій у текстах різних стилів;</p> <p>конструює складнопідрядні речення різних видів і вводить їх у тексти різних стилів;</p> <p>складає усні й письмові висловлення різних стилів на визначену тему, використовуючи в них виражальні можливості складнопідрядних речень.</p> <p>Ціннісна складова</p>		<p>(способу дії й ступеня, порівняння, місця, часу, причини, наслідку, мети, умови, допусту). Розділові знаки між частинами складнопідрядного речення.</p> <p>Складнопідрядне речення з кількома підрядними частинами.</p> <p>Розділові знаки у складнопідрядному реченні з кількома підрядними частинами.</p>	<p>підтримки людей з обмеженими фізичними можливостями та те, як їм можна й потрібно допомагати (з використанням складнопідрядних речень з підрядними причини та мети).</p> <p>Створення для розміщення на блозі тексту звернення-прохання до однолітків про допомогу людям, які стали жертвами стихійного лиха (з уживанням складнопідрядних речень з підрядними способу дії та ступеня).</p> <p>Створення допису до веб-сайта про успішну участь однокласників у Всеукраїнському фестивалі-конкурсі скрайбінг-роликів «Покоління мобільного Інтернету». (Інформацію про конкурс зібрати в мережі Інтернет.)</p> <p>Обов'язкові види роботи.</p> <p>Усний твір-роздум у публіцистичному стилі мовлення на суспільну тему.</p> <p>Есе (орієнтовна тема: «Що робить мене щасливим(ою)») з використанням складнопідрядних речень.</p> <p>Коротке повідомлення (на основі кількох джерел) у публіцистичному стилі на морально-етичну або суспільну тему.</p> <p>Ділове мовлення. Заява.</p> <p>Рекомендовані види роботи.</p> <p>Створення висловлення «Як уникнути залежності від Інтернету» з використанням складнопідрядних речень.</p> <p>Добір та обговорення питань, виражених складнопідрядними реченнями для</p>	<hr/> <p style="text-align: center;">4</p>
---	--	--	--	--

<p>оцінює виражальні можливості складнопідрядних речень; ставиться до здоров'я як до цінності, схвалює здоровий спосіб життя.</p>			<p>проведення в класі анкетування «Як ти ставишся до дистанційної самоосвіти». Складання роздуму про роль спорту в житті молоді, основну думку якого виражено епіграфом «Якщо ти хочеш зміцнити дух, підтримуй силу тіла!» з використанням складнопідрядних речень.</p>	
<p><i>Учень (учениця):</i> Знансва складова пояснює смислові відношення між частинами безсполучникового складного речення; правильно ставить розділові знаки між частинами безсполучникового складного речення та обґрунтовує їх. Діяльнісна складова знаходить у тексті безсполучникові складні речення; визначає основні ознаки, смислові відношення між частинами безсполучникових складних речень; розмежовує безсполучникові складні речення й сполучникові (складносурядні й складнопідрядні); розрізняє види безсполучникових складних речень за характером синтаксичних і смислових зв'язків між частинами їх; правильно інтонує</p>	<p>10</p>	<p>Безсполучникове складне речення. Смислові відношення між частинами безсполучникового складного речення. Розділові знаки в безсполучникових реченнях.</p>	<p>Рекомендовані види роботи. Створення проекту статті до Вікіпедії «Безсполучникове складне речення». Складання розповіді про людей, які подолали свої недуги, і тих, хто їм у цьому допоміг, з використанням безсполучникових складних речень.</p> <hr/> <p>Обов'язкові види роботи. Діалог-обговорення актуальної теми. Написання твору-роздуму на морально-етичну тему в публіцистичному стилі (орієнтовні теми: «Своє, рідне — своєрідне», «Як відшукати свій шлях у житті», «Чи зможуть з часом селфі замінити родинні фотографії») з використанням безсполучникових речень.</p>	<p>2</p>

<p>безсполучникові складні речення; правильно ставить розділові знаки між частинами безсполучникового складного речення та обґрунтовує їх; знаходить і виправляє пунктуаційні помилки на вивчені правила; аналізує й порівнює виражальні можливості безсполучникових складних речень із синонімічними синтаксичними конструкціями в невеликих текстах розмовного, публіцистичного й художнього стилів; правильно будує безсполучникові складні речення з різними смисловими відношеннями між частинами їх; добирає до них синтаксичні синоніми. Ціннісна складова оцінює виражальні можливості складнопідрядних речень в усних і письмових висловленнях.</p>				
<p><i>Учень (учениця):</i> Знаннєва складова правильно розставляє в складне речення з різними видами сполучникового й безсполучникового зв'язку розділові знаки та обґрунтовує</p>	<p>6</p>	<p>Складне речення з різними видами сполучникового й безсполучникового зв'язку Розділові знаки у складному реченні з різними видами сполучникового й безсполучникового зв'язку.</p>	<p>Рекомендовані види роботи. Обговорення питання «Чи придатна рок-музика для передавання патріотичних настроїв, думок, закликів?» з ілюструванням виступів прикладами сучасних українських рокових пісень. Викладення підсумків обговорення для</p>	

<p>їх правилами. <u>Діяльнісна складова</u> знаходить у тексті складне речення з різними видами зв'язку; визначає основні ознаки й будову їх; знаходить і виправляє помилки на вивчені правила; аналізує й зіставляє виражальні можливості складних речень з різними видами зв'язку й синонімічних конструкцій; будує складні речення з різними видами зв'язку; складає усні й письмові висловлення публіцистичного й наукового стилів, доцільно використовуючи виражальні можливості складних речень. <u>Ціннісна складова</u> оцінює виражальні можливості складних речень з різними видами сполучникового й безсполучникового зв'язку в усних і письмових висловленнях.</p>			<p>розміщення на шкільному веб-сайті у формі роздуму, що містить складні речення з різними видами <u>безсполучникового зв'язку</u>.</p> <p>Обов'язкові види роботи. Вибірковий письмовий переказ тексту наукового стилю (з використанням складних речень з різними видами зв'язку).</p>	<hr/> <p style="text-align: center;">2</p>
<p><i>Учень (учениця):</i> <u>Знаннєва складова</u> знає й називає істотні ознаки тексту, пояснює його структурні особливості. <u>Діяльнісна складова</u> визначає тему, основну думку тексту, виділяє ключові слова в</p>	<p style="text-align: center;">4</p>	<p>Текст як одиниця мовлення й продукт мовленнєвої діяльності Текст, його основні ознаки. Будова тексту. Мікротема й абзац. Ключові слова в тексті й абзаці. Види й засоби міжфразового зв'язку (повторення й узагальнення). Повторення вивчених розділових знаків у</p>	<p>Рекомендовані види роботи. Створення тексту-розповіді про спілкування з людиною, яку ви вважаєте взірцем інтелігентності, з поясненням, які чесноти цієї особи є, на вашу думку, найціннішими для суспільства.</p> <p>Обов'язкові види роботи. Тези прочитаних публіцистичної чи</p>	<hr/> <p style="text-align: center;">2</p>

<p>тексті й тематичне речення в абзаці; розрізняє спільне й відмінне між мікротемою й абзацом; визначає засоби міжфразового зв'язку в тексті; конструює невеликі тексти на певну тему; використовує виражальні можливості текстів різних типів, стилів і жанрів у власному усному й писемному мовленні. Ціннісна складова оцінює виражальні можливості текстів різних типів і стилів.</p>		<p>простому і складному реченнях.</p>	<p>науково-пізнавальної статей. Конспект сприйнятого на слух науково-навчального тексту.</p>	
<p><i>Учень (учениця):</i> Діяльнісна складова аналізує, систематизує, узагальнює вивчене про речення. Ціннісна складова усвідомлює необхідність продовження мовної освіти та самоосвіти, безперервного удосконалення мовних знань і вмінь.</p>	<p>4</p>	<p>Узагальнення й систематизація вивченого. Мовні аспекти вивчення речення (порядок слів у реченні, граматична основа, види речень). Орфографія. Пунктуація.</p>	<p>Рекомендовані види роботи. Написання речень (текстів) з поясненням орфограм і вживанням розділових знаків. Редагування словосполучень і речень, у яких допущено граматичні помилки. Складання діалогів-рефлексій на основі аналізу власних навчальних досягнень.</p>	

Соціокультурна змістова лінія

Орієнтовний зміст навчального матеріалу			Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
Сфери відношень	Тематика текстів	Теми висловлень учнів	
Я і українська мова й література.	Українська мова серед інших мов. Розвиток української мови.	«Спочатку було Слово...», «Творчість народу в слові».	Учень /учениця: сприймає,

<p>Я і Батьківщина, національна історія і культура (звичаї, традиції, свята, культура взаємин).</p>	<p>Україна, її географічне положення, природні багатства. Природа різних регіонів України. Україна — від часів Київської Русі до сучасності. Український національний характер.</p>	<p>«Я вірю в майбутнє твоє, Україно!». «Історична доля мого рідного народу». «Туристична привабливість України». «Естетика довкілля». «Світ про Україну». «Загальнолюдські цінності». «Рукотвори» «Світ живопису» «Художнє ковальство» «Дива архітектури» «Сучасний дизайн» «Світлини» «Береться мудрість не із заповітів» «Краса людських взаємин» «Творімо добро» «Читацькі смаки» «Професія і характер» «Життєвий вибір» «Доброчинність» «Гармонійне спілкування» «Світ наших уподобань» «Громадянська позиція», «Молодь і сучасність», «Найважче — це творення самого (самої) себе».</p>	<p>аналізує, оцінює прочитані чи почуті відомості й добирає та використовує ті з них, які необхідні для досягнення певної комунікативної мети; використовує українську мову як засіб формування ціннісної позиції щодо громадянського патріотизму, любові до Батьківщини й української природи, почуття гордості за свою країну, поваги до її історії, культури й історичних пам'яток, сімейних цінностей, визнання цінності здоров'я свого й інших, оптимізм у сприйманні світу; усвідомлює роль морально-етичних норм; готовий і здатний застосовувати їх стосовно дорослих і ровесників у школі, позашкільному житті, удома, у суспільно корисній діяльності.</p>
<p>Я і мистецтво (традиційне й професійне).</p>	<p>Основні галузі господарства: ремесла й народні художні промисли. Взаємозв'язок матеріальних і духовних цінностей української культури. Найвидатніші постаті вітчизняної й світової культури.</p>		
<p>Я і ти (члени родини, друзі, товариші). Я і ми (класний колектив, народ, людство) Я як особистість.</p>	<p>Забезпечення спадкоємності поколінь. Збереження сімейних цінностей, реліквій, ідеалів. Культурогенна форма життєдіяльності сучасної сім'ї. Життєвий і професійний вибір особистості.</p>		

Діяльнісна (стратегічна) змістова лінія

Види загально-навчальних умінь	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
Організаційно-контрольні	<p>Учень /учениця: усвідомлює та визначає <i>мотив</i> і <i>мету</i> власної пізнавальної й життєтворчої діяльності; планує діяльність для досягнення мети, розподіляючи її на етапи; оцінює проміжні й кінцеві <i>результати</i> пізнавальної діяльності, робить відповідні корективи.</p>
Загальнопізнавальні (інтелектуальні, інформаційні)	<p>Учень /учениця самостійно: аналізує мовні й позамовні поняття, явища, закономірності; порівнює, узагальнює, конкретизує їх; робить висновки на основі спостережень; виділяє головне з-поміж другорядного; здобуває інформацію з різноманітних джерел (довідкової, художньої літератури, ресурсів Інтернету тощо), здійснює бібліографічний пошук, працює з текстами вивчених типів, стилів і жанрів мовлення; систематизує, зіставляє, інтерпретує готову інформацію; моделює мовні й позамовні поняття, явища, закономірності.</p>
Творчі	<p>Учень /учениця самостійно: уявляє словесно описані предмети і явища, фантазує на основі сприйнятого; прогнозує подальший розвиток певних явищ; переносить раніше засвоєні знання й уміння в нову ситуацію; помічає й формулює проблеми в процесі навчання й життєтворчості; усвідомлює будову предмета вивчення; робить припущення щодо способу розв'язання певної проблеми; добирає аргументи для його доведення; спростовує хибні припущення й твердження.</p>
Естетико-етичні	<p>Учень /учениця: помічає й цінує красу в мовних явищах, явищах природи, у творах мистецтва, вчинках людей і результатах їхньої діяльності; критично оцінює відповідність своїх вчинків загальнолюдським моральним нормам, усуває помічені невідповідності; виявляє здатність поставити себе на місце іншої людини; усвідомлює обов'язок кожної людини творити добро словом і ділом, готовий і здатний його виконувати.</p>

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ІНФОРМАТИКА

5–9 класи

Програма для загальноосвітніх навчальних закладів¹

¹ Програма затверджена Наказом Міністерства освіти і науки України від 07.06.2017 № 804

Навчальну програму з інформатики підготовлено у 2015–2016 рр. робочою групою у складі: *М. І. Жалдак* (завідувач кафедри теоретичних основ інформатики Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова, академік НАПН України, доктор педагогічних наук, професор, голова робочої групи), *Ю. В. Горошко* (завідувач кафедри інформатики і обчислювальної техніки Чернігівського національного педагогічного університету ім. Т. Г. Шевченка, доктор педагогічних наук, доцент), *О. В. Коршунова* (завідувач сектору цифрової грамотності відділу неформальної та інформальної освіти для дорослих Інституту модернізації змісту освіти), *Б. В. Кудренко* (головний спеціаліст Міністерства освіти і науки України), *Н. В. Морзе* (проректор з інформатизації навчально-наукової та управлінської діяльності Київського університету імені Бориса Грінченка, доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України), *Є. В. Мотурнак* (завідувач лабораторії навчально-виховного комплексу-лицею № 100 м. Дніпра, заслужений вчитель України), *Т. В. Нанаєва* (директор з корпоративних справ INTEL в Україні та СНД), *Г. О. Проценко* (перший заступник начальника управління освіти Печерської районної в місті Києві державної адміністрації, вчитель вищої категорії, вчитель-методист, кандидат педагогічних наук), *Й. Я. Ривкінд* (вчитель інформатики лицею № 38 імені Молчанова м. Києва, заслужений вчитель України), *В. В. Шакоцько* (заступник директора Кременчуцького педагогічного училища імені А. С. Макаренка Полтавської області, викладач-методист), *І. О. Завадський* (доцент кафедри математичної інформатики факультету кібернетики Київського національного університету імені Тараса Шевченка, кандидат фіз.-мат. наук), *В. В. Лапінський* (провідний науковий співробітник відділу математичної та інформативної освіти Інституту педагогіки НАПН України), *А. В. Паньков* (старший науковий співробітник сектору змісту підручників та навчальних матеріалів відділу загальної середньої освіти та підготовки вчителів Інституту модернізації змісту освіти).

Склад робочої групи з оновлення навчальної програми з інформатики для учнів 5–9 класів (2017 рік): *І. О. Завадський* (доцент кафедри математичної інформатики факультету кібернетики Київського національного університету імені Тараса Шевченка, голова групи, кандидат фіз.-мат. наук), *О. В. Пасічник* (вчитель інформатики НВК «Школа-гімназія «Сихівська» м. Львова, керівник проектів та програм Українського католицького університету), *Н. А. Саражинська* (вчитель інформатики Білоцерківської спеціалізованої школи I–III ст. № 12), *О. О. Богатирьов* (доцент кафедри прикладної математики та інформатики Черкаського національного університету ім. Б. Хмельницького, кандидат фіз.-мат. наук), *С. М. Бондаренко* (вчитель інформатики Прилуцької ЗОШ I–III ст. № 7), *Л. В. Булигіна* (вчитель інформатики Політехнічного лицю НТУУ «КПІ»), *Г. Ю. Громко* (вчитель інформатики Нечаївської загальноосвітньої школи I–III ст. ім. Ю. І. Яновського), *О. Б. Коротка* (вчитель інформатики Запорізького колегіуму «Елінт», вчитель-методист), *Б. В. Кудренко* (головний спеціаліст департаменту загальної середньої та дошкільної освіти Міністерства освіти і науки України), *В. В. Лапінський* (провідний науковий співробітник відділу математичної та інформатичної освіти Інституту педагогіки НАПН України, кандидат фіз.-мат. наук, доцент), *Л. В. Палюшок* (завідувач кабінету інформаційних технологій Львівського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти), *Л. М. Федор* (вчитель інформатики Чернівецької гімназії № 5).

Пояснювальна записка

Метою базової загальної середньої освіти є розвиток і соціалізація особистості учнів, формування їхньої національної самосвідомості, загальної культури, світоглядних орієнтирів, екологічного стилю мислення і поведінки, творчих здібностей, дослідницьких і життєзабезпечувальних навичок, здатності до саморозвитку й самонавчання в умовах глобальних змін і викликів.

Випускник основної школи — це патріот України, який знає її історію; носій української культури, який поважає культуру інших народів; компетентний мовець, що вільно спілкується державною мовою, володіє також рідною (у разі відмінності) й однією чи кількома іноземними мовами, має бажання і здатність до самоосвіти, виявляє активність і відповідальність у громадському й особистому житті, здатний до підприємливості й ініціативності, має уявлення про світобудову, бережно ставиться до природи, безпечно й доцільно використовує досягнення науки і техніки, дотримується здорового способу життя.

Мета базової загальної середньої освіти досягається шляхом реалізації таких завдань інформатичної освіти:

- визначати й формулювати у різноманітних життєвих ситуаціях задачі, для розв’язання яких можна залучити цифрові пристрої та інформаційні технології;
- знаходити, подавати, перетворювати, аналізувати, узагальнювати та систематизувати дані, необхідні для розв’язання життєвих задач;
- застосовувати алгоритмічний та системний підходи, створювати та аналізувати інформаційні моделі для ефективного розв’язання задач, що постають у житті, навчальній та професійній діяльності;
- вільно, відповідально й безпечно використовувати сучасні інформаційні технології та цифрові пристрої, а також самостійно опановувати нові;
- створювати інформаційні продукти, працюючи індивідуально або в команді;
- критично оцінювати інформацію та її вплив на людину і суспільство, переваги та ризики використання ІТ для себе, суспільства й довкілля;
- усвідомлювати етичні, суспільні, культурні та правові норми й дотримуватися їх під час роботи з інформацією та використання інформаційних технологій.

В основу навчального курсу «Інформатика» для 5–9 класів покладено *розвивально-компетентнісний підхід*, що передбачає формування предметних та ключових компетентностей, а також розвиток певних мисленневих навичок. Предметні компетентності формуються завдяки виконанню перелічених вище завдань. Роль курсу інформатики у формуванні ключових компетентностей відображено в табл. 1.

Таблиця 1. Ключові компетентності в курсі інформатики

	Ключові компетентності	Компоненти
1	Спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами	<p>Уміння: створювати інформаційні продукти та грамотно і безпечно комунікувати з використанням сучасних технологій державною (і рідною у разі відмінності) мовою; висловлюватись та спілкуватися на тему сучасних інформаційних технологій з використанням відповідної термінології.</p> <p>Ставлення: усвідомлення комунікаційної ролі ІТ; уникнення невнормованих іншомовних запозичень у</p>

		спілкуванні на ІТ-тематику; надавання переваги використанню програмних засобів та ресурсів з інтерфейсом державною (і рідною у разі відмінності) мовами
2	Спілкування іноземними мовами	Уміння: використовувати програмні засоби та ресурси з інтерфейсом іноземними мовами; використовувати програмні засоби для перекладу текстів та тлумачення іноземних слів; оперувати базовою міжнародною ІТ-термінологією. Ставлення: усвідомлення ролі ІТ в інтерперсональній комунікації у глобальному контексті; розуміння необхідності володіння іноземними мовами для онлайн-навчання й активного залучення до європейської та глобальної спільнот, усвідомлення своєї причетності до них
3	Математична компетентність	Уміння: розуміти, використовувати та створювати математичні моделі об'єктів та процесів для розв'язування задач із різних предметних галузей засобами інформаційних технологій. Ставлення: усвідомлення ролі математики як однієї з основ ІТ
4	Основні компетентності у природничих науках і технологіях	Уміння: застосовувати логічне, алгоритмічне, структурне та системне мислення для розв'язування життєвих проблемних ситуацій; планувати та проводити навчальні дослідження та комп'ютерні експерименти в галузі природничих наук і технологій; послугуватися технологічними пристроями. Ставлення: усвідомлення міждисциплінарного значення інформатики; усвідомлення ролі наукових ідей в сучасних інформаційних технологіях
5	Інформаційно-цифрова компетентність	Розкривається у змісті предмета
6	Уміння вчитися впродовж життя	Уміння: організувати свою діяльність з використанням програмних засобів для планування та структурування роботи, а також співпраці з членами соціуму; самостійно опановувати нові технології та засоби діяльності. Ставлення: виявлення допитливості, наполегливості, впевненості, вміння мотивувати себе до навчальної діяльності, долати перешкоди як ключові чинники успіху навчально-пізнавального процесу інформатики; усвідомлення необхідності та принципів навчання протягом усього життя; усвідомлення відповідальності за власне навчання
7	Ініціативність і підприємливість	Розкривається через наскрізну змістову лінію
8	Соціальна та громадянська	Розкривається через наскрізну змістову лінію

	компетентності	
9	Обізнаність та самовираження у сфері культури	<p>Уміння: грамотно і логічно висловлювати свою думку, аргументувати та вести діалог, враховуючи національні та культурні особливості співрозмовників та дотримуючись етики спілкування і взаємодії у віртуальному просторі; враховувати художньо-естетичну складову при створенні інформаційних продуктів (сайтів, малюнків, текстів тощо).</p> <p>Ставлення: культурна самоідентифікація, повага до культурного розмаїття у глобальному інформаційному суспільстві; усвідомлення впливу інформатики та інформаційних технологій на людську культуру та розвиток суспільства</p>
10	Екологічна грамотність і здорове життя	Розкривається через наскрізну змістову лінію

Завдяки розвивальному компоненту курс інформатики має розвивати в учнів аналітичне, синтетичне, логічне й критичне мислення, творчі здібності, естетичний смак, толерантність та повагу до чужого інтелектуального продукту, здатність аналізувати різноманітні процеси та явища й з'ясовувати їхні причинно-наслідкові та структурні зв'язки. Хоча розвиток зазначених здатностей і мисленнєвих навичок не є винятково завданням навчання інформатики, а відбувається не меншою мірою під час вивчення інших навчальних предметів, саме в процесі навчання інформатики закладаються основи таких умінь:

- визначати послідовність дій, які необхідно виконати для розв'язування певних задач, тобто розробляти *алгоритми*;
- подавати алгоритми в певному формальному вигляді та виконувати їх;
- використовувати алгоритмічні структури;
- застосовувати алгоритми для опрацювання різнотипних повідомлень;
- добирати якомога ефективніший алгоритм розв'язування задачі (на зазначених уміннях базується *алгоритмічне мислення*);
- визначати параметри об'єктів та їх можливі значення;
- класифікувати явища та об'єкти;
- знаходити структурні зв'язки між класами об'єктів, класифікувати знайдені зв'язки;
- подавати дані в табличному та графічному вигляді, інтерпретувати дані, подані графічно;
- формулювати задачі з опрацювання структур даних і формалізувати їх з метою подальшого автоматизованого розв'язування з використанням ІКТ-засобів (зазначені вміння є основою *структурного мислення*).

Структура курсу

Курс «Інформатика» розрахований на 245 годин і вивчається в межах інваріантної частини навчального плану (*табл. 2*).

Таблиця 2. Розподіл годин на вивчення курсу інформатики за класами

Клас	Кількість годин на тиждень	Загальна кількість годин
5 клас	1	35
6 клас	1	35
7 клас	1	35
8 клас	2	70
9 клас	2	70
Усього		245

Зміст навчального предмета «Інформатика» містить фундаментальну складову, що реалізується шляхом вивчення основ науки «Інформатика», має прикладну спрямованість, яка реалізується в процесі виконання учнями практичних завдань з використанням комп'ютера у формі, яку добирає вчитель: вправ, практичних, контрольних чи тематичних робіт, розв'язування компетентнісних задач, виконання індивідуальних і групових навчальних проектів тощо, а також застосування інших організаційних форм діяльності учнів й інноваційних методів навчання.

Курс «Інформатика» вибудовується за такими *предметними змістовими лініями*:

- інформація, інформаційні процеси, системи, технології;
- комп'ютер як універсальний пристрій для опрацювання даних;
- телекомунікаційні технології;
- інформаційні технології створення й опрацювання інформаційних об'єктів;
- моделювання, алгоритмізація й програмування.

З метою дотримання принципів науковості і доступності програмою передбачено послідовне ускладнення навчального матеріалу кожної з названих вище змістових ліній та умовне виокремлення двох змістових рівнів.

Перший рівень (5–7 класи) – продовження розпочатого в початковій школі ознайомлення з базовими поняттями курсу (табл. 3). На цьому рівні не ставиться завдання глибокого та вичерпного вивчення ІКТ, а зроблено акцент на набутті навичок їх практичного застосування, а також на розвивальній спрямованості навчання. З метою врахування вікових особливостей учнів допускається використання навчально-імітаційних програмних засобів і середовищ, зокрема для підтримки вивчення розділу «Алгоритми і програми».

Таблиця 3. Розділи курсу в 5–7 класах

5 клас	6 клас	7 клас
<ul style="list-style-type: none"> • Інформаційні процеси та системи • Мережеві технології та Інтернет • Опрацювання текстових даних • Алгоритми та програми 	<ul style="list-style-type: none"> • Комп'ютерні презентації • Комп'ютерна графіка • Алгоритми та програми 	<ul style="list-style-type: none"> • Служби Інтернету • Опрацювання табличних даних • Алгоритми та програми

Другий рівень (8–9 класи) — повноцінне формування ключових та предметних ІТ-компетентностей (табл. 4). На цьому рівні, зокрема, має формуватися понятійний апарат, достатній для набуття вищезазначених компетентностей. Для цього рекомендується використовувати повнофункціональні, а не імітаційні, програмні засоби та середовища.

Таблиця 4. Розділи курсу у 8–9 класах

8 клас	9 клас
<ul style="list-style-type: none"> ● Кодування даних та апаратне забезпечення ● Опрацювання текстових даних ● Створення та публікація веб-ресурсів ● Опрацювання мультимедійних об'єктів ● Алгоритми та програми 	<ul style="list-style-type: none"> ● Програмне забезпечення та інформаційна безпека ● 3D-графіка ● Опрацювання табличних даних ● Бази даних. Системи керування базами даних ● Алгоритми та програми

Очікувані результати навчання вказано у змістовому розділі програми для кожної теми курсу в кожному класі. Час, що необхідний для досягнення цих результатів, визначається вчителем залежно від рівня попередньої підготовки учнів, обраної методики навчання, наявного обладнання тощо. Однак на опанування тем змістової лінії «Моделювання, алгоритмізація та програмування» має приділятися не менше 40 % навчального часу в 5–8 класах і не менше 30 % у 9 класі. За необхідності вчитель може змінювати порядок вивчення тем, не порушуючи змістових зв'язків між ними.

Наскрізнi змістові лінії

Наскрізнi змістові лінії є соціально значущими надпредметними темами, які допомагають формувати в учнів уявлення про суспільство в цілому, розвивають здатність застосовувати отримані знання у різних ситуаціях. Вони є засобом інтеграції ключових і предметних компетентностей, навчальних предметів та предметних циклів. Відображення наскрізних змістових ліній у курсі інформатики показано в табл. 5.

Таблиця 5. Наскрізнi змістові лінії в курсі інформатики

Наскрізна лінія	5–7 класи	8–9 класи
Екологічна безпека та сталий розвиток	Розуміння інноваційного потенціалу ІТ як ключового фактору суспільного розвитку. Знання обов'язків щодо утилізації технологічних пристроїв та її значення у збереженні довкілля	<p>Проведення досліджень та розв'язання проектних задач на тему охорони довкілля з використанням засобів обробки текстової, табличної та графічної інформації. Уміння оцінювати та опановувати нові технології як засіб саморозвитку.</p> <p>Створення персонального освітньо-комунікаційного середовища для навчання протягом життя, саморозвитку та самореалізації себе як члена соціуму</p>

Громадянська відповідальність	Виховання поваги до прав і свобод, зокрема свободи слова й конфіденційності особистості та даних в Інтернеті. Створення інформаційних продуктів громадянської та патріотичної тематики. Використання легального програмного забезпечення та контенту. Виховання відповідального ставлення і громадянської позиції щодо дотримання норм ліцензування програмного забезпечення та авторських прав	Формування здатності вести дискусію та відстоювати свою позицію щодо актуальних питань функціонування громадянського суспільства, пов'язаних зі сферою ІТ, наприклад, про рівний доступ та цифрову нерівність, віртуальний світ, штучний інтелект, ІТ-юриспруденцію, авторське право на інформаційний продукт, кібербезпеку. Знання й дотримання законів щодо захисту даних, усвідомлення відповідальності за їх порушення
Здоров'я і безпека	Дотримання правил безпеки життєдіяльності під час роботи з ІТ-пристроями. Уміння критично оцінювати здобуту з Інтернету інформацію і знати методи перевірки її надійності. Формування свідомого ставлення до впливу сучасних пристроїв і контенту на здоров'я та інтелектуальний розвиток. Обмеження впливу небезпечних соціальних мережевих груп на учнів та захист їх від затування в ці групи. Формування знань про ризики встановлення та використання ПЗ	Навчання плануванню власного часу, діяльності і відпочинок з використанням інформаційних технологій. Формування ставлення до проблем та наслідків комп'ютерної залежності, уміння її уникати та мінімізувати негативний вплив комп'ютерних технологій на власне здоров'я. Уміння захищати себе і комп'ютерні пристрої від ІТ-загроз. Навчання методам захисту власних інформаційних продуктів, наприклад через використання сеансів користувача, надійних паролів тощо
Підприємливість та фінансова грамотність	Використання інструментів планування та спільної роботи, робота в команді. Розвиток уміння визначати всі можливі варіанти розв'язання проблеми та перевіряти результати	Здатність генерувати та реалізовувати ідеї з використанням ІТ. Знання основ підприємництва в ІТ-сфері. Розуміння ролі інтернет-технологій як засобу маркетингу та підприємницької діяльності. Використання електронних таблиць для фінансових розрахунків

Характеристика умов навчання

Відповідно до чинних нормативних документів, кожний урок проводиться в комп'ютерному класі. На кожному уроці класи діляться на підгрупи так, щоб кожен учень був забезпечений індивідуальним робочим місцем за комп'ютером. Поділ на підгрупи здійснюється згідно з Наказом МОН України № 128 від 20. 02. 2002 р.

Умови навчання повинні забезпечувати ефективне засвоєння учнями програмового матеріалу та відповідати вимогам щодо безпеки життєдіяльності учасників навчального процесу.

Програмою не обмежується використання вчителем різних видів апаратного та програмного забезпечення за умови відповідності його вимогам даної Програми.

Для успішного виконання вимог Програми рекомендовано підключення комп'ютерного класу до швидкісного Інтернету.

Очікувані результати навчання та зміст навчального матеріалу

5 клас

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів	Зміст навчального матеріалу
Інформаційні процеси та системи	
<p>Учень/учениця Знаннєва складова <i>Пояснює</i> поняття інформації та інформаційної системи. <i>Наводить</i> приклади даних і повідомлень. <i>Наводить</i> приклади інформаційних процесів. <i>Називає</i> складові комп'ютера та їх призначення. <i>Пояснює</i> поняття операційної системи. <i>Наводить</i> приклади комп'ютерних програм</p> <p>Діяльнісна складова <i>Розпізнає</i> різновиди інформаційних процесів. <i>Розрізняє</i> типи комп'ютерів. <i>Дотримується</i> правил безпеки життєдіяльності під час роботи з комп'ютерним пристроями. <i>Уміє</i> виконувати основні операції над файлами та папками</p> <p>Ціннісна складова <i>Усвідомлює</i> взаємозв'язок між апаратною та програмною складовими інформаційної системи. <i>Усвідомлює</i> наслідки впливу комп'ютерних пристроїв на здоров'я. <i>Має уявлення</i> про роль інформаційних технологій у житті людини та розвитку суспільства</p>	<p>Інформація, дані, повідомлення. Інформаційні процеси та системи. Роль інформаційних технологій у житті сучасної людини.</p> <p>Апаратна і програмна складові інформаційної системи.</p> <p>Комп'ютер як пристрій опрацювання даних. Різновиди комп'ютерів.</p> <p>Складові комп'ютерів та їхнє призначення.</p> <p>Операційна система та її інтерфейс.</p> <p>Файли, папки та операції над ними.</p> <p>Безпека життєдіяльності при роботі з комп'ютером</p>
Мережеві технології та Інтернет	
<p>Учень/учениця Знаннєва складова <i>Розуміє</i> поняття комп'ютерної мережі. <i>Пояснює</i> відмінність між глобальною та локальною комп'ютерними мережами. <i>Наводить</i> приклади пошукових систем. <i>Наводить</i> приклади навчальних веб-ресурсів.</p> <p>Діяльнісна складова <i>Використовує</i> мережеві папки для обміну файлами та їх зберігання. <i>Дотримується</i> правил безпеки під час використання Інтернету.</p>	<p>Комп'ютерні мережі. Локальна мережа. Використання мережевих папок.</p> <p>Пошук інформації в Інтернеті.</p> <p>Безпечне користування Інтернетом.</p> <p>Завантаження даних з Інтернету. Авторське право.</p> <p>Критичне оцінювання інформації, отриманої з Інтернету.</p>

<p><i>Шукає, завантажує та зберігає дані, отримані із Всесвітньої мережі.</i></p> <p>Ціннісна складова <i>Усвідомлює необхідність дотримання авторського права.</i> <i>Критично оцінює відомості, отримані з мережі Інтернет</i></p>	<p>Використання мережі Інтернет для навчання</p>
<p>Опрацювання текстових даних</p>	
<p>Учень/учениця Знаннєва складова <i>Пояснює поняття об'єкта та властивостей об'єкта.</i> <i>Називає основні об'єкти текстового документа.</i> <i>Називає властивості символів, абзаців, сторінок, зображень і таблиць.</i></p> <p>Діяльнісна складова <i>Уміє редагувати та формувати об'єкти текстових документів.</i> <i>Додає зображення з файлів та налаштовує їхні параметри.</i> <i>Додає таблиці й однорівневі списки, редагує та форматує їх.</i> <i>Налаштовує параметри сторінки (розмір, орієнтацію, поля).</i> <i>Готує документ до друку</i></p> <p>Ціннісна складова <i>Усвідомлює роль електронного документообігу у сучасному суспільстві.</i> <i>Оцінює якість форматування текстового документа.</i></p>	<p>Об'єкти та їхні властивості. Дії над об'єктами. Основні об'єкти текстового документа.</p> <p>Програмне забезпечення для опрацювання текстів.</p> <p>Введення, редагування та форматування символів і абзаців.</p> <p>Додавання зображень із файлу та їх форматування.</p> <p>Додавання, редагування та форматування таблиць.</p> <p>Однорівневі списки.</p> <p>Сторінки документа та їх форматування.</p> <p>Підготовка документа до друку. Друк документа</p>
<p><i>Навчальні ресурси для наскрізних змістових ліній:</i> Підручник «Родинні фінанси». 5 клас, Тема 8 «Гроші в житті родини», с. 58. Робочий зошит «Родинні фінанси». 5 клас, Тема 8 «Гроші в житті родини», с. 29.</p> <p>Підручник «Фінансово-грамотний споживач». 6 клас, вступ. Віртуальна екскурсія в «Музей грошей Національного банку України», с. 5, с. 15. Робочий зошит «Фінансово-грамотний споживач», 6 клас, вступ. Віртуальна екскурсія в «Музей грошей Національного банку України», с. 4, с. 7.</p> <p>Підручник «Фінансово-грамотний споживач». 6 клас, тема 5 «Купівля товарів в мережі Інтернет», с. 61. Робочий зошит «Фінансово-грамотний споживач». 6 клас, тема 5 «Купівля товарів в мережі Інтернет», с. 23</p>	
<p>Алгоритми та програми</p>	
<p>Учень/учениця Знаннєва складова <i>Пояснює поняття алгоритму та програми.</i> <i>Наводить приклади виконавців та команд, які вони виконують.</i> <i>Пояснює сутність алгоритмічних структур.</i></p>	<p>Виконавці алгоритмів та їхні системи команд.</p> <p>Способи опису алгоритму. Програма.</p> <p>Середовище опису й виконання алгоритмів.</p>

<p>Діяльнісна складова</p> <p><i>Складає</i> прості алгоритми. <i>Розрізняє</i> алгоритмічні структури. <i>Використовує</i> середовище для опису та виконання алгоритмів. <i>Обирає</i> алгоритмічні структури для розв'язування поставленої задачі. <i>За необхідності коригує</i> алгоритми. <i>Виконує</i> алгоритми, подані у формальному вигляді</p> <p>Ціннісна складова</p> <p><i>Усвідомлює</i> значущість алгоритмів у житті. <i>Робить висновки</i> про відповідність результату виконання алгоритму поставленій задачі</p>	<p>Лінійні алгоритми.</p> <p>Алгоритми з розгалуженнями.</p> <p>Алгоритми з повтореннями</p>
---	--

6 клас

Комп'ютерна графіка	
<p>Учень/учениця Знаннєва складова</p> <p><i>Пояснює</i> поняття комп'ютерної графіки. <i>Порівнює</i> особливості кодування растрових і векторних зображень. <i>Пояснює</i> призначення растрових і векторних графічних редакторів. <i>Наводить приклади</i> форматів векторної та растрової графіки. <i>Пояснює</i>, як змінюються властивості об'єктів після їх групування і розгруповування</p> <p>Діяльнісна складова</p> <p><i>Створює та редагує</i> векторні та растрові зображення. <i>Змінює</i> формат і налаштовує параметри зображення для його використання з певною метою. <i>Групує та розгруповує, обертає, вирівнює та масштабує</i> об'єкти на зображенні. <i>Використовує</i> шари для створення зображень. <i>Налаштовує</i> інструменти та середовище графічного редактора під час створення зображення</p> <p>Ціннісна складова</p> <p><i>Обґрунтовує</i> вибір способу подання зображення для різних потреб</p>	<p>Поняття комп'ютерної графіки.</p> <p>Растрові та векторні зображення, їхні властивості. Формати файлів растрових і векторних зображень. Налаштування параметрів та перетворення формату готового зображення.</p> <p>Особливості побудови й опрацювання векторних зображень. Побудова зображення з графічних примітивів.</p> <p>Операції над об'єктами та групами об'єктів.</p> <p>Багатошарові зображення, розміщення об'єктів у шарах.</p> <p>Додавання тексту до графічних зображень та його форматування</p>
Комп'ютерні презентації	
<p>Учень/учениця Знаннєва складова</p> <p><i>Називає</i> апаратне й програмне забезпечення, необхідне для створення й перегляду комп'ютерних презентацій. <i>Наводить приклади</i> об'єктів презентації, їх властивостей і типів слайдів. <i>Називає</i> етапи створення презентації і правила компонування її об'єктів. <i>Знає</i> принципи естетичного оформлення слайдів</p> <p>Діяльнісна складова</p> <p><i>Створює</i> презентацію та налаштовує її показ. <i>Використовує</i> гіперпосилання, ефекти зміни слайдів та анімації. <i>Планує</i> представлення презентації та виступає з нею перед аудиторією</p>	<p>Програмне забезпечення для створення й відтворення комп'ютерних презентацій.</p> <p>Етапи створення презентації та вимоги до її оформлення.</p> <p>Об'єкти презентації та засоби керування її демонстрацією. Типи слайдів.</p> <p>Налаштування показу презентацій.</p> <p>Ефекти анімації, рух об'єктів в презентаціях.</p> <p>Ефекти зміни слайдів.</p> <p>Планування представлення презентації та виступ перед аудиторією.</p>

<p>Ціннісна складова</p> <p><i>Обґрунтовує</i> доцільність використання презентацій у своїй навчальній діяльності та повсякденному житті.</p> <p><i>Оцінює</i> якість презентації та дотримання вимог до її оформлення</p>	
<p><i>Навчальні ресурси для наскрізних змістових ліній:</i></p> <p>Підручник «Фінансово-грамотний споживач». 6 клас. Розділ I. Практична робота № 1 «Створення реклами власного товару чи послуги», с. 78</p> <p>Робочий зошит «Фінансово-грамотний споживач». 6 клас. Розділ I. Практична робота № 1 «Створення реклами власного товару чи послуги», с. 30</p> <p>https://imzo.gov.ua/diyalnist/innovatsiy-na-ta-doslidno-eksperimentalna/kurs-finansova-gramotnist/elektronni-versiyi-posibnikiv-spetskursu/</p>	
<p>Алгоритми та програми</p>	
<p>Учень/учениця</p> <p>Знаннєва складова</p> <p><i>Знає і розуміє</i> поняття об'єкта в програмуванні.</p> <p>Наводить приклади властивостей об'єктів та їх значень.</p> <p><i>Пояснює</i> поняття події та наводить приклади подій та їх опрацювання.</p> <p><i>Знає і розуміє</i> поняття вкладених алгоритмічних структур, наводить приклади їх застосування</p> <p>Діяльнісна складова</p> <p><i>Розкладає</i> задачу на підзадачі і розв'язує їх (здійснює декомпозицію задачі).</p> <p><i>Додає</i> об'єкти до програмного проекту.</p> <p><i>Уміє</i> змінювати значення властивостей об'єктів, у тому числі програмно.</p> <p><i>Уміє</i> перевіряти результат виконання програми на відповідність умові задачі.</p> <p><i>Програмує</i> опрацювання подій.</p> <p><i>Застосовує</i> вкладені алгоритмічні структури повторення та розгалуження</p> <p>Ціннісна складова</p> <p><i>Усвідомлює</i> доцільність застосування подійного програмування для розв'язання конкретної задачі.</p> <p><i>Обґрунтовує</i> необхідність застосування вкладених алгоритмічних структур.</p>	<p>Поняття про об'єкт у програмуванні. Властивості об'єкта. Створення програмних об'єктів.</p> <p>Поняття події. Види подій. Програмне опрацювання події.</p> <p>Змінювання значень властивостей об'єкта в програмі.</p> <p>Вкладені алгоритмічні структури повторення та розгалуження.</p> <p>Розв'язання задачі методом поділу на підзадачі</p>

7 клас

Служби Інтернету

<p>Учень/учениця Знаннєва складова</p> <p><i>Пояснює</i> принципи функціонування служб електронної пошти та спільного доступу, поняття хмарних сервісів.</p> <p><i>Пояснює</i> небезпеки, пов'язані з використанням електронної пошти.</p> <p><i>Пояснює</i> основні принципи функціонування Інтернету речей, поняття кінцевого пристрою, проміжного мережевого пристрою, середовища передавання даних, датчика в пристрої, контролера</p> <p>Діяльнісна складова</p> <p><i>Створює</i> поштову скриньку та використовує її.</p> <p><i>Створює і використовує</i> списки розсилки.</p> <p><i>Уміє</i> працювати в команді й організувати спільну роботу в онлайн-середовищах.</p> <p><i>Використовує</i> онлайнві перекладачі</p> <p>Ціннісна складова</p> <p><i>Усвідомлює</i> переваги та недоліки електронної пошти як засобу спілкування.</p> <p><i>Дотримується</i> принципів електронного етикету та безпечного користування електронною поштою.</p> <p><i>Усвідомлює</i> цінність персонального освітньо-комунікаційного середовища для навчання та саморозвитку.</p> <p><i>Усвідомлює</i> значення Інтернету речей у житті людини</p>	<p>Поштові служби Інтернету. Створення електронної скриньки. Надсилання, отримання, перенаправлення повідомлень. Пересилання файлів. Використання адресної книги та списків розсилки.</p> <p>Етикет електронного листування. Правила безпечного користування електронною скринькою. Основні ознаки спаму й фішингу.</p> <p>Використання інтернет-ресурсів для спільної роботи. Рівні та способи доступу до ресурсів.</p> <p>Зберігання даних та колективна робота з документами в Інтернеті; керування спільним доступом до них. Хмарні сервіси.</p> <p>Онлайнві перекладачі.</p> <p>Інтернет речей</p>
---	---

Навчальні ресурси для наскрізних змістових ліній:

Підручник «Фінансово-грамотний споживач».6 клас. Розділ I «Практика споживання» с.21

Робочий зошит «Фінансово-грамотний споживач».6 клас. Розділ I «Практика споживання», с.9

<https://imzo.gov.ua/diyalnist/innovatsiyana-ta-doslidno-eksperimentalna/kurs-finansova-gramotnist/elektronni-versiyi-posibnikiv-spetskursu/>

Опрацювання табличних даних

<p>Учень/учениця Знаннєва складова</p> <p><i>Пояснює</i> призначення електронних таблиць, зокрема як засобу моделювання.</p> <p><i>Знає</i> принципи адресації клітинок і діапазонів.</p> <p><i>Називає</i> основні типи даних та пояснює їхнє призначення.</p> <p><i>Називає і пояснює</i> призначення основних об'єктів ЕТ.</p> <p><i>Пояснює</i> поняття моделі</p>	<p>Поняття електронної таблиці. Табличні процесори, їх призначення. Середовище табличного процесора.</p> <p>Об'єкти електронних таблиць — аркуш, клітинка, діапазон клітинок.</p>
--	---

<p>Діяльнісна складова <i>Застосовує</i> засоби опрацювання електронних таблиць для розв'язання навчальних і життєвих задач. <i>Аналізує</i> умову задачі, виокремлює зв'язки між величинами. Реалізує математичні моделі засобами електронних таблиць. <i>Використовує</i> формули в електронних таблицях. <i>Редагує і форматує</i> електронні таблиці. <i>Застосовує</i> засоби автозаповнення й автозавершення для прискорення введення даних</p> <p>Ціннісна складова <i>Розпізнає</i> задачі, для яких доцільно використовувати електронні таблиці. <i>Робить висновки</i> на основі аналізу даних в електронних таблицях</p>	<p>Типи даних: числові, грошові, дати, текст, відсотки. Введення, редагування й форматування даних основних типів.</p> <p>Адресація. Формули.</p> <p>Редагування та форматування електронних таблиць.</p> <p>Копіювання та переміщення клітинок і діапазонів, зокрема тих, що містять формули.</p> <p>Автозаповнення та автозавершення.</p> <p>Моделі. Етапи побудови моделей. Реалізація математичних моделей</p>
<p><i>Навчальні ресурси для наскрізних змістових ліній:</i> Підручник «Прикладні фінанси». 8 клас Тема 6. «Можливості вибору виду діяльності для молоді людини» Проект «Більше навчаєшся – більше заробляєш», с. 52 Робочий зошит «Прикладні фінанси». 8 клас Тема 6. «Можливості вибору виду діяльності для молоді людини» Проект «Більше навчаєшся – більше заробляєш», с. 35 Підручник «Прикладні фінанси». 8 клас Тема 8. «Із скарбнички — на банківську картку». Практична робота «Обираємо вигідний варіант банківського вкладу», с. 78 Робочий зошит «Прикладні фінанси». 8 клас Тема 8. «Із скарбнички — на банківську картку». Практична робота «Обираємо вигідний варіант банківського вкладу», с. 48, с. 52 https://imzo.gov.ua/diyalnist/innovatsiyna-ta-doslidno-eksperementalna/kurs-finanova-gramotnist/elektronni-versiyi-posibnikiv-spetskursu/</p>	
<p>Алгоритми та програми</p>	
<p>Учень/учениця Знаннєва складова <i>Пояснює</i> поняття величини, змінної та операції присвоювання. <i>Знає</i> базові алгоритми роботи зі змінними: обмін значеннями, визначення найбільшого й найменшого з двох значень</p>	<p>Величини. Змінні. Вказівка присвоювання.</p> <p>Створення алгоритмів і програм з використанням змінних і різних алгоритмічних структур: лінійних, розгалужень і повторень.</p>

<p><i>Діяльнісна складова</i> <i>Використовує</i> різні алгоритмічні структури та змінні для розв'язання навчальних і життєвих задач. <i>Застосовує</i> засоби програмування для побудови моделей</p> <p><i>Ціннісна складова</i> <i>Усвідомлює</i> роль програмування та моделювання для розв'язання навчальних і життєвих задач</p>	<p>Опис моделей у середовищі програмування</p>
---	--

8 клас

Кодування даних та апаратне забезпечення	
<p>Учень/учениця Знаннєва складова Розуміє поняття двійкового коду, називає одиниці вимірювання його довжини та пояснює їх співвідношення. Описує загальний принцип побудови таблиці кодів символів. Пояснює деякі принципи кодування графічних даних. Має уявлення про взаємодію складових обчислювальних пристроїв, описує їхні основні характеристики. Наводить приклади застосування сучасних пристроїв у різних галузях. Описує процес обробки даних комп'ютерними пристроями</p> <p>Діяльнісна складова Уміє кодувати і декодувати повідомлення за певними правилами. Визначає характеристики складових персонального комп'ютера залежно від його призначення</p> <p>Ціннісна складова Усвідомлює зв'язок між інформаційними технологіями та потребами й етапами розвитку людського суспільства</p>	<p>Опрацювання даних як інформаційний процес.</p> <p>Кодування та декодування повідомлень. Двійкове кодування. Одиниці вимірювання довжини двійкового коду.</p> <p>Кодування тексту й графічних даних. Таблиці кодів символів.</p> <p>Персональний комп'ютер, його основні складові. Процесор, пристрої пам'яті, введення та виведення даних, мультимедійні пристрої.</p> <p>Технічні характеристики та призначення основних складових персонального комп'ютера.</p> <p>Історія обчислювальних та комп'ютерних пристроїв. Види сучасних комп'ютерів та їх застосування</p>
<p><i>Навчальні ресурси для наскрізних змістових ліній:</i> Підручник «Прикладні фінанси». 8 клас Тема 9. «Кредити. Кредитна історія та її формування». Практична робота № 4 «Вибір найкращого варіанту придбання комп'ютера в кредит», с. 90, с.98 Робочий зошит «Прикладні фінанси». 8 клас Тема 9. «Кредити. Кредитна історія та її формування». Практична робота № 4 «Вибір найкращого варіанту придбання комп'ютера в кредит», с. 54, с. 58 https://imzo.gov.ua/diyalnist/innovatsiyina-ta-doslidno-eksperementalna/kurs-finansova-gramotnist/elektronni-versiyi-posibnikiv-spetskursu/</p>	
Опрацювання текстових даних	
<p>Учень/учениця Знаннєва складова Має уявлення про принципи та можливості опрацювання текстових даних. Має уявлення про структуру документа. Пояснює принципи стильового оформлення та спільної роботи з документом.</p> <p>Діяльнісна складова Знаходить і замінює символи та групи символів. Створює й використовує гіперпосилання в текстовому документі. Використовує стилі для форматування</p>	<p>Пошук та заміна фрагментів тексту.</p> <p>Форматування з використанням стилів. Структура документа. Автоматизоване створення змісту документа.</p> <p>Колонтитули.</p> <p>Гіперпосилання в текстових документах.</p>

<p>документа. <i>Структурує документ і створює його зміст. Створює і редагує колонтитули документа</i></p> <p>Ціннісна складова <i>Розуміє й обґрунтовує необхідність дотримання вимог до стильового оформлення й структурування текстового документа</i></p>	<p>Спільна робота з документом.</p>
<p><i>Навчальні ресурси для наскрізних змістових ліній:</i> Підручник «Економіка & фінанси». 9 клас Тема 4. «Податкова система». Практична робота № 1 «Заповнюємо податкову декларацію», с. 64, с. 74 Робочий зошит «Економіка & фінанси». 9 клас Тема 4. «Податкова система». Практична робота № 1 «Заповнюємо податкову декларацію», с. 29, с. 32 https://imzo.gov.ua/diyalnist/innovatsiy-na-ta-doslidno-eksperimentalna/kurs-finansova-gramotnist/elektronni-versiyi-posibnikiv-spetskursu/</p>	
<p style="text-align: center;">Створення та публікація веб-ресурсів</p>	
<p>Учень/учениця Знаннєва складова <i>Наводить приклади засобів автоматизованого створення веб-сторінок. Розуміє поняття мови гіпертекстової розмітки.</i></p> <p>Діяльнісна складова <i>Створює веб-сторінки за допомогою автоматизованих засобів та публікує їх в Інтернеті. Використовує гіпертекстові, графічні й мультимедійні елементи на веб-сторінках</i></p> <p>Ціннісна складова <i>Усвідомлює важливість участі в діяльності глобальної інтернет-спільноти. Дотримується правил ергономічного розміщення матеріалів на веб-сторінці</i></p>	<p>Автоматизовані засоби для створення та публікації веб-ресурсів.</p> <p>Поняття про мову гіпертекстової розмітки.</p> <p>Правила ергономічного розміщення відомостей на веб-сторінці</p>
<p style="text-align: center;">Опрацювання мультимедійних об'єктів</p>	
<p>Учень/учениця Знаннєва складова <i>Пояснює принципи оцифрування звуку та відеоряду. Розрізняє формати аудіо- й відеофайлів. Наводить приклади програмного забезпечення для опрацювання об'єктів мультимедіа та пояснює його призначення. Наводить приклади сервісів для роботи з відео- й аудіоданими</i></p> <p>Діяльнісна складова <i>Використовує програми для роботи з мультимедіа. Перетворює формати аудіо- й відеофайлів. Будує відеоряд.</i></p>	<p>Поняття мультимедіа. Кодування аудіо- та відеоданих.</p> <p>Формати аудіо- та відеофайлів.</p> <p>Програмне забезпечення для опрацювання об'єктів мультимедіа. Засоби перетворення аудіо- й відеоформатів. Захоплення аудіо й відео, створення аудіо-, відеофрагментів.</p> <p>Побудова аудіо- й відеоряду. Додавання до кліпу ефектів.</p>

<p><i>Використовує</i> мультимедійні об'єкти в презентаціях</p> <p>Ціннісна складова <i>Використовує</i> контент з інтернет-джерел з урахуванням авторських прав. <i>Ураховує</i> художньо-естетичну складову в процесі створення мультимедійних об'єктів</p>	<p>Налаштування часових параметрів аудіо- та відеоряду.</p> <p>Сервіси для роботи з аудіо- й відеоданими та публікування їх в Інтернеті</p>
<p><i>Навчальні ресурси для наскрізних змістових ліній:</i> Підручник «Фінансова культура». 7 клас Розділ II. Розвиток фінансових відносин в Україні. Проект «Фінансова культура українського народу», с. 111 Робочий зошит «Фінансова культура». 7 клас Розділ II. Розвиток фінансових відносин в Україні. Проект «Фінансова культура українського народу», с. 44 https://imzo.gov.ua/diyalnist/innovatsiy-na-ta-doslidno-eksperementalna/kurs-finansova-gramotnist/elektronni-versiyi-posibnikiv-spetskursu/</p>	
<p>Алгоритми та програми</p>	
<p>Учень/учениця Знаннєва складова <i>Розуміє</i> призначення мови програмування та основних її елементів. Наводить приклади сучасних мов програмування. <i>Знає</i> відмінність між змінними та константами. <i>Порівнює</i> особливості різних середовищ програмування. <i>Розуміє</i> поняття об'єкта в мові програмування, його властивостей і методів. <i>Пояснює</i> структуру програми. <i>Пояснює</i> функції елементів графічного інтерфейсу та користується ними. <i>Розрізняє</i> властивості і методи елементів управління</p> <p>Діяльнісна складова <i>Планує</i> процес розв'язування задачі з використанням програмування. <i>Створює і налагоджує</i> програми, зокрема подійно- й об'єктно-орієнтовані. <i>Використовує</i> в програмах вирази, коректно добирає типи даних. <i>Розв'язує</i> задачі з використанням усіх базових алгоритмічних структур, змінних та констант. <i>Обґрунтовує</i> вибір типів даних для розв'язування задачі</p> <p>Ціннісна складова <i>Оцінює</i> відповідність результатів виконання програми поставленій задачі. <i>Розпізнає</i> задачі, для розв'язання яких доцільно використовувати засоби програмування</p>	<p>Сучасні мови програмування.</p> <p>Поняття об'єкта в мові програмування, його властивостей і методів. Графічний інтерфейс, основні компоненти програми з графічним інтерфейсом. Поняття елемента керування. Обробники подій, пов'язаних з елементами керування. Властивості та методи елементів керування.</p> <p>Типи даних у програмуванні. Структура програми. Введення й виведення даних. Вирази. Логічні вирази та змінні й операції над ними. Умовні оператори (коротка та повна форма). Складені умови. Оператори циклу. Вкладені цикли. Пошук найбільшого та найменшого серед кількох значень</p>

9 клас

Програмне забезпечення та інформаційна безпека	
<p>Учень/учениця Знаннєва складова</p> <p><i>Називає</i> типи програмного забезпечення; <i>пояснює</i> відмінності між ними та наводить приклади.</p> <p><i>Класифікує</i> операційні системи; <i>пояснює</i> призначення драйверів.</p> <p><i>Пояснює</i> поняття сумісності програмного забезпечення.</p> <p><i>Називає</i> різні типи ліцензій на програмне забезпечення, <i>пояснює</i> відмінності між ними.</p> <p><i>Пояснює</i> принципи стиснення даних.</p> <p><i>Називає</i> типи файлів архівів.</p> <p><i>Називає</i> основні типи шкідливих програм та <i>пояснює</i> принцип їх дії.</p> <p><i>Розуміє</i> принципи і знає методи захисту від інформаційних загроз</p> <p>Діяльнісна складова</p> <p><i>Уміє</i> стискати файли та розпаковувати архіви.</p> <p><i>Застосовує</i> антивірусну програму для захисту комп'ютерного пристрою від інформаційних загроз; <i>налаштовує</i> параметри антивірусної програми.</p> <p><i>Добирає</i> програмне забезпечення під конкретні задачі</p> <p>Ціннісна складова</p> <p><i>Усвідомлює</i> важливість використання легального програмного забезпечення та контенту, а також відповідальність за порушення законів щодо захисту даних.</p> <p><i>Дотримується</i> принципів інформаційної безпеки під час роботи з інформаційними технологіями та системами</p>	<p>Класифікація програмного забезпечення. Операційні системи, їхні різновиди. Драйвери.</p> <p>Ліцензії на програмне забезпечення, їх типи.</p> <p>Поняття інсталяції та деінсталяції програмного забезпечення.</p> <p>Стиснення та архівування даних. Види стиснення даних. Архіватори. Типи архівних файлів. Резервне копіювання даних. Операції над архівами.</p> <p>Шкідливе програмне забезпечення та боротьба з ним. Основні дії для захисту персональних комп'ютерів від шкідливого програмного забезпечення. Антивірусні та антишпигунські програми, налаштування їхніх основних параметрів.</p> <p>Інформаційна безпека</p>
3D-графіка	
<p>Учень/учениця Знаннєва складова</p> <p><i>Пояснює</i> призначення тривимірного моделювання об'єктів реального світу.</p> <p><i>Знає</i> основні принципи тривимірного моделювання.</p> <p><i>Пояснює</i> принцип отримання тривимірного анімованого зображення</p>	<p>Тривимірна графіка. Класифікація програм для роботи з тривимірною графікою.</p> <p>Принципи тривимірної навігації. Додавання тривимірних примітивів. Переміщення, масштабування, групування, вирівнювання, обертання, копіювання та клонування об'єктів. Екструдкування форми об'єкта.</p>

<p>Діяльнісна складова</p> <p><i>Створює</i> просторові моделі з використанням тривимірних примітивів.</p> <p><i>Редагує</i> форму й вигляд тривимірних об'єктів, змінюючи властивості вершин, ребер, граней і поверхонь.</p> <p><i>Створює</i> анімаційні ефекти</p> <p>Ціннісна складова</p> <p><i>Оцінює</i> перспективи використання тривимірного моделювання для розв'язання повсякденних задач.</p> <p><i>Усвідомлює</i> важливість технології тривимірної графіки та 3D-друку в сучасному світі</p>	<p>Вершини, ребра, грані. Графічні текстури. Рендеринг тривимірної сцени. Текстові об'єкти та їх редагування. Переміщення по кадрах. Шкала часу.</p> <p>Анімація. Попередній перегляд анімації.</p> <p>Поняття про 3D-друк</p>
<p>Опрацювання табличних даних</p>	

<p>Учень/учениця Знаннєва складова</p> <p><i>Пояснює</i> відмінність між посиланнями різних типів.</p> <p><i>Називає</i> основні логічні, математичні та статистичні функції та пояснює їх призначення.</p> <p><i>Інтерпретує</i> деякі види електронних таблиць як набори відомостей про однотипні об'єкти.</p> <p><i>Пояснює</i> призначення функцій і засобів табличного процесора для опрацювання наборів однотипних об'єктів</p> <p>Діяльнісна складова</p> <p><i>Добирає і застосовує</i> доцільну функцію або засіб табличного процесора для розв'язання певної задачі.</p> <p><i>Використовує</i> посилання різних типів для опрацювання рядів даних.</p> <p><i>Добирає</i> тип діаграми, що є найдоречнішим для візуального подання набору даних.</p> <p><i>Уміє</i> будувати та інтерпретувати діаграми різних типів.</p> <p><i>Застосовує</i> умовне форматування для унаочнення даних, що задовольняють певні умови.</p> <p><i>Розв'язує</i> задачі, що вимагають сортування та обчислення проміжних і загальних підсумків, застосовує прості та розширені фільтри для відбору об'єктів.</p> <p><i>Уміє</i> експортувати й імпортувати вміст електронних таблиць</p> <p>Ціннісна складова</p> <p><i>Усвідомлює</i> значення електронних таблиць як засобу для фінансових розрахунків та розв'язання задач із інших дисциплін.</p> <p><i>Обґрунтовує</i> вибір типу діаграми для подання набору даних</p>	<p>Абсолютні та мішані посилання.</p> <p>Логічні, математичні та статистичні функції.</p> <p>Діаграми. Вибір типу та побудова діаграм. Зображення рядів даних.</p> <p>Електронна таблиця як засіб подання відомостей про однотипні об'єкти. Сортування. Прості та розширені фільтри.</p> <p>Умовне форматування.</p> <p>Обчислення підсумків.</p> <p>Розв'язування задач із фізики, хімії, математики та інших дисциплін засобами табличного процесора.</p> <p>Експорт та імпорт електронних таблиць</p>
<p><i>Навчальні ресурси для наскрізних змістових ліній:</i></p> <p>Підручник «Економіка & фінанси». 9 клас. Тема 5. «Грошові відносини в сучасному світі». Практична робота №2 «Розраховуємо валютний курс», с. 80, с. 95</p> <p>Робочий зошит «Економіка & фінанси». 9 клас. Тема 5. «Грошові відносини в сучасному світі». Практична робота №2 «Розраховуємо валютний курс», с. 40, с. 44</p> <p>Підручник «Економіка & фінанси». 9 клас</p> <p>Тема 2. «Сучасна система страхування». Ділова гра «Обираємо вид страхової послуги», с. 34, с. 50</p> <p>Робочий зошит «Економіка & фінанси». 9 клас</p> <p>Тема 2. «Сучасна система страхування». Ділова гра «Обираємо вид страхової послуги», с. 18, с. 23</p> <p>https://imzo.gov.ua/diyalnist/innovatsiy-na-ta-doslidno-eksperementalna/kurs-finanova-gramotnist/elektronni-versiyi-posibnikiv-spetskursu/</p>	

Бази даних. Системи керування базами даних	
<p>Учень/учениця Знаннєва складова <i>Дає означення бази даних.</i> <i>Пояснює відмінності подання даних у багатотабличних БД та в електронних таблицях.</i> <i>Пояснює поняття таблиці, поля, запису, ключа таблиці.</i> <i>Пояснює призначення систем керування базами даних</i></p> <p>Діяльнісна складова <i>Уводить дані в таблиці, усвідомлюючи обмеження, що накладаються структурою бази даних.</i> <i>Сортує дані в таблицях бази за одним чи кількома полями.</i> <i>Фільтрує дані в таблицях.</i> <i>Знаходить у базі дані за певними критеріями відбору, створюючи прості вибірккові запити в автоматизованому режимі.</i> <i>Редагує дані в таблицях</i></p> <p>Ціннісна складова <i>Усвідомлює переваги використання баз даних в інформаційних системах</i></p>	<p>Поняття та призначення баз даних. Поняття таблиці, поля, запису, ключа таблиці.</p> <p>Додавання, видалення, редагування даних у базі.</p> <p>Фільтрація та сортування даних у таблицях. Автоматизоване створення запитів у базі даних</p>

Алгоритми та програми

Учень/учениця

Знаннєва складова

Пояснює принцип організації даних за допомогою одновимірних масивів.

Пояснює поняття масиву, елемента масиву, індексу та значення елемента.

Описує алгоритми опрацювання елементів масиву, що задовольняють певній умові.

Описує алгоритм знаходження підсумкових величин у масиві.

Описує принаймні один алгоритм впорядкування масиву

Діяльнісна складова

Складає й описує мовою програмування алгоритми для опрацювання елементів масиву, що задовольняють певну умову, знаходження підсумкових величин у масиві та його впорядкування

Ціннісна складова

Оцінює часову та ємнісну складність алгоритмів.

Усвідомлює важливість застосування ефективних методів для опрацювання великих наборів даних

Поняття одновимірного масиву.
Введення й виведення значень елементів масиву.

Алгоритми опрацювання масивів: знаходження підсумкових величин, зокрема для елементів, що задовольняють задані умови, а також пошук у масиві за певними критеріями.

Алгоритми впорядкування масиву.

Поняття складності алгоритмів

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ФІЗИКА

7–9 класи

Навчальна програма
для загальноосвітніх навчальних закладів¹

¹ Програма затверджена Наказом Міністерства освіти і науки України від 07.06.2017 № 804

Навчальна програма з фізики для 7-9 класів підготовлена у 2012 році робочою групою у складі: *О. І. Ляшенко*, доктор педагогічних наук, професор, академік НАПН України (*керівник групи*); *В. Г. Бар'яхтар*, доктор фізико-математичних наук, професор, академік НАН України; *Л. Ю. Благодаренко*, доктор педагогічних наук, доцент; *М. В. Головка*, кандидат педагогічних наук, доцент; *Ю. І. Горобець*, доктор фізико-математичних наук, професор, член-кореспондент НАПН України; *Т. М. Засєкіна*, учитель фізики, кандидат педагогічних наук; *В. Д. Карасик*, учитель фізики, заслужений учитель України, переможець Всеукраїнського конкурсу «Учитель року-2005»; *О. В. Ліскович*, завідувач лабораторії Миколаївського ОППО; *М. Т. Мартинюк*, доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України; *І. Ю. Ненашев*, учитель фізики, лауреат Всеукраїнського конкурсу «Учитель року-1996»; *Н. А. Охрименко*, методист Донецького ОППО; *В. Д. Сиротюк*, доктор педагогічних наук, професор; *М. І. Шут*, доктор фізико-математичних наук, професор, академік НАПН України.

У 2015 році були внесені зміни до програми робочою групою у складі: *О. І. Ляшенко*, академік-секретар Відділення загальної середньої освіти НАПН України, доктор педагогічних наук, професор, академік НАПН України; *В. Ф. Заболотний*, завідувач кафедри фізики і методики навчання фізики, астрономії Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського, доктор педагогічних наук, професор; *Л. М. Засєдка*, учитель Українського фізико-математичного ліцею, кандидат фізико-математичних наук; *Т. В. Дерід*, учитель гімназії № 136 м. Києва; *І. Ю. Ненашев*, учитель фізики Харківського фізико-математичного ліцею № 27, головний редактор журналу «Фізика в школах України»; *І. С. Чернецький*, голова асоціації вчителів фізики України; *Л. Є. Шиховцева*, методист відділення навчально-методичного забезпечення загальної середньої освіти Інституту інноваційних технологій і змісту освіти; *С. С. Фіцайло*, заступник начальника відділу змісту середньої освіти, мовної політики та освіти національних меншин Міністерства освіти і науки України.

Склад робочої групи з оновлення навчальної програми з фізики для учнів 7-9 класів (2017 рік): *В. В. Гудзь*, методист (фізика й астрономія) науково-методичного центру викладання предметів природничо-математичного циклу і технологій Хмельницького ОППО (*голова*);

Т. М. Засєкіна, заступник директора з науково-експериментальної роботи Інституту педагогіки НАПН України, кандидат педагогічних наук; *Ю. Я. Пасіхов*, заступник директора фізико-математичної гімназії № 17 Вінницької міської ради, Народний учитель України; *О. В. Ліскович*, доцент кафедри теорії й методики природничо-математичної освіти та інформаційних технологій Миколаївського ОШПО; *І. Ю. Ненашев*, головний редактор журналу для вчителів «Фізика в школах України»; *О. Ю. Зінковський*, методист Дніпропетровського регіонального центру оцінювання якості освіти; *Н. М. Гончаренко*, начальник відділу по роботі із закладами післядипломної педагогічної освіти Інституту модернізації змісту освіти; *В. Л. Бузько*, учитель фізики комунального закладу «Навчально-виховне об'єднання № 6 «Спеціалізована загальноосвітня школа І–ІІІ ступенів, центр естетичного виховання «Натхнення» Кіровоградської міської ради Кіровоградської області», кандидат педагогічних наук (*модератор*).

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Фізика є фундаментальною наукою, яка вивчає загальні закономірності перебігу природних явищ, закладає основи світорозуміння на різних рівнях пізнання природи й надає загальне обґрунтування природничо-наукової картини світу. Сучасна фізика, крім наукового, має важливе соціокультурне значення. Вона стала невід'ємною складовою загальної культури високотехнологічного інформаційного суспільства.

Навчання фізики в основній школі спрямовується на досягнення загальної мети базової загальної середньої освіти, яка полягає в розвитку та соціалізації особистості учнів, формуванні їхньої національної самосвідомості, загальної культури, світоглядних орієнтирів, екологічного стилю мислення і поведінки, творчих здібностей, дослідницьких навичок і навичок життєзабезпечення, здатності до саморозвитку та самонавчання в умовах глобальних змін і викликів.

Випускник основної школи — це патріот України, який знає її історію; носій української культури, який поважає культуру інших народів; компетентний мовець, що вільно спілкується державною мовою, володіє також рідною (у разі відмінності) й однією чи кількома іноземними мовами, має бажання і здатність до самоосвіти, виявляє активність і відповідальність у громадському й особистому житті, здатний до підприємливості та ініціативності, має уявлення про світобудову, бережно ставиться до природи, безпечно й доцільно використовує досягнення науки і техніки, дотримується здорового способу життя.

Процес навчання фізики в основній школі спрямовується на розвиток особистості учня, становлення його наукового світогляду й відповідного стилю мислення, формування предметної, науково-природничої (як галузевої) та ключових компетентностей.

Фізика разом з іншими предметами робить свій внесок у *формування ключових компетентностей*. Цей внесок розкрито в таблиці «Компетентнісний потенціал навчального предмета».

	Ключові компетентності	Компоненти
1	Спілкування державною (і рідною — у разі відмінності) мовами	Уміння: <ul style="list-style-type: none">- сприймати пояснення вчителя, розуміти інформацію з підручників, посібників й інших текстових та медійних джерел державною/рідною мовою;- усно й письмово тлумачити фізичні поняття, факти,

		<p>явища, закони, теорії;</p> <ul style="list-style-type: none"> - представляти текстову інформацію в іншому вигляді; - описувати (усно чи письмово) етапи проведення фізичного експерименту, використовуючи арсенал мовних засобів (терміни, поняття тощо); - складати план виступу, будувати відповідь, готувати реферат, повідомлення; - обговорювати проблеми природничого змісту, брати участь у дискусії. <p>Ставлення:</p> <ul style="list-style-type: none"> - усвідомлення потреби вільного володіння державною мовою для грамотного висловлювання власної думки, особистісного розвитку, здійснення навчальної та професійної діяльності; - розуміння значущості внеску учених-фізиків, зокрема українських, у розвиток світової науки; - прагнення до самовдосконалення, збагачення, поповнення та систематичного вживання української природничо-наукової термінологічної лексики. <p>Навчальні ресурси: навчальні, науково-популярні, художні тексти та медійні матеріали, твори мистецтва, що містять описи фізичних явищ; дослідницькі проекти міжпредметного змісту</p>
2	<p>Спілкування іноземними мовами</p>	<p>Уміння:</p> <ul style="list-style-type: none"> - використовувати іншомовні навчальні та науково-популярні джерела для отримання інформації фізичного й технічного змісту, самоосвіти та саморозвитку; - розуміти фізичні поняття та найуживаніші терміни іноземною мовою, використовувати їх в усних чи письмових текстах; - описувати природничі проблеми іноземною мовою; - спілкуватися на тематичних міжнародних форумах та у соціальних мережах із співрозмовниками з інших країн. <p>Ставлення:</p> <ul style="list-style-type: none"> - зацікавленість інформацією фізичного й технічного змісту іноземною мовою; - розуміння глобальності екологічних проблем і прагнення долучитися до їх вирішення, зокрема й за посередництвом іноземної мови

		<p>Навчальні ресурси: довідкова література, онлайнві перекладачі, іншомовні сайти, статті з Вікіпедії іноземними мовами, іноземні підручники і посібники</p>
3	Математична компетентність	<p>Уміння:</p> <ul style="list-style-type: none"> - застосовувати математичні методи для опису, дослідження фізичних явищ і процесів, розв'язування фізичних задач, опрацювання та оцінювання результатів експерименту; - розуміти й використовувати математичні методи для аналізу та опису фізичних моделей реальних явищ і процесів. <p>Ставлення:</p> <ul style="list-style-type: none"> - усвідомлення важливості математичного апарату для опису та розв'язання фізичних проблем і задач. <p>Навчальні ресурси: завдання на виконання розрахунків, алгебраїчних перетворень, побудову графіків, малюнків, аналіз і представлення результатів експериментів та лабораторних робіт, обробка статистичної інформації, інформації наведеної в графічній, табличній й аналітичній формах</p>
4	Основні компетентності у природничих науках і технологіях	<p>Уміння:</p> <ul style="list-style-type: none"> - пояснювати природні явища і технологічні процеси; - використовувати знання з фізики для вирішення завдань, пов'язаних із реальними об'єктами природи і техніки; - за допомогою фізичних методів самостійно чи в групі досліджувати природу. <p>Ставлення:</p> <ul style="list-style-type: none"> - відповідальність за ощадне використання природних ресурсів; - готовність до вирішення проблем, пов'язаних зі станом довкілля; - оцінка значення фізики та технологій для формування цілісної наукової картини світу, сталого розвитку. <p>Навчальні ресурси: навчальні проекти, конструкторські завдання, фізичні задачі, ситуативні справи щодо дослідження стану довкілля, ощадного використання природних ресурсів</p>

		тощо, відвідування музеїв науки й техніки
5	Інформаційно-цифрова компетентність	<p>Уміння:</p> <ul style="list-style-type: none"> - визначати можливі джерела інформації, відбирати необхідну інформацію, оцінювати, аналізувати, перекодовувати інформацію; - використовувати сучасні пристрої для отримання, опрацювання, збереження, передачі та представлення інформації; - використовувати сучасні цифрові технології і пристрої для вивчення фізичних явищ, для обробки результатів експериментів, моделювання фізичних явищ і процесів; - дотримуватися правил безпеки в мережах та мережевого етикету. <p>Ставлення:</p> <ul style="list-style-type: none"> - ціннісні орієнтири у володінні навичками роботи з інформацією, сучасною цифровою технікою; - дотримання авторського права, етично-моральних принципів поведінки з інформацією. <p>Навчальні ресурси: освітні цифрові ресурси, навчальні посібники</p>
6	Уміння вчитися впродовж життя	<p>Уміння:</p> <ul style="list-style-type: none"> - ставити перед собою цілі й досягати їх, вибудовувати власну траєкторію розвитку впродовж життя; - планувати, організовувати, здійснювати, аналізувати та коригувати власну навчально-пізнавальну діяльність; - застосовувати набуті знання для оволодіння новими, для їх систематизації та узагальнення. <p>Ставлення:</p> <ul style="list-style-type: none"> - ціннісні орієнтири у володінні навчально-пізнавальними навичками, допитливість і спостережливість, готовність до інновацій; - позитивне емоційне сприйняття власного розвитку, отримання задоволення від інтелектуальної діяльності. <p>Навчальні ресурси: дидактичні засоби</p>
7	Ініціативність і підприємливість	<p>Уміння:</p> <ul style="list-style-type: none"> - застосовувати фізичні знання для генерування ідей та ініціатив щодо проектної, конструкторської та винахідницької діяльності, для вирішення життєвих

		<p>проблем, пов'язаних із матеріальними й енергетичними ресурсами;</p> <ul style="list-style-type: none"> - прогнозувати вплив фізики на розвиток технологій, нових напрямів підприємництва; - оцінювати можливість застосування набутих знань з фізики в майбутній професійній діяльності, для ефективного вирішення повсякденних проблем; - оцінювати власні здібності щодо вибору майбутньої професії, пов'язаною з фізикою чи технікою; - економно й ефективно використовувати сучасну техніку, матеріальні ресурси; - ефективно організовувати власну діяльність. <p>Ставлення:</p> <ul style="list-style-type: none"> - ціннісне ставлення до фізичних знань, результатів власної праці та праці інших людей; - усвідомлення необхідності виваженого підходу до вибору професії, оцінка власних здібностей; - ініціативність, працьовитість, відповідальність як запорука результативності власної діяльності; - прагнення досягти певного соціального статусу, зробити внесок до економічного процвітання держави. <p>Навчальні ресурси:</p> <p>приклади успішних бізнес-проектів у галузі новітніх технологій (мікроелектроніка, нанотехнології, космічна техніка, електромобілі тощо), навчальні екскурсії на високотехнологічні підприємства, зустрічі з успішними підприємцями</p>
8	<p>Соціальна й громадянська компетентності</p>	<p>Уміння:</p> <ul style="list-style-type: none"> - займати активну та відповідальну громадянську позицію в учнівському колективі, самоврядуванні школи, серед мешканців селища, мікрорайону тощо; - активно працювати в групах, розподіляти ролі, оцінювати вклад власний та інших, приймати виважені рішення, які сприятимуть розв'язанню досліджуваної проблеми чи завдання, важливих для даного освітнього середовища, учнівського колективу; - ефективно співпрацювати в команді над реалізацією навчальних дослідницьких проектів у галузі «Природознавство», залучаючи родину та іншу спільноту;

		<ul style="list-style-type: none"> - визначати особистісні якості відомих учених-фізиків, що свідчать про їхню громадянську позицію, моральні якості. <p>Ставлення:</p> <ul style="list-style-type: none"> - усвідомлення себе громадянином України; - громадянська відповідальність за стан розвитку місцевої громади, країни; - толерантне ставлення до точки зору іншої особи; - оцінювання внеску українських та іноземних учених-фізиків і винахідників у суспільний розвиток; - розуміння відповідальності за використання досягнень фізики для безпеки суспільства. <p>Навчальні ресурси: робота в групах, проекти та інші види навчальної діяльності</p>
9	Обізнаність і самовираження у сфері культури	<p>Уміння:</p> <ul style="list-style-type: none"> - використовувати знання з фізики під час реалізації власних творчих ідей; - виявляти фізичні явища та процеси у творах мистецтва. <p>Ставлення:</p> <ul style="list-style-type: none"> - усвідомлення причетності до національної й світової культури через вивчення природничих наук і мистецтва; - розуміння гармонійної взаємодії людини і природи. <p>Навчальні ресурси: твори мистецтва</p>
10	Екологічна грамотність і здорове життя	<p>Уміння:</p> <ul style="list-style-type: none"> - застосовувати набуті знання та навички для збереження власного здоров'я та здоров'я інших; - дотримуватися правил безпеки життєдіяльності під час виконання навчальних експериментів, у надзвичайних ситуаціях природного чи техногенного характеру; - визначати причинно-наслідкові зв'язки впливу сучасного виробництва, життєдіяльності людини на довкілля; - аналізувати проблеми довкілля, визначати способи їх вирішення, брати участь у практичній реалізації цих проектів; - оцінювати позитивний потенціал та ризики

		<p>використання надбань фізики, техніки і технологій для добробуту людини й безпеки довкілля.</p> <p>Ставлення:</p> <ul style="list-style-type: none"> - готовність брати участь у природоохоронних заходах; - самооцінка та оцінка поведінки інших стосовно можливих ризиків для здоров'я; - ціннісне ставлення до власного здоров'я та здоров'я інших людей, до навколишнього середовища як до потенційного джерела здоров'я, добробуту та безпеки; - усвідомлення важливості ощадного природокористування, потенціалу фізичної науки щодо збереження довкілля. <p>Навчальні ресурси:</p> <p>навчальні проекти здоров'язбережувального та екологічного спрямування</p>
--	--	--

Такі ключові компетентності, як вміння вчитися, ініціативність і підприємливість, екологічна грамотність і здорове життя, соціальна та громадянська компетентності, можуть формуватися відразу засобами всіх навчальних предметів і є метапредметними.

У навчальних програмах з усіх предметів виокремлено такі наскрізні змістові лінії: **«Екологічна безпека та сталий розвиток»**, **«Громадянська відповідальність»**, **«Здоров'я і безпека»**, **«Підприємливість та фінансова грамотність»**.

Наскрізні змістові лінії відбивають провідні соціально й особистісно значущі ідеї, що послідовно розкриваються у процесі навчання і виховання учнів. Наскрізні змістові лінії є засобом інтеграції навчального змісту, корелюються з ключовими компетентностями, опанування яких забезпечує формування ціннісних і світоглядних орієнтацій учня, що визначають його поведінку в життєвих ситуаціях.

Реалізація наскрізних змістових ліній полягає у відповідному трактуванні навчального змісту тем і не передбачає будь-якого його розширення чи поглиблення. У рубриці програми «Зміст навчального матеріалу» виокремлено питання, що вивчаються у фізиці й належать до наскрізних змістових ліній.

Змістова лінія **«Екологічна безпека та сталий розвиток»** націлена на формування в учнів соціальної активності, відповідальності та екологічної свідомості, готовності брати участь у збереженні довкілля й розвитку суспільства, усвідомлення важливості сталого розвитку для майбутніх поколінь.

Ця змістова лінія реалізується тим, що під час навчання фізики учні можуть:

- використовувати знання, отриманні на уроках фізики, для вирішення проблем довкілля;
- визначати причинно-наслідкові зв'язки впливу сучасного виробництва, життєдіяльності людини на довкілля;
- критично оцінювати результати людської діяльності в природному середовищі, усвідомлювати важливість ощадного природокористування;
- прогнозувати екологічні та соціальні наслідки використання надбань фізики та сучасних технологій у природному й соціальному середовищі, оцінювати їхнє значення для сталого розвитку;
- бути готовим брати участь у природоохоронних заходах, грамотній утилізації побутових відходів;
- ефективно співпрацювати з іншими над реалізацією екологічних проєктів, розв'язувати проблеми довкілля, залучаючи членів родини та ширшу спільноту до природоохоронних заходів.

Реалізація змістової лінії **«Громадянська відповідальність»** сприятиме формуванню діяльного члена громади й суспільства, що розуміє принципи і механізми функціонування суспільства, є вільною особистістю, яка визнає загальнолюдські й національні цінності та керується морально-етичними критеріями й почуттям громадянської відповідальності у власній поведінці.

Ця змістова лінія реалізується тим, що під час навчання фізики учні можуть:

- працювати в команді, приймати виважені рішення, що сприятимуть вирішенню науково-технологічних, економічних, соціальних чи інших проблем сучасного суспільства;
- ефективно співпрацювати з іншими над реалізацією різноманітних проєктів, залучаючи родину, місцеву громаду та ширшу спільноту;
- визначати особистісні якості відомих учених-фізиків, що свідчать про їхню громадянську позицію, моральні якості;
- розуміти, що стан надходження інвестицій в Україну, а отже й рівень добробуту в громадах, суспільстві в цілому залежить від рівня фізико-математичної й технологічної освіти, розвитку високотехнологічного виробництва;
- аналізувати й критично оцінювати події в державі на основі статистичних даних соціально-економічних, демографічних, екологічних та інших явищ і процесів в Україні та світі, протистояти маніпулюванню свідомістю, що застосовується в інформаційному просторі;
- діяти як активний та відповідальний член громадянського суспільства.

Вивченням питань, що належать до змістової лінії «**Здоров'я і безпека**» прагнуть сформувати учня як духовно, емоційно, соціально й фізично повноцінного члена суспільства, який здатний дотримуватися здорового способу життя й формувати безпечне життєве середовище.

Ця змістова лінія реалізується тим, що під час навчання фізики учні можуть:

- застосовувати набуті знання та навички для збереження власного здоров'я та здоров'я інших;
- дотримуватися правил безпеки життєдіяльності під час виконання навчальних експериментів, у надзвичайних ситуаціях природного чи техногенного характеру;
- оцінювати позитивний потенціал та ризики використання надбань фізики, техніки і технологій для добробуту людини і безпеки суспільства та довкілля;
- виявляти ціннісне ставлення до власного здоров'я і здоров'я інших людей, до навколишнього середовища як до потенційного джерела здоров'я, добробуту та безпеки.

Змістова лінія «**Підприємливість і фінансова грамотність**» націлена на розвиток лідерських ініціатив, здатність успішно діяти в технологічному швидкозмінному середовищі, забезпечення кращого розуміння молодим поколінням українців практичних аспектів фінансових питань (здійснення заощаджень, інвестування, запозичення, страхування, кредитування тощо).

Ця змістова лінія реалізується тим, що під час навчання фізики учні можуть:

- застосовувати фізичні знання для генерування ідей та ініціатив щодо проектної, конструкторської й винахідницької діяльності, для вирішення життєвих проблем, пов'язаних із матеріальними та енергетичними ресурсами;
- прогнозувати вплив фізики на розвиток технологій, нових напрямів підприємництва;
- оцінювати можливості застосування набутих знань з фізики в майбутній професійній діяльності, для ефективного вирішення повсякденних проблем;
- оцінювати власні здібності щодо вибору майбутньої професії, пов'язаної з фізикою чи технікою;
- розвивати ініціативність, працьовитість, відповідальність як запоруку результативності власної діяльності;
- прагнути досягти певного соціального статусу в суспільстві, зробити внесок до економічного процвітання держави;
- презентувати власні ідеї та ініціативи;
- аналізувати власну економічну ситуацію, родинний бюджет;
- орієнтуватися в широкому колі послуг і товарів на основі чітких

критеріїв, робити споживчий вибір, протистояти маніпуляціям, що використовуються в рекламному та інформаційному просторі.

Шкільний курс фізики побудовано за двома логічно завершеними концентрами, зміст яких узгоджується зі структурою середньої загальноосвітньої школи:

- 1) в основній школі (7–9 класи) вивчається логічно завершений базовий курс фізики, який закладає основи фізичного знання;
- 2) у старшій школі вивчення фізики відбувається залежно від обраного профілю навчання.

В основній школі вивчення фізики спрямоване на **формування предметної компетентності** — необхідних знань, умінь, цінностей та здатності застосовувати їх у процесі пізнання й у практичній діяльності.

Базовий курс фізики (7 – 9 класи) закладає основи фізичного знання на явищному (феноменологічному) рівні, він ґрунтується на тих знаннях з основ фізики, які учні отримали на попередніх етапах навчання, зокрема на уроках природознавства в початковій школі й у 5 класі, а також із повсякденного досвіду пізнання навколишнього світу.

Вивчення фізики, як і будь-чого іншого, потребує мотивації. Тобто учень (та й учитель) мають розуміти, відчувати, навіщо вони вивчають і викладають фізику. Тому навчання фізики в основній школі має бути максимально наближеним до вікових пізнавальних можливостей учнів, постійно стимулювати їхній інтерес до навчання і самоосвіти. Використання математичного апарату та знань з інших предметів має сприяти міцному й більш сприятливому вивченню питань фізики, а не обтяжувати й ускладнювати їх.

По завершенню базового курсу фізики учні:

- мають базові знання про механічні, теплові, електричні, магнітні, світлові, ядерні явища і процеси, їх прояв у природі та застосування у практичній діяльності людей;
- уміють використовувати понятійний апарат фізики для пояснення перебігу природних явищ, технологічних процесів, усвідомлюють межі застосування фізичних моделей, законів і теорій;
- уміють розв’язувати фізичні задачі та практичні життєві проблеми;
- мають експериментальні вміння й дослідницькі навички;
- критично мислять, застосовують набуті знання в практичній діяльності;
- виявляють ставлення до ролі фізики в розвитку інших природничих наук, техніки і технологій, застосування досягнень фізики для раціонального природокористування й запобігання їхнього шкідливого впливу на навколишнє природне середовище і організм людини;
- уявлення про фізичну картину світу, прояви моральності щодо

використання наукового знання в життєдіяльності людини й природокористуванні.

Детальний перелік знаннєвого, діяльнісного і ціннісного компонентів предметної компетентності з фізики розкрито в рубриці програми «Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів».

Навчальний матеріал курсу фізики в основній школі та час на його вивчення розподілено таким чином:

№	Клас	Кількість годин на тиждень	Перелік розділів
1	7	2 год	«Фізика як природнича наука. Пізнання природи», «Механічний рух», «Взаємодія тіл. Сила», «Механічна робота та енергія»
2	8	2 год	«Теплові явища», «Електричні явища. Електричний струм»
3	9	3 / 2,5 год	«Магнітні явища», «Світлові явища», «Механічні та електромагнітні хвилі», «Фізика атома та атомного ядра. Фізичні основи атомної енергетики», «Рух і взаємодія. Закони збереження»

Відповідно до наказу МОН молодьспорту України від 03.04.2012 р., № 409 вивчення фізики в 9 класі в обсязі 2,5 години на тиждень здійснюється тільки в спеціалізованих школах із навчанням мовою національної меншини і поглибленим вивченням іноземних мов та в закладах з українською мовою навчання в білінгвальних класах.

Зазначений у навчальній програмі розподіл годин між розділами є орієнтовним. За необхідності й виходячи з наявних умов навчально-методичного забезпечення, **учитель має право самостійно** змінювати обсяг годин, відведених програмою на вивчення окремого розділу, в тому числі змінювати порядок вивчення розділів.

Розпочинається базовий курс фізики в 7 класі з розділу «Фізика як природнича наука. Пізнання природи», який призначено в першу чергу для введення базових фізичних понять, ознайомлення з фізичними методами пізнання природи, початковими відомостями про речовину, що будуть закріплюватись упродовж вивчення курсу. Необхідність проводити тематичне оцінювання у цьому розділі визначає вчитель.

У розділі «Механічний рух» учні ознайомлюються із основними характеристиками механічного руху, способами його опису (графічним,

аналітичним). Рівень навчальних завдань, зокрема задач на побудову графіків руху, учитель обирає залежно від математичної підготовки учнів (ураховуючи, що механічний рух більш ґрунтовно буде вивчатися у 9 класі).

У розділах «Взаємодія тіл. Сила», «Механічна робота та енергія» (7 клас), «Теплові явища», «Електричні явища. Електричний струм» (8 клас), «Магнітні явища», «Світлові явища», «Механічні та електромагнітні хвилі», «Фізика атома та атомного ядра. Фізичні основи атомної енергетики» (9 клас) учні знайомляться з відповідними фізичними явищами та закономірностями їх перебігу, проявами цих явищ у природі, застосуванням у практичній діяльності.

Оскільки в старшій школі вивчення фізики буде здійснюватися залежно від обраного профілю навчання, завданням основного курсу є сформованість цілісних уявлень про фізичні явища і пропедевтика фізики як науки. Цим обумовлено вивчення в кінці базового курсу фізики (9 клас) розділу «Рух і взаємодія. Закони збереження», у якому акцентується увага на універсальному характері та фундаментальності законів збереження в природі та цілісності фізичної картини світу. На прикладі класичної механіки формується вміння оцінювати межі застосування фізичних законів і теорій.

Важливим є розкриття впливу фізики на суспільний розвиток і науково-технічний прогрес, застосування досягнень фізики для раціонального природокористування та запобігання їх шкідливого впливу на навколишнє природне середовище й організм людини.

Навчальний фізичний експеримент як органічна складова методичної системи навчання фізики забезпечує формування в учнів необхідних практичних умінь, дослідницьких навичок та особистісного досвіду експериментальної діяльності. Завдяки цьому учні зможуть у межах набутих знань розв'язувати пізнавальні завдання засобами фізичного експерименту. У шкільному навчанні ця форма роботи реалізується завдяки демонстраційним і фронтальним експериментам, лабораторним роботам і короткотривалим дослідом, фізичному практикуму, навчальним проектам, позаурочним дослідом і спостереженням тощо.

Узагальнене експериментальне вміння має складну структуру, елементами якої є:

а) *вміння планувати експеримент*, тобто формулювати мету й гіпотезу дослідження, визначати експериментальний метод і давати йому обґрунтування, складати план досліду й визначати найкращі умови для його проведення, обирати оптимальні значення вимірюваних величин та умови спостережень, ураховуючи наявні експериментальні засоби;

б) *вміння підготувати експеримент*, тобто обирати необхідне обладнання й вимірювальні прилади, збирати дослідні установки чи моделі,

раціонально розташовувати прилади, досягаючи безпечного проведення досліду;

в) *уміння спостерігати*, визначати мету й об'єкт спостереження, встановлювати характерні ознаки перебігу фізичних явищ і процесів, виділяти їхні суттєві ознаки;

г) *уміння вимірювати фізичні величини*, користуючись різними вимірювальними приладами, у тому числі й цифровими пристроями та комплексами, визначати ціну поділки шкали приладу, знімати покази приладу, у тому числі зчитувати покази цифрових приладів;

г) *уміння обробляти результати експерименту*, обчислювати значення величин (за необхідності абсолютну та відносну похибки вимірювань), складати таблиці одержаних даних, використовувати для цього комп'ютерне програмне забезпечення, готувати звіт про проведену роботу, записувати значення фізичних величин у стандартизованому вигляді тощо;

д) *уміння інтерпретувати результати експерименту*, описувати спостережувані явища й процеси, застосовуючи фізичну термінологію, фіксувати результати спостережень й експериментів у різних формах, оцінювати їх вірогідність, встановлювати функціональні залежності, будувати графіки, робити висновки на підставі попередньо сформульованих гіпотез.

Формування такого узагальненого експериментального вміння — процес довготривалий, який вимагає планомірної роботи вчителя й учнів упродовж усього навчання фізики в школі.

Перелічені в програмі демонстраційні досліди й лабораторні роботи є необхідними й достатніми щодо вимог Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти. Проте залежно від умов і наявної матеріальної бази фізичного кабінету вчитель може замінювати окремі роботи або демонстраційні досліди рівноцінними, використовувати різні їхні можливі варіанти. Учитель може доповнювати цей перелік додатковими дослідами, короткочасними експериментальними завданнями, об'єднувати кілька робіт в одну залежно від обраного плану уроку.

Окремі лабораторні роботи можна виконувати вдома або як учнівські навчальні проекти, а також за умови відсутності обладнання за допомогою комп'ютерних віртуальних лабораторій. Разом з тим, модельний віртуальний експеримент має поєднуватися з реальними фізичними дослідами й не заміщувати їх.

Самостійне експериментування учнів, особливо в основній школі, необхідно розширювати позаурочними експериментами та спостереженнями, використовуючи найпростіше устаткування, інколи навіть саморобні або побутові прилади, дотримуючись правил безпеки життєдіяльності.

Залежно від виду, призначення та рівня складності лабораторної роботи окремі з них учитель може не оцінювати.

Оцінювання рівня оволодіння учнем узагальненими експериментальними вміннями та навичками здійснюється не лише за результатами виконання фронтальних лабораторних робіт, а й за іншими видами експериментальної діяльності (експериментальні завдання, домашні досліди й спостереження, навчальні проекти, конструювання, моделювання тощо), що дають змогу їх виявити. Тому якщо учень був відсутній на уроці, на якому виконувалась фронтальна лабораторна робота, відпрацьовувати її в позаурочний час не обов'язково. Головне, щоб упродовж вивчення розділу учень проявив свої експериментальні вміння й навички в інших видах роботи.

Ефективним засобом формування предметної й ключових компетентностей учнів у процесі навчання фізики є **навчальні проекти**. Під час виконання навчальних проектів вирішується ціла низка різнорівневих дидактичних, виховних і розвивальних завдань: розвиваються пізнавальні навички учнів, формується вміння самостійно орієнтуватися в інформаційному просторі, висловлювати власні судження, виявляти компетентність. У проектній діяльності важливо зацікавити учнів здобуттям знань і навичок, які знадобляться в житті. Для цього необхідно зважати на проблеми реального життя, для розв'язання яких учням потрібно застосовувати здобуті знання.

Навчальні проекти розробляють окремі учні або групи учнів упродовж певного часу (наприклад, місяць або семестр) у процесі вивчення того чи іншого розділу фізики. Теми й види навчальних проектів, форми їх представлення учні обирають самостійно або разом із учителем.

Виконання навчальних проектів передбачає інтегровану дослідницьку, творчу діяльність учнів, спрямовану на отримання самостійних результатів за консультативної допомоги вчителя. Учитель здійснює управління і спонукає до пошукової діяльності учнів, допомагає у визначенні мети та завдань навчального проекту, орієнтовних прийомів дослідницької діяльності й пошуку інформації для розв'язання окремих навчально-пізнавальних задач.

Захист навчальних проектів, обговорення, узагальнення та оцінювання отриманих результатів відбувається на спеціально відведених заняттях. Оцінки за навчальні проекти виконують стимулюючу функцію, можуть фіксуватися в портфоліо і враховуються при виведенні тематичної оцінки. Кількість виконаних та оцінених проектів може бути довільною, але не менше одного за навчальний рік.

Ураховуючи, що виконання деяких навчальних проектів передбачає інтеграцію знань і носить міжпредметний характер, то за рішенням

методичного об'єднання вчителів природничих предметів оцінки за виконання таких робіт можуть виставлятися одночасно з різних предметів або залежно від змістового розподілу й розподілу виконавців проекту, наприклад, одним учням за біологічні знання, іншим — за фізичні. Окрім оцінювання продукту проектної діяльності, необхідно відстежити і його психолого-педагогічний ефект: формування особистісних якостей, самооцінки, уміння робити усвідомлений вибір й осмислювати його наслідки.

Навчальні екскурсії та уроки серед природи є необхідними складниками навчально-виховного процесу з фізики. Кількість екскурсій (як мінімум одна на рік) та час їх проведення визначаються вчителем за погодженням з адміністрацією навчального закладу. Оцінювання навчальних досягнень учнів за результатами таких екскурсій здійснюється на розсуд учителя.

Однією з найважливіших ділянок роботи в системі навчання фізики в школі є **розв'язування задач**. Задачі різних типів можна ефективно використовувати на всіх етапах засвоєння фізичних знань: для розвитку інтересу, творчих здібностей і мотивації учнів до навчання фізики, під час постановки проблеми, що потребує розв'язання, у процесі формування нових знань, вироблення практичних умінь учнів, з метою повторення, закріплення, систематизації та узагальнення засвоєного матеріалу, для контролю якості засвоєння навчального матеріалу чи діагностування навчальних досягнень учнів тощо. Слід підкреслити, що в умовах особистісно орієнтованого навчання важливо здійснити відповідний добір фізичних задач, які враховували б пізнавальні можливості й нахили учнів, рівень їхньої готовності до такої діяльності, розвивали б їхні здібності відповідно до освітніх потреб. За вимогами компетентнісного підходу задачі мають бути наближені до реальних умов життєдіяльності людини, спонукати до використання фізичних знань у життєвих ситуаціях.

Розв'язування фізичних задач зазвичай передбачає *три етапи діяльності учнів*:

- 1) аналіз фізичної проблеми або опис фізичної ситуації;
- 2) пошук фізичних законів і математичних методів для аналізу та опису фізичної моделі задачі;
- 3) реалізація розв'язку й аналіз одержаних результатів.

На першому етапі відбувається побудова фізичної моделі задачі, що подана в її умові:

- аналіз умови задачі, визначення відомих параметрів і величин та пошук невідомого;
- конкретизація фізичної моделі задачі за допомогою графічних форм

(малюнки, схеми, графіки тощо);

– скорочений запис умови задачі, що відтворює фізичну модель задачі в систематизованому вигляді.

На другому етапі розв'язування відбувається пошук зв'язків і співвідношень між відомими й невідомими величинами:

– обираються математичні методи для опису фізичної моделі задачі, робиться запис загальних рівнянь, що відповідають фізичній моделі задачі;

– ураховуються конкретні умови фізичної ситуації, описаної в задачі, здійснюється пошук додаткових параметрів;

– загальні рівняння приводяться до конкретних умов, відтворених в умові задачі, у формі рівняння або системи рівнянь записуються співвідношення між невідомими й відомими величинами.

На третьому етапі здійснюються такі дії:

– аналітичне, графічне або чисельне розв'язання рівняння чи системи рівнянь відносно невідомого;

– аналіз одержаного результату щодо його вірогідності й реальності, запис відповіді. Після розв'язання задачі або групи однотипних задач доцільно провести узагальнення способів діяльності, які властиві даному типу фізичних задач, пошук інших шляхів розв'язання.

У процесі навчання фізики в основу навчально-пізнавальної діяльності учнів покладено узагальнені плани, за якими розкривається суть того чи іншого поняття, закону, факту тощо.

Так, зміст *наукового факту* (*фундаментального дослідження*) визначають:

✓ суть наукового факту чи опис дослідження;

✓ хто з учених установив даний факт чи виконав дослідження;

✓ на підставі яких суджень встановлено даний факт або схематичний опис дослідної установки;

✓ яке значення факт чи дослідження має для становлення й розвитку фізичної теорії.

Для пояснення *фізичного явища* необхідно усвідомити:

✓ зовнішні ознаки перебігу цього явища, умови, за яких воно відбувається;

✓ зв'язок цього явища з іншими;

✓ які фізичні величини його характеризують;

✓ можливості практичного використання явища, способи попередження шкідливих наслідків його прояву.

Сутність поняття *фізичної величини* визначають:

✓ властивість, яку характеризує ця величина;

✓ її означення (дефініція) та формула, покладена в основу означення;

- ✓ зв'язок даної величини з іншими;
- ✓ одиниці фізичної величини;
- ✓ способи її вимірювання.

Для закону це:

- ✓ його формулювання, усвідомлення того, які причинно-наслідкові зв'язки й між якими явищами він встановлює;
- ✓ його математичний вираз;
- ✓ дослідні факти, що привели до встановлення закону або підтверджують його справедливість;
- ✓ межі застосування закону.

Для фізичної моделі необхідно:

- ✓ дати її опис або навести дефініцію;
- ✓ установити, які реальні об'єкти вона заміщує;
- ✓ з'ясувати, які фізичні теорії покладені в основу моделі;
- ✓ визначити, від чого ми абстрагуємося, чим нехтуємо, вводячи цю ідеалізацію;
- ✓ з'ясувати межі та наслідки застосування цієї моделі.

Загальна характеристика *фізичної теорії* має містити:

- ✓ перелік наукових фактів і гіпотез, які стали підставою розроблення теорії, її емпіричний базис;
- ✓ понятійне ядро теорії, визначення базових понять і моделей;
- ✓ основні положення, ідеї і принципи, покладені в основу теорії;
- ✓ рівняння й закони, що визначають математичний апарат теорії;
- ✓ коло явищ і властивостей тіл, які дана теорія може пояснити або спрогнозувати їх перебіг;
- ✓ межі застосування теорії.

Одним з дієвих способів формування ціннісного ставлення учнів до фізичного знання є розкриття здобутків вітчизняної фізичної науки та висвітлення внеску українських учених у розвиток природничих наук, оскільки конкретні приклади досягнень українських учених, особливо світового рівня, мають вирішальне значення в національному вихованні учнів, формуванні в них почуття гордості за свою Батьківщину й український народ.

У процесі навчання фізики в основній школі варто на прикладі життя й діяльності вчених-фізиків показати, що і як вони робили, аби досягнути успіху в певній науковій галузі знання.

7 клас

(70 годин, 2 години на тиждень, 4 години — резервні)

Орієнтовна к-сть годин	Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів	Зміст навчального матеріалу
ВСТУП		
1	<p>Учень/учениця <i>Знаннєвий компонент:</i> знає правила безпеки у фізичному кабінеті; розташування й призначення основних зон шкільного фізичного кабінету та свого робочого місця.</p> <p><i>Діяльнісний компонент:</i> дотримується правил безпечної поведінки під час роботи з фізичними приладами та обладнанням.</p> <p><i>Ціннісний компонент:</i> усвідомлює роль шкільного кабінету та значення фізичних приладів у навчанні фізики, відповідальність за поведінку у фізичному кабінеті</p>	<p>Фізика як навчальний предмет у школі.</p> <p><i>Фізичні прилади, фізичний експеримент і фізичні дослід.</i> <i>Правила безпеки під час роботи з фізичним обладнанням та у фізичному кабінеті</i></p>
<p>Розділ 1. ФІЗИКА ЯК ПРИРОДНИЧА НАУКА. ПІЗНАННЯ ПРИРОДИ</p>		
7	<p>Учень/учениця <i>Знаннєвий компонент:</i> називає характерні ознаки фізичних явищ, їх відмінність від біологічних, хімічних інших явищ; наводить приклади фізичних явищ, фізичних тіл та фізичних величин; знає символи та одиниці</p>	<p><i>Фізика як фундаментальна наука про природу.</i></p> <p>Речовина і поле. Основні положення атомно-молекулярного вчення. Початкові відомості про будову атома.</p> <p>Фізичні тіла й фізичні явища.</p>

	<p>основних фізичних величин. розуміє основні положення атомно-молекулярного вчення; розуміє відмінності між речовиною і полем.</p> <p><i>Діяльнісний компонент:</i> записує значення фізичної величини, використовує префікси для утворення кратних і частинних одиниць; користується найпростішими засобами вимірювання, визначає ціну поділки шкали; порівнює значення фізичних величин; вимірює лінійні розміри тіл, об'єми твердих тіл, рідин і сипких матеріалів; проводить дослід (індивідуально та в групі) за власним планом або за інструкцією з допомогою вчителя, аналізує результати, робить висновки.</p> <p><i>Ціннісний компонент:</i> усвідомлює як нові знання співвідносяться із наявними; висловлює судження про роль спостереження і досліду в пізнанні довкілля</p>	<p>Фізичні величини та їх вимірювання. Міжнародна система одиниць фізичних величин.</p> <p><i>Лабораторні роботи</i> № 1. Ознайомлення з вимірювальними приладами. Визначення ціни поділки шкали приладу. № 2. Вимірювання об'єму твердих тіл, рідин і сипких матеріалів. № 3. Вимірювання розмірів малих тіл різними способами.</p> <p><i>Демонстрації</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Приклади фізичних явищ: механічних, теплових, електричних, світлових тощо. 2. Моделі молекул. 3. Приклади застосування фізичних явищ у техніці. 4. Засоби вимірювання
1	<i>Захист навчальних проєктів</i>	
	<p><i>Навчальні ресурси для наскрізних змістових ліній:</i> ситуативні вправи щодо прояву й впливу фізичних явищ на здоров'я й безпеку життєдіяльності, вирішення проблем довкілля, ощадного використання природних ресурсів тощо</p>	

МЕХАНІЧНИЙ РУХ

17	<p>Учень/учениця <i>Знаннєвий компонент:</i> називає види механічного руху; <i>володіє</i> поняттям, формулює визначення фізичної величини (швидкість, період обертання, переміщення, амплітуда коливань, період та частота коливань) і <i>вміє</i> обрати її одиницю; <i>називає</i> вживані одиниці часу, шляху, швидкості, періоду обертання, періоду та частоти коливань; <i>описує</i> фізичну величину відповідно до узагальнених планів; <i>розуміє</i> відносність руху.</p> <p><i>Діяльнісний компонент:</i> <i>уміє</i> застосовувати поняття «матеріальна точка» та визначати межі застосування цієї фізичної моделі; <i>розрізняє</i> види механічного руху за формою траєкторії та характером руху тіла; <i>уміє описати</i> механічний рух графічно й аналітично і провести його аналіз; <i>розраховує</i> пройдений тілом шлях, визначає швидкість руху, період обертання, частоту коливань нитяного маятника під час розв'язання фізичних задач різного типу; <i>представляє</i> результати</p>	<p>Механічний рух. Відносність руху. Тіло відліку. Система відліку. Матеріальна точка. Траєкторія. Шлях. Переміщення.</p> <p>Прямолінійний рівномірний рух. Швидкість руху. Графіки руху.</p> <p>Прямолінійний нерівномірний рух. Середня швидкість нерівномірного руху.</p> <p>Рівномірний рух матеріальної точки по колу. Період обертання.</p> <p>Колівальний рух. Амплітуда коливань. Період і частота коливань. Маятники.</p> <p><i>Лабораторні роботи</i> № 4. Визначення періоду обертання тіла. № 5. Дослідження коливань нитяного маятника.</p> <p><i>Демонстрації</i> 1. Різні види механічного руху. 2. Відносність руху, форми траєкторії, швидкості</p>
----	---	--

	<p>вимірювань у вигляді таблиць і графіків; використовує набуті знання для безпечної життєдіяльності.</p> <p><i>Ціннісний компонент:</i> усвідомлює цінність знань про механічний рух для власного розвитку й безпеки</p>	
1	<i>Захист навчальних проектів</i>	
	<p><i>Навчальні ресурси для наскрізних змістових ліній:</i> ситуативні вправи на аналіз механічного руху учасників дорожнього руху та його наслідки для власної безпеки; задачі з прикладами логістики пасажирських і вантажних перевезень в Україні й світі; уміння вибрати оптимальну траєкторію руху в конкретних життєвих ситуаціях</p>	
<p>Розділ 3. ВЗАЄМОДІЯ ТІЛ. СИЛА</p>		
26	<p><i>Учень/учениця</i> <i>Знаннєвий компонент:</i> <i>знає і описує</i> фізичні явища і процеси (інерція, деформація, тяжіння, тертя, тиск); <i>володіє</i> поняттям, формулює визначення фізичної величини (маса, густина речовини, сила, коефіцієнт тертя, тиск, сила тиску) та вміє обрати її одиницю; <i>формулює</i> закони Гука, Паскаля, Архімеда; <i>знає</i> умову плавання тіл; <i>пояснює</i> причини виникнення атмосферного тиску та його залежність від висоти, залежність сили пружності від деформації; <i>залежність</i> тиску на дно і стінки посудини від висоти стовпчика й густини рідини;</p>	<p>Явище інерції. Інертність тіла. Маса тіла. Густина речовини.</p> <p>Взаємодія тіл. Сила. Деформація. Сила пружності. Закон Гука. Динамометр.</p> <p>Додавання сил. Рівнодійна. Графічне зображення сил.</p> <p>Сила тяжіння. Вага тіла. Невагомість.</p> <p>Тертя. Сили тертя. Коефіцієнт тертя ковзання. Тертя в природі й техніці.</p> <p>Тиск твердих тіл на поверхню. Сила тиску.</p> <p>Тиск рідин і газів. Закон Паскаля. Сполучені посудини. Манометри.</p>

<p><i>знає і розуміє</i> будову та принцип дії динамометра, манометра, барометра, терезів.</p> <p><i>Діяльнісний компонент:</i> застосовує закони Гука, Паскаля, Архімеда, умови плавання тіл, формули сили тяжіння, ваги тіла, сили тертя ковзання, сили тиску, виштовхувальної сили під час розв'язування різних видів чи типів задач і виконання лабораторних робіт; <i>здатен (здатна)</i> запропонувати способи зменшення/збільшення сили тертя, сили пружності, тиску у практичних ситуаціях; <i>графічно зображує</i> сили; <i>користується</i> динамометром, терезами; <i>читає</i> покази шкали манометра, барометра; <i>використовує</i> набуті знання у навчальній і практичній діяльності.</p> <p><i>Ціннісний компонент:</i> <i>висловлює</i> судження про роль внеску вчених-фізиків у розвиток і становлення механіки та техніки; <i>оцінює</i> практичне значення застосування законів і закономірностей у природі та техніці</p>	<p>Атмосферний тиск. Вимірювання атмосферного тиску. Барометри.</p> <p>Виштовхувальна сила в рідинах і газах. Закон Архімеда.</p> <p><i>Лабораторні роботи</i> № 6. Вимірювання маси тіл. № 7. Визначення густини речовини (твердих тіл і рідин). № 8. Дослідження пружних властивостей тіл. № 9. Визначення коефіцієнта тертя ковзання. № 10. З'ясування умов плавання тіла.</p> <p><i>Демонстрації</i> 1. Досліди, що ілюструють явища інерції та взаємодії тіл. 2. Деформація тіл. 3. Додавання сил, спрямованих уздовж однієї прямої. 4. Прояви та вимірювання сил тертя ковзання, кочення, спокою. 5. Способи зменшення й збільшення сили тертя. 6. Залежність тиску від значення сили та площі. 7. Передавання тиску рідинами й газами. 8. Тиск рідини на дно і стінки посудини. 9. Зміна тиску в рідині з глибиною. 10. Сполучені посудини. 11. Вимірювання атмосферного тиску.</p>
---	--

		<p>13. Будова і дія манометра.</p> <p>14. Дія архімедової сили в рідинах і газах.</p> <p>15. Рівність архімедової сили вазі витісненої рідини в об'ємі зануреної частини тіла.</p> <p>16. Плавання тіл</p>
1	<i>Захист навчальних проєктів</i>	
	<i>Навчальні ресурси для наскрізних змістових ліній:</i> ситуативні вправи і задачі на аналіз явища інерції, сил тертя і пружності, їх наслідки для власної безпеки; матеріали з досягнення українських конструкторів у суднобудуванні, повітроплаванні тощо	
Розділ 4.		
МЕХАНІЧНА РОБОТА ТА ЕНЕРГІЯ		
11	<p>Учень/учениця</p> <p><i>Знаннєвий компонент:</i> володіє поняттям, формулює визначення фізичної величини (механічна робота, потужність, кінетична і потенціальна енергія, момент сили, коефіцієнт корисної дії) і <i>вміє</i> обрати її одиницю; <i>розуміє</i> сутність закону збереження механічної енергії, умову рівноваги важеля, принцип дії простих механізмів; <i>знає</i> різновиди важеля.</p> <p><i>Діяльнісний компонент:</i> <i>застосовує</i> закон збереження енергії та формули роботи, потужності, ККД простого механізму, кінетичної енергії тіла, потенціальної енергії тіла, піднятого над поверхнею Землі, деформованого тіла, моменту сили під час розв'язування задач різних</p>	<p>Механічна робота. Потужність. Механічна енергія та її види.</p> <p>Закон збереження енергії в механічних процесах та його практичне застосування.</p> <p>Прості механізми. Момент сили. Важіль. Умова рівноваги важеля.</p> <p>Коефіцієнт корисної дії простих механізмів.</p> <p><i>Лабораторні роботи</i> № 11. Вивчення умови рівноваги важеля. № 12. Визначення ККД простого механізму.</p> <p><i>Демонстрації</i> 1. Перетворення механічної енергії. 2. Умови рівноваги тіл. 3. Важіль. 4. Рухомий і нерухомий блоки. 5. Похила площина.</p>

	<p>типів і виконання лабораторних робіт, у практичній діяльності; <i>користується</i> простими механізмами (важіль, нерухомий та рухомий блоки, похила площина); <i>використовує</i> набуті знання для безпечної життєдіяльності.</p> <p><i>Ціннісний компонент:</i> <i>оцінює</i> прояви закону збереження механічної енергії в природі, техніці, побуті; <i>оцінює</i> ефективність використання простих механізмів; <i>оцінює</i> роль видатних учених у розвитку знань про перетворення енергії</p>	<p>6. Використання простих механізмів</p>
1	<p><i>Захист навчальних проектів</i></p>	
	<p><i>Навчальні ресурси для наскрізних змістових ліній:</i> ситуативні вправи й задачі на застосування закону збереження енергії, розрахунок параметрів простих механізмів, умов їх безпечного використання; інформаційні матеріали про досягнення українських конструкторів у машинобудуванні й будівництві</p>	

8 клас*(70 годин, 2 години на тиждень, 4 години — резервних)*

Розділ 1.

ТЕПЛОВІ ЯВИЩА

30	<p>Учень/учениця <i>Знаннєвий компонент:</i> розуміє властивості теплового руху; особливості руху атомів і молекул речовини в різних агрегатних станах речовини; фізичні властивості твердих тіл, рідин і газів; володіє поняттям, формулює визначення фізичної величини (температура, внутрішня енергія, кількість теплоти, питома теплоємність, питома теплота плавлення, пароутворення, згорання палива) та їхні одиниці; знає способи вимірювання температури; принципи побудови температурної шкали Цельсія; два способи зміни внутрішньої енергії тіла; види теплообміну; види теплових машин; пояснює графіки теплових процесів (нагрівання/охолодження, плавлення/тверднення, пароутворення/конденсація); залежність розмірів фізичних тіл від температури. <i>Діяльнісний компонент:</i> застосовує набуті знання в процесі розв'язування задач різних типів та виконання</p>	<p>Рух молекул і тепловий стан тіла. Температура. Термометри. Температурна шкала. Теплова рівновага.</p> <p>Залежність розмірів фізичних тіл від температури.</p> <p>Агрегатні стани речовини. Фізичні властивості твердих тіл, рідин і газів.</p> <p>Внутрішня енергія. Способи зміни внутрішньої енергії тіла. Види теплообміну. Кількість теплоти. Розрахунок кількості теплоти при нагріванні/охолодженні тіла.</p> <p>Кристалічні та аморфні тіла. Температура плавлення. Розрахунок кількості теплоти при плавленні/твердненні тіл.</p> <p>Пароутворення і конденсація. Розрахунок кількості теплоти при пароутворенні/конденсації.</p> <p>Кипіння. Температура кипіння.</p> <p>Рівняння теплового балансу.</p> <p>Згорання палива. Розрахунок кількості теплоти внаслідок згорання палива.</p>
----	---	---

	<p>лабораторних робіт; застосовує рівняння теплового балансу; аналізує графіки теплових процесів; пояснює принцип дії теплових двигунів; користується термометром, калориметром; дотримується правил безпеки під час проведення експериментів.</p> <p><i>Ціннісний компонент:</i> визначає переваги і недоліки впливу теплових машин та інших засобів теплотехніки на довкілля; усвідомлює необхідність використання енергозберезувальних технологій; оцінює роль видатних учених у розвитку знань про теплоту</p>	<p>Теплові двигуни. Принцип дії теплових двигунів. ККД теплового двигуна.</p> <p><i>Лабораторні роботи</i> № 1. Вивчення теплового балансу за умов змішування води різної температури. № 2. Визначення питомої теплоємності речовини.</p> <p><i>Демонстрації</i> 1. Дифузія газів, рідин. 2. Розширення тіл під час нагрівання. 3. Модель броунівського руху. 4. Зміна внутрішньої енергії тіла внаслідок виконання роботи. 5. Принцип дії теплового двигуна. 6. Моделі теплових двигунів</p>
3	<i>Захист навчальних проектів</i>	
	<i>Навчальні ресурси для наскрізних змістових ліній:</i> ситуативні вправи і задачі на аналіз перебігу теплових процесів; усвідомлення важливості енергозберезувальних заходів у масштабах родини, громади, країни; вплив теплових машин та інших засобів теплотехніки на довкілля	
<p>Розділ 2. ЕЛЕКТРИЧНІ ЯВИЩА. ЕЛЕКТРИЧНИЙ СТРУМ</p>		
30	<p><i>Учень/учениця</i> <i>Знаннєвий компонент:</i> знає поняття електричного заряду, механізми електризації, характер взаємодії заряджених тіл; розуміє природу електричного струму в різних середовищах; формулює визначення</p>	<p>Електричні явища. Електризація тіл. Електричний заряд. Два роди електричних зарядів. Взаємодія заряджених тіл. Закон Кулона. Закон збереження електричного заряду.</p> <p>Електричне поле. Електричний струм. Дії електричного струму. Провідники, напівпровідники, діелектрики. Струм у металах.</p>

<p>фізичної величини (сила струму, напруга, опір провідника, робота і потужність електричного струму, електрохімічний еквівалент) і їхні одиниці; <i>формулює</i> закони Кулона, збереження електричного заряду, Ома для ділянки кола, Джоуля–Ленца, Фарадея для електролізу; <i>знає</i> умови виникнення електричного струму; розрізняє види електричного розряду в газах.</p> <p><i>Діяльнісний компонент:</i> <i>застосовує</i> закони Кулона, збереження електричного заряду, Ома для ділянки кола, Джоуля–Ленца, Фарадея для електролізу, формули сили струму, напруги, опору для послідовного й паралельного з'єднання провідників, залежності опору провідника від його довжини, площі перерізу та питомого опору матеріалу, роботи і потужності електричного струму в процесі розв'язування фізичних задач різних типів і під час виконання лабораторних робіт; <i>графічно зображає</i> електричне поле; креслить схеми простих електричних кіл; <i>складає</i> прості електричні</p>	<p>Джерела електричного струму. Електричне коло та його основні елементи.</p> <p>Сила струму. Амперметр.</p> <p>Електрична напруга. Вольтметр.</p> <p>Електричний опір. Залежність опору провідника від його довжини, площі перерізу та матеріалу.</p> <p>Реостати.</p> <p>Закон Ома для ділянки кола. Послідовне й паралельне з'єднання провідників.</p> <p>Робота й потужність електричного струму. Закон Джоуля–Ленца. Електронагрівальні прилади.</p> <p>Природа електричного струму в розчинах і розплавах електролітів. Закон Фарадея для електролізу.</p> <p>Електричний струм у газах.</p> <p>Безпека людини під час роботи з електричними приладами й пристроями.</p> <p><i>Лабораторні роботи</i> № 3. Вимірювання опору провідника за допомогою амперметра й вольтметра. № 4. Дослідження електричного кола з послідовним з'єднанням провідників. № 5. Дослідження електричного кола з паралельним з'єднанням провідників.</p>
---	---

	<p>кола; користується вимірювальними приладами для визначення сили струму, напруги, опору; розраховує спожиту електричну енергію за допомогою побутового лічильника електроенергії; дотримується правил безпеки під час роботи з електричними приладами й пристроями.</p> <p><i>Ціннісний компонент:</i> оцінює параметри струму, безпечні для людського організму, можливості захисту людини від ураження електричним струмом; оцінює роль видатних учених у розвитку знань про електрику; значення енергії електричного струму в побуті й техніці</p>	<p><i>Демонстрації</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Електризація різних тіл. 2. Взаємодія наелектризованих тіл. 3. Два роди електричних зарядів. 4. Подільність електричного заряду. 5. Будова й принцип дії електроскопа. 6. Електричний струм і його дії. 7. Провідники і діелектрики. 8. Джерела струму: гальванічні елементи, акумулятори, блоки живлення. 9. Вимірювання сили струму амперметром. 10. Вимірювання напруги вольтметром. 11. Залежність сили струму від напруги на ділянці кола й від опору цієї ділянки. 12. Вимірювання опору. 13. Залежність опору провідників від довжини, площі поперечного перерізу й матеріалу. 14. Будова й принцип дії реостатів. 15. Послідовне й паралельне з'єднання провідників. 16. Електроліз. 17. Струм у газах
3	<i>Захист навчальних проектів</i>	
	<p><i>Навчальні ресурси для наскрізних змістових ліній:</i> ситуативні вправи і задачі на усвідомлення важливості заощадливого використання електроенергії з метою зменшення витрат сімейного бюджету; формування свідомості дотримання правил безпеки під час роботи з електричними приладами й пристроями</p>	

9 клас (105/87 годин, 3/2,5 години на тиждень, 4 години — резервні) ²		
Розділ 1. МАГНІТНІ ЯВИЩА		
17/ 14	<p>Учень/учениця <i>Знаннєвий компонент:</i> розуміє механізми магнітної взаємодії, електромагнітної індукції, магнітної левітації; матеріальність магнітного поля, гіпотезу Ампера; володіє поняттям, формулює визначення фізичної величини (індукція магнітного поля) та її одиниці; <i>пояснює</i> досліди Ерстеда, Фарадея, принцип дії електромагніту, електродвигуна, електровимірювальних приладів; <i>знає</i> прояви магнітного поля Землі.</p> <p><i>Діяльнісний компонент:</i> <i>застосовує</i> формулу сили Ампера під час розв’язування задач різних типів;</p>	<p>Магнітні явища. Дослід Ерстеда.</p> <p>Магнітне поле.</p> <p>Магнітне поле провідника зі струмом. Дія магнітного поля на провідник зі струмом.</p> <p>Індукція магнітного поля. Сила Ампера.</p> <p>Магнітні властивості речовин та їх застосування. Гіпотеза Ампера.</p> <p>Постійні магніти, взаємодія магнітів. Магнітне поле Землі.</p> <p>Електромагніти. Магнітна левітація.</p> <p>Електродвигуни, гучномовці.</p> <p>Електровимірювальні прилади.</p>

² Оскільки відповідно до наказу МОН молодьспорту України від 03.04.2012 р., № 409 вивчення фізики в 9 класі здійснюється в обсязі 3 або 2,5 години на тиждень, бюджет часу на відповідні розділи курсу фізики подається через ризику.

	<p><i>графічно зображає</i> магнітне поле; <i>визначає</i> напрямки індукції магнітного поля, сили Ампера, індукційного струму; <i>складає</i> електромагніт.</p> <p><i>Ціннісний компонент:</i> <i>оцінює</i> значення магнітного поля Землі для життєдіяльності організмів; <i>оцінює</i> важливість, переваги та недоліки розвитку різних напрямків електроенергетики; роль видатних учених у розвитку знань про електромагнетизм</p>	<p>Явище електромагнітної індукції. Досліди Фарадея. Індукційний електричний струм.</p> <p>Генератори індукційного струму. Промислові джерела електричної енергії.</p> <p><i>Лабораторні роботи</i> № 1. Складання та випробування електромагніту. № 2. Спостереження явища електромагнітної індукції.</p> <p><i>Демонстрації</i> 1. Постійні магніти. 2. Конфігурації магнітних полів. 3. Магнітне поле Землі. 4. Дослід Ерстеда. 5. Електромагніт. 6. Дія магнітного поля на струм. 7. Електродвигун. 8. Явище електромагнітної індукції. 9. Генератори індукційного струму</p>
1	<i>Захист навчальних проектів</i>	
	<i>Навчальні ресурси для наскрізних змістових ліній:</i> ситуативні вправи і задачі на вплив магнітних полів; правила безпеки при експлуатації побутових приладів, електродвигунів тощо	
Розділ 2. СВІТЛОВІ ЯВИЩА		
18/ 13	<p><i>Учень/учениця</i> <i>Знаннєвий компонент:</i> <i>розуміє</i> поняття світлового променя, точкового джерела світла, тонкої лінзи; <i>формулює</i> визначення фізичної величини (фокусна відстань, оптична сила лінзи, показник заломлення світла); законопрямолінійного</p>	<p>Світлові явища.</p> <p>Швидкість поширення світла.</p> <p>Світловий промінь.</p> <p>Закон прямолінійного поширення світла. Сонячне та місячне затемнення.</p>

<p>поширення, відбивання й заломлення світла; принцип дії найпростіших оптичних приладів; вади зору, способи їхньої корекції, методи профілактики захворювань органів зору; одиниці оптичної сили та фокусної відстані лінзи, спектральний склад білого світла, причини різнобарв'я.</p> <p><i>Діяльнісний компонент:</i> застосовує закони прямолінійного поширення, відбивання й заломлення світла, формулу тонкої лінзи під час розв'язування задач різних типів і під час виконання лабораторних робіт; пояснює причини сонячних і місячних затемнень; вказує хід променів під час побудови зображень, отриманих за допомогою плоского дзеркала і тонкої лінзи; вимірює фокусну відстань та визначає оптичну силу лінзи.</p> <p><i>Ціннісний компонент:</i> усвідомлює значення світла для життя на Землі та в побуті; усвідомлює значення гігієни зору та профілактики його вад</p>	<p>Відбивання світла. Закон відбивання світла. Плоске дзеркало.</p> <p>Заломлення світла на межі поділу двох середовищ. Закон заломлення світла.</p> <p>Розкладання білого світла на кольори. Утворення кольорів.</p> <p>Лінзи. Оптична сила й фокусна відстань лінзи. Формула тонкої лінзи. Отримання зображень за допомогою лінзи.</p> <p>Найпростіші оптичні прилади. Окуляри.</p> <p>Око як оптичний прилад. Зір і бачення. Вади зору та їх корекція.</p> <p><i>Лабораторні роботи</i> № 3. Дослідження відбивання світла за допомогою плоского дзеркала. № 4. Дослідження заломлення світла. № 5. Визначення фокусної відстані та оптичної сили тонкої лінзи.</p> <p><i>Демонстрації</i> 1. Прямолінійне поширення світла. 2. Відбивання світла. 3. Зображення в плоскому дзеркалі. 4. Заломлення світла. 5. Хід променів у лінзах. 6. Утворення зображень за допомогою лінзи. 8. Будова та дія оптичних приладів (фотоапарата, проекційного апарата тощо). 9. Модель ока.</p>
--	--

		10. Інерція зору. 11. Розкладання білого світла за допомогою призми
1	<i>Захист навчальних проектів</i>	
	<i>Навчальні ресурси для наскрізних змістових ліній:</i> ситуативні вправи і задачі на профілактику захворювань органів зору, значення зору в житті людини та толерантне поводження і допомога людям з вадами зору тощо	
Розділ 3. МЕХАНІЧНІ ТА ЕЛЕКТРОМАГНІТНІ ХВИЛІ		
8/8	<p>Учень/учениця <i>Знаннєвий компонент:</i> розуміє поняття хвильового процесу, умови утворення механічних та електромагнітних хвиль; <i>формулює</i> визначення фізичної величини (довжини і частоти хвилі, гучності звуку та висоти тону); <i>знає</i> фізичні основи сучасних бездротових засобів зв'язку та комунікацій, залежність властивостей електромагнітних хвиль від частоти.</p> <p><i>Діяльнісний компонент:</i> <i>використовує</i> формули взаємозв'язку довжини, частоти й швидкості поширення хвилі, швидкості поширення хвилі для розв'язування задач різних типів; <i>порівнює</i> властивості звукових та електромагнітних хвиль різних частот.</p>	<p>Виникнення і поширення механічних хвиль. Звукові хвилі. Швидкість поширення звуку, довжина і частота звукової хвилі. Гучність звуку та висота тону.</p> <p>Інфра- та ультразвук.</p> <p>Електромагнітне поле і електромагнітні хвилі. Швидкість поширення, довжина і частота електромагнітної хвилі.</p> <p>Залежність властивостей електромагнітних хвиль від частоти. Шкала електромагнітних хвиль.</p> <p>Фізичні основи сучасних бездротових засобів зв'язку та комунікацій.</p> <p><i>Лабораторні роботи</i> № 6. Дослідження звукових коливань різноманітних джерел звуку за допомогою сучасних цифрових засобів</p>

	<p><i>Ціннісний компонент:</i> оцінює вплив вібрацій і шумів на живі організми; пояснює значення сучасних засобів зв'язку та комунікацій</p>	<p><i>Демонстрації</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Поширення механічних коливань у пружному середовищі. 2. Залежність гучності звуку від амплітуди коливань. 3. Залежність висоти тону від частоти коливань. 4. Випромінювання і поглинання електромагнітних хвиль. 5. Шкала електромагнітних хвиль
1	<i>Захист навчальних проектів</i>	
	<p><i>Навчальні ресурси для наскрізних змістових ліній:</i> ситуативні вправи і задачі на дотримання безпеки життєдіяльності і гігієни слуху; значення звуків у житті людини та толерантне поводження і допомога людям з вадами слуху; вплив, захист та значення для розвитку суспільства сучасних засобів зв'язку тощо</p>	
<p>Розділ 4. ФІЗИКА АТОМА ТА АТОМНОГО ЯДРА. ФІЗИЧНІ ОСНОВИ АТОМНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ</p>		
12/ 10	<p><i>Учень/учениця</i> <i>Знаннєвий компонент:</i> знає сучасні моделі атома та ядра; описує досліди Резерфорда, йонізаційної дії радіоактивного випромінювання; знає поняття радіоактивності, ізотопу, періоду піврозпаду й активності радіонукліда, ядерної та термоядерної реакцій; розуміє механізм ланцюгових ядерних реакцій; принцип дії ядерного реактора; механізми ядерних процесів у Сонця й зір; знає про вплив радіоактивного випромінювання на живі організми.</p>	<p>Сучасна модель атома. Досліди Резерфорда. Протонно-нейтронна модель ядра атома. Ядерні сили. Ізотопи. Використання ізотопів.</p> <p>Радіоактивність. Радіоактивні випромінювання, їхня фізична природа і властивості. Період піврозпаду радіонукліда.</p> <p>Йонізаційна дія радіоактивного випромінювання. Природний радіоактивний фон.</p> <p>Дозиметри. Біологічна дія радіоактивного випромінювання.</p> <p>Поділ важких ядер. Ланцюгова ядерна реакція поділу. Ядерний реактор. Атомні електростанції. Атомна енергетика України.</p>

	<p><i>Діяльнісний компонент:</i> пояснює йонізаційну дію радіоактивного випромінювання; користується дозиметром (за наявності); використовує набуті знання для безпечної життєдіяльності.</p> <p><i>Ціннісний компонент:</i> усвідомлює переваги, недоліки і перспективи розвитку атомної енергетики, можливості використання термоядерного синтезу; оцінює доцільність використання атомної енергетики та її вплив на екологію, ефективність методів захисту від впливу радіоактивного випромінювання</p>	<p>Екологічні проблеми атомної енергетики.</p> <p>Термоядерні реакції.</p> <p>Енергія Сонця й зір.</p> <p><i>Демонстрації</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Модель досліду Резерфорда. 2. Модель атома. Модель ядра атома. 3. Принцип дії лічильника йонізаційних частинок. 4. Дозиметри (за наявності)
1	<i>Захист навчальних проектів</i>	
	<p><i>Навчальні ресурси для наскрізних змістових ліній:</i> ситуативні вправи і задачі на переваги і недоліки використання ядерної енергії, розвиток атомної енергетики України, проблеми Чорнобиля, впливи атомної енергетики на екологію, захист від впливу радіоактивного випромінювання тощо</p>	
<p>Розділ 5. РУХ І ВЗАЄМОДІЯ. ЗАКОНИ ЗБЕРЕЖЕННЯ</p>		
34/ 25	<p><i>Учень/учениця</i> <i>Знаннєвий компонент:</i> знає характеристики і властивості рівноприскореного руху; поняття інерціальної системи відліку, прискорення, імпульсу тіла, прискорення вільного падіння; перший, другий та третій закони Ньютона, закон</p>	<p>Рівноприскорений рух. Прискорення. Графіки прямолінійного рівноприскореного руху.</p> <p>Інерціальні системи відліку. Закони Ньютона.</p> <p>Закон всесвітнього тяжіння. Рух Прискорення вільного падіння. Рух</p>

<p>всесвітнього тяжіння, закон збереження імпульсу; <i>наводить приклади</i> застосування фізичних знань у сфері матеріальної й духовної культури; прояви і наслідки фундаментальних взаємодій, універсальний характер законів збереження в природі; основні закони і закономірності, що характеризують механічний рух і взаємодію, тепловий рух, взаємодію електрично заряджених тіл; історію розвитку фізичної картини світу; роль фізики як фундаментальної науки сучасного природознавства; сучасну фізичну картину світу.</p> <p><i>Діяльнісний компонент:</i> застосовує набуті знання, формули прискорення, імпульсу тіла, рівняння прямолінійного рівноприскореного руху, законів Ньютона, законів збереження механічної енергії та імпульсу в процесі розв'язування фізичних задач різних типів та під час виконання лабораторних робіт; <i>характеризує</i> рух під дією кількох сил (у вертикальному та горизонтальному напрямках і по похилій площині); <i>будує</i> графіки залежності</p>	<p>тіла під дією сили тяжіння. Рух тіла під дією кількох сил (у вертикальному та горизонтальному напрямках і по похилій площині).</p> <p>Взаємодія тіл. Імпульс. Закон збереження імпульсу. Реактивний рух. Фізичні основи ракетної техніки. Досягнення космонавтики.</p> <p>Застосування законів збереження енергії й імпульсу в механічних явищах.</p> <p>Фундаментальні взаємодії в природі.</p> <p>Межі застосування фізичних законів і теорій.</p> <p>Фундаментальний характер законів збереження в природі.</p> <p>Прояви законів збереження в теплових, електромагнітних, ядерних явищах.</p> <p>Еволюція фізичної картини світу. Вплив фізики на суспільний розвиток та науково-технічний прогрес.</p> <p><i>Лабораторні роботи</i> № 7. Вивчення закону збереження механічної енергії.</p> <p><i>Демонстрації</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Рівноприскорений рух. 2. Падіння тіл у повітрі та розрідженому просторі. 3. Рух тіл під дією кількох сил.
---	---

	<p>швидкості та переміщення від часу для прямолінійного рівноприскореного руху; <i>застосовує</i> закони збереження для пояснення фізичних явищ і процесів; <i>обґрунтовує</i> органічну єдність людини та природи.</p> <p><i>Ціннісний компонент:</i> <i>оцінює</i> роль законів Ньютона у розвитку фізичного знання, фундаментальний характер законів збереження; <i>оцінює</i> межі застосування класичної механіки, межі застосування фізичних законів і теорій, досягнення людства та внесок України в освоєння космосу</p>	<p>4. Явище інерції. 5. Взаємодія тіл. 6. Реактивний рух. 7. Закони збереження</p>
4	<i>Захист навчальних проєктів</i>	
	<p><i>Навчальні ресурси для наскрізних змістових ліній:</i> ситуативні вправи і задачі на безпеку руху, інформація про досягнення України в освоєнні космосу, гігієну опорно-рухового апарату, толерантне поводження і допомогу людям з вадами опорно-рухового апарату тощо</p>	
ФІЗИКА Й ЕКОЛОГІЯ		
4	<p><i>Учень/учениця</i> <i>Знаннєвий компонент:</i> <i>знає</i> фізичні параметри забрудненості довкілля (механічної, шумової, електромагнітної, радіаційної); механізми впливу сонячного випромінювання на життєдіяльність організмів; механізми йонізаційного впливу на організми електромагнітного смогу й радіоактивного випромінювання;</p>	<p>Фізика і проблеми безпеки життєдіяльності людини. Фізичні основи бережливого природокористування та збереження енергії. Альтернативні джерела енергії.</p> <p><i>Демонстрації</i> Фрагменти відеозаписів науково-популярних телепрограм щодо сучасних проблем екології та енергетики в Україні та світі</p>

<p>фізико-технічні основи роботи засобів попередження та очищення довкілля від викидів; фізичні основи безпечної енергетики.</p> <p><i>Діяльнісний компонент:</i> визначає фізичні параметри безпечної життєдіяльності людини за довідниковими джерелами.</p> <p><i>Ціннісний компонент:</i> усвідомлює необхідність екологічно виваженого використання досягнень сучасної фізики для суспільного розвитку, вплив цього процесу на життя та майбутнє існування людей на Землі; причинно-наслідкові зв'язки у взаємодії людини, суспільства і природи</p>	
--	--

МІНІСТЕРСТВО
ОСВІТИ І НАУКИ
УКРАЇНИ

ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

(Інтегрований курс). **6 клас**

ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

7–9 класи

ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

10–11 класи

НАВЧАЛЬНІ ПРОГРАМИ
для закладів загальної
середньої освіти

Київ 2022

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ. ІСТОРІЯ УКРАЇНИ.
(Інтегрований курс). 6 клас

ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ.
7–9 класи

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ.
7–9 класи

ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ.
10–11 класи

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ.
10–11 класи

НАВЧАЛЬНІ ПРОГРАМИ
для закладів загальної середньої освіти

☒HREC PRESS

Київ 2022

УДК 94(477)".../20"(073)

ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ. ІСТОРІЯ УКРАЇНИ. (Інтегрований курс). 6 клас. ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ. 7–9 класи. ІСТОРІЯ УКРАЇНИ. 7–9 класи. ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ. 10–11 класи. ІСТОРІЯ УКРАЇНИ. 10–11 класи. Навчальні програми для закладів загальної середньої освіти. – Київ: HREC PRESS, 2022. – 260 с.
ISBN 978-617-8251-29-1

Затверджено та надано гриф
«Рекомендовано Міністерством освіти і науки України»
(наказ Міністерства освіти і науки України № 698 від 03 серпня 2022 року)

ISBN 978-617-8251-29-1

@ Міністерство освіти
і науки України, 2022

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА	9
ПРОГРАМИ	
ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ. ІСТОРІЯ УКРАЇНИ. (Інтегрований курс). 6 клас	19
Структура курсу.....	21
Вступ.....	22
Розділ 1. ПЕРВІСНІ СПІЛЬНОТИ. АРХЕОЛОГІЧНІ КУЛЬТУРИ.....	23
Розділ 2. СТАРОДАВНІ ЦИВІЛІЗАЦІЇ АЗІЇ ТА АФРИКИ	25
Розділ 3. АНТИЧНА ЦИВІЛІЗАЦІЯ ТА ЇЇ СУСІДИ	27
Узагальнення до курсу. ВНЕСОК ДАВНІХ ЦИВІЛІЗАЦІЙ, КУЛЬТУР, НАРОДІВ В ІСТОРІЮ ЛЮДСТВА	30
ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ. 7 клас	31
Структура курсу.....	33
ПОВТОРЕННЯ. ВСТУП.....	34
Розділ 1. ПЕРШІ СЕРЕДНЬОВІЧНІ ДЕРЖАВИ.....	36
Розділ 2. СЕРЕДНЬОВІЧНИЙ СВІТ ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ	38
Розділ 3. ЄВРОПЕЙСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО І ДЕРЖАВИ В X–XV ст.	40
Розділ 4. МАТЕРІАЛЬНИЙ І ДУХОВНИЙ СВІТ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ.....	42
Розділ 5. КРАЇНИ ЦЕНТРАЛЬНОЇ ТА СХІДНОЇ ЄВРОПИ В X–XV ст.	44
Розділ 6. СЕРЕДНЬОВІЧНИЙ СХІД (оглядово)	46
ІСТОРІЯ УКРАЇНИ. 7 клас	47
Структура курсу.....	49
Розділ 1. ВИНИКНЕННЯ РУСИ-УКРАЇНИ	50
Розділ 2. РУСЬ-УКРАЇНА НАПРИКІНЦІ X – У ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ XI ст.	52
Розділ 3. РУСЬ-УКРАЇНА У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ XI – ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ XIII ст.	54
Розділ 4. ВОЛИНЬ І ГАЛИЧИНА КІНЦЯ XII – СЕРЕДИНИ XIII ст. ВОЛИНСЬКО-ГАЛИЦЬКЕ КНЯЗІВСТВО («ДЕРЖАВА РОМАНОВИЧІВ») СЕРЕДИНИ XIII–XIV ст.	56
Розділ 5. РУСЬКІ ЗЕМЛІ В СКЛАДІ СУСІДНІХ ДЕРЖАВ (СЕРЕДИНА XIV – ПОЧАТОК XVI ст.). КРИМСЬКЕ ХАНСТВО.....	58
Узагальнення до курсу. ІСТОРІЯ РУСИ-УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ СЕРЕДНІХ ВІКІВ.....	61

ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ. 8 клас	63
Структура курсу	65
ПОВТОРЕННЯ. ВСТУП	66
Розділ 1. ВЕЛИКІ ГЕОГРАФІЧНІ ВІДКРИТТЯ ТА СТАНОВЛЕННЯ КАПІТАЛІСТИЧНИХ ВІДНОСИН	68
Розділ 2. ВИСОКЕ ВІДРОДЖЕННЯ. РЕФОРМАЦІЯ В ЗАХІДНІЙ ЄВРОПІ	70
Розділ 3. ДЕРЖАВИ ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ В XVI–XVII ст.	72
Розділ 4. ОСМАНСЬКА ІМПЕРІЯ. ДЕРЖАВИ СХІДНОЇ ЄВРОПИ В XVII–XVIII ст.	74
Розділ 5. ЕПОХА ПРОСВІТНИЦТВА	76
Розділ 6. СХІДНИЙ СВІТ У XVI–XVIII ст. (оглядово)	78
ІСТОРІЯ УКРАЇНИ. 8 клас	79
Структура курсу	81
Розділ 1. ЗЕМЛІ УКРАЇНИ В XVI – ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ XVII ст.	82
Розділ 2. СТАНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО КОЗАЦТВА (XVI – ПЕРША ПОЛОВИНА XVII ст.)	85
Розділ 3. КОЗАЦЬКА РЕВОЛЮЦІЯ СЕРЕДИНИ XVII ст. І ВІЙНА ЗА СУВЕРЕНІТЕТ КОЗАЦЬКОЇ ДЕРЖАВИ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ XVII ст.	88
Розділ 4. КОЗАЦЬКА УКРАЇНА (ГЕТЬМАНЩИНА) ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ XVII – ПОЧАТКУ XVIII ст.	91
Розділ 5. УКРАЇНА ТА РАНЬОМОДЕРНІ ІМПЕРІЇ XVIII ст.	93
Узагальнення до курсу. ІСТОРІЯ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ РАНЬОГО НОВОГО ЧАСУ	96
ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ. 9 клас	97
Структура курсу	99
Розділ 1. ЄВРОПА В ЧАСИ ФРАНЦУЗЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ ТА НАПОЛЕОНІВСЬКИХ ВІЙН	100
Розділ 2. ЄВРОПА ТА АМЕРИКА В ДОБУ РЕВОЛЮЦІЙ І НАЦІОНАЛЬНОГО ОБ'ЄДНАННЯ (1815–1870 рр.)	102
Розділ 3. МОДЕРНІЗАЦІЯ КРАЇН ЄВРОПИ ТА АМЕРИКИ В ОСТАННІЙ ТРЕТИНІ XIX – НА ПОЧАТКУ XX ст. «ПРОБУДЖЕННЯ АЗІЇ»	104
Розділ 4. МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ (ДРУГА ПОЛОВИНА XIX – ПОЧАТОК XX ст.)	106
Розділ 5. РОЗВИТОК КУЛЬТУРИ І ПОВСЯКДЕННЕ ЖИТТЯ (КІНЕЦЬ XVIII – ПОЧАТОК XX ст.)	107

Узагальнення до курсу. ОСНОВНІ ІДЕЇ, ЗДОБУТКИ, ВИКЛИКИ «ДОВГОГО» ХІХ СТОЛІТТЯ	108
ІСТОРІЯ УКРАЇНИ. 9 клас	109
Структура курсу	111
ВСТУП. «ДОВГЕ» ХІХ СТОЛІТТЯ В ІСТОРІЇ УКРАЇНИ: ТЕРИТОРІЯ, НАСЕЛЕННЯ, ВЛАДА	112
Розділ 1. УКРАЇНСЬКІ ЗЕМЛІ В СКЛАДІ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ НАПРИКІНЦІ ХVІІІ – У ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ ст.	114
Розділ 2. УКРАЇНСЬКІ ЗЕМЛІ В СКЛАДІ АВСТРІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ НАПРИКІНЦІ ХVІІІ – У ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ ст.	116
Розділ 3. ПОВСЯКДЕННЕ ЖИТТЯ ТА КУЛЬТУРА УКРАЇНИ КІНЦЯ ХVІІІ – ПЕРШОЇ ПОЛОВИНІ ХІХ ст.	118
Розділ 4. УКРАЇНСЬКІ ЗЕМЛІ В СКЛАДІ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ ст.	120
Розділ 5. УКРАЇНСЬКІ ЗЕМЛІ В СКЛАДІ АВСТРО-УГОРЩИНИ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ ст.	122
Розділ 6. УКРАЇНА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ ПЕРЕД ВИКЛИКАМИ МОДЕРНІЗАЦІЇ	124
Розділ 7. ПОВСЯКДЕННЕ ЖИТТЯ ТА КУЛЬТУРА УКРАЇНИ В СЕРЕДИНІ ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ ст.	126
ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ (1914–1945 рр.). 10 клас	129
Структура курсу	131
Розділ 1. ПЕРЕДУМОВИ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ. ВІЙНА ТА РЕВОЛЮЦІЇ	132
Розділ 2. ОБЛАШТУВАННЯ ПОВОЄННОГО СВІТУ	134
Розділ 3. ПРОВІДНІ ДЕРЖАВИ СВІТУ В МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД	136
Розділ 4. ДЕРЖАВИ ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНОЇ ЄВРОПИ	139
Розділ 5. ДЕРЖАВИ АЗІЇ ТА ЛАТИНСЬКОЇ АМЕРИКИ	141
Розділ 6. ПЕРЕДУМОВИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ	143
Розділ 7. ДРУГА СВІТОВА ВІЙНА	145
Розділ 8. ПОВСЯКДЕННЕ ЖИТТЯ ТА КУЛЬТУРА В ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ ХХ ст.	147
ІСТОРІЯ УКРАЇНИ (1914–1945 рр.). 10 клас	149
Структура курсу	151
ПОВТОРЕННЯ. ВСТУП	152
Розділ 1. УКРАЇНА В РОКИ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ	153

Розділ 2. УКРАЇНСЬКА РЕВОЛЮЦІЯ, РОЗПАД РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ ТА ПОСТАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ – УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ.....	155
Розділ 3. У БОРОТЬБИ ЗА УКРАЇНСЬКУ НЕЗАЛЕЖНІСТЬ.....	157
Розділ 4. УКРАЇНА В СКЛАДІ ТОТАЛІТАРНОЇ ІМПЕРІЇ – СОЮЗУ РАДЯНСЬКИХ СОЦІАЛІСТИЧНИХ РЕСПУБЛІК.....	160
Розділ 5. ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКІ ЗЕМЛІ В МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД. УКРАЇНСЬКА ПОЛІТИЧНА ЕМІГРАЦІЯ В КРАЇНАХ ЄВРОПИ	164
Розділ 6. УКРАЇНА В РОКИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ	167
ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ (від 1945 р. до сучасності). 11 клас.....	171
Структура курсу.....	173
Розділ 1. ОБЛАШТУВАННЯ ПОВОЄННОГО СВІТУ.....	174
Розділ 2. ДЕРЖАВИ ПІВНІЧНОЇ АМЕРИКИ ТА ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ: ФОРМУВАННЯ ПОСТІНДУСТРІАЛЬНОГО СУСПІЛЬСТВА.....	176
Розділ 3. ДЕРЖАВИ ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНОЇ ЄВРОПИ: ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ	179
Розділ 4. РОЗПАД КОЛОНІАЛЬНИХ ІМПЕРІЙ. КРАЇНИ АЗІЇ, АФРИКИ, ЛАТИНСЬКОЇ АМЕРИКИ.....	181
Розділ 5. МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ	183
Розділ 6. ПОВСЯКДЕННЕ ЖИТТЯ І КУЛЬТУРА.....	185
Узагальнення до курсу.....	187
ІСТОРІЯ УКРАЇНИ (від 1945 р. до сучасності). 11 клас	189
Структура курсу.....	191
ПОВТОРЕННЯ. ВСТУП.....	192
Розділ 1. УКРАЇНА В ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД.....	193
Розділ 2. УКРАЇНА В УМОВАХ ДЕСТАЛІНІЗАЦІЇ.....	196
Розділ 3. УКРАЇНА В ПЕРІОД СИСТЕМНОЇ КРИЗИ СОЮЗУ РАДЯНСЬКИХ СОЦІАЛІСТИЧНИХ РЕСПУБЛІК	198
Розділ 4. ВІДНОВЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ, ЇЇ РОЛЬ У РОЗПАДІ СОЮЗУ РАДЯНСЬКИХ СОЦІАЛІСТИЧНИХ РЕСПУБЛІК.	201
Розділ 5. РОЗВИТОК УКРАЇНИ ЯК НЕЗАЛЕЖНОЇ ДЕРЖАВИ	203
Розділ 6. ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ВИБІР УКРАЇНИ. РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА.....	206
ДОДАТОК ДО НАВЧАЛЬНИХ ПРОГРАМ: ПЕРЕЛІК ОБОВ'ЯЗКОВИХ ДАТ, ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНИХ ПАМ'ЯТОК	211
ПРО АВТОРІВ.....	253

Пояснювальна записка

Навчання історії спрямоване на реалізацію загальної мети базової середньої освіти, яка полягає в розвитку та соціалізації особистостей учениць/учнів, формуванні їхньої національної самосвідомості, загальної культури, світоглядних орієнтирів, екологічного стилю мислення і поведінки, творчих здібностей, дослідницьких і життєзабезпечувальних навичок, здатності до саморозвитку й самонавчання в умовах глобальних змін і викликів.

Випускник закладу загальної середньої освіти – це патріотка/патріот України, яка/який знає її історію; носійка/носій української мови, культури, яка/який поважає культуру інших народів, вільно спілкується державною мовою, володіє також рідною (у разі відмінності) й однією чи кількома іноземними мовами, має бажання і здатність до самоосвіти, виявляє активність і відповідальність у громадському й особистому житті, здатна/здатний до підприємливості й ініціативності, має уявлення про світобудову, бережно ставиться до природи, безпечно й доцільно використовує досягнення науки і техніки, дотримується здорового способу життя.

Процес консолідації української політичної нації, що відбувається в умовах російсько-української війни й особливо після широкомасштабного російського військового вторгнення, яскраво підтверджує важливість шкільної історичної освіти.

МЕТА ШКІЛЬНОЇ ІСТОРИЧНОЇ ОСВІТИ

Метою шкільної історичної освіти є: а) формування вільної особистості, яка визнає національні та загальнолюдські цінності й керується морально-етичними критеріями та почуттям громадянської відповідальності у своїй поведінці; б) виховання засобами історії громадянської свідомості, зорієнтованої на патріотичне почуття приналежності до власної держави та до її спільних історичних, політичних і культурних цінностей, а також відстоювання свободи і демократії, єдності та злагоди в суспільстві; в) прищеплення толерантності й поваги до різних поглядів, релігій, звичаїв і культур, уміння знаходити порозуміння з іншими людьми задля досягнення суспільно значущих цілей.

Ця мета має конкретизуватися в **комплексі завдань**, з яких пріоритетними є:

- поглиблення інтересу до історії як сфери знань і навчального предмета, розвиток мисленневих здібностей та умінь, необхідних для розуміння сучасних викликів;
- набуття системних знань про факти, події, явища, тенденції в історії України та світу з позицій: цінності життя людини і людської гідності, досвіду українського державотворення, утвердження єдності українського народу та соборності українських земель, європейських культурних і правових традицій;
- розвиток історичного, критичного та творчого мислення, здатності розуміти загальний хід історичного процесу та проблем, що постають перед країною та світом;
- усвідомлення національних інтересів, непорушності кордонів української держави, необхідності захисту суверенітету, територіальної цілісності в умовах реальних військово-політичних, інформаційних та інших викликів;

- долучення до духовних і культурних надбань, історико-культурних традицій українського й інших народів;
- сприяння формуванню політичної та правової культури, громадянської самосвідомості, пошани до державної символіки України в гармонійному поєднанні із національними та загальнолюдськими цінностями.

Реалізація мети шкільної історичної освіти здійснюється через розвиток основних складових історичної свідомості: а) накопичення знань про основні події, явища та процеси, їхні давніші та сучасні інтерпретації; б) оволодіння способами розумових дій, необхідних для осмислення минулого, досягнення сучасного і прогнозування майбутнього, в) усвідомлення важливості демократичних цінностей та їх дотримання на практиці.

Обов'язкові результати шкільної історичної освіти передбачають, що учениця/учень:

- мислить історико-хронологічно, орієнтується в історичному часі, встановлює причиново-наслідкові зв'язки між подіями, явищами і процесами, діяльністю людей та її результатами в часі, виявляє зміни і тривалість у житті суспільства (**хронологічна компетентність**);
- мислить геопросторово, орієнтується в соціально-історичному просторі, виявляє взаємозалежність розвитку суспільства, господарства, культури і навколишнього природного середовища (**просторова компетентність**);
- мислить критично, працює з різними джерелами інформації та формулює історично обґрунтовані запитання (**інформаційна компетентність**);
- мислить системно, виявляє взаємозв'язок, взаємозалежність та взаємовплив історичних подій, явищ, процесів, постатей у контексті відповідних епох; розуміє множинність трактувань минулого і сучасного та зіставляє їхні інтерпретації (**логічна компетентність**);
- усвідомлює власну гідність, реалізує власні права і свободи, поважає права і гідність інших осіб, виявляє толерантність, протидіє проявам дискримінації (**аксіологічна компетентність**).

Зміст історичного матеріалу базується на таких пріоритетах: науковість, національна спрямованість, хронологічна послідовність, логічність, людський вимір історії, постановка проблемних навчальних завдань, полікультурність; органічне й оптимальне дотримання пропорцій між суспільно-політичним, соціально-економічним, культурним та духовним складниками історичного процесу, загальнонаціональною історією, історичним краєзнавством, регіоналістикою й локальною історією; виокремлення історії повсякдення, мікроісторії та особливостей трансформації рівня життя населення відповідно до подій, що відбувалися в Україні та світі.

ЗМІСТОВІ НАГОЛОСИ НАВЧАЛЬНИХ ПРОГРАМ

Політичні, економічні, соціальні й культурні виклики, що виникли у зв'язку з повномасштабною збройною агресією Російської Федерації проти України, зумовили необхідність змін у чинних навчальних програмах з історії для закладів загальної

середньої освіти, щоби не лише доповнити наявний матеріал інформацією про останні події, а й урахувати нові історіографічні напрацювання та увиразнити наскрізні сюжетні лінії з минулого, що дають змогу пояснити сучасні події. А саме:

- відображено історію Русі-України, Волинсько-Галицького князівства («держави Романовичів»), українських земель у середині XIV – початку XVI ст. відповідно до здобутків сучасної зарубіжної та української історіографії;
- переформатовано концептуально зміст ранньомодерної історії України, з огляду на нагальну потребу зв'язати між собою досвіди перебування українських земель у складі Речі Посполитої та Війська Запорозького / Гетьманщини, як генетично споріднених у розрізі державних інституцій, політичної культури, економіки, культури й повсякденного життя;
- впроваджено поняття-концепт «Козацька революція середини XVII ст.», який якнайкраще відповідає сутності цього явища і протягом останнього десятиліття дедалі впевненіше набуває визнання в українській та світовій історіографії;
- осучаснено зміст історії України «довгого» XIX ст., де зацентровано на процесах українського націєтворення і націєствердження;
- переформатовано концептуально зміст історії України XX ст., з огляду на необхідність урахування провідної тенденції століття – розпаду імперій і постання національних держав;
- при висвітленні Української революції зроблено особливий наголос на подіях 1917–1918 рр., зацентровано закономірність постання національної держави – Української Народної Республіки;
- внесено до програми погляд на СРСР як на державу, де імперський спосіб організації влади поєднувався з тоталітарним режимом, та на Україну в складі СРСР як залежну територію;
- увиразнено геноцидну сутність Голодомору як наслідку одночасної дії комуністичної та імперської практик; ширше представлено приклади проявів політики творення голоду в Світі;
- наголошено відповідальність правлячих режимів двох тоталітарних імперій – СРСР і нацистської Німеччини – за вчинення в Україні масових репресій та геноцидів (Голодомору, Голокосту, геноциду народу рома, депортації кримськотатарського народу), інших злочинів;
- зорієнтовано школярів на вивчення не лише інструментів насильства, якого в XX ст. зазнавали українці, а й масового опору йому;
- підкреслено закономірність розпаду СРСР як імперії та відновлення незалежної національної держави – України, а також її державотворчу спадкоємність від Української Народної Республіки, правонаступництво сучасної України з УНР і УРСР;
- увиразнено антропологічний вимір історії, сконцентровано увагу на проблемах ідентичності, змін суспільної свідомості, повсякдення, стратегій виживання;
- зроблено наголос на передумовах формування, консолідації впродовж XX – початку XXI ст. української громадянської (політичної) нації, підкреслено важливість історичного і культурного досвіду усіх народів, що проживали в минулому і мешкають нині на теренах України;

- ширше представлено роль і культурні надбання української діаспори як невід'ємної частини Українського народу;
- розширено просторові контексти української історії, з української перспективи осмислено сюжети світової історії (як-от: внесено сюжет про національне державотворення в Білорусі, країнах Балтії та Закавказзя);
- передбачено окремим навчальним блоком розгляд сучасної російсько-української війни, зокрема її історичного коріння;
- запроваджено нові поняття та терміни, актуальні для розуміння сучасності (наприклад, «доктрина “русского міра”», «рашизм» тощо);
- звернуто увагу на необхідність ширшого використання пізнавальних і виховних можливостей історичної біографістики, краєзнавства, локальної історії, мікроісторії.

Сьогодні Україна переживає найважчі випробування за весь період незалежності. Повномасштабна війна, яку 24 лютого 2022 р. розпочала Російська Федерація, спрямована насамперед проти української державності та має виразні ознаки геноциду Українського народу. Складовою геноциду є намагання путінського режиму знищити українців як політичну націю, зруйнувати не тільки українські міста і села, а й українську історичну пам'ять, знищити національну ідентичність.

У веденні цієї варварської війни путінський режим особливу роль приділяє фальсифікації історії та пропаганді ідей «русского міра», підтримуючи російську імперську свідомість та збурюючи шовіністичні настрої. Тому, в умовах протистояння агресивній антиукраїнській пропаганді, особливе значення має збереження та розвиток української історичної освіти та подальше формування в українській учнівській молоді почуттів патріотизму, усвідомлення загальнолюдських цінностей та несприйняття імперської і шовіністичної ідеологій. При цьому українська історична освіта має не відбивати ідеологічні атаки з боку путінського режиму, а послідовно продовжувати формування в учнівства національної історичної пам'яті, усвідомлення єдності України та Українського народу з Європою, прихильності правам людини та демократичним цінностям.

Із цього погляду програма допускає зміну поняття «радянський» на «советський» у контекстах, що вказують на: 1) непритаманні для України і нав'язані керівним центром СРСР/СССР політичні, економічні, соціальні та культурні практики (напр., світогляд «советської людини», «советизація», «концепція “советського народу”»); 2) негативізацію, спотворення більшовиками (комуністами) понять «ради», «радитися», «народовладдя». У програмі здебільшого зразки таких заміन запропоновано під час першого вживання понять. Надалі вони зазвичай не повторюються, щоб не переобтяжувати змістову та компетентнісну складові таблиць.

СТРУКТУРА ПРОГРАМИ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ НАВЧАННЯ УЧНІВСТВА

Програма складається з Пояснювальної записки, Навчальних програм із структурованими за розділами очікуваними результатами навчально-пізнавальної діяльності учениць/учнів і змістом навчального матеріалу як основи для досягнення цих результатів, а також Додатків. Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності

зорієнтовані на формування відповідних компетентностей і викладені через знання, розуміння й уміння, які відповідають знаньєвому, смисловому й діяльнісному компонентам. Ціннісний компонент (зважаючи на особливості історичного матеріалу) окремо за розділами не описується, позаяк відображений у компонентах ключових компетентностей і актуалізується через знання, розуміння й уміння наскрізно в межах усіх розділів.

Зміст кожного розділу програми містить перелік історичних сюжетів, умовно розділених на окремі заняття. Вчительство, орієнтуючись на вимоги щодо підготовки учениць/учнів, має можливість самостійно визначати назву теми, кількість і перелік питань до кожного уроку залежно від умов організації навчального процесу, пізнавальних можливостей школярів/школярок, класу та індивідуального підходу вчительки/вчителя до навчання. До кожної теми подано орієнтовні завдання для практичних і творчих робіт, у деяких випадках – рекомендований (але не вичерпний) перелік історичних подій, об'єктів і джерел для організації навчальної роботи. Це не виключає залучення інших джерел та пізнавальних завдань, водночас зберігається загальна спрямованість роботи відповідно до компетентнісного підходу. У програмі немає розподілу навчальних годин за розділами. У межах загальної річної кількості годин вчительство може самостійно визначати час для роботи над кожним розділом програми, але не порушуючи при тому повноти завдань, визначених як результати і зміст навчально-пізнавальної діяльності. Тематика практичних і творчих робіт укладена таким чином, аби диференціювати завдання в класі за рівнем складності. Для підвищення ефективності навчання, зокрема розподілу навчального часу, програма пропонує синхронізувати вивчення історії України та всесвітньої історії в 7–11 класах. Рекомендовану послідовність роботи над проблематикою історії України та всесвітньої історії за розділами наведено в таблиці наприкінці Пояснювальної записки.

Організацію навчально-пізнавальної діяльності учениць/учнів за цією програмою учителька/учитель відображає у власному календарно-тематичному плані або в робочій програмі, які затверджує керівник навчального закладу. Робочу програму вчителька/учитель укладає тоді, коли хоче вибудувати в межах навчальної програми свій алгоритм роботи з учнівством, зокрема акцентувати на певних навчальних цілях, змістових елементах, змінити послідовність вивчення матеріалу, додати матеріал з історії рідного краю, доповнити тематику практичних і творчих робіт тощо.

Практичні роботи є обов'язковими для кожного розділу програми. Вони можуть відбуватися в різних формах: не лише на окремій ланці уроку (для вивчення нового матеріалу, узагальнення, закріплення тощо), а і протягом усього уроку (лабораторно-практичне заняття). Ця робота може виконуватися за вибором як вчительства, так і учнівства, як у класі, так і вдома, але з обов'язковою презентацією її результатів на занятті. Організація лабораторно-практичних занять передбачає певну динаміку, яка полягає у збільшенні в кожному наступному класі лабораторного (обсяг, складність, характер і види джерел) і практичного (урізноманітнення способів діяльності) складників, ступеня самостійності учнівства (від виконання роботи за

допомогою вчительки/вчителя за докладною інструкцією до самостійного виконання загального завдання). За основними видами діяльності практичні роботи поступово змінюють свій характер від описових і частково-аналітичних до переважно аналітичних.

У визначенні результатів навчально-пізнавальної діяльності програма робить наголос на діяльнісному компоненті. На думку укладачок/уладачів, ефективність навчання залежить передусім від залучення учнівства до різноманітних видів діяльності, що дає змогу йому успішніше оволодівати суспільним досвідом і, як наслідок, забезпечує соціальну активність особистості, її спрямованість на творчу діяльність. Тому, зокрема в 10–11 класах, до кожного розділу подано теми, які можуть бути розкриті під час виконання навчальних проєктів, написання есе, а також – у багатьох випадках – пропозиції щодо можливості використання міжпредметних зв'язків. Учителька/учитель на свій розсуд може обирати (змінювати/коригувати/доповнювати) теми, а також досліджувати їх у різний спосіб, залежно від умов організації навчального процесу, пізнавальних можливостей школярства, класу й індивідуального підходу вчительства до навчання. Рекомендовані проєкти спрямовані на розвиток творчо-пошукових умінь і навичок. Головним критерієм успішності роботи вчительки/вчителя за цією програмою є не так змістова повнота, як уміння налагодити творчу роботу учнівства з орієнтацією на формування ключових і предметних компетентностей.

ПОСЛІДОВНІСТЬ ВИВЧЕННЯ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ І ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ В РОЗРІЗІ КЛАСІВ

Клас	Навчальний предмет	Кількість годин
6	Всесвітня історія. Історія України. (Інтегрований курс)	70
7	Всесвітня історія Історія України	35 35
8	Всесвітня історія Історія України	35 52
9	Всесвітня історія Історія України	35 52
10	Всесвітня історія Історія України	35 52
11	Всесвітня історія Історія України	35 52

ТАБЛИЦЯ ДЛЯ СИНХРОНІЗАЦІЇ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ ТА ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ В 7–11 КЛАСАХ

Клас	Предмет	Розділ навчальної програми
7 клас	Всесвітня історія	Повторення. Вступ.
	Всесвітня історія	Розділ 1. Перші середньовічні держави.
	Історія України	Розділ 1. Виникнення Русі-України.
	Всесвітня історія	Розділ 2. Середньовічний світ Західної Європи.
	Всесвітня історія	Розділ 3. Європейське суспільство і держави в X–XV ст.
	Історія України	Розділ 2. Русь-Україна наприкінці X – у першій половині XI ст.
	Історія України	Розділ 3. Русь-Україна у другій половині XI – першій половині XIII ст.
	Історія України	Розділ 4. Волинь і Галичина кінця XII – середини XIII ст. Волинсько-Галицьке князівство («держави Романовичів») середини XIII–XIV ст.
	Всесвітня історія	Розділ 5. Країни Центральної та Східної Європи в X–XV ст.
	Історія України	Розділ 5. Руські землі в складі сусідніх держав (середина XIV – початок XVI ст.). Кримське ханство.
	Всесвітня історія	Розділ 4. Матеріальний і духовний світ європейського Середньовіччя.
	Всесвітня історія	Розділ 6. Середньовічний Схід.
Історія України	Узагальнення до курсу. Історія України в контексті Середніх віків.	
8 клас	Всесвітня історія	Повторення. Вступ.
	Всесвітня історія	Розділ 1. Великі географічні відкриття та становлення капіталістичних відносин.
	Всесвітня історія	Розділ 2. Високе Відродження. Реформація в Західній Європі.
	Всесвітня історія	Розділ 3. Держави Західної Європи в XVI–XVII ст.
	Історія України	Розділ 1. Українські землі в XVI – першій половині XVII ст.
	Історія України	Розділ 2. Становлення українського козацтва (XVI – перша половина XVII ст.).
	Історія України	Розділ 3. Козацька революція середини XVII ст. і війна за суверенітет козацької держави другої половини XVII ст.

Клас	Предмет	Розділ навчальної програми
8 клас	Всесвітня історія	Розділ 4. Османська імперія. Країни Східної Європи в XVI – першій половині XVIII ст.
	Історія України	Розділ 4. Козацька Україна (Гетьманщина) другої половини XVII – кінця XVIII ст.
	Всесвітня історія	Розділ 5. Епоха Просвітництва.
	Історія України	Розділ 5. Україна та ранньомодерні імперії XVIII ст.
	Всесвітня історія	Розділ 6. Східний світ у XVI–XVIII ст. (оглядово).
	Історія України	Узагальнення до курсу. Історія України в контексті Раннього Нового часу.
9 клас	Історія України	Вступ. «Довге» XIX століття в історії України: територія, населення, влада.
	Всесвітня історія	Розділ 1. Європа в час Французької революції та наполеонівських війн.
	Всесвітня історія	Розділ 2. Європа та Америка в добу революцій і національного об'єднання (1815–1870 рр.).
	Історія України	Розділ 1. Українські землі в складі Російської імперії наприкінці XVIII – у першій половині XIX ст.
	Історія України	Розділ 2. Українські землі в складі Австрійської імперії наприкінці XVIII – у першій половині XIX ст.
	Історія України	Розділ 3. Повсякденне життя та культура України кінця XVIII – першої половини XIX ст.
	Всесвітня історія	Розділ 3. Модернізація країн Європи та Америки в останній третині XIX – на початку XX ст. «Пробудження Азії».
	Історія України	Розділ 4. Українські землі в складі Російської імперії в другій половині XIX ст.
	Історія України.	Розділ 5. Українські землі в складі Австро-Угорщини в другій половині XIX ст.
	Всесвітня історія	Розділ 4. Міжнародні відносини (друга половина XIX – початок XX ст.).
	Історія України	Розділ 6. Україна початку XX ст. перед викликами модернізації.
	Всесвітня історія	Розділ 5. Розвиток культури та повсякденне життя (кінець XVIII – початок XX ст.).

Клас	Предмет	Розділ навчальної програми
9 клас	Історія України	Розділ 7. Повсякденне життя та культура України в середині XIX – на початку XX ст.
	Всесвітня історія	Узагальнення до курсу. Основні ідеї, здобутки, виклики «довгого» XIX ст.
10 клас	Історія України	Повторення. Вступ.
	Всесвітня історія	Розділ 1. Передумови Першої світової війни. Війна та революції.
	Історія України	Розділ 1. Україна в роки Першої світової війни
	Історія України	Розділ 2. Українська революція, розпад Російської імперії та постання національної держави – Української Народної Республіки.
	Всесвітня історія	Розділ 2. Облаштування повоєнного світу.
	Історія України	Розділ 3. У боротьбі за українську незалежність.
	Всесвітня історія	Розділ 3. Провідні держави світу в міжвоєнний період.
	Історія України	Розділ 4. Україна в складі тоталітарної імперії – Союзу Радянських Соціалістичних Республік.
	Всесвітня історія	Розділ 4. Держави Центрально-Східної Європи.
	Історія України	Розділ 5. Західноукраїнські землі в міжвоєнний період. Українська політична еміграція в країнах Європи.
	Всесвітня історія	Розділ 5. Держави Азії та Латинської Америки.
	Всесвітня історія	Розділ 6. Передумови Другої світової війни.
	Всесвітня історія	Розділ 7. Друга світова війна.
	Історія України	Розділ 6. Україна в роки Другої світової війни.
Всесвітня історія	Розділ 8. Повсякденне життя та культура в першій половині XX ст.	
11 клас	Історія України	Повторення. Вступ.
	Всесвітня історія	Розділ 1. Облаштування повоєнного світу.
	Історія України	Розділ 1. Україна в перші повоєнні роки.
	Всесвітня історія	Розділ 2. Держави Північної Америки та Західної Європи: формування постіндустріального суспільства.
	Історія України	Розділ 2. Україна в умовах десталінізації.

Клас	Предмет	Розділ навчальної програми
11 клас	Історія України	Розділ 3. Україна в період системної кризи Союзу Радянських Соціалістичних Республік.
	Всесвітня історія	Розділ 3. Держави Центрально-Східної Європи: трансформаційні процеси.
	Історія України	Розділ 4. Відновлення державної незалежності України, її роль у розпаді Союзу Радянських Соціалістичних Республік.
	Всесвітня історія	Розділ 4. Держави Азії, Африки та Латинської Америки: вибір шляхів розвитку.
	Історія України	Розділ 5. Становлення, розвиток України як незалежної держави.
	Всесвітня історія	Розділ 5. Міжнародні відносини.
	Всесвітня історія	Розділ 6. Повсякденне життя і культура.
	Історія України	Розділ 6. Європейський вибір України. Російсько-українська війна.
	Всесвітня історія	Узагальнення до курсу.

ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ. ІСТОРІЯ УКРАЇНИ.

(Інтегрований курс). 6 клас
(70 годин)

Структура курсу

Вступ.

РОЗДІЛ 1. Первісні спільноти. Археологічні культури.

РОЗДІЛ 2. Стародавні цивілізації Азії та Африки.

РОЗДІЛ 3. Антична цивілізація та її сусіди.

УЗАГАЛЬНЕННЯ ДО КУРСУ.

Внесок давніх цивілізацій, культур, народів в історію
людства.

ВСТУП

У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:

Знати:

- *послідовність* періодів історії людства, *хронологічні межі* історії Стародавнього світу;
- *джерела* з історії Стародавнього світу.

Розуміти:

- *завдання* інтегрованого курсу історії;
- *періодизацію* як спосіб упорядкування історії;
- *критерії*, які історики й археологи використовують для періодизації історії: України та всесвітньої;
- *поняття* «ера», «цивілізація».

Уміти:

- *співвіднести* дату події зі століттям і тисячоліттям;
- *розв'язати* історичну задачу на обчислення часу.

Орієнтовна тема практичної роботи:

Лічба часу в історії Стародавнього світу (завдання: встановити особливості літочислення до нашої ери (з допомогою шкали часу); розв'язати хронологічні задачі на встановлення тривалості подій та віддаленості подій одна від одної в межах до н. е., віддаленості події від зазначеної дати (з переходом через еру)).

Зміст навчально-пізнавальної діяльності:

Завдання інтегрованого курсу історії. Хронологічні межі історії Стародавнього світу. Історичні джерела з історії Стародавнього світу. Лічба часу в історії Стародавнього світу.

Що в історії називають цивілізацією.

Розділ 1. ПЕРВІСНІ СПІЛЬНОТИ. АРХЕОЛОГІЧНІ КУЛЬТУРИ

У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:

Знати:

- час появи первісної людини на теренах України;
- назви та місце розташування трьох-чотирьох стоянок первісних людей на території України;
- винаходи і пам'ятки культури первісних людей.

Розуміти:

- сутність наукових і релігійних теорій про походження людини, «неолітичної революції», первісних форм релігійних вірувань: фетишизму, тотемізму та магії;
- поняття «археологічна культура», «бронзовий вік», «вождь», «*homo sapiens* (людина розумна)», «кам'яний вік», «мідно-кам'яний вік», «плем'я», «рада старійшин» «ремесло», «родова община (рід)», «стоянка первісних людей», «територіальна (сусідська) община».

Уміти:

- показати на карті стоянки первісних людей і територіальні межі трипільської культури;
- описати спосіб життя первісних людей;
- схарактеризувати організацію суспільства за первісних часів;
- розпізнавати пам'ятки трипільської культури.

Рекомендовані для навчальної роботи стоянки первісних людей:

Королево (Закарпаття), Мізин (Чернігівщина), Кирилівка (м. Київ), Межиріч (Черкащина), Киїк-Коба (Крим). Стоянки первісних людей на території рідного краю (на вибір учительки/учителя), інші відомі стоянки.

Зміст навчально-пізнавальної діяльності:

Теорії походження людини. Виникнення та розселення первісних людей. Заняття та спосіб життя, суспільна організація, культура та релігійні вірування первісних людей.

Основні стоянки і археологічні знахідки первісної доби на території України.

Трипільська археологічна культура.

Орієнтовні завдання для практичних і творчих робіт:

- Позначити на контурній карті стоянки первісних людей на теренах України, межі поширення і протоміста трипільської культури.
- Описати заняття та спосіб життя первісних людей (мисливців і рибалок, землеробів і скотарів) на основі археологічних речових джерел.

Міжпредметні зв'язки:

- 6 клас. Географія. Розділ: *Планета людей*. Тема: *Кількість і розміщення населення на Землі* (Учениця/учень толерантно ставиться до представників людських рас та народів світу, розуміє історичний взаємозв'язок людини із природою, оцінює вплив людини на природу, наслідки господарської діяльності для сучасної людини).

Узагальнення.

Тематичний контроль.

Розділ 2. СТАРОДАВНІ ЦИВІЛІЗАЦІЇ АЗІЇ ТА АФРИКИ

У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:

Знати:

- *хронологічні й територіальні межі* давньоєгипетської цивілізації, цивілізацій Дворіччя (Шумер, Вавилон), Персії, Давньої Індії, Давнього Китаю, міст-держав Фінікії, Ізраїльсько-Юдейського царства;
- *час об'єднання* Єгипту, укладення кодексу законів Хаммурапі; правління царів Давида і Соломона, Дарія I;
- *назви відомих пам'яток* давньоєгипетської цивілізації (Великі піраміди, Великий сфінкс), Дворіччя (стела Хаммурапі), Фінікії (алфавіт), Ізраїльсько-Юдейського царства (Біблійні заповіді), китайської (Велика китайська стіна) й індійської (ступа в м. Санчі) цивілізацій.

Розуміти:

- *вплив* природно-географічних умов на господарське життя, організацію влади та міфологію давніх суспільств;
- *причини* виникнення міст, суспільних верств і держави;
- *поняття* «Біблія», «варна», «держава», «закон», «ієрогліф», «імперія», «іригаційне (зрошувальне) землеробство», «клинопис», «колонізація», «місто-держава», «міфологія», «релігія», «реформа», «суспільна верства», «фараон»;
- *причини* піднесення і занепаду стародавніх держав і суспільств;
- *значення* Біблії як історичного джерела.

Уміти:

- *показати на карті* давні цивілізації й міста;
- *схарактеризувати* давні суспільства і держави;

Зміст навчально-пізнавальної діяльності:

Цивілізація долини Нілу. Природно-географічні умови розвитку давньоєгипетської цивілізації. Повсякдення й господарське життя. Організація суспільства і влади в Давньому Єгипті. Міфологія, писемність і мистецтво. Будівництво пірамід.

Цивілізації Дворіччя. Природно-географічні умови Шумеру та Вавилону. Повсякдення і господарське життя. Організація суспільства і влади у містах-державах і царствах Дворіччя. Закони Хаммурапі. Писемність і мистецтво.

Фінікія. Ізраїльсько-Юдейське царство. Природно-географічні умови. Повсякдення й господарське життя. Фінікійська колонізація. Карфаген. Алфавіт. Ізраїльсько-Юдейське царство: організація влади й суспільства. Єрусалим. Біблія як історичне джерело.

Перська держава. Організація влади й суспільства. Основні завойовницькі походи.

Давня Індія. Давній Китай. Природно-географічні умови Давньої Індії та Давнього Китаю. Організація влади й суспільства. Пам'ятки культури китайської й індійської цивілізацій.

- описати повсякденне життя представників різних верств давніх суспільств;
- визначити особливості господарства, суспільного життя й культури давніх цивілізацій;
- осмислити і передати враження, яке могли справляти на давнє населення пам'ятки культури Давнього Єгипту, Дворіччя, Ізраїльсько-Юдейського царства, Давньої Індії, Давнього Китаю;
- порівняти умови розвитку та характерні ознаки давніх суспільств і держав.

Орієнтовні завдання для практичних і творчих робіт:

- Позначити на контурній карті річки Ніл, Тигр і Євфрат, Інд, Ганг, Хуанхе, Янцзи, розташування Мемфісу, Шумеру, Вавилону, Карфагену, Єрусалиму, територіальні межі давніх цивілізацій Азії та Африки.
- Схарактеризувати структуру суспільств і держав (Єгипетського, Вавилонського, Ізраїльсько-Юдейського царств, міст-держав Шумеру та Фінікії, Давньої Індії, Давнього Китаю).
- Оцінити (на основі витягів із «Книги мертвих», законів Хаммурапі) правове становище населення в давніх цивілізаціях.
- Зіставити умови розвитку й характерні ознаки давніх суспільств і держав.
- Підготувати повідомлення про повсякденне життя представників різних верств у стародавніх суспільствах.

Міжпредметні зв'язки:

- 6 клас. Зарубіжна література. Розділ: *Міфи народів світу*. Тема: *Єгипетські міфи* (Учениця/учень усвідомлює єдність людини й природи, оцінює вплив міфів на подальший розвиток культурних традицій народів світу).
- 6 клас. Інформатика. Розділ: *Комп'ютерні презентації*. Тема: *Програмне забезпечення для створення й відтворення комп'ютерних презентацій* (Учениця/учень обґрунтовує доцільність використання презентацій у своїй навчальній діяльності та повсякденному житті).
- 6 клас. Географія. Розділ: *Способи зображення Землі*. Тема: *Географічні карти, їх елементи. Легенда карти. Масштаб карт. Географічні атласи* (Учениця/учень оцінює практичне значення плану та географічних карт для себе і своєї родини).
- 6 клас. Українська мова. Розділ: *Іменник*. Тема: *Іменник як частина мови: загальне значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль* (Учениця/учень створює розповідь, інформаційний допис, повідомлення про уявну подорож Україною або країнами зарубіжжя з використанням власних назв).

Узагальнення.

Тематичний контроль.

Розділ 3. АНТИЧНА ЦИВІЛІЗАЦІЯ ТА ЇЇ СУСІДИ

У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:

Знати:

- *часову послідовність* Мінойської й Ахейської палацових, грецької та римської цивілізацій; перебування на території України кіммерійців, скіфів, сарматів, готів, гунів;
- *хронологічні межі* існування на території України античних полісів; існування Римської республіки та імперії;
- *час* зародження й утвердження християнства, визнання його державною релігією Римської імперії, поділу Римської імперії на Західну та Східну (Візантію); формування давніх слов'ян і напрямки їх розселення з прабатьківщини;
- *пам'ятки культури* Давньої Греції, Скіфії та Риму.

Розуміти:

- *близькість* давньогрецької, елліністичної й давньоримської культур;
- *особливості* античної демократії, зміст прав і обов'язків громадян Афін і Риму, становища рабів;
- *причини* піднесення й занепаду грецьких полісів (Афін, Спарти), Скіфії та Римської держави;
- *передумови* Великої грецької колонізації;
- *внесок* античної цивілізації в історію людства, *зв'язок* античної цивілізації зі спільнотами на українських теренах;
- *історичне значення* християнства;
- *поняття* «аристократія», «Велике розселення слов'ян», «вето», «гладіатор», «громадянин», «демократія», «демос», «диктатор», «експансія», «еллінізм», «легіон», «пантеон богів», «патриції», «плебеї», «поліс», «провінція», «республіка», «сенат», «тиранія».

Зміст навчально-пізнавальної діяльності:

Природно-географічні умови Балканського півострова. Мінойська й Ахейська палацові цивілізації. Давньогрецьке суспільство за поемами Гомера. Афіни і Спарта.

Велика грецька колонізація. Античні поліси на території України. Суспільне, господарське життя і побут в античних полісах на території України. Взаємини греків і місцевого населення.

Кіммерійці та скіфи на території України. Персько-грецькі війни.

Утвердження демократії в Афінах за Перикла. Господарювання і повсякденне життя в Давній Греції.

Грецька релігія та міфологія. Античні олімпійські ігри. Сім'я, освіта та виховання афінян і спартанців. Театр, скульптура, архітектура.

Підкорення Греції Філіппом II. Александр Македонський. Культура елліністичної доби.

Сармати на території України.

Природно-географічні умови Апеннінського півострова. Виникнення міста Рима. Римська республіка в V–I ст. до н. е.: суспільний устрій та організація влади. Воєнна експансія Риму. Диктатура Юлія Цезаря. Римська імперія. Октавіан Август. Пантеон римських богів. Римське право. Мистецтво Давнього Риму.

Кризові явища в Римській імперії. Виникнення і поширення християнства. Перетворення християнства на державну релігію Римської імперії. Поділ Римської імперії.

Початок Великого переселення народів.

Готи і гуни на території сучасної України. Взаємини з місцевим населенням. Падіння Західної Римської імперії.

Уміти:

- *схарактеризувати й порівняти суспільний устрій та повсякденне життя Афін і Спарти, становище патриціїв і плебеїв;*
- *схарактеризувати повсякденне життя мешканців античних полісів Північного Причорномор'я, суспільний устрій Римської держави часів принципату, діяльність Перикла, Александра Македонського, Юлія Цезаря, Октавіана Августа;*
- *визначити причини зміни у ставленні Римської держави та суспільства до християнської церкви;*
- *пояснити, як у добу античності соціальне становище особи впливало на її повсякдення;*
- *схарактеризувати суспільну організацію, господарські заняття, духовний світ давніх слов'ян;*
- *показати на карті історико-географічні об'єкти античної цивілізації (античні міста, держави та ін.), напрямки Великої грецької колонізації, Східного походу Александра Македонського, розселення слов'ян на території сучасної України.*

Давні слов'яни. Прабатьківщина слов'ян. Початок Великого розселення слов'ян. Суспільне та господарське життя і духовний світ давніх слов'ян. Склавини і анти на теренах України. Походження українського народу.

Орієнтовні завдання для практичних і творчих робіт:

- Позначити на контурній карті: а) Балканський і Апеннінський півострови, античні грецькі поселення (Мікени, Афіни, Спарта, Тіра, Ольвія, Пантікапей, Херсонес); б) кордони Боспорського царства, Перської держави, держави Александра Македонського, Римської держави часів принципату Октавіана Августа, Афіни, Спарту, Александрію, Рим, Константинополь; в) напрямки Великої грецької колонізації, Східного походу Александра Македонського, Великого переселення народів; г) прабатьківщину слов'ян і напрямки їх розселення.
- Схарактеризувати спосіб життя мешканців античних полісів Північного Причорномор'я (за доступними текстовими джерелами) і скіфських племен (з «Історії» Геродота).
- Зіставити суспільний устрій Афін і Спарти, повсякденне життя населення цих міст.
- Порівняти правове становище різних груп громадян, а також негромадян у Стародавньому Римі.
- Укласти програму античних Олімпійських ігор або мандрівки з оглядом пам'яток культури Давніх Греції та Риму (у формі рольової гри).

- Сформулювати життєву позицію (вибір у конкретній життєвій ситуації) історичного персонажа на основі висловів з його творів (*на вибір учительки/учителя*).

Міжпредметні зв'язки:

- 6 клас. Зарубіжна література. Розділ: *Міфи народів світу*. Тема: *Грецькі міфи* (Учениця/учень усвідомлює єдність людини й природи, оцінює вплив міфів на подальший розвиток культурних традицій народів світу).
- 6 клас. Географія. Розділ: *Уявлення про Землю у давнину*. Тема: *Уявлення про форму Землі. Зображення Землі на картах Ератосфена, Птолемея* (Учениця/учень розуміє внесок античних учених у становлення географії як науки, складає за допомогою членів родини короткі повідомлення про пізнання Землі в давнину).

Узагальнення.

Тематичний контроль.

Узагальнення до курсу. ВНЕСОК ДАВНІХ ЦИВІЛІЗАЦІЙ, КУЛЬТУР, НАРОДІВ В ІСТОРІЮ ЛЮДСТВА

У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:

Знати:

- *пам'ятки культури давньосхідних та античної цивілізацій.*

Розуміти:

- *давню історію України як частину все-світньої історії;*
- *роль давнього періоду в історії України;*
- *культурні здобутки давніх держав і народів, поширення християнства, Велике переселення народів й падіння Західної Римської імперії як витоки й умови формування сучасних цивілізацій.*

Уміти:

- *визначити і навести приклади внеску давніх цивілізацій в культуру сучасних народів, зокрема українців;*
- *обґрунтувати значення Стародавньої історії для подальшого розвитку людства;*
- *показати на карті історико-географічні об'єкти давньосхідних та античної цивілізацій, давніх слов'ян.*

Зміст навчально-пізнавальної діяльності:

Внесок цивілізацій Стародавнього світу в історію людства.

Значення давньої історії України як частини світової історії.

ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ.

7 клас
(35 годин)

Структура курсу

ПОВТОРЕННЯ. Вступ.

РОЗДІЛ 1. Перші середньовічні держави.

РОЗДІЛ 2. Середньовічний світ Західної Європи.

РОЗДІЛ 3. Європейське суспільство і держави в X–XV ст.

РОЗДІЛ 4. Матеріальний і духовний світ європейського Середньовіччя.

РОЗДІЛ 5. Країни Центральної та Східної Європи в X–XV ст.

РОЗДІЛ 6. Середньовічний Схід (оглядово).

ПОВТОРЕННЯ. ВСТУП

У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:

Знати:

- хронологічні межі та періодизацію Середньовіччя, час Великого переселення народів;
- види джерел з історії Середньовіччя;
- напрямки Великого переселення народів і розселення слов'ян.

Розуміти:

- *Середні віки* (Середньовіччя) як період між історією Стародавнього світу та Новою історією;
- *Середні віки* в Україні як княжу добу, періоди якої збігаються з відповідними періодами європейської історії, а саме: а) період становлення племінних князівств і союзів (V–IX ст.) – з добою Раннього Середньовіччя (середина V ст. – кінець IX ст.); б) період існування Русі (IX–XIII ст.) – з добою Зрілого Середньовіччя (X–XIII ст.); в) період удільних князівств (XIII–XV/XVI ст.) – з добою Пізнього Середньовіччя (XIV–XV ст.);
- як користуватися підручниками з історії України та всесвітньої історії для 7 класу на уроці й удома.

Уміти:

- *схарактеризувати* первісні часи та історію Стародавнього світу;
- *перелічити* цивілізаційні здобутки населення України стародавніх часів;
- *визначити* хронологічні межі та періодизацію Середніх віків;
- *укласти* синхронізовану хронологічну таблицю «Європа в добу Середньовіччя».

Орієнтовне завдання для практичних і творчих робіт:

- Розпочати роботу над укладанням синхронізованої хронологічної таблиці «Європа в добу Середньовіччя» (за зразком):

Зміст навчально-пізнавальної діяльності:

Повторення: Велике переселення народів та його наслідки. Розселення слов'ян. Вступ: Середньовіччя як період розвитку людства. Періодизація.

Період, дата (століття , десятиліття або рік)	Події на теренах України	Події поза теренами України	Примітки
<i>Раннє Середньовіччя</i>			
<i>Зріле (Високе) Середньовіччя</i>			
<i>Пізнє Середньовіччя</i>			

Розділ 1. ПЕРШІ СЕРЕДНЬОВІЧНІ ДЕРЖАВИ

У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:

Знати:

- хронологічні межі існування Франкського королівства, час утворення Франкської та Візантійської імперій, виникнення ісламу;
- територію «варварських королівств», імперії Карла Великого, напрямки завоювницьких походів арабів.

Розуміти:

- поняття «варварське королівство», «експансія», «іслам», «Коран», «халіфат».

Уміти:

- розташувати в хронологічній послідовності відомості про Велике переселення народів, Франкську та Візантійську імперії, перші Арабські халіфати (Омеядів і Аббасидів);
- показати на карті «варварські» королівства, імперію Карла Великого, Візантію, напрямки завоювницьких походів арабів, Арабський халіфат;
- схарактеризувати організацію влади у «варварських королівствах», Франкській та Візантійській імперіях, перших Арабських халіфатах;
- визначити наслідки Великого переселення народів, розпаду імперії Карла Великого, виникнення ісламу й арабської експансії.

Орієнтовні завдання для практичних і творчих робіт:

- Внести в синхронізовану хронологічну таблицю відомості про Велике переселення народів, Франкське королівство, Франкську та Візантійську імперії, перші Арабські халіфати (Омеядів і Аббасидів), об'єднання арабів під владою Мухаммада, виникнення ісламу та ісламського літочислення.
- Позначити на контурній карті «варварські» королівства, імперію Карла Великого, Візантію, напрямки завоювницьких походів арабів, Арабський халіфат.

Зміст навчально-пізнавальної діяльності:

Утворення «варварських королівств». Франкська держава. Хлодвіг. Завоювання Карла Великого. Імперія франків. Розподіл імперії. Візантійська імперія доби Юстиніана. Розквіт Візантії за Македонської династії та династії Комнінів. Культура Візантії. Природно-географічні умови Аравії. Виникнення ісламу. Мухаммад. Арабські завоювання та халіфати. Розвиток арабо-мусульманської культури.

- Зіставити організацію влади у «варварських королівствах», Франкській імперії, Візантійській імперії, перших Арабських халіфатах.

Узагальнення.

Тематичний контроль.

Розділ 2. СЕРЕДНЬОВІЧНИЙ СВІТ ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ

У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:

Знати:

- *основні стани середньовічного суспільства;*
- *найбільші міста Європи, основні торговельні шляхи Середньовіччя, територію поширення християнства.*

Розуміти:

- *станове суспільство як суспільство з ієрархічно вибудованою соціальною структурою, кожна з великих соціальних груп (станів) якого – відносно замкнена та умовно об'єднана своїми правовим і економічним становищем у суспільстві;*
- *причини і наслідки внутрішньої і зовнішньої колонізації середньовічної Європи;*
- *роль християнської церкви в Середньовіччі;*
- *поняття «васалітет», «внутрішня колонізація», «Ганза», «гільдія», «єпархія», «зовнішня колонізація», «лихварство», «майстер», «міська комуна», «підмайстер», «суспільний стан», «учень», «феод», «феодалізм», «феодальна драбина», «церковна ієрархія», «цех».*

Уміти:

- *показати на карті найбільші міста Європи, основні торговельні шляхи Середньовіччя, територію поширення християнства;*
- *описати повсякденне життя у феодальному замку, міському будинку (майстерня, крамниця), селянській господі;*
- *схарактеризувати соціальне становище і роль кожного з основних станів середньовічного суспільства.*

Зміст навчально-пізнавальної діяльності:

Зв'язок людини і природи. Рух населення. Внутрішня і зовнішня колонізація. Три стани середньовічного суспільства. Феодалізм. Організація християнської церкви в Середньовіччі.

Орієнтовні завдання для практичних і творчих робіт:

- Підготувати (з використанням кількох видів джерел) і представити усне повідомлення (п'єсу, живу картинку) на теми «У феодальному замку», «У міському будинку (майстерні, крамниці)», «У селянській господі» (на вибір учительки/учителя або учениць/учнів).
- Зіставити (на основі витягів з доступних джерел) правове становище різних груп середньовічного населення Західної Європи.

Узагальнення.

Тематичний контроль.

Розділ 3. ЄВРОПЕЙСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО І ДЕРЖАВИ В X–XV ст.

У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:

Знати:

- час походів вікінгів, нормандського завоювання Англії, хрестових походів, Реконкісти, Столітньої війни, «Війни троянд»;
- *дати* утворення Священної Римської імперії, початку скликання англійського парламенту та Генеральних штатів у Франції, ухвалення «Великої хартії вольностей»;
- *території* походів вікінгів, хрестових походів.

Розуміти:

- *причини* політичного роздроблення держав Західної Європи та *мотиви* хрестових походів;
- *суспільне значення* самопожертви Жанни д'Арк;
- *значення* формулювання принципу недоторканності особи для становлення правової культури європейської цивілізації;
- *феодально-теократичний характер* Священної Римської імперії;
- *поняття* «вікінги», «Генеральні штати», «династична унія», «духовно-рицарські ордени», «парламент» («кортеси», «сейм»), «Реконкіста», «станово-представницька монархія», «теократія», «феодальна роздробленість», «хрестові походи».

Уміти:

- *розташувати в хронологічній послідовності відомості* про походи вікінгів, формування середньовічних держав (від роздробленості до станово-представницьких монархій або республік), хрестові походи і держави хрестоносців;

Зміст навчально-пізнавальної діяльності:

Скандинавія в Середньовіччі. Походи вікінгів та їхні завоювання. Хрестові походи. Держави хрестоносців. Духовно-рицарські ордени. Середньовічні держави: від роздробленості до станово-представницьких монархій. Реконкіста. Династична унія Ізабелль I і Фернандо II та утворення Королівства Іспанії. Франція в XI–XV ст. Столітня війна. Консолідація влади в руках французьких королів. Англія в XI–XV ст. «Велика хартія вольностей». «Війна троянд». Священна Римська імперія: устрій та боротьба за політичний провід між світськими і духовними володарями. Італійські торговельні республіки (Генуя, Венеція).

- *показати на карті території* Королівства Іспанії, Королівства Франції, Королівства Англії, Священної Римської імперії, італійських торговельних республік; *напрямки* походів вікінгів, хрестових походів; *торговельні шляхи*, якими користувались італійські міста-держави;
- *розкрити сутність* та історичне значення діяльності Жанни д'Арк;
- *описати і порівняти формування* станovo-представницької монархії у Франції та в інших державах Західної Європи;
- *схарактеризувати організацію влади* в торговельних містах-державах (Генуї, Венеції та ін.); *напрямки* внутрішньої й зовнішньої політики європейських правителів (Генрі II Плантагенета, Луї XI, Ізабелль I і Фернандо II, інших);
- *визначити наслідки* хрестових походів, Реконквісти, Столітньої війни, «Війни троянд».

Орієнтовні завдання для практичних і творчих робіт:

- Внести в синхронізовану хронологічну таблицю відомості про походи вікінгів, нормандське завоювання Англії, хрестові походи, Реконквісту, утворення Королівства Іспанія, Столітню війну, утворення Священної Римської імперії, перше скликання англійського парламенту і Генеральних штатів у Франції, інші (*на розсуд учительки/учителя*).
- Позначити на контурній карті територію поширення християнства, кордони Королівства Іспанії, Королівства Франції, Королівства Англії, Священної Римської імперії, італійських торговельних республік, найбільші міста Європи, основні торговельні шляхи Середньовіччя, напрямки походів вікінгів, хрестових походів.
- Зіставити устрій станovo-представницької монархії у Франції та в інших державах Західної Європи (монархіях, середньовічних республіках); тезово (усно або письмово) представити результати зіставлення (висновки).
- Встановити (на основі витягів з тексту документа) цінність «Великої хартії вольностей» для сучасних європейців, її значення для становлення європейської правової культури.

Узагальнення.

Тематичний контроль.

Розділ 4. МАТЕРІАЛЬНИЙ І ДУХОВНИЙ СВІТ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ

У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:

Знати:

- *хронологічні межі* Раннього Відродження, *дату* розколу християнської церкви, *час* винайдення книгодрукування;
- основні наукові й технічні *досягнення* Середньовіччя;
- *університетські центри* Середньовіччя, межі поширення впливу католицької та православної церков.

Розуміти:

- *основні відмінності* між католицизмом і православ'ям;
- *роль вчення* Томи Аквінського у формуванні європейської правової системи;
- *значення* книгодрукування для розвитку європейської культури;
- *історичне значення* технічних досягнень Середньовіччя; наукових праць (відкриттів і винаходів) Роджера Бекона, Йоганна Гутенберга, П'єра Абельяра, художньої творчості Данте, Петрарки, Боттічеллі, Донателло та ін.;
- *поняття* «Альбігойські війни», «вітраж», «готичний стиль», «гуманізм», «єретик», «інквізиція», «Раннє Відродження», «романський стиль», «університет».

Уміти:

- *розташувати в хронологічній послідовності відомості* про розкол християнської церкви, поширення романського і готичного мистецьких стилів, книгодрукування, Раннє Відродження;
- *показати на карті* університетські центри й міста, пов'язані з початком Відродження; *межі* поширення впливу католицької і православної церков;

Зміст навчально-пізнавальної діяльності:

Церковний розкол 1054 р. Католицька церква в XI–XV ст. Середньовічні єресі й боротьба з ними. Середньовічні школи та університети. Наукові й технічні досягнення. Книгодрукування. Архітектура і мистецтво. Раннє Відродження. Гуманізм.

- *обґрунтовано оцінити вплив церкви на культуру й освіту;*
- *визначити причини і наслідки виникнення університетів; поширення ідей гуманізму і культури Раннього Відродження;*
- *розпізнати будівлі (храми) романського і готичного стилів.*

Орієнтовні завдання для практичних і творчих робіт:

- Внести в синхронізовану хронологічну таблицю відомості про розкол християнської церкви, час поширення романського і готичного мистецьких стилів, винайдення книгодрукування; Раннє Відродження.
- Позначити на контурній карті та надписати університетські центри й міста, пов'язані з початком Відродження, межі поширення впливу католицької і православної церков.
- Створити повідомлення «Книга і культура читання в Середньовіччі».
- Описати (на основі доступних джерел) повсякденне життя середньовічного студента/учня/учениці.
- Підготувати ілюстровану уявну екскурсію «Середньовічні замки та собори: візитна картка туристичної Європи».

Міжпредметні зв'язки:

- 7 клас. Образотворче мистецтво. Розділ: *Мистецтво: діалог традицій і новаторства*. Тема: *Мистецтво в нашому житті* (Учениця/учень усвідомлює необхідність збереження пам'яток архітектури як художнього надбання людства).

Узагальнення.

Тематичний контроль.

Розділ 5. КРАЇНИ ЦЕНТРАЛЬНОЇ ТА СХІДНОЇ ЄВРОПИ В X–XV ст.

У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:

Знати:

- час гуситських війн, монгольської навали на Східну Європу, утворення Польського, Угорського, Чеського королівств, Османської імперії, Золотої Орди, Новгородської боярської республіки, Великого князівства Московського, *дату* Грюнвальдської битви, падіння Константинополя;
- *території* Польщі, Угорщини, Чехії, Великого князівства Московського та Новгородської боярської республіки, Золотої Орди, *напрямки* походів монголів.

Розуміти:

- *наслідки* панування монголів (Золотої Орди) для суспільств Східної Європи;
- *особливості* підпорядкування Московського князівства Монгольській імперії (Золотій Орді);
- *роль* чернечих лицарських орденів (Тевтонського, Лівонського та ордену Мечоносців) у християнізації Східної Європи;
- *значення* Грюнвальдської битви для народів Східної Європи;
- *поняття* «боярська республіка», «гусити», «гуситські війни».

Уміти:

- *розташувати в хронологічній послідовності відомості* про утворення Польського, Угорського, Чеського королівств, Османської імперії, Новгородської боярської республіки, Великого князівства Московського, падіння Візантійської і становлення Османської імперії, гуситські війни, правління володарів держав Східної та Центральної Європи;

Зміст навчально-пізнавальної діяльності:

Чернечі лицарські ордени (Тевтонський, Лівонський, орден Мечоносців) та християнізація Східної Європи. Велике князівство Литовське за правління Ольгерда (Дмитра) Гедиміновича. Польське королівство за Казимира III. Угорське королівство за Іштвана I. Гуситські війни в Чехії. Монгольське панування. Новгородська боярська республіка. Устрій та територіальні загарбання Великого князівства Московського в XIV – на початку XVI ст. Утворення Османської імперії. Правління Мехмеда II. Культура Османської імперії.

- *показати на карті території* Польського, Угорського, Чеського королівств, Османської імперії, Золотої Орди, Новгородської боярської республіки, Великого князівства Московського, місце Грюнвальдської битви, територію поширення гуситського руху і гуситських воєн, напрямки завойовницьких походів турків-османів;
- *схарактеризувати* внутрішню та зовнішню *політику* правителів держав Східної Європи; *діяльність* Яна Гуса;
- *обґрунтувати думку* про взаємодію та зіткнення на теренах Центрально-Східної Європи візантійської, руської та західноєвропейської (католицької) культурних традицій.

Орієнтовні завдання для практичних і творчих робіт:

- Внести в синхронізовану хронологічну таблицю відомості про утворення Польського, Угорського, Чеського королівств, Османської імперії, Новгородської боярської республіки, Великого князівства Московського, Грюнвальдську битву, падіння Константинополя і гуситські війни, правління володарів держав Східної та Центральної Європи.
- Позначити на контурній карті території Польського, Угорського, Чеського королівств, Османської імперії, Золотої Орди, Новгородської боярської республіки, Великого князівства Московського, місце Грюнвальдської битви, територію поширення гуситського руху і гуситських воєн, напрямки завойовницьких походів турків-османів.
- Виявити в пам'ятках культури народів Центрально-Східної Європи прояви візантійської, руської та західноєвропейської (католицької) культурних традицій.

Узагальнення.

Тематичний контроль.

Розділ 6. СЕРЕДНЬОВІЧНИЙ СХІД (оглядово)

У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:

Знати:

- території середньовічних Індії та Китаю.

Розуміти:

- значення культурних досягнень середньовічних Китаю та Індії для формування європейського культурного простору;
- поняття «індуїзм», «каста», «Піднебесна імперія».

Уміти:

- показати на карті території середньовічних Індії, Китаю та Японії;
- розповісти про пам'ятки культури Індії, Китаю та Японії епохи Середньовіччя.

Орієнтовні завдання для практичних і творчих робіт:

- Провести уявну екскурсію до середньовічних пам'яток культури Китаю, Японії та Індії.
- Підготувати індивідуальний або колективний проєкт (вікторину, квест та ін.) про культурні досягнення середньовічного Сходу, які мали вплив на формування європейського культурного простору.

Узагальнення.

Зміст навчально-пізнавальної діяльності:

Держава і суспільство в середньовічному Китаї. Досягнення китайської культури. Індія в період політичної децентралізації (дроблення). Делійський султанат. Досягнення індійської культури. Японія.

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ.

7 клас
(35 годин)

Структура курсу

РОЗДІЛ 1. Виникнення Русі-України.

РОЗДІЛ 2. Русь-Україна наприкінці X – у першій половині XI ст.

РОЗДІЛ 3. Русь-Україна у другій половині XI – першій половині XIII ст.

РОЗДІЛ 4. Волинь і Галичина кінця XII – середини XIII ст. Волинсько-Галицьке князівство («держава Романовичів») середини XIII–XIV ст.

РОЗДІЛ 5. Руські землі в складі сусідніх держав (середина XIV – початок XVI ст.). Кримське ханство.

УЗАГАЛЬНЕННЯ ДО КУРСУ.

Історія України в контексті Середніх віків.

Розділ 1. ВИНИКНЕННЯ РУСИ-УКРАЇНИ

У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:

Знати:

- час виникнення русі як військово-торгової спільноти, Русі як державного утворення; *дати* договорів між Візантійською імперією та русами, *повстання* деревлян проти князя Ігоря, *особливості зовнішніх відносин* княгині Ольги, князя Святослава;
- *території* розселення літописних слов'янських племен на теренах сучасної України, *напрямки походів* руських князів/княгині середини IX–X ст.

Розуміти:

- *поняття* «русь» як етнонім, самоназву військово-торгової групи норманів, яка осіла на Середньому Подніпров'ї; *поняття* «данина», «дружина», «князь», «печеніги», «полюддя», «Русь» («Русь-Україна»), «хозари», «язичництво»;
- *основні версії* походження та значення назви «Русь» («Русь-Україна»);
- *передумови* утворення держави у слов'ян, які жили на теренах сучасної України;
- *роль* міста Києва у виникненні Русі;
- *статус* літописних князів середини IX–X ст. як очільників дружин русів;
- *історичний портрет* особистості як *опис*, що включає перелік ключових рис зовнішності та вдачі, характеристику публічної (політичної, господарської, культурної, релігійної та ін.) діяльності особистості, ставлення сучасників і своє ставлення до цієї діяльності та її результатів.

Уміти:

- *розмістити в хронологічній послідовності відомості* про ранню русь, згадки

Зміст навчально-пізнавальної діяльності:

Розселення літописних слов'янських племен на території сучасної України. Суспільство та господарство східних слов'ян. Сусіди східних слов'ян.

Заснування міста Київ. Діяльність військово-торгових груп норманів-русів в Східній Європі. Осідання русів на Середньому Подніпров'ї. Виникнення киеворуської державності.

Руські князі/княгиня середини IX–X ст.: між легендами та історією.

у джерелах руських князів/княгині середини IX–X ст.;

- показати на карті території розселення літописних слов'янських племен на теренах сучасної України, напрямки походів руських князів/княгині середини IX–X ст.;
- схарактеризувати спосіб життя (господарство, побут, організацію суспільства і влади, світосприйняття) слов'ян, які жили на теренах сучасної України;
- укласти історичні портрети таких князів/княгині, як Олег, Ігор, Ольга, Святослав.

Орієнтовні завдання для практичних і творчих робіт:

- Внести в синхронізовану хронологічну таблицю відомості про започаткування виникнення Русі (Русі-України), князів/княгині Олега, Ігоря, Ольги, Святослава, їхні походи/заходи.
- Позначити на контурній карті територію розселення слов'янських племен на теренах сучасної України та їхніх сусідів, напрямки походів руських князів/княгині середини IX–X ст.
- Визначити (за доступними текстовими джерелами) особливості повсякденного життя та світобачення слов'ян на теренах сучасної України в середині IX–X ст.
- На підставі доступних джерел укласти (за допомогою вчительки/вчителя) історичний портрет княгині Ольги або князя Святослава.

Узагальнення.

Тематичний контроль.

Розділ 2. РУСЬ-УКРАЇНА НАПРИКІНЦІ X – У ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ XI ст.

У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:

Знати:

- *періоди* правління князів Володимира Святославовича (Великого) та Ярослава Володимировича (Мудрого); *дати* впровадження християнства як державної релігії, розгрому печенігів біля Києва; *приблизний час* зведення Софійського собору, започаткування укладання «Руської правди»;
- *територіальні межі* Русі-України наприкінці X – у першій половині XI ст.

Розуміти:

- *поняття* «берестяна грамота», «бояри», «вотчина», «графіті», «ікона», «книжкові мініатюри», «митрополія», «мозаїка», «собор», «шлюбна дипломатія», «фреска»;
- *суспільну роль* різних верств населення Русі-України;
- *Русь періодів* правлінь Володимира Святославовича та Ярослава Володимировича як *ранню середньовічну державу*;
- *історичне значення* впровадження християнства як державної релігії Русі-України, започаткування кодифікації звичаєвого права;
- *місце* Русі-України серед європейських держав після прийняття християнства.

Уміти:

- *розташувати в хронологічній послідовності відомості* про правління князів Володимира Святославовича (Великого) та Ярослава Володимировича (Мудрого), хрещення Русі та розбудову Київської митрополії, боротьбу Русі з печенігами, започаткування кодифікації руського звичаєвого права;

Зміст навчально-пізнавальної діяльності:

Правління руських князів наприкінці X – у першій половині XI ст.
Впровадження християнства.
«Руська правда».
Влада. Суспільний устрій. Господарство. Повсякдення. Села. Міста. Ремесла. Торгівля.
Релігійне життя. Культура.

- показати на карті території, підлеглі Русі-Україні наприкінці X – у першій половині XI ст.;
- схарактеризувати соціальне та господарське життя Русі-України наприкінці X – у першій половині XI ст., правове становище різних верств, діяльність Володимира Святославовича та Ярослава Володимировича, зіставити (за напрямками) і порівняти з діяльністю перших руських князів/княгині;
- визначити причини та наслідки впровадження християнства як державної релігії Русі-України;
- розпізнавати і характеризувати пам'ятки культури Русі-України першої половини XI ст.

Орієнтовні завдання для практичних і творчих робіт:

- Внести в синхронізовану хронологічну таблицю відомості про правління Володимира Святославовича (Великого) та Ярослава Володимировича (Мудрого), хрещення Русі, утворення Київської митрополії, розгром Ярославом Володимировичем печенігів біля Києва, започаткування кодифікації руського звичаєвого права, інші (на розсуд учительки/учителя).
- Позначити на контурній карті території, підлеглі Русі-Україні за правління Володимира Святославовича (Великого) та Ярослава Володимировича (Мудрого).
- Описати (за доступними писемними і візуальними джерелами) суспільний устрій Русі-України в першій половині XI ст.
- Схарактеризувати на основі витягів із правової пам'ятки – «Руської правди» – становище різних верств населення Русі-України.
- Визначити (за доступними джерелами) роль і вплив християнської релігії й церкви в житті руського суспільства.
- Здійснити уявну подорож Києвом часів Володимира Святославовича (Великого) / Ярослава Володимировича (Мудрого).

Міжпредметні зв'язки:

- 7 клас. Образотворче мистецтво. Розділ: *Мистецтво: діалог традицій і новаторства*. Тема: *Мистецтво в нашому житті* (Учениця/учень усвідомлює необхідність збереження пам'яток архітектури як художнього надбання людства).
- 7 клас. Українська мова. Розділ: *Дієслово*. Тема: *Дієслово: значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль* (Учениця/учень складає допис, есе про значення родинних традицій у житті людини).

Узагальнення.

Тематичний контроль.

Розділ 3. РУСЬ-УКРАЇНА У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ XI – ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ XIII ст.

У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:

Знати:

- *дати* Вишгородського, Любецького, Увечицького (Витичівського) з'їздів князів, періоди правління Володимира Всеволодовича (Мономаха), Мстислава Володимировича (Великого), *дату* першої писемної згадки слова «Україна» та версії його значення;
- *територіальні межі* Київського, Переяславського, Чернігівського, Волинського і Галицького князівств у другій половині XI – першій половині XIII ст., а також половецьких земель.

Розуміти:

- *передумови, причини, сутність* поліцентричності Русі-України;
- *правління* наступників Ярослава Володимировича (Мудрого) *як процес* виникнення самостійних адміністративно-територіальних утворень («земель»), де загосподарювали представники Мономаховичів, Олеговичів, Ростиславовичів та ін.;
- *існування відмінностей* між елітарною (княжо-дружинною) культурою Русі, що тяжіла до цілісності, та народною культурою, яка була просякнута племінними відмінностями.

Уміти:

- *розташувати в хронологічній послідовності* основні відомості про події Київського, Чернігівського, Переяславського, Волинського і Галицького князівств у другій половині XI – першій половині XIII ст.;
- *показати на карті зміни* територіальних меж Київського, Переяславського,

Зміст навчально-пізнавальної діяльності:

Поліцентричність руської державності в другій половині XI – першій половині XIII ст. Вишгородський, Любецький, Увечицький (Витичівський) з'їзди князів та їхні рішення.

Київське, Чернігівське Переяславське, Волинське і Галицьке князівства в середині XII – першій половині XIII ст.: політичне і соціально-економічне життя (оглядово).
Культура Русі-України в другій половині XI – першій половині XIII ст.

Кочові народи степів України X–XIII ст. Крим у складі Візантійської імперії (оглядово).

Чернігівського, Волинського і Галицького князівств у другій половині XI – першій половині XIII ст.;

- *схарактеризувати розвиток* соціальних відносин, господарства та культури Русі-України у другій половині XI – першій половині XIII ст.;
- *розпізнавати та характеризувати пам'ятки культури* Русі-України другої половини XI – першої половини XIII ст.;
- *схарактеризувати діяльність* таких князів, як Володимир Всеволодович (Мономах), Мстислав Володимирович (Великий), Володимир Глібович, Ігор Святославович (новгород-сіверський).

Орієнтовні завдання для практичних і творчих робіт:

- Внести в синхронізовану хронологічну таблицю відомості про Вишгородський, Любецький, Уветицький (Витичівський) з'їзди князів, правління спадкоємців Ярослава Володимировича (Мудрого), першу писемну згадку слова «Україна», зведення Успенського собору Києво-Печерського монастиря, інші *(на розсуд учительки/учителя)*.
- Позначити на контурній карті й надписати територіальні межі князівств періоду поліцентричності Русі-України та половецькі землі.
- Укласти історичні портрети таких князів, як Святополк Ізяславович (1093–1113), Ізяслав Мстиславович (1146–1154), Ростислав Мстиславович (1159–1167), Рюрик Ростиславович (1194–1210 з перервами), Мстислав Романович (1212–1223), Володимир Рюрикович (1223–1236) *(одного на вибір учительки/учителя)*.
- Визначити (за «Повчанням дітям», «Словом про похід Ігорів» та іншими доступними джерелами) характерні для Володимира Всеволодовича (Мономаха), Ігоря Святославовича *(на вибір учениці/учня)* вчинки і риси характеру, а також описати ставлення до цього князя його сучасників; висловити та обґрунтувати власну думку про цього князя.

Міжпредметні зв'язки:

- 7 клас. Зарубіжна література. Розділ: *Билини і балади*. Тема: *Билина як жанр*. Поетичне відображення історії Київської Русі в билинах (Учениця/учень поважає загальнолюдські чесноти, родинні цінності, героїзм і відданість вітчизні).

Узагальнення.

Тематичний контроль.

Розділ 4. ВОЛИНЬ І ГАЛИЧИНА КІНЦЯ XII – СЕРЕДИНИ XIII ст. ВОЛИНСЬКО-ГАЛИЦЬКЕ КНЯЗІВСТВО («ДЕРЖАВА РОМАНОВИЧІВ») СЕРЕДИНИ XIII–XIV ст.

У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:

Знати:

- час правління у Галичі Романа Мстиславовича, монгольської навали на Русь-Україну; *дати* битви на річці Калка, коронування Данила Романовича;
- *умовні територіальні межі* Волинсько-Галицького князівства («держави Романовичів») та сусідніх держав, *напрямки* походів монголів на Русь-Україну.

Розуміти:

- *поняття* «баскак», «король», «хан», «ярлик»;
- *особливості* підпорядкування окремих руських князівств Монгольській імперії (улусу Джучі/Золотій Орді);
- *передумови* посилення культурних впливів країн Центральної Європи на терени Волинсько-Галицького князівства («держави Романовичів»);
- *особливості* політичного устрою, господарського розвитку і культури русько-українського суспільства як визначальних умов збереження його самобутності під час монгольського завоювання.

Уміти:

- *розташувати в хронологічній послідовності відомості* про Волинське і Галицьке князівства, їх об'єднання під владою Романа Мстиславовича; походи монголів на Русь-Україну, події на Волині й у Галичині;
- *показати на карті територіальні межі* Волинсько-Галицького князівства («держави Романовичів») та сусідніх

Зміст навчально-пізнавальної діяльності:

Волинь і Галичина в кінці XII – середині XIII ст. Утворення Волинсько-Галицького князівства («держави Романовичів»).

Походи монголів на Русь. Особливості підпорядкування Волинсько-Галицького князівства («держави Романовичів») та інших князівств Русі-України Монгольській імперії (улусу Джучі/Золотій Орді). Спроби організації антимонгольської коаліції.

Відновлення влади Романовичів на Волині та в Галичині. Коронування Данила Романовича. Волинь і Галичина за наступників короля Данила.

«Вигасання» династії Романовичів та боротьба претендентів на її спадщину.

Релігійне життя. Культура Волинсько-Галицького князівства («держави Романовичів»).

держав, напрямки монгольських походів на Русь-Україну в 1239–1242 рр.;

- *схарактеризувати* внутрішню та зовнішню діяльність князя/короля Данила;
- *встановити історичне значення* коронування Данила Романовича, причини невикористання королівського титулу спадкоємцями Данила і актуалізації ідеї королівства Руського під час боротьби за волинсько-галицьку спадщину у середині XIV ст.;
- *розпізнавати та характеризувати* пам'ятки культури Волинсько-Галицького князівства («держави Романовичів»);
- *схарактеризувати діяльність* правителів Волині й Галичини, Волинсько-Галицького князівства («держави Романовичів»), таких як Ярослав Осмомисл, Роман Мстиславович, Лев Данилович, Юрій Львович.

Орієнтовні завдання для практичних і творчих робіт:

- Внести в синхронізовану хронологічну таблицю відомості про об'єднання Волинського і Галицького князівства, битву на річці Калка, вторгнення монголів на Русь-Україну, оборону Києва від монголів, коронування Данила Романовича та інші (*на розсуд учительки/учителя*).
- Позначити на контурній карті умовні територіальні межі Волинського й Галицького князівств, Волинсько-Галицького князівства («держави Романовичів»), держав-сусідів, напрямки монгольських походів на Русь-Україну в 1239–1242 рр.
- Виявити (за доступними візуальними і текстовими джерелами) свідчення впливу культур країн Центральної Європи на повсякденне життя і розвиток мистецтв у Волинсько-Галицькому князівстві («державі Романовичів»).
- Підготувати та представити історичний портрет князя/короля Данила (іншого князя/короля з династії Романовичів *на вибір учениці/учня*).

Узагальнення.

Тематичний контроль.

Розділ 5. РУСЬКІ ЗЕМЛІ В СКЛАДІ СУСІДНІХ ДЕРЖАВ (СЕРЕДИНА XIV – ПОЧАТОК XVI ст.). КРИМСЬКЕ ХАНСТВО

У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:

Знати:

- час входження руських земель до складу різних держав, утворення Кримського ханства і його підпорядкування Османській імперії; *дати* битви на річці Сині Води, Кревської, Городельської унії, Грюнвальдської битви, Луцького з'їзду монархів, утворення Руського та Подільського воєводства у складі Польського королівства, зрівняння у правах польської та руської шляхти, привілею Казимира IV для землевласників Великого князівства Литовського;
- *території* українських земель у складі різних держав;
- *соціальний склад* населення українських земель.

Розуміти:

- *поняття* «еліта», «магдебурзьке право», «магнат», «персональна унія», «самоврядування», «султан», «шляхта»;
- *інкорпорацію (включення)* руських земель до складу сусідніх держав як династичне успадкування та/або територіальні здобутки;
- *особливості*: 1) державних устроїв Великого князівства Литовського, Польського королівства; 2) становища руських земель у складі різних держав;
- *формування* уявлень про окремішність українських спільнот;
- *специфіку* станової держави та *роль* у ній шляхти;
- *вплив* європейської культури на культуру населення українських земель;
- *передумови* утворення незалежного Кримського ханства і встановлення над ним протекторату Османської імперії.

Зміст навчально-пізнавальної діяльності:

Інкорпорація руських земель до складу Великого князівства Литовського, Польського королівства та інших держав. Боротьба Великого князівства Литовського та Польського королівства з Тевтонським орденом. Кревська, Городельська унії та їх вплив на руську політичну еліту. Русь як окремих регіон у Польському королівстві. Луцький з'їзд монархів. Руські землі в суперництві Польщі та Литви. Київське князівство та його ліквідація. Династична ідея Руського князівства.

Особливості державних устроїв Великого князівства Литовського, Польського королівства. Формування шляхетського стану. Привілеї для шляхти в Польському королівстві та привілей великого князя Казимира IV 1447 р. для землевласників Великого князівства Литовського. Права шляхти та її роль як політичного народу в становій державі.

Суспільні відносини на теренах сучасної України в XIV – XV ст. Сільське господарство. Міста, магдебурзьке право. Ремесла і торгівля.

Релігійне життя. Культура (політична/повсякденна) українських земель як система цінностей. Пам'ятки культури.

Держава Феодоро в Криму (*оглядово*). Утворення Кримського ханства. Суспільний устрій та культура ханства.

Уміти:

- *розташувати в хронологічній послідовності відомості* про входження руських земель до складу сусідніх держав, утворення Кримського ханства і його підпорядкування Османській імперії;
- *показати на карті українські землі* в складі сусідніх держав; *територію* Кримського ханства; *місця подій*, що визначали процес інкорпорації князівств південно-західної Русі в XIV – XV ст. до складу сусідніх держав;
- *визначати впливи* Кревської та Городельської уній на формування української політичної еліти у Великому князівстві Литовському, Польському королівстві; особливості господарського і культурного розвитку, зокрема розвитку міст із магдебурзьким правом; організації влади та суспільних відносин у руських землях, що входили до складу Великого князівства Литовського, Польського королівства;
- *схарактеризувати політичний устрій, господарство та культуру* Кримського ханства, *повсякденне життя* його населення (знаті й простолюдинів, кочовиків і осілого люду);
- *розпізнавати та характеризувати пам'ятки культури* українського та кримськотатарського народів XIV – XV ст.;
- *укласти історичні портрети* князів Ольгерда, Вітовта, Свидригайла, *розповісти* про наукову діяльність Юрія Котермака (Дрогобича).

Орієнтовні завдання для практичних і творчих робіт:

- Внести в синхронізовану хронологічну таблицю відомості про: входження руських земель до складу сусідніх держав, битву на річці Сині Води, Кревську унію, Городельську унію, Луцький з'їзд монархів, утворення руських воєводств у складі Польського королівства; привілей Казимира IV 1447 р. для землевласників Великого князівства Литовського; ліквідацію Київського князівства; існування князівства Феодоро, утворення Кримського ханства і його підпорядкування Османській імперії, інші (на розсуд учительки/учителя).

- Позначити на контурній карті території українських земель у складі Великого князівства Литовського, сусідніх держав, територію Кримського ханства, місця подій, що визначили інкорпорацію князівств південно-західної Русі в XIV – XV ст. до складу сусідніх держав.
- Порівняти організацію влади і суспільства в українських землях, Кримському ханстві, Великому князівстві Литовському та Польському королівстві в XV ст.
- Порівняти (за відомостями з наданих учителькою/учителем джерел) правовий статус і повсякденне життя на теренах сучасної України в XIV – XV ст. представників різних станів і етносів.

Узагальнення.

Тематичний контроль.

Узагальнення до курсу. ІСТОРІЯ РУСИ-УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ СЕРЕДНІХ ВІКІВ

У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:

Розуміти:

- *взаємопов'язаність і взаємозалежність процесів господарського, соціального, політичного й культурного життя русько-українського, візантійського та європейських суспільств.*

Уміти:

- *встановити цивілізаційні здобутки русько-українського суспільства в Середньовіччі;*
- *визначити внесок русько-українського суспільства IX–XV ст. в загальноєвропейську культурну спадщину;*
- *схарактеризувати європейські впливи на культуру русько-українських земель;*
- *порівняти процеси і явища європейської та української історії Середньовіччя;*
- *розкрити особливості українського Середньовіччя (порівняно з історією тогочасної Візантії та Західної Європи).*

Орієнтовне завдання для практичних і творчих робіт:

- На підставі укладеної протягом навчального року синхронізованої хронологічної таблиці «Європа в добу Середньовіччя» сформулювати висновок про місце Русі-України в загальноєвропейських політичних, господарських і культурних процесах.

Зміст навчально-пізнавальної діяльності:

Здобутки середньовічного русько-українського суспільства. Особливості суспільного життя Русі-України. Внесок Русі-України у формування європейської цивілізації.

ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ.

8 клас
(35 годин)

Структура курсу

ПОВТОРЕННЯ. Вступ.

РОЗДІЛ 1. Великі географічні відкриття та становлення капіталістичних відносин.

РОЗДІЛ 2. Високе Відродження. Реформація в Західній Європі.

РОЗДІЛ 3. Держави Західної Європи в XVI–XVII ст.

РОЗДІЛ 4. Османська імперія. Країни Східної Європи в XVI – першій половині XVIII ст.

РОЗДІЛ 5. Епоха Просвітництва.

РОЗДІЛ 6. Східний світ у XVI–XVIII ст. (оглядово).

ПОВТОРЕННЯ. ВСТУП

У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:

Знати:

- *хронологічні межі* Нового часу та Раннього Нового часу.

Розуміти:

- *Новий час* (Модерну добу) як *період історії* сучасного європейського суспільства;
- *Ранній Новий час* в Україні як *Козацьку добу*, початок якої припадає на виникнення нового, елітарного стану – козацтва (кінець XV – початок XVI ст.), а завершення – на остаточну втрату ним політичної влади (друга половина XVIII ст.);
- *судження як думку*, яку потрібно обґрунтувати (підтвердити істинність фактами);
- *як користуватися підручниками* з історії України та всесвітньої історії в класі й удома.

Уміти:

- *визначити* характерні *ознаки* Середньовіччя;
- *перелічити* основні *здобутки* населення України Княжої доби;
- *назвати* хронологічні *межі* та *періоди* Модерної доби;
- *виділити* характерні *ознаки* Раннього Нового часу (Ранньомодерної доби);
- *укласти* синхронізовану хронологічну *таблицю* «Європа в Ранньомодерну добу».

Орієнтовне завдання для практичних і творчих робіт:

- Розпочати роботу над укладанням синхронізованої хронологічної таблиці «Європа в Ранньомодерну добу» (за зразком):

Зміст навчально-пізнавальної діяльності:

Повторення. Середні віки в історії Європи та України.

Вступ. Поняття і періодизація Нового часу (Модерної доби). Ранній Новий час (Ранньомодерна доба): початок культурної та політичної переваги християнського Заходу. Особливості Ранньомодерної доби в історії України.

Період, дата (століття, десятиліття або рік)	Події на теренах України	Події поза теренами України	Примітки
<i>Ранньомодерний час (XVI–XVIII ст.)</i>			

Розділ 1. ВЕЛИКІ ГЕОГРАФІЧНІ ВІДКРИТТЯ ТА СТАНОВЛЕННЯ КАПІТАЛІСТИЧНИХ ВІДНОСИН

У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:

Знати:

- час Великих географічних відкриттів і Конкісти;
- дату першої подорожі Христофора Колумба;
- напрямки подорожей Христофора Колумба, Васко да Гами, Фернана Магеллана, центри світової торгівлі.

Розуміти:

- Великі географічні відкриття як просторове розширення впливу європейської цивілізації на світ;
- причини історичних явищ і процесів (як факти, що зумовили їх появу) та їхні наслідки (як факти, породжені цим явищем, процесом);
- вплив Великих географічних відкриттів на світобачення, господарське та суспільне життя населення Європи та Нового світу;
- поняття «буржуазія», «зустріч цивілізацій», «капіталізм», «колоніальна імперія», «конкіста», «мануфактура», «найманий працівник», «революція цін».

Уміти:

- розташувати в хронологічній послідовності відомості про розширення впливу європейської цивілізації на світ;
- простежити на основі карти, як змінювався простір впливу європейської цивілізації на світ;
- визначати причини і наслідки Великих географічних відкриттів;
- характеризувати зміни в житті людей, пов'язані з Великими географічними відкриттями, створенням перших

Зміст навчально-пізнавальної діяльності:

Причини й передумови Великих географічних відкриттів XV–XVI ст. Подорожі Христофора Колумба, Васко да Гами, Фернана Магеллана. Цивілізації доколумбової Америки (оглядово). Конкіста – завоювання Нового світу. Створення колоніальних імперій. Зміна поглядів на світ. Торговельний капітал. Мануфактурне виробництво і наймана праця. Становлення капіталістичних відносин. Повсякденне життя населення Західної Європи.

колоніальних імперій, поширенням мануфактур і найманої праці;

- *встановити причини масових міграцій європейців у XVI–XVII ст.*

Орієнтовні завдання для практичних і творчих робіт:

- Внести в синхронізовану хронологічну таблицю відомості про Великі географічні відкриття, подорожі Христофора Колумба, Васко да Гама, Фернана Магеллана.
- Позначити на контурній карті об'єкти, що відображають просторове розширення впливу європейської цивілізації на світ (колонізовані європейцями землі, напрямки нових торговельних шляхів і центри світової торгівлі XVI–XVII ст.).
- Підготувати і представити групове повідомлення (презентацію) на тему «Цивілізації доколумбової Америки (ацтеки, майя, інки)».
- Описати (на основі джерел) становище жінок і дітей у країнах Західної Європи в XVI–XVIII ст.

Узагальнення.

Тематичний контроль.

Розділ 2. ВИСОКЕ ВІДРОДЖЕННЯ. РЕФОРМАЦІЯ В ЗАХІДНІЙ ЄВРОПІ

У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:

Знати:

- час Бароко і релігійних воєн у Німеччині та Франції;
- дати початку Реформації в Німеччині, укладення Аугсбурзького релігійного миру;
- територію поширення Реформації, культурні центри Європи Раннього Нового часу.

Розуміти:

- *Ранній Новий час* (Ранньомодерну добу) як період звільнення суспільного життя від церковного догматизму;
- світський, нецерковний характер культури Відродження;
- гуманізм епохи Відродження як європейський інтелектуальний рух за вдосконалення людської природи через пізнання культурної спадщини Античності;
- Бароко як усвідомлення людиною Ранньомодерної доби складності, багатоманітності та мінливості світу;
- поняття «бароко», «Високе Відродження», «кальвінізм», «Контрреформація», «лютеранство», «орден єзуїтів», «протестантизм», «релігійні війни», «Реформація», «секуляризація».

Уміти:

- розташувати в хронологічній послідовності відомості про Реформацію, Відродження (Ренесанс) і Бароко;
- показати на карті регіони поширення Реформації; культурні центри Європи Раннього Нового часу;

Зміст навчально-пізнавальної діяльності:

Гуманізм як інтелектуальний рух доби Відродження. Високе Відродження. Католицька церква напередодні Реформації. Народження протестантизму. Поширення Реформації. Контрреформація в Європі. Єзуїти. Тридентський собор. Релігійні війни в Німеччині та Франції. Аугсбурзький релігійний мир 1555 р. Культура Бароко. Народження нової європейської науки.

- розповісти про наукові й технічні досягнення Раннього Нового часу; представників культури Відродження й Бароко, їхні твори; видатні пам'ятки культури епохи Ренесансу й Бароко;
- визначити причини і наслідки Реформації та Контрреформації;
- сформулювати основні ідеї вчень Жана Кальвіна і Мартіна Лютера;
- висловлювати судження про діяльність Ігнатія Лойоли;
- розпізнати пам'ятки культури епохи Відродження і Бароко.

Орієнтовні завдання для практичних і творчих робіт:

- Вирізнити гуманістичні ідеї у витягах із літературних творів епохи Відродження (Францеско Петрарка, Мігель де Сервантес, Еразм Роттердамський, Ніколо Макіавеллі та ін.) і мистецьких шедеврах Високого Відродження (Леонардо да Вінчі, Рафаель, Мікеланджело, Пітер Брейгель, Альбрехт Дюрер та ін.), вибір обґрунтувати.
- Представити світ природи та людей очима католика, православного, протестанта.
- Здійснити уявну подорож до пам'яток епохи Відродження в Італії, Франції, Німеччині, інших країнах; встановити цінності та норми життя, які утверджували автори цих творів мистецтва (архітектури, скульптури, образотворчого мистецтва).

Міжпредметні зв'язки:

- 8 клас. Мистецтво. Розділ: *Мистецтво в культурі минулого*. Тема: *Стилі та напрями мистецтва* (Учениця/учень усвідомлює необхідність збереження мистецької спадщини рідного краю та світу, оцінює та висловлює власне судження щодо творів мистецтва).
- 8 клас. Зарубіжна література. Розділ: *Відродження*. Тема: *Епоха Відродження (Ренесансу) в Європі. Гуманізм. Культ античності. Характерні риси ренесансної культури і літератури* (Учениця/учень розуміє особливості світоглядного перевороту того часу, історичний і культурний контекст, роль античності в розвитку літератури; визначає риси гуманізму в літературних творах доби Відродження).

Узагальнення.

Тематичний контроль.

Розділ 3. ДЕРЖАВИ ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ В XVI–XVII ст.

У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:

Знати:

- *хронологічні межі* національно-визвольної війни в Нідерландах, революції в Англії, Тридцятилітньої війни;
- *дати* укладення Люблінської й Утрехтської уній, Нантського едикту, Вестфальського миру.

Розуміти:

- *передумови* утвердження абсолютизму в європейських державах;
- *абсолютну монархію* як перехідну форму від станово-представницької до сучасної (національної) держави;
- *передумови* формування ранньомодерної системи державної влади в Речі Посполитій (обмеження влади великого князя на користь панів ради у Великому князівстві Литовському, Руському і Жемайтійському, обмеження влади короля шляхетським представництвом у королівстві Польському);
- *роль* міського патриціату та дворянства в управлінні містами-республіками; шляхти в управлінні Річчю Посполитою;
- *історичне значення* національно-визвольної війни в Нідерландах та Англійської революції;
- *Вестфальський мир* як подію, що заклала основи сучасного світового порядку – поділу світу на національні держави й утвердження в міжнародних відносинах принципу державного суверенітету;
- *поняття* «абсолютизм», «абсолютна монархія», «аристократична (шляхетська) республіка», «меркантилізм»,

Зміст навчально-пізнавальної діяльності:

Становлення абсолютної монархії у Франції. Абсолютизм за Луї XIV. Володіння Габсбургів. Національно-визвольна війна в Нідерландах. Утрехтська унія. Королівська реформація в Англії. «Криваве законодавство». Англійська революція. Утвердження парламентаризму. «Білль про права». Річ Посполита: «шляхетська демократія». Тридцятилітня війна. Вестфальська система міжнародних відносин.

«національно-визвольна війна», «олігархічна (бюргерська) республіка», «парламентська монархія», «протекторат», «протекціонізм», «революція».

Уміти:

- *розташувати в хронологічній послідовності відомості* про процеси централізації влади і формування національних держав у Західній Європі в XVI–XVII ст.;
- *простежити на основі карти утворення* в Західній Європі національних держав;
- *схарактеризувати політичний устрій* західноєвропейських країн;
- *обґрунтувати свої судження* про володарів і державних діячів європейських країн XVI–XVIII ст.: Армана-Жана дю Плессі де Рішельє, Вільгельма I Оранського, Єлизавети I, Жана-Батиста Кольбера, Карла V, Луї XIV, Олівера Кромвеля;
- *визначити причини і наслідки:* Люблінської унії, релігійних війн у Франції, національно-визвольної війни в Нідерландах, Англійської революції.

Орієнтовні завдання для практичних і творчих робіт:

- Внести в синхронізовану хронологічну таблицю відомості про Реформацію, утворення Речі Посполитої, Тридцятилітню війну, національно-визвольну війну в Нідерландах, Англійську революцію, інше.
- Позначити на контурній карті регіони поширення католицизму, протестантизму і православ'я; території абсолютних монархій і республік, що існували в XVI–XVIII ст.
- Укласти і представити історичний портрет одного з монархів XVI–XVIII ст. (на вибір учительки/учителя або учениці/учня).

Узагальнення.

Тематичний контроль.

Розділ 4. ОСМАНСЬКА ІМПЕРІЯ. ДЕРЖАВИ СХІДНОЇ ЄВРОПИ В XVII–XVIII ст.

У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:

Знати:

- *дати* облоги Відня та проголошення Московського царства Російською імперією, *хронологічні межі* Північної війни.

Розуміти:

- *період* XVI–XVIII ст. як епоху воєн за переділ Європи і світу;
- *причини* економічного занепаду та затяжної політичної кризи в Речі Посполитій (друга половина XVII–XVIII ст.);
- *поняття* «Земський собор», «опричнина», «Росія», «самодержавство (абсолютизм)», «церковний розкол».

Уміти:

- *розташувати в хронологічній послідовності відомості* про османську експансію в Центральній та Східній Європі, її зупинення (облоги Чигирин 1678 р. і Відня 1683 р.), шведську експансію в Центральній Європі, московську/російську воєнну експансію у Східній Європі;
- *простежити на основі карти територіальні зміни*, яких зазнали в XVI–XVIII ст. Османська імперія, Річ Посполита, Московське царство/Російська імперія;
- *схарактеризувати внутрішню й зовнішню політику* Речі Посполитої в другій половині XVII–XVIII ст.;
- *обґрунтувати свої судження* про політику Івана IV Грозного, Олексія Михайловича, Петра I, Сулеймана Пишного;
- *визначити причини і наслідки*: османських завоювань в Європі, кризи в Речі Посполитій (друга половина XVII–

Зміст навчально-пізнавальної діяльності:

Експансія Османської імперії. Народи Південно-Східної Європи під владою турків-османів. Кримське ханство. Внутрішня і зовнішня політика. Московське царство. Правління династії Романових. Внутрішня та зовнішня політика Петра I. Економічний занепад та політична криза в Речі Посполитій (друга половина XVII – XVIII ст.).

XVIII ст.), московської/російської воєнної експансії в Східній Європі, Північної війни.

Орієнтовні завдання для практичних і творчих робіт:

- Внести в синхронізовану хронологічну таблицю відомості про османську експансію в Центральній та Східній Європі, її зупинення (облоги Чигирин 1678 р. і Відня 1683 р.), шведську експансію в Центральній Європі, московську/російську воєнну експансію у Східній Європі, проголошення Росії імперією та інше.
- Позначити на контурній карті територіальні надбання і втрати Османської імперії, Речі Посполитої, Московського царства / Російської імперії в XVI–XVIII ст.
- Обґрунтувати судження про суперечливий характер реформ Петра I.

Узагальнення.

Тематичний контроль.

Розділ 5. ЕПОХА ПРОСВІТНИЦТВА

У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:

Знати:

- час епохи Просвітництва, початку індустріальної (промислової) революції, війни за незалежність США;
- дати ухвалення Декларації незалежності США та Конституції Речі Посполитої.

Розуміти:

- визначальний вплив індустріальної революції на зміни в структурі економіки (формування промисловості) і соціальній структурі суспільства (зростання чисельності та ролі найманих працівників), на рівень життя людей праці та інші аспекти повсякденного життя;
- *Просвітництво як Добу Розуму*, коли утверджувалася віра в силу знань і можливість розумного облаштування суспільного життя;
- *освічений абсолютизм* як політику, спрямовану на знищення або реформування найбільш застарілих феодальних порядків;
- *поняття* «енциклопедисти», «індустріальна (промислова) революція», «класицизм», «масонство», «освічений абсолютизм», «Просвітництво».

Уміти:

- *розташувати в хронологічній послідовності відомості* про індустріальну революцію, добу Просвітництва, війну за незалежність США;
- *простежити зміни на політичній карті світу* впродовж XVIII ст.;
- *визначити зміни* в повсякденному житті європейців протягом XVIII ст., що стали наслідком індустріальної революції, поширення ідей Просвітництва;

Зміст навчально-пізнавальної діяльності:

Початок індустріальної (промислової) революції, її вплив на життя різних верств населення. Просвітництво. Енциклопедисти. Масони. Класицизм. Освічений абсолютизм. Володіння австрійських Габсбургів. Королівство Пруссія. Російська імперія. Міжнародні відносини. Війна за іспанську спадщину, війна за австрійську спадщину, Семилітня війна. Поділи Речі Посполитої. Початок боротьби за спадщину Османської імперії. Колонії Великої Британії в Північній Америці. Декларація незалежності. Війна за незалежність. Утворення Сполучених Штатів Америки (США). Конституція США.

- *встановити причини і наслідки реформ:* Марії-Терезії та Йосифа II (Австрійська монархія), зокрема для українських теренів, Фрідріха II (Пруссія), Катерини II (Російська імперія);
- *встановити причини розгортання війни за незалежність і утворення США;*
- *укласти історичний портрет* Бенджаміна Франкліна, Джорджа Вашингтона, Тадеуша Костюшка.

Орієнтовні завдання для практичних і творчих робіт:

- Внести в синхронізовану хронологічну таблицю відомості про початок промислової революції, хронологічні межі доби Просвітництва та війни за незалежність США, ухвалення Декларації незалежності та Конституції США та інше.
- Позначити на контурній карті нові держави (зокрема США) й територіальні надбаня/втрати Великої Британії, Пруссії, Австрійської монархії, Російської імперії в другій половині XVIII ст.
- Проаналізувати повсякденне життя в країнах Західної Європи у XVIII ст., виявити зміни, які стали наслідком промислової революції, поширення ідей Просвітництва.
- Проаналізувати «Декларацію незалежності Сполучених Штатів» і встановити, які ідеї епохи Просвітництва в ній відображено.

Узагальнення.

Тематичний контроль.

Розділ 6. СХІДНИЙ СВІТ У XVI–XVIII ст. (оглядово)

У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:

Знати:

- час існування Держави Великих Моголів, панування у Китаї династії Цин і період сьогунату Токуґави.

Розуміти:

- *традиційний характер* чотирьох найбільших цивілізацій Сходу, що розвивалися в Ранній Новий час: індійської, ісламської, китайської та японської;
- *поняття* «політика самоізоляції», «самураї», «сьогунат».

Уміти:

- *розмістити в хронологічній послідовності відомості* про встановлення влади Великих Моголів, Сефевидів, династії Цин, Токуґави;
- *показати на карті території* Індії, Персії, Китаю, Японії;
- *визначити особливості* культур народів Сходу;
- *розкрити особливості* взаємин країн Сходу та Європи.

Узагальнення.

Зміст навчально-пізнавальної діяльності:

Індія. Держава Великих Моголів. Перське царство Сефевидів. Культура Індії та Персії. Китай. Маньчжурське завоювання. Династія Цин. Культура Китаю. Японія. Сьогунат Токуґави. Політика самоізоляції. Культура Японії.

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ.

8 клас
(52 години)

Структура курсу

- РОЗДІЛ 1. Землі України у XVI – першій половині XVII ст.
- РОЗДІЛ 2. Становлення українського козацтва (XVI – перша половина XVII ст.).
- РОЗДІЛ 3. Козацька революція середини XVII ст. і війна за суверенітет козацької держави другої половини XVII ст.
- РОЗДІЛ 4. Козацька Україна (Гетьманщина) другої половини XVII – кінця XVIII ст.
- РОЗДІЛ 5. Україна та ранньомодерні імперії XVIII ст.
- УЗАГАЛЬНЕННЯ ДО КУРСУ. Історія України в контексті Раннього Нового часу.

Розділ 1. ЗЕМЛІ УКРАЇНИ В XVI – ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ XVII ст.

У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:

Знати:

- *дати* укладення Радомської конституції «Nihil novi» («нічого нового»), битви поблизу міста Орша, Литовських статутів, акта Варшавської конфедерації, «Генріхових артикулів», створення Пересопницького Євангелія, укладення Люблінської унії, Берестейської церковної унії, відновлення прав православної церкви та ієрархії Київської митрополії православної церкви, підписання «Пунктів для заспокоєння руського народу», заснування Київської (Києво-Могилянської) колегії;
- *територіальний поділ* України на початок XVI ст., *судово-адміністративні зміни* у Великому князівстві Литовському внаслідок реформ 1564–1566 років, *адміністративно-територіальні зміни*, що відбулися внаслідок Люблінської унії.

Розуміти:

- *поняття* «вертеп», «гравюра», «колегія», «полемічна література», «рента», «сеймики», «слов'яно-греко-латинська школа», «унійна (греко-католицька) церква», «фільварок», «церковні братства»;
- *значення* Люблінської унії для русько-українського суспільства;
- *особливості* організації державної влади у Речі Посполитій;
- *основні риси* політичної культури Речі Посполитої;
- *місце* українських земель в економічній системі Речі Посполитої та Європи;
- *особливості* магдебурзького права на українських землях;

Зміст навчально-пізнавальної діяльності:

Статус українських земель у складі Польського королівства, Великого князівства Литовського, Священної Римської та Османської імперій, Великого князівства Московського / Московського царства, Молдавського князівства в першій половині XVI ст. Конфлікти Великого князівства Литовського з Великим князівством Московським. Реформування Польського королівства та Великого князівства Литовського (початок – 60-і рр. XVI ст.). Лівонська війна.

Люблінська унія 1569 р. Устрій Речі Посполитої. Договірний характер королівської влади (особливості обрання короля та його місце в системі влади). Перші безкоролів'я як школа шляхетського самоврядування. Акт Варшавської конфедерації та «Генріхові артикули». Війни Речі Посполитої з Московським царством у першій третині XVII ст. Землі Русі-України в Речі Посполитій. Суб'єктність українських воєводств та концепція Русі як третього члена Речі Посполитої. Множинні ідентичності.

Соціальна структура населення українських земель у XVI – першій половині XVII ст. (стани: шляхта, міщани, духовенство, селяни). Шляхетське судочинство. II Литовський (Волинський) статут та III Литовський статут для Великого князівства Литовського.

Селяни та їхнє становище: кріпацтво чи підданство? Елементи самоврядування. Міста як простір взаємодії різних станів, етнічних і релігійних груп. Господарське життя міст: цехи, торгівля.

- *Берестейську унію як спробу* православних ієрархів *реформувати* православну церкву в контексті європейських культурно-релігійних процесів;
- *значення* розвитку книгодрукування та шкільництва на теренах України.

Уміти:

- *розташувати в хронологічній послідовності відомості* про характерні для XVI – першої половини XVII ст. процеси політичного, соціально-економічного, культурного та релігійного життя на теренах України;
- *показати на карті територіальний поділ* України на початок XVI ст., *зміни* внаслідок судово-адміністративних реформ 1564–1566 років у Великому князівстві Литовському та *результати* Люблінської унії;
- *пояснити особливості* складання уявлень про Русь як окремий регіон Речі Посполитої;
- *знаходити* в історичних джерелах *факти відстоювання* українською шляхтою руської окремішності;
- *схарактеризувати політичне, господарське та релігійне життя* на українських землях у XVI – першій половині XVII ст.;
- *розкрити цілі та напрямки* діяльності православних братств як елементів широкого самоврядування;
- *визначити причини і наслідки* укладення Берестейської унії;
- *оцінити значення:* 1) релігійної полеміки між православними й уніатами для реформування релігійного та культурного життя; 2) заснування Острозької слов'яно-греко-латинської школи та Київської (Києво-Могилянської) колегії;
- *обґрунтувати свої судження* про діячі церкви і культури XVI – першої половини XVII ст., зокрема таких, як Костянтин

Конфесійне розмаїття. Вплив Реформації і Контрреформації на релігійну ситуацію в українських землях Речі Посполитої. Кризові явища у православній церкві в XVI ст. Православні братства. Берестейська унія як спроба реформування православної церкви. Утворення унійної (греко-католицької) церкви. Відновлення православної ієрархії та реформи церкви.

Книгодрукування. Освіта. Братські школи. Острозька слов'яно-греко-латинська школа. Єзуїтські колегії. Київська (Києво-Могилянська) колегія. Містобудування, архітектура, образотворче мистецтво, література XVI – першої половини XVII ст.

- Іванович Острозький, Василь-Костянтин Костянтинович Острозький, Адам Кисіль, Іпатій Потій, Йосип Велямин Рутський, Мелетій Смотрицький, Петро Могила;
- *розпізнавати та характеризувати пам'ятки архітектури*, споруджені в стилі ренесанс на теренах сучасної України.

Рекомендований перелік історичних осіб, про діяльність яких учениці/учні можуть самостійно формувати судження на основі навчальних матеріалів і адаптованих джерел (на вибір учительки/учителя): Герасим і Мелетій Смотрицькі, Іван Вишенський, Іван Федорович, Іпатій Потій, Йов Борецький, Йосип Велямин Рутський, Самійло Корецький та ін.

Орієнтовні завдання для практичних і творчих робіт:

- Внести в синхронізовану хронологічну таблицю відомості про Радомську конституцію «Nihil novi» («нічого нового»), битву поблизу міста Орша, Литовські статuti, Пересопницьке Євангеліє, Люблінську унію, акт Варшавської конфедерації, «Генріхові» артикули, вихід друком перших книжок, заснування Острозької слов'яно-греко-латинської школи, Львівської братської школи, Київської (Кієво-Могилянської) колегії тощо.
- Позначити на контурній карті адміністративно-територіальний устрій українських земель у складі Речі Посполитої.
- Виокремити у витягах з Литовських статутів норми, де втілено ідеї рівності вільних людей перед законом, особистої недоторканності, юридичного захисту прав вільної («шляхетної») особи, особистої відповідальності перед законом.
- Схарактеризувати особливості політичної культури Речі Посполитої.
- Охарактеризувати правління королів Сигізмунда I, Сигізмунда II Августа, Стефана Баторія, Сигізмунда III Вази та Владислава IV Вази.
- Описати (усно або письмово) повсякденне життя представників основних верств українського суспільства XVI – першої половини XVII ст.
- Здійснити уявну подорож-екскурсію до історико-культурних пам'яток XVI – першої половини XVII ст., визначити цінності та норми життя, які утверджували автори цих творів мистецтва (архітектури, скульптури, образотворчого мистецтва).

Узагальнення.

Тематичний контроль.

Розділ 2. СТАНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО КОЗАЦТВА (XVI – ПЕРША ПОЛОВИНА XVII ст.)

У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:

Знати:

- *дати* заснування Хортицької, Томаківської, Базавлуцької, Микитинської Січей, час виникнення реєстрового козацького війська, термін чинності «Ординації Війська Запорозького...»;
- *напрямки походів* козаків першої чверті XVII ст.;
- *факти* про участь козаків у війнах Речі Посполитої.

Розуміти:

- *поняття* «Великий кордон», «Великий Луг», «гетьман», «Запорозька Січ», «зимівник», «кіш», «козак», «козацька рада», «козацькі клейноди», «кошовий отаман», «курінь», «низове козацтво», «покозачення», «політична культура», «полк», «реєстрове козацтво», «річкові пороги», «сотня», «уходництво»;
- *передумови і перетворення* козацтва в окремий соціальний стан;
- *затвердження* створення урядом Речі Посполитої реєстрового війська в 70-х роках XVI ст. як початок визнання козацтва новим соціальним станом;
- *становлення* козацького стану як вихідців із різних соціальних груп із різною політичною культурою, цінностями та життєвими стратегіями;
- *причини* козацьких повстань; *характер* козацьких виступів як боротьби за станові права;
- *особливості* залученості козаків до релігійних процесів у Речі Посполитій;
- *роль* вихідців із шляхетського середовища як носіїв річпосполитської політичної культури в боротьбі за станові козацькі права.

Зміст навчально-пізнавальної діяльності:

Походження українського козацтва. Козацькі степові та прикордонні спільноти. Запорозька Січ.

Реєстрове козацтво. Становлення козацького стану.

Походи запорозьких козаків на володіння Кримського ханства та Османської імперії. Запорозько-кримський договір 1624 р. Участь запорозького та реєстрового козацтва у війнах Речі Посполитої. Козацькі повстання.

Козаки в боротьбі за відновлення прав православної церкви.

Ідентичність та політична культура козаків.

Уміти:

- розташувати в хронологічній послідовності відомості про формування козацтва як окремого соціального стану;
- показати на карті об'єкти, що свідчать про формування козацького стану;
- схарактеризувати військово-політичну організацію козацтва;
- описати традиції, звичаї й побут козаків, історико-культурні пам'ятки, пов'язані з козацтвом;
- визначати причини та наслідки: виникнення козацтва і Січей; активності козацтва в морських і суходільних походах у Кримське ханство, Османську імперію, Московське царство; козацьких повстань 1590-х, 1620–1630-х років, Куруківської, Переяславської угод, «Ординації Війська Запорозького...»;
- обґрунтувати свої судження про таких історичних діячів, як Дмитро Гуня, Дмитро Вишневецький, Іван Сулима, Михайло Дорошенко, Павло Павлюк (Бут), Петро Конашевич-Сагайдачний, Северин (Семерій) Наливайко, Яків Остряниця (Острянин) (на вибір учительки/учителя).

Орієнтовні завдання для практичних і творчих робіт:

- Внести в синхронізовану хронологічну таблицю відомості про формування козацького стану: утворення козацьких Січей, укладання козацького реєстру, походи козаків у Кримське ханство, Османську імперію, Московське царство, участь козаків у війнах Речі Посполитої (зокрема Хотинській війні), козацькі повстання, видання «Ординації Війська Запорозького» тощо.
- Позначити на контурній карті об'єкти, наявність яких свідчить про формування козацького стану (перші Січі, міста – осередки козацтва (Черкаси, Трахтемирів, Чигирин), райони козацьких повстань 1590-х, 1620–1630-х років; центри полків згідно з умовами Куруківської угоди).
- Описати (на основі джерел) військове мистецтво, повсякденне життя, традиції й побут козацтва, облаштування Січі.

Міжпредметні зв'язки:

- 8 клас. Українська література. Розділ: *Українські народні думи*. Тема: *Українські народні думи*. «Маруся Богуславка» (Учениця/учень усвідомлює, що любов до

Вітчизни – одна з найбільших людських чеснот. Прагнення до гармонії вчинків із загальнолюдськими цінностями).

- 8 клас. Українська мова. Розділ: *Словосполучення й речення*. Тема: *Речення прості й складні (повторення), двоскладні й односкладні. Граматична помилка та її умовне позначення (практично)* (Учениця/учень складає статті до вікіпедії «Українські козаки: історія й сучасність» з використанням простих і складних, двоскладних і односкладних речень).

Узагальнення.

Тематичний контроль.

Розділ 3. КОЗАЦЬКА РЕВОЛЮЦІЯ СЕРЕДИНИ XVII ст. І ВІЙНА ЗА СУВЕРЕНІТЕТ КОЗАЦЬКОЇ ДЕРЖАВИ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ XVII ст.

У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:

Знати:

- *хронологічні межі* козацької революції середини XVII ст. і війни за суверенітет козацької держави; *дати* укладення Зборівської угоди, «Березневих статей», Гадяцької угоди, Андрусівського перемир'я, Корсунської угоди, «Вічного миру», Карловицького мирного конгресу; проведення «Чорної ради» поблизу Ніжина, здійснення Чигиринських походів;
- *місця* основних подій козацької революції середини XVII ст. і війни за суверенітет козацької держави.

Розуміти:

- *поняття* «Військо Запорозьке / Гетьманщина», «Військо Низове Запорозьке / Запорозька Січ», «козацька держава», «козацька революція», «наказний гетьман», «Руїна», «суверенітет»; *різницю між поняттями* «Військо Запорозьке / Гетьманщина» та «Військо Запорозьке Низове / Запорозька Січ»;
- *сутність* козацької революції, що зумовила створення української козацької держави;
- *еволюцію* повстання Богдана Хмельницького: від боротьби за станові права до війни за суверенну державу;
- *Гадяцьку угоду як спадкоємність* козацько-шляхетського проекту Русі – «третього» складника Речі Посполитої;
- *«Руїну» як боротьбу* різних політично-соціальних проектів розвитку козацької України.

Уміти:

- *розмістити в хронологічній послідовності битви і походи* козацької революції,

Зміст навчально-пізнавальної діяльності:

Передумови і причини козацької революції. Козацько-кримський союз. Події 1648 р. Події 1649 р. Зміна характеру повстання. Зборівський договір. Події 1650–1651 рр. Берестецька битва. Білоцерківський договір. Батозька битва. Жванецька облога. Зовнішня політика: у пошуку союзників (Московське царство, Османська імперія, Молдавське князівство, Шведське королівство). Українсько-московський договір 1654 р.

Гадяцька угода. Московсько-українська війна. Конотопська битва.

Передумови, причини і перебіг «Руїни». Внутрішня боротьба за владу та впливи. Розкол козацької держави. Посягання Московського царства на її суверенітет. Спроби об'єднання Лівобережної та Правобережної Гетьманщини.

Козацька Україна в системі міжнародних відносин.

війн під проводом Богдана Хмельницького та його наступників, рішення про політичні союзи та угоди Війська Запорозького з іншими державами; відомості про змагання українців за зміцнення інститутів держави і збереження державного суверенітету в період «Руїни»;

- *показати на карті кордони української козацької держави, основні напрямки походів і місця битв; простежити на основі карти хід боротьби за утвердження державного суверенітету на теренах сучасної України;*
- *розповісти про перебіг козацької революції середини XVII ст. і війни за суверенітет козацької держави;*
- *зіставити і порівняти умови Зборівського і Білоцерківського договорів, «Березневих статей»;*
- *визначити передумови, причини та наслідки козацької революції середини XVII ст. і війни за суверенітет козацької держави;*
- *проаналізувати відносини Війська Запорозького з державами-сусідами, роль козацької дипломатії в боротьбі за державність;*
- *обґрунтувати свої судження про військово-політичну діяльність таких історичних діячів, як Богдан Хмельницький, Дем'ян Многогрішний, Іван Богун, Іван Брюховецький, Іван Виговський, Іван Самойлович, Іван Сірко, Павло Тетеря, Петро Дорошенко, Юрій Немирич, Юрій Хмельницький.*

Орієнтовні завдання для практичних і творчих робіт:

- *Внести в синхронізовану хронологічну таблицю відомості про битви і походи козацького війська під час козацької революції та війни за суверенітет козацької держави, політичні союзи та угоди Війська Запорозького з іншими державами тощо.*
- *Відобразити на контурній карті перебіг козацької революції та війни за суверенітет козацької держави, зміни її територіальних меж відповідно до міждержавних домовленостей.*

- Розробити порівняльну характеристику особистісних якостей, політичних позицій, військово-політичної (релігійної, культурної) діяльності Адама Кисіля, Богдана Хмельницького, Данила Нечая, Дем'яна Многогрішного, Івана Богуна, Івана Брюховецького, Івана Виговського, Юрія Немирича, Івана Самойловича, Івана Сірка, Йосифа Тукальського-Нелюбовича, Павла Тетері, Петра Дорошенка, Тимоша Хмельницького, Юрія Хмельницького та ін. (на вибір учениці/учня, вибір обґрунтувати).

Міжпредметні зв'язки:

- 8 клас. Українська література. Розділ: *Усна народна творчість*. Тема: *Українські історичні пісні. «Чи не той то Хміль», «Ой Морозе, Морозенку»* (Учениця/учень усвідомлює роль лицарів-оборонців рідної землі від іноземних поневолювачів).

Узагальнення.

Тематичний контроль.

Розділ 4. КОЗАЦЬКА УКРАЇНА (ГЕТЬМАНЩИНА) ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ XVII – ПОЧАТКУ XVIII ст.

У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:

Знати:

- *адміністративно-територіальний устрій*, органи влади, військо, судочинство Війська Запорозького / Гетьманщини;
- *особливості* формування й устрою козацьких полків Слобідської України;
- *зміни статусу і підпорядкування* Запорожжя (Війська Запорозького Низового);
- *дату підпорядкування* Київської православної митрополії московському патріарху.

Розуміти:

- *поняття* «Генеральна рада», «генеральна старшина», «гетьман», «етнічна група», «займанщина», «козацька старшина», «політична еліта», «полк», «Слобідська Україна», «сотня»;
- *сутність* козацько-шляхетських форм державності;
- *Гетьманщину* другої половини XVII – початку XVIII ст. як місце змагань за зміцнення інститутів держави і збереження державного суверенітету.

Уміти:

- *показати на карті* адміністративно-територіальний устрій Гетьманщини, Слобідської України, Запорожжя (Війська Запорозького Низового);
- *схарактеризувати* адміністративно-територіальний, державний, політичний устрій, господарське та повсякденне життя Гетьманщини, Слобожанщини та Запорожжя (Війська Запорозького Низового);

Зміст навчально-пізнавальної діяльності:

Модель і структура козацької держави: територія, устрій, військо, судочинство. Зміна політичної еліти (зі шляхетської на козацьку). Соціальні групи в середовищі козацтва.

Особливості козацького господарювання. Правове і соціальне становище селянства, його категорії. Міста і їхні спільноти, практики самоврядування. Міське господарство.

Етнічні та релігійні групи. Становище православної церкви та її духовенства.

Правобережне козацтво. Слобідська Україна. Запорожжя (Військо Запорозьке Низове).

- *схарактеризувати* нову політичну еліту – козацьку старшину та її роль у боротьбі за збереження і розбудову української державності.

Орієнтовні завдання для практичних і творчих робіт:

- Позначити на контурній карті адміністративно-територіальний устрій Гетьманщини, Слобідської України, територіальні межі Запорозжя (Війська Запорозького Низового).
- Проаналізувати зміст «гетьманських (договірних) статей» (на вибір учительки/учителя), Гадяцької угоди, інших міждержавних договорів; визначити на цій основі устрій української козацької держави, порядок її взаємин із Московським царством, Річчю Посполитою, Кримським ханством, Османською імперією, Молдавським, Трансильванським князівствами, іншими державами та поміркувати, якою мірою кожен з цих документів гарантував права і вольності козацького стану, суверенітет Гетьманщини.
- Дослідити уривки з листувань українських гетьманів із володарями іноземних держав та з гетьманських універсалів як історичні джерела.
- Написати біографічну розвідку про гетьманські й старшинські родини, зокрема про їхніх представниць Гелену Чаплинську, Ганну Сомко, Ганну Золотаренко (на вибір учительки/учителя).
- Дослідити, послуговуючись доступними ресурсами, тогочасні портрети гетьманів та представників козацької еліти як джерела з історії старшинського побуту.

Міжпредметні зв'язки:

- 8 клас. Українська література. Розділ: *Українські історичні пісні*. Тема: *Українські історичні пісні. «Та, ой, як крикнув же козак Сірко»* (Учениця/учень усвідомлює ідеали/чесноти лицарства, сміливості, фізичної, духовної сили наших героїчних предків. Розуміння того, що добра слава про обдаровану людину живе у віках).

Узагальнення.

Тематичний контроль.

Розділ 5. УКРАЇНА ТА РАННЬОМОДЕРНІ ІМПЕРІЇ XVIII ст.

У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:

Знати:

- основні віхи боротьби за збереження української державності;
- хронологічні межі існування Чортмлицької, Кам'янської, Олешківської, Нової (Підпільненської) Січей; *періоди* розгортання опришківського й гайдамацького рухів; *дати* остаточної ліквідації гетьманства і козацького устрою, поділів Речі Посполитої;
- землі України, що потрапили до складу Російської імперії та Австрійської держави внаслідок російсько-турецьких воєн, ліквідації Кримського ханства, поділів Речі Посполитої.

Розуміти:

- *поняття* «академія», «гайдамаки», «козацьке бароко», «козацькі літописи», «Кам'янська Січ», «Коліївщина», «куруци», «Нова (Підпільненська) Січ», «Олешківська Січ», «опришки», «Пакти та конституції законів і вольностей Війська Запорозького» («Конституція Пилипа Орлика» / «Бендерська конституція»), «паланка»;
- *нові геополітичні реалії* XVIII ст.;
- *основні етапи* ліквідації Російською імперією суверенітету козацької держави;
- *наслідки* втручання російського уряду в управління Гетьманщиною за Першої і Другої малоросійських колегій та «Правління гетьманського уряду»;
- *особливості*: 1) втягнення Гетьманщини в події Північної війни та міжнародних відносин початку – середини XVIII ст.; 2) становища Кримського ханства і наслідки втрати його державності;

Зміст навчально-пізнавальної діяльності:

Гетьманщина в період Івана Мазепи та спроба усамостійнення. Конституція Пилипа Орлика. Нова Січ. Спроба реформування Гетьманщини за урядування Данила Апостола і Кирила Розумовського. Остаточна ліквідація Росією політичної та адміністративної автономії Гетьманщини і Слобідської України. Ліквідація Росією Запорозької Січі. Політична культура козацької старшини, «Історія русів» як її квінтесенція.

Втручання Російської імперії у внутрішні справи Речі Посполитої, поступова втрата нею політичного суверенітету. Конфесійне питання як формальний привід для втручання (шляхетські конфедерації та «Коліївщина»). Гетьманщина як частина Речі Посполитої. «Перезаселення» українських земель і ліквідація правобережного козацтва. Опришківський рух. Гайдамаки. Греко-католицька церква як ресурс української ідентичності.

Українські території як вузол протиріч між Російською та Османською імперіями. Становище Кримського ханства і його анексія Російською імперією. Імперська політика Росії щодо Півдня України.

Становище Закарпаття. Закарпатські русини в загонах опришків і куруців. Русини-українці під владою молдавських господарів.

Перший поділ Речі Посполитої як відповідь імперій на спроби модернізації держави королем Станіславом-Августом Понятовським у союзі з по-реформаторськи налаштованою шляхтою. Чотирилітній сейм та спроби відновлення політичного суверенітету. Конституція 3 травня 1791 р. Еволюція Речі Посполитої: від ранньомодерної

- *колонізацію Росією Півдня України як знищення, привласнення, використання вже наявних на тих землях козацької, кримськотатарської, османської інфраструктури, господарства, здобутків;*
- *передумови та причини поділів Речі Посполитої;*
- *внесок Києво-Могилянської колегії (академії) в розвиток освіти;*
- *особливості розвитку культури періоду «козацького бароко».*

Уміти:

- *розташувати в хронологічній послідовності події, що засвідчують наступ на українську державність з боку Російської імперії;*
- *показати на карті території Гетьманщини, Нової Січі, полків Слобідської України, українські землі, які потрапили до складу Російської імперії та Австрійської держави внаслідок російсько-турецьких воєн, ліквідації Кримського ханства, поділів Речі Посполитої; райони розгортання опришківського та гайдамацького рухів;*
- *встановити причини і наслідки скасування гетьманства, ліквідації Запорозької Січі, приєднання Правобережжя, Поділля, Волині та Кримського ханства до Росії; опришківського та гайдамацького рухів;*
- *схарактеризувати політику Російської імперії щодо Речі Посполитої; Російської імперії та Австрійської держави щодо українських земель і українців;*
- *обґрунтувати свої судження про діяльність козацьких гетьманів і кошових отаманів, ватажків селянських виступів, діячів культури другої половини XVII – XVIII ст.;*
- *упізнавати та характеризувати пам'ятки української культури другої половини XVII – XVIII ст.*

держави багатьох народів до національної Польської держави Нового часу. Змарновані сподівання: другий і третій поділи Речі Посполитої. Зміни в приналежності західноукраїнських земель та Правобережної України.

Розвиток української культури другої половини XVII – XVIII ст.

Рекомендований перелік історичних осіб, про діяльність яких учні/учениці можуть формувати самостійні судження на основі навчальних матеріалів і адаптованих джерел: гетьмани Данило Апостол, Іван Мазепа, Іван Скоропадський, Кирило Розумовський, Павло Полуботок, Пилип Орлик, Семен Палій; кошові отамани Кость Гордієнко, Петро Калнишевський; керівники збройних виступів Іван Гонта, Максим Залізняк, Олекса Довбуш; діячі культури Григорій Сковорода, Паїсій Величковський, Феофан Прокопович та інші *(на розсуд учительки/учителя)*.

Завдання для практичних робіт:

- Внести в синхронізовану хронологічну таблицю відомості про гетьманування Івана Мазепи, Пилипа Орлика, Івана Скоропадського, Павла Полуботка, Данила Апостола, Кирила Розумовського, рух опришків, Коліївщину, остаточну ліквідацію гетьманства й Запорозької Січі, Кримського ханства, поділи Речі Посполитої, надання Києво-Могилянській колегії статусу академії, заснування та відновлення діяльності Львівського університету інше *(на розсуд учительки/учителя)*.
- Позначити на контурній карті території Гетьманщини, Нової Січі, полків Слобідської України, землі України, які потрапили до складу Російської імперії та Австрійської держави внаслідок російсько-турецьких воєн, ліквідації Кримського ханства, поділів Речі Посполитої.
- Визначити (використовуючи витяги з козацьких літописів XVII–XVIII ст.) способи та засоби, до яких вдавалися гетьмани, козацька старшина, аби відстояти суверенітет козацької держави.
- Проаналізувати основні напрямки діяльності Пилипа Орлика і «мазепинців» у еміграції.
- Скласти порівняльно-хронологічну таблицю з назвами населених пунктів Півдня України, яким змінили найменування в результаті анексії Росії.
- Написати есе про Марину Мокієвську, Анастасію Скоропадську, Наталію Розумиху (Розумовську) – видатних «старшинок», які доклалися до політичного і культурного життя Гетьманщини *(на розсуд учительки/учителя або учениці/учня)*.
- Здійснити уявну мандрівку до історико-культурних пам'яток України / рідного краю періоду бароко, встановити цінності й норми життя, які утверджували автори цих витворів мистецтва (архітектури, скульптури, образотворчого мистецтва).

Міжпредметні зв'язки:

- 8 клас. Українська література. Розділ: *Українські історичні пісні*. Тема: *Українські історичні пісні. «Максим козак Залізняк»* (Учениця/учень усвідомлює ідеали/чесноти лицарства, сміливості, фізичної, духовної сили наших героїчних предків. Розуміння того, що добра слава про обдаровану людину живе у віках).
- 8 клас. Українська мова. Розділ: *Просте речення. Двоскладне речення*. Тема: *Головні і другорядні члени речення* (Учениця/учень оформлює рубрики, готує стислі описи до проєкту «Українське козацьке бароко в пам'ятках історії та культури»).

Узагальнення.

Тематичний контроль.

Узагальнення до курсу. ІСТОРІЯ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ РАНЬОГО НОВОГО ЧАСУ

У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:

Розуміти:

- *взаємопов'язаність і взаємозалежність процесів господарського, соціального, політичного і культурного життя козацької України та європейських суспільств.*

Уміти:

- *встановити цивілізаційні здобутки українського суспільства Ранньомодерної доби;*
- *визначити внесок українського суспільства XVI – XVIII ст. в загальноєвропейську культурну спадщину;*
- *зіставляти і порівнювати типові процеси і явища європейської та української історії Раннього Нового часу;*
- *оцінити роль козацтва в історії України.*

Орієнтовне завдання для практичних і творчих робіт:

- На підставі укладеної протягом навчального року синхронізованої хронологічної таблиці «Європа в Ранньомодерну добу» сформулювати висновок про місце тогочасної України в загальноєвропейських політичних, господарських і культурних процесах.

Зміст навчально-пізнавальної діяльності:

Особливості суспільно-політичного життя України XVI – XVIII ст. Здобутки українського суспільства. Внесок України у формування європейської цивілізації.

ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ.

9 клас
(35 годин)

Структура курсу

- РОЗДІЛ 1. Європа в час Французької революції та наполеонівських війн.
- РОЗДІЛ 2. Європа та Америка в добу революцій і національного об'єднання (1815–1870 рр.).
- РОЗДІЛ 3. Модернізація країн Європи та Америки в останній третині XIX – на початку XX ст. «Пробудження Азії».
- РОЗДІЛ 4. Міжнародні відносини (друга половина XIX – початок XX ст.).
- РОЗДІЛ 5. Розвиток культури та повсякденне життя (кінець XVIII – початок XX ст.).
- УЗАГАЛЬНЕННЯ ДО КУРСУ. Основні ідеї, здобутки, виклики «довгого» XIX століття.

Розділ 1. ЄВРОПА В ЧАС ФРАНЦУЗЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ ТА НАПОЛЕОНІВСЬКИХ ВІЙН

У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:

Знати:

- хронологічні межі й періодизацію Французької революції, час існування імперії Наполеона I, дату Віденського конгресу й утворення «Священного союзу»;
- напрямки походів Наполеона I.

Розуміти:

- причинний зв'язок між ідеями епохи Просвітництва, кризою «старого порядку» і революцією у Франції;
- Французьку революцію як поштовх до модернізації в соціальній та культурній сферах життя Європи;
- поняття «конституційна монархія».

Уміти:

- показати на карті напрямки походів Наполеона I й територіальні зміни, пов'язані з наполеонівськими війнами та рішеннями Віденського конгресу;
- розкрити передумови і сутність Французької революції;
- визначити вплив Французької революції й політики Наполеона I на розвиток європейських країн;
- пояснити причини краху наполеонівської імперії, наслідки рішень Віденського конгресу;
- обґрунтувати судження про історичне значення Декларації прав людини і громадянина, Цивільного кодексу Наполеона, діяльності Жоржа-Жака Дантона, Максиміліана Робесп'єра, Наполеона I Бонапарта.

Орієнтовні завдання для практичних і творчих робіт:

- Підготувати есе на тему «Права людини і громадянина в якобінській Франції», «Утвердження принципів громадянського рівноправ'я: від Декларації прав людини і громадянина до Цивільного кодексу Наполеона» та ін.

Зміст навчально-пізнавальної діяльності:

Криза «старого порядку» (французьке суспільство наприкінці XVIII ст., доба Просвітництва). Французька революція кінця XVIII ст. Консульство та імперія у Франції. Історичне значення Французької революції. Віденський конгрес. «Священний союз».

- На основі аналізу доступних джерел укласти історичний портрет діяча Французької революції (на вибір учительки/учителя).

Узагальнення.

Тематичний контроль.

Розділ 2. ЄВРОПА ТА АМЕРИКА В ДОБУ РЕВОЛЮЦІЙ І НАЦІОНАЛЬНОГО ОБ'ЄДНАННЯ (1815–1870 рр.)

У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:

Знати:

- *дати* Липневої революції у Франції, збройного виступу декабристів у Росії, «Весни народів», об'єднання Італії та Німеччини, Громадянської війни в США, час розгортання чартистського руху, здобуття незалежності країнами Латинської Америки, Східної (Кримської) війни.

Розуміти:

- *поняття* «аболіціонізм», «Весна народів», «ідеологія», «індустріальне суспільство», «західники», «карбонарії», «консерватизм», «лібералізм», «націоналізм», «нація», «парламентська демократія», «професійна спілка», «реставрація», «слов'янофіли», «соціалізм», «чартистський рух».

Уміти:

- *пояснити вплив* індустріальної революції в Західній Європі на суспільний розвиток світу;
- *схарактеризувати* політичний і соціально-економічний розвиток країн Європи та Америки в першій половині XIX ст., соціальну структуру європейських суспільств, зміни в повсякденному житті;
- *простежити становлення* парламентської демократії в Європі;
- *визначити передумови і наслідки* «Весни народів», об'єднання Італії та Німеччини, Громадянської війни та «Реконструкції» в США;
- *визначити причини* формування національно-визвольних рухів у країнах Європи, національні особливості й наслідки революцій 1848–1849 рр.;

Зміст навчально-пізнавальної діяльності:

Індустріальна революція в країнах Західної Європи та її наслідки. Парламентаризм. Спроби осмислення нової дійсності. Консерватизм, лібералізм, соціалізм. Національна ідея (націоналізм). Повсякденне життя. Парламентські реформи у Великій Британії. Чартизм. Велика Британія – «майстерня світу». Зовнішня і колоніальна політика Великої Британії. Франція в період Реставрації Бурбонів. Революція 1830 р. Липнева монархія. Австрійська імперія доби Клемент фон Меттерніха. «Весна народів». Революції 1848–1849 рр. в Західній і Центральній Європі. Національні рухи слов'янських народів. Об'єднання Німеччини та Італії. Суспільні рухи в Російській імперії в першій половині XIX ст. Громадянська війна у США і «Реконструкція» Півдня. Утворення незалежних держав у Латинській Америці (оглядово).

- *обґрунтувати судження про історичне значення діяльності Авраама Лінкольна, Джузеппе Гарібальді, Камілло Кавура, Отто фон Бісмарка, Сімона Болівара.*

Орієнтовні завдання для практичних і творчих робіт

- Підготувати аналітичну записку (*після пояснень учительки/учителя і відповідно до запропонованої нею/ним схеми*) про суспільні наслідки індустріальної революції, зміни в житті та побуті різних верств населення в ХІХ ст., інше (*на вибір учительки/учителя*).
- На основі аналізу доступних джерел укласти історичний портрет лідера національного руху (*на вибір учительки/учителя*).

Узагальнення.

Тематичний контроль.

Розділ 3. МОДЕРНІЗАЦІЯ КРАЇН ЄВРОПИ ТА АМЕРИКИ В ОСТАННІЙ ТРЕТИНІ ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ ст. «ПРОБУДЖЕННЯ АЗІЇ»

У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:

Знати:

- час парламентських реформ у Великій Британії, «великих реформ» у Росії, «доби Мейдзі» в Японії, Молодотурецької і Сінхайської революцій;
- дати утворення дуалістичної Австро-Угорщини, Російської революції, столипінських реформ.

Розуміти:

- вплив результатів французько-пруської війни на суспільний розвиток Франції та Німеччини;
- поняття «антимонopolне законодавство», «гомруль», «дискримінація», «домініон», «дуалістична монархія», «експансіонізм», «індустріалізація», «картель», «колоніальна імперія», «монополія», «пробудження Азії», «сегрегація», «синдикат», «суфражизм», «трест», «фемінізм».

Уміти:

- показати на карті напрямки колоніальної експансії й колоніальні володіння Великої Британії, Франції та Німеччини, території незалежних держав на Балканах, Японію, Китай, Османську імперію;
- характеризувати тенденції суспільно-політичного та економічного розвитку країн Європи та Північної Америки, парламентські реформи у Великій Британії, «великі реформи» в Російській імперії, особливості розвитку Австро-Угорщини;
- визначити причини і наслідки індустріалізації, монополізації провідних галузей економіки, переходу Німецької

Зміст навчально-пізнавальної діяльності:

Монополізація економіки. Зростання ролі держави в суспільному житті. Завершення формування індустріального суспільства в розвинених країнах світу. Французько-пруська війна та її наслідки. Третя республіка у Франції. Німецька імперія. Перехід Німеччини до «світової політики». Втрата Великою Британією промислової першості. Посилення колоніальної експансії. Голод в Ірландії 1845–1849 рр. Ліберальні реформи Девіда Ллойд Джорджа. Економічне піднесення США. Антитрестівське законодавство. Експансіонізм. Режим сегрегації в південних штатах. «Справедливий курс» Теодора Рузвельта. «Нова демократія» Вудро Вільсона. «Великі реформи» в Росії. Колоніальна політика Російської імперії. Революція 1905–1907 рр. Столипінські реформи. Австро-Угорщина – дуалістична монархія. Утворення нових незалежних держав на Балканах. «Доба Мейдзі» в Японській імперії. Початок японської територіальної експансії. Сінхайська революція. Спроби модернізації Османської імперії.

імперії до «світової політики», впровадження антитрестівського законодавства в США, російських реформ 1860–1870-х рр., Російської революції 1905–1907 рр., столипінських реформ, національних рухів слов'янських народів;

- *пояснити причини* відмінностей у темпах розвитку країн Європи та Америки, сутність революції Мейдзі, Молодотурецької й Сінхайської революцій;
- *обґрунтувати судження* про історичне значення діяльності королеви Вікторії, Девіда Ллойд Джорджа, Жоржа Клемансо, Олександра II, Отто фон Бісмарка, Сунь Ятсена, Теодора Рузвельта, Франца-Йосифа I.

Орієнтовні завдання для практичних і творчих робіт:

- Укласти порівняльну таблицю реформаторських заходів, які здійснювали під впливом модернізаційних процесів у ХІХ – на початку ХХ ст. уряди Росії, Австро-Угорщини, Німеччини, Франції, Великої Британії, Італії (*на вибір учительки/учителя*).
- Підготувати пояснення, чому впродовж ХІХ ст. відбулася еволюція європейського соціалістичного руху від радикальних до поміркованих форм і легальної парламентської діяльності.
- На підставі доступних текстових і візуальних джерел підготувати замітку (репортаж) про суперечливі наслідки колоніальної політики для метрополій і країн Азії та Африки.

Узагальнення.

Тематичний контроль.

Розділ 4. МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ (ДРУГА ПОЛОВИНА ХІХ – ПОЧАТОК ХХ ст.)

У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:

Знати:

- час створення Троїстого союзу і Антанти.

Розуміти:

- поняття «військово-політичний союз/блок», «геополітика», «метрополія», «мілітаризація».

Уміти:

- показати на карті країни Троїстого союзу й Антанти, колоніальні володіння і сфери впливу великих держав (метрополій);
- характеризувати основні тенденції міжнародних відносин у другій половині ХІХ – на початку ХХ ст.;
- пояснити причини міжнародних криз і збройних конфліктів початку ХХ ст., створення військово-політичних блоків;
- визначити наслідки боротьби європейських держав, США та Японії за перерозподіл світу;
- пояснити місце України в геополітичних стратегіях Російської, Німецької, Австро-Угорської імперій на зламі ХІХ–ХХ ст.

Орієнтовне завдання для практичних і творчих робіт:

- Простежити (за доступними історичними джерелами) динаміку міжнародних відносин у другій половині ХІХ – на початку ХХ ст., результати міркувань представити в резюме.

Узагальнення.

Тематичний контроль.

Зміст навчально-пізнавальної діяльності:

Міжнародні відносини наприкінці ХІХ ст. Утворення військово-політичних блоків – Троїстий союз і Антанта. Початок боротьби за переділ колоніального світу. Міжнародні кризи та збройні конфлікти на початку ХІХ ст. Україна в геополітичних планах Російської, Німецької, Австро-Угорської імперій на зламі ХІХ–ХХ ст.

Розділ 5. РОЗВИТОК КУЛЬТУРИ І ПОВСЯКДЕННЕ ЖИТТЯ (КІНЕЦЬ XVIII – ПОЧАТОК XX ст.)

У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:

Знати:

- важливі для сучасності наукові й технічні винаходи, здійснені впродовж «довгого» XIX ст.;
- найвідоміші правові пам'ятки кінця XVIII – початку XX ст.;
- основні наукові й культурні центри Європи та США.

Розуміти:

- тенденції розвитку культури, основні стилі мистецтва, зміни в житті та світогляді людей упродовж «довгого» XIX ст.;
- поняття «еклектика», «імпресіонізм», «класицизм», «масове виробництво», «масова культура», «модерн», «реалізм», «романтизм».

Уміти:

- характеризувати досягнення науки і техніки, духовної культури в провідних країнах світу, зміни у світогляді й повсякденному житті;
- визначити прояви взаємодії культур народів Європи, Америки, Азії та Африки.

Орієнтовні завдання для практичних і творчих робіт:

- Підготувати презентацію «Повсякденне життя людей на початку XX ст.».
- Зібрати й укласти в таблиці перелік фактів, які свідчать про зародження в XIX ст. масової культури / масового виробництва.

Міжпредметні зв'язки:

- 9 клас. Зарубіжна література. Розділ: *Бароко і класицизм*. Тема: *Бароко як доба і художній напрям у європейській літературі й мистецтві. Видатні представники європейського бароко та їхні здобутки* (Учениця/учень розповідає про чинники формування класицизму, розрізняє істинні та фальшиві цінності, розуміє необхідність шанобливого ставлення до людини незалежно від її соціального стану).
- 9 клас. Зарубіжна література. Розділи: *Просвітництво, Романтизм, Реалізм* (Учениця/учень розуміє специфіку сприйняття дійсності та цивілізаційних зрушень в умовах модернізаційних процесів XIX ст.).

Узагальнення.

Тематичний контроль.

Узагальнення до курсу. ОСНОВНІ ІДЕЇ, ЗДОБУТКИ, ВИКЛИКИ «ДОВГОГО» ХІХ СТОЛІТТЯ

У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:

Знати:

- хронологічні межі «довгого» ХІХ ст. і його внутрішню періодизацію;
- взаємопов'язаність і взаємозалежність процесів господарського, соціального, політичного і культурного розвитку українського та інших європейських суспільств у ХІХ ст.

Розуміти:

- поняття «модернізація».

Уміти:

- характеризувати основні тенденції політичного, соціально-економічного та культурного розвитку світу впродовж «довгого» ХІХ ст.;
- визначити внесок українського суспільства в загальноєвропейську культурну спадщину ХІХ ст.;
- зіставити типові явища і процеси європейської та української історії в ХІХ – на початку ХХ ст.;
- оцінювати історичні події ХІХ ст. з позиції формування «першого покоління» прав і свобод людини;
- висловлювати судження щодо значення «довгого» ХІХ ст. для подальшого розвитку світу.

Зміст навчально-пізнавальної діяльності:

«Довге» ХІХ століття: основні ідеї, здобутки, виклики. Особливості української історії ХІХ ст. Внесок українського суспільства в загальноєвропейську культурну спадщину ХІХ ст.

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ.

9 клас
(52 години)

Структура курсу

- ВСТУП. «Довге» ХІХ століття в історії України: територія, населення, влада.
- РОЗДІЛ 1. Українські землі в складі Російської імперії наприкінці ХVІІІ – у першій половині ХІХ ст.
- РОЗДІЛ 2. Українські землі в складі Австрійської імперії наприкінці ХVІІІ – у першій половині ХІХ ст.
- РОЗДІЛ 3. Повсякденне життя та культура України кінця ХVІІІ – першої половини ХІХ ст.
- РОЗДІЛ 4. Українські землі в складі Російської імперії в другій половині ХІХ ст.
- РОЗДІЛ 5. Українські землі в складі Австро-Угорщини в другій половині ХІХ ст.
- РОЗДІЛ 6. Україна на початку ХХ століття перед викликами модернізації.
- РОЗДІЛ 7. Повсякденне життя та культура України в середині ХІХ – на початку ХХ ст.

ВСТУП. «ДОВГЕ» ХІХ СТОЛІТТЯ В ІСТОРІЇ УКРАЇНИ: ТЕРИТОРІЯ, НАСЕЛЕННЯ, ВЛАДА

У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:

Знати:

- *хронологічні межі та ознаки Нового часу, час включення українських територій до складу Російської та Австрійської імперій;*
- *адміністративно-територіальний устрій українських земель у складі Російської та Австрійської імперій;*
- *чисельність, соціальний і національний склад населення України в ХІХ ст.*

Розуміти:

- *поняття: «довге» ХІХ століття», «модернізація», «національне відродження»;*
- *головні цілі та сутність політики Російської та Австрійської імперій на території України;*
- *зумовленість густоти залюднення природно-географічними та економічними чинниками;*
- *вплив подій (зокрема Французької революції 1789 р.) і тенденцій європейської історії на розвиток України;*
- *ХІХ століття як час суспільної модернізації, соціальних і національних рухів у Європі;*
- *модернізацію як перехід від традиційного аграрного до сучасного індустріального та урбанізованого суспільства.*

Уміти:

- *обґрунтувати хронологічні межі історичного («довгого») ХІХ ст.;*
- *показати на карті українські території в складі Російської та Австрійської імперій;*
- *схарактеризувати політичне і соціальне становище України на зламі ХVІІІ–ХХ ст.;*

Зміст навчально-пізнавальної діяльності:

Ранній Новий час в історії України: здобутки і втрати. Відлуння європейських подій ХVІІІ ст. в Україні. Вплив Французької революції на ідейний клімат Центрально-Східної Європи.

Між двома імперіями: Україна на політичній карті Європи на зламі ХVІІІ–ХІХ ст. Адміністративно-територіальний устрій українських територій у складі Російської та Австрійської імперій. Російське самодержавство як політична система.

Українська територія та її залюдненість: чисельність, соціальний і національний склад населення. Іншоетнічні групи на українській території: поляки, росіяни, кримські татари, євреї, німці та ін. Запровадження «смуги осілості» для євреїв під російської України.

«Довге» ХІХ століття: період модернізації та національних рухів у Європі. Ознаки модернізації. Україна в ХІХ столітті: між традиційним укладом життя та викликами модернізації.

- *пояснити чинники та механізми змін у чисельності, соціальному й національному складі населення України.*

Орієнтовні завдання для практичних і творчих робіт:

- Підготувати повідомлення (або есе) про європейські зв'язки України в Ранній Новий час.
- Зіставити (усно або письмово) оглядові карти з історії України, зокрема адміністративно-територіального устрою: станом на середину XVIII ст. і на початок XIX ст.

Міжпредметні зв'язки:

- 9 клас. Українська мова. Розділ: *Складне речення, його ознаки*. Тема: *Складно-сурядне речення, його будова й засоби зв'язку* (Учениця/учень пише есе «Які новітні засоби вияву творчості: на папері, полотні, у блогосфері – мені найбільше імпонують?»).

Розділ 1. УКРАЇНСЬКІ ЗЕМЛІ В СКЛАДІ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ НАПРИКІНЦІ XVIII – У ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ XIX ст.

У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:

Знати:

- *назви і час існування козацьких формувань: Задунайська Січ, Азовське козацьке військо, Чорноморське/Кубанське козацьке військо; час початку індустріальної революції в Україні, польського Листопадового повстання, діяльності Кирило-Мефодіївського братства.*

Розуміти:

- *поняття: «індустріальна революція (промисловий переворот)», «національна ідентичність», «національний рух» («національне відродження»);*
- *вплив індустріальної революції на розвиток міст, торгівлі, транспорту, соціальну структуру суспільства;*
- *роль Харківського і Київського університетів як центрів українського національного відродження;*
- *вплив польського національно-визвольного руху на суспільні настрої в Україні;*
- *програмні положення та ідейні засади діяльності Кирило-Мефодіївського братства;*
- *зв'язки між соціальними і національними рухами.*

Уміти:

- *показати на карті зміни української території наприкінці XVIII – у першій половині XIX ст., місця діяльності політичних і національно-культурних організацій, території, охоплені соціальними протестами;*
- *схарактеризувати політичний і соціально-економічний стан підросійської України, особливості першого*

Зміст навчально-пізнавальної діяльності:

Нові російські порядки: імперське освоєння українського простору. Козацтво після ліквідації Запорозької Січі та Гетьманщини. Чиновницький апарат у відносинах з центральною імперською владою і місцевим населенням.

Французько-російська війна 1812 р. та плани Наполеона I щодо Східної Європи. Українські ополченські полки в російській армії та мешканці України на боці Наполеона I в легіоні Яна Домбровського.

Соціальні та економічні зміни: криза кріпосницької системи, розмивання станових перегородок. Шляхетсько-дворянська верства. Життя сільської громади. Міщани: ремісники, торговці, підприємці. Початок індустріальної революції. Нова модель соціально-економічного розвитку Півдня України. Порто-франко Одеси.

Початок українського національного руху («національне відродження»): козацько-старшинський етап. Асимілятори і традиціоналісти. Новгород-Сіверський гурток автономістів. Харківський осередок українського руху.

Формування сучасної національної ідентичності. Нове покоління українських патріотів: Микола Костомаров, Пантелеймон Куліш, Тарас Шевченко Кирило-Мефодіївське братство та ідея всеслов'янської республіки-федерації.

Нації та націоналізм у сприйнятті людей XIX століття. Політичне та етнічне розуміння нації. Соціальні та політичні рухи. Польське повстання 1830–1831 рр. і його наслідки для України. «Українське питання» в баченні російської влади й громадськості. Імперська «теорія

етапу індустріальної революції, розгортання українського національного руху, діяльність Кирило-Мефодіївського братства;

- *пояснити вплив* індустріальної революції на соціально-економічний розвиток України, значення діяльності Кирило-Мефодіївського братства для національного руху;
- *визначити розбіжності* в цілях українського, польського (національних) і російського (опозиційного до самодержавства) рухів на території України;
- *обґрунтувати судження* про історичне значення діяльності Івана Котляревського, Миколи Костомарова, Пантелеймона Куліша, Тараса Шевченка.

офіційної народності» («православ'я – самодержавство – народність»). Ліквідація Греко-католицької церкви в Російській імперії.

Орієнтовні завдання для практичних і творчих робіт

- Проаналізувати (усно або письмово) програмні документи Кирило-Мефодіївського братства під кутом зору відображення в них минулого/майбутнього України або/і з позиції формування прав і свобод людини.
- Проаналізувати (усно або письмово) літературні твори Тараса Шевченка в контексті розвитку українського національного руху.

Міжпредметні зв'язки:

- 9 клас. Українська література. Розділ: *Українська література доби Ренесансу і доби Бароко*. Тема: «Історія русів» (Учениця/учень розуміє значення «Історії русів» для української культури цього часу).
- 9 клас. Українська література. Розділ: *Нова українська література*. Тема: *Нова українська література. Іван Котляревський. «Енеїда» (скорочено), «Наталка Полтавка»* (Учениця/учень розуміє роль спадщини нової української літератури для національного самоусвідомлення).
- 9 клас. Українська література. Розділ: *Література українського романтизму* (Учениця/учень розуміє зв'язок між ідеями Просвітництва, романтизмом та діяльність осередків національного відродження в Наддніпрянській Україні).

Узагальнення.

Тематичний контроль.

Розділ 2. УКРАЇНСЬКІ ЗЕМЛІ В СКЛАДІ АВСТРІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ НАПРИКІНЦІ ХVІІІ – У ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ ст.

У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:

Знати:

- історичні обставини включення українських територій (Галичини, Буковини, Закарпаття) до Габсбурзької монархії;
- період діяльності «Руської трійці», хронологічні межі «Весни народів».

Розуміти:

- поняття: «будителі», «Весна народів», «освічений абсолютизм»;
- причини, які зумовили провідну роль Греко-католицької церкви і духовництва в українському русі Галичини;
- ідейні засади діяльності гуртка «Руська трійця», Головної Руської ради;
- історичне значення альманаху «Русалка Дністровая».

Уміти:

- показати на карті Галичину, Буковину й Закарпаття в складі Австрійської імперії;
- схарактеризувати політичний і соціально-економічний стан українських регіонів у складі монархії Габсбургів, реформи періоду «освіченого абсолютизму» та їхній вплив на українське населення;
- визначити напрями і результати діяльності «Руської трійці», досягнення революції 1848–1849 рр., роль греко-католицького духовництва в житті західноукраїнського суспільства, особливості українського руху в Закарпатті та Буковині;
- обґрунтувати судження про історичне значення діяльності Івана Могильницького, Лук'яна Кобилиці, Маркіяна Шашкевича, Олександра Духновича.

Зміст навчально-пізнавальної діяльності:

Адміністративно-територіальний устрій українських регіонів у складі Австрійської імперії. Соціальний та етнічний склад населення. Організація імперської влади. Реформи Марії Терезії та Йосифа II. «Освічений абсолютизм».

Початки українського національного руху в Австрійській імперії. Закарпатські «будителі». Товариство галицьких греко-католицьких священників. Національна діяльність Греко-католицької церкви. Гурток «Руська трійця». Дискусія про абетку (кирилиця чи латиниця) в Галичині.

«Весна народів» та суголосні їй події в Галичині, Буковині й Закарпатті в 1848–1849 рр. Скасування панщини. Перша політична організація українців – Головна Руська рада – та її національна програма. Газета «Зоря Галицька». Українці в австрійському парламенті.

Орієнтовні завдання для практичних і творчих робіт:

- Підготувати повідомлення про історію альманаху «Русалка Дністровая», проаналізувати його зміст під кутом зору ідейного та емоційного наповнення, важливого для розвитку національного руху.
- Підготувати уявний допис до газети «Зоря Галицька» з позиції сучасника революційних подій 1848 р., поборника прав людини.

Міжпредметні зв'язки:

- 9 клас. Українська література. Розділ: *Література українського романтизму*. Тема: *Осередки романтичного руху в Західній Україні («Руська трійця»)* (Учениця/учень усвідомлює, що романтик – духовно багата, творча людина. Виховання шанобливого ставлення до засад народної моралі й етики: працелюбності, щирості, любові й поваги до батьків. Краса вірності в коханні).

Узагальнення.

Тематичний контроль.

Розділ 3. ПОВСЯКДЕННЕ ЖИТТЯ ТА КУЛЬТУРА УКРАЇНИ КІНЦЯ ХVІІІ – ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ ст.

У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:

Знати:

- *дати* відновлення діяльності Львівського університету, заснування університетів у Харкові та Києві, ліцеїв у Кременці, Одесі, гімназії вищих наук у Ніжині, виходу друком «Енеїди» Івана Котляревського, «Кобзаря» Тараса Шевченка.

Розуміти:

- *поняття*: «класицизм», «національна культура», «романтизм»;
- *гасло* «пробудження/відродження» (мови, традицій тощо) як поштовх до національних рухів народів, які не мали власної державності;
- *суперечності* розвитку української культури під впливом модернізаційних процесів і політики Російської та Австрійської імперій;
- *причинно-наслідковий зв'язок* між модернізаційними процесами та змінами в житті й побуті людини;
- *значення* історичних пам'яток, фольклору й етнографії, літературних та історичних творів у становленні української національної ідентичності.

Уміти:

- *схарактеризувати розвиток* освіти, науки й культури в Україні, *формування* нової української літератури та сучасної літературної мови;
- *визначити особливості* розвитку освіти, науки й культури, *причини і наслідки* культурних зрушень, *особливості* повсякденного життя;
- *пояснити зумовленість* культурних процесів потребами національного

Зміст навчально-пізнавальної діяльності:

Повсякденне життя сільського і міського населення. Сільська та міська забудова (приватний і громадський простори). Житло і побут дворян (шляхтичів), купців, міщан, селян. Одяг. Гігієна. Емансипація селянства. Становище жінки.

Умови розвитку освіти й культури в Україні. Імперська політика в галузі освіти й науки. Університети в Україні (Львівський, Харківський, Київський): освітнє, наукове, соціальне та політичне призначення. Елітарні навчальні заклади університетського типу: Кременецький ліцей, Рішельєвський ліцей в Одесі, Ніжинська гімназія вищих наук князя Безбородька. Інтелектуальні співтовариства.

Становлення сучасної української літературної мови. «Енеїда» Івана Котляревського – перший твір нової української літератури. Націєтворча роль літературних та історичних праць. Теми та образи української романтичної літератури та історичної белетристики. Тарас Шевченко і його «Кобзар».

Музика, театр, образотворче мистецтво та архітектура у світлі культурно-мистецьких течій класицизму і романтизму та розвитку національного руху. Національно-культурне життя поляків, росіян, євреїв, німців, кримських татар на теренах України. Єврейські «штетли».

розвитку, суперечливі наслідки модернізаційних процесів для розвитку національної освіти і культури;

- *розпізнати й описати пам'ятки* архітектури та образотворчого мистецтва, створені під впливом художніх принципів класицизму і романтизму;
- *узагальнити діяльність* Василя Каразіна, Григорія Квітки-Основ'яненка, Івана Котляревського, Миколи Гоголя, Михайла Максимовича, Михайла Остроградського, Пантелеймона Куліша, Петра Гулака-Артемівського, Тараса Шевченка.

Орієнтовні завдання для практичних і творчих робіт:

- Підготувати мініпроект про повсякденне життя мешканців України (селян, міщан, торговців, поміщиків) у першій половині XIX ст.
- Підготувати і здійснити віртуальну мандрівку «Пам'ятки образотворчого мистецтва та архітектури України першої половини XIX ст.»
- Підготувати план доповіді «Наш край у кінці XVIII – першій половині XIX ст.»

Міжпредметні зв'язки:

- 9 клас. Українська література. Розділ: *Тема жіночої долі у творчості Тараса Шевченка*. Тема: «Катерина», «Наймичка», «У нашій раї на землі...» (Учениця/учень шанобливо ставиться до жінки в усіх її іпостасях (жінка-мати, жінка-кохана)).
- 9 клас. Українська література. Розділ: *Нова українська література*. Тема: *Іван Котляревський*. «Енеїда», «Наталка Полтавка» (Учениця/учень пояснює алузію на події історії України, розуміє необхідність відстоювати людську гідність, власні принципи).
- 9 клас. Українська література. Розділ: *Пантелеймон Куліш*. Тема: *Пантелеймон Куліш*. «Чорна рада» (Учениця/учень усвідомлює значення ініціативності, наполегливості й працьовитості для досягнення поставленої мети. Прагнення до справедливості, лицарства, щирості, вірності почуттю й обов'язку).
- 9 клас. Українська мова. Розділ: *Текст як одиниця мовлення й продукт мовленнєвої діяльності*. Тема: *Текст, його основні ознаки* (Учениця/учень створює текст-розповідь про людину, яку вважає взірцем інтелігентності з поясненням, які чесноти цієї особи є найціннішими для суспільства, план сприйнятого на слух науково-навчального тексту).

Узагальнення.

Тематичний контроль.

Розділ 4. УКРАЇНСЬКІ ЗЕМЛІ В СКЛАДІ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ ст.

У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:

Знати:

- *хронологічні межі* Східної (Кримської) війни, *дати* скасування кріпацтва і панщини в Російській імперії, будівництва залізниці Одеса–Балта, створення Київської громади, Південно-Західного відділу Російського географічного товариства, «Братства (Братерства) тарасівців», ухвалення Валуєвського циркуляру та Емського указу.

Розуміти:

- *поняття*: «громадівський рух», «земство», «індустріалізація», «інтелігенція», «урбанізація»;
- *особливості* проведення «великих реформ» 1860–1870-х рр. на території України;
- *причинно-наслідкові зв'язки* між аграрними реформами і розгортанням індустріальної революції, розвитком міст, залізничного будівництва, змінами в соціальній структурі населення;
- *роль* різночинної інтелігенції в розвитку українського національного руху та осучасненні (модернізації) суспільства;
- *спрямованість* українського руху на формування модерної нації;
- *вплив* заборонних актів російської імперської влади (Валуєвського циркуляру, Емського указу) на розвиток українського руху;
- *зародження та поширення* серед єврейської інтелігенції ідеології сіонізму як *основи* збереження єврейської національної ідентичності в умовах посилення з боку імперської влади антисемітських настроїв;

Зміст навчально-пізнавальної діяльності:

Україна в контексті міжнародних політичних подій середини ХІХ ст. Східна (Кримська) війна 1853–1856 рр. як поштовх до реформ у Російській імперії. Українці у Східній (Кримській) війні.

Ліквідація кріпацтва та реформи 1860–1870-х рр. Модернізація промисловості й сільського господарства. Торгівля. Втягнення підприємств України в імперський ринок. Урбанізація. Будівельна лихоманка. Зміни в транспортному сполученні: пароплавні компанії і розбудова залізничної мережі.

Зміни в соціальній структурі населення. Становлення української інтелігенції. Розширення сфери застосування найманої праці. Формування робітництва. Труднощі адаптації селян до міських умов життя. Українські підприємці. Взаємини між підприємцями і найманими робітниками.

Український національний рух: академічно-громадівський етап. Хлопомани і громадівський рух. Київська громада. Південно-Західний відділ Російського географічного товариства. Молоді громади. «Братство (Братерство) тарасівців». Ідейні основи українського руху: Володимир Антонович і Михайло Драгоманов. Реакція російської громадськості й імперської влади на розвиток українського руху: Валуєвський циркуляр і Емський указ.

Польський, єврейський та кримськотатарський рухи в Україні. Польське повстання 1863–1864 рр. та його наслідки для поляків і українців. Громадсько-політичне та культурне життя єврейського населення. Сіонізм. Кримськотатарське національне відродження.

- культурно-просвітницьке *спрямування* кримськотатарського національного руху.

Уміти:

- *схарактеризувати особливості* соціально-економічних перетворень в Україні в пореформений період, погляди і діяльність громадівців 1860–1890-х рр.;
- *визначити причини й наслідки* селянської реформи 1861 р., особливості інституційного етапу в розвитку українського руху, значення громадівського руху;
- *пояснити роль і місце* України в господарському житті Російської імперії;
- *схарактеризувати* кримськотатарське національне відродження;
- *обґрунтувати судження* про історичне значення діяльності Володимира Антоновича, Ісмаїла Гаспринського, Михайла Драгоманова, Олександра Кониського.

Орієнтовні завдання для практичних і творчих робіт:

- Проаналізувати політику російської імперської влади в Україні на підставі Валуєвського циркуляру, Емського указу та інших доступних офіційних актів (*на вибір учительки/учителя*) та підготувати відповідне резюме.
- Проаналізувати програмні засади й форми організації українського руху на підставі публікацій його лідерів, офіційних документів, спогадів (*на вибір учительки/учителя*) та підготувати відповідне резюме.
- Підготувати повідомлення «Історії успіху: українські підприємці XIX ст.», «Пам'ятки політичної/правової думки в Україні XIX ст.» та ін.

Узагальнення.

Тематичний контроль.

Розділ 5. УКРАЇНСЬКІ ЗЕМЛІ У СКЛАДІ АВСТРО-УГОРСЬКОЇ ІМПЕРІЇ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ ст.

У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:

Знати:

- *дати* утворення товариства «Просвіта», Товариства імені Шевченка, Русько-української радикальної партії, Української національно-демократичної партії.

Розуміти:

- *поняття*: «кооперативний рух», «народовці/українофіли», «нова ера», «органічна праця», «радикали», «русофіли/москвофіли», «український П'ємонт»;
- *особливості* соціально-економічного і політичного розвитку українських регіонів у складі Австро-Угорської імперії.

Уміти:

- *схарактеризувати мету й діяльність* товариства «Просвіта», Товариства імені Шевченка (літературного, а пізніше – наукового);
- *пояснити роль і місце* українських регіонів у господарському житті Австро-Угорської імперії, причини виникнення радикального руху, причини і наслідки трудової еміграції;
- *роль* конституційно-парламентської системи в розвитку національних рухів народів Австро-Угорської імперії (зокрема українського);
- *визначити напрями* діяльності перших українських політичних партій у Галичині, *мету і наслідки* кооперативного руху;
- *історичну зумовленість* ідеї «соборної України» – національної єдності підросійських і підавстрійських частин української території;

Зміст навчально-пізнавальної діяльності:

Зміни в політичному становищі західно-українських регіонів у зв'язку з перетворенням Австрійської імперії на Австро-Угорську, запровадженням конституційно-парламентського устрою та децентралізацією. «Українське питання» в політиці австрійської влади.

Національно-політичні й культурні течії в українському русі Галичини і Буковини: русофіли («москвофіли») і народовці («українофіли»). Гасло «органічної праці». Налагодження контактів Київської громади з галицькими народовцями. Зародження ідеї «соборної України». Радикальний рух у Галичині.

Зростання української політичної активності. Українсько-польське суперництво в Галичині. Українське представництво в Галицькому сеймі та австрійському парламенті у Відні. Народовська політика «нової ери». Утворення політичних товариств і політичних партій.

Особливості соціально-економічного розвитку західноукраїнських регіонів. По-реформені (після скасування панщини в 1848 р.) зміни в становищі селянства. Нафтова промисловість Дрогобиччини. Кооперативний рух. Трудова еміграція.

- *обґрунтувати судження* про історичне значення діяльності Івана Франка, Олександра Барвінського, Юліана Бачинського, Юліана Романчука, Юрія Федьковича.

Орієнтовні завдання для практичних і творчих робіт:

- Підготувати повідомлення про культурне життя поляків/євреїв/німців (*на вибір учительки/учителя*) на території України в ХІХ ст.
- Скласти порівняльну таблицю розвитку українського руху в Російській та Австро-Угорській імперіях у ХІХ ст.

Узагальнення.

Тематичний контроль.

Розділ 6. УКРАЇНА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ ПЕРЕД ВИКЛИКАМИ МОДЕРНІЗАЦІЇ

У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:

Знати:

- *дати* створення Революційної української партії (РУП), утворення в Російській імперії Державної думи, проведення виборчої реформи в Австро-Угорській імперії (запровадження загального виборчого права).

Розуміти:

- *поняття*: «страйк», «народне віче», «монополія», «політизація національного руху», «ксенофобія»;
- *тенденції й протиріччя* соціально-економічної та суспільно-політичної модернізації України початку ХХ ст.;
- *вплив* Російської революції 1905–1907 рр. на український національний рух у Російській імперії;
- *значення* австрійського конституційно-парламентського устрою для розвитку українського руху.

Уміти:

- *схарактеризувати* соціально-економічні зміни в Україні на зламі ХІХ–ХХ ст., *діяльність* політичних партій та інших національних організацій, український національний рух у період Російської революції 1905–1907 рр., *боротьбу* українців за реформу виборчої системи в Австро-Угорщині;
- *визначити і пояснити цілі та особливості* проведення в Україні столипінської аграрної реформи;
- *пояснити причини і визначити наслідки* посилення тиску російської влади на український національний рух у 1907–1914 рр.;

Зміст навчально-пізнавальної діяльності:

Населення України на початку ХХ ст. Індустріальна модернізація. Міста як осередки великого підприємництва, торгівлі та фінансів. Економічна криза 1900–1903 рр. Розвиток монополій. Регіональна спеціалізація промисловості й сільського господарства. Проведення в Україні столипінської аграрної реформи. Переселенські рухи.

Український національний рух: політичний етап. Радикалізація руху. Автономістська й самостійницька течії в національному русі. Розбудова політичних партій. Утворення національних організацій культурно-освітнього та військово-спортивного спрямування. «Націоналізація» селянства.

Консолідація української нації. Українці в Російській революції 1905–1907 рр. Боротьба українців за реформу виборчої системи в Австро-Угорській імперії. Українське представництво в російській Державній думі та австрійських парламентських установах – Галицькому сеймі і Державній раді.

Український національний рух і його опоненти в умовах пореволюційної (столипінської) реакції 1907–1914 рр. Товариство українських поступовців. Посилення імперського тиску з боку російської влади. Діяльність чорносотенців. Антиєврейські погроми. «Справа Бейліса». Посилення соціальної і політичної напруженості.

- *обґрунтувати судження про історичне значення діяльності Євгена Чикаленка, Івана Боберського, Кирила Трильовського, Костя Левицького, Миколи Міхновського, Михайла Грушевського.*

Орієнтовні завдання для практичних і творчих робіт:

- Підготувати доповіді «Українська політична думка: між федералізмом і самостійністю», «Правозахисні аспекти в діяльності лідерів українського національного руху» та ін.
- Спираючись на доступні джерела, встановити залежність між модернізацією повсякденного життя і трудовою еміграцією.
- Укласти порівняльну таблицю «Ідеї автономії та самостійності в програмах українських політичних партій Наддніпрянщини/Галичини».
- Проаналізувати програмні документи товариства «Просвіта»/«Сокіл»/«Січ» (на вибір учительки/учителя) та укласти уявний план діяльності його міського (сільського, гімназійного) осередку в Галичині на початку ХХ ст.

Узагальнення.

Тематичний контроль.

Розділ 7. ПОВСЯКДЕННЕ ЖИТТЯ ТА КУЛЬТУРА УКРАЇНИ В СЕРЕДИНІ ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ ст.

У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:

Знати:

- *дати* створення університетів в Одесі й Чернівцях, перетворення літературного Товариства імені Шевченка на наукове, обрання Андрея Шептицького митрополитом Греко-католицької церкви.

Розуміти:

- *поняття*: «емансипація», «меценат», «реалізм», «секуляризація», «український модерн/модернізм»;
- *суперечливість* умов, у яких розвивалася українська культура (залежність від національної політики імперій);
- *роль* науки, освіти, мистецької культури в розвитку українського руху, зокрема в обґрунтуванні української національної ідеї, визначенні цілей національного руху в боротьбі з імперським устроєм;
- *значення* доброчинності та меценатства для розвитку української освіти й культури; доброчинність і меценатство як вияв взаємодії моралі та економіки;
- *роль* церкви в суспільно-політичному і культурному житті українців та інших народів на теренах України.

Уміти:

- *схарактеризувати вплив* модернізації на суспільно-культурне життя українців, зміни у світогляді людини і повсякденному житті;
- *розпізнати й описати пам'ятки* архітектури й образотворчого мистецтва, створені під впливом художніх принципів реалізму і модернізму;

Зміст навчально-пізнавальної діяльності:

Повсякдення села та міста. Громада як форма організації сільського населення, відмінність української сільської громади від російської общини. Заняття та умови праці селян і містян. Дозвілля й розваги. Зовнішній вигляд мешканців села і міста. Етнічне й конфесійне розмаїття міського населення.

Урізноманітнення форм і напрямів освіти: гімназійна освіта, поява навчальних закладів технічного профілю, приватні навчальні заклади. Боротьба за створення українського університету у Львові. Розвиток наукових досліджень. Наукові товариства.

Реалізм другої половини ХІХ ст. як світоглядна і культурно-мистецька течія. Український модерн і ранній модернізм (авангардизм) зламу ХІХ–ХХ ст. у літературі, образотворчому мистецтві, архітектурі. Поява будівель громадського призначення: вокзали, криті ринки, театри. Меценатство.

Участь церкви (релігійних організацій) і духівництва у формуванні основ новочасного українського суспільства. Розширення просторів світського життя (секуляризація).

Зміни в поглядах на становище жінки. Опіка над здоров'ям і медичні служби.

Зміни у світосприйнятті та відчутті людиною простору. Поява нових видів транспорту (потяги, трамваї, автомобілі), засобів спілкування (телеграф, телефон) та поширення інформації (преса). Облаштування громадського простору (брукування, освітлення вулиць тощо). Нові види мистецтва (фотографія і кінематограф).

- *обґрунтувати судження* про історичне значення діяльності Андрея Шептицького, Богдана і Варвари Ханенків, Івана Пулюя, Іллі Мечникова, Лесі Українки, Марії Заньковецької, Миколи Лисенка, Михайла Грушевського, Михайла Коцюбинського, родини Тобілевичів, Соломії Крушельницької.

Орієнтовні завдання для практичних і творчих робіт:

- На основі аналізу доступних джерел укласти словесний (або письмовий) історичний портрет мецената, діяча української науки чи мистецтва другої половини XIX – початку XX ст. (*на вибір учительки/учителя або учениць/учнів*).
- Підготувати презентацію «Вплив процесів модернізації на повсякденне життя та світогляд населення України».
- Підготувати план доповіді «Наш край у другій половині XIX – на початку XX ст.».

Міжпредметні зв'язки:

- 9 клас. Українська література. Розділ: *Українська поезія другої половини XIX ст.* Тема: *Українська поезія другої половини XIX ст. Іван Франко, Леся Українка* (Розуміння поезії як сповіді душі, вияву найсокровенніших думок і почуттів людини. Протиставлення поезії та бездуховності).
- 9 клас. Мистецтво. Розділ: *Мистецтво у культурі сучасності*. Тема: *Стилі і напрями мистецтва* (Учениця/учень розуміє особливості стилів і напрямів мистецтва (імпресіонізм, модернізм), усвідомлює та оцінює роль людини у створенні історичної та культурної спадщини України та світу, оцінює твори видатних діячів мистецтва України та світу, усвідомлює значення загальнолюдських, естетичних та художніх цінностей, транслятором яких є мистецтво).
- 9 клас. Географія. Розділ: *Наукова діяльність. Освіта*. Тема: *Роль науки й освіти в суспільстві. Особливості наукової й освітньої діяльності. Найвідоміші наукові центри у світі та Україні* (Учениця/учень оцінює роль освіти у формуванні громадянського суспільства в Україні).

Узагальнення.

Тематичний контроль.

ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ (1914–1945 рр.).

10 клас
(35 годин)

Структура курсу

- РОЗДІЛ 1. Передумови Першої світової війни. Війна та революції.
- РОЗДІЛ 2. Облаштування повоєнного світу.
- РОЗДІЛ 3. Провідні держави світу в міжвоєнний період.
- РОЗДІЛ 4. Держави Центрально-Східної Європи.
- РОЗДІЛ 5. Держави Азії та Латинської Америки.
- РОЗДІЛ 6. Передумови Другої світової війни.
- РОЗДІЛ 7. Друга світова війна.
- РОЗДІЛ 8. Повсякденне життя та культура в першій половині ХХ ст.

Розділ 1. ПЕРЕДУМОВИ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ. ВІЙНА ТА РЕВОЛЮЦІЇ

У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:

Знати:

- *хронологічні межі* Першої світової війни;
- *дати* революції в Російській імперії, вступу у війну Сполучених Штатів Америки (США), приходу до влади більшовиків, розпаду Австро-Угорської імперії, повалення монархічного ладу в Німеччині, Болгарії, Туреччині, Комп'єнського перемир'я.

Розуміти:

- *поняття*: «геноцид», «геополітика», «геополітичні інтереси», «ксенофобія», «Перша світова війна», «позиційна війна», «система озброєного миру»;
- *вплив* економічних і політичних процесів на хід війни;
- *наслідки* вступу у війну США та виходу з війни Росії;
- *передумови* розпаду континентальних імперій і створення національних держав.

Уміти:

- *встановити хронологічну послідовність і синхронність* подій Першої світової війни, революційних подій у Європі;
- *показати на карті зони* геополітичних зазіхань держав – Антанти та Троїстого (Четверного) союзу; *місця* основних битв Першої світової війни;
- *визначити передумови* Першої світової війни; революцій у Європі, *причини і наслідки* приходу до влади в Росії більшовиків;
- *визначити особливості* повсякденного життя під час війни, *статус* жінки в суспільстві в період війни;

Зміст навчально-пізнавальної діяльності:

Початок «Великої війни». Стратегічні плани супротивних сторін, їхні наміри щодо України. Фронти війни та характеристика основних воєнних кампаній. Міжнародні конфлікти в умовах війни. Людина на фронті й у тилу.

Російська революція 1917 р. та її вплив на перебіг війни. Брестський мирний договір Російської Соціалістичної Федеративної Радянської/Советської Республіки (РСФРР/РСФСР) з державами Четверного союзу, визнання Української Народної Республіки (УНР). Поразка Німеччини та її союзників. Розпад континентальних імперій і постання національних держав у Європі.

- *узагальнити* основні політичні, економічні та світоглядні *наслідки* Першої світової війни та революцій у країнах Європи.

Орієнтовні теми для практичних занять:

- Перша світова: повсякденне життя в умовах фронту і тилу.
- Світовідчуття європейця: наслідки Великої війни (на основі мемуарів і художніх творів).

Орієнтовні теми для навчальних проєктів:

- Жінки у війнах і революціях початку ХХ ст. (соціальні статуси і життєві долі).
- Будні війни (збірка візуальних матеріалів).

Міжпредметні зв'язки:

- 10 клас. Громадянська освіта. Розділ: *Людина в соціокультурному просторі*. Тема: *Конфлікти*. (Учениця/учень знає та критично оцінює причини зародження конфліктів, аналізує шляхи подолання конфліктних ситуацій; формує навички ефективної комунікації та ненасильницького розв'язання соціальних конфліктів).

Узагальнення.

Тематичний контроль.

Розділ 2. ОБЛАШТУВАННЯ ПОВОЄННОГО СВІТУ

У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:

Знати:

- *час роботи* Паризької та Вашингтонської конференцій, укладення мирних договорів за підсумками Паризької конференції, підписання пакту Бріана–Келлога;
- *статус* українських земель відповідно до рішень Паризької мирної конференції.

Розуміти:

- *поняття*: «демлітаризована зона», «контрбуція», «репарація», «санітарний кордон», «система колективної безпеки»;
- *вплив* «14 пунктів» Вудро Вілсона на встановлення повоєнного світового устрою;
- *суперечності* Версальсько-Вашингтонської системи; *цлі та організацію діяльності* Ліги Націй;
- *причини* ревізії повоєнних міждержавних угод.

Уміти:

- *встановити хронологічну послідовність* підписання угод, що стали основою Версальсько-Вашингтонської системи;
- *схарактеризувати* (з використанням історичної карти) *територіальні зміни*, зафіксовані в текстах мирних договорів із Німеччиною та її союзниками;
- *дати оцінку* рішенням Паризької та Вашингтонської конференцій із позицій інтересів «великих» і «малих» держав;
- *визначити джерела* нестабільності в Європі;
- *висловлювати обґрунтовані судження* щодо вжитих державами Антанти та Лігою Націй заходів із підтримання стабільності в Європі.

Зміст навчально-пізнавальної діяльності:

«14 пунктів» Вудро Вілсона. Паризька мирна конференція. «Українське питання» на Паризькій конференції. Версальський договір. Створення Ліги Націй. Мирні договори із союзниками Німеччини.

Вашингтонська конференція. Завершення формування Версальсько-Вашингтонської системи, її суперечності.

Джерела нестабільності міждержавних відносин. Початок ревізії повоєнних угод. Пакт Бріана–Келлога.

Орієнтовна тема для практичних занять:

- Вогнища напруги в міжнародних відносинах: причини, сторони та наслідки протистояння.

Орієнтовна тема для написання есе:

- Переможені й переможці у «Великій війні»: узгодження позицій.

Міжпредметні зв'язки:

- 10 клас. Громадянська освіта. Розділ: *Людина в соціокультурному просторі*. Тема: *Конфлікти*. (Учениця/учень знає та критично оцінює причини зародження конфліктів, аналізує шляхи подолання конфліктних ситуацій; формує навички ефективної комунікації та ненасильницького розв'язання соціальних конфліктів).

Узагальнення.

Тематичний контроль.

Розділ 3. ПРОВІДНІ ДЕРЖАВИ СВІТУ В МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД

У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:

Знати:

- *хронологічні межі* доби «проспериті», «Великої депресії», «Нового курсу», діяльності урядів Народного фронту у Франції, реформування Британської імперії, існування Веймарської республіки, Громадянської війни в Іспанії;
- *дати* Листопадової революції в Німеччині, приходу до влади фашистів в Італії, нацистів у Німеччині, утвердження комуністичного тоталітаризму (сталінізму) в СРСР/СССР.

Розуміти:

- *поняття*: «авторитаризм», «авторитарна модель модернізації», «антисемітизм», «державне регулювання економіки», «комуністичний режим», «коренізація», «корпоративна держава», «нацизм (націонал-соціалізм)», «нова економічна політика (неп)», «проспериті», «світова фондова біржа», «тоталітаризм», «фашизм»;
- *характер* економічного зростання у світі 1920-х рр.;
- *причини та характер* зближення Веймарської Німеччини та СРСР;
- *«Новий курс»* Франкліна Делано Рузвельта як вимушений *перехід* до державного регулювання ринкової економіки;
- *імперський характер* політичного режиму СРСР/СССР;
- *цілі та методи* політики «великого стрибка» в СРСР/СССР;
- *сутність протистояння* між тоталітарними режимами та демократичними рухами як визначальну особливість історичного процесу в міжвоєнний період;

Зміст навчально-пізнавальної діяльності:

Сполучені Штати Америки. Зростання ролі США на міжнародній арені. Доба «проспериті». «Велика депресія». «Новий курс» Франкліна Рузвельта, його складові та основні наслідки.

Велика Британія. Особливості розвитку Великої Британії в 1920–1930-ті рр. Спроби реформування Британської імперії.

Франція. Політичний та соціально-економічний розвиток Франції в 1920–1930-х рр. Народний фронт і його уряди.

Італія. Становище Італії після Першої світової війни. Корпоративна держава: ідея та реальність. Встановлення фашистського режиму.

Німеччина. Листопадова революція та становлення Веймарської республіки. Повоєнне зближення Веймарської Німеччини та СРСР. Вплив світової економічної кризи в Німеччині на політичне життя країни. Прихід до влади нацистів. Нацистська расистська ідеологія та антисемітизм. Політична і соціально-економічна сутність нацизму.

Союз Радянських/Советських Соціалістичних Республік (Радянський/Советський Союз, СРСР/СССР) як держава імперського типу. Військово-промислова модернізація. Ознаки та прояви тоталітарного режиму в СРСР/СССР.

Виклики міжвоєнного часу. Європа від економічної стабільності до світової кризи. Запровадження державного регулювання соціально-економічних процесів.

Громадянська війна в Іспанії.

Європа перед вибором між демократією та авторитаризмом. Радикалізація політичного життя.

- *світоглядне наповнення* тоталітарних ідеологій, їхню *спрямованість* проти інтересів людини і засад людяності.

Ідеологічне осмислення нових реалій суспільного життя: комунізм, соціал-реформізм, неолібералізм, інтегральний націоналізм, фашизм і нацизм.

Уміти:

- *встановити хронологічну послідовність і синхронність* фактів, пов'язаних із економічною стабільністю та світовою кризою у провідних країнах міжвоєнного світу, боротьбою за збереження демократичного устрою і становленням тоталітарних режимів у СРСР/СССР, Італії та Німеччині;
- *виявити* (з використанням історичної карти та інших джерел) *зміни* в геополітичній ситуації в Європі у зв'язку з утвердженням тоталітарних режимів;
- *схарактеризувати* добу «проспериті» в США, *реформування* Британської імперії, *діяльність* Народного фронту у Франції, *Веймарську республіку* і *нацистський режим* у Німеччині, *фашистський режим* в Італії, *нову економічну політику* та *політику «великого стрибка»* в СРСР/СССР;
- *порівняти стратегії* подолання світової економічної кризи, обрані урядами США, Великої Британії, Франції, Німеччини та Італії; *комуністичний, фашистський та нацистський тоталітарні режими*;
- *встановити передумови, механізми та наслідки* утвердження тоталітарних режимів в Італії та Німеччині;
- *визначити особливості* імперського устрою СРСР/СССР;
- *висловлювати аргументовані судження* про політичну діяльність Адольфа Гітлера, Беніто Муссоліні, Джеймса Макдональда, Едуарда Даладье, Йосифа Сталіна, Франкліна Рузвельта.

Орієнтовні теми практичних занять:

- Європа: політика економії та протекціонізму, впровадження державного контролю над економікою.

- Тоталітарні режими: державний контроль над публічним життям і суспільною свідомістю.
- Комуністичний тоталітаризм: світоглядне наповнення і спрямованість.
- Голод на Поволжі 1921–1922 рр., голод у Казахстані (Ашаршилик) 1931–1933 рр.: причини, наслідки, спільне і відмінне.

Орієнтовні назви навчальних проєктів:

- Геополітична ситуація в Європі в період між світовими війнами.
- Суспільне життя міжвоєнної Європи та його осмислення в наукових працях і мистецьких творах.

Міжпредметні зв'язки:

- 10 клас. Географія. Розділ: *Регіони та країни світу*. Тема: *Країни Європи*. (Учениця/учень складає комплексну суспільно-географічну характеристику країн регіону; робить висновки щодо чинників високого індустріального розвитку країн Західної Європи).

Узагальнення.

Тематичний контроль.

Розділ 4. ДЕРЖАВИ ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНОЇ ЄВРОПИ

У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:

Знати:

- час утворення нових держав у Центрально-Східній Європі, формування авторитарних режимів у регіоні, утворення Югославії;
- *перебіг* економічних, політичних і культурних процесів у країнах Центрально-Східної Європи в міжвоєнний період.

Розуміти:

- *поняття*: «королівська диктатура», «санация»;
- *труднощі становлення* нових незалежних держав у Центрально-Східній Європі;
- *особливості* авторитарних режимів у країнах Центрально-Східної Європи;
- *сутність* національних проблем у центрально-східноєвропейському регіоні.

Уміти:

- *синхронізувати* процеси та події в країнах Центрально-Східної Європи;
- *схарактеризувати* геополітичне становище Центрально-Східної Європи в міжвоєнний період;
- *встановити передумови* становлення авторитаризму в країнах Центрально-Східної Європи;
- *порівняти розвиток* країн регіону в міжвоєнний період;
- *висловлювати аргументовані судження* про політичну діяльність Томаша Масарика, Юзефа Пілсудського.

Орієнтовні теми для практичних занять:

- Центрально-Східна Європа: вибір між демократією й авторитаризмом.
- Міжнаціональні відносини в державах Центрально-Східної Європи.

Зміст навчально-пізнавальної діяльності:

Відновлення польської державності. Становлення Другої Речі Посполитої. Переворот 1926 р.

Чехословацька республіка.

Угорська революція. Режим Міклоша Горті. Румунія в міжвоєнні роки. Королівська диктатура. Режим Йона Антонеску.

Болгарія в міжвоєнний період. Політична нестабільність держави. Встановлення королівської диктатури.

Утворення Королівства сербів, хорватів і словенців. Проголошення Югославії.

Становище національних меншин і міжнаціональні відносини в країнах регіону.

Орієнтовна тема для навчального проєкту:

- Українська еміграція в Центрально-Східній Європі: політична діяльність і культурне життя.

Міжпредметні зв'язки:

- 10 клас. Географія. Розділ: *Регіони та країни світу*. Тема: *Країни Європи. Держави-сусіди*. (Учениця/учень характеризує особливості розміщення та формування населення країн та регіонів, урбанізаційні процеси, обґрунтовує галузеву структуру господарства країн Європи).

Узагальнення.

Тематичний контроль.

Розділ 5. ДЕРЖАВИ АЗІЇ ТА ЛАТИНСЬКОЇ АМЕРИКИ

У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:

Знати:

- час національних революцій в Китаї і Туреччині;
- тенденції економічного та суспільного розвитку країн Азії та Латинської Америки.

Розуміти:

- *поняття*: «гандизм», «етатизм», «латифундія», «сіонізм», «хунта»;
- *вплив* суперечностей Версальсько-Вашингтонської системи на розвиток країн Азії в міжвоєнний період;
- *витоки та сутність* «Близькосхідної проблеми».

Уміти:

- *синхронізувати події* економічного та суспільного життя Японії, Китаю, Індії, мусульманських держав та країн Латинської Америки;
- *виявити* (за допомогою карти) *геополітичні інтереси* Японії в міжвоєнний період;
- *визначити особливості* модернізаційних процесів у країнах Азії та Латинської Америки, антиколоніального руху в Індії та національного руху в Китаї; *характерні риси, причини та наслідки* мілітаризації Японії;
- *проаналізувати* економічне та суспільне *життя* населення в країнах Азії та Латинської Америки з позицій протистояння демократії та авторитаризму;
- *висловлювати аргументовані судження* про громадсько-політичну діяльність Кемаля Ататюрка, Махатми Ганді, Чан Кайші.

Орієнтовна тема для практичного заняття:

- Азія та Латинська Америка: протиборство демократичних сил і диктаторських режимів.

Зміст навчально-пізнавальної діяльності:

Японія. Мілітаризація економіки, державних інституцій та суспільної свідомості населення. Зовнішня експансіоністська політика.

Китай. Національна революція та боротьба за владу між Комуністичною партією Китаю (КПК) і Гомінданом.

Індія. Розгортання антиколоніальної боротьби.

Країни Передньої Азії. Розпад Османської імперії. Модернізація Туреччини та Ірану. Основні аспекти «Близькосхідної проблеми».

Латинська Америка: протиборство демократичних сил і диктаторських режимів.

Орієнтовна тема для навчального проєкту:

- Філософія ненасильства у визвольних рухах ХХ ст. (досвід Махатми Ганді в діяльності Мартіна Лютера Кінга, Нельсона Мандели, радянських/советських дисидентів).

Орієнтовні теми для написання есе:

- Портрет національного лідера на тлі епохи: Кемаль Ататюрк, Махатма Ганді, Сунь Ятсен, Чан Кайші (*на вибір учительки/учителя або учениці/учня*).
- Визвольні рухи першої половини ХХ ст. перед вибором: радикалізм чи ненасильницький опір.

Міжпредметні зв'язки:

- 10 клас. Географія. Розділ: *Регіони та країни світу*. Тема: *Країни Азії*. (Учениця/учень порівнює особливості господарства різних за рівнем економічного розвитку країн Азії; оцінює роль країн Азії в світі).
- 10 клас. Географія. Розділ: *Регіони та країни світу*. Тема: *Країни Латинської Америки*. (Учениця/учень називає історико-політичні процеси, що відбуваються в регіоні; аналізує специфіку складу населення та системи розселення).
- 10 клас. Географія. Розділ: *Регіони та країни світу*. Тема: *Країни Африки*. (Учениця/учень визначає особливості галузевої структури, територіальної організації господарства та роль країн Африки в світі; аналізує причини економічної відсталості та бідності багатьох країн Африки, розуміє роль провідних країн Африки на континенті).

Узагальнення.

Тематичний контроль.

Розділ 6. ПЕРЕДУМОВИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:

Знати:

- час утворення «Вісі», Мюнхенської угоди, англо-франко-радянських/советських переговорів у Москві, дату укладення пакту Молотова–Ріббентропа.

Розуміти:

- *поняття*: «аншлюс», «Вісь», «Мюнхен», «політика “умиротворення”», «Судетська проблема»;
- *причини кризи* Версальсько-Вашингтонської системи;
- *зумовленість* зовнішньополітичних пріоритетів провідних країн світу суперечностями Версальсько-Вашингтонської системи;
- *причини та наслідки* провалу проекту системи колективної безпеки (Східного пакту), англо-франко-радянських/советських переговорів у Москві;
- *наслідки* порушення міжнародного права під приводом «захисту співвітчизників» в країнах Європи;
- *сутність* політики «умиротворення» та її роль у наближенні Другої світової війни;
- *співвідповідальність* правлячих режимів нацистської Німеччини та СРСР/СССР за розпалювання Другої світової війни.

Уміти:

- *визначити* (за допомогою історичної карти) *вогнища війни* на Далекому Сході, в Африці та Європі, *сфери впливу* Німеччини та СРСР/СССР за таємним протоколом до пакту Молотова–Ріббентропа;
- *визначити* причини та наслідки політики «умиротворення», радянсько/советсько-німецького зближення й укладення пакту Молотова–Ріббентропа;

Зміст навчально-пізнавальної діяльності:

Спроби перегляду Версальсько-Вашингтонської системи міжнародних договорів. Утворення вогнищ війни на Далекому Сході, Африці та Європі.

Вісь «Берлін–Рим–Токіо». Нарощення озброєнь.

Політика «умиротворення» агресора. Задоволення територіальних претензій Німеччини: «аншлюс» Австрії та Мюнхенська угода. Антикомінтернівський пакт.

Економічне, політичне та воєнне співробітництво між радянським/советським та нацистським режимами в 1939–1941 рр. Підготовка СРСР/СССР до воєнного вторгнення в Європу.

Англо-франко-радянські/советські переговори 1939 р. Радянсько/советсько-німецький пакт про ненапад (пакт Молотова–Ріббентропа) та його наслідки для світу.

- *схарактеризувати діяльність* Ліги Націй в умовах загострення міжнародних відносин 1930-х рр.;
- *порівняти передумови* Першої та Другої світових воєн;
- *оцінити політичну позицію та діяльність* європейських лідерів в умовах назрівання війни.

Орієнтовні теми для практичного заняття:

- Міжнародні відносини в другій половині 1930-х рр. у світлі історичних джерел.
- Резолюція Європарламенту «Про важливість збереження історичної пам'яті задля майбутнього Європи» (2019 р.): зміст, значення.

Орієнтовні теми для навчальних проєктів:

- «Українське питання» в міжнародній політиці напередодні Другої світової війни.
- Ліга Націй в умовах назрівання Другої світової війни: заходи задля збереження миру і причини неефективності.

Міжпредметні зв'язки:

- 10 клас. Громадянська освіта. Розділ: *Людина в соціокультурному просторі*. Тема: *Конфлікти*. (Учениця/учень знає та критично оцінює причини зародження конфліктів, аналізує шляхи подолання конфліктних ситуацій; формує навички ефективної комунікації та ненасильницького розв'язання соціальних конфліктів).

Узагальнення.

Тематичний контроль.

Розділ 7. ДРУГА СВІТОВА ВІЙНА

У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:

Знати:

- хронологічні межі Другої світової війни та німецько-радянської/советської війни;
- дати ключових подій Другої світової війни, Нюрнберзького і Токійського судових процесів, утворення Організації Об'єднаних Націй (ООН);
- рішення Нюрнберзького і Токійського процесів над воєнними злочинцями.

Розуміти:

- *поняття*: «антигітлерівська коаліція», «Велика трійка», «Голокост», «дивна війна», «другий фронт», «колабораціонізм», «лендліз», «нацистський “новий порядок”», «рух Опору»;
- *характер, періодизацію, головні події, політичні, економічні та соціальні наслідки* Другої світової війни;
- *особливості* окупаційного режиму та руху Опору на окупованих територіях;
- *внесок* держав-учасниць «антигітлерівської коаліції» в досягнення перемоги над нацистською Німеччиною і її союзниками, створення ООН.

Уміти:

- *визначити* (за допомогою історичної карти) основні *театри воєнних дій*, місця основних битв, *зміни державних кордонів* у Європі, передбачені домовленостями в межах «Великої трійки»;
- *схарактеризувати течії* в русі Опору, *стратегії виживання* за умов окупаційних режимів;
- *визначити передумови і наслідки* Голокосту; виклики, перед якими опинилося людство в умовах Другої світової війни;

Зміст навчально-пізнавальної діяльності:

Причини, характер, періодизація Другої світової війни. Характеристика періодів війни. Театри воєнних дій.

Дипломатія часів війни. Утворення антигітлерівської коаліції, її значення. Особливості окупаційного режиму, колабораціонізм, рух Опору, стратегії виживання.

Людина під час війни. Голокост. Праведники народів світу.

Капітуляція нацистської Німеччини та її союзників. Нюрнберзький і Токійський процеси над воєнними злочинцями.

Політичні, економічні та соціальні наслідки Другої світової війни.

- *обґрунтувати свої судження* щодо наслідків і уроків Другої світової війни;
- *оцінити роль* провідних представників світової політичної та військової еліти: Вінстона Черчилля, Дуайта Ейзенгауера, Йосифа Сталіна, Франкліна Рузвельта та ін. у ключових подіях Другої світової війни.

Орієнтовна тема для практичного заняття:

- Примусова праця у Третньому Райху. Трагедія в'язнів нацистських концтаборів.

Орієнтовні теми для навчальних проєктів:

- Праведники народів світу: подвиг в ім'я людяності.
- Друга світова в об'єктиві кінокамери (у рядках літературних творів).
- Голод у Бенгалії 1943 р.: причини і наслідки.
- Геноцид: історичні приклади (Голодомор, Голокост, знищення ромів, депортація кримськотатарського народу, злочин геноциду Російської Федерації (РФ) в Україні під час російсько-української війни та інші *(на вибір учениці/учня)*).

Орієнтовна тема для написання есе:

- «Стратегії виживання та моральний вибір у війні (досвід історичних та/або літературних героїв)».

Міжпредметні зв'язки:

- 10 клас. Громадянська освіта. Розділ: *Людина в соціокультурному просторі*. Тема: *Конфлікти*. (Учениця/учень знає та критично оцінює причини зародження конфліктів, аналізує шляхи подолання конфліктних ситуацій; формує навички ефективної комунікації та ненасильницького розв'язання соціальних конфліктів).

Узагальнення.

Тематичний контроль.

Розділ 8. ПОВСЯКДЕННЕ ЖИТТЯ ТА КУЛЬТУРА В ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ ХХ ст.

У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:

Знати:

- *провідні наукові ідеї* міжвоєнного періоду,
- *мистецькі здобутки та напрями (течії) модернізму.*

Розуміти:

- *поняття:* «авангардизм», «втрачене покоління», «джаз», «масова культура», «модерн», «мюзикл», «олімпійський рух»;
- *передумови* виникнення масової культури, олімпійського руху;
- *вплив* кінематографу на розвиток культури.

Уміти:

- *схарактеризувати зміни* в повсякденному житті населення в першій половині ХХ ст.;
- *визначати тенденції* в розвитку культури;
- *розповідати про досягнення* науки і техніки періоду, *пояснювати їх вплив* на повсякденне життя людей;
- *висловлювати аргументовані судження* про наукову/мистецьку діяльність Альберта Ейнштейна, Сальвадора Далі, Чарлі Чапліна.

Орієнтовні теми для навчальних проєктів:

- Виставка творів у стилях модернізму (віртуальна екскурсія).
- «У передчутті війни...» (літературно-мистецька композиція з творів на антивоєнну тематику).
- Доля митців і мислителів в умовах протистояння демократії і тоталітаризму (дослідницький проєкт).
- Кіно: хитання між масовою культурою і мистецтвом (фестиваль кінотрейлерів).

Орієнтовна тема для написання есе:

- Кіно: від наукового експерименту до мистецтва.

Зміст навчально-пізнавальної діяльності:

Найважливіші досягнення науки і техніки, їх вплив на повсякденне життя людей. Основні ідеї й течії модернізму. Масова культура в міжвоєнний період. Суспільно значущі здобутки науки та мистецтва. Розвиток кінематографу. Олімпійський рух.

Міжпредметні зв'язки:

- 10 клас. Фізична культура. Тема: *Олімпійська філософія та здоровий спосіб життя*. (Учениця/учень розуміє важливість розвитку фізичної культури в сім'ї; олімпійську філософію та здоровий спосіб життя; вміння, навички та фізичні якості як необхідні умови для успішної самореалізації в майбутній професії).

Узагальнення.

Тематичний контроль.

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ (1914–1945 рр.).

10 клас
(52 години)

Структура курсу

ПОВТОРЕННЯ. Вступ.

РОЗДІЛ 1. Україна в роки Першої світової війни.

РОЗДІЛ 2. Українська революція, розпад Російської імперії та постання національної держави – Української Народної Республіки.

РОЗДІЛ 3. У боротьбі за українську незалежність.

РОЗДІЛ 4. Україна в складі тоталітарної імперії – Союзу Радянських Соціалістичних Республік.

РОЗДІЛ 5. Західноукраїнські землі в міжвоєнний період. Українська політична еміграція в країнах Європи.

РОЗДІЛ 6. Україна в роки Другої світової війни.

ПОВТОРЕННЯ. ВСТУП

У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:

Знати:

- *характерні ознаки «короткого» ХХ століття;*
- *територіальні межі розселення українців як етносу на початку ХХ ст.;*
- *етнічний і соціальний склад населення України початку ХХ ст.;*
- *алгоритми опрацювання зображувальних (візуальних) джерел.*

Розуміти:

- *зміст понять: «геополітика, «імперія», «імперіалізм», «нація», «націоналізм», «національна держава», «національна революція», «світова війна»;*
- *періодизацію історії як інструмент для розуміння особливостей розвитку українських земель у першій половині ХХ ст.;*
- *особливості розвитку українського суспільства на початку ХХ ст.;*
- *розпад імперій і утворення національних держав як провідну тенденцію ХХ ст.*

Уміти:

- *показати на історичній карті держави-метрополії та їхні залежні території; території українських земель, що входили до складу Російської та Австро-Угорської імперій;*
- *зіставити території розселення українців початку ХХ ст. і сучасної України;*
- *визначити основні тенденції політичного, соціально-економічного та культурного розвитку України і світу на зламі ХІХ–ХХ ст.;*
- *здобувати та зіставляти інформацію, використовуючи матеріали підручників та різні типи історичних джерел.*

Зміст навчально-пізнавальної діяльності:

Україна і світ на порозі ХХ ст.: основні тенденції політичного, соціально-економічного та культурного розвитку. Формування модерної української нації.

ХХ століття у світовій історії. Періодизація історії України ХХ ст. Завдання і структура курсів історії України та всесвітньої історії ХХ – початку ХХІ ст., особливості курсу історії України 1914–1945 рр.

Розділ 1. УКРАЇНА В РОКИ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:

Знати:

- *хронологічні і територіальні межі, перебіг і результати воєнних операцій на теренах України в 1914–1917 рр. (Галицька битва, Горлицький прорив, Луцький (Брусиловський) прорив, Червневий наступ);*
- *сутність «українського питання» напередодні Першої світової війни;*
- *позиції українських політичних сил напередодні та в умовах війни;*
- *бойовий шлях легіону Українських січових стрільців (бої на Карпатських перевалах, битва за гору Маківка, бої за гору Лисоня, бій під Конюхами).*

Розуміти:

- *зміст понять: «військове генерал-губернаторство», «депортація», «окупаційний режим», «Перша світова війна»;*
- *причини розходжень українських політичних сил у ставленні до війни;*
- *причини та наслідки створення українських добровольчих військових формувань і сплеску добродійного руху в Україні.*

Уміти:

- *встановити синхронність подій Першої світової війни на українських землях, що входили до складу Російської та Австро-Угорської імперій, і на Західному фронті;*
- *використовувати карту як джерело інформації про події Першої світової війни на українських землях;*
- *схарактеризувати російський окупаційний режим на українських теренах, що належали Австро-Угорській імперії;*

Зміст навчально-пізнавальної діяльності:

Україна в геополітичних планах Троїстого союзу (Четверного союзу, Центральних держав) і Антанти. Головна українська рада. Союз визволення України. Загальна українська рада. Український національний рух у Російській імперії.

Воєнні дії на території України в 1914–1917 рр. Українці в арміях протиборчих держав. Українські січові стрільці. Пропаганда супротивних сторін. Життя на фронті і в тилу, стратегії виживання цивільного населення.

Політика Російської та Австро-Угорської імперій на українських землях у 1914–1917 рр. Російський окупаційний режим на підвладних Австро-Угорщині українських теренах. Антиєврейські погроми російської армії в Галичині. Вплив Першої світової війни на світогляд, політичні орієнтири українців та економіку України.

- висловити аргументовані судження щодо ставлення українських політичних сил Наддніпрянщини і західноукраїнських земель до Першої світової війни;
- схарактеризувати повсякдення різних верств населення в умовах Першої світової війни;
- скласти біографічні портрети визначних особистостей (Андрій Жук, Вільгельм Франц фон Габсбург-Лотрінген (Василь Вишиваний), Григорій Коссак, Кость Левицький, Михайло Галущинський, Олена Степанів).

Орієнтовні теми для практичних занять:

- Українські політичні організації й середовища в Російській та Австро-Угорській імперіях: порівняльний аналіз стратегій виборення української державності.
- Механізми дії пропаганди протиборчих сторін з формування «образу ворога» (на основі аналізу періодики, зображальних джерел).
- Перша світова війна як виклик людському виживанню: жінки, діти-сироти, біженці, військовополонені, скалічені солдати (на основі аналізу текстових і візуальних джерел).

Орієнтовні теми для навчальних проєктів:

- Бойові дії на Чорному морі в роки Першої світової війни.
- Культурно-просвітницька діяльність Українських січових стрільців.
- Рідний край: регіональна, локальна історія, мікроісторія в контексті загальноукраїнських подій Першої світової війни.

Орієнтовні теми для написання есе:

- Травма війни у творчості Василя Стефаника і Марка Черемшини.
- Українські добровольці та волонтери: історія традиції від Першої світової до сучасної війни Російської Федерації проти України.

Міжпредметні зв'язки:

- 10 клас. Захист України. Розділ: *Збройні Сили України на захисті України*. Тема: *Історія розвитку українського війська. Українські військові формування та участь українців у воєнних подіях ХХ століття*. (Учениця/учень називає основні історичні етапи розвитку українського війська; називає видатних військових лідерів українського народу; наводить приклади визначних воєнних подій, битв українського війська).
- Українська література. Позакласне читання. Василь Стефаник «Вона – земля»; Марко Черемшина «Село за війни» (цикл оповідань).

Узагальнення.

Тематичний контроль.

Розділ 2. УКРАЇНСЬКА РЕВОЛЮЦІЯ, РОЗПАД РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ ТА ПОСТАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ – УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ

У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:

Знати:

- *дати* утворення УЦР, проголошення УНР і державної незалежності УНР, бою під Крутами, утворення Кримської Народної Республіки.

Розуміти:

- *зміст понять*: «автономісти», «курултай», «національно-культурна автономія», «меджліс», «самостійники», «універсал», «червоний терор»;
- *передумови* постання національної держави – Української Народної Республіки;
- *вплив* світових подій на внутрішньо-українські процеси;
- *передумови, характер і наслідки* війни більшовицької Росії проти УНР.

Уміти:

- *визначити хронологічні межі* Української революції та *синхронізувати* історичні події в різних регіонах України, у Росії, Європі;
- *використовувати карту як джерело інформації* про події Української революції та першої російсько-української війни;
- *порівняти політичні програми* українських партій періоду Української революції, *визначити причини і характер* виявлених розбіжностей, *наслідки* боротьби політичних партій за впливи на населення України;
- *узагальнити зміст* Універсалів УЦР, *визначити положення*, включення яких диктували тогочасна політична ситуація або/і політичні погляди більшості членів УЦР; *причини і наслідки* укладення УНР Берестейського мирного договору;

Зміст навчально-пізнавальної діяльності:

Причини та рушійні сили Української революції. Українська Центральна Рада (УЦР). Всеукраїнський національний конгрес. Українізація в російській армії. Вільне козацтво.

Відносини УЦР із Тимчасовим урядом. I та II Універсали. Генеральний Секретаріат. Збройний виступ самостійників.

З'їзд поневолених народів Росії як передвісник розпаду Російської імперії.

Прихід до влади більшовиків у Росії: позиція УЦР. III Універсал. Внутрішня та зовнішня політика УЦР після проголошення Української Народної Республіки (УНР). Кримськотатарський національний рух. Курултай і Кримська Народна Республіка.

Проголошення в Харкові більшовицької влади та маріонеткової квазідержави УНР (Радянської/Советської). Початок і перебіг першої російсько-української війни. Бій під Крутами.

IV Універсал: проголошення державної незалежності УНР. Мирний договір УНР із Центральними державами. Вигнання більшовиків із території УНР. Похід Петра Болбочана на Крим.

Державотворча діяльність УЦР взимку-навесні 1918 р. Формування української громадянської нації. Закон УНР «Про національно-персональну автономію». Конституція УНР.

- *визначити* здобутки і прорахунки УЦР у державотворчому процесі, *обґрунтувати* висловлені судження;
- *аргументовано оцінювати* діяльність визначних особистостей (Володимир Винниченко, Євген Чикаленко, Микола Міхновський, Михайло Грушевський, Номан Челебіджіхан, Петро Болбочан, Сергій Єфремов).

Орієнтовні теми для практичних занять:

- Автономісти і самостійники: порівняльний аналіз програмних документів українських політичних партій.
- Державне будівництво Української Центральної Ради: здобутки і прорахунки.
- Меценатство в часи Української революції та боротьби за незалежність.

Орієнтовні теми для навчальних проєктів:

- «У 1918-му Україна здобула незалежність, у 1991-му – відновила, сьогодні – захищає» (початок проєкту з укладання інтерактивної стрічки часу, яка відображає неперервність і спадкоємність державотворчих процесів у ХХ–ХХІ ст.; рекомендується доповнювати впродовж 10–11 класів, завершити після теми «Європейський вибір України. Російсько-українська війна»).
- Питання суверенності, соборності й територіальної цілісності України в роки революції та боротьби за незалежність у світлі історичних джерел.
- Відображення Української революції в текстах українських письменників (на вибір).
- Рідний край: регіональна, локальна історія, мікроісторія в контексті загальноукраїнських подій 1917–1918 рр.

Орієнтовна тема для написання есе:

- Постанова національної держави Української Народної Республіки: «вигадка» чи історична закономірність?

Міжпредметні зв'язки:

- 10 клас. Захист України. Розділ: *Збройні Сили України на захисті України*. Тема: *Історія розвитку українського війська. Українські військові формування та участь українців у воєнних подіях ХХ століття*. (Учениця/учень називає основні історичні етапи розвитку українського війська; називає видатних військових лідерів українського народу; наводить приклади визначних воєнних подій, битв українського війська).
- 11 клас. Українська література. Тема: *Поетичне самовираження. Павло Тичина «Пам'яті тридцяти»*. *Художнє відтворення національно-визвольного пробудження народу, ушляхетлення борців за вільну Україну*.
- Українська література. Позакласне читання. Надія Суровцова «Спогади», «Листи».

Узагальнення.

Тематичний контроль.

Розділ 3. У БОРОТЬБИ ЗА УКРАЇНСЬКУ НЕЗАЛЕЖНІСТЬ

У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:

Знати:

- *дати* утворення ЗУНР і проголошення Акта злуки, Чортківської офензиви;
- *хронологічні межі, перебіг та результати* Першого та Другого Зимових походів Армії УНР;
- *час існування, форми та основні ознаки* національної державності: УНР за УЦР, Української Держави, УНР за Директорії, ЗУНР;
- *центри та ідейні течії* української еміграції.

Розуміти:

- *зміст понять*: «воєнний комунізм», «гетьманат», «Директорія», «київська катастрофа», «лінія Керзона», «націонал-комунізм», «політична еміграція», «продовольча розкладка», «реімперіалізація», «реквізиція», «терор», «червоний імперіалізм»;
- *значення* Акта злуки УНР і ЗУНР як вияву волі українців до консолідації етнічних земель та свідчення національної самоідентифікації населення України;
- *створення* УСРР як один із результатів більшовицької реімперіалізації, *особливості статусу* УСРР у 1919–1920 рр.;
- *наслідки* відмови урядом РСФРР від передбаченого прелімінарним (попереднім) договором з Українською Державою укладання великого українсько-російського договору між двома незалежними державами;
- *вплив* рішень Паризької мирної конференції та Варшавської угоди на перебіг боротьби за українську незалежність; державотворчих процесів в Україні на розвиток української культури;

Зміст навчально-пізнавальної діяльності:

Українська Держава (гетьманат Павла Скоропадського): внутрішня та зовнішня політика. Прелімінарний (попередній) мирний договір Української Держави з Російською Соціалістичною Федеративною Радянською/Советською Республікою (РСФРР/РСФСР).

Утворення Директорії. Антигетьманське повстання. Відновлення УНР. Реорганізація Директорії УНР. Акт Злуки УНР і Західно-Української Народної Республіки (ЗУНР), його історичне значення. Трудовий Конгрес України. Державне будівництво та національна політика.

Кримські крайові уряди 1918–1919 рр. Спроби приєднання Криму до України.

Розпад Австро-Угорської імперії. «Листопадовий зрив». Західно-Українська Народна Республіка: державне будівництво. Польсько-українська війна 1918–1919 рр.: причини, перебіг та результати. Галицька армія. Єврейський бойовий курінь Галицької армії. Чортківська офензива. Український національний рух на Буковині й у Закарпатті.

Друга російсько-українська війна. Отаманина. Холодноярська республіка. Створення маріонеткової квазідержави Української Соціалістичної Радянської/Советської Республіки (УСРР/УССР). Політика «воєнного комунізму». «Червоний» терор. Поразка більшовицької влади в Україні.

УНР у кільці фронтів: ключові події, герої та результати боротьби за збереження української держави. Армія УНР. Національні меншини в українському війську. Денікінський режим на теренах України в другій половині 1919 р., ставлення до нього місцевого населення. Відновлення

- *значущість* творчого доробку українських митців для національної і світової культури.

Уміти:

- *встановити послідовність і синхронність* подій Української революції та боротьби за українську незалежність (на національному, регіональному і локальному рівнях);
- *показувати на карті* території УНР, Української Держави, ЗУНР; держави з центрами української політичної еміграції;
- *виявити специфіку* розвитку громадського і релігійного життя, освіти і науки, мистецтва за часів УНР, Української Держави та ЗУНР;
- *пояснити роль* маріонеткових квазидержав (УНР (Радянської), Донецько-Криворізької, Одеської радянських республік, УСРР) як знарядь експансії РСФРР в Україну;
- *порівнювати державотворчі процеси* в УНР, Українській Державі, ЗУНР;
- *висловити аргументоване судження* про причини перемог і поразок українських політичних сил у боротьбі за українську незалежність;
- *пояснити причини* політичної еміграції українців; *особливості* ставлення різних груп населення до революційних процесів та боротьби за українську незалежність;
- *визначити особливості* розвитку української культури та повсякденного життя людей у 1917–1921 рр.;
- *аргументовано оцінювати діяльність* визначних персоналій (Марко Безручко, Михайло Омелянович-Павленко, Нестор Махно, Олександр Удовиченко);
- *схарактеризувати* політичну та/або мистецьку діяльність Володимира (Зева) Жаботинського, Георгія Нарбута,

збройної експансії більшовицької Росії та окупація теренів УНР. «Червоний імперіалізм». Перший Зимовий похід Армії УНР.

Варшавська угода. Війна УНР в союзі з Польщею проти більшовицької Росії. Здобуття Києва. Контрнаступ більшовицьких армій на Львів і Варшаву. Поразки Червоної армії під Варшавою («Диво на Віслі») та Замостям. Поразка Збройних сил Півдня Росії. «Червоний» терор у Криму.

Повстанський рух 1920–1921 рр. Другий Зимовий похід Армії УНР. Поразка УНР.

Розвиток культури у 1917–1921 рр.: освіта, науки, мистецтва. Особливості пропаганди протиборчих сторін.

Міжетнічні відносини в Україні 1917–1921 рр. Міжетнічні конфлікти, їх наслідки. Антиєврейські погроми. Особлива слідча комісія для розслідування протиєврейських погромних дій при Раді Народних Міністрів УНР.

Повсякдення в умовах революцій та воєн: індивідуальний досвід, стратегії виживання, моральні виклики. Зміни в суспільній свідомості. Політична і трудова еміграція. Історичні уроки Української революції та боротьби за незалежність.

Євгена Петрушевича, Павла Скоропадського, Симона Петлюри.

Орієнтовні теми для практичних занять:

- Місця пам'яті Української революції та боротьби за незалежність 1917 – початку 1920-х рр. у рідному населеному пункті.
- Повстанський рух в Україні 1920–1921 рр.: ідейні основи, практика.
- «Червоний імперіалізм» у більшовицькій пропаганді, прояви імперської свідомості в умовах збройної експансії РСФРР в Україну.
- Сергій Мазлах, Василь Шахрай «До хвилі (Що діється на Вкраїні і з Україною?)»: чому памфлет українських націонал-комуністів був заборонений аж до розпаду СРСР?
- Постаць Володимира (Зеєва) Жаботинського як уособлення єврейсько-української співпраці.

Орієнтовні теми для навчальних проєктів:

- Студії боротьби за незалежність: від ідеї автономії до самостійності (початок кейсу «Як трансформувався український визвольний рух у ХХ столітті?»; рекомендується доповнювати впродовж 10–11 класів, завершити після теми «Розвиток України як незалежної держави»).
- Рідний край: регіональна, локальна історія, мікроісторія в контексті загальноукраїнських подій 1917–1921 рр.

Орієнтовні теми для написання есе:

- Тернистий шлях Галицької армії.
- Без соборності немає незалежності.
- Уроки Української революції та боротьби за незалежність у 1917 – на початку 1920-х рр.
- Зовнішній ворог чи/і внутрішній розбрат: як долати загрози суверенітету держави.

Міжпредметні зв'язки:

- 10 клас. Захист України. Розділ: *Збройні Сили України на захисті України*. Тема: *Історія розвитку українського війська. Українські військові формування та участь українців у воєнних подіях ХХ ст.* (Учениця/учень називає основні історичні етапи розвитку українського війська; називає видатних військових діячів українського народу; наводить приклади визначних воєнних подій, битв українського війська).
- Українська література. Позакласне читання. Володимир Сосюра «Махно»; Василь Шкляр «Чорний ворон» («Залишенець»), «Маруся».

Узагальнення.

Тематичний контроль.

Розділ 4. УКРАЇНА В СКЛАДІ ТОТАЛІТАРНОЇ ІМПЕРІЇ – СОЮЗУ РАДЯНСЬКИХ СОЦІАЛІСТИЧНИХ РЕСПУБЛІК

У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:

Знати:

- *хронологічні межі* перебування УСРР у складі СРСР; нової економічної політики та політики «коренізації» («українізації») в УСРР; «епохи Голодомору», існування УАПЦ, «великого терору»;
- *дати* утворення Кримської АСРР у складі РСФРР та Молдавської АСРР у складі УСРР; переходу до форсованої індустріалізації та суцільної колективізації в УСРР; Голодомору; показових політичних процесів 1920-х – початку 1930-х рр. («Шахтинська справа», «справа Спільки визволення України» тощо);
- *головні місця* поховання жертв Голодомору, масових репресій (на національному, регіональному, локальному рівнях).

Розуміти:

- *зміст понять*: «автокефальна церква», «Великий терор», «геноцид», «Голодомор», «депортації», «директивна економіка», «епоха Голодомору», «залежна територія», «коренізація», «культ особи», «політика творення голоду», «привласнення суверенітету», «радянські п'ятирічки», «розкуркулення», «розстріляне Відродження», «соціалістичне змагання», «соціалістичний реалізм», «сталінізм», «тоталітарна імперія», «українізація», «хлібозаготівлі», «чорна дошка»;
- *статус УСРР як залежної території* в складі тоталітарної імперії СРСР;
- *сутність* комуністичного тоталітарного режиму, *особливості* його проявів в Україні;
- *лібералізацію* соціально-економічної та національної політики більшовиків

Зміст навчально-пізнавальної діяльності:

Голод 1921–1923 рр. в УСРР і Криму: причина, наслідки. Іноземна допомога жертвам голоду. Повстанський рух в Україні 1921–1923 рр.

Формальний та реальний статус УСРР/УСРР у «договірній федерації» радянських республік – Союзу Радянських/Советських Соціалістичних Республік (Радянському/Советському Союзу, СРСР/СССР). Привласнення союзним центром суверенітету України. Зміни в адміністративно-територіальному поділі УСРР. Утворення Кримської Автономної СРР/ССР у складі РСФРР.

Суспільно-політичне життя в УСРР. Ліквідація багатопартійності. Впровадження непу в УСРР. Політика «коренізації» («українізації»). «Червоний ренесанс». Українська автокефальна православна церква (УАПЦ). Національно-культурне будівництво національних меншин. Молдавська Автономна СРР/ССР у складі УСРР.

Форсована промислова індустріалізація в УСРР. Роль іноземних спеціалістів і технологій. Згорання непу. Голод 1928–1929 рр. Перехід до планової економіки.

Масові депортації, кампанія з розкуркулення, насильницька колективізація. Пасивні і активні форми опору населення УСРР сталінській політиці. Прояви національної свідомості, антиімперські, антирадянські/антисовєтські настрої в УСРР.

Примусові хлібозаготівлі. Український хліб на експорт, внутрішньосоюзні ринки. Пропаганда як інструмент підбурювання та приховування геноциду. Голодомор 1932–1933 рр. – геноцид Українського народу. Злочинці та добровільці. Масштаби та наслідки Голодомору. Національно-

у 1920-х рр. як засіб подолання політико-економічної кризи та утвердження радянської влади в Україні;

- *особливості реалізації* непу, «політики коренізації» («українізації») в УСРР;
- *суть та наслідки* форсованої індустріалізації, насильницької колективізації та масових репресій;
- *пропаганду як інструмент* підготовки геноциду (ідентифікація, дегуманізація, демонізація «образів ворогів» – «куркулів», «петлюрівців», «попів»);
- *явище Голодомору як геноциду* Українського народу, *наслідку одночасної дії* комуністичної та імперської практик;
- *масові репресії як злочини* радянського тоталітарного режиму;
- *взаємозалежності* між упровадженням форсованої індустріалізації, насильницької колективізації, Голодомором, репресіями та масовим спротивом, поширенням антирадянських антиімперських настроїв;
- *мету, прояви, наслідки* посилення російської експансії у сферах освіти, науки, культури;
- *різницю* між художньо-стилістичними особливостями творів, написаних митцями «розстріляного Відродження» й соціалістичного реалізму.

Уміти:

- *встановити послідовність подій* історії України 1921–1939 рр.;
- *показати на карті регіони* масового голоду 1921–1923 рр., голоду 1928–1929 рр., Голодомору, індустріальні *новобудови* в УСРР, *території* масових виступів проти політики творення голоду;
- *визначити*: 1) *методи, наслідки* інкорпорації України до складу СРСР; 2) *передумови, причини та масштаби* соціально-економічних перетворень, масових

демографічні зміни. «Друга хвиля» колективізації, депортації «куркульських родин» кінця 1930-х рр.

Політичні процеси кінця 1920-х – початку 1930-х рр. Масові репресії. Згортання «українізації». «Розстріляне відродження». «Великий терор» в Україні. Биківня, Вінниця, інші місця масових поховань жертв репресій.

Посилення російської експансії у сферах освіти, науки, мистецтва. Антирелігійна політика влади та її наслідки. Значення «самоліквідації» УАПЦ.

Виявлення імперської та антиімперської/антиколоніальної свідомості в УСРР.

Прояви «культу особи» Йосифа Сталіна в Україні. Конституція УРСР/УСРСР 1937 року: порушення прав людини за ширмою декларованих свобод.

репресій, нищення української інтелігенції; політичної еміграції; 3) *дієвість норм* конституції «соціалізму, що перемиг» у повсякденні; 4) *особливості* розвитку української культури в 1921–1939 рр.;

- *аргументовано обстоювати правову оцінку* Голодомору як геноциду Українського народу;
- *схарактеризувати* громадсько-політичну та/або мистецьку діяльність Валентини Радзимовської, Василя Липківського, Леся Курбаса, Миколи Скрипника, Миколи Хвильового, Михайла Волобуєва, Олександра Шумського.

Орієнтовні теми для практичних занять:

- Епоха Голодомору мовою документів, свідчень, чисел... (робота з різними типами історичних джерел).
- Петлюра і «петлюрівщина»: (де)конструкція імперського міфу.

Орієнтовні теми для навчальних проєктів:

- Микита Хрущов, Павло Постишев, Станіслав Косіор як провідники союзної/імперської влади в Україні.
- «Червоний Ренесанс»: постаті, доля, роль в українській культурі.
- Михайло Волобуєв про економічну самодостатність УСРР та її статус у складі СРСР як «колонії європейського типу».
- Реалії радянської дійсності в українській усній народній творчості.
- Рідний край: регіональна, локальна історія, мікроісторія в контексті загальноукраїнських подій 1921–1939 рр.

Орієнтовні теми для написання есе:

- Сталінська військово-промислова модернізація ціною мільйонів життів: виправданню (не)підлягає.
- Стратегії опору Голодомору в повісті Ольги Мак «Каміння під косою».
- Гарет Джонс vs Волтер Дюранті: спроби донести правду vs інформаційні операції із заперечування Голодомору. Як і чому неправда взяла гору?

Міжпредметні зв'язки:

- 9 клас. Художня культура. Розділ: *Основи художньої культури*. Тема: *Художні напрями мистецтва ХХ століття: від модернізму до постмодернізму*. Полістилістика. (Учениця/учень уміє толерантно вести дискусію з питань культури, знаходити джерела для художньої самоосвіти).
- 10 клас. Мистецтво. Розділ: *Мистецтво європейського культурного регіону*. Україна. (Учениця/учень знає та розуміє внесок українського мистецтва в скарбницю

світової культурної спадщини; називає найхарактерніші здобутки – «візитівки» українського мистецтва у світі; видатних представників українського мистецтва (зокрема української діаспори); наводить приклади визначних творів різних видів мистецтва, художніх явищ, створених у різні часи в українському мистецтві; усвідомлює необхідність збереження національної мистецької спадщини).

- 10 клас. Англійська мова. Тема: *Англомовний світ і Україна*. (Учениця/учень знає про звичаї та традиції дозвілля в Україні та англомовних країнах, історичні та культурні цінності України та англомовних країн, заходи з охорони довкілля в Україні та англомовних країнах).
- 11 клас. Українська література. *Вступ. «Розстріляне відродження»*. (Учениця/учень: знає про історичні та суспільні умови розвитку літератури в ХХ ст., називає основні літературні організації, угруповання 1920-х років; знає і розповідає про масові репресії письменників у 1930-ті роки, втручання влади в мистецький процес; пояснює поняття «розстріляне відродження»).
- Українська література. Позакласне читання. Ольга Мак «Каміння під косою»; Докія Гуменна «Куркульська вілія»; Наталка Доляк «Чорна дошка»; Світлана Талан «Розколоте небо»; Анатолій Дімаров «Перепишіть мене в українця».

Узагальнення.

Тематичний контроль.

Розділ 5. ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКІ ЗЕМЛІ В МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД. УКРАЇНСЬКА ПОЛІТИЧНА ЕМІГРАЦІЯ В КРАЇНАХ ЄВРОПИ

У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:

Знати:

- *хронологічні межі* перебування і правовий статус західноукраїнських земель у складі Польщі, Румунії, Чехословаччини;
- *дати* утворення УНДО, ОУН, проголошення незалежності Карпатської України.

Розуміти:

- *зміст понять*: «екзил», «інтегральний націоналізм», «інтернування», «Карпатська Січ», «нансенівський паспорт», «національна кооперація», «політична еміграція», «русини», «східні креси», «український націоналістичний рух»;
- *сутність та особливості* національної політики Польщі, Румунії, Чехословаччини щодо українського населення;
- *передумови формування та зміст* теорії «інтегрального націоналізму»;
- *значення* української політичної еміграції для формування державницького світогляду серед біженців від комуністичного режиму та мешканців СРСР/СССР у 1920-х рр.;
- *вплив міжнародних відносин* міжвоєнного періоду на долю регіону.

Уміти:

- *синхронізувати події* політичного, соціально-економічного та культурного життя українських земель у складі Польщі, Румунії, Чехословаччини та УСРР у 1921–1939 рр.;
- *використовувати карту як джерело інформації* про розподіл українських територій між державами Центрально-Східної Європи в 1921–1939 рр.;

Зміст навчально-пізнавальної діяльності:

Правовий статус українських земель у складі Польщі. Політика Польщі щодо «східних кресів» і міжетнічні відносини в Галичині та Волині. Економічний розвиток української спільноти в умовах Польської держави. Українська кооперація. Культурно-просвітні і спортивні товариства українців. Українські політичні організації. Українське народно-демократичне об'єднання (УНДО). Організація українських націоналістів (ОУН).

Українські землі у складі Румунії. Суспільно-політичне життя. Українська національна партія (УНП). Українські землі у складі Чехословаччини. Правовий статус Закарпаття. Суспільно-політичне й економічне життя. Карпатська Україна. Карпатська Січ.

Культурне й релігійне життя на західноукраїнських теренах в умовах іноземного панування.

Українська політична еміграція у Франції, Німеччині, Чехословаччині, Польщі. Державний центр УНР в екзилі: Рада Республіки. Українське товариство приятелів Ліги Націй. Вбивство Симона Петлюри. Табори інтернованих. Українські політичні партії та громадсько-освітньо-культурні центри в екзилі. Періодичні видання: «Тризуб» (місто Париж), «Українське слово» (місто Париж),

- *аргументувати особисті судження* щодо діяльності УНДО, УНП, ОУН, української політичної еміграції;
- *схарактеризувати* геополітичне становище Карпатської України;
- *визначити основні тенденції та протиріччя* розвитку культури на західно-українських землях;
- *укласти історичні портрети* визначних особистостей (Августин Волошин, Андрей Шептицький, Василь Мудрий, Володимир-Сергій Залозецький-Сас, В'ячеслав Липинський, Дмитро Донцов, Євген Коновалець, Мілена Рудницька).

Орієнтовні теми для практичних занять:

- «Срібна земля». Третя спроба утвердити незалежність України в ХХ ст.
- Роль української кооперації у формуванні національної самосвідомості українців Галичини та Волині в міжвоєнний період.
- «Городок-32»: історичний факт та його художня інтерпретація.

Орієнтовні теми для навчального проєкту:

- Український громадський комітет у місті Прага і Томаш Масарик.
- Рідний край: регіональна, локальна історія, мікроісторія в контексті загальноукраїнських подій 1914–1939 рр.
- Реакції на Голодомор української спільноти на західноукраїнських землях, української політичної еміграції в країнах Європи.

Орієнтовна тема для написання есе:

- Багатоманіття і суперечності українського партійного життя в еміграції: Закордонна делегація Української партії соціалістів-революціонерів (місто Відень), Закордонна група/комітет Української соціал-демократичної робітничої партії (місто Відень), Український союз хліборобів-державників.
- Українські громадсько-освітньо-культурні центри в екзилі: Український соціологічний інститут (м. Відень), Український вільний університет (УВУ, мм. Відень–Прага–Мюнхен), Історично-філологічне товариство при УВУ (м. Прага), Українська господарська академія (м. Подебради), Український високий педагогічний інститут імені Михайла Драгоманова (м. Прага), Український науковий інститут (м. Берлін), Український науковий інститут (м. Варшава).
- В'ячеслав Липинський і Дмитро Донцов: ідейні вороги чи соратники?
- Різні погляди – спільна мета: Андрій Ливицький, В'ячеслав Прокопович, Дмитро Дорошенко, Микита Шаповал, Олег Ольжич, Олександр Лотоцький, Сергій Шемет, Олександр Скоропис-Йолтуховський.

Міжпредметні зв'язки:

- 11 клас. Українська література. Тема: *Література письменників-емігрантів. «Празька школа» української поезії та її представники. Євген Маланюк «Уривок з поеми», «Напис на книзі віршів...».* (Учениця/учень: знає й розповідає про історичні умови і функціонування української літератури за кордоном, про «празьку школу» української поезії та її представників, коротко про життя і творчість Євгена Маланюка; розкриває особливості художнього осмислення долі України в поезії «Уривок з поеми»; пояснює символічність її назви; указує на актуальність оптимістичного висновку про майбутнє України; характеризує із посиланням на текст поезії «Напис на книзі віршів» погляди митця на призначення поезії, важливість місії поета закарбовувати свій час для нащадків). Тема: *Перлини західноукраїнської літератури. Богдан-Ігор Антонич «Зелена євангелія», «Різдво», «Коляда».* (Учениця/учень: має загальне уявлення про розвиток української літератури на заході України до 1939 р., називає її основних представників; розповідає про митця; дає загальну характеристику його творчості).
- Українська література. Позакласне читання. Таня Малярчук «Забуття».

Узагальнення.

Тематичний контроль.

Розділ 6. УКРАЇНА В РОКИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:

Знати:

- *хронологічні межі* окупації України нацистами та їх союзниками;
- *дати* Акта проголошення Української Держави, створення УПА, депортації комуністичним режимом кримсько-татарського народу та інших етносів Криму;
- *сутність* українського питання в міжнародній політиці напередодні Другої світової війни;
- *цілі та напрями* німецько-радянської співпраці від серпня 1939 р. до червня 1941 р.;
- *роль* українців у перемозі над нацистською Німеччиною в роки Другої світової війни.

Розуміти:

- *зміст понять:* «бліцкриг», «військовополонені», «воєнні злочини», «Голокост», «евакуація», «країна-агресор», «мобілізація», «нацистський “новий порядок”», «окупаційний режим», «остарбайтери», «похідні групи», «Праведники народів світу», «радянська/советизація», «чорносвітники»;
- *відповідальність* правлячих режимів тоталітарних імперій – сталінського СРСР і гітлерівської Німеччини за розв’язання Другої світової війни, вчинення злочинів агресії, геноцидів, масових репресій;
- *руйнівні наслідки* Другої світової війни для України;
- *вплив* війни на українську культуру (під окупацією, в евакуації, еміграції) та повсякденне життя українців.

Зміст навчально-пізнавальної діяльності:

«Українське питання» в міжнародній політиці напередодні Другої світової війни. Радянсько-німецькі договори 1939 р. Початок Другої світової війни. Українці в польській армії. Розкол ОУН.

Радянська окупація Галичини, Волині, Північної Буковини, Хотинщини та Південної Бессарабії. «Радянська/советизація» західних областей України у 1939–1940 рр. Масові політичні репресії. Радянські воєнні злочини та депортації. Суспільно-політичні настрої населення.

Передумови, початок німецько-радянської війни. «Тактика випаленої землі». Депортації німців та інших народів з території України. Інші злочини радянського режиму. Катастрофічні поразки Червоної армії 1941–1942 рр.

Окупація України військами Німеччини та її союзників. Нацистський «новий порядок» в Україні. Прояви співпраці з окупаційним режимом. Остарбайтери. Військовополонені. Концтабори. Масове знищення окупантами мирного населення. Бабин Яр. Голокост. Геноцид ромів. Праведники народів світу в Україні.

Акт проголошення Української Держави. Опір нацистським загарбникам. Український визвольний рух. Поліська Січ. Українська повстанська армія (УПА). Українсько-польське протистояння. Українська Головна Визвольна Рада (УГВР).

Бойові дії на території України наприкінці 1942–1944 рр. «Чорносвітники». Радянський партизанський рух. Вигнання німецьких військ та їхніх союзників з України. Відновлення тоталітарного імперського режиму в УРСР. Депортація кримськотатарського

Уміти:

- *встановити хронологічну послідовність і синхронізувати події Другої світової війни в Україні та поза її межами;*
- *використовувати карту як джерело інформації про оборонні та наступальні операції на території України, пересування протиборчих сторін і рух лінії фронту, адміністративно-територіальні утворення часів нацистського окупаційного режиму на території України;*
- *пояснити: особливості впливу нацистського окупаційного режиму на спосіб життя та свідомість населення окупованих територій; передумови, сутність: 1) розколу ОУН, розвитку українського визвольного руху та його військово-політичної формації – УПА; 2) явищ часів війни: Голокосту, геноциду ромів, тактики «випаленої землі», депортацій етнічних груп і народів; 3) польсько-українського протистояння, ролі німецької окупаційної влади та радянських партизанів у його загостренні; 4) Волинської трагедії;*
- *визначити вплив війни на: 1) зміни суспільної свідомості населення України; 2) політику Йосифа Сталіна стосовно України, 3) українську науку, літературу і мистецтво;*
- *визначити наслідки Другої світової війни для України; масштаби втрат українського народу в результаті воєнних дій, злочинів правлячих режимів тоталітарних імперій – СРСР і Німеччини, виявляти розуміння глибини трагедії українців як бездержавної нації в той час;*
- *схарактеризувати одну з історичних постатей (Амет-Хан Султан, Василь Герасименко, Василь Порик, Іван Багрянний, Іван Кожедуб, Кузьма Дерев'янка, Олександр Довженко, Олексій Берест, Олена Вігер, Олена Теліга, Сидір Ковпак);*

народу як злочин геноциду. Депортація інших етносів Криму.

Культура в роки війни. Пропаганда протиборчих сторін у роки Другої світової війни.

Повсякдення в часи війни: стратегії боротьби і виживання. Вплив війни на суспільну свідомість.

Українці у збройних силах країн Антигітлерівської коаліції і держав «Вісі». Внесок українського народу в перемогу над нацистською Німеччиною. Українське питання на Ялтинській і Потсдамській конференціях. Ціна війни для України: людські, матеріальні втрати.

- створити біографічні портрети Андрія Мельника, Кирила Осьмака, Романа Шухевича, Степана Бандери, Тараса Боровця (Бульби).

Орієнтовні теми для практичних занять:

- «Волею Українського народу...» (дослідження документів та матеріалів).
- Роль українців у розгромі нацистської Німеччини.
- Голод як інструмент нацистської окупаційної політики в Україні.

Орієнтовні теми для навчальних проєктів:

- Митрополит Андрей Шептицький і дилеми морального вибору в умовах тоталітарних імперій.
- Дослідник Голодомору Степан Сосновий і його кримінальна справа.
- «За великій русській народ!»: великоросійський націоналізм як домінанта сталінської ідеології і пропаганди в роки німецько-радянської війни.
- Сталінські генерали і ціна людського життя («чорносвітники», битва за Дніпро, Берлін та ін.).
- Світ дитинства в українській літературі про Голокост.
- Друга світова війна в об'єктиві фото-, кінокамери.
- Рідний край: регіональна, локальна історія, мікроісторія контексті загальноукраїнських подій Другої світової війни 1939–1945 рр.

Орієнтовні теми для написання есе:

- Бабин Яр у Києві – символ Голокосту та інших трагедій.
- Доля Олени Теліги: життя, творчість, боротьба.
- Мемуари як джерело вивчення історії Другої світової війни.
- «Хто з українців битиметься проти червоної смерті – матиме рацію; хто битиметься проти чорної – теж матиме рацію; як також і той, хто битиметься проти обох. Лише той не матиме рації, хто проголосить “моя хата скраю” найвищою мудрістю земною»: особистий моральний вибір у часи війни.

Міжпредметні зв'язки:

- 10 клас. Українська література. Розділ: *Воєнне лихоліття*. Тема: *Олександр Довженко «Щоденник» (періоду війни)*. (Учениця/учень розглядає «Щоденник» як джерело вивчення біографії митця в контексті його доби; особливості авторського бачення й оцінки історії України й українського народу, розкриття національних і загальнолюдських проблем; розуміє особливості світовідчуття українців, національного характеру, народної моралі та етики; усвідомлення важливості культурної самоідентифікації особистості; розуміння взаємозв'язку конкретного із загальним).
- Українська література. Позакласне читання. Докія Гуменна «Хрещатий Яр»; Володимир Лис «Століття Якова», «Вифлеєм»; Марія Матіос «Нація. Одкровення», «Солодка Даруся»; Улас Самчук «На білому коні»; Леонід Первомайський «В Бабинім Яру»; Анатолій Дімаров «Симон Різник»; Юрій Винничук «Танго смерті»; Катерина

- Бабкіна «Соня», «Рубін»; Тетяна Пахомова «Я, ти і наш мальований і немальований Бог»; Марина Гримич «Фріда»; Лариса Денисенко «Відлуння. Від загиблого діда до померлого»; Максим Дупешко «Історія варта цілого яблуневого саду».

Узагальнення.

Тематичний контроль.

ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ (від 1945 р. до сучасності).

11 клас
(35 годин)

Структура курсу

РОЗДІЛ 1. Облаштування повоєнного світу.

РОЗДІЛ 2. Держави Північної Америки та Західної Європи: формування постіндустріального суспільства.

РОЗДІЛ 3. Держави Центрально-Східної Європи: трансформаційні процеси.

РОЗДІЛ 4. Держави Азії, Африки та Латинської Америки: вибір шляхів розвитку.

РОЗДІЛ 5. Міжнародні відносини.

РОЗДІЛ 6. Повсякденне життя і культура.

УЗАГАЛЬНЕННЯ ДО КУРСУ.

Розділ 1. ОБЛАШТУВАННЯ ПОВОЄННОГО СВІТУ

У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:

Знати:

- час створення ООН, Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО), Світового банку; поділу Німеччини; утворення НАТО і ОВД.

Розуміти:

- *поняття*: «біполярний (двополюсний) світ», «доктрина», «конфронтація», «соціалістичний табір», «холодна війна»;
- *характерні риси* Ялтинсько-Потсдамської системи міжнародних відносин;
- *мету, принципи та механізми* діяльності ООН, спеціалізованих організацій під егідою ООН, критерії ефективності діяльності ООН;
- *вплив* «плану Маршалла» на відбудову повоєнної Європи і формування «двополюсного світу»;
- *значення* «Загальної декларації прав людини» (1948 р.) і міжнародних пактів про права людини (1966 р.) як основи сучасного міжнародного права.

Уміти:

- *встановити послідовність подій* повоєнних часів, пов'язаних з утворенням «двополюсного світу»;
- *використовувати карту як джерело інформації* про територіальні зміни в Європі за підсумками війни;
- *встановити причини і наслідки* розв'язування «холодної війни».

Орієнтовна тема для навчального проєкту:

- Реалізація завдань ООН її спеціалізованими організаціями: приклади діяльності.

Міжпредметні зв'язки:

- 11 клас. Економіка. Розділ: *Національна економіка і роль уряду у її функціонуванні*. Тема: *Роль уряду в регулюванні національної економіки*. (Учениця/учень розуміє

Зміст навчально-пізнавальної діяльності:

Характеристика Ялтинсько-Потсдамської системи міжнародних відносин. Організація Об'єднаних Націй, Україна – співзасновниця ООН. Спеціалізовані організації під егідою ООН. «Загальна декларація прав людини» (1948 р.) і міжнародні пакти про права людини (1966 р.).

Включення Центрально-Східної Європи до сфери впливу радянської/советської імперії. Початок «холодної війни». Меморандум Джорджа Кеннана і промова Вінстона Черчилля у Фултоні. Доктрина Гаррі Трумена і «план Маршалла». Поділ Німеччини. Організація Північноатлантичного договору (Північноатлантичний альянс, НАТО) та Організація Варшавського договору (ОВД): закріплення біполярності світу.

Корейська війна 1950–1953 рр. та Карибська криза 1962 р. і загроза ядерної катастрофи. Спроби подолання міжнародних криз.

об'єктивні причини урядового регулювання ринкової економіки, характеризує зв'язок ефективності та справедливості, пояснює невдачі (обмеження) ринку і уряду та роль уряду як власника, виробника і споживача з використанням схеми загального економічного кругообігу).

Розділ 2. ДЕРЖАВИ ПІВНІЧНОЇ АМЕРИКИ ТА ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ: ФОРМУВАННЯ ПОСТІНДУСТРІАЛЬНОГО СУСПІЛЬСТВА

У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:

Знати:

- час рейганоміки і тетчеризму, падіння авторитарних режимів у Греції, Португалії та Іспанії, виступів афроамериканців за громадянські права у США; «червоного травня» у Франції; укладення Римських угод та Маастрихтського договору.

Розуміти:

- *поняття*: «брекзит», «економічне диво», «маккартизм», «науково-технічна революція», «неоконсерватизм», «неолібералізм», «рейганоміка», «соціальне ринкове господарство», «тетчеризм»;
- основні *тенденції* розвитку політичних систем країн Заходу в другій половині ХХ – на початку ХХІ ст.;
- *причини* утвердження США як провідної держави «вільного світу»;
- *значення* об'єднання Німеччини й утворення Європейського Союзу;
- *внесок* української діаспори в науково-технічну революцію.

Уміти:

- *встановити послідовність і синхронність подій*, пов'язаних з утвердженням у Західній Європі ліберальної демократії та соціальної ринкової економіки;
- *використовувати карту як джерело інформації* про процеси економічної інтеграції Західної Європи;
- *схарактеризувати* шведську соціальну модель, процеси зміцнення демократії та формування соціального ринкового господарства на Заході в другій

Зміст навчально-пізнавальної діяльності:

Концепція постіндустріального (інформаційного) суспільства.

Зміцнення демократії на Заході після Другої світової війни: розширення прав людини.

Падіння авторитарних режимів у Південно-Західній Європі в 1970-х рр. Утвердження принципів громадянського суспільства. Тенденції повоєнного розвитку партійних систем. Рух афроамериканців США за громадянські права.

Молодіжні виступи кінця 1960-х рр. Рух хіппі. Прояви етнонаціоналізму (проблеми Квебеку, Ольстеру, «баскське питання»). Боротьба за права конфесійних, мовних і сексуальних меншин.

Транснаціональні корпорації. Науково-технічна революція (НТР) і зростання ролі професійних фахівців і техніків. Перехід від виробництва товарів до виробництва послуг. Політика зменшення соціальної нерівності. Німецьке та італійське «економічне диво». «Рейганоміка». «Тетчеризм». Соціальне ринкове господарство. Шведська соціальна модель.

Об'єднання Німеччини. Від Європейського економічного співтовариства (ЄЕС) до Європейського союзу (ЄС).

Країни й організації – центри ухвалення рішень, важливих для безпеки, розвитку і стабільності в сучасному світі.

половині ХХ – у першій чверті ХХІ ст.; етнонаціональні *проблеми* Заходу та *оцінити шанси* на їх розв'язання в найближчому майбутньому;

- *визначити особливості* «економічного дива» у Федеративній Республіці Німеччині (ФРН) та Італії;
- *визначити причини та наслідки* руху афроамериканців за громадянські права, боротьби за права конфесійних, мовних і сексуальних меншин у країнах Заходу;
- *визначити причини та ознаки* кризових явищ у ЄС, *розробити стратегію* їх подолання;
- *визначити роль* США та ЄС у сучасних міжнародних відносинах;
- *висловлювати обґрунтовані судження* про громадсько-політичну діяльність Ангели Меркель, Бориса Джонсона, Джозефа Байдена, Джона Кеннеді, Конрада Аденауера, Маргарет Тетчер, Мартіна Лютера Кінга, П'єра Трюдо, Рональда Рейгана, Франсуа Міттерана, Шарля де Голля.

Орієнтовні теми для практичних занять:

- Процеси демократизації в країнах Західної Європи і Америки в другій половині ХХ – на початку ХХІ ст.: причини, специфіка і наслідки.
- Молодіжна контркультура: вплив на формування постіндустріального світу.

Орієнтовна тема для навчального проєкту:

- Українська діаспора в Америці та в Європі.

Орієнтовна тема для написання есе:

- Яким має бути сучасний політичний лідер?

Міжпредметні зв'язки:

- 10 клас. Громадянська освіта. Розділ: *Людина в соціокультурному просторі*. Тема: *Стереотипи та упередження. Дискримінація*. (Учениця/учень може назвати основи і принципи діалогу між соціальними групами: принцип соціальної рівності та справедливості, принцип згуртованості, принцип соціального партнерства; наводить приклади дискримінації та ксенофобії; вміє протистояти проявам расизму; формує звичку проявляти емпатію).
- 10 клас. Громадянська освіта. Розділ: *Людина в соціокультурному просторі*. Тема: *Я і ми. Соціокультурна багатоманітність*. (Учениця/учень тлумачить полікультурність як основу добросусідства культур; усвідомлює факт існування

різноманіття культур; може назвати основні принципи діалогу між соціальними групами в полікультурному суспільстві: принцип соціальної рівності та справедливості, принцип згуртованості, принцип соціального партнерства).

- 10 клас. Мистецтво. Розділ: *Мистецтво американського культурного регіону (північно-американський, латино-американський)*. (Учениця/учень називає визначні мистецькі явища, що характеризують американський культурний регіон; бере участь у дискусіях щодо ролі мистецтва американського культурного регіону у світовій мистецькій спадщині).

Узагальнення.

Тематичний контроль.

Розділ 3. ДЕРЖАВИ ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНОЇ ЄВРОПИ: ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ

У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:

Знати:

- час Угорської революції, «Празької весни», утворення РЕВ; перебудови в СРСР/СССР, «оксамитових революцій», розпаду СРСР/СССР, Югославії та Чехословаччини.

Розуміти:

- *поняття*: «гласність», «оксамитова революція», «перебудова», «Празька весна», «самоврядний соціалізм», «соціалізм із людським обличчям», «шокова терапія»;
- *вплив* на розвиток регіону Центрально-Східної Європи політичних процесів у СРСР/СССР та «холодної війни»;
- *особливості* втілення сталінської моделі соціалізму в країнах Центрально-Східної Європи.

Уміти:

- *визначити роль* СРСР/СССР у формуванні соціально-економічної і політичної ситуації у країнах Центрально-Східної Європи в період сталінської диктатури та постсталінські часи; роль етнічних проблем у війні в колишній Югославії;
- *використовувати карту як джерело інформації* про процес трансформації держав «соціалістичного табору» наприкінці 80-х років ХХ ст.;
- *встановити причини* революції в Угорщині, Празької весни, розпаду СРСР/СССР і падіння комуністичних режимів у Центрально-Східній Європі.
- *порівняти трансформаційні процеси* в країнах Центрально-Східної Європи;
- *визначити роль* країн Центрально-Східної Європи в сучасних міжнародних відносинах;

Зміст навчально-пізнавальної діяльності:

Результати Другої світової війни для народів Центрально-Східної Європи.

Сталінська модель соціалізму та її втілення в Польщі, Угорщині, Болгарії, Румунії, Чехословаччині. Особливості розвитку Югославії. Доля українців у країнах Центрально-Східної Європи. Операція «Вісла».

Спроба економічної інтеграції держав-сателітів СРСР/СССР; Рада економічної взаємодопомоги (РЕВ).

Криза комуністичних режимів країн Центрально-Східної Європи. Антикомуністичні виступи: заворушення в Німецькій Демократичній Республіці (НДР) у 1953 р., Угорська революція 1956 р. і «Празька весна» 1968 р.

Спроби модернізації суспільно-політичного устрою та радянська/советська інтервенція в Чехословаччину.

СРСР/СССР після смерті Сталіна. «Хрущовська відлига». Наростання системних кризових явищ у країнах регіону в 70–80-х рр. ХХ ст. Перебудова в СРСР/СССР. «Оксамитові революції» в країнах Східної Європи. Розпад Радянського/Советського Союзу, Югославії та Чехословаччини. Політичні, економічні, соціальні та національні трансформації. Міжнародні конфлікти на Балканах, геноцид в Сребрениці.

Країни Центрально-Східної Європи в першій чверті ХХІ ст., їхня роль у сучасних міжнародних відносинах. Політична, економічна та ідеологічна експансія Російської Федерації.

- висловлювати аргументовані судження про діяльність Анджея Дуди, Вацлава Гавела, Далі Грибаускайте, Йосифа Броз Тіто, Леха Валенси, Олександра Дубчека.

Орієнтовні теми для навчальних проєктів:

- «Празька весна» 1968 року.
- Роль лідерів у трансформаційних процесах у країнах Центрально-Східної Європи на зламі 1980–1990-х рр. (на прикладі Вацлава Гавела, Леха Валенси та інших).
- Роль пропаганди в тоталітарному суспільстві (на прикладі гітлерівської Німеччини, сталінського СРСР/СССР, путінської Росії та ін.).

Міжпредметні зв'язки:

- 10 клас. Громадянська освіта. Розділ: *Людина в соціокультурному просторі*. Тема: *Конфлікти*. (Учениця/учень знає та критично оцінює причини зародження конфліктів, аналізує шляхи подолання конфліктних ситуацій; формує навички ефективної комунікації та ненасильницького розв'язання соціальних конфліктів).

Узагальнення.

Тематичний контроль.

Розділ 4. РОЗПАД КОЛОНІАЛЬНИХ ІМПЕРІЙ. КРАЇНИ АЗІЇ, АФРИКИ, ЛАТИНСЬКОЇ АМЕРИКИ

У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:

Знати:

- час японського економічного дива, реалізації курсу «трьох червоних знамен» і «культурної революції» Мао Цзедуна, здобуття незалежності народами Індії, утворення Ізраїлю та Пакистану, ісламської революції в Ірані, початку «Арабської весни», формування ІДІЛ, деколонізації Африки, ліквідації апартеїду, революції на Кубі.

Розуміти:

- *поняття:* «апартеїд», «Арабська весна», «деколонізація», «ісламська революція», «ісламський фундаменталізм», «рік Африки», «рух Неприєднання»;
- *причини й особливості «культурної революції»* в Китаї, конфесійного протистояння в Південній Азії; Ісламської революції в Ірані, революції на Кубі; деколонізаційних процесів у світі; «японського економічного дива», «чотирьох модернізацій» Ден Сяопіна, «близько-східної проблеми», «Арабської весни», воєн у Сирії;
- *вплив* воєн у Сирії та терористичної діяльності ІДІЛ на розвиток регіону і світу.

Уміти:

- *встановити послідовність і синхронність подій*, що відбулися в країнах Азії, Африки та Латинської Америки;
- *використовувати карту як джерело інформації* про процес деколонізації Азії та Африки, геофактори, що сприяли формуванню військово-політичних союзів та економічних регіонів у цих частинах світу;

Зміст навчально-пізнавальної діяльності:

Японія. Повоєнне реформування держави. Джерела та наслідки економічного піднесення. Внутрішньо- та зовнішньополітичні пріоритети.

Китай. Проголошення Китайської Народної Республіки (КНР). Культ особи Мао Цзедуна. «Великий стрибок», комуни, «культурна революція». Великий китайський голод 1959–1961 рр. Трансформаційні процеси в Китаї. Китай на зламі ХХ–ХХІ ст. Сучасна геостратегія КНР.

Утворення Індійської республіки та Пакистану. Конфесійне протистояння в регіоні. Індійський національний конгрес (ІНК). Роль Індії в південноазійському регіоні.

Утворення держави Ізраїль. «Близькосхідна проблема» та шляхи її врегулювання. Ісламська революція в Ірані. «Арабська весна». Війни в Сирії. Терористична діяльність. Ісламська держава Іраку і Леванту (ІДІЛ).

Південна Корея: досвід демократизації та «економічне диво».

Деколонізація Африки. Крах апартеїду. Міжетнічні конфлікти, геноциди. Країни регіону в першій чверті ХХІ ст.

Латинська Америка: особливості соціально-економічного та політичного розвитку країн регіону. Революція на Кубі. Виклики політичного та економічного життя латиноамериканських держав першої чверті ХХІ ст.

- визначити можливі способи врегулювання «близькосхідної проблеми»; подолання наслідків апартеїду; особливості соціально-економічного та політичного розвитку країн Латинської Америки;
- порівняти «японське економічне диво» з аналогічними явищами в Німеччині та Італії; основні тенденції розвитку країн Азії, Африки та Латинської Америки;
- висловлювати аргументовані судження щодо громадсько-політичної діяльності Голди Меїр, Ден Сяопіна, Індіри Ганді, Мао Цзедуна, Нельсона Манделі, Фіделя Кастро, Хірохіто.

Орієнтовна тема для практичного заняття:

- Моделі інноваційного розвитку нових азійських незалежних держав.

Орієнтовна тема для написання есе:

- Сучасні країни Азії: діалог західної та східної цивілізацій.

Міжпредметні зв'язки:

- 10 клас. Географія. Розділ: *Регіони та країни світу*. Тема: *Країни Азії*. (Учениця/учень порівнює особливості господарства різних за рівнем економічного розвитку країн Азії; оцінює роль країн Азії в світі).
- 10 клас. Географія. Розділ: *Регіони та країни світу*. Тема: *Країни Латинської Америки*. (Учениця/учень називає історико-політичні процеси, що відбуваються в регіоні; аналізує специфіку складу населення та системи розселення).
- 10 клас. Мистецтво. Розділ: *Мистецтво далекосхідного культурного регіону*. (Учениця/учень називає види мистецтва / художні явища – «візитівки» далекосхідного культурного регіону; бере участь у дискусіях щодо впливу мистецтва далекосхідного культурного регіону на розвиток сучасного мистецтва, аргументовано обстоює свою позицію).
- 10 клас. Мистецтво. Розділ: *Мистецтво арабо-мусульманського культурного регіону*. (Учениця/учень орієнтується в характерних ознаках мистецтва арабо-мусульманського культурного регіону; наводить приклади взаємовпливів різних культур у сучасному мистецтві; виявляє здатність дискутувати про вплив мистецтва арабо-мусульманського культурного регіону на розвиток сучасного мистецтва, аргументувати свою позицію).
- 10 клас. Мистецтво. Розділ: *Мистецтво індійського культурного регіону*. (Учениця/учень називає види мистецтва, що яскраво репрезентують індійський культурний регіон; усвідомлює взаємовпливи різних культур у сучасному мистецтві).

Узагальнення.

Тематичний контроль.

Розділ 5. МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ

У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:

Знати:

- час «холодної війни», Берлінської і Карибської кризи, війн у Кореї, В'єтнамі, Афганістані, проведення Гельсінської конференції.

Розуміти:

- *поняття*: «багатополярний світ», «Балканська криза», «Берлінська криза», «гібридна війна», «Карибська криза», «концепція “русского міра”», «міжнародний тероризм», «нове політичне мислення», «рашизм», «розрядка»;
- *причини, ознаки, динаміку та наслідки* «холодної війни», міжнародного тероризму; політики розрядки, Гельсінської конференції; імперіалістичної політики Російської Федерації та політики «умиротворення» агресора.

Уміти:

- *використовувати карту як джерело інформації* про події «холодної війни»: Берлінську кризу, Карибську кризу, війну в Кореї, В'єтнамі, в Афганістані, «Балканську кризу», війну в Україні, сучасну геополітичну ситуацію у світі;
- *пояснити вплив* Гельсінської конференції на міжнародні відносини на зламі ХХ–ХХІ ст.;
- *схарактеризувати Берлінську кризу, війну в Кореї, Карибську кризу, війни у В'єтнамі та Афганістані* як прояви загострення міжнародних відносин в умовах «холодної війни»;
- *пояснити процеси* переходу від біполярності до багатополярного світу; *вплив «нового політичного мислення» та розпаду СРСР/СССР на міжнародні відносини кінця ХХ – першої чверті ХХІ ст.*;

Зміст навчально-пізнавальної діяльності:

Динаміка «холодної війни». Протистояння НАТО і ОВД.

Прояви міжнародної напруженості (Берлінська криза, війна в Кореї, Карибська криза, війни у В'єтнамі, в Афганістані). «Балканська криза» і проблема Косово.

Період «розрядки» в міжнародній політиці. Гельсінська конференція 1975 р. Рецидиви «холодної війни» у ХХІ ст. Недієвість політики «умиротворення» агресора.

Від біполярного до багатополярного світу.

Проблема міжнародного тероризму.

Російсько-українська війна. Міжнародна «антипутінська коаліція».

- визначати характер російсько-української війни.

Орієнтовні теми для практичних занять:

- Міжнародні відносини другої половини ХХ – початку ХХІ ст.: точки перетину інтересів.
- Демонтаж результатів періоду «розрядки»: причини і наслідки.
- «Рашизм» vs система міжнародної безпеки і сучасний світоустрій.

Міжпредметні зв'язки:

- 11 клас. Зарубіжна література. Розділ: *Із літератури кінця ХХ – початку ХХІ століття*. Тема: *Постмодернізм – одне з найяскравіших літературних явищ другої половини ХХ ст. Соціоісторичні, культурно-філософські та естетичні чинники розвитку постмодернізму в художній літературі*. (Учениця/учень розповідає про соціоісторичні, культурно-філософські та естетичні чинники розвитку постмодернізму в художній літературі, наводить приклади втілення елементів постмодерністського мистецтва в масовій культурі, висловлює власне судження про особливості літератури постмодернізму).
- 11 клас. Англійська мова. Тема: *Моє місце в світі*. (Учениця/учень знає про зразки здорового способу життя в Україні та англійських країнах, вміє презентувати Україну в міжнародному контексті).

Узагальнення.

Тематичний контроль.

Розділ 6. ПОВСЯКДЕННЕ ЖИТТЯ І КУЛЬТУРА

У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:

Знати:

- діяльність видатних представників науки, літератури, мистецтва і спорту другої половини ХХ – першої чверті ХХІ ст.;
- базові художні принципи провідних мистецьких течій сучасності.

Розуміти:

- поняття: «абстракціонізм», «високі технології», «неореалізм», «поп-арт», «постмодернізм», «соціалістичний реалізм», «функціоналізм»;
- динаміку, напрямки і здобутки НТР.

Уміти:

- охарактеризувати зміни в змісті та характері праці, соціальній структурі суспільства;
- визначити вплив основних досягнень НТР на життя суспільства; сучасні тенденції в освіті, літературі, образотворчому мистецтві, архітектурі, музиці, театральному мистецтві, кінематографії й спорті;
- порівняти зміст і характер праці, а також соціальну структуру модерного (індустріального) та постмодерного (інформаційного) суспільств;
- визначити і пояснити різницю в умовах розвитку культури на теренах ЄС та в інших регіонах світу (на вибір);
- визначити соціальні наслідки НТР;
- пояснювати взаємовпливи культури, спорту й політики.

Орієнтовна тема для практичного заняття:

- Модерне (індустріальне) та постмодерне (інформаційне) суспільства: тяглість та зміни.

Орієнтовні теми навчальних проєктів:

- Людина другої половини ХХ і початку ХХІ ст.: творець, митець, захисник.

Зміст навчально-пізнавальної діяльності:

Науково-технічна революція: наукові відкриття, нові галузі наук, високі технології, інтеграція науки і виробництва.

Зміни в змісті та характері праці, соціальній структурі суспільства, якості життя людей країн світу. Розвиток систем соціального забезпечення.

Становлення постіндустріального (інформаційного) суспільства. Культура «віртуальної реальності».

Освітні системи. Університети як автономні осередки освіти й науки. Розвиток літератури, образотворчого мистецтва, архітектури, музики, театру, кіно й спорту: провідні тенденції.

- Винаходи ХХ століття, які скоротили відстані та змінили світ.
- Галерея сучасних мистецтв або Олімпійські ігри в сучасному світі (*на вибір учительки/учителя або учениці/учня*).
- Визначні пам'ятки сучасної архітектури (створення інтерактивної карти).
- Масова культура та ідеологія.

Міжпредметні зв'язки:

- 11 клас. Зарубіжна література. Розділ: *Із літератури кінця ХХ – початку ХХІ століття*. Тема: *Постмодернізм – одне з найяскравіших літературних явищ другої половини ХХ ст. Соціоісторичні, культурно-філософські та естетичні чинники розвитку постмодернізму в художній літературі*. (Учениця/учень розповідає про соціоісторичні, культурно-філософські та естетичні чинники розвитку постмодернізму в художній літературі, наводить приклади втілення елементів постмодерністського мистецтва в масовій культурі, висловлює власне судження про особливості літератури постмодернізму).

Узагальнення.

Тематичний контроль.

УЗАГАЛЬНЕННЯ ДО КУРСУ

У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:

Знати:

- *основні етапи* світового суспільного розвитку в XX – першій чверті XXI ст.

Розуміти:

- *взаємозалежність* подій, явищ і процесів у сучасному світі.

Уміти:

- *визначити основні тенденції* розвитку світу наприкінці XX – у першій чверті XXI ст.; *роль* незалежної України у світових політичних, економічних і культурних процесах;
- *схарактеризувати зміни* у свідомості європейської спільноти в контексті російсько-української війни.

Зміст навчально-пізнавальної діяльності:

Основні тенденції розвитку світу в другій половині XX – на початку XXI ст. Національні та глобальні виклики. Протистояння демократії авторитаризмові та імперіалістичній політиці в сучасному світі.

Виміри цінностей людського буття в сучасному світі.

Місце України в сучасному світовому співтоваристві.

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

(від 1945 р. до сучасності)

11 клас
(52 години)

Структура курсу

ПОВТОРЕННЯ. Вступ.

РОЗДІЛ 1. Україна в повоєнний період.

РОЗДІЛ 2. Україна в умовах десталінізації.

РОЗДІЛ 3. Україна в період системної кризи Союзу Радянських Соціалістичних Республік.

РОЗДІЛ 4. Відновлення державної незалежності України, її роль у розпаді Союзу Радянських Соціалістичних Республік.

РОЗДІЛ 5. Розвиток України як незалежної держави.

РОЗДІЛ 6. Європейський вибір України. Російсько-українська війна.

ПОВТОРЕННЯ. ВСТУП

У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:

Знати:

- *основні етапи* розвитку українського суспільства другої половини ХХ ст. – початку ХХІ ст.;
- *алгоритми* комплексного опрацювання різних типів історичних джерел.

Розуміти:

- *зміст понять*: «воєнні злочини», «геноцид», «злочини проти людства», «права людини», «постіндустріальне (інформаційне) суспільство», «тоталітарна імперія», «українська громадянська (політична) нація»;
- *масштаби* людських і матеріальних втрат України в 1914–1945 рр.;
- *як* суспільно-політичні зміни позначаються на свідомості та повсякденні людей.

Уміти:

- *застосувати знання* про історію України як інструмент для аналізу розвитку суспільства.

Орієнтовні теми навчального проєкту:

- Причини і негативні наслідки поразки в боротьбі за українську державну незалежність у першій половині ХХ ст.
- Моделі історичної пам'яті про Другу світову війну в Україні та Світі: спільне і відмінне.

Зміст навчально-пізнавальної діяльності:

Україна на політичній карті Європи в 1914–1945 рр. Уроки української історії 1914–1945 рр. Періодизація історії України другої половини ХХ – першої чверті ХХІ ст. Особливості курсу історії України від 1945 р. до сьогодення.

Розділ 1. УКРАЇНА В ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД

У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:

Знати:

- *дати* ключових подій політичного, соціально-економічного життя в Україні повоєнного періоду;
- *факти* «радянзації» західних областей УРСР та боротьби з учасниками ОУН і вояками УПА.

Розуміти:

- *зміст понять*: «відбудова», «депортація», «державний антисемітизм», «ждановщина», «культ особи», «лисенківщина», «операція “Вісла”», «операція “Захід”», «спецпоселення»;
- *наслідки* «радянзації» західних областей УРСР та боротьби ОУН і УПА;
- *особливості* відбудови промисловості та сільського господарства;
- *штучний характер* масового голоду 1946–1947 рр., його наслідки;
- *сутність* повоєнних депортацій як злочинів тоталітарної імперії проти українців;
- *мотиви* тривалого опору УПА та націоналістичного підпілля в різних регіонах УРСР.

Уміти:

- *встановлювати послідовність і синхронність* таких подій: формування територіальних меж УРСР; масових депортацій та обмінів населенням; «радянзації» та репресій; українського визвольного руху в 1944–1950-х рр.; процесів відбудови господарства і культурного життя республіки; ідеологічних кампаній;
- *показувати на карті зміни* адміністративно-територіального устрою УРСР, місця локалізації осередків ОУН та

Зміст навчально-пізнавальної діяльності:

Україна в системі міжнародних відносин. УРСР – співзасновниця Організації Об'єднаних Націй (ООН). Участь України в інших міжнародних організаціях. Переміщені особи з України. Репатріація. Неповерненці. Встановлення кордонів УРСР із сусідніми державами. Депортація за «обміном населення» між УРСР та Польською Народною Республікою (1944–1946 рр.). Операція «Вісла». Обмін територіями 1951 р.

Відбудова промисловості: джерела та ресурси (праця мобілізованих, військовополонених, репатріантів, в'язнів виправно-трудових таборів). Становище сільського господарства. Голод 1946–1947 рр.

Посилення проявів «культу особи» Йосифа Сталіна в УРСР. Особливості державної пропаганди. Ідеологічні інтерпретації перемоги над нацизмом. «Ждановщина» в Україні. Кампанії боротьби проти «українських буржуазних націоналістів» і «безрідних космополітів».

«Радянська/советизація» західних областей УРСР. Ліквідація Української греко-католицької церкви. Операція «Захід». Національно-визвольний рух у 1944–1950-х рр. на території України. Бій під Гурбами. «Велика блокада» проти УПА. Депортації родин воїнів УПА. Оунівський рух в еміграції.

Особливості розвитку культури. Повсякденне життя населення України в повоєнні часи: стратегії виживання. Зміни в суспільній свідомості.

збройного опору УПА на території України;

- *визначати передумови та наслідки депортацій українців із західних областей УРСР та південно-східних областей Польщі, ідеологічних кампаній, їхнього впливу на суспільну свідомість;*
- *аналізувати політичну діяльність Микити Хрущова, Лазаря Кагановича як провідників союзної/імперської влади в Україні;*
- *характеризувати науковий/творчий доробок Володимира Філатова, Катерини Білокур, Ніла Хасевича, Олександра Богомольця, Олександра Палладіна, Сергія Лебедева, Тетяни Яблонської; укласти історичні портрети Йосипа Сліпого, Романа Шухевича.*

Орієнтовні теми для практичних занять:

- Повсякденне життя в Україні повоєнних років.
- «Вирвані з коренем»: причини, етапи, наслідки депортації українців у 1944–1951 рр. (дослідження тематичних документів).
- Триумф людини: долі українців, які пройшли концтабори.

Орієнтовні теми для навчальних проєктів:

- Україна для ООН. ООН для України.
- Студії боротьби за незалежність: від УНР до УПА (продовження кейсу «Як трансформувався український визвольний рух у ХХ столітті?»).
- Примусове трудове використання військовополонених та «інтернованих і мобілізованих німців» на території України.
- «Нас називали німецькими холуями»: доля репатріантів у повоєнній Україні.
- Рідний край: регіональна, локальна історія, мікроісторія в контексті загальноукраїнських подій повоєнного періоду.

Орієнтовні теми для написання есе:

- Післявоєнні маніфестації в Європі та інші заходи української еміграції зі збереження пам'яті про Голодомор.
- Боротьба з «українським буржуазним націоналізмом»: переслідування українських митців.
- Постаць Катерини Білокур у романі Володимира Яворівського «Автопортрет з уяви».

Міжпредметні зв'язки:

- 10 клас. Географія. Тема: *Політична картина світу*. (Учениця/учень пояснює відмінність між поняттями «країна», «державна», «залежна територія»; основні вектори зовнішньої політики України).

- Українська література. Позакласне читання. Андрій Кокотюха «Червоний»; Володимир Яворівський «Автопортрет з уяви»; Марина Гримич «Клавка»; Василь Шкляр «Троща».

Узагальнення.

Тематичний контроль.

Розділ 2. УКРАЇНА В УМОВАХ ДЕСТАЛІНІЗАЦІЇ

У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:

Знати:

- *суть* хрущовських надпрограм;
- *хронологічні межі* децентралізації управління економікою УРСР; *дати* передання Кримської області до складу УРСР, утворення Українського національного комітету та Української робітничо-селянської спілки;
- *прояви* дисидентського руху.

Розуміти:

- *зміст понять*: «відлига», «воєнно-промисловий комплекс», «десталінізація», «децентралізація управління», «дисидент», «культ особи», «лібералізація», «раднаргосп», «реабілітація», «російщення», «шістдесятники»;
- *основні протиріччя* реформування промисловості, сільського господарства, соціальної сфери;
- *сутність* імперської політики російщення України;
- *зв'язок* між розвитком культури, освіти, науки і внутрішньополітичними процесами.

Уміти:

- *встановлювати послідовність* подій, пов'язаних із десталінізацією і лібералізацією суспільного життя, модернізацією економіки, формуванням феномену «шістдесятництва» і розгортанням дисидентського, зокрема опозиційного руху, культурним життям;
- *використовувати карту* як джерело інформації про адміністративно-територіальний устрій УРСР;
- *визначати прояви, наслідки* політики російщення українського суспільства;

Зміст навчально-пізнавальної діяльності:

Внутрішньополітична ситуація в УРСР. Українці в повстаннях у таборах ГУЛАГу/ГУТАБу. XX з'їзд Комуністичної партії Радянського Союзу (КПРС). Десталінізація: зміст, ідеологічні обмеження. Суперечливість процесу реабілітації жертв політичних репресій. Ліквідація ГУЛАГу/ГУТАБу. Децентралізація управління економікою. Розвиток промисловості. Становище сільського господарства.

Передання Кримської області до складу УРСР. Соціально-економічна інтеграція Кримського півострова з Україною. Міграції, зміни національного складу населення. Спроби проведення «українізації». Становище кримськотатарського народу в місцях депортації та його боротьба за повернення на батьківщину.

«Шістдесятництво». Київський клуб творчої молоді «Сучасник». Спроби опозиційної діяльності: підпільні групи та організації. Зародження дисидентського руху. Антирежимні виступи.

Особливості розвитку культури. Продовження політики російщення. Антирелігійні кампанії.

Особливості соціальної політики. Повсякденне життя. Суспільно-політичні настрої населення.

- *аналізувати, робити аргументовані висновки* щодо політичного, економічного, соціокультурного розвитку УРСР у другій половині 1950-х – першій половині 1960-х рр.;
- *обстоювати свої судження* щодо розвитку культури у період «відлиги» та зародження «шістдесятництва» й дисидентського руху;
- *схарактеризувати* науковий/творчий доробок визначних особистостей (Борис Патон, Василь Симоненко, Віктор Глушков, Ліна Костенко, Михайло Янгель, Сергій Корольов); діяльність таких осіб, як Алла Горська, Іван Світличний, Левко Лук'яненко, Ярослав Стецько.

Орієнтовні теми для практичних занять:

- Феномен українського «шістдесятництва».
- Започаткування й поширення дисидентського руху: передумови, течії, діяльність.

Орієнтовні теми для навчальних проєктів:

- «В безсмерті холодно. І холодно в житті. О, Боже мій! Де дітися поету?!». Творчість «шістдесятників» як закономірна реакція на виклики часу.
- Ті, хто відкрив шлях у космос (внесок українців в освоєння космічного простору).
- «Сповідь у камері смертників» Левка Лук'яненка.
- Рідний край: регіональна, локальна історія, мікроісторія в контексті загальноукраїнських подій періоду десталінізації.

Орієнтовні теми для написання есе:

- «Відлига»: вплив на суспільно-політичні настрої населення України.
- Чому «розвінчання» культу Сталіна не призвело до прориву в СРСР інформаційної блокади довкола теми Голодомору?

Міжпредметні зв'язки:

- 11 клас. Українська література. Тема: *Українська література другої половини ХХ – початку ХХІ століття. Поети шістдесятники*. (Учениця/учень розуміє явище «шістдесятництва» і причини пробудження національної свідомості в суспільстві, шістдесятництво як явище соціальне й культурологічне, його зв'язок із дисидентським рухом). Тема: *Василь Симоненко. Громадянська лірика*. (Учениця/учень дискутує про патріотичні, громадянські мотиви, морально-етичні проблеми, розуміє проблему почуття людської гідності, мотиви самоствердження людини в складному сучасному світі, її самодостатність, високохудожнє відтворення громадянського вибору поета).

Узагальнення.

Тематичний контроль.

РОЗДІЛ 3. УКРАЇНА В ПЕРІОД СИСТЕМНОЇ КРИЗИ СОЮЗУ РАДЯНСЬКИХ СОЦІАЛІСТИЧНИХ РЕСПУБЛІК

У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:

Знати:

- *хронологічні межі* випуску «Українського вісника»; діяльності Української громадської групи сприяння виконанню Гельсінських угод;
- *напрями* опозиційного руху, *методи* боротьби влади з інакодумцями.

Розуміти:

- *зміст понять*: «адміністративно-командна система», «депопуляція», «дефіцит», «застій», «компартійно-радянська номенклатура», «правозахисний рух», «розвинений соціалізм», «самвидав»;
- *мотиви* активізації дисидентського руху в другій половині 1960-х – на початку 1970-х рр., *прояви репресій* щодо інакодумців;
- *протиріччя* розвитку культури.

Уміти:

- *визначати хронологічну послідовність і синхронність* подій, явищ періоду «застою»;
- *використовувати карту як джерело інформації* про політичне, соціально-економічне життя в період загострення кризи радянської системи;
- *порівнювати, аналізувати, робити аргументовані висновки* щодо особливостей економічного розвитку УРСР у другій половині 1950-х – 1960-х рр. і в 1970-ті – на початку 1980-х рр.;
- *схарактеризувати правозахисний рух* в УРСР;
- *аргументовано пояснити закономірність* системної кризи тоталітарної імперії, прояви цієї кризи в УРСР;

Зміст навчально-пізнавальної діяльності:

Зміни в системі влади. Неосталінізм. Конституція УРСР 1978 р. Вплив міжнародних процесів на ситуацію в Україні.

Посилення репресій проти української інтелігенції. Активізація дисидентського руху: течії, форми та методи боротьби. «Самвидав». «Український вісник». Українська громадська група сприяння виконанню Гельсінських угод (Українська Гельсінська група / УГГ). Прояви єврейського дисидентського та сіоністського рухів на теренах УРСР. Опозиційна діяльність режимові в середовищі інших національних меншин. Кримські татари в боротьбі за повернення на батьківщину.

Наростання економічної кризи. Уповільнення темпів зростання промисловості. Провал Продовольчої програми.

Життєвий рівень населення. Феномени радянського повсякдення: «хрущовки», «дефіцит», «черги». Етносоціальні зміни в УРСР.

Особливості розвитку культури. Українське поетичне кіно. Український спорт. Особливості державної пропаганди в Україні: «радянський/советський народ», «радянська/советська людина» та їхні «вороги». Суспільно-політичні настрої населення України. «Радянська/советська», імперська vs українська національна ідентичності.

- виявляти суперечливі процеси в розвитку освіти, науки, літератури та мистецтва;
- розкрити особливості політичної діяльності Петра Шелеста, обґрунтувати суперечливий характер діяльності Володимира Щербицького як провідника союзної/імперської влади в УРСР; описати творчий доробок / схарактеризувати наукову/творчу діяльність Володимира Івасюка, Івана Миколайчука, Марії Приймаченко, Миколи Амосова, Ніни Вірченко, Олега Антонова, Сергія Параджанова, Наталії Полонської-Василенко; означити досягнення у спортивній/тренерській діяльності Валерія Лобановського; схарактеризувати громадсько-політичну діяльність Василя Макуха, Василя Стуса, В'ячеслава Чорновола, Івана Дзюби, Миколи Руденка, Мустафи Джемільєва, Олеся Гончара, Петра Григоренка.

Орієнтовні теми для практичних занять:

- Український «самвидав»: теми, ідеї, автори.
- Повсякденне життя в місті та в селі (на прикладі кількох українських населених пунктів або родинних історій 1970–1980-х рр.).
- Пам'ятати, щоб не повторилося: громадські акції з відновлення і догляду за місцями пам'яті про людські трагедії – наслідки злочинів правлячих режимів тоталітарних імперій.

Орієнтовні теми для навчальних проєктів:

- Студії боротьби за незалежність: від зброї до слова (продовження кейсу «Як трансформувався український визвольний рух у ХХ столітті?»).
- Степан Бандера і «бандерівщина»: (де)конструкція імперського міфу.
- «Виклик системі» (аналіз творів Івана Дзюби «Інтернаціоналізм чи русифікація?», Михайла Брайчевського «Приєднання чи возз'єднання?»).
- 49 сміливців проти режиму (дослідження діяльності Української громадської групи сприяння виконанню Гельсінських угод).
- Міжнаціональна взаємодія в опозиційному русі.
- Рідний край: регіональна, локальна історія, мікроісторія в контексті загальноукраїнських подій у період системної кризи СРСР.

Орієнтовні теми для написання есе:

- Політ у космос, могутня зброя на тлі черг і дефіциту: якими були пріоритети радянської держави?
- Права людини в СРСР: чому існувала прірва між деклараціями та реальністю?

Міжпредметні зв'язки:

- 10 клас. Географія. Тема: *Населення світу* (Учениця/учень пояснює значення понять «демографічна політика», «демографічний вибух», «урбанізація», «міграція», «мегалополіс»).
- 11 клас. Екологія. Тема: *Природа і людина: системний підхід* (Учениця/учень розуміє місце природи в житті суспільства; досліджує особливості основних етапів взаємодії суспільства і природи; аналізує наслідки змін і перетворень природних процесів і компонентів природи антропогенною діяльністю).
- 11 клас. Українська література. Тема: *Олесь Гончар «Собор»*. (Учениця/учень розуміє роль духовного начала і краси в житті людини, осуд бездуховності, історичної пам'яті народу, добра і зла в житті, проблему національного нігілізму, моральної нищості).
- 11 клас. Українська література. Тема: *Стоїчна українська поезія. Василь Стус «Крізь сотні сумнівів я йду до тебе...», «Господи, гніву пречистого...»* (Учениця/учень: знає життєвий шлях і творчу біографію митця як символу незламного духу, збереження людської гідності, визначає ціннісні пріоритети життя на засадах громадянського суспільства, характеризує межовий стан суб'єкта лірики, який протистоїть ідеологічно викривленій реальності).
- Українська література. Позакласне читання. Марина Гримич «Мак червоний в росі».

Узагальнення.

Тематичний контроль.

Розділ 4. ВІДНОВЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ, ЇЇ РОЛЬ У РОЗПАДІ СОЮЗУ РАДЯНСЬКИХ СОЦІАЛІСТИЧНИХ РЕСПУБЛІК.

У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:

Знати:

- *дати:* Чорнобильської катастрофи, ухвалення «Декларації про державний суверенітет України», «Акта проголошення незалежності України», Всеукраїнського референдуму і виборів Президента України 1 грудня 1991 р.

Розуміти:

- *зміст понять:* «багатопартійність», «державна незалежність», «інфляція», «мітингова демократія», «неформальні організації», «опозиція», «плюралізм», «політика гласності», «політика “перебудови”», «прискорення», «суверенітет»;
- *передумови, протиріччя* політики «перебудови» і «гласності» в УРСР;
- *вплив* аварії на Чорнобильській атомній електростанції (АЕС) на зміни суспільної свідомості, активізацію екологічного, національно-демократичного, антиімперського рухів;
- *значення* прийняття «Декларації про державний суверенітет України», «Акта проголошення незалежності України»; референдуму 1 грудня 1991 р. як акту підтримки населенням України державної незалежності;
- *необхідність* осмислення замовчуваних за часів СРСР сторінок історії України;
- *ціну* перебування України в складі СРСР: *масштаби* територіальних, людських, духовних, культурних втрат;
- *закономірності* процесів розпаду СРСР як імперії та відродження національної держави України.

Зміст навчально-пізнавальної діяльності:

Політика «перебудови-прискорення-гласності» та її наслідки в УРСР.

Проблеми ядерної безпеки УРСР. Чорнобильська катастрофа: передумови, позиція влади, заходи для подолання, наслідки. Вплив на суспільну свідомість.

Виникнення націонал-демократичної, антикомуністичної опозиції. Утворення неформальних громадських організацій і груп. Українська Гельсінська спілка. Народний рух України за перебудову. Перехід частини республіканської номенклатури на національні позиції. Перші альтернативні вибори (1990 р.). «Декларація про державний суверенітет України». Масові страйки шахтарів. «Революція на граніті». Формування багатопартійності.

Відновлення Кримської Автономної Радянської Соціалістичної Республіки (Кримської АРСР). Створення Меджлісу кримськотатарського народу. Спроби союзної влади зупинити процеси демократизації, розпаду СРСР.

Повсякдення. Особливості розвитку культури і спорту. Відродження релігійного життя.

Динаміка суспільно-політичних настроїв населення. Виявлення української національної ідентичності, посилення антиімперських настроїв.

Україна під час спроби державного перевороту в СРСР. «Акт проголошення незалежності України». Всеукраїнський референдум і вибори Президента України 1 грудня 1991 р. Роль України в розпаді

Уміти:

- визначати хронологічну послідовність і синхронність подій, явищ періоду «перебудови»;
- використовувати історичну карту для реконструкції, пояснення та інтерпретації подій;
- виявляти послідовність і суперечливість змін у політичному житті України;
- висловлювати аргументовані судження щодо спроби державного перевороту в СРСР у серпні 1991 р., його наслідків в Україні; ролі й місця України в загальносоюзних суспільно-політичних процесах у 1991 р.;
- пояснювати передумови «Революції на граніті» та її вплив на відродження державної незалежності України; передумови, значення відновлення Кримської АРСР;
- характеризувати діяльність В'ячеслава Чорновола, Ігоря Юхновського, Левка Лук'яненка, Леоніда Кравчука.

СРСР. Міжнародне визнання державної незалежності України.

Передача державних повноважень від уряду УНР в екзилі.

Внесок української діаспори у відновлення державної незалежності України.

Орієнтовні теми для практичних занять:

- Аварія на Чорнобильській АЕС – найбільша техногенна катастрофа в історії людства: передумови, наслідки.
- Боротьба українського суспільства за прорив інформаційної блокади довкола теми Голодомору.
- Злочини правлячих режимів тоталітарних імперій у ХХ столітті: уроки для України.

Орієнтовні теми для навчальних проєктів:

- Український андеграунд: кіно, музика і театр кінця ХХ ст.
- Історія рідного краю в контексті загальноукраїнських подій в умовах відновлення державної незалежності України.

Міжпредметні зв'язки:

- 11 клас. Екологія. Тема: *Проблема забруднення природного середовища та стійкості геосистем до антропогенних навантажень.* (Учениця/учень знає джерела, види забруднень навколишнього середовища, їх негативний вплив на живі організми та здоров'я людей).
- Українська література. Позакласне читання. Іван Драч «Чорнобильська Мадонна»; Микола Руденко «Хрест».

Узагальнення.

Тематичний контроль.

РОЗДІЛ 5. РОЗВИТОК УКРАЇНИ ЯК НЕЗАЛЕЖНОЇ ДЕРЖАВИ

У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:

Знати:

- *хронологічні межі* «Помаранчевої революції», *дати* схвалення Конституції України, Тузлівської кризи, проголошення курсу на євроатлантичну інтеграцію;
- *основні державотворчі процеси* в Україні впродовж 1991–2013 рр.

Розуміти:

- *зміст понять*: «багатовекторність зовнішньої політики», «дефолт», «євроінтеграція», «корупція», «олігархічна система», «Помаранчева революція», «приватизація», «життєвий мінімум», «тіньова економіка»;
- *історичне значення* прийняття Конституції України, запровадження національної валюти, проголошення курсу на євроатлантичну інтеграцію, суперечливі наслідки Будапештського меморандуму;
- *чинники формування* громадянського суспільства в незалежній Україні;
- *значення* «Помаранчевої революції».

Уміти:

- *встановлювати хронологічну послідовність* подій, що відображають процеси державотворення в Україні, *синхронізувати* їх з відповідними подіями регіональної історії, історії країн Центрально-Східної Європи;
- *використовувати історичну карту* для інтерпретації та реконструкції подій;
- *визначати*: 1) основні тенденції та протиріччя соціально-економічного розвитку України в 1991–1998, 1999–2004, 2005–2009, 2010–2013 рр., 2) ознаки формування олігархічної системи в Україні;

Зміст навчально-пізнавальної діяльності:

Державотворчі процеси. Особливості багатопартійної системи. Прийняття Конституції України 1996 р.

Президентські вибори 2004 р. «Помаранчева революція». Конституційна реформа 2004 р. Основні тенденції суспільно-політичного життя в 2005–2009 рр. Спроби встановлення авторитарного режиму в 2010–2013 рр. Харківські угоди 2010 р.

Утвердження ринкової економіки. Запровадження національної валюти – гривні. Специфіка приватизації. Становлення, прояви олігархічної системи.

Демографічна та етносоціальна структура населення України. Повернення кримськотатарського народу на історичну Батьківщину. Життя національних спільнот в Україні.

Багатовекторність зовнішньої політики України та її наслідки. Вступ України до Ради Європи. Будапештський меморандум. Тузлівська криза. Проголошення Україною курсу на євроатлантичну інтеграцію.

Зміни в соціальній структурі українського суспільства. Динаміка зайнятості населення. Повсякденне життя. Зрушення в суспільній свідомості. Релігійне життя. Українська, російська і «радянська» ідентичності в Україні. Здобутки українців у сфері культури (наука, освіта, мистецтва, спорт).

Українці в світі. Українська діаспора в розбудові державної незалежності України.

3) *суперечності* пошуків Україною зовнішньополітичних орієнтирів;

- *висловлювати аргументовані судження* про перебіг державотворчих процесів; важливість розвитку України як незалежної демократичної держави, її європейської інтеграції;
- *схарактеризувати політичну діяльність* Віктора Ющенка, Леоніда Кучми, Віктора Януковича.

Орієнтовні теми для практичних занять:

- Студії боротьби за незалежність: від ідеї автономії до самостійності (завершення кейсу «Як трансформувався український визвольний рух у ХХ столітті?», презентація кейсу).
- Інтеграція України в європейський та світовий економічний простір: виклики і відповіді.
- Майдан як феномен української демократії (від вибору гетьмана на всенародному віче до «Помаранчевої революції» та Революції Гідності).

Орієнтовні теми для навчальних проєктів:

- Основний Закон України: умови створення, аналіз основних положень.
- Закон України «Про Голодомор 1932–1933 років в Україні» і перспективи міжнародного визнання Голодомору геноцидом.
- Українська класика на Майдані.
- Рідний край: регіональна, локальна історія, мікроісторія в контексті загальноукраїнських подій 1991–2013 рр.

Орієнтовні теми для написання есе:

- Джеймс Мейс: людина і вчений.
- «Помаранчева революція»: національний і людський виміри.
- Прощання з імперією в досвіді нового покоління українських істориків та літераторів.

Міжпредметні зв'язки:

- 10 клас. Захист України. Розділ: *Збройні Сили України на захисті України*. Тема: *Історія розвитку українського війська. ЗСУ незалежної України до 2014 р.* (Учениця/учень називає основні історичні етапи розвитку українського війська; характеризує історично-політичні умови формування Збройних Сил України).
- 11 клас. Екологія. Розділ: *Провідні екологічні проблеми*. Тема: *Проблема забруднення природного середовища та стійкості геосистем до антропогенних навантажень*. (Учениця/учень знає джерела, види забруднень навколишнього середовища, їх негативний вплив на живі організми та здоров'я людей; розуміє взаємопов'язаність таких категорій, як «забруднення середовища» і «стійкість геосистем», пояснює залежність стійкості геосистем від біорізноманіття, біомаси і біопродуктивності).

- 11 клас. Українська література. Тема: *Сучасна українська література. Юрій Андрухович «Астролог», «Пісня мандрівного спудея»; Оксана Забужко «Рядок з автобіографії», «Читаючи історію»; Олександр Ірванець «До французького шансоньє», Сергій Жадан «Музика, очерет...», «Смерть моряка»; Галина Пагутяк «Потрапити в сад», «Косар».* (Учениця/учень характеризує історико-культурну ситуацію в Україні наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст.; називає імена сучасних письменників, їхні твори; ілюструє стильове розмаїття, пошук авторами нових тем і форм їх розкриття; обґрунтовує появу нового літературного покоління).
- Українська література. Позакласне читання. Юрій Андрухович «Рекреації»; Борис Гуменюк «Блокпост», «Вірші з війни»; Євгенія Кононенко «Імітація»; Володимир Лис «Країна гіркої ніжності».

Узагальнення.

Тематичний контроль.

Розділ 6. ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ВИБІР УКРАЇНИ. РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА

У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть:

Знати:

- *хронологічні межі* Революції Гідності та російсько-української війни ХХІ ст., анексії Криму, основних подій антитерористичної операції/операції об'єднаних сил (наступ українських військ у червні-серпні 2014 р., бої під Іловайськом, оборона Донецького аеропорту, бої за Дебальцевський виступ), широкомасштабного вторгнення військ РФ в Україну та відсічі йому (оборона Києва, Маріуполя та інших українських міст, Бучанська трагедія, вигнання російських окупантів із Харківщини);
- *основні регіони і місця* бойових дій російсько-української війни.

Розуміти:

- *зміст понять*: «безвізовий режим», «волонтерський рух», «гібридна війна», «денацифікація України», «добробат», «Євромайдан», «злочин агресії», «інтеграція», «кіборги», «колабораційна діяльність», «люстрація», «рашизм», «реімперіалізація», «російсько-українська війна», «русскій мір», «статус кандидата на членство в ЄС», «тимчасово окупована територія», «томос»;
- *передумови та значення* Революції Гідності;
- *необхідність вшанування* пам'яті героїв Небесної Сотні та російсько-української війни;
- *характер* російсько-української війни як справедливої, визвольної для України, несправедливої, загарбницької, позначеної намірами реімперіалізації для Росії;

Зміст навчально-пізнавальної діяльності:

Геополітичний вибір України: утвердження євроінтеграційного курсу. Україна в імперській доктрині «русского міра». Політичні, економічні, інформаційні та інші засоби тиску на Україну в контексті відродження прагнень Російської Федерації (РФ) до реімперіалізації на теренах колишнього СРСР.

Зрив угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом (ЄС). Євромайдан. Революція Гідності. Крах режиму Віктора Януковича. Небесна Сотня. Президентські та парламентські вибори 2014 р. Обрання Петра Порошенка Президентом України. Підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Надання українцям права на безвізовий режим в'їзду в країни ЄС.

Початок війни РФ проти України: окупація, анексія Криму, збройна агресія на сході України. Квazіреферендуми і проголошення маріонеткових квазідержав Донецької Народної Республіки (ДНР), Луганської Народної Республіки (ЛНР).

Антитерористична операція/операція об'єднаних сил (АТО/ООС). Перебіг бойових дій. Мінські домовленості.

Українське громадянське суспільство в обороні держави. Добровольчі батальйони. Волонтерський рух. Участь добровольців-іноземців у збройній боротьбі на боці України.

Міжнародна підтримка України в умовах війни. «Норманська четвірка»: внесок у стабілізацію збройного конфлікту. Позиція США та держав «великої сімки». Санкції, накладені на РФ за невиконання Мінських домовленостей.

- *псевдореферендуми* в Криму та на Донбасі, *анексію* Автономної Республіки Крим (АРК) та міста Севастополь як *знаряддя* збройної агресії Росії проти України;
- *широкомасштабне вторгнення 2022 р.*, *злочини* Російської Федерації в Україні як *акт геноциду* Українського народу;
- *захист суверенітету і територіальної цілісності* України, *забезпечення* її економічної та інформаційної *безпеки* як *обов'язкову умову незалежності*;
- *роль* громадянського суспільства в розвитку української держави та *забезпеченні* її обороноздатності;
- *важливість* для України повноправного членства в ЄС і Організації Північноатлантичного договору (НАТО);
- *значення* міжнародної підтримки територіальної цілісності та державної незалежності України.

Уміти:

- *встановлювати хронологію подій* російсько-української війни;
- *використовувати карту як джерело інформації* про перебіг російсько-української війни;
- *обґрунтувати* на основі аналізу документів *злочини* РФ як геноцид Українського народу;
- *визначати передумови, ознаки та наслідки* збройної агресії Росії проти України;
- *висловлювати обґрунтовані судження* щодо можливих шляхів розвитку України в Європі та у світі;
- *схарактеризувати діяльність* Петра Порошенко, Володимира Зеленського, інших знакових постатей політичного, громадського, культурного, церковного життя сучасної України (*на вибір учительки/учителя, учениці/учня*).

Соціально-економічний розвиток України. Економічні, політичні, судово-правові реформи. Створення незалежної правоохоронної структури для боротьби з корупцією. Незавершеність реформ.

Законодавче забезпечення статусу української мови як державної, підтримка мов національних меншин. Розвиток культури – української та національних меншин. Ствердження української громадянської ідентичності.

Президентські вибори 2019 р. Обрання Володимира Зеленського Президентом України. Земельна та інфраструктурна реформи. Цифровізація України.

Широкомасштабне вторгнення російських військ на терени України: перебіг, результати. Збройні сили України (ЗСУ), Національна гвардія, територіальна оборона, громадянське суспільство та влада в обороні країни.

Злочини геноциду та воєнні злочини РФ проти України. Нищення економіки України. Використання Росією продовольства як зброї. Заява Верховної Ради України «Про вчинення Російською Федерацією геноциду в Україні». Консолідація української політичної нації в боротьбі проти російської агресії.

Російська пропаганда як інструмент підбурювання до війни і геноциду. Ідеологема «денацифікація України». Протидія Україні російській пропаганді та дезінформації. Розгортання дипломатичної боротьби України. Утворення міжнародної коаліції держав на підтримку незалежності й обороноздатності України. Лендліз. Надання Україні статусу кандидата в члени ЄС.

Повсякдення в умовах війни: індивідуальний досвід, стратегії виживання та боротьби. Колабораційна діяльність і кримінальна відповідальність за неї. Рух Опору

на тимчасово окупованих територіях. Біженці та вимушені переселенці. Примусове переселення громадян України до РФ. Гуманітарна підтримка біженців у країнах ЄС та ін.

Значення утворення канонічної автокефальної Православної церкви України (ПЦУ). Релігія, церкви й релігійні організації та війна. Діячі української культури в допомозі фронту. Діячі світової культури в підтримці України.

Орієнтовна тема для практичних занять:

- Stand with Ukraine. Міжнародна підтримка України в боротьбі проти агресії Росії.

Орієнтовні теми для навчальних проєктів:

- «У 1918 р. Україна здобула незалежність, у 1991 р. – відновила, сьогодні – захищає» (завершення проєкту з укладання інтерактивної стрічки часу, яка відображає неперервність і спадкоємність державотворчих процесів у ХХ–ХХІ ст., презентація проєкту).
- Усна історія Майданів: від «Революції на граніті» до Революції Гідності (електронна «Книга пам'яті»).
- Російські пропагандистські кліше «бандерівці», «укронацисти», «української нації не існує», «українська держава – фейк» як інструменти війни і геноциду.
- Рідний край: регіональна, локальна історія, мікроісторія у контексті загальноукраїнських подій російсько-української війни.

Орієнтовні теми для написання есе:

- Діалоги про війну: відверті розмови з учасниками/свідками російсько-української війни (воїнами, волонтерами, внутрішньо переміщеними особами).
- Політичний фольклор як відповідь на мову ненависті.
- Чи справді сьогодні Україна – щит Європи?

Міжпредметні зв'язки:

- 10 клас. Громадянська освіта. Розділ: *Україна. Європа. Світ*. Тема: *Інтеграція й глобалізація. Міграційні процеси і Україна. Україна – член європейського та світового співтовариства*. (Учениця/учень знає та розуміє причини та наслідки міграційних процесів в Україні та світі; усвідомлює взаємозалежність життя місцевої громади; України, Європи та світу; аналізує основні положення Угоди про асоціацію Україна – ЄС; дискутує щодо перспектив збереження та розширення ЄС, НАТО; пишається потенціалом України в Європі та світі).
- 10 клас. Захист України. Розділ: *Збройні Сили України на захисті України*. Тема 2: *Історія розвитку українського війська. Нова українська армія: з 2014-го до сьогодні*. *Видатні військові діячі українського народу*. (Учениця/учень називає основні історичні етапи розвитку українського війська; характеризує історично-політичні умови формування Збройних Сил України; називає видатних військових діячів українського народу; наводить приклади визначних воєнних

подій, битв українського війська). Тема 3: *Основи міжнародного гуманітарного права. Правила застосування норм МГП щодо розпізнавання осіб та об'єктів. Міжнародний правовий захист жертв війни та цивільних об'єктів. Захист дітей та жінок у МГП. Запобігання порушенню норм МГП.* (Учениця/учень знає основні поняття та терміни міжнародного гуманітарного права (МГП); правила поведінки солдата в бою; міжнародні розпізнавальні знаки; принципи діяльності під час проведення гуманітарних операцій; вміє розпізнавати осіб та об'єкти, які перебувають під захистом МГП; розуміє особливості ведення воєнних дій з урахуванням норм МГП; механізм та види юридичної відповідальності за порушення норм МГП; характеризує заборонені методи та засоби ведення воєнних дій).

- 10 клас. Мистецтво. Розділ: *Мистецтво європейського культурного регіону. Україна.* (Учениця/учень знає та розуміє внесок українського мистецтва в скарбницю світової культурної спадщини; називає найхарактерніші здобутки – «візитівки» українського мистецтва у світі; видатних представників українського мистецтва (зокрема, української діаспори); наводить приклади визначних творів різних видів мистецтва, художніх явищ, створених у різні часи в українському мистецтві; усвідомлює необхідність збереження національної мистецької спадщини).
- 10 клас. Географія. Тема: *Країни Європи.* (Учениця/учень аналізує особливості та проблеми країн ЄС, позитивні наслідки та ризики вступу України до ЄС; оцінює роль ЄС у світі).
- 10 клас. Географія. Тема: *Глобальні проблеми людства.* (Учениця/учень характеризує поняття «глобальні проблеми людства»; аналізує сутність, причини виникнення, особливості кожної з глобальних проблем, можливі шляхи їх розв'язування).
- 11 клас. Українська література. Тема: *Сучасна українська література. Історико-культурна картина літератури кінця ХХ – початку ХХІ століття.* (Учениця/учень розуміє постмодернізм як один із основних напрямів сучасного мистецтва).
- 11 клас. Географія. Розділ: *Глобальні проблеми людства.* Тема: *Глобальні проблеми соціального характеру.* (Учениця/учень пояснює причинно-наслідкові зв'язки виникнення демографічних проблем, складає демографічні прогнози, називає хвороби цивілізації).
- 11 клас. Економіка. Розділ: *Національна економіка і роль уряду у її функціонуванні.* Тема: *Роль уряду в регулюванні національної економіки.* (Учениця/учень розуміє об'єктивні причини урядового регулювання ринкової економіки, характеризує зв'язок ефективності та справедливості, пояснює невдачі (обмеження) ринку і уряду та роль уряду як власника, виробника і споживача з використанням схеми загального економічного кругообігу).
- 11 клас. Англійська мова. Тема: *Моє місце в світі* (Учениця/учень знає про зразки здорового способу життя в Україні та англійських країнах, вміє презентувати Україну в міжнародному контексті).
- 11 клас. Німецька мова. Тема: *Україна у світі.* (Учениця/учень оцінює внесок молоді в сучасне мистецтво України та німецькомовних країн; вміє презентувати Україну в міжнародному контексті).

- 11 клас. Французька мова. Тема: *Україна у світі* (Учениця/учень розуміє особливості суспільства та культури спільноти або спільнот країни, мова якої вивчається, у межах тематики ситуативного спілкування).
- 11 клас. Іспанська мова. Тема: *Україна у світі*. (Учениця/учень розуміє особливості суспільства та культури спільноти або спільнот країни, мова якої вивчається, у межах тематики ситуативного спілкування).
- Українська література. Позакласне читання. Сергій Жадан «Інтернат»; Тамара Горіха Зерня «Доця»; Олексій Чупа «Казки мого бомбосховища»; Валерій Ананьєв «Сліди на дорозі»; Станіслав Асєєв «"Світлий шлях": історія одного концтабору»; Борис Гуменюк «Заповіт».

Узагальнення.

Тематичний контроль.

Д О Д А Т О К

до навчальних програм
для закладів загальної середньої освіти:
перелік обов'язкових дат,
історико-культурних пам'яток

Всесвітня історія. Історія України. 6 клас

Розділ 1. ПЕРВІСНІ СПІЛЬНОТИ. АРХЕОЛОГІЧНІ КУЛЬТУРИ

Дати подій, явищ, процесів:

- Приблизно 1 млн років тому – поява первісних людей на теренах України;
- IV – середина III тис. до н. е. – розселення племен трипільської і середньостогівської археологічних культур на території України.

Історико-культурні пам'ятки:

- Браслет із меандровим орнаментом із Мізинської стоянки;
- вироби із кераміки трипільської археологічної культури.

Розділ 3. АНТИЧНА ЦИВІЛІЗАЦІЯ ТА ЇЇ СУСІДИ

Дати подій, явищ, процесів:

- IX–VII ст. до н. е. – перебування киммерійців на території сучасної України;
- VIII (VII) ст. до н. е. – IV ст. – існування античних полісів на території сучасної України;
- VII – III ст. до н. е. – перебування скіфів на території сучасної України;
- III ст. до н. е. – III ст. – перебування сарматів на території сучасної України;
- I–II ст. – поява перших писемних згадок про слов'ян;
- III ст. – 375 р. – перебування готів на території сучасної України;
- 375 р. – середина V ст. – перебування гунів на території сучасної України;
- друга половина V–VII ст. – період Великого розселення слов'ян.

Історико-культурні пам'ятки:

- Золотий гребінь із кургану Солоха – кінець V – початок IV ст. до н. е.;
- золота пектораль із кургану Товста Могила – IV ст. до н. е.;
- Херсонес Таврійський – сучасний вигляд;
- Збруцький ідол.

Історія України. 7 клас

Розділ 1. ВИНИКНЕННЯ РУСИ-УКРАЇНИ

Дати подій, явищ, процесів:

- 860 р. – перший військовий похід русів на Константинополь;
- друга половина IX ст. – поява русів на Середньому Подніпров'ї;
- 911 р. – перший договір Східної Римської імперії (Візантії) з подніпровськими русами, очолюваними князем Олегом;
- після 944 р. – вбивство деревлянами князя Ігоря;
- 946 р. або в 957 р. – візит (або візити) княгині Ольги до Константинополя;
- 968–971 рр. – військові походи князя Святослава на Балкани, війни з Болгарією і Візантією

Розділ 2. РУСЬ-УКРАЇНА НАПРИКІНЦІ X – У ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ XI ст.

Дати подій, явищ, процесів:

- 980-і – 1015 рр. – князювання Володимира Святославовича (Великого) в Русі-Україні;
- 988 р. – запровадження християнства як державної релігії Русі-України;
- перша половина XI ст. – спорудження собору Святої Софії в місті Київ;
- 1019–1054 рр. – князювання Ярослава Володимировича (Мудрого) в місті Київ та в Русі-Україні;
- друга чверть XI ст. – зачаткування укладання «Руської правди»;
- 1036 р. – розгром печенігів князем Ярославом Володимировичем (Мудрим) біля міста Київ.

Історико-культурні пам'ятки:

- Софійський собор у м. Київ – перша половина XI ст., сучасний вигляд;
- мозаїки Богоматері Оранти та Христа Вседержителя із Софійського собору в м. Київ – перша половина XI ст.;
- Спасо-Преображенський собор у м. Чернігів – перша половина XI ст., сучасний вигляд;
- мініатюра «Євангеліст Лука» з Остромирового Євангелія – 1056–1057 рр.

Розділ 3. РУСЬ-УКРАЇНА У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ XI – ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ XIII ст.

Дати подій, явищ, процесів:

- 1072 р. – Вишгородський з'їзд (снем) князів;
- 1097 р. – Любецький з'їзд (снем) князів;
- 1110 р. – Уветицький (Витичівський) з'їзд (снем) князів;
- 1113–1125 рр. – правління Володимира Всеволодовича (Мономаха) в Русі-Україні;
- 1125–1132 рр. – правління Мстислава Володимировича (Великого) в Русі-Україні;
- 1146–1154 рр. – правління Ізяслава Мстиславовича в Русі-Україні;
- 1187 р. – перша згадка слова «Україна» в писемних джерелах.

Історико-культурні пам'ятки:

- Мініатюра «Родина князя Святослава Ярославовича» з «Ізборника» – 1073 р.;
- Успенський собор Києво-Печерського монастиря – 1073–1078 рр., сучасний вигляд;
- Михайлівський Золотоверхий собор Михайлівського монастиря в м. Київ – 1108–1113 рр., сучасний вигляд;
- Вишгородська ікона Богородиці;
- П'ятницька церква в м. Чернігів – кінець XII – початок XIII ст.;
- Свенська ікона Богородиці з Антонієм і Феодосієм Печерськими.

Розділ 4. ВОЛИНЬ І ГАЛИЧИНА КІНЦЯ XII – СЕРЕДИНИ XIII ст. ВОЛИНСЬКО-ГАЛИЦЬКЕ КНЯЗІВСТВО («ДЕРЖАВА РОМАНОВИЧІВ») СЕРЕДИНИ XIII–XIV ст.

Дати подій, явищ, процесів:

- Приблизно 1199 р. – утвердження князя Романа Мстиславовича в місті Галич;
- 1223 р. – битва на річці Калка між русько-половецькими та монгольськими військами;
- 1238–1264 рр. – правління Данила Романовича у місті Галич (з 1240-х рр.) у місті Холм;
- 1239 р. – початок монгольської навали на Русь-Україну, розорення Переяславщини та Чернігівщини;
- 1240 р. – захоплення монголами міста Київ;

Історико-культурні пам'ятки:

- Успенський собор у м. Володимир – 1160 р., сучасний вигляд;
- церква Святого Пантелеймона поблизу м. Галич – кінець XII ст.;
- Холмська ікона Богородиці – XII ст.;
- Дорогобузька ікона Богородиці – остання третина XIII ст.

- 1245 р. – візит Данила Романовича в улус Джучі/Золоту Орду;
- 1253 р. – коронування Данила Романовича.

Розділ 5. РУСЬКІ ЗЕМЛІ В СКЛАДІ СУСІДНІХ ДЕРЖАВ (СЕРЕДИНА XIV – ПОЧАТОК XVI ст.). КРИМСЬКЕ ХАНСТВО

Дати подій, явищ, процесів:

- 1359 р. – утворення Молдавського князівства і приєднання ним Шипинської землі (Буковини);
- 1362 р. – битва на річці Сині Води, входження більшої частини русько-українських земель до складу Великого князівства Литовського;
- 1385 р. – укладення Кревської унії;
- 1410 р. – Грюнвальдська битва;
- 1413 р. – укладення Городельської унії;
- 1429 р. – Луцький з'їзд монархів;
- 1434 р. – утворення Руського та Подільського воєводств у складі Польського королівства; зрівняння у правах польської та руської шляхти;
- 1447 р. – привілей Казимира IV для землевласників Великого князівства Литовського;
- 40-і рр. XV ст. – утворення Кримського ханства;
- 1478 р. – визнання Кримським ханством васальної залежності від Османської імперії;
- 1489 р. – перша згадка про українських козаків у писемних джерелах;
- 1503 р. – захоплення Великим князівством Московським земель Чернігово-Сіверщини;
- до 1526 р. – перебування Закарпаття у складі Угорщини.

Історико-культурні пам'ятки:

- Хотинська фортеця – XIII–XVI ст.;
- Вірменський собор у м. Львів – 1363 р.;
- костел Святого Варфоломія в м. Дрогобич – 1392 р. – XV ст.;
- верхній замок у м. Луцьк – друга половина XIV–XV ст.;
- Кам'янець-Подільська фортеця – XIV–XVI ст.;
- замок Паланок (Мукачівський замок) – XIV–XVII ст.;
- Генуезька фортеця в м. Судак – XIV–XV ст.;
- ікона Святого Юрія Змієборця із с. Станіла поблизу м. Дрогобич – початок XIV ст.;
- Покровська церква-фортеця в с. Сутківці (Хмельницька область) – 1476 р.;
- ікона Богородиці з пророками з церкви у с. Підгородці (Львівська область) – друга половина XV ст.;
- церква Зішестя Святого Духа в с. Потелич (Львівська область) – 1502 р.;
- ікона Олексія Горошковича «Успіння Богородиці» – 1547 р.;
- Бахчисарайський історично-культурний заповідник – XVI–XVIII ст.

Історія України. 8 клас

Розділ 1. ЗЕМЛІ УКРАЇНИ У XVI – ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ XVII ст.

Дати подій, явищ, процесів:

- 1505 р. – ухвалення Радомської конституції «Nihil novi» («нічого нового»);
- 1514 р. – Оршанська битва між литовсько-руським та московитським військами;
- 1529 р. – укладення першого Литовського статуту;
- 1556–1561 рр. – створення Пересопницького Євангелія;
- 1566 р. – укладення другого Литовського статуту;
- 1569 р. – укладення Люблінської унії: утворення Речі Посполитої;
- 1573 р. – ухвалення акта Варшавської конфедерації; укладення «Генріхових артикулів»;
- 1576 р. – заснування слов'яно-греко-латинської школи у місті Острог;
- 1586 р. – заснування першої братської (слов'яно-греко-латинської) школи у місті Львів;
- 1588 р. – укладення третього Литовського статуту;
- 1596 р. – укладення Берестейської церковної унії: утворення унійної (греко-католицької) церкви;
- 1607 р., 1609 р. – поновлення прав православної церкви в Речі Посполитій;
- 1620 р. – відновлення ієрархії Київської митрополії православної церкви;
- 1632 р. – ухвалення «Пунктів для заспокоєння руського народу», заснування Київської колегії.

Історико-культурні пам'ятки:

- Мініатюри Пересопницького Євангелія – 1556–1561 рр.;
- євангеліст Лука: гравюра з львівського «Апостола» – 1574 р.;
- будинок Корнякта у м. Львів – 1580 р.;
- Острозький замок: Кругла (Нова) вежа – кінець XVI ст.;
- ансамбль площі Ринок у м. Львів: Чорна Кам'яниця – кінець XVI ст.

Розділ 2. СТАНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО КОЗАЦТВА (XVI – ПЕРША ПОЛОВИНА XVII ст.)

Дати подій, явищ, процесів:

- 1556 р. – заснування князем Дмитром Вишневецьким першої відомої Січі на острові Мала Хортиця;
- 1572 р. – виникнення реєстрового козацького війська;
- 1580-і – 1593 рр. – існування Томаківської Січі;
- 1593–1638 рр. – існування Базавлуцької Січі;
- 1618 р. – воєнний похід козаків під проводом гетьмана Петра Конашевича-Сагайдачного на місто Москва;
- 1621 р. – Хотинська битва;
- 1625 р. – Куруківська угода;
- 1637–1638 рр. – козацькі повстання під проводом Павла Павлюка, Якова Остряниці (Острянина), Дмитра Гуні;
- 1638–1648 рр. – період чинності «Ординації реєстрового Війська Запорозького, що перебуває на службі Речі Посполитої»;
- 1639–1652 рр. – існування Микитинської Січі.

Історико-культурні пам'ятки:

- Ансамбль Успенської церкви у м. Львів: церква Успіння – 1591–1629 рр., вежа Корнякта – 1572–1578 рр., каплиця Трьох Святителів – 1578 р.;
- ансамбль кафедрального костелу у м. Львів: каплиця Боїмів – 1609–1617 рр.;
- портрет Петра Конашевича-Сагайдачного з книги «Вірші на жалісний погреб шляхетного рицаря Петра Конашевича-Сагайдачного» – 1622 р.;
- замок у с. Підгірці (Львівська область) – 1635–1640 рр.

Розділ 3. КОЗАЦЬКА РЕВОЛЮЦІЯ СЕРЕДИНИ XVII ст. І ВІЙНА ЗА СУВЕРЕНІТЕТ КОЗАЦЬКОЇ ДЕРЖАВИ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ XVII ст.

Дати подій, явищ, процесів:

- 1648–1672 (1687) рр. – козацька революція та війна за суверенітет козацької держави;
- 1648 р. – Жовтоводська, Корсунська та Пилявецька битви;
- 1649 р. – Зборівська битва, Зборівський договір;

Історико-культурні пам'ятки:

- Іллінська церква у с. Суботів (Черкаська область) – 1656 р.;
- портрет Богдана Хмельницького авторства Вільгельма Гондіуса – середина XVII ст.;
- Чигиринська фортеця – кінець XVI ст., сучасна реконструкція.

- 1651 р. – Берестецька битва, Білоцерківський договір;
- 1652 р. – Батозька битва;
- 1653 р. – Жванецька облога, Кам'янецький договір;
- 1654 р. – Переяславська рада, українсько-московський договір («Березневі статті»);
- 1656 р. – московсько-польське Віленське перемир'я;
- 1658 р. – Гадяцький договір;
- 1659 р. – Конотопська битва;
- 1663 р. – проведення «Чорної ради» поблизу міста Ніжин;
- 1667 р. – Андрусівське перемир'я;
- 1669 р. – Корсунська угода, визнання Правобережною Гетьманщиною протекторату Османської імперії;
- 1677 р., 1678 р. – здійснення турецько-татарським військом першого і другого Чигиринських воєнних походів;
- 1681 р. – Бахчисарайський мирний договір;
- 1686 р. – «Вічний мир» між Московським царством і Річчю Посполитою;
- 1698–1699 рр. – проведення Карловицького мирного конгресу, укладення миру між учасницями «Священної ліги» (Австрією, Венецією, Польщею, Росією) та Османською імперією.

Розділ 4. КОЗАЦЬКА УКРАЇНА (ГЕТЬМАНЩИНА) ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ XVII – ПОЧАТКУ XVIII ст.

Дати подій, явищ, процесів:

- 1686 р. – підпорядкування Київської митрополії православної церкви Московському патріархатові.

Історико-культурні пам'ятки:

- Троїцький собор Троїцько-Іллінського монастиря в м. Чернігів – 1679–1689 рр.;
- Покровський собор у м. Харків – 1689 р.;
- оборонна синагога в м. Жовква (Львівська область) – 1692–1698 рр.

Розділ 5. УКРАЇНА ТА РАННЬОМОДЕРНІ ІМПЕРІЇ XVIII ст.

Дати подій, явищ, процесів:

- 1652–1709 рр. – існування Чортомлицької Січі;
- початок – третя чверть XVIII ст. – гайдамацький рух на території Правобережжя України;
- 1703–1711 рр. – участь українців Закарпаття в антигабсбурзькому повстанні Ференца Ракоці;
- 1708 р. – укладання українсько-шведського союзу, зруйнування Батурина;
- 1709–1711 рр., 1730–1734 рр. – існування Кам'янської Січі;
- 1709 р. – Полтавська битва;
- 1710 р. – «Конституція...» Пилипа Орлика;
- 1711–1728 рр. – існування Олешківської Січі;
- 1713 р. – ліквідація козацтва на території Правобережжя України;
- 1734–1775 рр. – існування Нової (Підпільненської) Січі;
- 1738–1745 рр. – піднесення опришківського руху, зокрема під проводом Олексія Довбуша;
- 1764 р. – остаточна ліквідація Російською імперією посади гетьмана;
- 1765 р. – скасування козацького полково-сотенного військового та територіально-адміністративного устрою на Слобожанщині;
- 1768 р. – Коліївщина;
- 1772 р. – перший поділ Речі Посполитої, входження до Австрійської держави земель Галичини (з Руським, Белзьким і західними околицями Волинського та Подільського воєводств);
- 1775 р. – остаточна ліквідація Російською імперією Запорозької Січі;

Історико-культурні пам'ятки:

- Георгіївська церква Видубицького монастиря в м. Київ – 1696–1701 рр.;
- ікона Йова Кондзелевича «Вознесіння Христове» з іконостасу церкви Воздвиження Чесного Хреста монастиря Скит Манявський – 1698–1705 рр.;
- гравюра Івана Мигури «Іван Мазепа серед своїх добрих справ» – 1706 р.;
- Преображенська церква у с. Великі Сорочинці (Полтавська область) – 1732 р.;
- ікона «Покров Богородиці» (з портретом Богдана Хмельницького) – перша половина XVIII ст.;
- собор Святого Юра у м. Львів – 1744–1762 рр.;
- Андріївська церква у м. Київ – 1747–1757 рр.;
- ратуша в м. Бучач – 1751 р.;
- скульптурна група Святого Юрія Змієборця на фасаді собору Святого Юра у м. Львів (скульптор Йоганн Пінзель) – 1759–1761 рр.;
- Покровська церква в м. Київ – 1766 р.;
- Успенський собор Почаївської лаври – 1771–1783 рр.;
- Троїцький собор у м. Новомосковськ (архітектор Яким Погрібняк) – 1775–1780 рр.;
- палац Кирила Розумовського в м. Батурин – 1799–1803 рр., сучасний вигляд.

- 1780–1782 рр. – ліквідація особистої залежності селян в Австрійській державі;
- 1781 р. – скасування козацького полково-сотенного територіально-адміністративного устрою лівобережної Гетьманщини;
- 1783 р. – закріпачення селян Лівобережної та Слобідської України, підкорення Російською імперією Кримського ханства;
- 1793 р. – другий поділ Речі Посполитої, захоплення Російською імперією Київщини, Брацлавщини, Західного Поділля, Східної Волині, тобто українського Правобережжя;
- 1795 р. – третій поділ Речі Посполитої, захоплення Російською імперією Західної Волині.

Історія України. 9 клас

ВСТУП. «ДОВГЕ» ХІХ СТОЛІТТЯ В ІСТОРІЇ УКРАЇНИ: ТЕРИТОРІЯ, НАСЕЛЕННЯ, ВЛАДА

Дати подій, явищ, процесів:

- Кінець XV – XVIII ст. – Ранньомодерний час (доба) Нового (Модерного) часу (доби);
- кінець XVIII ст. – 1914 р. – Модерний час (доба) Нового (Модерного) часу (доби).

Розділ 1. УКРАЇНСЬКІ ЗЕМЛІ В СКЛАДІ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ НАПРИКІНЦІ ХVІІІ – У ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ ст.

Дати подій, явищ, процесів:

- 1788 р. – сьогоднішня – існування Чорноморського/Кубанського козацького війська;
- остання чверть XVIII ст. – 1828 р. – існування Задунайської Січі;
- 1828–1866 рр. – існування Азовського козацького війська;
- 1830-і рр. – початок промислового перевороту (індустріальної революції) в Україні;
- 1830–1831 рр. – польське визвольне повстання (Листопадове повстання);
- 1846–1847 рр. – діяльність Кирило-Мефодіївського братства.

Розділ 2. УКРАЇНСЬКІ ЗЕМЛІ В СКЛАДІ АВСТРІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ НАПРИКІНЦІ ХVІІІ – У ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ ст.

Дати подій, явищ, процесів:

- 1816 р. – створення освітнього товариства галицьких греко-католицьких священників у місті Перемишль;
- 1833–1837 рр. – діяльність «Руської трійці»;
- 1837 р. – видання «Русалки Дністрової»;

- 1848–1849 рр. – революція («весна народів») в Австрійській державі;
- 1848 р. – скасування панщини в Галичині, створення Головної Руської Ради, видання першої українськомовної газети «Зоря Галицька».

Розділ 3. ПОВСЯКДЕННЕ ЖИТТЯ ТА КУЛЬТУРА УКРАЇНИ КІНЦЯ ХVІІІ – ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ ст.

Дати подій, явищ, процесів:

- 1784 р. – відновлення діяльності Львівського університету;
- 1798 р. – видання «Енеїди» Івана Котляревського;
- 1805 р. – відкриття університету в місті Харків;
- 1805 р. (1818 р.) – заснування Волинської гімназії (Кременецького ліцею);
- 1817 р. – заснування ліцею (Рішельєвського) в місті Одеса;
- 1820 р. – заснування гімназії вищих наук у місті Ніжин;
- 1834 р. – відкриття університету в місті Київ;
- 1839 р. – ліквідація царською владою Греко-католицької церкви на Правобережжі;
- 1840 р. – перше видання збірки поезій Тараса Шевченка «Кобзар».

Історико-культурні пам'ятки:

- Церква Святого Миколи на Аскольдовій могилі в м. Київ (архітектор Андрій Меленський) – 1809 р.
- картина Василя Тропініна «Дівчина з Поділля» – ймовірно 1821 р.;
- пам'ятник градоначальнику та генерал-губернатору Арману де Рішельє в м. Одеса (скульптор Іван Мартос) – 1828 р.;
- картина Василя Штернберга «Садиба Г. С. Тарновського в Качанівці» – 1837 р.;
- головний корпус Київського національного університету імені Тараса Шевченка – 1837–1843 рр.;
- картини Тараса Шевченка «Автопортрет» (1840), «Катерина» (1842), офорти з серії «Живописна Україна»;
- пам'ятник князю Володимирі в м. Київ – 1853 р.

Розділ 4. УКРАЇНСЬКІ ЗЕМЛІ У СКЛАДІ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ ст.

Дати подій, явищ, процесів:

- 1853–1856 рр. – Східна (Кримська) війна;
- 1859 р. (1860 р.) – заснування Київської («Старої») громади;

- 19 лютого 1861 р. – ухвалення маніфесту про скасування панщини і кріпосного права в Російській імперії;
- 1863 р. – Валуєвський циркуляр;
- 1863–1864 рр. – польське національно-визвольне повстання;
- 1863–1865 рр. – будівництво залізниці Одеса–Балта;
- 1873 р. – заснування Південно-Західного відділу Російського географічного товариства;
- 1876 р. – Емський указ;
- 1891 р. – започаткування «Братства (Братерства) тарасівців».

Розділ 5. УКРАЇНСЬКІ ЗЕМЛІ В СКЛАДІ АВСТРО-УГОРЩИНИ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ ст.

Дати подій, явищ, процесів:

- 1868 р. – заснування у місті Львів товариства «Просвіта»;
- 1890 р. – створення Русько-української радикальної партії;
- 1899 р. – створення Української національно-демократичної партії та Української соціал-демократичної партії.

Розділ 6. УКРАЇНА ПОЧАТКУ ХХ ст. ПЕРЕД ВИКЛИКАМИ МОДЕРНІЗАЦІЇ.

Дати подій, явищ, процесів:

- 1900 р. – створення Революційної української партії;
- 1905 р. – заснування першої «Просвіти» в Наддніпрянській Україні;
- 1906 р. – початок діяльності Державної думи в Російській імперії;
- 1907 р. – впровадження загального виборчого права для чоловіків в Австро-Угорській імперії;
- 1908 р. – створення Товариства українських поступовців.

Розділ 7. ПОВСЯКДЕННЕ ЖИТТЯ ТА КУЛЬТУРА УКРАЇНИ В СЕРЕДИНІ ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ ст.

Дати подій, явищ, процесів:

- 1865 р. – заснування Новоросійського університету в місті Одеса;
- 1873 р. – заснування у місті Львів Літературного товариства імені Тараса Шевченка (від 1892 р. – Наукове товариство імені Тараса Шевченка);
- 1875 р. – заснування Чернівецького університету;
- 1900 р. – обрання Андрія Шептицького Митрополитом Греко-католицької церкви.

Історико-культурні пам'ятки:

- Резиденція православних митрополитів Буковини і Далмації в м. Чернівці – 1864–1882 рр.;
- Володимирський собор у м. Київ – 1862–1896 рр.;
- головний корпус Львівського національного університету імені Івана Франка – 1877–1881 рр.;
- будівля оперного театру в м. Одеса – 1884–1887 рр.;
- пам'ятник Богдану Хмельницькому в м. Київ (скульптор Михайло Микешин) – 1888 р.;
- картина Миколи Пимоненка «Святочне Ворожіння» – 1888 р.;
- картина Сергія Васильківського «Козаки в степу» – 1890 р.;
- картина Іллі Рєпіна «Запорожці пишуть листа турецькому султанові» – 1880–1891 рр.;
- картина Івана Труша «Портрет Лесі Українки» – 1900 р.;
- будинок з химерами в м. Київ – 1901–1903 рр.;
- картина Олександра Мурашка «Дівчина в червоному капелюсі» – 1902–1903 рр.;
- будинок Полтавського губернського земства – 1903–1908 рр.;
- будинок страхового товариства «Дністер» у м. Львів – 1905–1906 рр.;
- будинок Педагогічного музею (згодом – Української Центральної Ради) у м. Київ (архітектор Павло Альошин) – 1910–1912 рр.

Історія України (1914–1945 рр.). 10 клас

Розділ 1. УКРАЇНА В РОКИ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Дати подій, явищ, процесів:

- Серпень 1914 р. – утворення Головної української ради, формування легіону Українських січових стрільців, утворення Союзу визволення України;
- 5 (18) серпня – 8 (21) вересня 1914 р. – Галицька битва*;
- 19 квітня (2 травня) – 10 (23) червня 1915 р. – Горлицький контрнаступ;
- 1915 р. – утворення Загальної української ради;
- 22 травня (4 червня) – 7 (20) вересня 1916 р. – Луцький (Брусиловський) прорив;
- середина червня – липень 1917 р. – Червневий наступ російської армії (наступ Олександра Керенського).

Розділ 2. УКРАЇНСЬКА РЕВОЛЮЦІЯ, РОЗПАД РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ ТА ПОСТАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ – УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ

Дати подій, явищ, процесів:

- 4 (17) березня 1917 р. – утворення Української Центральної Ради (УЦР);
- 6 (19)–8 (21) квітня 1917 р. – скликання Всеукраїнського національного конгресу;
- 10 (23) червня 1917 р. – проголошення I Універсалу УЦР;
- 3 (16) липня 1917 р. – проголошення II Універсалу УЦР;
- 7 (20) листопада 1917 р. – проголошення III Універсалу УЦР, Української Народної Республіки (УНР);

* Дати, що в дужках, подано за григоріанським календарем, тобто за «новим стилем».

- 9 (22) січня 1918 р. – проголошення ІV Універсалу УЦР, незалежності УНР;
- 13 (26) грудня 1917 р. – проголошення Кримської Народної Республіки;
- 16 (29) січня 1918 р. – бій біля станції Крути;
- 27 січня (9 лютого) 1918 р. – укладення Берестейського мирного договору між УНР та державами Четвертого союзу.

Розділ 3. В БОРОТЬБІ ЗА УКРАЇНСЬКУ НЕЗАЛЕЖНІСТЬ

Дати подій, явищ, процесів:

- 29 квітня 1918 р. – здійснення перевороту і прихід до влади Павла Скоропадського, проголошення Української Держави;
- 1 листопада 1918 р. – Листопадовий зрив у місті Львів;
- 13 листопада 1918 р. – проголошення Західно-Української Народної Республіки (ЗУНР);
- листопад 1918 р. – заснування Української академії наук;
- 14 листопада 1918 р. – утворення Директорії;
- 14 грудня 1918 р. – відновлення УНР;
- 22 січня 1919 р. – проголошення Акта злуки УНР та ЗУНР;
- грудень 1919 – травень 1920 рр. – Перший Зимовий похід Армії УНР;
- 7–19 червня 1919 р. – Чортківська офензива (контрнаступ) Галицької армії;
- квітень 1920 р. – укладення Варшавської угоди;
- березень 1921 р. – укладення Ризького мирного договору;
- 1921 р. – утворення Української автокефальної православної церкви;
- листопад 1921 р. – Другий Зимовий похід Армії УНР.

Історико-культурні пам'ятки:

- Пам'ятник Тарасові Шевченку в м. Ромни (скульптор Іван Кавалерідзе) – 1918 р.;
- картина Григорія Нарбути «Еней та його військо» – 1919 р.

Розділ 4. УКРАЇНА В СКЛАДІ ТОТАЛІТАРНОЇ ІМПЕРІЇ – СОЮЗУ РАДЯНСЬКИХ/ СОВЕТСЬКИХ СОЦІАЛІСТИЧНИХ РЕСПУБЛІК

Дати подій, явищ, процесів:

- 18 жовтня 1921 р. – утворення Кримської Автономної Соціалістичної Радянської/Советської Республіки у складі Російської Соціалістичної Федеративної Радянської/Советської Республіки;
- 1921–1923 рр. – масовий голод в Українській Соціалістичній Радянській/Советській Республіці (УСРР/УССР); голод у Криму;
- липень 1923 р. – фактичне входження УСРР/УССР до складу Союзу Радянських/Советських Соціалістичних Республік (СРСР/СССР);
- 1923 р. – початок політики «коренізації» («українізації») в УСРР/УССР;
- 12 жовтня 1924 р. – утворення Молдавської Автономної Соціалістичної Радянської/Советської Республіки в складі УСРР/УССР;
- грудень 1925 р. – проголошення курсу на індустріалізацію в СРСР/СССР;
- грудень 1927 р. – проголошення курсу на колективізацію в СРСР/СССР;
- грудень 1927 р. – кінець 1930-х рр. – «епоха Голодомору» в УСРР/УССР;
- 1928 р. – судовий процес у «Шахтинській справі»;
- 1928–1929 рр. – голод в УСРР/УССР;
- 1929 р. – початок суцільної насильницької колективізації в УСРР/УССР;
- 1930 р. – судовий процес у «справі Спілки визволення України»;
- 1932–1933 рр. – Голодомор в Україні;
- 1930-ті рр. – масові депортації «куркульських родин» з України;
- 1934 р. – перенесення столиці УСРР з Харкова до Києва;

Історико-культурні пам'ятки:

- Літографія Василя Касіяна «Гуцул з квіткою», естамп «Карпатська мати» – 1923 р.;
- картина Федора Кричевського «Життя»: триптих («Любов. Сім'я. Повернення») – 1925–1927 рр.;
- будівля Держпрому в м. Харків – 1925–1928 рр.;
- картина Миколи Самокиша «Бій Богун з Чарнецьким під Монастирищем в 1653 р.» – 1931 р.;
- головний корпус Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна – 1929–1932 рр.;
- картини Казимира Малевича «Поневолено Україна», «Людина, що біжить» – 1932–1933 рр.;
- будівля Верховної Ради УРСР у м. Київ – 1936–1939 рр.

- 1937 р. – ухвалення Конституції Української Радянської/Советської Соціалістичної Республіки (УРСР/УСРСР);
- 1937–1938 рр. – «великий терор» в УРСР/УСРСР.

Розділ 5. ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКІ ЗЕМЛІ В МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД. УКРАЇНСЬКА ПОЛІТИЧНА ЕМІГРАЦІЯ В КРАЇНАХ ЄВРОПИ

Дати подій, явищ, процесів:

- 1920 р. – підписання Бессарабського протоколу, визнання країнами Антанти входження Бессарабії до складу Румунії;
- 1923 р. – визнання країнами Антанти входження Східної Галичини до складу Польщі, саморозпуск уряду ЗУНР;
- 1925 р. – утворення Українського національно-демократичного об'єднання;
- 1929 р. – утворення Організації українських націоналістів;
- 1930 р. – проведення польською владою акції «пацифікації»;
- 1938 р. – надання автономії Підкарпатській Русі у складі Чехословаччини;
- 15 березня 1939 р. – проголошення незалежності Карпатської України.

Розділ 6. УКРАЇНА В РОКИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Дати подій, явищ, процесів:

- 23 серпня 1939 р. – укладення радянсько/советсько-німецького договору про ненапад (пакту Молотова–Ріббентропа) і таємного протоколу до нього;
- 1 вересня 1939 р. – початок Другої світової війни;
- 17 вересня 1939 р. – вторгнення Червоної армії на територію Західної України;

- червень 1940 р. – вторгнення Червоної армії на територію Бессарабії та Північної Буковини;
- 22 червня 1941 р. – напад Німеччини на СРСР/СССР;
- 30 червня 1941 р. – проголошення «Акта відновлення Української Держави»;
- липень 1942 р. – окупація Німеччиною та її союзницями території УРСР/УСРСР;
- 14 жовтня 1942 р. – створення Української повстанської армії;
- грудень 1942 р. – початок вигнання німецької армії та військ союзників Німеччини з території УРСР/УСРСР;
- 6 листопада 1943 р. – вигнання німецьких окупантів з міста Київ;
- січень – лютий 1944 р. – Корсунь-Шевченківська наступальна операція Червоної армії;
- 18 травня 1944 р. – початок депортації більшовицьким режимом кримськотатарського народу та інших етносів Криму;
- 28 жовтня 1944 р. – завершення вигнання німецької армії та військ союзників Німеччини з України;
- 8 травня 1945 р. – День пам'яті та примирення (пам'яті жертв Другої світової війни та примирення між країнами-учасницями Другої світової війни); капітуляція нацистської Німеччини у Другій світовій війні;
- 2 вересня 1945 р. – завершення Другої світової війни.

Історія України (від 1945 р. до сьогодення). 10 клас

РОЗДІЛ 1. УКРАЇНА В ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД

Дати подій, явищ, процесів:

- 1945 р. – входження Закарпаття до складу УРСР/УСРСР;
- квітень 1945 р. – участь України в співзаснуванні Організації Об'єднаних Націй;
- березень 1946 р. – ліквідація Української греко-католицької церкви;
- 1946–1947 рр. – штучний масовий голод в УРСР/УСРСР;
- квітень – липень 1947 р. – проведення польською владою операції «Вісла»;
- жовтень 1947 р. – проведення операції «Захід»;
- 1951 р. – встановлення західного кордону УРСР/УСРСР.

Історико-культурні пам'ятки:

- Картина Тетяни Яблонської «Хліб» – 1949 р.

РОЗДІЛ 2. УКРАЇНА В УМОВАХ ДЕСТАЛІНІЗАЦІЇ

Дати подій, явищ, процесів:

- 1953–1954 рр. – повстання в'язнів у сталінських виправно-трудовах таборих;
- лютий 1954 р. – передання Кримської області до складу УРСР/УСРСР;
- лютий 1956 р. – XX з'їзд КПРС, засудження «культу особи» Йосипа Сталіна;
- 1957 р. – створення рад народного господарства, спроба децентралізації управління економікою УРСР/УСРСР;
- 1957–1962 рр. – заснування і діяльність Українського національного комітету – підпільної організації на території Львівської та Рівненської областей;
- 1959 р. – утворення Української робітничо-селянської спілки;
- грудень 1959 р. (березень 1960 р.) – утворення Клубу творчої молоді «Сучасник» у місті Київ;

Історико-культурні пам'ятки:

- Картина Катерини Білокур «Хата в Богданівці» – 1955 р.;
- ескіз вітража «Шевченко. Мати» для Київського державного університету імені Тараса Шевченка (художники Алла Горська, Опанас Заливаха, Галина Зубченко, Галина Севрук, Людмила Семикіна) – 1964 р.

- 25 січня 1960 р. – ліквідація Головного управління таборів в СРСР/СССР.

РОЗДІЛ 3. УКРАЇНА В ПЕРІОД СИСТЕМНОЇ КРИЗИ СОЮЗУ РАДЯНСЬКИХ/СОВЕТСЬКИХ СОЦІАЛІСТИЧНИХ РЕСПУБЛІК

Дати подій, явищ, процесів:

- 1965 р. – перша хвиля масових затримань діячів антирежимного руху;
- 1970–1972 рр. – видання самвидавнього «Українського вісника»;
- 1972 р. – друга хвиля масових затримань діячів антирежимного руху («генеральний погром»);
- 9 листопада 1976 р. – утворення Української громадської групи сприяння виконанню Гельсінських угод (Української Гельсінської групи, УГГ).

Історико-культурні пам'ятки:

- Картина Марії Приймаченко «Гороховий звір» – 1971 р.;
- пам'ятник засновникам Києва (Кий, Щек, Хорив і їх сестра Либідь) (скульптор Василь Бородай) – 1982 р.

Розділ 4. ВІДНОВЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ, ЇЇ РОЛЬ У РОЗПАДІ СОЮЗУ РАДЯНСЬКИХ/СОВЕТСЬКИХ СОЦІАЛІСТИЧНИХ РЕСПУБЛІК

Дати подій, явищ, процесів:

- Квітень 1985 р. – початок «перебудови»;
- 26 квітня 1986 р. – катастрофа на Чорнобильській атомній електростанції;
- вересень 1989 р. – заснування Народного руху України за перебудову;
- березень 1990 р. – проведення перших альтернативних виборів до Верховної Ради УРСР/УССР;
- 16 липня 1990 р. – ухвалення Верховною Радою УРСР/УССР «Декларації про державний суверенітет України»;
- жовтень 1990 р. – «Революція на граніті»;
- 24 серпня 1991 р. – ухвалення Верховною Радою УРСР/УССР «Акта проголошення незалежності України»;

Історико-культурні пам'ятки:

- Пам'ятник Тарасові Шевченку і стела «Хвиля національного відродження» у м. Львів (скульптори Володимир і Андрій Сухорські; архітектори Юрій Диба, Юрій Хромей) – 1992–1998 рр.;
- Шевченко Тарас. Кобзар / ілюстрації Івана Марчука. – Київ: Дніпро, 1994. – 687 с.;
- пам'ятник княгині Ользі, апостолам Андрієві Первозваному, просвітителю Мефодію й Кирилові в м. Київ (скульптори Іван Кавалерідзе, Петро Сниткін, Віталій Сівко, Микола Білик, Віталій Шишов) – 1911 р., 1996 р.
- пам'ятник Михайлові Грушевському в м. Київ (скульптор Володимир Чепелик) – 1998 р.

- 1 грудня 1991 р. – проведення Всеукраїнського референдуму та виборів Президента України, обрання Леоніда Кравчука Президентом України.

Розділ 5. РОЗВИТОК УКРАЇНИ ЯК НЕЗАЛЕЖНОЇ ДЕРЖАВИ

Дати подій, явищ, процесів:

- 6 грудня 1991 р. – започаткування Збройних Сил України;
- липень 1994 р. – обрання Леоніда Кучми Президентом України;
- 1995 р. – входження України до Ради Європи;
- 28 червня 1996 р. – ухвалення Конституції України;
- вересень 1996 р. – запровадження національної грошової одиниці – гривні;
- 29 вересня – 2 грудня 2003 р. – Тузлівська криза;
- жовтень–грудень 2004 р. – «Помаранчева революція», обрання Віктора Ющенка Президентом України;
- 2008 р. – подання Україною заявки на приєднання до Плану дій щодо членства в Організації Північноатлантичного договору (ОПАД/НАТО), вступ України до Світової Організації Торгівлі;
- січень 2010 р. – обрання Віктора Януковича Президентом України.

Історико-культурні пам'ятки:

- Національний музей Голодомору-геноциду в м. Київ, скульптура «Гірка пам'ять дитинства» (художник Анатолій Гайдамака, архітектор Юрій Ковальов, скульптори Петро Дроздовський, Микола Обезюк) – 2008 р.
- Шевченківський національний заповідник у м. Канів (скульптор Матвій Манізер, архітектори Василь Кричевський, Петро Костирко) – 1884 р., 1918 р., 1939 р., 2010 р.

Розділ 6. ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ВИБІР УКРАЇНИ. РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА

Дати подій, явищ, процесів:

- Листопад 2013 – лютий 2014 рр. – Революція Гідності, повалення авторитарного режиму Януковича;
- березень 2014 р. – анексія Росією Автономної Республіки Крим;
- 12 квітня 2014 р. – початок російсько-української війни;

Історико-культурні пам'ятки:

- Алея Героїв Небесної Сотні у м. Київ – 2015 р.;
- керамічний півник зі зруйнованого будинку в м. Бородянка (Васильківський майоліковий завод, художники-скульптори, ймовірно, Надія та Валерій Протор'єви) – 2022 р.

- 14 квітня 2014 р. – 30 квітня 2018 р. – антитерористична операція на Сході України;
- 26 травня 2014 року – 22 січня 2015 р. – оборона Донецького аеродрому;
- червень 2014 р. – обрання Петра Порошенка Президентом України;
- червень–серпень 2014 р. – наступ українських військ;
- 2014 р. – підписання Україною Угоди про асоціацію з Європейським Союзом (ЄС);
- 6–31 серпня 2014 р. – бої під Іловайськом;
- вересень 2014 р., лютий 2015 р. – Мінські домовленості щодо врегулювання воєнної ситуації на сході України;
- 27 січня – 18 лютого 2015 р. – бої за Дебальцевський виступ;
- 16 січня 2019 р. – отримання Томосу, утворення канонічної автокефальної Православної церкви України (ПЦУ);
- квітень 2019 р. – обрання Володимира Зеленського Президентом України;
- 24 лютого 2022 р. – повномасштабне військове вторгнення Росії в Україну;
- 24 лютого – 20 травня 2022 р. – оборона міста Маріуполь;
- 3 березня – 1 квітня 2022 р. – здійснення військами РФ воєнних злочинів і геноциду в місті Буча;
- червень 2022 р. – надання Україні статусу кандидати на членство в ЄС.

Всесвітня історія. Історія України. 6 клас

Розділ 1. ПЕРВІСНІ СПІЛЬНОТИ. АРХЕОЛОГІЧНІ КУЛЬТУРИ

Дати подій, явищ, процесів:

- Від появи найдавніших людей (2,5 млн років тому) – до падіння Західної Римської імперії (476 р.) – період історії Стародавнього світу;
- 40 тис. років тому – поява людей сучасного типу.

Історико-культурні пам'ятки:

- Зображення бика з печери Альтаміра – 30–10 тис. років тому, Іспанія.

Розділ 2. СТАРОДАВНІ ЦИВІЛІЗАЦІЇ АЗІЇ ТА АФРИКИ

Дати подій, явищ, процесів:

- IV тис. до н. е. – об'єднання Верхнього і Нижнього Єгипту;
- IV–I тис. до н. е. – хронологічні межі існування давньоєгипетської цивілізації;
- III тис. до н. е. – VI ст. до н. е. – хронологічні межі існування цивілізацій Дворіччя (Шумер, Вавилон);
- III тис. до н. е. – III ст. до н. е. – хронологічні межі Давнього Китаю;
- III тис. до н. е. – V ст. – хронологічні межі Давньої Індії;
- 1750 р. до н. е. – укладення кодексу законів Хаммурапі;
- 1200–333 рр. до н. е. – хронологічні межі існування міст-держав Фінікії;
- 1050–930 рр. до н. е. – хронологічні межі існування Ізраїльсько-Юдейського царства;
- 1010–931 рр. до н. е. – правління царів Давида і Соломона;
- 550–330 рр. до н. е. – хронологічні межі існування Перської імперії (імперії Ахеменідів);
- 522–486 рр. до н. е. – правління Дарія I.

Історико-культурні пам'ятки:

- Великі піраміди, Великий сфінкс – Єгипет;
- суд Озіріса єгиптянина Хунефера «Книга мертвих» – Британський музей, Лондон, Велика Британія)
- стела Хаммурапі – музей Лувр, Париж, Франція;
- Гільгамеш – 713–706 рр. до н. е., музей Лувр, Париж, Франція;
- ворота Іштар у Вавилоні – музей Пергамон, Берлін, Німеччина;
- храм Санчі – Індія;
- теракотова армія – III ст. до н. е., Китай
- Велика китайська стіна – III ст. до н. е. – XVII ст.

Розділ 3. АНТИЧНА ЦИВІЛІЗАЦІЯ ТА ЇЇ СУСІДИ

Дати подій, явищ, процесів:

- II тис. до н. е. – XII ст. до н. е. – Мінойсько-Ахейська палацові цивілізації;
- VIII–VI ст. до н. е. – Велика грецька колонізація;
- 753–509 рр. до н. е. – виникнення Риму; царський період в історії Давнього Риму;
- 500–449 рр. до н. е. – персько-грецькі війни;
- 509–30 рр. до н. е. – Римська республіка;
- 49–30 рр. до н. е. – громадянські війни в Римі;
- 30 р. до н. е. – 476 р. – Римська імперія;
- 1 р. – (із Середньовіччя) дата народження Ісуса Христа і початок нової ери;
- 27–30 рр. – час зародження й утвердження християнства;
- I ст. – перші писемні згадки про давніх слов'ян;
- 313 р. – Міланський едикт (проголошення релігійної терпимості в Римській імперії);
- 325 р. – Нікейський собор;
- 380 р. – християнство проголошено офіційною релігією Римської імперії;
- 395 р. – поділ Римської імперії на Західну та Східну;
- 476 р. – падіння Західної Римської імперії.

Історико-культурні пам'ятки:

- Кносський палац, фреска «Таврокатапсія» – Археологічний музей, Іракліон, Греція;
- Парфенон – Афіни, Греція;
- «Дискобол» – Мирон, римська бронзова копія II ст., музей Гліптотек, Мюнхен, Німеччина;
- театр в Епідаврї – IV ст. до н. е., Греція;
- «Битва Александрара Македонського з перським царем Дарієм III біля м. Ісси – 100 р. до н. е., мозаїка в будинку Фавна в Помпеях, Національний археологічний музей, Неаполь, Італія;
- «Капітолійська вовчиця» – Капітолійський музей, палац Консерваторів, Рим, Італія;
- акведук Пон-Дю-Гар – I ст. до н. е., Франція;
- Колізей – 80 р., Рим, Італія;
- Пантеон – Рим, Італія;
- Триумфальна арка імператора Костянтина – 315 р., Рим, Італія.

Всесвітня історія. 7 клас

Вступ

Дати подій, явищ, процесів:

- IV–VII ст. – Велике переселення народів;
- середина V – кінець IX ст. – Раннє Середньовіччя;
- X–XIII ст. – Зріле Середньовіччя;
- XIV–XV ст. – Пізнє Середньовіччя.

Розділ 1. ПЕРШІ СЕРЕДНЬОВІЧНІ ДЕРЖАВИ

Дати подій, явищ, процесів:

- 395 р. – поділ Римської імперії на Західну та Східну, утворення Візантійської імперії;
- 481–843 рр. – хронологічні межі існування Франкського королівства;
- VII ст. – виникнення ісламу та утворення Арабського халіфату;
- 800 р. – утворення Франкської імперії;
- 843 р. – укладення Верденського договору, припинення існування Франкської імперії;
- 1453 р. – припинення існування Візантійської імперії.

Історико-культурні пам'ятки:

- Мавзолей Теодориха – VI ст., Равенна, Італія;
- Карл Великий – IX ст., музей Лувр, Париж, Франція;
- «Імператор Юстиніан зі свитою» – VI ст., мозаїка з базиліки Сан-Вітале у Равенні, Італія;
- Софійський собор – VI ст., Стамбул, Туреччина;
- мечеть Омейядів – VIII ст., Дамаск, Сирія;
- Купол Скелі – VII ст. Єрусалим, Ізраїль;
- палац в Альгамбрі – XII–XIV ст., Іспанія.

Розділ 3. ЄВРОПЕЙСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО І ДЕРЖАВИ В X–XV ст.

Дати подій, явищ, процесів:

- VIII–XV ст. – Реконкіста;
- кінець VIII – середина XI ст. – походи вікінгів;
- X ст. – утворення Священної Римської імперії;
- 1066 р. – нормандське завоювання Англії;
- XI–XIII ст. – хрестові походи;
- 1215 р. – ухвалення «Великої хартії вольностей»;
- 1265 р. – початок скликання англійського парламенту;

Історико-культурні пам'ятки:

- Реймський собор – 1211–1285 рр., Реймс, Франція;
- Біла Вежа – XI ст., Лондон, Велика Британія;
- замок Кагель-дель-Монте – XIII ст., Андрія, Італія;
- фортеця Каркассон – XII–XIII ст., Франція;
- скульптура маркграфині Ути і маркграф Еккхарда в Наумбурзькому соборі – XII ст., Наумбург, Німеччина;
- Пізанська вежа – XIV ст., Піза, Італія.

- 1302 р. – початок скликання Генеральних штатів у Франції;
- 1337–1453 рр. – Столітня війна;
- 1455–1486(7) рр. – «Війна троянд» в Англії.

Розділ 4. МАТЕРІАЛЬНИЙ І ДУХОВНИЙ СВІТ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ

Дати подій, явищ, процесів:

- X–XII ст. – час поширення романського стилю;
- 1054 р. – розкол християнської церкви;
- XII–XVI ст. – час поширення готичного стилю;
- XIV–XV ст. – період Раннього Відродження;
- 1445 р. – винайдення книгодрукування.

Історико-культурні пам'ятки:

- Папський палац – XV ст., Авіньйон, Франція;
- Боттічеллі Сандро «Весна» – 1482 р., галерея Уффіці, Флоренція, Італія;
- собор Святого Марка – XI ст. Венеція, Італія.

Розділ 5. КРАЇНИ ЦЕНТРАЛЬНОЇ ТА СХІДНОЇ ЄВРОПИ В X–XV ст.

Дати подій, явищ, процесів:

- XI–XII ст. – утворення Польського, Угорського, Чеського королівств;
- 1136 р. – утворення Новгородської боярської республіки;
- XIII ст. – монгольська навала на Східну Європу;
- приблизно 1240 р. – утворення улусу Джучі/Золотої Орди;
- початок XIV ст. – утворення Османської імперії;
- кінець XIV ст. – формування Великого князівства Московського;
- перша третина XV ст. – Гуситські війни;
- 1410 р. – Грюнвальдська битва;
- 1453 р. – падіння Константинополя.

Історико-культурні пам'ятки:

- Собор Святого Віта – XIV ст., Прага, Чехія;
- фасад та внутрішній двір найдавнішої будівлі Ягеллонського університету – XV ст., Краків, Польща;
- Тракайський замок – XV ст., Литва;
- палац Мехмеда II або Кахельний палац – 1473 р., Стамбул, Туреччина.

Розділ 6. СЕРЕДНЬОВІЧНИЙ СХІД (оглядово)

Дати подій, явищ, процесів:

- XIII – перша чверть XVI ст. – існування Делійського султанату в Індії.

Історико-культурні пам'ятки:

- Мавзолей Тимура (Тамерлана) – 1405 р., Самарканд, Узбекистан;
- Кутб-Мінар – XIV ст., Делі, Індія;
- Велика пагода диких гусей – VII–VIII ст. Чан'ань, Китай.

Всесвітня історія. 8 клас

ВСТУП. Розділ 1. ВЕЛИКІ ГЕОГРАФІЧНІ ВІДКРИТТЯ ТА СТАНОВЛЕННЯ КАПІТАЛІСТИЧНИХ ВІДНОСИН

Дати подій, явищ, процесів:

- XV–XVI ст. – період Великих географічних відкриттів і Конкісти;
- 1492–1914 рр. – Новий час;
- 1492 р. – перша подорож Христофора Колумба до Північної Америки;
- кінець XV – перша чверть XVI ст. – Високе Відродження в Європі;
- кінець XV–XVIII ст. – Ранній Новий час;
- 1519–1522 рр. – перша навколосвітня подорож.

Історико-культурні пам'ятки:

- Піраміда Кукулькана в Чічен Іці – IX–XII ст., Мексика;
- Мачу-Пікчу – XV–XVI ст., Перу.

Розділ 2. ВИСОКЕ ВІДРОДЖЕННЯ. РЕФОРМАЦІЯ В ЗАХІДНІЙ ЄВРОПІ

Дати подій, явищ, процесів:

- перша чверть – кінець XVI ст. – релігійні війни в Німеччині та Франції;
- XVI–XVIII ст. – період Бароко в Європі;
- 1517 р. – виступ Мартіна Лютера проти зловживань індульгенціями (оприлюднення «95 тез»);
- 1545–1563 рр. – Тридентський собор;
- 1555 р. – Аугсбурзький релігійний мир.

Історико-культурні пам'ятки:

- Брунеллескі Філіппо, Санта-Марія-дель-Фьоре – XV ст., Флоренція, Італія;
- Леонардо да Вінчі «Таємна вечеря» – 1498 р., Санта-Марія-делле-Граціє, Мілан, Італія;
- Леонардо да Вінчі «Мона Ліза» – 1503–1505/1507 рр., музей Лувр, Париж, Франція;
- Мікеланджело Буонарроті «Створення Адама» – 1511 р., Сікстинська капела, Ватикан;
- Мікеланджело Буонарроті, площа Святого Петра, собор Святого Петра – 1506–1626 рр., Ватикан;
- Рафаель Санті «Афінська школа» – 1511 р., Апостольський палац, Ватикан;
- Рафаель Санті «Сікстинська Мадонна» – 1514 р., Дрезденська картинна галерея, Дрезден, Німеччина;
- Дюрер Альбрехт «Чотири вершники» – 1497–1498 рр., Кунстхалле, Карлсрує, Німеччина.

Розділ 3. ДЕРЖАВИ ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ В XVI–XVII ст.

Дати подій, явищ, процесів:

- 1566–1648 рр. – національно-визвольна війна в Нідерландах;
- 1569 р. – Люблінська унія;
- 1579 р. – Утрехтська унія;
- 1598 р. – Нантський едикт;
- 1618–1648 рр. – Тридцятилітня війна;
- 1648 р. – Вестфальський мир;
- 1640–1660 рр. – революція в Англії;
- 1688–1689 рр. – «Славна революція» в Англії;
- 1689 р. – «Білль про права».

Історико-культурні пам'ятки:

- Гольбейн Молодший Ганс «Портрет Генріха VIII» – 1523 р., Національна галерея старовинного мистецтва, Рим, Італія;
- Лувр, частина палацу – XVI ст., Париж, Франція;
- Версаль – XVII ст., Париж, Франція;
- Вавельський палац – XVII ст., Краків, Польща.

Розділ 4. ОСМАНСЬКА ІМПЕРІЯ. ДЕРЖАВИ СХІДНОЇ ЄВРОПИ В XVII–XVIII ст.

Дати подій, явищ, процесів:

- 1683 р. – облога Відня;
- 1700–1721 рр. – Північна війна;
- 1721 р. – проголошення Московського царства Російською імперією.

Історико-культурні пам'ятки:

- Блакитна мечеть або Мечеть Султан-ахмет – 1616 р., Стамбул, Туреччина.

Розділ 5. ЕПОХА ПРОСВІТНИЦТВА

Дати подій, явищ, процесів:

- Друга половина XVII–XVIII ст. – період Просвітництва;
- 1698 р. – винайдення парового двигуна;
- друга половина XVIII ст. – початок індустріальної (промислової) революції;
- 1775–1783 рр. – війна за незалежність Сполучених Штатів Америки (США);
- 1776 р. – ухвалення Декларації незалежності США;
- 1772, 1793, 1795 рр. – поділи Речі Посполитої;
- 1791 р. – ухвалення Конституції Речі Посполитої.

Історико-культурні пам'ятки:

- Індепенденс-холл – 1753 р., Філадельфія, США.

Розділ 6. СХІДНИЙ СВІТ у XVI–XVIII ст. (оглядово)

Дати подій, явищ, процесів:

- 1526–1857 рр. – існування держави Великих Моголів в Індії;
- 1603–1867 рр. – сьогунат Едо (сьогунат Токуґава) в Японії;
- 1636–1911(2) рр. – панування маньчжурської династії Цин у Китаї.

Історико-культурні пам'ятки:

- Тадж-Махал – 1652 р., Агра, Індія;
- Мукденський палац – 1625–1631 рр., Шеньян, Китай;
- замок Хімедзі – XIV–XVI ст., о. Хонсю, Японія.

Всесвітня історія. 9 клас

Розділ 1. ЄВРОПА В ЧАС ФРАНЦУЗЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ ТА НАПОЛЕОНІВСЬКИХ ВІЙН

Дати подій, явищ, процесів:

- 1789–1799 рр. – Французька революція: 1789–1792 рр. – початок революції; 1792–1793 рр. – встановлення республіки; 1793–1794 рр. – яacobінська диктатура; 1794–1799 рр. – Термідоріанський режим;
- 1804–1815 рр. – імперія Наполеона I Бонапарта;
- 1814–1815 рр. – Віденський конгрес;
- 1815 р. – утворення «Священного союзу».

Історико-культурні пам'ятки:

- Давід Жак-Луї «Коронація Наполеона» – 1805–1807 рр., музей Лувр, Париж, Франція;
- Триумфальна арка – 1806–1837 рр., Париж, Франція.

Розділ 2. ЄВРОПА ТА АМЕРИКА В ДОБУ РЕВОЛЮЦІЙ І НАЦІОНАЛЬНОГО ОБ'ЄДНАННЯ (1815–1870 рр.)

Дати подій, явищ, процесів:

- 1810–1826 рр. – здобуття незалежності країнами Латинської Америки;
- грудень 1925 р. – збройний виступ декабристів у Росії;
- 1830 р. – Липнева революція у Франції;
- 1830 – 1840-ві рр. – розгортання чартистського руху в Англії;
- 1848–1849 рр. – «Весна народів»;
- 1853–1856 рр. – Східна (Кримська) війна;
- 1861–1865 рр. – Громадянська війна в США;
- 1870 р. – приєднання Папської області до Італійського королівства, об'єднання Італії;
- 1871 р. – створення Німецької імперії, об'єднання Німеччини.

Історико-культурні пам'ятки:

- Делакура Ежен «Свобода, що веде народ. 28 липня 1830 р.» – 1830 р., Музей Лувр, Париж, Франція;
- Вестмінстерський палац – 1834–1860-ті рр., Лондон, Велика Британія.

Розділ 3. МОДЕРНІЗАЦІЯ КРАЇН ЄВРОПИ ТА АМЕРИКИ В ОСТАННІЙ ТРЕТИНІ ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ ст. «ПРОБУДЖЕННЯ АЗІЇ»

Дати подій, явищ, процесів:

- 1860–1870-ті рр. – «великі реформи» в Росії;
- 1867 р. – утворення дуалістичної Австро-Угорщини;
- 1867–1885 рр. – парламентські реформи у Великій Британії;
- 1845–1948 рр. – голод в Ірландії.
- 1868–1912 рр. – «доба Мейдзі» в Японії;
- 1 травня 1886 р. – страйки й демонстрації робітників США в боротьбі за восьмигодинний робочий день;
- 1905–1907 рр. – Російська революція;
- 1908 р. – Молодотурецька революція;
- 1906–1911 рр. – столипінські реформи;
- 1911–1913 рр. – Сінхайська революція.

Історико-культурні пам'ятки:

- Статуя Свободи – 1886 р., Нью-Йорк, США;
- Ейфелева вежа – 1887–1889 рр., Париж, Франція;
- вежа Вейнрайта – 1891 р., Сент-Луїс, США;
- Тауерський міст – 1894 р., Лондон, Велика Британія.

Розділ 4. МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ (ДРУГА ПОЛОВИНА ХІХ – ПОЧАТОК ХХ ст.)

Дати подій, явищ, процесів:

- 1882 р. – створення Троїстого союзу;
- 1904–1907 рр. – створення Антанти.

Розділ 5. РОЗВИТОК КУЛЬТУРИ І ПОВСЯКДЕННЕ ЖИТТЯ (КІНЕЦЬ ХVІІІ – ПОЧАТОК ХХ ст.). УЗАГАЛЬНЕННЯ

Дати подій, явищ, процесів:

- 1789–1914 рр. – хронологічні межі «довгого» ХІХ ст.;
- 1826 р. – поява фотографії;
- 1876 р. – винайдення телефону;
- 1895 р. – народження кінематографу;
- 1896 р. – винайдення радіо.

Історико-культурні пам'ятки:

- Моне Клод «Враження. Схід Сонця» – 1872 р., музей Мармоттан-Моне, Париж, Франція;
- Ван Гог Вінсент «Ваза з п'ятнадцятьма соняшниками» – 1888 р., Національна галерея, Лондон, Велика Британія;
- Роден Огюст «Мислитель» – 1902 р., музей Родена, Париж, Франція.

Всесвітня історія (1914–1945 рр.). 10 клас

Розділ 1. ПЕРЕДУМОВИ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ. ВІЙНА ТА РЕВОЛЮЦІЇ

Дати подій, явищ, процесів:

- 1914–1918 рр. – Перша світова війна;
- лютий–березень 1917 р. – революція в Російській імперії, падіння самодержавства;
- квітень 1917 р. – вступ США в Першу світову війну;
- 25 жовтня 1917 р. – прихід більшовиків до влади у Росії;
- 11 листопада 1918 р. – Комп'єнське перемир'я;
- 1918–1920 рр. – розпад Австро-Угорської імперії;
- 1918 р. – повалення монархічного ладу в Німеччині, Болгарії;
- 1922 р. – повалення монархічного ладу в Туреччині).

Історико-культурні пам'ятки:

- Малевич Казимир «Чорний квадрат» – 1915 р., Третьяковська галерея, Москва, Росія.

Розділ 2. ОБЛАШТУВАННЯ ПОВОЄННОГО СВІТУ

Дати подій, явищ, процесів:

- 1919–1920 рр. – Паризька конференція, укладення мирних договорів за підсумками Паризької конференції;
- 1921–1922 рр. – Вашингтонська конференція;
- 1928 р. – «пакт Бріана-Келлога».

Історико-культурні пам'ятки:

- Гросс Георг «Сірий день» – 1921 р., художній музей, Мангейм, Німеччина.

Розділ 3. ПРОВІДНІ ДЕРЖАВИ СВІТУ В МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД

Дати подій, явищ, процесів:

- 1918 р. – Листопадова революція в Німеччині;
- 1918–1933 рр. – Веймарська республіка;
- 1922 р. – прихід до влади фашистів в Італії;
- 1921–1922 рр. – голод на Поволжі, Росія;
- 1922–1929 рр. – період «проспериті»;

Історико-культурні пам'ятки:

- Міст «Золоті Ворота» – 1933–1937 рр., Сан-Франциско, США.

- 1929–1939 рр. – Велика депресія;
- 1931–1933 рр. – голод у Казахстані (Ашаршилик);
- 1931–1932 рр. – реформування Британської імперії;
- 1932 р. – обрання Франкліна Рузвельта президентом США;
- 1933 р. – прихід до влади нацистів у Німеччині;
- 1933–1940 рр. – «Новий курс» Франкліна Рузвельта в США;
- 1936–1937 рр. – уряд Народного фронту у Франції;
- 1936–1939 рр. – Громадянська війна в Іспанії.

Розділ 4. ДЕРЖАВИ ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНОЇ ЄВРОПИ

Дати подій, явищ, процесів:

- 1918 р. – розпад Австро-Угорщини; відновлення незалежності Польщі, проголошення Чехословацької республіки, утворення Королівства сербів, хорватів і словенців;
- 1920 р. – встановлення в Угорщині авторитарного режиму Міклоша Горті;
- травень 1926 р. – переворот у Польщі, встановлення авторитарного режиму Юзефа Пілсудського;
- 1929 р. – утворення Югославії, встановлення авторитарного режиму короля Александра I;
- 1938 р. – встановлення режиму королівської диктатури Кароля II в Румунії.

Розділ 5. ДЕРЖАВИ АЗІЇ ТА ЛАТИНСЬКОЇ АМЕРИКИ

Дати подій, явищ, процесів:

- 1919–1923 рр. – національна революція в Туреччині;
- 1925–1927 рр. – національна революція в Китаї.

Розділ 6. ПЕРЕДУМОВИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Дати подій, явищ, процесів:

- 1936–1937 рр. – утворення «Вісі»;
- 1938 р. – Мюнхенська угода;
- 1939 р. – англо-франко-радянські/советські переговори у Москві;
- 23 серпня 1939 р. – радянсько/советсько-німецький договір про ненапад (пакт Молотова–Ріббентропа) і таємний протокол до нього.

Розділ 7. ДРУГА СВІТОВА ВІЙНА

Дати подій, явищ, процесів:

- 1 вересня 1939 р. – напад Німеччини на Польщу – початок Другої світової війни;
- 22 червня 1941 р. – напад Німеччини на СРСР/СССР, початок німецько-радянської/советської війни;
- 7 грудня 1941 р. – напад Японії на США;
- жовтень 1941 р. – березень 1942 р. – Московська битва;
- 17 липня 1942 р. – 2 лютого 1943 р. – Сталінградська битва;
- 1942 р. – битва біля Ель-Аламейну;
- 1943 р. – голод у Бенгалії;
- 5 липня – 23 серпня 1943 р. – Курська битва;
- 6 червня 1944 р. – висадка десанту союзників у Нормандії;
- 8 травня 1945 р. – капітуляція Німеччини, завершення німецько-радянської/советської війни;
- 2 вересня 1945 р. – капітуляція Японії, завершення Другої світової війни;
- 1945 р. – утворення Організації Об'єднаних Націй (ООН);
- 1945–1946 рр. – Нюрнберзького судовий процес;
- 1946–1948 рр. – Токійський судовий процес.

Розділ 8. ПОВСЯКДЕННЕ ЖИТТЯ ТА КУЛЬТУРА В МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД

Дати подій, явищ, процесів:

- 1941 р. – поява першого комп'ютера.

Історико-культурні пам'ятки:

- Пікассо Пабло «Герніка» – 1937 р., музей королеви Софії, Мадрид, Іспанія;
- Вальтер Гропіус «Баухаус» – 1919–1926 рр., Дессау, Німеччина;
- Антоні Гауді, храм Святого Сімейства – 1926 р. Барселона, Іспанія;
- Елен Вільям ван «Крайслер-билдинг» – 1930 р., Нью-Йорк, США;
- Емпайр-стейт-билдинг – 1931 р., архітектурна фірма «Шрив, Лем і Хармон», Нью-Йорк, США;
- Далі Сальвадор «Постійність пам'яті» – 1931 р., музей сучасного мистецтва, Нью-Йорк, США.

Всесвітня історія (від 1945 р. до сучасності). 10 клас

РОЗДІЛ 1. ОБЛАШТУВАННЯ ПОВОЄННОГО СВІТУ

Дати подій, явищ, процесів:

- 1945 р. – створення Організації Об'єднаних Націй із питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО);
- 1945 р. – створення Світового банку;
- 1947 р. – Паризькі мирні договори;
- 1948 р. – Загальна декларація прав людини;
- 1949 р. – поділ Німеччини;
- 1949 р. – утворення Організації Північноатлантичного договору (НАТО);
- 1950–1953 рр. – Корейська війна;
- 1951 р. – Сан-Франциський мирний договір з Японією;
- 1955 р. – утворення Організації Варшавського договору (ОВД);
- 1962 р. – Карибська криза;
- 1966 р. – міжнародні пакти про права людини.

РОЗДІЛ 2. ДЕРЖАВИ ПІВНІЧНОЇ АМЕРИКИ ТА ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ: ФОРМУВАННЯ ПОСТІНДУСТРІАЛЬНОГО СУСПІЛЬСТВА

Дати подій, явищ, процесів:

- 1949 р. – створення Ради Європи;
- 1954–1968 рр. – виступи афроамериканців за громадянські права у США;
- 1957 р. – Римські угоди;
- 1964 р. – Закон про громадянські права у США;
- 1968 р. – рух «червоного травня» у Франції;
- 1974–1975 рр. – падіння авторитарних режимів у Греції, Португалії та Іспанії;
- 1979–1990 рр. – тетчеризм;
- 1981–1989 рр. – рейганоміка;
- 1990 р. – об'єднання Німеччини;
- 1992 р. – Маастрихтський договір.

Історико-культурні пам'ятки:

- Всесвітній торговий центр – 1973 р., Нью-Йорк, США.

РОЗДІЛ 3. ДЕРЖАВИ ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНОЇ ЄВРОПИ: ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ

Дати подій, явищ, процесів:

- 1949 р. – утворення Ради економічної взаємодопомоги (РЕВ);
- 1953 р. – заворушення в Німецькій Демократичній Республіці (НДР);
- 1956 р. – антикомуністична Угорська революція;
- 1968 р. – «Празька весна»;
- 1985–1991 рр. – перебудова в СРСР/СССР;
- 1989 р. – «оксамитові революції» у державах Центрально-Східної Європи;
- 1991 р. – розпад СРСР/СССР, початок розпаду Югославії;
- 1 січня 1993 р. – розділення Чехословаччини на дві держави: Чехію і Словаччину.

Розділ 4. РОЗПАД КОЛОНІАЛЬНИХ ІМПЕРІЙ. КРАЇНИ АЗІЇ, АФРИКИ, ЛАТИНСЬКОЇ АМЕРИКИ

Дати подій, явищ, процесів:

- 1947 р. – здобуття незалежності народами Індії, утворення Пакистану;
- 1948 р. – утворення держави Ізраїль;
- 1949 р. – проголошення Китайської Народної Республіки;
- 1950–1975 рр. – деколонізація Африки;
- 1953–1959 рр. – революція на Кубі;
- 1950–1970-ті рр. – японське економічне диво;
- 1958–1960 рр. – курс «трьох червоних знамен» у Китаї;
- 1959–1961 рр. – Великий китайський голод;
- 1961 р. – «рік Африки»;
- 1966–1976 рр. – «культурна революція» Мао Цзедуна;

- 1978–1979 рр. – ісламська революція в Ірані;
- 1990–1994 рр. – ліквідація апартеїду в Південно-Африканській Республіці (ПАР);
- 2006 р. – формування Ісламської держави Іраку і Леванту (ІДІЛ);
- 2010 р. – початок «Арабської весни».

Розділ 5. МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ

Дати подій, явищ, процесів:

- 1946 р. – Фултонська промова Вінстона Черчилля;
- 1947–1991 рр. – «холодна війна»;
- 1959–1975 рр. – війна у В'єтнамі;
- 1961 р. – Берлінська криза;
- 1975 р. – Гельсінська конференція з питань безпеки і співробітництва в Європі;
- 1979–1989 рр. – війна у Афганістані;
- 2014 р. – початок російсько-української війни;
- 24 лютого 2022 р. – повномасштабне військове вторгнення Російської Федерації в Україну;
- 2022 р. – формування міжнародної «антипутінської коаліції».

Розділ 6. ПОВСЯКДЕННЕ ЖИТТЯ І КУЛЬТУРА

Історико-культурні пам'ятки:

- Воргол Енді «Мерілін» – 1967 р., Галерея Тейт, Лондон, Велика Британія;
- Далі Сальвадор «Христос Святого Іоанна на хресті» – 1951 р., художня галерея і музей Келвінгроув, Глазго, Велика Британія;
- Йорн Утзон «Оперний театр» – 1959–1973 рр. Сідней, Австралія;

- Сент-Мері Екс 30 – 2003 р., Лондон, Велика Британія;
- «Башта халіфа» – 2010 р., Дубай, Об'єднані Арабські Емірати;
- музей Соломона Гуггенгайма – 1997 р., Більбао, Іспанія;
- Національний стадіон – 2008 р., Пекін, Китай.

Про авторів

У 2012 р. НАВЧАЛЬНІ ПРОГРАМИ З ІСТОРІЇ УКЛАЛИ: **Пометун Олена**, завідувачка лабораторії Інституту педагогіки Національної академії педагогічних наук України, членкиня-кореспондентка Національної академії педагогічних наук України, докторка педагогічних наук, професорка (*голова Робочої групи*); **Атамась Олена**, вчителька історії ліцею «Наукова зміна» міста Києва; **Власов Віталій**, старший науковий співробітник Інституту педагогіки Національної академії педагогічних наук України, кандидат педагогічних наук; **Гаврилюк Жанна**, вчителька історії гімназії «Діалог» міста Києва; **Євтушенко Раїса**, головна спеціалістка департаменту загальної середньої та дошкільної освіти Міністерства освіти і науки, молоді та спорту; **Комаров Юрій**, учитель історії ліцею «Лідер» № 171 міста Києва; **Костюк Ірина**, методистка Львівського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти; **Ладиченко Тетяна**, завідувачка кафедри методики навчання історії, суспільно-політичних дисциплін гендерної рівності Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, кандидатка історичних наук, професорка; **Малієнко Юлія**, наукова співробітниця Інституту педагогіки Національної академії педагогічних наук України, кандидатка педагогічних наук, учителька гімназії «Троєщина»; **Ставнюк Віктор**, завідувач кафедри історичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка, доктор історичних наук, професор; **Ткаченко Володимир**, головний науковий співробітник Інституту педагогіки Національної академії педагогічних наук України, доктор історичних наук, професор; **Тимченко Алла**, завідувачка міського методкабінету міста Джанкоя Автономної Республіки Крим, учителька історії школи-комплексу № 2.

У 2017 р. НАВЧАЛЬНІ ПРОГРАМИ З ІСТОРІЇ ОНОВИЛИ: **Мудрий Мар'ян**, доцент кафедри новітньої історії України ім. М. Грушевського Львівського національного університету імені Івана Франка, кандидат історичних наук (*голова Робочої групи*); **Байкеніч Ганна**, завідувачка сектору методичної роботи Українського інституту національної пам'яті, кандидатка педагогічних наук; **Баханов Костянтин**, професор кафедри педагогіки вищої школи, управління навчальним закладом та методики викладання суспільствознавчих дисциплін Бердянського державного педагогічного університету, доктор педагогічних наук; **Бурлака Олена**, учителька історії Городищенського економічного ліцею Черкаської області; **Гирич Ігор**, завідувач відділом Інституту української археографії та джерелознавства ім. М. Грушевського НАНУ, доктор історичних наук; **Громовий Віктор**, директор Міжнародної благодійної організації «Центр тестових технологій та моніторингу якості освіти», шеф-редактор порталу «Освітня політика»; **Гупан Нестор**, головний науковий співробітник Національної академії педагогічних наук України, доктор педагогічних наук, кандидат історичних наук, професор; **Євтушенко Раїса**, головна спеціалістка департаменту загальної середньої та дошкільної освіти Міністерства освіти і науки України; **Кендзьор Петро**, доцент кафедри суспільних дисциплін Львівського інституту післядипломної педагогічної освіти, доктор педагогічних наук; **Ксьондзик Тетяна**, учителька історії ЗОШ I–III ступенів № 5 м. Житомира; **Майданик Олена**, учителька історії та правознавства Чернівецького ліцею № 1 математичного та економічного профілів Чернівецької міської ради; **Митрофаненко Юрій**, старший

викладач Кіровоградського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, кандидат історичних наук; **Осмоловський Сергій**, завідувач, професор кафедри всесвітньої історії Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова, кандидат економічних наук; **Пастушенко Роман**, завідувач кабінету розвитку освіти Львівського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти; **Руккас Андрій**, доцент історичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка, кандидат історичних наук; **Скальський Віталій**, науковий співробітник Інституту історії України Національної академії наук України, кандидат історичних наук; **Хлипавка Леся**, учителька історії та правознавства Черкаського навчально-виховного об'єднання «Дошкільний навчальний заклад–загальноосвітня школа I–III ступенів № 36» імені Героїв-прикордонників; **Черевко Оксана**, доцентка кафедри всесвітньої історії Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова, кандидатка історичних наук; **Щупак Ігор**, директор Українського інституту вивчення Голокосту «Ткума», музею «Пам'ять єврейського народу та Голокост в Україні», кандидат історичних наук.

У 2018 р. НАВЧАЛЬНІ ПРОГРАМИ З ІСТОРІЇ УКРАЇНИ ДООПРАЦЮВАЛИ: **Патриляк Іван**, декан історичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка, доктор історичних наук (*голова Робочої групи*); **Мудрий Мар'ян**, доцент кафедри новітньої історії України ім. М. Грушевського Львівського національного університету імені Івана Франка, кандидат історичних наук (*заступник головуючого*); **Байкеніч Ганна**, завідувачка сектору методичної роботи Українського інституту національної пам'яті, кандидатка педагогічних наук; **Баханов Костянтин**, професор кафедри педагогіки вищої школи, управління навчальним закладом та методики викладання суспільствознавчих дисциплін Бердянського державного педагогічного університету, доктор педагогічних наук; **Бурлака Оле́на**, учителька історії Городищенського економічного ліцею Черкаської області; **Власов Віталій**, старший науковий співробітник Інституту педагогіки НАН України, кандидат історичних наук; **Гаврилюк Жанна**, учителька історії гімназії «Діалог» м. Києва, кандидатка педагогічних наук, учителька-методистка; **Галєгова Олена**, наукова співробітниця ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти»; **Гирич Ігор**, завідувач відділу Інституту української археографії та джерелознавства ім. М. Грушевського НАН України, доктор історичних наук; **Головко Володимир**, старший науковий співробітник відділу історії України 20–30-х років XX ст. Інституту історії України НАН України, кандидат історичних наук; **Гриневич Владислав**, провідний науковий співробітник Інституту політичних і етнонаціональних досліджень імені І. Ф. Кураса НАН України, доктор політичних наук; **Гук Олександр**, учитель історії Київського спортивного ліцею-інтернату, вчитель-методист; **Євтушенко Раїса**, головна спеціалістка департаменту загальної середньої та дошкільної освіти Міністерства освіти і науки України; **Ксьондзик Тетяна**, учителька історії ЗОШ I–III ступенів № 5 м. Житомира; **Кульчицький Станіслав**, головний науковий співробітник відділу історії України 20–30-х років XX ст. Інституту історії України НАН України, доктор історичних наук; **Лапчинська Ніна**, заступниця генерального директора Національного музею «Меморіал жертв Голодомору»; **Майданик Олена**, учителька

історії та правознавства Чернівецького ліцею № 1 математичного та економічного профілів Чернівецької міської ради; **Малієнко Юлія**, старша наукова співробітниця Інституту педагогіки НАН України, кандидатка педагогічних наук, вчителька-методистка; **Мисан Віктор**, заступник директора з навчальної роботи комунального закладу «Школа-інтернат I–III ступенів «Рівненський обласний ліцей»» Рівненської облради, кандидат педагогічних наук; **Марочко Василь**, провідний науковий співробітник Інституту історії України НАН України, керівник Центру досліджень геноциду українського народу, доктор історичних наук; **Островський Валерій**, в. о. доцента кафедри теорії та методики навчання, методист Івано-Франківського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, кандидат історичних наук; **Пастушенко Роман**, завідувач кабінету моніторингу Львівського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти; **Руккас Андрій**, доцент Київського національного університету імені Тараса Шевченка, кандидат історичних наук; **Сергійчук Володимир**, професор Київського національного університету імені Тараса Шевченка, доктор історичних наук; **Хлипавка Леся**, учителька історії та правознавства Черкаського навчально-виховного об'єднання «Дошкільний навчальний заклад – загальноосвітня школа I–III ступенів № 36» імені Героїв-прикордонників.

У 2022 р. НАВЧАЛЬНІ ПРОГРАМИ З ІСТОРІЇ ЗМІНИЛИ Й ДОПОВНИЛИ (відповідно до наказу Міністерство освіти і науки України від 03.06.2022 р. № 521 «Про утворення робочих груп з оновлення змісту навчальних програм»): **Гриневиц Людмила**, провідна наукова співробітниця Інституту історії України Національної академії наук України, директорка Українського науково-дослідного та освітнього центру вивчення Голодомору (HREC in Ukraine), докторка історичних наук (голова Робочої групи); **Арістов Вадим**, старший науковий співробітник Інституту історії України Національної академії наук України, кандидат історичних наук; **Байкеніч Ганна**, завідувачка сектору методичної роботи Управління наукового забезпечення політики національної пам'яті Українського інституту національної пам'яті, кандидатка педагогічних наук; **Баханов Костянтин**, професор кафедри правознавства Бердянського державного педагогічного університету, доктор педагогічних наук; **Гаврилюк Жанна**, учителька гімназії «Діалог» Дарницького району м. Києва, кандидатка педагогічних наук; **Гирич Ігор**, завідувач відділу Інституту української археографії та джерелознавства Національної академії наук України імені М. Грушевського, доктор історичних наук; **Гриневиц Владислав**, провідний науковий співробітник Інституту політичних і етнонаціональних досліджень імені І. Кураса, доктор політичних наук; **Євтушенко Раїса**, головна спеціалістка головного управління загальної середньої та дошкільної освіти директорату дошкільної, шкільної, позашкільної та інклюзивної освіти Міністерства освіти і науки України; **Желіба Олександр**, доцент Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя, учитель історії Ніжинського ліцею Ніжинської міської ради при НДУ імені Миколи Гоголя, кандидат педагогічних наук; **Захарчук Ірина**, професорка Рівненського гуманітарного університету, докторка філологічних наук; **Малієнко Юлія**, старша наукова співробітниця відділу суспільствознавчої освіти Інституту педагогіки Національної академії педагогічних наук України, кандидатка педагогічних наук;

Мелешенко Тетяна, заступниця декана з наукової роботи історико-філософського факультету Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, професорка кафедри методики навчання суспільних дисциплін і гендерної освіти, кандидатка історичних наук; **Мокрогуз Олександр**, завідувач кафедри Чернігівського обласного інституту післядипломної освіти імені К. Д. Ушинського, кандидат педагогічних наук, доцент; **Мудрий Мар'ян**, доцент кафедри новітньої історії України ім. М. Грушевського Львівського національного університету імені Івана Франка, кандидат історичних наук; **Островський Валерій**, в. о. доцента Івано-Франківського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, кандидат історичних наук; **Павлов Василь**, керівник експертної групи військових зв'язків з громадськістю Директорату інформаційної політики в сфері оборони та стратегічних комунікацій Міністерства оборони України; **Пастушенко Роман**, фахівець Центру матеріальних ресурсів департаменту освіти і науки Львівської обласної військової адміністрації; **Полянський Павло**, заступник Державного секретаря Кабінету Міністрів України, кандидат історичних наук, доцент; **Потильчак Олександр**, завідувач кафедри джерелознавства та спеціальних історичних дисциплін історико-філософського факультету Українського державного університету імені Михайла Драгоманова, доктор історичних наук, професор; **Сокирко Олексій**, доцент кафедри давньої та нової історії України Київського національного університету імені Тараса Шевченка, кандидат історичних наук; **Старченко Наталя**, старша наукова співробітниця Інституту української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського, докторка історичних наук; **Хлипавка Леся**, учителька історії Черкаської загальноосвітньої школи I–III ступенів № 2; **Щупак Ігор**, директор Українського інституту вивчення Голокосту «Ткума», член Ради директорів UJE, постдокторант Університету Торонто, кандидат історичних наук.

Для нотаток

Для нотаток

Для нотаток

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ. ІСТОРІЯ УКРАЇНИ.
(Інтегрований курс). 6 клас

ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ.
7–9 класи

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ.
7–9 класи

ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ.
10–11 класи

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ.
10–11 класи

*Навчальні програми
для закладів загальної середньої освіти*

Літературна редакторка *Наталія Островська*

Коректор *Юрій Герасін*

Комп'ютерне макетування та дизайн
Уляни Густей

Оправа *Ярослава Гаврилюка*

Відповідальна за випуск *Уляна Густей*

Підписано до друку 23.08.2022 р. Формат 84x108/16 зменшений. Гарнітура «Cambria».
Папір офсетний. Друк офсетний. Умовн. друк. арк.
Умовн. фарбовідб.

Видавець: Громадська організація «Український науково-дослідний
та освітній центр вивчення Голодомору».

Видавнича програма «HREC PRESS»

Свідоцтво про реєстрацію ДК № 5155 від 21.07.2016
02068, Київ-68 а/с 74

www.holodomor-hrec.com

Надруковано в ТОВ «Майстер книг»
Київ, вул. Максима Кривоноса, 2Б

Затверджено та надано гриф
«Рекомендовано Міністерством освіти і науки України»

(наказ Міністерства освіти і науки України від 03 серпня 2022 року № 698)

ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА

6 – 9 класи

Навчальна програма для закладів загальної середньої освіти

2022

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Навчання фізичної культури в основній школі спрямоване на досягнення **загальної мети** базової загальної освіти. Метою базової загальної середньої освіти є: розвиток і соціалізація особистості учнів, формування у них національної самосвідомості, загальної культури, світоглядних орієнтирів, екологічного стилю мислення і поведінки, творчих здібностей, дослідницьких і життєзабезпечувальних навичок, здатності до саморозвитку й самонавчання в умовах глобальних змін і викликів.

Випускник основної школи – це патріот України, який знає її історію; носій української культури, який поважає культуру інших народів; компетентний мовець, що вільно спілкується державною мовою, володіє також рідною (у разі відмінності) й однією чи кількома іноземними мовами, має бажання і здатність до самоосвіти, виявляє активність і відповідальність у громадському й особистому житті, здатний до підприємливості й ініціативності, має уявлення про світобудову, бережно ставиться до природи, безпечно й доцільно використовує досягнення науки і техніки, дотримується здорового способу життя, готовий виконувати громадянський та конституційний обов'язок щодо відстоювання національних інтересів та незалежності держави.

Мета реалізовується комплексом таких навчальних, оздоровчих і виховних завдань:

- формування загальних уявлень про фізичну культуру, її значення в житті людини, збереження та зміцнення здоров'я, фізичного розвитку;
- розширення рухового досвіду, вдосконалення навичок життєво необхідних рухових дій, використання їх у повсякденній та ігровій діяльності;
- розширення функціональних можливостей організму дитини через цілеспрямований розвиток основних фізичних якостей і природних здібностей;
- формування ціннісних орієнтацій щодо використання фізичних вправ як одного з головних чинників здорового способу життя;
- формування практичних навичок для самостійних занять фізичними вправами та проведення активного відпочинку;
- формування фізичної готовності молоді до виконання в майбутньому громадського та конституційного обов'язку, щодо відстоювання національних інтересів та незалежності держави.
- формування високих моральних якостей.

Вклад предмета у формування ключових компетентностей.

	Ключові компетентності	Компоненти
1	Спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами	Уміння: правильно використовувати термінологічний апарат, спілкуватися в різних ситуаціях під час занять фізичною культурою і спортом, за допомогою спілкування розв'язувати конфлікти, популяризувати ідеї фізичної культури і спорту мовними засобами. Ставлення: усвідомлення ролі фізичної культури для гармонійного розвитку особистості, пошанування національних традицій у фізичному вихованні, українському спортивному русі. Навчальні ресурси: інформація про історію спортивного руху в Україні та українську спортивну термінологію.

2	Спілкування іноземними мовами.	<p>Уміння: за допомогою іноземної мови спілкуватися про фізичну культуру, її значення для самореалізації людини, писати тексти іноземною мовою про власні спортивні захоплення, шукати інформацію в іноземних джерелах про ефективні оздоровчі програми, спортивні новини.</p> <p>Ставлення: усвідомлення ролі іноземної мови як мови міжнародного спілкування у спорті.</p> <p>Навчальні ресурси: спортивні новини іноземною мовою, спортивна термінологія.</p>
3	Математична компетентність.	<p>Уміння: використовувати математичні методи під час занять фізичною культурою, для створення індивідуальних фізкультурно-оздоровчих програм, здійснення самооцінювання власного фізичного стану, вести рахунок при проведенні змагань у різних видах спорту, здійснювати підрахунок та аналізувати частоту серцевих скорочень у стані спокою та під час фізичних навантажень, розраховувати зусилля для досягнення мети, аналізуючи швидкість, відстань, траєкторію, тощо.</p> <p>Ставлення: усвідомлення важливості математичного мислення для фізкультурно-оздоровчої та спортивної діяльності.</p> <p>Навчальні ресурси: завдання на подолання відстані, створення меню раціонального харчування.</p>
4	Основні компетентності у природничих науках і технологіях.	<p>Уміння: організувати та здійснювати туристичні мандрівки; застосовувати інноваційні технології для покращення здоров'я; виконувати різні фізичні вправи в умовах природного середовища, використовувати сили природи в процесі занять із фізичної культури.</p> <p>Ставлення: розуміння гармонійної взаємодії людини і природи, сприймання екологічного довкілля як ідеального простору для реалізації фізичної активності людини, ціннісне ставлення до навколишнього середовища як до потенційного джерела здоров'я, усвідомлення важливості бережливого природокористування.</p> <p>Навчальні ресурси: туристичні мандрівки, фізичні вправи на</p>

		свіжому повітрі, засоби загартовування, сучасні фітнес-технології.
5	Інформаційно-цифрова компетентність	<p>Уміння: використовувати цифрові пристрої для навчання техніки рухових навичок, фізичних вправ, оцінювання власного фізичного стану, моніторингу рухової активності.</p> <p>Ставлення: усвідомлення впливу інформаційних та комунікаційних технологій і пристроїв на здоров'я людини, переваг та ризиків їх застосування; розуміння проблем та наслідків комп'ютерної залежності.</p> <p>Навчальні ресурси: комп'ютерні програми для корекції фізичного стану, майстер-класи з різних видів спорту, відеоуроки та відеоролики про проведення різних форм фізкультурно-оздоровчих занять.</p>
6	Уміння вчитися впродовж життя	<p>Уміння: розв'язувати проблемні завдання у сфері фізичної культури і спорту; досягати конкретних цілей у фізичному самовдосконаленні; розробляти індивідуальні оздоровчі програми з урахуванням власних можливостей, мотивів та потреб; шукати, аналізувати та систематизувати інформацію у сфері фізичної культури та спорту.</p> <p>Ставлення: розуміння потреби постійного фізичного вдосконалення.</p> <p>Навчальні ресурси: приклади індивідуальних фізкультурно-оздоровчих програм.</p>
7	Ініціативність і підприємливість	<p>Уміння: боротися, здобувати чесну перемогу та з гідністю приймати поразку, контролювати свої емоції, організувати свій час і мобілізувати ресурси, оцінювати власні можливості в процесі рухової діяльності, реалізовувати різні ролі в ігрових ситуаціях, відповідати за власні рішення, користуватися власними перевагами і визнавати недоліки у тактичних діях у різних видах спорту, планувати та реалізовувати спортивні проекти (турніри, змагання тощо).</p> <p>Ставлення: ініціативність, активність у фізкультурній діяльності, відповідальність, відвага, усвідомлення важливості співпраці під час</p>

		ігрових ситуацій. Навчальні ресурси: спортивні змагання з різних видів спорту.
8	Соціальна та громадянська компетентності	Уміння: організовувати гру чи інший вид командної рухової діяльності; спілкуватися в різних ситуаціях, нівелювати конфлікти; дотримуватися: правил чесної гри (Fair Play): поважати суперника, здобувати перемогу чесним шляхом за рахунок ретельної підготовки, з гідністю приймати поразку, пам'ятати, що головна перемога – це перемога над собою; санітарно-гігієнічних вимог та правил безпечної поведінки під час виконання фізичних вправ, контролювати свій стан у процесі занять фізичною культурою. Ставлення: поцінування підтримки, альтернативних думок і поглядів; толерантність; розуміння зв'язку між руховою активністю та здоров'ям, свідоме ставлення до власного здоров'я та здоров'я інших. Навчальні ресурси: командні види спорту.
9	Обізнаність та самовираження у сфері культури	Уміння: виражати свій культурний потенціал через рухову діяльність; удосконалювати культуру рухів. Ставлення: усвідомлення можливостей самовираження та самореалізації через фізичну культуру та спорт; дотримання мовленнєвого етикету. Навчальні ресурси: форми фізичного виховання: спортивні свята, змагання, рухливі перерви, фізкультпаузи.
10	Екологічна грамотність і здорове життя.	Уміння: свідомо ставитися до власного здоров'я та здоров'я інших; організувати гру чи інший вид рухової діяльності, спілкуватися в різних ситуаціях фізкультурно-спортивної діяльності Ставлення: усвідомлення важливості дотримання санітарно-гігієнічних вимог при виконанні фізичних вправ, значення рухової активності в житті людини для покращення здоров'я, самоконтролю в процесі занять фізичною культурою, дотриматися правил безпечної поведінки

		<p>під час уроків, змагань та інших форм фізичного виховання.</p> <p>Навчальні ресурси: форми фізичного виховання: спортивні свята, змагання, рухливі ігри.</p>
--	--	--

Призначення змістових ліній.

Змістова лінія **«Екологічна безпека та сталий розвиток»** націлена на формування в учнів соціальної активності, відповідальності та екологічної свідомості, готовності брати участь у вирішенні питань збереження довкілля і розвитку суспільства, усвідомлення важливості сталого розвитку для майбутніх поколінь.

Використовувати знання про особливості фізичного стану та адаптацію організму до фізичних навантажень в процесі фізкультурно-оздоровчих занять, використовувати інноваційні технології для покращення здоров'я, усвідомлювати людину як частину природи, її взаємодію з природним середовищем у процесі фізкультурно-оздоровчої діяльності, використовувати сили природи в процесі занять з фізичної культури, вміти проводити різні форми рухової активності в умовах природного середовища тощо.

Реалізація змістової лінії **«Громадянська відповідальність»** сприятиме формуванню відповідального члена громади і суспільства, що розуміє принципи і механізми функціонування суспільства.

Вміти ефективно співпрацювати з іншими у процесі фізичного виховання, виявляти солідарність та зацікавлення у спільному розв'язанні проблем, здійснювати критичну і практичну рефлексію, в ухваленні спільних рішень в досягненнях мети, формування відповідальності та розуміння цінностей фізичної культури, дотримання демократичних принципів у фізкультурній діяльності, підготовка до виконання громадського та конституційного обов'язку щодо відстоювання національних інтересів та незалежності держави.

Вивченням питань, що належать до змістової лінії **«Здоров'я і безпека»** прагнуть сформувати учня/ученицю як духовно, емоційно, соціально і фізично повноцінного члена суспільства, який/яка здатний/на дотримуватися здорового способу життя і формувати безпечне життєве середовище, за потреби в умовах надзвичайних ситуацій.

Розуміти, що фізична культура є складовою частиною загальної культури суспільства, спрямована на зміцнення здоров'я, розвиток фізичних, морально-вольових та інтелектуальних якостей людини з метою гармонійного формування її як особистості. Усвідомлювати, що фізична культура є важливим засобом підвищення соціальної активності людей, задоволення їх моральних, естетичних та творчих запитів, життєво важливої потреби взаємного спілкування, розвиток дружніх стосунків тощо. Свідомо ставитися до власного здоров'я та здоров'я інших; вміти організувати гру чи інший вид рухової діяльності, спілкуватися в різних ситуаціях фізкультурно-спортивної діяльності, нівелювати конфлікти, здобувати чесну перемогу та з гідністю приймати поразку, дотримуватися правил чесної гри, усвідомлювати важливість дотримання санітарно-гігієнічних вимог при виконанні фізичних вправ, розуміти значення рухової активності в житті людини для покращення здоров'я, формувати навички самоконтролю в процесі занять фізичною культурою, дотриматися правил безпечної поведінки під час уроків, змагань та інших форм фізичного виховання.

Змістова лінія **«Підприємливість та фінансова грамотність»** націлена на розвиток лідерських ініціатив, здатність успішно діяти в технологічному швидкозмінному середовищі, забезпечення кращого розуміння молодим поколінням українців практичних аспектів фінансових питань (здійснення заощаджень, інвестування, запозичення, страхування, кредитування тощо).

Формувати уміння надавати фізкультурно-оздоровчі послуги з урахуванням особливостей конкретного підприємства, організації тощо. Сприяти формуванню здатності до оцінювання власних можливостей в процесі рухової діяльності, вміти працювати в команді, формувати навички співробітництва, реалізовувати різні ролі в ігрових ситуаціях, відповідати за прийняті рішення, усвідомлювати важливість співпраці під час ігрових ситуацій, власних позитивних сторін та визнавати свої недоліки у тактичних діях в різних

видах спорту, проявляти ініціативність та активність у фізкультурній діяльності, вміти планувати змагання між класами, школами тощо та укладати кошторис запланованих змагань.

Предметна компетентність є багатокомпонентним утворенням, основними компонентами є знансвий, діяльнісний і ціннісний. Зміст цих компонентів розкрито в рубриці програми «Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць».

Структура навчального процесу з фізичної культури

Навчальна програма «Фізична культура. 6-9 класи» розроблена на підставі Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти (Постанова Кабінету Міністрів України від 23. 11. 2011 р. № 1392) з урахуванням Державного стандарту початкової загальної освіти (Постанова Кабінету Міністрів України від 20. 04. 2011 р. № 462) та відповідно до положень «Концепції Нової української школи» (2016)

Програма характеризується спрямованістю на реалізацію принципу варіативності, який передбачає планування навчального матеріалу відповідно до віково-статевих особливостей учнівства, їхніх інтересів, матеріально-технічного забезпечення навчального процесу, кадрового забезпечення.

Навчальна програма забезпечує:

- безперервність, єдність та наступність між початковою та старшою школою;
- розвивальний характер і прикладну спрямованість навчання та виховання;
- формування всебічно розвиненої й фізично-повноцінної особистості, здатної до відстоювання національних інтересів та незалежності держави.

Навчальна програма побудована за модульною системою. Вона містить інваріантну (обов'язкову) та варіативну складову. До інваріантної частини належать: теоретико-методичні знання та загальна фізична підготовка, зміст яких реалізовується упродовж кожного уроку.

Інваріантний модуль «Загальна фізична підготовка» разом із спектром засобів і методів фізичної підготовки є основою реалізації концепції навчальної програми. Зростання рівня фізичної підготовленості учнів та учениць є провідним завданням вчителя на шляху до реалізації програми, виховання майбутніх захисників України.

Ефективна методика розвитку фізичних якостей враховує вікові та статеві особливості, психологічні, фізіологічні і біомеханічні передумови диференційованого і комплексного прояву фізичних якостей, підбір фізичних вправ, раціонального регулювання навантаження і відпочинку у процесі уроку.

Обмеження часу шкільного уроку потребує особливої уваги до так званого «перенесення» фізичних якостей. Повинні враховуватися позитивне і негативне перенесення фізичних якостей; позитивний вплив одних вправ для розвитку певної фізичної якості на виконання інших вправ; при постійному навантаженні м'язів одного боку тіла спостерігається перехресне перенесення, яке виражається у відповідному зростанні фізичної спроможності м'язів іншого боку тіла.

Алгоритм методики розвитку фізичних якостей має містити наступні операції:

1. На основі аналізу стану фізичної підготовленості конкретного учня/учениці, слід визначити, які саме фізичні якості слід розвивати і до якого рівня.
2. Відбір найбільш ефективних фізичних вправ для вирішення поставленого педагогічного завдання.
3. Визначення місця вправ в конкретному уроці і системі суміжних завдань і занять відповідно до закономірностей перенесення фізичних якостей.
4. Визначення величини тренувальних навантажень та її динаміки відповідно для кожної з фізичних якостей.

Засоби та методи розвитку фізичних якостей інваріантного модулю слід планувати на весь навчальний рік, включаючи до плану усі прогнозовані і доступні до використання засоби з врахуванням принципів систематичності, безперервності. При плануванні фізичної підготовки, слід використовувати особливості розвитку фізичних якостей.

Ефективна наскрізна побудова фізичної підготовки має спиратися й на безпосереднє планування розвитку різних фізичних якостей в кожному окремому уроці.

З метою індивідуального підбору навантаження для різних вправ доцільним є використання таких підхід, як самовизначення дитини. При виконанні вправ не варто жорстко регламентувати виконання вправи. Нехай такі показники як темп виконання, амплітуду, кількість повторень учні та учениці регламентують самостійно у відповідності до свого поточного стану. Доцільним є тільки визначати час скільки буде тривати рухове завдання.

Таким чином, на розвиток усіх основних фізичних якостей повинен здійснюватися постійний систематичний вплив, який забезпечує поступове зростання навантаження. Ефективність фізичної підготовки підвищить контроль розвитку основних фізичних якостей на початку навчального року, та наприкінці. В залежності від індивідуальних завдань учнів та учениць протягом навчального року може проводитися додаткове оцінювання фізичної підготовленості, як комплексне так і окремих якостей.

Практично кожен вид спорту може бути представлений у вигляді варіативного модуля. Фахівці фізичної культури можуть розробляти свої варіативні модулі до цієї програми. Програми варіативних модулів мають пройти експертизу, отримати гриф Міністерства освіти і науки України та бути оприлюдненими для загального користування. Отже, кількість варіативних модулів з часом має зростати.

Змістове наповнення варіативної складової навчальний заклад формує самостійно із модулів, запропонованих навчальною програмою. У 6 класі учні мають опанувати 4–6 варіативних модулів, у 7–8 класах – 3–5, у 9 класі – 3–4 модулі. На опанування обраних модулів відводиться приблизно однакова кількість годин, але не менше ніж 18. Однак не виключається можливість мотивованого збільшення чи зменшення кількості годин на вивчення окремих модулів.

Програми варіативних модулів розроблено на п'ять років. Вони містять пояснювальну записку, зміст навчального матеріалу, очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць, орієнтовні навчальні нормативи та перелік обладнання, потрібного для освоєння модуля.

Критеріями відбору варіативних модулів є: наявність матеріально-технічної бази, регіональні спортивні традиції, кадрове забезпечення та бажання учнів/учениць. Бажання учнів/учениць визначається обов'язковим опитуванням. Перед початком навчального року шкільне методичне об'єднання розглядає вибір та розподіл варіативних модулів у кожному класі.

Варіативні модулі протягом навчання у різних класах можуть змінюватися.

Наприклад, учні/учениці вивчають:

у 6 класі – футбол (2 рік вивчення), волейбол (2 рік вивчення), плавання (2 рік вивчення), легку атлетику (2 рік вивчення) та бадмінтон (1 рік вивчення);

у 7 класі – футбол (3 рік вивчення), легку атлетику (3 рік вивчення), плавання (3 рік вивчення) та бадмінтон (2 рік вивчення);

у 8 класі – футбол (4 рік вивчення), настільний теніс (1 рік вивчення), гімнастику (1 рік вивчення) та баскетбол (1 рік вивчення);

у 9 класі – футбол (5 рік вивчення), гімнастику (2 рік вивчення) та баскетбол (2 рік вивчення).

За потреби у 6–9 класах у межах одного варіативного модуля можна освоїти навчальний матеріал, передбачений на два роки вивчення.

У разі освоєння двох варіативних модулів протягом одного навчального року та у випадку, коли вивчення модуля розпочинається не з 6 класу, учитель повинен скоригувати змістове наповнення варіативного модуля та нормативи оцінювання.

Організація навчального процесу з фізичної культури

Основною формою організації освітнього процесу з фізичної культури в закладі загальної середньої освіти є урок.

Головними вимогами до сучасного уроку фізичної культури є:

- забезпечення оптимізації освітнього процесу із застосуванням елементів інноваційних методів навчання та здійснення міжпредметних зв'язків;
- забезпечення освітньої, виховної, оздоровчої, розвивальної спрямованості навчального процесу;
- формування в учнів/учениць умінь і навичок самостійно займатися фізичними вправами;
- забезпечення диференційованого підходу до організації навчального процесу з урахуванням стану здоров'я, рівня фізичного розвитку, рухової підготовленості та статі учнів/учениць, урахування їх мотивів та інтересів до занять фізичними вправами;
- використання вчителем різноманітних організаційних форм, засобів, методів і прийомів навчання;
- формування в учнів/учениць рухових вмінь, навичок та фізичних якостей, які необхідні для успішної підготовки до майбутнього захисту держави, збереження власного життя під час надзвичайних ситуацій;
- забезпечення наскрізного розвитку фізичних якостей, системно використовуючи доступні засоби та методи;
- досягнення оптимальної рухової активності всіх учнів/учениць протягом кожного уроку з урахуванням стану здоров'я.

Відповідно до Інструкції про розподіл учнів на групи для занять на уроках фізичної культури, затвердженої наказом МОЗ та МОН від 20.07.2009 р. за № 518/674 учні/учениці розподіляються на основну, підготовчу та спеціальну медичні групи.

Для основної медичної групи фізична підготовка проводиться в повному обсязі згідно з навчальними програмами з урахуванням індивідуальних особливостей розвитку дитини.

Учні/учениці, які за станом здоров'я віднесені до підготовчої медичної групи, відвідують обов'язкові уроки фізичної культури та опановують навчальний матеріал відповідно до вимог цієї навчальної програми. Участь у змаганнях – за додатковим дозволом лікаря.

Учні/учениці, які за станом здоров'я віднесені до спеціальної медичної групи, відвідують обов'язкові уроки фізичної культури але виконують корегувальні вправи і вправи для загального фізичного розвитку, які їм не протипоказані.

Учні/учениці, незалежно від рівня фізичного розвитку та медичної групи, а також тимчасово звільнені від фізичних навантажень, повинні бути обов'язково присутніми на уроках фізичної культури. Допустиме навантаження для учнів/учениць, які за станом здоров'я належать до підготовчої та спеціальної медичних груп, встановлює учитель фізичної культури.

Домашні завдання для самостійного виконання фізичних вправ учні/учениці отримують на уроках фізичної культури. Вони мають бути спрямовані на підвищення рухового режиму у вільний час, досягнення рекреаційно-оздоровчого ефекту. У разі відставання в розвитку фізичних якостей учитель (а у 8–9 класах разом з учнем) складає індивідуальну програму фізкультурно-оздоровчих занять, де вказується завдання занять, фізичні вправи, послідовність їх виконання, кількість повторень, інтервали відпочинку, засоби самоконтролю, відмітки про виконання завдання. Самостійні заняття за індивідуальною програмою надають учневі/учениці додаткові бонуси при оцінюванні навчальних досягнень.

При складанні розкладу навчальних занять не рекомендується здвоювати уроки фізичної культури або проводити їх два дні поспіль. Більшість уроків фізичної культури доцільно проводити на відкритому повітрі.

Оцінювання навчальних досягнень

Оцінювання навчальних досягнень учнів/учениць на уроках фізичної культури може здійснюватися за такими видами діяльності:

1. Засвоєння техніки виконання фізичної вправи (може здійснюватися окремо від прийому навчального нормативу).
2. Виконання навчального нормативу (з урахуванням динаміки особистого результату).
3. Виконання навчальних завдань під час проведення уроку.

4. Засвоєння теоретико-методичних знань.

При цьому оцінка за виконання нормативу не є домінуючою під час здійснення тематичного, семестрового чи річного оцінювання.

Для оцінювання розвитку фізичних якостей використовуються орієнтовні навчальні нормативи передбачені цією програмою та нормативи запропоновані у кожному модулі по роках вивчення. Порядок їх проведення визначає вчитель відповідно до календарно-тематичного планування.

При складанні навчального нормативу за його показником визначають рівень досягнень (низький, середній, достатній, високий), а потім за технічними показниками виконання рухової дії та теоретичними знаннями виставляють оцінку в балах. Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів із фізичної культури затверджені наказом МОН України від 05.05.08 р. № 371.

Оцінюючи навчальні досягнення учнів/учениць з фізичної підготовленості, потрібно дотримуватися таких вимог:

1. Навчальні нормативи складають діти основної медичної групи, які на момент прийняття нормативу не скаржаться на погане самопочуття та стан здоров'я.

2. Кожній заліковій вправі передує спеціальна фізична підготовка (не менше як на двох заняттях).

3. Перед складанням нормативу вчитель проводить розминку, а після — відновлювальні вправи.

4. Учні/учениці мають можливість перескласти норматив на визначеному вчителем занятті.

5. Учитель зобов'язаний забезпечити безумовне дотримання правил і виконання вимог щодо безпеки під час здачі нормативів.

6. Оцінювання навчальних досягнень учнів/учениць, віднесених до підготовчої групи здійснюється на загальних підставах.

При оцінюванні навчальних досягнень ш колярів/школяркз фізичної культури також враховуються: особисті досягнення протягом навчального року; ступінь активності часті у спортивних змаганнях усіх рівнів. На основі зазначених показників учителі можуть застосовувати різноманітні системи нарахування «бонусних» балів. Наприклад, якщо учень (учениця) викона(в/ла) залікову вправу на певний рівень, але при цьому його (її) особистий результат виконання цієї вправи поліпшився порівняно з попереднім показником, учитель може виставити оцінку на 1–2 бали вище за ту, яка передбачається навчальними нормативами.

Учні/учениці, які за станом здоров'я віднесені до підготовчої медичної групи, оцінюються за теоретико-методичні знання, техніку виконання вправ, складання відповідних нормативів, які їм не протипоказані.

У період з 01.09 до 01.10 кожного навчального року з метою адаптації учнів/учениць до навантажень на уроках фізичної культури прийом навчальних нормативів не здійснюють, а заняття мають рекреаційно-оздоровчий характер з помірними навантаженнями.

Невиконання нормативів з причин, незалежних від учня/учениці, непропорційний фізичний розвиток, пропуски занять з поважних причин, не є підставою для зниження підсумкової оцінки успішності.

Теоретико-методичні знання та загальна фізична підготовка 6 клас

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<i>Теоретико-методичні знання</i>	
Знаннєвий компонент Учень, учениця: наводить приклади впливу шкідливих звичок на здоров'я людини;	Шкідливі звички та їх вплив на здоров'я людини.

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<p>характеризує: Олімпійські ігри у Стародавній Греції; особливості фізичного розвитку і функціонального стану організму у підлітковому віці; засоби і методи контролю витривалості;</p> <p>Ціннісний та діяльнісний компонент</p> <p>володіє методами самоконтролю фізичного стану під час занять вправами, спрямованими на розвиток витривалості; знаннями про рухові вміння, навички та фізичні якості, які необхідні для успішної участі в захисті держави, збереження власного життя під час надзвичайних ситуацій;</p> <p>пояснює значення та дотримується правил: поведінки під час плавання у басейнах та водоймищах; безпеки на уроках і під час позаурочних фізкультурних занять;</p>	<p>Олімпійські ігри у Стародавній Греції. Особливості фізичного розвитку і функціонального стану організму в підлітковому періоді.</p> <p>Засоби розвитку витривалості та методи контролю.</p> <p>Рухові вміння, навички та фізичні якості, які необхідні для захисту держави, збереження власного життя під час надзвичайних ситуацій;</p> <p>Правила поведінки під час занять плаванням у басейнах та водоймищах</p>
Загальна фізична підготовка	
<p>Когнітивний та діяльнісний компонент</p> <p>Учень, учениця:</p> <p>виконує: шиккування та перешикування раніше вивченими способами; стройовий крок, розмикання та змикання на місці; команди: «Збільшити дистанцію», «Зменшити дистанцію»; рух по межах, кутах і точках залу; вправи для розвитку злагодженості, здатності до спільного виконання завдань у класі, малій групі;</p> <p>виконує: різновиди ходьби, бігу та стрибків;</p> <p>виконує: загальнорозвивальні вправи на місці та в русі, без предмета, з предметами (м'ячами, гімнастичними палицями, обручами, скакалками), у парах;</p> <p>виконує: вправи для формування постави та запобігання плоскостопості; танцювальні вправи; повторний біг на відрізках 10–30 м; прискорення до 10 м із різних вихідних положень; біг зі зміною швидкості і напрямку за сигналом; багаторазові стрибки з поворотами на 90, 180 та 360°; акробатичні вправи; вправи на підвищеній опорі; подолання смуги перешкод, «човниковий» біг 4×9 м, біг з різних вихідних положень; різноманітні вправи на точність попадання в ціль, військово-прикладні ігри; згинання і розгинання рук в упорі лежачи; підтягування у висі (хл.) та висі лежачи (дівч.), присідання, піднімання тулуба з положення лежачи; піднімання тулуба з положення лежачи на животі; вправи з гантелями (до 1 кг), еспандерами, з</p>	<p><i>Стройові вправи;</i></p> <p><i>ходьба, біг; стрибки;</i></p> <p><i>загальнорозвивальні вправи;</i></p> <p><i>вправи для формування постави та запобігання плоскостопості;</i></p> <p><i>танцювальні вправи;</i></p> <p><i>Вправи для розвитку швидкості;</i></p> <p><i>спритності;</i></p>

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<p>предметами збільшеної ваги у парах; пересування в упорі на руках; вистрибування з присіду вгору; стрибки з місця в довжину та висоту; стрибки в «глибину» з наступним вистрибуванням угору; метання малого м'яча; серійні стрибки з поштовхом однією та двома ногами; кидки і ловіння набивного м'яча (1 кг); вправи з широкою амплітудою рухів руками і ногами; махові рухи; активні та пасивні нахили; відведення ніг та рук за допомогою партнера; вправи на розтягування;</p> <p>виконує: рівномірний біг до 1200 м; перемінний біг 200–400-метрових відрізків по черзі з прискороною ходьбою 30–50 м; стрибки через скакалку</p>	<p><i>сили;</i></p> <p><i>швидкісно-силових якостей;</i></p> <p><i>гнучкості;</i></p> <p><i>витривалості</i></p>
<p>Ціннісний та діяльнісний компонент бере участь в рухливих, народних та військово-прикладних іграх, естафетах, усвідомлює їх значення</p>	<p><i>Рухливі, народні, військово-прикладні, спортивні ігри та естафети</i></p>

7 клас

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<i>Теоретико-методичні знання</i>	
<p>Знаннєвий компонент Учень, учениця: пояснює значення раціонального рухового режиму для здоров'я людини; називає форми занять рекреаційної, фізкультурно-оздоровчої та спортивної спрямованості; характеризує: відродження Олімпійських ігор сучасності; засоби та методи розвитку сили, гнучкості; ознаки перевтоми;</p> <p>Ціннісний компонент володіє: методами контролю за розвитком сили, гнучкості; засобами самоконтролю за адекватністю фізичних навантажень за суб'єктивними відчуттями;</p> <p>Діяльнісний компонент дотримується правил безпеки на уроках і під час позаурочних фізкультурних занять;</p>	<p>Раціональний руховий режим школяра (добовий, тижневий та протягом року). Форми занять рекреаційної, фізкультурно-оздоровчої та спортивної спрямованості. Відродження Олімпійських ігор сучасності.</p> <p>Засоби розвитку сили, гнучкості та методи контролю.</p> <p>Ознаки перевтоми та засоби їх попередження.</p> <p>Правила безпеки на уроках і під час позаурочних фізкультурних занять</p>

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<p>володіє знаннями про рухові вміннями, навички та фізичні якості, які необхідні для успішної участі в захисті держави, збереження власного життя під час надзвичайних ситуацій.</p>	<p>Рухові вміння, навички та фізичні якості, які необхідні для захисту держави, збереження власного життя під час надзвичайних ситуацій;</p>
<p><i>Загальна фізична підготовка</i></p>	
<p>Когнітивний та діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: шикування та перешиккування на місці із зімкнутого двошеренгового строю в одношеренговий; зміна напрямку заходженням плечем; вправи для розвитку злагодженості, здатності до спільного виконання завдань у класі, малій групі; різновиди ходьби, бігу, стрибків вивчені в попередніх роках; загальнорозвивальні вправи: вправи на місці та в русі, в парах, без предмета, з предметами (м'ячами, обручами, гімнастичними палицями, скакалками, набивними м'ячами (1 кг), у парах; вправи для формування постави та запобігання плоскостопості; танцювальні вправи; повторний біг на відрізках 15–30 м; прискорення до 15 м із різних вихідних положень зі зміною швидкості і напрямку за сигналом; різновиди стрибків із завданнями зі зміною напрямку; стрибки з поворотами, через різноманітні предмети; акробатичні вправи; подолання смуги перешкод; «човниковий» біг 4×9 м; різноманітні вправи на точність попадання в ціль, військово-прикладні ігри; рівномірний біг до 1000 м; перемінний біг 200–400-метрових відрізків зі швидкістю 2–3,5 м/с і 30–50 м прискореного бігу зі швидкістю 4,0–4,5 м/с; стрибки через скакалку; згинання і розгинання рук в упорі лежачи (хл.) від лави (дівч.); підтягування у висі (хл.) та висі лежачи (дівч.), присідання на одній та двох ногах; згинання та розгинання рук в упорі стоячи біля стіни під кутом 45–50°; кидання і ловіння набивного м'яча в парах; вправи з широкою амплітудою рухів руками і ногами; махові рухи; активні та пасивні нахили; відведення ніг та рук за допомогою партнера; вправи на розтягування</p>	<p><i>Стройові вправи</i></p> <p><i>ходьба, біг, стрибки;</i></p> <p><i>загальнорозвивальні вправи;</i></p> <p><i>вправи для формування постави;</i></p> <p><i>танцювальні вправи;</i></p> <p><i>вправи для розвитку швидкості;</i></p> <p><i>вправи для розвитку спритності;</i></p> <p><i>вправи для розвитку витривалості;</i></p> <p><i>вправи для розвитку сили;</i></p>

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
	<i>вправи для розвитку гнучкості</i>
Діяльнісний компонент бере участь у спортивних іграх, естафетах та військово-прикладних іграх.	<i>Спортивні ігри, військово-прикладні ігри, та естафети</i>

8 клас

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
Теоретико-методичні знання	
Знаннєвий компонент Учень, учениця: наводить приклади визначних спортивних досягнень олімпійців; характеризує цінності олімпізму, називає: ознаки обмороження, опіків та профілактику їх попередження; правила загартування холодними та тепловими процедурами; Ціннісний компонент пояснює значення занять фізичною культурою та спортом для підтримання розумової працездатності; характеризує засоби та методи розвитку швидкісно-силових якостей; Діяльнісний компонент дотримується правил безпеки на уроках і під час позаурочних фізкультурних занять; володіє знаннями про рухові вміння, навички та фізичні якості, які необхідні для успішної участі в захисті держави, збереження власного життя під час надзвичайних ситуацій.	Визначні спортивні досягнення олімпійців. Основні цінності олімпізму. Правила загартування холодними та тепловими процедурами. Допомога при обмороженнях та опіках. Значення занять фізичною культурою та спортом для підтримання розумової працездатності. Засоби розвитку швидкісно-силових якостей та методи контролю. Правила безпеки на уроках і під час позаурочних фізкультурних занять. Рухові вміння, навички та фізичні якості, які необхідні для захисту держави, збереження власного життя під час надзвичайних ситуацій

Загальна фізична підготовка

Знаннєвий та діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: повороти в русі наліво, направо, команду «Прямо!», організовувальні вправи; вправи для розвитку злагодженості, здатності до спільного виконання завдань у класі, малій групі; різновиди ходьби, бігу, стрибків; вправи в русі, в парах, у трійках, без предмета, з предметами (набивними м'ячами, гантелями, гімнастичними лавами, джгутами); вправи для формування постави та запобігання плоскостопості; повторний біг на відрізках 15–30 м,	<i>Стройові вправи</i> <i>ходьба; біг; стрибки;</i> <i>загальнорозвивальні вправи;</i> <i>вправи для формування постави;</i>
---	---

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<p>прискорення до 20 м з різних вихідних положень; біг зі зміною швидкості і напрямку за сигналом;</p> <p>виконує: різновиди стрибків із завданнями; стрибки з поворотами, через різноманітні предмети; метання м'яча в ціль; акробатичні вправи; вправи на підвищеній опорі; подолання смуги перешкод, «човниковий» біг 4×9 м; естафети, що складаються із комбінованих вправ; різноманітні вправи на точність попадання в ціль, військово-прикладні ігри.</p> <p>рівномірний біг до 1500 м; чергування бігу та ходьби на дистанції до 1700 м; стрибки через скакалку;</p> <p>згинання і розгинання рук в упорі лежачи підтягування у висі (хл.) та висі лежачи (дівч.); присідання на одній та двох ногах; пересування в упорі на руках; вправи з гантелями, гумовими джгутами;</p> <p>вправи з широкою амплітудою рухів руками і ногами; махові рухи; активні та пасивні нахили; відведення ніг та рук за допомогою партнер(а/-ки); вправи на розтягування;</p> <p>вправи з гімнастичною палицею або скакалкою, складеною вчетверо;</p> <p>стрибки на одній та двох ногах у довжину та висоту; перестрибування через перешкоди, відштовхуючись однією та двома ногами; вистрибування з присіду; кидки і ловіння набивного м'яча (1 кг) в парах; кидки набивного м'яча (1 кг) різними способами;</p>	<p><i>вправи для розвитку швидкості;</i></p> <p><i>вправи для розвитку спритності;</i></p> <p><i>вправи для розвитку витривалості;</i></p> <p><i>вправи для розвитку сили;</i></p> <p><i>вправи для розвитку гнучкості;</i></p> <p><i>вправи для розвитку швидкісно-силових якостей</i></p>
<p>Діяльнісний компонент бере участь у спортивних іграх та військово-прикладних іграх; дотримується правил безпеки на уроках і під час позаурочних фізкультурних занять</p>	<p><i>Спортивні ігри, військово-прикладні ігри</i></p>

9 клас

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<i>Теоретико-методичні знання</i>	
<p>Знансєвий та діяльнісний компонент Учень, учениця: пояснює основи раціонального харчування; називає: досягнення українських олімпійців на міжнародній арені, роль Національного олімпійського комітету України для розвитку</p>	<p>Основи раціонального харчування. Олімпійська Україна. Національний олімпійський комітет України.</p>

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<p>спорту; має уявлення про правила домедичної допомоги під час травм; дотримується правил безпеки на уроках і під час позаурочних фізкультурних занять; Ціннісний компонент характеризує правила самостійних занять фізичними вправами; Діяльнісний компонент володіє знаннями про рухові вміння, навички та фізичні якості, які необхідні для успішної участі в захисті держави, збереження власного життя під час надзвичайних ситуацій.</p>	<p>Домедична допомога при травмах (забій, вивих, перелом, розтягнення). Правила безпеки на уроках і під час позаурочних фізкультурних занять. Правила самостійних занять фізичними вправами. Рухові вміння, навички та фізичні якості, які необхідні для захисту держави, збереження власного життя під час надзвичайних ситуацій;</p>
Загальна фізична підготовка	
<p>Знаннєвий та діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: організовувальні вправи, поворот кругом в русі; вправи для розвитку злагодженості, здатності до спільного виконання завдань у класі, малій групі; різновиди ходьби, бігу, стрибків; загальнорозвивальні вправи; вправи в русі, в парах, у трійках, у групах, із предметами – набивними м'ячами, гімнастичними лавами, джгутами; вправи для формування постави та запобігання плоскостопості; повторний біг на відрізках 30–60 м; прискорення до 30 м з різних вихідних положень; біг зі зміною швидкості й напрямку за сигналом; різновиди стрибків із завданнями; стрибки з поворотами, через різноманітні предмети; подолання смуги перешкод, «човниковий» біг 4×9 м; різноманітні вправи на точність попадання в ціль, військово-прикладні ігри. рівномірний біг до 1500 м; біг 300–400 м з інтервалом по 1–2–3 рази; біг у перемінному темпі до 2000 м; стрибки через скакалку; виконує: згинання і розгинання рук в упорі лежачи; підтягування у висі (хл.) та висі лежачи (дівч.), присідання на одній та двох ногах; вправи з гантелями, з подоланням ваги партнера, вправи на силових тренажерах; вправи з широкою амплітудою рухів руками й ногами; махові рухи; активні та пасивні нахили; вправи на розтягування; вправи з гімнастичною палицею або скакалкою, складеною вчетверо;</p>	<p><i>Стройові вправи;</i> <i>ходьба; біг; стрибки;</i> <i>загальнорозвивальні вправи;</i> <i>вправи для формування та корекції постави;</i> <i>вправи для розвитку швидкості;</i> <i>вправи для розвитку спритності;</i> <i>вправи для розвитку витривалості;</i> <i>вправи для розвитку сили;</i></p>

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
стрибки з місця в довжину та висоту; серійні стрибки з поштовхом однієї та двох ніг; вистрибування з присіду; стрибки «в глибину» з наступним вистрибуванням угору; кидки і ловіння набивного м'яча (1 кг) в парах	<i>вправи для розвитку гнучкості;</i> <i>вправи для розвитку швидкісно-силових якостей</i>
Діяльнісний компонент бере участь у спортивних іграх та військово-прикладних іграх	<i>Спортивні ігри, військово-прикладні ігри</i>

**Орієнтовні навчальні нормативи для оцінювання розвитку фізичних якостей
6 клас**

Показники фізичних якостей		Рівень компетентності			
		низьки й	середні й	достатні й	високи й
Швидкість: Біг 30 м (с)	Хл.	Більше 6,7	6,7	6,2	5,6
	Дівч.	Більше 7,1	7,1	6,6	6,0
Витривалість: рівномірний біг без урахування часу (м)	Хл.	До 700	700	1000	1200
	Дівч.	До 600	600	800	1000
Гнучкість: нахил тулуба вперед із положення сидячи (см)	Хл.	До 2	2	4	6
	Дівч.	До 6	6	8	11
Сила: підтягування (кількість разів)	Хл. у висі	До 2	2	4	5
	Дівч. у висі лежачи	До 4	4	8	12
Згинання та розгинання рук в упорі лежачи (кількість разів)	Хл. від підлоги	До 6	6	10	14
	Дівч. від лави	До 5	5	7	9
Спритність: човниковий біг 4×9 м (с)	Хл.	12,9	12,3	11,7	11,1
	Дівч.	13,7	13,1	12,5	11,9
Швидкісно-силові: стрибок у довжину з місця (см)	Хл.	До 130	130	150	170
	Дівч.	До 120	120	130	150
Метання малого м'яча на дальність (м)	Хл.	До 17	17	24	30
	Дівч.	До 12	12	15	18
Піднімання тулуба в сід за 30 с (кількість разів)	Хл.	До 11	11	17	21
	Дівч.	До 10	10	16	20

7 клас

Показники фізичних якостей	Рівень компетентності
-----------------------------------	------------------------------

		низький	середній	достатній	високий
Швидкість: біг 30 м (с)	Хл.	Більше 6,4	6,4	6,0	5,4
	Дівч.	Більше 6,8	6,8	6,4	5,8
Витривалість: рівномірний біг 1000 (хв.с)	Хл.	Більше 5.30	5.30	5.00	4.40
	Дівч.	Більше 6.00	6.00	5.30	5.10
Гнучкість: нахил тулуба вперед із положення сидячи (см)	Хл.	До 2	2	4	7
	Дівч.	До 7	7	9	12
Сила: підтягування (кількість разів)	Хл. у висі	До 3	3	5	7
	Дівч. у висі лежачи	До 5	5	10	15
Згинання та розгинання рук в упорі лежачи (кількість разів)	Хл. від підлоги	До 9	9	14	18
	Дівч. від лави	До 6	6	9	12
Спритність: човниковий біг 4×9 м (с)	Хл.	12,5	11,9	11,3	10,8
	Дівч.	13,4	12,8	12,3	11,8
Швидкісно-силові: стрибок у довжину з місця (см)	Хл.	До 140	140	160	180
	Дівч.	До 130	130	140	160
Метання малого м'яча на дальність (м)	Хл.	До 20	20	26	34
	Дівч.	До 14	14	16	20
Піднімання тулуба в сід за 30 с (кількість разів)	Хл.	До 12	12	18	22
	Дівч.	До 11	11	17	21

8 клас

Показники фізичних якостей		Рівень компетентності			
		низький	середній	достатній	високий
Швидкість: біг 30 м (с)	Хл.	Більше 6,2	6,2	5,8	5,2
	Дівч.	Більше 6,7	6,7	6,2	5,6
Витривалість: рівномірний біг (хв.с)	Хл. 1500 м	Більше 8.00	8.00	7.20	6.50
	Дівч. 1000 м	Більше 6.00	6.00	5.30	5.10
Гнучкість: нахил тулуба вперед із положення сидячи (см)	Хл.	До 2	2	5	8
	Дівч.	До 8	8	10	13
Сила: підтягування (кількість разів)	Хл. у висі	До 3	3	6	8
	Дівч. у висі лежачи	До 5	5	12	16
Згинання та розгинання рук в упорі лежачи (кількість разів)	Хл. від підлоги	До 10	10	15	20
	Дівч. від лави	До 7	7	10	13
Спритність: човниковий біг	Хл.	12,1	11,6	11,0	10,4

Показники фізичних якостей		Рівень компетентності			
		низький	середній	достатній	високий
4×9 м (с)	Дівч.	13,1	12,6	12,0	11,5
Швидкісно-силові: стрибок у довжину з місця (см)	Хл.	До 150	150	170	185
	Дівч.	До 130	130	145	165
Метання малого м'яча на дальність (м)	Хл.	До 23	23	30	36
	Дівч.	До 15	15	18	22
Піднімання тулуба в сід за 30 с (кількість разів)	Хл.	До 13	13	19	24
	Дівч.	До 12	12	18	23

9 клас

Показники фізичних якостей		Рівень компетентності			
		низький	середній	достатній	високий
Швидкість: біг 30 м (с)	Хл.	Більше 6,0	6,0	5,6	5,0
	Дівч.	Більше 6,7	6,7	6,0	5,5
Витривалість: рівномірний біг (хв.с)	Хл. 1500 м	Більше 7.30	7.30	7.00	6.30
	Дівч. 1000 м	Більше 6.00	6.00	5.30	5.10
Гнучкість: нахил тулуба уперед із положення сидячи (см)	Хл.	До 2	2	5	9
	Дівч.	До 9	9	11	14
Сила: підтягування (кількість разів)	Хл. у висі	До 3	3	7	10
	Дівч. у висі лежачи	До 5	5	15	18
Згинання та розгинання рук в упорі лежачи (кількість разів)	Хл. (від підлоги)	До 12	12	18	25
	Дівч. (від лави)	До 8	8	12	15
Спритність: човниковий біг 4×9 м (с)	Хл.	11,7	11,2	10,6	10,1
	Дівч.	12,8	12,3	11,8	11,3
Швидкісно-силові: стрибок у довжину з місця (см)	Хл.	До 160	160	180	200
	Дівч.	До 135	135	150	170
Метання малого м'яча на дальність (м)	Хл.	До 26	26	32	40
	Дівч.	До 16	16	19	24
Піднімання тулуба в сід за 30 с (кількість разів)	Хл.	До 14	14	20	26
	Дівч.	До 13	13	19	25

Варіативний модуль АЕРОБІКА

Пояснювальна записка

Аеробіка – це система оздоровчих занять, що базується на використанні танцювальних та гімнастичних вправ в аеробному режимі за участю великих груп м'язів. Заняття спрямовано на розвиток аеробної витривалості, координаційних, силових здібностей та гнучкості. Вправи виконує група учнів/учениць під музичний супровід, що забезпечує позитивний емоційний фон занять та сприяє підвищенню мотивації до занять фізичними вправами.

Варіативний модуль «Аеробіка» складається зі змісту навчального матеріалу для учнів 6–9 класів, очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць, орієнтовних навчальних нормативів з аеробіки.

До розділу «Зміст навчального матеріалу» внесено теоретичні відомості, технічну підготовку, загальну та спеціальну фізичні підготовки.

На першому, другому та третьому роках вивчення учні/учениці опановують основні базові кроки танцювальної аеробіки, вчаться виконувати їх одночасно з різноманітними рухами руками, поєднують базові кроки у комплекс вправ та виконують їх з переміщенням у різних напрямках залу. На четвертому та п'ятому роках вивчення учні/учениці опановують вправи силової спрямованості у різних вихідних положеннях, вчаться виконувати вправи з різною інтенсивністю, інтервальний тренінг та основи стретчингу.

Розділ «Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць» зорієнтований на якісне засвоєння знань, умінь та навичок вивченого матеріалу.

Після вивчення модуля у кожному навчальному році учні/учениці складають навчальні нормативи з аеробіки для контролю якості засвоєного матеріалу: самостійно виконують в темпі музики танцювальну комбінацію, самостійно виконують в темпі музичного супроводу комплекс вправ силової спрямованості та комплекс вправ на розтягування і розслаблення.

2 рік вивчення	
Теоретичні відомості	
Знаннєвий компонент Учень, учениця: характеризує історію розвитку аеробіки в Україні; розкриває основні знання про здоровий спосіб життя; обґрунтовує вплив фізичних вправ на організм тих, хто займається; володіє термінологією, що використовується при заняттях аеробікою, знає базові кроки та невербальні команди Ціннісний компонент дотримується правил безпеки та знає заборонені вправи в аеробіці;	Історія розвитку аеробіки в Україні. Основні знання про здоровий спосіб життя. Вплив фізичних вправ на організм тих, хто займається. Термінологія, що використовується при заняттях аеробікою. Назва базових кроків в аеробіці. Невербальні команди. Правила безпеки. Заборонені вправи в аеробіці.
Технічна та загальна фізична підготовка	
Діяльнісний компонент Учень, учениця: знає та виконує базові кроки: GRAPE WINE Схресний крок; PIVOT TURN Мамбо в повороті; JOGGING Біг;	Повторення базових кроків, що вивчалися на 1-му році занять. Освоєння основних рухів та базових кроків, що використовуються в заняттях аеробікою. Навчання техніці виконання

<p>KICK Мах ногою; MAMBO Танцювальний крок мамбо; JUMPING JACK Стрибок ноги нарізно – ноги разом; BASIC STEP Базовий крок вперед; CROSS Хрест; LOW KICK Мах ногою з ударом гомілкою; SLIDE Ковзання; CHASSE Галоп; CHA-CHA-CHA Частина основного танцювального кроку «ча-ча-ча»; TWIST JUMP Стрибки на двох з поворотом стегон; SKIP Підскік; володіє навичками поєднання роботи руками і ногами при виконання базових кроків аеробіки; застосовує навички поєднання базових кроків аеробіки з різноманітними рухами руками у комплекс вправ</p>	<p>базових кроків: GRAPE WINE Схресний крок. PIVOT TURN Мамбо в повороті. JOGGING Біг. KICK Мах ногою. MAMBO Танцювальний крок мамбо. JUMPING JACK Стрибок ноги нарізно – ноги разом. BASIC STEP Базовий крок вперед. CROSS Хрест. LOW KICK Мах ногою з ударом гомілкою. SLIDE Ковзання. CHASSE Галоп. CHA-CHA-CHA Частина основного танцювального кроку «ча-ча-ча». TWIST JUMP Стрибки на двох з поворотом стегон. SKIP Підскік. Поєднання роботи руками і ногами при виконання базових кроків аеробіки. Поєднання базових кроків аеробіки з різноманітними рухами руками у комплекс вправ</p>
3 рік вивчення	
<i>Теоретичні відомості</i>	
<p>Учень, учениця: Знансвий компонент розкриває зміст фізкультурно-оздоровчих занять; називає різновиди аеробіки; володіє знаннями про матеріально-технічне забезпечення занять (обладнання для проведення занять степ-аеробікою, тераробікою, фітбол-аеробікою та фітбол-гімнастикою, памп-аеробікою); Ціннісний компонент застосовує заходи щодо попередження травматизму при заняттях аеробікою</p>	<p>Зміст фізкультурно-оздоровчих занять. Характеристика різних видів аеробіки. Матеріально-технічне забезпечення занять. Аеробіка з використанням спеціального обладнання (степ-аеробіка, тераробіка, фітбол – гімнастика та фітбол – аеробіка, памп-аеробіка). Причини травматизму при заняттях аеробікою</p>
<i>Технічна та спеціальна фізична підготовка</i>	
<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця: знає та вміє виконувати: базові кроки 1-го та 2-го років навчання, невербальні команди («повторити ще 4, 3, 2, 1 рази»; «стоп»; «спочатку»; «марширувати»; «руки сюди»; «вперед, назад, праворуч/ліворуч»; «добре»; «поворот»; «лоу-імпект»; «хай-імпект»; «тільки дивитись»); володіє вправами ходьби та бігу у поєднанні з рухами руками, стрибковими вправами на двох ногах, зі зміною положення ніг;</p>	<p>Повторення базових кроків, що вивчались на 1-му та 2-му році навчання. Вивчення невербальних команд. Вивчення вправ ходьби та бігу у поєднанні з рухами руками. Освоєння стрибкових вправ на двох ногах, зі зміною положень ніг. Поєднання стрибків на місці з переміщенням та роботою руками. Виконання базових кроків аеробіки з переміщенням вперед-назад, вправо-вліво, по діагоналі.</p>

<p>виконує базові кроки аеробіки з переміщенням вперед-назад, вправо-вліво, по діагоналі, базові кроки аеробіки з переміщенням по колу;</p> <p>застосовує поєднання стрибків на місці з переміщенням та роботою руками, вправи з хореографії</p>	<p>Виконання базових кроків аеробіки з переміщенням по колу.</p> <p>Виконання вправ з хореографії</p>
<p>4 рік вивчення</p>	
<p><i>Теоретичні відомості</i></p>	
<p>Знаннєвий компонент Учень, учениця: характеризує аеробні та силові вправи; обґрунтовує: регулюючий ефект аеробних та силових вправ; термінові та віддалені ефекти аеробного та силового тренування; володіє навиками надання домедичної допомоги при травмах; застосовує принципи побудови занять з аеробіки; Ціннісний компонент дотримується заходів щодо профілактики травматизму на заняттях</p>	<p>Принципи побудови занять з аеробіки. Характеристика аеробних та силових вправ. Регулюючий ефект аеробних та силових вправ. Термінові та віддалені ефекти аеробного та силового тренування. Профілактика травматизму, правила надання домедичної допомоги при травмах</p>
<p><i>Технічна та спеціальна фізична підготовка</i></p>	
<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця: знає: вправи ходьби та бігу, стрибкові вправи, вправи з хореографії, базові кроки з переміщенням, що вивчались на 3-му році навчання; виконує: вправи у в. п. – сидячи та лежачи: – вправи для ступні (почергове згинання і розгинання, колові рухи); – вправи для ніг у положенні лежачи та в упорі на колінах (згинання-розгинання, піднімання-опускання, махи); – вправи для м'язів черева в положенні лежачи на спині (піднімання тулуба та ніг); – вправи для м'язів спини у положенні лежачи на животі та в упорі на колінах (піднімання рук, ніг, тулуба); Виконує: вправи на розтягування: – у напівприсіді для задньої та передньої поверхні стегна; – у положенні лежачи для задньої, передньої та внутрішньої поверхні стегна; – у напівприсіді та в упорі на колінах для м'язів спини; – стоячи для м'язів грудей та плечевого</p>	<p>Повторення вправ ходьби та бігу, стрибкових вправ, вправ з хореографії, базових кроків з переміщенням, що вивчались на 3-му році навчання.</p> <p>Виконання вправ у В.п. – сидячи та лежачи:</p> <p>– вправи для ступні (почергове згинання і розгинання, колові рухи);</p> <p>– вправи для ніг у положенні лежачи та в упорі на колінах (згинання-розгинання, піднімання-опускання, махи);</p> <p>– вправи для м'язів черева в положенні лежачи на спині (піднімання тулуба та ніг);</p> <p>– вправи для м'язів спини у положенні лежачи на животі та в упорі на колінах (піднімання рук, ніг, тулуба).</p> <p>Виконання вправ на розтягування:</p> <p>– у напівприсіді для задньої та передньої поверхні стегна;</p> <p>– у положенні лежачи для задньої, передньої та внутрішньої поверхні стегна;</p> <p>– у напівприсіді та в упорі на колінах для м'язів спини;</p> <p>– стоячи для м'язів грудей та плечевого</p>

поясу	поясу
5 рік вивчення	
Теоретичні відомості	
<p>Знаннєвий компонент Учень, учениця: характеризує: правила гідратації при заняттях аеробікою та правила харчування при заняттях аеробними вправами, особливості дзеркального показу вправ аеробіки, спеціальну фізичну підготовку; надає рекомендації по контролю за масою тіла; володіє методикою проведення самостійних занять з аеробіки; застосовує навички контролю та самоконтролю при заняттях аеробікою за суб'єктивними, об'єктивними та візуальними показниками; Ціннісний компонент дотримується вимог правил безпеки з метою профілактики травматизму під час занять аеробікою</p>	<p>Рекомендації по контролю за масою тіла. Правила гідратації при заняттях аеробікою. Правила харчування при заняттях аеробними вправами. Контроль та самоконтроль при заняттях аеробікою за суб'єктивними, об'єктивними та візуальними показниками. Спеціальна фізична підготовка. Профілактика травматизму під час занять аеробікою. Дзеркальний показ вправ та методика проведення самостійних занять з аеробіки</p>
Спеціальна фізична підготовка	
<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: вправи танцювальної аеробіки в різному темпі: високоударна та низькоударна аеробіка), силові вправи при інтервальному тренуванні, спрямованому на розвиток різних груп м'язів (TWB, CALLANETICS, UPPER BODY, SCULPT, ABT); застосовує вправи для розтягування різних груп м'язів; володіє основними кроками аеробіки та виконує їх у дзеркальному показі; здійснює: поєднання кроків ногами та невербального к'юінгу руками, самоконтроль за суб'єктивними та об'єктивними показниками; Ціннісний компонент дотримується вимог правил безпеки під час занять</p>	<p>Спеціальна фізична підготовка в аеробіці. 1. Танцювальна аеробіка: HIGH IMPACT (Хай імпакт) – високоударна аеробіка. Навантаження високої інтенсивності. LOW IMPACT (Лоу імпакт) – низькоударне аеробне тренування. Навантаження низької інтенсивності. 2. Інтервальне тренування: TWB (total body workout) – інтервальне тренування з чергуванням аеробної роботи високої інтенсивності та силових вправ. Навантаження високої інтенсивності. CALLANETICS (Калланетіка) – система вправ, що викликає активність глибоко розташованих груп м'язів. UPPER BODY – силові вправи, спрямовані на тренування м'язів верхньої частини тулуба. Навантаження середньої інтенсивності. SCULPT – тренування всіх великих груп м'язів. Навантаження середньої і високої інтенсивності. ABT (Abdominal, Bams, Thighs) – силове тренування для м'язів черевного пресу, сідниць та стегон. Навантаження високої інтенсивності.</p>

	3. Розтягування STRETCHING (Стретчінг)– вправи для розвитку гнучкості та розслаблення всіх груп м'язів. Виконання основних кроків – дзеркальна робота. Поєднання кроків ногами та невербального к'юінгу руками
--	--

Орієнтовні навчальні нормативи

2 рік вивчення

Самостійне виконання в темпі музичного супроводу танцювальної зв'язки

Рахунок	Рухи ногами	Рухи руками	Напрямок руху
1–8	MARCHING	Через сторони вгору–вниз	На місці
1–8	STEP TOUCH	По одній вгору	В сторони
1–8	SIDE TO SIDE	В сторону	В сторони
1–8	V-STEP	За спину	Назад
1–8	TOE TAP	На пояс	В сторону
1–8	KNEE UP	Вільно	Вперед
1–8	LEG KURL	Вперед	В сторону
1–8	GRAPE WINE	Коло руками назовні	В сторону
1–8	PIVOT TURN	Вільно	На місці
1–8	JOGGING	Вільно	На місці
1–8	KICK	По одній вперед	Вперед
1–8	STEP TOUCH	Зігнути руки в сторони	В сторони
1–8	DOUBLE STEP TOUCH	«Батерфляй»	В сторони
1–8	MAMBO	Вільно	Вперед
1–8	JUMPING JACK	На пояс	На місці
1–8	BASIC STEP	Зігнути руки вперед	Вперед
1–8	CROSS	Вільно	На місці
1–8	LOW KICK	По одній вперед	Вперед
1–8	SLIDE	Вперед	В сторони
1–8	CHASSE	Коло руками в сторону руху	В сторони
1–8	CHA-CHA-CHA	Вільно	В сторони
1–8	TWIST JUMP	Зігнути у ліктях	На місці
1–8	SKIP	На пояс	На місці
1–8	MARCHING	Через сторони вгору-вниз	На місці

Рівні компетентності

Низький – помилки послідовності виконання вправ, нечіткість рухів під музику, помилки при виконанні базових кроків, помилки при виконанні рухів руками.

Середній – послідовне виконання вправ у темпі музичного супроводу без помилок, помилки при виконанні базових кроків, помилки при виконанні рухів руками.

Достатній – послідовне виконання вправ у темпі музичного супроводу без помилок, дотримання техніки виконання основних базових кроків, нечіткі рухи.

Високий – послідовне виконання вправ у темпі музичного супроводу без помилок, дотримання техніки виконання основних базових кроків, правильні рухи руками, збереження постави.

3 рік вивчення

Самостійне виконання в темпі музичного супроводу танцювальної зв'язки у різних напрямках руху

Рахунок	Рухи ногами	Рухи руками	Напрямок руху
1–8	MARCHING	Через сторони вгору–вниз	На місці
1–8	STEP TOUCH	На пояс	По діагоналі вперед
1–8	STEP TOUCH	На пояс	По діагоналі назад
1–8	SIDE TO SIDE	По одній в сторону	В сторони
1–8	STEP TOUCH	На пояс	По квадрату
1–8	V-STEP	За спину	Назад
1–8	KNEE UP	Вільно	Вперед
1–8	LEG KURL	Вперед	По квадрату
1–8	GRAPE WINE	Коло руками назовні	По діагоналі вперед
1–8	JUMPING JACK	На пояс	На місці з поворотом на 360°
1–8	GRAPE WINE	Коло руками назовні	По діагоналі назад
1–8	JUMPING JACK	На пояс	На місці з поворотом на 360°
1–8	JOGGING	Вільно	Вперед–назад
1–8	KICK	По одній вперед	Вперед
1–8	STEP TOUCH	Зігнути руки в сторони	В сторони
1–8	DOUBLE STEP TOUCH	«Батерфляй»	В сторони
1–8	DOUBLE STEP TOUCH	«Батерфляй»	По квадрату
1–2	CHASSE	Вільно	Вправо
1–2	MAMBO	Вільно	Вперед
1–2	CHASSE	Вільно	Вліво
1–2	MAMBO	Вільно	Вперед
1–8	JUMPING JACK	На пояс	Просуваючись вперед
1–8	JUMPING JACK	На пояс	Просуваючись назад
1–8	BASIC STEP	Зігнути руки вперед	Вперед
1–8	CROSS	Вільно	На місці
1–8	LOW KICK	По одній вперед	Вперед
1–8	SLIDE	Вільно	В сторони
1–8	CHASSE	Вільно	По квадрату
1–8	CHA-CHA-CHA	Вільно	В сторони
1–8	MARCHING	Через сторони вгору-вниз	На місці

Рівні компетентності

Низький – помилки послідовності виконання вправ, помилки при виборі напрямку руху, нечіткість рухів під музику, помилки при виконанні базових кроків, помилки при виконанні рухів руками.

Середній – послідовне виконання вправ у темпі музичного супроводу без помилок, помилки при виконанні базових кроків, помилки при виконанні рухів руками.

Достатній – послідовне виконання вправ у темпі музичного супроводу без помилок, дотримання техніки виконання основних базових кроків, нечіткі рухи.

Високий – послідовне виконання вправ у темпі музичного супроводу без помилок, дотримання техніки виконання основних базових кроків, правильні рухи руками, збереження постави.

4 рік вивчення

Самостійно виконувати в темпі музичного супроводу
комплексу силових вправ

№ пор.	Зміст	Дозування, разів	Організаційно-методичні вказівки
1	В. п. – широка стійка ноги нарізно; 1–4 – напівприсіди вправо; 1–4 – напівприсіди вліво	4	Вугол між стегном та гомілкою 90°
2	1–4 – почергові випади назад	4	Тримати спину прямо
3	1–4 – почергові випади вперед	4	Стопи паралельно
4	Stretching м'язів задньої поверхні стегна та сідниць	10 с	Виконувати в парах
5	В. п. – сидячи; 1–16 – піднімання прямої правої ноги вгору; 1–16 – піднімання прямої лівої ноги вгору	2	Руки в замок на коліні, тримати спину прямо, максимальна амплітуда
6	В. п. – сидячи; 1–16 – відведення правої ноги в сторону; 1–16 – відведення лівої ноги в сторону	2	Руки в замок на коліні, тримати спину прямо, стопа на себе
7	В. п. – лежачи на правому боці; 1–16 – піднімання зігнутої лівої ноги; 1–16 – піднімання прямої лівої ноги; 1–16 – колові рухи прямою лівою ногою. Те саме на лівому боці	2	Стопа на себе, м'язи живота напружені
8	В. п. – лежачи на спині, стопи на полу, ноги зігнуті під кутом 90°, руки під головою; 1–16 – піднімання тазу	2	М'язи сідниць та стегон напружені, підйом максимально вгору
9	В. п. – те саме; 1–16 – піднімання тулуба	2	Лікті в сторону, поперек притиснути до підлоги, погляд вперед
10	В. п. – лежачи на животі, ноги нарізно, руки за голову; 1–16 – піднімання тулуба; 1–16 – піднімання ніг; 1–16 – піднімання тулуба та ніг одночасно	2	Руки в замок, прогнутися, підняти стегна
11	В. п. – стоячи на колінах, опір на передпліччя; 1–16 – махи вгору прямою ногою; 1–16 – махи зігнутою ногою; 1–16 – махи в сторону прямою ногою	2	Стопа на себе; кут 90°
12	Stretching м'язів гомілки, стегна	10 с	Стопа на себе
13	В. п. – напівприсід ноги нарізно, руки на колінах 1–4 – кругла спина 1–4 – прогнута спина	2	Подивитися вниз; подивитися вгору

№ пор.	Зміст	Дозування, разів	Організаційно-методичні вказівки
14	В. п. – стійка схресно позаду правою, права рука вгору; 1–4 – нахили вліво; 1–4 – те саме вправо	2	Тягнутися за рукою, вперед і назад не відхилятися
15	В. п. – стійка ноги нарізно; 1–2 – дугами назовні руки вгору; 1–2 – дугами назовні руки вниз	2	Вдих. Видих

Рівні компетентності

Низький – помилки послідовності виконання вправ, нечіткість рухів під музику, технічні помилки при виконанні рухів ногами та руками.

Середній – послідовне виконання вправ у темпі музичного супроводу без помилок, помилки при виконанні рухів.

Достатній – послідовне виконання вправ у темпі музичного супроводу без помилок, дотримання техніки виконання основних вправ, нечіткі рухи.

Високий – послідовне виконання вправ у темпі музичного супроводу без помилок, дотримання техніки виконання основних силових вправ, правильні рухи руками, ногами.

5 рік вивчення

Самостійно виконувати в темпі музичного супроводу комплекс вправ на розтягування і розслаблення

№ пор.	Зміст	Дозування, разів	Організаційно-методичні вказівки
1	В. п. – стійка ноги нарізно; 1 –руки вгору; 2–3 – нахил руки вперед 4 – в. п.	2	Повільний вдих; повільний видих
2	В. п. – стійка ноги нарізно; 1–8 – напівколо головою спереду (вправо–вліво); 1–8 – колові рухи тулубом вправо–вліво; 1–8 – колові рухи тазом вправо–вліво; 1–8 – нахили прогнувшись вперед	4	Голову назад не нахиляти; з максимальною амплітудою; м'язи пресу напружені; торкнутися долонями підлоги
		4	
		4	
		4	
3	В. п. – стійка ноги нарізно, руки вгору; 1–4 – прогнутися вперед–назад; 1–4 –потягнутися вгору	4	У «замок»; дивитися вгору
4	В. п. – стійка ноги нарізно; 1–16 нахили руки вперед; 1–8 тримати у нижньому положенні	2	Торкнутися долонями підлоги
5	В. п. – стійка ноги нарізно; 1–4 – ліву ногу зігнути назад, захват стопи долонею; 1–4 – те саме на лівій	4	Тулуб прямо, вперед не нахилятися
		4	

№ пор.	Зміст	Дозування, разів	Організаційно-методичні вказівки
6	В. п. – сидячи; 1–16 – нахили руки вперед; 1–8 – тримати у нижньому положенні	4	Перед початком вправи максимально «витагнути» хребет
7	В. п. – сидячи ноги нарізно, руки за голову; 1–16 – нахили вправо–вліво 1–8 – тримати у нижньому положенні	4	Торкнутися ліктем підлоги поза коліном
8	В. п. – сидячи ноги нарізно; 1–16 – нахили передпліччя вперед; 1–8 – тримати	4	Передпліччями торкнутися підлоги
9	В. п. – лежачи на животі в упорі долонями; 1–2 – підйом тулуба; 1–2 –в. п.	8	Долоні біля грудей, лікті зведені, прогнутися, темп повільний
10	«Кішечка»	6	Максимально прогнутися і вигнутися
11	Дихальні вправи В. п. – сидячи 1– повний повільний вдих, затримка 2–3 с; 2 – повний повільний видих, затримка 2–3 с	4	«повне дихання йогів», дихання виконується безшумно таким чином, щоб свого дихання не було чути
12	Релаксація		
А)	В. п. – лежачи на спині, руки і ноги вгору, розслабити; 1–8 – струшувальні рухи руками і ногами	4	Долоні і стопи розслаблені
Б)	В. п. – лежачи на спині, ноги нарізно; 1–8 – повне розслаблення	1	Долоні догори, всі м'язи розслаблені

Рівні компетентності

Низький – помилки послідовності виконання вправ, нечіткість рухів під музику, технічні помилки при виконанні рухів ногами та руками.

Середній – послідовне виконання вправ у темпі музичного супроводу без помилок, помилки при виконанні рухів.

Достатній – послідовне виконання вправ у темпі музичного супроводу без помилок, дотримання техніки виконання основних вправ, нечіткі рухи.

Високий – послідовне виконання вправ у темпі музичного супроводу без помилок, дотримання техніки виконання основних вправ, правильні рухи руками, ногами.

Автори: Бакіко І.В., Цьось А.В., Семененко В.П.

ВАРІАТИВНИЙ МОДУЛЬ АКВААЕРОБІКА

ПОЯСНОВАЛЬНА ЗАПИСКА

Варіативний модуль «Аквааеробіки» складається з наступних розділів: зміст навчального матеріалу та очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності

учнів/учениць та, крім цього, передбачені орієнтовні навчальні нормативи.

До розділу «Зміст навчального матеріалу» внесені теоретичні відомості, технічна та спеціальна фізична підготовка.

Розділ «Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць» зорієнтований на якісне засвоєння знань, умінь та навичок поданого матеріалу.

В орієнтовних навчальних нормативах оцінюється техніка виконання комплексу вправ учнем/ученицею.

Модуль містить теоретичний і практичний матеріал навчально-оздоровчого, прикладного характеру, розрахований на проведення занять аквааербікою в басейнах різного розміру з використанням наступних груп вправ для учнів/учениць 6-9 класів закладів загальної середньої освіти:

1. Прикладне плавання (рекомендується починати і закінчувати заняття).
2. Вправи, які виконуються на «мілководді» - ходьба, біг, стрибки, випади, різні пересування, дихальні вправи.
3. Вправи, які виконуються біля бортику басейну – імітаційні рухи ногами «кролем», «брасом», «ножиці», «велосипед», махи, нахили, повороти, згинання та розгинання рук, різних видів стретчингу.
4. Вправи в «опорному положенні» стоячи на дні басейну: ходьба, біг, стрибки, загально розвиваючі вправи, танцювальні елементи, «аеробні хвилі», «водяний стретчинг», вправи для м'язів рук, тулуба.
5. Вправи в «без опорному положенні» - ковзання або утримання тіла у воді за допомогою гребків руками: плавання по елементах, елементи синхронного плавання.
6. Вправи зі спеціальними предметами: спеціальні пояси, гнучкі ласо, нуделси, рукавички з перетинками, дошки, поролонові гантелі, м'ячі, степ-платформи тощо.

На заняттях аквааербікою музика використовується більше як фон, створює настрій, а не задає ритм. Музика відповідає ЧСС 128-132 ударів у хвилину. Крім цього, бажано, щоб вона була пов'язана з якимись асоціаціями.

Після вивчення модуля у кожному навчальному році учні/учениці складають навчальні нормативи для контролю якості засвоєння вправ з аквааербіки.

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
2 рік навчання	
Теоретичні відомості	
<p>Учень, учениця: Знаннєвий компонент характеризує: загальні відомості про аквааербіку; пояснює: значення рухової активності учнів протягом дня; розповідає: про оздоровчий вплив засобів аквааербіки на організм людини; Ціннісний компонент дотримується: правил безпеки на заняттях фізичними вправами</p>	<p>Загальні відомості про аквааербіку. Рухова активність протягом дня. Аквааербіка та її оздоровчий вплив на організм людини.</p> <p>Правила безпеки під час занять фізичними вправами. Техніка плавання кролем на грудях.</p>
Технічна та спеціальна фізична підготовка	
<p>Діяльнісний компонент володіє: технікою виконання вправ; виконує: імітаційні рухи ногами; імітаційні рухи руками (грибкові рухи) (на суші); дихальні вправи; узгодження рухів руками і дихання; узгодження рухів руками, ногами та дихання; виконує вправи у воді (рухи руками та ногами способом кроль на</p>	<p>Спеціальні вправи для плавців, елементи техніки плавання способом кроль на грудях; плавання способом кроль на грудях; техніка дихання з поворотом голови; рухливі ігри з зануренням у воду з головою. Навчання техніці виконання базових кроків.</p>

<p>грудях; ковзання на грудях; рух правою (лівою) рукою; плавальні рухи руками, ногами пересуватись по дну; повороти голови вправо (вліво) - вдих, повернувши голову обличчям у воду - видих; поєднання техніки дихання з роботою рук), рухливі ігри («Фонтан», «Щука», «Хоровод», «Поїзд в тунель!», «Насос» тощо), базові кроки (GRAPE WINE - схресний крок, JOGGING - біг, KICK - мах ногою, MAMBO - танцювальний крок мамбо, JUMPING JACK - стрибок ноги нарізно – ноги разом, BASIC STEP - базовий крок вперед, CROSS – крок навхрест, LOW KICK - удар гомілкою, CHASSE – галоп, TWIST JUMP - стрибки на двох з поворотом стегон, SKIP - підскік (у воді).</p>	
3 рік навчання	
Теоретичні відомості	
<p>Учень, учениця: Знаннєвий компонент характеризує: гігієнічні вимоги до занять аквааеробікою; пояснює: значення правил гігієни під час занять в воді; володіє: знаннями про техніку плавання кролем на спині; Ціннісний компонент дотримується правил безпеки під час уроків аквааеробікою.</p>	<p>Гігієнічні вимоги до занять аквааеробікою. Техніка плавання кролем на грудях та кролем на спині.</p> <p>Правила безпеки під час занять фізичними вправами.</p>
Технічна та спеціальна фізична підготовка	
<p>Діяльнісний компонент володіє: технікою виконання вправ; здійснює: раціональне використання вивчених технічних прийомів; виконує: імітаційні рухи ногами; імітаційні рухи руками (гребкові рухи), дихальні вправи (на суші); невербальних команд («повторити ще 4, 3, 2, 1 рази», «стоп», «спочатку», «марширувати», «руки сюди», «вперед, назад, праворуч/ліворуч», «добре», «поворот», «лоу-імпакт», «хай-імпакт», «тільки дивитись»), робота ногами, ковзання в положенні на спині, рухи ногами способом кроль; гребок правою (лівою) рукою; плавання з дощечкою; узгодження рухів з диханням; плавання способом кроль на спині, рухливі ігри («Жвавий м'яч», «Гойдалки» тощо), вправи біля бортика (нахили вліво, вправо, руки на бортику, відведення рук назад по черзі (рука на бортику), спиною до бортика (30 - 45 см, повороти тулуба навкруги, руки на стінку</p>	<p>Спеціальні вправи для плавців, елементи техніки плавання способом кроль на спині; плавання способом кроль на спині; рухливі ігри. Вправи, які виконуються біля бортику басейну.</p> <p>Повторення базових кроків, що вивчались на 1-му та 2-му році навчання. Вивчення подання команд за допомогою жестів.</p> <p>Освоєння стрибкових вправ на двох ногах, зі зміною положень ніг. Поєднання стрибків на місці з переміщенням та роботою руками.</p>

басейну, «велосипед» стійка ноги нарізно, ледве присівши, руки позаду в замок, нахили вперед з відведенням рук тощо) (у воді).	
4 рік навчання	
Теоретичні відомості	
<p>Учень, учениця: Знансвий компонент характеризує: правила самоконтролю; пояснює: значення і правила виконання вправ з аквааеробіки; володіє: знаннями про техніку плавання брасом; Ціннісний компонент дотримується правил безпеки під час уроків аквааеробіки;</p>	<p>Правила самоконтролю. Значення і правила виконання вправ з аквааеробіки. Правила безпеки під час занять фізичними вправами. Техніка плавання брасом.</p>
Технічна та спеціальна фізична підготовка	
<p>Діяльнісний компонент володіє: технікою виконання вправ; здійснює: раціональне використання вивчених технічних прийомів; виконує: ходьбу, біг, стрибки, нахили, присідання, імітаційні вправи з плавання кролем на грудях, кролем на спині, брасом (на суші), затримку дихання та ковзання, ігри для розвитку фізичних якостей («Сміливі хлопці», «Брід» тощо), плавання кролем на грудях, кролем на спині та брасом по елементам та у повній координації, вправи без опори та з видів єдиноборств (руки зігнуті до пліч у сторони, кругові рухи руками руки в сторони, повороти тіла навколо осі, за допомогою одних рук руки в замок перед грудьми, повороти тулуба вліво, вправо руки в сторони, долоні догори, кругові рухи руками, удари та махи ногами) (у воді).</p>	<p>Спеціальні вправи для плавців, плавання брасом за елементами; плавання способом брас; рухливі ігри. Вправи без опори. Вправи з видів єдиноборств. Повторення вправ ходьби та бігу, стрибкових вправ, вправ, які виконуються біля бортику басейну, базових кроків з переміщенням, що вивчались на протязі попередніх років навчання.</p>
5 рік навчання	
Теоретичні відомості	
<p>Знансвий компонент характеризує: основні засоби профілактики травматизму та захворювань при заняттях у воді; володіє: знаннями про домедичну допомогу при нещасних випадках на воді та про техніку плавання батерфляєм; Ціннісний компонент дотримується правил безпеки під час уроків аквааеробіки</p>	<p>Правила безпеки під час занять фізичними вправами. Профілактика травматизму та захворювань при заняттях в воді. Домедична допомога при нещасних випадках на воді. Техніка плавання батерфляєм.</p>
Технічна та спеціальна фізична підготовка	
<p>Діяльнісний компонент володіє: технікою виконання вправ; здійснює: раціональне використання вивчених технічних прийомів, вправи для розтягування різних груп м'язів;</p>	<p>Спеціальні вправи для плавців, плавання батерфляєм за елементами; плавання способом батерфляй; рухливі ігри. Вправи</p>

<p>виконує: стрибкові вправи, імітаційні вправи з плавання кролем на грудях, кролем на спині, брасом, батерфляєм (на суші); плавання батерфляєм по елементам, кролем на грудях, кролем на спині, брасом по елементам та в повній координації, ігри для розвитку фізичних якостей («Я пливу», «Поїзд в тунель!», «Дзеркальце» «Горобці у воді», «Футбол у воді», «Жаби», «Гвинт», «Хто кого?»), вправи без опори (ковзання або утримання тіла у воді за допомогою гребків руками: плавання по елементах, елементи синхронного плавання, удари та махи ногами), вправи зі спеціальними предметами (спеціальні пояси, гнучкі ласо, нуделси, рукавички з перетинками, дошки, поролонові гантелі, м'ячі, степ-платформи тощо), колове тренування в воді (3-5 станції) (у воді).</p>	<p>зі спеціальними предметами. Вправи на релаксацію та статичну гнучкість. Повторення вправ без опори. Колове тренування в воді.</p>
---	--

Орієнтовні навчальні нормативи

Рік навчання	Навчальні нормативи	Рівень навчальних досягнень учнів			
		низький	середній	достатній	високий
2 рік навчання	Плавання на ногах способом кроль на грудях із дощечкою (хлопці та дівчата)	не виконує вправи	5 м	10 м	15 м
	Ковзання на спині (хлопці та дівчата)	не виконує вправи	таз провалюється донизу	руки та ноги недостатньо витягнуті	помилки відсутні
	Комплекс 2 (хлопці та дівчата)	помилки послідовності виконання вправ, помилки при виконанні базових кроків	помилки при виконанні базових кроків	дотримання техніки виконання основних базових кроків	помилки відсутні
3 рік навчання	Плавання на ногах способом кроль на спині (хлопці та дівчата)	не виконує вправи	5 м	10 м	15 м

	Комплекс 3(хлопці та дівчата)		помилки послідовності виконання вправ, помилки при виконанні базових кроків	помилки при виконанні базових кроків	дотримання техніки виконання основних базових кроків	помилки відсутні
4 рік навчання	Плавання на ногах способом брас із дощечкою, м(хлопці та дівчата)		не виконує вправи	5 м	10 м	15 м
	Комплекс 4 (хлопці та дівчата)		помилки послідовності виконання вправ, технічні помилки при виконанні рухів ногами та руками.	помилки при виконанні рухів	нечіткі рухи	помилки відсутні
5 рік навчання	Плавання 25м кролем на грудях, хв.	х	10 м	15 м	20 м	25 м
		д	не виконує вправи	10 м	15 м	20 м
	Комплекс 5 (хлопці та дівчата)		не виконує вправ	не виконує 3 станцію	на 3 станції пропливає 10 м	виконує все

Комплекс 1

Рахунок	Рухи ногами	Рухи руками	Напрямок руху
1-8	MARCHING	на пояс	на місці
1-8	STEP TOUCH	коло в сторону руху	в сторони
1-8	DOUBLE STEP TOUCH	на пояс	в сторони
1-4	TOE TAP	на пояс	в сторони
1-4	V-STEP	по одній вгору	Вперед
1-8	KNEE UP	Вперед	Вперед
1-8	LEG KURL	Вгору	в сторони
1-4	HEEL TOUCH	на пояс	Вперед
1-8	STEP TOUCH	коло в сторону руху	в сторони
1-16	MARCHING	на пояс	на місці

Комплекс 2

Рахунок	Рухи ногами	Рухи руками	Напрямок руху
---------	-------------	-------------	---------------

1-8	MARCHING	через сторони вгору-вниз	на місці
1-8	STEP TOUCH	по одній вгору	в сторони
1-8	SIDE TO SIDE	в сторону	в сторони
1-8	V-STEP	Вільно	Назад
1-8	TOE TAP	на пояс	в сторону
1-8	KNEE UP	Вільно	Вперед
1-8	LEG KURL	Вільно	в сторону
1-8	GRAPE WINE	Вільно	в сторону
1-8	JOGGING	Вільно	на місці
1-8	KICK	Вільно	Вперед
1-8	STEP TOUCH	зігнути руки в сторони	в сторони
1-8	DOUBLE STEP TOUCH	Батерфляй	в сторони
1-8	MAMBO	Вільно	Вперед
1-8	JUMPING JACK	на пояс	на місці
1-8	BASIC STEP	руки вперед	Вперед
1-8	CROSS	Вільно	на місці
1-8	LOW KICK	по одній вперед	Вперед
1-8	SLIDE	Вперед	в сторони
1-8	CHASSE	круг руками в сторону руху	в сторони
1-8	TWIST JUMP	Вільно	на місці
1-8	SKIP	Вільно	на місці
1-8	MARCHING	через сторони вгору-вниз	на місці

Комплекс 3

Рахунок	Рухи ногами	Рухи руками	Напрямок руху
1-8	MARCHING	через сторони вгору-вниз	на місці
1-8	STEP TOUCH	на пояс	по діагоналі вперед
1-8	STEP TOUCH	на пояс	по діагоналі назад
1-8	SIDE TO SIDE	по одній в сторону	в сторони
1-8	STEP TOUCH	на пояс	по квадрату
1-8	V-STEP	Вільно	Назад
1-8	KNEE UP	Вільно	Вперед
1-8	GRAPE WINE	Вільно	по діагоналі вперед
1-8	JUMPING JACK	на пояс	на місці
1-8	GRAPE WINE	Вільно	по діагоналі назад
1-8	JUMPING JACK	на пояс	на місці
1-8	JOGGING	Вільно	вперед-назад
1-8	KICK	Вільно	Вперед
1-8	STEP TOUCH	Вільно	в сторони
1-8	DOUBLE STEP TOUCH	Батерфляй	в сторони
1-2	CHASSE	Вільно	Вправо
1-2	MAMBO	Вільно	Вперед
1-2	CHASSE	Вільно	Вліво
1-2	MAMBO	Вільно	Вперед
1-8	JUMPING JACK	Вільно	на місці
1-8	BASIC STEP	Вільно	Вперед
1-8	CROSS	Вільно	на місці
1-8	LOW KICK	по одній вперед	Вперед
1-8	CHASSE	Вільно	по квадрату
1-8	MARCHING	через сторони вгору-вниз	на місці

Комплекс 4 (біля бортика)

№	Зміст	Дозування	Організаційно-методичні
---	-------	-----------	-------------------------

			вказівки
1.	Нахили вліво, вправо, руки на бортику	4 р.	середній темп
2.	Відведення рук назад по черзі (руки на бортику)	4 р.	спину пряма
3.	Прогнутися назад, руки на бортику	4 р.	намагатися головою дістати до води
4.	Нахили вперед, прогнутися	8 р.	видох в воду
5.	Лежачи на воді, руки на бортику, робота ногами кролем	8 р.	горизонтальне положення тіла, руки витягнуті
6.	Спиною до бортику \approx 30-45 см, повороти тулуба вправо-вліво, руки на бортик басейна	8 р.	повороти – повільний темп
7.	Лежачи на воді, руки на бортику, рухи ногами брасом	8 р.	руки витягнуті, видих в воду
8.	Лежачи на воді, руки на бортику, рухи ногами брасом, по чергово лівою правою ногою	8 р.	руки витягнуті
9.	Стійка ноги нарізно, напівприсід, руки за спиною в замок, нахили вперед з відведення рук в сторони	8 р.	плечі і руки в воді
10.	Руки зігнуті до плечей в сторони, кругові рухи руками	4 р.	руки в воді
11.	Руки в сторони, долоні вгору, кругові рухи руками	8 р.	руки в воді, плечі паралельно дну
12.	Руки в сторони, повороти тіла навколо осі, за допомогою одних рук	4 р.	амплітуда велика

Комплекс 5 (колове тренування)

Інтервал відпочинку між станціями 30 секунд

Станція	Зміст	Дозування	Організаційно-методичні вказівки
1.	Стоячі у воді у півнахилі в руках дошка, згинання розгинання рук (або від бортика басейна)	10 р.	
2.	Лежачи на груді в воді, руки на бортику, робота ногами кролем	30 раз	руки витягнуті
3.	Плавання	25 м	
4.	Видихи в воду	12 р.	

Автори: Бабич Д. М., Коломоєць Г. А., Мінакова Є. О., Виплавін П. Л.

Варіативний модуль

АЛТИМАТ ФРИЗБИ

Пояснювальна записка

Варіативний модуль «Алтимат фризбі» є складовою навчальної програми предмету «Фізична культура» для закладів загальної середньої освіти. Матеріал варіативного модуля

«Алтимат фризбі» спрямований на вдосконалення фізичних, морально-вольових, психологічних якостей, вирішення виховних, освітніх та оздоровчих завдань уроку фізичної культури. Метою програми є зміцнення здоров'я, сприяння гармонійному фізичному розвитку дітей, підвищення їх функціональних можливостей і фізичної підготовки, розвиток соціальних навичок взаємодії всередині команди і з опонентом.

Позитивний вплив на учнів

Алтимат фризбі чудово підходить для всебічного розвитку дітей. Окрім вдосконалення фізичних навичок ця гра сприяє розвитку мислення, сили волі і соціальних компетентностей. В грі дуже важливими є бігова підготовка, ігрове мислення, вміння миттєво орієнтуватися в обстановці. Граючи, можливо «непомітно» навчитися гарно, правильно і швидко бігати та отримати атлетичний гарт.

Зміст модулю

Варіативний модуль «Фризбі» складається зі змісту навчального матеріалу, очікуваних результатів навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць, орієнтовних навчальних нормативів, переліку обладнання та короткого словнику термінів.

Особливості використання модулю

Під час проведення уроків важливо пам'ятати, що мета програми - не підготовка спортсменів. Основна мета програми - прищепити любов до здорового способу життя, познайомити з цікавим видом спорту і дати поштовх у подальшому фізичному самовдосконаленні. Тому заняття повинні проходити в невимушеній ігровій формі, щоб дітям було весело і цікаво.

Уроки слід планувати таким чином, щоб інтенсивність вправ і їх черговість в цілому давали помірне навантаження. При цьому слід враховувати фізичну підготовку дітей, і в разі слабшої групи - зменшувати навантаження.

Не рекомендовано використовувати додаткові обтяження, в пріоритеті робота з власною вагою. Важливо починати урок з розминки та закінчувати заминкою. В залежності від кількості учнів у групі може бути потрібно коригувати план зайняття, вибираючи вправи, що можуть бути виконані відповідною кількістю учасників.

Модуль «Алтимат фризбі» проводить відповідно підготовлений вчитель, що має фахову підготовку. Під час проведення уроків з фризбі вчитель повинен застосовувати диференційований підхід до учнів. У процесі навчання фризбі в 5-9 класах застосовуються такі групи методів:

- наочні (показ вправ, демонстрація вправ на схемі, макеті, екрані тощо);
- словесні (розповідь, пояснення, вказівка, зауваження, переконання, бесіда тощо);
- практичні (метод вивчення технічних дій у цілому або частинами), метод багаторазового повторення (перемінний, рівномірний, безперервний, інтервальний, ігровий, змагальний тощо).

Після вивчення модуля у кожному навчальному році учні складають орієнтовні навчальні нормативи для контролю фізичних показників та якості засвоєння вправ та елементів фризбі.

2-й рік вивчення

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів	Зміст навчального матеріалу
Теоретичні відомості	
Знаннєвий компонент Учень, учениця: дає коротку характеристику базової тактики атаки: вертикальний стек; знає основні правила гри в алтимат фризбі, поняття «фейк» розкидуючого;	Визначення та обґрунтування використання вертикального стеку в атаці. Пояснення для чого і коли робити «фейк».

<p>називає основні елементи кидків фризбі: бекхенд, форхенд, верхні: хамер і блейд; пояснює та наводить приклади негативного впливу шкідливих звичок на здоров'я учнів та досягнення у спорті; Ціннісний компонент дотримується правил безпеки життєдіяльності під час занять з алтимат фризбі, правил гри; має мінімальні знання про важливість розігріву і вправ на гнучкість перед заняттям; базове уявлення про дух гри: повага до суперника, обговорення порушень</p>	<p>Техніка виконання кидків хамер і блейд.</p> <p>Шкідливі звички та їх вплив на здоров'я, досягнення у спорті. Вплив алтимату на зміцнення здоров'я.</p> <p>Правила безпеки під час занять алтимат фризбі, засоби запобігання травматизму Основи спілкування з суперником, вирішування спірних моментів, ввічливість і справедливість.</p>
Загальна фізична підготовка	
<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця вміє робити віджимання, присідання, проходити командні естафети; виконує стрибки з однієї та двох ніг, з місця та в русі, вгору і в довжину, зі скакалкою; застосовує біг із прискоренням, різку зміну напрямку руху та швидкості під час бігу, часті кроки при зупинці після прийому диску</p>	<p>Вправи з бігу Вправи зі стрибками Командні естафети: естафета з оббіганням перешкоди, естафета з бар'єрами і оббіганням перешкоди, естафета з варіаціями бігу Силкові вправи для розвитку рук, тулуба і ніг: човник, підйоми тулуба вперед в парі з диском, віджимання, присідання</p>
Спеціальна фізична підготовка	
<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: прискорення на 5, 10 м; човниковий біг 4x5м; володіє кидками бекхенд, форхенд на відстань 5-15м, верхніми кидками хамером і блейдом на відстань 5-15м; кидками бекхенд, форхенд із кроком не опірною ногою у напрямку від маркера; застосовує с-подібну техніку прийому диску двома руками стоячи на місці; прийом диску технікою «Бутерброд» стоячи на місці та в русі на швидкості; вміє грати за правилами, орієнтуватися на полі</p>	<p>Рухливі ігри, естафети з фризбі</p> <p>Верхні кидки хамер і блейд Рухливі вправи з диском: «Мішень», «Блискавка», «Сом», «Кидки з маркером», «Човник», «Ромб», «Ромб з вибіганням в центр», «Зустрічні колонки», «Хліб з маслом», «Пас в зону», «Дальній пас», «Наздоганялки».</p>
Техніко-тактична підготовка	
<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: фейки с диском у кидках форхендом та бекхендом; дотримується у захисті форса на обрану сторону (home/away) находячись у ролі маркера та захисника у полі; застосовує серійні кидки бекхендом і форхендом з різних точок середньої і близької відстані при активному опорі захисника; володіє навичками швидкого будування</p>	<p>Взаємодія 2-х і більше гравців в нападі вертикальний стек; фейки розкидуючого при передачі диска; кати (рух на диск і в зону) групові дії в захисті: форс на сторону</p> <p>Рухливі вправи з диском «Тренувальний стек», «Сітл»</p>

<p>вертикального стеку одразу після пулу, основними тактиками відкриття із вертикального стеку; вміє грати за правилами, орієнтуватися на полі, концентруватися на обмеженнях і приймати виважені рішення.</p>	<p>Рухливі ігри Алтимат і похідні ігри: «Квадрат», «Алтимат нон-стоп».</p>
--	--

3-й рік вивчення

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів	Зміст навчального матеріалу
Теоретичні відомості	
<p>Знаннєвий компонент Учень, учениця: характеризує історію розвитку фризбі в світі та Україні, дає характеристику цілей захисту, поняття «форс»</p> <p>називає основні елементи кидків фризбі: бекхенд, форхенд, верхні: хамер і блейд; пояснює та наводить приклади порушень в процесі гри та правил їх вирішування; негативного впливу шкідливих звичок на здоров'я учнів та досягнення у спорті;</p> <p>Ціннісний компонент дотримується правил безпеки життєдіяльності під час занять з алтимат фризбі, правил гри; має мінімальні знання про важливість розігріву і вправ на гнучкість перед заняттям; базове уявлення про дух гри: повага до суперника, обговорення порушень</p>	<p>Тактики захисту, поняття «форс» і персональний захист;</p> <p>Техніка вірного виконання кидків фризбі.</p> <p>вирішування порушень в процесі гри фол внаслідок контакту (зіткнення).</p> <p>Профілактика травматизму під час занять фризбі. Шкідливі звички та їх вплив на здоров'я, досягнення у спорті. Правила безпеки під час занять алтимат фризбі, засоби запобігання травматизму Основи спілкування з суперником, вирішування спірних моментів, ввічливість і справедливість. Вплив алтимату на зміцнення здоров'я.</p>
Загальна фізична підготовка	
<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця вміє робити віджимання, присідання, проходити командні естафети; виконує стрибки з однієї та двох ніг, з місця та в русі, вгору і в довжину, зі скакалкою; застосовує біг із прискоренням, різку зміну напрямку руху та швидкості під час бігу, часті кроки при зупинці після прийому диску</p>	<p>Вправи з бігу Вправи зі стрибками Командні естафети: естафета з оббіганням перешкоди, естафета з бар'єрами і оббіганням перешкоди, естафета з варіаціями бігу Силові вправи для розвитку рук, тулуба і ніг: човник, підйоми тулуба вперед в парі з диском, віджимання, присідання</p>
Спеціальна фізична підготовка	
<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця вміє прицільно кидати диск бекхендом і форхендом, стоячи на місці, на відстані 25-30</p>	<p>Технічні вправи Кидки бекхендом і форхендом, хамером і блейдом, прийом диску</p>

<p>метрів і ловити його; прицільно кидати диск хамером і блейдом, стоячи на місці, на відстані 15-20 метрів і ловити його, стоячи на місці і в стрибку;</p> <p>виконує аутсайд-ін і інсайд-аут типи кидків бекхендом і форхендом на відстань 5-15 метрів</p> <p>застосовує: с-подібну техніку прийому диску однією рукою;</p> <p>володіє навичками прицільно кидати диск на гравця, що рухається, і ловити диск в процесі бігу; вмінням кидати із захисником;</p> <p>бере участь у навчальних та рухливих іграх з фризбі</p>	<p>Рухливі вправи з диском : «Мішень», «Блискавка», «Сом», «Кидки з маркером», «Човник», «Ромб», «Ромб з вибіганням в центр», «Зустрічні колонки», «Хліб з маслом», «Тренувальний стек», «Сітл», «Пас в зону», «Дальній пас», «Наздогнялки».</p>
--	--

Техніко-тактична підготовка

<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця: дотримується у захисті форсу за типом кидка (бекхенд/форхенд) находячись у ролі маркера та захисника у полі при персональному захисті;</p> <p>володіє навичками персональної тактики захисту, бачення ситуації на полі з точки зору захисту;</p> <p>виконує: ефективні фейки с диском у кидках форхендом та бекхендом, кидки проти форсу, ефективне відкривання;</p> <p>застосовує серійні кидки бекхендом і форхендом з різних точок середньої і близької відстані при активному опорі захисника;</p> <p>вміє грати за правилами у різних типах ігор з диском, орієнтуватися на полі, концентруватися на обмеженнях і приймати виважені рішення.</p>	<p>Групові дії в захисті: персональна тактика захисту, маркування розкидуючого із форсом на сторону, правильне розташування гравців захисту.</p> <p>Взаємодія 2-х і більше гравців в нападі вертикальний стек; фейки розкидуючого при передачі диска, кидки проти форсу, кати каттерів (рух на диск і в зону)</p> <p>Рухливі ігри Алтимат і похідні ігри: «Міні-алтимат», «Квадрат», «Алтимат нон-стоп».</p>
--	---

4-й рік вивчення

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів	Зміст навчального матеріалу
Теоретичні відомості	
<p>Знаннєвий компонент Учень, учениця: дає характеристику спеціальної фізичної підготовки у фризбі;</p> <p>пояснює та наводить приклади напрямків спеціальної фізичної підготовки та їх вплив на гру у фризбі, порушень в процесі гри та правил їх вирішування;</p> <p>знає правила гри в алтимат фризбі, називає тактики захисту та їх відмінності, основні елементи кидків фризбі: бекхенд,</p>	<p>Значення спеціальної фізичної підготовки фризбістів.</p> <p>Тактики захисту, поняття «форс» і персональний захист, вирішування</p>

<p>форхенд, верхні: хамер і блейд;</p> <p>Ціннісний компонент дотримується правил безпеки життєдіяльності під час занять з алтимат фризбі, правил гри, духу гри: поводитьься з повагою до суперника під час гри та обговорення порушень; має базове знання про важливість розігріву і вправ на гнучкість перед заняттям;</p>	<p>порушень в процесі гри фол внаслідок контакту (зіткнення).</p> <p>Шкідливі звички та їх вплив на здоров'я, досягнення у спорті. Правила безпеки під час занять алтимат фризбі, засоби запобігання травматизму. Вплив алтимату на зміцнення здоров'я. Основи спілкування з суперником, вирішування спірних моментів, ввічливість і справедливість.</p>
Загальна фізична підготовка	
<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця вміє робити віджимання, присідання, проходити командні естафети; виконує стрибки з однієї та двох ніг, з місця та в русі, вгору і в довжину, зі скакалкою; застосовує біг із прискоренням, різку зміну напрямку руху та швидкості під час бігу, часті кроки при зупинці після прийому диску.</p>	<p>Вправи з бігу Вправи зі стрибками Командні естафети: естафета з оббіганням перешкоди, естафета з бар'єрами і оббіганням перешкоди, естафета з варіаціями бігу Силові вправи для розвитку рук, тулуба і ніг: човник, підйоми тулуба вперед в парі з диском, віджимання, присідання</p>
Спеціальна фізична підготовка	
<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця вміє прицільно кидати диск бекхендом і форхендом, стоячи на місці, на відстані 30-35 метрів і ловити його стоячи на місці та під час бігу; прицільно кидати диск хамером і блейдом, стоячи на місці, на відстані 15-20 метрів і ловити його, стоячи на місці і в стрибку; виконує прицільні кидки диску гравцю, що рухається; прийом диску в процесі бігу на середні та дальні дистанції; застосовує вміння кидати диск із захисником.</p>	<p>Кидки бекхендом і форхендом, хамером і блейдом, прийом диск</p> <p>Рухливі вправи з диском: «Мішень», «Блискавка», «Сом», «Кидки з маркером», «Човник», «Ромб», «Ромб з вибіганням в центр», «Зустрічні колонки», «Хліб з маслом», «Тренувальний стек», «Сітл», «Пас в зону», «Дальній пас», «Наздоганялки».</p>
Техніко-тактична підготовка	
<p>Знансвий компонент Учень, учениця: Пояснює схему розташування гравців при тактиці атаки горизонтальним стеком, напрямком руху, розташування вільних зон у ньому. Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує чітко свою роль під час виконання схем зонного захисту та атаки проти нього;</p>	<p>Взаємодія 2-х і більше гравців в нападі горизонтальний стек; фейки розкидуючого при передачі диска, кидки проти форсу, кати каттерів (рух на диск і в зону) групові дії в захисті: маркування розкидуючого із форсом на сторону,</p>

<p>вміє користуватися горизонтальним стеком, займати правильну позицію, відкриватися вчасно та у вірному напрямку; застосовує кати при відкритті з горизонтального стеку; бере участь у обговоренні тактик захисту на нападу у двосторонній грі, оцінювані духу гри.</p>	<p>персональна тактика захисту.</p> <p>Рухливі ігри</p> <p>Алтимат і похідні ігри: «Міні-алтимат», «Квадрат», «Алтимат нон-стоп», «Смарт-алтимат».</p>
---	---

5-й рік вивчення

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів	Зміст навчального матеріалу
Теоретичні відомості	
<p>Знаннєвий компонент Учень, учениця: характеризує історію розвитку фризбі в світі та Україні; нові тенденції розвитку фризбі у світі.</p> <p>дає характеристику спеціальної фізичної підготовки у фризбі;</p> <p>знає правила гри в алтимат фризбі; можливі порушення в процесі гри та правила їх вирішення;</p> <p>називає різні тактики в нападі та їх відмінності; різні тактики захисту та їх відмінності, основні елементи кидків фризбі;</p> <p>пояснює та наводить приклади напрямків спеціальної фізичної підготовки та їх вплив на гру у фризбі; негативного впливу шкідливих звичок на здоров'я учнів та досягнення у спорті;</p> <p>Ціннісний компонент дотримується правил безпеки життєдіяльності під час занять з алтимат фризбі, правил гри; духу гри;</p> <p>має знання про важливість розігріву і вправ на гнучкість перед заняттям;</p> <p>використовує знання про дух гри: повага до суперника, обговорення порушень.</p>	<p>Історія розвитку фризбі. Відомості про теперішній стан цього спорту.</p> <p>Значення спеціальної фізичної підготовки фризбістів.</p> <p>Більш детальні правила фризбі.</p> <p>Тактики захисту, тактики в нападі, вирішування порушень в процесі гри фол внаслідок контакту (зіткнення).</p> <p>Шкідливі звички та їх вплив на здоров'я, досягнення у спорті.</p> <p>Правила безпеки під час занять алтимат фризбі, засоби запобігання травматизму Основи спілкування з суперником, вирішування спірних моментів, ввічливість і справедливість. Вплив алтимату на зміцнення здоров'я.</p>
Загальна фізична підготовка	
<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця вміє робити віджимання, присідання, проходити командні естафети;</p> <p>виконує стрибки з однієї та двох ніг, з місця та в русі, вгору і в довжину, зі скакалкою;</p> <p>застосовує біг із прискоренням, різку зміну напрямку руху та швидкості під час бігу, часті кроки при зупинці після прийому диску</p>	<p>Вправи з бігу Вправи зі стрибками Командні естафети: естафета з оббіганням перешкоди, естафета з бар'єрами і оббіганням перешкоди, естафета з варіаціями бігу Силкові вправи для розвитку рук, тулуба і ніг: човник, підйоми тулуба вперед в парі з диском, віджимання, присідання</p>

Спеціальна фізична підготовка	
<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця вміє прицільно кидати диск бекхендом і форхендом, стоячи на місці, на відстані 30-35 метрів і наздоганяти пас в зоні; прицільно кидати диск хамером і блейдом, стоячи на місці, на відстані 20-25 метрів та ловити його, стоячи на місці та в стрибку; виконує: кидки бекхендом і форхендом (прямі та аутсайд-ін, інсайд-аут) з фейками, хамером та блейдом; вищезазначені кидки проти форсу; застосовує вміння кидати диск із захисником, прицільно кидати диск на гравця, що рухається, і ловити диск в процесі швидкого бігу із прискоренням, вміння розраховувати час вибігання зі стеку та розраховувати силу та дальність кидка; володіє технікою відкриття з обманним рухом; виконання передач диску в естафетах, рухливих іграх, спортивних іграх з фризбі</p>	<p>Технічні вправи</p> <p>Кидки бекхендом і форхендом, хамером і блейдом, прийом диску</p> <p>Рухливі вправи з диском: «Мішень», «Блискавка», «Сом», «Кидки з маркером», «Човник», «Ромб», «Ромб з вибіганням в центр», «Зустрічні колонки», «Хліб з маслом», «Тренувальний стек», «Сітл», «Пас в зону», «Дальній пас», «Наздоганялки».</p> <p>Рухливі ігри</p> <p>Алтимат і похідні ігри: «Міні-алтимат», «Квадрат», «Алтимат нон-стоп», «Смарт-алтимат», «Коридор».</p>
Техніко-тактична підготовка	
<p>Знансвий компонент Учень, учениця: Пояснює принципи дії, відмінності, тактик нападу: вертикального і горизонтального стеків; значення фейків розкидуючого; принципи дії тактик захисту: персональної.</p> <p>Діяльнісний компонент Учень, учениця Виконує: кидки бекхендом та форхендом (прямі та аутсайд-ін, інсайд-аут) з фейками, хамером та блейдом; усі типи кидків проти форсу; застосовує вміння кидати диск із захисником, прицільно кидати диск на гравця, що рухається, ловити диск в процесі швидкого бігу із прискоренням, вміння розраховувати час вибігання зі стеку; та розраховувати силу та дальність кидка; виконує вертикальний та горизонтальний стеки у атаці у грі; маркування по форсу та за напрямком кидка; персональний захист із можливістю зміни тактики під час гри.</p>	<p>Повторення усього матеріалу Атака: Кидки: бекхенд, форхенд, хамер, блейд на 15-25 метрів Фейк розкидуючого Кидок проти форсу Вертикальний стек Горизонтальний стек</p> <p>Захист: Маркування, столлінг Форс на сторону чи за напрямком кидка Персональна тактика захисту</p> <p>Рухливі ігри Алтимат і похідні ігри: «Міні-алтимат», «Квадрат», «Алтимат нон-стоп», «Смарт-алтимат», «Коридор».</p>

Орієнтовні навчальні нормативи

Рік вивчення	Навчальні нормативи		Рівень навчальних досягнень учнів			
			низький	середній	достатній	високий
2-й рік вивчення	10 кидків фризбі у ціль (ворота, рамка, коло розташоване на стіні зала) на відстані 8 метрів(кількість влучень). Розмір мішені 1x1 м. (3 спроби)	бекхенд	жодного влучного кидка	2	4	5 і більше
		форхенд	жодного влучного кидка	1	2	3 і більше
	10 кидків фризбі у ціль (ворота, рамка, коло розташоване на стіні зала) на відстані 8 метрів(кількість влучень). Розмір мішені 1,5x1,5 м. (3 спроби)	хамер	жодного влучного кидка	2	4	5 і більше
		блейд	жодного влучного кидка	3	5	6 і більше
	«Човник» 8 x 5 м, паси. (3 спроби)	бекхенд/форхенд	жодної правильно виконаної спроби	4	5	6 і більше
		хамер/блейд	жодної правильно виконаної спроби	3	4	5 і більше
	10 кидків один одному стоячи на місці на відстані 8 метрів. Без пересування для приймання диску.	бекхенд/форхенд	4 і менше	5	7	9
		хамер/блейд	3 і менше	4	6	8
	«Блискавка», 12 передач диску в русі в парах. При виконанні пасу потрібно зупинитися	бекхенд/форхенд	4 і менше	5	7	9 і більше
		хамер/блейд	3 і менше	4	6	8 і більше
	Згинання і розгинання рук в упорі лежачи на підлозі, кількість разів	юн.	до 6	6	10	15 і більше
		дівч.	до 5	5	7	9 і більше
	Піднімання тулуба в сід за 30 сек., кількість разів	юн.	до 11	11	17	21 і більше
		дівч.	до 10	10	16	20 і більше
	Біг з високого старту на 30 м, сек.	юн.	більше 6,7	6,7	6,2	5,6 і менше
		дівч.	більше 7,1	7,1	6,6	6,2 і менше
Біг з високого старту на 60 м, сек.	юн.	більше 11,5	11,5	10,6	9,8 і менше	
	дівч.	більше 11,8	11,8	11,0	10,4 і менше	
Біп тест, 20м, кількість подоланих відрізків	юн.	менше 2/2	2/2 - 3/6	3/7 - 4/7	4/8 і більше	
	дівч.	менше 1/5	1/5 - 2/8	3/1 - 3/8	4/1 і більше	
	10 кидків фризбі у розташоване в центрі	бекхенд	жодного влучного	3	5	6 і більше

3-й рік вивчення	зала коло на відстані 8 метрів(кількість влучень). Розмір мішені 1,5x1,5 м . (3 спроби)		кидка			
		форхенд	жодного влучного кидка	2	3	4 і більше
	10 кидків фризбі у ціль (ворота, рамка, коло розташоване на стіні зала) на відстані 8 метрів. Розмір мішені 1,5x1,5 м . (3 спроби)	хамер	жодного влучного кидка	3	5	6 і більше
		блейд	жодного влучного кидка	4	6	7 і більше
	«Човник» 8 x 5 м, паси. (3 спроби)	бекхенд/форхенд	жодної правильно виконаної спроби	4	5	6 і більше
		хамер/блейд	жодної правильно виконаної спроби	3	4	5 і більше
	10 кидків один одному стоячи на місці на відстані 15 метрів. Без пересування для приймання диску.	бекхенд/форхенд	4 і менше	5	7	9
		хамер/блейд	3 і менше	4	6	8
	«Блискавка», 12 передач диску в русі в парах. При виконанні пасу потрібно зупинитися	бекхенд/форхенд	4 і менше	5	7	9 і більше
		хамер/блейд	3 і менше	4	6	8 і більше
	Згинання і розгинання рук в упорі лежачи на підлозі, кількість разів	юн.	до 9	9	14	18 і більше
		дівч.	до 6	6	9	12 і більше
	Піднімання тулуба в сід за 30 сек., кількість разів	юн.	11 і менше	12	18	22 і більше
		дівч.	10 і менше	11	17	21 і більше
	Біг з високого старту на 30 м, сек.	юн.	більше 6,4	6,4	6,0	5,4 і менше
		дівч.	більше 6,8	6,8	6,4	5,8 і менше
	Біг з високого старту на 60 м, сек.	юн.	більше 11,2	11,2	10,4	9,6 і менше
		дівч.	більше 11,6	11,6	10,8	10,3 і менше
	Біп тест, 20м, кількість подоланих відрізків	юн.	менше 2/4	2/4 - 4/2	4/3 - 5/6	5/7 і більше
		дівч.	менше 1/5	1/5 - 3/1	3/2 - 4/1	4/2 і більше
4-й рік вивчення	10 кидків фризбі у розташоване в центрі зала коло на відстані 15 метрів(кількість влучень).Розмір мішені 2x2 м (3 спроби)	бекхенд	жодного влучного кидка	3	5	6 і більше
		форхенд	жодного влучного кидка	2	3	4 і більше
	10 кидків фризбі у ціль (ворота, рамка, коло розташоване на стіні	хамер	жодного влучного кидка	3	5	6 і більше

	зала) на відстані 15 метрів(кількість влучень). Розмір мішені 2x2 м (3 спроби)	блейд	жодного влучного кидка	4	6	7 і більше
	«Човник» 8 х 5 м, паси. (3 спроби)	бекхенд/форхенд	жодної правильно виконаної спроби	4	5	6 і більше
		хамер/блейд	жодної правильно виконаної спроби	3	4	5 і більше
	15 кидків один одному без втрат стоячи на місці на відстані 15 метрів. Без пересування для приймання диску.	бекхенд/форхенд	9 і менше	10	12	14
		хамер/блейд	8 і менше	9	11	13
	«Блискавка», 18 передач диску в русі в парах. При виконанні пасу потрібно зупинитися	бекхенд/форхенд	9 і менше	10	12	14 і більше
		хамер/блейд	7 і менше	8	10	12 і більше
	Згинання і розгинання рук в упорі лежачи на підлозі, кількість разів	юн.	9 і менше	10	15	20 і більше
		дівч.	6 і менше	7	10	13 і більше
	Піднімання тулуба в сід за 30 сек., кількість разів	юн.	12 і менше	13	19	24 і більше
		дівч.	11 і менше	12	18	23 і більше
	Біг з високого старту на 30 м, сек.	юн.	більше 6,2	6,2	5,8	5,2 і менше
		дівч.	більше 6,7	6,7	6,2	5,6 і менше
	Біг з високого старту на 60 м, сек.	юн.	більше 10,8	10,8	10,0	9,0 і менше
		дівч.	більше 11,4	11,4	10,8	10,3 і менше
	Біп тест, 20м, кількість подоланих відрізків	юн.	менше 2/6	2/6 - 4/5	4/6 - 6/1	6/2 і більше
		дівч.	менше 1/5	1/5 - 3/1	3/2 - 4/1	4/2 і більше
5-й рік вивчення	10 кидків фризбі у розташоване в центрі зала коло на відстані 20 метрів(кількість влучень). Розмір мішені 2x2 м. (3 спроби)	бекхенд	жодного влучного кидка	3	5	6 і більше
		форхенд	жодного влучного кидка	2	3	4 і більше
	10 кидків фризбі у ціль (ворота, рамка, коло розташоване на стіні зала) на відстані 20 метрів(кількість влучень). Розмір мішені 2x2 м (3 спроби)	хамер	жодного влучного кидка	3	5	6 і більше
		блейд	жодного влучного кидка	4	6	7 і більше
	«Човник» 8 х 5 м, паси.	бекхенд/форхенд	жодної правильно	5	7	8 і більше

(3 спроби)		виконаної спроби			
	хамер/блейд	жодної правильно виконаної спроби	3	4	5 і більше
15 кидків один одному без втрат стоячи на місці на відстані 15 метрів. Без пересування для приймання диску.	бекхенд/форхенд	9 і менше	10	12	14
	хамер/блейд	8 і менше	9	11	13
«Блискавка», 18 передач диску в русі в парах. При виконанні пасу потрібно зупинитися	бекхенд/форхенд	11 і менше	12	14	16 і більше
	хамер/блейд	9 і менше	10	12	14 і більше
Згинання і розгинання рук в упорі лежачи на підлозі, кількість разів	юн.	15 і менше	16	19	25 і більше
	дівч.	10 і менше	11	13	15 і більше
Піднімання тулуба в сід за 30 сек., кількість разів	юн.	13 і менше	14	20	26 і більше
	дівч.	12 і менше	13	19	25 і більше
Біг з високого старту на 30 м, сек.	юн.	більше 6,0	6,0	5,6	5,0 і менше
	дівч.	більше 6,7	6,7	6,0	5,5 і менше
Біг з високого старту на 60 м, сек.	юн.	більше 10,4	10,4	9,8	8,8 і менше
	дівч.	більше 11,4	11,4	10,6	10,3 і менше
Біп тест, 20м, кількість подоланих відрізків	юн.	менше 2/7	2/7 - 4/7	4/8 - 6/3	6/4 і більше
	дівч.	менше 1/5	1/5 - 3/1	3/2 - 4/2	4/3 і більше

Орієнтовний перелік обладнання для вивчення модуля

«Алтимат фризбі»

1. Спортивний зал покритий паркетом або спортивним лінолеумом розміром мінімум 30x15 м.
2. Літаючі диски (професійні диски для алтимату: вага 175 г, діаметр 273 мм) - 15 шт.
3. Конуси (для розмітки поля) - 8 шт.
4. Футбольні фішки (для розмітки вправ) - 10 шт.
5. Манишки двох кольорів - 18 шт. (по 9 шт. кожного кольору).
6. Гімнастичні мати - 8-10 шт.
7. Скакалки - 12 шт.

Короткий словник термінів

Блейд - вертикальний кидок.

Брік - точка на полі, на відстані 18 метрів від центру передньої лінії зони атакуючої команди.

Бекхенд - кидок тильною стороною долоні вперед.

Вибігання (з стека) - спрямований рух з метою отримати пас.

Кат - різка зміна напрямку бігу атакуючого з метою відірватися від захисника.

Лінія захисту - передня лінія зони.

Лонг - атакуючий гравець, який в пріоритеті працює на забігання в зону суперника.

Маркер - захисник, який опікує гравця з диском.

Мідл (частина поля) - точка, рівновіддалена від обох бічних аутів, на перпендикулярі від місця виходу диска в аут.

Мідл (гравець атаки) - атакуючий гравець, який в пріоритеті працює на отримання диска в середині поля.

Стек - тактика нападу, при якій гравці розташовуються «в чергу» і послідовно вибігають з метою отримати пас.

Стол - відлік вголос 10 секунд, протягом яких розкидає повинен випустити диск.

Фол - будь-яке порушення правил.

Форс, «витіснення» - спосіб командних дій в захисті, спрямований на обмеження можливостей атакуючої команди в рамках певного напрямку і типу кидків.

Форхенд - кидок долонею вперед.

Фріз - оголошення зупинки гри в разі, коли хто-небудь гравців не може нормально продовжувати гру.

Хаммер - кидок диска над головою догори ногами.

Хендлер (розкидуючий) - гравець з диском.

Чек - оголошення відновлення гри після зупинки. Маркер переконується, що всі гравці на своїх місцях і готові, голосно оголошує «три, два, один. ЧЕК», після чого гра поновлюється.

Автори: **В. Г. Гусєв, Н. М. Михальчук, О.О. Гречанюк**

ВАРІАТИВНИЙ МОДУЛЬ БАДМІНТОН Пояснювальна записка

Варіативний модуль «Бадмінтон» є складовою навчальної програми з фізичної культури для 6-9 класів закладів загальної середньої освіти. Основна мета – збереження і зміцнення здоров'я, розвиток фізичних, психічних якостей та рухових здібностей учнів/учениць; підвищення рівня фізичної підготовленості дітей, формування знань, вміння і навичок здорового способу життя, дотримання особистої гігієни, загартування організму, запобігання травматизму.

Зміст модуля відповідає головним завданням програми та спрямований на формування в учнів/учениць знань щодо ефективного використання навичок гри у бадмінтон, удосконалення функціональних можливостей організму, набуття знань з предмету,

виховання інтересу до занять бадмінтоном.

Варіативний модуль «Бадмінтон» складається з таких розділів: очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць, зміст навчального матеріалу, орієнтовних навчальних нормативів, переліку необхідного обладнання.

Розділ «Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць» зорієнтований на якісне засвоєння знань, умінь та навичок поданого матеріалу.

Програма модулю «Бадмінтон» розрахована на п'ять років послідовного вивчення матеріалу, від простого до складного. Зміст навчання кожного року включає закріплення й удосконалення вже вивчених елементів та навчання новим.

Теоретичні відомості надаються дітям як на початку уроку у формі короткого пояснення, так і під час періодів відпочинку як інформхвилинки, та під час виконання вправ у практичному контексті.

Спеціальна фізична підготовка є невід'ємною частиною заняття з бадмінтону. Вправи для розвитку необхідних бадмінтісту фізичних якостей переважно включають у підготовчу та на початку основної частин уроку. При підборі вправ особливу увагу слід приділяти розвитку рухливості кисті та плечового суглобу, сили м'язів рук і плечового поясу, виконанню випадів і стрибкових вправ, бігу та пересуванням різними способами, із прискоренням та зміною напрямку і швидкості бігу, розвитку швидкісної сили, частоти рухів, координаційних здібностей, спритності та витривалості.

Надзвичайно ефективною, для початкового ознайомлення дітей із властивостями ракетки та волану є вправа з підбирання волану ракеткою (жонгливання воланом), яка дає змогу вивчити правильний хват ракетки, одержати поняття про застосування ударів відкритою та закритою стороною ракетки, навчитися керувати польотом волану, відчути силу удару, висоту та напрямок польоту волана. При навчанні жонгливанню воланом слід звернути увагу на хват ракетки, роботу кисті, випрямлення руки у момент удару, вихід ноги до волану в момент удару, правильне положення ракетки (відкрита чи закрита) при ударі по волану справа-зліва.

Для відпрацювання техніки ударних рухів застосовується «гра зі стінкою», яка дозволяє у стандартних умовах удосконалювати удар та окремі його фази. Ця вправа позитивно впливає на збільшення частоти рухів, силу удару, витривалість при виконанні ударів, покращенню реакції на волан.

Правильному навчанню технічним елементам у бадмінтоні сприятиме використання спеціальних підвідних вправ (кидки, і ловіння тенісного м'яча або волану). Наведемо приблизну послідовність навчання ударним діям: підвідні вправи, імітаційні вправи (використовуються підвісні стрічки, натягнутий джгут, сітка або штора), виконання руху після власного накидання волана в необхідну точку та після накидання партнером, двосторонній обмін ударами. При навчанні ударних дій особливу увагу слід звертати на точку удару, положення кисті, ліктя, ніг, випрямлення руки в момент удару, траєкторію польоту волана. Приблизна послідовність навчання переміщень на майданчику: підвідні вправи (пересування приставним кроком, навхрест, випадом, стрибком), імітація поєднання кроків, пересування з перенесенням волану, пересування з імітацією ударів, пересування з виконанням удару по волану після накидання партнером або подачею, пересування при двосторонньому обміні ударами. При вивченні переміщень враховують ритм, кількість кроків, положення стоп.

Для зацікавленості дітей у досягненні кращих результатів, а також для підняття емоційності заняття, доцільно використовувати набір вправ у ігровій або змагальній формі.

Після засвоєння навчального матеріалу, учні/учениці складають орієнтовні навчальні нормативи для контролю якості засвоєння технічних прийомів бадмінтону. Вчитель визначає їх кількість в залежності від кількості годин відведених на навчальний рік. У вправах, які виконуються до втрати волану, надається дві спроби.

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
2 рік навчання	

Теоретичні відомості	
<p>Учень, учениця: Знаннєвий компонент розкриває місце українського бадмінтону на сучасному етапі; володіє правилами гри; характеризує поняття точка удару, вихідне та ударне положення; Ціннісний компонент застосовує прийоми щодо попередження травматизму на уроках; дотримується правил безпеки життєдіяльності під час занять бадмінтоном</p>	<p>Місце українського бадмінтону на сучасному етапі. Поняття точка удару, вихідне та ударне положення. Основні правила змагань. Попередження травматизму на уроках.</p>
Спеціальна фізична підготовка	
<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує пересування різними способами та кроками; стрибки на скакалці, стрибкові вправи (з діставанням предметів, через перепони, настрибування, багатоскоки); вправи із набивними м'ячами; вправи із перенесенням предметів, воланів; вправи для розвитку рухливості та сили кисті; вправи для розвитку частоти рухів, сили, гнучкості; бере участь у рухливих іграх та естафетах.</p>	<p>Пересування різними способами та кроками; стрибки на скакалці, стрибкові вправи (з діставанням предметів, через перепони, настрибування, багатоскоки); вправи із набивними м'ячами; вправи із перенесенням предметів, воланів; вправи для розвитку рухливості та сили кисті; вправи для розвитку частоти рухів, сили, гнучкості. Рухливі ігри та естафети.</p>
Техніко-тактична підготовка	
<p>Діяльнісний компонент виконує удари (фронтальні та не фронтальні) справа та зліва; здійснює вчасний та зручний підхід до волану; переміщення до вихідної позиції; вміє коригувати підхід до волану та постановку ніг; звертає увагу на вчасну готовність до удару та точку удару</p>	<p>Переміщення та окремі удари. Серія ударів справа та зліва у визначеній та довільній послідовності. Серія зв'язаних ударів роздільно справа та зліва. Серія зв'язаних ударів справа та зліва у довільній послідовності. Підхід до волану з фіксацією перед ударного положення та ловіння волану зверху. Удар по волану. Фронтальні та не фронтальні удари відкритим боком ракетки (справа), зверху, збоку, високий, закритим боком ракетки, тощо.</p>
3 рік навчання	
Теоретичні відомості	
<p>Учень, учениця: Знаннєвий компонент характеризує досягнення українських бадмінтоністів; називає видатних бадмінтоністів України, основні змагання з бадмінтону; обґрунтовує значення спеціальних та підготовчих вправ; пояснює методику здійснення самоконтролю за фізичним навантаженням під час занять</p>	<p>Досягнення українських бадмінтоністів. Організація самостійних занять з бадмінтону. Значення спеціальної фізичної підготовки бадмінтоністів. Морально-вольові якості спортсменів. Контроль та самоконтроль за фізичним навантаженням під час занять.</p>
Спеціальна фізична підготовка	
<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця:</p>	<p>Вправи із перенесенням предметів,</p>

<p>виконує вправи із перенесенням предметів, воланів; човниковий біг; стрибки на скакалці, стрибкові вправи; біг та пересування різними способами, із прискоренням; вправи з набивними м'ячами; вправи для розвитку вибухової сили; вправи для розвитку витривалості, сили, гнучкості; вправи для розвитку сили та рухливості кисті.</p>	<p>воланів; човниковий біг; стрибки на скакалці, стрибкові вправи; біг та пересування різними способами, із прискоренням; вправи з набивними м'ячами; вправи для розвитку вибухової сили; вправи для розвитку витривалості, сили, гнучкості; вправи для розвитку сили та рухливості кисті.</p>
Техніко-тактична підготовка	
<p>Діяльнісний компонент застосовує стійки під час подачі (правобічні, лівобічні); виконує зустріч волана у зустрічній точці та спрямовує його у заданому напрямку; атаку «стрілою», скорочені удари, удари зверху, знизу в умовах гри з партнером.</p>	<p>Стійки під час подачі. Подачі відкритим та закритим боком ракетки, висока, висока атакуюча, пласка, коротка. Переміщення до вихідної позиції (підготовка до старту і рух волана). Підхід до волану. Скорочений удар висока та низька «свічка». Атака «стрілою», підставки біля сітки. Удари зверху, збоку, знизу в умовах гри з партнером та ігрових діях.</p>
4 рік навчання	
Теоретичні відомості	
<p>Учень, учениця: Знансвий компонент характеризує: особливості фізичної підготовки бадмінтоністів; вплив занять бадмінтоном на основні системи та функції організму; називає вправи, які запобігають травматизму юних бадмінтоністів; пояснює методику розвитку фізичних якостей; Ціннісний компонент дотримується правил безпеки під час виконання фізичних вправ</p>	<p>Особливості фізичної підготовки бадмінтоністів з урахуванням віку та статі. Розвиток основних фізичних якостей юних бадмінтоністів. Методика розвитку фізичних якостей (витривалість, спритність). Профілактика шкільного та спортивного травматизму.</p>
Спеціальна фізична підготовка	
<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: біг та пересування різними способами, з прискоренням, з зміною напрямку, із зміною швидкості, за зоровим та звуковим сигналом; стрибкові вправи, з використанням гімнастичної лави, багатоскоки; човниковий біг; вправи на координацію рухів, вправи для розвитку витривалості, спритності, силові вправи, вправи для розвитку гнучкості.</p>	<p>Біг та пересування різними способами, з прискоренням, з зміною напрямку, із зміною швидкості, за зоровим та звуковим сигналом; човниковий біг; стрибкові вправи, з використанням гімнастичної лави, багатоскоки; вправи на координацію рухів, вправи для розвитку витривалості, спритності, силові вправи, вправи для розвитку гнучкості.</p>
Техніко-тактична підготовка	
<p>Діяльнісний компонент застосовує різноманітні стійки під час прийому волана; виконує прийом подачі, удари з ходу, удари по волану з виходом до сітки; здійснює нападаючий удар «сמש»;</p>	<p>Стійки під час подачі: правобічна, лівобічна (висока, середня). Прийом подачі. Удари по волану з виходом до сітки. Нападаючий удар «сמש». Фронтальні удари закритим боком</p>

<p>фронтальні удари закритим боком ракетки зверху; бере участь у навчальній грі.</p>	<p>ракетки зверху: високий атакуючий, плаский, нападаючий. Навчальна гра з використанням коротких подач, м'яких і високо-далеких ударів.</p>
5 рік навчання	
Теоретичні відомості	
<p>Учень, учениця: Знаннєвий компонент характеризує: досягнення українського бадмінтону на міжнародному рівні; методику розвитку фізичних якостей; тактичну підготовку бадмінтоністів (індивідуальні та групові дії гравців); називає основні вимоги до суддівства, покарання за порушення правил гри; аналізує спеціальні вправи бадмінтоніста, технічні прийоми (подачі, удари, пересування тощо); Ціннісний компонент дотримується: основних правил проведення самостійних занять з бадмінтону; основних положень та правил гри; вимог правил безпеки та самоконтролю за фізичним навантаженням; володіє прийомами надання домедичної допомоги.</p>	<p>Український бадмінтон на сучасному етапі. Тактико-технічна підготовка бадмінтоністів. Індивідуальні та групові дії гравців. Методика розвитку швидкісно-силових якостей. Основні засади суддівства, покарання за порушення правил гри.</p> <p>Профілактика травматизму під час занять бадмінтоном.</p> <p>Надання домедичної допомоги.</p>
Спеціальна фізична підготовка	
<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: біг та пересування різними способами, з прискоренням, з зміною напрямку, із зміною швидкості, за зоровим та звуковим сигналом; вправи для розвитку швидкісно-силових якостей; човниковий біг; вправи з перенесенням воланів; складнокоординаційні вправи; вправи для розвитку гнучкості, витривалості; вправи з набивними м'ячами.</p>	<p>Біг та пересування різними способами, з прискоренням, з зміною напрямку, із зміною швидкості, за зоровим та звуковим сигналом; вправи для розвитку швидкісно-силових якостей; човниковий біг; вправи з перенесенням воланів; складнокоординаційні вправи; вправи для розвитку гнучкості, витривалості; вправи з набивними м'ячами.</p>
Техніко-тактична підготовка	
<p>Діяльнісний компонент виконує: різноманітні подачі в одиночній та парній грі; удар «сמש» в стрибку; обманні дії; застосовує: удари з льоту з пересуванням вперед, удари над головою у стрибку, обманні подачі. контратаку під час прийому подачі; володіє: технікою ігрових вправ: (короткі удари, прийом подачі; гра проти трьох партнерів); бере участь у грі проти трьох партнерів (3 серії по 3 хв.).</p>	<p>Подачі в одиночній та парній грі. Особливості тактики жіночої парної та змішаної гри. Удосконалення техніки ігрових вправ: подачі, «коротких» ударів, прийом подачі, гра проти трьох партнерів. Удари з льоту з пересуванням вперед, удари над головою у стрибку, «сמש» у стрибку. Обманні дії (фінти), застосування ударів «незручних» для суперника, з наступною атакою. Удар знизу з затримкою. Обманні подачі. Контратака під час прийому подачі суперника, скерована подача з наступним виходом до сітки та завершальним</p>

ударом.

Орієнтовні навчальні нормативи

Рік навчання	Навчальні нормативи		Рівень компетентності			
			низький	середній	достатній	Високий
2 рік навчання	Підбивання (жонгливання) ракеткою	хл	30	35	42	47
		дівч	25	30	35	37
	Бігова імітація «конверт»*, сек.	Хл	40	37	35	33
		дівч	45	40	37	35
3 рік навчання	Коротка подача (10 подач)	хл	1	2	4	6
		дівч	1	2	3	5
	Скорочений удар з центру майданчика (10 ударів)	хл	1	2	3	4
		дівч	жодного влучного удару	1	2	3
4 рік навчання	Високодалека подача (10 подач)	хл	2	3	4	6
		дівч	жодного влучного удару	2	3	4
	Скорочений удар з центру майданчика (10 ударів)	хл	2	3	4	5
		дівч	1	2	3	4
5 рік навчання	Прямий удар зверху у зазначену зону 1,2,3,4 (10 ударів)	хл	2	4	5	6
		дівч	1	2	3	4
	Прийом «смеша» коротким ударом (10 спроб)	хл	1	2	3	6
		дівч	жодного влучного удару	1	2	4

* Вправа виконується послідовно без зупинок.

Учень стоїть на своїй половині в центрі майданчика обличчям до сітки. За командою про початок виконання вправи учитель накидає волан над учнем, який ударом зверху перебиває волан на сторону суперника. Учитель зразу ж накидає волан у лівий передній кут майданчика. Учень в кроці (випаді) відбиває волан ударом знизу і вертається у вихідне положення (в центр майданчика); учитель накидає волан у правий передній кут майданчика, учень повторює дію перебиваючи волан на сторону суперника, та вертаючись у вихідне положення. Учитель накидає волан в правий задній кут учень виконує дію перебиваючи волан ударом зверху на сторону суперника, та вертаючись у вихідне положення, учитель накидає волан у лівий задній кут, учень повторює дію перебиваючи волан ударом зверху на сторону суперника, та вертаючись у вихідне положення.

Обладнання, яке необхідне для вивчення модулю «Бадмінтон»

1. Спортивний зал із розміткою майданчиків для гри у бадмінтон.
2. Бадмінтонні сітки – одна на кожен майданчик.
3. Бадмінтонні стійки – по дві на кожен майданчик.
4. Бадмінтонні ракетки – одна для кожного учня.
5. Волани – один на кожного учня.
6. Скакалки – одна на кожного учня.
7. Гімнастичні лави – одна на 7-8 учнів.

8. Тенісні м'ячі – один на кожного учня.
9. Набивні м'ячі (0,5 – 2 кг) – один на двох учнів.

Автор: **О.М. Лакіза**

Варіативний модуль БАСКЕТБОЛ

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Варіативний модуль «Баскетбол» складається зі змісту навчального матеріалу, очікуваних результатів навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць, орієнтовних навчальних нормативів та переліку обладнання.

До розділу «Зміст навчального матеріалу» внесено теоретичні відомості, техніко-тактичну підготовку.

Розділ «Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць» зорієнтований на якісне засвоєння знань, умінь та навичок поданого матеріалу.

Під час навчання технічних прийомів з баскетболу треба на кожному уроці використовувати вправи загальної та спеціальної фізичної підготовки, а також дотримуватися методики послідовності навчання атаквальних і захисних прийомів техніки гри. Широко використовувати підвідні вправи. Під час навчання треба застосовувати вправи ігрового характеру.

Після вивчення модуля у кожному навчальному році учні/учениці складають випробування (навчальні нормативи) для контролю якості засвоєння технічних прийомів з баскетболу.

2 рік вивчення

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<i>Теоретичні відомості</i>	
Знаннєвий компонент Учень, учениця: характеризує історію розвитку баскетболу в Україні; обґрунтовує особливості харчування баскетболіста; наводить приклади негативного впливу шкідливих звичок на досягнення у спорті; Ціннісний компонент дотримується правил безпеки і поведінки під час занять баскетболом та змагань	Історія розвитку баскетболу в Україні. Раціональне харчування спортсменів. Шкідливі звички та їх негативний вплив на досягнення у спорті. Поведінка під час змагань Правила безпеки під час занять баскетболом
<i>Спеціальна фізична підготовка</i>	
Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: прискорення з місця на 5, 10, 15 м з різних вихідних положень; «човниковий» біг 4×9 м; чергування прискорень, зупинок, поворотів, бігу зі зміною напрямку за зоровим сигналом; вправи для розвитку сили м'язів тулуба, плечового пояса та кистей рук, гнучкості; застосовує: серійні стрибки поштовхом однієї та двох ніг із дістанням високих предметів; вистрибування з присіду;	Спеціальні вправи для розвитку фізичних якостей, рухливі ігри та естафети

естафети, рухливі ігри	
Техніко-тактична підготовка	
<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: чергування вивчених способів пересувань; кидки однією рукою зверху з місця (з відскоком від щита в кошик), двома руками від голови (дівчата) та в русі (з двох кроків); подвійний крок, техніку виконання штрафного кидка; фінти; протидію нападаючому гравцю з м'ячем; застосовує: ловіння і передачі м'яча однією рукою від плеча в парах, трійках; оптимальний вибір місця для одержання передачі м'яча; технічні прийоми нападу й захисту у взаємодії з партнерами під час гри; здійснює: ведення м'яча (правою та лівою рукою по чергово) з наступною передачею в колонах, парах, трійках; ведення з опором захисника</p>	<p>Пересування; ловіння і передачі м'яча однією рукою від плеча; ведення м'яча; кидки однією рукою зверху; подвійний крок, штрафний кидок, фінти</p>

3 рік вивчення

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
Теоретичні відомості	
<p>Знаннєвий компонент Учень, учениця: характеризує стан українського баскетболу на сучасному етапі; називає: провідні баскетбольні клуби країни, області, міста; видатних баскетболістів України; пояснює: засоби фізичної підготовки баскетболіста; методику розвитку витривалості; розкриває правила самоконтролю під час занять спортом; зовнішні ознаки втоми і перевтоми та засоби її запобігання; Ціннісний компонент усвідомлює, що спортивна гра «Баскетбол» є важливим засобом підвищення соціальної активності людей, задоволення їх моральних запитів тощо; дотримується правил безпеки і поведінки під час занять баскетболом та змагань</p>	<p>Українській баскетбол на сучасному етапі.</p> <p>Методика розвитку витривалості.</p> <p>Самоконтроль на заняттях баскетболом.</p> <p>Поведінка під час змагань Правила безпеки під час занять баскетболом</p>
Спеціальна фізична підготовка	
<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: прискорення з місця на 5, 10, 15, 20 м з різних стартових положень; «човниковий» біг 4×9 м; серійні стрибки</p>	<p>Спеціальні вправи для розвитку фізичних якостей, рухливі ігри та естафети</p>

поштовхом однієї та двох ніг з дістанням високих предметів; вправи з обтяженнями, набивними м'ячами; вправи для розвитку сили м'язів тулуба, плечового пояса та кистей рук: гнучкості; рухливі ігри та естафети з бігом і стрибками	
Техніко-тактична підготовка	
Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: різноманітні способи пересувань, бігу, стрибків під час активної протидії захисників; чергування різних прийомів ловіння, передач м'яча двома руками зверху та знизу; накривання і відбивання м'яча; застосовує: чергування різних способів ведення м'яча без зорового контролю; кидки однією рукою з місця, в русі й у стрибку; штрафний кидок; кидок м'яча в корзину після подвійного кроку; технічні прийоми нападу і захисту у взаємодіях з партнерами під час навчальної гри.	Чергування різних способів пересувань, ведень, передач та кидків м'яча. Подвійний крок. Гра в захисті: протидія атакувальним прийомам суперника

4 рік вивчення

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
Теоретичні відомості	
Знаннєвий компонент Учень, учениця: характеризує спеціальну фізичну підготовку баскетболіста; швидкісно-силові якості, спритність; застосовує правила під час навчальної гри; Ціннісний компонент дотримується правил безпеки під час занять баскетболом	Спеціальна фізична підготовка баскетболіста. Методика розвитку швидкісно-силових якостей, спритності. Правила гри Поведінка під час змагань Правила безпеки під час занять баскетболом
Спеціальна фізична підготовка	
Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: прискорення з різних вихідних положень на 5, 10, 15, 20 м; «човниковий» біг 4×9 м; серійні стрибки поштовхом однієї та двох ніг з дістанням високих предметів; вправи з обтяженнями, набивними м'ячами; естафети; вправи для розвитку сили м'язів тулуба, плечового пояса та кистей рук, гнучкості	Спеціальні вправи для розвитку фізичних якостей, рухливі ігри та естафети
Техніко-тактична підготовка	
Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: поєднання різних способів пересувань зупинок, стійок із технічними	Різні способи пересувань, зупинок, ведень, передач, кидків м'яча; подвійний

<p>прийомами нападу й захисту; асинхронне ведення м'яча без зорового контролю; «перекладання» м'яча при опорі захисника; кидки однією рукою зверху в стрибку, двома руками зверху (дівчата) з місця та у русі, з опором захисника, штрафний кидок; кидки м'яча в корзину після подвійного кроку;</p> <p>застосовує: передачі м'яча у стрибку; асинхронне ведення м'яча без зорового контролю; «перекладання» м'яча при опорі захисника; технічні прийоми нападу й захисту у взаємодіях з партнерами під час гри;</p> <p>здійснює: накривання м'яча; боротьбу за м'яч, що відскочив від щита</p>	<p>крок, протидії атакувальним діям суперників</p>
---	--

5 рік вивчення

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<i>Теоретичні відомості</i>	
<p>Знаннєвий компонент Учень, учениця: характеризує методику розвитку спритності; пояснює профілактику травматизму на заняттях баскетболом;</p> <p>Діяльнісний компонент наводить приклади домедичної допомоги; застосовує правила гри під час навчальної гри;</p> <p>Ціннісний компонент дотримується правил безпеки і поведінки під час занять баскетболом та змагань</p>	<p>Методика розвитку спритності.</p> <p>Профілактика травматизму і надання домедичної допомоги.</p> <p>Правила гри з баскетболу.</p> <p>Поведінка під час змагань. Правила безпеки під час занять баскетболом</p>
<i>Спеціальна фізична підготовка</i>	
<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: прискорення з місця на 5, 10, 15, 20 м з різних вихідних положень; «човниковий» біг 4 × 9 м; вправи з обтяженнями, набивними м'ячами; естафети; вправи для розвитку сили м'язів тулуба, плечового пояса та кистей рук; гнучкості;</p> <p>застосовує: зупинки, повороти, біг зі зміною напрямку за зоровим сигналом; серійні стрибки поштовхом однієї та двох ніг із дістанням високих предметів; вистрибування з присіду; стрибки «вглибину» з наступним вистрибуванням угору</p>	<p>Спеціальні вправи для розвитку фізичних якостей, рухливі ігри та естафети</p>
<i>Техніко-тактична підготовка</i>	
<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця:</p>	

<p>виконує: різні способи пересувань, зупинок у поєднанні з технічними прийомами нападу й захисту у тактичних взаємодіях і при активному опорі суперників; накривання м'яча і блокування при боротьбі за м'яч, що відскочив від щита; застосовує: асинхронне ведення м'яча без зорового контролю; передачі м'яча різними способами при опорі захисника кидки однією рукою зверху в стрибку із середньої і далекої дистанцій в русі з опором захисника; раціонально використовує технічні прийоми нападу й захисту у взаємодіях з партнерами під час гри</p>	<p>Різні способи пересувань, ловіння і передач м'яча, ведення та кидки в умовах жорсткого опору захисників. Штрафні та дальні кидки. Подвійний крок</p>
--	---

Орієнтовні навчальні нормативи для оцінювання розвитку фізичних якостей

Рік вивчення	Навчальні нормативи	Рівень навчальних досягнень			
		Початковий	середній	достатній	Високий
2 рік вивчення	6 кидків однією рукою зверху(хл), двома руками від голови (дівчата), стоячи збоку на відстані 3 м від щита:	Жодного влучного кидка	1	2	3
	10 передач м'яча (на місці) у парах на відстані 4 м одним із вивчених способів виконання: хлопці дівчата	Жодної правильно виконаної передачі	3 1	5 2	8 5
3 рік вивчення	Кидки м'яча після ведення та подвійного кроку (з 5-ти спроб)(хлопці і дівчата)	Жодного влучного кидка	1	2	3
	6 штрафних кидків (хлопці і дівчата):	Жодного влучного кидка	1	2	3
4 рік вивчення	7 кидків на відстані 3 м від щита однією рукою зверху (хлопці) та двома руками зверху (дівчата):	Жодного влучного кидка	1	2	3
	7 штрафних кидків: хлопці дівчата	Жодного влучного кидка	1 1	2 2	4 3
5 рік вивчення	6 кидків на відстані 3 м від щита однією рукою зверху в стрибку (хлопці) та двома руками зверху дівчата:	Жодного влучного кидка	1	2	3
	10 штрафних кидків: хлопці дівчата	Жодного влучного кидка	1 1	2 2	5 4

**Обладнання, потрібне для вивчення
модуля «Баскетбол»**

(За наявності одного спортивного залу із розміткою для гри «Баскетбол» або літнього майданчику із розміткою, зі стійками і щитами)

№	Обладнання	Кількість, шт
1	Сітка для баскетбольного кільця	4
2	Баскетбольний м'яч	15
3	Міні-баскетбольний або волейбольний м'яч	15

Автори: **Моїсєєв С. О., Бреус І. В.**

Варіативний модуль ВЕСЛУВАННЯ НА БАЙДАРКАХ І КОНОЕ

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Варіативний модуль «Веслування на байдарках і каное» є складовою частиною навчальної програми з фізичної культури для 6–9 класів закладів загальної середньої освіти.

Основна мета модулю – виховання в учнів ціннісного ставлення до систематичних занять фізичною культурою і спортом; формування компетентності щодо ведення здорового способу життя та самоконтролю за власним самопочуттям; фізична, технічна та тактична підготовка підлітків до веслування на байдарках і каное; розширення функціональних можливостей організму та збагачення рухового досвіду школярів.

Провідними структурними одиницями варіативного модулю «Веслування на байдарках і каное» є: очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів; зміст навчального матеріалу; орієнтовні навчальні нормативи і вимоги та перелік обладнання, необхідний для занять веслуванням на байдарках і каное.

Розділ «Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів» комплексно характеризує на рівні знаньового, ціннісного та діяльнісного компонентів якості теоретичної, фізичної, тактичної та технічної готовності учнів до занять веслуванням на байдарках і каное.

Розділ «Зміст навчального матеріалу» містить: теоретичні відомості з техніки та тактики веслування на байдарках і каное, історії виду спорту, правил змагань, здорового способу життя, охорони праці під час занять фізичною культурою і спортом, професійного шляху видатних веслувальників України та світу, фізичного самовиховання; спеціальні фізичні вправи, спрямовані на фізичну, технічну і тактичну підготовку веслувальників на байдарках і каное.

У розділі «Орієнтовні навчальні нормативи і вимоги» наведені кількісні показники низького, середнього, достатнього та високого рівнів загальної та спеціальної фізичної, технічної та тактичної підготовленості учнів до занять веслуванням на байдарках і каное. Загальна фізична підготовленість учнів оцінюється за допомогою фізичних вправ: біг на короткі та середні дистанції, віджимання в упорі лежачи, підтягування у висі. Якість техніко-тактичної та спеціальної фізичної підготовки визначається за допомогою наступних рухових тестів: плавання, веслування на байдарці/каное на гладкі (200м, 500м, 1000м) та довгі (3000 м, 5000 м) дистанції.

Під час календарно-тематичного планування предмету «Фізична культура» на рік необхідно враховувати, що навчальний модуль «Веслування на байдарках і каное» доцільно проводити в осінній (вересень, жовтень) та весняний (квітень, травень) періоди. Уроки, що проводяться на воді, бажано здвоювати (2 уроки по 45 хвилин поспіль) та ставити у розклад на початку (1 та 2 уроки) або/та наприкінці (5-7 уроки) навчального дня.

Такий спосіб організації вивчення модулю дозволяє: збільшити кількість часу перебування учнів на воді до науково обґрунтованого мінімуму; дотримуватись учням шкільного режиму дня та не спізнюватись на навчальні заняття.

Протягом перших років вивчення модулю «Веслування на байдарках і каное» учні ознайомлюються з основами техніки веслування, коригують свій фізичний розвиток, підвищують рівень функціональної підготовки та мотивації до занять веслуванням на байдарках і каное. Окрім того, школярі вивчають техніку гребка на веслувальному тренажері, у басейні, на суші і на воді, прийоми керування човном і збереження рівноваги; ознайомлюються з правилами охорони праці на воді та експлуатації веслувального інвентарю. Після того, як учні добре засвоять техніку веслування на байдарках і каное на суші, плотику, веслувальних тренажерах, вони переходять до засвоєння техніки і тактики веслування на воді.

На подальших етапах вивчення навчального модулю «Веслування на байдарках і каное» учні закріплюють техніку виконання гребка, розвивають та вдосконалюють загальну,

спеціальну та техніко-тактичну підготовку. Опановують техніку старту, фінішу, командного веслування та беруть участь у контрольних змаганнях у класі.

Основною формою фізичного виховання учнів у закладів загальної середньої освіти є урок. Протягом вивчення модулю «Веслування на байдарках і каное» можуть використовуватись наступні типи уроків:

- навчальні, спрямовані на вивчення та закріплення техніки веслування;
- навчально-тренувальні, зорієнтовані на ознайомлення та вивчення учнями техніки, тактики веслування на байдарках і каное, розширення рухового досвіду, розвиток фізичних якостей;
- тренувальні, спрямовані на закріплення та вдосконалення в учнів техніки, тактики веслування на байдарках і каное; розвиток спеціальних фізичних якостей;
- контрольні, зорієнтовані на моніторинг (вихідний рівень та динаміка зростання) ефективності фізичної, технічної та тактичної підготовки учнів до веслування на байдарках і каное на основі орієнтованих навчальних нормативів.

Вивчення навчального модулю «Веслування на байдарках і каное» пов'язане з ризиком для життя і здоров'я учнів, тому на першому занятті модуля необхідно провести первинний інструктаж учнів з охорони праці під час занять веслуванням на байдарках і каное.

До занять на воді можуть бути допущені учні, які належать лише до основної медичної групи. Учні, які віднесені за станом здоров'я до підготовчої та спеціальної медичних груп, займаються на суші за індивідуальною рекреаційно-оздоровчою програмою.

Перше практичне заняття на воді має починатись зі складання учнями навчального нормативу з плавання. Учні, які змогли самостійно проплисти дистанцію більше 40 м, допускаються до занять на воді.

З метою забезпечення для учнів безпечних умов праці учителю необхідно перед кожним заняттям перевірити справність спортивного інвентарю (човни, весла та їх комплектуючі) та безпечність зони виходу на воду, а також проінструктувати учнів щодо правил поведінки на воді.

2-й рік навчання

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів	Зміст навчального матеріалу
Теоретичні відомості	
<p>Учень, учениця:</p> <p>Знаннєвий компонент</p> <ul style="list-style-type: none"> - характеризує оздоровчий вплив на організм людини веслування на байдарках і каное, спортивні досягнення сучасних українських веслувальників; - володіє знаннями про техніку руління при веслуванні на байдарці/каное; <p>Ціннісний компонент</p> <ul style="list-style-type: none"> - ціннісно ставиться до власного здоров'я та здоров'я свого соціального оточення; - пишається успіхами провідних українських веслярів на міжнародних змаганнях; - популяризує здоровий спосіб життя; <p>Діяльнісний компонент</p> <ul style="list-style-type: none"> - дотримується правил безпеки під час занять веслуванням на байдарках і каное у спортивній залі та на воді 	<p>Правила безпеки під час занять веслуванням на байдарках і каное у спортивній залі та на воді.</p> <p>Спортивні досягнення сучасних українських веслувальників.</p> <p>Оздоровчий вплив веслування на байдарках і каное на організм людини.</p> <p>Техніка руління при веслуванні на байдарці/каное</p>
Спеціальна фізична підготовка	
Ціннісний компонент	<i>На суші:</i> вправи на координацію рухів;

<p>- бачить взаємозв'язок між систематичними заняттями фізичною культурою та покращенням власної функціональної готовності й особистих результатів;</p> <p>- здатен долати перешкоди та труднощі у досягненні особистісно значущої мети;</p> <p>Діяльнісний компонент</p> <p>- володіє технікою виконання вправ;</p> <p>- виконує на суші комплекси гімнастичних вправ амплітудного характеру для рук, ніг, тулуба, вправи на розтягування, що забезпечують вільне виконання рухів з великою амплітудою при гребку, згинання та розгинання рук у положенні лежачи, підтягування у висі, біг 60 м, 500 м, рівномірний біг до 1000 м, грає у спортивні ігри (футбол, волейбол, баскетбол);</p> <p>- виконує на суші імітаційні вправи (рухи руками, ногами як під час веслування на байдарці/каное); вправи на веслувальному тренажері;</p> <p>- виконує у воді плавання вільним стилем на дистанцію більше 50 м (допуск до занять на воді);</p> <p>- здійснює на воді проходження у байдарці/каное відрізків на дистанції 200 м, 500 м, 1000 м, 2000 м та 3000 м за заданими швидкісними та силовими параметрами.</p>	<p>силові вправи, вправи на гнучкість. Біг 60 м, 500 м та 1000 м. Гра у спортивні ігри (футбол, волейбол, баскетбол). Імітаційні вправи з веслування. Вправи на веслувальному тренажері.</p> <p><i>У/на воді:</i> плавання вільним стилем, веслування на байдарці та каное з заданими швидкісними та силовими параметрами</p>
<p>Техніко-тактична підготовка</p>	
<p>Ціннісний компонент</p> <p>- цікавиться техніко-тактичною підготовленістю провідних веслярів України;</p> <p>- позитивно ставиться до систематичних занять веслуванням на байдарці та каное;</p> <p>- прагне перевершити свої попередні фізкультурно-спортивні показники;</p> <p>Діяльнісний компонент</p> <p>- володіє технікою виконання вправ, технікою стояння (каное) або сидіння (байдарка), балансування та руління на байдарці та каное;</p> <p>- здійснює на воді правильне та плавне переміщення тулубу при виконанні гребка в поєднанні з диханням;</p> <p>- виконує на воді вправи для закріплення техніки виконання 4 фаз гребка, вправи на вивчення техніки руління на байдарці та каное, веслування на дистанції: 200 м, 500 м, 1000 м зі стартовим прискоренням 50 м;</p> <p>- здійснює на воді раціональне</p>	<p><i>На воді:</i> техніка веслування на байдарках і каное.</p> <p>Стійка в каное, сидіння у байдарці. Балансування у човні.</p> <p>Основні фази гребка (захват, проводка, закінчення проводки, занос).</p> <p>Техніка руління при веслуванні на байдарці та каное</p>

використання вивчених технічних прийомів веслування	
---	--

3-й рік навчання

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів	Зміст навчального матеріалу
Теоретичні відомості	
<p>Учень, учениця: Знаннєвий компонент - пояснює значення самоконтролю на заняттях веслуванням на байдарках і каное; - характеризує досягнення українських веслувальників у складі збірних команд Радянського Союзу; правила змагань з веслування на байдарках і каное (класи човнів, дистанції, олімпійські та неолімпійські номери програми); Ціннісний компонент - відповідально ставиться до власного здоров'я та самоконтролю під час занять фізичною культурою та спортом; - пишається досягненнями українських веслувальників у складі збірних команд Радянського Союзу; - дотримується провідних цінностей Олімпійського руху та fair play; Діяльнісний компонент - дотримується правил безпеки під час занять веслуванням на байдарках і каное у спортивній залі та на воді</p>	<p>Правила безпеки під час занять веслуванням на байдарках і каное у спортивній залі та на воді. Досягнення українських веслувальників у складі збірних команд Радянського Союзу. Правила змагань з веслування на байдарках і каное (класи човнів, дистанції, олімпійські та неолімпійські номери програми). Самоконтроль на заняттях з веслування на байдарках і каное</p>
Спеціальна фізична підготовка	
<p>Ціннісний компонент - бачить взаємозв'язок між систематичною руховою активністю та покращенням власної функціональної готовності й особистих результатів; - здатен долати перешкоди та труднощі у досягненні особистісно значущої мети; Діяльнісний компонент - володіє технікою виконання вправ; - виконує на суші комплекси гімнастичних вправ амплітудного характеру для рук, ніг, тулубу, вправи для розвитку гнучкості, згинання та розгинання рук у положенні лежачи, підтягування у висі, біг на дистанції 100 м, 800 м та 1500 м, грає у спортивні ігри (футбол, волейбол, баскетбол); - виконує на суші імітаційні вправи (рухи руками, ногами як під час веслування на байдарці/каное), вправи на веслувальному тренажері; - виконує у воді плавання вільним стилем на дистанцію більше 50 м (допуск до занять</p>	<p><i>На суші:</i> вправи на координацію рухів, рівновагу, силові вправи, вправи на гнучкість, гра у спортивні ігри (футбол, волейбол, баскетбол). Біг 100 м, 800 м та 1500 м. Імітаційні вправи з веслування на байдарках і каное. Вправи на веслувальному тренажері. <i>У/на воді:</i> плавання вільним стилем, веслування на байдарці та каное за заданими швидкісними та силовими параметрами</p>

<p>на воді);</p> <ul style="list-style-type: none"> - здійснює на воді проходження у байдарці/каное відрізків на дистанції 200 м, 500 м, 1000 м, 2000 м, 3000 м та 5000 м за заданими швидкісними та силовими параметрами 	
Техніко-тактична підготовка	
<p>Ціннісний компонент</p> <ul style="list-style-type: none"> - цікавиться особливостями техніко-тактичної підготовленості кращих веслярів України та світу; - позитивно ставиться до систематичних занять веслуванням на байдарці та каное; - прагне перевершити свої попередні фізкультурно-спортивні показники; - відповідально готується до змагань; <p>Діяльнісний компонент</p> <ul style="list-style-type: none"> - володіє технікою виконання вправ; - виконує на воді вправи для вивчення техніки веслування, руління та балансування на байдарках і каное; - застосовує на воді відповідні методи швартови та способи відходу і підходу до плота за різноманітних погодних умов. - виконує на воді веслування на дистанції: 200 м, 500 м, 1000 м, 3000 м, 5000 м зі стартовим прискоренням 50 м; - здійснює на воді раціональне використання вивчених технічних прийомів веслування, може змінювати темп та ритм веслування; - бере участь у контрольних змаганнях у класі 	<p><i>На воді:</i> техніка веслування на байдарках і каное, техніка руління при веслуванні на байдарці та каное. Способи відходу та підходу до плота за різноманітних погодних умов, методах швартови. Контрольні змагання у класі.</p>

4-й рік навчання

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів	Зміст навчального матеріалу
Теоретичні відомості	
<p>Учень, учениця:</p> <p>Знаннєвий компонент</p> <ul style="list-style-type: none"> - характеризує основні етапи розвитку та правила змагань з веслування на байдарках і каное (вікові групи веслувальників, права та обов'язки учасників змагань); деталі техніко-тактичної підготовленості провідних веслувальників-байдарочників та веслувальників-каноїстів, продемонстрованої під час фінальних запливів; - володіє знаннями про основні поняття суддівства (загальні обов'язки суддів, їх посади). <p>Ціннісний компонент</p> <ul style="list-style-type: none"> - відповідально ставиться до збереження 	<p>Правила безпеки під час занять веслуванням на байдарках і каное у спортивній залі та на воді.</p> <p>Основні етапи розвитку веслування на байдарках і каное.</p> <p>Правила змагань з веслування на байдарках і каное (вікові групи веслувальників, права та обов'язки учасників змагань).</p> <p>Основні поняття суддівства (загальні обов'язки суддів, їх посади).</p> <p>Аналіз деталей техніко-тактичної підготовленості провідних веслувальників-байдарочників та веслувальників-каноїстів</p>

<p>власного здоров'я та здоров'я інших учнів;</p> <ul style="list-style-type: none"> - пропагує принципи Олімпійського руху та fair play; - критично порівнює техніко-тактичну підготовку провідних веслувальників країни та власну; <p>Діяльнісний компонент</p> <ul style="list-style-type: none"> - дотримується правил безпеки під час занять веслуванням на байдарках і каное у спортивній залі та на воді 	
Спеціальна фізична підготовка	
<p>Ціннісний компонент</p> <ul style="list-style-type: none"> - бачить взаємозв'язок між систематичними заняттями фізичною культурою та спортом і покращенням власної функціональної готовності й особистих результатів; - здатен долати перешкоди та труднощі у досягненні особистісно значущої мети; <p>Діяльнісний компонент</p> <ul style="list-style-type: none"> - володіє технікою виконання вправ; - виконує на суші комплекси гімнастичних вправ амплітудного характеру для рук, ніг, тулубу, вправи на координацію рухів, рівновагу, розвиток вестибулярного апарату, силові вправи, вправи на гнучкість, згинання та розгинання рук у положенні лежачи, підтягування у висі, веслування на тренажерах з різним навантаженням та швидкістю, біг на дистанції 100 м, 800 м та 1500 м, грає у спортивні ігри (футбол, волейбол, баскетбол); - виконує у воді плавання вільним стилем на дистанцію більше 50 м (допуск до занять на воді); - виконує вправи у веслувальному басейні силового та швидкісного характеру; - здійснює на воді проходження у байдарці/каное відрізків на дистанції 200 м, 500 м, 1000 м, 2000 м, 3000 м та 5000 м за заданими швидкісними та силовими параметрами 	<p><i>На суші:</i> вправи на координацію рухів, рівновагу, розвиток вестибулярного апарату; силові вправи, вправи на гнучкість. Біг 100 м, 800 м та 1500 м.</p> <p>Гра у спортивні ігри (футбол, волейбол, баскетбол). Вправи на веслувальному тренажері та у веслувальному басейні.</p> <p><i>У/на воді:</i> плавання вільним стилем, веслування на байдарці та каное за заданими швидкісними та силовими параметрами.</p>
Техніко-тактична підготовка	
<p>Ціннісний компонент</p> <ul style="list-style-type: none"> - здатен критично проаналізувати техніко-тактичну підготовку однокласників; - виявляє інтерес до підвищення ефективності фізичного самовиховання; - цінує дружбу та взаємопідтримку; - відповідально готується до змагань; <p>Діяльнісний компонент</p> <ul style="list-style-type: none"> - володіє технікою виконання вправ; - виконує на воді вправи для закріплення техніки веслування на байдарках і каное, 	<p><i>На воді:</i> техніка веслування на байдарках і каное, техніка руління при веслуванні на байдарці та каное. Веслування проти хвилі, вітру, при стомленні.</p> <p>Проходження на байдарці та каное відрізків із заданими обсягом та інтенсивністю навантаження. Змагальні запливи.</p>

<p>вправи з різним темпом і ритмом веслування, вправи на модельне проходження змагальної дистанції;</p> <ul style="list-style-type: none"> - здійснює на воді веслування проти хвилі, вітру, при стомленні, зі збереженням техніки веслування. - виконує на воді веслування на дистанції: 200 м, 500 м, 1000 м, 3000 м, 5000 м зі стартовим та фінішним прискоренням 50 м та «прокатом» у середині дистанції; - здійснює на воді раціональне використання вивчених технічних прийомів веслування; - бере участь контрольних змагань у класі 	
---	--

5-й рік навчання

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів	Зміст навчального матеріалу
Теоретичні відомості	
<p>Учень, учениця: Знаннєвий компонент</p> <ul style="list-style-type: none"> - характеризує чинники, що визначають ефективність змагальної діяльності веслувальників; - пояснює значення спортивного режиму та правильного харчування веслувальників; - володіє знаннями про правила змагань з веслування на байдарках і каное (проходження дистанцій 200 м, 500 м, 1000 м та понад 1000 м, розподіл учасників за заїздами і «водами») та основні поняття суддівства (система жеребкування); <p>Ціннісний компонент</p> <ul style="list-style-type: none"> - відповідально ставиться до спортивного режиму; - наводить приклади з життя відомих спортсменів-веслувальників, щодо подолання ними життєвих та професійних труднощів; - поділяє принципи Олімпійського руху та fair play; <p>Діяльнісний компонент</p> <ul style="list-style-type: none"> - дотримується правил безпеки під час занять веслуванням на байдарках і каное у спортивній залі та на воді 	<p>Правила безпеки під час занять веслуванням на байдарках і каное у спортивній залі та на воді.</p> <p>Чинники, що визначають ефективність змагальної діяльності веслувальників.</p> <p>Спортивний режим і харчування веслувальників.</p> <p>Правила змагань з веслування на байдарках і каное (проходження дистанцій 200 м, 500 м, 1000 м та понад 1000 м, розподіл учасників за заїздами і «водами»).</p> <p>Основні поняття суддівства (система жеребкування)</p>
Спеціальна фізична підготовка	
<p>Ціннісний компонент</p> <ul style="list-style-type: none"> - бачить взаємозв'язок між спеціальною фізичною підготовкою та покращенням власної функціональної готовності й особистих результатів; - здатен долати перешкоди та труднощі у досягненні особистісно значущої мети; <p>Діяльнісний компонент</p>	<p><i>На суші:</i> вправи на координацію рухів, рівновагу, розвиток вестибулярного апарату; силові вправи, вправи на гнучкість. Біг 300 м, 500 м та 1500 м., гра у спортивні ігри – футбол, волейбол, баскетбол. Імітаційні вправи з веслування на байдарках і каное. Вправи на веслувальному тренажері та у</p>

<ul style="list-style-type: none"> - володіє технікою виконання вправ; - виконує на суші комплекси гімнастичних вправ амплітудного характеру для рук, ніг, тулубу, вправи для розвитку гнучкості, згинання та розгинання рук у положенні лежачи, підтягування у висі, вправи для розвитку сили, витривалості, швидкості зі штангою та гантелями, імітаційні вправи (рухи руками, ногами як під час веслування на байдарці/каное), веслування на тренажерах з різним навантаженням та швидкістю, біг на дистанції 300 м, 500 м та 1500 м, грає у спортивні ігри – футбол, волейбол, баскетбол; - виконує у веслувальному басейні вправи силового та швидкісного характеру; - виконує у воді плавання вільним стилем на дистанцію більше 50 м (допуск до занять на воді); - здійснює на воді веслування рівномірним та перемінним методами з обтяженням (вантажем) та гідрогальмом 	<p>веслувальному басейні. <i>У/на воді:</i> плавання вільним стилем, веслування на байдарці та каное за заданими швидкісними та силовими параметрами</p>
--	---

Техніко-тактична підготовка

<p>Ціннісний компонент</p> <ul style="list-style-type: none"> - розуміє взаємозалежність серед членів екіпажу човна; - відповідально готується до змагань; - аналізує та порівнює техніко-тактичну підготовленість учнів класу; - прагне перевершити свої попередні фізкультурно-спортивні показники; - виявляє зацікавленість до підвищення ефективності фізичного самовиховання; <p>Діяльнісний компонент</p> <ul style="list-style-type: none"> - володіє технікою виконання вправ; - виконує на воді вправи для закріплення техніки та тактики веслування на байдарках і каное, вправи для корегування окремих елементів техніки веслування, вправи з модельними швидкостями проходження дистанції; - здійснює на воді веслування у командних човнах (двійка, четвірка); проходження відрізків 3 x 200 м, 3 x 500 м, 3 x 1000 м з відпочинком 5 хв. між відрізками та 10 хв. між серіями; - бере участь у контрольних змаганнях у класі 	<p><i>На воді:</i> техніка та тактика веслування на байдарках і каное. Модельне проходження дистанцій. Веслування у командних човнах (двійка, четвірка). Контрольні змагання у класі</p>
---	---

Орієнтовні навчальні нормативи

Навчальні нормативи	юн.	Рівні компетентності			
	дів.	низький	середній	достатній	високий
2-й рік вивчення					
Плавання вільним стилем,	юн.	50	55	60	Більше 60

м	дів.	50	55	60	Більше 60
Біг 30 м, с	юн.	6,1	5,7	5,5	5,3
	дів.	6,3	6,0	5,7	5,5
Згинання та розги-нання рук в упорі лежачи, к-сть разів	юн.	5	10	15	20
	дів.	4	7	10	15
Рівномірний біг (без урахування часу) (м)	юн.	до 600	600	800	1000
	дів.	до 500	500	800	1000
Веслування на дистанцію 200 м (байдарка/каное)	юн.	1.30,00	1.22,00	1.20,00	1.18,00
	дів.	1.35,00	1.24,00	1.22,00	1.20,00
3-й рік вивчення					
Плавання вільним стилем, м	юн.	50	60	75	Більше 75
	дів.	50	60	75	Більше 75
Біг 30 м, с	юн.	6,0	5,5	5,2	5,1
	дів.	6,1	6,7	5,4	5,3
Згинання та розгинання рук в упорі лежачи, к-сть разів	юн.	8	15	17	20
	дів.	6	10	13	15
Біг 1000 м, хв./с	юн.	7.25	7.15	7.10	7.05
	дів.	8.35	8.25	8.20	8.15
Веслування на дистанцію 500 м (байдарка/каное)	юн.	3.10,00	2.55,00	2.50,00	2.45,00
	дів.	3.15,00	3.05,00	3.00,00	2.55,00
4-й рік вивчення					
Плавання вільним стилем, м	юн.	60	75	100	Більше 100
	дів.	60	75	100	Більше 100
Біг 100 м, с	юн.	16,0	15,5	15,0	14,5
	дів.	18,0	17,5	17,0	16,5
Згинання та розгинання рук в упорі лежачи, к-сть разів	юн.	10	15	20	25
	дів.	6	10	15	20
Біг 1500 м, хв./с Біг 800 м, хв./с	юн.	8.15	8.05	7.55	7.48
	дів.	3.25	3.15	3.05	2.54
Веслування на дистанцію 1000 м (байдарка/каное)	юн.	5.05,00	4.55,00	4.50,00	4.45,00
	дів.	5.15,00	5.05,00	5.00,00	4.55,00
5-й рік вивчення					
Плавання вільним стилем, м	юн.	60	75	100	100
	дів.	60	75	100	100
Біг 100 м, с	юн.	15,5	14,8	14,4	14,2
	дів.	17,5	16,8	16,4	16,2
Згинання та розгинання рук в упорі лежачи, к-сть разів	юн.	15	20	24	27
	дів.	8	15	20	22
Біг 500 м, хв./с Біг 300 м, хв./с	юн.	2.05	1.55	1.50	1.45
	дів.	1.20	1.10	1.05	1.00
Веслування (байдарка/каное) на дистанції 5000 м (юн.) та 3000 м (дів.)	юн.	45.00,00	40.00,00	35.00,00	30.00,00
	дів.	25.00,00	20.00,00	18.00,00	15.00,00

**Необхідне обладнання для проведення занять
з веслування на байдарках і каное**

№ з/п	Обладнання	Кількість
-------	------------	-----------

1.	Човен (байдарка-одиночка)	20
2.	Човен (каное-одиночка)	20
3.	Човен (байдарка-двійка)	5
4.	Човен (каное-двійка)	5
5.	Човен (байдарка-четвірка)	1
6.	Човен (байдарка-четвірка)	1
7.	Човен (каное-четвірка)	1
8.	Весла для байдарки	30
9.	Весла для каное	30
10.	Сидіння (сляйд) для байдарки	30
11.	Подушка для каное	30
12.	Рятувальний човен	1
13.	Рятувальні жилети	30
14.	Веслувальний тренажер для байдарки	3
15.	Веслувальний тренажер для каное	3
16.	Секундомір	2
17.	Штанга	3
18.	Гімнастична лава	2
19.	Турнік	1
20.	М'ячі футбольні	3
21.	М'ячі баскетбольні	3
22.	М'ячі волейбольні	3

Автори: Г. А. Коломоєць, А. А. Ребрина, А. А. Ребрина

**Варіативний модуль
ВІЙСЬКОВО-СПОРТИВНІ ІГРИ
3 роки навчання**

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Рухова активність та планомірне фізичне навантаження формують фундамент для майбутнього активного та здорового способу життя людини. Військово-спортивні ігри – це профілактика багатьох захворювань, реалізація ігрових видів діяльності з використанням інноваційних технологій щодо формування гармонійно розвинених, фізично, психічно, соціально і духовно здорових майбутніх громадян – патріотів України.

Варіативний модуль «Військово-спортивні ігри» 3 роки навчання складається із пояснювальної записки, змісту навчального матеріалу, очікуваних результатів навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць, орієнтовних навчальних нормативів, і переліку обладнання, необхідного для засвоєння модуля.

До розділу «Зміст навчального матеріалу» внесено теоретичні відомості, загальну фізичну підготовку, спеціальну підготовку та військово-прикладну фізичну культуру, військово-спортивні ігри. Теоретичні відомості подаються в межах теоретичних занять та під час виконання практичних завдань.

Розділ «Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць» зорієнтований на якісне засвоєння знань, умінь та навичок поданого матеріалу.

Кожний урок обов'язково включає в себе:

- загальну фізичну підготовку;
- спеціальну підготовку та військово-прикладну фізичну культуру;

- теоретичні відомості та знайомство з військово-спортивними іграми;
- військово-спортивні ігри, естафети і спортивні змагання.

Метою програми є формування стійкої мотивації до захисту власного життя і здоров'я, фізичного розвитку та фізичної підготовки засобами військово-спортивних ігор; виховання та розвиток повноцінної особистості, гармонійної людини, патріота Батьківщини; підготовка учнів/учениць до участі у фінальних етапах Всеукраїнських патріотичних військово-спортивних ігор «Сокіл» («Джура»), «Хортинг», «Козацький гарт», «Школа безпеки», «Check point» тощо.

Основним завданням модуля є сформувати в учнів/учениць почуття патріотизму, волі до перемоги, сміливості, наполегливості, організованості та дисципліни.

Під час ігор учні/учениці розвиваються фізично і духовно. Участь в іграх виявляє їх прагнення до збереження духовності та культури власного народу, готовність молодих людей стати справжніми патріотами-захисниками України.

Перевагою варіативного модуля є широкий арсенал різноманітних ігор військово-патріотичного спортивного спрямування, які входять до системи виховання та можливість засобами ігор реалізовувати Концепцію національно-патріотичного виховання дітей та молоді, що сприяє всебічному гармонійному розвитку учнів/учениць, підвищенню рівня їх патріотизму та фізичної підготовленості, зацікавленості до уроків фізичної культури.

Також варіативний модуль не потребує спеціального обладнання та інвентарю, що набуває особливої значимості в умовах соціально-економічної кризи, яка виникла в нашій країні.

З метою профілактики травматизму на уроці слід дотримуватися правил безпечної поведінки.

Для оцінювання розвитку фізичних якостей використовують орієнтовні навчальні нормативи. Під час оцінювання кожна дитина виконує такі випробування окремо або в команді. При цьому в парі з учнем/ученицею може бути вчитель або учень/учениця, який/яка володіє цими навичками на високому рівні.

Під час навчання можна використовувати різноманітні рухливі ігри та естафети, вправи ігрового характеру тощо.

1 рік вивчення

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<i>Теоретичні відомості</i>	

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<p>Знаннєвий компонент Учень, учениця: характеризує історію розвитку військово-спортивних та рухливих ігор в Україні та регіонах; особливості військової (професійної) діяльності захисника України; розкриває стан національно-патріотичне виховання дітей та молоді в контексті українського державотворення; називає: основні вектори Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді; професійно-важливі якості захисника України та засоби розвитку важливих професійних якостей та особистісних властивостей; Ціннісний компонент свідомо ставиться до власного здоров'я та здоров'я інших; дотримується правил безпеки на уроках і під час позаурочних занять.</p>	<p>Національно-патріотичне виховання дітей та молоді в контексті українського державотворення. Основні вектори Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді Історія розвитку військово-спортивних та рухливих ігор в Україні та регіонах. Особливості військової (професійної) діяльності захисника України. Визначення його професійно-важливих якостей. Засоби розвитку важливих професійних якостей та особистісних властивостей.</p> <p>Правила безпеки на уроках і під час та позаурочних заняттях.</p>
Загальна фізична підготовка	
<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: комплекси вправ на координацію, швидкість, спритність, гнучкість, силу і витривалість</p>	<p>Стройові та загальнорозвивальні вправи. Розвиток основних фізичних якостей.</p>
Спеціальна підготовка та військово-прикладна фізична культура	
<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: стрибкові вправи; спеціальні вправи для розвитку гнучкості верхнього плечового пояса, сили верхніх та нижніх кінцівок, черевного преса, спини; вправи на розтягування; вправи для розвитку швидкості, спритності, прикладних психофізичних якостей та особистісних властивостей засобами військово-спортивних ігор; підвідні та підготовчі вправи; метання гранат; прийоми самозахисту; визначає: рівень розвитку основних та спеціальних фізичних якостей; бере участь: у подоланні смуги перешкод; заходах з прикладних видів спорту «Хортинг», «Військово-спортивний</p>	<p>Розвиток спеціальних фізичних якостей. Визначення рівня розвитку основних та спеціальних фізичних якостей. Фізичні вправи для розвитку прикладних фізичних якостей. Стрибкові вправи, спеціальні вправи для розвитку гнучкості верхнього плечового пояса, сили верхніх та нижніх кінцівок, черевного преса, спини; вправи на розтягування; вправи для розвитку швидкості, спритності. Розвиток прикладних психофізичних якостей та особистісних властивостей засобами військово-спортивних ігор.</p>

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<p>хортинг», «Поліцейський хортинг», «Пластун», «Бойовий гопак», «Пожежно-прикладний спорт», «Рятувальне багатоборство», «Прикладні стрілецькі види спорту», «Військово-прикладне багатоборство», «Гирьовий спорт» та інші).</p>	<p>Система підвідних та підготовчих вправ. Прискорений рух, та метання гранат.</p> <p>Основи самозахисту. Навчання рухових дій: рухові уміння, рухові навички, рухові уміння вищого порядку. Особливості завдань та вибір методів в залежності від предмету навчання.</p> <p>Прикладні види спорту в системі патріотичного виховання дітей та молоді («Хортинг», «Військово-спортивний хортинг», «Поліцейський хортинг», «Пластун», «Бойовий гопак», «Пожежно-прикладний спорт», «Рятувальне багатоборство», «Прикладні стрілецькі види спорту», «Військово-прикладне багатоборство», «Гирьовий спорт» та інші).</p>
<i>Військово-спортивні ігри</i>	
<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця: знає і розуміє організацію і проведення Всеукраїнських військово-спортивних ігор, естафет, розваг; називає: основні Всеукраїнські військово-спортивні ігри характеризує Положення про Всеукраїнські ігри патріотичного спрямування володіє навичками командної гри, в якій учні безпосередньо змагаються за спрощеними правилами ігор; виконує: етапи та види програми Всеукраїнських військово-спортивних ігор приймає участь: у військово-спортивних, рухливих та народних іграх, естафетах, козацьких забавах, спортивних змаганнях за спрощеними правилами. застосовує: загальну фізичну підготовку у військово-спортивних та рухливих іграх, естафетах, змаганнях за спрощеними правилами.</p>	<p>Організація та проведення Всеукраїнських військово-спортивних ігор, естафет, розваг.</p> <p>Всеукраїнські військово-спортивні ігри – як вагомий засіб патріотичного виховання дітей та молоді України. Положення про Всеукраїнські ігри патріотичного спрямування.</p> <p>Всеукраїнська дитячо-юнацька військово-патріотична гра «Сокіл» («Джура»). Молодий українець ХХІ століття: хто він? Як Всеукраїнська гра «Джура» сприяє цьому процесу.</p> <p>Всеукраїнська військово-спортивна гра «Хортинг-патріот». Філософське та прикладне значення хортингу в формуванні сучасного патріота України.</p> <p>Всеукраїнський військово-патріотичний фестиваль «Козацький гарт». Значення фестивалю у системі виховання громадянина України.</p> <p>«Школа безпеки» як пожежно-прикладний вид діяльності та профорієнтація на майбутню професію.</p> <p>Гра «Check point» як елемент миротворчої місії на благо України.</p> <p>Елементи військово-спортивних, рухливих та народних ігор, естафети, козацькі забави.</p>

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<i>Теоретичні відомості</i>	
<p>Знаннєвий компонент Учень, учениця: розкриває місце Всеукраїнської гри «Сокіл» («Джура») у виховній системі; називає: основні засоби виховання волі, характеру, формування світогляду засобами гри «Сокіл» («Джура»); володіє знаннями про український національний характер і виховний ідеал гри «Сокіл» («Джура»); технікою виконання прикладних фізичних вправ; Ціннісний компонент дотримується правил безпеки життєдіяльності на уроках і під час позаурочних занять; застосовує: перевірку особистої гігієни, гігієнічних вимог місця проведення змагань</p>	<p>Український національний характер і виховний ідеал гри Всеукраїнської гри «Сокіл» («Джура»). Основи виховання волі, характеру, формування світогляду засобами гри.</p> <p>Розвиток професійно-важливих якостей майбутніх захисників Вітчизни: рухової координації, концентрації та стійкості уваги, логічного мислення, точності рухів та ін.</p> <p>Правила контролю та самоконтролю під час занять. Особиста гігієна спортсмена. Гігієнічні вимоги до місць проведення спортивних змагань. Загартовування організму.</p> <p>Правила безпеки життєдіяльності на уроках і під час позаурочних занять.</p>
<i>Загальна фізична підготовка</i>	
<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: комплекси вправ на координацію, швидкість, спритність, гнучкість, силу і витривалість</p>	<p>Стройові та загальнорозвивальні вправи. Розвиток основних фізичних якостей.</p>
<i>Спеціальна підготовка та військово-прикладна фізична культура</i>	
<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: стрибкові вправи; спеціальні вправи для розвитку гнучкості верхнього плечового пояса, сили верхніх та нижніх кінцівок, черевного преса, спини; вправи на розтягування; вправи для розвитку швидкості, спритності; прикладних психофізичних якостей та особистісних властивостей засобами військово-спортивних ігор; основні прийоми самозахисту; визначає: рівень розвитку основних та спеціальних фізичних якостей; бере участь: у заходах з прикладних видів спорту в системі патріотичного виховання дітей та молоді («Хортинг», «Військово-спортивний хортинг», «Поліцейський хортинг», «Пластун», «Бойовий гопак», «Пожежно-прикладний спорт», «Рятувальне багатоборство», «Прикладні стрілецькі види спорту», «Військово-прикладне багатоборство», «Гирьовий спорт» та інші).</p>	<p>Розвиток спеціальних фізичних якостей.</p> <p>Визначення рівня розвитку основних та спеціальних фізичних якостей.</p> <p>Фізичні вправи для розвитку прикладних фізичних якостей.</p> <p>Стрибкові вправи, спеціальні вправи для розвитку гнучкості верхнього плечового пояса, сили верхніх та нижніх кінцівок, черевного преса, спини; вправи на розтягування; вправи для розвитку швидкості, спритності.</p> <p>Розвиток прикладних психофізичних якостей та особистісних властивостей засобами військово-спортивних ігор.</p> <p>Подолання смуги перешкод та метання гранати.</p> <p>Основні прийоми самозахисту.</p> <p>Прикладні види спорту в системі патріотичного виховання дітей та молоді («Хортинг», «Військово-спортивний хортинг», «Поліцейський</p>

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
	хортинг», «Пластун», «Бойовий гопак», «Пожежно-прикладний спорт», «Рятувальне багатоборство», «Прикладні стрілецькі види спорту», «Військово-прикладне багатоборство», «Гирьовий спорт» та інші).
Військово-спортивні ігри	
<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця: знає і розуміє організацію і проведення Всеукраїнських військово-спортивних ігор, естафет, розваг; права і обов'язки учасників заходів; умови створення і діяльності роїв «козачат», «джур» чи «молодих козаків»; називає: основні аспекти Всеукраїнських військово-спортивних ігор; історичні витоки козацьких єдиноборств та їх основні види; володіє навичками командної гри, в якій учні безпосередньо змагаються за спрощеними правилами ігор; вмінням орієнтуватися за топографічною мапою та на місцевості виконує: етапи та види програми Всеукраїнських військово-спортивних ігор; вміє: подавати команди та діяти в строю; розподіляти обов'язки у групі залежно від завдань; стройову пісню; застосовує: загальну фізичну підготовку у військово-спортивних та рухливих іграх, естафетах, змаганнях за спрощеними правилами; приймає участь: у військово-спортивних, рухливих та народних іграх, естафетах, козацьких забавах, спортивних змаганнях за спрощеними правилами; бере участь: у заходах річного календарного циклу Всеукраїнської гри «Сокіл» («Джура»): відкриття року, збірки, тренування, свята, мандрівки, екскурсії, таборування під час канікул (осінніх, зимових і весняних), підсумкові заходи, літнє таборування; огляді–змаганні військово–спортивного вишколу</p>	<p>Організація та проведення Всеукраїнських військово-спортивних ігор, естафет, розваг. Права і обов'язки учасників змагань. Права і обов'язки суддів.</p> <p>Військове орієнтування: топографічна мапа, компас, орієнтування на місцевості та поняття азимуту.</p> <p>Організація заходів річного календарного циклу Всеукраїнської гри «Сокіл» («Джура»): відкриття року, збірки, тренування, свята, мандрівки, екскурсії, таборування під час канікул (осінніх, зимових і весняних), підсумкові заходи, літнє таборування; огляди–змагання військово–спортивного вишколу. Основи військового впоряду. Стрій і пісня.</p> <p>Всеукраїнська військово-спортивна гра «Хортинг-патріот». Історичні витоки козацьких єдиноборств та їх основні види.</p> <p>Всеукраїнські патріотичні військово-спортивні ігри «Хортинг», «Козацький гарт», «Школа безпеки», «Check point» тощо.</p> <p>Елементи військово-спортивних, рухливих та народних ігор, естафети, козацькі забави</p>

3 рік вивчення

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
Теоретичні відомості	
<p>Знаннєвий компонент Учень, учениця: характеризує історію розвитку військово-спортивних та рухливих ігор в Україні та</p>	<p>Напрями, форми, методи та прийоми козацько-лицарського виховання.</p>

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<p>регіонах; розкриває сутність раціону харчування юного спортсмена, збалансованого білками, жирами, вуглеводами, мінеральними солями і вітамінами; застосовує: контроль власного раціону харчування пояснює правила, закони і традиції туристів, техніку організації туристського бівуака; поняття «бівуак»; характеризує фізичну підготовку орієнтувальника; володіє елементами орієнтування у заданому напрямку; наводить приклади умовних знаків Ціннісний компонент дотримується правил безпеки на уроках і під час позаурочних занять</p>	<p>Роль молодіжних громадських організацій у плеканні нової національної еліти. Роль режиму дня, харчування, загартування і регулярності занять обраним видом спорту у формуванні здорового способу життя. Правила безпеки на уроках і під час позаурочних занять. Орієнтування у заданому напрямку. Умовні знаки. Фізична підготовка орієнтувальника.</p>
Загальна фізична підготовка	
<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: комплекси вправ на координацію, швидкість, спритність, гнучкість, силу і витривалість</p>	<p>Стройові та загальнорозвивальні вправи. Розвиток основних фізичних якостей.</p>
Спеціальна підготовка та військово-прикладна фізична культура	
<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: стрибкові вправи; спеціальні вправи для розвитку гнучкості верхнього плечового пояса, сили верхніх та нижніх кінцівок, черевного преса, спини; вправи на розтягування; вправи для розвитку швидкості, спритності. Розвиток прикладних психофізичних якостей та особистісних властивостей засобами військово-спортивних ігор; визначає: рівень розвитку основних та спеціальних фізичних якостей; бере участь: у заходах з прикладних видів спорту в системі патріотичного виховання дітей та молоді («Хортинг», «Військово-спортивний хортинг», «Поліцейський хортинг», «Пластун», «Бойовий гопак», «Пожежно-прикладний спорт», «Рятувальне багатоборство», «Прикладні стрілецькі види спорту», «Військово-прикладне багатоборство», «Гирьовий спорт» та інші).</p>	<p>Розвиток спеціальних фізичних якостей. Визначення рівня розвитку основних та спеціальних фізичних якостей. Фізичні вправи для розвитку прикладних фізичних якостей. Стрибкові вправи, спеціальні вправи для розвитку гнучкості верхнього плечового пояса, сили верхніх та нижніх кінцівок, черевного преса, спини; вправи на розтягування; вправи для розвитку швидкості, спритності. Розвиток прикладних психофізичних якостей та особистісних властивостей засобами військово-спортивних ігор. Прикладні види спорту в системі патріотичного виховання дітей та молоді («Хортинг», «Військово-спортивний хортинг», «Поліцейський хортинг», «Пластун», «Бойовий гопак», «Пожежно-прикладний спорт», «Рятувальне багатоборство», «Прикладні стрілецькі види спорту», «Військово-прикладне багатоборство», «Гирьовий спорт» та інші).</p>

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
Військово-спортивні ігри	
<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця: Знає і розуміє: поняття «патріот», «патріотизм», «патріотичне виховання», «національно-патріотичне виховання», «патріотична вихованість» тощо; називає: основні якості та риси характеру, які формуються у процесі Всеукраїнських військово-спортивних ігор; характеризує: правила поведінки в спортзалі, на спортивному майданчику, у навчальному закладі, під час екскурсій та змагань; правила дорожнього руху; правила проведення туристських подорожей з учнівською молоддю; володіє навичками командної гри, в якій учні безпосередньо змагаються за спрощеними правилами ігор; виконує: етапи та види програми Всеукраїнських військово-спортивних ігор; застосовує: загальну фізичну підготовку у військово-спортивних та рухливих іграх, естафетах, змаганнях за спрощеними правилами; приймає участь: у військово-спортивних, рухливих та народних іграх, естафетах, козацьких забавах, спортивних змаганнях за спрощеними правилами; шкільному літньому виховному оздоровчому наметовому таборі; в естафетах з проходженням етапів; у проходженні дистанцій 200–500 м з елементами крос-походу; володіє: навичками командної гри, в якій учні безпосередньо змагаються за спрощеними правилами ігор</p>	<p>Патріотизм, національно-патріотичне виховання, патріотична вихованість дітей та молоді України у процесі військово-спортивних ігор.</p> <p>Виховання особистості в процесі гри: сміливість, рішучість, активність, організованість, дисциплінованість, повага до товаришів, вміння змагатися в команді.</p> <p>Всеукраїнська дитячо-юнацька військово-патріотична гра «Сокіл» («Джура»). Проведення шкільного літнього виховного оздоровчого наметового табору, участь козацьких та молодіжних виховних організацій, військових частин, туристичних чи спортивних клубів (організацій), організація табору, підбір місця, підготовка програми, робота таборової старшини.</p> <p>Всеукраїнські патріотичні військово-спортивні ігри «Хортинг», «Козацький гарт», «Школа безпеки», «Check point» тощо.</p> <p>Правила поведінки в спортзалі, на спортивному майданчику, у навчальному закладі, під час екскурсій та змагань. Правила дорожнього руху. Правила проведення туристських подорожей з учнівською молоддю.</p> <p>Естафети з технічним проходженням етапів. Проходження дистанції з елементами крос-походу</p> <p>Елементи військово-спортивних, рухливих та народних ігор, естафети, козацькі забави</p>

Орієнтовні навчальні нормативи для оцінювання розвитку фізичних якостей

Рік вивчення	Навчальні нормативи		Рівень компетентності			
			низький	середній	достатній	високий
1 рік вивчення	Згинання та розгинання рук в упорі лежачи, (кількість разів)	Хл. (від підлоги)	До 4	4	7	10

Рік вивчення	Навчальні нормативи	Рівень компетентності				
		низький	середній	достатній	високий	
	Дівч. (від лави)	До 4	4	6	8	
	Піднімання тулуба в сід за 30 с, (кількість разів)	Хл.	До 10	10	20	28
	«Естафетний» тест (швидкість реакції, см)	Хл.	19,0	18,0	17,3	16,3
		Дівч.	19,5	18,5	17,5	16,5
2 рік вивчення	Згинання та розгинання рук в упорі лежачи, (кількість разів)	Хл. (від підлоги)	До 6	6	10	14
		Дівч. (від лави)	До 5	5	7	9
	Піднімання тулуба в сід за 30 с, (кількість разів)	Хл.	До 11	11	19	29
		Дівч.	До 10	10	18	28
	Біг по пересіченій місцевості без врахування часу (м)	Хл.	До 700	700	900	1200
		Дівч.	До 500	500	700	900
3 рік вивчення	Нахил уперед з положення сидячи, (см)	Хл.	До 2	2	4	7
		Дівч.	До 7	7	9	12
	Стрибки через скакалку за 1 хв, (кількість разів)	Хл.	60	65	70	80–90
		Дівч.	67	70	75	90
	Подолання умовного яру за допомогою маятника (см)	Хл.	Менше 150	150	250	350
		Дівч.	Менше 120	120	200	280

Примітки:

Швидкість рухової реакції визначається за допомогою «естафетного» тесту (хват падаючої гімнастичної палиці). Зміст цього тесту такий: учень/учениця набуває вихідного положення – ноги нарізно, руки зігнуті в ліктях і притиснуті до тулуба, пальці однієї руки стиснуті у кулак і вертикально утримують градуйовану в сантиметрах палицю діаметром 3–5 см і завдовжки 70–80 см. За сигналом учень швидко розтискає кисть і також швидко тією ж рукою захоплює палицю. Менша різниця (см) між двома хватами свідчить про кращу рухову реакцію. Тест повторюється 2–3 рази. Враховуються середні значення показника.

Обладнання, потрібне для вивчення модуля «Військово-спортивні ігри»

№ пор.	Обладнання	Кількість, шт.
1.	Бруси гімнастичні паралельні (або навісні)	1
2.	Лави гімнастична	4
3.	Мат гімнастичний	4
4.	Канат	2

5.	Перекладина гімнастична (або навісна)	2
6.	Скакалка	10
7.	Стінка гімнастична	4
8.	Гімнастична палиця	15
9.	Намет	10
10.	Рюкзак туристський на 40, 75–90 літрів	30
11.	Спальник	30
12.	КаріMAT (килим)	30
13.	Шолом захисний	10
14.	Індивідуальні системи страхівки	15
15.	Компас	15
16.	Казанки на 6–8 літрів	4
17.	Мотузка основна 10 мм	500 м
18.	Мотузка допоміжна 8 мм	200 м
19.	Мотузка «репшнур» 6 мм	150 м
20.	Карабін зі звичайною муфтою	50
21.	Карабін з муфтою (автомат)	50
22.	Спусковий пристрій «вісімка»	8
23.	Блок (моно)	2
24.	Блок (тандем)	2
25.	Жумар	6
26.	Блок-затискувач	6
27.	Блок-затискувач грудний	6
28.	Поміст	5
29.	Гиря вагою 8 кг	10
30.	Ємність для магnezії	1
31.	Пристосування для збереження гир	1
32.	Секундомір	1
33.	Лінійка для вимірювання відстаней на мапі	30
34.	Топографічні і спортивні мапи	Різні
35.	Місцеві спортивні мапи пересіченої місцевості	30
36.	Планшет для мапи	30
37.	Перелік умовних знаків для спортивних мап	30

Автори: **В. Г. Гусев, Н. С. Кравченко**

Варіативний модуль ВОЛЕЙБОЛ

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Варіативний модуль «Волейбол» складається з розділів: змісту навчального матеріалу, очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць, орієнтовних навчальних нормативів та переліку обладнання, яке потрібне для вивчення цього модуля.

До розділу «Зміст навчального матеріалу» внесено теоретичні відомості, спеціальну

фізичну підготовку волейболістів, техніко-тактична підготовка.

Розділ «Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць» зорієнтований на якісне засвоєння знань, умінь та навичок поданого матеріалу.

При навчанні технічних прийомів з волейболу необхідно на кожному уроці використовувати вправи спеціальної фізичної підготовки, такі як: прискорення з різних вихідних положень, біг зі зміною швидкості та напрямку за сигналом, багаторазові стрибки через перешкоди різної висоти, стрибки із присіду вгору, «човниковий біг» 4 × 9 м, вправи з набивними м'ячами (0,5–1 кг) і т. д., а також дотримуватися методики послідовності навчання передач, прийомів, подач, нападаючих ударів та блокування, використовуючи підвідні вправи.

З метою профілактики травматизму при вивченні передач двома руками зверху та прийомів м'яча двома руками знизу слід звертати увагу на правильну постановку рук, застосування учнем/ученицею стійки волейболіста та правильного пересування учнів/учениць по волейбольному майданчику.

Під час першого та другого років навчання можна використовувати рухливі ігри, які за своїми правилами наближені до гри волейбол — «Малюкбол» («Піонербол»).

Після вивчення модуля у кожному навчальному році учні/учениці складають випробування (орієнтовні навчальні нормативи) для контролю якості засвоєння технічних прийомів з волейболу: передач, прийомів та подач. При виконанні таких навчальних нормативів, як передачі м'яча двома руками зверху та прийом і передача двома руками знизу, оцінюється виконання цього технічного елементу кожною дитиною окремо. При цьому в пару з учнем/ученицею може стати вчитель чи дитина, яка займається в секції волейболу у дитячо-юнацькій спортивній школі або учень/учениця, як(-ий/а) володіє цими навичками на високому рівні.

2 рік вивчення

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<i>Теоретичні відомості</i>	
<p>Знаннєвий компонент Учень, учениця: розкриває місце українського волейболу на сучасному етапі розвитку європейського спорту; обґрунтовує значення гравців передньої і задньої ліній; Ціннісний компонент дотримується правил безпеки на ігровому майданчику та правил гри</p>	<p>Місце українського волейболу на сучасному етапі розвитку європейського спорту. Значення гравців передньої та задньої ліній. Правила безпеки на ігровому майданчику</p>
<i>Спеціальна фізична підготовка</i>	
<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: стрибкові вправи; спеціальні вправи для розвитку гнучкості верхнього плечового пояса, сили верхніх та нижніх кінцівок, черевного преса, спини; вправи на розтягування; вправи для розвитку швидкості, спритності;</p>	<p>Стрибкові вправи, спеціальні вправи для розвитку гнучкості верхнього плечового пояса, сили верхніх та нижніх кінцівок, черевного преса, спини, вправи на розтягування. Вправи для розвитку швидкості, спритності.</p>
<i>Техніко-тактична підготовка</i>	
<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: способи пересування по</p>	<p>Способи пересування гравців по</p>

<p>волейбольному майданчику; передачі м'яча двома руками зверху; прийом м'яча знизу від стіни, в парах та колонах; прийом м'яча знизу після переміщення; вибір місця для виконання другої передачі; вибір місця для виконання нижніх подач; нижню пряму та бокову подачі з відстані 4–6 м від сітки та від стіни; прийом м'яча після подачі; бере участь: у навчальній грі волейбол за спрощеними правилами; у рухливій грі «Малюкбол» Ціннісний компонент свідомо ставиться до власного здоров'я та здоров'я інших</p>	<p>ігровому майданчику, поєднання способів пересування. Передача м'яча двома руками зверху. Прийом м'яча двома руками знизу. Прийом м'яча двома руками знизу після переміщення. Вибір місця для виконання другої передачі. Вибір місця для виконання нижніх подач. Нижня пряма та бокова подача. Прийом м'яча знизу після виконання нижньої прямої (бокової) подачі від стіни. Навчальна гра волейбол за спрощеними правилами, рухлива гра «Малюкбол»</p>
---	---

3 рік вивчення

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
Теоретичні відомості	
<p>Знаннєвий компонент Учень, учениця: характеризує досягнення українських волейбольних команд; називає: основні принципи загартування; склад та обов'язки суддівської бригади; Діяльнісний компонент застосовує спеціальні вправи волейболіста; Ціннісний компонент дотримується правил безпеки на ігровому майданчику</p>	<p>Досягнення українських волейбольних команд на міжнародній арені. Значення спеціальної фізичної підготовки волейболістів. Загартовування організму. Суддіство змагань, склад суддівської бригади, жести судді</p>
Спеціальна фізична підготовка	
<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: стрибкові вправи, спеціальні вправи для розвитку гнучкості верхнього плечового поясу, сили верхніх та нижніх кінцівок, черевного пресу, спини, вправи на розтягування, вправи для розвитку швидкості, спритності</p>	<p>Вправи для розвитку швидкості, швидко-силових якостей, спритності, сили, гнучкості</p>
Техніко-тактична підготовка	
<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: пересування, різними способами, поєднуючи з передачами та прийомами; нижню пряму та бокову подачі; кидки набивного м'яча двома руками зверху в парах з положення стоячи (0,5–1 кг); кидки волейбольного м'яча правою та лівою руками в парах; кидання тенісного м'яча в ціль; верхню пряму подачу в стіну з відстані 5–8 м та на точність на партнера; верхню пряму</p>	<p>Пересування різними способами в поєднанні з технічними прийомами в нападі та захисті. Нижня пряма та бокова подачі з-за лицьової лінії. Кидки набивного м'яча. Кидання волейбольного м'яча правою та лівою руками в парах. Кидки тенісного м'яча правою та лівою руками в ціль. Верхня пряма подача в стіну. Верхня пряма подача на партнера. Верхня пряма подача через сітку із</p>

подачу через сітку; прийом м'яча двома руками знизу; застосовує: взаємодію гравців передньої і задньої ліній та систему гри «кутом уперед»; бере участь у навчальній грі волейбол	скороченої відстані. Прийом м'яча двома руками знизу після верхньої прямої подачі від стіни та в парах. Взаємодія гравців передньої та задньої ліній. Система гри «кутом уперед». Навчальна гра волейбол
---	---

4 рік вивчення

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<i>Теоретичні відомості</i>	
Знаннєвий компонент Учень, учениця: характеризує: особливості фізичної підготовки волейболістів; засоби профілактиці травматизму юних волейболістів; фізичні якості, які розвиваються засобами волейболу; називає правила контролю та самоконтролю; Ціннісний компонент дотримується правил безпеки на ігровому майданчику	Особливості фізичної підготовки волейболістів з урахуванням віку і статі. Розвиток фізичних якостей волейболістів. Правила контролю та самоконтролю під час занять волейболом. Профілактика спортивного травматизму
<i>Спеціальна фізична підготовка</i>	
Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: стрибкові вправи; спеціальні вправи для розвитку гнучкості верхнього плечового пояса, сили верхніх та нижніх кінцівок, черевного преса, спини; вправи на розтягування; вправи для розвитку швидкості, спритності	Вправи для розвитку швидкості, швидко-силових якостей, спритності, сили, гнучкості
<i>Техніко-тактична підготовка</i>	
Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: технічні прийоми: передачу м'яча двома руками зверху та прийом і передачу м'яча двома руками знизу в парах через сітку; передачу м'яча двома руками зверху за спину в парах, трійках; прийом м'яча, що відскочив від сітки; нижню та верхню прямі подачі; підвідні вправи для нападаючого удару, нападаючий удар з власного підкидання; одиночне блокування нападаючого удару; другу передачу через гравця зони 3; застосовує: взаємодію гравців передньої та задньої ліній під час прийому м'яча після подачі; правила центральної, задньої лінії;	Передачі м'яча двома руками зверху в парах через сітку. Прийом та передача м'яча двома руками знизу через сітку в парах. Передача м'яча двома руками зверху за спину в парах, трійках. Прийом м'яча, що відскочив від сітки. Нижня та верхня прямі подачі. Взаємодії гравців передньої та задньої ліній під час прийому м'яча після подачі. Підвідні вправи для нападаючого удару. Нападаючий удар з власного підкидання. Одиночне блокування нападаючого удару. Друга передача через гравця зони 3. Дії гравців під сіткою в зоні 3. Правила центральної, задньої ліній. Навчальна гра волейбол

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
бере участь у навчальній грі волейбол	

5 рік вивчення

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
---	------------------------------------

Теоретичні відомості

<p>Знаннєвий компонент Учень, учениця: характеризує особливості техніки та тактики гри; засоби профілактичного травматизму під час занять волейболом; обґрунтовує взаємодію гравців передньої та задньої ліній; називає основні засади суддівства; Ціннісний компонент дотримується правил безпеки на ігровому майданчику;</p>	<p>Технічна та тактична підготовки волейболістів. Індивідуальні й групові тактичні дії гравців у нападі та захисті. Взаємодія гравців передньої та задньої ліній. Основні засади суддівства. Профілактика травматизму під час занять волейболом.</p>
--	--

Спеціальна фізична підготовка

<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: стрибкові вправи, спеціальні вправи для розвитку гнучкості верхнього плечового пояса, сили верхніх та нижніх кінцівок, черевного преса, спини; вправи на розтягування; вправи для розвитку швидкості, спритності</p>	<p>Вправи для розвитку швидкості, швидко-силових якостей, спритності, сили, гнучкості</p>
---	---

Техніко-тактична підготовка

<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: передачі м'яча двома руками зверху через сітку в парах; прийом та передачі м'яча двома руками знизу через сітку в парах; верхню та нижню прямі подачі; прийом м'яча після подачі в задану зону; прямий нападаючий удар з власного підкидання; нападаючий удар з накидання партнера; нападаючий удар з передачі партнера; нападаючий удар із задньої лінії; блокування нападаючого удару;</p> <p>застосовує взаємодію гравців передньої та задньої ліній під час атаквальних та захисних дій; бере участь у навчальній грі волейбол</p>	<p>Передачі м'яча двома руками зверху. Прийом та передачі м'яча двома руками. Подачі м'яча — верхня й нижня. Прийом м'яча знизу після подачі в задану зону. Прямий нападаючий удар з власного підкидання. Нападаючий удар з накидання партнера. Нападаючий удар з передачі партнера. Виконання нападаючого удару гравцями задньої лінії. Блокування нападаючого удару. Страхування гравців. Взаємодії гравців задньої лінії під час прийому м'яча. Взаємодії гравців передньої лінії під час атаквальних дій. Навчальна гра волейбол</p>
--	---

Орієнтовні навчальні нормативи

		Рівень компетентності
--	--	------------------------------

Рік вивчення	Навчальні нормативи			Низький	середній	достатній	високий
		Хл.	Дівч.				
2 рік вивчення	Передача м'яча в стіну двома руками зверху (відстань 1,5-3 м)	Хл.		до 4	4	5	6
		Дівч.		до 3	3	4	5
	Прийом м'яча знизу від стіни (відстань 2 м)	Хл.		до 3	3	4	6
		Дівч.		до 2	2	3	4
3 рік вивчення	Передача м'яча двома руками зверху в парах (відстань 2 м)	Хл.		до 3	3	5	6
		Дівч.		до 3	3	4	5
	Прийом та передача м'яча двома руками знизу в парах (відстань 3 м)	Хл.		до 2	2	3	4
		Дівч.		0	1	2	3
	Нижня пряма або бокова подачі (6 спроб)	Хл.		1	2	3	4
		Дівч.		0	1	2	3
4 рік вивчення	Передача м'яча двома руками зверху через сітку в парах	Хл.		до 3	3	4	5
		Дівч.		до 2	2	3	4
	Прийом та передача м'яча двома руками знизу в парах	Хл.		до 2	2	3	4
		Дівч.		0	1	2	3
	Верхня пряма подача (7 спроб)	Хл.		1	2	3	4
		Дівч.		0	1	2	3
5 рік вивчення	Передача м'яча двома руками зверху через сітку в парах	Хл.		до 4	4	5	6
		Дівч.		до 3	3	4	5
	Прийом та передача м'яча двома руками знизу через сітку в парах	Хл.		до 4	4	5	6
		Дівч.		до 3	3	4	5
	Верхня пряма подача (6 спроб)	Хл.		до 2	2	3	4
		Дівч.		0	1	2	3

Обладнання, потрібне для вивчення модуля «Волейбол»

(За наявності одного спортивного залу із розміткою для гри «Волейбол»)

№ пор.	Обладнання	Кількість, шт.
1	Волейбольний м'яч	15
2	Волейбольна сітка	2
3	Волейбольна стійка	4
4	Тенісний м'яч	30
5	Набивний м'яч (0,5–1 кг)	20

Автори: А. А. Ребрина, Г. А. Коломоєць, А. А. Ребрина

Варіативний модуль ВПРАВИ З ГИРЯМИ

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Гирьовий спорт – один з не багатьох видів спорту, історична спадщина якого є складовою національної культури України. Протягом віків вправи з гирями були неодмінним атрибутом народних свят і розваг, засобом демонстрації та розвитку фізичних якостей.

Найбільшого поширення вправи з гирями набули наприкінці XIX ст. Сучасна історія гирьового спорту починається з 60-х років XX ст. У цей час гирьовий спорт швидко поширюється серед молоді. Заклади загальної середньої освіти відкривають секції з гирьового спорту, з'являються методичні посібники та наукові праці.

Вправи з гирями позитивно впливають на розвиток організму, зміцнюють серцево-судинну, дихальну та опорно-рухову системи, сприяють виправленню окремих недоліків статури.

Вивчення модулю «Вправи з гирями» рекомендується починати у 9 класі. Модуль «Вправи з гирями» спрямований на розвиток та підтримку на оптимальному рівні рухових якостей учня/учениці (фізичної сили, спритності (координованості), витривалості, гнучкості та ін.).

Варіативний модуль «Вправи з гирями» складається з таких розділів: зміст навчального матеріалу, очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць, орієнтовні навчальні нормативи, перелік обладнання та інвентарю.

Розділ «Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць» зорієнтований на якісне засвоєння знань, умінь та навичок поданого матеріалу.

До розділу «Зміст навчального матеріалу» внесено теоретичні відомості, спеціальну фізичну підготовку, техніко-тактичну підготовку.

Під час проходження навчального матеріалу на кожному уроці використовувати вправи загальної та спеціальної фізичної підготовки, спрямовані на розвиток фізичних якостей та здібностей.

З метою профілактики травматизму на кожному уроці слід звертати увагу на правила безпеки життєдіяльності під час занять гирьовим спортом (рекомендована вага гирі для учнів 9 класу до 8 кг). Можливий диференційований поділ класу на групи для роботи на станціях з різним силовим навантаженням (дівчата займаються вправами з обтяженнями із врахуванням особливостей жіночого організму).

Після вивчення модуля у кожному навчальному році учні/учениці складають випробування (навчальні нормативи) для контролю якості розвитку фізичних якостей та здібностей особистості.

1 рік вивчення (9 клас)

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<i>Теоретичні відомості</i>	
Знаннєвий компонент Учень, учениця: характеризує гирьовий спорт та вправи з гирями; називає: основні поняття та терміни гирьового спорту; класифікацію фізичних вправ з обтяженнями; характеризує: вплив занять з обтяженнями на організм	Характеристика гирьового спорту та вправ з гирями. Основні поняття та терміни. Вплив занять з обтяженнями на організм школяра/школярки. Особливості жіночого організму. Класифікація фізичних вправ з обтяженнями.

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
учня/учениці; особливості жіночого організму; фізичні якості, що розвиваються на заняттях з обтяженнями; Ціннісний компонент дотримується правил безпеки і під час занять гирьовим спортом	Засади розвитку фізичних якостей. Матеріально-технічне забезпечення занять з гирьового спорту. Правила безпеки під час занять з обтяженнями
Спеціальна фізична підготовка	
Діяльнісний компонент Учень: виконує: підтягування на перекладині; згинання та розгинання рук в упорі лежачи; згинання та розгинання рук із гирею у ліктьових суглобах, лікті догори; колові рухи тулубом з гирею за головою стоячи ноги нарізно; колові рухи з гирею в руках; «пуловер» (лежачи на лаві, в руках гиря – переміщення ваги за голову та повернення назад); нахили в боки, гиря за головою (в опущених руках); переміщення гирі за голову та повернення назад лежачи на лаві. Учениця: виконує: колові рухи з гирею в руках; нахили в боки, гиря в опущених руках Учень, учениця: утримує гирі в опущених руках	Силкові вправи (підтягування на перекладині; згинання та розгинання рук в упорі лежачи). Спеціально-допоміжні вправи з гирями вагою до 8 кг загального призначення. Оригінальні вправи з гирями. Кетлебелхолд (утримання гирі).

Орієнтовні навчальні нормативи

Рік вивчення	Навчальні нормативи		Рівень компетентності			
			низький	середній	достатній	високий
1 рік вивчення	Підтягування у висі, разів	Хл.	до 3	3	7	10
	Підтягування у висі лежачи, разів	Дівч.	до 5	5	15	18
	Згинання та розгинання рук в упорі лежачи, разів	Хл.	до 5	10	15	20
		Дівч.	до 4	7	10	13

Обладнання та інвентар, потрібні для вивчення модуля «Вправи з гирями»

№ пор.	Обладнання та інвентар	Кількість, шт.
1	Перекладина	1
2	Поміст	5
3	Гиря вагою 8 кг	10
4	Лави гімнастична	1

5	Ємність для магnezії	1
6	Пристосування для збереження гир	1

Автори: В.Г. Гусєв, Є. І.Петрушевський

Варіативний модуль ГАНДБОЛ

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Матеріал варіативного модуля «Гандбол» спрямований на збереження і зміцнення здоров'я, розвиток фізичних якостей та підвищення рівня фізичної підготовленості молодого покоління і є стратегічним завданням розвитку сучасного суспільства, ефективними засобами реалізації яких є спортивні та рухливі ігри. Під час складання модуля було враховано вікові, анатомо-фізіологічні та статеві особливості учнів/учениць; визначено пріоритетні завдання щодо рівня загальноосвітньої підготовки, безперервності та наступності вивчення.

Основна мета модуля – формування фізичного, духовного та соціального здоров'я учнів/учениць; підвищення їх рівня фізичної підготовленості; розвиток основних фізичних якостей; навчання техніки рухових дій; опанування гандболом як базовим модулем.

Вивчення гандболу має сприяти формуванню стійкого інтересу до предмету фізична культура в цілому та гри у гандбол зокрема, орієнтації учнів/учениць на допрофільне (8–9 класи) вивчення та обрання в подальшому спортивного профілю навчання в старших класах. Ігрові ситуації розвивають у дитини силові, швидкісні і координаційні якості, а також учні/учениці вчать думати, працювати, творити, набувати досвід в різних ігрових (життєвих) ситуаціях.

2 рік вивчення

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<i>Теоретичні відомості</i>	
Знаннєвий компонент Учень, учениця: розкриває: місце українського гандболу на сучасному етапі розвитку європейського спорту; правила призначення штрафного та вільного кидка; обґрунтовує склад команди та призначення гравців; Ціннісний компонент дотримується правил безпеки на ігровому майданчику та правил гри	Місце українського гандболу на сучасному етапі розвитку європейського спорту. Амплуа гравців нападу та захисту. Значення штрафного та вільного кидка. Порушення правил гри. Покарання гравців. Попередження спортивного травматизму. Правила безпечної поведінки на ігровому майданчику
<i>Техніко-тактична підготовка</i>	
Знаннєвий та діяльнісний компонент Учень, учениця: знає та виконує: різноманітні пересування в нападі та захисті (з м'ячем і без м'яча); ловіння та передачу м'яча вивченим способом на місці та в русі; кидки м'яча правою й лівою рукою з місця та в стрибку; володіє умінням виконувати штрафний та вільний кидки;	Способи пересування гравців по майданчику в нападі та захисті. Пересування гравців без м'яча. Ловіння м'яча двома руками знизу, на рівні грудей, зверху. Передача з-за голови та від плеча на місці та в русі.

<p>застосовує навички гри воротаря; бере участь в ігрових вправах та навчальній грі за спрощеними правилами</p>	<p>Передача в русі парами зі зміною місць. Різноманітні передачі з різною траєкторією руху м'яча. Перехват м'яча під час передачі. Кидки правою й лівою рукою зверху з замахом з місця та в русі. Кидки по воротах. Штрафний і вільний кидки з опорного положення. Гра воротаря. Сійка та переміщення у воротах. Відбивання м'ячів однією та двома руками. Ігрова вправа 2 × 1; 2 × 2. Навчальна гра за спрощеними правилами</p>
--	--

3 рік вивчення

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<i>Теоретичні відомості</i>	
<p>Знаннєвий компонент Учень, учениця: характеризує досягнення українських гандбольних команд; володіє: знаннями індивідуальних і групових тактичних дій; правил організації змагань; застосовує: спеціальні підготовчі вправи гандболіста; Ціннісний компонент дотримується правил безпеки на ігровому майданчику</p>	<p>Досягнення українських гандболістів. Правила змагань та організація суддівства з гандболу. Індивідуальні й групові тактичні дії. Значення спеціальної фізичної підготовки гандболістів</p>
<i>Техніко-тактична підготовка</i>	
<p>Ціннісний та діяльнісний компонент Учень, учениця: володіє: стійкими навичками пересування в нападі та захисті; передачі та веденні м'яча; прийомами, що відволікають увагу суперника; здійснює перехват м'яча, ловіння м'яча, що котиться; виконує: заслони; штрафний 7-метровий кидок, кидок «хльостом»; уміє правильно обирати позицію у воротах для відбивання атаки; застосовує: різноманітні способи переміщень та зупинок; навички гри воротаря у навчальній грі; бере участь в ігрових вправах та навчальній грі за спрощеними правилами</p>	<p>Пересування гравців. Способи пересування в нападі та захисті. Передача і ловіння м'яча при зустрічному русі. Ловіння м'яча, що котиться. Ведення м'яча з різною амплітудою відскоку. Кидок м'яча на дальність. Персональний захист. Дії, що відволікають увагу суперника. Фінт на передачу, фінт переміщенням в одну сторону, а вихід і кидок — в іншу. Обманні рухи з відхиленням вправо, вліво. Заслони. Внутрішній і зовнішній для виходу партнера на атаку. Вихід з-під заслонів. Кидок «хльостом» з опорного положення. Штрафний кидок.</p>

	<p>Різноманітні позиції воротаря під час відбивання кидків. Техніка відбивання м'ячів. Випади воротаря на кидки у нижні кути воріт. Командні дії. Амплуа «лінійного». Навчальна гра</p>
--	---

4 рік вивчення

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<i>Теоретичні відомості</i>	
<p>Знаннєвий компонент Учень, учениця: характеризує: особливості фізичної підготовки гандболістів; вплив занять гандболом на основні системи та функції організму; вправи, які сприяють профілактиці травматизму юних гандболістів; знає правила самоконтролю та безпеки під час виконання фізичних вправ; Ціннісний компонент дотримується правил безпеки на ігровому майданчику</p>	<p>Особливості фізичної підготовки гандболістів з урахуванням віку і статі. Розвиток основних фізичних якостей юних гандболістів. Організація командних дій. Правила контролю та самоконтролю під час занять гандболом. Профілактика спортивного травматизму, правила надання домедичної допомоги при травмах</p>
<i>Техніко-тактична підготовка</i>	
<p>Знаннєвий та діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: ведення, ловіння та передачу м'яча в русі різними способами залежно від ігрової ситуації; кидки з 1–2–3 кроків та в стрибку; здійснює: перехват м'яча; взаємодію з воротарем; блокування суперника; бере участь у командних діях під час нападу та в захисті; застосовує обманні дії (фінти) під час навчальної гри</p>	<p>Передача і ловіння м'яча в трійках з паралельним пересуванням, схресний рух, рух вісімкою, передача і ловіння м'яча з відскоком від підлоги. Кистьова, скрита передача м'яча. Кидки м'яча в опорному положенні з відхиленням тулуба, з 1–2–3 кроків, кидки в падінні. Вільний кидок. Кидок з відскоком від підлоги. Блокування гравця тулубом. Перехват м'яча під час передачі, блокування кидків. Змішаний захист. Взаємодія воротаря із захисником. Кидок на дальність. Командні дії в нападі та захисті. Навчальна гра.</p>

5 рік вивчення

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<i>Теоретичні відомості</i>	
<p>Знаннєвий компонент Учень, учениця: характеризує систему ведення гри в нападі (швидкий відрив) та захисті (зонна та персональна опіка);</p>	<p>Система ведення гри у нападі та захисті. Тактико-технічна підготовка</p>

<p>володіє знаннями з тактико-технічної підготовки гандболістів; називає: основні положення організації та проведення змагань; знає роботу секретаріату; Ціннісний та діяльнісний компонент організовує самостійні заняття та змагання з гандболу; дотримується: правил гри; вимог правил безпеки та самоконтролю за фізичним навантаженням</p>	<p>гандболістів. Основні засади організації змагань та правил суддівства. Робота секретаріату. Методика проведення самостійних занять з гандболу. Профілактика травматизму під час занять гандболом</p>
--	---

Техніко-тактична підготовка

<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: ведення, ловіння та передачу м'яча з максимальною швидкістю та під час активного опору суперника; кидки м'яча зігнутою рукою з опорного положення, в стрибку та з активним опором суперника; застосовує: персональний та позиційний захист; підстраховку в захисті; володіє: діями, що відволікають увагу суперника; тактикою гри воротаря; здійснює: вибір місця згідно з ігровою ситуацією; самоконтроль за станом фізичного навантаження; визначає напрямок можливого удару; бере участь в ігрових вправах та навчальній грі; Ціннісний компонент дотримується правил гри та вимог безпеки під час занять</p>	<p>Ведення, передача та ловіння м'яча у трійках, рух вісімкою, кидки з опорного положення та в русі під час активного опору суперника. Персональний та позиційний захист. Підстраховка, підсилення в захисті. Тактичні дії у захисті та нападі. Напад контратакою, позиційний напад. Взаємодія гравців у нападі. Вихід на вільне місце. Вихід на м'яч з виконанням дій, що відволікають увагу суперника (фінти). Виконання кидків м'яча із закритих позицій. Тактика гри воротаря. Визначення напрямку можливої атаки. Взаємодія із захисниками. Корегування діями захисників. Взаємодія гравців під час нападу «швидкий прорив (контратака)» 2 × 4; 3 × 3. Командні дії у захисті Навчальна та двостороння гра</p>
---	--

Орієнтовні навчальні нормативи

Рік вивчення	Навчальні нормативи	Рівень компетентності				
		низький	середній	Достатній	Високий	
2 рік вивчення	Передача (кидок) гандбольного м'яча на дальність (м)	Хл.	До 12	12	14	15
		Дівч.	До 10	10	11	13
	Передачі м'яча в стіну з відстані 3 м (кількість передач за 30 с)	Хл.	До 8	8	10	13
		Дівч.	До 6	6	8	10
3 рік вивчення	Передача (кидок) гандбольного м'яча на дальність (м)	Хл.	До 13	13	15	16
		Дівч.	До 11	11	12	14

Рік вивчення	Навчальні нормативи		Рівень компетентності			
			низький	середній	Достатній	Високий
	Передачі м'яча в стіну з відстані 3 м (кількість передач за 30 с)	Хл.	До 10	10	12	15
		Дівч.	До 8	8	10	12
	Штрафний кидок з відстані 7 м у визначену половину воріт (з 5-ти спроб, кількість влучних кидків)	Хл.	1	2	3	4
		Дівч.	Жодного влучного кидка	1	2	3
4 рік вивчення	Передача (кидок) гандбольного м'яча на дальність (м)	Хл.	До 14	14	16	17
		Дівч.	До 12	12	13	15
	Передачі м'яча в стіну з відстані 3 м (кількість передач за 30 с)	Хл.	До 14	14	15	17
		Дівч.	До 10	10	12	13
Штрафний кидок з відстані 7 м у визначений кут воріт (з 5-ти спроб, кількість влучних кидків)	Хл.	1	2	3	4	
	Дівч.	Жодного влучного кидка	1	2	3	
5 рік вивчення	Передачі м'яча в стіну з відстані 3 м (кількість передач за 30 с)	Хл.	До 16	16	17	18
		Дівч.	До 14	14	15	16
	Штрафний кидок з відстані 7 м у визначену вчителем зону воріт (з 5-ти спроб, кількість влучних кидків)	Хл.	1	2	3	4
		Дівч.	Жодного влучного кидка	1	2	3
	Кидки м'яча з відстані 6 м в нижні кути воріт (з 5-ти спроб, кількість влучних кидків)	Хл.	1	2	3	4
		Дівч.	Жодного влучного кидка	1	2	3

Обладнання, потрібне для вивчення модуля «Гандбол»
(За наявності одного гандбольного майданчику з відповідною розміткою)

№ пор.	Обладнання	Кількість, шт.
1	Гандбольні ворота	2
2	М'яч гандбольний	15
3	М'яч гумовий, середній	10
4	М'яч гумовий, малий	10
5	Стійка для відпрацювання техніки пересування	6
6	Мішень для відпрацювання влучності кидків	3
7	Фішка конусна для відпрацювання техніки кидків	4

Автори: С. М. Чешейко, Н. С. Кравченко, Л. А. Галенко

Варіативний модуль ГІМНАСТИКА

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Варіативний модуль «Гімнастика» складається з таких розділів: зміст навчального матеріалу, очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць, орієнтовні навчальні нормативи та перелік обладнання.

До розділу «Зміст навчального матеріалу» внесено теоретичні відомості, спеціальну фізичну підготовку, вправи, які виконуються на гімнастичних приладах: на колоді, брусах та перекладині, вправи з акробатики, опорного стрибку, крім цього внесено вправи лазіння по канату, стрибки зі скакалкою, орієнтовні навчальні нормативи та перелік обладнання.

Розділ «Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць» зорієнтований на якісне засвоєння знань, умінь та навичок поданого матеріалу.

У змісті навчального матеріалу з акробатики подано лише нові елементи. У залікову комбінацію елементів акробатичних вправ при цьому включено елементи, що вивчалися в попередні роки.

Навчаючи акробатичних комбінацій, опорних стрибків, вправ на рівновагу і вправ на брусах та перекладині (виси та упори), учитель може використовувати запропоновані комбінації, а може складати комбінації самостійно, зважаючи на наявну матеріально-технічну базу та гімнастичне обладнання. Під час складання контрольних нормативів з цих видів програми оцінюється техніка засвоєння елементів, які входять до акробатичної комбінації (правильність виконання 3–5 елементів), ступінь оволодіння технікою виконання опорного стрибка (правильність виконання розбігу, настрибування на міст, якісне виконання стрибка та приземлення), засвоєння комбінацій для рівноваги і висів та упорів, подолання довжини канату.

Під час навчання акробатичних вправ, лазіння по канату, опорних стрибків слід забезпечити страхування учнів/учениць. З метою профілактики травматизму на кожному уроці доцільно проводити спеціально-розвивальні та підвідні вправи до кожного гімнастичного елементу чи вправи.

Після вивчення модуля у кожному навчальному році учні/учениці складають випробування (навчальні нормативи) для контролю якості засвоєння гімнастичних вправ та комбінацій.

2 рік вивчення

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<i>Теоретичні відомості</i>	
Знаннєвий компонент Учень, учениця: наводить приклади естетичного виховання у процесі занять фізичними вправами; пояснює значення корегувальної гімнастики для формування постави; характеризує історію розвитку гімнастики в Україні; Ціннісний компонент дотримується правил безпеки під час занять гімнастичними вправами	Історія розвитку гімнастики в Україні. Значення корегувальної гімнастики для формування постави. Естетичне виховання у процесі занять фізичними вправами. Правила безпеки під час занять гімнастичними вправами.
<i>Спеціальна фізична підготовка</i>	
Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: стройові вправи і прийоми;	<i>Стройові вправи і прийоми;</i>

загальнорозвивальні вправи: з гантелями, еспандерами; з предметами збільшеної ваги; у парах; підстрибування вгору з упору присівши; стрибки у присіді, пересуваючись у різні боки, танцювальні кроки	<i>вправи з предметами; підстрибування вгору з упору присівши; різновиди стрибків;</i> <i>танцювальні кроки</i>
Стрибки	
Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: опорні стрибки через козла в ширину висотою 85–100 см (хлопці – способом «зігнувши ноги»; дівчата – з настрибуванням в упор присівши і зіскоком вигнувшись та способом «ноги нарізно»); стрибки зі скакалкою	<i>Опорний стрибок через гімнастичного козла (хлопці – способом «зігнувши ноги»; дівчата – з настрибуванням в упор присівши і зіскоком вигнувшись та способом «ноги нарізно»); стрибки зі скакалкою</i>
Лазіння	
Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує лазіння по канату в три прийоми	<i>Лазіння по вертикальному канату</i>
Рівновага	
Діяльнісний компонент Учениця: виконує зв'язку елементів – вхід з додатковою опорою на середину колоди – стійка на носках, руки на пояс – 2–3 кроки на носках – поворот кругом, руки в сторони – мах лівою ногою, сплеск у долоні під нею – мах правою ногою, сплеск у долоні під нею – махом лівою (правою) поворот праворуч (ліворуч) на 90° – упор присівши на лівій (правій) – стійка ноги нарізно, руки в сторони – упор присівши на правій (лівій) – поворот направо (наліво) у положенні випаду, руки в сторони – стійка на носках – 2–3 швидких кроки вперед – зіскок вигнувшись; Ціннісний компонент застосовує самострахування під час виконання гімнастичних вправ	Дівчата <i>Вправи з рівноваги (колода, висота 100–105 см)</i>
Акробатика	
Діяльнісний компонент Учень: виконує: орієнтовні комбінації елементів вправ: в. п. – старт плавця – довгий перекид уперед – перекид уперед – перекид назад – перекатом назад стійка на лопатках – перехід у положення лежачи на спині – «міст» – перехід в упор присівши – о.с. Учениця: виконує: орієнтовні комбінації елементів вправ: в. п. – о. с. – напівшпагат, руки в	Хлопці: – стійка на голові і руках (з допомогою); – стійка плавця, довгий перекид уперед. Дівчата: – напівшпагат із різними положенням рук і з різних вихідних положень

<p>сторони – стійка на колінах – стрибком упор присівши – два перекиди вперед – перекатом назад стійка на лопатках – перекатом уперед упор присівши – перекид назад – випрямитися – «міст» (з допомогою) – перехід в упор присівши – о. с.</p>	
Виси та упори	
<p>Діяльнісний компонент Учень: виконує: <i>вправи на паралельних брусах (низьких):</i> орієнтовну комбінацію елементів вправ: упор на брус з опорою ногами – махом вперед сід «ноги нарізно» – сід на стегні – перехват лівою (правою) – зіскок з поворотом на 180° з утриманням о.с.; <i>вправи на перекладині (низькій та високій):</i> орієнтовну комбінацію елементів вправ: вис стоячи – махом однієї і поштовхом другої підйом переверотом в упор – перемах правою – спад у вис завісом – підйом завісом у сід верхом – перемах правою назад – зіскок із поворотом на 90° – о. с.; підтягування у висі на високій перекладині; згинання та розгинання рук в упорі від підлоги.</p> <p>Діяльнісний компонент Учениця: виконує: <i>вправи на різновисоких брусах та низькій перекладині:</i> орієнтовну комбінацію елементів вправ: вис стоячи – махом однієї і поштовхом другої вис вигнувшись з опорою ногами на верхню – махом однієї і поштовхом другої перехід в упор на нижній – перехватом рук за верхню жердину поворот у вис лежачи – вис присівши – вис – з розмахування вигинами вис лежачи – сід на лівому (правому) стегні – зіскок з поворотом на 90°; підтягування у висі лежачи (перекладина висотою 95 см); згинання та розгинання рук в упорі лежачи від підлоги</p>	<p>Хлопці: <i>вправи на паралельних брусах (низьких):</i> махи в упорі;</p> <p><i>вправи на перекладині (низькій та високій):</i> перемах правою; спад у вис завісом; підйом завісом у сід верхом; перемах правою назад; зіскок із поворотом на 90°.</p> <p>Дівчата: <i>вправи на різновисоких брусах та низькій перекладині (висота 95 см):</i> розмахування у висі на верхній жердині; вис присівши; вис лежачи; махом однієї і поштовхом другої від верхньої жердини перехід в упор на нижню; сід на лівому(правому) стегні; зіскок з поворотом на 90°</p>

3 рік вивчення

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
Теоретичні відомості	
<p>Знаннєвий компонент Учень, учениця: характеризує розвиток гімнастики в Україні; Ціннісний компонент дотримується правил безпеки під час занять гімнастичними вправами</p>	<p>Розвиток гімнастики в Україні на сучасному етапі. Роль гнучкості та м'язової сили в оволодінні руховими діями.</p>

<p>Ціннісний компонент усвідомлює, що «Гімнастика» є важливим засобом підвищення соціальної активності людей, задоволення їх моральних запитів тощо;</p>	<p>Правила безпеки</p>
<p>Спеціальна фізична підготовка</p>	
<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: стройові вправи і прийоми; загальнорозвивальні вправи з предметами (скакалка, гімнастична палиця, гумові джгути, набивні м'ячі) та без предметів; перетягування каната; вправи для формування та корекції постави; комплекси ритмічної гімнастики; танцювальні вправи</p>	<p><i>Стройові вправи і прийоми, загальнорозвивальні вправи з предметами та без предметів; перетягування каната; вправи для формування та корекції постави; ритмічна гімнастика; танцювальні вправи</i></p>
<p>Стрибки</p>	
<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: опорні стрибки способом «ноги нарізно», «зігнувши ноги» (козел у довжину, висота 90–105 см); стрибки через скакалку</p>	<p><i>Опорні стрибки; стрибки через скакалку</i></p>
<p>Лазіння</p>	
<p>Діяльнісний компонент Учень: виконує лазіння по канату у два чи три прийоми</p>	<p>Хлопці: <i>лазіння по вертикальному канату</i></p>
<p>Рівновага</p>	
<p>Діяльнісний компонент Учениця: виконує: зв'язку елементів: вхід з додатковою опорою на кінець колоди – стійка на носках, руки в сторони – 2–3 кроки на носках – мах правою (лівою), руки вперед – мах лівою (правою), руки вперед – поворот кругом на носках у напівприсіді, руки в сторони – 2 стрибки зі зміною положення ніг – крок правою(лівою) – упор стоячи на лівому (правому) коліні, хват за колоду – праву (ліву) ногу вниз – махом правої (лівої) зіскок. Ціннісний компонент застосовує самострахування під час виконання гімнастичних вправ;</p>	<p>Дівчата: <i>вправи у стані рівноваги (колода, висота 105–110 см)</i></p>
<p>Акробатика</p>	
<p>Діяльнісний компонент Учень: виконує: орієнтовну комбінацію елементів вправ: в. п. – стійка на голові і руках (з допомогою) – упор присівши – перекид</p>	<p>Хлопці: <i>– стійка на долонях з опорою на стіну; – перекид назад в упор стоячи ноги</i></p>

<p>уперед – довгий перекид уперед – перекид назад в упор стоячи ноги нарізно – стрибок в о. с.</p> <p>Учениця: виконує: орієнтовну комбінацію елементів вправ: в. п. – о. с. – два перекиди вперед – перекатом назад стійка на лопатках – перекатом уперед упор присівши – перекид назад у напівшагат, руки в сторони – стійка на колінах – стрибок в упор присівши – випрямитися – «міст» (з допомогою) – перехід в упор присівши – о. с.</p>	<p><i>нарізно.</i></p> <p>Дівчата: – стійка на долонях з опорою на стіну; – перекид назад у напівшагат</p>
---	---

Виси та упори

<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: орієнтовну комбінацію елементів вправ: вихід в упор поштовхом двома – махом вперед сід «ноги нарізно» – перемах правою (лівою) – сід на стегні – зіскок з поворотом на 180° з утриманням о. с.; виконує: орієнтовну комбінацію елементів вправ: вис стоячи – підйом переворотом в упор поштовхом двома – перемах правою – спад у вис завісом – підйом завісом у сід верхом – перемах правою назад – зіскок із поворотом на 90° – о. с.; підтягування у висі на високій перекладині; згинання та розгинання рук в упорі від підлоги.</p> <p>Ціннісний компонент застосовує самострахування під час виконання гімнастичних вправ</p> <p>Діяльнісний компонент Учениця: виконує: орієнтовну комбінацію елементів вправ: махом однієї та поштовхом другої підйом переворотом в упор на нижній жердині – перехватом рук за верхню жердину поворот у вис лежачи – сід на правому (лівому) стегні, тримаючись правою (лівою) рукою за верхню жердину, ліва (права) рука в сторону – тримаючись зворотним хватом лівої (правої) руки, зіскок з поворотом на 180° – о. с. підтягування у висі лежачи на низькій перекладині; згинання та розгинання рук в упорі лежачи;</p> <p>Ціннісний компонент застосовує самострахування під час виконання гімнастичних вправ</p>	<p>Хлопці: <i>вправи на паралельних брусах (низьких):</i> вихід в упор поштовхом двома; перемах правою (лівою) в сід на стегні; <i>на перекладині (високій та низькій):</i> підйом переворотом в упор поштовхом двома.</p> <p>Дівчата: <i>вправи на різновисоких брусах та низькій перекладині (висота 95 см):</i> – махом однієї та поштовхом другої підйом переворотом в упор на нижній жердині; – з сиду на стегні зіскок з поворотом на 180°</p>
---	--

4 рік вивчення

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
---	------------------------------------

Теоретичні відомості	
<p>Знансвий компонент Учень, учениця: наводить приклади та характеризує різновиди гімнастики, що культивуються в Україні; пояснює значення самострахування під час виконання фізичних вправ; Ціннісний компонент дотримується правил безпеки під час занять гімнастичними вправами</p>	<p>Різновиди гімнастики, що культивуються в Україні. Страхування під час виконання фізичних вправ. Правила безпеки під час занять гімнастичними вправами</p>
Спеціальна фізична підготовка	
<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: <i>стройові вправи і прийоми; повороти в русі; перешикування; загальнорозвивальні вправи в парах, з гімнастичними лавами, з набивними м'ячами; перетягування каната; елементи ритмічної, художньої гімнастики; танцювальні вправи; вправи для розвитку гнучкості та сили</i></p>	<p><i>Стройові вправи і прийоми, повороти в русі; загальнорозвивальні вправи; перетягування каната; елементи ритмічної, художньої гімнастики; танцювальні вправи; вправи для розвитку гнучкості та сили</i></p>
Стрибки	
<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: <i>опорні стрибки через козла висотою 100–110 см (хлопці – у довжину способом «ноги нарізно»; дівчата – в ширину способом «ноги нарізно»); стрибки через скакалку</i></p>	<p><i>Опорні стрибки;</i> <i>стрибки через скакалку</i></p>
Лазіння	
<p>Діяльнісний компонент Учень: виконує <i>лазіння по канату в два прийоми</i></p>	<p>Хлопці: <i>лазіння по вертикальному канату</i></p>
Рівновага	
<p>Діяльнісний компонент Учениця: виконує: <i>зв'язку елементів – вхід з додатковою опорою на кінець колоди – руки в сторони – перемінний крок з правої, коло руками вниз – перемінний крок з лівої, коло руками вниз – мах правою, руки вперед – поворот кругом на носках у напівприсіді, руки в сторони – 2 стрибки зі зміною положення ніг – крок правою – упор стоячи на лівому коліні, хват руками за колоду – праву ногу вниз – махом правої зіскок вигнувшись</i></p>	<p>Дівчата: <i>вправи у стані рівноваги (колода – висота 110 см), перемінний крок</i></p>
Акробатика	

<p>Діяльнісний компонент Учень: виконує: орієнтовні комбінації елементів вправ: в. п. – о. с. – стійка на голові і руках – упор присівши – перекид уперед – довгий перекид уперед – перекид назад в упор стоячи ноги нарізно – стрибок в о.с Учениця: виконує: орієнтовні комбінації елементів вправ: рівновага на одній нозі, руки в сторони – упор присівши – 2 перекиди вперед – перекатом назад стійка на лопатках – перекатом уперед упор присівши – перекид назад у напівшапат, руки в сторони – стійка на колінах – стрибок в упор присівши – випрямитися – «міст» (з допомогою) – перехід в упор присівши – о. с.</p>	<p>Хлопці: <i>стійка на руках</i> (з допомогою);</p> <p>Дівчата: <i>рівновага на одній нозі</i></p>
--	--

Виси та упори

<p>Діяльнісний компонент Учень: виконує: орієнтовну комбінацію елементів вправ: упор на передпліччі – махом уперед, сід ноги нарізно – перемах у середину – мах назад – зіскок – о. с. виконує: орієнтовну комбінацію елементів вправ: вис стоячи – підйом переворотом в упор поштовхом двома – перемах правою – спад у вис завісом – вис на підколінках – вис зігнувшись – вис вигнувшись – вис на підколінках – через стійку на руках опускання в упор присівши – о. с. підтягування у висі на високій перекладині; згинання та розгинання рук в упорі від підлоги. Учениця: виконує: орієнтовну комбінацію елементів вправ: вис на верхній – з розмахування вигинами вис присівши – поштовхом двома упор на верхній – спад у вис лежачи – сід на правому (лівому) стегні, тримаючись правою (лівою) рукою за верхню жердину, ліва (права) рука в сторону – тримаючись зворотним хватом лівої (правої) руки, зіскок з поворотом на 180° – о. с.; підтягування у висі лежачи; згинання та розгинання рук в упорі лежачи</p>	<p>Хлопці: <i>вправи на паралельних брусах:</i> з упору на передпліччях махом уперед, сід ноги нарізно; з сиду ноги нарізно перемах у середину; махом назад – зіскок; <i>вправи на низькій перекладині:</i> – вис на підколінках; – вис зігнувшись; – вис вигнувшись; – опускання в упор присівши через стійку на руках.</p> <p>Дівчата: <i>вправи на різновисоких брусах та низькій перекладині (висота 95 см):</i> з вису присівши поштовхом двома упор на верхній жердині</p>
---	--

5 рік вивчення

<p style="text-align: center;">Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць</p>	<p style="text-align: center;">Зміст навчального матеріалу</p>
<p><i>Теоретичні відомості</i></p>	
<p>Знаннєвий компонент Учень, учениця: характеризує гімнастику, як засіб розвитку</p>	<p>Оптимальний руховий режим. Розвиток фізичних якостей засобами</p>

фізичних якостей; визначає оптимальний руховий режим; Ціннісний компонент дотримується правил безпеки під час занять гімнастичними вправами	гімнастики. Профілактика травматизму під час занять гімнастикою. Правила безпеки під час занять гімнастичними вправами
Спеціальна фізична підготовка	
Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: стройові вправи і прийоми; загальнорозвивальні вправи; вправи для формування та корекції постави; вправи з подоланням власної ваги та ваги партнера; вправи для розвитку гнучкості; вправи на координацію рухів; елементи ритмічної гімнастики, хореографії, аеробіки	<i>Стройові вправи і прийоми;</i> <i>загальнорозвивальні вправи з предметами та без предметів;</i> <i>вправи для формування та корекції постави;</i> <i>вправи з подоланням власної ваги та ваги партнера;</i> <i>вправи для розвитку гнучкості;</i> <i>вправи на координацію рухів;</i> <i>елементи ритмічної гімнастики, хореографії, аеробіки</i>
Стрибки	
Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: опорні стрибки (хлопці – стрибок через гімнастичного козла в довжину висотою 105–115 см способом «ноги нарізно»; дівчата – стрибок у присід – зіскок вигнувшись через гімнастичного коня чи козла в ширину висотою 100–110 см); стрибки через скакалку	<i>Опорні стрибки;</i> <i>стрибки через скакалку</i>
Лазіння	
Діяльнісний компонент Учень: виконує лазіння по канату без допомоги ніг	Хлопці: <i>лазіння по вертикальному канату</i>
Рівновага	
Діяльнісний компонент Учениця: виконує: зв'язку елементів: вхід з додатковою опорою на кінець колоди – руки в сторони – перемінний крок з правої, коло руками вниз – перемінний крок з лівої, коло руками вниз – мах правою, руки вперед – поворот кругом на носках у напівприсіді, руки в сторони – 2 стрибки зі зміною положення ніг – поворот направо (наліво) – зіскок вигнувшись ноги нарізно	Дівчата: <i>вправи у стані рівноваги, вивчені у попередніх класах (колода, висота 110 см)</i>
Акробатика	
Діяльнісний компонент Учень:	Хлопці:

<p>виконує: орієнтовні комбінації елементів вправ: в. п. – о. с. – переворот в сторону – поворот на 90° – стійка на руках (з допомогою) – упор присівши – перекид уперед – довгий перекид уперед – перекид назад в упор стоячи ноги нарізно – стрибок в о. с.;</p> <p>Учениця: виконує: орієнтовні комбінації елементів вправ: переворот в сторону – поворот на 90° – в. п. – о. с. – упор присівши – два перекиди уперед – перекатом назад стійка на лопатках – перекатом уперед упор присівши – перекид назад у напівшагат, руки в сторони – стійка на колінах – стрибок в упор присівши – випрямитися – «міст» нахилом назад (з допомогою) – о. с. з «мосту» (з допомогою)</p>	<p><i>переворот у сторону;</i></p> <p>Дівчата: «міст» нахилом назад (з допомогою); встати з «моста», переворот у сторону.</p>
Виси та упори	
<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: комбінації елементів вправ вивчених у попередніх класах; орієнтовні комбінації елементів вправ: із вису підйом силою або переворотом в упор – махом назад зіскок, руки в сторони – о.с.; підтягування у висі на високій перекладині; згинання та розгинання рук в упорі лежачи</p> <p>Учениця: виконує: орієнтовні комбінації елементів вправ, вивчених у попередніх класах; підтягування у висі лежачи; згинання та розгинання рук в упорі лежачи</p>	<p>Хлопці: <i>вправи на паралельних брусах:</i> згинання і розгинання рук в упорі на брусах; <i>вправи на перекладині:</i> підйом силою; підйом переворотом в упор.</p> <p>Дівчата: <i>вправи на різновисоких брусах та низькій перекладині (висота 95 см)</i></p>

Орієнтовні навчальні нормативи для оцінювання розвитку фізичних якостей

Рік вивчення	Навчальні нормативи		Рівень компетентності			
			низький	середній	достатній	Високий
2 рік вивчення	Підтягування (кількість разів)	Хл. у висі	до 2	2	4	5
		Дівч. у висі лежачи	до 4	4	8	12
	Згинання та розгинання рук в упорі лежачи (кількість разів)	Хл. від підлоги	до 6	6	10	14
		Дівч. від лави	до 5	5	7	9
	Нахил уперед з положення сидячи (см)	Хл.	до 2	2	4	6
		Дівч.	до 6	6	8	11
Піднімання тулуба всід за 30 с	Хл.	до 11	11	19	29	
	Дівч.	до 10	10	18	28	
3 рік вивчення	Підтягування (кількість разів)	Хл. у висі	до 3	3	5	7

Рік вивчення	Навчальні нормативи	Рівень компетентності				
		низький	середній	достатній	Високий	
		Дівч. у висі лежачи	до 5	4	10	15
	Згинання та розгинання рук в упорі лежачи (кількість разів)	Хл. від підлоги	до 9	9	14	18
		Дівч. від лави	до 6	6	9	12
	Нахил уперед з положення сидячи (см)	Хл.	до 2	2	4	7
		Дівч.	до 7	7	9	12
	Піднімання тулуба в сід за 30 с	Хл.	до 12	12	20	30
		Дівч.	до 11	11	19	29
	4 рік вивчення	Підтягування (кількість разів)	Хл. у висі	до 3	3	6
Дівч. у висі лежачи			до 5	5	12	16
Згинання та розгинання рук в упорі лежачи (кількість разів)		Хл. від підлоги	до 10	10	15	20
		Дівч. від лави	до 7	7	10	13
Нахил уперед з положення сидячи (см)		Хл.	до 2	2	5	8
		Дівч.	до 8	8	10	13
Піднімання тулуба в сід за 30 с		Хл.	до 13	13	21	31
		Дівч.	до 12	12	20	30
5 рік вивчення	Підтягування (кількість разів)	Хл. у висі	до 3	3	7	10
		Дівч. у висі лежачи	до 5	5	15	18
	Згинання та розгинання рук в упорі лежачи (кількість разів)	Хл. від підлоги	до 12	12	18	25
		Дівч. від лави	до 8	8	12	15
	Нахил уперед з положення сидячи (см)	Хл.	до 2	2	5	9
		Дівч.	до 9	9	11	14
	Піднімання тулуба в сід за 30 с	Хл.	до 14	14	22	32
		Дівч.	до 13	13	21	31

Обладнання, потрібне для вивчення модуля «Гімнастика»

№ пор.	Обладнання	Кількість, шт.
1	Гімнастичний козел	1
2	Гімнастичний міст	1
3	Гімнастичний мат	6
4	Канат	2
5	Гімнастична лава	6

6	Гімнастична колода	1
7	Перекладина	1
8	Низька колода	1
9	Паралельні бруси	1
10	Різновисокі бруси	1
11	Скакалки	30
12	Гантелі розбірні	10
13	Гімнастичні палиці	30
14	Шведські драбини	8
15	Канат для перетягування	1
16	Ваги	1
17	Еспандери	6
18	Магnezія	Достатня кількість
19	Динамометр	1

Автори:

Мірошніченко О.В., Олексин І.Я., Даварашвілі Ю.О.

Варіативний модуль ГОЛЬФ

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Необхідність створення цієї програми викликана популярністю гольфу у світі та включенням його в програму Олімпійських ігор. Тому цей вид спорту потребує популяризації та розвитку в нашій країні. Навчальна програма з фізичної культури на основі виду спорту - гольф є новою, що раніше не була включена в систему загальної середньої освіти України.

Мета програми є формування фізичної культури учнів, включаючи фізичну культуру здоров'я, фізичну культуру тіла і фізичну культуру рухів. Досягнення мети засвоєння предмета «Фізична культура» має забезпечувати необхідний рівень фізичної досконалості і здоров'я учнів закладів загальної середньої освіти для активного їх включення в різноманітні форми здорового способу життя, використання цінностей фізичної культури для самовиховання, саморозвитку і самореалізації.

Завдання навчальної програми:

1. Формування первинних уявлень про значення занять гольфом для зміцнення здоров'я людини (фізичного, соціального та психологічного), про їх позитивний вплив на розвиток людини (фізичний, інтелектуальний, емоційний, соціальний);

2. Розуміння ролі і значення занять гольфом в формуванні особистісних якостей, в активному включенні в здоровий спосіб життя, зміцненні і збереженні індивідуального здоров'я;

3. Формування первинних навичок здійснення ігрових дій в гольфі, розширення і поглиблення знань про історію, цілі та правила гри;

4. Оволодіння вміннями організувати життєдіяльність, спрямовану на збереження і розвиток здоров'я, за допомогою занять гольфом (розпорядок дня, ранкова зарядка, оздоровчі заходи, загартовування і т. д.);

5. Формування навички систематичного спостереження за своїм фізичним станом, величиною фізичних навантажень, даних моніторингу здоров'я (зростання, маса тіла та ін.),

показників розвитку основних фізичних якостей (сили, швидкості, витривалості, координації, гнучкості).

6. Отримання досвіду організації самостійних систематичних занять гольфом з дотриманням правил техніки безпеки та профілактики травматизму.

Варіативний модуль «Гольф» складається зі змісту навчального матеріалу, очікуваних результатів навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць, орієнтовних навчальних нормативів та переліку обладнання.

Розділ «Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць» зорієнтований на якісне засвоєння знань, умінь та навичок поданого матеріалу.

До розділу «Зміст навчального матеріалу» внесено теоретичні відомості, техніко-тактичну підготовку.

Під час навчання технічних прийомів з гольфу на кожному уроці потрібно використовувати вправи загальної та спеціальної фізичної підготовки, а також дотримуватися методики послідовності навчання різних прийомів техніки гри. Широко використовувати підвідні вправи. Під час навчання рекомендується застосовувати різноманітні вправи ігрового характеру.

Після опанування модуля за кожний навчальний рік, учні/учениці складають випробування (навчальні нормативи) для контролю якості засвоєння технічних прийомів з гольфу.

2 рік вивчення

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<i>Теоретичні відомості</i>	
<p>Знаннєвий компонент Учень, учениця: характеризує гольф у розрізі Олімпійський ігор; характеризує основні терміни в гольфі пояснює санітарно-гігієнічні вимоги до спортивної форми та інвентарю; визначає особливості проведення самостійних занять Ціннісний компонент дотримується правил безпеки і поведінки під час гри у гольф та під час змагань</p>	<p>Історія розвитку гольфу, як олімпійського виду спорту Основи гольф термінології Гігієна тіла, одягу, спортивної форми, режиму дня. Значення самостійних занять для фізичного загартування учнів.</p> <p>Поведінка під час змагань Правила безпеки під час занять гольфом</p>
<i>Спеціальна фізична підготовка</i>	

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: прискорення на 5, 10, 15 метрів за зоровим і звуковим сигналами, «човниковий» біг 4×5 метрів; вправи для розвитку сили м'язів тулуба, плечового пояса та кистей рук, вправи для розвитку гнучкості, спритності, координації рухів; рухливі та народні ігри; володіє навиками ведення гри зі стандартними м'ячами та ключками. Ціннісний компонент свідомо ставиться до власного здоров'я</p>	<p>Спеціальні фізичні вправи та рухливі ігри з елементами гольфу. Гра у гольф за спрощеними правилами</p>
<i>Техніко-тактична підготовка</i>	
<p>Знансвий та діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: вправи для корекції та формування постави з ключками або гімнастичними палками; удари ключками I7 та I6. володіє: елементами гри SNAG; технікою гольфу с ключками I8 та I6; технікою гольфу патт Pt та чіп Pw; застосовує техніку виконання ігрових дій ключками W5, W3, W1; удари з бункера Sw; бере участь: у спортивних іграх SNAG, тренуванні на гольф-симуляторі.</p>	<p>Вправи з ключками. Ігрова практика Sw, Pw, I8, I7 та I6. Спортивні ігри SNAG.</p>

3 рік вивчення

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<i>Теоретичні відомості</i>	

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<p>Знаннєвий компонент Учень, учениця: характеризує Олімпійський принцип «Fair Play», участь країн в Олімпійських іграх та перших Олімпійських чемпіонів з гольфу пояснює значення загартування визначає основні правила гри у гольф та правила поведінки гравців на полі Ціннісний компонент дотримується правил безпеки і поведінки під час гри у гольф та під час змагань</p>	<p>Розвиток гольфу, як олімпійського виду спорту.</p> <p>Засоби загартування Основні правила гри у гольф. Поведінка під час змагань Правила безпеки під час занять гольфом</p>
Спеціальна фізична підготовка	
<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: прискорення з різних вихідних положень на 5, 10, 15, 20 метрів; «човниковий» біг 4×9 метрів; вправи для розвитку сили м'язів тулуба та рук, вправи для розвитку гнучкості, спритності, координації рухів та витривалості; володіє навичками рухливих та народних ігор; спортивними іграми з різноманітними м'ячами. Ціннісний компонент свідомо ставиться до власного здоров'я</p>	<p>Спеціальні фізичні вправи, рухливі та народні ігри. Спортивні ігри Гра у гольф за спрощеними правилами (міні-гольф).</p>
Техніко-тактична підготовка	
<p>Знаннєвий та діяльнісний компонент Учень, учениця:</p> <p>виконує: вправи для корекції та формування постави з ключками або гімнастичними палками; удари ключками I7 та I8.</p> <p>володіє: елементів гри SNAG; технікою гри Pw, I8, I7, I6, технікою патт та чіп удару;</p> <p>застосовує дії ключками W5, W3, W1;</p> <p>удари I5 и W5, удари з важких положень та з бункера Sw;</p> <p>бере участь у спортивних іграх SNAG, тренуванні на гольф-симуляторі.</p>	<p>Вправи з ключками. Ігрова практика Sw, Pw, I8, I7, I6, I5, W5. Спортивні ігри SNAG.</p>

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<i>Теоретичні відомості</i>	
<p>Знаннєвий компонент Учень, учениця: характеризує особливості фізичної підготовки гольфістів, принцип «здобуття перемоги завдяки наполегливим тренуванням, а не за будь-яку ціну»; пояснює засоби протидії травматизму визначає основні засоби самоконтролю, фізичні якості, які розвиваються засобами гри у гольф; Ціннісний компонент дотримується правил безпеки і поведінки під час гри у гольф та під час змагань</p>	<p>Особливості фізичної підготовки гольфістів з урахуванням віку і статі. Запобігання травматизму Контроль та самоконтроль під час занять гольфом. Розвиток фізичних якостей Правила безпеки під час занять гольфом</p>
<i>Спеціальна фізична підготовка</i>	
<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: біг з прискоренням з різних вихідних положень на 5, 10, 15, 20 метрів; вправи для розвитку сили м'язів тулуба та рук (з гантелями), спеціальні вправи для розвитку гнучкості верхнього плечового пояса, черевного преса, спини; вправи на розтягування; вправи для розвитку швидкості, спритності; володіє вмінням застосовувати рухливі ігри з елементами розвитку рівноваги, диференціації м'язових зусиль та кінестетичного відчуття (рухові); Ціннісний компонент свідомо ставиться до власного здоров'я</p>	<p>Спеціальні фізичні вправи, рухливі ігри. Спортивні ігри за спрощеними правилами.</p>
<i>Техніко-тактична підготовка</i>	

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<p>Знаннєвий та діяльнісний компонент Учень, учениця:</p> <p>виконує: вправи для корекції та формування постави з ключками або гімнастичними палками; удари ключками I7 та I6.</p> <p>володіє: технікою патт, чіп та пітч ударів та I8, пітч I7 та I6, ударами I5 та W5;</p> <p>застосовує: удари з важких положень та з бункера Sw, удари з відхиленням м'яча від прямолінійних траєкторій;</p> <p>бере участь: у спортивних іграх SNAG, тренуванні на гольф-симуляторі.</p>	<p>Вправи з ключками. Ігрова практика із застосуванням техніки патта, чіпа, пітч та драйва Pw, I8, I7, I6, I5 та W5.</p> <p>Спортивні ігри SNAG.</p>

5 рік вивчення

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<i>Теоретичні відомості</i>	
<p>Знаннєвий компонент Учень, учениця:</p> <p>характеризує роль та місце українського гольфу на сучасному етапі;</p> <p>пояснює вплив занять фізичними вправами на основні системи та функції організму;</p> <p>визначає основні положення організації та проведення змагань, напрямки роботи секретаріату;</p> <p>Ціннісний компонент усвідомлює, що гра у гольф є важливим засобом підвищення соціальної активності людей, задоволення їх моральних запитів тощо;</p> <p>дотримується правил безпеки і поведінки під час гри у гольф та під час участі у змаганнях.</p>	<p>Розвиток гольфу в Україні.</p> <p>Гармонійний розвиток людини.</p> <p>Основні правила гри у гольф.</p> <p>Організація та проведення шкільних змагань, суддівство.</p> <p>Правила безпеки під час занять гольфом та на гольф-полі.</p>
<i>Спеціальна фізична підготовка</i>	

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: вправи для розвитку швидкісно-силових якостей та витривалості; вправи для розвитку сили м'язів тулуба та рук, вправи для розвитку гнучкості, координації рухів та витривалості; володіє навичками спортивних ігор з різноманітними м'ячами; Ціннісний компонент свідомо ставиться до власного здоров'я</p>	<p>Спеціальні фізичні вправи для розвитку фізичних якостей і функціональних можливостей. Удосконалення техніки виконання рухових дій swing.</p>
<i>Техніко-тактична підготовка</i>	
<p>Знаннєвий та діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: вправи для корекції та формування постави з ключками або гімнастичними палками; ігрові дії ключками W5, W3 и W1, удари з нестандартних положень, ігрові прийоми Pw, I8, I7, I6, I5 и W5. володіє: елементами гри SNAG; технікою гри Pw, I8, I7, I6, технікою патт та чіп ударів; застосовує дії ключками W5, W3, W1; удари I5 и W5, удари з важких положень та з бункера Sw; бере участь: у спортивних іграх - міні-гольф, гольф, тренуванні на гольф-симуляторі.</p>	<p>Вправи з ключками. Ігрові прийоми Pw, I8, I7, I6, I5 и W5. Ігрова практика W3 и W1. Спортивні ігри - міні-гольф, гольф.</p>

**Орієнтовні навчальні нормативи
для оцінювання розвитку фізичних якостей 6 клас**

Показники фізичних якостей	Рівень компетентності			
	низький	середній	достатній	високий

Кидок тенісного м'яча на точність у квадрат 0,5х 0,5 метрів з відстані (3-4-5м), кількість влучень 3х3 разів хлопці дівчата	жодної вдалої спроби	1 1	3 3	4 4
Паттінг з відстані 1,5 метри (5 спроб) хлопці дівчата	жодної вдалої спроби	2 2	3 3	4 4
Чіппінг з відстані 3 метри (5 спроб у стандартну корзину) хлопці дівчата	жодної вдалої спроби	1 1	2 2	3 3
Техніка виконання повного свінгу 5 I (сума балів 3-х спроб) хлопці дівчата	2 1	6 5	9 8	12 11

**Орієнтовні навчальні нормативи
для оцінювання розвитку фізичних якостей 7 клас**

Показники фізичних якостей	Рівень компетентності			
	низький	середній	достатній	високий
Кидок тенісного м'яча на точність у квадрат 0,5х 0,5 метрів з відстані (3-4-5м), кількість влучень 3х3 разів хлопці дівчата	2 1	4 4	5 5	6 6
Паттінг з відстані 2 метри (5 спроб) хлопці дівчата	жодної вдалої спроби	2 2	3 3	4 4
Чіппінг з відстані 4 метри (5 спроб у стандартну корзину) хлопці дівчата	жодної вдалої спроби	1 1	2 2	3 3

Показники фізичних якостей	Рівень компетентності			
	низький	середній	достатній	високий
Кидок тенісного м'яча на точність у квадрат 0,5х 0,5 метрів з відстані (3-4-5м), кількість влучень 3х3 разів хлопці дівчата	2 1	4 4	5 5	6 6
Паттінг з відстані 2 метри (5 спроб) хлопці дівчата	жодної вдалої спроби	2 2	3 3	4 4
Чіппінг з відстані 4 метри (5 спроб у стандартну корзину) хлопці дівчата	жодної вдалої спроби	1 1	2 2	3 3
Техніка виконання повного свінгу 3 I (сума балів 3-х спроб) хлопці дівчата	3 2	7 6	10 9	13 12

**Орієнтовні навчальні нормативи
для оцінювання розвитку фізичних якостей 8 клас**

Показники фізичних якостей	Рівень компетентності			
	низький	середній	достатній	високий
Кидок тенісного м'яча на точність у квадрат 0,5х 0,5 метрів з відстані (3-4-5м), кількість влучень 3х3 разів хлопці дівчата	2 1	5 5	6 6	7 7
Паттінг з відстані 2,5 метри (5 спроб) хлопці дівчата	жодної вдалої спроби	1 1	2 2	3 3

Чіппінг з відстані 5 метрів (5 спроб у стандартну корзину)	хлопці	жодної вдалої спроби	1	2	3
	дівчата		1	2	3
Техніка виконання повного свінгу 5 w (сума балів 3-х спроб)	хлопці	3	7	10	13
	дівчата	2	6	9	12

**Орієнтовні навчальні нормативи
для оцінювання розвитку фізичних якостей 9 клас**

Показники фізичних якостей	Рівень компетентності				
	низький	середній	достатній	високий	
Кидок тенісного м'яча на точність у квадрат 0,5x 0,5 метрів з відстані (3-4-5м), кількість влучень 3x3 разів	хлопці	4	6	7	8
	дівчата	3	6	7	8
Паттінг з відстані 3 метри (5 спроб)	хлопці	жодної вдалої спроби	1	2	3
	дівчата		1	2	3
Чіппінг з відстані 6 метрів (5 спроб у стандартну корзину)	хлопці	жодної вдалої спроби	1	2	3
	дівчата		1	2	3
Техніка виконання повного свінгу 5 w (сума балів 3-х спроб)	хлопці	4	8	11	14
	дівчата	3	7	10	13

Інвентар та обладнання необхідне для вивчення варіативного модуля «Гольф»

Обладнання	Кількість, шт	Примітка
Комплект SNAG (CHEG) три розміра ключек 26", 30" та 34"		
Ключка Лаунчер (айрон)	4	
Ключка Лаунчер (айрон)	1	для шульги

Ключка Роллер (паттер)	5	
Килимок	5	
М'ячі (різнокольорові)	20	
Мішень «Ролерама»	2	
Мішень у формі кола	1	
Мішень-прапорець	1	
Обруч «Хуп Клок»	5	
Щітка для Ролера	1	
Стрічка «Снэшер»	1	
Снегазу (Snagazoo)	1	
Снегометік (Snag o Matic)	1	
Ключка Лаунчер Супер Снег (Super SNAG) 34,5”	1	
Ключка Лаунчер Супер Снег (Super SNAG) розмір 34,5” для шульги 1		
Ключка Роллер Супер Снег (Super SNAG) 34,5” 1		
Гольф інвентар для 5-9 –х класів (повний комплект)		
Набір ключок Sw, Pw, I9, I8, I7, I6, I5, I4, W5, W3, W1	1	
Набір ключок Sw, Pw, I9, I8, I7, I6, I5, I4, W5, W3, W1	1	для шульги
Паттер Pt	2	
Паттер Pt	1	для шульги
Сітка для чіп ударів	2	
М'ячі тренувальні пустотілі з легкого пластику з отворами	50	
М'ячі для гольфу	10	
Коврик для гольф ударів	5	
Доріжка для пат ударів	2	
Лунки напольні	2	
Підставки ті	10	
Гольф інвентар для 5-9 –х класів (мінімально необхідний комплект)		
Набір ключок W1, I8, Pw, Sw, Pt	1	
Сітка для чіп ударів	1	
М'ячі тренувальні пустотілі з легкого пластику з отворами	20	

М'ячі для гольфу	5	
Коврик для гольф ударів	2	
Доріжка для пат ударів	1	
Лунки напольні	1	
Підставки ті	2	

Пояснення деяких значень у гольфі

- I9-I3** - ключки айрон 9-3;
- Pt** - ключка паттер;
- Pw** - ключка пітчведж;
- Sw** - ключка сендведж;
- W5-W1** - ключки вуд 5-1;
- Патт (putt)** - короткий удар на грині який виконують паттером з метою закотити м'яч в лунку.
- Чіп (chip)** - удар з низькою траєкторією польоту м'яча, який виконують біля гріна.
- Пітч (pitch)** - короткий удар з високою траєкторією польоту м'яча.
- Свінг (swing)** -основний рух який виконується під час удару всіма ключками, окрім паттера. Свінг складається із відведення ключки (замах), руху в низ, удару та закінчення.
- Ti (tee)** - підставка для м'яча яку використовують під час виконання першого удару.
- SNAG** - “починаємо грати в гольф”, спеціальна навчальна система розроблена для легкого та веселого вивчення гольфу.
- Гольф-симулятор** – це сучасна технічна система в закритих приміщеннях, яка використовується гравцями гольфу для навчання, вдосконалення техніки та спортивних тренувань незалежно від погодних умов.

Автори: І. В. Бакіко, А. В. Цьось

Варіативний модуль ГОРОДКИ

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Варіативний модуль «Городки» складається зі змісту навчального матеріалу, очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць, переліку обладнання, яке необхідне для вивчення даного модуля та додатку (правила гри у городошний спорт, техніки та тактики гри).

До розділу «Зміст навчального матеріалу» внесені теоретичні відомості, спеціальна фізична підготовка, техніко-тактична підготовка.

Розділ «Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць» зорієнтований на якісне засвоєння знань, умінь та навичок поданого матеріалу.

«Городки» розвивають силу, спритність, точність, окомір, волю, витримку. Городошний спорт має велике оздоровче значення, оскільки гра відбувається на свіжому повітрі в будь-яку пору року.

«Городок» виготовляється з різних порід дерев (бажано з твердих) і являє собою циліндр завдовжки 200 мм і діаметром 45 – 50 мм. По краях робиться фаска (зріз) – 3 мм під кутом 45°. Городошник обов'язково повинен навчитися виготовляти для себе відповідні бити, ремонтувати їх, а також доглядати за ними. Це потрібно насамперед тому, що битки городошника – індивідуальне знаряддя, яке майже ніколи не підходить іншому городошникові. До того ж, у процесі тренувань або змагання нерідко буває необхідно відремонтувати битки, замінити ту чи іншу окрему вставку, ручку, підправити окуття тощо. Згідно з правилами гри, довжина битки не повинна перевищувати 1000 мм, а довжина окуття – 130 мм. Відстань між окуттями не може бути меншою 40 мм. Всі інші розміри (товщина, вага тощо) правилами не обмежуються і вибираються городошником відповідно до його смаку, індивідуальних особливостей, зросту, фізичного розвитку тощо. Найкраще битку робити діаметром 32 – 33 мм. Для городошників початківців рекомендується користуватися битками вагою від 1200 до 1600 грамів. Для дівчат, слід використовувати полегшений варіант битки (від 1000 до 1200 грамів). Найбільш доцільним матеріалом для виготовлення биток є кизил або глід.

З метою профілактики травматизму на кожному уроці необхідно перевіряти місця проведення занять, дотримуватися вимог методики навчання рухових дій, застосовуючи спеціальні бігові вправи, вправи для метань, підвідні та спеціально-розвивальні вправи.

Під час проведення уроків з «Городків» вчитель повинен застосовувати індивідуальний та диференційований підхід до учнів/учениць.

Після вивчення модуля у кожному навчальному році учні/учениці складають випробування (навчальні нормативи) для контролю якості засвоєння теоретичного матеріалу та рухових дій.

2 рік вивчення

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<i>Теоретичні відомості</i>	
<p>Учень, учениця: Знаннєвий компонент володіє: місцем знаходження міста, кона та півкона; виконує: три види кидків: плечовий (прямою рукою), ліктьовий (зігнутою рукою) та комбінований; Ціннісний компонент дотримується правил безпеки під час занять фізичними вправами.</p>	<p>Поняття: город, кон та півкон. Три види кидків: плечовий, ліктьовий та комбінований.</p> <p>Правила безпеки під час занять фізичними вправами.</p>
<i>Спеціальна фізична підготовка</i>	
<p>Діяльнісний компонент виконує: спеціальні вправи для розвитку гнучкості верхнього плечового пояса</p>	<p>Спеціальні вправи для розвитку гнучкості верхнього плечового пояса,</p>

<p>(вправи з гімнастичною палицею, булавами тощо), сили верхніх та нижніх кінцівок (згинання та розгинання рук в упорі лежачи, підтягування, вправи з гантелями, гирями), черевного пресу, спини; вправи на розтягування; бере участь у народних рухливих іграх з розвитку спритності.</p>	<p>сили верхніх та нижніх кінцівок, черевного пресу, спини; вправи на розтягування; народні рухливі ігри для розвитку спритності: «Вовк і хорт», «Шило», «У кужмірки», «Кузьмарки», «Панас», «Жмурки», «Петре, де ти?», «Кобла», «Хорт», «У бобра», «Ой летіла зозуленька», «Море», «Рак-неборак», «Вкрасти сало», «Верниголова», «Жук», «Дзвіниця», «Вежа», «Гори» та естафети.</p>
---	--

Техніко-тактична підготовка

<p>Діяльнісний компонент виконує: три види кидків: плечовий (прямою рукою), ліктювий (зігнутою рукою) та комбінований; кидок з повним розворотом битки; кидки з кона по окремих городках, розташованих в центрі квадрата паралельно лицьовій лінії; кидки по штрафних городках з півкона; дотримується правил безпеки під час занять городошним спортом.</p>	<p>Виконання кидків. Кидок з повним розворотом битки. Кидки з кона та півкона.</p>
---	--

3 рік вивчення

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
---	------------------------------------

Теоретичні відомості

<p>Учень, учениця: Знаннєвий компонент характеризує: розвиток городошного спорту в Україні та за кордоном; Ціннісний компонент дотримується правил безпеки під час занять фізичними вправами.</p>	<p>Розвиток городошного спорту в Україні та за кордоном. Правила безпеки під час занять фізичними вправами.</p>
--	---

Спеціальна фізична підготовка

<p>Діяльнісний компонент виконує: спеціальні бігові вправи: біг із закиданням гомілок, біг із високим підніманням стегна, біг із прискоренням за сигналом, повторний біг, біг у повільному темпі до 1500 м; спеціальні вправи для метань: метання малого м'яча в горизонтальну та вертикальну ціль; вправи для розвитку: сили верхніх та нижніх кінцівок (згинання та розгинання рук в упорі лежачи, підтягування, вправи з гантелями, гирями), вправи з набивними м'ячами, спритності («човниковий» біг 4×9 м); точності, окоміру.</p>	<p>Спеціальні бігові вправи, спеціальні вправи для метань, вправи з набивними м'ячами.</p>
---	--

Техніко-тактична підготовка

<p>Діяльнісний компонент виконує: кидки по городках, розташованих на лицьовій лінії, в центрі та на задній лінії квадрата; вибиття фігур;</p>	<p>Кидки по городках, розташованих на лицьовій лінії, в центрі та на задній лінії</p>
---	---

Ціннісний компонент дотримується правил безпеки під час занять городошним спортом.	квадрата. Вибиття фігур.
--	--------------------------

4 рік вивчення

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<i>Теоретичні відомості</i>	
Учень, учениця: Знаннєвий компонент володіє: правилами самостійних занять городошним спортом; Ціннісний компонент свідомо ставиться до власного здоров'я та здоров'я інших; дотримується правил безпеки під час занять фізичними вправами.	Правила самостійних занять городошним спортом. Правила безпеки під час занять фізичними вправами.
<i>Спеціальна фізична підготовка</i>	
Діяльнісний компонент виконує: спеціальні вправи для метань: метання малого м'яча в горизонтальну та вертикальну ціль; вправи для розвитку: швидко-силових якостей, спритності («човниковий» біг 4×9 м); точності, окоміру, вправи з набивними м'ячами для розвитку сили м'язів тулуба, плечового пояса та кистей рук, рухливі ігри та естафети.	Спеціальні вправи для метань. Вправи з набивними м'ячами, рухливі ігри та естафети.
<i>Техніко-тактична підготовка</i>	
Діяльнісний компонент виконує: кидки по лежачих та стоячих фігурах. Кидки по городах з півкону. Вибиття фігур; бере участь у грі «городки»; Ціннісний компонент дотримується правил безпеки під час занять городошним спортом.	Кидки по лежачих фігурах. Кидки по стоячих фігурах. Кидки по городах з півкону. Вибиття фігур.
5 рік вивчення	
Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<i>Теоретичні відомості</i>	
Учень, учениця: Знаннєвий компонент характеризує: вибиття окремі фігури; тактику гри, поняття «втрачений удар»; Ціннісний компонент дотримується правил безпеки під час занять фізичними вправами.	Вибиті фігури; тактика гри, поняття «втрачений удар». Правила безпеки під час занять фізичними вправами.
<i>Спеціальна фізична підготовка</i>	
Діяльнісний компонент виконує: прискорення з місця на 5, 10, 15 м	

з різних вихідних положень; «човниковий» біг 4 × 9 м; чергування прискорень, зупинок, поворотів, бігу зі зміною напрямку за зоровим сигналом; вправи для розвитку сили м'язів тулуба, плечового пояса та кистей рук, рухливі ігри та естафети.	Спеціальні вправи для розвитку фізичних якостей, рухливі ігри та естафети.
Техніко-тактична підготовка	
Діяльнісний компонент виконує: основні кидки з кону по городках, розташованих на лицьовій лінії (вздовж неї); кидки з півкону, кону та по «закритому листу»; демонструє техніку вибиття фігур; бере участь у грі «городки»; Ціннісний компонент дотримується правил безпеки під час занять городошним спортом.	Основні кидки з кону по городках. Вибиття фігур. Кидки по «закритому листу».

Орієнтовні навчальні нормативи

Рік навчання	Навчальні нормативи	Рівень навчальних досягнень			
		низький	середній	достатній	високий
2 рік навчання	вміти виконувати три види кидка биткою, кількість видів: <i>хлопці і дівчата</i>	знає техніку виконання	1	2	3
3 рік навчання	з 20 биток вибити 8 фігур (з відстані 10 м) (крім «закритого листа»): <i>хлопці і дівчата</i>	1 – 2	3 – 4	5 – 6	7 – 8
4 рік навчання	з 40 биток вибити 14 фігур (з відстані 10 м) (крім «закритого листа»): <i>хлопці і дівчата</i>	1 – 4	5 – 8	9 – 12	13 – 14
5 рік навчання	з 50 биток вибити 15 фігур (з відстані 10 м)*: <i>хлопці і дівчата</i>	1 – 5	6 – 9	10 – 13	14 – 15

* - «закритий лист» не можна

вибити менш як трьома битами, в той час коли інші фігури при достатній підготовці вибиваються однією биткою кожна.

Обладнання, необхідне для вивчення модуля «Городки»

Майданчик для занять городошним спортом	1 шт.
Мішень (горизонтальні та вертикальні)	3 шт.
Битки городошні	30 шт.
Городки	10 шт.

Автори: Руденко М.М., Кошляк М.А., Дуброва С.В.

ВАРІАТИВНИЙ МОДУЛЬ

Дзюдо

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Варіативний модуль Дзюдо навчальної програми з фізичної культури для 6–9 класів закладів загальної середньої освіти включає оздоровчі, загальнофізичні, технічні, а також виховні аспекти виду спорту Дзюдо і розроблений відповідно до вимог Державного стандарту базової та повної загальної середньої освіти.

Ціннісні орієнтири, що базуються на кодексі дзюдо, закладені в основу програмного матеріалу, впливають на такі важливі сторони сприйняття світу як моральна, естетична, ціннісна, правова оцінка та мотивація вчинків, затребуваних сучасним українським суспільством. На нього покладається величезна відповідальність і стратегічна роль у вихованні підростаючого покоління і популяризації спорту.

Метою впровадження варіативного модуля «Дзюдо» у 6-9 класах закладів загальної середньої освіти є: формування фізичної і духовної культури психологічно стійкої, моральної особистості на базі вивчення дзюдо, культури здорового та безпечного способу життя на основі традицій дзюдо, національно-культурних цінностей українського народу.

Завдання:

- збереження та зміцнення здоров'я, в тому числі загартовування організму; оптимальний розвиток фізичних якостей і рухових здібностей; підвищення функціональних можливостей організму, формування навичок здорового і безпечного способу життя, формування умінь саморегуляції засобами виду спорту дзюдо;
- формування життєво важливих, в тому числі спортивних навичок і умінь, формування культури рухів засобами дзюдо;
- придбання базових знань науково-практичного характеру з фізичної культури і дзюдо;
- сприяння розвитку психомоторних функцій і формування морально - вольових якостей;
- забезпечення інтелектуального, морального, духовного і фізичного розвитку та цивільно - патріотичного виховання учнів.

Зміст Програми групується навколо базових цінностей дзюдо, історії створення дзюдо, унікальному комплексі фізичного виховання та інтелектуального розвитку, що дозволить сформувати у учнів патріотичні цінності, культуру здорового способу життя. Програма буде сприяти фізичному розвитку підростаючого покоління, їх готовності до захисту України.

Варіативний модуль Дзюдо складається з розділів: зміст навчального матеріалу та очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць, орієнтовні навчальні нормативи та перелік обладнання і індивідуального спорядження.

До розділу «Зміст навчального матеріалу» внесено теоретичні відомості, загальну та спеціальну фізичні підготовки, техніко-тактичну підготовку.

Під час вивчення елементів техніки Дзюдо учні не займаються в парах. У них формуються певні рухові навички за допомогою спеціальних фізичних вправ, імітації дій під час проведення прийомів та використання спеціального обладнання для відпрацювання правильних технічних дій виконання прийомів.

При цьому навчальний матеріал модуля адаптований до занять з учнями/ученицями різної підготовленості, передбачає загальноосвітню, а не спортивну спрямованість і містить базові елементи техніки Дзюдо, які подані у вигляді оздоровчих формальних комплексів, теоретичних відомостей та спеціальних вправ.

Розділ «Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць» зорієнтований на якісне засвоєння знань, умінь та навичок.

З метою профілактики травматизму на кожному уроці слід перевіряти місця проведення

занять, дотримуватися вимог методики навчання спеціальних оздоровчих вправ Дзюдо, застосовуючи спеціальні розвивальні вправи для елементів базової техніки. Під час вивчення елементів техніки Дзюдо різними способами треба звертати увагу на правильне розташування учнів/учениць на килимі (тренувальному майданчику).

Модуль Дзюдо проводить відповідно підготовлений вчитель, який має фахову підготовку.

Після вивчення модуля у кожному навчальному році учні складають випробування (навчальні нормативи) для контролю якості засвоєння спеціальних вправ та елементів Дзюдо.

Під час складання навчальних нормативів оцінюють виконання технічного елемента кожною дитиною окремо.

Другий рік навчання

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<i>Теоретичні відомості</i>	
<p>Знаннєвий компонент Учень, учениця: характеризує: поняття про режим дня, його основний зміст та правила планування; загартовування організму; вплив занять фізичною культурою на формування позитивних якостей особистості; поняття про проведення самостійних занять з корекції постави і статури; поняття про дзюдо як елемент національної культури і забезпечення безпечної життєдіяльності людини; розкриває: знання про олімпійські ігри давнини; відродження Олімпійських ігор та олімпійського руху; історію зародження олімпійського руху в Україні; фізична культура українських козаків; історію розвитку фізичної культури в XVII-XIX ст. називає: вимоги до проведення самостійних занять з корекції постави і статури; гігієнічні правила на заняттях дзюдо.</p> <p>Ціннісний компонент свідомо ставиться до власного здоров'я та здоров'я інших; дотримується загальноприйнятих правил безпеки на заняттях фізичною культурою, правил безпеки та профілактики травматизму на заняттях з дзюдо.</p>	<p>Фізична культура українських козаків. Історія розвитку фізичної культури в XVII-XIX ст. Олімпійські ігри давнини. Відродження Олімпійських ігор та олімпійського руху. Історія зародження олімпійського руху в Україні. Режим дня, його основний зміст та правила планування. Загартовування організму. Вплив занять фізичною культурою на формування позитивних якостей особистості. Проведення самостійних занять з корекції постави і статури. Народні ігри, як засіб фізичної культури. Культурні традиції, як місток між поколіннями. Дзюдо як елемент національної культури і забезпечення безпечної життєдіяльності людини. Гігієнічні правила на заняттях дзюдо. Дотримання вимог безпеки на заняттях фізичною культурою і спортом. Правила безпеки та профілактика травматизму на заняттях з дзюдо.</p>
<i>Загальна фізична підготовка</i>	
<p>Ціннісний та діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: стройові вправи, прийоми, команди; володіє: навичками стройових дій; знає: основні стройові поняття; виконує: загальнорозвиваючі вправи для розвитку сили, груп м'язів тулуба з використання опору власної ваги в різних вихідних положеннях;</p>	<p><u>Стройові вправи.</u> Повороти на місці і в русі. Побудови (шеренгу, колону) і перешикування на місці і в русі. <u>Загальнорозвивальні вправи.</u> Загальнорозвивальні вправи на місці, в русі, з предметами і без, у гімнастичної стінки і в парах. Вправи на формування постави, зміцнення м'язів опорно-рухового і вестибулярного</p>

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<p>виконує:</p> <ul style="list-style-type: none"> - різновиди ходьби; - біг (звичайний, стрибками) - стрибки в різних положеннях - лазіння і перелазіння різними способами; <p>бере участь: в естафетах та іграх з елементами бігу, стрибків і метання.</p> <p>виконує: вправи на подолання власної ваги;</p> <p>знає та виконує: персоніфіковані комплекси і вправи з різних оздоровчих систем фізичного виховання, орієнтовані на формування та корекцію постави і статури, профілактику втоми і перевтоми, збереження високої працездатності, розвиток систем дихання і кровообігу;</p> <p>бере участь: в іграх, спрямованих на розвиток координації, уваги, швидкості та спритності.</p>	<p>апарату.</p> <p>Вправи для зміцнення м'язів рук, плечового пояса, м'язів живота, м'язів ніг.</p> <p><u>Загальнорозвивальні вправи в русі.</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - закріплення навичок ходьби і розвиток координаційних здібностей: звичайна ходьба з додатковими завданнями (збільшити частоту кроку або подолати вертикальну перешкоду і т.д.); спортивна хода. Відпрацювання узгодженості роботи рук і ніг (координаційне взаємодія). Спортивна ходьба зі зміною частоти і довжини кроку, прискоренням, акцентом на техніку. Ходьба і біг по розмітками, за звуковим сигналом, по різних орієнтирах; - біг з прискоренням, на перегонки; гандикапом. Високий і низький старт, старт з опорою на одну руку. Човниковий біг. Старт і стартовий розгін. Біг на швидкість. Фінішування; - закріплення техніки стрибків, розвиток швидко-силових і координаційних здібностей. Стрибки на одній, двох ногах, з ноги на ногу на місці; з поворотами; з просуванням вперед і назад; через скакалку. Стрибки у висоту з короткого і повного розбігу; з місця і з 1 і 3-х кроків розбігу; з дістання підвішених предметів (рукою, головою коліном махової ноги); через довгу і коротку обертову скакалку; різні багатоскоки. Стрибки в довжину відштовхуючись одночасно двома ногами: з місця; з висоти до 30, 60, 80 см; через невелику перешкоду. Стрибки в довжину відштовхуючись однією ногою: з місця; з позначеної зони відштовхування; з висоти (до 40 см); - метання малого м'яча з місця з різних в. п. положень, стоячи обличчям в напрямку на задану відстань; на дальність відскоку від стіни; - лазіння (гімнастична стінка, канат, жердина і т.п.) і перелазіння різними способами; - естафети та ігри з елементами бігу, стрибків і метання. <p><u>Вправи на подолання власної ваги:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - вправи для розвитку сили м'язів нижніх і верхніх кінцівок; групи м'язів тулуба (спини, грудей, живота, сідниць) з використанням опору власної ваги в різних вихідних положеннях: стоячи, сидячи, лежачи;

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
	<p>- підтягування на низькій і високій перекладині, згинання та розгинання рук в упорі лежачи, опору партнера, перенесення і перекладання снарядів (м'ячів і т.п.).</p> <p>Персоніфіковані комплекси і вправи з різних оздоровчих систем фізичного виховання, орієнтовані на формування та корекцію постави і статури, профілактику втоми і перевтоми, збереження високої працездатності, розвиток систем дихання і кровообігу.</p> <p><u>Рухливі ігри:</u></p> <p>Рухливі ігри з біговою спрямованістю: «два морози»; «п'ятнашки»; «квач», «не потрапляючи в болото»; «пінгвіни з м'ячем»; «зайці в городі»; «лисиці і кури»; «до своїх прапорців» «кіт і миші»; «швидко по місцях»; «гуси-лебеді»; «оступитися» «виклик номерів»; «невід»; «третьій зайвий»; «заець без місця»; «порожнє місце»; «квача зі стрічками»; «хто обжене»; «мишоловка».</p> <p>Естафети - «спринт - бар'єрний біг»; «спринт - «слалом»; «стрибки через скакалку» і ін.</p> <p>Класики (різні варіанти стрибкових вправ і завдань).</p> <p>Рухливі ігри на відпрацювання навичок метання - «м'яч сусідові»; «влучно в ціль»; «хто далі кине»; «хто влучніше»; «кругове полювання», «липкі кущики» і ін.</p>
<i>Спеціальна фізична підготовка</i>	
<p><i>Діяльнісний компонент</i></p> <p>Учень, учениця:</p> <p>виконує: прийоми самостраховки;</p> <p>виконує: спеціальні вправи для освоєння техніки дзюдо на початковому рівні:</p> <ul style="list-style-type: none"> - вправи для утримань; - вправи для виведення з рівноваги; - вправи для підніжок; - вправи для підсікання; <p>застосовує: страхування під час виконання вправ;</p> <p>дотримується: правил безпеки під час занять спеціальними фізичними вправами дзюдо.</p>	<p><u>Прийоми самостраховки:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - самостраховка на спину перекатом через партнера. Варіювання складності виконання вправи змінюючи висоту перешкоди (партнер розташовується сидячи на п'ятах і в упорі на передпліччях, манекен, жердину і ін.); - самостраховка перекатом через партнера, що знаходиться в упорі на колінах і руках; кінцеве положення самостраховки на спину, самостраховка на спину перекатом з сиду (за допомогою), самостраховка на спину перекатом з упору присівши (за допомогою), самостраховка на спину перекатом з напівприсіду (за допомогою); кінцеве положення самостраховки на бік, переكاتи вліво і вправо через лопатки, самостраховка на бік перекатом із сіда (за допомогою); - самостраховка на бік перекатом з упору присівши (за допомогою), самостраховка на бік перекатом з напівприсіду (з допомогою).

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
	<p><u>Спеціальні вправи для освоєння техніки дзюдо на початковому рівні.</u></p> <p>- Вправи для утримань. Присідом поперемінно в одну і в іншу сторону стрибком. Упор грудьми в набивний м'яч, потім манекен - переміщення ніг по колу. Всі види перевертання манекена з положення упору або лежачи.</p> <p>- Вправи для виведення з рівноваги. Стоячи обличчям до партнера та з упором долонями в долоні поперемінно згинати й розгинати руки з поворотом тулуба. З захватом один одного за кисть або зап'ястя - поперемінно тягнути за руку, однією рукою долаючи, інший, поступаючись партнеру. В.п. стійка обличчям до партнера - поштовхом руки в плече вивести партнера з рівноваги, змусивши виконати крок (той же ривком за зап'ястя або тулуб).</p> <p>- Вправи для підніжок. Випади в бік, те ж в русі, стрибком. Пересування вперед з випадами в бік (для задньої підніжки). Імітація задньої підніжки в одну і в іншу сторону. Стрибки з виносом ноги в сторону і постановкою на одне коліно. Присідання на одній нозі з виносом іншої в сторону, те ж вперед. Поворот кругом на одній нозі махом вперед в сторону іншою ногою. З манекеном імітація повороту і постановки ніг перед ногами партнера. Стрибки з поворотом і постановкою на коліно.</p> <p>- Вправи для підсікання. Зустрічні махи руками і ногою. Ходьба на зовнішньому краї стопи (підшва під кутом 90° до підлоги). Удар підшвою по стіні далекої від неї ногою (стати боком впритул до стіни). Підсікання по м'ячу. Можна виконувати в парах або в колі, передаючи один одному м'яч ударом. «очищення килима». Змітати дрібні предмети рухом типу підсічки (бічний, зсередини). Підсікання по манекену.</p> <p>- Вправи з гумовим амортизатором для розвитку витривалості, сили, координації рухів, швидкості рухів.</p>
Техніко-тактична підготовка	
<p>Ціннісний та діяльнісний компонент Учень, учениця: знає: основи техніки дзюдо; виконує: - утримання в різних положеннях; - способи уходу від утримань з різних</p>	<p>Виконання технічних дій (приймів) імітаційно та за допомогою манекену. <u>Утримання</u> Утримання збоку: із захопленням рук, зворотнє, зі зворотнім захватом рук. Ухід від утримання збоку: повертаючись на</p>

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<p>положень.</p> <p>володіє: навичками техніки базових кидків дзюдо;</p> <p>виконує: виведення з рівноваги у стійці ривком, поштовхом, скручуванням;</p> <p>виконує:</p> <ul style="list-style-type: none"> - задню та передню підніжки; - бічне та переднє підсікання; - зачеп гомілкою зсередини; - кидок через стегно із захватом пояса; - кидок через спину захватом руки на плече; <p>володіє: основними способами початкової тактичної підготовки (сковування, маневрування, маскування);</p> <p>бере участь: у рухливих іграх для відпрацювання отриманих навичок;</p> <p>застосовує: страхування під час виконання вправ;</p> <p>дотримується: правил безпеки під час занять з дзюдо;</p> <p>демонструє: елементи техніки боротьби лежачи та базові кидки;</p> <p>виконує: комбіновані, складні координаційні вправи; активні і пасивні способи захисту; самооцінку технічних дій та коригує їх з урахуванням допущених помилок;</p> <p>знає: термінологію дзюдо;</p> <p>Ціннісний компонент має здатність:</p> <ul style="list-style-type: none"> - будувати навчально-пізнавальну діяльність, враховуючи всі її компоненти (мета, мотив, прогноз, кошти, контроль, оцінка); - оцінювати непостійну ситуацію, мислити логічно і швидко приймати рішення; - мислити тактично; - вмотивованість до занять фізичною культурою, зокрема дзюдо; <p>вміє: робити вибір найбільш ефективних способів вирішення завдань в залежності від конкретних умов; результативно мислити при виконанні вправ, зіставляти дії, проектувати, домагатися практичного результату, а також правильно взаємодіяти з партнерами.</p>	<p>живіт із захопленням руки під плече, скидаючи атакуючого (манекен) через голову упором руками і ногою, перетягуючи атакуючого (манекен) через себе, збиваючи вперед мостом і перетягуючи.</p> <p>Утримання з боку голови: на колінах, зворотнім захопленням рук.</p> <p>Ухід від утримання з боку голови: перекатом в сторону з захопленням руки, віджимаючи атакуючого (манекен) руками, шкереберть назад із зачепом ногами тулуба атакуючого (манекен), підтягуючи до ніг і скидаючи між ніг.</p> <p>Утримання попереку: із захопленням ближньої руки і ноги, з захопленням далекої руки з-під шиї і тулуба, із захопленням шиї і ноги, зворотнє з захопленням руки і ноги.</p> <p>Ухід від утримання попереку: скидаючи через голову руками, перетягуючи через себе захопленням шиї і упором передпліччям у живіт.</p> <p><u>Виведення з рівноваги:</u></p> <p>Виведення з рівноваги у стійці ривком, поштовхом, скручуванням.</p> <p><u>Кидки.</u></p> <p>Задня підніжка захопленням руки і тулуба.</p> <p>Передня підніжка з захопленням руки і тулуба.</p> <p>Бічне підсікання під виставлену ногу.</p> <p>Переднє підсікання.</p> <p>Зачеп гомілкою зсередини.</p> <p>Кидок через стегно із захватом пояса.</p> <p>Кидок через спину захватом руки на плече.</p> <p><u>Основні способи початкової тактичної підготовки</u> (сковування, маневрування, маскування) відпрацьовуються в іграх-завданнях, рухливих іграх: «злови жабу», «фехтування», «виштовхування в присіді», «виштовхування спиною», «виштовхування з кола», «перетягування через межу», «бій півнів», «рухливий ринг», «перетягування каната», «розвідники і часові», «наступ», «вовк в рові», «третій зайвий з опором», «змагання тачок», «армрестлінг», «циганська боротьба» (на ногах), «скакалки-підсікалки», «поєдинок з жердиною», «сильна хватка», «боротьба за палицю».</p>

Третій рік навчання

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
--	-----------------------------

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
Теоретичні відомості	
<p>Знаннєвий компонент Учень, учениця: характеризує поняття про фізичні вправи і їх вплив на розвиток фізичних якостей; основні фізичні якості; поведінку в надзвичайних ситуаціях; спортивну етику і взаєминах між людьми; техніку дзюдо та правильне виконання технічних дій; розкриває знання про Олімпійський рух в Україні, видатні успіхи вітчизняних спортсменів; розвиток дзюдо в Україні; успіхи українських дзюдоїстів на міжнародній арені; загальні уявлення про оздоровчі системи фізичного виховання; називає: кращих представників дзюдо; правила організації і проведення занять, в тому числі і самостійних; термінологію дзюдо, гігієнічні правила на заняттях дзюдо. Ціннісний компонент свідомо ставиться до власного здоров'я та здоров'я інших; дотримується загальноприйнятих правила безпеки на заняттях фізичною культурою, правил безпеки та профілактики травматизму на заняттях з дзюдо.</p>	<p>Олімпійський рух в Україні, видатні успіхи вітчизняних спортсменів. Загальні уявлення про оздоровчі системи фізичного виховання. Кращі представники світового дзюдо. Розвиток дзюдо в Україні. Успіхи українських дзюдоїстів на міжнародній арені. Фізичні вправи і їх вплив на розвиток фізичних якостей. Характеристика основних фізичних якостей: швидкості, гнучкості, координації, сили і витривалості. Поведінка в надзвичайних ситуаціях. Поняття про спортивну етику і взаєминах між людьми. Правила організації і проведення занять, в тому числі і самостійних. Проведення самостійних занять з корекції постави і статури. Оцінка ефективності занять. Термінологія дзюдо. Техніка дзюдо та правильне виконання технічних дій. Гігієнічні правила на заняттях дзюдо. Дотримання вимог безпеки на заняттях фізичною культурою і спортом. Правила безпеки та профілактика травматизму на заняттях з дзюдо.</p>
Загальна фізична підготовка	
<p>Ціннісний та діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: - загальнорозвивальні вправи на місці, в русі, з предметами і без, у гімнастичної стінки і в парах; - вправи на формування постави, зміцнення м'язів опорно-рухового і вестибулярного апарату; - вправи для зміцнення м'язів рук, плечового пояса, м'язів живота, м'язів ніг; виконує: вправи з предметами (скакалкою, гімнастичною палицею, набивним м'ячем, еспандером, гумовим амортизатором); виконує: вправи на розвиток фізичних якостей (гнучкість, спритність, координація рухів): - акробатичні елементи, вправи, комбінації; - вправи на рівновагу; - вправи біля опори. виконує: загальнорозвивальні вправи в русі: - різновиди бігу та бігових вправ; - стрибки та стрибкові вправи з різних</p>	<p><u>Загальнорозвивальні вправи.:</u> - загальнорозвивальні вправи на місці, в русі, з предметами і без, у гімнастичної стінки і в парах. - вправи на формування постави, зміцнення м'язів опорно-рухового і вестибулярного апарату. - вправи для зміцнення м'язів рук, плечового пояса, м'язів живота, м'язів ніг. <u>Вправи з предметами:</u> - зі скакалкою - стрибки з обертанням скакалки вперед і назад, на двох і одній нозі, з ноги на ногу, стрибки з поворотами, біг, перестрибуючи через скакалку; - з гімнастичною палицею - нахили і повороти тулуба, махові і кругові рухи рук, перевертання, викручування і вкручування палиці, стрибки через палицю, підкидання і ловля гімнастичної палиці; - з набивним м'ячем (1-2 кг) - кидки вгору і ловля з поворотами і присіданнями, перекидання по колу і в різних напрямках різними способами;</p>

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<p>положень;</p> <ul style="list-style-type: none"> - лазіння через гімнастичну лаву і гірку матів; - лазіння по канату в два і три прийоми; - пересування і повороти на гімнастичній колоді (низькій); - подолання простої смуги перешкод. - естафети та ігри з елементами бігу, стрибків і метання. <p>виконує: вправи на подолання власної ваги.</p> <ul style="list-style-type: none"> - вправи для розвитку сили м'язів нижніх і верхніх кінцівок; групи м'язів тулуба (спини, грудей, живота, сідниць) з використанням опору власної ваги з різних вихідних положеннях: стоячи, сидячи, лежачи; - підтягування на низькій і високій перекладині; - підтягування різними хватами і способами; - силові вправи у висах і упорах; - згинання та розгинання рук в упорі лежачи, опору партнера, перенесення і перекладання снарядів (м'ячів і т.п.); <p>виконує: вправи прикладного характеру;</p> <p>знає та виконує: персоніфіковані комплекси і вправи з різних оздоровчих систем фізичного виховання, орієнтовані на формування та корекцію постави і статури, профілактику втоми і перевтоми, збереження високої працездатності, розвиток систем дихання і кровообігу;</p> <p>бере участь: в іграх, спрямованих на розвиток координації, уваги, швидкості та спритності.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - з еспандером; - з гумовим амортизатором. <p><i><u>Вправи на розвиток фізичних якостей (гнучкість, спритність, координація рухів):</u></i></p> <ul style="list-style-type: none"> - акробатичні елементи (міст, шпагат, переворот боком, пр.); - акробатичні вправи: перекид вперед в угрупованні; перекид вперед в упор присівши; з упору лежачи поштовхом двома в упор присівши; довгий перекид вперед (з місця і розбігу); стійка на голові зігнувши ноги, стійка на голові тощо; - акробатична комбінація, що включає перекиди вперед, стійку на голові, довгий перекид (хлопці), напівшпагати, міст і поворот в упор стоячи на одному коліні (дівчата), стійку на лопатках ін; - вправи на рівновагу; - вправи біля опори: махи ногами в різних площинах, нахили в різних положеннях, вправи на гнучкість. <p><i><u>Загальнорозвивальні вправи в русі:</u></i></p> <ul style="list-style-type: none"> - закріплення навичок бігу, розвиток швидкісних і координаційних здібностей: гладкий біг (біг по доріжці стадіону) зі зміною напрямку руху, коротким, середнім і довгим кроком; в чергуванні з ходьбою, з подоланням перешкод (м'ячі, палиці і т. п.), по розмічених бігових доріжках; зі зміною довжини і частоти кроків; - біг за розмітками із виконанням завдань; - закріплення технічних навичок бігу і розвиток витривалості. Змішані пересування (чергування бігу і ходьби і т.п.). Повільний, рівномірний (з однією швидкістю), тривалий біг на середні дистанції. Крос по пересічній місцевості; - біг на швидкість; - закріплення техніки стрибків, розвиток швидкісно-силових і координаційних здібностей. Стрибки на одній, двох і з ноги на ногу на місці; з поворотами; з просуванням вперед і назад; зі скакалкою. Стрибки у висоту з короткого і повного розбігу; з місця і з 1 і 3-х кроків розбігу; через довгу і коротку обертову скакалку. Стрибки в довжину відштовхуючись одночасно двома ногами: з місця; з висоти до 30, 60, 80 см; через невелику перешкоду. Стрибки в довжину відштовхуючись однією ногою: з місця; з позначеної зони відштовхування; з висоти (до 40 см);

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
	<ul style="list-style-type: none"> - лазіння через гімнастичну лаву і гірку матів; - лазіння по канату в два і три прийоми; - пересування і повороти на гімнастичній колоді (низькій); - подолання простої смуги перешкод; - естафети та ігри з елементами бігу, стрибків і метання. <p><u>Вправи на подолання власної ваги:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - вправи для розвитку сили м'язів нижніх і верхніх кінцівок; групи м'язів тулуба (спини, грудей, живота, сідниць) з використанням опору власної ваги з різних вихідних положеннях: стоячи, сидячи, лежачи; - підтягування на низькій і високій перекладині; - підтягування різними хватами і способами; - силові вправи у висах і упорах; - згинання та розгинання рук в упорі лежачи, опору партнера, перенесення і перекладання снарядів (м'ячів і т.п.). <p><u>Вправи прикладного характеру:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - вправи в підніманні і перенесенні людини (вантажу); - естафети; - смуга перешкод, що включає різноманітні прикладні вправи; - персоніфіковані комплекси і вправи з різних оздоровчих систем фізичного виховання, орієнтовані на формування та корекцію постави і статури, профілактику втоми і перевтоми, збереження високої працездатності, розвиток систем дихання і кровообігу.
Спеціальна фізична підготовка	

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: прийоми самостраховки. виконує: спеціальні вправи для освоєння техніки ДЗЮДО: Вправи для кидків: - вправи для зачепів; - вправи для підхватів; - вправи для кидків через спину та стегно; - спеціально-підготовчі вправи з м'ячем для техніки та тактики; - спеціально-підготовчі вправи з поясом та гумовим амортизатором; застосовує: страхування під час виконання вправ; дотримується: правил безпеки під час занять спеціальними фізичними вправами дзюдо.</p>	<p><u>Прийоми самостраховки:</u> - самостраховка на спину перекатом через партнера. Варіювання складності виконання вправи змінюючи висоту перешкоди (партнер розташовується сидячи на п'ятах і в упорі на передпліччях, манекен, жердину і ін.); - самостраховка перекатом через партнера, що знаходиться в упорі на колінах і руках; - самостраховка на бік, виконуючи стрибком через руку партнера, що стоїть в стійці; - самостраховка на бік шкереберть в русі, виконуючи перекид-політ через партнера, лежачого на килимі або стоїть боком; - самостраховка при падінні на килим спиною з основної стійки з обертанням навколо поздовжньої осі і приземленням на руки; - самостраховка вперед на руки зі стійки; - самостраховка вперед на руки стрибком; - падіння на руки стрибком назад; - самостраховка на спину стрибком.</p> <p><u>Спеціальні вправи для освоєння техніки дзюдо.</u> <u>Вправи для кидків:</u> - повторення спеціально-підготовчих вправ для кидків вивчених раніше: виведення з рівноваги, захопленням ніг, передня і задня підніжки, підсікань; - для зачепів. Ходьба на внутрішній стороні стопи. «Зачеп» (зовні, зсередини) за стовп, тонке дерево, ніжку стола або стільця. Імітація зачепа без партнера (те ж з партнером); - для підхватів. Махи ногою назад з нахилом, те ж з шкереберть вперед через плече. Імітація підхвату (без партнера і з партнером). Імітація підхвату з манекеном (стільцем). Для кидків через голову. Перекид назад з положення стоячи на одній нозі. У положенні лежачи на спині - піднімати манекен ногою, те ж перекидати манекен через себе. Перекид назад з м'ячем в руках - виштовхувати м'яч через себе в момент перекиду; - через спину (через стегно). Поворот кругом зі схрещуванням ніг, то ж переступаючи через свою ногу. У гімнастичної стінки із захопленням рейки на рівні голови - поворот спиною до стіни до торкання сідницями. Імітація кидка через спину з палицею (підбиваючи тазом, сідницями, боком).</p>

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
	<p>Перенесення партнера на стегні (спині). Підбив тазом, спиною, боком;</p> <ul style="list-style-type: none"> - вправи з гумовим амортизатором для розвитку витривалості, сили, координації рухів, швидкості рухів, імітація кидків та інших технічних дій. <p><u>Спеціально-підготовчі вправи з м'ячем для техніки:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - для вдосконалення підсікань: удари підошвою по нерухомому м'ячу, те ж по падаючому, що відскакує від килима, що котиться (виконується в парах або в колі); - для вдосконалення підніжок: випростуючи ногу, підбити підколінних згином м'яч (м'яч в руках); - для зачепа стопою: перекидання м'яча, зупинка м'яча, що котиться, підкидання підйомом стопи падаючого м'яча; - для підхвату (зачепа гомілкою): удар п'ятою по лежачому м'ячу, удар гомілкою по падаючому м'ячу; - для вдосконалення кидка прогином: стати на міст, впираючись м'ячем в килим; падаючи назад з поворотом, потрапити м'ячем у мішень, встановлену на відстані 3 метри позаду на рівні колін. <p><u>Спеціально-підготовчі вправи з м'ячем, для тактики.</u></p> <p>Ігри з м'ячем в командах (можна використовувати кілька м'ячів і різні варіанти правил з ускладненням): «вишибали», баскетбол, регбі, футбол, гандбол. Ігри в парах.</p> <p><u>Спеціально-підготовчі вправи з поясом та гумовим амортизатором.</u></p> <p>Імітація підвертань для різних кидків: передньої підніжки, підсікань, підхватів, через стегно, плече, спину і ін.</p>
Техніко-тактична підготовка	
<p>Ціннісний та діяльнісний компонент Учень, учениця: знає: основи техніки дзюдо; виконує: - утримання в різних положеннях; - способи уходу від утримань з різних положень; володіє: навичками техніки кидків дзюдо; виконує: виведення з рівноваги у стійці ривком, поштовхом, скручуванням, захопленням руки і шиї; - задню та передню підніжки; - бічне та переднє підсікання;</p>	<p>Виконання технічних дій (приймів) імітаційно та за допомогою манекену. <u>Утримання:</u> - утримання збоку захопленням шиї і руки; - утримання збоку захопленням тулуба і руки; - утримання верхи захопленням шиї і руки; - утримання верхи з захопленням рук; - утримання з боку голови захопленням шиї і руки; - утримання з боку голови з обхватом тулуба; - утримання з боку ніг захопленням тулуба і</p>

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<ul style="list-style-type: none"> - зачеп гомілкою зовні; - кидок через стегно із захватом пояса через різнойменне плече; - кидок через спину захватом руки і одвороту; - імітацію кидка через груди як контр-прийом від утримання збоку. - кидок через груди, сідаючи. - активні і пасивні види захисту від вивчених кидків; <p>бере участь: у рухливих іграх для відпрацювання отриманих навичок;</p> <p>застосовує: страхування під час виконання вправ;</p> <p>демонструє: техніку виконання вивчених спеціальних вправ, техніку виконання кидків, атакуючих та захисних технічних дій.</p> <ul style="list-style-type: none"> - комбіновані, складні координаційні вправи; активні і пасивні способи захисту, кидки з різних положень з дотриманням етичних норм і основних правил; - великий обсяг важко координаційних спеціально-підготовчих вправ з використанням різних засобів; <p>знає: термінологію дзюдо.</p> <p>Ціннісний компонент</p> <p>дотримується: правил безпеки під час занять з дзюдо;</p> <p>виконує: - самооцінку технічних дій та коригує їх з урахуванням допущених помилок;</p> <p>має здатність:</p> <ul style="list-style-type: none"> - будувати навчально-пізнавальну діяльність, враховуючи всі її компоненти (мета, мотив, прогноз, кошти, контроль, оцінка); - оцінювати непостійну ситуацію, мислити логічно і швидко приймати рішення; - мислити тактично; - вмотивованість до занять фізичною культурою, зокрема дзюдо; <p>вміє:</p> <ul style="list-style-type: none"> - робити вибір найбільш ефективних способів вирішення завдань в залежності від конкретних умов; - результативно мислити при виконанні вправ, зіставляти дії, проектувати, домагатися практичного результату; - правильно взаємодіяти з партнерами; - зіставляти технічні рухи з рухами, що зустрічаються в повсякденному житті; - контролювати функціонально-емоційний стан організму на заняттях. 	<p>руки;</p> <ul style="list-style-type: none"> - утримання поперек захопленням руки; - утримання поперек захопленням пояса і одвороту куртки. <p><u>Виведення з рівноваги:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - виведення з рівноваги у стійці ривком, поштовхом, скручуванням. - виведення з рівноваги ривком захопленням руки і шиї. <p><u>Кидки.</u></p> <p>Задня підніжка захопленням руки і шиї. Передня підніжка захопленням пояса. Бічне підсікання противника, що встає з колін. Переднє підсікання в коліно. Зачеп гомілкою зовні.</p> <p>Кидок через стегно захватом пояса через різнойменне плече. Кидок через спину захватом руки і одвороту. Імітація кидка через груди як контр-прийом від утримання збоку. Кидок через груди, сідаючи. Активні і пасивні види захисту від вивчених кидків.</p> <p><u>Рухливі ігри для відпрацювання техніко-тактичної підготовки:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - ігри в блокуючи захоплення, ігри в атакуючі захоплення, ігри в тиснення, «виштовхування в присіді», «виштовхування спиною», «виштовхування з кола», «перетягування через межу». - Спортивні ігри: футбол, регбі, баскетбол. - Народні ігри: «тягни в коло», «бій півнів», «дістати камінчик», «тягни за булави», «ланцюги ковани», «сильний кидок», «перетягування каната», «перетягування стрибками», «захист зміцнення», «кожен проти кожного», «захоплення прапора», «отаман», «козацькі розваги».

Четвертий рік навчання

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
Теоретичні відомості	
<p>Знаннєвий компонент Учень, учениця: характеризує види спорту, що входять в програму літніх і зимових Олімпійських ігор; успіхи українських спортсменів на Олімпійських іграх і Параолімпійських іграх поняття про послідовність виконання загальнорозвивальних вправ для фізкультурних занять різної спрямованості; поведінку в надзвичайних ситуаціях; спортивну етику і взаєминах між людьми; техніку дзюдо та правильне виконання технічних дій; розкриває знання про розвиток дзюдо в Україні; успіхи українських дзюдоїстів на міжнародній арені; кращих представників дзюдо; правила змагань з дзюдо; будову і системи людського тіла; вплив фізичних вправ на розвиток систем організму і органів почуттів; надання домедичної допомоги при травмах і ударах на заняттях; називає: правила організації і проведення занять, в тому числі і самостійних; термінологію дзюдо, гігієнічні правила на заняттях дзюдо. Ціннісний компонент свідомо ставиться до власного здоров'я та здоров'я інших; дотримується загальноприйнятих правил безпеки на заняттях фізичною культурою, правил безпеки та профілактики травматизму на заняттях з дзюдо.</p>	<p>Олімпійський рух в Україні сьогодні. Характеристика видів спорту, що входять в програму літніх і зимових Олімпійських ігор. Успіхи українських спортсменів на Олімпійських іграх і Параолімпійських іграх Розвиток дзюдо в Україні. Успіхи українських дзюдоїстів на міжнародній арені. Кращі представники дзюдо. Фізична культура в сучасному суспільстві. Послідовність виконання загальнорозвивальних вправ для фізкультурних занять різної спрямованості. Будова і системи людського тіла. Вплив фізичних вправ на розвиток систем організму і органів почуттів. Виховання морально-вольових якостей у процесі занять спортом: свідомість, повага до старших, сміливість, витримка, рішучість, наполегливість. Поведінка в надзвичайних ситуаціях. Поняття про спортивну етику у взаєминах між людьми. Термінологія дзюдо. Правила змагань з дзюдо. Техніка дзюдо та правильне виконання технічних дій. Гігієнічні правила на заняттях дзюдо. Надання домедичної допомоги при травмах і ударах на заняттях. Дотримання правил безпеки на заняттях фізичною культурою і спортом. Правила безпеки та профілактика травматизму на заняттях з дзюдо.</p>
Загальна фізична підготовка	
<p>Ціннісний та діяльнісний компонент Учень, учениця: Виконує: - Загальнорозвивальні вправи на місці, в русі, з предметами і без, у гімнастичної стінки і в парах. - Вправи на формування постави, зміцнення м'язів опорно-рухового і вестибулярного апарату. - Вправи для зміцнення м'язів рук, плечового пояса, м'язів живота, м'язів ніг; знає: поняття про стретчинг; анатомічні та фізіологічні особливості стретчинга; зони розтягування;</p>	<p>Загальнорозвивальні вправи: - загальнорозвивальні вправи на місці, в русі, з предметами і без, у гімнастичної стінки і в парах; - вправи на формування постави, зміцнення м'язів опорно-рухового і вестибулярного апарату; - вправи для зміцнення м'язів рук, плечового пояса, м'язів живота, м'язів ніг. Стретчинг: - розслаблюючі вправи для спини; вправи для ніг, ступень і гомілковостопного суглоба; вправи для спини, плечей і рук; вправи для попереку, тазу, пахової області і</p>

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<p>виконує: вправи стретчинга для збільшення рухливості в суглобах, запобігання травм;</p> <p>виконує: вправи з предметами (скакалкою, гімнастичною палицею, набивним м'ячем, еспандером, гумовим амортизатором).</p> <p>виконує: вправи на розвиток фізичних якостей (гнучкість, спритність, координація рухів):</p> <ul style="list-style-type: none"> - акробатичні елементи, вправи, комбінації; - вправи на рівновагу; - вправи біля опори. <p>виконує:</p> <ul style="list-style-type: none"> - загальнорозвивальні вправи в русі; - різновиди бігу та бігових вправ; - стрибки та стрибкові вправи з різних положень; - лазіння через гімнастичну лаву і гірку матів; - лазіння по канату в два і три прийоми; - пересування і повороти на гімнастичній колоді (низькій); - подолання смуги перешкод. - естафети та ігри з елементами бігу, стрибків і метання. <p>виконує:</p> <ul style="list-style-type: none"> - вправи на подолання власної ваги; - вправи для розвитку сили м'язів нижніх і верхніх кінцівок; групи м'язів тулуба (спини, грудей, живота, сідниць) з використанням опору власної ваги з різних вихідних положень: стоячи, сидячи, лежачи; - підтягування на низькій і високій перекладині; - підтягування різними хватками і способами; - силові вправи у висах і упорах; - згинання та розгинання рук в упорі лежачи, опору партнера, перенесення і перекладання снарядів (м'ячів і т.п.); <p>виконує: вправи прикладного характеру;</p> <p>знає та виконує: персоніфіковані комплекси і вправи з різних оздоровчих систем фізичного виховання, орієнтовані на формування та корекцію постави і статури, профілактику втоми і перевтоми, збереження високої працездатності, розвиток систем дихання і кровообігу;</p> <p>бере участь: в іграх, спрямованих на розвиток координації, уваги, швидкості та спритності.</p>	<p>м'язів задньої поверхні стегна; вправи на перекладині; вправи для верхньої частини тулуба з використанням пояса; комплекс вправ для кистей, зап'ясть і передпліч.</p> <p><u>Вправи з предметами:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - зі скакалкою - стрибки з обертанням скакалки вперед і назад, на двох і одній нозі, з ноги на ногу, стрибки з поворотами, біг, перестрибуючи через скакалку; - гімнастичною палицею - нахили і повороти тулуба, махові і кругові рухи рук, перевертання, викручування і вкручування палиці, стрибки через палицю, підкидання і ловля гімнастичної палиці; - набивним м'ячем (1-2 кг) - перекидання з руки в руку; варіанти кидків і лову м'яча; кидки і ловля м'яча в парах; вправи в положенні лежачи на спині: перекладати м'яч прямими руками з одного боку на іншу; кидок м'яча вгору і ловля руками; нахили з м'ячем в витягнутих вгору руках вперед, в сторони; повороти з м'ячем в витягнутих вперед руках вправо, вліво; кругові рухи тулубом з м'ячем у витягнутих вперед руках. - вправи з еспандером; - вправи з гумовим амортизатором. <p><u>Вправи на розвиток фізичних якостей (гнучкість, спритність, координація рухів):</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - акробатичні елементи (міст, шпагат, переворот боком, пр.); - акробатичні вправи: перекид вперед в угрупованні; перекид вперед в упор присівши; з упору лежачи поштовхом двома в упор присівши; довгий перекид вперед (з місця і розбігу); стійка на голові зігнувши ноги, стійка на голові тощо; - акробатична комбінація, що включає перекиди вперед, стійку на голові, довгий перекид (хлопці), напів шпагати, міст і поворот в упор стоячи на одному коліні (дівчата), стійку на лопатках ін; - вправи на рівновагу; - вправи біля опори: махи ногами в різних площинах, нахили в різних положеннях, вправи на гнучкість. <p><u>Загальнорозвивальні вправи в русі:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - закріплення навичок бігу, розвиток швидкісних і координаційних здібностей: гладкий біг (біг по доріжці стадіону) зі зміною напрямку руху, коротким, середнім і довгим кроком; в чергуванні з ходьбою, з

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
	<p>подоланням перешкод (м'ячі, палиці і т. п.), по розмічених бігових доріжках; зі зміною довжини і частоти кроків;</p> <ul style="list-style-type: none"> - біг за розмітками і з виконанням завдань; - закріплення технічних навичок бігу і розвиток витривалості. Змішані пересування (чергування бігу і ходьби і т.п.). Повільний, рівномірний (з однією швидкістю), тривалий біг на середні дистанції. Крос по слабопересічній місцевості; - біг на швидкість; - закріплення техніки стрибків, розвиток швидко-силових і координаційних здібностей. Стрибки на двох і одній нозі, з ноги на ногу на місці; з поворотами; з просуванням вперед і назад; зі скакалкою. Стрибки у висоту з короткого і повного розбігу; з місця і з 1 і 3-х кроків розбігу; через довгу і коротку обертову скакалку. Стрибки в довжину відштовхуючись одночасно двома ногами: з місця; з висоти до 30, 60, 80 см; через невелику перешкоду. Стрибки в довжину відштовхуючись однією ногою: з місця; з позначеної зони відштовхування; з висоти (до 40 см); - лазіння через гімнастичну лаву і гірку матів; - лазіння по канату в два і три прийоми; - пересування і повороти на гімнастичній колоді (низькій); - подолання простої смуги перешкод; - естафети та ігри з елементами бігу, стрибків і метання. <p><u>Вправи на подолання власної ваги:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - вправи для розвитку сили м'язів нижніх і верхніх кінцівок; групи м'язів тулуба (спини, грудей, живота, сідниць) з використанням опору власної ваги з різних вихідних положеннях: стоячи, сидячи, лежачи; - підтягування на низькій і високій перекладині; - підтягування різними хватами і способами; - силові вправи у висах і упорах; - згинання та розгинання рук в упорі лежачи, опору партнера, перенесення і перекладання снарядів (м'ячів і т.п.). <p><u>Вправи прикладного характеру:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - вправи в підніманні і перенесенні людини (вантажу); - естафети; - смуга перешкод, що включає різноманітні прикладні вправи;

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
	<p>- персоніфіковані комплекси і вправи з різних оздоровчих систем фізичного виховання, орієнтовані на формування та корекцію постави і статури, профілактику втоми і перевтоми, збереження високої працездатності, розвиток систем дихання і кровообігу.</p>
Спеціальна фізична підготовка	
<p><i>Діяльнісний компонент</i> Учень, учениця: виконує: прийоми самостраховки. виконує: спеціальні вправи для освоєння техніки дзюдо: Вправи для кидків: - вправи для зачепів; - вправи для підхватів; - вправи для кидків через спину та стегно; - спеціально-підготовчі вправи з м'ячем для техніки та тактики; - спеціально-підготовчі вправи з поясом та гумовим амортизатором; застосовує страхування під час виконання вправ; дотримується правил безпеки під час занять спеціальними фізичними вправами дзюдо.</p>	<p><u>Прийоми самостраховки:</u> - самостраховка на спину перекатом через партнера. Варіювання складності виконання вправи змінюючи висоту перешкоди (партнер розташовується сидячи на п'ятах і в упорі на передпліччях, манекен, жердину і ін.); - самостраховка перекатом через партнера, що знаходиться в упорі на колінах і руках; - самостраховка на бік, виконуючи стрибком через руку партнера, що стоїть в стійці; - самостраховка на бік перекидом в русі, виконуючи перекид-політ через партнера, лежачого на килимі або стоїть боком; - самостраховка при падінні на килим спиною з основної стійки з обертанням навколо поздовжньої осі і приземленням на руки; - самостраховка вперед на руки зі стійки; - самостраховка вперед на руки стрибком; - падіння на руки стрибком назад; - самостраховка на спину стрибком. <u>Спеціальні вправи для освоєння техніки ДЗЮДО.</u> <u>Вправи для кидків:</u> - повторення спеціально-підготовчих вправ для кидків вивчених раніше: виведення з рівноваги, захопленням ніг, передня і задня підніжки, підсікань; - для зачепів. Ходьба на внутрішньому краї стопи. «Зачеп» (зовні, зсередини) за стовп, тонке дерево, ніжку стола або стільця. Імітація зачепа без партнера (те ж з партнером); - для підхватів. Махи ногою назад з нахилом, те ж з шкереберть вперед через плече. Імітація підхвату (без партнера і з партнером). Імітація підхвату з манекеном (стільцем). Для кидків через голову. Перекид назад з положення стоячи на одній нозі. У положенні лежачи на спині - піднімати манекен ногою, те ж перекидати манекен через себе. Перекид назад з м'ячем в руках - виштовхувати м'яч через себе в момент</p>

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
	<p>перекиду;</p> <ul style="list-style-type: none"> - через спину (через стегно). Поворот кругом зі схрещуванням ніг, те ж переступаючи через свою ногу. У гімнастичної стінки із захопленням рейки на рівні голови - поворот спиною до стіни до торкання сідницями. Імітація кидка через спину з палицею (підбиваючи тазом, сідницями, боком). Перенесення партнера на стегні (спині). Підбив тазом, спиною, боком; - вправи з гумовим амортизатором для розвитку витривалості, сили, координації рухів, швидкості рухів, імітація кидків та інших технічних дій. <p><u>Спеціально-підготовчі вправи з м'ячем, для техніки:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - для вдосконалення підсікань: удари підошвою по нерухомому м'ячу, те ж по падаючому, що відскакує від килима, що котиться (виконується в парах або в колі); - для вдосконалення підніжок: випростуючи ногу, підбити підколінних згином м'яч (м'яч в руках); - для зачепа стопою: перекидання м'яча, зупинка м'яча, що котиться, підкидання підйомом стопи падаючого м'яча; - для підхвату (зачепа гомілкою): удар п'ятою по лежачому м'ячу, удар гомілкою по падаючому м'ячу; - для вдосконалення кидка прогином: стати на міст, впираючись м'ячем в килим; падаючи назад з поворотом, потрапити м'ячем у мішень, встановлену на відстані 3 метри позаду на рівні колін. <p><u>Спеціально-підготовчі вправи з м'ячем, для тактики.</u></p> <p>Ігри з м'ячем в командах (можна використовувати кілька м'ячів і різні варіанти правил з ускладненням): «вишибали», баскетбол, регбі, футбол, гандбол. Ігри в парах.</p> <p><u>Спеціально-підготовчі вправи з поясом та гумовим амортизатором.</u></p> <p>Імітація підвертань для різних кидків: передньої підніжки, підсікань, підхватів, через стегно, плече, спину і ін.</p>
Техніко-тактична підготовка	
<p>Ціннісний та діяльнісний компонент Учень, учениця: знає: основи техніки дзюдо; виконує: - утримання в різних положеннях;</p>	<p>Виконання технічних дій (прийомів) імітаційно та за допомогою манекену. <u>Утримання:</u> - утримання збоку захопленням рук; - утримання збоку зворотнє;</p>

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<p>- способи уходу від утримань з різних положень;</p> <p>володіє: навичками техніки кидків дзюдо.</p> <p>виконує: виведення з рівноваги у стійці ривком, поштовхом, розкручуванням.</p> <p>виконує:</p> <ul style="list-style-type: none"> - задню та передню підніжки; - бічне та переднє підсікання; - зачеп гомілкою зсередини однойменною ногою; - зачеп гомілкою зовні-ззаду за однойменну ногу; - зачеп стопою зсередини; - підхват під дві ноги; - підхват зовні, відкрокуючи; - підхват зсередини в різнойменну ногу; - підхват зсередини в однойменну ногу; - підсад гомілкою зовні; - підсад гомілкою зсередини; - кидок через стегно із захватом шиї; - кидок через стегно захватом пояса через однойменне плече; - кидок через спину захватом руки під плече; - кидок через спину зворотним захопленням руки під плече; - кидок через спину захватом віддворота двома руками; - кидок через груди захопленням пояса через різнойменне плече; - кидок через груди захопленням однойменної руки і тулуба збоку; - кидок через голову упором гомілкою в стегно і захопленням однойменної руки і пояси на спині; - кидок через голову, сідаючи глибоко між ногами супротивника; - активні і пасивні види захисту від вивчених кидків. <p>бере участь: у рухливих іграх для відпрацювання отриманих навичок;</p> <p>застосовує: страхування під час виконання вправ;</p> <p>демонструє: техніку виконання вивчених спеціальних вправ, техніку виконання кидків, атакуючих та захисних технічних дій;</p> <p>виконує:</p> <ul style="list-style-type: none"> - комбіновані, складні координаційні вправи; активні і пасивні способи захисту, кидки з різних положень з дотриманням етичних норм і основних правил; - великий обсяг важко координаційних спеціально-підготовчих вправ з 	<ul style="list-style-type: none"> - утримання верхи з захопленням голови; - утримання верхи з зацепом ніг; - утримання з боку голови на колінах; - утримання з боку голови зворотним захватом рук; - утримання попереку із захопленням далекої руки з-під шиї; - утримання попереку із захопленням далекого одворота з-під шиї і тулуба. <p><u>Виведення з рівноваги:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - виведення з рівноваги ривком захопленням руки двома руками; - виведення з рівноваги поштовхом захопленням тулуба (посадка); - виведення з рівноваги ривком, розкручуючи противника навколо себе; - виведення з рівноваги поштовхом, відриваючи супротивника від килима (збивання). <p><u>Кидки.</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - задня підніжка під обидві ноги; - задня підніжка з захопленням руки і шиї; - передня підніжка з схрестного захопленням рук; - передня підніжка з відкрокуванням; - бічне підсікання в темп кроків; - бічне підсікання, підкрокуючи; - переднє підсікання в коліно з падінням; - підсікання зсередини з заведенням; - зачеп гомілкою зсередини однойменною ногою; - зачеп гомілкою зовні-ззаду за однойменну ногу; - зачеп стопою зсередини; - підхват під дві ноги; - підхват зовні, відкрокуючи; - підхват зсередини в різнойменну ногу; - підхват зсередини в однойменну ногу; - підсад гомілкою зовні; - підсад гомілкою зсередини; - кидок через стегно із захватом шиї; - кидок через стегно захватом пояса через однойменне плече; - кидок через спину захватом руки під плече; - кидок через спину зворотним захопленням руки під плече; - кидок через спину захватом відвороту двома руками; - кидок через груди захопленням пояса через різнойменне плече; - кидок через груди захопленням

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<p>використанням різних засобів. знає: термінологію та правила змагань дзюдо. Ціннісний компонент Учень, учениця: дотримується: правил безпеки під час занять з дзюдо. виконує самооцінку технічних дій та коригує їх з урахуванням допущених помилок; має здатність: - будувати навчально-пізнавальну діяльність, враховуючи всі її компоненти (мета, мотив, прогноз, кошти, контроль, оцінка); - оцінювати непостійну ситуацію, мислити логічно і швидко приймати рішення; - мислити тактично; - вмотивованість до занять фізичною культурою, зокрема дзюдо; вміє: - робити вибір найбільш ефективних способів вирішення завдань в залежності від конкретних умов; - результативно мислити при виконанні вправ, зіставляти дії, проектувати, домагатися практичного результату; - правильно взаємодіяти з партнерами; - зіставляти технічні рухи з рухами, що зустрічаються в повсякденному житті; - контролювати функціонально-емоційний стан організму на заняттях.</p>	<p>однойменної руки і тулуба збоку; - кидок через голову упором гомілкою в стегно і захопленням однойменної руки і поясу на спині; - кидок через голову, сідаючи глибоко між ногами супротивника; - кидок захопленням однойменного стегна зовні («задня підніжка рукою»); - кидок захопленням ніг, виносячи ноги в сторону; - активні і пасивні види захисту від вивчених кидків. <u>Рухливі ігри для відпрацювання техніко-тактичної підготовки:</u> - ігри в блокуючи захоплення, ігри в атакуючі захоплення, ігри в тиснення, «виштовхування в присіді», «виштовхування спиною», «виштовхування з кола», «перетягування через межу». - Спортивні ігри: футбол, регбі, баскетбол. - Народні ігри: «тягни в коло», «бій півнів», «дістати камінчик», «тягни за булави», «ланцюги ковани», «сильний кидок», «перетягування каната», «перетягування стрибками», «захист зміцнення», «кожен проти кожного», «захоплення прапора», «отаман», «козацькі розваги».</p>

П'ятий рік навчання

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
Теоретичні відомості	
<p>Знаннєвий компонент Учень, учениця: характеризує роль і значення фізичної культури і єдиноборств для підготовки військовослужбовців української армії; дзюдо як елемент забезпечення безпечної життєдіяльності людини; зв'язок фізичної культури з іншими предметами гуманітарного, фізико-математичного циклу. розкриває знання про особливості фізичного розвитку людини; захисні властивості організму і їх профілактику засобами фізичної культури.; послідовність виконання загальнорозвивальних вправ для фізкультурних занять різної спрямованості; поведінку в надзвичайних ситуаціях;</p>	<p>Роль і значення фізичної культури і єдиноборств для підготовки військовослужбовців української армії. Фізична культура в сучасному суспільстві. Фізична культура як носій і виразник культурних і духовних цінностей. Дзюдо як елемент забезпечення безпечної життєдіяльності людини. Фізична підготовка і її вплив на зміцнення здоров'я, розвиток фізичних якостей. Зв'язок фізичної культури з іншими предметами гуманітарного, фізико-математичного циклу. Особливості фізичного розвитку людини. Захисні властивості організму і їх профілактика засобами фізичної культури.</p>

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<p>спортивну етику і взаємини між людьми; правила змагань з дзюдо; надання першої допомоги при травмах і ударах на заняттях; техніку дзюдо та правильне виконання технічних дій.</p> <p>називає: правила організації і проведення занять, в тому числі і самостійних; термінологію дзюдо, гігієнічні правила на заняттях дзюдо.</p> <p>Ціннісний компонент</p> <p>свідомо ставиться до власного здоров'я та здоров'я інших;</p> <p>дотримується загальноприйнятих правила безпеки на заняттях фізичною культурою, правила безпеки та профілактики травматизму на заняттях з дзюдо.</p>	<p>Послідовність виконання загальнорозвивальних вправ для фізкультурних занять різної спрямованості. Поведінка в надзвичайних ситуаціях. Поняття про спортивну етику у взаєминах між людьми.</p> <p>Термінологія дзюдо.</p> <p>Правила змагань з дзюдо.</p> <p>Техніка дзюдо та правильне виконання технічних дій.</p> <p>Гігієнічні правила на заняттях дзюдо.</p> <p>Надання домедичної допомоги при травмах і ударах на заняттях.</p> <p>Дотримання вимог безпеки на заняттях фізичною культурою і спортом.</p> <p>Правила безпеки та профілактика травматизму на заняттях з дзюдо.</p>
Загальна фізична підготовка	
<p>Ціннісний та діяльнісний компонент</p> <p>Учень, учениця:</p> <p>виконує:</p> <ul style="list-style-type: none"> - загальнорозвивальні вправи на місці, в русі, з предметами і без, у гімнастичної стінки і в парах; - вправи на формування постави, зміцнення м'язів опорно-рухового і вестибулярного апарату; - вправи для зміцнення м'язів рук, плечового пояса, м'язів живота, м'язів ніг; <p>знає: поняття про стретчинг; анатомічні та фізіологічні особливості стретчинга; зони розтягування;</p> <p>виконує: вправи стретчинга для збільшення рухливості в суглобах, запобігання травм.</p> <p>виконує: вправи з предметами (скакалкою, гімнастичною палицею, набивним м'ячем, еспандером, гумовим амортизатором);</p> <p>виконує: вправи на розвиток фізичних якостей (гнучкість, спритність, координація рухів):</p> <ul style="list-style-type: none"> - акробатичні елементи, вправи, комбінації; - вправи на рівновагу; - вправи біля опори; <p>виконує: загальнорозвивальні вправи в русі:</p> <ul style="list-style-type: none"> - різновиди бігу та бігових вправ; - стрибки та стрибкові вправи з різних положень; - лазіння через гімнастичну лаву і гірку матів; - лазіння по канату в два і три прийоми; - пересування і повороти на гімнастичній колоді (низькій); - подолання простої смуги перешкод. 	<p><u>Загальнорозвивальні вправи:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - загальнорозвивальні вправи на місці, в русі, з предметами і без, у гімнастичної стінки і в парах; - вправи на формування постави, зміцнення м'язів опорно-рухового і вестибулярного апарату; - вправи для зміцнення м'язів рук, плечового пояса, м'язів живота, м'язів ніг. <p><u>Стретчинг:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - розслаблюючі вправи для спини; вправи для ніг, ступень і гомілковостопного суглоба; вправи для спини, плечей і рук; вправи для попереку, тазу, пахової області і м'язів задньої поверхні стегна; вправи на перекладині; вправи для верхньої частини тулуба з використанням пояса; комплекс вправ для кистей, зап'ясть і передпліч. <p><u>Вправи з предметами:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - зі скакалкою - стрибки з обертанням скакалки вперед і назад, на двох і одній нозі, з ноги на ногу, стрибки з поворотами, біг, перестрибуючи через скакалку; - з гімнастичною палицею - нахили і повороти тулуба, махові і кругові рухи рук, перевертання, викручування і вкручування палиці, стрибки через палицю, підкидання і ловля гімнастичної палиці; - з набивним м'ячем (1-2 кг) - перекидання з руки в руку; варіанти кидків і лову м'яча; кидки і ловля м'яча в парах; вправи в положенні лежачи на спині: перекидати м'яч прямими руками з одного боку на іншу; кидок м'яча вгору і ловля руками; нахили з

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<p>- естафети та ігри з елементами бігу, стрибків і метання;</p> <p>виконує: вправи на подолання власної ваги.</p> <p>- вправи для розвитку сили м'язів нижніх і верхніх кінцівок; групи м'язів тулуба (спини, грудей, живота, сідниць) з використанням опору власної ваги з різних вихідних положеннях: стоячи, сидячи, лежачи;</p> <p>- підтягування на низькій і високій перекладині;</p> <p>- підтягування різними хватами і способами;</p> <p>- силові вправи у висах і упорах;</p> <p>- згинання та розгинання рук в упорі лежачи, опору партнера, перенесення і перекладання снарядів (м'ячів і т.п.);</p> <p>виконує: вправи прикладного характеру;</p> <p>знає та виконує: персоніфіковані комплекси і вправи з різних оздоровчих систем фізичного виховання, орієнтовані на формування та корекцію постави і статури, профілактику втоми і перевтоми, збереження високої працездатності, розвиток систем дихання і кровообігу;</p> <p>бере участь: в іграх, спрямованих на розвиток координації, уваги, швидкості та спритності.</p>	<p>м'ячем в витягнутих вгору руках вперед, в сторони; повороти з м'ячем в витягнутих вперед руках вправо, вліво; кругові рухи тулубом з м'ячем у витягнутих вперед руках.</p> <p>- з еспандером;</p> <p>- з гумовим амортизатором.</p> <p><u>Вправи на розвиток фізичних якостей (гнучкість, спритність, координація рухів):</u></p> <p>- акробатичні елементи (міст, шпагат, переворот боком, пр.);</p> <p>- акробатичні вправи: перекид вперед в угрупованні; перекид вперед в упор присівши; з упору лежачи поштовхом двома в упор присівши; довгий перекид вперед (з місця і розбігу); стійка на голові зігнувши ноги, стійка на голові тощо;</p> <p>- акробатична комбінація, що включає перекиди вперед, стійку на голові, довгий перекид (хлопці), напів шпагати, міст і поворот в упор стоячи на одному коліні (дівчата), стійку на лопатках ін;</p> <p>- вправи на рівновагу;</p> <p>- вправи біля опори: махи ногами в різних площинах, нахили в різних положеннях, вправи на гнучкість.</p> <p><u>Загальнорозвивальні вправи в русі:</u></p> <p>- закріплення навичок бігу, розвиток швидкісних і координаційних здібностей: гладкий біг (біг по доріжці стадіону) зі зміною напрямку руху, коротким, середнім і довгим кроком; в чергуванні з ходьбою, з подоланням перешкод (м'ячі, палиці і т. п.), по розмічених бігових доріжках; зі зміною довжини і частоти кроків;</p> <p>- біг за розмітками і з виконанням завдань;</p> <p>- закріплення технічних навичок бігу і розвиток витривалості. Змішані пересування (чергування бігу і ходьби і т.п.). Повільний, рівномірний (з однією швидкістю), тривалий біг на середні дистанції. Крос по слабо пересічній місцевості;</p> <p>- біг на швидкість;</p> <p>- закріплення техніки стрибків, розвиток швидко-силових і координаційних здібностей. Стрибки на одній, двох і з ноги на ногу на місці; з поворотами; з просуванням вперед і назад; зі скакалкою. Стрибки у висоту з короткого і повного розбігу; з місця і з 1 і 3-х кроків розбігу; через довгу і коротку обертову скакалку. Стрибки в довжину відштовхуючись</p>

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
	<p>одночасно двома ногами: з місця; з висоти до 30, 60, 80 см; через невелику перешкоду. Стрибки в довжину відштовхуючись однією ногою: з місця; з позначеної зони відштовхування; з висоти (до 40 см);</p> <ul style="list-style-type: none"> - лазіння через гімнастичну лаву і гірку матів; - лазіння по канату в два і три прийоми; - пересування і повороти на гімнастичній колоді (низькій); - подолання смуги перешкод. - естафети та ігри з елементами бігу, стрибків і метання. <p><u>Вправи на подолання власної ваги:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - вправи для розвитку сили м'язів нижніх і верхніх кінцівок; групи м'язів тулуба (спини, грудей, живота, сідниць) з використанням опору власної ваги з різних вихідних положеннях: стоячи, сидячи, лежачи; - підтягування на низькій і високій перекладині; - підтягування різними хватками і способами; - силові вправи у висах і упорах; - згинання та розгинання рук в упорі лежачи, опору партнера, перенесення і перекидання снарядів (м'ячів і т.п.). <p><u>Вправи прикладного характеру:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - вправи в підніманні і перенесенні людини (вантаж); - естафети; - смуга перешкод, що включає різноманітні прикладні вправи; - персоніфіковані комплекси і вправи з різних оздоровчих систем фізичного виховання, орієнтовані на формування та корекцію постави і статури, профілактику втоми і перевтоми, збереження високої працездатності, розвиток систем дихання і кровообігу.
Спеціальна фізична підготовка	
<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує прийоми самостраховки. виконує: спеціальні вправи для освоєння техніки дзюдо:</p> <ul style="list-style-type: none"> - вправи для кидків; - вправи для зачепів; - вправи для підхватів; - вправи для кидків через спину та стегно; - спеціально-підготовчі вправи з м'ячем для техніки та тактики; 	<p><u>Прийоми самостраховки:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - самостраховка на спину перекатом через партнера. Варіювання складності виконання вправи змінюючи висоту перешкоди (партнер розташовується сидячи на п'ятах і в упорі на передпліччях, манекен, жердину і ін.); - самостраховка перекатом через партнера, що знаходиться в упорі на колінах і руках; - самостраховка на бік, виконуючи стрибком через руку партнера, що стоїть в

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<p>- спеціально-підготовчі вправи з поясом та гумовим амортизатором. застосовує: страхування під час виконання вправ; дотримується: правил безпеки під час занять спеціальними фізичними вправами дзюдо.</p>	<p>стійці; - самостраховка на бік шкереберть в русі, виконуючи перекид-політ через партнера, лежачого на килимі або стоїть боком; - самостраховка при падінні на килим спиною з основної стійки з обертанням навколо поздовжньої осі і приземленням на руки; - самостраховка вперед на руки зі стійки. - Самостраховка вперед на руки стрибком; - падіння на руки стрибком назад; - самостраховка на спину стрибком. <u>Спеціальні вправи для освоєння техніки дзюдо.</u> <u>Вправи для кидків:</u> - повторення спеціально-підготовчих вправ для кидків вивчених раніше: виведення з рівноваги, захопленням ніг, передня і задня підніжки, підсікань; - для зачепів. Ходьба на внутрішньому краї стопи. «Зачеп» (зовні, зсередини) за стовп, тонке дерево, ніжку стола або стільця. Імітація зачепа без партнера (то ж з партнером); - для підхватів. Махи ногою назад з нахилом, те ж з шкереберть вперед через плече. Імітація підхвату (без партнера і з партнером). Імітація підхвату з манекеном (стільцем). Для кидків через голову. Перекид назад з положення стоячи на одній нозі. У положенні лежачи на спині - піднімати манекен ногою, те ж перекидати манекен через себе. Перекид назад з м'ячем в руках - виштовхувати м'яч через себе в момент перекиду; - через спину (через стегно). Поворот кругом зі схрещуванням ніг, то ж переступаючи через свою ногу. У гімнастичної стінки із захопленням рейки на рівні голови - поворот спиною до стіни до торкання сідницями. Імітація кидка через спину з палицею (підбиваючи тазом, сідницями, боком). Перенесення партнера на стегні (спині). Підбив тазом, спиною, боком; - вправи з гумовим амортизатором для розвитку витривалості, сили, координації рухів, швидкості рухів, імітація кидків та інших технічних дій. <u>Спеціально-підготовчі вправи з м'ячем для техніки:</u> - для вдосконалення підсікань: удари</p>

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
	<p>підшовою по нерухомому м'ячу, те ж по падаючому, що відскакує від килима, що котиться (виконується в парах або в колі);</p> <ul style="list-style-type: none"> - для вдосконалення підніжок: випростуючи ногу, підбити підколінних згином м'яч (м'яч в руках); - для зачепа стопою: перекидання м'яча, зупинка м'яча, що котиться, підкидання підйомом стопи падаючого м'яча; - для підхвату (зачепа гомілкою): удар п'ятою по лежачому м'ячу, удар гомілкою по падаючому м'ячу; - для вдосконалення кидка прогином: стати на міст, впираючись м'ячем в килим; падаючи назад з поворотом, потрапити м'ячем у мішень, встановлену на відстані 3 метри позаду на рівні колін. <p><u>Спеціально-підготовчі вправи з м'ячем, для тактики.</u></p> <p>Ігри з м'ячем в командах (можна використовувати кілька м'ячів і різні варіанти правил з ускладненням): «вишибали», баскетбол, регбі, футбол, гандбол. Ігри в парах.</p> <p><u>Спеціально-підготовчі вправи з поясом та гумовим амортизатором.</u></p> <p>Імітація підвертань для різних кидків: передньої підніжки, підсікань, підхватів, через стегно, плече, спину і ін.</p>
Техніко-тактична підготовка	
<p>Ціннісний та діяльнісний компонент Учень, учениця: знає основи техніки дзюдо; виконує: <ul style="list-style-type: none"> - утримання в різних положеннях; - способи уходу від утримань з різних положень; володіє : навичками техніки кидків дзюдо. виконує: виведення з рівноваги ривком захватом рук з падінням; виведення з рівноваги поштовхом захопленням руки. виконує: <ul style="list-style-type: none"> - задню та передню підніжки з різних положень; - бічне та переднє підсікання з різних положень; - підсікання з різних положень; - зачепи з різних положень; - кидок через стегно з різних положень та різними захватами; - кидок через спину з різних положень та різними захватами; </p>	<p>Виконання технічних дій (приймів) імітаційно та за допомогою манекену. Повторення та удосконалення прийомів і кидків, вивчених на попередніх етапах підготовки.</p> <p><u>Утримання</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - збоку лежачи; - верхи з обвивом ніг зовні; - з боку голови із захопленням одворотів з-під рук; - попереку із захопленням різнойменної ноги. <p><u>Виведення з рівноваги:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - ривком захватом рук з падінням; - поштовхом захопленням руки. <p><u>Кидки.</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - задня підніжка з падінням; - задня підніжка з захопленням руки і ший спереду-зверху (зворотним захопленням); - задня підніжка під дальню ногу; - задня підніжка закрокуючи; - передня підніжка з коліна з падінням; - передня підніжка з захопленням ший;

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<p>- кидок через груди з різних положень та різними захватами;</p> <p>- активні і пасивні види захисту від вивчених кидків;</p> <p>бере участь: у рухливих іграх для відпрацювання отриманих навичок;</p> <p>застосовує: страхування під час виконання вправ;</p> <p>демонструє: техніку виконання вивчених спеціальних вправ, техніку виконання кидків, атакуючих та захисних технічних дій;</p> <p>виконує:</p> <p>- комбіновані, складні координаційні вправи; активні і пасивні способи захисту, кидки з різних положень з дотриманням етичних норм і основних правил;</p> <p>-самооцінку технічних дій та коригує їх з урахуванням допущених помилок;</p> <p>- великий обсяг важко координаційних спеціально-підготовчих вправ з використанням різних засобів;</p> <p>знає: термінологію та правила змагань дзюдо.</p> <p>Ціннісний компонент</p> <p>дотримується правил безпеки під час занять з дзюдо.</p> <p>має здатність:</p> <p>- будувати навчально-пізнавальну діяльність, враховуючи всі її компоненти (мета, мотив, прогноз, кошти, контроль, оцінка);</p> <p>- оцінювати непостійну ситуацію, мислити логічно і швидко приймати рішення;</p> <p>- мислити тактично;</p> <p>- вмотивованість до занять фізичною культурою, зокрема дзюдо;</p> <p>вміє:</p> <p>- робити вибір найбільш ефективних способів вирішення завдань в залежності від конкретних умов;</p> <p>- результативно мислити при виконанні вправ, зіставляти дії, проектувати, домагатися практичного результату;</p> <p>- правильно взаємодіяти з партнерами;</p> <p>- зіставляти технічні рухи з рухами, що зустрічаються в повсякденному житті;</p> <p>- контролювати функціонально-емоційний стан організму на заняттях.</p>	<p>- передня підніжка збиваючи на виставлену ногу;</p> <p>- передня підніжка з захопленням руки і пояса;</p> <p>- бічне підсікання схрестним захопленням рук;</p> <p>- бічне підсікання при русі противника назад;</p> <p>- підсікання зсередини на місці;</p> <p>- зачеп гомілкою зсередини різнойменною ногою;</p> <p>- зачеп гомілкою зсередини з захватом руки двома руками;</p> <p>- зачеп гомілкою з нирком під руку;</p> <p>- зачеп стопою з падінням;</p> <p>- кидок через стегно із захватом шиї;</p> <p>- кидок через стегно захватом пояса;</p> <p>- кидок через спину захватом схрещених рук;</p> <p>- кидок через спину захватом однойменного одворота;</p> <p>- кидок через груди захватом руки і тулуба спереду;</p> <p>- активні і пасивні види захисту від вивчених кидків.</p> <p><u>Рухливі ігри для відпрацювання техніко-тактичної підготовки:</u></p> <p>- ігри в блокуючи захоплення, ігри в атакуючі захоплення, ігри в тиснення, «виштовхування в присіді», «виштовхування спиною», «виштовхування з кола», «перетягування через межу»;</p> <p>- спортивні ігри: футбол, регбі, баскетбол;</p> <p>- народні ігри: «тягни в коло», «бій півнів», «дістати камінчик», «тягни за булави», «ланцюги ковани», «сильний кидок», «перетягування каната», «перетягування стрибками», «захист зміцнення», «кожен проти кожного», «захоплення прапора», «отаман», «козацькі розваги».</p>

Орієнтовні навчальні нормативи

Рік навч.	Навчальні нормативи	Рівень навчальних досягнень учнів			
		низький	Середній	достатній	високий

Рік навч.	Навчальні нормативи		Рівень навчальних досягнень учнів			
			низький	Середній	достатній	високий
2 рік навчання	Човниковий біг 4 x 9 м, сек. (3 спроби)	хл.	14,7 і більше	14,6 -14,5	14,4 -14,3	14,2 і менше
		дівч.	15,7 і більше	15,6 -15,5	15,4 -15,3	15,2 і менше
	Стрибок у довжину з місця, см (3 спроби)	хл.	150 і менше	155 -165	170 -180	185 і більше
		дівч.	130 і менше	135 -145	150 -160	165 і більше
	Підтягування з вису на високій перекладині, кількість разів	хл.	4 і менше	5-7	8-9	10 і більше
		дівч.	3 і менше	4	5	6 і більше
	Згинання і розгинання рук в упорі лежачи на підлозі, кількість разів	хл.	7 і менше	8-9	10-11	12 і більше
		дівч.	3 і менше	4-5	6-7	8 і більше
	Піднімання тулуба в сід за 30 сек., кількість разів	хл.	8 і менше	9-10	11-12	13 і більше
		дівч.	5 і менше	6-7	8-9	10 і більше
	Біг з високого старту на 30 м, сек.	хл.	5,3 і більше	5,2-5,1	5,0-4,9	4,8 і менше
		дівч.	5,9 і більше	5,8-5,7	5,6-5,5	5,4 і менше
	Забігання на «борцівському мосту» по 5 разів вліво та вправо, сек.	хл.	27 і більше	26-25	24-23	22 і менше
		дівч.				
Утримання ніг під кутом 90° в положенні вису на поперечній перекладині, сек	хл.	4 і менше	5-6	7-9	10 і більше	
	дівч.	3 і менше	4	5-6	7 і більше	
3 рік навчання	Човниковий біг 4 x 9 м, сек. (3 спроби)	хл.	13,7 і більше	13,6 -13,5	13,4 -13,3	13,2 і менше
		дівч.	14,7 і більше	14,6 -14,5	14,4 -14,3	14,2 і менше
	Стрибок у довжину з місця, см (3 спроби)	хл.	160 і менше	165 -175	180 -190	195 і більше
		дівч.	140 і менше	145 -155	160 -170	175 і більше
	Підтягування з вису на високій перекладині, кількість разів	хл.	5 і менше	6-8	9-10	11 і більше
		дівч.	4 і менше	5	6	7 і більше
	Згинання і розгинання рук в упорі лежачи на підлозі, кількість разів	хл.	9 і менше	10-11	12-13	14 і більше
		дівч.	5 і менше	6-7	8-9	10 і більше
	Піднімання тулуба в сід за 30 сек., кількість разів	хл.	10 і менше	11-12	13-14	15 і більше
		дівч.	7 і менше	8-9	10-11	12 і більше
	Біг з високого старту на 30 м,	хл.	5,1 і	5,0-4,9	4,8-4,7	4,6 і

Рік навч.	Навчальні нормативи		Рівень навчальних досягнень учнів			
			низький	Середній	достатній	високий
	сек.		більше			менше
		дівч.	5,7 і більше	5,6-5,5	5,4-5,3	5,2 і менше
	Забігання на «борцівському мосту» по 5 разів вліво та вправо, сек.	хл.	25 і більше	24-23	22-21	20 і менше
		дівч.				
Утримання ніг під кутом 90° в положенні вису на поперечній перекладині, сек.	хл.	5 і менше	6-7	8-11	12 і більше	
	дівч.	4 і менше	5	6-7	8 і більше	
4 рік навчання	Човниковий біг 4 x 9 м, сек. (3 спроби)	хл.	12,5 і більше	12,4 -12,3	12,2 -12,1	12,0 і менше
		дівч.	13,5 і більше	13,4 -13,3	13,2 -13,1	13,0 і менше
	Стрибок у довжину з місця, см (3 спроби)	хл.	170 і менше	175 -185	190 -200	205 і більше
		дівч.	150 і менше	155 -165	170 -180	185 і більше
	Підтягування з вису на високій перекладині, кількість разів	хл.	6 і менше	7-9	10-11	12 і більше
		дівч.	5 і менше	6	7	8 і більше
	Згинання і розгинання рук в упорі лежачи на підлозі, кількість разів	хл.	11 і менше	12-13	14-15	16 і більше
		дівч.	7 і Менше	8-9	10-11	12 і більше
	Піднімання тулуба в сід за 30 сек., кількість разів	хл.	12 і менше	13-14	15-16	17 і більше
		дівч.	9 і менше	10-11	12-13	14 і більше
	Біг з високого старту на 30 м, сек.	хл.	4,9 і більше	4,8-4,7	4,6-4,5	4,4 і менше
		дівч.	5,5 і більше	5,4-5,3	5,4-5,3	5,2 і менше
	Забігання на «борцівському мосту» по 5 разів вліво та вправо, сек.	хл.	23 і більше	22-21	20-19	18 і менше
		дівч.				
	Утримання ніг під кутом 90° в положенні вису на поперечній перекладині, сек.	хл.	6 і менше	7-9	10-13	14 і більше
		дівч.	5 і менше	6	7-8	9 і більше
	Переворот з упору головою в килим на «борцівський міст» і назад 10 разів, сек.	хл.	21 і більше	20-19	18-17	16 і менше
		дівч.	24 і більше	23-22	21-20	19 і менше
	Кидки манекена через стегно 10 разів, сек.	хл.	38 і більше	37-36	35-34	33 і менше
		дівч.	42 і Більше	41-40	39-38	37 і менше

Рік навч.	Навчальні нормативи		Рівень навчальних досягнень учнів			
			низький	Середній	достатній	високий
5 рік навчання	Човниковий біг 4 х 9 м, сек. (3 спроби)	хл.	12,5 і більше	12,4 -12,3	12,2 -12,1	12,0 і менше
		дівч.	13,5 і більше	13,4 -13,3	13,2 -13,1	13,0 і менше
	Стрибок у довжину з місця, см (3 спроби)	хл.	180 і менше	185 -195	200 -210	215 і більше
		дівч.	160 і менше	165 -175	180 -190	195 і більше
	Підтягування з вису на високій перекладині, кількість разів	хл.	7 і менше	8-10	11-12	13 і більше
		дівч.	6 і менше	7	8	9 і більше
	Згинання і розгинання рук в упорі лежачи на підлозі, кількість разів	хл.	13 і менше	14-15	16-17	18 і більше
		дівч.	9 і менше	10-11	12-13	14 і більше
	Піднімання тулуба в сід за 30 сек., кількість разів	хл.	14 і менше	15-16	17-18	19 і більше
		дівч.	11 і менше	12-13	14-15	16 і більше
	Біг з високого старту на 30 м, сек.	хл.	4,7 і більше	4,6-4,5	4,4-4,3	4,2 і менше
		дівч.	5,3 і більше	5,2-5,1	5,0-4,9	4,8 і менше
	Забігання на «борцівському мосту» по 5 разів вліво та вправо, сек.	хл.	21 і більше	20-19	18-17	16 і менше
		дівч.				
	Утримання ніг під кутом 90° в положенні вису на поперечній перекладині, сек.	хл.	8 і менше	9-11	12-15	16 і більше
		дівч.	7 і менше	8-9	10	11 і більше
	Переворот з упору головою в килим на «борцівський міст» і назад 10 разів, сек.	хл.	19 і більше	18-17	16-15	14 і менше
		дівч.	22 і більше	21-20	19-18	17 і менше
Кидки манекена через стегно 10 разів, сек.	хл.	36 і більше	35-34	33-32	31 і менше	
	дівч.	39 і більше	38-37	36-35	34 і менше	

Орієнтовний перелік обладнання модуля «ДЗЮДО»

№ з/п	Найменування обладнання	Кількість
1	Стінка гімнастична	1 компл.
2	Лавка гімнастична	6 шт.
3	Комплект матів гімнастичних (10 шт.)	1 компл.
4	Канат для лазіння 5м (зі страхувальним пристроєм).	4 шт.
5	Перекладина гімнастична	1 шт.
6	Палка гімнастична	20 шт.

7	Обруч гімнастичний	10 шт.
8	Скакалка гімнастична	20 шт.
9	Перекладина навісна універсальна	4 шт.
10	Бруси навісні	4 шт.
11	Снаряд «Дошка похила»	4 шт.
12	Гірка атлетична	1 шт.
13	Комплект гантелей гумованих (загальна вага 90 кг.)	1 компл.
14	Еспандер універсальний	10 шт.
15	Сходи координаційні для степ-тесту	4 шт.
16	Комплект Медбол (м'ячі набивні - вага 1 кг)	20 шт.
17	Комплект Медбол (м'ячі набивні - вага 3 кг)	20 шт.
18	Комплект Медбол (м'ячі набивні - вага 5 кг)	20 шт.
19	Татамі (мати 1м x 2м або 1м x 1м) в залежності від розмірів залу	1 компл.
20	Манекен борцівський (з руками)	10 шт.
21	Манекен борцівський (з руками та ногами)	10 шт.
22	Гумовий амортизатор (7-8 м.)	10 шт.
23	Гирі 16, 20, 24, 32 кг	5 компл.
24	Штанга (комплект)	3 компл.
25	Секундоміри	2 шт.
26	Рулетки	2 шт.
27	Дзюдогі (комплект білого та синього кольору з цупкої бавовняної тканини) з паском	10 шт.

Термінологія дзюдо.

Ashi (Асі) - нога (ноги).

Ashi-Guruma (Асі-гурума) - варіант передньої підніжки (варіант підхоплення під обидві ноги), при якому атакуюча нога не торкається поверхні татамі (колесо через ногу).

Ashi Waza (Асі-вадза) - прийоми, проведені переважно за допомогою ніг.

Ayumi-ashi (Аюмі-асі) – нормальний крок, пересування нормальними кроками.

Bu (Бу) – бій.

Bu Do (Будо) - загальне поняття для видів єдиноборств.

Cubame-gaeshi (Цубаме-гаесі) - контрпідсічка від бічного підсікання.

Suscomi-jime (Сускомі-дзіме) - задушливий прийом попереду захопленням за різнойменні відвороти.

Curi-goshi (Цурі-госі) - кидок через стегно захопленням за пояс (кидок через поперек після виведення супротивника з рівноваги ривком нагору).

Curi-komi-goshi (Цурі-комі-госі) - кидок через стегно захопленням відвороту (кидок через поперек після виведення супротивника з рівноваги ривком нагору з вибиванням тазом ніг супротивника з позиції).

Daki-age (Дакі-аге) - підйом з обхватом тулуба супротивника.

Daki-wakare (Дакі-вакаре) - кидок через груди із захопленням тулуба (кидок ривком по напрямку від супротивника з обхватом його руками).

Dan (Дан) - ступінь майстерності.

De (Де) – рухатись вперед.

De ashi harei (Де-асі-харай) - бічне підсікання під виставлену ногу (підсікання при якому нога супротивника підбивається збоку).

Do (До) - принцип, навчання, шлях.

Dojo (Дожо) - місце для занять дзюдо.

Dori (Дорі) – поєдинок (сутичка).

Eri (Ері) – комір.

Fusegi (Фусегі) – захист проти визначеної техніки.

Fusen Gachi (Фусен гачі) - перемога без боротьби (через не явку суперника).

Goshi (Госі) – стегно.

Gari (Гарі) – маленьке розгойдування, зрубвання.

Go Kyu (Го кю) - 5 груп технік дзюдо.

Guruma (Гурума) – колесо.

Gyaku-jujijime (Гяку-дзюдзі-дзиме) - задушливий прийом захопленням отворотів долонями на хрест. Долоні розгорнуті назвні.

Hadaka-jime (Хадака-дзіме) - задушливий прийом позаду плечем і передпліччям.

Hane-goshi (Хане-госі) - підсад стегном і гомілкою (кидок через поперек з підбивом ноги обох ніг супротивника).

Hane-goshi-gaeshi (Хане-госі-гаєсі) - контрприйом від підсада стегном та гомілкою.

Hane-maki-komi (Хан-мак-комі) - кидок через спину захопленням руки під плече (пахву) підсадом стегном і гомілкою (див. хане-госі).

Narai-goshi (Харай-госі) - підхоплення під обидві ноги.

Narai-goshi-gaeshi (Харай-госі-гаєсі) - контрприйом від підхоплення під обидві ноги.

Narai-maki-komi (Харай-макі-комі) - кидок підхватом із захопленням руки під плече (під пахву) ("намотування" супротивника на себе з падінням набік).

Hisi (хізі) – коліно.

Hansoku (хансоку) – дискваліфікація.

Narai-curi-komi-ashi (Харай-цурі-комі-асі) - передне підсікання (кидок рухом, що змітає, стопою після виведення супротивника з рівноваги ривком нагору та з вибиванням з позиції).

Nija-guruma (Хідза-гурума) - підсікання в коліно (колесо через коліно)

Najime (хаджіме) – команда початку або продовження після зупинки.

Nantei (хантей) – оголошення переможця за рішенням суддів.

Nara (хара) - середина, живіт, центр.

Nidari (хідарі) – ліворуч.

Niki-vaki (Хікі-вакі) – нічия.

Ippon (Іппон) - вища оцінка у двобої, що негайно приводить до перемоги дзюдоїста, який провів прийом.

Ippon-seoi-Nage (Іппон-сеої-наге) - Кидок через спину захопленням руки на плече (кидок зі звалюванням супротивника на спину після захоплення однієї руки)

Jigo-hon-tai (Джиго-хон-тай) – Головна захисна стійка. Спина рівно, ноги широко розсунуті та зігнуті в колінах, п'яти на ширині плечей.

Ju (Дзю) - М'який, гнучкий.

Judo (Дзюдо) - Гнучкий шлях

Judogi (Дзюдогі) – форма дзюдоїста з цупкої бавовняної тканини, що складається з куртки, штанів і пояса.

Judoka (Дзюдока) – дзюдоїст.

Kano Jigaro (Кано Дзігаро) - засновник дзюдо.

Kaesi Waza (Каесі вадза) – контрприйоми, дії дзюдоїста, які мають на меті добитися перемоги або переваги, в момент спроби противника провести прийом.

Kami-siho-Gatame (Камі-сіхо-гатаме) - утримання з боку голови, при якому дзюдоїст, притискаючись тулубом до грудей противника, розташовується з боку його голови (головою до ніг).

Kancesu-Waza (Кансецу-вадза) –техніка прийомів боротьби в партері, які змушують суперника визнати себе переможеним в результаті больового відчуття в області ліктьового суглобу, що викликається перегинанням, обертанням або важелем.

Kata (Ката) – базова форма тренування в дзюдо, що включає в себе стіки, варіанти технік захватів, пересувань, виведень з рівноваги, тощо.

Kesa-Gatame (Кеса-гатаме) – утримання, сидячі збоку від суперника із захопленням ближньої руки та голови суперника.

Kata Gurumi (Ката-гурума) - Кидок через плечі, «млин» (колесо через плечі). Заборонений правилами змагань.

Kata jujjime (Ката-дзюдзі-дзіме) - задушливий прийом попереду передпліччям із захопленням за однойменні відвороти.

Katame-Waza (Катаме-вадза) - пехніка сковуючих захватів.

Kata te jume (Ката-те-дзіме) - задушливий прийом передпліччями захопленням за дальній відворот.

Kata ha jime (Ката-ха-дзіме) - задушливий прийом позаду із захопленням відворота та руки під плече.

Ken Du (Кен ду) - Мистецтво показувати

Kiken Gachi (Кікен гачі) - перемога через відмову супротивника від боротьби.

Kinsa (Кінза) - найменша технічна перевага, не показується та не оголошується.

Ко (До) – малий.

Kosi-Waza (Косі-вадза) – техніка прийомів, проведених переважно тазостегновим суглобом.

Kosi-Gurumi (Косі-гурума) - кидок через стегно із захопленням шиї (колесо через поперек).

Koshi (Косі) – стегно.

Ko-soto-Gake (Ко-сото-гаке) - зачеп зовні різнойменною ногою (ближньою ногою зовні).

Ko-soto-Gari (Ко-сото-гарі) - підсікання під п'ятку, кидок суперника з ривком на себе за ногу "ближньою ногою" зовні.

Ko uti Gaeshi (Ко-уті-гаесі) - контрприйом від "ко-уті-гарі" - від однойменного зачепа (підсікання) зсередини.

Kesa Gatame (Кеса-гатаме) - Утримання збоку захопленням руки та голови

Kyu (Кю) - учнівський ступінь майстерності.

Maitta (Майта) - «Я переможений», «Я здаюся».

Mate (Мате) – команда зупинитися.

Masutemi-waza (Масутемі-вадза) - прийоми, проведені з падінням атакуючого на спину.

Migi (Мігі) – праворуч.

Mune (Муне) – груди

Mune Gatame (Муне гатаме) - контроль грудей

Nage-waza (Наге-вадза) - техніка кидків.

Nami-juji-jime (Намі-дзюдзі-дзіме) - задушливий прийом захопленням за однойменні отвори, долоні розгорнуті вниз

O (О) – великий.

Obi (Обі) – пояс, що утримує куртку в запахнутому положенні. Колір поясу визначає ранг спортсмена.

Obi-otoshi (Обі-отосі) - переверот захопленням пояса попереду (перекидання після захоплення за пояс).

O-guruma (О-гурума) - кидок через ногу вперед скручуванням, варіант підхоплення під обидві ноги (велике колесо).

O kuri-ashi harai (О куріті-асі харай) - підсікання в темп кроків (підсікання, що проводить ногу супротивника).

O kuri-eri-jime (О курі-ері-дзіме) - задушливий прийом позаду захопленням різнойменних відворотів.

O soto-gaeshi (О сото-гаесі) - контрприйом від підхвата.

O soto-guruma (О сото-гурума) - підхват під обидві ноги (велике зовнішнє колесо).

O soto maki komi (О сото макі комі) - підхват із захопленням руки під плече (під пахву) ("намотування" суперника на себе з падінням набік).

O-uti-gari (О-уті-гарі) - зачеп зсередини, кидок суперника з ривком на себе та зачепом його різнойменної ноги зсередини.

O-uti-gaeshi (О-уті-гаєсі) - контрприйом від зачепа зсередини різнойменною ногою.

O Goshi (О гощі) – кидок через стегно з захватом за руку та шию.

O-soto-Otoshi (О-сото-отоші) – задня підніжка, кидок, що виконується з підставленням ноги до ніг (ноги) суперника ззаду та його штовханням.

Osaekomi-waza (Осаєкомі-вадза) – техніка прийомів боротьби в партері, які мають на меті утримати суперника на спині протягом певного часу, торкаючись його грудей своїм тулубом.

Qjuri-kami-siho- Gatame (Кудзурі-камі-сіхо-гатаме) - варіант утримання з боку голови із захопленням руки та поясу.

Qjure kesa Gatame (Кудзуре-кеса-гатаме) - зворотнє утримання збоку, торі розвернутий головою до ніг уке.

Qjusi (Кудзусі) – виведення суперника з рівноваги перед кидком.

Qmikate (Куміката) – відпрацювання захватів.

Randori (Рандорі) - вільні вправи або спаринг.

Rei (Рей) – команда для проведення церемоніального уклону.

Re-te-jime (Ре-те-дзіме) - задушливий прийом двома руками.

Sankaku-jime (Санкаку-дзіме) - задушливі прийоми ногами з захопленням шиї та руки суперника "трикутником".

Sasai-curi-komi-ashi (Сасає-цурі-комі-асі) - переднє підсікання під виставлену ногу, кидок упором, що вибиває, стопою в стопу супротивника після виведення його з рівноваги ривком нагору

Sensei (сенсей) – учитель.

Shido (Шидо) – зауваження, попередження за пасивне ведення боротьби або порушення правил.

Shime-waza (сіме-вадза) - техніка задушливих прийомів.

Shintai (Сінтай) - Техніка пересування вперед-назад.

Shijen-tai (Сідзен-тай) –стійка дзюдоїста, при якій він стоїть рівно, торкаючись татамі тільки ступнями ніг. **Shijen-hon-tai (Сідзен-хон-тай)** - природня основна, фронтальна стійка.

Migi-Shijen-tai (Мігі-Сідзен-тай) – правостороння стійка - дзюдоїсту варто виставити праву ногу ближче до супротивника. **Hindare-Shijen-tai (Хіндарі-Сідзен-тай)** – правостороння стійка - дзюдоїсту варто, виставити ліву ногу ближче до супротивника.

Sode-guruma-jime (Соде-гурума-дзіме) - Задущлиивий прийом позаду захопленням за різнойменні одвороти, схрещуючи руки.

Sode-curi-komi-goshi (Соде-цурі-комі-госі) - кидок через стегно із захопленням різнойменні рукава та одворота (кидок через попереk після виведення суперника з рівноваги ривком нагору з вибиванням тазом і вибивання його ніг з позиції захопленням різнойменні рукава та відвороту).

Soto-maki-komi (Сото-макі-комі) - кидок захопленням руки під плече (пахву) (кидок з "намотуванням" супротивника на себе та падінням на бік після захоплення зовні).

Sumi-gaeshi (Сумі-гаесі) - кидок через голову, що виконується за допомогою піднімання вгору і в бік ноги противника (підсадом) передньою або бічною частиною гомілки.

Sumi-otoshi (Сумі-отосі) - виведення з рівноваги поштовхом назад.

Sutemi-waza (Сутемі-вадза) - кидки, проведені з падінням атакуючого.

Seoi-otoshi (Сеі-отосі) - кидок через спину із блокуванням ніг що атакує (перекидання після звалювання суперника на спину).

Soro made (Соро маде) – команда, що фіксує кінець сутички.

Tai-otoshi (Тай-отосі) - передня підніжка (скидання з тулуба). Кидок, що виконується з підставленням ноги до ніг супротивника спереду.

Tai-sabaki (Тай-сабакі) – маневрування, повороти та розвороти тулуба за рахунок стоп.

Tani-otoshi (Тані-отосі) - підніжка на п'ятці з падінням («перекидання в долину»).

Tati-waza (Таті-вадза) – техніка роботи стоячи.

Tate-siho-gatame (Тате-сіхо-гатаме) - утримання верхи, сидячи на животі суперника, притиснутись своїми грудьми до його грудей.

Tamoe-nage (Тамое-наге) - кидок через голову. Виконується спортсменом, який падаючи назад на спину та упираючись стопою в живіт або ногу супротивника, перекидає його через себе по траєкторії кругового руху.

Te (Те) - рука (до зап'ястя).

Te-waza (Те-вадза) - прийоми, проведені переважно руками (техніка рук).

Tori (торі) – активний; той, що виконує технічну дію.

Tate (тате) – вертикальний.

Tavara-gaeshi (Тавара-гаесі) - кидок через голову після захоплення тулуба зверху, контр прийом.

Tatami (татамі) - рисові солом'яні циновки (мати) для проведення тренувань.

Toketa (токета) – команда, що дається при виході з утримання.

Ude (Уде) - Рука (від ліктя до плеча).

Ude-garami (Уде-гарамі) - больовий прийом - вузол руки, що виконується шляхом обертання зігнутої руки суперника в суглобі.

Ude-hisigi (Уде-хисиги) - больовий прийом - важіль ліктя.

Ude-hisigi-ashi-gatame (Уде-хісігі-асі-гатаме) - больовий прийом - важіль ліктя за допомогою ноги.

Ude-hisigi-vaki-gatame (Уде-хісігі-вакі-гатаме) - больовий прийом - важіль ліктя із захопленням руки під пахву.

Ude-hisigi-juji-gatame (Уде-хісігі-джюдзі-гатаме) - больовий прийом - важіль ліктя із захопленням руки між ніг.

Ude-hisigi-sankaku-gatame (Уде-хісігі-санкаку-гатаме) - больовий прийом - важіль ліктя із захопленням ногами шиї та руки суперника "трикутником".

Ude-hisigi-te-gatame (Уде-хісігі-те-гатаме) - больовий прийом - важіль ліктя з перегинанням через руку.

Ude-hisigi-ude-gatame (Уде-хісігі-уде-гатаме) - больовий прийом - важіль ліктя з фіксацією руки супротивника своїми руками.

Ude-hisigi-hara-gatame (Уде-хісігі-хара-гатаме) - больовий прийом - важіль ліктя з перегинанням через живіт.

Ude-hisigi-hije-gatame (Уде-хісігі-хідзе-гатаме) - больовий прийом - важіль ліктя за допомогою коліна.

Uki-waza (Укі-вадза) - передня підніжка на п'ятці з падінням (кидок по дотичній).

Uki-gatame (Укі-гатаме) - утримання зверху при захопленні руки уке на больовий прийом - важіль ліктя.

Uki-goshi (Укі-госі) - кидок через стегно з захопленням тулуба (кидок через поперек по дотичній).

Uki-otoshi (Укі-отосі) – кидок виведенням суперника з рівноваги скручуванням.

Ukemi (Укемі) - самостраховки при падіннях.

Uke (Уке) – дзюдоїст, який приймає техніку партнера. Той кого атакують.

Ura-nage (Ура-наге) - кидок через груди. Технічна дія, при виконанні якої дзюдоїст, падаючи назад і прогинаючись, перекидає супротивника через себе (кидок за свою спину).

Ushiro-goshi (Усіро-госі) - підсад стегном, контрприйом від кидка через стегно (кидок стегном при атаці позаду).

Uti-maki-komi (Уті-макі-комі) - кидок з «намотуванням» супротивника на себе та падінням набік після захоплення руки під плече зсередини.

Uti-mata (Уті-мата) - підхват зсередини, кидок, при якому дзюдоїст підбиває різнойменну ногу супротивника зсередини задньою поверхнею своєї ноги.

Uti-mata-gaeshi (Уті-мата-гаєсі) – варіант прийому у відповідь (контрприйом) від підхоплення зсередини.

Uti-mata-maki-komi (Уті-мата-макі-комі) - підхоплення зсередини із захопленням руки під плече (під пахвою).

Uti-mata-sukashi (Уті-мата-сукасі) – варіант прийому у відповідь (контрприйом) від підхоплення зсередини з виведенням суперника з рівноваги.

Uzuri-goshi (Уцурі-госі) - підсад-переворот (кидок з переворотом на поперек), "зворотне стегно".

Waza (Вадза) – техніка прийомів. Дія або сукупність дій нападу і захисту, що застосовуються дзюдоїстами для досягнення перемоги або переваги над суперником.

Waza Ari (Вадза-арі) - оцінка, яка присуджується за будь-яку технічну дію, що не може бути оцінена в «іппон».

Waza ari awasete ippon (Вадза-арі авасет іппон) – оголошення дострокової перемоги дзюдоїсту, який провів 2 прийоми, оцінених «вадза-арі»

Yoko Wakare (Еко-вакаре) - передня підніжка на п'ятці під однойменну ногу (кидок ривком по напрямку від супротивника).

Yoko-Gake (Йоко-гаке) - підсікання під різнойменну п'яту з падінням (бічний зачіп).

Yoko-Guruma (Йоко-гурума) - Кидок через груди з падінням скручуванням убік (колесо в бік).

Yoko-Otosi (Йоко-отосі) - бічна підніжка на п'ятці (перекидання вбік).

Yoko siho Gatame (Йоко-сіхо-гатаме) - утримання противника лежачи поперек його грудей із захопленням дальньої руки.

Yoko-sutemi-Waza (Йоко-сутеми-вадза) - прийоми, проведені з падінням атакуючого спортсмена на бік.

Yama-arashi (Яма-арасі) - Переднє підхоплення (підхват під обидві ноги) із захопленням за рукав та однойменний відворот.

Za rei (Дза рей) - більш церемоніальний уклін, сидячи на колінах.

Пояснення деяких понять термінології.

Відхват - кидок, при якому торі підбиває ногу супротивника ззаду задньою поверхнею своєї ноги.

Вузол ногою - вузол в плечовому суглобі, що виконується з положення утримання збоку, зачепом передпліччя ближньої руки ногою знизу.

Вузол поперек - вузол, що виконується торі, лежачим поперек противника і обертовим в плечовому суглобі зігнутої руку противника передпліччям вгору (супінація).

Задня підніжка - підсікання, в якій нога супротивника підбивається ззаду.

Захват - дія руками (двома або однією) з метою утримати або перемістити в певному напрямку окремі частини тіла супротивника.

Захват однойменний – захват торі правою і лівою руками руки і відвороту уке з одного боку.

Захват різнойменний – ситуація, коли торі захоплює своїми руками рукав та відворот уке з різних боків.

Захват важелем - захоплення для виконання перевертання, при якому дзюдоїст захоплює з-під різнойменного плеча супротивника за передпліччя своєї руки накладеної на його шию.

Захват схресний - дзюдоїст при захопленні схресує свої руки.

Захват зовні - захоплення, при якому з іншого боку руки немає будь-якої частини тіла супротивника.

Захист - дія дзюдоїста, що має на меті ліквідувати спробу противника виконати прийом.

Зачеп - дія ногою, під час якої дзюдоїст підбиває ногу супротивника, затискаючи її між гомілкою і стегном.

Зачеп однойменний - кидок зацепом однойменної ноги супротивника зсередини.

Зачеп зовні - кидок, що виконується зацепом різнойменної ноги зовні.

Зачеп стопою - кидок, що виконується дзюдоїстом, який затискає зовні ногу супротивника між гомілкою і стопою.

Зачеп стопою зсередини - кидок, що виконується зацепом стопою однойменної ноги супротивника зсередини.

Зворотній захват - захоплення, при якому дзюдоїст розгортає руку (руки) ліктем вгору або розгортається спиною до голови супротивника.

Кидок - прийом, що виконується дзюдоїстом, що знаходяться в стійці, який має на меті позбавити противника опори і змусити падати спиною на килим.

Кидок через стегно (кидок через спину) - кидок, що виконується за рахунок підбиття задньої або бічної поверхнею тазу, ніг або нижній частині тулуба противника.

Положення лежачи - положення дзюдоїста, при якому він спирається на татамі будь-якими чотирма точками опори.

Перевертання - прийом, який має на меті привернути противника на спину з положення на животі або на четвереньках,

Переднє підсікання - підсікання, при якому нога супротивника підбивається спереду.

Підніжка - кидок, що виконується за допомогою підставлення ноги до ніг супротивника, щоб змусити його падати через підставлену ногу.

Підсад - кидок, що виконується за допомогою піднімання вгору і в бік ніг супротивника бічній або передньою частиною стегна.

Підсікання - кидок, що виконується за допомогою підбиття ноги противника підошовної частиною стопи.

Підсікання зсередини - підсікання, в якій однойменна нога супротивника підбивається зсередини.

Підхват - кидок, при виконанні якого здюдоїст підбиває спереду (однойменну) ногу супротивника задньою поверхнею своєї ноги.

Утримання з плеча - утримання лежачи грудьми на груди противника із захопленням руками його рук (за плечі).

Автори: Анатолій Ребрина, Галина Коломоєць, Андрій Ребрина

Варіативний модуль ДОДЖБОЛ

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Варіативний модуль «Доджбол» (рухлива гра «Вибивний») - це динамічна, захоплююча командна гра з м'ячем, яка не передбачає обмежень по віку і статі. Гравці двох команд намагаються кидати спеціальні м'ячі, щоб вибити усіх гравців команди суперника. У грі, яка привернула увагу багатьох прихильників активного та прикладного і здорового способу життя, беруть участь команди від 6 до 12 гравців (6 основних та до 6 запасних).

Модуль «Доджбол» спрямований на:

- формування особистості-патріота України з високим рівнем розвитку професійно-прикладних та фізичних якостей і властивостей;
- реалізацію Концепції нової української школи взагалі та педагогіки партнерства, командоутворення, згуртованості та поваги один до одного зокрема;
- формування здорового способу життя.

Модуль складається з таких розділів програми:

- змісту навчального матеріалу,
- очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць,
- орієнтовних навчальних нормативів,
- переліку обладнання, яке потрібне для вивчення цього модуля.

До розділу «Зміст навчального матеріалу» внесено теоретичні відомості, спеціальну фізичну підготовку доджболістів, технічну та тактична підготовку.

Розділ «Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць» зорієнтований на якісне засвоєння знань, умінь та навичок навчального матеріалу.

При вивченні технічних прийомів з доджболу потрібно на кожному уроці використовувати вправи спеціальної фізичної підготовки, такі як: прискорення з різних вихідних положень, біг зі зміною швидкості та напрямку за сигналом, багаторазові стрибки через перешкоди різної висоти, стрибки із присіду вгору, «човниковий біг» 4 × 9 м, вправи з набивними м'ячами (до 1 кг) і т. д., а також дотримуватися методики послідовності навчання кидків та ловіння м'яча використовуючи підвідні вправи.

З метою профілактики травматизму при вивченні кидків та ловіння слід звертати увагу на правильну постановку руки, застосування учнем/ученицею стійки доджболіста та правильного пересування учнів/учениць по доджбольному майданчику.

Під час першого та другого років навчання можна використовувати елементи доджболу та рухливі ігри, які за своїми правилами наближені до гри доджбол («Вибивний» тощо).

Після вивчення модуля у кожному навчальному році учні/учениці складають

випробування (орієнтовні навчальні нормативи) для контролю якості засвоєння технічних прийомів з доджболу: кидків та ловіння. При виконанні таких навчальних нормативів, як кидки однією рукою знизу/зверху та ловіння м'яча, оцінюється виконання цього технічного елемента кожною дитиною окремо. При цьому в парі з учнем/ученицею може стати вчитель чи дитина, як(-ий/а) володіє цими навичками на високому рівні.

2 рік вивчення

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<i>Теоретичні відомості</i>	
<p>Знаннєвий компонент Учень, учениця: розкриває місце українського доджболу на сучасному етапі розвитку європейського спорту та Всесвітніх ігор; обґрунтовує значення точних кидків та ловіння м'яча; Ціннісний компонент дотримується правил безпеки на ігровому майданчику та правил гри</p>	<p>Місце українського доджболу на сучасному етапі розвитку європейського спорту та Всесвітніх ігор. Значення для команди точних кидків та ловіння гравцем м'яча. Правила безпеки на ігровому майданчику</p>
<i>Спеціальна та прикладна фізична підготовка</i>	
<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: стрибкові вправи; спеціальні вправи для розвитку гнучкості верхнього плечового пояса, сили верхніх та нижніх кінцівок, черевного преса, спини; вправи на розтягування; вправи для розвитку швидкості, спритності; вправи для кистей рук: обертальні рухи кистю (повільні та максимально швидкі); для пальців рук; імітаційні вправи: імітація кидків та ловіння м'яча (у різному та заданому темпі)</p>	<p>Стрибкові вправи, спеціальні вправи для розвитку гнучкості верхнього плечового пояса, сили верхніх та нижніх кінцівок, черевного преса, спини, вправи на розтягування. Вправи для розвитку швидкості, спритності. Вправи для розвитку сили м'язів кистей рук. Імітаційні вправи в ускладнених умовах</p>
<i>Техніко-тактична підготовка</i>	
<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: способи пересування по доджбольному майданчику; кидки м'яча зверху; ловіння м'яча знизу від стіни, в парах та колонах; кидки м'яча знизу після переміщення; вибір місця для кидків; вибір місця для ловіння; кидки м'яча після ловіння; бере участь: у навчальній грі доджбол за спрощеними правилами; у рухливих іграх Ціннісний компонент свідомо ставиться до власного здоров'я та здоров'я інших</p>	<p>Способи пересування гравців по ігровому майданчику, поєднання способів пересування. Передача м'яча однією рукою зверху. кидки м'яча однією рукою знизу. Ловіння м'яча однією рукою знизу після переміщення. Вибір місця для виконання кидка. Вибір місця для ловіння. Кидки м'яча. Ловіння м'яча знизу після виконання кидка. Навчальна гра доджбол за спрощеними правилами, рухлива гра «Вибивний» та інші.</p>

3 рік вивчення

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<i>Теоретичні відомості</i>	
<p>Знаннєвий компонент Учень, учениця: характеризує досягнення додзбольних команд; називає: основні принципи загартовування; склад та обов'язки суддівської бригади; Діяльнісний компонент застосовує спеціальні вправи додзболіста; Ціннісний компонент дотримується правил безпеки на ігровому майданчику</p>	<p>Всесвітня федерація додзболу (WDBF) та Всесвітня асоціація додзболу (WDA). Європейська федерація додзболу (EDF). Досягнення додзбольних команд на міжнародній арені. Значення спеціальної фізичної підготовки додзболістів. Загартовування організму. Суддівство змагань, склад суддівської бригади, жести судді</p>
<i>Спеціальна та прикладна фізична підготовка</i>	
<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: стрибкові вправи, спеціальні вправи для розвитку гнучкості верхнього плечового поясу, сили верхніх та нижніх кінцівок, черевного пресу, спини, вправи на розтягування, вправи для розвитку швидкості, спритності; вправи для кистей рук: обертальні рухи кистю (повільні та максимально швидкі); для пальців рук; імітаційні вправи: імітація кидків та ловіння м'яча (у різному та заданому темпі)</p>	<p>Вправи для розвитку швидкості, швидко-силових якостей, спритності, сили, гнучкості. Вправи для розвитку сили м'язів кистей рук. Імітаційні вправи у різному та заданому темпі</p>
<i>Техніко-тактична підготовка</i>	
<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: пересування, різними способами, поєднуючи з кидками та ловінням м'яча; кидок знизу; кидки набивного м'яча зверху в парах з положення стоячи (до 1 кг); кидки додзбольного м'яча правою та лівою руками в парах; кидання м'яча в ціль; кидки зверху в стіну та на точність на суперника; ловіння м'яча знизу; застосовує: взаємодію гравців бере участь у навчальній грі додзбол</p>	<p>Пересування різними способами в поєднанні з кидками та ловінням м'яча. Прямі та бокові кидки. Кидки набивного м'яча. Кидання додзбольного м'яча правою та лівою руками в парах. Кидки м'яча правою та лівою руками в ціль. Верхні кидки в стіну. Ловіння м'яча знизу після верхнього кидка від стіни та в парах. Взаємодія гравців. Навчальна гра додзбол</p>

4 рік вивчення

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
--	-----------------------------

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<i>Теоретичні відомості</i>	
<p>Знаннєвий компонент Учень, учениця: характеризує: особливості фізичної підготовки додзболістів; засоби профілактики травматизму юних додзболістів; фізичні якості, які розвиваються засобами додзболу; називає правила контролю та самоконтролю; Ціннісний компонент дотримується правил безпеки на ігровому майданчику</p>	<p>Особливості фізичної підготовки додзболістів з урахуванням віку і статі. Розвиток фізичних якостей додзболістів. Правила контролю та самоконтролю під час занять додзболом. Профілактика спортивного травматизму</p>
<i>Спеціальна та прикладна фізична підготовка</i>	
<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: стрибкові вправи; спеціальні вправи для розвитку гнучкості верхнього плечового пояса, сили верхніх та нижніх кінцівок, черевного преса, спини; вправи на розтягування; вправи для розвитку швидкості, спритності; вправи для кистей рук: обертальні рухи кистю (повільні та максимально швидкі); для пальців рук; імітаційні вправи: імітація кидків і ловіння м'яча (у різному та заданому темпі)</p>	<p>Вправи для розвитку швидкості, швидко-силових якостей, спритності, сили, гнучкості. Вправи для розвитку сили м'язів кистей рук. Імітаційні вправи</p>
<i>Техніко-тактична підготовка</i>	
<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: технічні прийоми: кидки м'яча зверху та ловіння м'яча знизу в парах; кидки м'яча знизу в парах, трійках; ловіння м'яча, що відскочив від гравця; підвідні вправи для кидка, ловіння м'яча з власного підкидання та після удару в майданчик; застосовує: правильну позицію гравця; взаємодію гравців під час ловіння м'яча та після кидка; бере участь у навчальній грі додзбол; вказує на основні помилки та виправляє їх</p>	<p>Кидки м'яча зверху в парах. Ловіння та кидки м'яча знизу в парах. Кидки м'яча зверху в парах, трійках. Нижні та верхні кидки. Фіксована позиція гравців. Взаємодії гравців під час ловіння м'яча і після кидка. Підвідні вправи для кидка. Кидок з власного підкидання та після удару в підлогу (землю, траву тощо). Навчальна гра додзбол. Основні помилки.</p>

5 рік вивчення

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<i>Теоретичні відомості</i>	
<p>Знаннєвий компонент Учень, учениця: характеризує поняття та терміни з додзболу;</p>	<p>Поняття та терміни з додзболу.</p>

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<p>особливості виховання особистісних та професійних якостей гравця засобами додзболу (володіння високим рівнем спритності, швидкості, чуйності, технічних здібностей, позиційним відчуттям і сміливістю та рішучістю докладання додаткових фізичних зусиль для зв'язки гравців; безумовна відданість кожного гравця);</p> <p>особливості техніки та тактики гри; засоби профілактичного травматизму під час занять додзболом;</p> <p>обґрунтовує взаємодію гравців;</p> <p>називає основні засади суддівства;</p> <p>Ціннісний компонент</p> <p>дотримується правил безпеки на ігровому майданчику;</p>	<p>Технічна та тактична підготовки додзболістів. Індивідуальні й групові тактичні дії гравців.</p> <p>Виховання особистісних та професійно-прикладних якостей гравця засобами додзболу.</p> <p>Взаємодія гравців нападу та захисту.</p> <p>Основні засади суддівства.</p> <p>Профілактика травматизму під час занять додзболом.</p>
Спеціальна та прикладна фізична підготовка	
<p>Діяльнісний компонент</p> <p>Учень, учениця:</p> <p>виконує: стрибкові вправи, спеціальні вправи для розвитку гнучкості верхнього плечового пояса, сили верхніх та нижніх кінцівок, черевного преса, спини; вправи на розтягування; вправи для розвитку швидкості, спритності;</p> <p>вправи для кистей рук: обертальні рухи кистю (повільні та максимально швидкі); для пальців рук;</p> <p>імітаційні вправи: імітація кидків та ловіння м'яча (у різному та заданому темпі)</p>	<p>Вправи для розвитку швидкості, швидко-силових якостей, спритності, сили, гнучкості.</p> <p>Вправи для розвитку сили м'язів кистей рук.</p> <p>Імітаційні вправи</p>
Техніко-тактична підготовка	
<p>Діяльнісний компонент</p> <p>Учень, учениця:</p> <p>виконує: кидки м'яча зверху в парах; ловіння м'яча в парах; верхні та нижні кидки; ловіння м'яча після кидка; кидок після власного підкидання; кидок після удару в майданчик; кидок з передачі партнера; врахування умов польоту м'яча, відстані до суперника та напрямку вітру на відкритому майданчику.</p> <p>застосовує взаємодію гравців під час кидків та ловіння;</p> <p>виконує кидок м'яча у стрибку;</p> <p>бере участь у навчальній грі додзбол</p>	<p>Кидки м'яча зверху.</p> <p>Ловіння та кидок м'яча знизу.</p> <p>Кидки м'яча: верхній, нижній тощо.</p> <p>Кидок м'яча знизу після ловіння в задану зону по супернику. Кидок з власного підкидання. Кидок після удару в підлогу. Кидок з передачі партнера.</p> <p>Умови польоту м'яча, відстань до суперника та напрям вітру на відкритому майданчику.</p> <p>Страхування гравців.</p> <p>Кидок м'яча у стрибку.</p> <p>Навчальна гра додзбол</p>

Орієнтовні навчальні нормативи

Рік вивчення	Навчальні нормативи (доджбольний майданчик)	Рівень компетентності			
		Низький	середній	достатній	високий
2 рік вивчення	Кидки м'яча (6 спроб) в ціль зверху (хл., дівч.)	до 3	3	4	5
	Кидки м'яча (6 спроб) в ціль знизу (хл., дівч.)	до 3	3	4	5
3 рік вивчення	Кидки м'яча (5 спроб) в ціль збоку (хл., дівч.)	до 2	2	3	4 і більш е
	Ловіння м'яча (5 спроб) (хл., дівч.)	до 2	2	3	4 і більш е
4 рік вивчення	Кидки м'яча (5 спроб) в ціль збоку (хл., дівч.)	до 3	3	4	5
	Ловіння м'яча (5 спроб) (хл., дівч.)	до 3	3	4	5
5 рік вивчення	Кидки м'яча (5 спроб) в ціль зверху у стрибку (хл., дівч.)	до 3	3	4	5
	Кидки м'яча (5 спроб) в ціль знизу (збоку) у стрибку (хл., дівч.)	до 3	3	4	5

**Обладнання, необхідне для вивчення варіативного модуля «Доджбол»
(за наявності одного спортивного залу із розміткою для гри «Доджбол»)**

№ пор.	Обладнання	Кількість, шт.
1	М'яч доджбольний	15
2	М'яч тенісний	30
3	М'яч волейбольний	10
4	М'яч набивний (0,5–1 кг)	20

Автори: О. М. Лакіза, В.В. Зелінський, Ю.Б. Строкін

**Варіативний модуль
КОРФБОЛ**

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Однією з найважливіших складових зміцнення та збереження здоров'я в підлітковому періоді розвитку дітей є підвищення їх рухової активності. Реалізація цього надважливого завдання тісно пов'язано з оптимізацією освітнього процесу із застосуванням інноваційних засобів навчання та здійснення міжпредметних зв'язків. Все це повинно знаходити своє відображення в уроках фізичної культури. Одним з доступних, легких в засвоєнні для учнів/учениць середньої школи засобів повинна стати захоплююча спортивна гра - корфбол.

Корфбол – гра для всіх вікових груп завдяки досить простим правилам, відсутності гендерних обмежень і нескладному обладнанню. Навчання корфболу з успіхом можливо починати з початкової школи.

Корфбол - це ігровий вид спорту, що поширений в європейських країнах світу і є різновидом баскетболу. Україна є 60-м членом міжнародної федерації «Корфболу». Гра активно поширюється серед молоді у західних регіонах України. Це змішаний вид спортивних ігор. Команда складається з чотирьох дівчат і чотирьох хлопців. Змагання проводяться як в спортивному залі, так і на відкритому повітрі. У модулі «Корфбол» міститься навчальний матеріал, схожий за технікою і тактикою виконання основних ігрових прийомів і дій до модуля «Баскетбол»: пересування по майданчику, різновиди ловлі і передачі м'яча, кидки м'яча в кошик, взаємодії «Передав і виходь» та ін.

Метою варіативного модуля «Корфбол» є підвищення в учнів/учениць стійкої мотивації щодо занять фізичною культурою; збереження свого здоров'я, підвищення рівня фізичного розвитку та фізичної підготовки; гармонійний розвиток фізичних і психічних якостей; усвідомлення важливості здорового способу життя.

Мета реалізовується комплексом таких навчальних, оздоровчих і виховних **завдань**:

- формування загальних уявлень про фізичну культуру, спортивні ігри, корфбол, їх значення в житті людини, збереження та зміцнення здоров'я, вдосконалення фізичного розвитку;
- розширення рухового досвіду, вдосконалення навичок життєво необхідних рухових дій для використання їх у повсякденній та ігровій діяльності;
- розширення функціональних можливостей організму дитини через цілеспрямований розвиток основних фізичних якостей і природних здібностей;
- формування ціннісної орієнтації щодо використання фізичних вправ як одного з головних чинників здорового способу життя;
- формування практичних навичок для самостійних занять фізичними вправами та проведення активного відпочинку.

Програма варіативного модулю «Корфбол» розроблено на п'ять років. Вона містить пояснювальну записку, очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць, зміст навчального матеріалу, орієнтовні навчальні нормативи та перелік обладнання, необхідного для освоєння модуля.

Розділ «Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць» зорієнтований на якісне засвоєння знань, умінь та навичок учнів.

До розділу «Зміст навчального матеріалу» внесені теоретичні відомості з історії розвитку цього виду спорту, важливі якості спеціальної фізичної підготовки гравців, елементи техніки і тактики гри.

В розділі «Орієнтовні навчальні нормативи» представлені тести для оцінювання розвитку спеціальних якостей та рівня засвоєння учнями техніко - тактичних навичок гри.

Запропонована програма дозволить підвищити рухову активність та мотивацію учнів/учениць до занять фізичною культурою, засвоїти необхідні теоретичні знання, техніко-тактичні прийоми гри, удосконалити рухові вміння і навички, підвищити фізичні якості школярів/школярок.

При навчанні технічних прийомів з корфболу необхідно на кожному уроці використовувати вправи загальної та спеціальної фізичної підготовки, а також дотримуватися послідовної методики навчання атакуючих і захисних прийомів техніки гри. Широко використовувати підвідні вправи, більшість з яких можуть бути запозичені з гри у

баскетбол. Під час навчання необхідно застосовувати вправи ігрового характеру, рухливі ігри та естафети.

Після вивчення модуля у кожному навчальному році учні/учениці складають випробування (навчальні нормативи) для контролю якості засвоєння технічних прийомів з корфболу.

2 рік вивчення

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<i>Теоретичні відомості</i>	
<p>Знаннєвий компонент Учень, учениця: характеризує історію розвитку корфболу в Україні; пояснює методiku організації самостійних занять корфболом; Ціннісний компонент обґрунтовує особливості харчування під час занять фізичними вправами; наводить приклади негативного впливу шкідливих звичок на здоров'я людини; дотримується правил безпеки під час занять корфболом.</p>	<p>Історія розвитку корфболу в Україні. Організація самостійних занять корфболом. Раціональне харчування під час занять фізичними вправами. Шкідливі звички та їх негативний вплив на здоров'я людини.</p> <p>Правила безпеки на заняттях корфболом.</p>
<i>Спеціальна фізична підготовка</i>	
<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: прискорення з місця на 5, 10, 15м з різних вихідних положень; «човниковий» біг 4×9 м; чергування прискорень та бігу, зупинок, поворотів, бігу зі зміною напрямку за зоровим сигналом; вправи для розвитку сили м'язів тулуба, плечового пояса та кистей рук; вправи на гнучкість; рухливі ігри «День і ніч», «Салки», «Виклик номерів» та ін.; естафети; застосовує: серійні стрибки поштовхом однієї та двох ніг із дістанням високих предметів; вистрибування з присіду.</p>	<p>Спеціальні вправи для розвитку фізичних якостей. Рухливі ігри та естафети.</p>
<i>Техніко-тактична підготовка</i>	
<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: чергування вивчених способів пересувань з метою звільнення від опіки захисника; вихід на вільне місце для отримання м'яча; ловля і передача м'яча однією рукою від плеча, двома руками від грудей та знизу; кидки однією рукою зверху, двома руками від голови (дівчата) та в русі (з двох кроків); перехоплення м'яча; пенальті; фінти; протидію нападаючому гравцю з м'ячем; застосовує: різновиди передач м'яча в парах, трійках; вірне розташування на майданчику; оптимальний вибір місця для одержання передачі м'яча; взаємодію двох гравців «Передай м'яч і виходь»; взаємодію трьох гравців</p>	<p>Пересування. Ловля і передачі м'яча однією рукою від плеча; двома від грудей. Кидки однією рукою зверху. Пенальті. Фінти. Правильне розташування на майданчику при взаємодіях. Взаємодії двох гравців.</p>

«Трикутник»; взаємодії у четвірках»; технічні прийоми нападу й захисту у взаємодії з партнерами під час рухливих ігор; рухливі ігри «М'яч капітану», «Боротьба за м'яч» та ін.; навчальні ігри; гру в монокофбол; здійснює: передачі в колонах, парах, трійках, четвірках з опором захисника.	
---	--

3 рік вивчення

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<i>Теоретичні відомості</i>	
Знаннєвий компонент Учень, учениця: характеризує розвиток корфболу на сучасному етапі; називає провідні країни та міжнародні змагання з виду спорту; пояснює: засоби фізичної підготовки корфболіста; методика виховання витривалості; наводить правила самоконтролю під час занять корфболом; зовнішні ознаки втоми і перевтоми та засоби її запобігання; Ціннісний компонент дотримується правил безпеки під час занять корфболом.	Розвиток корфболу на сучасному етапі; Міжнародні змагання з корфболу. Методика виховання витривалості. Самоконтроль на заняттях корфболом.
<i>Спеціальна фізична підготовка</i>	
Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: прискорення з місця на 5, 10, 15, 20м з різних стартових положень; «човниковий» біг 4×9м; серійні стрибки поштовхом двох і однієї ноги з діставанням високих предметів; вправи з обтяженнями, набивними м'ячами; вправи для розвитку сили м'язів тулуба, плечового пояса кистей рук та гнучкості; рухливі ігри «Скакуни», «Бігуни»; «Квач – дай руку» та естафети з бігом, зупинками і стрибками.	Спеціальні вправи для розвитку фізичних якостей. Рухливі ігри та естафети.
<i>Техніко-тактична підготовка</i>	
Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: різноманітні способи пересувань, бігу, фінтів з м'ячем і без м'яча під час активної протидії захисників; поєднання вивчених способів пересувань, фінтів з метою звільнення від опіки захисника; чергування різних прийомів ловлі та передач м'яча двома руками знизу, від грудей та зверху з відскоком від підлоги; перехоплення м'яча; застосовує: кидки однією рукою з місця, в русі й у стрибку; пенальті; підбір м'яча, що відскочив від кошика; взаємодії гравців в двійках, трійках, четвірках «Передай м'яч і виходь; рухливі ігри «М'яч ловцю», «Квачі – перестрілка», «Колове	Чергування різних способів пересувань, передач та кидків м'яча. Гра в захисті: протидія атакуючим прийомам суперника. Підбір м'яча. Пенальті

полювання», «Чотири м'ячі» та ін.; технічні прийоми нападу і захисту у взаємодіях з партнерами під час навчальних ігор; монокорфбол.	
--	--

4 рік вивчення

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<i>Теоретичні відомості</i>	
Знансвий компонент Учень, учениця: характеризує: спеціальну фізичну підготовку корфболіста; швидкісно-силові якості, спритність та методику їх виховання; Ціннісний компонент дотримується правил безпеки під час занять.	Спеціальна фізична підготовка корфболіста. Методика виховання швидкісно-силових якостей та спритності. Правила безпеки корфболіста.
<i>Спеціальна фізична підготовка</i>	
Діяльнісний компонент виконує: прискорення з різних вихідних положень на 5, 10, 15, 20м; «човниковий» біг 4×9м; серійні стрибки поштовхом однієї та двох ніг з діставанням високих предметів; вправи з обтяженнями, набивними м'ячами; естафети; вправи для розвитку сили м'язів тулуба, плечового пояса та кистей рук, вправи на гнучкість.	Спеціальні вправи для розвитку фізичних якостей, рухливі ігри та естафети.
<i>Техніко-тактична підготовка</i>	
Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: поєднання різних способів пересувань, зупинок, стійок та обманних рухів (фінтів) з м'ячем і без м'яча в нападу та захисту; поєднання вивчених способів пересувань з метою звільнення від опіки захисника; кидки однією рукою зверху в стрибку, двома руками зверху (дівчата) з місця та у русі, з опором захисника; ловля м'яча після передачі партнера з подальшим виконанням кидка; пенальті; застосовує: передача м'яча двома руками знизу від грудей; передачі м'яча у стрибку; підбір м'яча, що відскочив від кошика; взаємодії двох, трьох, чотирьох гравців «Передай м'яч і виходь»; рухливі ігри «М'яч ловцю», «Квачі – перестрілка», «Колове полювання», «Чотири м'ячі» та ін.; технічні прийоми нападу й захисту у взаємодіях з партнерами під час навчальної гри 2х2, 3х3, 4х4 на один кошик та двосторонній грі; переключення гравців від дій в нападі до дій в захисті; здійснює: протидію кидку м'яча; пенальті; боротьбу за м'яч, що відскочив від кільця; Ціннісний компонент дотримується правил безпеки під час занять	Різні способи пересувань, зупинок, передач, кидків м'яча, фінтів в нападі. Протидії атакуючим діям суперників. Підбір м'яча. Пенальті. Взаємодії двох, трьох, чотирьох гравців.

корфболом.	
------------	--

5 рік вивчення

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<i>Теоретичні відомості</i>	
<p>Знаннєвий компонент Учень, учениця: характеризує методику виховання спритності; пояснює профілактику травматизму на заняттях корфболом; наводить приклади домедичної допомоги; Ціннісний компонент дотримується правил безпеки під час занять.</p>	<p>Методика виховання спритності. Профілактика травматизму і надання домедичної допомоги. Правила безпеки під час занять корфболом.</p>
<i>Спеціальна фізична підготовка</i>	
<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: прискорення з місця на 5, 10, 15, 20м з різних вихідних положень; «човниковий» біг 4×9м; вправи з обтяженнями, набивними м'ячами; вправи для розвитку сили м'язів тулуба, плечового пояса та кистей рук, гнучкості; естафети; рухливі ігри; застосовує: біг зі зміною напрямку за зоровим сигналом; зупинками, поворотами, серійні стрибки поштовхом однієї та двох ніг із діставанням високих предметів; вистрибування з присіду; стрибки «вглибину» з наступним вистрибуванням угору.</p>	<p>Спеціальні вправи для розвитку фізичних якостей, рухливі ігри та естафети.</p>
<i>Техніко-тактична підготовка</i>	
<p>Діяльнісний компонент виконує: різні способи пересувань, зупинок у поєднанні з обманними рухами (фінтами) з м'ячем і без м'яча; технічні прийоми нападу й захисту у тактичних взаємодіях і при активному опорі суперників; пенальті; перехоплення, блокування при боротьбі за м'яч, що відскочив від щита; застосовує: передачі м'яча різними способами при опорі захисника; кидки однією рукою зверху в стрибку із середньої і далекої дистанцій в русі; ловля м'яча після передачі партнера з подальшим виконанням кидка з опором захисника; пенальті; підбір м'яча, що відскочив від кошика; вивчені прийоми в умовах навчальної гри 2х2, 3х3, 4х4 на одне кільце, монокорфболу та у двосторонній грі; підвідні ігри «М'яч капітану», «Боротьба за м'яч», «Колове полювання», «Чотири м'ячі»; взаємодії гравців в системі гри 4:0, 3:1; переключення гравців від дій в нападі до дій в захисті; використовує технічні прийоми нападу й захисту у взаємодіях з партнерами під час гри.</p>	<p>Різні способи пересувань, ловлі, передач і перехоплень м'яча, фінтів в умовах жорсткого опору захисників. Кидки м'яча після двох кроків та з місця. Пенальті. Підбір м'яча. Протидії нападнику.</p>

Орієнтовні навчальні нормативи

Рік вивчення	Навчальний норматив	Рівень навчальних досягнень			
		початковий	середній	достатній	високий
2 рік вивчення	Човниковий біг 3x10м (с) хлопці	11,0	10,0	9,7	9,3
	Дівчата	12,0	10,3	10,0	9,7
	6 кидків м'яча у кошик на відстані 1- 3 - 5 м (кількість влучень): Хлопці	жодного влучного кидка	1	2	4
	Дівчата	жодного влучного кидка	1	2	3
	6 пенальті (кількість влучень): хлопці	жодного влучного кидка	1	2	4
	Дівчата	жодного влучного кидка	1	2	3
3 рік вивчення	Човниковий біг 6x5м (с) хлопці	12,0	11,6	11,2	10,8
	Дівчата	12,6	12,0	11,8	11,4
	Кидки м'яча у кошик на відстані 2- 4 - 6 м (кількість влучень за 1 хв.): хлопці	3	5	6	8
	Дівчата	3	4	5	7
	6 пенальті: (кількість влучень): хлопці	жодного влучного кидка	1	2	4
	Дівчата	жодного влучного кидка	1	2	3
4 рік вивчення	Човниковий біг 6x5м (с) хлопці	11,8	11,2	10,8	10,4
	Дівчата	12,2	11,9	11,6	10,8
	Кидки м'яча у кошик на відстані 2- 4 - 6 м (кількість влучень за 1 хв.): хлопці	3	6	7	9
	Дівчата	3	5	6	9
	10 пенальті: (кількість влучень): хлопці	1	3	4	6
	Дівчата	1	2	3	5
5 рік вивчення	Човниковий біг 3x5м (с) : хлопці	11,4	11,0	10,6	10,2
	Дівчата	12,0	11,6	11,2	10,5
	Кидки м'яча у кошик на відстані 2- 4 - 6 м (кількість влучень за 1 хв.): хлопці	10	15	17	20
	Дівчата	9	13	15	17
	10 пенальті: (кількість влучень): хлопці	3	5	6	7
	Дівчата	2	4	5	6

Обладнання, необхідне для вивчення модуля «Корфбол»

№ п/п	Обладнання	Кількість (шт.)
1	Спортивний зал із розміткою	1
2	Літній майданчик із розміткою	1
3	Корфбольні стійки	4
4	Корфбольні кошики	4
5	Корфбольні або баскетбольні м'ячі	10-15
6	Міні-баскетбольні або волейбольні м'ячі	10-15

Автори: Бала Т. М., Петрова А. С.

**Варіативний модуль
КРОСФІТ «CrossFit»
3 роки навчання**

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Кросфіт – це система загальної фізичної підготовки, заснована на базових рухах з різних видів спорту, які чергуються та виконуються з високою інтенсивністю. Програма «Кросфіт» спрямована на всебічний розвиток школярів. Вправи підібрані з урахуванням віково-статевих особливостей учнів.

Варіативний модуль «Кросфіт» складається з пояснювальної записки, змісту навчального матеріалу, очікуваних результатів навчально-пізнавальної діяльності, орієнтовних навчальних нормативів і переліку обладнання, необхідного для засвоєння модуля.

Зміст навчального матеріалу розробленої програми включає: теоретичні відомості, спеціальну фізичну та технічну підготовки. Спеціальна фізична підготовка включає елементи важкої атлетики, гирьового спорту, гімнастики та легкої атлетики, загальнорозвивальних вправ, спрямованих на розвиток фізичних якостей. Технічна підготовка включає базові вправи «Кросфіту».

Розділ «Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів» зорієнтований на якісне засвоєння знань, умінь і навичок поданого матеріалу.

При складанні модуля враховувалися вікові, статеві та анатомо-фізіологічні особливості учнів.

У процесі навчання кросфіту до змісту навчального матеріалу включаються спеціальні фізичні вправи: елементи гімнастики, легкої та важкої атлетики, гирьовий спорт, загальнорозвивальні вправи та технічна підготовка.

В кінці кожного року навчання учень(ця) виконує комплекс вправ, який складається з технічних елементів кросфіту за мінімальний відрізок часу.

При навчанні вправам необхідно забезпечити страховку учнів. З метою профілактики травматизму на кожному уроці потрібно проводити спеціально-розвивальні та підвідні вправи до кожної вправи.

Під час уроку вчитель повинен використовувати індивідуальний та диференційований підхід до учнів, звертати увагу на самоконтроль і самопочуття.

Після вивчення модуля наприкінці кожного навчального року учні виконують навчальні нормативи для контролю якості засвоєння вивченого матеріалу.

При складанні навчальних контрольних нормативів оцінюється техніка виконання вправ кожним учнем індивідуально.

2 рік вивчення

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
---	------------------------------------

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
Теоретичні відомості	
<p>Знаннєвий компонент Учень, учениця: характеризує розвиток кросфіту у світі та в Україні; пояснює особливості харчування щодо занять кросфітом; Ціннісний компонент дотримується правил техніки безпеки під час занять кросфітом; веде контроль, фіксує і аналізує реакцію організму на фізичне навантаження.</p>	<p>Учень/учениця: Розвиток кросфіту у світі та в Україні. Особливості харчування щодо занять кросфітом. Правила техніки безпеки під час занять кросфітом. Контроль, фіксація і аналіз реакції організму на фізичне навантаження.</p>
Спеціальна фізична підготовка	
<p>Діяльнісний компонент Учень/учениця: виконує присідання з гантелями вагою 2 кг (дівчата) та 4 кг (хлопці) (гантелі за головою на плечах); Ціннісний компонент застосовує страховку під час виконання вправи;</p>	<p>1. Елементи важкої атлетики:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ «BACK SQUATS» (присідання з гантелями);
<p>виконує «вісімку» з гантелею вагою 4 кг (в. п. – напівприсід у широкій стійці прогнувшись, руки вниз – гантель в правій): обвести гантель навколо правої ноги, передати в ліву, теж саме лівою рукою. Вправа виконується безперервно; Ціннісний компонент застосовує страховку під час виконання вправи;</p> <p>виконує поштовховий швунг з гантелями вагою 4 кг (в. п. – стійка ноги нарізно, гантелі до плечей): виконується напівприсід з одночасним виштовхуванням гантелей догори та стрибком у широку стійку; Ціннісний компонент застосовує страховку під час виконання вправи;</p>	<ul style="list-style-type: none"> ■ «EIGHT WITH WEIGHT» («вісімка» з гантелею); ■ «PUSH JERK» (поштовховий швунг з гантелями);
<p>виконує тягу гирі вагою 4 кг (дівчата) та 8 кг (хлопці) (в. п. – напівприсід прогнувшись, гиря внизу): виконується ривок з одночасним підніманням гирі до підборіддя, лікті в сторони-догори; Ціннісний компонент застосовує страховку під час виконання вправи;</p> <p>виконує ривок гантелі в ножиці, вагою 2</p>	<ul style="list-style-type: none"> ■ «DRAFT WEIGHTS» (тяга гирі); ■ «DUMBBELL HANG SPLIT SNATCH»

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<p>кг (в. п. – напівприсід прогнувшись, гантель в правій): ривком підняти гантель догори, одночасно стрибком у випад правою та зафіксувати положення та вправи вивчені раніше;</p> <p>Ціннісний компонент застосовує страховку під час виконання вправи;</p>	<p><i>(ривок гантелі в «ножиці») та вправи вивчені раніше.</i></p>
<p>Діяльнісний компонент виконує стрибок у довжину з розбігу способом «зігнувши ноги» та вправи вивчені раніше;</p> <p>Діяльнісний компонент виконує стрибки через скакалку; виконує ходьбу по гімнастичній колоді;</p> <p>виконує перекид назад; виконує перекид уперед стрибком; виконує згинання розгинання рук в упорі лежачи; виконує вис на зігнутих руках; виконує мах в упорі на паралельних брусах та вправи вивчені раніше;</p> <p>Ціннісний компонент застосовує страховку під час виконання вправ;</p>	<p>2. Елементи легкої атлетики:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ стрибок у довжину з розбігу способом «зігнувши ноги» та вправи вивчені раніше. <p>3. Елементи гімнастики:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ стрибки через скакалку; ▪ вправи у стані рівноваги: ходьба по гімнастичній колоді; ▪ перекид назад; ▪ перекид уперед стрибком; ▪ згинання розгинання рук в упорі лежачи; ▪ вис на зігнутих руках; ▪ мах в упорі та вправи вивчені раніше.
<p>Діяльнісний компонент виконує вправи, рухливі ігри та естафети спрямовані на розвиток:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ швидкісно-силових здібностей; ▪ здібностей до збереження статичної та динамічної рівноваги, координованості рухів, орієнтування в просторі; 	<p>4. Загальнорозвивальні вправи, рухливі ігри та естафети спрямовані на розвиток:</p> <p><i>а) сили;</i> <i>б) координаційних здібностей..</i></p>
Технічна підготовка	
<p>Діяльнісний компонент Учень/учениця: виконує бокову планку впродовж 30" (упор на передпліччі правої/лівої); виконує вправу «Ведмежа проходка назад» (в. п. – упор стоячи): виконує ходьбу назад в упорі стоячи;</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ «PLANK» (бокова планка); ▪ «BEAR CRAWL» («Ведмежа проходка»).
<p>виконує вправу «Прогулянка фермера» (ходьба 30 м з гантелями вагою по 4 кг); виконує застрибування на тумбу висотою 50 см;</p> <p>виконує присід на правій, ліву вперед, руки вперед (теж на лівій) та вправи</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ «FARMER'S WALK» («Прогулянка фермера»); ▪ «BOX JUMP» (застрибування на тумбу); ▪ «ONE LEGGED SQUAT» (присід на правій/лівій) та вправи вивчені раніше;

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<p>вивчені раніше.</p> <p>Діяльнісний компонент Учень/учениця:</p> <p>виконує комплекси вправ кросфіту в швидкому темпі;</p> <p>Ціннісний компонент дотримується правил техніки безпеки під час виконання комплексів вправ; застосовує самостраховку під час виконання вправ.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ цілісне виконання комплексу вправ «Angie»** (хлопці) та «Nancy»** (дівчата) з базових рухів кросфіту. (Комплекси виконується у полегшених умовах).

3 рік вивчення

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
Теоретичні відомості	
<p>Знансвий компонент Учень, учениця:</p> <p>характеризує правила змагань з кросфіту;</p> <p>пояснює особливості харчування щодо занять кросфітом;</p> <p>Ціннісний компонент дотримується правил техніки безпеки під час занять кросфітом; веде контроль, фіксує і аналізує реакцію організму на фізичне навантаження.</p>	<p>Учень/учениця:</p> <p>Правила змагань з кросфіту.</p> <p>Особливості харчування щодо занять кросфітом.</p> <p>Правила техніки безпеки під час занять кросфітом.</p> <p>Контроль, фіксація і аналіз реакції організму на фізичне навантаження.</p>
Спеціальна фізична підготовка	
<p>Діяльнісний компонент Учень/учениця:</p> <p>виконує присідання з гантелями вагою 4 кг (дівчата) та 6 кг (хлопці) (гантелі за головою на плечах);</p> <p>Ціннісний компонент застосовує страховку під час виконання вправи;</p> <p>виконує тягу гирі вагою 8 кг (дівчата) та 12 кг (хлопці) (в. п. – напівприсід прогнувшись, гиря внизу): виконується ривок з одночасним підніманням гирі до підборіддя, лікті в сторони-догори;</p> <p>Ціннісний компонент застосовує страховку під час виконання вправи;</p> <p>виконує взяття грифа на груди (в. п. – напівприсід прогнувшись, гриф вниз хватом зверху): піднятися, далі виконується присід з одночасним взяттям грифа на груди, лікті вперед,</p>	<p>1. Елементи важкої атлетики:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ «BACK SQUATS» (присідання з гантелями); ▪ «DRAFT WEIGHTS» (тяга гирі); ▪ «CLEAN» (взяття грифа на груди);

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<p>повернутися у в. п.;</p> <p>Ціннісний компонент застосовує страховку під час виконання вправи;</p> <p>виконує «Турецький підйом» з гантелею вагою 4 кг (в. п. – лежачи на спині, права нога зігнута в коліні, коліно спрямоване назовні-в сторону, ліва нога відведена вбік-донизу; ліва рука в сторону, права – гантель вперед):</p> <p>1 – упор на лівому передпліччі; 2 – упор лежачи позаду на лівій руці, вправа – гантель вперед; 3 – стійка на лівому коліні, ліва вперед-в сторону, права – гантель вгору; 4 – піднятися в стійку ноги нарізно, ліва вперед-в сторону, права – гантель вгору; 5 – 8 – виконати всі рухи у зворотній послідовності і повернутися у в. п.</p> <p>Ціннісний компонент застосовує страховку під час виконання вправи;</p>	<ul style="list-style-type: none"> ■ «TURKISH GET UP» («Турецький підйом»);
<p>виконує ривок гантелі в ножиці, вагою 4 кг (в. п. – напівприсід прогнувшись, гантель в правій): ривком підняти гантель догори, одночасно стрибком у випад правою та зафіксувати положення;</p> <p>Ціннісний компонент застосовує страховку під час виконання вправи;</p> <p>виконує поштовховий швунг з гантелями вагою 6 кг (в. п. – стійка ноги нарізно, гантелі до плечей): виконується напівприсід з одночасним виштовхуванням гантелей догори, стрибком у широку стійку та вправи, що вивчалися у попередніх класах;</p> <p>Ціннісний компонент застосовує страховку під час виконання вправи;</p> <p>Діяльнісний компонент виконує вправи, що вивчалися у попередніх класах;</p> <p>Ціннісний компонент застосовує страховку під час виконання вправи;</p> <p>Діяльнісний компонент виконує подвійні стрибки через скакалку та вправи, що вивчалися у попередніх класах;</p>	<ul style="list-style-type: none"> ■ «DUMBBELL HANG SPLIT SNATCH» (ривок гантелі в ножиці); ■ «PUSH JERK» (поштовховий швунг з гантелями) та раніше вивчені. <p>2. Елементи легкої атлетики:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ елементи легкої атлетики, що вивчалися раніше. <p>3. Елементи гімнастики:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ стрибки через скакалку та вправи вивчені раніше;

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<p>Ціннісний компонент застосовує страховку під час виконання вправи;</p>	
<p>Діяльнісний компонент виконує вправи, рухливі ігри та естафети спрямовані на розвиток:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ швидкісно-силових здібностей; ▪ силової витривалості; ▪ здібностей до збереження статичної та динамічної рівноваги, координованості рухів, орієнтування в просторі. 	<p>4. Загальнорозвивальні вправи, рухливі ігри та естафети спрямовані на розвиток:</p> <p><i>а) сили;</i> <i>б) витривалості;</i> <i>в) координаційних здібностей..</i></p>
Технічна підготовка	
<p>Діяльнісний компонент Учень/учениця: виконує зворотню планку впродовж 30" (в. п. – упор лежачи позаду на передпліччях);</p> <p>виконує берпі із застрибуванням на гімнастичну лаву (в. п. – основна стійка): упор присівши – упор лежачи – згинання розгинання рук в упорі лежачи – упор присівши – в. п. – застрибування на гімнастичну лаву – в. п.;</p> <p>виконує присідання з медичним м'ячем вагою 3 кг (в. п. – стійка ноги нарізно, м'яч перед грудьми);</p> <p>Ціннісний компонент застосовує страховку під час виконання вправи;</p> <p>виконує вправу «Полотер» (в. п. – лежачи на спині, гриф вперед): піднімання прямих ніг по діагоналі, торкаючись пальцями ніг краю грифа та вправи вивчені у попередніх класах;</p> <p>Діяльнісний компонент Учень/учениця: виконує комплекси вправ кросфіту в швидкому темпі;</p> <p>Ціннісний компонент дотримується правил техніки безпеки під час виконання комплексів вправ; застосовує самостраховку під час виконання вправ.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ «PLANK» (зворотна планка); ▪ «BURPEE BENCH JUMP» (берпі із застрибуванням на гімнастичну лаву); ▪ «SANDBAG SQUAT» (присідання з вагою); ▪ <u>FLOOR WIPERS</u> («Полотер») та вправи вивчені раніше; ▪ цілісне виконання комплексу вправ «Fran»** (хлопці) та «Mary»** (дівчата) з базових рухів кросфіту. (Комплекси виконується у полегшених умовах).

Орієнтовні навчальні нормативи

Практична частина навчальних нормативів складається з розділів:

1. *Загальна фізична підготовка* – згідно з інваріантною частиною програми.
2. *Спеціальна фізична підготовка* – згідно з варіативною частиною програми кросфіту.
3. *Технічна підготовка*:
 - виконання базових комплексів вправ кросфіту;
 - виконання домашніх завдань.

** Комплекси вправ з кросфіту

(спрощені комплекси у відповідності до вікових особливостей учнів)

- «**Cindy**» (хл.) 1. Підтягування (2 рази);
- (3 раунди)
2. Згинання і розгинання рук в упорі лежачи (5 разів);
3. «Air Squat» (присідання «повітряні») (15 разів).
- «**Annie**» (дів.) 1. Стрибки через скакалку;
- (3 раунди)
2. «The Fold» («Складка»).
3. «Air Squat» (присідання «повітряні») (15 разів).
- «**Angie**» (хл.) 1. Стрибки через скакалку;
- (3 раунди)
2. «The Fold» («Складка») (15 разів).
3. «Air Squat» (присідання «повітряні») (15 разів).
4. «Air Squat» (присідання «повітряні») (15 разів).
- «**Nancy**» (дів.) 1. Біг 200 метрів;
- (3 раунди)
2. «Back squats» (присідання з гантелями вагою по 2 кг) (10 разів).
- «**Fran**» (хл.) 1. «Dumbbell hang split snatch» (ривок гантелі в ножиці вагою 5 кг);
- (3 раунди)
2. Підтягування.
3. «Air Squat» (присідання «повітряні») (15 разів).
4. «Air Squat» (присідання «повітряні») (15 разів).
- «**Mary**» (дів.) 1. Біг 200 метрів;
- (максимальна 1. Згинання і розгинання рук в упорі лежачи (5 разів);
- кількість раундів 2. «One Legged Squat» (присід на правій/лівій) (3 рази);
- за 10 хв.) 3. Підтягування (на низькій перекладині) (5 разів).

Критерії оцінювання технічної підготовленості Оцінюється техніка виконання спеціальних вправ кросфіту.

№ з/п	Рівень компетентності	Критерії оцінювання
1.	Високий	вправи виконано технічно правильно, з високим темпом виконання, не втрачаючи працездатність якомога довше.
2.	Достатній	вправи виконано технічно правильно, з високим темпом виконання але не довго утримує працездатність.
3.	Середній	допущені незначні помилки в техніці виконання вправи, не довго утримує працездатність.
4.	Низький	вправи виконано з грубими технічними помилками, не

	якісно.
--	---------

Орієнтовні навчальні нормативи спеціальної фізичної підготовки

Рік вивчення	Навчальні нормативи		Рівень компетентності			
			низький	середній	достатній	високий
2 рік вивчення	Піднімання прямих ніг у висі (к-ть разів)	хл.	4	10	13	15
		дівч.	3	7	12	15
	Згинання розгинання рук в упорі лежачи (к-ть разів)	хл.	18	24	29	35
		дівч.	7	11	14	18
	Біг на 60 м (с)	хл.	≤9,6	9,6	9,0	8,4
		дівч.	≤10,7	10,7	10,2	9,7
	Тест «Берпі» за 10 с (к-ть разів)*	хл.	0–2 _{1/2}	3–3 _{1/2}	4–4 _{1/2}	≤5
		дівч.	0–2 _{1/3}	2 _{1/2} –3 _{1/3}	3 _{1/2} –4 _{1/3}	≤4 _{1/2}
	Десять «вісімок» (с)	хл.	≤14,5	12,6–14,5	10,6–12,5	8,4–10,5
		дівч.	≤14,5	12,6–14,5	10,6–12,5	8,4–10,5
Рівномірний біг на місці з інтенсивністю 70% від максимальної (с)	хл.	≥79,6	84,5–79,6	89,5–84,6	94,6–89,6	
	дівч.	≥55,9	69,5–55,9	83,2–69,6	97,0–83,3	
3 рік вивчення	Піднімання прямих ніг у висі (к-ть разів)	хл.	5	11	15	18
		дівч.	3	7	12	15
	Згинання розгинання рук в упорі лежачи (к-ть разів)	хл.	20	26	31	37
		дівч.	8	12	16	19
	Біг на 60 м (с)	хл.	≤9,6	9,6	9,0	8,4
		дівч.	≤10,7	10,7	10,2	9,7
	Тест «Берпі» за 10 с (к-ть разів)*	хл.	0–2 _{1/2}	3–3 _{1/2}	4–4 _{1/2}	≤5
		дівч.	0–2 _{1/3}	2 _{1/2} –3 _{1/3}	3 _{1/2} –4 _{1/3}	≤4 _{1/2}
	Десять «вісімок» (с)	хл.	≤14,0	12,1–14,0	10,1–12,0	8,0–10,0
		дівч.	≤14,0	12,1–14,0	10,1–12,0	8,0–10,0
Рівномірний біг на місці з інтенсивністю 70% від максимальної (с)	хл.	≥84,2	87,9–84,2	91,7–88,0	95,6–91,8	
	дівч.	≥59,1	64,7–59,1	70,4–64,8	76,2–70,5	

* Оцінка часткового виконання вправи відбувається так: ¼ виконання після основної – положення упору присівши, 1/3 –упор лежачи, ½ –друге виконання упору присів.

Обладнання, необхідне для вивчення варіативного модуля «Кросфіт»

№ з/п	Обладнання	Кількість
1.	Гімнастична лавка 30 см	5 шт.
2.	Скакалка	30 шт.
3.	Гриф	3 шт.
4.	Гири 4 кг, 8 кг, 12 кг	10 шт.
5.	Дерев'яна тумба 50 см	10 шт.
6.	Поперечина	5 шт.
7.	Гантелі 2 кг, 4 кг, 6 кг	15 шт.

8.	Гімнастична палиця	30 шт.
9.	Гімнастична колода	2 шт.
10.	Медичний м'яч 3 кг	10 шт.
11.	Секундомір	1 шт.
12.	Медична аптечка	1 шт.
13.	Ємкість для магnezії	1 шт.

Автори: **Я. Т. Гаврих, Н. С. Кравченко**

**Варіативний модуль
ЛЕГКА АТЛЕТИКА**

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Варіативний модуль «Легка атлетика» складається з таких розділів: зміст навчального матеріалу та очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць.

До розділу «Зміст навчального матеріалу» внесено теоретичні відомості, спеціальну фізичну підготовку, легкоатлетичні види (біг, стрибки, метання), орієнтовні навчальні нормативи та перелік обладнання.

Розділ «Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць» зорієнтований на якісне засвоєння знань, умінь та навичок поданого матеріалу.

З метою профілактики травматизму на кожному уроці необхідно перевіряти місця проведення занять, дотримуватися вимог методики навчання легкоатлетичних вправ, застосовуючи спеціальні бігові, підвідні та спеціально-розвивальні вправи для виконання бігу, стрибків і метань.

Під час проведення уроків з легкої атлетики вчитель повинен застосовувати індивідуальний та диференційований підхід до учнів/учениць.

Після вивчення модуля у кожному навчальному році учні/учениці складають випробування (навчальні нормативи) для контролю якості засвоєння легкоатлетичних вправ.

2 рік вивчення

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<i>Теоретичні відомості</i>	
Знаннєвий компонент Учень, учениця: характеризує історію розвитку легкої атлетики в Україні; називає фізичні якості, які розвиваються засобами легкої атлетики; Ціннісний компонент дотримується правил безпеки під час занять легкою атлетикою	Історія розвитку легкої атлетики в Україні. Рухові якості, які розвиваються засобами легкої атлетики: швидкість, витривалість, спритність, гнучкість та швидкісно-силові якості. Правила безпеки.
<i>Спеціальна фізична підготовка</i>	
Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: спеціальні бігові вправи, стрибкові вправи, спеціальні вправи для метань, вправи з набивними м'ячами	Спеціальні бігові вправи, стрибкові вправи: багатоскоки, спеціальні вправи для метань, вправи з набивними м'ячами
<i>Біг</i>	
Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: біг 30 м, 60 м; рівномірний біг до	Біг 30 м, біг 60 м, біг по дистанції,

1200 м (без урахування часу); з а с т о с о в у є види фінішування	фінішування. Рівномірний біг до 1200 м
Стрибки	
Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: стрибки в довжину з місця, стрибки в довжину з розбігу способом «зігнувши ноги», стрибки у висоту з розбігу способом «переступання»	Стрибки в довжину та висоту
Метання	
Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: метання малого м'яча на дальність з трьох кроків, метання в горизонтальну та вертикальну ціль, кидання набивного м'яча (0,5– 1 кг) з різних положень	Метання малого м'яча на дальність з трьох кроків, метання в горизонтальну та вертикальну ціль, кидання набивного м'яча.

3 рік вивчення

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
Теоретичні відомості	
Знаннєвий компонент Учень, учениця: характеризує особливості правил змагань з бігових видів, стрибків та метання; називає правила безпеки; Ціннісний компонент дотримується правил безпеки під час занять легкою атлетикою	Правила проведення змагань зі стрибків, бігу та метання. Правила безпеки на біговій доріжці, в секторі для метання та стрибків
Спеціальна фізична підготовка	
Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: спеціальні бігові вправи, стрибкові вправи, спеціальні вправи для метань, вправи з набивними м'ячами	Спеціальні бігові вправи, стрибкові вправи: багатоскоки, спеціальні вправи для метань, вправи з набивними м'ячами
Біг	
Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: біг 30 м, 60 м, рів-номірний біг 1000 м, повільний біг до 1500 м	Біг 30 м, біг 60 м. Рівномірний біг 1000 м, повільний біг до 1500 м
Стрибки	
Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: стрибки в довжину з місця, «потрійний стрибок» з місця, стрибки в довжину з розбігу способом «зігнувши ноги», стрибки у висоту з розбігу способом «переступання»	Стрибки в довжину (з місця, «потрійний стрибок» з місця, з розбігу способом «зігнувши ноги») та стрибки у висоту з розбігу способом «переступання»
Метання	
Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує метання малого м'яча на	Метання малого м'яча на дальність з

дальність з розбігу	розбігу
4 рік вивчення	
Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<i>Теоретичні відомості</i>	
Знаннєвий компонент Учень, учениця: характеризує особливості дихання та тактику бігу на короткі, середні та довгі дистанції; називає зовнішні ознаки, стадії та біологічне значення втоми; обґрунтовує особливості питного режиму; Ціннісний компонент дотримується правил безпеки під час занять легкою атлетикою	Особливості дихання та питний режим при заняттях легкою атлетикою. Зовнішні ознаки, стадії та біологічне значення втоми. Особливості бігу на короткі, середні та довгі дистанції
<i>Спеціальна фізична підготовка</i>	
Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: спеціальні бігові вправи, стрибкові вправи, спеціальні вправи для метань	Спеціальні бігові вправи, стрибкові вправи: багатоскоки, спеціальні вправи для метань
<i>Біг</i>	
Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: біг 30 м, 60 м, 100–300 м, повторний біг 2×200 м, рівномірний біг до 1000 м (дівчата), 1500 м (хлопці)	Біг на короткі та середні дистанції. Повторний біг Рівномірний біг 1000 м (дівчата), 1500 м (хлопці)
<i>Стрибки</i>	
Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: стрибки в довжину з місця, стрибки в довжину з розбігу способом «зігнувши ноги», стрибки у висоту з розбігу способом «переступання»	Стрибки в довжину з місця, з розбігу способом «зігнувши ноги»; стрибки у висоту з розбігу способом «переступання»
<i>Метання</i>	
Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: метання малого м'яча на дальність з розбігу та м'ячів різного діаметра	Метання малого м'яча на дальність з розбігу, метання м'ячів різного діаметра на дальність
5 рік вивчення	
Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<i>Теоретичні відомості</i>	
Знаннєвий компонент Учень, учениця: характеризує вплив оздоровчого бігу на стан здоров'я людини: вплив занять фізичними вправами на основні системи та	Значення оздоровчого бігу для здоров'я людини: вплив занять фізичними вправами на основні системи та функції

функції організму; Ціннісний компонент усвідомлює, що «Легка атлетика» є важливим засобом підвищення соціальної активності людей, задоволення їх моральних запитів тощо; дотримується правил безпеки під час занять легкою атлетикою	організму
Спеціальна фізична підготовка	
Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: спеціальні бігові вправи, стрибкові вправи, спеціальні вправи для метань	Спеціальні бігові вправи, стрибкові вправи, спеціальні вправи для метань
Біг	
Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: біг 30 м, 60 м, 200–600 м, рівномірний біг до 1000 м (дівчата), 1500 м (хлопці)	Біг 30 м, біг 60 м, 200–600 м. Рівномірний біг 1000 м (дівчата), 1500 м (хлопці)
Стрибки	
Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: стрибки в довжину з місця, стрибки в довжину з розбігу способом «прогинаючись», стрибки у висоту з розбігу способом «переступання»	Стрибки в довжину з місця, з розбігу способом «прогинаючись», стрибки у висоту з розбігу способом «переступання»
Метання	
Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: метання малого м'яча на дальність з розбігу та кидання набивних м'ячів з різних вихідних положень (стоячи, сидячи і т. д.)	Метання малого м'яча на дальність з розбігу, кидання набивних м'ячів з різних вихідних положень

Орієнтовні навчальні нормативи для оцінювання розвитку фізичних якостей

Рік вивчення	Навчальні нормативи	Рівень компетентності				
		Низький	середній	достатній	високий	
2 рік вивчення	Біг 30 м (с)	Хл.	Більше 6,7	6,7	6,2	5,6
		Дівч.	Більше 7,1	7,1	6,6	6,0
	Біг 60 м (с)	Хл.	Більше 11,5	11,5	10,6	9,8
		Дівч.	Більше 11,8	11,8	11	10,4
	Рівномірний біг (без урахування часу) (м)	Хл.	До 700	700	1000	1200
		Дівч.	До 600	600	800	1000

Рік вивчення	Навчальні нормативи		Рівень компетентності			
			Низький	середній	достатній	високий
	Стрибок у довжину з місця (см)	Хл.	До 130	130	150	170
		Дівч.	До 120	120	130	150
	Стрибок у довжину з розбігу способом «зігнувши ноги» (см)	Хл.	До 260	260	280	300
		Дівч.	До 220	220	240	260
	Стрибок у висоту з розбігу способом «переступання» (см)	Хл.	До 75	75	85	95
		Дівч.	До 65	65	75	85
	Метання малого м'яча на дальність (м)	Хл.	До 17	17	24	30
		Дівч.	До 12	12	15	18
3 рік вивчення	Біг 30 м (с)	Хл.	Більше 6,4	6,4	6,0	5,4
		Дівч.	Більше 6,8	6,8	6,4	5,8
	Біг 60 м (с)	Хл.	Більше 11,2	11,2	10,4	9,6
		Дівч.	Більше 11,6	11,6	10,8	10,3
	Рівномірний біг 1000 м (хв.с)	Хл.	Більше 5.30	5.30	5.00	4.40
		Дівч.	Більше 6.00	6.00	5.30	5.10
	Стрибок у довжину з місця (см)	Хл.	До 140	140	160	180
		Дівч.	До 130	130	140	160
	Стрибок у довжину з розбігу способом «зігнувши ноги» (см)	Хл.	До 280	280	300	330
		Дівч.	До 240	240	260	280
	Стрибок у висоту з розбігу способом «переступання» (см)	Хл.	До 80	80	90	100
		Дівч.	До 70	70	80	90
	Метання малого м'яча на дальність (м)	Хл.	До 20	20	26	34
		Дівч.	До 14	14	16	20
4 рік вивчення	Біг 30 м (с)	Хл.	Більше 6,2	6,2	5,8	5,2
		Дівч.	Більше 6,7	6,7	6,2	5,6
	Біг 60 м (с)	Хл.	Більше 10,8	10,8	10,0	9,0
		Дівч.	Більше 11,4	11,4	10,8	10,3
	Рівномірний біг (хв.с)	Хл. 1500м	Більше 8.00	8.00	7.20	6.50
		Дівч. 1000м	Більше 6.10	6.10	5.40	5.20
	Стрибок у довжину з місця (см)	Хл.	До 150	150	170	185
		Дівч.	До 130	130	145	165
Стрибок у довжину з розбігу	Хл.	До 300	300	320	360	

Рік вивчення	Навчальні нормативи		Рівень компетентності			
			Низький	середній	достатній	високий
	способом «зігнувши ноги» (см)	Дівч.	До 250	250	270	290
	Стрибок у висоту з розбігу способом «переступання» (см)	Хл.	До 85	85	95	105
		Дівч.	До 75	75	85	95
	Метання малого м'яча на дальність	Хл.	До 23	23	30	36
Дівч.		До 15	15	18	22	
5 рік вивчення	Біг 30 м (с)	Хл.	Більше 6,0	6,0	5,6	5,0
		Дівч.	Більше 6,7	6,7	6,0	5,5
	Біг 60 м (с)	Хл.	Більше 10,4	10,4	9,8	8,8
		Дівч.	Більше 11,4	11,4	10,6	10,2
	Рівномірний біг (хв.с)	Хл. 1500м	Більше 7.30	7.30	7.00	6.30
		Дівч. 1000м	Більше 6.20	6.20	5.40	5.20
	Стрибок у довжину з місця (см)	Хл.	До 160	160	180	200
		Дівч.	До 135	135	150	170
	Стрибок у довжину з розбігу способом «прогинаючись» (см)	Хл.	До 320	320	340	390
		Дівч.	До 250	250	270	300
	Стрибок у висоту з розбігу способом «переступання» (см)	Хл.	До 90	90	100	115
		Дівч.	До 75	75	85	100
	Метання малого м'яча на дальність (м)	Хл.	До 26	26	32	40
		Дівч.	До 16	16	19	24

Обладнання, потрібне для вивчення модуля «Легка атлетика»

(За наявності одного стадіону з біговою доріжкою, стрибковою ямою, сектором для стрибків у висоту і сектором для метань)

№ п/п	Обладнання	Кіл-ть, шт.
1	Набивний м'яч	10
2	Тенісний м'яч	20
3	Секундомір	1
4	Метромір	1
5	Рулетка	1
6	Граблі	1
7	Лопата	1

Автори: **В.В. Ворона, І. В. Пата**

**Варіативний модуль
ЛИЖНА ПІДГОТОВКА**

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Варіативний модуль «Лижна підготовка» складається з таких розділів: зміст навчального матеріалу та очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць.

До розділу «Зміст навчального матеріалу» внесені теоретичні відомості, спеціальна фізична підготовка, техніко-тактична підготовка. Додаються орієнтовні навчальні нормативи та перелік обладнання.

Розділ «Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць» зорієнтований на якісне засвоєння знань, умінь та навичок поданого матеріалу.

При вивченні техніки лижних ходів необхідно використовувати підвідні, імітаційні та основні вправи лижника, а також дотримуватися методики послідовності проходження навчального матеріалу. Для підвищення емоційності уроку потрібно застосовувати елементи змагання, ігри та естафети.

З метою профілактики травматизму на кожному уроці необхідно перевіряти стан лижного інвентарю, місця проведення занять. Заняття проводити в тиху погоду або при слабкому вітрі (зі швидкістю не більше 1,5 м/с), при температурі не нижче – 12° С.

Під час проведення уроків з лижної підготовки вчитель повинен застосовувати індивідуальний та диференційований підхід до учнів/учениць.

Після вивчення модуля у кожному навчальному році учні/учениці складають випробування (навчальні нормативи) для контролю якості засвоєння лижних вправ і техніки лижних ходів.

2 рік вивчення

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
Теоретичні відомості	
<p>Учень, учениця: Знаннєвий компонент характеризує розвиток лижного спорту в Україні; називає видатних лижників України; пояснює основні правила змагань з лижних перегонів; розповідає як готувати лижний інвентар до уроку; Ціннісний компонент дотримується правил безпеки під час уроків з лижної підготовки;</p>	<p>Історія розвитку лижного спорту в Україні. Видатні лижники України. Підготовка лижного інвентарю до занять. Основні правила змагань з лижних перегонів. Правила безпеки під час уроків з лижної підготовки</p>
Спеціальна фізична підготовка	
<p>Діяльнісний компонент виконує: стрибкові вправи (багатоскоки тощо), імітацію класичних лижних ходів на місці й у русі, вправи з лижним еспандером; спеціальні вправи лижника; здійснює: рівномірне проходження дистанції до 2,5 км;</p>	<p>Стрибкові вправи (багатоскоки тощо), імітація класичних лижних ходів на місці й у русі, вправи з лижним еспандером. Спеціальні вправи лижника. Рівномірне проходження дистанції до 2,5 км. Ігри та естафети на лижах.</p>
Техніко-тактична підготовка	
<p>Діяльнісний компонент володіє: технікою поперемінного двокрокового ходу; одночасного безкрокового і двокрокового ходів;</p>	<p><i>Пересування на лижах:</i> поперемінний двокроковий хід, одночасний безкроковий та двокроковий ходи,</p>

<p>ковзанярського ходу без палиць; виконує: <i>повороти:</i> на місці махом; у русі «плугом»; перехід з одночасних ходів на навперемінні і навпаки; <i>стійку лижника під час спуску з гори:</i> низьку; <i>гальмування:</i> «плугом»; здійснює: <i>сходження в гору:</i> ступаючим кроком, «драбинкою» (навскіс і прямо), «ялинкою»; <i>спуски:</i> навскіс; перехід під час спуску з високої стійки в основну, низьку; перехід з одночасних ходів на поперемінні і навпаки.</p>	<p>ковзанярський хід без палиць. <i>Повороти:</i> на місці махом; у русі «плугом». <i>Сходження в гору:</i> ступаючим кроком, «драбинкою» (навскіс і прямо), «ялинкою». <i>Спуски:</i> навскіс. <i>Стойка лижника під час спуску з гори:</i> низька. Перехід під час спуску з високої стійки в основну, низьку. <i>Гальмування:</i> «плугом». Перехід з одночасних ходів на поперемінні і навпаки.</p>
---	---

3 рік вивчення

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
Теоретичні відомості	
<p>Учень, учениця: Знаннєвий компонент пояснює вплив занять лижною підготовкою на зміцнення здоров'я людини; називає різновиди лижного спорту; розповідає як запобігти травмуванню під час занять лижною підготовкою; Ціннісний компонент дотримується правил безпеки під час уроків з лижної підготовки;</p>	<p>Різновиди лижного спорту. Вплив занять лижною підготовкою на зміцнення здоров'я людини. Попередження травматизму під час занять лижною підготовкою. Правила безпеки під час уроків з лижної підготовки;</p>
Спеціальна фізична підготовка	
<p>Діяльнісний компонент виконує: стрибкові вправи (багатоскоки тощо), імітацію лижних ходів у русі, вправи з лижним еспандером; спеціальні вправи лижника; здійснює: проходження відрізків 200-300 м з підвищеною швидкістю; рівномірне проходження дистанції до 3 км;</p>	<p>Стрибкові вправи (багатоскоки тощо), імітація класичних лижних ходів у русі, вправи з лижним еспандером. Спеціальні вправи лижника. Проходження відрізків 200-300 м з підвищеною швидкістю. Рівномірне проходження дистанції до 3 км. Ігри та естафети на лижах.</p>
Техніко-тактична підготовка	
<p>Діяльнісний компонент виконує: пересування на лижах поперемінними двокроковим та чотирикроковим ходами; одночасними класичними ходами; Ціннісний компонент володіє елементами техніки ковзанярського ходу; Діяльнісний компонент здійснює: <i>сходження в гору:</i> «ялинкою», ковзним кроком; <i>гальмування:</i> «плугом», упором; <i>повороти:</i> у русі «плугом», упором; зміну стійок під час спуску (з високої на основну, низьку та навпаки).</p>	<p><i>Пересування на лижах:</i> поперемінні двокроковий та чотирикроковий ходи; одночасні класичні ходи; ковзанярський хід без палиць та з ними. <i>Повороти:</i> у русі «плугом», упором. <i>Сходження в гору:</i> «ялинкою», ковзним кроком. <i>Гальмування:</i> «плугом», упором. Зміна стійок під час спуску (з високої на основну, низьку та навпаки). <i>Перехід:</i> з одночасних ходів на ковзанярський хід. Обгін, фінішування.</p>

застосовує: обгін, фінішування.	
---------------------------------	--

4 рік вивчення

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<i>Теоретичні відомості</i>	
<p>Учень, учениця: Знаннєвий компонент володіє знаннями режиму і харчування лижника; знаннями про розвиток витривалості під час самостійних занять; називає основні засоби попередження простудних захворювань;</p>	<p>Розвиток витривалості під час самостійних занять. Режим і харчування лижника. Засоби попередження простудних захворювань.</p>
<i>Спеціальна фізична підготовка</i>	
<p>Діяльнісний компонент виконує: стрибкові вправи (багатоскоки тощо), імітацію лижних ходів у русі без палиць та з ними, вправи з лижним еспандером; спеціальні вправи лижника; здійснює: проходження відрізків 300-400 м з підвищеною швидкістю; рівномірне проходження дистанції до 3,5 км;</p>	<p>Стрибкові вправи, імітація лижних ходів у русі без палиць та з ними, вправи з лижним еспандером. Спеціальні вправи лижника. Проходження відрізків 300-400 м з підвищеною швидкістю. Рівномірне проходження дистанції до 3,5 км. Ігри та естафети на лижах.</p>
<i>Техніко-тактична підготовка</i>	
<p>Діяльнісний компонент виконує: пересування на лижах класичними і ковзанярськими ходами; <i>гальмування:</i> «плугом», упором; здійснює: сходження в гору ковзним кроком; <i>повороти:</i> у русі з упору та на паралельних лижах; <i>гальмування:</i> упором; застосовує перехід з ходу на хід залежно від умов дистанції і стану лижні; старт, обгін, фінішування; Ціннісний компонент визначає необхідність використання різних лижних ходів під час вирішення тактичних завдань.</p>	<p><i>Пресування на лижах:</i> класичні і ковзанярські ходи. <i>Повороти:</i> у русі з упору та на паралельних лижах. <i>Сходження в гору:</i> ковзним кроком. <i>Гальмування:</i> упором. <i>Перехід:</i> з ходу на хід залежно від умов дистанції і стану лижні. Використання різних лижних ходів під час вирішення тактичних завдань. Старт, обгін, фінішування</p>

5 рік вивчення

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<i>Теоретичні відомості</i>	
<p>Учень, учениця: Знаннєвий компонент характеризує загальні основи методики самостійного тренування; володіє основами самоконтролю під час занять лижною підготовкою; розповідає про тактику проходження дистанцій у лижних перегонах;</p>	<p>Загальні основи методики самостійного тренування. Самоконтроль під час занять лижною підготовкою. Тактика проходження дистанцій у лижних перегонах.</p>
<i>Спеціальна фізична підготовка</i>	
Діяльнісний компонент	

виконує: стрибкові вправи (багатоскоки тощо), імітацію лижних ходів у русі без палиць та з ними, вправи з лижним еспандером; спеціальні вправи лижника; здійснює: проходження відрізків 400-500 м з підвищеною швидкістю; рівномірне проходження дистанції до 4 км.	Стрибкові вправи, імітація лижних ходів у русі без палиць та з ними, вправи з лижним еспандером. Спеціальні вправи лижника. Проходження відрізків 400-500 м з підвищеною швидкістю. Рівномірне проходження дистанції до 4 км. Ігри та естафети на лижах.
Техніко-тактична підготовка	
Діяльнісний компонент виконує: пересування на лижах класичними і ковзанярськими ходами; здійснює: перехід з ходу на хід залежно від умов дистанції і стану лижні; застосовує: різні лижні ходи під час вирішення тактичних завдань; елементи гірськолижної підготовки.	<i>Пересування на лижах:</i> класичні і ковзанярські ходи. Елементи гірськолижної підготовки. <i>Перехід:</i> з ходу на хід залежно від умов дистанції і стану лижні. Використання різних лижних ходів під час вирішення тактичних завдань. Естафетний біг (старт, біг по дистанції, передача естафети, фінішування).

Орієнтовні навчальні нормативи для оцінювання розвитку фізичних якостей

Рік вивчення	Навчальні нормативи		Рівень навчальних досягнень			
			низький	середній	достатній	високий
2 рік вивчення	Проходження дистанції без врахування часу (м)	хл.	1100	1500	1800	2300
		дівч.	800	1100	1500	1800
	Повороти на місці махом кругом (лівою, правою ногою) (хлопці і дівчата)		1 (прав. або лівою)	2 (1 прав., 1 лівою)	3-4 з помилками (правою або лівою)	4 без помилок (2 прав., 2 лівою)
	Основна стійка лижника під час спуску з гори (1 спроба) (хлопці і дівчата)		3 помилки і більше	2 помилки	1 помилка	без помилок
3 рік вивчення	Сходження в гору «ялинкою» (1 спроба) (хлопці і дівчата)		3 помилки і більше	2 помилки	1 помилка	без помилок
	Проходження дистанції класичними ходами (хв, с)	хл. 2000м	17.30	16.30	15.30	14.30
		дівч. 1500м	14.00	13.00	12.30	12.00
	Проходження дистанції ковзанярськими ходами без врахування часу (м)	хл.	600	900	1200	1500
дівч.		300	600	900	1200	

Рік вивчення	Навчальні нормативи		Рівень навчальних досягнень			
			низький	середній	достатній	високий
	Технічне проходження відрізка 50 м поперемінним двокроковим ходом (1 спроба) (хлопці і дівчата)		3 помилки і більше	2 помилки	1 помилка	без помилок
	Технічне проходження відрізка 50 м одночасним двокроковим ходом (1 спроба) (хлопці і дівчата)		3 помилки і більше	2 помилки	1 помилка	без помилок
	Гальмування під час спуску «плугом» (1 спроба) (хлопці і дівчата)		3 помилки і більше	2 помилки	1 помилка	без помилок
4 рік вивчення	Проходження дистанції класичними ходами (хв, с)	хл. 2500м	20.00	19.00	18.15	17.30
		дівч. 2000м	17.00	16.30	16.00	15.30
	Проходження дистанції ковзанярськими ходами без врахування часу (м)	хл.	800	1100	1500	1800
		дівч.	500	800	1100	1500
	Технічне проходження відрізка 50 м одночасним однокроковим ходом (1 спроба) (хлопці і дівчата)		3 помилки і більше	2 помилки	1 помилка	без помилок
	Гальмування під час спуску упором (1 спроба) (хлопці і дівчата)		3 помилки і більше	2 помилки	1 помилка	без помилок
5 рік вивчення	Проходження дистанції класичними ходами (хв, с)	хл. 3000м	20.30	20.00	19.30	19.00
		дівч. 2000м	16.30	16.00	15.30	15.00
	Проходження дистанції ковзанярськими ходами без врахування часу (м)	хл.	1100	1500	1800	2300
		дівч.	800	1100	1500	1800
	Технічне проходження відрізка 50 м ковзанярським ходом (1 спроба) (хлопці і дівчата)		3 помилки і більше	2 помилки	1 помилка	без помилок

Обладнання, необхідне для вивчення модуля «Лижна підготовка»

<i>№ п/п</i>	<i>Обладнання</i>	<i>Кіль-кість</i>
<i>1</i>	<i>Лижі</i>	<i>60 пар</i>
<i>2</i>	<i>Палиці</i>	<i>60 пар</i>
<i>3</i>	<i>Лижні черевики</i>	<i>50 пар</i>
<i>4</i>	<i>Секундомір</i>	<i>1 шт.</i>
<i>5</i>	<i>Метромір</i>	<i>1 шт.</i>
<i>6</i>	<i>Еспандери</i>	<i>20 шт.</i>

Автори: Є. Ю. Шаповал, С. М. Новік, О. В. Єрмакова

Варіативний модуль

МІНІ-ФУТБОЛ (ФУТЗАЛ)

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Міні-футбол (футзал) – командна спортивна гра з м'ячем у залі за участю двох команд: 5 гравців у кожній, один з них воротар. Гра відбувається на майданчику з твердим покриттям, позначеній лініями; не використовуються щитки чи бортики. У міні-футболі користуються меншим за розміром м'ячем із меншим відскоком, ніж звичайний футбольний м'яч.

Міні-футбол започаткувався в Монтевідео, Уругвай, 1930 року, коли Хуан Карлос Серіані створив нову версію футболу. Цей вид спорту почав поширюватись, а його популярність призвела до появи керівного органу під назвою Міжнародна федерація футзалу. Між міні-футболом та футболом існує багато спільного: техніка переміщення гравців, техніка передач та зупинок м'яча, техніка виконання ударів, техніка виконання фінтів та інше, але є й істотні відмінності у правилах і техніці гри. Міні-футбол має доступні правила гри і дуже популярний серед любителів активного відпочинку.

В наш час міні-футбол включений в програму різноманітних шкільних змагань: проводяться змагання серед шкіл міст, асоціацією футзалу України створена шкільна футзальна ліга України.

Метою варіативного модуля «Міні-футбол» є зміцнення здоров'я підростаючого покоління, формування навичок здорового способу життя та позитивного ставлення до фізичної культури та спорту; сприяння формуванню важливих морально-вольових та психофізичних якостей; формування рухових умінь та навичок; прагнення до активної рухової діяльності та залучення учнів до самостійних занять фізичною культурою й занять у спортивних секціях та дитячо-юнацьких спортивних школах.

Варіативний модуль «Міні-футбол» складається зі змісту навчального матеріалу, очікуваних результатів навчально-пізнавальної діяльності учнів, орієнтовних навчальних нормативів та переліку обладнання, яке потрібне для вивчення даного модуля.

До розділу «Зміст навчального матеріалу» внесено теоретичні відомості, спеціальну фізичну підготовку необхідну для гри у міні-футбол, техніко-тактичну підготовку.

Розділ «Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів» зорієнтований на якісне засвоєння знань, умінь та навичок поданого матеріалу.

Передумовою для вдалого оволодіння учнями техніко-тактичних прийомів із міні-футболу є розвиток фізичних якостей, специфічних для цього виду спорту. Тому, включення вправ, спрямованих на загальну і спеціальну фізичну підготовку є обов'язковим на кожному уроці, також необхідно дотримуватися методики послідовності навчання прийомів гри у нападі та захисті, використовуючи підготовчі, підвідні вправи, вправи для відпрацювання технічних елементів, двосторонні ігри, товариські ігри між класами, школами та інше.

У ході перших років навчання доцільно використовувати естафети та рухливі ігри з елементами футболу та міні-футболу, а також ігри, які за своїми правилами наближені до гри міні-футбол (футзал).

З метою профілактики травматизму на кожному уроці необхідно перевіряти місце проведення занять, раціонально використовувати фізкультурно-спортивне обладнання та інвентар; дотримуватися вимог методики навчання рухових дій, звертати увагу на правильність виконання вправ при вивченні технічних прийомів, усувати та попереджати виникнення помилок.

Після вивчення модуля у кожному навчальному році учні складають орієнтовні навчальні нормативи для контролю якості засвоєння теоретичного матеріалу, розвитку фізичних якостей та технічних прийомів з міні-футболу (футзалу).

2 рік вивчення

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів	Зміст навчального матеріалу
Теоретичні відомості	
<p>Знаннєвий компонент</p> <p>Учень, учениця:</p> <p>характеризує сучасний стан міні-футболу (футзалу) в світі, в Україні;</p> <p>називає основні елементи технічних прийомів гри;</p> <p>встановлює основні подібності та відмінності правил та гри у міні-футбол (футзал) та футбол;</p> <p>пояснює негативний вплив шкідливих звичок на здоров'я та досягнення у спорті.</p> <p>Оцінно-ціннісний компонент</p>	<p>Етапи розвитку міні-футболу в світі та в Україні. Видатні футзалісти України (чоловіки та жінки). Еволюція правил гри у міні-футбол (футзал).</p> <p>Основні правила гри у міні-футбол (футзал). Загальні ігрові положення гри у міні-футбол.</p> <p>Шкідливі звички та їх вплив на здоров'я та досягнення у спорті.</p>

<p>дотримується правил безпеки і поведінки під час занять фізичними вправами; техніки безпеки під час уроків з міні-футболу.</p>	<p>Попередження спортивного травматизму. Правила безпечної поведінки на ігровому майданчику (спортивному залі).</p>
<p>Загальна фізична підготовка</p>	
<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця:</p> <p>виконує організовуючі вправи, загальнорозвиваючі вправи, різновиди ходьби та бігу, вправи для розвитку фізичних якостей необхідних у грі міні-футбол.</p>	<p>Шикування, ходьба, біг, стрибки, загально розвиваючі вправи (на місці та у русі, без предмета та з предметами, у парах), вправи для розвитку швидкості: повторний біг на коротких відрізках 10-30 м; прискорення до 10 м з різних вихідних положень; біг зі зміною напрямку та швидкості за сигналом. Вправи для розвитку спритності: різновиди стрибків; стрибки з поворотами на 90-180°. Для розвитку гнучкості: акробатичні вправи. Для розвитку спритності «човниковий» біг; рухливі ігри.</p>
<p>Спеціальна фізична підготовка</p>	
<p>Діяльнісний компонент</p> <p>Учень, учениця:</p> <p>виконує: спеціальні бігові вправи: біг із закиданням гомілок, біг із високим підніманням стегна, біг із прискоренням за сигналом, «човниковий» біг 4x5 м; пересування різними способами та кроками; вправи для розвитку сили м'язів, гнучкості, швидкості, спритності, стрибкові вправи, вправи для розвитку загальної витривалості, імітаційні вправи; вправи з елементами міні-футболу для розвитку фізичних якостей;</p> <p>володіє: технікою виконання вправ;</p> <p>бере участь у естафетах та рухливих іграх із м'ячем.</p>	<p>Спеціальні бігові вправи; «човниковий» біг; пересування різними способами та кроками; спеціальні вправи для розвитку фізичних якостей; імітаційні вправи; прискорення з м'ячем; стрибки з імітуванням удару головою.</p> <p>Рухливі ігри та естафети з м'ячем.</p>
<p>Техніко-тактична підготовка</p>	
<p>Знаннєвий та діяльнісний компонент</p> <p>Учень, учениця:</p> <p>характеризує основні технічні прийоми міні-футболу (футзалу), особливості їх виконання;</p>	<p>Пересування: поєднання прийомів пересування з технікою володіння м'ячем; Техніка виконання удару по м'ячу ногою: удари внутрішньою стороною стопи, удари по м'ячу підйомом, удари на точність, удар носком; удари головою по м'ячу зменшеної ваги: удари по м'ячу середньою частиною лоба; зупинки м'яча: зупинка м'яча підошвою;</p>

<p>визначає помилки, що зустрічаються при виконанні технічних прийомів;</p> <p>виконує: пересування: поєднання прийомів техніки пересування з технікою володіння м'ячем; удари по м'ячу ногою: удари внутрішньою стороною стопи, удари середньою частиною підйому по нерухомому м'ячу, та м'ячу що котиться, удар носком, удари на точність; удари по м'ячу головою: середньою частиною лоба без стрибка та у стрибку (м'яч зменшеної ваги); зупинки м'яча: зупинка м'яча підошвою; ведення м'яча: підошвою, внутрішньою та зовнішньою частинами підйому, ведення м'яча зі зміною напрямку, збільшуючи швидкість руху; жонглювання м'ячем: ногою, стегном, головою</p> <p>здійснює: маневрування на майданчику: «відкривання» для прийому м'яча, відволікання суперника, взаємодія з партнерами</p> <p>володіє: різними способами передачі м'яча; прийомами м'яча підошвою; відбиранням м'яча; вибором позиції для відкривання в атаці чи перехопленні в захисті.</p> <p>бере участь у грі міні-футбол (футзал) за спрощеними умовами.</p>	<p>ведення м'яча: вивчені способи ведення м'яча;</p> <p>жонглювання м'ячем: жонглювання м'ячем ногою, стегном, головою;</p> <p>відбирання м'яча: атакуючи суперника спереду, збоку, ззаду;</p> <p>елементи гри воротаря: ловіння, кидки м'яча рукою, вибір місця у штрафному майданчику;</p> <p>індивідуальні та групові дії в нападі та захисті: взаємодія з партнерами під час організації атаки, вибір моменту, позиції і способу дії для перехоплення м'яча у захисті. Помилки, що зустрічаються при виконанні технічних прийомів.</p> <p>Гра у гандбол чи баскетбол за спрощеними правилами з елементами міні-футболу та безпосередньо гра у міні-футбол за спрощеними правилами.</p>
---	--

Орієнтовні навчальні нормативи

Навчальні нормативи	Рівень компетентності				
	Низький	середній	достатній	високий	
Удари по воротах					
Внутрішньою стороною стопи	Хл.	1 або жодного	3	4	6

Навчальні нормативи		Рівень компетентності			
		Низький	середній	достатній	високий
Удар носком		влучного удару			
	Дівч.	жодного влучного удару	2	3	5
	Хл.	2	3	4	5
	Дівч.	1 або жодного влучного удару	2	3	4
Зупинки м'яча					
Зупинка м'яча підшвою	Хл.	2	3	4-6	7
	Дівч.		3	4	5
Ведення м'яча по прямій 15 метрів					
Ведення стопою правою ногою	Хл.	9с. і більше	8.4-8.8с.	8-8.2с.	8с. і менше
	Дівч.	11 с. і більше	10.5с.	9-10.4с.	9с. і менше
Ведення стопою лівою ногою	Хл.	9с. і більше	8.6-9с.	8.2- 8.6с.	8.2с. і менше
	Дівч.	11 с. і більше	10.5-10.9с.	9-10.4с.	9 с. і менше
Ведення підйомом правою (лівою) ногою	Хл.	6.8с.і більше	6.3-6.6с.	6.2с.	6с.і менше
	Дівч.	7 с. і більше	6.9-6.7с.	6.6-6.5с.	6.4с. і менше

3 рік вивчення

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів	Зміст навчального матеріалу
Теоретичні відомості	
<p>Знаннєвий компонент</p> <p>Учень, учениця:</p> <p>характеризує: досягнення українських команд з міні-футболу на міжнародній арені; стан міні-футболу в країні, області, місті;</p> <p>називає: міжнародні змагання з виду спорту, провідні країни та найкращі команди;</p> <p>наводить приклади профілактики травматизму під час занять міні-футболом (футзалом);</p> <p>пояснює техніку виконання прийомів гри у міні-футбол;</p>	<p>Результати основних змагань року з міні-футболу. Участь українських команд за кордоном, в країні, області, місті. Видатні футзалісти України (чоловіки та жінки).</p> <p>Профілактика травматизму під час занять міні-футболом (футзалом).</p> <p>Основи техніки гри в міні-футбол. Індивідуальні, групові і командні тактичні дії</p>

<p>інтерпретує: офіційні правила гри міні-футбол (футзал); офіційні жести.</p> <p>Оцінно-ціннісний компонент</p> <p>дотримується гігієнічних вимог і правил безпеки і поведінки на ігровому майданчику чи спортивному залі при виконанні фізичних вправ;</p> <p>застосовує природні фактори для загартування організму та зміцнення власного здоров'я.</p>	<p>в нападі та захисті.</p> <p>Офіційні правила гри в міні-футбол (футзал).</p> <p>Гігієнічні вимоги при заняттях фізичною культурою і спортом.</p> <p>Вплив природних факторів на зміцнення здоров'я та загартування організму.</p>
<p>Спеціальна фізична підготовка</p>	
<p>Діяльнісний компонент</p> <p>Учень, учениця:</p> <p>володіє технікою виконання спеціальних вправ для розвитку рухових якостей;</p> <p>виконує: спеціальні бігові вправи: біг із закиданням гомілок, біг із високим підніманням стегна, біг із прискоренням за сигналом, «човниковий» біг 4x9 м; пересування різними способами та кроками; вправи для розвитку гнучкості, швидкості, спритності, сили м'язів верхніх та нижніх кінцівок, черевного пресу, спини, стрибкові вправи, вправи для розвитку загальної витривалості, імітаційні вправи, стрибки з імітуванням удару по м'ячу головою, вправи з набивними м'ячами;</p> <p>бере участь у естафетах та рухливих іграх із м'ячем.</p>	<p>Спеціальні бігові вправи; «човниковий» біг; пересування різними способами та кроками; спеціальні вправи для розвитку фізичних якостей; імітаційні вправи; прискорення та ривки з м'ячем.</p> <p>Рухливі ігри та естафети з м'ячем; спортивні ігри: гандбол, баскетбол з елементами міні-футболу.</p>
<p>Техніко-тактична підготовка</p>	
<p>Знаний та діяльнісний компонент</p> <p>Учень, учениця:</p> <p>виконує: усі види і способи пересування у різних поєднаннях з зупинками та технікою володіння м'ячем, прийняття м'яча із подальшою передачею; підвідні вправи для удару по воротам; удари по м'ячу ногою: середньою частиною підйому по м'ячу, що котиться, летить; удари на точність та дальність; удари носком; удари по м'ячу головою без стрибка та у стрибку; зупинки</p>	<p>Пересування: поєднання прийомів пересування з технікою володіння м'ячем; техніка виконання удару по м'ячу ногою: удари внутрішньою стороною стопи, удари по м'ячу підйомом, удари на точність та дальність, удар носком; удари головою по м'ячу з місця та у стрибку; удари по м'ячу середньою частиною лоба;</p>

<p>м'яча: зупинка м'яча підошвою, зупинка м'яча внутрішньою стороною стопи; ведення м'яча вивченими способами; відволікаючі дії (фінти): «зупинкою», «ударом» ногою з пропусканням м'яча; відбирання м'яча: відбирання м'яча атакуючи суперника спереду, збоку, ззаду в умовах ігрових вправ; елементи гри воротаря: ловіння, кидки м'яча рукою, вибір місця у штрафному майданчику;</p> <p>здійснює: вибір місця для виконання передачі, вибір способу передачі, визначення напрямку передачі партнеру; введення м'яча у гру із-за бокової лінії (аут); взаємодію з партнерами під час з організації атаки;</p> <p>бере участь у навчальних іграх за спрощеними умовами у міні-футбол (футзал).</p>	<p>зупинки м'яча: зупинка м'яча підошвою, зупинка м'яча внутрішньою стороною стопи; ведення м'яча: вдосконалення вивчених способів ведення м'яча;</p> <p>жонгливання м'ячем: жонгливання м'ячем ногою, стегном, головою;</p> <p>відбирання м'яча: атакуючи суперника спереду, збоку, ззаду;</p> <p>елементи гри воротаря: ловіння, кидки м'яча рукою, вибір місця у штрафному майданчику;</p> <p>Групові та індивідуальні тактичні дії. Взаємодія гравців у грі: індивідуальні та групові дії в нападі та захисті: взаємодія з партнерами під час організації атаки, вибір моменту, позиції і способу дії для перехоплення м'яча у захисті; індивідуальні тактичні дії: вдосконалення «закривання», уміння протидіяти передачі.</p> <p>Гра у міні-футбол (футзал) з різними умовами: на четверо воріт, тримаючись за руки – парами.</p>
--	---

Орієнтовні навчальні нормативи

Навчальні нормативи		Рівень компетентності			
		Низький	середній	достатній	високий
Удари по воротах					
Підйомом	Хл.	1 або жодного влучного удару	2	3.	4-6
	Дівч.	жодного влучного удару	1	2	3-5
Внутрішньою стороною стопи	Хл.	1 або жодного влучного удару	3	4	6
	Дівч.	жодного влучного удару	2	3	5
Удар носком	Хл.	3-4	5	6	7
	Дівч.	2-3	4	5	6
Зупинки м'яча					
Зупинка м'яча підошвою	Хл.	4-6	7	8	10
	Дівч.	2-4	5	6	8
Ведення м'яча по прямій 20 метрів					
Ведення стопою правою ногою	Хл.	9с. і більше	8.4-8.8с.	8-8.2с.	8с. і менше
	Дівч.	11 с. і більше	10.5с.	9-10.4с.	9с. і менше
Ведення стопою лівою ногою	Хл.	9с. і більше	8.6-9с.	8.2- 8.6с.	8.2с. і менше

Навчальні нормативи		Рівень компетентності			
		Низький	середній	достатній	високий
	Дівч.	11 с. і більше	10.5-10.9с.	9-10.4с.	9 с. і менше
Ведення підйомом правою (лівою) ногою	Хл.	6.8с.і більше	6.3-6.6с.	6.2с.	6с.і менше
	Дівч.	7 с. і більше	6.9-6.7с.	6.6-6.5с.	6.4с. і менше

4 рік вивчення

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів	Зміст навчального матеріалу
Теоретичні відомості	
<p>Знаннєвий компонент</p> <p>Учень, учениця:</p> <p>характеризує: вплив занять міні-футболом на розвиток усіх систем організму; способи відновлення працездатності; засоби і методи розвитку швидкості, сили, спритності;</p> <p>пояснює: значення занять фізичною культурою та спортом для підтримання розумової працездатності;</p> <p>володіє: знаннями спортивного режиму і харчуванням юного футзаліста; знаннями про українські та зарубіжні клуби;</p> <p>здійснює: самоконтроль під час фізкультурно-спортивної діяльності;</p> <p>інтерпретує: офіційні правила гри у міні-футбол; офіційні жести;</p> <p>Оцінно-ціннісний компонент</p> <p>дотримується гігієнічних вимог і правил безпеки; правил поведінки на ігровому майданчику та спортивному залі при виконанні фізичних вправ; правил гри у міні-футбол.</p>	<p>Вплив фізичних вправ на організм що займаються.</p> <p>Способи відновлення працездатності.</p> <p>Особливості спеціальної фізичної підготовки (розвиток швидкості, спритності, сили) із урахуванням гендерних і вікових особливостей.</p> <p>Контроль за спортивною формою, самоконтроль за самопочуттям у ході занять міні-футболом.</p> <p>Спортивний режим та харчування спортсмена. Українські та зарубіжні міні-футбольні (футзальні) клуби.</p> <p>Офіційні правила гри у міні-футбол (футзал).</p> <p>Гігієнічні вимоги при заняттях фізичною культурою і спортом.</p>
Спеціальна фізична підготовка	
<p>Діяльнісний компонент</p> <p>Учень, учениця:</p> <p>володіє технікою виконання спеціальних вправ для розвитку фізичних якостей;</p>	

<p>виконує: спеціальні бігові вправи: біг із закиданням гомілок, біг із високим підніманням стегна, біг із прискоренням за сигналом, «човниковий» біг 4x9 м., 3x10 та ін.; пересування різними способами та кроками; вправи для розвитку гнучкості, швидкості, спритності, сили м'язів верхніх та нижніх кінцівок, черевного пресу, спини, стрибкові вправи, вправи для розвитку загальної витривалості, імітаційні вправи; стрибки з імітуванням удару по м'ячу головою;</p> <p>бере участь у естафетах та рухливих іграх та спортивних іграх з елементами міні-футболу.</p>	<p>Спеціальні бігові вправи; «човниковий» біг; пересування різними способами та кроками; спеціальні вправи для розвитку фізичних якостей; імітаційні вправи; прискорення та ривки з м'ячем по прямій та поміж фішок.</p> <p>Рухливі ігри, естафети та спортивні ігри з елементами міні-футболу.</p>
<p>Техніко-тактична підготовка</p>	
<p>Знаннєвий та діяльнісний компонент</p> <p>Учень, учениця:</p> <p>пояснює та виконує: основні поняття техніки і тактики гри; техніку виконання прийомів гри у міні-футбол; удари по м'ячу ногою різними способами; удари на точність та дальність; удари по м'ячу головою без стрибка та у стрибку; зупинки м'яча: зупинка м'яча підошвою, зупинка м'яча внутрішньою стороною стопи, стегном, грудьми (для хлопців); ведення м'яча вивченими способами збільшуючи швидкість руху, виконуючи ривки та обведення контролюючи м'яч; відволікаючі дії (фінти): «зупинкою», «ударом» ногою з пропусканням м'яча, «відходом»; відбирання м'яча: відбирання м'яча атакуючи суперника спереду, збоку, ззаду в умовах ігрових вправ та навчальних ігор; жонгливання м'ячем: ногою, стегном, головою; елементи гри воротаря: ловіння, кидки м'яча рукою, вибір місця у штрафному майданчику;</p> <p>аналізує помилки, що зустрічаються при виконанні технічних прийомів;</p> <p>установлює взаємодію з іншим гравцем при нападі та захисті;</p>	<p>Основні поняття техніки і тактики гри, характеристика технічних прийомів. Командні тактичні дії в нападі та захисті та їх застосування. Методика освоєння техніки гри, визначення помилок. Пересування: поєднання прийомів пересування з технікою володіння м'ячем; техніка виконання удару по м'ячу ногою: удари різними способами; удари головою по м'ячу з місця та у стрибку: удари по м'ячу середньою частиною лоба; зупинки м'яча: зупинка м'яча підошвою, зупинка м'яча внутрішньою стороною стопи, стегном, грудьми (для хлопців); ведення м'яча: вдосконалення вивчених способів ведення м'яча; жонгливання м'ячем: жонгливання м'ячем ногою, стегном, головою; відбирання м'яча: атакуючи суперника спереду, збоку, ззаду; відволікаючі дії (фінти): «зупинкою», «ударом» ногою з пропусканням м'яча, «відходом»; елементи гри воротаря: ловіння, кидки м'яча рукою, вибір місця у штрафному майданчику; групові та індивідуальні тактичні дії: взаємодія гравців у грі: індивідуальні та групові дії в нападі та захисті: взаємодія з</p>

<p>застосовує: маневрування на полі: «відкривання» для прийому м'яча, відволікання суперника, створення чисельної переваги на окремій ділянці майданчика; взаємодію з партнерами під час організації атаки; гру в один дотик; протидію передачі;</p> <p>бере участь у навчальній грі міні-футбол (футзал).</p>	<p>партнерами під час організації атаки, гра в один дотик, вибір моменту, позиції і способу дії для перехоплення м'яча у захисті; індивідуальні тактичні дії: вдосконалення «закривання», уміння протидіяти передачі; групові тактичні дії у захисті: страхування партнера під час організації протидії атакувальним діям.</p> <p>Гра: міні-футбол (футзал); гра у міні-футбол з ускладненням на четверо воріт.</p>
--	---

Орієнтовні навчальні нормативи

Навчальні нормативи		Рівень компетентності			
		Низький	середній	достатній	високий
Удари по воротах					
Підйомом	Хл.	1 або жодного влучного удару	2	3.	4-6
	Дівч.	жодного влучного удару	1	2	3-5
Внутрішньою стороною стопи	Хл.	1 або жодного влучного удару	3	4	6
	Дівч.	жодного влучного удару	2	3	5
Удар носком	Хл.	3-4	5	6	7
	Дівч.	2-3	4	5	6
Удари у ціль	Хл.	4	5-6	7	8
	Дівч.	2-3	4	5	6
Зупинки м'яча					
Зупинка м'яча підошвою	Хл.	4-6	7	8	10
	Дівч.	2-4	5	6	8
Ведення м'яча по прямій 20 метрів					
Ведення стопою правою ногою	Хл.	9с. і більше	8.4-8.8с.	8-8.2с.	8с. і менше
	Дівч.	11 с. і більше	10.5с.	9-10.4с.	9с. і менше
Ведення стопою лівою ногою	Хл.	9с. і більше	8.6-9с.	8.2- 8.6с.	8.2с. і менше
	Дівч.	11 с. і більше	10.5-10.9с.	9-10.4с.	9 с. і менше
Ведення підйомом правою (лівою) ногою	Хл.	6.8с.і більше	6.3-6.6с.	6.2с.	6с.і менше
	Дівч.	7 с. і більше	6.9-6.7с.	6.6-6.5с.	6.4с. і менше
Жонглювання м'яча					
Жонглювання м'яча: підйомом, стегном, головою	Хл.	6	7-8	9-10	11 і більше
	Дівч.	2-3	4-5	6-8	9 і більше

5 рік вивчення

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів	Зміст навчального матеріалу
Теоретичні відомості	
<p>Знаннєвий компонент</p> <p>Учень, учениця:</p> <p>називає: зовнішні ознаки втоми і перевтоми та засоби їх запобігання; способи відновлення працездатності; правила першої допомоги під час травм;</p> <p>пояснює: основні поняття техніки і тактики гри; техніку виконання прийомів гри у міні-футболі (футзалі);</p> <p>володіє: основними жестами арбітрів;</p> <p>аналізує помилки, що зустрічаються при виконанні технічних прийомів, усуває та попереджає їх;</p> <p>Оцінно-ціннісний компонент</p> <p>дотримується: режиму дня, правильного харчування; основних правил гри у міні-футбол; вимог правил безпеки та самоконтролю за фізичним навантаженням.</p>	<p>Втома і перевтома, їх зовнішні ознаки та засоби їх запобігання. Способи відновлення працездатності.</p> <p>Методика освоєння техніки гри.</p> <p>Визначення помилок і способи їх усунення.</p> <p>Основні засади арбітражу у міні-футболі (футзалі).</p> <p>Режим дня. Організація самостійних занять міні-футболом.</p> <p>Профілактика травматизму.</p> <p>Надання домедичної допомоги.</p>
Спеціальна фізична підготовка	
<p>Діяльнісний компонент</p> <p>Учень, учениця:</p> <p>володіє технікою виконання спеціальних вправ для розвитку фізичних якостей;</p> <p>виконує: спеціальні бігові вправи: біг із закиданням гомілок, біг із високим підніманням стегна, біг із прискоренням за сигналом, «човниковий» біг 4x9 м., 3x10 та ін.; пересування різними способами та кроками; вправи для розвитку гнучкості, швидкості, спритності, сили м'язів верхніх та нижніх кінцівок, черевного пресу, спини, стрибкові вправи, вправи для розвитку загальної витривалості, імітаційні вправи; стрибки з імітуванням удару по м'ячу головою;</p> <p>бере участь у естафетах, рухливих та спортивних іграх з елементами міні-</p>	<p>Спеціальні бігові вправи; «човниковий» біг; пересування різними способами та кроками; спеціальні вправи для розвитку фізичних якостей; імітаційні вправи; прискорення та ривки з м'ячем по прямій та поміж фішок.</p>

футболу; гри у міні-футбол.	Рухливі ігри, естафети та спортивні ігри з елементами міні-футболу; навчальна гра міні-футбол.
Техніко-тактична підготовка	
<p>Діяльнісний компонент</p> <p>Учень, учениця:</p> <p>пояснює: основні поняття техніки і тактики гри; техніку виконання прийомів гри у міні-футбол;</p> <p>виконує: різні поєднання пересування з технікою володіння м'ячем; удари по м'ячу ногою різними способами; удари на точність та дальність; удари по м'ячу головою без стрибка та у стрибку; зупинки м'яча: зупинка м'яча підошвою, зупинка м'яча внутрішньою стороною стопи, стегном, грудьми (для хлопців); ведення м'яча вивченими способами збільшуючи швидкість руху, виконуючи ривки та обведення контролюючи м'яч; відволікаючі дії (фінти): «зупинкою», «ударом» ногою з пропусканням м'яча, «відходом» в умовах ігрових вправ з активним двобоєм та навчальних ігр; відбирання м'яча: відбирання м'яча атакуючи суперника спереду, збоку, ззаду в умовах ігрових вправ та навчальних ігор; жонгливання м'ячем: ногою, стегном, головою; введення м'яча із-за бокової (аут); елементи гри воротаря: ловіння, відбивання, кидки м'яча рукою, вибір місця у штрафному майданчику;</p> <p>здійснює маневрування на полі: «відкривання» для прийому м'яча, відволікання суперника, створення чисельної переваги як в атаці так і захисті, побудова «стінки»;</p> <p>визначає своє місце на майданчику у залежності від дій іншого гравця;</p>	<p>Основні поняття техніки і тактики гри, характеристика технічних прийомів. Командні тактичні дії в нападі та захисті та їх застосування.</p> <p>Пересування: поєднання прийомів пересування з технікою володіння м'ячем; техніка виконання удару по м'ячу ногою: удари різними способами; удари головою по м'ячу з місця та у стрибку: удари по м'ячу середньою частиною лоба; зупинки м'яча: зупинка м'яча підошвою, зупинка м'яча внутрішньою стороною стопи, стегном, грудьми (для хлопців); ведення м'яча: вдосконалення вивчених способів ведення м'яча; жонгливання м'ячем: жонгливання м'ячем ногою, стегном, головою; відбирання м'яча: вдосконалення вивчених способів: атакуючи суперника спереду, збоку, ззаду; відволікаючі дії (фінти): «зупинкою», «ударом» ногою з пропусканням м'яча, «відходом»;</p> <p>елементи гри воротаря: ловіння, кидки м'яча рукою, вибір місця у штрафному майданчику; групові та індивідуальні тактичні дії: взаємодія гравців у гри: індивідуальні та групові дії в нападі та захисті: взаємодія з партнерами під час організації атаки, гра в один дотик, вибір моменту, позиції і способу дії для перехоплення м'яча у захисті; індивідуальні тактичні дії: вдосконалення «закривання», «перехоплення», уміння протидіяти передачі; групові тактичні дії у захисті: страхування партнера під час організації протидії атакувальним діям; організація і побудова «стінки».</p> <p>Взаємодія гравців у нападі та захисті. Тактика нападу і захисту.</p> <p>Гра: міні-футбол (футзал).</p>

бере участь у навчальних іграх з міні-футболу (футзалу).

Орієнтовні навчальні нормативи

Навчальні нормативи	Рівень компетентності				
	Низький	середній	достатній	високий	
Удари по воротах					
Підйомом	Хл.	2-4	5	6-8	9-10
	Дівч.	2	3-4	5-7	8-9
Внутрішньою стороною стопи	Хл.	5	6-7	8-9	10
	Дівч.	3	4-5	6-7	8
Удар носком	Хл.	7	8	9	10
	Дівч.	5	6	7	8
Удари у ціль	Хл.	4	5-6	7-8	10
	Дівч.	3	4-5	6	7-8
Зупинки м'яча					
Зупинка м'яча підошвою	Хл.	4-6	7	8	10
	Дівч.	2-4	5	6	8
Ведення м'яча по прямій 20 метрів					
Ведення стопою правою ногою	Хл.	9с. і більше	8.4-8.8с.	8-8.2с.	8с. і менше
	Дівч.	11 с. і більше	10.5с.	9-10.4с.	9с. і менше
Ведення стопою лівою ногою	Хл.	9с. і більше	8.6-9с.	8.2- 8.6с.	8.2с. і менше
	Дівч.	11 с. і більше	10.5-10.9с.	9-10.4с.	9 с. і менше
Ведення підйомом правою (лівою) ногою	Хл.	6.8с.і більше	6.3-6.6с.	6.2с.	6с.і менше
	Дівч.	7 с. і більше	6.9-6.7с.	6.6-6.5с.	6.4с. і менше
Жонглювання м'яча					
Жонглювання м'яча: підйомом, стегном, головою	Хл.	6	7-8	9-10	11 і більше
	Дівч.	3	4-5	6-8	9 і більше

Обладнання, потрібне для вивчення модуля «Міні-футбол (футзал)»

№ пор.	Обладнання	Кількість, шт.
1	Спортивний зал або майданчик зі штучним покриттям	1 шт.
2	М'яч для міні-футболу (size 4)	15 шт.

3	Фішки, конуси	20 шт.
4	Маніжки (футбольні жилети)	2 кольори по 10 шт.
5	Ворота для міні-футболу (замість них можна використовувати фішки)	2 шт.
6	Свисток	1 шт.

Автори: **А. А. Ребрина, Г. А. Коломоєць, А. А. Ребрина**

Варіативний модуль НАСТІЛЬНИЙ ТЕНІС

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Варіативний модуль «Настільний теніс» складається з таких розділів: зміст навчального матеріалу та очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць, орієнтовні навчальні нормативи та перелік обладнання, яке потрібне для вивчення модуля.

До розділу «Зміст навчального матеріалу» внесено теоретичні відомості, техніко-тактичну підготовку.

Розділ «Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць» зорієнтований на якісне засвоєння знань, умінь та навичок поданого матеріалу.

Під час навчання технічних прийомів з настільного тенісу, необхідно на кожному уроці використовувати вправи спеціальної фізичної підготовки: прискорення з різних вихідних положень, біг зі зміною швидкості та напрямку за сигналом, багаторазові стрибки через перешкоди різної висоти, стрибки із присіду вгору і т.д., а також дотримуватися методики послідовності вивчення підготовчих, захисних та атакувальних прийомів техніки гри, використовуючи підвідні вправи.

З метою профілактики травматизму, під час вивчення підготовчих, захисних та атакувальних прийомів техніки гри різними способами слід звертати увагу на правильне переміщення учнів/учениць біля тенісного столу. Під час першого та другого років вивчення можна застосовувати вправи ігрового характеру, зокрема – «Сонечко», «Один проти чотирьох», «Двоє проти п'яти», «Карусель», «Потяг» та ін.

Для оцінювання розвитку фізичних якостей використовують орієнтовні навчальні нормативи. Під час оцінювання кожна дитина виконує такі випробування окремо. При цьому в парі з учнем/ученицею може бути вчитель або учень/учениця, який(яка) володіє цими навичками на високому рівні.

2 рік вивчення

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<i>Теоретичні відомості</i>	

<p>Знаннєвий компонент Учень, учениця: характеризує основні фізичні якості тенісистів; володіє знаннями про правила гри; Ціннісний компонент дотримується правил безпеки під час занять настільним тенісом</p>	<p>Загальна характеристика гри в настільний теніс. Основні правила гри в настільний теніс. Розвиток основних фізичних якостей тенісистів. Правила безпеки під час занять настільним тенісом</p>
Спеціальна фізична підготовка	
<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: різновиди ходьби, бігу, присідання; стрибків; переміщення, вивчених у першому році навчання; обертальні рухи кистю (повільні та максимально швидкі), з ракеткою; для пальців рук; імітацію ударів і подач з ракеткою і без (у різному та заданому темпі, перед дзеркалом); володіє пересуваннями у парі та у 3-метровій зоні</p>	<p>Спеціальні фізичні вправи: ходьба; біг; присідання; стрибкові вправи; переміщення. Вправи для розвитку сили м'язів кистей рук Імітаційні вправи Вправи для розвитку швидкості реакції</p>
Техніко-тактична підготовка	
<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: захисні прийоми техніки гри: зрізки справа та зліва; подачі з нижнім обертанням м'яча; елементи навчальної гри; здійснює: серії захисних прийомів техніки гри по прямій та діагоналі; володіє технікою прийому подач з нижнім обертанням м'яча</p>	<p>Класифікація технічних прийомів у настільному тенісі. Виконання захисних прийомів техніки гри: зрізка справа та зліва. Виконання серій захисних прийомів техніки гри по прямій та діагоналі. Подачі з нижнім обертанням м'яча. Елементи навчальної гри</p>

3 рік вивчення

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
Теоретичні відомості	
<p>Знаннєвий компонент Учень, учениця: характеризує: роль та місце українського настільного тенісу на сучасному етапі; володіє знаннями з організації та проведення змагань з настільного тенісу; Ціннісний компонент дотримується правил безпеки під час занять настільним тенісом.</p>	<p>Роль та місце українського настільного тенісу на сучасному етапі розвитку ігрових видів спорту. Основи організації та проведення змагань з настільного тенісу. Правила змагань. Суддівство. Правила безпеки під час занять настільним тенісом.</p>
Спеціальна фізична підготовка	
<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: різновиди ходьби, бігу, присідання; стрибків; переміщення,</p>	<p>Спеціальні фізичні вправи:</p>

<p>вивчених у попередніх роках навчання; обертальні рухи кистю (повільні та максимально швидкі), з ракеткою; для пальців рук;</p> <p>імітацію ударів і подач з ракеткою і без (у різному та заданому темпі, перед дзеркалом); з ракеткою із обтяженнями; біля столу, стінки, дзеркала; з тренажерами; імітацію нападаючих ударів з обтяженою ракеткою (манжетами, паском); у різному та заданому темпі;</p> <p>володіє пересуваннями у парі та в 3-метровій зоні з імітацією ударів у завершальних точках</p>	<p>ходьба; біг; присідання; стрибкові вправи; переміщення.</p> <p>Вправи для розвитку сили м'язів кистей рук</p> <p>Імітаційні вправи</p> <p>Вправи для розвитку швидкості реакції</p>
--	--

Техніко-тактична підготовка

<p>Діяльнісний компонент</p> <p>Учень, учениця:</p> <p>застосовує: атакувальні прийоми техніки гри: накати справа та зліва, удари, контрудари; подачі з верхнім обертанням м'яча; серії атакувальних прийомів техніки гри по прямій та діагоналі;</p> <p>володіє технікою прийому подач з верхнім обертанням м'яча;</p> <p>бере участь у навчальній грі в одиночному розряді на рахунок.</p>	<p>Класифікація технічних прийомів у настільному тенісі.</p> <p>Виконання атакувальних прийомів техніки гри: накат справа та зліва, удар, контрудар.</p> <p>Виконання серій атакувальних прийомів техніки гри по прямій та діагоналі.</p> <p>Подачі з верхнім обертанням м'яча.</p> <p>Навчальна гра в одиночному розряді на рахунок.</p>
---	---

4 рік вивчення

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<i>Теоретичні відомості</i>	
<p>Знаннєвий компонент</p> <p>Учень, учениця:</p> <p>характеризує: особливості фізичної підготовки юних тенісистів; вплив занять з настільного тенісу на основні системи та функції організму; вправи які сприяють профілактиці травматизму юних тенісистів;</p> <p>володіє правилами самоконтролю та безпеки під час виконання фізичних вправ;</p> <p>Ціннісний компонент</p> <p>дотримується правил безпеки під час занять настільним тенісом</p>	<p>Особливості фізичної підготовки тенісистів з урахуванням віку та статі.</p> <p>Правила контролю та самоконтролю під час занять настільним тенісом.</p> <p>Профілактика спортивного травматизму.</p> <p>Правила безпеки під час занять настільним тенісом.</p>
<i>Спеціальна фізична підготовка</i>	
<p>Діяльнісний компонент</p> <p>Учень, учениця:</p> <p>виконує:</p> <p>різновиди ходьби, бігу, присідання; стрибків; переміщення, вивчених у попередніх роках навчання; обертальні рухи кистю (повільні та максимально швидкі), з ракеткою; для</p>	<p>Спеціальні фізичні вправи: ходьба; біг; присідання; стрибкові вправи; переміщення.</p>

<p>пальців рук; імітацію ударів і подач з ракеткою і без (у різному та заданому темпі, перед дзеркалом); з ракеткою із обтяженнями; біля столу, стінки, дзеркала; з тренажерами; імітацію нападаючих ударів з обтяженою ракеткою (манжетами, паском); у різному та заданому темпі; володіє пересуваннями у парі та в 3-метровій зоні з імітацією ударів у завершальних точках</p>	<p>Вправи для розвитку сили м'язів кистей рук Імітаційні вправи Вправи для розвитку швидкості реакції</p>
--	---

Техніко-тактична підготовка

<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: комбінаційні завдання за вказівкою вчителя; подачі («віяло», «човник», «маятник»); володіє: технікою прийому подач з нижнім та змішаним обертанням м'яча; застосовує: під час навчальної гри прийом подач з нижнім та змішаним обертанням м'яча; використовує: тактичні комбінації парної (змішаної) гри; гнучке маневрування відповідно до умов, які змінюються у процесі гри; бере участь у навчальній грі в парному розряді на рахунок.</p>	<p>Виконання комбінаційних серій захисних та атакувальних прийомів техніки гри. Подачі («віяло», «човник», «маятник»). Прийом подачі з нижнім та змішаним та обертанням м'яча. Гра захисника проти захисника, захисника проти атакуючого. Розміщення гравців у парному (змішаному) розряді. Пересування гравців у парному розряді. Основні технічні та тактичні прийоми парної (змішаної) гри. Навчальна гра в парному розряді на рахунок.</p>
---	--

5 рік вивчення

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
Теоретичні відомості	
<p>Знансвий компонент Учень, учениця: характеризує технічні прийоми (подачі, удари, контрудари); Знансвий та діяльнісний компонент дотримується: основних положень та правил гри, вимог безпеки та самоконтролю за фізичним навантаженням; правил: з організації та проведення самостійних занять з настільного тенісу; Ціннісний компонент правил безпеки під час занять настільним тенісом</p>	<p>Техніко-тактична підготовка тенісистів. Методика проведення самостійних занять з настільного тенісу. Особливості психологічної підготовки юних тенісистів. Правила безпеки під час занять настільним тенісом</p>
Спеціальна фізична підготовка	
<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: різновиди ходьби, бігу, присідання; стрибків; переміщення, вивчених у попередніх роках навчання; обертальні рухи кистю (повільні та</p>	<p>Спеціальні фізичні вправи: ходьба; біг; присідання; стрибкові вправи; переміщення.</p>

<p>максимально швидко), з ракеткою; для пальців рук; імітацію ударів і подач з ракеткою і без (у різному та заданому темпі, перед дзеркалом); з ракеткою із обтяженнями; біля столу, стінки, дзеркала; з тренажерами; імітацію нападаючих ударів з обтяженою ракеткою (манжетами, паском); у різному та заданому темпі; володіє: пересуваннями у парі та в 3-метровій зоні з імітацією ударів у завершальних точках переміщення</p>	<p>Вправи для розвитку сили м'язів кистей рук Імітаційні вправи Вправи для розвитку швидкості реакції</p>
Техніко-тактична підготовка	
<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: комбінаційні завдання за вказівкою вчителя: «підрізка», «свічку», елементи «топ-спін-болу»; володіє технікою прийому подач з верхнім та змішаним обертанням м'яча; застосовує: під час навчальної гри: гру атакуючого проти захисника, атакуючого проти атакуючого; прийом подач з верхнім та змішаним обертанням м'яча; бере участь у навчальній грі у змішаному розряді на рахунок.</p>	<p>Виконання комбінаційних серій захисних та атакуючих прийомів техніки гри: «підрізка», «свічка», елементи «топ-спін-болу», «підставка». Гра атакуючого проти захисника, атакуючого проти атакуючого. Прийом подач з верхнім та змішаним обертанням м'яча. Навчальна гра у змішаному розряді на рахунок</p>

Орієнтовні навчальні нормативи

Рік вивчення	Навчальні нормативи		Рівень компетентності			
			низький	середній	достатній	високий
2 рік вивчення	Виконання подачі з нижнім обертанням м'яча (кількість влучень з 10 подач у ближню зону подачі)	Хл.	2	5	7	9
		Дівч.	1	3	5	7
	Виконання серії зрізки справа або зліва з партнером по прямим	Хл.	15	18	21	24
		Дівч.	12	15	18	21
3 рік вивчення	Виконання подачі з верхнім обертанням м'яча (кількість влучень з 10 подач у дальню зону подачі)	Хл.	2	5	7	9
		Дівч.	1	3	5	7
	Виконання серії накатів справа або зліва з партнером по прямим	Хл.	15	18	21	24
		Дівч.	12	15	18	21
В и	Виконання подачі з нижнім	Хл.	2	5	7	9

Рік вивчення	Навчальні нормативи		Рівень компетентності			
			низький	середній	достатній	високий
	боковим обертанням м'яча (кількість влучень з 10 подач у ближню зону подачі)	Дівч.	1	3	5	7
		Хл.	15	18	21	24
	Виконання серії ударів справа або зліва з партнером по діагоналі	Дівч.	12	15	18	21
		Хл.	2	5	7	9
5 рік вивчення	Виконання подачі з верхнім боковим обертанням м'яча (кількість влучень з 10 подач у дальню зону подачі)	Дівч.	1	3	5	7
		Хл.	9	12	15	18
	Виконання серії підрізок справа або зліва з партнером по діагоналі	Дівч.	6	9	12	15
		Хл.	2	5	7	9

Обладнання, потрібне для вивчення модуля «Настільний теніс»
(За наявності одного спортивного залу)

№ пор.	Обладнання	Кількість, шт.
1	Тенісний стіл	4
2	Ракетка для настільного тенісу	16
3	Сітка для настільного тенісу	4
4	М'яч для настільного тенісу	100

Автор: Кормілець С. В.

Варіативний модуль

ПАНКРАТІОН

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Варіативний модуль «Панкратіон» для закладів загальної середньої освіти для включення у програму з навчальної дисципліни "Фізична культура" є предметом, який включає в себе оздоровчі, загальнофізичні, технічні і тактичні елементи, а також виховні аспекти виду спорту – панкратіон, розроблений відповідно до вимог Державного стандарту базової та повної загальної середньої освіти.

Основною метою впровадження варіативного модуля "Панкратіон" у 6-9 класах закладів загальної середньої освіти є: зміцнення здоров'я та всебічна фізична підготовка учнів, виховання морально-етичних якостей особистості та патріотичне виховання учнів на оздоровчих та культурних традиціях виду єдиноборств, формування постави, розвиток якостей швидкості, спритності й координації рухів, вивчення спеціальних підготовчих вправ панкратіону, вивчення основних стійок і технік, методів переміщення в стійках і виконання початкових елементів панкратіону, вивчення правил поведінки в спортивному залі, "Правил спортивного етикету" відповідно до вимог Української Федерації Панкратіону, вивчення вправ оздоровчого характеру, освоєння правил особистої гігієни.

Варіативний модуль «Панкратіон» складається з розділів: зміст навчального матеріалу та державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів.

При цьому навчальний матеріал модуля адаптований до занять з учнями різної підготовленості та статі, передбачає загальноосвітню, а не спортивну спрямованість і містить найпростіші елементи техніки панкратіону, теоретичні відомості, а також вправи з елементами панкратіону для розвитку фізичних якостей.

До розділу «Зміст навчального матеріалу» внесені теоретичні відомості, загальна та спеціальна фізична підготовка, техніко-тактична підготовка, орієнтовні навчальні нормативи та перелік обладнання і індивідуального спорядження, яке необхідне для вивчення модуля.

Розділ «Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів» зорієнтований на якісне засвоєння знань, умінь та навичок поданого матеріалу.

При навчанні технічних прийомів панкратіону, необхідно на кожному уроці використовувати вправи загальної та спеціальної фізичної підготовки, такі як: прискорення з різних вихідних положень, біг зі зміною швидкості та напрямку за сигналом, багаторазові повторення базової техніки рухів панкратіону по повітрю в стійці та у переміщеннях, виконання оздоровчих навчальних елементів панкратіону - вистрибування із присіду вгору, підйоми з присіду у стійку з махами прямими ногами, а також дотримуватися методики послідовності вивчення підготовчих та оздоровчих прийомів базової техніки панкратіону, використовуючи підвідні вправи.

З метою профілактики травматизму на кожному уроці необхідно перевіряти місця проведення занять, дотримуватися вимог методики навчання спеціальних оздоровчих вправ панкратіону, застосовуючи спеціально-розвивальні вправи для елементів базової техніки, при вивченні підготовчих елементів техніки панкратіону різними способами слід звертати увагу на правильне переміщення учнів по тренувальному майданчику.

Модуль "Панкратіон" проводить відповідно підготовлений вчитель, який має фахову підготовку.

Під час проведення уроків з панкратіону вчитель повинен застосовувати особисто-зорієнтований та диференційований підхід до учнів.

У процесі навчання панкратіону в 6–9 класах застосовуються такі групи методів:

- наочні (показ вправ, демонстрація вправ на схемі, макеті, екрані тощо);
- словесні (розповідь, пояснення, вказівка, зауваження, переконання, бесіда тощо);
- практичні (метод вправ та його варіанти – початкове вивчення технічних дій у цілому або частинами), метод багаторазового повторення (перемінний, інтервальний, ігровий, змагальний тощо).

Після вивчення модуля у кожному навчальному році учні складають випробування (навчальні нормативи) для контролю якості засвоєння спеціальних вправ та елементів оздоровчої техніки панкратіону.

Під час виконання даних навчальних нормативів оцінюється виконання технічного елемента кожною дитиною окремо.

2 рік навчання (6-й клас)

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів	Зміст навчального матеріалу
Теоретичні відомості	

Знаннєвий компонент

Учень, учениця:

Характеризує історію та завдання заснування і подальшого розвитку панкратіону в Україні; місце українського панкратіону на сучасному етапі розвитку міжнародного спорту; результати виступів українських спортсменів на міжнародній арені;

оздоровчу та прикладну спрямованість панкратіону;

правила спортивного етикету панкратіону, естетичного виховання відповідно до вимог Української Федерації Панкратіону;

Ціннісний компонент

Свідомо ставиться до власного здоров'я та здоров'я інших;

Наводить приклади естетичного виховання у процесі занять панкратіоном;

Пояснює значення негативного впливу шкідливих звичок на розумову та фізичну працездатність;

Називає принципи розвитку вольових якостей у процесі занять панкратіоном, видатних спортсменів України;

Дотримується правил безпеки під час занять спеціальними фізичними вправами панкратіону;

Історія та завдання заснування панкратіону в Україні.

Місце українського панкратіону на сучасному етапі розвитку міжнародного спорту, результати виступів українських спортсменів на міжнародній арені.

Оздоровча та прикладна спрямованість панкратіону.

Правила спортивного етикету, естетичне виховання відповідно до вимог Української Федерації Панкратіону.

Негативний вплив шкідливих звичок на розумову та фізичну працездатність.

Розвиток вольових якостей у процесі занять панкратіоном. Видатні спортсмени України.

Правила безпеки під час занять спеціальними фізичними вправами панкратіону.

Загальна та спеціальна фізична підготовка

Ціннісний та діяльнісний компонент

Учень, учениця:

Виконує: стройові та організовуючі вправи і прийоми; вправи з предметами; перешикування, повороти в русі; вистрибування вгору з упору присівши; акробатичні вправи;

різновиди стрибків: (стрибкові вправи у „стійці панкратіаста"); на одній нозі, з ноги на ногу, поштовхом двома ногами, багатоскоки, стрибки через скакалку (вперед і назад); **імітує** техніку рук по повітрю на час (2,3,4 хв.);

Виконує згинання та розгинання рук в упорі лежачи:

хлопці – від підлоги, *дівчата* – від гімнастичної лави;

швидкісні розвороти та зміни напрямку бігу; вправи з великою амплітудою рухів руками і ногами; махові рухи; пасивні нахили, відведення ніг та рук за допомогою партнера;

стрибки: в довжину з місця, (вперед, назад, в сторони), багатоскоки;

Бере участь у навчальних розважальних

Загальна фізична підготовка Стройові та організовуючі вправи і прийоми; вправи з предметами; перешикування, повороти в русі; вистрибування вгору з упору присівши; різновиди стрибків, акробатичні вправи;

Спеціальна фізична підготовка Вправи для розвитку фізичних якостей:

спритності: стрибки, різновиди переміщень: (приставні, схресні кроки), стрибки через скакалку;

витривалості: імітаційні вправи техніки рук по повітрю на час (2, 3, 4 хв.);

сили: згинання та розгинання рук в упорі лежачи;

швидкості та реакції: біг: 30 м, 60 м, прискорення 10–30 м, біг із зміною напрямку, оберти на 180°;

гнучкості: вправи з великою амплітудою рухів;

швидкісно-силових якостей:

стрибки в довжину з місця (вперед, назад, в сторони), багатоскоки;

Навчальні розважальні ігри: Навчальні розважальні ігри з м'ячем за спрощеними правилами, рухлива гра "Малюкбол";

<p>іграх з м'ячем за спрощеними правилами, рухливій грі "Малюкбол"; рухливих іграх загальнорозвиваючого характеру; спеціально-прикладного характеру; з техніко- тактичним ухилом ("Чехарда", "Бій півнів" з елементами панкратіону; естафети з елементами панкратіону для розвитку фізичних якостей), стрибки через скакалку (вперед і назад).</p>	<p><i>рухливі ігри:</i> загальнорозвиваючого характеру; спеціально-прикладного характеру; з техніко-тактичним ухилом ("Чехарда", "Бій півнів" з елементами панкратіону; естафети з елементами панкратіону для розвитку фізичних якостей), стрибки через скакалку.</p>
<p>Примітка: Віковий період учнів 6 класу найсприятливіший для розвитку витривалості, гнучкості, сили і швидко-силових якостей у дівчат.</p>	
<p style="text-align: center;">Техніко-тактична підготовка</p>	
<p>Ціннісний та діяльнісний компонент Учень, учениця: Виконує: способи пересувань у стійках (вперед, назад, по колу, підкроком, приставним кроком у фронтальній стійці, вільні пересування); зміна стійки; чергування різних способів пересувань; <i>поєднання способів пересування з технічними базовими рухами панкратіону:</i> пересування в стійці панкратіаста приставними кроками (вправо, вліво, вперед, назад), вибір вихідного положення для виконання технічної дії (рукою, ногою); <i>спеціальні акробатичні вправи:</i> <u>хлопці</u> - стійку на голові й руках із допомогою; перекид із стійки назад і стає у стійку панкратіаста; перекид із стійки вперед і стає у стійку панкратіаста; довгий перекид уперед і стає у стійку панкратіаста; комбінації елементів вправ; <u>дівчата</u> – комбінації елементів вправ (два перекиди вперед, міст, два перекиди назад); <i>спеціальні дихальні вправи:</i> спеціальні дихальні вправи панкратіону оздоровчого напрямку (на місці, в русі); дихання черевне; затримка подиху перед виконанням швидкісної технічної дії; видих з напруженням; володіє: <i>технікою рук:</i> імітаційні вправи захистів (верхнього, нижнього); оздоровча гімнастика із застосуванням техніки рук панкратіону; <i>технікою ніг:</i> імітаційні вправи, махові вправи прямими ногами (знизу вверху, ззовні всередину, зсередини назовні); оздоровча гімнастика із застосуванням техніки ніг панкратіону. виконує: самоконтроль на заняттях з навчання техніки рук</p>	<p><i>Пересування:</i> способи пересувань у стійках (вперед, назад, по колу, підкроком, приставним кроком у фронтальній стійці, вільні пересування); зміна стійки; чергування різних способів пересувань; <i>поєднання способів пересування з технічними базовими рухами панкратіону:</i> пересування в стійці панкратіаста приставними кроками (вправо, вліво, вперед, назад), вибір вихідного положення для виконання технічної дії (рукою, ногою); <i>спеціальні акробатичні вправи:</i> <u>хлопці</u> - стійка на голові й руках із допомогою; перекиди зі стійки панкратіоніста та повернення у стійку після виконання перекиду (вперед, назад, боком); довгий перекид уперед; комбінації елементів вправ; <u>дівчата</u> – комбінації елементів вправ; <i>спеціальні дихальні вправи:</i> спеціальні дихальні вправи панкратіону оздоровчого напрямку (на місці, в русі); дихання черевне; затримка подиху перед виконанням швидкісної технічної дії; видих з напруженням; <i>техніка рук:</i> імітаційні вправи захистів (верхнього, нижнього); оздоровча гімнастика із застосуванням техніки рук панкратіону; <i>техніка ніг:</i> імітаційні вправи, махові вправи прямими ногами (знизу вверху, ззовні всередину, зсередини назовні); оздоровча гімнастика із застосуванням техніки ніг панкратіону; самоконтроль на заняттях з навчання техніки рук і ніг.</p>

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів	Зміст навчального матеріалу
Теоретичні відомості	
<p>Знаннєвий компонент Учень, учениця: Характеризує: культурні традиції українського народу, відношення до бойових мистецтв, особливості виду спорту панкратіон, його місце та роль у системі фізичного виховання, значення систематичних занять фізичними вправами для зміцнення здоров'я; Ціннісний компонент Свідомо ставиться до власного здоров'я та здоров'я інших; Має поняття про: відомості про побудову і функції організму людини; засади здорового способу життя; вплив фізичних вправ на організм; значення систематичних занять фізичними вправами для зміцнення здоров'я, розвитку фізичних здібностей та досягнення високих спортивних результатів у панкратіоні; Називає: види технічних прийомів панкратіону та його оздоровчої системи; дотримується правил: особистої гігієни, техніки безпеки на заняттях з панкратіону.</p>	<p>Культурні традиції українського народу, відношення до бойових мистецтв. Особливості виду спорту панкратіон, його місце та роль у системі фізичного виховання, значення систематичних занять фізичними вправами для зміцнення здоров'я; Відомості про будову і функції організму людини. Засади здорового способу життя. Вплив фізичних вправ на організм підлітка. Значення систематичних занять фізичними вправами для зміцнення здоров'я, розвитку фізичних здібностей та досягнення високих спортивних результатів у панкратіоні. Класифікація технічних прийомів панкратіону та його оздоровча система. Роль гігієни у житті людини.</p>
<i>Загальна та спеціальна фізична підготовка</i>	
<p>Ціннісний та діяльнісний компонент Учень, учениця: Виконує: стройові та організовуючі вправи і прийоми; вправи з предметами; перешикання, повороти в русі; вистрибування вгору з упору присівши; різновиди стрибків, акробатичні вправи; згинання та розгинання рук в упорі лежачи: <i>хлопці</i> - від підлоги, <i>дівчата</i> - від гімнастичної лави; старт, стартовий розбіг, біг 30 м, 60 м, прискорення 10-30 м, біг з високим підніманням стегна, стрибкові вправи, спеціальні махові вправи для ударної техніки, стрибки через скакалку на час (вперед, назад і в русі вперед); пересування у 3-метровій зоні з імітацією технічних рухів панкратіону у завершальних точках переміщення; пересування у парі з партнером на дистанції 2 метри; "човниковий" біг 4х9 м; стрибок у довжину з місця; імітацію ударів ногою вперед із присіду під рахунок: <i>хлопці</i> - з повного присіду, <i>дівчата</i> - у нап і в</p>	<p><i>Загальна фізична підготовка</i> Стройові та організовуючі вправи і прийоми; вправи з предметами; перешикання, повороти в русі; вистрибування вгору з упору присівши; різновиди стрибків, акробатичні вправи; <i>Спеціальна фізична підготовка</i> Вправи для розвитку фізичних якостей: сили: згинання та розгинання рук в упорі лежачи. швидкості: біг: 30 м, 60 м, прискорення 10-30 м, спеціальні бігові вправи, стрибкові вправи, спеціальні махові вправи панкратіону, стрибки через скакалку на час (вперед, назад і в русі вперед); швидкості пересувань: пересування у 3-метровій зоні з імітацією технічних рухів панкратіону у завершальних точках переміщення; пересування у парі з партнером на дистанції 2 метри; спритності: "човниковий" біг; швидкісно-силових якостей: стрибок у довжину з місця; викид ноги вперед при піднятті із присіду під рахунок; витривалості: рівномірний біг без</p>

<p>присіді; рівномірний біг без урахування часу 800 м (дівчата), 1000 м (юнаки); Бере участь у рухливих іграх загальнорозвиваючого характеру; спеціально-прикладного характеру; з техніко-тактичним ухилом ("Чехарда", "Бій півнів" з елементами панкратіону; естафети з елементами панкратіону для розвитку фізичних якостей), стрибки через скакалку (вперед і назад).</p>	<p>урахування часу 800 м (дівчата), 1000 м (юнаки); <i>рухливі ігри</i>: загальнорозвиваючого характеру; спеціально-прикладного характеру; з техніко-тактичним ухилом ("Чехарда", "Бій півнів" з елементами панкратіону; естафети з елементами панкратіону для розвитку фізичних якостей), стрибки через скакалку.</p>
---	--

Примітка: Віковий період учнів 7 класу найсприятливіший для розвитку витривалості у хлопців.

Техніко-тактична підготовка

<p>Ціннісний та діяльнісний компонент Учень, учениця: Виконує: пересування та поєднання способів пересування з технічними базовими рухами панкратіону; техніка поворотів зі стійки на місці та в русі; самострахування при падіннях на гімнастичні мати (на спину, на бік, на сідниці); Володіє: <i>технікою рук</i>: імітаційні вправи блокування ударів; оздоровча гімнастика; <i>технікою ніг</i>: імітаційні вправи, махові вправи прямими ногами (в сторону, назад); оздоровча гімнастика. Виконує: <i>комбінації рук і ніг</i>, самоконтроль на заняттях з навчання техніки рук і ніг; допоміжні спеціальні вправи для засвоєння техніки рук і ніг; узгодження рухів руками і ногами; ігри та розваги з використанням оздоровчої техніки панкратіону; Демонструє техніку блокування ударів.</p>	<p>Класифікація технічних елементів панкратіону: <i>пересування</i>: поєднання способів пересування з технічними базовими рухами панкратіону; техніка поворотів зі стійки на місці та в русі; <i>самострахування</i>: самострахування при падіннях на гімнастичні мати (на спину, на бік, на сідниці); <i>техніка рук</i>: імітаційні вправи блокування ударів; оздоровча гімнастика із застосуванням техніки рук панкратіону; <i>техніка ніг</i>: імітаційні вправи, махові вправи прямими ногами (в сторону, назад); оздоровча гімнастика із застосуванням техніки ніг панкратіону. <i>комбінації рук і ніг</i>: <i>самоконтроль на заняттях</i> з навчання техніки рук і ніг; допоміжні спеціальні вправи для засвоєння техніки рук і ніг; узгодження рухів руками і ногами; ігри та розваги з використанням оздоровчої техніки панкратіону.</p>
---	---

4 рік навчання (8-й клас)

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів	Зміст навчального матеріалу
Теоретичні відомості	
<p>Знаннєвий компонент Учень, учениця: Характеризує: гігієнічні вимоги та правила санітарії під час занять панкратіоном; поняття про режим, його значення у життєдіяльності людини; види та варіанти режимів дня; режими харчування та його значення у збереженні та зміцненні здоров'я; продукти</p>	<p>Гігієнічні вимоги та правила санітарії під час занять панкратіоном. Значення та основні правила загартування. Основні засоби та методика застосування процедур загартування. Використання природних сил (сонця, повітря, води) для загартування організму. Поняття про режим, його значення у життєдіяльності людини. Рекомендації щодо розпорядку дня</p>

<p>харчування та їх склад і цінність.</p> <p>Ціннісний компонент</p> <p>Має поняття про: значення та основні правила загартування; основні засоби та методика застосування процедур загартування; використання природних сил (сонця, повітря, води) для загартування організму;</p> <p>Називає: засоби попередження інфекційних захворювань;</p> <p>Розказує про: роль нервової системи в процесі оволодіння руховими діями панкреатіону;</p>	<p>панкратіастів.</p> <p>Харчування, його значення у збереженні та зміцненні здоров'я, енерговитрати під час фізичних навантажень.</p> <p>Засоби попередження інфекційних захворювань.</p> <p>Роль нервової системи в процесі оволодіння руховими діями панкреатіону.</p>
<p>Загальна та спеціальна фізична підготовка</p>	
<p>Ціннісний та діяльнісний компонент</p> <p>Учень, учениця:</p> <p>Виконує: загальнорозвиваючі фізичні вправи:</p> <p>стрибкові вправи, спеціальні вправи для розвитку гнучкості верхнього плечового поясу, сили верхніх та нижніх кінцівок, черевного пресу, спини, вправи на розтягування; вправи на витривалість: рівномірний біг без урахування часу 800 м (дівчата), 1000 м (юнаки); спеціальні фізичні вправи:</p> <ul style="list-style-type: none"> - згинання і розгинання рук в упорі лежачи; - піднімання тулубу в сід; - шпагат поздовжній на ліву, праву ногу, 20 см від підлоги; - шпагат поперечний 30 см від підлоги; - вистрибування вгору із присіду, 30 разів; - стрибки через скакалку на час (вперед і назад). <p><i>акробатичні вправи:</i> перекид уперед; перекид назад; довгий перекид; перекид вперед через перешкоди різної довжини й висоти, зі страховкою; падіння на спину зі страховкою; перекид вперед через плече (ліве, праве);</p> <p>Виконує:</p> <p>високе піднімання стегна із фронтальної стійки - 3 хв. по черзі правою й лівою ногою із частим повторенням;</p> <p>спеціальну вправу на витривалість із застосування техніки рук і ніг по повітрю "Вільне імітування на час", 3 хвилини;</p> <p>Бере участь у рухливих іграх загальнорозвиваючого характеру;</p>	<p>Загальна фізична підготовка</p> <p>Загальнорозвиваючі фізичні вправи: стрибкові вправи, спеціальні вправи для розвитку гнучкості верхнього плечового поясу, сили верхніх та нижніх кінцівок, черевного пресу, спини, вправи на розтягування; вправи на витривалість. рівномірний біг без урахування часу 800 м (дівчата), 1000 м (юнаки);</p> <p>Спеціальна фізична підготовка</p> <p>Спеціальні фізичні вправи:</p> <ul style="list-style-type: none"> - згинання і розгинання рук в упорі лежачи; - піднімання тулубу в сід; - шпагат поздовжній на ліву, праву ногу, 20 см від підлоги; - шпагат поперечний 30 см від підлоги; - вистрибування вгору із присіду, 30 разів; - стрибки через скакалку на час (вперед і назад). <p>акробатичні вправи: <i>перекид</i> уперед; перекид назад; довгий перекид; перекид вперед через перешкоди різної довжини й висоти, зі страховкою; падіння на спину зі страховкою; перекид вперед через плече (ліве, праве); вправи на спеціальну витривалість: високе піднімання стегна із фронтальної стійки - 3 хв. по черзі правою й лівою ногою із частим повторенням;</p> <p>спеціальна вправа на витривалість із застосування техніки рук і ніг по повітрю "Вільне імітування на час", 3 хвилини;</p> <p><i>рухливі ігри:</i> загальнорозвиваючого характеру; спеціально-прикладного характеру; з техніко-тактичним ухилом ("Чехарда", "Бій півнів" з елементами панкреатіону; естафети з елементами панкреатіону для розвитку фізичних якостей), стрибки через</p>

<p>спеціально-прикладного характеру; з техніко-тактичним ухилом ("Чехарда", "Бій півнів" з елементами панкратіону; естафети з елементами панкратіону для розвитку фізичних якостей), стрибки через скакалку на час (вперед і назад).</p>	
<p>Примітка: Віковий період учнів 8-го класу найсприятливіший для розвитку гнучкості (хлопці й дівчата), сили та швидкісно-силових якостей (хлопці).</p>	
<p style="text-align: center;">Техніко-тактична підготовка</p>	
<p>Ціннісний та діяльнісний компонент Учень, учениця: Виконує: пересування та поєднання способів пересування з технічними базовими рухами панкратіону; повороти в русі у стійках на 90°, 180°, 270°; повний розворот у стійці навколо вертикальної осі (на 360 градусів); удосконалення техніки пересувань кроком, півкроком, приставним кроком та техніки зміни стійки (на місці і в русі). оздоровчі дихальні вправи панкратіону: <i>черевне</i> дихання; з підніманням діафрагми; змінним темпом (повільний вдих-швидкий видих, швидкий вдих-повільний видих), оздоровчі дихальні вправи на місці та у русі в стійці. володіє: <i>технікою рук:</i> імітаційні вправи захисних дій, блокування ударів. <i>технікою ніг:</i> імітаційні вправи, махові вправи прямими ногами (в сторону, назад). <i>технікою тулубу:</i> швидкісні рухи тулубом (вліво, вправо); утримання центру ваги тіла; вибір стійки, положення рук і позиції тулубу для виконання технічних дій панкратіону.</p>	<p>Пересування: поєднання способів пересування з технічними базовими рухами панкратіону; повороти в русі у стійках на 90°, 180°, 270°; повний розворот у стійці навколо вертикальної осі (на 360°); удосконалення техніки пересувань кроком, півкроком, приставним кроком та техніки зміни стійки (на місці і в русі). оздоровчі дихальні вправи панкратіону. Черевне дихання; з підніманням діафрагми; змінним темпом (повільний вдих-швидкий видих, швидкий вдих-повільний видих), оздоровчі дихальні вправи на місці та у русі в стійці. <i>техніка рук:</i> імітаційні вправи захисних дій, блокування ударів, махи і викиди рук вперед (розслаблених, напружених). <i>техніка ніг:</i> імітаційні вправи, махові вправи прямими ногами (в сторону, назад). <i>техніка тулубу:</i> швидкісні рухи тулубом (вліво, вправо); утримання центру ваги тіла; вибір стійки, положення рук і позиції тулубу для виконання технічних дій панкратіону.</p>

5 рік навчання (9-й клас)

<p style="text-align: center;">Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів</p>	<p style="text-align: center;">Зміст навчального матеріалу</p>
<p style="text-align: center;">Теоретичні відомості</p>	

<p>Знаннєвий компонент Учень, учениця: характеризує: гуманістичні ідеали та патріотичну складову національних видів спорту у різних країнах світу; вплив занять панкратіоном на основні функції й системи організму; називає: основні засоби запобігання ВІЛ/СНІДу; Ціннісний компонент має поняття про: психологічну підготовку в панкратіоні; основні технічні дії у панкратіоні; основні чинники, що впливають на якість техніки панкратіаста під час відпрацювання прийомів: розташування центру ваги тіла, тримання рівноваги, використання сили інерції та маси тіла при пересуванні; називає: види тактики панкратіону; основні поняття тактики: стратегія, тактика, система, стиль; найпростіша тактична підготовка технічних дій. дотримується: правил самоконтролю та безпеки під час виконання елементів техніки панкратіону;</p>	<p>Гуманістичні ідеали та патріотична складова національних видів спорту у різних країнах світу. Вплив занять панкратіоном на основні функції й системи організму. Запобігання ВІЛ/СНІДу. Поняття про психологічну підготовку в панкратіоні. Основні технічні дії у панкратіоні. Основні чинники, що впливають на якість техніки панкратіаста під час відпрацювання прийомів. Ознайомлення з тактикою панкратіону. Основні поняття тактики: стратегія, тактика, система, стиль. Види тактики. Найпростіша тактична підготовка технічних дій. Правила самоконтролю та безпека під час виконання елементів техніки панкратіону.</p>
<p><i>Загальна та спеціальна фізична підготовка</i></p>	
<p>Ціннісний та діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: вправи для розвитку гнучкості верхнього плечового поясу, сили верхніх та нижніх кінцівок, черевного пресу, спини, вправи на розтягування; вправи на витривалість: спеціальні бігові вправи; стрибкові вправи; рівномірний біг 800 м (дівчата), 1000 м (юнаки); вправи на спеціальну витривалість: мах прямою ногою вгору із фронтальної стійки - 4 хв. по черзі правою й лівою ногою із частим повторенням; - внутрішній мах прямою ногою із фронтальної стійки – 4 хв. по черзі правою й лівою ногою із частим повторенням; «вільне імітування на час» (вільна імітація елементів техніки), 2 рази по 3 хвилини з проміжком відпочинку 1 хвилина; бере участь у рухливих іграх загальнорозвиваючого характеру; спеціально-прикладного характеру; з техніко-тактичним ухилом (з елементами панкратіону; естафети з елементами панкратіону для розвитку фізичних якостей), стрибки через скакалку на час (вперед і назад).</p>	<p><i>Загальна фізична підготовка</i> <i>Загальнорозвиваючі фізичні вправи:</i> вправи для розвитку гнучкості верхнього плечового поясу, сили верхніх та нижніх кінцівок, черевного пресу, спини, вправи на розтягування; <i>вправи на витривалість:</i> спеціальні бігові вправи; стрибкові вправи; рівномірний біг 800 м (дівчата), 1000 м (юнаки); Спеціальна фізична підготовка вправи на спеціальну витривалість: - мах прямою ногою вгору із фронтальної стійки – 4 хв. по черзі правою й лівою ногою із частим повторенням; - внутрішній мах прямою ногою із фронтальної стійки – 4 хв. по черзі правою й лівою ногою із частим повторенням; «вільне імітування на час» (вільна імітація елементів техніки), 2 рази по 3 хвилини з проміжком відпочинку 1 хвилина; <i>рухливі ігри:</i> загально розвиваючого характеру; спеціально-прикладного характеру; з техніко-тактичним ухилом (з елементами панкратіону; естафети з елементами панкратіону для розвитку фізичних якостей), стрибки через скакалку.</p>

Примітка: Віковий період учнів 9 класу найсприятливіший для розвитку витривалості (хлопці), гнучкості (дівчата), помірного розвитку сили (хлопці) та швидко-силових якостей (дівчата).

Техніко-тактична підготовка

<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: Утримання з різних положень (збоку, верхи, з боку голови, з боку ніг, зворотне, поперек). Виведення з рівноваги (ривком, поштовхом, збиванням, розкрученням). Задню підніжку. Передню підніжку. Підсікання (бічне, переднє). Зачеп (гомількою, зовні ззаду) Кидок через стегно з різних положень. Кидок через спину. Підхват (під дві ноги, зовні) Кидок «Млин». Кидок через груди. Перевертання з захопленням прийоми (ривком, поштовхом). Больові прийоми: важіль ліктя, важіль плеча, вузол плеча. виконує: пересування та поєднання способів пересування з технічними базовими рухами панкратіону; швидкісні пересування; пересування з обертами та візуальним контролем навколо; Ціннісний компонент Дотримується правил безпеки під час виконання вправ.</p>	<p>Виконання технічних дій (прийомів) імітаційно та за допомогою манекену.</p> <p>Утримання з різних положень.</p> <p>Виведення з рівноваги.</p> <p>Задня підніжка. Передня підніжка. Підсікання. Зачеп. Кидок через стегно з різних положень. Кидок через спину. Підхват. Кидок «Млин». Кидок через груди. Перевертання з захопленням прийоми.</p> <p>Больові прийоми: важіль ліктя, важіль плеча, вузол плеча. <i>Пересування:</i> поєднання способів пересування з технічними базовими рухами панкратіону; швидкісні пересування; пересування з обертами та візуальним контролем навколо;</p>
---	---

Орієнтовні навчальні нормативи

Рік навчання	Навчальні нормативи		Рівні компетентності			
			низький	середній	достатній	високий
2 рік навчання (6 клас)	Підтягування (кількість разів)	Хл. у висі	До 2	2	4	5
		Дівч. у висі лежачи	До 4	4	8	12
	Згинання та розгинання рук в упорі лежачи (кількість разів)	Хл. від підлоги	До 6	6	10	14
		Дівч. від лави	До 5	5	7	9
	Піднімання тулуба в сід за 30 с (кількість разів)	Хл.	До 11	11	17	21
		Дівч.	До 10	10	16	20
	Виконання 6 різних прийомів на швидкість (направий та		Більше 39	37-39	34-36	31-33

Рік навчання	Навчальні нормативи		Рівні компетентності			
			низький	середній	достатній	високий
	лівий бік), с					
3 рік навчання (7 клас)	Підтягування (кількість разів)	Хл. у висі	До 3	3	5	7
		Дівч. у висі лежачи	До 5	5	10	15
	Згинання та розгинання рук в упорі лежачи (кількість разів)	Хл. від підюги	До 9	9	14	18
		Дівч. від лави	До 6	6	9	12
	Піднімання тулуба в сід за 30 с (кількість разів)	Хл.	До 12	12	18	22
		Дівч.	До 11	11	17	21
	Виконання 6 різних прийомів на швидкість (направий та лівий бік), с		Більше 38	36-38	33-35	30-32
	Стрибки через скакалку за одну хвилину (к-ть разів)	Хл.	60	65	70	80-90
		Дівч.	57	60	65	70
	4 рік навчання (8 клас)	Підтягування (кількість разів)	Хл. у висі	До 3	3	6
Дівч. у висі лежачи			До 5	5	12	16
Згинання та розгинання рук в упорі лежачи (кількість разів)		Хл. від підюги	До 10	10	15	20
		Дівч. від лави	До 7	7	10	13
Піднімання тулуба в сід за 30 с (кількість разів)		Хл.	До 13	13	19	24
		Дівч.	До 12	12	18	23
Виконання 6 різних прийомів на швидкість (направий та лівий бік), с			Більше 37	35-37	32-34	29-31
Стрибки через скакалку за одну хвилину (к-ть разів)		Хл.	70	75	80	90-100
		Дівч.	67	70	75	80
5 рік навчання (9 клас)		Підтягування (кількість разів)	Хл. у висі	До 3	3	7
	Дівч. у висі лежачи		До 5	5	15	18

Рік навчання	Навчальні нормативи		Рівні компетентності			
			низький	середній	достатній	високий
Згинання та розгинання рук в упорі лежачи (кількість разів)	Хл. (від підюги)	До 12	12	18	25	
	Дівч. (від лави)	До 8	8	12	15	
Піднімання тулуба в сід за 30 с (кількість разів)	Хл.	До 14	14	20	26	
	Дівч.	До 13	13	19	25	
Виконання 6 різних прийомів на швидкість (направий та лівий бік), с		Більше 37	34-36	31-33	28-30	
Стрибки через скакалку за одну хвилину (к-ть разів)	Хл.	80	85	90	100-110	
	Дівч.	77	80	85	90	

Обладнання, необхідне для вивчення модуля «Панкратіон»
(кількість обладнання розраховано на навчальний заклад,
який має один комплект взводів)

№ п/п	Обладнання	Кількість
1	Рукавиці для панкратіону і рукопашного бою	20 пар
2	Фути	20 пар
3	Захисний бандаж	20 шт.
4	Манекен борцівський	4 шт.
5	Мішки боксерські	5 шт.
6	Лапи боксерські	5 пар.
7	Мати гімнастичні	10 шт.
8	Килим борцівський	1 шт.
9	Макет холодної зброї (ніж)	20 шт.
10	Макети вогнепальної зброї (пістолет, автомат)	по 10 шт.
11	Палиці гімнастичні	20 шт.
12	Секундомір	1 шт.
13	Свисток	1 шт.
14	Комп'ютер	1 шт.
15	Проектор	1 шт.
16	Екран	1 шт.
17	Навчальні фільми	

Автори: Анатолій Ребрина, Галина Коломоєць, Андрій Ребрина

Варіативний модуль ШКЛБОЛ

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

«Піклбол» (англ. Pickleball) - вид спорту, що поєднує в собі елементи бадмінтону, тенісу та настільного тенісу. Два або чотири гравці грають ракетками з дерева або композитних

матеріалів через сітку перфорованою полімерною кулькою, схожою на м'ячик Wiffle. Піклбол з'явився в середині 1960-х років як гра для дітей на задньому дворі. У піклбол грають люди різного віку в США, Канаді, Великобританії, Індії, Іспанії, Фінляндії, Франції, Бельгії, Нової Зеландії, Австралії та Ірландії. У деяких країнах піклбол визнаний найспритнішим видом спорту. У грі, яка привернула увагу багатьох прихильників активного та прикладного і здорового способу життя, беруть участь від 1 до 2 гравців кожної команди.

Варіативний модуль навчальної програми з фізичної культури для учнів 6–9 класів «Піклбол» спрямований на:

- формування особистості-патріота України з високим рівнем розвитку професійно-прикладних, психофізичних та фізичних якостей і властивостей;
- реалізацію Концепції нової української школи взагалі та педагогіки партнерства, командоутворення, згуртованості та поваги один до одного зокрема;
- формування здорового способу життя.

Модуль складається з таких розділів програми:

- змісту навчального матеріалу,
- очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць,
- орієнтовних навчальних нормативів,
- переліку обладнання, яке потрібне для вивчення цього модуля.

До розділу «Зміст навчального матеріалу» внесено теоретичні відомості, спеціальну фізичну підготовку піклболістів, технічну та тактичну підготовку.

Розділ «Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць» зорієнтований на якісне засвоєння знань, умінь і навичок навчального матеріалу.

При вивченні технічних прийомів з піклболу потрібно на кожному уроці використовувати вправи спеціальної фізичної підготовки, такі як: прискорення з різних вихідних положень, біг зі зміною швидкості та напрямку за сигналом, багаторазові стрибки через перешкоди різної висоти, стрибки із присіду вгору, «човниковий біг» 4 × 9 м, вправи з набивними м'ячами (до 1 кг) і т. д., а також дотримуватися методики послідовності навчання ударів та прийомів м'яча використовуючи підвідні вправи.

З метою профілактики травматизму при вивченні ударів та прийомів слід звертати увагу на правильну постановку руки, застосування учнем/ученицею стійки піклболіста та правильного пересування учнів/учениць по піклбольному майданчику.

Під час першого та другого років навчання можна використовувати елементи піклболу та рухливі ігри, які за своїми правилами наближені до гри піклбол.

Після вивчення модуля у кожному навчальному році учні/учениці складають випробування (орієнтовні навчальні нормативи) для контролю якості засвоєння технічних прийомів з піклболу: ударів та прийомів. При виконанні таких навчальних нормативів, як удари знизу/зверху та прийоми м'яча, оцінюється виконання цього технічного елементу кожною дитиною окремо. При цьому в парі з учнем/ученицею може стати вчитель чи дитина, як(-ий/а) володіє цими навичками на високому рівні.

2 рік вивчення

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<i>Теоретичні відомості</i>	
<p>Знансвий компонент Учень, учениця: розкриває місце українського піклболу на сучасному етапі розвитку європейського спорту та Всесвітніх ігор; обґрунтовує значення точних ударів та прийому м'яча;</p> <p>Ціннісний компонент дотримується правил безпеки на ігровому</p>	<p>Місце українського піклболу на сучасному етапі розвитку європейського та світового спорту. Значення для команди точних ударів та прийому гравцем м'яча.</p> <p>Правила безпеки на ігровому</p>

майданчику та правил гри	майданчику
Спеціальна та прикладна фізична підготовка	
<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: стрибкові вправи; спеціальні вправи для розвитку гнучкості верхнього плечового пояса, сили верхніх та нижніх кінцівок, черевного преса, спини; вправи на розтягування; вправи для розвитку швидкості, спритності; вправи для кистей рук: обертальні рухи кистю (повільні та максимально швидкі); для пальців рук; імітаційні вправи: імітація ударів (у різному та заданому темпі)</p>	<p>Стрибкові вправи, спеціальні вправи для розвитку гнучкості верхнього плечового пояса, сили верхніх та нижніх кінцівок, черевного преса, спини, вправи на розтягування. Вправи для розвитку швидкості, спритності. Вправи для розвитку сили м'язів кистей рук. Імітаційні вправи в ускладнених умовах</p>
Техніко-тактична підготовка	
<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: способи пересування по пікльбольному майданчику; удари м'яча зверху; прийоми м'яча знизу від стіни, в парах та колонах; удари м'яча знизу після переміщення; вибір місця для ударів; вибір місця для прийому; подачі та удари м'яча після прийому в парній грі; бере участь: у навчальній грі пікльбол за спрощеними правилами; у рухливих іграх Ціннісний компонент свідомо ставиться до власного здоров'я та здоров'я інших</p>	<p>Способи пересування гравців по ігровому майданчику, поєднання способів пересування. Подача м'яча знизу. Удари м'яча знизу. Прийом м'яча знизу після переміщення. Вибір місця для виконання удару. Вибір місця для прийому. Подачі м'яча в парній грі. Прийом м'яча після виконання удару. Навчальна гра пікльбол за спрощеними правилами, рухлива гра «Хто зайвий?» та інші.</p>

3 рік вивчення

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
Теоретичні відомості	
<p>Знаннєвий компонент Учень, учениця: характеризує досягнення пікльбольних команд; називає: основні принципи загартування; склад та обов'язки суддівської бригади; Діяльнісний компонент застосовує спеціальні вправи пікльболіста; Ціннісний компонент дотримується правил безпеки на ігровому майданчику</p>	<p>Міжнародна федерація пікболу (IFP) та Асоціація пікболу США (USAPA). Досягнення пікльбольних команд на міжнародній арені. Значення спеціальної фізичної підготовки пікльболістів. Загартовування організму. Суддівство змагань, склад суддівської бригади, жести судді</p>
Спеціальна та прикладна фізична підготовка	
<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця:</p>	

<p>виконує: стрибкові вправи, спеціальні вправи для розвитку гнучкості верхнього плечового поясу, сили верхніх та нижніх кінцівок, черевного пресу, спини, вправи на розтягування, вправи для розвитку швидкості, спритності; вправи для кистей рук: обертальні рухи кистю (повільні та максимально швидкі); для пальців рук; імітаційні вправи: імітація подач та ударів (у різному та заданому темпі)</p>	<p>Вправи для розвитку швидкості, швидкісно-силових якостей, спритності, сили, гнучкості.</p> <p>Вправи для розвитку сили м'язів кистей рук. Імітаційні вправи у різному та заданому темпі</p>
Техніко-тактична підготовка	
<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: пересування, різними способами, поєднуючи з подачами та ударами м'яча; удар знизу; кидки набивного м'яча зверху в парах з положення стоячи (до 1 кг); удари піклбольного м'яча в парах; удари м'яча в ціль; удари в стіну та на точність на суперника; застосовує: взаємодію гравців бере участь у навчальній грі піклбол</p>	<p>Пересування різними способами в поєднанні з подачами та ударами м'яча. Прямі та бокові удари. Кидки набивного м'яча. Удари м'яча в ціль. Удари в стіну. Прийом м'яча знизу після верхнього удару від стіни та в парах.</p> <p>Взаємодія гравців. Навчальна гра піклбол</p>

4 рік вивчення

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
Теоретичні відомості	
<p>Знаннєвий компонент Учень, учениця: характеризує: особливості фізичної підготовки піклболістів; засоби профілактики травматизму юних піклболістів; фізичні якості, які розвиваються засобами піклболу; називає правила контролю та самоконтролю; Ціннісний компонент дотримується правил безпеки на ігровому майданчику</p>	<p>Особливості фізичної підготовки піклболістів з урахуванням віку і статі. Розвиток фізичних якостей піклболістів. Правила контролю та самоконтролю під час занять піклболом. Профілактика спортивного травматизму</p>
Спеціальна та прикладна фізична підготовка	
<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: стрибкові вправи; спеціальні вправи для розвитку гнучкості верхнього плечового поясу, сили верхніх та нижніх кінцівок, черевного преса, спини; вправи на розтягування; вправи для розвитку швидкості, спритності; вправи для кистей рук: обертальні рухи кистю (повільні та максимально швидкі); для</p>	<p>Вправи для розвитку швидкості, швидкісно-силових якостей, спритності, сили, гнучкості.</p> <p>Вправи для розвитку сили м'язів кистей</p>

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
пальців рук; імітаційні вправи: імітація ударів та подачі і прийомів м'яча (у різному та заданому темпі)	рук. Імітаційні вправи
Техніко-тактична підготовка	
<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: технічні прийоми: удари м'яча зверху та знизу в парах; удари м'яча знизу в парах, трійках; удари м'яча, що відскочив від сітки; підвідні вправи для ударів м'яча з власного підкидання та після удару суперника; застосовує: правильну позицію гравця; взаємодію гравців під час парної гри при прийомі м'яча та після удару</p> <p>бере участь у навчальній грі піклбол; вказує на основні помилки та виправляє їх</p>	<p>Удари м'яча зверху в парах. Удари м'яча знизу в парах. Прийом м'яча зверху в парах, трійках. Нижні та верхні удари. Фіксована позиція гравців. Взаємодія гравців в парних іграх під час подачі м'яча і після прийому. Підвідні вправи для ударів. Удар з власного підкидання та після удару в підлогу (землю, траву тощо). Навчальна гра піклбол. Основні помилки.</p>

5 рік вивчення

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
Теоретичні відомості	
<p>Знансєвий компонент Учень, учениця: характеризує поняття та терміни з піклболу; особливості виховання особистісних та професійних якостей гравця засобами піклболу (володіння високим рівнем спритності, швидкості, чуйності, технічних здібностей, позиційним відчуттям і сміливістю та рішучістю докладання додаткових фізичних зусиль для зв'язки гравців в парній грі; безумовна відданість гравця); особливості техніки та тактики гри; засоби профілактичного травматизму під час занять піклболом; обґрунтовує взаємодію гравців в парній грі; називає основні засади суддівства; Ціннісний компонент дотримується правил безпеки на ігровому майданчику;</p>	<p>Поняття та терміни з піклболу. Технічна та тактична підготовки піклболістів. Індивідуальні й групові тактичні дії гравців в парній грі. Виховання особистісних та професійно-прикладних якостей гравця засобами піклболу. Взаємодія гравців нападу та захисту. Основні засади суддівства.</p> <p>Профілактика травматизму під час занять піклболом.</p>
Спеціальна та прикладна фізична підготовка	
<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: стрибкові вправи, спеціальні вправи для розвитку гнучкості верхнього плечового пояса, сили верхніх та нижніх кінцівок, черевного преса, спини; вправи на розтягування; вправи для розвитку</p>	<p>Вправи для розвитку швидкості, швидко-силових якостей, спритності, сили, гнучкості.</p>

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
швидкості, спритності; вправи для кистей рук: обертальні рухи кистю (повільні та максимально швидкі); для пальців рук; імітаційні вправи: імітація ударів та прийому м'яча (у різному та заданому темпі)	Вправи для розвитку сили м'язів кистей рук. Імітаційні вправи
Техніко-тактична підготовка	
<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: удари м'яча зверху в парах; прийом м'яча в парах; верхні та нижні удари; удари м'яча після кидка; удар після власного підкидання; удар після удару в майданчик; врахування траєкторії польоту м'яча, відстані до суперника та напрямку вітру на відкритому майданчику.</p> <p>застосовує взаємодію гравців під час ударів та прийому; виконує удар м'яча у стрибку; бере участь у навчальній грі піклбол</p>	<p>Удари м'яча зверху. Прийом та удар м'яча знизу. Удари м'яча: верхній, нижній тощо. Удар м'яча знизу після подачі в задану зону по супернику. Удар з власного підкидання. Подача після удару в підлогу. Траєкторія польоту м'яча, відстань до суперника та напрямку вітру на відкритому майданчику. Страхування гравця в парній грі. Удар м'яча у стрибку. Навчальна гра піклбол</p>

Орієнтовні навчальні нормативи

Рік вивчення	Навчальні нормативи (піклбольний майданчик)	Рівень компетентності			
		Низький	середній	достатній	високий
2 рік вивчення	Удари м'яча (6 спроб) в ціль зверху (хл., дівч.)	2	3	4	5
	Удари м'яча (6 спроб) в ціль знизу (хл., дівч.)	2	3	4	5
3 рік вивчення	Удари м'яча (5 спроб) в ціль збоку (хл., дівч.)	1	2	3	4 і більше
	Прийом м'яча (5 спроб) (хл., дівч.)	1	2	3	4 і більше
4 рік вивчення	Удари м'яча (5 спроб) в ціль збоку (хл., дівч.)	2	3	4	5

Рік вивчення	Навчальні нормативи (піклбольний майданчик)	Рівень компетентності			
		Низький	середній	достатній	високий
	Приймання м'яча (5 спроб) (хл., дівч.)	2	3	4	5
5 рік вивчення	Удари м'яча (5 спроб) в ціль зверху у стрибку (хл., дівч.)	2	3	4	5
	Удари м'яча (5 спроб) в ціль знизу (збоку) у стрибку (хл., дівч.)	2	3	4	5

Обладнання, необхідне для вивчення варіативного модуля «Піклбол»
(за наявності одного спортивного залу
із розміткою для гри «Піклбол»)

№ пор.	Обладнання	Кількість, шт.
1	М'яч піклбольний	15
2	М'яч тенісний	30
3	М'яч набивний (0,5–1 кг)	20
4	Стійка для піклболу	2
5	Сітка для піклболу	1

Автори: **В.В. Леськів, С.М. Чешейко, Г. А. Коломоєць**

**Варіативний модуль
ПЕТАНК**

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Варіативний модуль «Петанк» складається зі змісту навчального матеріалу, очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць, орієнтовних навчальних нормативів, переліку обладнання, яке потрібне для вивчення цього модуля та додатку (правила гри у петанковий спорт, техніки та тактики гри).

До розділу «Зміст навчального матеріалу» внесено теоретичні відомості, спеціальну фізичну підготовку, техніко-тактичну підготовку.

Розділ «Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць» зорієнтований на якісне засвоєння знань, умінь та навичок поданого матеріалу.

Петанк розвиває силу, спритність, точність, окомір, волю, витримку. Петанковий спорт має велике оздоровче значення, оскільки гра відбувається на свіжому повітрі в будь-яку пору року.

Петанк кулі виготовляється з металу і являє собою циліндр з діаметром 45–50 мм та

вагою 0,7-0,85 кг. Петанкіст обов'язково повинен доглядати за ними. Це потрібно насамперед тому, що кулі петанкіста – індивідуальне знаряддя, яке майже ніколи не підходить іншому петанкістові. До того ж, у процесі тренувань або змагання нерідко буває необхідно замінити кулі, замінити кошенет тощо. Всі інші розміри (вага тощо) правилами не обмежуються і вибираються петанкістом відповідно до його смаку, індивідуальних особливостей, зросту, фізичного розвитку тощо. Найкраще кулі мати середнього розміру. Для початкуючих петанкістів рекомендується користуватися кулі вагою від 700 до 850 г. Для дівчат та хлопчиків слід використовувати полегшений варіант куль (від 400 до 450 г). Кулі мають мати паспорт, де вказано марка виробника, вага, розмір та код куль.

З метою профілактики травматизму на кожному уроці необхідно перевіряти місця проведення занять, дотримуватися вимог методики навчання рухових дій, застосовуючи спеціальні бігові вправи, вправи для кидань, підвідні та спеціально-розвивальні вправи.

Під час проведення уроків з «Петанку» вчитель має застосовувати індивідуальний та диференційований підхід до учнів/учениць.

Після вивчення модуля у кожному навчальному році учні/учениця складають випробування (орієнтовні навчальні нормативи) для контролю якості засвоєння теоретичного матеріалу та рухових дій.

2 рік вивчення

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу учнів
<i>Теоретичні відомості</i>	
<p>Знансвий компонент Учень, учениця: володіє: місцем знаходження кошонета, кулі; Діяльнісний компонент розрізняє: два види кидків: сидячи (ставити кулю), стоячи (вибивати кулю); Ціннісний компонент дотримується правил безпеки під час занять фізичними вправами.</p>	<p>Поняття: Ставити кулю, вибивати кулю. Два види кидків: стоячи та сидячи. Правила безпеки під час занять фізичними вправами.</p>
<i>Спеціальна фізична підготовка</i>	
<p>Діяльнісний компонент виконує: спеціальні вправи для розвитку гнучкості верхнього плечового пояса (вправи з гімнастичною палицею тощо), сили верхніх та нижніх кінцівок (згинання та розгинання рук в упорі лежачи, підтягування, вправи з гантелями, гириями), черевного пресу, спини; вправи на розтягування; бере участь у рухливих іграх з розвитку спритності.</p>	<p>Спеціальні вправи для розвитку гнучкості верхнього плечового пояса, сили верхніх та нижніх кінцівок, черевного пресу, спини; вправи на розтягування; рухливі ігри для розвитку спритності: «Вовк і хорт», «Шило», «У кужмірки», «Кузьмарки», «Панас», «Жмурки», «Петре, де ти?», «Кобла», «Хорт», «У бобра», «Ой летіла зозуленька», «Море», «Рак-неборак», «Вкрасти сало», «Верниголова», «Жук», «Дзвіниця», «Вежа», «Гори» та естафети.</p>
<i>Техніко-тактична підготовка</i>	
<p>Діяльнісний компонент виконує: два види кидків: стоячи з різними траєкторіями, сидячи з різними траєкторіями, всі кидки виконуються до кошонета;</p>	<p>Виконання кидків. Кидок з верхньою, середньою та низькою траєкторією. Кидки стоячи та сидячи.</p>

Ціннісний компонент дотримується правил безпеки під час занять петанковим спортом.	
--	--

3 рік вивчення

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<i>Теоретичні відомості</i>	
Знаннєвий компонент Учень, учениця: характеризує: розвиток петанкового спорту в Україні та за кордоном; Ціннісний компонент дотримується: правил безпеки під час занять фізичними вправами	Розвиток петанкового спорту в Україні та за кордоном. Правила безпеки під час занять фізичними вправами.
<i>Спеціальна фізична підготовка</i>	
Діяльнісний компонент виконує: спеціальні бігові вправи: біг із закиданням гомілок, біг із високим підніманням стегна, біг із прискоренням за сигналом, повторний біг, біг у повільному темпі до 1500 м; спеціальні вправи для кидків: метання малого м'яча в горизонтальну та вертикальну ціль; вправи для розвитку: сили верхніх та нижніх кінцівок (згинання та розгинання рук в упорі лежачи, підтягування, вправи з гантелями, гирями), вправи з набивними м'ячами, вправи для розвитку спритності, точності, окоміру («човниковий» біг 4x9 м).	Спеціальні бігові вправи, спеціальні вправи для кидків.
<i>Техніко-тактична підготовка</i>	
Діяльнісний компонент виконує: кидки по кулям, розташованих перед та за кошонетом, кидки в кошонет. Вибиття куль в різних положеннях; Ціннісний компонент дотримується: правил безпеки під час занять петанковим спортом.	Кидки по кулям, розташованих перед та за кошонетом, кидки в кошонет. Вибиття куль в різних положеннях.

4 рік вивчення

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<i>Теоретичні відомості</i>	
Знаннєвий компонент Учень, учениця: володіє: правилами самостійних занять петанковим спортом; Ціннісний компонент дотримується: правил безпеки під час занять фізичними вправами.	Правила самостійних занять петанковим спортом. Правила безпеки під час занять фізичними вправами.
<i>Спеціальна фізична підготовка</i>	
Діяльнісний компонент виконує: спеціальні вправи для кидань:	Спеціальні вправи для кидань. Рухливі

метання малого м'яча в горизонтальну та вертикальну ціль; вправи для розвитку: швидко-силових якостей, спритності («човниковий» біг 4 9 м); точності, окоміру, вправи з набивними м'ячами для розвитку сили м'язів тулуба, плечового пояса та кистей рук, рухливі ігри та естафети.	ігри та естафети.
Техніко-тактична підготовка	
Діяльнісний компонент виконує: кидки по кулям та кошонету; бере участь: у грі «ПЕТАНК»; формує: стиль гри на основі індивідуальних можливостей та схильностей; Ціннісний компонент дотримується правил безпеки під час занять петанковим спортом.	Кидки на вибивання куль. Кидки стоячи різними траєкторіями та різними положеннями куль. Кидки на вибивання кошонету. Вибиття кошонету.

5 рік вивчення

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
Теоретичні відомості	
Знаннєвий компонент Учень, учениця: характеризує: тактика гри, вибиті кулі та кошонет; різні поняття (поінт та шутер); формує: стиль гри на основі індивідуальних можливостей та схильностей; пояснює: впровадження регулярних занять фізичними вправами у повсякденне життя; Ціннісний компонент дотримується: правил безпеки під час занять фізичними вправами.	Тактика гри, вибиті кулі та кошонет; поняття (поінт та шутер), різні терміни. Правила безпеки під час занять фізичними вправами.
Спеціальна фізична підготовка	
Діяльнісний компонент виконує: прискорення з місця на 5, 10, 15 м з різних вихідних положень; «човниковий» біг 4 9 м; чергування прискорень, зупинок, поворотів, бігу зі зміною напрямку за зоровим сигналом; вправи для розвитку сили м'язів тулуба, плечового пояса та кистей рук, рухливі ігри та естафети.	Спеціальні вправи для розвитку фізичних якостей, рухливі ігри та естафети.
Техніко-тактична підготовка	
Діяльнісний компонент виконує: основні кидки з кола до кошонету, вибиття куль та кошонету, кидки стоячи, сидячи; демонструє: техніку кидка куль; бере участь: у грі «ПЕТАНК»	Основні кидки з кола до кошонету; вибиття куль та кошонету; кидки стоячи, сидячи.

Орієнтовні навчальні нормативи

Рік навч.	Навчальні нормативи	Рівень навчальних досягнень			
		низький	середній	достатній	високий

2 рік навч.	вміти виконувати два види кидка кулею, кількість видів: <i>хлопці і дівчата</i>	знає техніку виконання	1	2	3
3 рік навч.	3 10 куль вибити 6 куль (з відстані 6м): <i>хлопці і дівчата</i>	1 – 2	3 – 4	5 – 6	7 – 8
4 рік навч.	3 10 куль вибити 7 куль (з відстані 7м): <i>хлопці і дівчата</i>	1 – 4	5 – 8	9 – 12	13 – 14
5 рік навч.	3 10 куль вибити 7 куль (з відстані 8м): <i>хлопці і дівчата</i>	1 – 5	6 – 9	10 – 13	14 – 15

Рекомендований перелік обладнання та інвентарю, необхідного для вивчення навчального матеріалу варіативного модуля «Петанк»

№ п/п	Обладнання та інвентар	Кількість
1.	Кулі для петанку (металеві)	40 шт.
2.	Кулі для петанку (м'які (тканина))	40 шт.
3.	Кошонет (дерев'яний, м'який)	40 + 40 шт.
4.	Обруч	20 шт.
5.	Гімнастичні палиці	20 шт.
6.	Огороджувальні бар'єри	40 шт.
7.	Кошик	10 шт.
8.	Лічильники рахунку	10 шт.
9.	Методична література- техніка гри в петанк	1 шт.
10.	Диски CD, DVD, відеокасети з технічної та тактичної підготовки у петанку	2 шт.

Автори: Дерев'янко В.В. , Семененко В.П., Сілкова В.О.

**ВАРІАТИВНИЙ МОДУЛЬ
ПЛАВАННЯ**

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Варіативний модуль «Плавання» є складовою навчальної програми з фізичної культури для 6-9 класів закладів загальної середньої освіти. Основна мета – збереження і зміцнення здоров'я, розвиток фізичних, психічних якостей та рухових здібностей учнів/учениць; підвищення рівня фізичної підготовленості учнів/учениць, формування знань, вміння і навичок здорового способу життя, дотримання особистої гігієни, загартування організму, запобігання травматизму; розвиток навичок використання плавання для корекції постави та бережливого ставлення до свого здоров'я.

Зміст модуля відповідає головним завданням програми та спрямований на формування в учнів/учениць знань щодо ефективного використання плавальних вправ для зміцнення власного здоров'я, удосконалення функціональних можливостей організму, набуття знань з предмету, виховання інтересу до занять плаванням.

Варіативний модуль «Плавання» складається з таких розділів: очікувані результати

навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць та зміст навчального матеріалу.

Розділ «Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць» зорієнтований на якісне засвоєння знань, умінь та навичок поданого матеріалу. Під час прийняття навчального нормативу учителем оцінюється виконання плавальних вправ (техніка, відстань, пропливання дистанції з урахуванням часу).

До розділу «Зміст навчального матеріалу» внесені теоретичні відомості, спеціальна фізична підготовка плавця, технічна та техніко-тактична підготовка, ігри та розваги на воді.

Після того, як учні/учениці добре освоюють техніку плавання кролем на грудях і кролем на спині, переходять до освоєння брасу. Недоцільно на початку в одному занятті поєднувати елементи кроля і брасу, це може привести до прояву негативного переносу (приклад – робота ніг кролем і брасом).

Навчання плаванню має сприяти формуванню стійкого інтересу до предмета фізична культура, розвитку відповідних умінь та навичок, орієнтації учнів/учениць на обрання в подальшому спортивного профілю навчання.

2 рік навчання	
Теоретичні відомості	
<p>Знаннєвий компонент Учень, учениця: пояснює значення дотримання правил поведінки під час занять плаванням у басейнах та на водоймах; характеризує оздоровчий вплив плавання на організм людини; володіє знаннями про техніку плавання брасом та виконання стартів і поворотів;</p>	<p>Оздоровчий вплив плавання на організм людини. Правила поведінки під час занять плаванням у басейнах та на водоймах. Техніка плавання брасом. Техніка виконання стартів і поворотів.</p>
Спеціальна фізична підготовка	
<p>Діяльнісний компонент володіє технікою виконання вправ; виконує: <i>на суші:</i> комплекси гімнастичних вправ (амплітудного характеру для рук, ніг, тулуба), вправи для розвитку гнучкості, стрибкові вправи, згинання та розгинання рук у положенні лежачи, імітаційні вправи з плавання (рухи руками, ногами і тулубом як при плаванні кролем на грудях, кролем на спині, брасом і батерфляєм у поєднанні із диханням); групування, перекиди, що імітують елементи техніки швидкісних поворотів на грудях і на спині.</p>	<p><i>На суші:</i> загальнорозвивальні вправи, стрибкові вправи, вправи на координацію рухів; силові вправи, вправи на гнучкість. Імітаційні вправи з плавання.</p>
Технічна підготовка	
<p>Діяльнісний компонент володіє технікою виконання вправ; виконує: ковзання на грудях та спині, вправи для засвоєння техніки плавання кролем на грудях та кролем на спині (ковзання з допомогою ніг на грудях та на спині, з диханням, у повній координації); рухи ніг при плаванні брасом (імітаційні вправи у воді на місці з опорою о бортик, ковзання на грудях з рухами ногами брасом, плавання брасом на ногах з піднятою головою, з затримкою дихання, з виконанням видиху у воду, у поєднанні з ковзанням та</p>	<p><i>У воді:</i> ковзання на грудях та спині, видихи в воду, занурення. Вправи для засвоєння техніки плавання кролем на грудях та кролем на спині. Техніка рухів ніг та рук при плаванні брасом. Узгодження рухів у плаванні брасом. Подальше вивчення техніки плавання брасом в координації. Удосконалення техніки плавання кролем на грудях та кролем на спині. Техніка стартового стрибка при плаванні кролем на грудях.</p>

<p>диханням); рухи рук при плаванні брасом (імітаційні вправи у воді, на місці, ходьба по дну з рухами руками брасом, ковзання на грудях з рухами руками брасом, з затримкою дихання, з виконанням видиху у воду, плавання – руки брас, ноги – кролем в поєднанні з диханням); узгодження рухів рук та ніг при плаванні брасом; стартовий стрибок; Ціннісний компонент дотримується правил безпеки на уроках плавання</p>	
3 рік навчання	
Теоретичні відомості	
<p>Знансвий компонент Учень, учениця: пояснює значення самоконтролю на заняттях плаванням; характеризує олімпійські досягнення українських плавців; володіє знаннями про техніку плавання батерфляй та виконання стартів і поворотів;</p>	<p>Олімпійські досягнення українських плавців. Самоконтроль на заняттях з плавання. Техніка плавання батерфляй. Техніка виконання стартів і поворотів.</p>
Спеціальна фізична підготовка	
<p>Діяльнісний компонент володіє технікою виконання вправ; виконує: <i>на суші:</i> вправи на рівновагу, гімнастичні вправи (амплітудного характеру для рук, ніг, тулуба); вправи для розвитку гнучкості, згинання та розгинання рук у положенні лежачи, стрибкові вправи (присідання з наступним вистрибуванням вгору; вистрибування вгору з плеском руками з положення присід тощо), різні поєднання стрибків, присідань та ходьби, імітаційні вправи з плавання.</p>	<p><i>На суші:</i> вправи на рівновагу, гімнастичні вправи, силові та стрибкові вправи, імітаційні вправи плавця.</p>
Технічна підготовка	
<p>Діяльнісний компонент володіє технікою виконання вправ; здійснює раціональне використання вивчених технічних прийомів плавання; виконує: вправи для освоєння техніки плавання кролем на грудях, кролем на спині, брасом та батерфляєм; рухи ніг у плаванні батерфляєм (ковзання на грудях, на спині та на боці з рухами ногами батерфляєм, плавання батерфляєм на ногах із затримкою дихання, з виконанням видиху у воду, у поєднанні з ковзанням та диханням); рухи рук у плаванні батерфляєм (імітаційні вправи у воді: на місці, ходьба по дну з рухами руками батерфляєм, ковзання на грудях з рухами руками батерфляєм, із</p>	<p><i>У воді:</i> вправи для освоєння техніки плавання кролем на грудях, кролем на спині, брасом та батерфляєм. Техніка рухів ніг та рук у плаванні батерфляєм. Узгодження рухів у плаванні батерфляєм. Техніка повороту при плаванні кролем на грудях. Техніка старту і повороту в плаванні брасом та кролем на спині. Подальше вивчення техніки плавання в координації: кролем на грудях, кролем на спині, брасом. Ігри та розваги на воді.</p>

<p>затримкою дихання, з виконанням видиху у воду, плавання – руки батерфляєм, ноги – кролем в поєднанні з диханням); поворот «сальто» при плаванні кролем на грудях; старт і поворот в плаванні брасом та кролем на спині; узгодження рухів у плаванні батерфляєм; бере участь у іграх та розвагах на воді; Ціннісний компонент дотримується правил безпеки на уроках плавання</p>	
4 рік навчання	
Теоретичні відомості	
<p>Знансвий компонент Учень, учениця: пояснює правила загартування холодowymi та тепловими процедурами; характеризує основні поняття суддівства; володіє знаннями про: спортивний режим і харчування плавця, олімпійські дистанції та правила проведення змагань з плавання;</p>	<p>Правила загартування холодowymi та тепловими процедурами. Спортивний режим і харчування плавця. Олімпійські дистанції, правила проведення змагань з плавання. Основні поняття суддівства.</p>
Спеціальна фізична підготовка	
<p>Діяльнісний компонент володіє технікою виконання вправ; виконує: <i>на суші:</i> комплекси гімнастичних вправ, вправи для розвитку сили (вправи амплітудного характеру для рук, ніг, тулуба та з амортизаторами, гантелями (1 – 3 кг), з використанням власної ваги – підтягування тулуба до ніг, ніг до грудей, утримання кінцівок у положенні, що вимагає граничного прояву гнучкості), згинання та розгинання рук у положенні лежачи; стрибкові вправи: присідання з наступним вистрибуванням вгору; вистрибування вгору з плеском руками із положення «присід» тощо, імітаційні вправи з плавання.</p>	<p><i>На суші:</i> комплекси гімнастичних вправ, вправи для розвитку сили, стрибкові вправи; імітаційні вправи з плавання.</p>
Технічна підготовка	
<p>Діяльнісний компонент володіє технікою виконання вправ; здійснює раціональне використання вивчених технічних прийомів плавання; виконує: вправи для узгодження рухів руками, ногами з диханням; вправи для освоєння техніки плавання вивченими способами: кролем на грудях, кролем на спині, брасом та батерфляєм (плавання по елементам та у повній координації); старт і поворот в плаванні батерфляєм; стартові стрибки, повороти тощо; бере участь у іграх та розвагах на воді (водне поло тощо);</p>	<p><i>У воді:</i> Вправи для удосконалення техніки плавання вивченими способами: кролем на грудях, кролем на спині, брасом та батерфляєм. Вправи для узгодження рухів руками, ногами з диханням. Техніка старту і повороту в плаванні батерфляєм. стартові стрибки, повороти тощо. Ігри та розваги на воді.</p>

<p>Ціннісний компонент дотримується правил безпеки на уроках плавання</p>	
<p>5 рік навчання</p>	
<p>Теоретичні відомості</p>	
<p>Знансвий компонент Учень, учениця: називає основні засоби профілактики травматизму та захворювань при заняттях плаванням; володіє знаннями про домедичну допомогу при нещасних випадках на воді; наводить приклади профілактики травматизму та захворювань при заняттях плаванням; Ціннісний компонент усвідомлює, що «Плавання» є важливим засобом підвищення соціальної активності людей, задоволення їх моральних запитів тощо; дотримується правил безпеки на уроках плавання;</p>	<p>Профілактика травматизму та захворювань при заняттях плаванням. Домедична допомога при нещасних випадках на воді.</p>
<p>Спеціальна фізична підготовка</p>	
<p>Діяльнісний компонент володіє технікою виконання вправ; виконує: <i>на суші:</i> комплекси гімнастичних вправ (амплітудного характеру для рук, ніг, тулуба), вправи в парах; вправи для розвитку сили: з обтяженнями (набивні м'ячі, гантелі – вага 1-3 кг для різних груп м'язів), з амортизаторами, гантелями (3-6 кг), з використанням власної ваги – підтягування тулуба до ніг, ніг до грудей, утримання кінцівок у положенні, що вимагає граничного прояву гнучкості, згинання та розгинання рук у положенні лежачи; зі скакалкою, вправи для розвитку гнучкості (махи руками - паралельні, навхрест, поперемінно, махи ногами), вправи з гімнастичною палкою; імітаційні рухи руками, ногами, як при плаванні кролем на грудях, на спині, брасом, батерфляєм; стрибки вгору і вперед-вгору з вихідного положення «старт плавця»; імітація на гімнастичному маті групувань, перекидів, які є елементами техніки поворотів на грудях і на спині; ігри для розвитку фізичних якостей.</p>	<p><i>На суші:</i> вправи в парах, з додатковою вагою, зі скакалкою, вправи для розвитку: гнучкості, сили м'язів ніг та рук, швидкості; вправи на гімнастичній стінці. Імітаційні вправи для закріплення техніки спортивних способів плавання. Імітаційні вправи стартового стрибка, поворотів. Ігри для розвитку фізичних якостей.</p>
<p>Техніко-тактична підготовка</p>	
<p>Діяльнісний компонент володіє технікою виконання вправ, технікою прикладного плавання; здійснює і раціонально використовує вивчені</p>	<p><i>У воді:</i> вправи для освоєння техніки плавання кролем на грудях, кролем на спині, брасом та батерфляєм.</p>

<p>технічні прийоми плавання під час подолання дистанцій;</p> <p>виконує: плавання вивченими способами: кроль на грудях, кроль на спині, брас і батерфляй по елементах та в повній координації; повороти та старту в плаванні кролем на грудях, кролем на спині, брасом та батерфляєм; плавання на боку, стартові стрибки з пропливанням 10-15 метрів способом кроль на грудях, кроль на спині; повороти при плаванні вивченими способами;</p> <p>бере участь у іграх та розвагах на воді (водне поло тощо);</p> <p>Ціннісний компонент дотримується правил безпеки на уроках плавання</p>	<p>Рівномірне плавання вивченими способами: кролем на грудях, на спині, брасом по елементах, в координації. Вдосконалення плавання батерфляєм по елементах та в координації. Вивчення прикладного плавання. Стартові стрибки, повороти тощо. Ігри та розваги на воді (водне поло тощо).</p>
--	---

Орієнтовні навчальні нормативи

Рік навчання	Навчальні нормативи	Рівень навчальних досягнень			
		Низький	середній	достатній	Високий
2 рік навчання	Плавання способом кроль на грудях в координації (хлопці і дівчата)	під час вдиху лежить не на грудях, а на боці	під час вдиху голова не повертається, а піднімається	скорочений гребок	помилки відсутні
	Плавання способом кроль на спині в координації (хлопці і дівчата)	невідповідність рухів руками відносно рухів ногами	скорочений гребок	«вбивання» руки у воду	помилки відсутні
	Ковзання брасом з роботою ніг, м (хлопці і дівчата)	10м	15м	20м	25м
	Поворот «маятник» (хлопці і дівчата)	зупинка під час виконання повороту, відштовхування однією ногою	ковзання з піднятою головою, слабе відштовхування	«підбирання» зручної руки	помилки відсутні

	Стартовий стрибок (хлопці і дівчата)		вхід у воду із зігнутими ногами	під час польоту розведення рук або ніг у сторони, вгору або вниз	під час входу у воду голова не знаходиться між руками	помилки відсутні
3 рік навчання	Плавання способом брас в координації (хлопці і дівчата)		тулуб розташований під великим кутом (атаки), під час паузи ноги тонуть	підтягування і відштовхування виконуються з однаковою швидкістю	гребок не виконується за лінією плечей	помилки відсутні
	Пірнання з роботою ніг способом батерфляй, м (хлопці і дівчата)		0 (не виконує занурення)	5	10	15
	Плавання 25 м кролем на грудях, або на спині, без урахування часу, м (хлопці і дівчата)		12,5	15	20	25 і більше
	Старт із води (хлопці і дівчата)		не достатньо зігнуті руки під час виконання команди «Увага!»	не достатня потужність виконання відштовхування від бортику, плавець падає у воду, не встигаючи розігнути-ся	глибокий вхід у воду після старту	помилки відсутні
4 рік навчання	Плавання 25 м кролем на спині, хв.	хл	1.05	1.00	0.55	0.50 і менше
		д	1.10	1.05	1.00	0.55 і менше

	Плавання способом батерфляй (хлопці і дівчата)		під час гребка руками голова й плечі піднімаються високо над поверхнею води	запізнення рухів ногами в основній частині гребка	слабке пронесення, руки торкаються води, немає високого положення ліктів	помилки відсутні
	Плавання 25 м кролем на грудях, хв.	хл	1.00	0,55,0	0.50,0	0,45 і менше
		д	1.05,0	1.00	0,55	0,50 і менше
5 рік навчання	Плавання 25 м батерфляй, хв	хл	1.15	1.10	1.05	1.00 і менше
		д	1.25	1.20	1.15	1.10 і менше
	Плавання 25 м брасом, хв. (хлопці і дівчата)		12,5	15	20	25 і більше
	Плавання 50 м кролем на грудях, хв.	хл	1.35	1.30	1.25	1.20 і менше
		д	1.45	1.40	1.35	1.30 і менше
	Плавання 50 м кролем на спині, хв.	хл	1.55	1.50	1.45	1.40 і менше
		д	2.00	1.55	1.50	1.45 і менше

Необхідний інвентар для проведення занять з плавання:

- свисток;
- секундомір;
- розподільні доріжки;
- мотузки, прапорці;
- ватерпольні м'ячі (гумові) – 15-20 шт.;
- гумові надувні кола - 25-30 шт.;
- поплавки з пенопласту;
- плавальні дошки різного розміру – 25-30 шт.;
- лопатки, ласты – 25-30 шт.;
- гнучкі палки («нудлс») – 25-30 шт.

Автори: А. А. Ребрина, Г. А. Коломоць, А. А. Ребрина

Варіативний модуль

**ПЛЯЖНИЙ БАДМІНТОН
(AirBadminton, вуличний бадмінтон)**

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

«Пляжний бадмінтон» - вид спорту, що поєднує в собі елементи спортивного бадмінтону на піску. Походить ця гра ще із Стародавнього Сходу та Древньої Греції. Початком сучасного бадмінтону прийнято вважати 1872 рік. Саме тоді герцог Бофорт привіз із Індії ракетки і м'яч із пір'ями в своє помістя Бадмінтон в Глостерширі, Англія. Два або чотири гравці грають ракетками для бадмінтону через сітку кулькою з пір'ями (воланом). У грі, яка привернула увагу багатьох прихильників активного та прикладного і здорового способу життя, беруть участь від 1 до 2 гравців кожної команди.

Варіативний модуль навчальної програми з фізичної культури для учнів 6–9 класів «Пляжний бадмінтон» спрямований на:

- формування особистості-патріота України з високим рівнем розвитку професійно-прикладних, психофізичних та фізичних якостей і властивостей;
- реалізацію Концепції нової української школи взагалі та педагогіки партнерства, командоутворення, згуртованості та поваги один до одного зокрема;
- формування здорового способу життя.

Модуль складається з таких розділів програми:

- змісту навчального матеріалу,
- очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць,
- орієнтовних навчальних нормативів,
- переліку обладнання, яке потрібне для вивчення цього модуля.

До розділу «Зміст навчального матеріалу» внесено теоретичні відомості, спеціальну фізичну підготовку пляжних бадмінтоністів, технічну та тактичну підготовку.

Розділ «Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць» зорієнтований на якісне засвоєння знань, умінь і навичок навчального матеріалу.

При вивченні технічних прийомів з пляжного бадмінтону потрібно на кожному уроці використовувати вправи спеціальної фізичної підготовки, такі як: прискорення з різних вихідних положень, біг зі зміною швидкості та напрямку за сигналом, багаторазові стрибки через перешкоди різної висоти, стрибки із присіду вгору, «човниковий біг» 4 × 9 м, вправи з набивними м'ячами (до 1 кг) і т. д., а також дотримуватися методики послідовності навчання ударів та прийомів волана використовуючи підвідні вправи.

З метою профілактики травматизму при вивченні ударів та прийомів слід звертати увагу на правильну постановку руки, застосування учнем/ученицею стійки бадмінтоніста та правильного пересування учнів/учениць по бадмінтонному майданчику.

Під час першого та другого років навчання можна використовувати елементи пляжного бадмінтону та рухливі ігри, які за своїми правилами наближені до гри «Пляжний бадмінтон».

Після вивчення модуля у кожному навчальному році учні/учениці складають випробування (орієнтовні навчальні нормативи) для контролю якості засвоєння технічних прийомів з пляжного бадмінтону: ударів та прийомів. При виконанні таких навчальних нормативів, як удари знизу/зверху та прийоми волана, оцінюється виконання цього технічного елементу кожною дитиною окремо. При цьому в пару з учнем/ученицею може стати вчитель чи дитина, як(-ий/а) володіє цими навичками на високому рівні.

2 рік вивчення

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<i>Теоретичні відомості</i>	
<p>Знаннєвий компонент Учень, учениця: розкриває місце українського пляжного бадмінтону на сучасному етапі розвитку європейського спорту та Всесвітніх ігор; обґрунтовує значення точних ударів та прийому волана;</p> <p>Ціннісний компонент дотримується правил безпеки на ігровому</p>	<p>Місце українського пляжного бадмінтону на сучасному етапі розвитку європейського та світового спорту. Значення для команди точних ударів та прийому гравцем волана.</p> <p>Правила безпеки на ігровому</p>

майданчику та правил гри	майданчику
Спеціальна та прикладна фізична підготовка	
<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: стрибкові вправи; спеціальні вправи для розвитку гнучкості верхнього плечового пояса, сили верхніх та нижніх кінцівок, черевного преса, спини; вправи на розтягування; вправи для розвитку швидкості, спритності; вправи для кистей рук: обертальні рухи кистю (повільні та максимально швидкі); для пальців рук; імітаційні вправи: імітація ударів (у різному та заданому темпі)</p>	<p>Стрибкові вправи, спеціальні вправи для розвитку гнучкості верхнього плечового пояса, сили верхніх та нижніх кінцівок, черевного преса, спини, вправи на розтягування. Вправи для розвитку швидкості, спритності. Вправи для розвитку сили м'язів кистей рук. Імітаційні вправи в ускладнених умовах</p>
Техніко-тактична підготовка	
<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: способи пересування по бадмінтонному майданчику; удари зверху; прийоми знизу від стіни, в парах та колонах; удари знизу після переміщення; вибір місця для ударів; вибір місця для прийому; подачі та удари після прийому в парній грі; бере участь: у навчальній грі за спрощеними правилами; у рухливих іграх Ціннісний компонент свідомо ставиться до власного здоров'я та здоров'я інших</p>	<p>Способи пересування гравців по ігровому майданчику, поєднання способів пересування. Подача волана знизу. Удари знизу. Прийом знизу після переміщення. Вибір місця для виконання удару. Вибір місця для прийому. Подачі в парній грі. Прийом після виконання удару. Навчальна гра за спрощеними правилами, рухлива гра «Хто зайвий?» та інші.</p>

3 рік вивчення

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
Теоретичні відомості	
<p>Знансєвий компонент Учень, учениця: характеризує досягнення бадмінтонних команд; називає: основні принципи загартування; склад та обов'язки суддівської бригади; Діяльнісний компонент застосовує спеціальні вправи бадмінтоніста; Ціннісний компонент дотримується правил безпеки на ігровому майданчику</p>	<p>Міжнародна федерація пляжного бадмінтону. Досягнення команд на міжнародній арені. Значення спеціальної фізичної підготовки бадмінтоністів. Загартування організму. Суддівство змагань, склад суддівської бригади, жести судді</p>
Спеціальна та прикладна фізична підготовка	
<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: стрибкові вправи, спеціальні вправи для розвитку гнучкості верхнього плечового поясу, сили верхніх та нижніх кінцівок, черевного пресу, спини, вправи на</p>	<p>Вправи для розвитку швидкості, швидко-силових якостей, спритності, сили, гнучкості.</p>

розтягування, вправи для розвитку швидкості, спритності; вправи для кистей рук: обертальні рухи кистю (повільні та максимально швидкі); для пальців рук; імітаційні вправи: імітація подач та ударів (у різному та заданому темпі)	Вправи для розвитку сили м'язів кистей рук. Імітаційні вправи у різному та заданому темпі
--	--

Техніко-тактична підготовка

<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: пересування, різними способами, поєднуючи з подачами та ударами волана; удар знизу; кидки набивного м'яча зверху в парах з положення стоячи (до 1 кг); удари волана в парах; удари в ціль; удари в стіну та на точність на суперника;</p> <p>застосовує: взаємодію гравців бере участь у навчальній грі Пляжний бадмінтон</p>	<p>Пересування різними способами в поєднанні з подачами та ударами волана. Прямі та бокові удари. Кидки набивного м'яча. Удари волана в ціль. Удари в стіну. Прийом знизу після верхнього удару від стіни та в парах. Взаємодія гравців. Навчальна гра. Пляжний бадмінтон</p>
---	---

4 рік вивчення

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
---	------------------------------------

Теоретичні відомості

<p>Знансвий компонент Учень, учениця: характеризує: особливості фізичної підготовки бадмінтоністів; засоби профілактики травматизму юних бадмінтоністів; фізичні якості, які розвиваються засобами пляжного бадмінтону; називає правила контролю та самоконтролю; Ціннісний компонент дотримується правил безпеки на ігровому майданчику</p>	<p>Особливості фізичної підготовки бадмінтоністів з урахуванням віку і статі. Розвиток фізичних якостей бадмінтоністів. Правила контролю та самоконтролю під час занять пляжним бадмінтоном. Профілактика спортивного травматизму</p>
--	---

Спеціальна та прикладна фізична підготовка

<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: стрибкові вправи; спеціальні вправи для розвитку гнучкості верхнього плечового пояса, сили верхніх та нижніх кінцівок, черевного преса, спини; вправи на розтягування; вправи для розвитку швидкості, спритності; вправи для кистей рук: обертальні рухи кистю (повільні та максимально швидкі); для пальців рук; імітаційні вправи: імітація ударів та подач і</p>	<p>Вправи для розвитку швидкості, швидко-силових якостей, спритності, сили, гнучкості.</p> <p>Вправи для розвитку сили м'язів кистей рук. Імітаційні вправи</p>
--	---

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
прийомів волана (у різному та заданому темпі)	
<i>Техніко-тактична підготовка</i>	
<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: технічні прийоми: удари зверху та знизу в парах; удари знизу в парах, трійках; удари волана, що відлетів від сітки; підвідні вправи для ударів з власного підкидання та після удару суперника; застосовує: правильну позицію гравця; взаємодію гравців під час парної гри при прийомі волана та після удару;</p> <p>бере участь у навчальній грі; вказує на основні помилки та виправляє їх</p>	<p>Удари волана зверху в парах. Удари знизу в парах. Прийом зверху в парах, трійках. Нижні та верхні удари. Фіксована позиція гравців. Взаємодії гравців в парних іграх під час подачі і після прийому. Підвідні вправи для ударів. Удар з власного підкидання (тощо). Навчальна гра. Пляжний бадмінтон. Основні помилки</p>

5 рік вивчення

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<i>Теоретичні відомості</i>	
<p>Знансвий компонент Учень, учениця: характеризує поняття та терміни з пляжного бадмінтону; особливості виховання особистісних та професійних якостей гравця засобами бадмінтону (володіння високим рівнем спритності, швидкості, чуйності, технічних здібностей, позиційним відчуттям і сміливістю та рішучістю докладання додаткових фізичних зусиль для зв'язки гравців в парній грі; безумовна відданість гравця); особливості техніки та тактики гри; засоби профілактичного травматизму під час занять бадмінтоном; обґрунтовує взаємодію гравців в парній грі; називає основні засади суддівства; Ціннісний компонент дотримується правил безпеки на ігровому майданчику;</p>	<p>Поняття та терміни бадмінтону. Технічна та тактична підготовки бадмінтоністів. Індивідуальні й групові тактичні дії гравців в парній грі. Виховання особистісних та професійно-прикладних якостей гравця засобами бадмінтону. Взаємодія гравців нападу та захисту. Основні засади суддівства.</p> <p>Профілактика травматизму під час занять пляжним бадмінтоном.</p>
<i>Спеціальна та прикладна фізична підготовка</i>	
<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: стрибкові вправи, спеціальні вправи для розвитку гнучкості верхнього плечового пояса, сили верхніх та нижніх кінцівок, черевного преса, спини; вправи на розтягування; вправи для розвитку швидкості, спритності;</p>	<p>Вправи для розвитку швидкості, швидко-силових якостей, спритності, сили, гнучкості.</p>

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
вправи для кистей рук: обертальні рухи кистю (повільні та максимально швидкі); для пальців рук; імітаційні вправи: імітація ударів та прийому волана (у різному та заданому темпі)	Вправи для розвитку сили м'язів кистей рук. Імітаційні вправи
Техніко-тактична підготовка	
<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: удари зверху в парах; прийом в парах; верхні та нижні удари; удари волана після кидка; удар після власного підкидання; врахування траєкторії польоту волана, відстані до суперника та напряму вітру на відкритому майданчику.</p> <p>застосовує взаємодію гравців під час ударів та прийому; виконує удар волана у стрибку; бере участь у навчальній грі Пляжний бадмінтон</p>	<p>Удари зверху. Прийом та удар знизу. Удари: верхній, нижній тощо. Удар знизу після подачі в задану зону по супернику. Удар з власного підкидання. Траєкторія польоту волана, відстань до суперника та напрям вітру на відкритому майданчику. Страхування гравця в парній грі. Удар у стрибку.</p> <p>Навчальна гра. Пляжний бадмінтон</p>

Орієнтовні навчальні нормативи

Рік вивчення	Навчальні нормативи (майданчик)	Рівень компетентності			
		Низький	середній	достатній	високий
2 рік вивчення	Удари волана (6 спроб) в ціль зверху (хл., дівч.)	2	3	4	5
	Удари волана (6 спроб) в ціль знизу (хл., дівч.)	2	3	4	5
3 рік вивчення	Удари волана (5 спроб) в ціль збоку (хл., дівч.)	1	2	3	4 і більше
	Приймання волана (5 спроб) (хл., дівч.)	1	2	3	4 і більше
4 рік вивчення	Удари волана (5 спроб) в ціль збоку (хл., дівч.)	2	3	4	5

Рік вивчення	Навчальні нормативи (майданчик)	Рівень компетентності			
		Низький	середній	достатній	високий
	Приймання волана (5 спроб) (хл., дівч.)	2	3	4	5
5 рік вивчення	Удари волана (5 спроб) в ціль зверху у стрибку (хл., дівч.)	2	3	4	5
	Удари волана (5 спроб) в ціль знизу (збоку) у стрибку (хл., дівч.)	2	3	4	5

**Обладнання, потрібне для вивчення модуля «Пляжний бадмінтон»
(AirBadminton, вуличний бадмінтон)
(за наявності майданчика
із розміткою для гри «Пляжний бадмінтон»)**

№ пор.	Обладнання	Кількість, шт.
1	Волан	15
2	М'яч тенісний	30
3	М'яч набивний (0,5–1 кг)	20
4	Стійка для бадмінтону	2
5	Сітка для бадмінтону	1

Автори: А. А. Ребрина, Г. А. Коломоєць, А. А. Ребрина

**Варіативний модуль
ПЛЯЖНИЙ БЕЙСБОЛ
(ГИЛКА)**

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

«Пляжний бейсбол» (англ. baseball, від base – «база, основа» і ball – «м'яч») – спортивна гра, що поєднує в собі елементи бейсболу. Гравці кожної команди грають бейсбольними дитячими битами «wiffle» (англ. wiffle, «ворушити, возитися») з перфорованого матеріалу перфорованою кулькою «wiffle», схожою на бейсбольний м'яч або тенісним (малим) м'ячем. Бейсбол з'явився в середині 1950-х років. У бейсбол грають діти та люди різного віку в багатьох країнах, переважно в США. У грі, яка привернула увагу багатьох прихильників активного, прикладного і здорового способу життя, беруть участь 3 гравці кожної команди.

Варіативний модуль навчальної програми з фізичної культури для учнів 6–9 класів «Пляжний бейсбол» спрямований на:

- формування особистості-патріота України з високим рівнем розвитку професійно-прикладних, психофізичних та фізичних якостей і властивостей;
- реалізацію Концепції нової української школи взагалі та педагогіки партнерства, командоутворення, згуртованості та поваги один до одного зокрема;

- формування здорового способу життя тощо.

Модуль складається з таких розділів програми:

- змісту навчального матеріалу,
- очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць,
- орієнтовних навчальних нормативів,
- переліку обладнання, яке потрібне для вивчення цього модуля.

До розділу «Зміст навчального матеріалу» внесено теоретичні відомості, спеціальну фізичну підготовку пляжних бейсболістів, технічну та тактичну підготовки.

Розділ «Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць» зорієнтований на якісне засвоєння знань, умінь і навичок навчального матеріалу.

При вивченні технічних прийомів з пляжного бейсболу потрібно на кожному уроці використовувати вправи спеціальної фізичної підготовки, такі як: прискорення з різних вихідних положень, біг зі зміною швидкості та напрямку за сигналом, багаторазові стрибки через перешкоди різної висоти, стрибки із присіду вгору, «човниковий біг» 4 × 9 м, вправи з набивними м'ячами (до 1 кг) і т. д., а також дотримуватися методики послідовності навчання ударів по м'ячу використовуючи підвідні вправи.

З метою профілактики травматизму при вивченні ударів слід звертати увагу на правильну постановку рук, застосування учнем/ученицею стійки бейсболіста та правильного пересування учнів/учениць по пляжному бейсбольному майданчику.

Під час першого та другого років навчання можна використовувати елементи бейсболу та рухливі ігри, які за своїми правилами наближені до гри бейсбол.

Після вивчення модуля у кожному навчальному році учні/учениці складають випробування (орієнтовні навчальні нормативи) для контролю якості засвоєння технічних прийомів з пляжного бейсболу: ударів та накидання м'яча. При виконанні таких навчальних нормативів, як удари та накидання м'яча, оцінюється виконання цього технічного елементу кожною дитиною окремо. При цьому в пару з учнем/ученицею може стати вчитель чи дитина, як(-ий/а) володіє цими навичками на високому рівні.

2 рік вивчення

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<i>Теоретичні відомості</i>	
Знаннєвий компонент Учень, учениця: розкриває місце українського пляжного бейсболу на сучасному етапі розвитку європейського спорту та Всесвітніх ігор; обґрунтовує значення точних ударів та накидання м'яча; Ціннісний компонент дотримується правил безпеки на ігровому майданчику та правил гри	Місце українського пляжного бейсболу на сучасному етапі розвитку європейського та світового спорту. Значення для команди точних ударів та накидання гравцем м'яча. Правила безпеки на ігровому майданчику
<i>Спеціальна та прикладна фізична підготовка</i>	
Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: стрибкові вправи; спеціальні вправи для розвитку гнучкості верхнього плечового пояса, сили верхніх та нижніх кінцівок, черевного преса, спини; вправи на розтягування; вправи для розвитку швидкості, спритності; вправи для кистей рук: обертальні рухи кистю (повільні та максимально швидкі); для пальців рук;	Стрибкові вправи, спеціальні вправи для розвитку гнучкості верхнього плечового пояса, сили верхніх та нижніх кінцівок, черевного преса, спини, вправи на розтягування. Вправи для розвитку швидкості, спритності. Вправи для розвитку сили м'язів кистей рук.

імітаційні вправи: імітація ударів (у різному та заданому темпі)	Імітаційні вправи в ускладнених умовах
Техніко-тактична підготовка	
<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: способи пересування по пляжному бейсбольному майданчику; удари по м'ячу; накидання м'яча знизу, в парах та колонах; удари по м'ячу після накидання; вибір місця для ударів; вибір місця для накидання; бере участь: у навчальній грі пляжний бейсбол за спрощеними правилами; у рухливих іграх Ціннісний компонент свідомо ставиться до власного здоров'я та здоров'я інших</p>	<p>Способи пересування гравців по ігровому майданчику, поєднання способів пересування. Удари по м'ячу. Накидання м'яча після ударів. Вибір місця для виконання удару. Вибір місця для накидання. Накидання м'яча після виконання удару. Навчальна гра пляжний бейсбол за спрощеними правилами, рухлива гра «Хто зайвий?» та інші.</p>

3 рік вивчення

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
Теоретичні відомості	
<p>Знансвий компонент Учень, учениця: характеризує досягнення пляжних бейсбольних команд; називає: основні принципи загартування; склад та обов'язки суддівської бригади; Діяльнісний компонент застосовує спеціальні вправи пляжного бейсболіста; Ціннісний компонент дотримується правил безпеки на ігровому майданчику</p>	<p>Асоціація гравців «Over The Line» (1978). Міжнародна федерація пляжного бейсболу. Досягнення пляжних бейсбольних команд на міжнародній арені. Значення спеціальної фізичної підготовки пляжного бейсболіста. Загартовування організму. Суддівство змагань, склад суддівської бригади, жести судді</p>
Спеціальна та прикладна фізична підготовка	
<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: стрибкові вправи, спеціальні вправи для розвитку гнучкості верхнього плечового поясу, сили верхніх та нижніх кінцівок, черевного пресу, спини, вправи на розтягування, вправи для розвитку швидкості, спритності; вправи для кистей рук: обертальні рухи кистю (повільні та максимально швидкі); для пальців рук; імітаційні вправи: імітація подач та ударів (у різному та заданому темпі)</p>	<p>Вправи для розвитку швидкості, швидко-силових якостей, спритності, сили, гнучкості. Вправи для розвитку сили м'язів кистей рук. Імітаційні вправи у різному та заданому темпі</p>
Техніко-тактична підготовка	
<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: пересування, різними способами, поєднуючи з накиданнями м'яча та ударами</p>	<p>Пересування різними способами в поєднанні з накиданнями та ударами м'яча. Бокові удари перед собою.</p>

<p>по м'ячу; удар збоку перед собою; кидки набивного м'яча зверху в парах з положення стоячи (до 1 кг); удари пляжного бейсбольного м'яча в парах; удари м'яча в ціль; удари на точність в обхід суперника;</p> <p>застосовує: взаємодію гравців бере участь у навчальній грі пляжний бейсбол</p>	<p>Кидки набивного м'яча. Удари м'яча в ціль. Підкидання м'яча знизу після удару та в парах. Взаємодія гравців. Навчальна гра пляжний бейсбол</p>
---	---

4 рік вивчення

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<i>Теоретичні відомості</i>	
<p>Знаннєвий компонент Учень, учениця: характеризує: особливості фізичної підготовки пляжних бейсболістів; засоби профілактики травматизму юних пляжних бейсболістів; фізичні якості, які розвиваються засобами пляжного бейсболу; називає правила контролю та самоконтролю; Ціннісний компонент дотримується правил безпеки на ігровому майданчику</p>	<p>Особливості фізичної підготовки пляжних бейсболістів з урахуванням віку і статі. Розвиток фізичних якостей пляжних бейсболістів. Правила контролю та самоконтролю під час занять пляжним бейсболом. Профілактика спортивного травматизму</p>
<i>Спеціальна та прикладна фізична підготовка</i>	
<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: стрибкові вправи; спеціальні вправи для розвитку гнучкості верхнього плечового пояса, сили верхніх та нижніх кінцівок, черевного преса, спини; вправи на розтягування; вправи для розвитку швидкості, спритності; вправи для кистей рук: обертальні рухи кистю (повільні та максимально швидкі); для пальців рук; імітаційні вправи: імітація ударів та подачі і прийомів м'яча (у різному та заданому темпі)</p>	<p>Вправи для розвитку швидкості, швидко-силових якостей, спритності, сили, гнучкості.</p> <p>Вправи для розвитку сили м'язів кистей рук. Імітаційні вправи</p>
<i>Техніко-тактична підготовка</i>	
<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: технічні прийоми: удари м'яча; підвідні вправи для ударів м'яча з власного підкидання та після підкидання напарника; застосовує: правильну позицію гравця; взаємодію гравців під час гри при підкиданні м'яча та після удару;</p>	<p>Удари м'яча. Підкидання м'яча в парах, трійках. Фіксована позиція гравців. Взаємодія гравців в іграх під час удару м'яча і після підкидання. Підвідні вправи для ударів. Удар з власного підкидання та після удару в підлогу (землю, траву тощо).</p>

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
бере участь у навчальній грі Пляжний бейсбол; вказує на основні помилки та виправляє їх	Навчальна гра пляжний бейсбол. Основні помилки.

5 рік вивчення

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
--	-----------------------------

Теоретичні відомості

<p>Знаннєвий компонент Учень, учениця: характеризує поняття та терміни з пляжного бейсболу; особливості виховання особистісних та професійних якостей гравця засобами пляжного бейсболу (володіння високим рівнем спритності, швидкості, чуйності, технічних здібностей, позиційним відчуттям і сміливістю та рішучістю докладання додаткових фізичних зусиль для зв'язки гравців в грі; безумовна відданість гравця); особливості техніки та тактики гри; засоби профілактичного травматизму під час занять пляжним бейсболом; обґрунтовує взаємодію гравців в грі; називає основні засади суддівства; Ціннісний компонент дотримується правил безпеки на ігровому майданчику;</p>	<p>Поняття та терміни з пляжного бейсболу. Технічна та тактична підготовки пляжних бейсболістів. Індивідуальні й групові тактичні дії гравців в грі. Виховання особистісних та професійно-прикладних якостей гравця засобами пляжного бейсболу. Взаємодія гравців. Основні засади суддівства. Профілактика травматизму під час занять пляжним бейсболом.</p>
---	---

Спеціальна та прикладна фізична підготовка

<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: стрибкові вправи, спеціальні вправи для розвитку гнучкості верхнього плечового пояса, сили верхніх та нижніх кінцівок, черевного преса, спини; вправи на розтягування; вправи для розвитку швидкості, спритності; вправи для кистей рук: обертальні рухи кистю (повільні та максимально швидкі); для пальців рук; імітаційні вправи: імітація ударів та прийому м'яча (у різному та заданому темпі)</p>	<p>Вправи для розвитку швидкості, швидко-силових якостей, спритності, сили, гнучкості. Вправи для розвитку сили м'язів кистей рук. Імітаційні вправи</p>
--	---

Техніко-тактична підготовка

<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: удари м'яча; підкидання м'яча в парах; удари м'яча після підкидання; удар після власного підкидання; удар після удару м'яча в майданчик; врахування траєкторії польоту м'яча, відстані до суперника та напряму вітру на відкритому майданчику.</p>	<p>Удари м'яча. Підкидання та удар м'яча. Удари м'яча в: ближню, середню та дальню зони тощо. Удар м'яча в задану зону. Удар з власного підкидання. Удар після удару м'яча в підлогу.</p>
---	---

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<p>застосовує взаємодію гравців під час ударів та прийому;</p> <p>виконує удар м'яча у стрибку;</p> <p>бере участь у навчальній грі Пляжний бейсбол</p>	<p>Траєкторія польоту м'яча, відстань до суперника та напрям вітру на відкритому майданчику.</p> <p>Страхування гравця в грі.</p> <p>Навчальна гра пляжний бейсбол</p>

Орієнтовні навчальні нормативи

Рік вивчення	Навчальні нормативи (пляжний бейсбольний майданчик)	Рівень компетентності			
		Низький	середній	достатній	високий
2 рік вивчення	Удари м'яча (6 спроб) в зону (хл., дівч.)	2	3	4	5
3 рік вивчення	Удари м'яча (5 спроб) в зону (хл., дівч.)	2	3	4	5
4 рік вивчення	Підкидання і ловіння м'яча (6 спроб) (хл., дівч.)	2	3	4	5 і більше
5 рік вивчення	Підкидання і ловіння м'яча (5 спроб) (хл., дівч.)	2	3	4	5

Обладнання, потрібне для вивчення модуля «Пляжний бейсбол»
(за наявності одного футбольного поля із розміткою для гри «Пляжний бейсбол»)

№ пор.	Обладнання	Кількість, шт.
1	М'яч пляжний бейсбольний	1
2	М'яч тенісний	30
3	М'яч набивний (0,5–1 кг)	15
4	Бита гумова (дитяча) для пляжного бейсболу	1
5	Рукавиця для пляжного бейсболу	3

Автори: Ю.В. Зайцева, О.В. Ковалів

Варіативний модуль ПЛЯЖНИЙ ВОЛЕЙБОЛ

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Пляжний волейбол (біч-волей) – популярний вид спорту, гра двох команд, які складаються виключно з двох гравців, на розділеному сіткою піщаному майданчику.

Пляжний волейбол розвинувся як самостійний вид спорту з класичного волейболу у 20-х роках 20-го століття. Між двома видами спорту існує багато спільного: техніка переміщення та стійок гравців на майданчику, техніка передач та прийомів м'яча, техніка виконання

подач, нападаючих ударів та інше, але є й істотні відмінності у правилах і техніці гри. Пляжний волейбол має доступні правила гри і не вимагає дорогої екіпіровки, інвентарю та обладнання, дуже популярний серед любителів активного відпочинку.

Метою варіативного модуля «Пляжний волейбол» є зміцнення здоров'я підростаючого покоління, формування навичок здорового способу життя та позитивного ставлення до фізичної культури та спорту; сприяння гармонійному розвитку особистості дитини; прагнення до активної рухової діяльності та залучення учнів до самостійних занять фізичною культурою й занять у спортивних секціях.

Варіативний модуль «Пляжний волейбол» складається зі змісту навчального матеріалу, очікуваних результатів навчально-пізнавальної діяльності учнів, орієнтовних навчальних нормативів та переліку обладнання, яке потрібне для вивчення даного модуля.

До розділу «Зміст навчального матеріалу» внесено теоретичні відомості, спеціальну фізичну підготовку пляжних волейболістів, техніко-тактичну підготовку.

Розділ «Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів» зорієнтований на якісне засвоєння знань, умінь та навичок поданого матеріалу.

Передумовою для вдалого оволодіння учнями техніко-тактичних прийомів із пляжного волейболу є розвиток фізичних якостей, специфічних для цього виду спорту. Тому, включення вправ, спрямованих на загальну і спеціальну фізичну підготовку є обов'язковим на кожному уроці, також необхідно дотримуватися методики послідовності навчання прийомів гри у нападі та захисті, використовуючи підготовчі, підвідні вправи, вправи для відпрацювання технічних елементів, двосторонні ігри та інше.

У ході перших років навчання доцільно використовувати естафети та рухливі ігри з елементами волейболу – «М'яч у повітрі», «Картопля», «М'яч – середньому» та інші, а також ігри, які за своїми правилами наближені до гри пляжний волейбол – «Піонербол», «Міні волейбол», «Волейбол».

З метою профілактики травматизму на кожному уроці необхідно перевіряти місце проведення занять, раціонально використовувати фізкультурно-спортивне обладнання та інвентар; дотримуватися вимог методики навчання рухових дій, звертати увагу на правильність виконання вправ при вивченні технічних прийомів, усувати та попереджати виникнення помилок.

Після вивчення модуля у кожному навчальному році учні складають випробування (орієнтовні навчальні нормативи) для контролю якості засвоєння теоретичного матеріалу, розвитку фізичних якостей та технічних прийомів з пляжного волейболу.

2 рік вивчення

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів	Зміст навчального матеріалу
Теоретичні відомості	
<p>Знаннєвий компонент</p> <p>Учень, учениця: характеризує сучасний стан пляжного волейболу в світі, в Україні;</p> <p>називає основні елементи технічних прийомів гри;</p> <p>встановлює подібності та відмінності загальних правил та гри у пляжний волейбол і класичний волейбол;</p> <p>пояснює негативний вплив шкідливих звичок на здоров'я та досягнення у спорті;</p>	<p>Етапи розвитку пляжного волейболу в світі та в Україні. Еволюція правил гри у пляжний волейбол.</p> <p>Основні правила гри у пляжний волейбол. Загальні ігрові положення гри волейбол.</p> <p>Шкідливі звички та їх вплив на здоров'я та досягнення у спорті.</p>

<p>Оцінно-ціннісний компонент</p> <p>дотримується правил безпеки і поведінки під час занять фізичними вправами.</p>	<p>Попередження спортивного травматизму. Правила безпечної поведінки на ігровому майданчику.</p>
<p>Спеціальна фізична підготовка</p>	
<p>Діяльнісний компонент</p> <p>Учень, учениця:</p> <p>виконує: спеціальні бігові вправи: біг із закиданням гомілок, біг із високим підніманням стегна, біг із прискоренням за сигналом, «човниковий» біг 4x5 м; пересування різними способами та кроками; вправи для розвитку сили м'язів, гнучкості, швидкості, спритності, стрибкові вправи, вправи для розвитку загальної витривалості, імітаційні вправи;</p> <p>бере участь у естафетах та рухливих іграх із м'ячем.</p>	<p>Спеціальні бігові вправи; «човниковий» біг; пересування різними способами та кроками; спеціальні вправи для розвитку фізичних якостей; імітаційні вправи.</p> <p>Рухливі ігри та естафети з м'ячем.</p>
<p>Техніко-тактична підготовка</p>	
<p>Знаннєвий та діяльнісний компонент</p> <p>Учень, учениця:</p> <p>характеризує основні технічні прийоми пляжного волейболу, особливості їх виконання;</p> <p>визначає помилки, що зустрічаються при виконанні технічних прийомів;</p> <p>виконує: пересування у стійці пляжного волейболіста (вперед, назад, вправо, вліво) у різних поєднаннях із зупинками, поворотами, прийняттям стійок та імітацією технічних прийомів;</p> <p>здійснює: вчасне переміщення під м'яч для прийому і передачі; вибір способу передачі м'яча;</p> <p>володіє: передачами м'яча двома руками зверху на місці і після переміщення, різними за напрямком, висотою і відстанню; прийомами м'яча знизу над собою, від стіни, з накидання партнера, у напрямку м'яча в зону до сітки, верхньою прямою подачею на відстані 4-5 метрів від сітки; постановкою рук при блокуванні;</p> <p>бере участь у грі «Піонербол»; «Міні волейбол», волейбол, пляжний волейбол</p>	<p>Техніка виконання передачі м'яча двома руками зверху та знизу на місці, у русі, верхньої прямої подачі, блокування.</p> <p>Помилки, що зустрічаються при виконанні технічних прийомів.</p> <p>Стійки, пересування приставними кроками. Імітація передачі м'яча двома руками зверху, знизу, на місці, після переміщення; імітація верхньої прямої подачі, блокування.</p> <p>Вибір вихідного положення для виконання передач та прийому м'яча.</p> <p>Передачі м'яча двома руками зверху, прийоми м'яча знизу, верхня пряма подача, блокування.</p> <p>Ігри: «Піонербол», «Піонербол двома м'ячами», «Міні волейбол», волейбол,</p>

за спрощеними умовами.

пляжний волейбол.

3 рік вивчення

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів	Зміст навчального матеріалу
Теоретичні відомості	
<p>Знаннєвий компонент</p> <p>Учень, учениця:</p> <p>характеризує: досягнення українських команд з пляжного волейболу на міжнародній арені; стан пляжного волейболу в країні, області, місті;</p> <p>називає: міжнародні змагання з виду спорту, провідні країни та найкращі команди;</p> <p>пояснює техніку виконання прийомів гри пляжний волейбол;</p> <p>інтерпретує: офіційні правила гри пляжний волейбол; офіційні жести;</p> <p>Оцінно-ціннісний компонент</p> <p>дотримується гігієнічних вимог і правил безпеки і поведінки на ігровому майданчику при виконанні фізичних вправ;</p> <p>застосовує природні фактори для загартування організму та зміцнення власного здоров'я.</p>	<p>Результати основних змагань року з пляжного волейболу. Участь українських команд за кордоном, в країні, області, місті.</p> <p>Основи техніки гри в пляжний волейбол. Індивідуальні, групові і командні тактичні дії в нападі та захисті.</p> <p>Офіційні правила гри пляжний волейбол.</p> <p>Гігієнічні вимоги при заняттях фізичною культурою і спортом.</p> <p>Вплив природних факторів на зміцнення здоров'я та загартування організму.</p>
Спеціальна фізична підготовка	
<p>Діяльнісний компонент</p> <p>Учень, учениця:</p> <p>володіє технікою виконання спеціальних вправ для розвитку рухових якостей;</p> <p>виконує: спеціальні бігові вправи: біг із закиданням гомілок, біг із високим підніманням стегна, біг із прискоренням за сигналом, «човниковий» біг 4x9 м; пересування різними способами та кроками; вправи для розвитку гнучкості, швидкості, спритності, сили м'язів верхніх та нижніх кінцівок, черевного пресу, спини, стрибкові вправи, вправи для розвитку загальної витривалості, імітаційні вправи, вправи з набивними м'ячами;</p>	<p>Спеціальні бігові вправи; «човниковий» біг; пересування різними способами та кроками; спеціальні вправи для розвитку фізичних якостей; імітаційні вправи.</p>

бере участь у естафетах та рухливих іграх із м'ячем.	Рухливі ігри та естафети з м'ячем.
Техніко-тактична підготовка	
<p>Знаннєвий та діяльнісний компонент</p> <p>Учень, учениця:</p> <p>характеризує: основні технічні прийоми пляжного волейболу, особливості їх виконання;</p> <p>виконує: усі види і способи пересування у різних поєднаннях з зупинками, прийняттям стійок із подальшою імітацією прийомів техніки; підвідні вправи для нападаючого удару;</p> <p>здійснює: вибір місця для виконання другої передачі, вибір способу передачі, визначення напрямку початку руху і місця стрибка для виконання нападаючого удару; вибір місця і способу при прийомі подач і нападаючих ударів;</p> <p>установлює взаємодію з іншим гравцем при прийомі подач і нападаючих ударів, з "пасуючим" гравцем, у грі;</p> <p>володіє: передачею м'яча двома руками зверху для нападаючих ударів; верхньою прямою та боковою подачею; прямим нападаючим ударом; прийомом подач і нападаючих ударів (знизу двома руками, «томагавк») спрямовуючи м'яч у зону нападу до сітки; постановкою рук при блокуванні;</p> <p>бере участь у навчальних іграх за спрощеними умовами у міні-волейбол, волейбол, пляжний волейбол.</p>	<p>Техніка виконання передач м'яча двома руками зверху та знизу на місці, у русі, верхньої прямої та бокової подачі, блокування, прямий нападаючий удар, «томагавк» – передача через голову; гра у захисті з'єднаними над головою руками.</p> <p>Стійки, пересування. Імітація передач м'яча двома руками зверху, знизу, на місці, після переміщення; імітація прямого нападаючого удару, верхньої прямої та бокової подачі, блокування.</p> <p>Індивідуальні тактичні дії. Вибір вихідного положення для виконання прийому м'яча, других передач, нападаючих ударів та блокування.</p> <p>Групові тактичні дії. Взаємодія гравців у грі.</p> <p>Техніка нападу. Подачі. Нападаючі удари. Техніка захисту.</p> <p>Ігри: міні-волейбол, волейбол, пляжний волейбол.</p>

4 рік вивчення

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів	Зміст навчального матеріалу
Теоретичні відомості	
<p>Знаннєвий компонент</p> <p>Учень, учениця:</p> <p>характеризує: вплив занять пляжним волейболом на розвиток усіх систем організму; способи відновлення працездатності; спеціальну фізичну підготовку пляжних волейболістів;</p>	<p>Вплив фізичних вправ на організм що займаються.</p> <p>Способи відновлення працездатності.</p> <p>Особливості спеціальної фізичної підготовки пляжних волейболістів із урахуванням гендерних і вікових особливостей.</p>

<p>здійснює самоконтроль під час фізкультурно-спортивної діяльності;</p> <p>інтерпретує: офіційні правила гри у пляжний волейбол; офіційні жести;</p> <p>Оцінно-ціннісний компонент</p> <p>дотримується гігієнічних вимог і правил безпеки і поведінки на ігровому майданчику при виконанні фізичних вправ.</p>	<p>Контроль за спортивною формою, самоконтроль за самопочуттям у ході занять пляжним волейболом.</p> <p>Офіційні правила гри у пляжний волейбол.</p> <p>Гігієнічні вимоги при заняттях фізичною культурою і спортом.</p>
<p>Спеціальна фізична підготовка</p>	
<p>Діяльнісний компонент</p> <p>Учень, учениця: володіє технікою виконання спеціальних вправ для розвитку фізичних якостей;</p> <p>виконує: спеціальні бігові вправи: біг із закиданням гомілок, біг із високим підніманням стегна, біг із прискоренням за сигналом, «човниковий» біг 4x9 м; пересування різними способами та кроками; вправи для розвитку гнучкості, швидкості, спритності, сили м'язів верхніх та нижніх кінцівок, черевного пресу, спини, стрибкові вправи, вправи для розвитку загальної витривалості, імітаційні вправи, вправи з набивними м'ячами;</p> <p>бере участь у естафетах та рухливих іграх та спортивних іграх з елементами пляжного волейболу</p>	<p>Спеціальні бігові вправи; «човниковий» біг; пересування різними способами та кроками; спеціальні вправи для розвитку фізичних якостей; імітаційні вправи.</p> <p>Рухливі ігри, естафети та спортивні ігри з елементами пляжного волейболу.</p>
<p>Техніко-тактична підготовка</p>	
<p>Знавсвий та діяльнісний компонент</p> <p>Учень, учениця: пояснює: основні поняття техніки і тактики гри; техніку виконання прийомів гри пляжний волейбол;</p> <p>аналізує помилки, що зустрічаються при виконанні технічних прийомів;</p> <p>виконує: усі види і способи пересування у різних поєднаннях з зупинками, прийняттям стійок із подальшою імітацією прийомів техніки;</p> <p>установлює взаємодію з іншим гравцем при нападі та захисті;</p> <p>володіє: передачею м'яча двома руками зверху для нападаючих ударів на місці і після</p>	<p>Основні поняття техніки і тактики гри, характеристика технічних прийомів.</p> <p>Командні тактичні дії в нападі та захисті та їх застосування.</p> <p>Методика освоєння техніки гри, визначення помилок.</p> <p>Техніка виконання передач м'яча двома руками зверху та знизу на місці, у русі, верхньої прямої та бокової подачі, блокування, прямий нападаючий удар, «томагавк» – передача через голову; гра у захисті з'єднаними над головою руками.</p> <p>Взаємодія гравців у нападі та захисті між собою.</p>

<p>переміщення різними за напрямком, висотою і відстанню; верхньою прямою та боковою подачею; прямим нападаючим ударом із розбігу з різних зон біля сітки із середніх передач; прийомом подач і нападаючих ударів (знизу двома руками, «томагавк») спрямовуючи м'яч у зону нападу до сітки; постановкою рук при блокуванні;</p> <p>бере участь у навчальних іграх у волейбол, пляжний волейбол.</p>	<p>Техніка нападу. Подачі. Нападаючі удари. Техніка захисту.</p> <p>Ігри: волейбол, пляжний волейбол.</p>
--	---

5 рік вивчення

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів	Зміст навчального матеріалу
Теоретичні відомості	
<p>Знаннєвий компонент</p> <p>Учень, учениця: називає: зовнішні ознаки втоми і перевтоми та засоби їх запобігання; способи відновлення працездатності;</p> <p>пояснює: основні поняття техніки і тактики гри; техніку виконання прийомів гри пляжний волейбол;</p> <p>аналізує помилки, що зустрічаються при виконанні технічних прийомів, усуває та попереджає їх;</p> <p>обґрунтовує взаємодію гравців у нападі і у захисті між собою;</p> <p>Оцінно-ціннісний компонент</p> <p>дотримується: режиму дня, правильного харчування; основних правил проведення самостійних занять з пляжного волейболу; вимог правил безпеки та самоконтролю за фізичним навантаженням.</p>	<p>Втома і перевтома, їх зовнішні ознаки та засоби їх запобігання. Способи відновлення працездатності.</p> <p>Методика освоєння техніки гри.</p> <p>Визначення помилок і способи їх усунення.</p> <p>Групові та командні тактичні дії у нападі та захисті й їх застосування.</p> <p>Режим дня. Організація самостійних занять пляжним волейболом. Профілактика травматизму. Надання домедичної допомоги.</p>
Спеціальна фізична підготовка	
<p>Діяльнісний компонент</p> <p>Учень, учениця: володіє технікою виконання спеціальних вправ для розвитку фізичних якостей;</p> <p>виконує: спеціальні бігові вправи: біг із закиданням гомілок, біг із високим підніманням стегна, біг із прискоренням за сигналом, «човниковий» біг 4x9 м; пересування різними способами та кроками; вправи для розвитку гнучкості, швидкості, спритності, сили м'язів верхніх та нижніх</p>	<p>Спеціальні бігові вправи; «човниковий» біг; пересування різними способами та кроками; спеціальні вправи для розвитку фізичних якостей; імітаційні вправи.</p>

<p>кінцівок, черевного пресу, спини,стрибкові вправи, вправи для розвитку загальної витривалості, імітаційні вправи, вправи з набивними м'ячами;</p> <p>бере участь у естафетах та рухливих іграх, спортивних іграх з елементами пляжного волейболу.</p>	<p>Рухливі ігри, естафети та спортивні ігри з елементами пляжного волейболу.</p>
<p>Техніко-тактична підготовка</p>	
<p>Діяльнісний компонент</p> <p>Учень, учениця: виконує: верхні та нижні передачі для нападаючих ударів із різних зон майданчика, різних за напрямком, швидкістю, відстанню та висотою; другі передачі з глибини майданчика нападаючому гравцеві; верхні прямі і бічні подачі у різні зони майданчика; прямий нападаючий удар із різних зон біля сітки та з передач віддалених від сітки; кистьові й обманні удари (накат, «кобра», «краб»); страховка блокуючого гравця та само страховка; прийом обманних нападаючих ударів і м'яча, що відскочив від сітки; блокування;</p> <p>взаємодіє нападаючий гравець із "пасуючим" гравцем зі зміною місць в інші зони нападу; "пасуючий" із нападаючим гравцем при прийомі подач та у дограванні;</p> <p>визначає своє місце на майданчику у залежності від дій іншого гравця;</p> <p>бере участь у навчальних іграх у волейбол і пляжний волейбол.</p>	<p>Передачі м'яча двома руками зверху та знизу на місці, у русі. Передача м'яча для нападаючих ударів. Верхня пряма та бокова подачі. Прямий нападаючий удар, кистьові та обманні удари: (накат – несильний кручений удар, «кобра» – удар по м'ячу, який виконують жорстко зафіксованими пальцями, «краб» – у момент виконання цього прийому рука схожа на краба).</p> <p>Прийом подач і нападаючих уадрів знизу двома руками, прийом м'яча знизу однією рукою, «томагавк».</p> <p>Блокування. Страховка та само страховка.</p> <p>Взаємодія гравців у нападі та захисті. Тактика нападу і захисту.</p> <p>Ігри: волейбол, пляжний волейбол</p>

Орієнтовні навчальні нормативи

Рік вивчення	Навчальні нормативи		Рівень компетентності			
			низький	середній	достатній	високий
2 рік вивчення	Передача м'яча над собою зверху двома руками у колі діаметром 2м, на висоту не нижче 1м	Хл.	до 4	4	5	6
		Дівч.	до 3	3	4	5
	Передача м'яча над собою знизу двома руками у колі діаметром 2м, на висоту не нижче 1м	Хл.	до 3	3	4	6
		Дівч.	до 2	2	3	4
3 рік вивчення	Передача м'яча двома руками зверху в парах (відстань 3 м)	Хл.	до 3	3	5	6
		Дівч.	до 3	3	4	5
	Прийом та передача м'яча двома руками знизу в парах (відстань 4 м)	Хл.	до 2	2	3	4
		Дівч.	0	1	2	3
	Подача (будь-яким способом). Оцінюється потрапляння м'яча у майданчик (6 спроб)	Хл.	1	2	3	4
		Дівч.	0	1	2	3
4 рік	Передача м'яча двома руками	Хл.	до 3	3	4	5

вивчення	зверху через сітку в парах	Дівч.	до 2	2	3	4
	Прийом та передача м'яча двома руками знизу через сітку в парах	Хл.	до 2	2	3	4
		Дівч.	0	1	2	3
	Верхня пряма подача Оцінюється потрапляння м'яча у майданчик (6 спроб)	Хл.	1	2	3	4
Дівч.		0	1	2	3	
5 рік вивчення	Передача м'яча двома руками зверху через сітку в парах із переміщенням вздовж сітки	Хл.	до 4	4	5	6
		Дівч.	до 3	3	4	5
	Прийом та передача м'яча двома руками знизу через сітку в парах із переміщенням вздовж сітки	Хл.	до 4	4	5	6
		Дівч.	до 3	3	4	5
	Верхня пряма подача Оцінюється потрапляння м'яча у майданчик (6 спроб)	Хл.	до 2	2	3	4
		Дівч.	0	1	2	3

Обладнання, потрібне для вивчення модуля «Пляжний волейбол»

№ пор.	Обладнання	Кількість, шт.
1	Спортивний майданчик із піщаною поверхнею	1
2	М'яч для пляжного волейболу	15
3	Сітка для пляжного волейболу	1
4	Волейбольні стійки	2
5	Стрічки (шириною 5 см) – розмітка майданчика для пляжного волейболу	4
6	Набивний м'яч (0,5–1 кг)	15

Автори: **А. А. Ребрина, Г. А. Коломоєць**

Варіативний модуль ПРОФЕСІЙНО-ПРИКЛАДНА ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Однією із першорядних проблем нашого буття є проблема здоров'я нації. Особливу роль у розв'язанні цієї проблеми відіграє фізичне виховання, яке водночас є важливим засобом формування необхідних фізичних якостей та особистісних властивостей школярів. Одним із важливих розділів фізичного виховання є професійно-прикладна фізична підготовка, яка створює основну базу молодого покоління до подальшого успішного життя та швидкої адаптації до майбутньої трудової діяльності. Учні/учениці профільних і спеціальних класів закладів загальної середньої освіти можуть проходити навчальний матеріал відповідно до їхнього профілю та спеціалізації.

Вивчення модулю «Професійно-прикладна фізична культура» (ППФК) рекомендується починати з 9 класу. Варіативний модуль «Професійно-прикладна фізична культура» (ППФК) спрямовано на підтримку та розвиток основних професійно-прикладних фізичних та психологічних якостей, формування прикладних умінь та рухових навичок, підвищення функціональної стійкості організму учнів/учениць до умов обраної професійної діяльності майбутніх фахівців.

Варіативний модуль «Професійно-прикладна фізична культура» (ППФК) складається з таких розділів: теоретична підготовка, засоби ППФП, професійно-прикладні види спорту та перелік обладнання для вивчення ППФК. У розділі «Теоретична підготовка» представлені теоретичні відомості загальної трудової діяльності людини та особливості професійної діяльності фахівця на прикладі медиків, педагогів, військовослужбовців, економістів.

У розділі «Засоби ППФП» визначено комплекси вправ для формування основних професійно важливих психофізичних якостей, прикладних умінь і навичок.

У розділі «Професійно-прикладні види спорту» представлені засоби з різних видів

спорту для вдосконалення основних професійно важливих якостей майбутніх спеціалістів народного господарства.

Для засвоєння навчального матеріалу з професійно-прикладної фізичної культури треба використовувати зміст окремого модуля програми, а також бажано застосовувати фрагменти програмного матеріалу на кожному уроці для спрямовування розвитку основних професійно важливих якостей та здібностей майбутніх фахівців.

З метою профілактики травматизму на кожному уроці слід звертати увагу на правила безпеки під час занять ППФК.

1 рік навчання (9 клас)

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
Теоретична підготовка	
<p>Знаннєвий компонент Учень, учениця: характеризує: професійно-прикладну фізичну культуру та історію її розвитку; раціональний режим праці і відпочинку; засоби фізичної культури і спорту в рекреаційних цілях і активного відпочинку у відновленні працездатності; особливості трудової діяльності та основних професійно-важливих якостей фахівця на прикладі медичної сестри, санітарного лікаря, учителя, радіотехніка; особливості патріотичного виховання школярів; різні методики загартовування; обґрунтовано підбирає вправи і види спорту, що тренують функціональний стан організму в різні періоди року; Діяльнісний компонент складає комплекс виробничої гімнастики, фізкультурної хвилинки, фізкультурної паузи; Ціннісний компонент дотримується правил безпеки під час занять професійно-прикладною фізичною культурою</p>	<p>Поняття про професійно-прикладну фізичну культуру. Історія розвитку професійно-прикладної фізичної культури. Раціональний режим праці і відпочинку. Вплив фізичних навантажень на організм людини. Активний відпочинок у відновленні працездатності. Особливості трудової діяльності та основних професійно-важливих якостей фахівця на прикладі медичної сестри, санітарного лікаря, учителя, радіотехніка. Патріотичне виховання школярів у процесі професійно-прикладної фізичної підготовки. Правила загартовування. Правила безпеки під час занять професійно-прикладною фізичною культурою</p>
Засоби професійно-прикладної фізичної підготовки	
<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: старти з різних положень на 10–15 м по сигналу; ходьбу (по можливості, до 5–6 км в день), ходьбу на лижах по рівній і пересіченій місцевості, тривалий біг, їзду на велосипеді, різні способи плавання, техніку порятунку на воді; загальнорозвивальні вправи з подоланням особистої ваги і опором партнера; вправи з набивними м'ячами: кидки лівою, правою, двома від грудей, із-за спини (стоячи спиною вперед), гантелями, гумовими амортизаторами, експандерами, гімнастичними лавами; вправи статичної витривалості м'язів у професійних позах;</p>	<p>Вправи для розвитку та формування основних професійно важливих якостей: <i>медичної сестри та санітарного лікаря</i> (загальної витривалості, швидкості дій та мислення, сили плечового поясу, координації рухів, спритності, концентрації уваги і стійкості, урівноваженості, удосконалення механізмів терморегуляції, вміння розслаблювати м'язи та ін.); <i>вчителя початкових класів</i> (загальної витривалості, сили,</p>

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<p>силові вправи на гімнастичних приладах, веслувальних та інших тренажерах, утримання вису на зігнутих руках, утримання ніг під різним кутом, згинання й розгинання рук в упорі лежачи на пальцях (хлопці), в упорі від стінки (дівчата); присідання; присідання з вистрибуванням;</p> <p>різноманітні стрибки, стрибки в довжину з місця поштовхом з однієї і двох ніг на задану відстань, зі скакалкою: на двох ногах; із поворотом стопи вправо-вліво; згинаючи коліна вправо й ліво; «ноги разом, ноги нарізно»; поперемінно спереду права, ліва нога; на двох ногах, руки навхрест спереду; ноги навхрест (поперемінно); із подвійним обертом скакалки; із переміщенням; з обертами скакалки назад; із поворотом на 180° та 360°; що рухається по колу з ловінням й передачею м'яча партнеру; стрибки через бар'єри, вниз, у воду, на сходах зі зміною положення ніг; «пістолет» з опорою і без, стійку на лопатках, на голові (хлопці), на руках біля стінки (хлопці); вправи на диску «Здоров'я»; перетягування канату;</p> <p>просторове орієнтування рук; здійснення тонких м'язових зусиль (кидки набивних м'ячів різних за вагою), максимальної кількості елементарних рухів рук за 10 с; стискання тенісного м'яча (з максимальним зусиллям, в половину сили, у чверть сили); метання м'яча в ціль і на певну відстань; підкидання тенісного м'яча однією рукою із-за спини й ловіння другою спереду, жонгливання двома й більше тенісними м'ячами; знаходження шахових фігур за допомогою пальців без зорового контролю;</p> <p>балансування гімнастичної палиці на пальцях із переводом її із пальця на палець, вертіння м'ячів на підлозі в ліву і праву сторони; кидок обруча вперед із наступним котінням його до себе; обертання обруча на лівій або правій руці та за рахунок фаланг пальців;</p> <p>різноманітні рухливі ігри, естафети і конкурси на рівні фізичного стомлення та нервового напруження, що потребують урівноваженості, уваги, мислення, пам'яті, емоційної стійкості і вольових якостей;</p> <p>масаж і самомасаж; вправи для очей;</p> <p>Діяльнісний компонент застосовує методи загартування, терморегуляції (сауну), аутогенного тренування</p>	<p>спритності, швидкості, статичної витривалості м'язів професійних поз, швидкості складної реакції, стійкості до гіпокінезії; урівноваженості і рухливості нервових процесів, уваги, мислення, пам'яті, емоційної стійкості і вольових якостей та ін.); <i>радіотехніка</i> (статичної витривалості, координації рухів, чутливості пальців рук, хорошого зору, уваги, пам'яті, системного мислення та ін.).</p>
Професійно-прикладні види спорту та їх елементи	
<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця:</p>	

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<p>виконує: спеціально розвивальні <i>гімнастичні та акробатичні</i> вправи (піднімання: тулуба в сід з положення лежачи; зігнутих або прямих ніг до кута 90°, 180° з вису на гімнастичній стінці; ніг до кута 45° лежачи на спині з опорою на передпліччя – схрещування ніг; тулуба лежачи на животі, руки за головою; утримання: вису на напівзігнутих руках, кута на паралельних брусах, вису на напівзігнутих руках, з опором партнера;</p> <p>опорні стрибки через козла, коня впоперек та в довжину, вправи з рівноваги, на паралельних брусах та перекладині, кільцях, лазіння по канату, пересування по гімнастичній колоді, вправи ритмічної гімнастики, степ-аеробіки);</p> <p>застосовує: спеціально розвивальні <i>легкоатлетичні</i> бігові вправи – біг 30, 60 м, 200–600 м, рівномірний біг до 1000 м (дівчата), 1500 м (хлопці); біг зі зміною напрямку руху, стрибки з місця і розбігу у довжину та висоту, метання малого м'яча з розбігу та кидання набивних м'ячів з різних вихідних положень;</p> <p>здійснює: стійки <i>баскетболіста</i>; способи пересувань, зупинки, прискорення на 5–20 м з різних вихідних положень по звуковим і зоровим сигналам; серійні стрибки поштовхом однієї та двох ніг із діставанням високих предметів; вистрибування з присіду, стрибки «в глибину» з наступним вистрибуванням угору; вправи для розвитку сили м'язів тулуба, плечового пояса та кистей рук; жонгливання м'ячем, асинхронне ведення м'яча без зорового контролю; передачі м'яча різними способами на певну відстань з опором захисника; кидки однією рукою зверху в стрибку із середньої і далекої дистанцій в русі з опором захисника; кидки м'яча в кільце з різної відстані з місця, після ведення, в стрибку;</p> <p>виконує: стійки і пересування <i>волейболіста</i>; серійні стрибки поштовхом двох ніг з місця і розбігу із діставанням високих предметів; вистрибування з присіду; прийоми і передачі м'яча двома руками знизу і зверху в парах через сітку; верхню та нижню прямі подачі; вистрибування біля сітки з метою виконання нападного удару і блокування; роботу в парах.</p> <p>здійснює: різні пересування <i>футболіста</i> на швидкість руху, поєднуючи з відволікаючими діями і вивченими способами зупинок, ведень, обведень, відбирань, жонгливань та ударів м'яча (ногою, головою) на точність і дальність, в умовах активного опору захисника та в навчальних іграх із</p>	<p>Вправи з: <i>гімнастики та акробатики, легкої атлетики, баскетболу, волейболу, футболу, гандболу, лижного спорту, настільного тенісу, бадмінтону</i> для розвитку та формування основних професійно-важливих якостей, умінь і навичок медичної сестри, санітарного лікаря, учителя, радіотехніка</p>

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<p>збільшенням або зменшенням розмірів ігрового майданчика, збільшенням або зменшенням кількості гравців, тривалості гри;</p> <p>виконує: пересування <i>гандболіста</i>; ведення, ловіння та передачу м'яча з максимальною швидкістю пересувань; кидки м'яча зігнутою рукою з опорного положення, в стрибку та з активним опором суперника в навчальних іграх;</p> <p>здійснює: усі види <i>лижних ходів</i> по рівній і пересіченій місцевості; підйоми в гору ялиночкою і драбинкою; спуски в низькій і основній стійках; повороти в русі переступанням; гальмування упором і плугом;</p> <p>виконує: утримання та набивання м'яча для <i>настільного тенісу</i> на ракетці; набивання м'яча для настільного тенісу ребром ракетки; комбінації серій захисних та атакуючих прийомів з настільного тенісу, гру атакуючого проти захисника, атакуючого проти атакуючого, захисника проти захисника, прийоми подач з нижнім, верхнім та змішаним обертом м'яча.</p>	

Орієнтовні навчальні нормативи

Рік вивчення	Навчальні нормативи		Рівень компетентності			
			низький	середній	достатній	Високий
1 рік вивчення	«Естафетний» тест (швидкість реакції, см)	Хл.	19,0	18,0	17,3	16,3
		Дівч.	19,5	18,5	17,5	16,5
	Тест Копилова (координованість рук, с)	Хл.	12,0	11,0	10,3	9,3
		Дівч.	12,5	11,5	10,5	9,5

Примітки:

Швидкість рухової реакції визначається за допомогою «естафетного» тесту (хват падаючої гімнастичної палиці). Зміст цього тесту такий: учень/учениця набуває вихідного положення – ноги нарізно, руки зігнуті в ліктях і притиснуті до тулуба, пальці однієї руки стиснуті у кулак і вертикально утримують градуйовану в сантиметрах палицю діаметром 3–5 см і завдовжки 70–80 см. За сигналом учень/учениця швидко розтискає кисть і також швидко тією ж рукою захоплює палицю. Менша різниця (см) між двома хватами свідчить про кращу рухову реакцію. Тест повторюється 2–3 рази. Враховуються середні значення показника.

Координованість рук визначається за допомогою тесту Копилова (1987) «Десять вісімок».

Обладнання. Тенісний м'яч, секундомір.

Проведення тесту. Учень/учениця набуває вихідного положення – нахил тулуба вперед, м'яч тримає в одній руці. За командою «Можна!» максимально швидко виконує м'ячем уявну вісімку між ногами на рівні колін. При цьому м'яч передається з руки в руку.

Результат. Час виконання десяти «вісімок», реєструється з точністю до 0,1 с.

Загальні вказівки та зауваження.

1. За довільної амплітуди рук учень/учениця не повинен/не повинна відривати ступні від підлоги.
2. Попередньо для ознайомлення з тестом учень/учениця робить 4–5 повних «вісімок».
3. Надається одна залікова спроба.
4. Якщо м'яч випущено з рук, спроба повторюється.

**Обладнання, потрібне для вивчення модуля
«Професійно-прикладна фізична культура»**

(За наявності одного стадіону з біговою доріжкою; спортивного залу із розмітками для гри в баскетбол, волейбол, гандбол; гімнастичного залу та басейну; смуги перешкод)

№ пор.	Обладнання	Кількість, шт.
1	Гімнастичний мат	2
2	Гімнастична лава	2
3	Перекладина	1
4	Скакалка	15
5	Гімнастична палиця	15
6	Гімнастичні кільця	2
7	Гімнастичний кінь	1
8	Гімнастичний козел	1
9	Гімнастичний канат	1
10	Еспандер	10
11	Сітка для баскетбольних кілець	2
12	Сітка для футбольних воріт	2
13	Сітка для гандбольних воріт	2
14	Сітка для настільного тенісу	4
15	М'яч футбольний	15
16	М'яч, баскетбольний	15
17	М'яч волейбольний	15
18	М'яч гандбольний	15
19	М'яч набивний	10
20	М'яч для настільного тенісу	50
21	Стояк волейбольний	4
22	Ворота футбольні	2
23	Ворота гандбольні	2
24	Фішка	15
25	Секундомір	1
26	Свисток	1
27	Тенісний стіл	4
28	Ракетка для настільного тенісу	8
29	Лижі	30 пар
30	Лижні палиці	30 пар
31	Шахи	15 комплектів

Автори: **О.М. Єгорова; В.А. Козьменко; В.Д. Ярова; О.О. Цибко; Квасниця О. М.**

Варіативний модуль РЕГБІ (РЕГБІ-5)

Пояснювальна записка

Матеріал варіативного модуля «Регбі» спрямований на вдосконалення фізичних, морально-вольових, психологічних якостей, вирішення виховних, освітніх та оздоровчих завдань уроку фізичної культури. Основний зміст модуля відповідає головним завданням програми, формуючи через навчання регбі та його елементів стійкого інтересу учнів/учениць до занять фізичною культурою, спортом, до здорового способу життя.

Основна мета: зміцнення здоров'я, розвиток фізичних, психічних якостей та рухових здібностей учнів/учениць, підвищення рівня фізичної підготовленості, формування знань, умінь і навичок здорового способу життя, дотримання особистої гігієни, запобігання травматизму, формування навичок використання елементів регбі для самостійних занять та розвитку організму. Регбі має важливе прикладне значення. Завдяки комплексу фізичних і психологічних якостей, що розвиває регбі, гра може використовуватись в інших видах спорту та модулях шкільної програми. В грі особливе значення приділяється біговій підготовці, ігровому мисленню, вмінню миттєво орієнтуватися в ситуації за мінімальний проміжок часу. Граючи, можливо «непомітно» навчитися гарно, правильно й швидко бігати та отримати атлетичний гарт. Регбі є відмінним засобом вдосконалення основних професійно важливих якостей майбутніх фахівців. Вирішуючи освітні, оздоровчі та виховні завдання, регбі на відміну від багатьох інших засобів формує із учнів/учениць загартованих, вольових і сильних людей. Враховуючи вікові, анатомо-фізіологічні, статеві особливості учнів/учениць в умовах закладів загальної середньої освіти доцільно проводити заняття з регбі за спрощеними правилами, де відсутні елементи силової контактної боротьби. Це гра в тег-регбі та тач-регбі. Брати участь у них можуть разом хлопці та дівчата. Проводити гру можна на ігровому майданчику, у спортивній залі, на футбольному полі. Орієнтовні розміри майданчика залежать від кількості гравців у команді. Якщо в команді 4-5 гравців, то достатньо майданчика довжиною 25-30 метрів і шириною 12-15 метрів. При збільшенні кількості гравців до 6-7, потім 8-9 та 10-11 кожного разу збільшуються розміри майданчика: по довжині на 5 метрів, по ширині на 3-4 метри. Тривалість гри в тег-регбі, тач-регбі: два тайми від 5 до 10 хвилин із п'ятихвилинною перервою між ними (в залежності від віку учнів/учениць).

Варіативний модуль «Регбі» складається зі змісту навчального матеріалу, очікуваних результатів навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць, орієнтовних навчальних нормативів та переліку необхідного обладнання.

Розділ «Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць» зорієнтований на якісне засвоєння знань, умінь, навичок поданого матеріалу.

До розділу «Зміст навчального матеріалу» внесені теоретичні відомості, спеціальна фізична, техніко-тактична підготовка. Під час навчання прийомів гри з регбі необхідно на кожному уроці використовувати вправи загальної та спеціальної фізичної підготовки, застосовуючи змагально-ігровий метод.

2 рік вивчення

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<p>Знаннєвий компонент Учень, учениця: характеризує історію розвитку регбі, дає коротку характеристику різновидів гри в регбі; називає основні елементи техніки та правила гри; пояснює та наводить приклади негативного впливу шкідливих звичок на здоров'я учнів та досягнення у спорті; Ціннісний компонент дотримується правил безпеки під час занять регбі, правил гри.</p>	<p>Історія розвитку регбі, різновиди гри: «регбі - 7», «регбі - 13», «регбі - 15», «тач - регбі», «тег – регбі». Основні правила гри в регбі. Шкідливі звички та їх вплив на здоров'я, досягнення у спорті.</p> <p>Правила безпеки під час занять регбі.</p>
Спеціальна фізична підготовка	
<p>Діяльнісний компонент виконує: «човниковий біг» 4 х 9м та прискорення із різних стартових положень 5, 10, 15, 20м по зоровому та слуховому сигналах; швидко-силові вправи з елементами бігу, стрибків, метань, єдиноборств; застосовує: естафети, рухливі ігри, спортивні ігри з елементами регбі за спрощеними правилами.</p>	<p>Спеціальні вправи для розвитку швидкості, спритності, сили, швидко-силової витривалості, рухливі ігри, естафети з регбійним м'ячем та без м'яча.</p>
Техніко-тактична підготовка	

<p>Діяльнісний компонент виконує: пересування різними способами в поєднанні із технікою володіння м'ячем; тримання м'яча на місці, в русі: під час ходьби, бігу, бігу з подоланням перешкод, із протидією захисника; перекладання м'яча із однієї руки в іншу в русі, з протидією; передачу м'яча «торпеда» (із обертанням), прийом м'яча після передачі – на місці, в русі; передачу «звичайна» на місці: вперед, вліво та вправо, назад; в русі: в двійках, в трійках, в групах (поїзд); володіє груповими діями в нападі – «віяло», в захисті – «лінія»; застосовує відбір м'яча у суперника, індивідуальні та групові дії в нападі та захисті, зупинку суперника торканням двома руками (тач) та зриванням стрічки (тег); бере участь у навчальних та рухливих іграх з регбі.</p>	<p>Різні способи пересувань; кроком, бігом із зупинкою, зміною напрямку, приставними кроками, ривки, зупинки, повороти. Тримання м'яча в двох руках перед собою, перекладання м'яча із однієї руки в іншу руку. Передачі «звичайна», «торпеда» (із підкруткою) та прийом м'яча: на місці, в русі; відбір м'яча у суперника: лежачи, сидячи, стоячи.</p> <p>Взаємодія 2-х і більше гравців в нападі; передачі в русі «віялом» групові дії в захисті: захист «лінією».</p> <p>Навчальна гра регбі: доторкання двома руками суперника, який володіє м'ячем (тач-регбі), зривання стрічки (тег-регбі).</p>
--	--

3 рік вивчення

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<p>Учень, учениця: Знаннєвий компонент характеризує: місце українського регбі на сучасному етапі розвитку європейського спорту; називає правила гри, правила контролю та самоконтролю під час занять регбі; Ціннісний компонент дотримується правил гри та безпеки під час занять регбі.</p>	<p>Українське регбі на сучасному етапі розвитку європейського спорту. Правила гри в регбі. Правила контролю та самоконтролю під час занять регбі. Профілактика травматизму під час занять регбі.</p>
Спеціальна фізична підготовка	

<p>Діяльнісний компонент володіє технікою виконання спеціальних вправ для розвитку рухових якостей; виконує: передачу «звичайну» стоячи та в русі під час естафет та навчальних ігор з елементами регбі, човниковий біг 4x10 м, прискорення зі зміною напрямку бігу на 5, 10, 15, 20, 25 м.</p>	<p>Спеціальні вправи, рухливі ігри, естафети з регбійним м'ячем та без м'яча; спортивні ігри за спрощеними правилами із елементами регбі для розвитку спритності, швидкості, швидкісно-силових якостей, сили, витривалості.</p>
--	---

Техніко-тактична підготовка

<p>Діяльнісний компонент виконує: пересування різними способами, «човниковий» біг 4x10м, прискорення з місця на 5, 10, 15, 20, 25, 30 м зі зміною напрямку бігу без м'яча, правильне тримання м'яча під час виконання бігу, оббігання перешкод, під час протидії суперника, перекидання м'яча із однієї руки в іншу на місці, в русі; володіє: передачею «звичайна» та «торпеда» на місці, в русі в парах, трійках, групах по 4, 5, 6, 7 гравців, прийомами, що відволікають увагу суперника; перекидання м'яча із рук в руки двома руками; застосовує: переміщення та передачі під час взаємодії 2х та більше гравців в нападі-«віяло» та захисті-захист лінією, набігання лінією; здійснює: узгоджені дії в нападі та захисті, зупинку суперника з м'ячем торканням двома руками (тач), зриванням стрічки (тег).</p>	<p>Пересування різними способами та їх поєднання, обманні рухи: «степ-крок» (з відхиленнями вліво-вправо), фінт на передачу. Тримання м'яча двома руками перед собою в русі, під час бігу по прямій; під час бігу з оббіганням перешкод, з протидією. Перекидання м'яча з однієї руки в іншу в русі: кроком, бігом, з протидією; передачі м'яча на місці та в русі; «звичайна», «торпеда» (з обертаннями). Прийом м'яча на місці, в русі; перекидання м'яча із рук в руки двома руками (вперед, вліво, вправо, назад), стоячи, в русі, рухаючись назустріч один одному, з правого боку, з лівого боку, з-за спини. Групові дії в нападі та захисті, передачі в русі з просуванням вперед «віялом» в трійках та п'ятірках; захист «лінією», набігання «лінією». Навчальні ігри за правилами та ч - регбі, тег- регбі.</p>
---	---

4 рік вивчення

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<p>Учень, учениця: Знансвий компонент характеризує: регбі як вид спорту в сучасному Олімпійському русі, особливості фізичної підготовки регбістів з урахуванням віку та статі; розкриває значення спеціальної фізичної підготовки регбіста; знає: правила організації змагань, правила гри; Ціннісний компонент дотримується правил гри та безпеки під час занять регбі.</p>	<p>Регбі в сучасному олімпійському русі. Особливості фізичної підготовки регбістів із урахуванням віку та статі учнів. Значення спеціальної фізичної підготовки регбістів. Правила змагань, суддівство регбі.</p>

Спеціальна фізична підготовка

<p>Діяльнісний компонент володіє технікою виконання спеціальних та загальнорозвивальних вправ; виконує: передачу «звичайну» на місці та в русі під час естафет, рухливих ігор, навчальних ігор з елементами регбі; «човниковий» біг 4x10 м; прискорення зі зміною напрямку бігу на 5, 10, 15, 20, 25, 30 м.</p>	<p>Спеціальні фізичні вправи для розвитку рухових якостей, рухливі ігри та естафети з регбійним м'ячем та без м'яча. Спортивні ігри за спрощеними правилами з елементами регбі.</p>
--	--

Техніко-тактична підготовка

<p>Діяльнісний компонент виконує: пересування різними способами з м'ячем, без м'яча, тримання м'яча в 2-х руках перед собою, перекладання м'яча із однієї руки в іншу в русі, із протидією; володіє: передачею «звичайною» на місці, в русі, із супротивом; в двійках, в трійках передачею «торпеда» (із обертанням) в двійках, трійках, перекладанням із рук в руки двома, прийомом м'яча; здійснює: удари по м'ячу ногою, ловить м'яч після удару ногою; застосовує: в навчальних та двосторонніх іграх «хрест» та відволікаючі дії в нападі, взаємодію гравців в нападі «віялом»; захист «лінією», набігання «лінією», зупинка суперника, який володіє м'ячем, торканням двома руками (тач), зриванням стрічки (тег); бере участь: у навчальній та двосторонній грі із зупинкою торканням двома руками суперника, який володіє м'ячем (тач), зриванням стрічки (тег).</p>	<p>Пересування гравців: поєднання ходьби, бігу із зупинками, поворотами, прискореннями, стрибками, приставними кроками. Відволікаючі дії: «степ-крок» з відхиленням вліво-вправо, фінт на передачу. Тримання м'яча в двох руках перед собою, перекладання м'яча з однієї руки в іншу, із рук в руки двома руками; передачі м'яча: «звичайна», «торпеда» (з обертанням) на місці, в русі: «потяг», «віяло». Прийом м'яча після передачі - на місці та в русі. Удар по м'ячу ногою з рук; по м'ячу що котиться, коротка «свічка», довга «свічка»; ловіння та прийом м'яча після удару ногою на місці, в русі, відбір м'яча лежачи, сидячи, стоячи в парах. Перехресний вихід – «хрест», взаємодія гравців у нападі: рух гравців «віялом», «хрест», взаємодія в захисті: захист «лінією», набігання «лінією». Навчальна та двостороння гра.</p>
---	--

5 рік вивчення

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
Теоретичні відомості	
<p>Учень, учениця: Знансвий компонент характеризує: регбі як засіб виховання морально-вольових якостей, психологічної стійкості, вдосконалення фізичних якостей, особливості техніки і тактики гри; називає: основні поняття та правила гри, склад та обов'язки суддівської бригади, називає та пояснює правила надання домедичної допомоги в разі травмування; Ціннісний компонент дотримується правил безпеки, та самоконтролю за фізичним навантаженням.</p>	<p>Роль регбі у вихованні морально-вольових якостей особистості. Техніко-тактична підготовка регбістів. Регбі, як засіб фізичного виховання, вдосконалення фізичних якостей. Основні правила гри. Суддівство змагань, матеріально-технічне забезпечення тренувань та змагань. Прийоми самоконтролю за фізичним навантаженням. Правила надання домедичної допомоги</p>

	в разі травмування.
Спеціальна фізична підготовка	
<p>Діяльнісний компонент виконує: човниковий біг 4 x10м, 4x15м, 4x20м, біг на відрізках 10,15,20,30,60м, стрибкові вправи, бігові вправи, силові вправи із предметами та протидією партнера; володіє технікою виконання передач м'ячем в естафетах, рухливих іграх, спортивних іграх з елементами регбі.</p>	<p>Спеціальні вправи, рухливі ігри, естафети із регбійним м'ячем та без м'яча, спортивні ігри за спрощеними правилами із елементами регбі для розвитку швидкісно-силових якостей, спритності, витривалості.</p>
Техніко-тактична підготовка	
<p>Діяльнісний компонент виконує: різні способи пересувань в поєднанні з технічними прийомами у нападі та захисті, передачі м'яча на точність, з протидією суперника; здійснює: удари по м'ячу ногою, ловить м'яч після удару ногою; застосовує: в навчальних та двосторонніх іграх «хрест», «подвійний хрест» та відволікаючі дії в нападі, взаємодію гравців в нападі «віялом», комбінацію «сходинка», «прокидання», захист «лінією» з переміщенням лінії вліво та вправо; з набіганням та зонним захистом, вміє: зупиняти суперника, який володіє м'ячем, торканням двома руками (тач), або зриванням стрічки (тег), виконує обігравання суперників 1x1, 2x1,2x2 в ігровому коридорі шириною 10-15 метрів.</p>	<p>Пересування різними способами: кроком, приставним кроком, прискорення зі зміною напрямку руху, зупинки, передачі м'яча на місці та в русі; прийом м'яча після передачі: на місці та в русі. Удар по м'ячу ногою з рук; по м'ячу що котиться, коротка «свічка», довга «свічка». Ловіння та прийом м'яча після удару ногою на місці, в русі. Відбір м'яча лежачи, сидячи, стоячи в парах. Індивідуальні та колективні дії в захисті та нападі, взаємодія в групах. Відволікаючі дії, ігрова вправа 1x1, 2x1, 2x2. Навчальна та двостороння гра із торканням двома руками суперника, який володіє м'ячем (тач), зриванням стрічки (тег).</p>

Орієнтовні навчальні нормативи

Рік вивчення	Навчальні нормативи	Рівень навчальних досягнень			
		Початковий	середній	достатній	високий
2 рік вивчення	10 передач (5 передач з лівого та 5 передач з правого боку) стоячи на місці на відстані 5 метрів способом «звичайна»:хлопці Дівчата	жодної правильної передачі	4 2	6 4	8 6
	Перекладання м'яча із однієї руки в іншу із оббіганням перешкод (фішок) хлопці дівчата	жодного правильного разу	2 1	3 2	4 3

	«Човниковий біг» 4х9м із занесенням спроби за лінію (4 м'ячі) – м'яч в обох руках перед собою (хлопці, дівчата)	жодної правильно виконаної спроби	1спроба	2спроби	3спроби
	Передача м'яча на дальність способом «торпеда» (з обертанням) – 5 передач (хлопці, дівчата)	жодної правильної передачі	1	2	3
	12 передач (6 передач з лівого та 6 передач з правого боку) способом «звичайна» в трійках з просуванням вперед «віялом» хлопці дівчата	жодної правильної передачі	3 2	4 3	5 4
3 рік вивчення	Передача «Звичайна» в парах на відстані 6 метрів. 10 передач (5 передач з лівого та 5 передач з правого боку) хлопці дівчата	жодної правильної передачі	4 3	6 5	8 7
	12 передач (6 передач з лівого та 6 передач з правого боку) в русі, в парах із забіганням вперед, зупинкою, поворотом (потяг) способом «звичайна» передача хлопці дівчата	жодної правильної передачі	4 3	6 6	10 9
	12 передач (6 передач з лівого та 6 передач з правого боку) способом «звичайна» в трійках з просуванням вперед «віялом» хлопці дівчата	жодної правильної передачі	3 2	4 3	5 4
	Передача м'яча на дальність способом «торпеда» - 5 передач хлопці дівчата	7 м 4 м	9 м 6 м	13 м 8 м	17 м 12 м

	Човниковий біг 4x9 м з м'ячем в двох руках перед собою із занесенням спроби за лінію (хлопці, дівчата)	1 правильно виконана спроба	2	3	4
4 рік вивчення	Передача «звичайна» в парах на відстань 7м (10 передач) хлопці дівчата	жодної правильної передачі	4 4	7 6	9 8
	12 передач (6 передач з лівого та 6 передач з правого боку) в русі, в парах, із забіганням вперед, зупинкою, поворотом (поїзд) способом «звичайна» передача: хлопці дівчата	жодної правильної передачі	6 4	7 7	10 9
	12 передач (6 передач з лівого та 6 передач з правого боку) способом «звичайна» в трійках, із просуванням вперед «віялом» хлопці дівчата	жодної правильної передачі	3 3	5 4	6 5
	Передача м'яча на дальність способом «торпеда» - 5 передач хлопці дівчата	8м 5м	10м 8м	15м 10м	20м 13м
	«Човниковий біг» 4x10 м із занесенням спроби за лінію (4 м'ячі) – м'яч в двох руках перед собою: хлопці і дівчата	1 правильно виконана спроба	2 спроби	3 спроби	4спроби
	Передача «торпеда» на точність за 30 секунд на відстань 15м (5 мячів) (хлопці, дівчата)	жодної правильної передачі	1-2	3- 4	5
5 рік вивчення	Удар ногою на точність в квадрат 5x5м за 30 сек (5м'ячів) : хлопці дівчата	жодного точного удару	3 2	4 3	5 4

	Човниковий біг 4х9 м (4 м'ячі) тримаючи м'яч в двох руках перед собою із занесенням спроби за лінію хлопці Дівчата	11,2-11,4 12,0-11,9	11,1-10,9 11,8-11,6	10,8-10,4 11,5-11,0	10,3-10,0 10,9-10,7
	6 передач (3 передачі з лівого та 3 передачі з правого боку) способом «звичайна» в трійках з просуванням вперед «віялом»: хлопці Дівчата	жодної правильної передачі	3 2	4-5 3-4	6 5-6

Обладнання, необхідне для вивчення модуля «Регбі»

№п/п	Обладнання	Кількість
1	Спортивний зал, футбольне поле або спортивний майданчик з ґрунтовим чи трав'яним покриттям	По 1 шт.
2	М'ячі регбійні	15шт
3	Фішки	30шт.
4	Манішки	2х10 шт.
5	Насос	1шт.
6	Секундомір	1шт.
7	Свисток	1 шт.
8	Ворота для регбі	1-2 пари

Автори: А. А. Ребрина, Г. А. Коломоєць, В. В. Деревянко

Варіативний модуль РУХЛИВІ ІГРИ

3 роки навчання

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПІСКА

Метою програми є формування стійкої мотивації до захисту власного життя і здоров'я, фізичного розвитку, фізичної та професійно-прикладної підготовленості засобами рухливих ігор тощо. Вивчення матеріалу сприяє формуванню готовності до високопродуктивної праці та захисту Вітчизни.

Навчальні заняття проводяться у формі теоретичних та практичних занять і самостійної роботи.

Варіативний модуль «Рухливі ігри» 3 роки навчання складається із пояснювальної записки, змісту навчального матеріалу, очікуваних результатів навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць, орієнтовних навчальних нормативів і переліку обладнання, необхідного для засвоєння модуля.

Знанневий, ціннісний та діяльнісний компоненти характеризують очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць. Знанневий компонент: класифікація рухливих ігор та їх місце в системі фізичного виховання; обґрунтування і психофізіологічні особливості ігрової діяльності; зміст, дидактичні і методичні принципи організації та проведення рухливих ігор для дітей різного віку і стану здоров'я.

Діяльнісний компонент: використання рухливих ігор для вирішення загальноосвітніх, виховних і оздоровчих завдань; самостійне проведення рухливих ігор за різною спрямованістю; керування процесом гри, виправлення помилок й знаходження способів їх запобігання і усунення; оцінювання ефективності використання рухливих ігор.

Ціннісний компонент визначає свідоме ставлення до власного здоров'я та здоров'я інших; дотримання правил безпеки на уроках і позаурочних заняттях.

До розділу «Зміст навчального матеріалу» внесено теоретичні відомості, загальну фізичну підготовку, спеціальну підготовку та професійно-прикладну фізичну культуру, рухливі ігри з елементами спортивних та інших ігор.

Завданням модуля є вивчення теоретичних відомостей, зокрема: суть та класифікація рухливих ігор; історія виникнення і розвиток рухливих ігор; організація та методика проведення рухливих ігор; характеристика рухливих ігор за віковими та анатомо-фізіологічними особливостями; вплив рухливих ігор на процес виховання фізичних якостей; вплив рухливих ігор на стан здоров'я дітей, та усунення дефектів у стані здоров'я за допомогою рухливих ігор; значення рухливих ігор для виховання професійно-прикладної фізичної культури школяра.

Теоретичні відомості подаються в межах теоретичних занять та під час виконання практичних завдань.

Кожний урок обов'язково включає в себе:

- загальну фізичну підготовку;
- спеціальну підготовку та професійно-прикладну фізичну культуру;
- теоретичні відомості та знайомство з рухливими іграми;
- рухливі ігри з елементами спортивних та інших ігор, естафети і спортивні змагання.

Основним завданням модуля є формування в учнів почуття патріотизму, волі до перемоги, сміливості, наполегливості, організованості та дисципліни.

Під час ігор школярі розвиваються фізично і духовно. Участь в іграх виявляє прагнення дітей до збереження духовності та культури власного народу, готовність молодих людей стати конкурентоздатними фахівцями та справжніми патріотами-захисниками України.

Перевагою варіативного модуля є широкий арсенал різноманітних ігор прикладного та спортивного спрямування, які входять до системи виховання, що сприяє всебічному гармонійному розвитку учнів, підвищенню рівня їхнього патріотизму, фізичної та професійно-прикладної підготовленості, зацікавленості до уроків фізичної культури.

Також варіативний модуль не потребує спеціального обладнання та інвентарю, що набуває особливої значимості в умовах соціально-економічної кризи, яка виникла в нашій країні.

З метою профілактики травматизму на уроці слід дотримуватися правил безпечної поведінки.

Для оцінювання розвитку фізичних якостей використовують орієнтовні навчальні нормативи. Під час оцінювання кожна дитина виконує такі випробування окремо або в команді. При цьому в парі може бути вчитель або учень, який володіє цими навичками на високому рівні.

Під час навчання можна використовувати різноманітні рухливі ігри та естафети, вправи ігрового характеру тощо.

1 рік вивчення

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<i>Теоретичні відомості</i>	

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<p>Знаннєвий компонент Учень, учениця: характеризує історію розвитку рухливих ігор в Україні та регіонах; відродження Олімпійських ігор; Всесвітні ігри. називає: класифікацію рухливих ігор. Ціннісний компонент свідомо ставиться до власного здоров'я та здоров'я інших; дотримується правил безпеки на уроках і під час позаурочних занять.</p>	<p>Олімпійські ігри у Стародавній Греції. Відродження Олімпійських ігор сучасності. Всесвітні ігри. Рухливі ігри у системі фізичного виховання та історичні аспекти їх розвитку. Класифікація рухливих ігор. Правила безпеки на уроках та позаурочних заняттях.</p>
Загальна фізична підготовка	
<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: стрйові та загальнорозвивальні вправи для розвитку основних рухових якостей; комплекси вправ на координацію, швидкість, спритність, гнучкість, силу і витривалість</p>	<p>Стройові та загальнорозвивальні вправи. Розвиток основних рухових якостей.</p>
Спеціальна підготовка та прикладна фізична культура	
<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: стрибкові вправи; спеціальні вправи для розвитку гнучкості верхнього плечового пояса, сили верхніх та нижніх кінцівок, черевного преса, спини; вправи на розтягування; вправи для розвитку швидкості, спритності; вправи та їх елементи на розвиток прикладних фізичних якостей та особистісних властивостей; визначає: рівень розвитку основних, спеціальних (прикладних) фізичних якостей та професійно-важливих якостей ігропедагога; особливості трудової діяльності ігропедагога; бере участь: у заходах з прикладних національних видів спорту в системі фізичного виховання дітей та молоді («Хортинг», український рукопашний бій «Спас», «Бойовий гопак», українська «Боротьба на поясах» тощо).</p>	<p>Розвиток спеціальних фізичних якостей. Визначення рівня розвитку основних та спеціальних фізичних якостей. Фізичні вправи для розвитку прикладних фізичних якостей. Стрибкові вправи, спеціальні вправи для розвитку гнучкості верхнього плечового пояса, сили верхніх та нижніх кінцівок, черевного преса, спини; вправи на розтягування; вправи для розвитку швидкості, спритності. Розвиток прикладних фізичних якостей та особистісних властивостей засобами рухливих ігор. Виховання професійно-прикладної фізичної культури школяра. Особливості професійної діяльності фахівця-ігропедагога. Елементи прикладних видів спорту в системі рухливих ігор дітей та молоді («Хортинг», «Спас», «Бойовий гопак», «Боротьба на поясах» тощо).</p>
Рухливі ігри з елементами спортивних та інших ігор	
Діяльнісний компонент	Організація та проведення рухливих

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<p>Учень, учениця: знає і розуміє організацію і проведення рухливих ігор, естафет, розваг; називає основні рухливі ігри; характеризує рухливі ігри патріотичного та прикладного спрямування; Всеукраїнські ігри патріотичного спрямування; володіє навичками командної гри, в якій учні безпосередньо змагаються за правилами рухливих ігор; виконує етапи та види рухливих ігор; приймає участь у рухливих та народних іграх, естафетах, козацьких забавах, спортивних змаганнях за спрощеними правилами; застосовує загальну та прикладну фізичну підготовленість у рухливих іграх з елементами спортивних та інших ігор, естафетах, козацьких забавах, змаганнях.</p>	<p>ігор, естафет, розваг. Рухливі ігри – як вагомий засіб фізичного виховання дітей та молоді України. Положення про Всеукраїнські ігри патріотичного спрямування. Вивчення основних видів рухливих ігор, які мають різні педагогічні завдання і руховий зміст «Боротьба в квадратах», «Вільне місце», «Мисливці і качки» та ін. Організація та проведення сюжетно-рольових ігор «Зайчик», «У ведмедя у бору». Елементи рухливих та народних ігор, естафети, козацькі забави.</p>

2 рік вивчення

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<i>Теоретичні відомості</i>	

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<p>Знаннєвий компонент Учень, учениця: розкриває місце сюжетно-рольових та дидактичних ігор у виховній системі школяра; організаційні та методичні засади проведення рухливих ігор; називає основні сюжетно-рольові та дидактичні ігри для розвитку дитини; володіє знаннями про основні ігри та забави в обрядах та звичаях українського народу; застосовує: перевірку особистої гігієни, гігієнічних вимог місця проведення змагань; правила загартовування організму; правила контролю та самоконтролю під час занять.</p> <p>Ціннісний компонент дотримується правил безпеки на уроках і позаурочних заняттях; застосовує: перевірку особистої гігієни, гігієнічних вимог місця проведення змагань</p>	<p>Організація та методика проведення рухливих ігор. Теоретичні основи сюжетно-рольової гри та її розвиток в різні періоди дитинства. Дидактичні ігри для розвитку дитини. Ігри та забави в обрядах та звичаях українського народу. Рухливі ігри з елементами настільного тенісу «Сонечко», «Один проти чотирьох», «Двоє проти п'яти», «Карусель», «Потяг». Правила контролю та самоконтролю під час занять. Особиста гігієна спортсмена. Гігієнічні вимоги до місць проведення спортивних змагань. Загартовування організму. Правила безпеки на уроках і під час позаурочних занять.</p>
Загальна фізична підготовка	
<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: комплекси вправ на координацію, швидкість, спритність, гнучкість, силу і витривалість</p>	<p>Стройові та загальнорозвивальні вправи. Розвиток основних фізичних якостей.</p>
Спеціальна підготовка та прикладна фізична культура	
<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: стрибкові вправи; спеціальні вправи для розвитку гнучкості верхнього плечового пояса, сили верхніх та нижніх кінцівок, черевного преса, спини; вправи на розтягування; вправи для розвитку швидкості, спритності; вправи та їх елементи на розвиток прикладних фізичних якостей та особистісних властивостей; визначає: рівень ефективного розвитку основних, спеціальних (прикладних) фізичних якостей та професійно-важливих якостей; бере участь: у заходах з прикладних видів</p>	<p>Розвиток спеціальних фізичних якостей. Визначення рівня розвитку основних та спеціальних фізичних якостей. Виховання професійно-прикладної фізичної культури школяра. Фізичні вправи для розвитку прикладних фізичних якостей. Стрибкові вправи, спеціальні вправи для розвитку гнучкості верхнього плечового пояса, сили верхніх та нижніх кінцівок, черевного преса, спини; вправи на розтягування; вправи</p>

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<p>спорту в системі фізичного виховання дітей та молоді («Пожежно-прикладний спорт», «Рятувальне багатоборство», «Прикладні стрілецькі види спорту», «Гирьовий хортинг», «Кетлебелхолд» та інші)</p>	<p>для розвитку швидкості, спритності. Розвиток прикладних психофізичних якостей та особистісних властивостей засобами рухливих ігор. Виявлення професійно-важливих якостей ігропедагога. Прикладні види спорту в системі рухливих ігор дітей та молоді («Пожежно-прикладний спорт», «Рятувальне багатоборство», «Прикладні стрілецькі види спорту», «Гирьовий хортинг», «Кетлебелхолд» та інші).</p>
<i>Рухливі ігри з елементами спортивних та інших ігор</i>	
<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця: знає і розуміє організацію і проведення рухливих ігор, естафет, розваг; права і обов'язки учасників заходів; організацію та проведення дидактичних ігор; називає: основні аспекти Українських (національних) рухливих ігор; історичні витоки народних ігор, естафет, козацьких забав; володіє: навичками командної гри, в якій учні безпосередньо змагаються за спрощеними правилами ігор; виконує: етапи та види рухливих ігор та естафет; вміє: подавати команди та діяти в строю; розподіляти обов'язки у команді залежно від завдань; приймає участь: у рухливих та народних іграх, естафетах, козацьких забавах, спортивних змаганнях за спрощеними правилами</p>	<p>Організація та проведення Українських (національних) рухливих ігор, естафет, розваг. Історичні витоки народних ігор, естафет, козацьких забав Права і обов'язки учасників змагань. Права і обов'язки суддів. Організація та проведення дидактичних ігор «Мімічні ігри», «Вперед, назад, на місці!» Організація і проведення рухливих ігор для розвитку швидкості: «Вільне місце»; сили: «До своїх прапорців», «Перехопи м'яч»; гнучкості: «Збережи рівновагу», «Човник»; спритності: «Зірви стрічку», «Довгі лози». Рухливі ігри для дітей середнього шкільного віку. Різновиди естафет: «Зустрічна естафета з перешкодами», «Естафета з обміном», «Естафета парами», «Закрутилась голова», «Скакуни». Навчально-розважальні ігри з м'ячем за спрощеними правилами. Рухливі ігри та естафети з м'ячем «День і ніч», «Виклик», «Виклик номерів», «Ривок за м'ячем», «Виштовхни з кола», «Мисливці й качки». Елементи рухливих та народних ігор, естафети, козацькі забави.</p>

3 рік вивчення

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
--	-----------------------------

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<i>Теоретичні відомості</i>	
<p>Знаннєвий компонент Учень, учениця: характеризує значення рухливих ігор на розвиток професійно важливих фізичних якостей; ігри за віковими та анатомо-фізіологічними особливостями; розподіляє рухливі ігри за величиною психофізичного навантаження; застосовує: контроль власного раціону харчування Ціннісний компонент дотримується: режиму дня; правил безпеки на уроках і позаурочних заняттях</p>	<p>Вплив рухливих ігор на процес виховання професійно-прикладних та фізичних якостей. Характеристика рухливих ігор за віковими та анатомо-фізіологічними особливостями. Розподіл рухливих ігор за величиною психофізичного навантаження для осіб з відхиленнями у стані здоров'я. Роль режиму дня, харчування, загартування і регулярності занять рухливими іграми у формуванні здорового способу життя. Правила безпеки на уроках і під час позаурочних занять.</p>
<i>Загальна фізична підготовка</i>	
<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: комплекси вправ на координацію, швидкість, спритність, гнучкість, силу і витривалість;</p>	<p>Стройові та загальнорозвивальні вправи. Розвиток основних фізичних якостей.</p>
<i>Спеціальна підготовка та прикладна фізична культура</i>	
<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: стрибкові вправи; спеціальні вправи для розвитку гнучкості верхнього плечового пояса, сили верхніх та нижніх кінцівок, черевного преса, спини; вправи на розтягування; вправи для розвитку швидкості, спритності; вправи та їх елементи на розвиток прикладних фізичних якостей та особистісних властивостей; визначає: рівень ефективності розвитку власних основних, спеціальних (прикладних) фізичних якостей; бере участь: у заходах з прикладних видів спорту в системі патріотичного та професійно-прикладного фізичного виховання дітей та молоді («Хортинг», «Військово-спортивний хортинг», «Поліцейський хортинг», «Військово-прикладне багатоборство»); у іграх з елементами пейнтболу, страйкболу, лазертагу, флорболу, петанку та інші.</p>	<p>Розвиток спеціальних фізичних якостей. Визначення рівня розвитку основних та спеціальних фізичних якостей. Виховання професійно-прикладної фізичної культури школяра. Фізичні вправи для розвитку прикладних фізичних якостей. Стрибкові вправи, спеціальні вправи для розвитку гнучкості верхнього плечового пояса, сили верхніх та нижніх кінцівок, черевного преса, спини; вправи на розтягування; вправи для розвитку швидкості, спритності. Розвиток прикладних фізичних якостей та особистісних властивостей засобами рухливих ігор. Засоби розвитку важливих професійних якостей та особистісних властивостей ігропедагога в процесі занять рухливими іграми. Елементи прикладних видів спорту в системі патріотичного виховання дітей та молоді («Хортинг», «Військово-спортивний хортинг», «Поліцейський хортинг», «Військово-прикладне</p>

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
	багатоборство», «Гирьовий хортинг»). Ігри з елементами пейнтболу, страйкболу, лазертагу, флорболу, петанку.
<i>Рухливі ігри з елементами спортивних та інших ігор</i>	
<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця: знає і розуміє: значення рухливих ігор в процесі професійно-прикладного та національно-патріотичного виховання дітей та молоді України називає: основні якості та риси характеру, які формуються у процесі рухливих ігор; характеризує: правила поведінки в спортзалі, на спортивному майданчику, у навчальному закладі, під час екскурсій та змагань; володіє: навичками командної гри, в якій учні безпосередньо змагаються за спрощеними правилами ігор виконує: етапи та види ігор та забав за українськими традиціями, святковими обрядами; приймає участь: у рухливих та народних іграх, естафетах, козацьких забавах, спортивних змаганнях за спрощеними правилами;</p>	<p>Професійно-прикладне та національно-патріотичне виховання дітей та молоді України у процесі рухливих ігор. Виховання професійно-прикладних та особистісних якостей в процесі гри: сміливість, рішучість, активність, організованість, дисциплінованість, повага до товаришів, вміння змагатися в команді. Ігри та забави за українськими традиціями, святковими обрядами «Леля», «Калита» та ін. Організація і проведення рухливих ігор для розвитку гнучкості, сили «Човник», «Розірви коло», «Передай сідай». Рухливі ігри для дітей старшого шкільного віку з елементами спортивних ігор: «Малюкбол», «Триатлон», «Футбольний слалом», «Біатлон», «Футбольні пенальті», «Міні-гандбол», «Естафета футбольна», «Флорбол». Рухливі ігри з елементами гри: «Петанк», «Гонка м'ячів», «Квач», «Невід», «Влучно в ціль», «Рухлива ціль», «Ціль, що рухається», «Третій - зайвий», «Мисливці та качки», «День і ніч», «Білі ведмеді», «Виштовхни з кола», «Бій півнів», «М'яч капітану», «Крізь фронт», «Лапта», «Виклик номерів», «Перестрілка», «Боротьба за м'яч», «Викликай зміну», «Ловці» та спеціально-прикладного характеру «Чехарда», «Бій півнів» з елементами хортингу Ігри для розвитку професійно-прикладних фізичних якостей («Я пливу», «Поїзд в тунель!», «Дзеркальце» «Горобці у воді», «Футбол у воді», «Жаби», «Гвинт», «Хто кого?») Правила поведінки в спортзалі, на спортивному майданчику, у</p>

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
	навчальному закладі, під час екскурсій та змагань. Елементи рухливих та народних ігор, естафети, козацькі забави.

Орієнтовні навчальні нормативи

Рік вивчення	Навчальні нормативи	Рівень компетентності				
		низький	середній	достатній	високий	
1 рік вивчення	Швидкість: Біг 30 м (с)	Хл.	Більше 7,0	7,0	6,5	5,8
		Дівч.	Більше 7,4	7,4	6,9	6,2
	Спритність: човниковий біг 4×9 м (с)	Хл.	13,3	12,6	12,0	11,4
		Дівч.	14,0	13,4	12,8	12,2
2 рік вивчення	Гнучкість: нахил тулуба вперед із положення сидячи (см)	Хл.	До 2	2	4	6
		Дівч.	До 6	6	8	11
	Швидкісно-силові: стрибок у довжину з місця (см)	Хл.	До 130	130	150	170
		Дівч.	До 120	120	130	150
3 рік вивчення	Витривалість: рівномірний біг 1000 (хв.с)	Хл.	Більше 5.30	5.30	5.00	4.40
		Дівч.	Більше 6.00	6.00	5.30	5.10
	Сила: Згинання та розгинання рук в упорі лежачи (кількість разів)	Хл. від підюги	До 9	9	14	18
		Дівч. від лави	До 6	6	9	12
	Піднімання тулуба в сід за 30 с (кількість разів)	Хл.	До 12	12	18	22
		Дівч.	До 11	11	17	21

Обладнання, потрібне для вивчення варіативного модуля «Рухливі ігри»

№	Обладнання	Кількість, шт.
1.	Бруси гімнастичні паралельні (або навісні)	1
2.	Лава гімнастична	4
3.	Мат гімнастичний	4
4.	Канат	2
5.	Перекладина гімнастична (або навісна)	2
6.	Скакалка	10
7.	Стінка гімнастична	4

8.	Гімнастична палиця	10
9.	Міні-баскетбольний м'яч	10
10.	Волейбольний м'яч	10
11.	М'яч футбольний	10
12.	Тенісний м'яч	10
13.	Набивний м'яч (0,5–1 кг)	10
14.	М'яч гандбольний	15
15.	М'яч гумовий, середній	10
16.	М'яч гумовий, малий	10
17.	Стійка для відпрацювання техніки пересування	6

Автори: **В.І. Рогач, Я.В. Войтович, В.В. Виноградов, М.М. Руденко, О.К. Наухатько, Андрій Ребрин**

ВАРІАТИВНИЙ МОДУЛЬ САМБО

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Варіативний модуль САМБО навчальної програми з фізичної культури для 6–9 класів закладів загальної середньої освіти включає оздоровчі, загальнофізичні, технічні, а також виховні аспекти виду спорту САМБО і розроблений відповідно до вимог Державного стандарту базової та повної загальної середньої освіти.

САМБО – це унікальна система підготовки повноцінної самозахисної фізично-прикладної функціональності організму людини.

Ціннісні орієнтири, закладені в основу програмного матеріалу, впливають на такі важливі сторони сприйняття світу як моральна, естетична, ціннісна, правова оцінка, мотивація вчинків, затребуваних сучасним українським суспільством.

Метою впровадження варіативного модуля «САМБО» у 6-9 класах закладів загальної середньої освіти є: зміцнення здоров'я та всебічна фізична підготовка учнів/учениць; виховання морально-етичних якостей особистості та патріотичне виховання учнів/учениць на оздоровчих та культурних традиціях українського народу; формування постави; розвиток швидкості, спритності й координації рухів; вивчення спеціальних підготовчих вправ системи САМБО, основних прийомів і техніки САМБО, поведінки в спортивному залі, «Правил спортивного етикету», вправ оздоровчого характеру, правил особистої гігієни.

Варіативний модуль САМБО складається з розділів: зміст навчального матеріалу та очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць, орієнтовні навчальні нормативи та перелік обладнання і індивідуального спорядження.

До розділу «Зміст навчального матеріалу» внесено теоретичні відомості, загальну та спеціальну фізичні підготовки, техніко-тактичну підготовку.

Під час вивчення елементів техніки САМБО учні не займаються в парах. У них формуються певні рухові навички за допомогою спеціальних фізичних вправ, імітації дій під час проведення прийомів та використання спеціального обладнання (манекенів) для відпрацювання правильних технічних дій виконання прийомів.

При цьому навчальний матеріал модуля адаптований до занять з учнями/ученицями різної підготовленості, передбачає загальноосвітню, а не спортивну спрямованість і

містить базові елементи техніки САМБО, які подані у вигляді оздоровчих формальних комплексів, теоретичних відомостей та спеціальних вправ, а також вправи САМБО для розвитку фізичних якостей.

Розділ «Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць» зорієнтований на якісне засвоєння знань, умінь та навичок.

З метою профілактики травматизму на кожному уроці слід перевіряти місця проведення занять, дотримуватися вимог методики навчання спеціальних оздоровчих вправ САМБО, застосовуючи спеціальні розвивальні вправи для елементів базової техніки. Під час вивчення елементів техніки САМБО різними способами треба звертати увагу на правильне розташування учнів/учениць на килимі (тренувальному майданчику).

Модуль САМБО проводить відповідно підготовлений вчитель, який має фахову підготовку.

Під час проведення уроків з САМБО вчитель застосовує особисто-орієнтовний та диференційований підхід до учнів/учениць. У процесі навчання САМБО в 6–9 класах використовуються такі групи методів:

- наочні (показ вправ, демонстрація вправ на схемі, макеті, екрані тощо);
- словесні (розповідь, пояснення, вказівка, зауваження, переконання, бесіда тощо);
- практичні (метод вправ та його варіанти – початкове вивчення технічних дій у цілому або частинами), метод багаторазового повторення (перемінний, інтервальний, ігровий, змагальний тощо).

Після вивчення модуля у кожному навчальному році учні складають випробування (навчальні нормативи) для контролю якості засвоєння спеціальних вправ та елементів САМБО.

Під час складання навчальних нормативів оцінюють виконання технічного елемента кожною дитиною окремо.

2 рік вивчення

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<i>Теоретичні відомості</i>	

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<p>Знаннєвий компонент Учень, учениця: характеризує поняття про режим дня, його основний зміст та правила планування; загартовування організму; вплив занять фізичною культурою на формування позитивних якостей особистості; поняття про проведення самостійних занять з корекції постави і статури; поняття про САМБО як елемент національної культури і забезпечення безпечної життєдіяльності людини; розкриває знання про олімпійські ігри давнини; відродження Олімпійських ігор та олімпійського руху; історію зародження олімпійського руху в Україні; фізична культура українських козаків; історію розвитку фізичної культури в XVII-XIX ст. називає: вимоги до проведення самостійних занять з корекції постави і статури; гігієнічні правила на заняттях САМБО. Ціннісний компонент свідомо ставиться до власного здоров'я та здоров'я інших; дотримується загальноприйнятих правил безпеки на заняттях фізичною культурою, правил безпеки та профілактики травматизму на заняттях з САМБО.</p>	<p>Фізична культура українських козаків. Історія розвитку фізичної культури в XVII-XIX ст. Олімпійські ігри давнини. Відродження Олімпійських ігор та олімпійського руху. Історія зародження олімпійського руху в Україні. Режим дня, його основний зміст та правила планування. Загартовування організму. Вплив занять фізичною культурою на формування позитивних якостей особистості. Проведення самостійних занять з корекції постави і статури. Народні ігри, як засіб фізичної культури. Культурні традиції, як місток між поколіннями. САМБО як елемент національної культури і забезпечення безпечної життєдіяльності людини. Гігієнічні правила на заняттях САМБО. Дотримання вимог безпеки на заняттях фізичною культурою і спортом. Правила безпеки та профілактика травматизму на заняттях з САМБО.</p>
Загальна фізична підготовка	
<p>Ціннісний та діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: стройові вправи, прийоми, команди; володіє: навичками стройових дій; знає: основні стройові поняття; виконує: загальнорозвиваючі вправи для розвитку сили, груп м'язів тулуба з використання опору власної ваги в різних вихідних положеннях; виконує: - різновиди ходьби; - біг (звичайний, стрибками) - стрибки в різних положеннях - лазіння і перелазіння різними способами; бере участь: в естафетах та іграх з</p>	<p><u>Стройові вправи.</u> Повороти на місці і в русі. Побудови (шеренгу, колону) і перешиккування на місці і в русі. <u>Загальнорозвивальні вправи.</u> Загальнорозвивальні вправи на місці, в русі, з предметами і без, у гімнастичної стінки і в парах. Вправи на формування постави, зміцнення м'язів опорно-рухового і вестибулярного апарату. Вправи для зміцнення м'язів рук, плечового пояса, м'язів живота, м'язів ніг. <u>Загальнорозвивальні вправи в русі.</u> - Закріплення навичок ходьби і розвиток координаційних здібностей: звичайна ходьба з додатковими завданнями (збільшити частоту кроку або подолати вертикальну перешкоду і т.д.); спортивна</p>

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<p>елементами бігу, стрибків і метання.</p> <p>виконує: вправи на подолання власної ваги;</p>	<p>хода. Відпрацювання узгодженості роботи рук і ніг (координаційне взаємодія). Спортивна ходьба зі зміною частоти і довжини кроку, прискоренням, акцентом на техніку. Ходьба і біг по розмітках, за звуковим сигналом, по різних орієнтирах.</p> <p>- Біг з прискоренням, на перегонки; гандикапом.</p> <p>Високий і низький старт, старт з опорою на одну руку. Човниковий біг.</p> <p>Старт і стартовий розгін.</p> <p>Біг на швидкість. Фінішування.</p> <p>- Закріплення техніки стрибків, розвиток швидкісно-силових і координаційних здібностей. Стрибки на одній, двох ногах, з ноги на ногу на місці; з поворотами; з просуванням вперед і назад; через скакалку. Стрибки у висоту з короткого і повного розбігу; з місця і з 1 і 3-х кроків розбігу; з діставання підвішених предметів (рукою, головою коліном махової ноги); через довгу і коротку обертову скакалку; різні багатоскоки. Стрибки в довжину відштовхуючись одночасно двома ногами: з місця; з висоти до 30, 60, 80 см; через невелику перешкоду. Стрибки в довжину відштовхуючись однією ногою: з місця; з позначеної зони відштовхування; з висоти (до 40 см).</p> <p>- Метання малого м'яча з місця з різних в. п. положень, стоячи обличчям в напрямку на задану відстань; на дальність відскоку від стіни.</p> <p>- Лазіння (гімнастична стінка, канат, жердина і т.п.) і перелазіння різними способами.</p> <p>- Естафети та ігри з елементами бігу, стрибків і метання.</p> <p><u>Вправи на подолання власної ваги</u></p> <p>- Вправи для розвитку сили м'язів нижніх і верхніх кінцівок; групи м'язів тулуба (спини, грудей, живота, сідниць) з використанням опору власної ваги в різних вихідних положеннях: стоячи, сидячи, лежачи.</p> <p>- Підтягування на низькій і високій перекладині, згинання та розгинання рук в упорі лежачи, опору партнера,</p>

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<p>знає та виконує: персоніфіковані комплекси і вправи з різних оздоровчих систем фізичного виховання, орієнтовані на формування та корекцію постави і статури, профілактику втоми і перевтоми, збереження високої працездатності, розвиток систем дихання і кровообігу; бере участь: в іграх, спрямованих на розвиток координації, уваги, швидкості та спритності.</p>	<p>перенесення і перекладання снарядів (м'ячів і т.п.). Персоніфіковані комплекси і вправи з різних оздоровчих систем фізичного виховання, орієнтовані на формування та корекцію постави і статури, профілактику втоми і перевтоми, збереження високої працездатності, розвиток систем дихання і кровообігу. <u>Рухливі ігри:</u> Рухливі ігри з біговою спрямованістю: «Два морози»; «п'ятнашки»; «квач», «не потрапляючи в болото»; «пінгвіни з м'ячем»; «зайці в городі»; «лисиці і кури»; «до своїх прапорців» «кіт і миші»; «швидко по місцях»; «гуси-лебеді»; «оступитися» «виклик номерів»; «невід»; «третій зайвий»; «заець без місця»; «порожнє місце»; «квача зі стрічками»; «хто обжене»; «мишоловка». Естафети - «спринт - бар'єрний біг»; «спринт -«слалом»; «стрибки через скакалку» і ін. Класики (різні варіанти стрибкових вправ і завдань). Рухливі ігри на відпрацювання навичок метання - «М'яч сусідові»; «Влучно в ціль»; «Хто далі кине»; «Хто влучніше»; «Кругове полювання», «Липкі куштики» і ін.</p>
Спеціальна фізична підготовка	
<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: прийоми самостраховки;</p>	<p><u>Прийоми самостраховки:</u> - Самостраховка на спину перекатом через партнера. Варіювання складності виконання вправи змінюючи висоту перешкоди (партнер розташовується сидячи на п'ятах і в упорі на передпліччях, манекен, жердину і ін.). - Самостраховка перекатом через партнера, що знаходиться в упорі на колінах і руках; кінцеве положення самостраховки на спину, самостраховка на спину перекатом з сиду (за допомогою), самостраховка на спину перекатом з упору присівши (за допомогою), самостраховка на спину перекатом з напівприсіду (за допомогою); кінцеве положення самостраховки на бік, перекаати вліво і</p>

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<p>виконує: спеціальні вправи для освоєння техніки САМБО на початковому рівні:</p> <ul style="list-style-type: none"> - вправи для утримань; - вправи для виведення з рівноваги; - вправи для підніжок; - вправи для підсікання; <p>застосовує: страхування під час виконання вправ;</p> <p>дотримується: правил безпеки під час занять спеціальними фізичними вправами САМБО.</p>	<p>вправо через лопатки, самостраховка на бік перекатом із сіда (за допомогою),</p> <ul style="list-style-type: none"> - Самостраховка на бік перекатом з упору присівши (за допомогою), самостраховка на бік перекатом з напівприсіду (з допомогою). <p><u>Спеціальні вправи для освоєння техніки САМБО на початковому рівні.</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Вправи для утримань. Присідом попеременно в одну і в іншу сторону стрибком. Упор грудьми в набивний м'яч, потім манекен - переміщення ніг по колу. Всі види перевертання манекена з положення упору або лежачи. - Вправи для виведення з рівноваги. Стоячи обличчям до партнера та з упором долонями в долоні попеременно згинати й розгинати руки з поворотом тулуба. З захватом один одного за кисть або зап'ястя - попеременно тягнути за руку, однією рукою долаючи, інший, поступаючись партнеру. В.П. стійка обличчям до партнера - поштовхом руки в плече вивести партнера з рівноваги, змусивши виконати крок (той же ривком за зап'ястя або тулуб). - Вправи для підніжок. Випади в бік, те ж в русі, стрибком. Пересування вперед з випадом в бік (для задньої підніжки). Імітація задньої підніжки в одну і в іншу сторону. Стрибки з виносом ноги в сторону і постановкою на одне коліно. Присідання на одній нозі з виносом інший в сторону, те ж вперед. Поворот кругом на одній нозі махом вперед в сторону іншою ногою. З манекеном імітація повороту і постановки ніг перед ногами партнера. Стрибки з поворотом і постановкою на коліно. - Вправи для підсікання. Зустрічні махи руками і ногою. Ходьба на зовнішньому краї стопи (підшва під кутом 90 ° до підлоги). Удар підшвою по стіні далекої від неї ногою (стати боком впритул до стіни). Підсікання по м'ячу. Можна виконувати в парах або в колі, передаючи один одному м'яч ударом. «Очищення килима». Змітати дрібні

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
	<p>предмети рухом типу підсічки (бічний, зсередини). Підсікання по манекену.</p> <p>- Вправи для кидків захопленням ніг.</p> <p>Рухи, що імітують збирання грибів.</p> <p>Підбір дрібних предметів, розкиданих по килиму. Підкрокування до манекена з захопленням його ноги і підніманням вгору.</p> <p>- Вправи з гумовим амортизатором для розвитку витривалості, сили, координації рухів, швидкості рухів.</p>
Техніко-тактична підготовка	
<p>Ціннісний та діяльнісний компонент</p> <p>Учень, учениця:</p> <p>знає: основи техніки САМБО;</p> <p>виконує:</p> <ul style="list-style-type: none"> - утримання в різних положеннях; - способи уходу від утримань з різних положень. <p>володіє: навичками техніки базових кидків САМБО;</p> <p>виконує: виведення з рівноваги у стійці ривком, поштовхом, скручуванням;</p> <p>виконує:</p> <ul style="list-style-type: none"> - задню та передню підніжки; - бічне та переднє підсікання; - зачеп гомілкою зсередини; 	<p>Виконання технічних дій (приймів) імітаційно та за допомогою манекену.</p> <p><u>Утримання</u></p> <p>Утримання збоку: із захопленням рук, зворотнє, зі зворотнім захватом рук.</p> <p>Ухід від утримання збоку: повертаючись на живіт із захопленням руки під плече, скидаючи атакуючого (манекен) через голову упором руками і ногою, перетягуючи атакуючого (манекен) через себе, збиваючи вперед мостом і перетягуючи.</p> <p>Утримання з боку голови: на колінах, зворотнім захопленням рук.</p> <p>Ухід від утримання з боку голови: перекатом в сторону з захопленням руки, віджимаючи атакуючого (манекен) руками, шкереберть назад із зачепом ногами тулуба атакуючого (манекен), підтягуючи до ніг і скидаючи між ніг.</p> <p>Утримання поперек: із захопленням ближньої руки і ноги, з захопленням далекої руки з-під шиї і тулуба, із захопленням шиї і ноги, зворотнє з захопленням руки і ноги.</p> <p>Ухід від утримання поперек: скидаючи через голову руками, перетягуючи через себе захопленням шиї і упором передпліччям у живіт.</p> <p><u>Виведення з рівноваги:</u></p> <p>Виведення з рівноваги у стійці ривком, поштовхом, скручуванням.</p> <p><u>Кидки.</u></p> <p>Задня підніжка захопленням руки і тулуба.</p> <p>Передня підніжка з захопленням руки і</p>

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<p>- кидок через стегно із захватом пояса; - кидок через спину захватом руки на плече;</p> <p>володіє: основними способами початкової тактичної підготовки (сковування, маневрування, маскування); бере участь: у рухливих іграх для відпрацювання отриманих навичок;</p> <p>застосовує: страхування під час виконання вправ; дотримується: правил безпеки під час занять з САМБО;</p> <p>демонструє: елементи техніки боротьби лежачи та базові кидки; виконує: комбіновані, складні координаційні вправи; активні і пасивні способи захисту; самооцінку технічних дій та коригує їх з урахуванням допущених помилок; знає: термінологію САМБО; Ціннісний компонент має здатність:</p> <ul style="list-style-type: none"> - будувати навчально-пізнавальну діяльність, враховуючи всі її компоненти (мета, мотив, прогноз, кошти, контроль, оцінка); - оцінювати непостійну ситуацію, мислити логічно і швидко приймати рішення; - мислити тактично; - вмотивованість до занять фізичною культурою, зокрема САМБО; <p>вміє: робити вибір найбільш ефективних способів вирішення завдань в залежності від конкретних умов; результативно мислити при виконанні вправ, зіставляти дії, проектувати, домагатися практичного результату, а також правильно взаємодіяти з партнерами.</p>	<p>тулуба. Бічне підсікання під виставлену ногу. Переднє підсікання. Зачеп гомілкою зсередини. Кидок через стегно із захватом пояса. Кидок через спину захватом руки на плече. <u>Основні способи початкової тактичної підготовки</u> (сковування, маневрування, маскування) відпрацьовуються в іграх-завданнях, рухливих іграх: «Злови жабу», «Фехтування», «Виштовхування в присіді», «Виштовхування спиною», «Виштовхни з кола», «Перетягування через межу», «Бій півнів», «Рухливий ринг», «Перетягування каната», «Розвідники і часові», «Наступ», «Вовк в рові», «Третій зайвий з опором», «Змагання тачок», «Армрестлінг», «Циганська боротьба» (на ногах), «Скакалки-підсікалки», «Поєдинок з жердиною», «Сильна хватка», «Боротьба за палицю».</p>

3 рік вивчення

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<i>Теоретичні відомості</i>	

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<p>Знаннєвий компонент Учень, учениця: характеризує поняття про фізичні вправи і їх вплив на розвиток фізичних якостей; основні фізичні якості; поведінку в надзвичайних ситуаціях; спортивну етику і взаєминах між людьми; техніку САМБО та правильне виконання технічних дій; розкриває знання про Олімпійський рух в Україні, видатні успіхи вітчизняних спортсменів; САМБО під час II Світової війни; розвиток САМБО в Україні; успіхи українських самбістів на міжнародній арені; загальні уявлення про оздоровчі системи фізичного виховання; називає: кращих представників САМБО; правила організації і проведення занять, в тому числі і самостійних; термінологію САМБО, гігієнічні правила на заняттях САМБО.</p> <p>Ціннісний компонент свідомо ставиться до власного здоров'я та здоров'я інших; дотримується загальноприйнятих правила безпеки на заняттях фізичною культурою, правил безпеки та профілактики травматизму на заняттях з САМБО.</p>	<p>Олімпійський рух в Україні, видатні успіхи вітчизняних спортсменів. Загальні уявлення про оздоровчі системи фізичного виховання. САМБО під час II Світової війни. Кращі представники САМБО. Розвиток САМБО в Україні. Успіхи українських самбістів на міжнародній арені. Фізичні вправи і їх вплив на розвиток фізичних якостей. Характеристика основних фізичних якостей: швидкості, гнучкості, координації, сили і витривалості. Поведінка в надзвичайних ситуаціях. Поняття про спортивну етику і взаєминах між людьми. Правила організації і проведення занять, в тому числі і самостійних. Проведення самостійних занять з корекції постави і статури. Оцінка ефективності занять. Термінологія САМБО. Техніка САМБО та правильне виконання технічних дій. Гігієнічні правила на заняттях САМБО. Дотримання вимог безпеки на заняттях фізичною культурою і спортом. Правила безпеки та профілактика травматизму на заняттях з САМБО.</p>
Загальна фізична підготовка	
<p>Ціннісний та діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: - загальнорозвивальні вправи на місці, в русі, з предметами і без, у гімнастичної стінки і в парах; - вправи на формування постави, зміцнення м'язів опорно-рухового і вестибулярного апарату; - вправи для зміцнення м'язів рук, плечового пояса, м'язів живота, м'язів ніг; виконує: вправи з предметами (скакалкою, гімнастичною палицею, набивним м'ячем, еспандером, гумовим амортизатором);</p>	<p><u>Загальнорозвивальні вправи.</u> - Загальнорозвивальні вправи на місці, в русі, з предметами і без, у гімнастичної стінки і в парах. - Вправи на формування постави, зміцнення м'язів опорно-рухового і вестибулярного апарату. - Вправи для зміцнення м'язів рук, плечового пояса, м'язів живота, м'язів ніг. <u>Вправи з предметами:</u> - зі скакалкою - стрибки з обертанням скакалки вперед і назад, на двох і одній нозі, з ноги на ногу, стрибки з поворотами, біг, перестрибуючи через скакалку; - з гімнастичною палицею - нахили і повороти тулуба, махові і кругові рухи рук, перевертання, викручування і вкручування палиці, стрибки через</p>

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<p>виконує: вправи на розвиток фізичних якостей (гнучкість, спритність, координація рухів):</p> <ul style="list-style-type: none"> - акробатичні елементи, вправи, комбінації; - вправи на рівновагу; - вправи біля опори. <p>виконує: загальнорозвивальні вправи в русі:</p> <ul style="list-style-type: none"> - різновиди бігу та бігових вправ; - стрибки та стрибкові вправи з різних положень; - лазіння через гімнастичну лаву і гірку матів; - лазіння по канату в два і три прийоми; - пересування і повороти на гімнастичній колоді (низькій); - подолання простої смуги перешкод. - естафети та ігри з елементами бігу, стрибків і метання. 	<p>палицю, підкидання і ловля гімнастичної палиці;</p> <ul style="list-style-type: none"> - з набивним м'ячем (1-2 кг) - кидки вгору і ловля з поворотами і присіданнями, перекидання по колу і в різних напрямках різними способами; - з еспандером; - з гумовим амортизатором. <p><u>Вправи на розвиток фізичних якостей (гнучкість, спритність, координація рухів).</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Акробатичні елементи (міст, шпагат, переворот боком, пр.). - Акробатичні вправи: перекид вперед в угрупованні; перекид вперед в упор присівши; з упору лежачи поштовхом двома в упор присівши; довгий перекид вперед (з місця і розбігу); стійка на голові зігнувши ноги, стійка на голові тощо. - Акробатична комбінація, що включає перекиди вперед, стійку на голові, довгий перекид (хлопці), напівшпагати, міст і поворот в упор стоячи на одному коліні (дівчата), стійку на лопатках ін. - Вправи на рівновагу. - Вправи біля опори: махи ногами в різних площинах, нахили в різних положеннях, вправи на гнучкість. <p><u>Загальнорозвивальні вправи в русі.</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Закріплення навичок бігу, розвиток швидкісних і координаційних здібностей: гладкий біг (біг по доріжці стадіону) зі зміною напрямку руху, коротким, середнім і довгим кроком; в чергуванні з ходьбою, з подоланням перешкод (м'ячі, палиці і т. п.), по розмічених бігових доріжках; зі зміною довжини і частоти кроків; - Біг за розмітками із виконанням завдань. - Закріплення технічних навичок бігу і розвиток витривалості. Змішані пересування (чергування бігу і ходьби і т.п.). Повільний, рівномірний (з однією швидкістю), тривалий біг на середні дистанції. Крос по пересічній місцевості. - Біг на швидкість. - Закріплення техніки стрибків, розвиток швидкісно-силових і координаційних

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<p>виконує: вправи на подолання власної ваги.</p> <ul style="list-style-type: none"> - вправи для розвитку сили м'язів нижніх і верхніх кінцівок; групи м'язів тулуба (спини, грудей, живота, сідниць) з використанням опору власної ваги з різних вихідних положеннях: стоячи, сидячи, лежачи; - підтягування на низькій і високій перекладині; - підтягування різними хватками і способами; - силові вправи у висах і упорах; - згинання та розгинання рук в упорі лежачи, опору партнера, перенесення і перекладання снарядів (м'ячів і т.п.); <p>виконує: вправи прикладного характеру; знає та виконує: персоніфіковані комплекси і вправи з різних оздоровчих систем фізичного виховання, орієнтовані на формування та корекцію постави і статури, профілактику втоми і перевтоми, збереження високої</p>	<p>здібностей. Стрибки на одній, двох і з ноги на ногу на місці; з поворотами; з просуванням вперед і назад; зі скакалкою. Стрибки у висоту з короткого і повного розбігу; з місця і з 1 і 3-х кроків розбігу; через довгу і коротку обертову скакалку. Стрибки в довжину відштовхуючись одночасно двома ногами: з місця; з висоти до 30, 60, 80 см; через невелику перешкоду. Стрибки в довжину відштовхуючись однією ногою: з місця; з позначеної зони відштовхування; з висоти (до 40 см).</p> <ul style="list-style-type: none"> - Лазіння через гімнастичну лаву і гірку матів; - Лазіння по канату в два і три прийоми; - Пересування і повороти на гімнастичній колоді (низькій); - Подолання простої смуги перешкод. - Естафети та ігри з елементами бігу, стрибків і метання. <p><u>Вправи на подолання власної ваги</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Вправи для розвитку сили м'язів нижніх і верхніх кінцівок; групи м'язів тулуба (спини, грудей, живота, сідниць) з використанням опору власної ваги з різних вихідних положеннях: стоячи, сидячи, лежачи. - Підтягування на низькій і високій перекладині. - Підтягування різними хватками і способами. - Силові вправи у висах і упорах. - Згинання та розгинання рук в упорі лежачи, опору партнера, перенесення і перекладання снарядів (м'ячів і т.п.). <p><u>Вправи прикладного характеру:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Вправи в підніманні і перенесенні людини (вантажу). - Естафети. - Смуга перешкод, що включає різноманітні прикладні вправи. - Персоніфіковані комплекси і вправи з різних оздоровчих систем фізичного виховання, орієнтовані на формування та корекцію постави і статури, профілактику втоми і перевтоми, збереження високої працездатності, розвиток систем дихання і кровообігу.

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<p>працездатності, розвиток систем дихання і кровообігу; бере участь: в іграх, спрямованих на розвиток координації, уваги, швидкості та спритності.</p>	
Спеціальна фізична підготовка	
<p><i>Діяльнісний компонент</i> Учень, учениця: виконує: прийоми самостраховки.</p> <p>виконує: спеціальні вправи для освоєння техніки САМБО: Вправи для кидків: - вправи для зачепів; - вправи для підхватів; - вправи для кидків через спину та стегно; - спеціально-підготовчі вправи з м'ячем для техніки та тактики; - спеціально-підготовчі вправи з поясом та гумовим амортизатором;</p> <p>застосовує: страхування під час виконання вправ; дотримується: правил безпеки під час занять спеціальними фізичними вправами САМБО.</p>	<p><u>Прийоми самостраховки:</u> - Самостраховка на спину перекатом через партнера. Варіювання складності виконання вправи змінюючи висоту перешкоди (партнер розташовується сидячи на п'ятах і в упорі на передпліччях, манекен, жердину і ін.). - Самостраховка перекатом через партнера, що знаходиться в упорі на колінах і руках. - Самостраховка на бік, виконуючи стрибком через руку партнера, що стоїть в стійці. - Самостраховка на бік шкереберть в русі, виконуючи перекид-політ через партнера, лежачого на килимі або стоїть боком. - Самостраховка при падінні на килим спиною з основної стійки з обертанням навколо поздовжньої осі і приземленням на руки. - Самостраховка вперед на руки зі стійки. - Самостраховка вперед на руки стрибком. - Падіння на руки стрибком назад. - Самостраховка на спину стрибком.</p> <p><u>Спеціальні вправи для освоєння техніки САМБО.</u> <u>Вправи для кидків:</u> - Повторення спеціально-підготовчих вправ для кидків вивчених раніше: виведення з рівноваги, захопленням ніг, передня і задня підніжки, підсікань. - Для зачепів. Ходьба на внутрішній стороні стопи. «Зачеп» (зовні, зсередини) за стовп, тонке дерево, ніжку стола або стільця. Імітація зачепа без партнера (то ж з партнером). - Для підхватів. Махи ногою назад з нахилом, те ж з шкереберть вперед через плече. Імітація підхвату (без партнера і з партнером). Імітація підхвату з манекеном (стільцем). Для кидків через</p>

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
	<p>голову. Перекид назад з положення стоячи на одній нозі. У положенні лежачи на спині - піднімати манекен ногою, те ж перекидати манекен через себе. Перекид назад з м'ячем в руках - виштовхувати м'яч через себе в момент перекиду.</p> <p>- Через спину (через стегно). Поворот кругом зі схрещуванням ніг, то ж переступаючи через свою ногу. У гімнастичної стінки із захопленням рейки на рівні голови - поворот спиною до стіни до торкання сідницями. Імітація кидка через спину з палицею (підбиваючи тазом, сідницями, боком). Перенесення партнера на стегні (спині). Підбив тазом, спиною, боком.</p> <p>- Вправи з гумовим амортизатором для розвитку витривалості, сили, координації рухів, швидкості рухів, імітація кидків та інших технічних дій.</p> <p><u>Спеціально-підготовчі вправи з м'ячем для техніки.</u></p> <p>- Для вдосконалення підсікань: удари підошвою по нерухомому м'ячу, те ж по падаючому, що відскакує від килима, що котиться (виконується в парах або в колі).</p> <p>- Для вдосконалення підніжок: випростуючи ногу, підбити підколінних згином м'яч (м'яч в руках).</p> <p>- Для зачепа стопою: перекидання м'яча, зупинка м'яча, що котиться, підкидання підйомом стопи падаючого м'яча.</p> <p>- Для підхвату (зачепа гомілкою): удар п'ятою по лежачому м'ячу, удар гомілкою по падаючому м'ячу.</p> <p>- Для вдосконалення захоплення ніг - швидке піднімання лежачого м'яча і кидок за себе; зворотним захопленням відкинути лежачого м'яч в сторону; ударом долоні відкинути м'яч в сторону.</p> <p>- Для вдосконалення кидка прогином: стати на міст, впираючись м'ячем в килим; падаючи назад з поворотом, потрапити м'ячем у мішень, встановлену на відстані 3 метри позаду на рівні колін.</p> <p><u>Спеціально-підготовчі вправи з м'ячем, для тактики.</u></p>

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
	<p>Ігри з м'ячем в командах (можна використовувати кілька м'ячів і різні варіанти правил з ускладненням): «Вишибали», баскетбол, регбі, футбол, гандбол. Ігри в парах.</p> <p><u>Спеціально-підготовчі вправи з поясом та гумовим амортизатором.</u></p> <p>Імітація підвертань для різних кидків: передньої підніжки, підсікань, підхватів, через стегно, плече, спину і ін.</p>
Техніко-тактична підготовка	
<p>Ціннісний та діяльнісний компонент Учень, учениця: знає: основи техніки САМБО; виконує: - утримання в різних положеннях; - способи уходу від утримань з різних положень;</p> <p>володіє: навичками техніки кидків САМБО; виконує: виведення з рівноваги у стійці ривком, поштовхом, скручуванням, захопленням руки і шиї;</p> <ul style="list-style-type: none"> - задню та передню підніжки; - бічне та переднє підсікання; - зачеп гомілкою зовні; - кидок через стегно із захватом пояса через різнойменне плече; - кидок через спину захватом руки і одвороту; - кидок захопленням однойменної гомілки зсередини. - кидок захопленням різнойменний гомілки зовні. - кидок захопленням ніг розводячи в сторони. - імітацію кидка через груди як контр-прийом від утримання збоку. 	<p>Виконання технічних дій (прийомів) імітаційно та за допомогою манекену. <u>Утримання</u> - Утримання збоку захопленням шиї і руки. - Утримання з боку ніг обхватом тулуба. - Утримання збоку захопленням тулуба і руки. - Утримання верхи захопленням шиї і руки. - Утримання верхи з захопленням рук. - Утримання з боку голови захопленням шиї і руки. - Утримання з боку голови з обхватом тулуба. - Утримання з боку ніг захопленням тулуба і руки. - Утримання поперек захопленням руки. - Утримання поперек захопленням пояса і одвороту куртки.</p> <p><u>Виведення з рівноваги:</u> - Виведення з рівноваги у стійці ривком, поштовхом, скручуванням. - Виведення з рівноваги ривком захопленням руки і шиї.</p> <p><u>Кидки.</u> Задня підніжка захопленням руки і шиї. Передня підніжка захопленням пояса. Бічне підсікання противника, що встає з колін. Переднє підсікання в коліно. Зачеп гомілкою зовні. Кидок через стегно захватом пояса через різнойменне плече. Кидок через спину захватом руки і одвороту. Кидок захопленням однойменної гомілки зсередини.</p>

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<p>- кидок захопленням однойменної п'яти зсередини.</p> <p>- кидок ривком за п'яту з упором в коліно зсередини.</p> <p>- кидок зворотним захопленням ніг.</p> <p>- кидок через груди, сідаючи.</p> <p>- активні і пасивні види захисту від вивчених кидків;</p> <p>бере участь: у рухливих іграх для відпрацювання отриманих навичок;</p> <p>застосовує: страхування під час виконання вправ;</p> <p>демонструє: техніку виконання вивчених спеціальних вправ, техніку виконання кидків, атакуючих та захисних технічних дій.</p> <p>- комбіновані, складні координаційні вправи; активні і пасивні способи захисту, кидки з різних положень з дотриманням етичних норм і основних правил;</p> <p>- великий обсяг важко координаційних спеціально-підготовчих вправ з використанням різних засобів;</p> <p>знає: термінологію САМБО.</p> <p>Ціннісний компонент</p> <p>дотримується: правил безпеки під час занять з САМБО;</p> <p>виконує:</p> <p>- самооцінку технічних дій та коригує їх з урахуванням допущених помилок;</p> <p>має здатність:</p> <p>- будувати навчально-пізнавальну діяльність, враховуючи всі її компоненти (мета, мотив, прогноз, кошти, контроль, оцінка);</p> <p>- оцінювати непостійну ситуацію, мислити логічно і швидко приймати рішення;</p> <p>- мислити тактично;</p> <p>- вмотивованість до занять фізичною культурою, зокрема САМБО;</p> <p>вміє:</p> <p>- робити вибір найбільш ефективних способів вирішення завдань в залежності від конкретних умов;</p> <p>- результативно мислити при виконанні вправ, зіставляти дії, проектувати, домагатися практичного результату;</p>	<p>Кидок захопленням різнойменний гомілки зовні.</p> <p>Кидок захопленням ніг розводячи в сторони.</p> <p>Імітація кидка через груди як контр-прийом від утримання збоку.</p> <p>Кидок захопленням однойменної п'яти зсередини.</p> <p>Кидок ривком за п'яту з упором в коліно зсередини.</p> <p>Кидок зворотним захопленням ніг.</p> <p>Кидок через груди, сідаючи.</p> <p>Активні і пасивні види захисту від вивчених кидків.</p> <p><u>Рухливі ігри для відпрацювання техніко-тактичної підготовки:</u></p> <p>- Ігри в блокуючи захоплення, ігри в атакуючі захоплення, ігри в тиснення, «Виштовхування в присіді», «Виштовхування спиною», «Виштовхні з кола», «Перетягування через межу».</p> <p>- Спортивні ігри: футбол, регбі, баскетбол.</p> <p>- Народні ігри: «Тягни в коло», «Бій півнів», «Дістати камінчик», «Тягни за булави», «Ланцюги ковани», «Сильний кидок», «Перетягування каната», «Перетягування стрибками», «Захист зміцнення», «Кожен проти кожного», «Захоплення прапора», «Отаман», «Козацькі розваги».</p>

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<ul style="list-style-type: none"> - правильно взаємодіяти з партнерами; - зіставляти технічні рухи з рухами, що зустрічаються в повсякденному житті; - контролювати функціонально-емоційний стан організму на заняттях. 	

4 рік вивчення

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<i>Теоретичні відомості</i>	
<p>Знаннєвий компонент Учень, учениця: характеризує види спорту, що входять в програму літніх і зимових Олімпійських ігор; успіхи українських спортсменів на Олімпійських іграх і Параолімпійських іграх поняття про послідовність виконання загальнорозвивальних вправ для фізкультурних занять різної спрямованості; поведінку в надзвичайних ситуаціях; спортивну етику і взаєминах між людьми; техніку САМБО та правильне виконання технічних дій;</p> <p>розкриває знання про розвиток САМБО в Україні; успіхи українських самбістів на міжнародній арені; кращих представників САМБО; правила змагань з САМБО; будову і системи людського тіла; вплив фізичних вправ на розвиток систем організму і органів почуттів; надання домедичної допомоги при травмах і ударах на заняттях;</p> <p>називає: правила організації і проведення занять, в тому числі і самостійних; термінологію САМБО, гігієнічні правила на заняттях САМБО.</p> <p>Ціннісний компонент свідомо ставиться до власного здоров'я та здоров'я інших; дотримується загальноприйнятих правил безпеки на заняттях фізичною культурою, правил безпеки та профілактики травматизму на заняттях з САМБО.</p>	<p>Олімпійський рух в Україні сьогодні. Характеристика видів спорту, що входять в програму літніх і зимових Олімпійських ігор. Успіхи українських спортсменів на Олімпійських іграх і Параолімпійських іграх</p> <p>Розвиток САМБО в Україні. Успіхи українських самбістів на міжнародній арені. Кращі представники САМБО.</p> <p>Фізична культура в сучасному суспільстві. Послідовність виконання загальнорозвивальних вправ для фізкультурних занять різної спрямованості.</p> <p>Будова і системи людського тіла. Вплив фізичних вправ на розвиток систем організму і органів почуттів. Виховання морально-вольових якостей у процесі занять спортом: свідомість, повага до старших, сміливість, витримка, рішучість, наполегливість. Поведінка в надзвичайних ситуаціях. Поняття про спортивну етику у взаєминах між людьми.</p> <p>Термінологія САМБО. Правила змагань з САМБО. Техніка САМБО та правильне виконання технічних дій. Гігієнічні правила на заняттях САМБО. Надання домедичної допомоги при травмах і ударах на заняттях. Дотримання правил безпеки на заняттях фізичною культурою і спортом. Правила безпеки та профілактика травматизму на заняттях з САМБО.</p>
<i>Загальна фізична підготовка</i>	
Ціннісний та діяльнісний компонент Учень, учениця:	<i>Загальнорозвивальні вправи.</i>

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<p>Виконує: - Загальнорозвивальні вправи на місці, в русі, з предметами і без, у гімнастичної стінки і в парах. - Вправи на формування постави, зміцнення м'язів опорно-рухового і вестибулярного апарату. - Вправи для зміцнення м'язів рук, плечового пояса, м'язів живота, м'язів ніг; знає: поняття про стретчинг; анатомічні та фізіологічні особливості стретчинга; зони розтягування; виконує: вправи стретчинга для збільшення рухливості в суглобах, запобігання травм;</p> <p>виконує: вправи з предметами (скакалкою, гімнастичною палицею, набивним м'ячем, еспандером, гумовим амортизатором).</p> <p>виконує: вправи на розвиток фізичних якостей (гнучкість, спритність, координація</p>	<p>- Загальнорозвивальні вправи на місці, в русі, з предметами і без, у гімнастичної стінки і в парах. - Вправи на формування постави, зміцнення м'язів опорно-рухового і вестибулярного апарату. - Вправи для зміцнення м'язів рук, плечового пояса, м'язів живота, м'язів ніг. <u>Стретчинг:</u> - розслаблюючі вправи для спини; вправи для ніг, ступень і гомілковостопного суглоба; вправи для спини, плечей і рук; вправи для попереку, тазу, пахової області і м'язів задньої поверхні стегна; вправи на перекладині; вправи для верхньої частини тулуба з використанням пояса; комплекс вправ для кистей, зап'ясть і передпліч. <u>Вправи з предметами:</u> - зі скакалкою - стрибки з обертанням скакалки вперед і назад, на двох і одній нозі, з ноги на ногу, стрибки з поворотами, біг, перестрибуючи через скакалку; - гімнастичною палицею - нахили і повороти тулуба, махові і кругові рухи рук, перевертання, викручування і вкручування палиці, стрибки через палицю, підкидання і ловля гімнастичної палиці; - набивним м'ячем (1-2 кг) - перекидання з руки в руку; варіанти кидків і лову м'яча; кидки і ловля м'яча в парах; вправи в положенні лежачи на спині: перекладати м'яч прямими руками з одного боку на іншу; кидок м'яча вгору і ловля руками; нахили з м'ячем в витягнутих вгору руках вперед, в сторони; повороти з м'ячем в витягнутих вперед руках вправо, вліво; кругові рухи тулубом з м'ячем у витягнутих вперед руках. - вправи з еспандером; - вправи з гумовим амортизатором. <u>Вправи на розвиток фізичних якостей (гнучкість, спритність, координація рухів).</u> - Акробатичні елементи (міст, шпагат,</p>

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<p>рухів):</p> <ul style="list-style-type: none"> - акробатичні елементи, вправи, комбінації; - вправи на рівновагу; - вправи біля опори. <p>виконує:</p> <ul style="list-style-type: none"> - загальнорозвивальні вправи в русі; - різновиди бігу та бігових вправ; - стрибки та стрибкові вправи з різних положень; - лазіння через гімнастичну лаву і гірку матів; - лазіння по канату в два і три прийоми; - пересування і повороти на гімнастичній колоді (низькій); - подолання смуги перешкод. - естафети та ігри з елементами бігу, стрибків і метання. 	<p>переворот боком, пр.).</p> <ul style="list-style-type: none"> - Акробатичні вправи: перекид вперед в угрупованні; перекид вперед в упор присівши; з упору лежачи поштовхом двома в упор присівши; довгий перекид вперед (з місця і розбігу); стійка на голові зігнувши ноги, стійка на голові тощо. - Акробатична комбінація, що включає перекиди вперед, стійку на голові, довгий перекид (хлопці), напів шпагати, міст і поворот в упор стоячи на одному коліні (дівчата), стійку на лопатках ін. - Вправи на рівновагу. - Вправи біля опори: махи ногами в різних площинах, нахили в різних положеннях, вправи на гнучкість. <p><u>Загальнорозвивальні вправи в русі.</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Закріплення навичок бігу, розвиток швидкісних і координаційних здібностей: гладкий біг (біг по доріжці стадіону) зі зміною напрямку руху, коротким, середнім і довгим кроком; в чергуванні з ходьбою, з подоланням перешкод (м'ячі, палиці і т. п.), по розмічених бігових доріжках; зі зміною довжини і частоти кроків; - Біг за розмітками і з виконанням завдань. - Закріплення технічних навичок бігу і розвиток витривалості. Змішані пересування (чергування бігу і ходьби і т.п.). Повільний, рівномірний (з однією швидкістю), тривалий біг на середні дистанції. Крос по слабопересічній місцевості. - Біг на швидкість. - Закріплення техніки стрибків, розвиток швидкісно-силових і координаційних здібностей. Стрибки на двох і одній нозі, з ноги на ногу на місці; з поворотами; з просуванням вперед і назад; зі скакалкою. Стрибки у висоту з короткого і повного розбігу; з місця і з 1 і 3-х кроків розбігу; через довгу і коротку обертову скакалку. Стрибки в довжину відштовхуючись одночасно двома ногами: з місця; з висоти до 30, 60, 80 см; через невелику перешкоду. Стрибки в довжину відштовхуючись однією ногою:

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<p>виконує:</p> <ul style="list-style-type: none"> - вправи на подолання власної ваги; - вправи для розвитку сили м'язів нижніх і верхніх кінцівок; групи м'язів тулуба (спини, грудей, живота, сідниць) з використанням опору власної ваги з різних вихідних положеннях: стоячи, сидячи, лежачи; - підтягування на низькій і високій перекладині; - підтягування різними хватками і способами; - силові вправи у висах і упорах; - згинання та розгинання рук в упорі лежачи, опору партнера, перенесення і перекладання снарядів (м'ячів і т.п.); <p>виконує: вправи прикладного характеру; знає та виконує: персоніфіковані комплекси і вправи з різних оздоровчих систем фізичного виховання, орієнтовані на формування та корекцію постави і статури, профілактику втоми і перевтоми, збереження високої працездатності, розвиток систем дихання і кровообігу;</p> <p>бере участь: в іграх, спрямованих на розвиток координації, уваги, швидкості та спритності.</p>	<p>з місця; з позначеної зони відштовхування; з висоти (до 40 см).</p> <ul style="list-style-type: none"> - Лазіння через гімнастичну лаву і гірку матів; - Лазіння по канату в два і три прийоми; - Пересування і повороти на гімнастичній колоді (низькій); - Подолання простої смуги перешкод. - Естафети та ігри з елементами бігу, стрибків і метання. <p><u>Вправи на подолання власної ваги</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Вправи для розвитку сили м'язів нижніх і верхніх кінцівок; групи м'язів тулуба (спини, грудей, живота, сідниць) з використанням опору власної ваги з різних вихідних положеннях: стоячи, сидячи, лежачи. - Підтягування на низькій і високій перекладині. - Підтягування різними хватками і способами. - Силові вправи у висах і упорах. - Згинання та розгинання рук в упорі лежачи, опору партнера, перенесення і перекладання снарядів (м'ячів і т.п.). <p><u>Вправи прикладного характеру:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Вправи в підніманні і перенесенні людини (вантажу). - Естафети. - Смуга перешкод, що включає різноманітні прикладні вправи. - Персоніфіковані комплекси і вправи з різних оздоровчих систем фізичного виховання, орієнтовані на формування та корекцію постави і статури, профілактику втоми і перевтоми, збереження високої працездатності, розвиток систем дихання і кровообігу.
Спеціальна фізична підготовка	
Діяльнісний компонент	

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<p>Учень, учениця: виконує: прийоми самостраховки.</p> <p>виконує: спеціальні вправи для освоєння техніки САМБО: Вправи для кидків: - вправи для зачепів; - вправи для підхватів; - вправи для кидків через спину та стегно; - спеціально-підготовчі вправи з м'ячем для техніки та тактики; - спеціально-підготовчі вправи з поясом та гумовим амортизатором;</p> <p>застосовує страхування під час виконання вправ; дотримується правил безпеки під час занять спеціальними фізичними вправами САМБО.</p>	<p><u>Прийоми самостраховки:</u> - Самостраховка на спину перекатом через партнера. Варіювання складності виконання вправи змінюючи висоту перешкоди (партнер розташовується сидячи на п'ятах і в упорі на передпліччях, манекен, жердину і ін.). - Самостраховка перекатом через партнера, що знаходиться в упорі на колінах і руках. - Самостраховка на бік, виконуючи стрибком через руку партнера, що стоїть в стійці. - Самостраховка на бік перекидом в русі, виконуючи перекид-політ через партнера, лежачого на килимі або стоїть боком. - Самостраховка при падінні на килим спиною з основної стійки з обертанням навколо поздовжньої осі і приземленням на руки. - Самостраховка вперед на руки зі стійки. - Самостраховка вперед на руки стрибком. - Падіння на руки стрибком назад. - Самостраховка на спину стрибком.</p> <p><u>Спеціальні вправи для освоєння техніки САМБО.</u> <u>Вправи для кидків:</u> - Повторення спеціально-підготовчих вправ для кидків вивчених раніше: виведення з рівноваги, захопленням ніг, передня і задня підніжки, підсікань. - Для зачепів. Ходьба на внутрішньому краї стопи. «Зачеп» (зовні, зсередини) за стовп, тонке дерево, ніжку стола або стільця. Імітація зачепа без партнера (то ж з партнером). - Для підхватів. Махи ногою назад з нахилом, те ж з шкереберть вперед через плече. Імітація підхвату (без партнера і з партнером). Імітація підхвату з манекеном (стільцем). Для кидків через голову. Перекид назад з положення стоячи на одній нозі. У положенні лежачи на спині - підняти манекен ногою, те ж перекидати манекен через себе. Перекид назад з м'ячем в руках - виштовхувати м'яч через себе в момент перекиду.</p>

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
	<p>- Через спину (через стегно). Поворот кругом зі схрещуванням ніг, те ж переступаючи через свою ногу. У гімнастичної стінки із захопленням рейки на рівні голови - поворот спиною до стіни до торкання сідницями. Імітація кидка через спину з палицею (підбиваючи тазом, сідницями, боком). Перенесення партнера на стегні (спині). Підбив тазом, спиною, боком.</p> <p>- Вправи з гумовим амортизатором для розвитку витривалості, сили, координації рухів, швидкості рухів, імітація кидків та інших технічних дій.</p> <p><u>Спеціально-підготовчі вправи з м'ячем, для техніки.</u></p> <p>- Для вдосконалення підсікань: удари підошвою по нерухомому м'ячу, те ж по падаючому, що відскакує від килима, що котиться (виконується в парах або в колі).</p> <p>- Для вдосконалення підніжок: випростуючи ногу, підбити підколінних згином м'яч (м'яч в руках).</p> <p>- Для зачепа стопою: перекидання м'яча, зупинка м'яча, що котиться, підкидання підйомом стопи падаючого м'яча.</p> <p>- Для підхвату (зачепа гомілкою): удар п'ятою по лежачому м'ячу, удар гомілкою по падаючому м'ячу.</p> <p>- Для вдосконалення захоплення ніг - швидке піднімання лежачого м'яча і кидок за себе; зворотним захопленням відкинути лежачого м'яч в сторону; ударом долоні відкинути м'яч в сторону.</p> <p>- Для вдосконалення кидка прогином: стати на міст, впираючись м'ячем в килим; падаючи назад з поворотом, потрапити м'ячем у мішень, встановлену на відстані 3 метри позаду на рівні колін.</p> <p><u>Спеціально-підготовчі вправи з м'ячем, для тактики.</u></p> <p>Ігри з м'ячем в командах (можна використовувати кілька м'ячів і різні варіанти правил з ускладненням): «Вишибали», баскетбол, регбі, футбол, гандбол. Ігри в парах.</p> <p><u>Спеціально-підготовчі вправи з поясом та гумовим амортизатором.</u></p>

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
	Імітація підвертань для різних кидків: передньої підніжки, підсікань, підхватів, через стегно, плече, спину і ін.
Техніко-тактична підготовка	
<p>Ціннісний та діяльнісний компонент Учень, учениця: знає: основи техніки САМБО; виконує: - утримання в різних положеннях; - способи уходу від утримань з різних положень;</p> <p>володіє: навичками техніки кидків САМБО. виконує: виведення з рівноваги у стійці ривком, поштовхом, розкручуванням.</p> <p>виконує: - задню та передню підніжки; - бічне та переднє підсікання; - зачеп гомілкою зсередини однойменною ногою; - зачеп гомілкою зсередини із захопленням руки і ноги; - зачеп гомілкою зовні-ззаду за однойменну ногу; - зачеп стопою зсередини; - обвив із захопленням різнойменної руки і тулуба; - підхват під дві ноги; - підхват зовні, відкруючи; - підхват зсередини в різнойменну ногу;</p>	<p>Виконання технічних дій (прийомів) імітаційно та за допомогою манекену. <u>Утримання</u> - Утримання збоку захопленням рук. - Утримання збоку зворотнє. - Утримання верхи з захопленням голови. - Утримання верхи з зацепом ніг. - Утримання з боку голови на колінах. - Утримання з боку голови зворотним захватом рук. - Утримання з боку ніг із захопленням рук. - Утримання з боку ніг з захватом шиї з рукою. - Утримання поперек із захопленням далекої руки з-під шиї. - Утримання поперек із захопленням далекого одворота з-під шиї і тулуба. <u>Виведення з рівноваги:</u> - Виведення з рівноваги ривком захопленням руки двома руками. - Виведення з рівноваги поштовхом захопленням тулуба (посадка). - Виведення з рівноваги ривком, розкручуючи противника навколо себе. - Виведення з рівноваги поштовхом, відриваючи супротивника від килима (збивання).</p> <p><u>Кидки.</u> - Задня підніжка під обидві ноги. - Задня підніжка з захопленням руки і шиї. - Передня підніжка з схрестного захопленням рук. - Передня підніжка з відкрокуванням. - Бічне підсікання в темп кроків. - Бічне підсікання, підкрокуючи. - Переднє підсікання в коліно з падінням. - Підсікання зсередини з заведенням. - Зачеп гомілкою зсередини однойменною ногою. - Зачеп гомілкою зсередини із</p>

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<ul style="list-style-type: none"> - підхват зовні з захватом ноги; - підхват зсередини в однойменну ногу; - підсад гомілкою зовні; - підсад гомілкою зсередини; - кидок через стегно із захватом шиї; - кидок через стегно захватом пояса через однойменне плече; - кидок через спину захватом руки під плече; - кидок через спину зворотним захопленням руки під плече; - кидок через спину захватом одворота двома руками; - кидок бічний переворот; - кидок «Млин» захопленням руки і однойменної ноги; - кидок захопленням ніг різнохватом; - кидок через груди захопленням пояса через різнойменне плече; - кидок через груди захопленням однойменної руки і тулуба збоку; - кидок через голову упором гомілкою в стегно і захопленням однойменної руки і пояси на спині; - кидок через голову, сідаючи глибоко між ногами супротивника; - кидок зворотним захопленням п'яти зсередини; - кидок захопленням однойменного стегна зовні («задня підніжка рукою»); - кидок захопленням ніг, виносячи ноги в сторону; - активні і пасивні види захисту від вивчених кидків. <p>бере участь: у рухливих іграх для відпрацювання отриманих навичок;</p> <p>застосовує: страхування під час виконання вправ;</p> <p>демонструє: техніку виконання вивчених спеціальних вправ, техніку виконання кидків, атакуючих та захисних технічних дій;</p>	<p>захопленням руки і ноги.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Зачеп гомілкою зовні-ззаду за однойменну ногу. - Зачеп стопою зсередини. - Обвив із захопленням різнойменної руки і тулуба. - Підхват під дві ноги. - Підхват зовні, відкrokuючи. - Підхват зсередини в різнойменну ногу. - Підхват зовні з захватом ноги. - Підхват зсередини в однойменну ногу. - Підсад гомілкою зовні. - Підсад гомілкою зсередини. - Кидок через стегно із захватом шиї. - Кидок через стегно захватом пояса через однойменне плече. - Кидок через спину захватом руки під плече. - Кидок через спину зворотним захопленням руки під плече. - Кидок через спину захватом одворота двома руками. - Кидок бічний переворот. - Кидок «Млин» захопленням руки і однойменної ноги. - Кидок захопленням ніг різнохватом. - Кидок через груди захопленням пояса через різнойменне плече. - Кидок через груди захопленням однойменної руки і тулуба збоку. - Кидок через голову упором гомілкою в стегно і захопленням однойменної руки і поясу на спині. - Кидок через голову, сідаючи глибоко між ногами супротивника. - Кидок зворотним захопленням п'яти зсередини. - Кидок захопленням однойменного стегна зовні («задня підніжка рукою»). - Кидок захопленням ніг, виносячи ноги в сторону. - Активні і пасивні види захисту від вивчених кидків. <p><u>Рухливі ігри для відпрацювання техніко-тактичної підготовки:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Ігри в блокуючі захоплення, ігри в атакуючі захоплення, ігри в тиснення, «Виштовхування в присіді», «Виштовхування спиною», «Виштовхни з кола», «Перетягування через межу».

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<p>виконує:</p> <ul style="list-style-type: none"> - комбіновані, складні координаційні вправи; активні і пасивні способи захисту, кидки з різних положень з дотриманням етичних норм і основних правил; - великий обсяг важко координаційних спеціально-підготовчих вправ з використанням різних засобів. <p>знає: термінологію та правила змагань САМБО.</p> <p>Ціннісний компонент</p> <p>Учень, учениця:</p> <p>дотримується: правил безпеки під час занять з САМБО.</p> <p>виконує самооцінку технічних дій та коригує їх з урахуванням допущених помилок;</p> <p>має здатність:</p> <ul style="list-style-type: none"> - будувати навчально-пізнавальну діяльність, враховуючи всі її компоненти (мета, мотив, прогноз, кошти, контроль, оцінка); - оцінювати непостійну ситуацію, мислити логічно і швидко приймати рішення; - мислити тактично; - вмотивованість до занять фізичною культурою, зокрема САМБО; <p>вміє:</p> <ul style="list-style-type: none"> - робити вибір найбільш ефективних способів вирішення завдань в залежності від конкретних умов; - результативно мислити при виконанні вправ, зіставляти дії, проектувати, домагатися практичного результату; - правильно взаємодіяти з партнерами; - зіставляти технічні рухи з рухами, що зустрічаються в повсякденному житті; - контролювати функціонально-емоційний стан організму на заняттях. 	<ul style="list-style-type: none"> - Спортивні ігри: футбол, регбі, баскетбол. - Народні ігри: «Тягни в коло», «Бій півнів», «Дістати камінчик», «Тягни за булави», «Ланцюги ковани», «Сильний кидок», «Перетягування каната», «Перетягування стрибками», «Захист зміцнення», «Кожен проти кожного», «Захоплення прапора», «Отаман», «Козацькі розваги».

5 рік вивчення

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
Теоретичні відомості	
<p>Знаннєвий компонент</p> <p>Учень, учениця:</p> <p>характеризує роль і значення фізичної культури і єдиноборств для підготовки військовослужбовців української армії; САМБО як елемент національної культури і забезпечення безпечної життєдіяльності людини; зв'язок фізичної культури з іншими</p>	<p>Роль і значення фізичної культури і єдиноборств для підготовки військовослужбовців української армії. Фізична культура в сучасному суспільстві. Фізична культура як носій і виразник культурних і духовних</p>

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<p>предметами гуманітарного, фізико-математичного циклу.</p> <p>розкриває знання про особливості фізичного розвитку людини; захисні властивості організму і їх профілактику засобами фізичної культури.; послідовність виконання загальнорозвивальних вправ для фізкультурних занять різної спрямованості; поведінку в надзвичайних ситуаціях; спортивну етику і взаємини між людьми; правила змагань з САМБО; надання першої допомоги при травмах і ударах на заняттях; техніку САМБО та правильне виконання технічних дій.</p> <p>називає: правила організації і проведення занять, в тому числі і самостійних; термінологію САМБО, гігієнічні правила на заняттях САМБО.</p> <p>Ціннісний компонент свідомо ставиться до власного здоров'я та здоров'я інших; дотримується загальноприйнятих правила безпеки на заняттях фізичною культурою, правила безпеки та профілактики травматизму на заняттях з САМБО.</p>	<p>цінностей.</p> <p>САМБО як елемент національної культури і забезпечення безпечної життєдіяльності людини.</p> <p>Фізична підготовка і її вплив на зміцнення здоров'я, розвиток фізичних якостей. Зв'язок фізичної культури з іншими предметами гуманітарного, фізико-математичного циклу.</p> <p>Особливості фізичного розвитку людини. Захисні властивості організму і їх профілактика засобами фізичної культури. Послідовність виконання загальнорозвивальних вправ для фізкультурних занять різної спрямованості.</p> <p>Поведінка в надзвичайних ситуаціях.</p> <p>Поняття про спортивну етику у взаєминах між людьми.</p> <p>Термінологія САМБО.</p> <p>Правила змагань з САМБО.</p> <p>Техніка САМБО та правильне виконання технічних дій.</p> <p>Гігієнічні правила на заняттях САМБО.</p> <p>Надання домедичної допомоги при травмах і ударах на заняттях.</p> <p>Дотримання вимог безпеки на заняттях фізичною культурою і спортом.</p> <p>Правила безпеки та профілактика травматизму на заняттях з САМБО.</p>
Загальна фізична підготовка	
<p>Ціннісний та діяльнісний компонент Учень, учениця: Виконує:</p> <ul style="list-style-type: none"> - загальнорозвивальні вправи на місці, в русі, з предметами і без, у гімнастичної стінки і в парах. - вправи на формування постави, зміцнення м'язів опорно-рухового і вестибулярного апарату. - вправи для зміцнення м'язів рук, плечового пояса, м'язів живота, м'язів ніг; <p>знає: поняття про стретчинг; анатомічні та фізіологічні особливості стретчинга; зони розтягування;</p> <p>виконує: вправи стретчинга для збільшення рухливості в суглобах, запобігання травм.</p>	<p><u>Загальнорозвивальні вправи.</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Загальнорозвивальні вправи на місці, в русі, з предметами і без, у гімнастичної стінки і в парах. - Вправи на формування постави, зміцнення м'язів опорно-рухового і вестибулярного апарату. - Вправи для зміцнення м'язів рук, плечового пояса, м'язів живота, м'язів ніг. <p><u>Стретчинг:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Розслаблюючі вправи для спини; вправи для ніг, ступень і гомілковостопного суглоба; вправи для спини, плечей і рук; вправи для попереку, тазу, пахової області і м'язів задньої поверхні стегна; вправи на

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<p>виконує: вправи з предметами (скакалкою, гімнастичною палицею, набивним м'ячем, еспандером, гумовим амортизатором;</p> <p>виконує: вправи на розвиток фізичних якостей (гнучкість, спритність, координація рухів):</p> <ul style="list-style-type: none"> - акробатичні елементи, вправи, комбінації; - вправи на рівновагу; - вправи біля опори; 	<p>перекладині; вправи для верхньої частини тулуба з використанням пояса; комплекс вправ для кистей, зап'ясть і передпліч.</p> <p><u>Вправи з предметами:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - зі скакалкою - стрибки з обертанням скакалки вперед і назад, на двох і одній нозі, з ноги на ногу, стрибки з поворотами, біг, перестрибуючи через скакалку; - з гімнастичною палицею - нахили і повороти тулуба, махові і кругові рухи рук, перевертання, викручування і вкручування палиці, стрибки через палицю, підкидання і ловля гімнастичної палиці; - з набивним м'ячем (1-2 кг) - перекидання з руки в руку; варіанти кидків і лову м'яча; кидки і ловля м'яча в парах; вправи в положенні лежачи на спині: перекидати м'яч прямими руками з одного боку на іншу; кидок м'яча вгору і ловля руками; нахили з м'ячем в витягнутих вгору руках вперед, в сторони; повороти з м'ячем в витягнутих вперед руках вправо, вліво; кругові рухи тулубом з м'ячем у витягнутих вперед руках. - з еспандером; - з гумовим амортизатором. <p><u>Вправи на розвиток фізичних якостей (гнучкість, спритність, координація рухів).</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Акробатичні елементи (міст, шпагат, переверот боком, пр.). - Акробатичні вправи: перекид вперед в угрупованні; перекид вперед в упор присівши; з упору лежачи поштовхом двома в упор присівши; довгий перекид вперед (з місця і розбігу); стійка на голові зігнувши ноги, стійка на голові тощо. - Акробатична комбінація, що включає перекиди вперед, стійку на голові, довгий перекид (хлопці), напів шпагати, міст і поворот в упор стоячи на одному коліні (дівчата), стійку на лопатках ін. - Вправи на рівновагу. - Вправи біля опори: махи ногами в різних площинах, нахили в різних

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<p>виконує: Загальнорозвивальні вправи в русі:</p> <ul style="list-style-type: none"> - різновиди бігу та бігових вправ; - стрибки та стрибкові вправи з різних положень; - лазіння через гімнастичну лаву і гірку матів; - лазіння по канату в два і три прийоми; - пересування і повороти на гімнастичній колоді (низькій); - подолання простої смуги перешкод. - естафети та ігри з елементами бігу, стрибків і метання; 	<p>положеннях, вправи на гнучкість.</p> <p><u>Загальнорозвивальні вправи в русі.</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Закріплення навичок бігу, розвиток швидкісних і координаційних здібностей: гладкий біг (біг по доріжці стадіону) зі зміною напрямку руху, коротким, середнім і довгим кроком; в чергуванні з ходьбою, з подоланням перешкод (м'ячі, палиці і т. п.), по розмічених бігових доріжках; зі зміною довжини і частоти кроків; - Біг за розмітками і з виконанням завдань. - Закріплення технічних навичок бігу і розвиток витривалості. Змішані пересування (чергування бігу і ходьби і т.п.). Повільний, рівномірний (з однією швидкістю), тривалий біг на середні дистанції. Крос по слабо пересічній місцевості. - Біг на швидкість. - Закріплення техніки стрибків, розвиток швидкісно-силових і координаційних здібностей. Стрибки на одній, двох і з ноги на ногу на місці; з поворотами; з просуванням вперед і назад; зі скакалкою. Стрибки у висоту з короткого і повного розбігу; з місця і з 1 і 3-х кроків розбігу; через довгу і коротку обертову скакалку. Стрибки в довжину відштовхуючись одночасно двома ногами: з місця; з висоти до 30, 60, 80 см; через невелику перешкоду. Стрибки в довжину відштовхуючись однією ногою: з місця; з позначеної зони відштовхування; з висоти (до 40 см). - Лазіння через гімнастичну лаву і гірку матів; - Лазіння по канату в два і три прийоми; - Пересування і повороти на гімнастичній колоді (низькій); - Подолання смуги перешкод. - Естафети та ігри з елементами бігу, стрибків і метання. <p><u>Вправи на подолання власної ваги</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Вправи для розвитку сили м'язів нижніх і верхніх кінцівок; групи м'язів тулуба (спини, грудей, живота, сідниць) з використанням опору власної ваги з

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<p>\</p> <p>виконує: вправи на подолання власної ваги.</p> <ul style="list-style-type: none"> - вправи для розвитку сили м'язів нижніх і верхніх кінцівок; групи м'язів тулуба (спини, грудей, живота, сідниць) з використанням опору власної ваги з різних вихідних положень: стоячи, сидячи, лежачи; - підтягування на низькій і високій перекладині; - підтягування різними хватами і способами; - силові вправи у висах і упорах; - згинання та розгинання рук в упорі лежачи, опору партнера, перенесення і перекладання снарядів (м'ячів і т.п.); <p>виконує: вправи прикладного характеру;</p> <p>знає та виконує: Персоніфіковані комплекси і вправи з різних оздоровчих систем фізичного виховання, орієнтовані на формування та корекцію постави і статури, профілактику втоми і перевтоми, збереження високої працездатності, розвиток систем дихання і кровообігу;</p> <p>бере участь: в іграх, спрямованих на розвиток координації, уваги, швидкості та спритності.</p>	<p>різних вихідних положень: стоячи, сидячи, лежачи.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Підтягування на низькій і високій перекладині. - Підтягування різними хватами і способами. - Силові вправи у висах і упорах. - Згинання та розгинання рук в упорі лежачи, опору партнера, перенесення і перекладання снарядів (м'ячів і т.п.). <p><u>Вправи прикладного характеру:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Вправи в підніманні і перенесенні людини (вантажу). - Естафети. - Смуга перешкод, що включає різноманітні прикладні вправи. - Персоніфіковані комплекси і вправи з різних оздоровчих систем фізичного виховання, орієнтовані на формування та корекцію постави і статури, профілактику втоми і перевтоми, збереження високої працездатності, розвиток систем дихання і кровообігу.
Спеціальна фізична підготовка	
<p>Діяльнісний компонент</p> <p>Учень, учениця:</p> <p>виконує прийоми самостраховки.</p>	<p><u>Прийоми самостраховки:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Самостраховка на спину перекатом через партнера. Варіювання складності виконання вправи змінюючи висоту перешкоди (партнер розташовується сидячи на п'ятах і в упорі на передпліччях, манекен, жердину і ін.). - Самостраховка перекатом через партнера, що знаходиться в упорі на колінах і руках. - Самостраховка на бік, виконуючи стрибком через руку партнера, що стоїть в стійці. - Самостраховка на бік шкереберть в русі, виконуючи перекид-політ через партнера, лежачого на килимі або стоїть боком.

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<p>виконує: спеціальні вправи для освоєння техніки САМБО:</p> <ul style="list-style-type: none"> - вправи для кидків; - вправи для зачепів; - вправи для підхватів; - вправи для кидків через спину та стегно; - спеціально-підготовчі вправи з м'ячем для техніки та тактики; - спеціально-підготовчі вправи з поясом та гумовим амортизатором. <p>застосовує: страхування під час виконання вправ;</p> <p>дотримується: правил безпеки під час занять спеціальними фізичними вправами САМБО.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Самостраховка при падінні на килим спиною з основної стійки з обертанням навколо поздовжньої осі і приземленням на руки. - Самостраховка вперед на руки зі стійки. - Самостраховка вперед на руки стрибком. - Падіння на руки стрибком назад. - Самостраховка на спину стрибком. <p><u>Спеціальні вправи для освоєння техніки САМБО.</u></p> <p><u>Вправи для кидків:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Повторення спеціально-підготовчих вправ для кидків вивчених раніше: виведення з рівноваги, захопленням ніг, передня і задня підніжки, підсікань. - Для зачепів. Ходьба на внутрішньому краї стопи. «Зачеп» (зовні, зсередини) за стовп, тонке дерево, ніжку стола або стільця. Імітація зачепа без партнера (то ж з партнером). - Для підхватів. Махи ногою назад з нахилом, те ж з шкереберть вперед через плече. Імітація підхвату (без партнера і з партнером). Імітація підхвату з манекеном (стільцем). Для кидків через голову. Перекид назад з положення стоячи на одній нозі. У положенні лежачи на спині - піднімати манекен ногою, те ж перекидати манекен через себе. Перекид назад з м'ячем в руках - виштовхувати м'яч через себе в момент перекиду. - Через спину (через стегно). Поворот кругом зі схрещуванням ніг, то ж переступаючи через свою ногу. У гімнастичної стінки із захопленням рейки на рівні голови - поворот спиною до стіни до торкання сідницями. Імітація кидка через спину з палицею (підбиваючи тазом, сідницями, боком). Перенесення партнера на стегні (спині). Підбив тазом, спиною, боком. - Вправи з гумовим амортизатором для розвитку витривалості, сили, координації рухів, швидкості рухів, імітація кидків та інших технічних дій. <p><u>Спеціально-підготовчі вправи з м'ячем для техніки.</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Для вдосконалення підсікань: удари

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
	<p>підшовою по нерухомому м'ячу, те ж по падаючому, що відскакує від килима, що котиться (виконується в парах або в колі).</p> <ul style="list-style-type: none"> - Для вдосконалення підніжок: випростуючи ногу, підбити підколінних згином м'яч (м'яч в руках). - Для зачепа стопою: перекидання м'яча, зупинка м'яча, що котиться, підкидання підйомом стопи падаючого м'яча. - Для підхвату (зачепа гомілкою): удар п'ятою по лежачому м'ячу, удар гомілкою по падаючому м'ячу. - Для вдосконалення захоплення ніг - швидке піднімання лежачого м'яча і кидок за себе; зворотним захопленням відкинути лежачого м'яч в сторону; ударом долоні відкинути м'яч в сторону. - Для вдосконалення кидка прогином: стати на міст, впираючись м'ячем в килим; падаючи назад з поворотом, потрапити м'ячем у мішень, встановлену на відстані 3 метри позаду на рівні колін. <p><u>Спеціально-підготовчі вправи з м'ячем, для тактики.</u></p> <p>Ігри з м'ячем в командах (можна використовувати кілька м'ячів і різні варіанти правил з ускладненням): «Вишибали», баскетбол, регбі, футбол, гандбол. Ігри в парах.</p> <p><u>Спеціально-підготовчі вправи з поясом та гумовим амортизатором.</u></p> <p>Імітація підвертань для різних кидків: передньої підніжки, підсікань, підхватів, через стегно, плече, спину і ін.</p>
Техніко-тактична підготовка	
<p>Ціннісний та діяльнісний компонент Учень, учениця: знає основи техніки САМБО;</p> <p>виконує:</p> <ul style="list-style-type: none"> - утримання в різних положеннях; - способи уходу від утримань з різних положень; 	<p>Виконання технічних дій (приймів) імітаційно та за допомогою манекену. Повторення та удосконалення прийомів і кидків, вивчених на попередніх етапах підготовки.</p> <p><u>Утримання</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - збоку лежачи. - верхи з обвивом ніг зовні. - з боку голови із захопленням одворотів з-під рук. - з боку ніг зворотне. - поперек із захопленням різнойменної

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<p>володіє : навичками техніки кидків САМБО.</p> <p>виконує: виведення з рівноваги ривком захватом рук з падінням; виведення з рівноваги поштовхом захопленням руки.</p> <p>виконує:</p> <ul style="list-style-type: none"> - задню та передню підніжки з різних положень; - бічне та переднє підсікання з різних положень; - підсікання з різних положень; - зачепи з різних положень; - обвив з різних положень; - кидок через стегно з різних положень та різними захватами; - кидок через спину з різних положень та різними захватами; - кидок бічний переворот; - кидок «Млин» стоячи та з колін; - кидок захопленням ніг; - кидок через груди з різних положень та різними захватами; - активні і пасивні види захисту від вивчених кидків; <p>бере участь: у рухливих іграх для відпрацювання отриманих навичок;</p> <p>застосовує: страхування під час виконання вправ;</p> <p>демонструє: техніку виконання вивчених спеціальних вправ, техніку виконання кидків, атакуючих та захисних технічних дій;</p> <p>виконує:</p> <ul style="list-style-type: none"> - комбіновані, складні координаційні вправи; активні і пасивні способи захисту, кидки з різних положень з дотриманням етичних норм і основних правил; -самооцінку технічних дій та коригує їх з урахуванням допущених помилок; - великий обсяг важко координаційних спеціально-підготовчих вправ з використанням різних засобів; <p>знає: термінологію та правила змагань САМБО.</p> <p>Ціннісний компонент</p> <p>дотримується правил безпеки під час занять з САМБО.</p> <p>має здатність:</p>	<p>ноги.</p> <p><u>Виведення з рівноваги:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - ривком захватом рук з падінням. - поштовхом захопленням руки. <p><u>Кидки.</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Задня підніжка з падінням. - Задня підніжка з захопленням руки і шиї спереду-зверху (зворотним захопленням). - Задня підніжка під дальню ногу. - Задня підніжка закрокуючи. - Передня підніжка з коліна з падінням. - Передня підніжка з захопленням шиї. - Передня підніжка збиваючи на виставлену ногу. - Передня підніжка з захопленням руки і пояса. - Бічне підсікання схрестним захопленням рук. - Бічне підсікання при русі противника назад. - Підсікання зсередини на місці. - Зачеп гомілкою зсередини різнойменною ногою. - Зачеп гомілкою зсередини з захватом руки двома руками. - Зачеп гомілкою з нирком під руку. - Зачеп стопою з падінням. - Обвив, сідаючи. - Кидок через стегно із захватом шиї. - Кидок через стегно захватом пояса. - Кидок через спину захватом схрещених рук. - Кидок через спину захватом однойменного одворота. - Кидок бічний переворот. - Кидок «Млин» з колін. - Кидок захопленням ніг. - Кидок через груди захватом руки і тулуба спереду. - Активні і пасивні види захисту від вивчених кидків. <p><u>Рухливі ігри для відпрацювання техніко-тактичної підготовки:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Ігри в блокуючи захоплення, ігри в атакуючі захоплення, ігри в тиснення, «Виштовхування в присіді», «Виштовхування спиною», «Виштовхни з кола», «Перетягування через межу». - Спортивні ігри: футбол, регбі,

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<ul style="list-style-type: none"> - будувати навчально-пізнавальну діяльність, враховуючи всі її компоненти (мета, мотив, прогноз, кошти, контроль, оцінка); - оцінювати непостійну ситуацію, мислити логічно і швидко приймати рішення; - мислити тактично; - вмотивованість до занять фізичною культурою, зокрема САМБО; <p>вміє:</p> <ul style="list-style-type: none"> - робити вибір найбільш ефективних способів вирішення завдань в залежності від конкретних умов; - результативно мислити при виконанні вправ, зіставляти дії, проектувати, домагатися практичного результату; - правильно взаємодіяти з партнерами; - зіставляти технічні рухи з рухами, що зустрічаються в повсякденному житті; - контролювати функціонально-емоційний стан організму на заняттях. 	<p>баскетбол.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Народні ігри: «Тягни в коло», «Бій півнів», «Дістати камінчик», «Тягни за булави», «Ланцюги ковани», «Сильний кидок», «Перетягування каната», «Перетягування стрибками», «Захист зміцнення», «Кожен проти кожного», «Захоплення прапора», «Отаман», «Козацькі розваги».

Орієнтовні навчальні нормативи

Рік вивчення	Навчальні нормативи		Рівень навчальних досягнень учнів			
			низький	середній	достатній	високий
2 рік вивчення	Човниковий біг 4 x 9 м, сек. (3 спроби)	хл.	14,7 і більше	14,6 -14,5	14,4 -14,3	14,2 і менше
		дівч.	15,7 і більше	15,6 -15,5	15,4 -15,3	15,2 і менше
	Стрибок у довжину з місця, см (3 спроби)	хл.	150 і менше	155 -165	170 -180	185 і більше
		дівч.	130 і менше	135 -145	150 -160	165 і більше
	Підтягування з вису на високій перекладині, кількість разів	хл.	4 і менше	5-7	8-9	10 і більше
		дівч.	3 і менше	4	5	6 і більше
	Згинання і розгинання рук в упорі лежачи на підлозі, кількість разів	хл.	7 і менше	8-9	10-11	12 і більше
		дівч.	3 і менше	4-5	6-7	8 і більше
	Піднімання тулуба в сід за 30 сек., кількість разів	хл.	8 і менше	9-10	11-12	13 і більше
		дівч.	5 і менше	6-7	8-9	10 і більше
	Біг з високого старту на 30 м, сек.	хл.	5,3 і більше	5,2-5,1	5,0-4,9	4,8 і менше
		дівч.	5,9 і	5,8-5,7	5,6-5,5	5,4 і

Рік вивчення	Навчальні нормативи		Рівень навчальних досягнень учнів			
			низький	середній	достатній	високий
			більше			менше
	Забігання на «борцівському мосту» по 5 разів вліво та вправо, сек.	хл.	27 і більше	26-25	24-23	22 і менше
		дівч.				
	Утримання ніг під кутом 90° в положенні вису на поперечній перекладині, сек.	хл.	4 і менше	5-6	7-9	10 і більше
		дівч.	3 і менше	4	5-6	7 і більше
3 рік вивчення	Човниковий біг 4 x 9 м, сек. (3 спроби)	хл.	13,7 і більше	13,6 -13,5	13,4 -13,3	13,2 і менше
		дівч.	14,7 і більше	14,6 -14,5	14,4 -14,3	14,2 і менше
	Стрибок у довжину з місця, см (3 спроби)	хл.	160 і менше	165 -175	180 -190	195 і більше
		дівч.	140 і менше	145 -155	160 -170	175 і більше
	Підтягування з вису на високій перекладині, кількість разів	хл.	5 і менше	6-8	9-10	11 і більше
		дівч.	4 і менше	5	6	7 і більше
	Згинання і розгинання рук в упорі лежачи на підлозі, кількість разів	хл.	9 і менше	10-11	12-13	14 і більше
		дівч.	5 і менше	6-7	8-9	10 і більше
	Піднімання тулуба в сід за 30 сек., кількість разів	хл.	10 і менше	11-12	13-14	15 і більше
		дівч.	7 і менше	8-9	10-11	12 і більше
	Біг з високого старту на 30 м, сек.	хл.	5,1 і більше	5,0-4,9	4,8-4,7	4,6 і менше
		дівч.	5,7 і більше	5,6-5,5	5,4-5,3	5,2 і менше
Забігання на «борцівському мосту» по 5 разів вліво та вправо, сек.	хл.	25 і більше	24-23	22-21	20 і менше	
	дівч.					
Утримання ніг під кутом 90° в положенні вису на поперечній перекладині, сек.	хл.	5 і менше	6-7	8-11	12 і більше	
	дівч.	4 і менше	5	6-7	8 і більше	
4 рік вивчення	Човниковий біг 4 x 9 м, сек. (3 спроби)	хл.	12,5 і більше	12,4 -12,3	12,2 -12,1	12,0 і менше
		дівч.	13,5 і більше	13,4 -13,3	13,2 -13,1	13,0 і менше
	Стрибок у довжину з місця, см (3 спроби)	хл.	170 і менше	175 -185	190 -200	205 і більше
		дівч.	150 і менше	155 -165	170 -180	185 і більше

Рік вивчення	Навчальні нормативи		Рівень навчальних досягнень учнів				
			низький	середній	достатній	високий	
	Підтягування з вису на високій перекладині, кількість разів	хл.	6 і менше	7-9	10-11	12 і більше	
		дівч.	5 і менше	6	7	8 і більше	
	Згинання і розгинання рук в упорі лежачи на підлозі, кількість разів	хл.	11 і менше	12-13	14-15	16 і більше	
		дівч.	7 і менше	8-9	10-11	12 і більше	
	Піднімання тулуба в сід за 30 сек., кількість разів	хл.	12 і менше	13-14	15-16	17 і більше	
		дівч.	9 і менше	10-11	12-13	14 і більше	
	Біг з високого старту на 30 м, сек.	хл.	4,9 і більше	4,8-4,7	4,6-4,5	4,4 і менше	
		дівч.	5,5 і більше	5,4-5,3	5,4-5,3	5,2 і менше	
	Забігання на «борцівському мосту» по 5 разів вліво та вправо, сек.	хл.	23 і більше	22-21	20-19	18 і менше	
		дівч.					
	Утримання ніг під кутом 90° в положенні вису на поперечній перекладині, сек.	хл.	6 і менше	7-9	10-13	14 і більше	
		дівч.	5 і менше	6	7-8	9 і більше	
	Переворот з упору головою в килим на «борцівський міст» і назад 10 разів, сек.	хл.	21 і більше	20-19	18-17	16 і менше	
		дівч.	24 і більше	23-22	21-20	19 і менше	
	Кидки манекена через стегно 10 разів, сек.	хл.	38 і більше	37-36	35-34	33 і менше	
		дівч.	42 і більше	41-40	39-38	37 і менше	
	5 рік вивчення	Човниковий біг 4 x 9 м, сек. (3 спроби)	хл.	12,5 і більше	12,4 -12,3	12,2 -12,1	12,0 і менше
			дівч.	13,5 і більше	13,4 -13,3	13,2 -13,1	13,0 і менше
Стрибок у довжину з місця, см (3 спроби)		хл.	180 і менше	185 -195	200 -210	215 і більше	
		дівч.	160 і менше	165 -175	180 -190	195 і більше	
Підтягування з вису на високій перекладині, кількість разів		хл.	7 і менше	8-10	11-12	13 і більше	
		дівч.	6 і менше	7	8	9 і більше	
Згинання і розгинання рук в упорі лежачи на підлозі, кількість разів		хл.	13 і менше	14-15	16-17	18 і більше	
		дівч.	9 і менше	10-11	12-13	14 і більше	

Рік вивчення	Навчальні нормативи		Рівень навчальних досягнень учнів			
			низький	середній	достатній	високий
Піднімання тулуба в сід за 30 сек., кількість разів	хл.	14 і менше	15-16	17-18	19 і більше	
	дівч.	11 і менше	12-13	14-15	16 і більше	
Біг з високого старту на 30 м, сек.	хл.	4,7 і більше	4,6-4,5	4,4-4,3	4,2 і менше	
	дівч.	5,3 і більше	5,2-5,1	5,0-4,9	4,8 і менше	
Забігання на «борцівському мосту» по 5 разів вліво та вправо, сек.	хл.	21 і більше	20-19	18-17	16 і менше	
	дівч.					
Утримання ніг під кутом 90° в положенні вису на поперечній перекладині, сек.	хл.	8 і менше	9-11	12-15	16 і більше	
	дівч.	7 і менше	8-9	10	11 і більше	
Переворот з упору головою в килим на «борцівський міст» і назад 10 разів, сек.	хл.	19 і більше	18-17	16-15	14 і менше	
	дівч.	22 і більше	21-20	19-18	17 і менше	
Кидки манекена через стегно 10 разів, сек.	хл.	36 і більше	35-34	33-32	31 і менше	
	дівч.	39 і більше	38-37	36-35	34 і менше	

Орієнтовний перелік обладнання модуля «САМБО»

№ з/п	Найменування обладнання	Кількість
1	Стінка гімнастична	1 компл.
2	Лавка гімнастична	6 шт.
3	Комплект матів гімнастичних (10 шт.)	1 компл.
4	Канат для лазіння 5м (зі страхувальним пристроєм).	4 шт.
5	Перекладина гімнастична	1 шт.
6	Палка гімнастична	20 шт.
7	Обруч гімнастичний	10 шт.
8	Скакалка гімнастична	20 шт.
9	Перекладина навісна універсальна	4 шт.
10	Бруси навісні	4 шт.
11	Снаряд «Дошка похила»	4 шт.
12	Гірка атлетична	1 шт.
13	Комплект гантелей гумованих (загальна вага 90 кг.)	1 компл.
14	Еспандер універсальний	10 шт.
15	Сходи координаційні для степ-тесту	4 шт.
16	Комплект Медбол (м'ячі набивні - вага 1 кг)	20 шт.
17	Комплект Медбол (м'ячі набивні - вага 3 кг)	20 шт.
18	Комплект Медбол (м'ячі набивні - вага 5 кг)	20 шт.
19	Килим для САМБО (мати, покривка) в залежності від зала	1 компл.

20	Манекен борцівський (з руками)	10 шт.
21	Манекен борцівський (з руками та ногами)	10 шт.
22	Гумовий амортизатор (7-8 м.)	10 шт.
23	Гирі 16, 20, 24, 32 кг	5 компл.
24	Штанга (комплект)	3 компл.
25	Секундоміри	2 шт.
26	Рулетки	2 шт.
27	Куртка САМБО (комплект червоного та синього кольору)	10 шт.
28	Набір поясів САМБО (червоного і синього кольору)	10 шт.

КОРОТКИЙ СЛОВНИК ТЕРМІНІВ САМБО

Бічне підсікання - підсікання, в якій нога супротивника підбивається збоку.

Больовий - прийом, що змушує супротивника визнати себе переможеним в результаті больового відчуття, що викликається перегинанням, обертанням в області суглоба або тиском на сухожилля або м'язи.

Важіль - больовий прийом, що виконується шляхом перегинання руки або ноги в суглобі.

Важіль ліктя - больовий прийом перегинанням в ліктьовому суглобі.

Відповідний прийом - дія самбіста, яке має на меті добитися перемоги або переваги, в момент спроби противника провести прийом.

Відхвват - кидок, при якому самбіст підбиває ногу супротивника ззаду задньою поверхнею своєї ноги.

Висока стійка - самбіст стоїть, гордо, розташовуючи тулуб вертикально.

Вузол - больовий прийом, що виконується шляхом обертання зігнутої руки або ноги в суглобі.

Вузол ногою - вузол в плечовому суглобі, що виконується з положення утримання збоку, зацепом передпліччя ближньої руки ногою знизу.

Вузол попереку - вузол, що виконується самбістом, лежачим попереку противника і обертаним в плечовому суглобі зігнуту руку противника передпліччям вгору (супінація).

Задня підніжка - кидок, що виконується з підставленням ноги до ніг (ноги) противника ззаду.

Задня підніжка - підсікання, в якій нога супротивника підбивається ззаду.

Захват - дія руками (двома або однією) з метою утримати або перемістити в певному напрямку окремі частини тіла супротивника.

Захват однойменний - захоплення правою рукою правої руки або ноги супротивника, також захоплення лівою рукою лівої руки або ноги супротивника.

Захват різнойменний - захоплення правою рукою лівої руки або ноги супротивника, також захоплення лівою рукою правої руки або ноги супротивника.

Захват важелем - захоплення для виконання перевертання, при якому самбіст захоплює з-під різнойменного плеча супротивника за передпліччя своєї руки накладеної на його шию.

Захват схресний - самбіст при захопленні схрещує руки або ноги супротивника.

Захват зовні - захоплення, при якому з іншого боку руки немає будь-якої частини тіла супротивника.

Захист - дія самбіста, що має на меті ліквідувати спробу противника виконати прийом.

Зачеп - дія ногою, якої самбіст підбиває ногу супротивника, затискаючи її між гомілкою і стегном.

Зачеп зсередини - кидок, що виконується зацепом різнойменної ноги противника зсередини.

Зачеп однойменний - кидок зацепом однойменної ноги супротивника зсередини.

Зачеп зовні - кидок, що виконується зацепом різнойменної ноги зовні.

Зачеп стопою - кидок, що виконується самбістом, який затискає зовні ногу супротивника між гомілкою і стопою.

Зачеп стопою зсередини - кидок, що виконується зачепом стопою однойменної ноги супротивника зсередини.

Зворотній захват - захоплення, при якому самбіст розгортає руку (руки) ліктем вгору або розгортається спиною до голови супротивника.

Кидок - прийом, що виконується самбістом, що знаходяться в стійці, який має на меті позбавити противника опори і змусити падати спиною на килим.

Кидок через стегно (кидок через спину) - кидок, що виконується за рахунок підбиття задньої або бічної поверхнею тазу, ніг або нижній частині тулуба противника.

Кидок через голову - кидок, що виконується самбістом, який, падаючи назад і упираючись ногою в живіт або ногу супротивника, перекидає його через себе.

Кидок через груди - кидок, що виконується самбістом, який, падаючи назад і прогинаючись, перекидає супротивника через себе.

Ліва стійка - самбіст варто, виставивши ліву ногу ближче до супротивника.

Лежачи - положення самбіста, при якому він спирається об килим чим-небудь, крім ступенів ніг.

Низька стійка - самбіст варто, зігнувшись, віддаливши таз від противника. Тулуб близько до горизонтального положення.

Перевертання - прийом, який має на меті повернути противника на спину з положення на животі або на четвереньках,

Передня підніжка - кидок, що виконується з підставленням ноги до ніг супротивника спереду.

Передня підсікання-підсікання, в якій нога супротивника підбивається спереду.

Підніжка - кидок, що виконується за допомогою підставлення ноги до ніг супротивника, щоб змусити його падати через підставлену ногу.

Підсад - кидок, що виконується за допомогою піднімання вгору і в бік ніг супротивника бічної або передньої частиною стегна.

Підсад гомілкою - кидок, що виконується за допомогою піднімання вгору і в бік ноги противника передній або бічною частиною гомілки.

Підсікання - кидок, що виконується за допомогою підбиття ноги противника підошовної частиною стопи.

Підсікання зсередини - підсікання, в якій однойменна нога супротивника підбивається зсередини.

Підхват - кидок, при виконанні якого самбіст підбиває спереду (однойменну) ногу супротивника задньою поверхнею своєї ноги.

Підхват зсередини - кидок, при якому самбіст підбиває різнойменну ногу супротивника зсередини задньою поверхнею своєї ноги.

Права стійка - самбіст варто, виставивши праву ногу ближче до супротивника.

Прийом - дія самбіста, яке має на меті добитися перемоги або переваги над противником.

Стойка - положення самбіста, при якому він стоїть, торкаючись килима тільки ступнями ніг.

Техніка - сукупність способів (прийомів) нападу і захисту, що застосовуються самбістами для досягнення перемоги.

Утримання - прийом, який має на меті утримати противника протягом певного часу на спині, торкаючись його грудей своїм тулубом.

Утримання верхи - утримання сидячи на животі противника.

Утримання поперек - утримання противника лежачи поперек його грудей із захопленням далекої руки.

Утримання з боку голови - утримання, при якому самбіст, притискаючись тулубом до грудей противника, розташовується з боку його голови (головою до ніг).

Утримання з плеча - утримання лежачи грудьми на груди противника із захопленням руками його рук (за плечі).

Утримання збоку - утримання сидячи збоку від супротивника з захопленням шиї і ближньої руки.

Ущемлення - больовий, прийом, що виконується шляхом тиску променевої кісткою в області ахіллового сухожилля.

Фронтальна стійка - самбіст варто, розташувачи ноги на однаковій відстані від противника

Автори: А. А. Ребрина, Г. А. Коломоєць, А. А. Ребрина

Варіативний модуль СКВОШ

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Сквош (англ. squash) – ігровий вид спорту з м'ячем і ракеткою в закритому приміщенні. Назва гри пов'язана з використанням у ній відносно м'якого порожнистого м'яча діаметром близько 40 мм. Гра (одинарна – два гравці; або парна – чотири), ведеться спеціальними ракетками на оточеному з чотирьох сторін стінами корті.

Варіативний модуль навчальної програми з фізичної культури для учнів 6–9 класів «Сквош» спрямований на:

- формування особистості-патріота України з високим рівнем розвитку професійно-прикладних, психофізичних та фізичних якостей і властивостей;
- реалізацію Концепції нової української школи взагалі та педагогіки партнерства, командо утворення, згуртованості та поваги один до одного зокрема;
- формування здорового способу життя.

Модуль складається з таких розділів програми:

- змісту навчального матеріалу,
- очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць,
- орієнтовних навчальних нормативів,
- переліку обладнання, яке потрібне для вивчення цього модуля.

До розділу «Зміст навчального матеріалу» внесено теоретичні відомості, спеціальну фізичну підготовку пляжних гравців, технічну та тактичну підготовку.

Розділ «Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць» зорієнтований на якісне засвоєння знань, умінь і навичок навчального матеріалу.

При вивченні технічних прийомів зі сквошу потрібно на кожному уроці використовувати вправи спеціальної фізичної підготовки, такі як: прискорення з різних вихідних положень, біг зі зміною швидкості та напрямку за сигналом, багаторазові стрибки через перешкоди різної висоти, стрибки із присіду вгору, «човниковий біг» 4 × 9 м, вправи з набивними м'ячами (до 1 кг) і т. д., а також дотримуватися методики послідовності навчання ударів та прийомів м'яча використовуючи підвідні вправи.

З метою профілактики травматизму при вивченні ударів та прийомів слід звертати увагу на правильну постановку руки, застосування учнем/ученицею стійки сквошиста та правильного пересування учнів/учениць по майданчику.

Під час першого та другого років навчання можна використовувати рухливі ігри, які за своїми правилами наближені до гри «Сквош».

Після вивчення модуля у кожному навчальному році учні/учениці складають випробування (орієнтовні навчальні нормативи) для контролю якості засвоєння технічних прийомів зі сквошу: ударів та прийомів. При виконанні таких навчальних нормативів, як удари знизу/зверху та прийоми м'яча, оцінюється виконання цього технічного елементу кожною дитиною окремо. При цьому в парі з учнем/ученицею може стати вчитель чи дитина, як(-ий/а) володіє цими навичками на високому рівні.

2 рік вивчення	
Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<i>Теоретичні відомості</i>	
<p>Знаннєвий компонент Учень, учениця: розкриває місце українського сквошу на сучасному етапі розвитку європейського спорту та Всесвітніх ігор; обґрунтовує значення точних ударів та прийому м'яча; Ціннісний компонент дотримується правил безпеки на ігровому майданчику та правил гри</p>	<p>Місце українського сквошу на сучасному етапі розвитку європейського та світового спорту. Значення для команди точних ударів та прийому гравцем м'яча.</p> <p>Правила безпеки на ігровому майданчику</p>
<i>Спеціальна та прикладна фізична підготовка</i>	
<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: стрибкові вправи; спеціальні вправи для розвитку гнучкості верхнього плечового пояса, сили верхніх та нижніх кінцівок, черевного преса, спини; вправи на розтягування; вправи для розвитку швидкості, спритності; вправи для кистей рук: обертальні рухи кистю (повільні та максимально швидкі); для пальців рук; імітаційні вправи: імітація ударів (у різному та заданому темпі)</p>	<p>Стрибкові вправи, спеціальні вправи для розвитку гнучкості верхнього плечового пояса, сили верхніх та нижніх кінцівок, черевного преса, спини, вправи на розтягування. Вправи для розвитку швидкості, спритності. Вправи для розвитку сили м'язів кистей рук. Імітаційні вправи в ускладнених умовах</p>
<i>Техніко-тактична підготовка</i>	
<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: способи пересування по майданчику; удари зверху; прийоми знизу від стіни, в парах та колонах; удари знизу після переміщення; вибір місця для ударів; вибір місця для прийому; подачі та удари після прийому в парній грі; бере участь: у навчальній грі за спрощеними правилами; у рухливих іграх Ціннісний компонент свідомо ставиться до власного здоров'я та здоров'я інших</p>	<p>Способи пересування гравців по ігровому майданчику, поєднання способів пересування. Подача м'яча знизу. Удари знизу. Прийом знизу після переміщення. Вибір місця для виконання удару. Вибір місця для прийому. Подачі в парній грі. Прийом після виконання удару. Навчальна гра за спрощеними правилами, рухлива гра «Хто зайвий?» та інші.</p>

3 рік вивчення	
Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<i>Теоретичні відомості</i>	
<p>Знаннєвий компонент Учень, учениця: характеризує досягнення команд;</p>	<p>Міжнародна федерація сквошу.</p>

<p>називає: основні принципи загартування; склад та обов'язки суддівської бригади;</p> <p>Діяльнісний компонент</p> <p>застосовує спеціальні вправи сквошиста;</p> <p>Ціннісний компонент</p> <p>дотримується правил безпеки на ігровому майданчику</p>	<p>Досягнення команд на міжнародній арені.</p> <p>Значення спеціальної фізичної підготовки.</p> <p>Загартовування організму.</p> <p>Суддівство змагань, склад суддівської бригади, жести судді</p>
--	--

Спеціальна та прикладна фізична підготовка

<p>Діяльнісний компонент</p> <p>Учень, учениця:</p> <p>виконує: стрибкові вправи, спеціальні вправи для розвитку гнучкості верхнього плечового поясу, сили верхніх та нижніх кінцівок, черевного пресу, спини, вправи на розтягування, вправи для розвитку швидкості, спритності;</p> <p>вправи для кистей рук: обертальні рухи кистю (повільні та максимально швидкі); для пальців рук;</p> <p>імітаційні вправи: імітація подач та ударів (у різному та заданому темпі)</p>	<p>Вправи для розвитку швидкості, швидко-силових якостей, спритності, сили, гнучкості.</p> <p>Вправи для розвитку сили м'язів кистей рук.</p> <p>Імітаційні вправи у різному та заданому темпі</p>
--	--

Техніко-тактична підготовка

<p>Діяльнісний компонент</p> <p>Учень, учениця:</p> <p>виконує: пересування, різними способами, поєднуючи з подачами та ударами м'яча; удар знизу; кидки набивного м'яча зверху в парах з положення стоячи (до 1 кг); удари м'яча в парах; удари в ціль; удари в стіну та на точність на суперника;</p> <p>застосовує: взаємодію гравців</p> <p>бере участь у навчальній грі сквош</p>	<p>Пересування різними способами в поєднанні з подачами та ударами м'яча. Прямі та бокові удари. Кидки набивного м'яча. Удари м'яча в ціль. Удари в стіну. Прийом м'яча знизу після верхнього удару від стіни та в парах. Взаємодія гравців. Навчальна гра. Сквош</p>
---	---

4 рік вивчення

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
Теоретичні відомості	
<p>Знаннєвий компонент</p> <p>Учень, учениця:</p> <p>характеризує: особливості фізичної підготовки гравця; засоби профілактики травматизму юних гравців; фізичні якості, які розвиваються засобами сквошу;</p> <p>називає правила контролю та самоконтролю;</p> <p>Ціннісний компонент</p>	<p>Особливості фізичної підготовки з урахуванням віку і статі. Розвиток фізичних якостей. Правила контролю та самоконтролю під час занять сквошом. Профілактика спортивного травматизму</p>

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
дотримується правил безпеки на ігровому майданчику	
Спеціальна та прикладна фізична підготовка	
<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: стрибкові вправи; спеціальні вправи для розвитку гнучкості верхнього плечового пояса, сили верхніх та нижніх кінцівок, черевного преса, спини; вправи на розтягування; вправи для розвитку швидкості, спритності; вправи для кистей рук: обертальні рухи кистю (повільні та максимально швидкі); для пальців рук; імітаційні вправи: імітація ударів та подачі і прийомів м'яча (у різному та заданому темпі)</p>	<p>Вправи для розвитку швидкості, швидко-силових якостей, спритності, сили, гнучкості.</p> <p>Вправи для розвитку сили м'язів кистей рук. Імітаційні вправи</p>
Техніко-тактична підготовка	
<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: технічні прийоми: удари зверху та знизу в парах; удари знизу в парах, трійках; удари м'яча, що відлетів від стіни; підвідні вправи для ударів з власного підкидання та після удару суперника; застосовує: правильну позицію гравця; взаємодію гравців під час парної гри при прийомі м'яча та після удару;</p> <p>бере участь у навчальній грі; вказує на основні помилки та виправляє їх</p>	<p>Удари м'яча зверху в парах. Удари знизу в парах. Прийом зверху в парах, трійках. Нижні та верхні удари. Фіксована позиція гравців. Взаємодія гравців в парних іграх під час подачі і після прийому. Підвідні вправи для ударів. Удар з власного підкидання (тощо). Навчальна гра. Сквош. Основні помилки</p>

5 рік вивчення

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
Теоретичні відомості	
<p>Знаннєвий компонент Учень, учениця: характеризує поняття та терміни з сквошу; особливості виховання особистісних та професійних якостей гравця засобами сквошу (володіння високим рівнем спритності, швидкості, чуйності, технічних здібностей, позиційним відчуттям і сміливістю та рішучістю докладання додаткових фізичних зусиль для зв'язки гравців в парній грі; безумовна відданість гравця); особливості техніки та тактики гри; засоби профілактичного травматизму під час занять;</p>	<p>Поняття та терміни сквошу. Технічна та тактична підготовки гравців. Індивідуальні й групові тактичні дії гравців в парній грі. Виховання особистісних та професійно-прикладних якостей гравця засобами сквошу. Взаємодія гравців нападу та захисту. Основні засади суддівства.</p> <p>Профілактика травматизму під час</p>

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<p>обґрунтовує взаємодію гравців в парній грі; називає основні засади суддівства; Ціннісний компонент дотримується правил безпеки на ігровому майданчику;</p>	занять.
Спеціальна та прикладна фізична підготовка	
<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: стрибкові вправи, спеціальні вправи для розвитку гнучкості верхнього плечового пояса, сили верхніх та нижніх кінцівок, черевного преса, спини; вправи на розтягування; вправи для розвитку швидкості, спритності; вправи для кистей рук: обертальні рухи кистю (повільні та максимально швидкі); для пальців рук; імітаційні вправи: імітація ударів та прийому м'яча (у різному та заданому темпі)</p>	<p>Вправи для розвитку швидкості, швидко-силових якостей, спритності, сили, гнучкості.</p> <p>Вправи для розвитку сили м'язів кистей рук. Імітаційні вправи</p>
Техніко-тактична підготовка	
<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: удари зверху в парах; прийом в парах; верхні та нижні удари; удари м'яча після кидка; удар після власного підкидання; врахування траєкторії польоту м'яча, відстані до суперника та напрямку вітру на відкритому майданчику.</p> <p>застосовує взаємодію гравців під час ударів та прийому; виконує удар м'яча у стрибку; бере участь у навчальній грі Сквош</p>	<p>Удари зверху. Прийом та удар знизу. Удари: верхній, нижній тощо. Удар знизу після подачі в задану зону по супернику. Удар з власного підкидання. Траєкторія польоту м'яча, відстань до суперника та напрям вітру на відкритому майданчику. Страхування гравця в парній грі. Удар у стрибку. Навчальна гра. Сквош</p>

Орієнтовні навчальні нормативи

Рік вивчення	Навчальні нормативи (майданчик)	Рівень компетентності			
		Низький	середній	достатній	високий
2 рік вивчення	Удари м'яча (7 спроб) в ціль зверху (хл., дівч.)	2	3	4	5-6

Рік вивчення	Навчальні нормативи (майданчик)	Рівень компетентності			
		Низький	середній	достатній	високий
	Удари м'яча (7 спроб) в ціль знизу (хл., дівч.)	2	3	4	5-6
3 рік вивчення	Удари м'яча (6 спроб) в ціль збоку (хл., дівч.)	1	2	3	4 і більш е
	Приймання м'яча (6 спроб) (хл., дівч.)	1	2	3	4 і більш е
4 рік вивчення	Удари м'яча (6 спроб) в ціль збоку (хл., дівч.)	2	3	4	5-6
	Приймання м'яча (6 спроб) (хл., дівч.)	2	3	4	5-6
5 рік вивчення	Удари м'яча (6 спроб) в ціль зверху у стрибку (хл., дівч.)	2	3	4	5-6
	Удари м'яча (6 спроб) в ціль знизу (збоку) у стрибку (хл., дівч.)	2	3	4	5-6

**Обладнання, потрібне для вивчення модуля «Сквош»
(за наявності майданчика для гри «Сквош»)**

№ пор.	Обладнання	Кількість, шт.
1	М'яч для сквошу	15
2	М'яч тенісний	30
3	М'яч набивний (0,5–1 кг)	20

Автори: А. А. Ребрина, Г. А. Коломоєць

**Варіативний модуль
СПОРТИВНЕ ОРІЄНТУВАННЯ**

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Спортивне орієнтування належить до видів спорту, які поєднують у собі тривалі й інтенсивні фізичні та розумові навантаження. Воно приводить у рух не тільки опорно-руховий апарат, але й активізує діяльність центральної нервової системи.

Характерною рисою спортивного орієнтування є його творчий характер, доступність і широкі можливості розвитку фізичних та розумових здібностей людини.

Модуль «Спортивне орієнтування» спрямований на розвиток та підтримку на оптимальному рівні рухових та психічних якостей учня/учениці (витривалості, швидко-силових якостей, сили, спритності, гнучкості, координації та швидкості реакції, концентрації та стійкості уваги, оперативної пам'яті, оперативного, аналітичного та креативного мислення, емоційно-вольових якостей: наполегливості, рішучості, ініціативності, емоційної стійкості та ін.).

Варіативний модуль «Спортивне орієнтування» складається з таких розділів: зміст навчального матеріалу, очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць, орієнтовні навчальні нормативи, перелік обладнання та інвентарю.

До розділу «Зміст навчального матеріалу» внесено теоретичні відомості, спеціальну підготовку орієнтувальника, яка складається із трьох взаємопов'язаних розділів – фізичної, топографічної і тактичної підготовки. У ході топографічної підготовки відпрацьовують техніку орієнтування на місцевості у русі. Під час тактичної підготовки головну увагу приділяють виробленню уміння самостійно приймати рішення у ході змагань і правильно діяти на дистанції, виходячи із загальної оцінки обставин, що склалися.

Розділ «Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць» зорієнтований на якісне засвоєння знань, умінь та навичок поданого матеріалу.

Під час проходження навчального матеріалу зі спортивного орієнтування, треба на кожному уроці використовувати вправи загальної та спеціальної фізичної підготовки, спрямовані на розвиток фізичних якостей та здібностей.

З метою профілактики травматизму на кожному уроці слід звертати увагу на правила безпеки життєдіяльності під час занять спортивним орієнтуванням. Можливий диференційований поділ класу на групи для роботи на станціях з різним фізичним навантаженням (дівчата займаються вправами зі спортивного орієнтування із врахуванням особливостей жіночого організму).

Модуль «Спортивне орієнтування» передбачає орієнтовні навчальні нормативи та перелік обладнання, яке необхідне для вивчення цього модуля. Після вивчення модуля у кожному навчальному році діти складають випробування (навчальні нормативи) для контролю якості розвитку фізичних якостей та здібностей особистості.

1 рік вивчення (7 клас)

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<i>Теоретичні відомості</i>	
Знанневий компонент Учень, учениця: характеризує: розвиток спортивного орієнтування в світі; розуміє основні поняття та терміни спортивного орієнтування; характеризує: основні фізичні якості, що розвиваються на заняттях зі спортивного орієнтування; причини виникнення травм на	Історія розвитку спортивного орієнтування в світі. Основні поняття та терміни. Вплив занять спортивним орієнтуванням на організм школяра. Розвиток фізичних якостей орієнтувальника.

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<p>заняттях зі спортивного орієнтування; Ціннісний компонент свідомо ставиться до власного здоров'я та здоров'я інших; дотримується правил безпеки під час занять спортивним орієнтуванням</p>	<p>Причини виникнення травм на заняттях зі спортивного орієнтування та їх профілактика. Правила безпеки під час занять зі спортивного орієнтування.</p>
Спеціальна підготовка	
<p>Діяльнісний компонент Учень: виконує: спеціальні бігові вправи, стрибкові вправи: багатоскоки; стрибки у висоту та довжину з розбігу; стартування, біг на дистанції, фінішування; рівномірний біг до 1000 м; біг по пересіченій місцевості до 1000 м, без врахування часу; вправи на рівновагу; вправи на перекладині. Учениця виконує: спеціальні бігові вправи, стрибкові вправи: багатоскоки; стрибки у висоту та довжину з розбігу; стартування, біг на дистанції, фінішування; рівномірний біг до 800 м; біг по пересіченій місцевості до 800 м, без врахування часу; вправи на рівновагу; вправи на перекладині. Знаннєвий компонент Учень, учениця: розуміє поняття: план і мапа, масштаб, орієнтування по карті, кольори мапи, горизонталі, компас, планшет. визначає відстані на мапі, магнітні азимуту; називає топографічні умовні знаки місцевих предметів. Учень, учениця: характеризує: суть орієнтування на місцевості; вправи на відновлення орієнтації; Діяльнісний компонент визначає: сторони горизонту за компасом, небесними світилами та напрямку на північ: у містах – за будівлями та вулицями, місцевими предметами; у лісі – за просіками та квартальними стовпами, рельєфом, за окремими рослинами, снігом, пісками; орієнтування за сонцем, годинниками); азимут на місцевий предмет і напрямку руху</p>	<p>Спеціальна фізична підготовка Спеціальні бігові вправи; стрибкові вправи: багатоскоки. Стрибки у висоту та довжину з розбігу. Стартування, біг на дистанції, фінішування. Рівномірний біг до 1000 м (хл.), до 800 м (дівч.). Біг по пересіченій місцевості до 1000 м (хл.), до 800 м (дівч.). Вправи на рівновагу. Вправи на перекладині. Спеціальна топографічна підготовка для занять у класі Поняття про план і мапу, масштаб, орієнтування по карті, кольори мапи, горизонталі. Поняття про компас, планшет. Визначення відстані на мапі. Визначення на мапі магнітних азимутів. Вивчення топографічних умовних знаків місцевих предметів. Спеціальна топографічна підготовка для занять на місцевості Суть орієнтування на місцевості. Вивчення та набуття навичок роботи з компасом. Визначення азимуту на місцевий предмет і напрямку руху за магнітним азимутом. Робота з мапою. Вивчення рельєфу місцевості. Рух за азимутом. Вправи на відновлення орієнтації у випадку її втрати. Орієнтування в заданому напрямку. Участь в туристичному поході.</p>

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<p>за магнітним азимутом; характерні рельєфу форми (гори, хребти, яри, ями, пагорби), зображення форм рельєфу на мапі; виконує: порівняння місцевості з мапою; орієнтування в заданому напрямку; приймає участь в одноденному туристичному поході класу з елементами рекреаційного туризму. Діяльнісний компонент Учень, учениця: характеризує: особливості дій орієнтувальника в орієнтуванні у заданому напрямку; дії орієнтувальника на різних етапах змагань; виконує: вибір маршруту руху; вихід на прив'язку та пошук контрольних пунктів.</p>	<p>Спеціальна тактична підготовка Особливості дій орієнтувальника в орієнтуванні у заданому напрямку. Вибір маршруту руху. Вихід на прив'язку та пошук контрольних пунктів. Дії орієнтувальника на різних етапах змагань.</p>

2 рік вивчення (8 клас)

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<i>Теоретичні відомості</i>	
<p>Знаннєвий компонент Учень, учениця: характеризує: сучасний стан розвитку спортивного орієнтування в Україні; змагань зі спортивного орієнтування; називає: причини виникнення травм на заняттях зі спортивного орієнтування, та їх профілактику; характеризує: основні психічні якості орієнтувальника; правила змагань зі спортивного орієнтування. Ціннісний компонент дотримується правил безпеки під час занять спортивним орієнтуванням</p>	<p>Сучасний стан розвитку спортивного орієнтування в Україні. Характеристика змагань зі спортивного орієнтування. Розвиток психічних якостей орієнтувальника. Правила змагань зі спортивного орієнтування. Причини виникнення травм на заняттях зі спортивного орієнтування та їх профілактика. Правила безпеки під час занять зі спортивного орієнтування.</p>
<i>Спеціальна підготовка</i>	
<p>Діяльнісний компонент Учень виконує: спеціальні бігові вправи, стрибкові вправи: багатоскоки; стрибки у висоту та довжину з розбігу; стартування, біг на дистанції, фінішування; рівномірний біг до 1200 м; біг по пересіченій місцевості до 1200 м, без врахування часу; вправи на рівновагу; вправи на перекладині.</p>	<p>Спеціальна фізична підготовка Спеціальні бігові вправи; стрибкові вправи: багатоскоки. Стрибки у висоту та довжину з розбігу. Стартування, біг на дистанції, фінішування. Рівномірний біг до 1200 м (хл.), до 900 м (дівч.). Біг по пересіченій місцевості до 1200 м (хл.), до 900 м (дівч.), без врахування</p>

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<p>Учениця виконує: спеціальні бігові вправи, стрибкові вправи: багатоскоки; стрибки у висоту та довжину з розбігу; стартування, біг на дистанції, фінішування; рівномірний біг до 900 м; біг по пересіченій місцевості до 900 м, без врахування часу; вправи на рівновагу; вправи на перекладині.</p> <p>Діяльнісний компонент Учень, учениця: характеризує рельєф та дистанцію на мапі; визначає довжини прямих і кривих ліній на мапі за допомогою лінійки; називає: топографічні умовні знаки місцевих предметів.</p> <p>Учень, учениця: характеризує: суть орієнтування на місцевості; вправи на відновлення орієнтації; визначає: на мапі власне місцезнаходження (методом колового візування за об'єктами місцевості, за сонцем, за компасом; залежно від умов місцевості; співставлення мапи з місцевістю); відстані на мапі та на місцевості (кроками, за часом бігу або ходьби, «на око»); залежно від рельєфу, рослинності, стомлення орієнтувальника; контроль відстані; виконує: нанесення на мапу контрольних пунктів; орієнтування на розміченій дистанції; приймає участь: в естафетах з елементами орієнтування; іграх та змаганнях на точне визначення відстаней; найпростіших змаганнях на точність визначення азимуту; одноденному туристичному поході класу з елементами рекреаційного туризму.</p> <p>Діяльнісний компонент Учень, учениця: характеризує: особливості дій орієнтувальника в орієнтуванні на розміченій дистанції; дії орієнтувальника на різних етапах змагань; виконує: вибір простого шляху орієнтування; вихід на найкоротші шляхи, зрізки</p>	<p>часу. Вправи на рівновагу. Вправи на перекладині.</p> <p>Спеціальна топографічна підготовка для занять у класі Вивчення рельєфу на мапі. Вивчення і оцінка дистанції на мапі. Визначення довжини прямих і кривих ліній на мапі.</p> <p>Спеціальна топографічна підготовка для занять на місцевості Визначення на мапі власного місцезнаходження. Визначення та вимірювання відстаней на мапі та на місцевості. Черговість руху за азимутом, обхід перешкод, пошук об'єкта. Вивчення рельєфу на місцевості та орієнтування за ним. Нанесення на мапу контрольних пунктів. Естафети з елементами орієнтування. Ігри та змагання на точне визначення відстаней. Найпростіші змагання на точність визначення азимуту. Орієнтування на розміченій дистанції. Участь в одноденному туристичному поході класу з елементами рекреаційного туризму.</p> <p>Спеціальна тактична підготовка Особливості дій орієнтувальника в орієнтуванні на розміченій дистанції. Вибір простого шляху орієнтування. Найкоротші шляхи, зрізки. Дії орієнтувальника на різних етапах змагань</p>

3 рік вивчення (9 клас)

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<i>Теоретичні відомості</i>	
<p>Знаннєвий компонент Учень, учениця: дає характеристику актуальним питанням розвитку спортивного орієнтування в світі та Україні; називає види змагань зі спортивного орієнтування; Діяльнісний компонент виконує: організацію та проведення змагань; вибір району змагань та дистанції; суддівство змагань з орієнтування; Ціннісний компонент дотримується правил безпеки під час занять спортивним орієнтуванням</p>	<p>Актуальні питання розвитку спортивного орієнтування в світі та Україні. Види змагань зі спортивного орієнтування. Основи організації та проведення змагань. Вибір району змагань та дистанції. Суддівство змагань з орієнтування. Правила безпеки під час занять зі спортивного орієнтування</p>
<i>Спеціальна підготовка</i>	
<p>Діяльнісний компонент Учень виконує: спеціальні бігові вправи; стрибкові вправи: багатоскоки, стрибки у висоту та довжину з розбігу; стартування, біг на дистанції, фінішування; рівномірний біг до 1500 м; біг по пересіченій місцевості до 1500 м, без врахування часу; вправи на рівновагу; вправи на перекладині. Учениця виконує: спеціальні бігові вправи, стрибкові вправи: багатоскоки; стрибки у висоту та довжину з розбігу; стартування, біг на дистанції, фінішування; рівномірний біг до 1000 м; біг по пересіченій місцевості до 1000 м, без врахування часу; вправи на рівновагу; вправи на перекладині. Учень, учениця: виконує: підготовку спорядження до змагань; викреслювання умовних топографічних знаків; написання топографічних диктантів; складання спортивних мап та планування навчальних дистанцій (нанесення на мапу місця старту, фінішу, контрольних пунктів та орієнтирів); орієнтування за вибором; визначає найкращі варіанту руху вибраних маршрутів (з урахуванням дій суперників, наявності лінійних орієнтирів, характеру рослинності, рельєфу, стану і характеру ґрунту, погодних умов); приймає участь в одноденному туристичному поході класу з елементами рекреаційного туризму; Знаннєвий компонент</p>	<p>Спеціальна фізична підготовка Спеціальні бігові вправи; стрибкові вправи: багатоскоки, стрибки у висоту та довжину з розбігу. Стартування, біг на дистанції, фінішування. Рівномірний біг до 1500 м (хл.), до 1000 м (дівч.). Біг по пересіченій місцевості до 1500 м (хл.), до 1000 м (дівч.), без врахування часу. Вправи на рівновагу. Вправи на перекладині</p> <p>Спеціальна топографічна підготовка для занять у класі Підготовка спорядження до змагань. Викреслювання умовних топографічних знаків. Написання топографічних диктантів. Складання спортивних мап та основи планування навчальних дистанцій.</p> <p>Спеціальна топографічна підготовка для занять на місцевості Орієнтування за вибором. Визначення найкращого варіанту руху вибраних маршрутів. Участь в одноденному туристичному поході класу з елементами рекреаційного туризму.</p>

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<p>Учень, учениця: характеризує: особливості дій орієнтувальника в орієнтуванні за вибором; дії орієнтувальника на різних етапах змагань; Діяльнісний компонент володіє: правильними технічними прийомами відповідно до умов, що склалися на дистанції.</p>	<p>Спеціальна тактична підготовка Особливості дій орієнтувальника в орієнтуванні за вибором. Використання правильних технічних прийомів відповідно до умов, що склалися на дистанції. Дії орієнтувальника на різних етапах змагань.</p>

Орієнтовні навчальні нормативи

Рік вивчення	Навчальні нормативи		Рівень компетентності			
			Низький	середній	достатній	високій
1 рік вивч.	Визначення відстані на мапі від одного контрольного пункту до іншого (правильних відповідей із п'яти) (хлопці і дівчата)		До 1	2	3	4
	Біг по пересіченій місцевості без врахування часу (м)	Хл.	До 500	500	800	1000
		Дівч.	До 300	300	600	800
2 рік вивч.	Визначення магнітного азимуту (правильних відповідей із п'яти) (хлопці і дівчата)		До 1	2	3	4
	Біг по пересіченій місцевості без врахування часу (м)	Хл.	До 700	700	900	1200
		Дівч.	До 500	500	700	900
3 рік вивч.	Визначення магнітного азимуту (правильних відповідей із п'яти) (хлопці і дівчата)		До 2	3	4	5
	Біг по пересіченій місцевості без врахування часу (м)	Хл.	До 900	900	1200	1500
		Дівч.	До 600	600	800	1000

Обладнання та інвентар модуля «Спортивне орієнтування» (За наявності одного географічного майданчику і ділянки пересіченої місцевості)

№ пор.	Обладнання та інвентар	Кількість, шт.
1	Секундомір	1
2	Спортивний магнітний компас	30
3	Лінійка для вимірювання відстаней на мапі	30
4	Топографічні і спортивні мапи	Різні
5	Місцеві спортивні мапи пересіченої місцевості	30
6	Планшет для мапи	30
7	Перелік умовних знаків для спортивних мап	30
8	Туристський рюкзак на 40 л	30

Автори: А. А. Ребрина, Г. А. Коломоєць, А. А. Ребрина

Варіативний модуль СКАНДИНАВСЬКА ХОДЬБА

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

«Скандинавська ходьба» (англ. Nordic Walking, фін. Sauvakävely) - вид рухової активності, що поєднує в собі певну методику заняття і техніку ходьби за допомогою спеціально розроблених палиць, в якій беруть участь один чи більше ходаків. А головна її мета пройти заплановану відстань із допомогою палиць. Деякі вважають її різновидом спортивної ходьби. Історично скандинавська ходьба сформувалася у Фінляндії в 1940-х роках. Скандинавська ходьба привернула увагу багатьох прихильників активного, прикладного і здорового способу життя. В кінці 1990-х років стала популярна в багатьох країнах світу.

Варіативний модуль навчальної програми з фізичної культури для учнів 6–9 класів «Скандинавська ходьба» спрямований на:

- формування особистості-патріота України з високим рівнем розвитку професійно-прикладних, психофізичних та фізичних якостей і властивостей;
- реалізацію Концепції нової української школи взагалі та педагогіки партнерства, командо утворення, згуртованості та поваги один до одного зокрема;
- формування здорового способу життя.

Модуль складається з таких розділів програми:

- змісту навчального матеріалу,
- очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць,
- орієнтовних навчальних нормативів,
- переліку обладнання, яке потрібне для вивчення цього модуля.

До розділу «Зміст навчального матеріалу» внесено теоретичні відомості, спеціальну фізичну підготовку гравців, технічну та тактичну підготовку.

Розділ «Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць» зорієнтований на якісне засвоєння знань, умінь і навичок навчального матеріалу.

При вивченні технічних прийомів зі скандинавської ходьби потрібно на кожному уроці використовувати вправи спеціальної фізичної підготовки, такі як: прискорення в ходьбі з різних вихідних положень, ходьба зі зміною швидкості та напрямку за сигналом, багаторазові присідання, ходьба із присіду і пів присіду вгору (згори), «човниковий біг» (ходьба) 4×9 м, і т. д., а також дотримуватися методики послідовності збільшення навантаження використовуючи підвідні вправи.

З метою профілактики травматизму слід звертати увагу на правильну постановку ноги, застосування учнем/ученицею стійки скандинавської ходьби та правильного пересування учнів/учениць по пересіченій місцевості чи стадіоні.

Під час першого та другого років навчання можна використовувати елементи спортивного орієнтування (без бігу), спортивної ходьби чи ходьби в горах, які за своїми правилами техніки виконання наближені до скандинавської ходьби.

Після вивчення модуля у кожному навчальному році учні/учениці складають випробування (орієнтовні навчальні нормативи) для контролю якості засвоєння технічних прийомів зі скандинавської ходьби. При виконанні таких навчальних нормативів оцінюється виконання цього технічного елементу кожною дитиною окремо.

2 рік вивчення

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<i>Теоретичні відомості</i>	
Знаний компонент	

<p>Учень, учениця: розкриває місце скандинавської ходьби на сучасному етапі розвитку фізичної культури і спорту; обґрунтовує значення скандинавської ходьби; Ціннісний компонент дотримується правил безпеки</p>	<p>Місце скандинавської ходьби на сучасному етапі розвитку фізичної культури та світового спорту. Значення для команди особистого результату ходака. Правила безпеки на стадіоні</p>
--	---

Спеціальна та прикладна фізична підготовка

<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: прискорення в ходьбі з різних вихідних положень, ходьба зі зміною швидкості та напрямку за сигналом, багаторазові присідання, ходьба із присіду і пів присіду вгору (згори), «човниковий біг» (ходьба) 4x9 м; спеціальні вправи для розвитку гнучкості верхнього плечового пояса, сили верхніх та нижніх кінцівок, черевного преса, спини; вправи на розтягування; вправи для розвитку швидкості, спритності; вправи для стоп ніг: обертальні рухи стопою (повільні та максимально швидкі)</p>	<p>прискорення в ходьбі з різних вихідних положень, ходьба зі зміною швидкості та напрямку за сигналом, багаторазові присідання, ходьба із присіду і пів присіду вгору (згори), «човниковий біг» (ходьба) 4x9 м; спеціальні вправи для розвитку гнучкості верхнього плечового пояса, сили верхніх та нижніх кінцівок, черевного преса, спини, вправи на розтягування. Вправи для розвитку швидкості, спритності. Вправи для розвитку сили м'язів стопи ніг. Імітаційні вправи в ускладнених умовах</p>
---	--

Техніко-тактична підготовка

<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: способи пересування ходака; бере участь: у скандинавській ходьбі за спрощеними правилами; у рухливих іграх Ціннісний компонент свідомо ставиться до власного здоров'я та інших</p>	<p>Способи пересування. Скандинавська ходьба за спрощеними правилами, рухлива гра «Хто зайвий?» та інші.</p>
--	--

3 рік вивчення

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
Теоретичні відомості	
<p>Знаннєвий компонент Учень, учениця: характеризує досягнення ходаків зі скандинавської ходьби на вітчизняному та світовому рівні; називає: основні принципи загартування; Діяльнісний компонент застосовує спеціальні вправи скандинавського ходака; Ціннісний компонент дотримується правил загартування та безпеки на уроці</p>	<p>Досягнення скандинавських ходаків на міжнародному рівні. Значення спеціальної фізичної підготовки для скандинавської ходьби. Загартовування організму.</p>

<i>Спеціальна та прикладна фізична підготовка</i>	
Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: спеціальні вправи для розвитку гнучкості верхнього плечового поясу, сили верхніх та нижніх кінцівок, черевного пресу, спини, вправи на розтягування, вправи для розвитку швидкості, спритності; вправи для ніг: (повільні та максимально швидкі);	Вправи для розвитку швидкості, швидко-силових якостей, спритності, сили, гнучкості. Вправи для розвитку сили м'язів ніг. Імітаційні вправи у скандинавській ходьбі
<i>Техніко-тактична підготовка</i>	
Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: пересування різними способами; кидки набивного м'яча зверху в парох з положення стоячи (до 0,5 кг); застосовує: правильне виконання техніки ходьби; бере участь у скандинавській ходьбі	Пересування різними способами. Кидки набивного м'яча. Скандинавська ходьба.
4 рік вивчення	
Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<i>Теоретичні відомості</i>	
Знаннєвий компонент Учень, учениця: характеризує: особливості фізичної підготовки у скандинавській ходьбі; засоби профілактики травматизму юних скандинавських ходелів; фізичні якості, які розвиваються засобами ходьби; називає правила контролю та самоконтролю; Ціннісний компонент дотримується правил безпеки у скандинавській ходьбі	Особливості фізичної підготовки у скандинавській ходьбі з урахуванням віку і статі. Розвиток фізичних якостей у скандинавській ходьбі. Правила контролю та самоконтролю під час занять скандинавською ходьбою. Профілактика травматизму
<i>Спеціальна та прикладна фізична підготовка</i>	
Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: спеціальні вправи для розвитку гнучкості верхнього плечового поясу, сили верхніх та нижніх кінцівок, черевного преса, спини; вправи на розтягування; вправи для розвитку швидкості, спритності; вправи для рук та ніг: обертальні рухи	Вправи для розвитку швидкості, швидко-силових якостей, спритності, сили, гнучкості. Вправи для розвитку сили м'язів рук та

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
(повільні та максимально швидкі)	ніг. Імітаційні вправи
<i>Техніко-тактична підготовка</i>	
Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: техніку виконання у скандинавській ходьбі; застосовує: правильну позицію; бере участь у скандинавській ходьбі; вказує на основні помилки та виправляє їх	Техніка ходьби. Скандинавська ходьба. Основні помилки.

5 рік вивчення

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<i>Теоретичні відомості</i>	
Знаннєвий компонент Учень, учениця: характеризує поняття та терміни із скандинавської ходьби; особливості виховання особистісних та професійних якостей засобами ходьби (володіння високим рівнем спритності, швидкості, чуйності, технічних здібностей, позиційним відчуттям і сміливістю та рішучістю докладання додаткових фізичних зусиль; безумовна відданість ходака); засоби профілактичного травматизму під час занять ходьбою; обґрунтовує скандинавську ходьбу; називає основні засади правильної ходьби; Ціннісний компонент дотримується правил безпеки під час занять скандинавською ходьбою;	Поняття та терміни із скандинавської ходьби. Технічна та тактична підготовки скандинавського ходака. Індивідуальні тактичні дії ходака. Виховання особистісних та професійно-прикладних якостей ходака засобами скандинавської ходьби. Злагоджені дії ходака. Основні засади правильної ходьби. Профілактика травматизму під час занять скандинавською ходьбою.
<i>Спеціальна та прикладна фізична підготовка</i>	
Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: спеціальні вправи для розвитку гнучкості, сили верхніх та нижніх кінцівок, черевного преса, спини; вправи на розтягування; вправи для розвитку швидкості, спритності; вправи для рук та ніг: обертальні рухи (повільні та максимально швидкі); імітаційні вправи ходьби (у різному та заданому темпі)	Вправи для розвитку швидкості, швидко-силових якостей, спритності, сили, гнучкості. Вправи для розвитку сили м'язів рук та ніг. Імітаційні вправи
<i>Техніко-тактична підготовка</i>	
Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: скандинавську ходьбу із	Скандинавська ходьба на відкритому

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
врахуванням погодних умов на відкритому повітрі. застосовує злагоджені дії під час ходьби; виконує скандинавську ходьбу; бере участь у навчальній скандинавській ходьбі	повітрі. Навчальна скандинавська ходьба

Орієнтовні навчальні нормативи

Рік вивчення	Навчальні нормативи	Рівень компетентності			
		Низький	середній	достатній	високий
2 рік вивчення	Проходження відстані (м) скандинавською ходьбою (хл., дівч.)	200	300	400	500 і більше
3 рік вивчення	Проходження відстані (м) скандинавською ходьбою (хл., дівч.)	300	400	500	600 і більше
4 рік вивчення	Проходження відстані (м) скандинавською ходьбою (хл., дівч.)	400	500	600	700 і більше
5 рік вивчення	Проходження відстані (м) скандинавською ходьбою (хл., дівч.)	500	600	700	800 і більше

Обладнання, потрібне для вивчення модуля «Скандинавська ходьба» (за наявності шкільного стадіону)

№ пор.	Обладнання	Кількість, шт.
1	Палиці для скандинавської ходьби	30
2	М'яч набивний (0,5–1 кг)	15

Автори: **І. В. Бакіко, А. В. Цьось**

Варіативний модуль СТЕП-АЕРОБІКА

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Варіативний модуль «Степ-аеробіка» складається з таких розділів: зміст навчального матеріалу, очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць, орієнтовні навчальні нормативи, перелік обладнання та додаток (комплексу зі степ-аеробіки для початківців).

До розділу «Зміст навчального матеріалу» внесені теоретичні відомості, спеціальна фізична та техніко-тактична підготовка.

Розділ «Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць» зорієнтований на якісне засвоєння знань, умінь та навичок поданого матеріалу.

Степ-аеробіка – один із самих простих й ефективних стилів і напрямків аеробіки. «Степ» в перекладі з англійської мови означає «крок». Крокова аеробіка дуже проста. Степ-аеробіка діє на тіло комплексно, делікатно коректуючи фігуру ніг та розвиваючи потрібну групу м'язів. Така аеробіка досить ефективна для тих груп м'язів, яких важко задіяти: сідниці та м'язи стегна. Заняття на степі не рекомендуються людям, які мають проблеми з хребтом.

Після вивчення модуля у кожному навчальному році учні/учениці складають випробування (навчальні нормативи) для контролю якості засвоєння вправ зі степ-аеробіки.

2 рік вивчення

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<i>Теоретичні відомості</i>	
<p>Знаннєвий компонент Учень, учениця: має: загальне уявлення про місце занять, обладнання, інвентар для занять степ-аеробікою; пояснює: значення рухової активності учнів протягом дня; розповідає: про оздоровчий ефект на організм людини засобами степ-аеробіки; Ціннісний компонент дотримується: правил безпеки на заняттях фізичними вправами.</p>	<p>Місце занять, обладнання, інвентар. Рухова активність протягом дня. Степ-аеробіка та її оздоровчий вплив на організм людини. Правила безпеки під час занять фізичними вправами.</p>
<i>Спеціальна фізична підготовка</i>	
<p>Діяльнісний компонент виконує: спеціальні вправи для розвитку верхнього плечового пояса, сили верхніх та нижніх кінцівок, черевного пресу спини.</p>	<p>Спеціальні вправи для розвитку верхнього плечового пояса, сили верхніх та нижніх кінцівок, черевного пресу спини.</p>
<i>Техніко-тактична підготовка</i>	
<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: переміщення (переміщення від одного краю платформи до іншого), повтори (стоячи однією ногою на платформі, підняти декілька разів вгору коліно іншої ноги); Ціннісний компонент дотримується: правил безпеки під час занять степ-аеробікою.</p>	<p>Рухи з середнім навантаженням (переміщення, повтори тощо).</p>

3 рік вивчення

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<i>Теоретичні відомості</i>	
<p>Знаннєвий компонент Учень, учениця: знає: правила гігієни та санітарії під час занять степ-аеробікою; Ціннісний компонент дотримується: правил безпеки на заняттях фізичними вправами.</p>	Правила гігієни та санітарії під час занять степ-аеробікою. Правила безпеки під час занять фізичними вправами.
<i>Спеціальна фізична підготовка</i>	
<p>Діяльнісний компонент виконує: спеціальні вправи для розвитку фізичних якостей.</p>	Спеціальні вправи для розвитку фізичних якостей.
<i>Техніко-тактична підготовка</i>	
<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: випади, переміщення типу скачків, стрибків, підскоків тощо; Ціннісний компонент дотримується: правил безпеки під час занять степ-аеробікою.</p>	Рухи з великим навантаженням (випади та переміщення).
4 рік вивчення	
<i>Теоретичні відомості</i>	
<p>Знаннєвий компонент Учень, учениця: знає: правила гігієни та санітарії під час занять степ-аеробікою; пояснює: значення і правила виконання вправ зі степ-аеробіки; Ціннісний компонент дотримується: правил безпеки на заняттях фізичними вправами.</p>	Правила гігієни та санітарії під час занять степ-аеробікою. Значення і правила виконання вправ зі степ-аеробіки. Правила безпеки під час занять фізичними вправами.
<i>Спеціальна фізична підготовка</i>	
<p>Діяльнісний компонент виконує: стрибки, вправи для розвитку швидкості, швидкісно-силових якостей, сили.</p>	Стрибки. Вправи для розвитку швидкості, швидкісно-силових якостей, сили.
<i>Техніко-тактична підготовка</i>	
<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: загальнорозвивальні та танцювальні вправи, вправи з гантелями, хореографічні композиції з музичним супроводом на степ-платформі;</p>	Загальнорозвивальні та танцювальні вправи; вправи з обтяженнями; хореографічні композиції з музичним супроводом на степ-платформі.

<p>виконує: загальнорозвивальні і танцювальні вправи в заданому ритмі і темпі з певною амплітудою та узгодженістю рухів;</p> <p>Ціннісний компонент дотримується: правил безпеки під час занять степ-аеробікою.</p>	
5 рік вивчення	
<i>Теоретичні відомості</i>	
<p>Знаннєвий компонент Учень, учениця: пояснює: значення і правила виконання вправ зі степ-аеробіки; Ціннісний компонент дотримується: правил безпеки на заняттях фізичними вправами.</p>	<p>Значення і правила виконання вправ зі степ-аеробіки. Правила безпеки під час занять фізичними вправами.</p>
<i>Спеціальна фізична підготовка</i>	
<p>Діяльнісний компонент виконує: спеціальні вправи для розвитку сили верхніх та нижніх кінцівок, черевного пресу, спини, вправи з рівноваги.</p>	<p>Спеціальні вправи для розвитку сили верхніх та нижніх кінцівок, черевного пресу, спини, вправи з рівноваги.</p>
<i>Техніко-тактична підготовка</i>	
<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: загальнорозвивальні та танцювальні вправи, хореографічні композиції з музичним супроводом на степ-платформі; виконує: з групою товаришів загальнорозвивальні і танцювальні вправи в заданому ритмі і темпі з певною амплітудою та узгодженістю рухів; Ціннісний компонент дотримується: правил безпеки під час занять степ-аеробікою.</p>	<p>Загальнорозвивальні та танцювальні вправи; хореографічні композиції з музичним супроводом на степ-платформі.</p>

Орієнтовні навчальні нормативи

Рік навчання	Навчальні нормативи	Рівні компетентності			
		низький	середній	достатній	високий
2 рік навчання	уміти виконувати вправи: (кількість вправ): <i>хлопці і дівчата</i>	4	6	7	8 і більше
3 рік навчання	уміти виконувати вправи: (кількість вправ): <i>хлопці і дівчата</i>	5	7	8	9 і більше
4 рік навчання	уміти виконувати вправи: (кількість вправ):	6	7	9	10

	<i>хлопці і дівчата</i>				
5 рік навчання	уміти виконувати вправи: (кількість вправ): <i>хлопці і дівчата</i>	7	8	9	10

Обладнання, необхідне для вивчення модуля «Степ-аеробіка»

Класна кімната, або зал для занять степ-аеробікою	1 шт.
Степ-платформи	30 шт.
Магнітофон	1 шт.
Дзеркало розміром 3х2 м	1 шт.
Відео- або DVD- ,або CD-програвач, або ноутбук	1 шт.
Відеоматеріали з записами степ-аеробіки	2 – 3 шт.

ДОДАТОК

Степ – аеробіка – це ритмічний рух вгору і вниз по спеціальній степ-платформі (або стійкій лавці) шириною приблизно 35 см і завдовжки 85-100 см. Висота платформи нарощується у міру зростання рівня фізичної підготовки.

Степ-аеробіка укріплює всі основні групи м'язів, опорно-руховий апарат, розвиває рухливість суглобів, формує зведення стоп, тренує рівновагу, дозволяє спалювати стільки калорій, скільки витрачається за той же час при швидкому бігу, зміцнює серцево-судинну систему. Завдяки емоційності, величезній різноманітності рухів степ-аеробіка стала останніми роками неймовірно популярною у всьому світі.

Засвоїти степ-аеробіку неважко – немає нічого природніше для ніг, ніж ходьба. Ще одна перевага степ-аеробіки – можливість дозувати навантаження залежно від рівня підготовленості, міняючи темп занять і висоту платформи.

Поради новачкам:

- не прагніть відразу ж рухатися під музику, тим більше швидко. Спочатку за допомогою плескання у долоні задайте ритм, відповідний своїй фізичній формі;
- висоту платформи збільшуйте поступово. Спочатку тренуйтеся на висоті 15см, а після того, як добре освоїте хореографію, особливості руху і пластики на степ-платформі, можна підняти платформу до 25 см.
- стежте за тим, щоб дихання було ритмічним, неускладненим, без затримок – це запорука успіху.

Комплекс степ-аеробіки для початківців

1. Спочатку засвойте базовий крок. Встаньте обличчям до платформи на оптимальній від неї відстані – вона дорівнює довжині вашої стопи. Руки на поясі. Зробіть крок правою ногою на платформу, прагнучи потрапити точно в центр. Приставте до неї ліву ногу. Рух вниз починайте також з правої ноги. Це одна з основних вимог техніки степа: з якої ноги починаєте підйом, з тією ж і спускаєтеся. Зробіть 8 таких кроків. Змінивши ногу, причому не на платформі, а на підлозі, виконайте стільки ж кроків з лівої ноги. Подальші рухи також виконуйте по 8 разів з кожної ноги.

2. Встаньте перед платформою на відстані стопи від неї, ноги разом, руки опущені. Лівую ногою зробіть крок на платформу вліво, а праву ногу поставте ближче до правого її краю. Коліна злегка зігнуті. Ви ніби складно випикуєте латинську букву V. Одночасно розведіть руки в сторони, а потім підніміть їх вгору. Поверніться у вихідне

положення, починаючи рух з правої ноги і приставляючи до неї ліву. Руки опустіть.

3. Встаньте до платформи лівим боком, руки на стегнах, ліву ногу – на платформу. Праву підніміть вгору і торкніться її носком платформи поряд з лівою стопою. Одночасно виконайте енергійний мах руками вгору. Поставте праву ногу на підлогу і приставте до неї ліву, руки на стегна. Встаньте до платформи правим боком і повторіть вправу з правої ноги.

4. Встаньте обличчям до платформи. Ноги разом, руки на поясі. Праву ногу поставте на платформу. Ліву, зігнуту в коліні, підніміть високо вгору. Руки одночасно витягніть вперед. Поверніться у вихідне положення і виконайте той же рух з лівої ноги.

5. Встаньте до платформи лівим боком. Зігнуті в ліктях руки відведіть назад. Ліву ногу – на платформу, правою виконайте захлест гомілки. Одночасно сильним маховим рухом випряміть руки. Поверніться у вихідне положення і виконайте вправу, вставши до платформи правим боком.

6. Встаньте в центр платформи. Зробіть випад правою ногою з платформи і торкніться стопою підлоги. Одночасно виконайте енергійний мах лівою рукою вперед. Те ж зробіть лівою ногою і правою рукою.

7. Встаньте обличчям до платформи. Руки опущені вниз. Ліву ногу – на платформу, правою виконайте мах назад. Нogu не згинайте, носок відтягніть. Одночасно підніміть руки вгору – в сторони. Те ж з правої ноги.

Автори: **Н.В. Смага, С. В. Коробко, Андрій Ребрина**

Варіативний модуль СУМО

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Варіативний модуль «Сумо» навчальної програми з фізичної культури для 6-9 класів закладів загальної середньої освіти включає оздоровчі, освітні, загальнофізичні, технічні, тактичні, психологічні, а також виховні аспекти. Модуль розроблений відповідно до вимог Державного стандарту базової та повної загальної середньої освіти.

Метою впровадження варіативного модуля «Сумо» у закладах загальної середньої освіти є: формування фізичного та соціального здоров'я школярів, розвиток основних фізичних та морально-вольових якостей особистості, формування постави, вивчення спеціальних підготовчих вправ сумо, вивчення основних стійок, техніки переміщення в стійках і виконання початкових форм (комплексів і ритуалів) сумо, вивчення правил поведінки в спортивному залі, «Правил спортивного етикету» відповідно до вимог Української федерації сумо, вправ оздоровчого характеру, освоєння правил особистої гігієни, вивчення правил змагань з сумо.

Варіативний модуль «Сумо» складається з розділів: зміст навчального матеріалу та очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць.

Навчальний матеріал модуля адаптований до занять з учнями різного рівня підготовленості, передбачає загальноосвітню спрямованість і містить найпростіші елементи техніки сумо, які подані у вигляді оздоровчих формальних комплексів, теоретичні відомості, а також вправи з елементами сумо для розвитку фізичних якостей.

До розділу «Зміст навчального матеріалу» внесені теоретичні відомості, загальної та спеціальної фізичної підготовки, техніко-тактичної підготовки, орієнтовні навчальні нормативи та перелік обладнання і індивідуального спорядження, яке потрібне для вивчення модуля.

Розділ «Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць» зорієнтований на якісне засвоєння знань, умінь та навичок поданого матеріалу.

Під час навчання технічних прийомів сумо необхідно на кожному уроці використовувати такі вправи загальної та спеціальної фізичної підготовки: прискорення з різних вихідних положень, біг зі зміною швидкості та напрямку за сигналом, багаторазові повторення оздоровчої базової техніки рухів сумо в стійці та у переміщеннях, виконання оздоровчих навчальних форм сумо. На уроках необхідно дотримуватися методики послідовності вивчення підготовчих та оздоровчих прийомів базової техніки сумо, із використанням підвідних вправ.

З метою профілактики травматизму на кожному уроці слід перевіряти місця проведення занять, дотримуватися вимог методики навчання спеціальних оздоровчих вправ сумо, використовувати спеціальні розвивальні вправи для елементів базової техніки. Під час вивчення елементів техніки сумо різними способами потрібно звертати увагу на правильне переміщення учнів по дахьо (тренувальному майданчику).

Модуль «сумо» проводить відповідно підготовлений вчитель, який має фахову підготовку.

Під час проведення уроків з сумо вчитель повинен застосовувати особисто-орієнтовний та диференційований підхід до учнів. У процесі навчання сумо в 6-9 класах застосовуються такі групи методів:

- наочні (показ вправ, демонстрація вправ на схемі, макеті, екрані тощо);
- словесні (розповідь, пояснення, вказівка, зауваження, переконання, бесіда тощо);
- практичні (метод розучування технічних дій у цілому або частинами), метод багаторазового повторення (перемінний, рівномірний, безперервний, інтервальний, ігровий, змагальний тощо).

Після вивчення модуля у кожному навчальному році учні складають випробування (навчальні нормативи) для контролю якості засвоєння спеціальних вправ та елементів оздоровчої техніки сумо.

2 рік вивчення

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<i>Теоретичні відомості</i>	
<p>Знаннєвий компонент Учень, учениця: характеризує історію та завдання заснування і подальшого розвитку сумо в Україні; місце сумо на сучасному етапі розвитку міжнародного спорту; результати виступів українських спортсменів на міжнародній арені; оздоровчу та прикладну спрямованість сумо; правила спортивного етикету сумо, естетичне виховання відповідно до вимог Української федерації сумо; наводить приклади естетичного виховання у процесі занять сумо; пояснює значення негативного впливу</p>	<p>Історія та завдання заснування сумо в Україні. Місце сумо на сучасному етапі розвитку міжнародного спорту, результати виступів українських спортсменів на міжнародній арені. Оздоровча та прикладна спрямованість сумо. Правила спортивного етикету, естетичне виховання відповідно до вимог Української федерації сумо. Негативний вплив шкідливих звичок на розумову та фізичну працездатність. Розвиток вольових якостей у процесі занять сумо. Видатні спортсмени-сумоїсти України. Правила безпеки під час занять сумо.</p>

<p>шкідливих звичок на розумову та фізичну працездатність; називає принципи розвитку вольових якостей у процесі занять сумо; видатних спортсменів-сумоїстів України; Ціннісний компонент <i>дотримується</i> правил безпеки під час занять сумо</p>	
Загальна та спеціальна фізична підготовка	
<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця: Виконує: стройові та організаційні вправи і прийоми; Загальнорозвивальні вправи, вправи з предметами; вправи в парах; перешикування, повороти в русі; присівши; акробатичні вправи; лазіння по канату; різновиди стрибків: (стрибкові вправи у «стійці сумоторі»); на одній нозі, з ноги на ногу, поштовхом двома ногами, багатоскоки, стрибки через скакалку (вперед і назад); вправи із незвичайних вихідних положень. імітує спеціальні вправи сумоторі, які виконуються протягом тривалого часу без зниження інтенсивності (2, 3, 4 хв); виконує згинання та розгинання рук в упорі лежачи (хлопці – від підлоги, дівчата – від гімнастичної лави); швидкісні розвороти та зміни напрямку бігу, лівим та правим боком, біг з обертанням (вліво, вправо); вправи з широкою амплітудою рухів руками і ногами; махові рухи; пасивні нахили; забігання на мосту вліво, вправо; стрибки: в довжину з місця, (вперед, назад, в сторони), багатоскоки; бере участь у навчальних розважальних іграх з м'ячем за спрощеними правилами, рухливих іграх: «Малюкбол»; «Снайпер»; у рухливих іграх загальнорозвивального характеру; спеціально-прикладного характеру; з техніко-тактичним ухилом («Чехарда», «Бій півнів» з елементами сумо; естафетах з елементами сумо для розвитку фізичних якостей), у стрибках через скакалку (вперед і назад)</p>	<p>Загальна фізична підготовка Стройові та організаційні вправи і прийоми; Загальнорозвивальні вправи, вправи з предметами; вправи в парах, перешикування, повороти в русі; різновиди стрибків, акробатичні вправи; лазіння по канату. Спеціальна фізична підготовка <i>Вправи для розвитку фізичних якостей:</i> спритності: стрибки, різновиди переміщень: (приставні, схресні кроки), стрибки через скакалку; вправи із незвичайних вихідних положень. витривалості: спеціальні вправи сумоторі, які виконуються протягом тривалого часу без зниження інтенсивності сили: згинання та розгинання рук в упорі лежачи; швидкості та реакції: біг: 30 м, 60 м, прискорення 10-30 м, біг із зміною напрямку, оберти на 180°, лівим та правим боком, біг з обертанням (вліво, вправо); гнучкості: вправи з широкою амплітудою рухів; забігання на мосту вліво, вправо; швидкісно-силових якостей: стрибки в довжину з місця (вперед, назад, в сторони), багатоскоки; <i>Навчальні розважальні ігри:</i> навчальні розважальні ігри з м'ячем за спрощеними правилами; рухливі ігри: «Малюкбол»; «Снайпер»; <i>рухливі ігри:</i> загальнорозвивального характеру; спеціально-прикладного характеру; з техніко-тактичним ухилом («Чехарда», «Бій півнів» з елементами сумо; естафети з елементами сумо для розвитку фізичних якостей), стрибки через скакалку.</p>
<p>Примітка. Віковий період учнів 6 класу найсприятливіший для розвитку витривалості, гнучкості, сили і швидкісно-силових якостей у дівчат.</p>	

Техніко-тактична підготовка

Діяльнісний компонент

Учень, учениця:

виконує самострахування при падінні на дахьо (м'який килим чи гімнастичні мати): на спину, на бік, на сідниці; на живіт;
спеціальні акробатичні вправи: хлопці – перекиди зі стійки сумоторі та повернення у стійку після виконання перекиду (вперед, назад, боком); довгий перекид вперед; комбінації елементів вправ; дівчата: комбінації елементів вправ; оздоровчу гімнастику із застосуванням техніки рук ніг сумо;
володіє технікою рук: імітаційні вправи; оздоровча гімнастика із застосуванням техніки рук сумо;
технікою ніг: імітаційні вправи; оздоровча гімнастика із застосуванням техніки ніг сумо;
виконує самоконтроль на заняттях з навчання техніки рук і ніг; ритуал сумо
спеціальні вправи: косиварі, сінкяк, сіко, кинсей, маттавар, суриаси

Самострахування при падінні на дахьо (м'який килим чи гімнастичні мати): на спину, на бік, на сідниці, на живіт.
Спеціальні акробатичні вправи: хлопці – перекиди зі стійки сумоторі повернення у стійку після виконання перекиду (вперед, назад, боком); довгий перекид вперед; комбінації елементів вправ; дівчата: комбінації елементів вправ.
Оздоровча гімнастика із застосуванням техніки рук і ніг сумо;
техніка рук: імітаційні вправи; оздоровча гімнастика із застосуванням техніки рук сумо;
техніка ніг: імітаційні вправи; оздоровча гімнастика із застосуванням техніки ніг сумо;
самоконтроль на заняттях з навчання техніки рук і ніг.
Ритуал та стійка сумоторі, її різновиди: способи пересувань, види пересувань.
Спеціальні вправи:
Косиварі – сумоторі впирається руками в стегна і низько присідає, намагається випрямити руки у ліктях
Сінкяк – у глибокому присіді сумоторі переносить вагу тіла з однієї ноги на іншу, максимально випрямляє ногу, яка не є опорною.
Сіко – попереми́нне піднімання ніг в сторону – вверх на максимальну можливу висоту. У верхній точці обов'язково потрібно зафіксувати ногу і намагатися затримати її в цьому положенні якомога довше. Після кожної вправи сумоїст присідає навпочіпки і робить видих.
Кинсей – низький присід, сумоторі одночасно розводить руки в сторони, повторюючи рух плавця, що пливе брасом.
Маттавари – в положенні сід сумоторі розводить ноги в сторони на максимально можливу ширину (шпагат) і виконує нахили вперед, намагаючись торкнутися животом дахьо.
Суриаси – сумоторі, присівши навпочіпки і витягнувши вперед руки, зігнуті у ліктях, переміщується,

	виставляючи поперемінно вперед ноги, не відриваючи ступні від підлоги. Варіантом цієї вправи є переміщення стрибками вперед поштовхом двох ніг
--	--

3 рік вивчення

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
Теоретичні відомості	
<p>Знаннєвий компонент Учень, учениця: характеризує особливості виду спорту сумо, його місце та роль у системі фізичного виховання, значення систематичних занять фізичними вправами для зміцнення здоров'я; має поняття про: будову і функції організму людини; засади здорового способу життя; вплив фізичних вправ на організм; значення систематичних занять фізичними вправами для зміцнення здоров'я, розвитку фізичних здібностей та досягнення високих спортивних результатів у сумо; називає види технічних прийомів сумо та його оздоровчої системи;</p> <p>Ціннісний компонент <i>дотримується правил</i> особистої гігієни; питного режиму; безпеки під час занять сумо</p>	<p>Особливості виду спорту сумо, його місце та роль у системі фізичного виховання, значення систематичних занять фізичними вправами для зміцнення здоров'я. Відомості про будову і функції організму людини. Засади здорового способу життя. Вплив фізичних вправ на організм. Значення систематичних занять фізичними вправами для зміцнення здоров'я, розвитку фізичних здібностей та досягнення високих спортивних результатів у сумо. Класифікація технічних прийомів сумо та його оздоровча система. Роль гігієни у житті людини. Питний режим</p>
Загальна та спеціальна фізична підготовка	
<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує загальнорозвивальні фізичні вправи: стрибкові вправи, спеціальні вправи для розвитку гнучкості верхнього плечового поясу, сили верхніх та нижніх кінцівок, черевного пресу, спини, вправи на розтягування; вправи на витривалість: рівномірний біг без урахування часу 800 м (дівчата), 1000 м (хлопці); стройові та організаційні вправи і прийоми; перешиккування, повороти в русі; Загальнорозвивальні вправи (вправи для шиї, вправи для рук і плечового поясу, вправи для тулуба, вправи для ніг); вправи з предметами; вправи в парах; вправи з інших видів спорту; різновиди стрибків; акробатичні вправи; лазіння по канату; згинання та розгинання рук в упорі лежачи</p>	<p>Загальна фізична підготовка <i>Загальнорозвивальні фізичні вправи:</i> стрибкові вправи, спеціальні вправи для розвитку гнучкості верхнього плечового поясу, сили верхніх та нижніх кінцівок, черевного пресу, спини, вправи на розтягування; вправи на витривалість: рівномірний біг без урахування часу 800 м (дівчата), 1000 м (хлопці).</p> <p>Спеціальна фізична підготовка Стройові та організаційні вправи і прийоми; перешиккування, повороти в русі; Загальнорозвивальні вправи (вправи для шиї, вправи для рук і плечового поясу, вправи для тулуба, вправи для ніг); вправи з предметами; вправи в парах; вправи з інших видів спорту; різновиди стрибків; акробатичні вправи; лазіння по канату. <i>Вправи для розвитку фізичних якостей:</i></p>

<p>(хлопці від підлоги, дівчата від гімнастичної лави); Загальнорозвивальні вправи з обтяженнями; Ігри у подоланні опору партнера; старт, стартовий розбіг, біг 30 м, 60 м, прискорення 10-30 м, стрибкові вправи, стрибки через скакалку на час, швидка зміна дій (виконання вправ) за несподіваними сигналами; 7 перекидів вперед на час; пересування по даху з імітацією технічних рухів сумо у завершальних точках переміщення; пересування у парі з партнером на дистанції 3 м; «човниковий» біг 4×9 м; стрибок у довжину з місця; вправи на розвиток гнучкості забігання на мосту вліво, вправо; <i>рівномірний біг</i> без урахування часу 800 м (дівчата), 1000 м (хлопці); бере участь у рухливих іграх загальнорозвивального характеру; спеціально-прикладного характеру; з техніко-тактичним ухилом («Чехарда», «Бій півнів» з елементами сумо; естафетах з елементами сумо для розвитку фізичних якостей), стрибках через скакалку (вперед і назад).</p>	<p>сили: згинання та розгинання рук в упор і лежачи. Загальнорозвивальні вправи з обтяженнями. Ігри у подоланні опору партнера. швидкості: біг: 30 м, 60 м, прискорення 10-30 м, спеціальні бігові вправи, стрибкові вправи, стрибки через скакалку на час, швидка зміна дій (виконання вправ) за несподіваними сигналами; 7 перекидів вперед на час. швидкості пересувань: пересування по даху з імітацією технічних рухів сумо у завершальних точках переміщення; пересування у парі з партнером на дистанції 3 м; спритності: «човниковий» біг 4×9 м; швидкісно-силових якостей: стрибок у довжину з місця; гнучкість: забігання на мосту вліво, вправо; витривалості: <i>рівномірний біг</i> без урахування часу 800 м (дівчата), 1000 м (хлопці); <i>рухливі ігри:</i> загальнорозвивального характеру; спеціально-прикладного характеру; з техніко-тактичним ухилом («Чехарда», «Бій півнів» з елементами сумо; естафети з елементами сумо для розвитку фізичних якостей), стрибки через скакалку.</p>
<p>Примітка. Віковий період учнів 7 класу найсприятливіший для розвитку витривалості у хлопців.</p>	
<p>Техніко-тактична підготовка</p>	
<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує пересування та поєднання способів пересування з технічними базовими рухами сумо спеціальні акробатичні вправи: хлопці – перекиди зі стійки сумоторі повернення у стійку після виконання перекиду(вперед, назад, правим - лівим боком); довгий перекид вперед; забігання на мосту вліво, вправо; комбінації елементів вправ; дівчата: комбінації елементів вправ; володіє: оздоровчою гімнастикою із застосуванням техніки рук та ніг сумо; <i>самострахування</i> при падіннях на гімнастичні мати (на спину, на бік, на</p>	<p>Класифікація технічних елементів сумо <i>Пересування:</i> поєднання способів пересування з технічними базовими рухами сумо Спеціальні акробатичні вправи: хлопці – перекиди зі стійки сумоторі повернення у стійку після виконання перекиду(вперед, назад, правим - лівим боком); довгий перекид вперед; забігання на мосту вліво, вправо; комбінації елементів вправ; дівчата: комбінації елементів вправ; оздоровча гімнастика із застосуванням техніки рук та ніг сумо; самоконтроль на заняттях з навчання техніки рук і ніг. <i>самострахування:</i> самострахування при</p>

<p>сідниці); <i>технікою рук</i>: імітаційні вправи ; оздоровча гімнастика із застосуванням техніки рук сумо; <i>технікою ніг</i>: імітаційні вправи, оздоровча гімнастика із застосуванням техніки ніг сумо; виконує: <i>комбінації рук і ніг</i>: самоконтроль на заняттях з навчання техніки рук і ніг; допоміжні спеціальні вправи для засвоєння техніки рук і ніг; узгодження рухів руками і ногами; ігри та розваги з використанням оздоровчої техніки сумо; спеціальні вправи: <i>косиварі, сінкяк, сіко, кинсей, маттавари,</i> <i>суриаси</i></p>	<p>падіннях на гімнастичні мати (на спину, на бік, на сідниці); <i>техніка рук</i>: імітаційні вправи; оздоровча гімнастика із застосуванням техніки рук сумо; <i>техніка ніг</i>: імітаційні вправи, оздоровча гімнастика із застосуванням техніки ніг сумо; <i>комбінації рук і ніг</i>: самоконтроль на заняттях з навчання техніки рук і ніг; допоміжні спеціальні вправи для за- своєння техніки рук і ніг; узгодження рухів руками і ногами; ігри та розваги з використанням оздоровчої техніки сумо. Спеціальні вправи: <i>Косиварі</i> - сумоторі впирається руками в стегна і низько присідає, намагається випрямити руки в ліктях. <i>Сінкяк</i> – в глибокому присіді сумоторі переносить вагу тіла з однієї ноги на іншу, максимально випрямляє ногу, що не є опорною. <i>Сіко</i> – поперемінне піднімання ніг в сторону-вверх на максимальну можливу висоту. У верхній точці обов’язково потрібно зафіксувати ногу і намагатися затримати її в цьому положенні якомога довше. Після кожної вправи сумоїст присідає навпочіпки і робить видих. <i>Кинсей</i> – низький присід, сумоторі одночасно розводить руки в сторони, повторюючи рух плавця, при плаванні брасом. <i>Маттавари</i> – в положенні сід сумоторі розводить ноги в сторони на максимально можливу ширину (шпагат) і виконує нахили вперед, намагаючись торкнутися животом дахьо. <i>Суриаси</i> – сумоторі, присівши навпочіпки і витягнувши вперед руки, зігнуті у ліктях, переміщується, видвигаючи поперемінно вперед ноги, не відриваючи ступні від підлоги. Варіантом цієї вправи являється переміщення стрибками вперед поштовхом двох ніг. <i>Ритуал та різновиди пересувань:</i> поєднання способів пересування з технічними базовими рухами сумо.</p>
--	--

4 рік вивчення

Очікувані результати навчально-	Зміст навчального матеріалу
---------------------------------	-----------------------------

пізнавальної діяльності учнів/учениць	
Теоретичні відомості	
<p>Знаннєвий компонент Учень, учениця: характеризує гігієнічні вимоги та правила санітарії під час занять сумо; поняття про режим, його значення у життєдіяльності людини; види та варіанти режимів дня; має поняття про: значення та основні правила загартування; основні засоби та методика застосування процедур загартування; використання природних сил (сонця, повітря, води) для загартування організму; варіанти загартувань; рекомендації щодо порядку дня сумоїстів; харчування та його значення у збереженні та зміцненні здоров'я; продукти харчування та їх склад і цінність; називає засоби попередження інфекційних захворювань; види технічних прийомів сумо та його оздоровчої системи; розказує про роль нервової системи в процесі оволодіння руховими діями сумо.</p>	<p>Гігієнічні вимоги та правила санітарії під час занять сумо. Значення та основні правила загартування. Основні засоби та методика застосування процедур загартування. Використання природних сил (сонця, повітря, води) для загартування організму. Поняття про режим, його значення у життєдіяльності людини. Рекомендації щодо порядку дня сумоїстів. Харчування, його значення у збереженні та зміцненні здоров'я, енерговитрати під час фізичних навантажень. Засоби попередження інфекційних захворювань. Роль нервової системи в процесі оволодіння руховими діями сумо</p>
Загальна та спеціальна фізична підготовка	
<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця: Виконує: <i>загальнорозвивальні фізичні вправи:</i> стрибкові вправи, спеціальні вправи для розвитку гнучкості верхнього плечового поясу, сили верхніх та нижніх кінцівок, черевного пресу, спини, вправи на розтягування; вправи на витривалість: рівномірний біг без урахування часу 800 м (дівчата), 1000 м (хлопці); <i>спеціальні фізичні вправи:</i> – згинання і розгинання рук в упорі лежачи; – піднімання тулубу в сід; – упор головою в килим рухи в положенні «на мосту» вперед – назад з поворотом голови; забігання навколо голови); – вистрибування вгору із присіду, 30 разів; – стрибки через скакалку на час (вперед і назад); <i>акробатичні вправи:</i> перекид уперед;</p>	<p style="text-align: center;">Загальна фізична підготовка <i>Загальнорозвивальні фізичні вправи:</i> стрибкові вправи, спеціальні вправи для розвитку гнучкості верхнього плечового поясу, сили верхніх та нижніх кінцівок, черевного пресу, спини, вправи на розтягування; вправи на витривалість: рівномірний біг без урахування часу 800 м (дівчата), 1000 м (хлопці). Спеціальна фізична підготовка <i>Спеціальні фізичні вправи:</i> – згинання і розгинання рук в упорі лежачи; – піднімання тулубу в сід; – вправи для укріплення мосту (упор головою в килим – рухи вперед – назад; рухи в положенні «на мосту» вперед – назад з поворотом голови; забігання навколо голови); – вистрибування вгору із присіду, 30 разів; – стрибки через скакалку на час (вперед і назад); <i>акробатичні вправи:</i> перекид уперед; перекид назад; довгий перекид; перекид</p>

<p>перекид назад; довгий перекид; перекид вперед через перешкоди різної довжини й висоти, зі страховкою; падіння на спину зі страховкою; перекид вперед через плече (ліве, праве);</p> <p>сіко – поперемінно піднімає ноги в сторону – ввєрх на максимальну можливу висоту. У верхній точці обов’язково фіксує ногу і намагається затримати її в цьому положенні якомога довше. Після кожної вправи сумоторі у присіді виконує видих (3 хв); вправу на витривалість із застосування техніки рук і ніг по повітрю «Вільне імітування на час» (3 хв);</p> <p>бере участь у рухливих іграх загальнорозвивального характеру; спеціально-прикладного характеру; з техніко-тактичним ухилом («Чехарда», «Бій півнів») з елементами сумо; естафети з елементами сумо для розвитку фізичних якостей), стрибки через скакалку на час (вперед і назад).</p>	<p>вперед через перешкоди різної довжини й висоти, зі страховкою; падіння на спину зі страховкою; перекид вперед через плече (ліве, праве);</p> <p><i>вправи на спеціальну витривалість: Сіко</i> – поперемінне піднімання ніг в сторону – ввєрх на максимальну можливу висоту. У верхній точці обов’язково потрібно зафіксувати ногу і намагатися затримати її в цьому положенні якомога довше. Після кожної вправи сумоторі у присіді виконує видих (3 хв). Спеціальні вправа на витривалість із застосування техніки рук і ніг по повітрю «Вільне імітування на час» (3 хв);</p> <p><i>рухливі ігри:</i> загальнорозвивального характеру; спеціально-прикладного характеру; з техніко-тактичним ухилом («Чехарда», «Бій півнів») з елементами сумо; естафети з елементами сумо для розвитку фізичних якостей), стрибки через скакалку</p>
Техніко-тактична підготовка	
<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує ритуал сумо.</p> <p>виконує спеціальні вправи: косиварі, сінкяк, сіко, кинсей, маттавари</p>	<p><i>Пересування:</i> ритуал сумо; поєднання способів пересування з технічними базовими рухами сумо.</p> <p>Спеціальні вправи: Косиварі – сумоторі втирається руками в стегна і низько присідає, намагається випрямити руки в ліктях. Сінкяк – у глибокому присіді сумоторі переносить вагу тіла з однієї ноги на іншу, максимально випрямляє ногу, яка не є опорною. Сіко – поперемінне піднімання ніг в сторону-ввєрх на максимальну можливу висоту. У верхній точці обов’язково потрібно зафіксувати ногу і намагатися затримати її в цьому положенні якомога довше. Після кожної вправи сумоторі присідає навпочіпки і виконує видих. Кинсей – низький присід, сумоторі одночасно розводить руки в сторони, повторюючи рух плавця, при плаванні брасом. Маттавари – в положенні сід сумоторі розводить ноги в сторони на максимальну можливу ширину (шпагат) і виконує нахили вперед, намагаючись торкнутися животом дахьо. Суриаси – сумоторі, присівши</p>

	навпочіпки і витягнувши вперед руки, зігнуті у ліктях, переміщується, видвигаючи поперемінно вперед ноги, не відриваючи ступні від підлоги. Варіантом цієї вправи є переміщення стрибками вперед поштовхом двох ніг
--	---

5 рік вивчення

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
Теоретичні відомості	
<p>Знаннєвий компонент Учень, учениця: характеризує гуманістичні ідеали та патріотичну складову національних видів спорту у різних країнах світу; вплив занять сумо на основні функції й системи організму; називає: основні засоби запобігання ВІЛ/СНІДу; види тактики сумо; основні поняття тактики: стратегія, тактика, система, стиль; найпростішу тактичну підготовку технічних дій; має поняття про психологічну підготовку в сумо; основні технічні дії у сумо; основні чинники, що впливають на якість техніки сумоторі під час відпрацювання прийомів: розташування центру ваги тіла, тримання рівноваги, використання сили інерції та маси тіла при пересуванні; Ціннісний компонент дотримується правил самоконтролю та безпеки під час виконання елементів техніки сумо</p>	<p>Гуманістичні ідеали та патріотична складова національних видів спорту у різних країнах світу. Вплив занять сумо на основні функції й системи організму. Запобігання ВІЛ/СНІДу. Поняття про психологічну підготовку в сумо. Основні технічні дії у сумо. Основні чинники, що впливають на якість техніки сумоторі під час відпрацювання прийомів. Ознайомлення з тактикою сумо. Основні поняття тактики: стратегія, тактика, система, стиль. Види тактики. Найпростіша тактична підготовка технічних дій. Правила самоконтролю та безпека під час виконання елементів техніки сумо</p>
Загальна та спеціальна фізична підготовка	
<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця виконує: вправи для розвитку гнучкості верхнього плечового поясу, сили верхніх та нижніх кінцівок, черевного пресу, спини, вправи на розтягування, вправи для укріплення мосту (упор головою в килим – рухи вперед – назад); рухи в положенні «на мосту» вперед – назад з поворотом голови; забігання навколо голови); вправи на витривалість: спеціальні бігові вправи; стрибкові вправи; рівномірний біг 800 м (дівчата), 1000 м</p>	<p>Загальна фізична підготовка Загальнорозвивальні фізичні вправи: вправи для розвитку гнучкості верхнього плечового поясу, сили верхніх та нижніх кінцівок, черевного пресу, спини, вправи на розтягування, вправи для укріплення мосту (упор головою в килим – рухи вперед – назад); рухи в положенні «на мосту» вперед – назад з поворотом голови; забігання навколо голови); вправи на витривалість: спеціальні бігові вправи; стрибкові вправи; рівномірний біг 800 м (дівчата), 1000 м (хлопці).</p>

<p>(хлопці); <i>вправи на спеціальну витривалість: сіко</i> – поперемінне піднімання ніг в сторону - вверху на максимальну можливу висоту. У верхній точці обов’язково потрібно зафіксувати ногу і намагатися затримати її в цьому положенні якомога довше. Після кожної вправи сумоїст присідає навпочіпки і виконує видих. (3 хв) спеціальні вправа на витривалість із застосування техніки рук і ніг по повітрю «Вільне імітування на час» (3хв); бере участь у рухливих іграх загальнорозвивального характеру; спеціально-прикладного характеру; з техніко-тактичним ухилом (з елементами сумо; естафетах з елементами сумо для розвитку фізичних якостей), стрибки через скакалку на час (вперед і назад).</p>	<p>Спеціальна фізична підготовка <i>Вправи на спеціальну витривалість: сіко</i> – поперемінне піднімання ніг в сторону - вверху на максимальну можливу висоту. У верхній точці обов’язково потрібно зафіксувати ногу і намагатися затримати її в цьому положенні якомога довше. Після кожної вправи сумоїст присідає навпочіпки і виконує видих. (3 хв) спеціальні вправа на витривалість із застосування техніки рук і ніг по повітрю «Вільне імітування на час» (3 хв); <i>рухливі ігри:</i> загальнорозвивального характеру; спеціально-прикладного характеру; з техніко-тактичним ухилом (з елементами сумо; естафети з елементами сумо для розвитку фізичних якостей), стрибки через скакалку.</p>
<p>Примітка. Віковий період учнів 9 класу найсприятливіший для розвитку витривалості (хлопці), гнучкості (дівчата), помірного розвитку сили (хлопці) та швидко-силових якостей (дівчата).</p>	
<p>Техніко-тактична підготовка</p>	
<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця Виконує: ритуал сумо, пересування та поєднання способів пересування з технічними базовими рухами сумо. спеціальні вправи: <i>косиварі, сінкяк, сіко, кинсей, маттавари, суриаси</i></p>	<p><i>Пересування:</i> ритуал сумо; поєднання способів пересування з технічними базовими рухами сумо. Спеціальні вправи: <i>Косиварі</i> – сумоторі впирається руками в стегна і низько присідає, намагається випрямити руки в ліктях. <i>Сінкяк</i> – в глибокому присіді сумоторі переносить вагу тіла з однієї ноги на іншу, максимально випрямляє ногу, що не є опорною. <i>Сіко</i> – поперемінне піднімання ніг в сторону-вверх на максимальну можливу висоту. У верхній точці обов’язково потрібно зафіксувати ногу і намагатися затримати її в цьому положенні якомога довше. Після кожної вправи сумоторі присідає навпочіпки і виконує видих. <i>Кинсей</i> – низький присід, сумоторі одночасно розводить руки в сторони, повторюючи рух плавця, при плаванні брасом. <i>Маттавари</i> – в положенні сід сумоторі розводить ноги в сторони на максимальну можливу ширину (шпагат) і виконує нахили вперед, намагаючись торкнутися животом дахьо. <i>Суриаси</i> – сумоторі, присівши</p>

	навпочіпки і витягнувши вперед руки, зігнуті у ліктях, переміщується, видвигаючи поперемінно вперед ноги, не відриваючи ступні від підлоги.
--	---

Орієнтовні навчальні нормативи

Рік вивчення	Навчальні нормативи		Рівень компетентності			
			низький	середній	достатній	високий
2 рік вивчення	Біг 60 м	Хл.	більше 11,5	11,5	10,6	9,8
		Дівч.	більше 11,8	11,8	11,0	10,4
	Згинання та розгинання рук в упорі лежачи, (кількість разів)	Хл.	До 6	6	10	14
		Дівч. (від лави)	До 5	5	7	9
	Піднімання тулуба в сід за 30 с, (кількість разів)	Хл.	До 11	11	19	29
		Дівч.	До 10	10	18	28
	Забігання на мосту вліво 5 раз, вправо 5 раз (с.)	Хл.	–	40	37	34
Дівч.		–	48	46	44	
3 рік вивчення	Біг 60 м	Хл.	більше 11,2	11,2	10,4	9,6
		Дівч.	більше 11,6	11,6	10,8	10,3
	Згинання та розгинання рук в упорі лежачи, (кількість разів)	Хл.	До 9	9	14	18
		Дівч.	До 6	6	9	12
	Піднімання тулуба в сід за 30 с, (кількість разів)	Хл.	До 12	12	20	30
		Дівч.	До 11	11	19	29
	Стрибки через скакалку за 1 хв, (кількість разів)	Хл.	60	65	70	80 - 90
		Дівч.	57	60	65	70
	Забігання на мосту вліво 5 раз, вправо 5 раз (с.)	Хл.	38	36	34	32
Дівч.		46	44	42	40	
4 рік вивчення	Біг 60 м	Хл.	більше 10,8	10,8	10,0	9,0
		Дівч.	більше 11,4	11,4	10,8	10,3
	Згинання та розгинання рук в упорі лежачи, (кількість разів)	Хл.	До 10	10	15	20
		Дівч. (від лави)	До 7	7	10	13

Рік вивчення	Навчальні нормативи		Рівень компетентності			
			низький	середній	достатній	високий
	Піднімання тулуба в сід за 30 с, (кількість разів)	Хл.	До 13	13	21	31
		Дівч.	До 12	12	20	30
	Забігання на мосту вліво 5 раз, вправо 5 раз (с.)	Хл.	34	30	27	25
		Дівч.	40	38	36	34
	Стрибки через скакалку за 1 хв, (кількість разів)	Хл.	70	75	80	90 - 100
		Дівч.	67	70	75	80
5 рік вивчення	Біг 60 м	Хл.	більше 10,4	10,4	9,8	8,8
		Дівч.	більше 11,4	11,4	10,6	10,2
	Згинання та розгинання рук в упорі лежачи, (кількість разів)	Хл.	До 12	12	18	25
		Дівч. (від лави)	До 8	8	12	15
	Піднімання тулуба в сід за 30 с, (кількість разів)	Хл.	До 14	14	22	32
		Дівч.	До 13	13	21	31
	Забігання на мосту вліво 5 раз, вправо 5 раз (с.)	Хл.	30	25	20	16
		Дівч.	35	30	25	20
	Стрибки через скакалку за 1 хв, (кількість разів)	Хл.	80	85	90	100 - 110
		Дівч.	77	80	85	90

Обладнання, потрібне для вивчення модуля «Сумо»

№ пор.	Обладнання	Кількість, шт.
1	Бруси гімнастичні паралельні (або навісні)	1
2	Лава гімнастична	4
3	Мат гімнастичний	16
4	Перекладина гімнастична (або навісна)	2
5	Скакалка	30
6	Стінка гімнастична	10
7	Канат	1
8	Канат для перетягування	1
9	Ваги	1
10	Експандери	6
11	Набивні м'ячі	3

Автори: М.В. Ібраїмова, О.М. Лакіза, В.П. Чепурченко, Л.І. Пономаренко
Варіативний модуль
ТЕНІС

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Варіативний модуль «Теніс» складається з таких розділів: зміст навчального матеріалу та очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць, орієнтовні навчальні нормативи та перелік обладнання, яке потрібне для вивчення цього модуля.

До розділу «Зміст навчального матеріалу» внесено теоретичні відомості, спеціальну фізичну і техніко-тактичну підготовки.

Розділ «Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць» зорієнтований на якісне засвоєння знань, умінь та навичок поданого матеріалу.

Під час навчання технічних прийомів з тенісу слід на кожному уроці використовувати вправи загальної і спеціальної фізичної підготовки, а також дотримуватися методики послідовності вивчення підготовчих, захисних та атакуювальних прийомів техніки гри, використовуючи підвідні вправи.

З метою профілактики травматизму під час вивчення підготовчих, захисних та атакуювальних прийомів техніки гри різними способами слід звертати увагу на правильне переміщення учнів/учениць на тенісному корті. Під час другого року вивчення бажано застосовувати вправи ігрового характеру.

Після вивчення модуля у кожному навчальному році учні/учениці складають випробування (орієнтовні навчальні нормативи) для контролю якості засвоєння технічних прийомів з тенісу. Під час складання орієнтовних навчальних нормативів оцінюють виконання технічного елемента кожним учнем/ученицею.

2 рік вивчення

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<i>Теоретичні відомості</i>	
Знансвий компонент Учень, учениця: розкриває місце українського та регіонального тенісу на сучасному етапі; володіє знаннями про правила гри та основного інвентарю для гри; Ціннісний компонент дотримується правил безпеки під час занять тенісом	Історія розвитку тенісу в Україні, регіоні. Загальна характеристика інвентарю для гри в теніс. Правила змагань. Суддівство. Правила безпеки під час занять тенісом
<i>Спеціальна фізична підготовка</i>	
Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: прискорення на 5, 10, 15, 20 м з різних стартових положень різними способами у змаганні з партнерами; «човниковий» біг 4×10 м; стрибки серійні	Спеціальні фізичні вправи на швидкість, витривалість, спритність
<i>Техніко-тактична підготовка</i>	
Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: вихідні та ударні положення гравця; серійні прийоми ударів по м'ячу, що відскочив від підлоги (окремо, справа та зліва); підкидання м'яча з фіксацією передударного положення; подачу м'яча;	Вихідні та ударні положення гравця. Удари по м'ячу. Виконання подачі м'яча. Найпростіші техніко-тактичні прийоми гри

прийом подачі; удари з льоту здійснює: прийоми техніки гри по прямій та діагоналі; подачу першу, другу, у перше поле, у друге поле.	
---	--

3 рік вивчення

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<i>Теоретичні відомості</i>	
Знаннєвий компонент Учень, учениця: характеризує роль та місце українського тенісу на сучасному етапі; володіє знаннями з організації та проведення змагань з тенісу; Ціннісний компонент дотримується правил безпеки під час занять тенісом	Роль та місце українського тенісу на сучасному етапі розвитку ігрових видів спорту. Основи організації та проведення змагань з тенісу. Правила безпеки під час занять тенісом
<i>Спеціальна фізична підготовка</i>	
Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: прискорення з місця на 5, 10, 15 м з різних вихідних положень; «човниковий» біг 4 × 9 м; чергування прискорень, зупинок, бігу зі зміною напрямку за зоровим сигналом; вправи для розвитку сили м'язів тулуба, плечового пояса та кистей рук, гнучкості; застосовує: серійні стрибки поштовхом однієї та двох ніг; вистрибування з присіду; естафети, рухливі ігри	Спеціальні вправи для розвитку фізичних якостей і функціональних можливостей
<i>Техніко-тактична підготовка</i>	
Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: техніку виконання ударного руху; удари по м'ячу (справа та зліва у визначеній і довільній послідовності), що відскочив від майданчика і летить швидко або повільно; контрудари; подачі; з д і й с н ю є атаквальні прийоми техніки гри по прямій та діагоналі	Удари і подачі м'яча. Контрудари. Техніка гри по прямій і діагоналі

4 рік вивчення

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<i>Теоретичні відомості</i>	
Знаннєвий компонент Учень, учениця: характеризує: особливості фізичної підготовки юних тенісистів; вплив занять з тенісу на основні системи та функції організму; вправи які сприяють профілактиці травматизму юних тенісистів; Ціннісний компонент володіє правилами самоконтролю та безпеки	Особливості фізичної підготовки тенісистів. Розвиток основних фізичних якостей тенісистів. Правила контролю та самоконтролю під час занять тенісом. Профілактика спортивного травматизму

життєдіяльності під час виконання фізичних вправ; дотримується правил безпеки під час занять тенісом	
Спеціальна фізична підготовка	
Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: прискорення з місця на 5, 10, 15, 20 м з різних вихідних положень; «човниковий» біг 4×9 м; чергування прискорень, зупинок, бігу зі зміною напрямку за зоровим сигналом; вправи для розвитку сили м'язів тулуба, плечового пояса та кистей рук, гнучкості; застосовує: серійні стрибки поштовхом однієї та двох ніг; вистрибування з присіду; естафети, рухливі ігри	Спеціальні вправи для розвитку фізичних якостей і функціональних можливостей
Техніко-тактична підготовка	
Діяльнісний компонент Учень, учениця: володіє: ударами по м'ячу, що відскочив від майданчика, – назустріч пласкому, назустріч крученому удару; ударами з льоту однією рукою у середній точці, у високій точці, низькій точці; подачею по центру, по діагоналі; виконує комбінаційні завдання за вказівкою учителя	Подача з обертанням м'яча. Комбінаційні серії захисних та атакувальних прийомів техніки гри. Гра захисника проти захисника, захисника проти атакуючого

5 рік вивчення

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
Теоретичні відомості	
Знаннєвий компонент Учень, учениця: характеризує: техніку і тактику застосування подач; ударив з льоту, контрударів; Знаннєвий та Ціннісний компонент дотримується: основних положень та правил гри, вимог правил безпеки та самоконтролю за фізичним навантаженням; правил з організації та проведення самостійних занять; правил безпеки під час занять тенісом	Техніко-тактична підготовка тенісистів. Методика проведення самостійних занять з тенісу. Особливості психологічної підготовки тенісистів
Спеціальна фізична підготовка	
Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: прискорення з місця на 5, 10, 15, 20 м з різних вихідних положень; «човниковий» біг 4×9 м; чергування прискорень, зупинок, бігу зі зміною напрямку за зоровим сигналом; вправи для розвитку сили м'язів тулуба, плечового пояса та кистей рук, гнучкості; застосовує: серійні стрибки поштовхом однієї	Спеціальні вправи для розвитку фізичних якостей і функціональних можливостей

та двох ніг; вистрибування з присіду; естафети, рухливі ігри	
Техніко-тактична підготовка	
Діяльнісний компонент Учень, учениця: володіє: технікою подач м'яча з обертанням м'яча, ударами з льоту; подачею максимальної сили, з вихідної позиції з центральної відмітки, «обвідка» смеш з льоту, по м'ячу, що відскочив від майданчику. виконує: технічні прийоми гри атакуючого проти захисника, атакуючого проти атакуючого; комбінаційні завдання за вказівкою вчителя.	Удари з льоту. Подачі з обертанням м'яча. «Обвідка» смеш з льоту. Положення ракетки та гравця в момент контакту ракетки з м'ячем. Гра атакуючого проти захисника, атакуючого проти атакуючого .

Орієнтовні нормативи

Рік вивчення	Навчальні нормативи	Рівень компетентності				
		низький	середній	достатній	Високий	
2 рік	Виконання подачі (кількість влучень з 10 подач у I зону подач, у II зону)	Хл.	2	5	7	9
		Дівч.	1	3	5	7
	Виконання серії ударів справа або зліва з партнером по прямій	Хл.	15	18	21	24
		Дівч.	12	15	18	21
3 рік	Виконання подачі з обертотом м'яча (кількість влучень з 10 подач у зону подачі)	Хл.	2	5	7	9
		Дівч.	1	3	5	7
	Виконання серії ударів справа або зліва з партнером по прямій	Хл.	15	18	21	24
		Дівч.	12	15	18	21
4 рік	Виконання різаних подач з боковим обертотом м'яча (кількість влучень з 10 подач у зону подачі)	Хл.	2	5	7	9
		Дівч.	1	3	5	7
	Виконання серії ударів справа або зліва з партнером по діагоналі	Хл.	15	18	21	24
		Дівч.	12	15	18	21
5 рік	Виконання подачі з обертотом та без оберту м'яча (кількість влучень з 10 подач у зону подачі)	Хл.	2	5	7	9
		Дівч.	1	3	5	7
	Виконання серії ударів справа або зліва з партнером по діагоналі	Хл.	9	12	15	18
		Дівч.	6	9	12	15

Обладнання, потрібне для вивчення модуля «Теніс»
(За наявності двох спортивних залів і двох тенісних кортів)

№ пор.	Обладнання	Кількість, шт.
1	Ракетка для тенісу	25
2	Сітка для тенісу	4
3	Тенісні м'ячі різнокольорові	50

Автори: **Л. В. Копилова, О. М. Макаров**

**Варіативний модуль
ТУРИЗМ**

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Варіативний модуль «Туризм» складається з таких розділів: зміст навчального матеріалу та очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць.

Розділ «Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць» зорієнтований на якісне засвоєння знань, умінь та навичок поданого матеріалу.

Туризм є невід'ємною складовою загальнодержавної системи фізичної культури та спорту і спрямований на зміцнення здоров'я, розвиток фізичних, морально-вольових та інтелектуальних здібностей людини через залучення її до участі у спортивних походах різної складності та змаганнях з техніки спортивного туризму. Спортивний туризм є важливим засобом сприяння підвищенню соціальної і трудової активності людей, задоволення їхніх моральних, естетичних і творчих потреб, життєво важливої потреби взаємного спілкування, розвитку дружніх стосунків між народами і зміцнення миру. Туризм не має обмежень за віком і статтю.

Туризм як відносно дешевий та ефективний вид відпочинку є соціально доступним та економічно привабливим.

Основним змістом навчання туризму є засвоєння теоретичних і практичних навичок, до яких входять знання з:

- організації походів різного рівня складності;
- спортивного і туристського орієнтування та топографії;
- вивчення технічних прийомів подолання перешкод природного і штучного характеру;
- надання домедичної допомоги і транспортування потерпілого;
- виживання під час надзвичайних ситуацій та катастроф.

Учні/учениці, які за станом здоров'я віднесені до спеціальної медичної групи, на уроках працюють за завданням учителя з вивчення туристських вузлів, визначення азимутів, топографії або надання домедичної допомоги.

2 рік вивчення

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<i>Теоретичні відомості</i>	
Знаннєвий компонент Учень, учениця: розпізнає туристське спорядження; називає види туристського багаття; володіє основами орієнтування, поняттями «контрольний пункт (КП)», «схема»; Ціннісний компонент дотримується правил безпеки під час виконання вправ орієнтування на місцевості	Спорядження туриста. Види туристського багаття. Основи орієнтування на місцевості. Правила безпеки під час виконання вправ орієнтування на уроках фізичної культури
<i>Спеціальна фізична підготовка</i>	
Діяльнісний компонент Учень, учениця: здійснює: подолання смуги перешкод з технічними етапами, вивченими раніше; бере участь в естафетах з елементами туристської техніки	Подолання смуги перешкод. Естафети з елементами туристської техніки
<i>Технічна підготовка</i>	

<p>Знаннєвий компонент Учень, учениця: Пояснює дії при виконанні вправ орієнтування за схемою; Діяльнісний компонент володіє: технікою в'язання туристських вузлів «булінь», «академічний»; технікою в'язання самостраховки (петлі «Прусіка»); здійснює: технічне проходження туристських етапів: подолання умовного болота за допомогою жердин, подолання умовного яру за допомогою колоди («бума»)</p>	<p>Орієнтування за схемою. В'язання туристських вузлів. Технічні етапи. Технічні дії з туристською самостраховкою</p>
---	---

3 рік вивчення

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<i>Теоретичні відомості</i>	
<p>Знаннєвий компонент Учень, учениця: пояснює: правила, закони і традиції туристів, техніку організації туристського бівуака; поняття «бівуак»; характеризує фізичну підготовку туриста; наводить приклади умовних знаків; володіє елементами орієнтування у заданому напрямку; Ціннісний компонент дотримується правил безпеки під час занять на уроках з елементами туризму</p>	<p>Правила, закони і традиції туристів. Організація туристського бівуака. Орієнтування у заданому напрямку. Умовні знаки. Фізична підготовка туриста</p>
<i>Спеціальна фізична підготовка</i>	
<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: прискорення з різних стартових положень, виконуючи проходження технічних етапів, вивчених раніше; біг з додатковим завданням туристської техніки та елементами фізичної підготовки; бере участь в естафетах з технічним виконанням в'язання самостраховки (петлі «Прусіка»)</p>	<p>Старти з різних стартових положень з виконанням технічних елементів спортивного туризму. Естафети з використанням туристського обладнання. Біг з елементами туристської техніки</p>
<i>Технічна підготовка</i>	
<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: дії при виконанні вправ орієнтування за схемою у заданому напрямку; здійснює: технічне проходження туристських етапів: рух по схилах (підйом, траверс, спуск), подолання умовного яру за допомогою «маятника»; володіє: технікою в'язання туристських</p>	<p>Орієнтування за схемою у заданому напрямку. В'язання туристських вузлів. Технічні етапи</p>

вузлів: «вісімка», «ткацький»	
-------------------------------	--

4 рік вивчення

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<i>Теоретичні відомості</i>	
Знаннєвий компонент Учень, учениця: розпізнає особливості топографічної, туристичної та спортивної карти; володіє елементами орієнтування за вибором; називає комплектуючі похідної аптечки; Ціннісний компонент обґрунтовує оздоровче значення туризму; дотримується правил безпеки під час занять на уроках з елементами туризму	Оздоровче значення туризму. Особливості топографічної, туристичної та спортивної мапи. Орієнтування за вибором. Комплектація похідної аптечки
<i>Спеціальна фізична підготовка</i>	
Діяльнісний компонент Учень, учениця: бере участь в естафетах з проходженням етапів, вивчених раніше; у проходженні дистанцій 200–500 м з елементами крос-походу; виконує: вправи з мапою, умовними знаками, топографічними знаками на розвиток уваги і зорової пам'яті	Естафети з технічним проходженням етапів. Вправи на розвиток уваги та зорової пам'яті. Проходження дистанції з елементами крос-походу
<i>Технічна підготовка</i>	
Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: дії при виконанні вправ орієнтування за схемою за вибором; здійснює: технічне проходження туристських етапів: умовне подолання яру, річки за допомогою паралельних мотузок, «ліан»; проходження дистанції крос-похід 1500–2000 м; володіє технікою в'язання туристських вузлів «зустрічний», «брамшкотовий»; бере участь у навчальних змаганнях з техніки орієнтування у заданому напрямку та пересування: підйом, траверс, спуск, подолання умовного болота, в'язання туристських вузлів	Орієнтування за схемою за вибором. В'язання туристських вузлів. Технічні етапів. Крос-похід. Навчальні змагання

5 рік вивчення

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<i>Теоретичні відомості</i>	
Знаннєвий та діяльнісний компоненти Учень, учениця: відтворює алгоритм надання домедичної	

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<p>допомоги; визначає основні принципи і прийоми транспортування потерпілого; пояснює: забезпечення страхування і самострахування при подоланні різних перешкод; розкриває поняття «похід вихідного дня»; Ціннісний компонент дотримується правил безпеки під час занять на уроках з елементами туризму</p>	<p>Домедична допомога. Транспортування потерпілого. Види транспортування. Забезпечення страхування і самострахування при подоланні різних туристських перешкод. Похід вихідного дня</p>
Спеціальна фізична підготовка	
<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця: бере участь у навчальних змаганнях з орієнтування за вибором, у заданому напрямку; у проходженні дистанцій 500–1000 м з елементами крос-походу; виконує: в'язання туристських вузлів і вправи з самостраховкою петлею «Прусіка» на швидкість і якість; здійснює: колове тренування для розвитку фізичної і спеціальної підготовки</p>	<p>Навчальні змагання. Крос-похід. Колове тренування</p>
Технічна підготовка	
<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: дії при наданні домедичної допомоги, вибирає спосіб транспортування і здійснює транспортування потерпілого; здійснює проходження дистанції крос-похід 2000–3000 м; бере участь у навчальних змаганнях з техніки орієнтування у заданому напрямку та за вибором; з техніки пішохідного туризму (ТПТ); в організації походу вихідного дня; називає основні засади суддівства</p>	<p>Техніка рятувальних робіт. Крос-похід. Навчальні змагання. Організація походу вихідного дня</p>

Орієнтовні навчальні нормативи

Рік вивчення	Навчальні нормативи	Рівень компетентності			
		низький	середній	достатній	високий
2 рік	В'язання вузлів «булінь», «академічний» (хлопці і дівчата)	1 вузол зав'язаний з помилкою або жодного	1 вузол зав'язаний без помилки	2 вузли зав'язані з помилкою	2 вузли зав'язані без помилки
	Орієнтування за схемою (кількість пунктів)	Менше			

Рік вивчення	Навчальні нормативи		Рівень компетентності			
			низький	середній	достатній	високий
	(хлопці і дівчата)		2	2	4	6
3 рік	В'язання вузлів «вісімка», «ткацький» (хлопці і дівчата)		1 вузол зав'язаний з помилкою або жодного	1 вузол зав'язаний без помилки	2 вузли зав'язані з помилкою	2 вузли зав'язані без помилки
	Орієнтування за схемою у заданому напрямку (кількість пунктів) (хлопці і дівчата)		Менше 2	2	4	6
	В'язання самостраховки («петлі Прусика») (хлопці і дівчата)		Не зав'язана самостраховка або слабе уявлення про техніку в'язання	В'язання саостраховки з помилками	В'язання самостраховки без помилки (без урахування часу)	За час 20 с в'язання самостраховки без помилки
	Подолання умовного яру за допомогою маятника (см)	Хл.	Менше 150	150	250	350
		Дівч.	Менше 120	120	200	280
4 рік	В'язання вузлів «зустрічний», «брамшкотовий» (хлопці і дівчата)		1 вузол зав'язаний з помилкою або жодного	1 вузол зав'язаний без помилки	2 вузли зав'язані з помилкою	2 вузли зав'язані без помилки
	Орієнтування за схемою за вибором 10 хв (кількість пунктів) (хлопці і дівчата)		Менше 2	2	4	6
	10 етапів туристських змагань (на вибір), кількість	Хл.	Менше 3	3	6	8
		Дівч.	Менше 2	2	4	6
5 рік	В'язання туристських вузлів (на вибір), кількість (хл. і дів.)		Менше 3	3	6	8
	10 етапів туристських змагань (на вибір), кількість	Хл.	Менше 3	3	6	9
		Дівч.	Менше 2	2	5	7

Обладнання, потрібне для вивчення модуля «Туризм»

№	Обладнання	Кількість, шт.
---	------------	----------------

п/п		
1	Намет	10
2	Рюкзак туристський на 75–90 літрів	30
3	Спальник	30
4	Карімат (килим)	30
5	Рукавиці брезентові	10
6	Шолом захисний	10
7	Індивідуальні системи страхівки	15
8	Компас	15
9	Топографічні і спортивні мапи	Різні
10	Казанки на 6–8 літрів	4
11	Сокира мала	4
12	Мотузка основна 10 мм	500 м
13	Мотузка допоміжна 8 мм	200 м
14	Мотузка «репшнур» 6 мм	150 м
15	Карабін зі звичайною муфтою	50
16	Карабін з муфтою (автомат)	50
17	Спусковий пристрій «вісімка»	8
18	Блок (моно)	2
19	Блок (тандем)	2
20	Жумар	6
21	Блок-затискувач	6
22	Блок-затискувач грудний	6

Автори: Азарченков П.М., Рапинець О.М., Карпинець М.В., Чейпеш А.П.

ВАРІАТИВНИЙ МОДУЛЬ ФЕХТУВАННЯ

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Модуль «Фехтування» є складовою навчальної програми з фізичної культури для закладів загальної середньої освіти. Основний зміст модуля відповідає головним завданням програми, формуючи через навчання фехтування стійкий інтерес школярів до занять фізичною культурою зокрема та здорового способу життя взагалі.

Варіативний модуль «Фехтування» складається з таких розділів: зміст навчального матеріалу та очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць.

При цьому навчальний матеріал модуля адаптований до занять з учнями/ученицями різного рівня підготовленості, передбачає загальноосвітню спрямованість, а також містить найпростіші елементи техніки та дій у нападі й захисті, теоретичні відомості і вправи з елементами фехтування для розвитку фізичних якостей учнів/учениць.

Розділ «Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць» зорієнтований на якісне засвоєння знань, умінь та навичок поданого матеріалу.

Під час побудови навчального процесу варто використовувати різноманітні дидактичні методи, враховуючи вікові та статеві особливості учнів/учениць, матеріалу, що вивчається, а також наявні матеріальні можливості школи.

При вивченні модуля «Фехтування» з дівчатами слід враховувати особливості будови жіночого організму та притаманні фізіологічні процеси, тому доцільно проводити вивчення матеріалу диференційовано, а ігри – окремо з дівчатами та хлопцями.

У процесі навчання фехтування в 6–9 класах застосовують такі групи методів:
– наочні (показ вправ, демонстрація вправ на схемі, макеті, екрані тощо);

- словесні (розповідь, пояснення, вказівка, зауваження, переконання, бесіда тощо);
- практичні (метод вправ та його варіанти — початкове вивчення прийомів у цілому або частинами), метод багаторазового повторення (перемінний, інтервальний, ігровий, змагальний тощо).

Під час вивчення елементів техніки та дій у нападі й захисті в учнів/учениць формуються певні рухові навички. Тому кожний прийом вивчають відповідно до стадій формування рухової навички. При цьому варто дотримуватися такої послідовності:

- ознайомлення з прийомом;
- вивчення прийому у спрощених умовах;
- удосконалення прийому в умовах, близьких до змагальних;
- закріплення прийому у парному поєдинку.

2 рік вивчення

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<i>Теоретичні відомості</i>	
<p>Знаннєвий компонент Учень, учениця: розуміє історію українського фехтування, дитячо-юнацьке та професійне фехтування в Україні; має поняття про видатних фехтувальників України; Ціннісний компонент дотримується правил: парних поєдинків у фехтуванні; безпеки під час уроків фехтування</p>	<p>Витоки українського фехтування.</p>
<i>Спеціальна фізична підготовка</i>	
<p>Діяльнісний компонент володіє технікою виконання спеціальних вправ; дотримується спрощених правил спортивних ігор; виконує вправи з елементами фехтування для розвитку фізичних якостей</p>	<p>Рухливі ігри та естафети з м'ячем.</p>
<i>Техніко-тактична підготовка</i>	
<p>Діяльнісний компонент виконує: стройові вправи зі зброєю; тримання зброї; вихідне положення для фехтування; вітання («салют»); бойова стійка. Пересування кроками та стрибками вперед і назад, випад та закривання в бойову стійку вперед і назад, поєднання різних видів пересувань; застосовує: переміни позицій та з'єднань на місцях та у пересуваннях; уколи та удари на мішенях з різних позицій та дистанцій; прості атаки у різні сектори уражувальної поверхні; тактичні різновиди простих атак – основна, на підготовку, повторна, у відповідь.</p>	<p>Основні положення та рухи. Позиції та з'єднання. Атакуючі дії. Захисні дії.</p>

<p>Атаки з батманом і захватом у верхні та нижні позиції. Атаки з одним та декількома фінтами (обманами) з нанесенням уколів (ударів) у різні сектори уражувальної поверхні.</p> <p>володіє технікою простих захистів: 4, 6, 7, 8 (рапіра, шпага); 3, 4, 5, 2 (шабля, напівколовими та коловими захистами. Відповіді після захистів – прості та з фінтами.</p> <p>Контратаки з випередженням у різні сектори уражувальної поверхні.</p> <p>Побудова фехтувальних фраз з включенням контратак, захистів з відповідями.</p>	
--	--

3 рік вивчення

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<i>Теоретичні відомості</i>	
<p>Знаннєвий компонент Учень, учениця: пояснює правила поведінки в залі фехтування. Захисні пристрої та їх застосування. Життєво важливі для захисту частини тіла фехтувальника; характеризує фехтування, як мистецтво володіння холодною зброєю. Фехтування в стародавньому світі. Зародження спортивного фехтування. Фехтування на Олімпійських іграх. Передові школи фехтування світі.</p> <p>Ціннісний компонент дотримується правил безпеки при виконанні загальнопідготовчих та спеціальних вправ зі зброєю.</p>	<p>Виникнення та сучасний стан розвитку фехтування в Україні. Правила поведінки в залі фехтування.</p>
<i>Спеціальна фізична підготовка</i>	
<p>Діяльнісний компонент володіє технікою виконання вправ; виконує рухливі ігри: «Стрибуни», «Півники», «Біг раків», «Човник», «Сторінки книги», «Жабки», «Біг пінгвінів»; ривкові та махові рухи руками; колові рухи руками в плечових, ліктьових та лучезап'ястних суглобах; нахили, повороти та обертання голови; нахили, повороти, колові рухи тулубом; різноманітні присідання; махові рухи ногами; різноманітні стрибки; біг з різною швидкістю.</p>	<p>Стройові вправи. Загальнорозвивальні вправи. Вправи для розвитку швидкісних та швидкісно-силових якостей. Рухливі ігри. Вправи для розвитку фізичних якостей.</p>
<i>Техніко-тактична підготовка</i>	

<p>Діяльнісний компонент виконує: стройові вправи зі зброєю; тримання зброї; вихідне положення для фехтування; вітання («салют»); бойова стійка. Пересування кроками та стрибками вперед і назад, випад та закривання в бойову стійку вперед і назад, поєднання різних видів пересувань; застосовує переміни позицій та з'єднань на місцях та у пересуваннях. Уколи та удари на мішенях з різних позицій та дистанцій; прості атаки у різні сектори уражувальної поверхні. Тактичні різновиди простих атак – основна, на підготовку, повторна, у відповідь. Складні атаки з батманом і захватом у верхні та нижні позиції. Дійсні та удавані дії на зброю з нанесенням уколів (ударів) у різні сектори уражувальної поверхні. Складні атаки з одним та декількома фінтами (обманами) з нанесенням уколів (ударів) у різні сектори уражувальної поверхні. Тактичні різновиди складних атак – основна, на підготовку, повторна, у відповідь; володіє технікою простих захистів: 4, 6, 7, 8 (рапіра, шпага); 3, 4, 5, 2(шабля). Складні захисти 4–6, 6-4, 4-6-4, 6-4-6 (рапіра, шпага); 5-3, 4-3, 5-2 (шабля), напівколовими та коловими захистами. Відповіді після захистів – прості та складне і з фінтами. Побудова багатотемпових захисних зав'язок (фраз). Контратаки з випередженням у різні сектори уражувальної поверхні. Побудова фехтувальних фраз з включенням простих та складних атак, контратак, захистів з відповідями.</p>	<p>Основні положення та рухи. Позиції та з'єднання. Атакуючі дії. Захисні дії.</p>
---	---

4 рік вивчення

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<i>Теоретичні відомості</i>	
<p>Знансєвий компонент Учень, учениця: володіє основними знаннями щодо розвитку фехтування в Україні; має поняття про специфічну термінологію фехтування, зброю, спорядження та одяг фехтувальників.</p>	<p>Сучасний стан розвитку фехтування в Україні. Термінологія фехтування. Зброя, спорядження та одяг фехтувальників.</p>

<p>фехтувальників; орієнтується в основних поняттях фізичної, технічної, тактичної, психічної підготовленості фехтувальника. Засоби та методи удосконалення окремих компонентів майстерності; дотримується термінології фехтування (визначення та аналіз технічних, тактичних, методичних та суддівських термінів; формування національної термінології; застосування української термінології у процесі занять). Ціннісний компонент свідомо ставиться до власного здоров'я та здоров'я інших; дотримується правил безпеки при виконанні загальнопідготовчих та спеціальних вправ зі зброєю.</p>	
Спеціальна фізична підготовка	
<p>Діяльнісний компонент володіє технікою виконання вправ; ігрових вправ та рухливих ігор: «Хитрий м'яч», «Ривок за м'ячем», «Дожени», «Слухай сигнал», «Удар у стінку», «Швидко зміни місце», «Хто швидкіший», «Злови предмет зі своєї руки», «Хто швидше захопить предмет», «Накрити м'яч рукою»; виконує уколи (удари) на мішені з різних дистанцій, швидкісні пересування кроками вперед і назад; швидкісні пересування по фехтувальній доріжці випадами із закриванням вперед; присідання в бойовій стійці; погойдування на випаді, намагаючись дістати стегном до п'ятки попереду стоячої ноги; випадки максимальної довжини з низького сиду по черзі в один і другий бук; з положення випаду стрибком, прийняття бойової стійки і стрибком повернутися на випад; у положенні бойової стійки та випаду тягнутись озброєною рукою і тулубом вперед; у присіді з широко розставленими ногами переносити вагу тіла.</p>	<p>Вправи для розвитку швидкісних і швидкісно-силових якостей. Ігрові вправи та рухливі ігри. Спеціальні вправи. Вправи для розвитку гнучкості пружності. Вправи для розвитку координаційних здібностей.</p>
Техніко-тактична підготовка	
<p>Діяльнісний компонент виконує: уколи в мішень на швидкість та влучність з різних позицій та дистанцій;</p>	<p>Основні положення та рухи. Атакуючі дії. Захисні дії.</p>

<p>пересування зі зміною швидкості, ритму, амплітуди; вивчення 2-ї та 9-ї (рапіра, шпага); 1-6-ї (шабля) позицій. Вивчення ударів лезом, обухом, плазом, поковзом, з різних позицій та у різні сектори урадуваної поверхні (шабля);</p> <p>застосовує складні атаки з дійсними та удаваними діями на зброю, з фінтами та нанесення уколів (ударів) у різні сектори уражувальної поверхні. Вивчення комбінованих атак з батманом; батман-фінт-укол (удар).</p> <p>Контратаки з випередженням (виграшем фехтувального темпу) та без випередження (з опозицією, з ухилом). Положення «пряма рука», його тактична суть та техніка виконання;</p> <p>визначає: раціональні шляхи використання вивчених технічних прийомів у даній ситуації; правильну позицію та страхування під час організації протидії атакувальним діям; техніки простих (прямих, напів-колових, колових) та складних захистів. Техніка виконання захистів відбивом, підставлянням, відведенням поступаючись. Техніка захистів гардою (шпага). Вивчення захистів 2 та 9 (рапіра, шпага), 1 та 6 (шабля) позицій з відповідями у різні сектори уражувальної поверхні. Складні захисти від атак з дією на зброю та атак з фінтами. Побудова багатотемпових захисних зав'язок (фраз). Удосконалення бойових дій у парах, індивідуальних заняттях, навчальних боях.</p>	
--	--

5 рік вивчення

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<i>Теоретичні відомості</i>	
<p>Знаннєвий компонент Учень, учениця: володіє знаннями про географію розвитку фехтування. Система всеукраїнських юнацьких змагань;</p> <p>орієнтується в основних поняттях фізичної, технічної, тактичної, психічної підготовленості фехтувальника. Засоби та методи удосконалення окремих компонентів майстерності. Значущість окремих складових майстерності на етапах підготовки;</p>	<p>Сучасний стан розвитку фехтування в Україні.</p> <p>Участь фехтувальників України в Олімпійських іграх.</p> <p>Складові майстерності фехтувальника.</p> <p>Термінологія фехтування.</p> <p>Зброя, спорядження та одяг фехтувальників.</p>

<p>дотримується термінології фехтування, визначення та аналіз технічних, тактичних, методичних та суддівських термінів. Формування національної термінології. Застосування української термінології у процесі занять.</p> <p>Ціннісний компонент дотримується правил безпеки при виконанні загальнопідготовчих та спеціальних вправ зі зброєю.</p>	
Спеціальна фізична підготовка	
<p>Діяльнісний компонент володіє технікою виконання вправ; ігрових вправ та рухливих ігор: «Хитрий м'яч», «Ривок за м'ячем», «Дождени», «Слухай сигнал», «Удар у стінку», «Швидко зміни місце», «Хто швидкіший», «Злови предмет зі своєї руки», «Хто швидше захопить предмет», «Накрити м'яч рукою»;</p> <p>виконує: уколи (удари) на мішені з різних дистанцій, швидкісні пересування кроками вперед і назад; швидкісні пересування по фехтувальній доріжці випадками із закриванням вперед; присідання в бойовій стійці; погойдування на випаді, намагаючись дістати стегном до п'ятки попереду стоячої ноги; випадки максимальної довжини з низького сиду по черзі в один і другий бок; з положення випаду стрибком, прийняття бойової стійки і стрибком повернутися на випад; у положенні бойової стійки та випаду тягнутись озброєною рукою і тулубом вперед; у присіді з широко розставленими ногами переносити вагу тіла з однієї ноги на другу.</p>	<p>Вправи для розвитку швидкісних і швидкісно-силових якостей.</p> <p>Ігрові вправи та рухливі ігри. Спеціальні вправи.</p> <p>Вправи для розвитку гнучкості пружності</p> <p>Вправи для розвитку координаційних здібностей фехтувальників.</p>
Техніко-тактична підготовка	
<p>Діяльнісний компонент виконує: уколи в мішень на швидкість та влучність з різних позицій та дистанцій; пересування зі зміною швидкості, ритму, амплітуди; вивчення 2-ї та 9-ї (рапіра, шпага); 1-ї та 6-ї (шабля) позицій. Вивчення ударів лезом, обухом, плазом, поковзом, з різних позицій та у різні сектори урадуваної поверхні (шабля);</p> <p>застосовує: складні атаки з дійсними та удаваними діями на зброю, з фінтами та нанесення уколів (ударів) у різні сектори</p>	<p>Основні положення та рухи.</p> <p>Атакуючі дії. Захисні дії.</p>

<p>уражувальної поверхні. Вивчення комбінованих атак з батманом; батман-фінт-укол (удар).</p> <p>Контратаки з випередженням (виграшем фехтувального темпу) та без випередження (з опозицією, з ухилом). Положення «пряма рука», його тактична суть та техніка виконання;</p> <p>визначає: раціональні шляхи використання вивчених технічних прийомів у даній ситуації; правильну позицію та страхування під час організації протидії атакувальним діям; техніки простих (прямих, напівколових, колових) та складних захистів. Техніка виконання захистів відбивом, підставлянням, відведенням поступаючись. Техніка захистів гардою (шпага). Закріплення захистів 2 та 9 (рапіра, шпага), 1 та 6 (шабля) позицій з відповідями у різні сектори уражувальної поверхні. Складні захисти від атак з дією на зброю та атак з фінтами. Побудова багатотемпових захисних зав'язок (фраз);</p> <p>бере участь у: бойових діях у парах, індивідуальних заняттях, навчальних боях.</p>	
---	--

Орієнтовні навчальні нормативи для оцінювання розвитку фізичних якостей

Рік вивчення	Навчальні нормативи		Рівень компетентності				
			Низький	Середній	Достатній	Високий	
2 рік вивчення	Човниковий біг 4 x 9 м, с (3 спроби)	Хл.	12,6 і більше	12,5 -12,1	12,0 -11,7	11,6 -11,2	
		Дівч.	13,0 і більше	13,1- 12,6	12,5 - 12,0	11,9 -11,7	
	Стрибок у довжину з місця, см (3 спроби)	Хл.	125 і Менше	126 -149	150-169	170 - 190	
		Дівч.	110 і менше	111 -129	130 -149	150 -170	
	Викрут з палкою (відстань між руками, см) 3 спроби (хлопці і дівчата)			70см і більше	69 -68см	67 -66см	65см і менше
	Точність уколу з випадом у мішень діаметром 10 см (рапіра, шпага) 10 спроб (хлопці і дівчата)			3 і менше	4	5	6 і більше
	Точність удару з випадом у правий (лівий) бік – ширина смуги 10 см (шабля) 10 спроб (хлопці і дівчата)			3 і менше	4	5	6 і більше
3 рік вивчення	Човниковий біг 4 x 9 м, с (3 спроби)	Хл.	12,2 і більше	12,4 - 12,9	11,8 - 11,4	11,3 -11,0	
		Дівч.	13,2 і більше	13,1 -12,5	12,4 - 11,9	11,8 11,6	

Рік вивчення	Навчальні нормативи		Рівень компетентності			
			Низький	Середній	Достатній	Високий
	Стрибок у довжину з місця, см (3 спроби)	Хл.	135 і менше	136 - 159	160 -179	180-200
		Дівч.	120 і менше	121 - 139	140- 159	160- 180
	Викрут з палкою (відстань між руками, см) 3 спроби (хлопці і дівчата)		65см і більше	64 -63см	62 -61см	60см і менше
	Точність уколу з випадом у мішень діаметром 10 см (рапіра, шпага) 10 спроб (хлопці і дівчата)		3 і менше	4	5	6 і більше
	Точність удару з випадом у правий (лівий) бік – ширина смуги 10 см (шабля) 10 спроб (хлопці і дівчата)		3 і менше	4	5	6 і більше
4 рік вивчення	Човниковий біг 4 х 9 м, с	Хл.	11,7 і більше	11,9 -11,5	11,3 -11,0	10,8 -10,6
		Дівч.	12,7 і більше	12,5 12,2	12,0 11,8	11,6 -11,2
	Стрибок у довжину з місця, см (3 спроби)	Хл.	145 і менше	150 -160	170- 180	185 - 205
		Дівч.	125 і менше	130 -140	145- 160	165 - 185
	Пересування кроками вперед у бойовій фехтувальній стійці (14 м), с (3спроби)	Хл.	14с і Більше	13,9 -13с	12,9 -12,1с	12с і менше
		Дівч.	14,2с і більше	14,1-13,3с	13,1 -12,3с	12,2с і менше
	Точність уколу з випадом у мішень діаметром 10 см (10 спроб - рапіра, шпага) (хлопці і дівчата)		4 і менше	5	6	7 і більше
Точність удару з випадом у правий (лівий) бік – ширина смуги 10 см (10 спроб - шабля) (хл. і дів.)		4 і менше	5	6	7 і більше	
5 рік вивчення	Човниковий біг 4 х 9 м, с (3 спроби)	Хл.	11,6 і більше	11,4 11,0	10,8 -10,6	10,4 -10,2
		Дівч.	12,6 і більше	12,4 -12,0	11,8 - 11,6	11,4 - 11,0
	Стрибок у довжину з місця, см (3 спроби)	Хл.	155і менше	160 -170	180 - 190	200 -220
		Дівч.	130 і менше	135 - 145	150 -160	170 -190

Рік вивчення	Навчальні нормативи		Рівень компетентності			
			Низький	Середній	Достатній	Високий
	Пересування кроками вперед (14 м), с (3 спроби)	Хл.	13 і більше	12,9 -12,0	11,9 -11,1	11 і менше
		Дівч.	13,2 і більше	13,1 -12,2	12,1 -11,3	11,2 і менше
	Точність уколу з випадом у мішень діаметром 10 см (10 спроб - рапіра, шпага) (хлопці і дівчата)		5 і менше	6	7	8 і більше
	Точність удару з випадом у правий (лівий) бік – ширина смуги 10 см (10 спроб)-шабля (хлопці і дівчата)		5 і менше	6	7	8 і більше

Примітки

Батман – короткий поштовх сильною або середньою частиною своєї зброї по слабій частині клинка противника з метою виведення його в бік.

Батман обухом – поштовх обухом своєї шаблі по зброї противника.

Гарда – металічний щиток випуклої форми на руків'ї рапіри, шпаги або шаблі для захисту кисті від уколів та ударів.

Дуате – здимання і розслаблення пальців озброєної руки при управлінні клинком.

Проста атака – атака, яка складається з одного руху зброєю – уколу прямо, переводом або переносом.

Складна атака – атака, яка складається із кількох рухів зброєю, яка виконується з обманом, дією на зброю, та їх комбінацій без втрати темпу.

Проста дія – бойова дія, яка складається з одного закінченого руху зброєю.

Складна дія - бойова дія, яка складається з двох або кількох рухів зброєю або тілом, а також вирішує певні тактичні задачі.

Сектори ураження – уражувальна поверхня фехтувальника, умовно поділена на певні нумеровані ділянки тіла в навчальних цілях для графічного запису прийомів і місць ураження уколом (ударом) на уроці.

Позиція – певне доцільне положення озброєної руки і зброї по відношенню до тіла бійця. Позиції розрізняються по номерах – від 1 до 9. Номер позиції визначається положенням озброєної руки і зброї у тій чи іншій фехтувальній лінії. У кожній фехтувальній лінії може бути декілька позицій, при яких озброєну руку тримають долонею вверх або вниз. У верхній-внутрішній – 4 – 5 позиції, у нижній-зовнішній – 8 -2 позиції, у нижній-внутрішній – 7 – 1 позиції.

Автори: А. А. Ребрина, Г. А. Коломоєць, Є. Ю. Алексєйчук

Варіативний модуль ФІСТБОЛ

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Варіативний модуль «Фістбол» - це гра, яка поєднує в собі елементи тенісу і волейболу. У грі беруть участь команди з 5 гравців.

Модуль «Фістбол» складається з таких розділів програми:

- зміст навчального матеріалу,
- очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць,
- орієнтовні навчальні нормативи,
- перелік обладнання, яке потрібне для вивчення цього модуля.

До розділу «Зміст навчального матеріалу» внесено теоретичні відомості, спеціальну фізичну підготовку фістболістів, технічну та тактичну підготовку.

Розділ «Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць» зорієнтований на якісне засвоєння знань, умінь та навичок навчального матеріалу.

При вивченні технічних прийомів з фістболу потрібно на кожному уроці використовувати вправи спеціальної фізичної підготовки, такі як: прискорення з різних вихідних положень, біг зі зміною швидкості та напрямку за сигналом, багаторазові стрибки через перешкоди різної висоти, стрибки із присіду вгору, «човниковий біг» 4×9 м, вправи з набивними м'ячами (до 1 кг) і т. д., а також дотримуватися методики послідовності навчання передач, прийомів, подач та нападаючих ударів використовуючи підвідні вправи.

З метою профілактики травматизму при вивченні передач однією рукою зверху (кулаком чи долонею) та прийомів м'яча однією рукою знизу (кулаком чи долонею) слід звертати увагу на правильну постановку руки, застосування учнем/ученицею стійки фістболіста та правильного пересування учнів/учениць по фістбольному майданчику.

Під час першого та другого років навчання можна використовувати елементи фістболу та рухливі ігри, які за своїми правилами наближені до гри фістбол — «Малюкбол» тощо.

Після вивчення модуля у кожному навчальному році учні/учениці складають випробування (орієнтовні навчальні нормативи) для контролю якості засвоєння технічних прийомів з фістболу: передач, прийомів та подач. При виконанні таких навчальних нормативів, як передачі м'яча однією рукою зверху та прийом і передача однією рукою знизу, оцінюється виконання цього технічного елементу кожною дитиною окремо. При цьому в пару з учнем/ученицею може стати вчитель чи дитина, як(-ий/а) володіє цими навичками на високому рівні.

2 рік вивчення

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<i>Теоретичні відомості</i>	
Знансєвий компонент Учень, учениця: розкриває місце українського фістболу на сучасному етапі розвитку європейського спорту та Всесвітніх ігор; обґрунтовує значення гравців нападу та захисту; Ціннісний компонент дотримується правил безпеки на ігровому майданчику та правил гри	Місце українського фістболу на сучасному етапі розвитку європейського спорту та Всесвітніх ігор. Значення гравців нападу та захисту. Правила безпеки на ігровому майданчику
<i>Спеціальна та прикладна фізична підготовка</i>	

<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: стрибкові вправи; спеціальні вправи для розвитку гнучкості верхнього плечового пояса, сили верхніх та нижніх кінцівок, черевного преса, спини; вправи на розтягування; вправи для розвитку швидкості, спритності; вправи для кистей рук: обертальні рухи кистю (повільні та максимально швидкі), з ракеткою; для пальців рук; імітаційні вправи: імітація ударів та подач і прийомів м'яча (у різному та заданому темпі)</p>	<p>Стрибкові вправи, спеціальні вправи для розвитку гнучкості верхнього плечового пояса, сили верхніх та нижніх кінцівок, черевного преса, спини, вправи на розтягування. Вправи для розвитку швидкості, спритності. Вправи для розвитку сили м'язів кистей рук. Імітаційні вправи</p>
--	---

Техніко-тактична підготовка

<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: способи пересування по фітбольному майданчику; передачі м'яча зверху; прийом м'яча знизу від стіни, в парах та колонах; прийом м'яча знизу після переміщення; вибір місця для виконання передачі; вибір місця для виконання подач; прийом м'яча після подачі; бере участь: у навчальній грі фітбол за спрощеними правилами; у рухливих іграх Ціннісний компонент відповідально ставиться до збереження власного здоров'я та здоров'я інших учнів; дотримується провідних цінностей Олімпійського руху та fair play; цінує дружбу та взаємопідримку; розуміє взаємозалежність серед членів команди; вміє взаємодіяти з гравцями та співпрацювати у команді</p>	<p>Способи пересування гравців по ігровому майданчику, поєднання способів пересування. Передача м'яча однією рукою зверху. Прийом м'яча однією рукою знизу. Прийом м'яча однією рукою знизу після переміщення. Вибір місця для виконання передачі. Вибір місця для виконання подач. Подача м'яча. Прийом м'яча знизу після виконання подачі. Навчальна гра фітбол за спрощеними правилами, рухлива гра «Малюкбол» та інші.</p>
---	--

3 рік вивчення

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
Теоретичні відомості	
<p>Знаннєвий компонент Учень, учениця: характеризує досягнення фітбольних команд; називає: основні принципи загартування; склад та обов'язки суддівської бригади; Діяльнісний компонент застосовує спеціальні вправи фітболіста; Ціннісний компонент дотримується правил безпеки на ігровому</p>	<p>Міжнародна асоціація фітболу (IFA). Досягнення фітбольних команд на міжнародній арені. Значення спеціальної фізичної підготовки фітболістів. Загартування організму. Суддівство змагань, склад суддівської бригади, жести судді</p>

майданчику	
Спеціальна та прикладна фізична підготовка	
<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: стрибкові вправи, спеціальні вправи для розвитку гнучкості верхнього плечового поясу, сили верхніх та нижніх кінцівок, черевного пресу, спини, вправи на розтягування, вправи для розвитку швидкості, спритності; вправи для кистей рук: обертальні рухи кистю (повільні та максимально швидкі), з ракеткою; для пальців рук; імітаційні вправи: імітація ударів та подач і прийомів м'яча (у різному та заданому темпі)</p> <p>Ціннісний компонент бачить взаємозв'язок між спеціальною фізичною підготовкою та покращенням власної функціональної готовності й особистих результатів; прагне перевершити свої попередні фізкультурно-спортивні показники</p>	<p>Вправи для розвитку швидкості, швидкісно-силових якостей, спритності, сили, гнучкості.</p> <p>Вправи для розвитку сили м'язів кистей рук. Імітаційні вправи</p>
Техніко-тактична підготовка	
<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: пересування, різними способами, поєднуючи з передачами та прийомами; нижню подачу; кидки набивного м'яча зверху в парах з положення стоячи (до 1 кг); кидки фітбольного м'яча правою та лівою руками в парах; кидання м'яча в ціль; верхню подачу в стіну та на точність на партнера; верхню подачу через стрічку (сітку); прийом м'яча знизу; застосовує: взаємодію гравців нападу та захисту бере участь у навчальній грі фітбол</p> <p>Ціннісний компонент поділяє принципи Олімпійського руху та fair play; ставить з повагою до суперника дотримується: правил гри; вимог правил безпеки та самоконтролю за фізичним навантаженням вміє взаємодіяти з гравцями та співпрацювати у команді</p>	<p>Пересування різними способами в поєднанні з технічними прийомами в нападі та захисті. Пряма та бокова подачі кулаком та долонею з-за 3-метрової лінії. Кидки набивного м'яча. Кидання фітбольного м'яча правою та лівою руками в парах. Кидки м'яча правою та лівою руками в ціль. Верхня подача в стіну. Верхня подача на партнера. Верхня подача через стрічку (сітку) із-за 3-метрової відстані. Прийом м'яча знизу після верхньої подачі від стіни та в парах. Взаємодія гравців передньої та задньої ліній. Навчальна гра фітбол</p>
4 рік вивчення	
Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
Теоретичні відомості	

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<p>Знаннєвий компонент Учень, учениця: характеризує: особливості фізичної підготовки фітболістів; засоби профілактики травматизму юних фітболістів; фізичні якості, які розвиваються засобами фітболу; називає правила контролю та самоконтролю; Ціннісний компонент дотримується правил безпеки на ігровому майданчику</p>	<p>Особливості фізичної підготовки фітболістів з урахуванням віку і статі. Розвиток фізичних якостей фітболістів. Правила контролю та самоконтролю під час занять фітболом. Профілактика спортивного травматизму</p>
Спеціальна та прикладна фізична підготовка	
<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: стрибкові вправи; спеціальні вправи для розвитку гнучкості верхнього плечового пояса, сили верхніх та нижніх кінцівок, черевного преса, спини; вправи на розтягування; вправи для розвитку швидкості, спритності; вправи для кистей рук: обертальні рухи кистю (повільні та максимально швидкі), з ракеткою; для пальців рук; імітаційні вправи: імітація ударів та подач і прийомів м'яча (у різному та заданому темпі) Ціннісний компонент бачить взаємозв'язок між систематичною руховою активністю та покращенням власної функціональної готовності й особистих результатів;</p>	<p>Вправи для розвитку швидкості, швидко-силових якостей, спритності, сили, гнучкості.</p> <p>Вправи для розвитку сили м'язів кистей рук. Імітаційні вправи</p>
Техніко-тактична підготовка	
<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: технічні прийоми: передачу м'яча зверху та прийом і передачу м'яча знизу в парах через стрічку (сітку); передачу м'яча зверху за спину в парах, трійках; прийом м'яча, що відскочив від гравця; нижню та верхню подачі; підвідні вправи для нападаючого удару, нападаючий удар з власного підкидання та після удару в майданчик; застосовує: правильну позицію гравця; взаємодію гравців під час прийому м'яча та після подачі; бере участь у навчальній грі фітбол; вказує на основні помилки та виправляє їх Ціннісний компонент цікавиться техніко-тактичною</p>	<p>Передачі м'яча зверху в парах через стрічку (сітку). Прийом та передача м'яча знизу через стрічку (сітку) в парах. Передача м'яча зверху за спину в парах, трійках. Нижня та верхня подачі. Фіксована позиція гравців. Взаємодії гравців передньої та задньої ліній під час прийому м'яча після подачі. Підвідні вправи для нападаючого удару. Нападаючий удар з власного підкидання та після удару в підлогу (землю, траву тощо). Друга передача через гравця. Дії гравців під стрічкою (сіткою). Навчальна гра фітбол. Основні</p>

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<p>підготовленістю провідних фітболістів світу здатен долати перешкоди та труднощі у досягненні особистісно значущої мети; організовує самостійні заняття та змагання з фітболу</p>	<p>помилки.</p>

5 рік вивчення

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
--	-----------------------------

Теоретичні відомості

<p>Знаннєвий компонент Учень, учениця: характеризує поняття та терміни «фітблеєр» «сеттер»; особливості виховання особистісних та професійних якостей гравця засобами фітболу (володіння високим рівнем спритності, швидкості, чуйності, технічних здібностей, позиційним відчуттям і сміливістю та рішучістю докладання додаткових фізичних зусиль для зв'язки гравців; безумовна відданість кожного гравця); особливості техніки та тактики гри; засоби профілактичного травматизму під час занять фітболом; обґрунтовує взаємодію гравців нападу та захисту.; називає основні засади суддівства; Ціннісний компонент дотримується правил безпеки на ігровому майданчику;</p>	<p>Поняття та терміни «фітблеєр», «сеттер», «сервер». Технічна та тактична підготовки фітболістів. Індивідуальні й групові тактичні дії гравців у нападі та захисті. Виховання особистісних та професійних якостей гравця засобами фітболу. Взаємодія гравців нападу та захисту. Основні засади суддівства.</p> <p>Профілактика травматизму під час занять фітболом.</p>
---	---

Спеціальна та прикладна фізична підготовка

<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: стрибкові вправи, спеціальні вправи для розвитку гнучкості верхнього плечового пояса, сили верхніх та нижніх кінцівок, черевного преса, спини; вправи на розтягування; вправи для розвитку швидкості, спритності; вправи для кистей рук: обертальні рухи кистю (повільні та максимально швидкі), з ракеткою; для пальців рук; імітаційні вправи: імітація ударів та подач і прийомів м'яча (у різному та заданому темпі) Ціннісний компонент бачить взаємозв'язок між систематичними заняттями фізичною культурою та спортом і покращенням власної функціональної готовності й особистих результатів;</p>	<p>Вправи для розвитку швидкості, швидкокісно-силових якостей, спритності, сили, гнучкості.</p> <p>Вправи для розвитку сили м'язів кистей рук. Імітаційні вправи</p>
--	---

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<p>прагне перевершити свої попередні фізкультурно-спортивні показники</p> <p>здатен долати перешкоди та труднощі у досягненні особистісно значущої мети</p>	
Техніко-тактична підготовка	
<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: передачі м'яча зверху через сітку в парах; стандартний непрямий удар; прийом та передачі м'яча знизу через стрічку (сітку) в парах; верхню та нижню подачі; прийом м'яча після подачі; Нападаючий удар з власного підкидання; нападаючий удар після удару в майданчик; нападаючий удар з передачі партнера; врахування умов польоту м'яча, відстані до стрічки (сітки) та напряму вітру на відкритому майданчику. застосовує взаємодію гравців під час атаквальних та захисних дій; виконує нападаючий «удар молота»; захисний технічний прийом за допомогою внутрішньої частини передпліччя, розміщуючись позаду м'яча, обличчям до сітки; бере участь у навчальній грі фістбол</p> <p>Ціннісний компонент відповідально готується до змагань; пропагує принципи Олімпійського руху та fair play; аналізує та порівнює техніко-тактичну підготовленість учнів класу; критично порівнює техніко-тактичну підготовку провідних фістболістів та власну організовує самостійні заняття та змагання з фістболу; відповідально ставиться до збереження власного здоров'я та здоров'я інших учнів виявляє зацікавленість до підвищення ефективності фізичного самовиховання</p>	<p>Передачі м'яча зверху. Стандартний непрямий удар. Прийом та передачі м'яча знизу. Подачі м'яча — верхня й нижня. Прийом м'яча знизу після подачі в задану зону. Нападаючий удар з власного підкидання. Нападаючий удар після удару в підлогу. Нападаючий удар з передачі партнера. Умови польоту м'яча, відстань до стрічки (сітки) та напрям вітру на відкритому майданчику. Страхування гравців. Напад. «Удар молота». Взаємодії гравців нападу під час атаквальних дій. Захист. Взаємодії гравців захисту під час прийому м'яча. . Навчальна гра фістбол</p>

Орієнтовні навчальні нормативи

Рік вивчення	Навчальні нормативи	Рівень компетентності			
		низький	середній	достатній	високий
2 рік вивчення	Передача м'яча в стіну зверху (хл., дівч.)	до 3	3	4	5 і більше
	Прийом м'яча знизу від стіни (хл., дівч.)	до 2	2	3	4 і більше

Рік вивчення	Навчальні нормативи	Рівень компетентності			
		низький	середній	достатній	високий
3 рік вивчення	Передача м'яча зверху в парах (хл., дівч.)	до 3	3	4	5 і більше
	Прийом та передача м'яча в парах (хл., дівч.)	до 2	2	3	4 і більше
	Нижня подача (5 спроб), (хл., дівч.)	до 2	2	3	4 і більше
4 рік вивчення	Передача м'яча зверху через стрічку (сітку) в парах (хл., дівч.)	до 2	2	3	4 і більше
	Прийом та передача м'яча знизу в парах (хл., дівч.)	до 2	2	3	4 і більше
	Верхня подача (5 спроб), (хл., дівч.)	до 2	2	3	4 і більше
5 рік вивчення	Передача м'яча зверху через стрічку (сітку) в парах (хл., дівч.)	до 3	3	4	5 і більше
	Прийом та передача м'яча знизу через стрічку (сітку) в парах (хл., дівч.)	до 3	3	4	5 і більше
	Верхня подача (5 спроб) (хл., дівч.)	до 2	2	3	4 і більше

Обладнання, потрібне для вивчення модуля «Фістбол»
(за наявності одного спортивного залу із розміткою для гри «Фістбол»)

№ пор.	Обладнання	Кількість, шт.
1	Фістбольний м'яч	15
2	Фістбольна стрічка (сітка)	2
3	Фістбольна стійка	4
4	Тенісний м'яч	30
5	Волейбольний м'яч	10
6	Набивний м'яч (0,5–1 кг)	20

Автори: **В. І. Гончаренко, О. В. Чемелюх**

**Варіативний модуль
ФЛОРБОЛ**

Пояснювальна записка

Модуль «Флорбол» є варіативною складовою навчальної програми з фізичної культури для 6-9 класів закладів загальної середньої освіти.

Флорбол є командним ігровим видом спорту і представляє собою хокей в спортивному залі. Нескладна екіпіровка гравця, відносно недорогий спортивний інвентар, виготовлений з пластмасових матеріалів, що робить його легким і зменшує ризик травматизму, прості правила гри і можливість тренуватися на будь-якій рівній поверхні, а також характер гри, що привертає увагу високим темпом, постійно змінним напрямом атак, майже безконтактним відбором м'яча і великою кількістю голів, робить гру доступною та видовищною. Все це підвищує зацікавленість школярів цим видом рухової діяльності.

Флорбол розцінюється як ще один ефективний засіб реалізації ідей виховання гармонійно розвиненої особи дитини відповідно до запитів сучасного суспільства, заняття дітей цілеспрямованою діяльністю.

Основний зміст модуля відповідає головним завданням програми, формуючи через навчання флорболу стійкий інтерес школярів до занять фізичною культурою та здорового способу життя.

Навчальний матеріал модуля адаптований до занять із учнями різної підготовленості. Він передбачає загальноосвітню, а не спортивну спрямованість і містить найпростіші елементи техніки, теоретичні відомості, а також вправи з елементами флорболу для розвитку фізичних якостей.

Навчальні нормативи, включені до змісту модуля, є орієнтовними й оцінка за їх виконання не є домінуючою при здійсненні тематичного, семестрового чи річного оцінювання. Вона дає змогу взяти до уваги динаміку особистих результатів кожного учня.

Під час планування навчального процесу варто використовувати різноманітні дидактичні матеріали, зважаючи на вікові особливості учнів, а також наявні матеріальні можливості школи.

У процесі навчання флорболу в 6–9 класах застосовуються такі групи методів:

- наочні (показ вправ, демонстрація їх на схемі, макеті, екрані, тощо);
- словесні (розповідь, пояснення, вказівка, зауваження, переконання, бесіда)
- практичні (метод вправ та його варіанти, метод багаторазового повторення).

Під час вивчення елементів техніки та дій у нападі й захисті в учнів формуються певні рухові навички. Тому кожен технічний прийом вивчають відповідно до стадій формування рухової навички, при цьому варто дотримуватися такої послідовності:

- ознайомлення з прийомом;
- вивчення прийому в спрощених умовах;
- удосконалення прийому в умовах, близьких до ігрових;
- закріплення прийому в навчальній грі.

2 рік вивчення

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<i>Теоретичні відомості</i>	
Знаннєвий компонент Учень, учениця: <i>володіє:</i> знаннями про вплив фізкультури на всебічний розвиток дитини, режим дня, сон, відпочинок; знаннями про індивідуальні тактичні дії гравця у грі та ігровій ситуації	Поняття про здоров'я фізичне і моральне. Вплив фізичної культури на всебічний розвиток дитини. Режим дня спортсмена, сон та відпочинок. Тактичні дії у грі та ігрових ситуаціях
Спеціальна фізична підготовка	
Діяльнісний компонент Учень, учениця <i>володіє:</i> технікою виконання вправ; виконує вправи з елементами флорболу для	Рухливі ігри та естафети: без предметів, з предметами на швидкість, спритність, координацію дій («Виклик номерів», «Мисливці й качки»,

<p>розвитку фізичних якостей. виконує: вправи на розвинення спеціальної фізичної підготовки та акробатичні вправи, рухливі та спортивні ігри з елементами флорболу.</p>	<p>«Виштовхни з кола» та інші); прискорення та ривки , акробатичні вправи; розвиток сили м'язів ніг та тулуба, рук та верхньої частини тулуба</p>
Технічна підготовка	
<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця виконує: пересування, різні поєднання прийомів пересування з технікою володіння м'ячем за звуковим сигналом, поворот на 180°; зупинка м'яча після «гладкого» ведення по прямій, після дриблінга, за звуковим сигналом та біг у зворотному напрямі; жонглиювання м'яча ключкою (на різній висоті; з зупинкою; фрістайл) елементи гри воротаря (ловіння, відбивання, викидання м'яча, вибір місця в карному майданчику; «дриблінг» з просуванням вперед по прямій, по колу та між стійками. «кистьова» передача м'яча коротким розгоном гаком ключки зі зручної сторони партнеру; прийом та зупинку м'яча двома руками зручною стороною гаку; передачу м'яча партнеру «поштовхом» стоячи на місці зі зручної та незручної сторін; відбір м'яча у суперника (один на один)</p>	<p>пересування: поєднання прийомів пересування з технікою володіння м'ячем ведення перекладуванням м'яча ключкою по прямій, по колу та між стійками зупинка м'яча після ведення (дриблінг) та біг у зворотному напрямку жонглиювання м'яча ключкою (на різній висоті; з зупинкою; фрістайл) елементи гри воротаря: кидки м'яча рукою; ловіння, відбивання, вибір місця у карному майданчику; дриблінг перед собою спочатку на місці, потім з просуванням вперед по прямій, по колу та між стійок «кистьова» передача м'яча коротким розгоном його гаком ключки зі зручної сторони спочатку в лавочку, потім партнеру прийом та зупинка м'яча, що рухається, на зустріч двома руками зручною стороною гаку передача м'яча партнеру «поштовхом» стоячи на місці зі зручної та незручної сторони відбір м'яча у суперника (один на один) за можливістю не торкаючись його ключки</p>
Тактична підготовка	
<p>Знаннєвий компонент Учень, учениця володіє: знаннями використання технічних прийомів у грі та ігрових вправах розуміє: ігрову ситуацію, виваженість дій при веденні м'яча, передачі партнеру, доцільність обведення суперника. Діяльнісний компонент виконує: індивідуальні дії гравця в захисті та</p>	<p>дія гравця без м'яча; вибір місця для отримання м'яча і його відбору; використання технічних прийомів у грі та ігрових вправах; розуміння ігрових ситуацій, виважених дій для ведення м'яча, обведення суперника, передачі м'яча партнеру; індивідуальні дії в захисті; індивідуальні дії в нападі.</p>

в нападі	
----------	--

3 рік вивчення

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
Теоретичні відомості	
<p>Знаннєвий компонент Учень, учениця: <i>пояснює:</i> значення медичного контролю і самоконтролю для здоров'я юного флорболіста; <i>наводить:</i> приклади профілактики травматизму під час занять флорболом</p> <p>Ціннісний компонент <i>дотримується:</i> правил гри у флорбол, безпеки під час уроку флорболу</p>	<p>Історія флорболу. Медичний контроль і самоконтроль юного флорболіста. Профілактика травматизму під час занять флорболом. Основні суддівські жести. Технічні прийоми обведення суперника, відбір м'яча.</p>
Спеціальна фізична підготовка	
<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця <i>володіє :</i> технікою виконання вправ <i>виконує :</i> прискорення та ривки з м'ячем та ключкою; спортивні та рухливі ігри за спрощеними правилами: акробатичні та загальнорозвивальні вправи</p>	<p>рухливі ігри та естафети з предметами та без них; прискорення та ривки з м'ячем та ключкою; спортивні ігри: гандбол та баскетбол за спрощеними правилами; акробатичні та загальнорозвивальні вправи</p>
Технічна підготовка	
<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця <i>виконує:</i> пересування - в стійці спиною вперед з поворотом навколо себе; в поєднанні з технікою володіння ключкою з м'ячем, поступово збільшуючи швидкість руху, виконуючи ривки та обведення; відволікаючі дії (фінти) в умовах ігрових вправ; елементи гри воротаря – кидки м'яча рукою, ловіння та відбивання м'яча у грі, розіграш спірного м'яча, положення ніг, хват ключки, дії гравця за свистком. індивідуальні дії в захисті – уміння протидіяти передачі, веденню та кидку по воротах; індивідуальні дії в нападі – маневрування на полі, раціональне використання вивчених технічних прийомів. <i>застосовує:</i> взаємодію з партнерами під час організації атаки і захисту.</p>	<p>пересування в стійці спиною вперед, з поворотом навколо себе; володіння ключкою і м'ячем: «гладке» ведення м'яча по прямій з прискоренням і зупинкою, зі зміненою напрямку руху, з поворотом навколо себе «дриблінг» у русі зі зміною напрямку; чергування «гладкого» ведення з «дриблінгом» використання цих видів ведення під час обведення стійок та в ігрових вправах; передачі та прийом м'яча в парах з пересуванням вперед кроком, бігом, зі зміною напрямку; розіграш спірного м'яча: положення ніг, тулуба, хват ключки, дії гравця за свистком; відволікаючі дії (фінти): «зупинкою», «кидком» елементи гри воротаря: кидки м'яча рукою, ловіння та відбивання м'яча введення м'яча в гру партнеру; індивідуальні дії в нападі; індивідуальні дії в захисті.</p>
Тактична підготовка	

<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця визначає: раціональну позицію в обороні при рівному співвідношенні сил і за чисельної переваги суперника; застосовує: маневрування на полі (відкривання для прийому м'яча, відволікання суперника, створення чисельної переваги на окремій ділянці поля); взаємодію з партнерами під час організації атаки, протидію передачам, веденню та кидку по воротах</p>	<p>основні суддівські жести: спірний м'яч, аут, удар по ключці, гра з високо піднятою ключкою, поштовх, гра головою, рукою, не спортивна поведінка, буліт (штрафний кидок); застосування вивчених технічних прийомів у грі взаємодія 2х3 гравців при атаці суперника (вибір вільного місця, звільнення від опіки противника, оборонні дії при втраті м'яча)</p>
--	--

4 рік вивчення

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
Теоретичні відомості	
<p>Знаннєвий компонент Учень, учениця: володіє: знаннями спортивного режиму та харчування юного флорболіста; знаннями про українські та зарубіжні флорбольні клуби; характеризує: основні поняття арбітражу; Ціннісний компонент дотримується правил гри у флорбол, безпеки під час уроків</p>	<p>Українські та зарубіжні флорбольні клуби; спортивний режим і харчування юного флорболіста; основні поняття арбітражу; характеристика основних технічних прийомів обведення суперника і відбору м'яча; вибір місця при атаці і обороні</p>
Спеціальна фізична підготовка	
<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця володіє: технікою виконання вправ; виконує: рухливі та спортивні ігри за спрощеними правилами; акробатичні та силові вправи, переміщення в основній стійці флорболіста в різних напрямках; координаційні вправи з ключкою</p>	<p>рухливі ігри та естафети з предметами та без них; зустрічні та колові естафети; акробатичні та силові вправи; переміщення в основній стійці флорболіста обличчям вперед, спиною вперед, боком лівим і правим, біг вперед з поворотом на 360°; переміщення ключки, тримаючи її двома руками горизонтально, спереду - назад за спину і навпаки, кругом тулуба, переступаючи через ключку вперед і назад вліво і вправо. вправи для розвитку спритності; жонгливання тенісними та флорбольними м'ячами</p>
Технічна підготовка	
<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця виконує: різні поєднання способів пересування з технікою володіння ключкою і м'ячем; відволікаючі дії (фінти) в умовах ігрових вправ; в русі „гладке„ ведення м'яча, ведення дриблінгом, виконання повороту з м'ячем на 360° в зручну і незручну сторону;</p>	<p>пересування: поєднання прийомів пересування з технікою володіння ключкою з м'ячем; відволікаючі дії (фінти): фінти в умовах ігрових вправ із активним двобоєм; жонгливання ключкою і м'ячем (переворот м'яча на ключці) в русі – «гладке» ведення м'яча,</p>

<p>жонглювання ключкою і м'ячем; відбір м'яча без порушень правил, не торкаючись ключки суперника;</p> <p>передача і прийом м'яча ключкою: на місці, кидки, удари з місця і в русі, по полу в русі, в парах з кидком по воротах і в повітрі, на точність, в ціль, партнеру;</p> <p>відбір м'яча без порушень правил, не торкаючись ключки суперника;</p> <p>ведення м'яча: вивченими способами, збільшуючи швидкість руху, виконуючи ривки та обведення й контролюючи м'яч ключкою;</p> <p>володіє: елементами гри воротаря – ловіння м'яча руками та довга передача партнеру на дальність і на точність;</p> <p>застосовує: маневрування на полі («відкривання» для прийому м'яча, відволікання суперника, створення чисельної переваги на окремих ділянках поля); взаємодію з партнерами під час організування атаки; гру в один дотик; протидію передачі; веденню та кидку по воротах; «закривання» та «перехоплення»</p> <p>визначає: раціональні шляхи використання вивчених технічних прийомів у даній ігровій ситуації; правильну позицію та страхування під час організації протидії атакуючим діям</p>	<p>ведення дриблінгом, виконання повороту з м'ячем на 360°;</p> <p>кидки, удари з місця і в русі, по полу і в повітрі, на точність, в ціль, партнеру;</p> <p>елементи гри воротаря: відбивання м'яча ногами; ловіння м'яча руками та довга передача партнеру; керування грою партнерів в обороні</p> <p>індивідуальні дії в нападі;</p> <p>індивідуальні дії в захисті;</p> <p>групові дії в захисті: вибір позиції та страхування під час організації протидії атакуючим діям;</p> <p>групові дії в нападі: взаємодія з партнерами під час організації атаки, гра в один дотик</p>
---	---

Тактична підготовка

<p>Діяльнісний компонент</p> <p>Учень, учениця</p> <p>застосовує: маневрування на полі, відкривання для прийому м'яча, відволікання суперника, взаємодію з партнерами під час організації атаки, керування грою партнерів по обороні;</p> <p>уміє: орієнтуватись із м'ячем і без м'яча; раціонально застосовувати освоєні технічні прийоми, вибір місця для захисних дій;</p> <p>взаємодіє: в парах, трійках з метою виходу на вільне місце для отримання передачі м'яча і кидка по воротах.</p>	<p>Індивідуальні дії:</p> <p>вміння орієнтуватись із м'ячем і без нього;</p> <p>вибір місця для атакуючих дій;</p> <p>вміння раціонально застосовувати освоєні технічні прийоми, вибір місця для захисних дій, опіка гравця з м'ячем і без м'яча</p> <p>Групові дії:</p> <p>передача м'яча в парах, в трійках, на місці і в русі, зі зміною і без зміни місць</p> <p>взаємодія в парах, в трійках з метою виходу на вільне місце для отримання передачі і кидка по воротах;</p> <p>взаємодія двох захисників при захисті двох, трьох нападаючих;</p> <p>вміння підстрахувати партнера при захисних діях</p>
---	---

5 рік вивчення

<p>Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць</p>	<p>Зміст навчального матеріалу</p>
--	---

Теоретичні відомості	
<p>Знаннєвий компонент Учень, учениця: <i>володіє:</i> знаннями спортивного режиму харчуванням юного флорболіста; знаннями про українські та зарубіжні клуби; <i>характеризує:</i> основні поняття арбітражу; Ціннісний компонент <i>дотримується</i> правил гри у флорбол, безпеки під час уроків Діяльнісний компонент <i>виконує:</i> контрольні нормативи</p>	<p>Українські та зарубіжні флорбольні клуби; спортивний режим і харчування юного флорболіста; основні поняття арбітражу; характеристика основних технічних прийомів обведення суперника і відбору м'яча; вибір місця при атаці і обороні; формування ціннісних орієнтацій на здоровий спосіб життя і звички особистої гігієни; навчання технічним приемам у грі і тактичній взаємодії гравців; виконання контрольних нормативів</p>
Спеціальна фізична підготовка	
<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця <i>володіє:</i> технікою виконання вправ; <i>виконує:</i> рухливі та спортивні ігри за спрощеними правилами з елементами флорболу; парні вправи для рук та ніг на протидію; координаційні вправи з ключкою; переміщення в основній стійці флорболіста з різною швидкістю і комбінуючи, з зупинкою, з поворотом</p>	<p>Рухливі ігри та естафети з предметами та без них; зустрічні та колові естафети з подоланням смуги перешкод, метання в ціль, кидками та ловінням м'яча, ривки до м'яча з подальшим кидком ключкою по воротах. Спортивні ігри: гандбол, баскетбол, волейбол за спрощеними правилами з елементами флорболу. Парні вправи для рук та ніг на протидію. Координаційні вправи з ключкою. Переміщення в основній стійці флорболіста в різні сторони, з різною швидкістю, з зупинкою, з поворотом</p>
Технічна підготовка	
<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця <i>виконує:</i> <i>пересування</i> – різні поєднання прийомів пересування з технікою володіння м'ячем; <i>жонглювання</i> ключкою з м'ячем; «гладке» ведення м'яча, дриблінгом, виконання повороту з м'ячем на 360° у зручну і не зручну сторону, з різною швидкістю та в різних напрямках; <i>всі види переміщення</i> (по прямій, по колу, навколо стійок «змійкою»); відбирання м'яча вивченими приемами; кидки та удари м'яча ключкою по воротах зі зручної та не зручної сторони; елементи гри воротаря: ловіння та відбивання м'яча руками та ногами; організування атаки під час введення м'яча в гру; відбирання м'яча: прийоми вивчені раніше, атакуючи суперника спереду, збоку, ззаду в умовах</p>	<p>пересування: різні поєднання прийомів пересування з технікою володіння м'ячем та ключкою; утримання м'яча на ключці (стоячи на місці); переміщення м'яча вперед і назад, вліво і вправо, по овалу, по контуру дуги, літери «П» поворот з м'ячем навколо себе в зручну і незручну сторону; жонглювання ключкою з м'ячем; в русі – «гладке» ведення м'яча, дриблінгом, виконання повороту з м'ячем на 360° в зручну і не зручну сторону. всі види переміщень виконувати в різних напрямках (по прямій, по колу, «змійкою» навколо стійок); змінювати напрямок та швидкість руху, комбінувати види ведення м'яча. Кидки та удари м'яча ключкою по</p>

<p>ігрових вправ та навчальних ігор; відволікальні дії (фінти) в умовах ігрових вправ та навчальних ігор із активним двобоєм; елементи гри воротаря: ловіння, відбивання, кидання м'яча на дальність і точність</p>	<p>воротам зі зручної та не зручної сторони; відбирання м'яча - вдосконалення вивчених прийомів елементи гри воротаря: ловіння та відбивання; вибір правильної позиції під час удару, атаки в грі; індивідуальні дії в нападі: маневрування на полі, вміння вибрати та раціонально використовувати вивчені технічні прийоми; групові дії в нападі: взаємодія з партнерами під час організування атаки; індивідуальні дії в захисті: вдосконалення «закривання» та відбивання м'яча; групові дії в захисті: взаємодія в обороні під час виконання суперником стандартних комбінацій; організація «стінки»</p>
<p>Тактична підготовка</p>	
<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця застосовує: маневрування на полі, відкривання , для прийому м'яча, відволікання суперника, взаємодію з партнерами під час організування атаки, керування грою партнерів по обороні, взаємодію з партнерами під час організації атаки; маневрує на полі. Вміє вибрати та раціонально використовувати технічні прийоми; взаємодіє з партнерами під час оборони та під час виконання суперником стандартних ситуацій, організовує „стінку„; володіє „закриванням„ та відбиранням м'яча уміє: орієнтуватись із м'ячем і без м'яча; раціонально застосовувати освоєні технічні прийоми, вибір місця для захисних дій; взаємодіє: в парах, трійках з метою виходу на вільне місце для отримання паса і кидка по воротах.</p>	<p>Індивідуальні дії: вміння орієнтуватись з м'ячем і без нього; вибір місця для атакуючих дій; уміння раціонально застосовувати освоєні технічні прийоми, вибір місця для захисних дій, опіка гравця з м'ячем і без м'яча. Групові дії: передача м'яча в парах, в трійках, на місці і в русі, зі зміною і без зміни місць взаємодія в парах, в трійках з метою виходу на вільне місце для отримання передачі і кидка по воротах; взаємодія двох захисників при захисті двох, трьох нападників; уміння підстрахувати партнера при захисних діях. індивідуальні дії в нападі: маневрування на полі, вміння вибрати та раціонально використовувати вивчені технічні прийоми; групові дії в нападі: взаємодія з партнерами під час організації атаки; індивідуальні дії в захисті: вдосконалення «закривання» та відбирання м'яча; групові дії в захисті: взаємодія в обороні під час виконання суперником</p>

Орієнтовні навчальні нормативи

Контрольні нормативи	Рівень компетентності	Навчальний клас			
		6	7	8	9
1. Дриблінг на місці (кількість переміщень м'яча (за 30 сек.)	ВИСОКИЙ ДОСТАТНІЙ СЕРЕДНІЙ НИЗЬКИЙ	27 і біль. 21-26 16-20 15 і мен.	34 і біль. 28-33 23-27 22 і мен.	39 і біль. 33-38 27-32 26 і мен.	50 і біль. 41-49 34-40 33 і мен.
2. Передачі м'яча ударом в борт (лавку) з відстані 1,5 м., кіл-ть ударів (за 30 сек.)	ВИСОКИЙ ДОСТАТНІЙ СЕРЕДНІЙ НИЗЬКИЙ	30 і біль. 25-29 20-24 19 і мен.	35 і біль. 30-34 25-29 24 і мен.	39 і біль. 35-38 31-34 30 і мен.	43 і біль. 38-42 34-37 33 і мен.
3. Кидки, удари в ціль(кіл-ть влучень з 5 спроб)	ВИСОКИЙ ДОСТАТНІЙ СЕРЕДНІЙ НИЗЬКИЙ	5 4 3 2	5 4 3 2	5 4 3 2	5 4 3 2
4. Кидки, удари на дальність(3 спроби), в м.	ВИСОКИЙ ДОСТАТНІЙ СЕРЕДНІЙ НИЗЬКИЙ	19 і біль. 15-18 12-14 11 і мен.	23 і біль. 19-22 15-18 14 і мен.	26 і біль. 22-25 17-21 16 і мен.	28 і біль. 24-27 20-23 19 і мен.
5.Жонгливання ключкою і м'ячем (кіл-ть переворотів за 30 сек.)	ВИСОКИЙ ДОСТАТНІЙ СЕРЕДНІЙ НИЗЬКИЙ	5 4 3 2	6 5 4 3	7 6 5 4	8 7 6 5

Обладнання та інвентар, необхідні для вивчення модуля «Флорбол»

(За наявності спортивної зали з відповідною розміткою.
Кількість обладнання розраховано на навчальний заклад,
який має один комплект класів)

№ пор.	Обладнання	Кількість, шт.
1	Ключки флорбольні	20
2	Бортики для гри у флорбол (по периметру спортивної зали)	
3	Ворота флорбольні (160x115 см)	2
4	М'ячі флорбольні	20

5	Конуси (фішки) для обведення	20
6	Манишки тренувальні різного кольору	12
7	Макет флорбольного майданчику	1

Автори: Є. В. Столітенко Д. В. Деменков

**Варіативний модуль
ФУТБОЛ**

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Варіативний модуль «Футбол» є важливою складовою навчальної програми з фізичної культури для закладів загальної середньої освіти. Основний зміст модуля відповідає головним завданням програми, формуючи через навчання футболу стійкий інтерес школярів/школярок до занять фізичною культурою зокрема та здорового способу життя взагалі.

При цьому навчальний матеріал модуля адаптований до занять з учнями/ученицями різної підготовленості, передбачає загальноосвітню, а не спортивну спрямованість і містить найпростіші елементи техніки та дій у нападі й захисті, теоретичні відомості, а також вправи з елементами футболу для розвитку фізичних якостей.

Окрім цього, навчальні нормативи, включені до змісту модуля, є орієнтовними, і оцінка за їх виконання не є домінуючою під час тематичного, семестрового чи річного оцінювання. Вона допомагає врахувати динаміку особистих результатів кожного учня/учениці.

Під час побудови навчального процесу варто використовувати різноманітні дидактичні методи, враховуючи вікові та статеві особливості учнів/учениць, матеріалу, що вивчається, а також наявні матеріальні можливості школи. Під час вивчення модуля «Футбол» з дівчатами слід враховувати особливості будови жіночого організму та притаманні фізіологічні процеси, тому доцільно проводити вивчення матеріалу диференційовано, а ігри – окремо з дівчатами та хлопцями.

У процесі навчання футболу в 6–9 класах застосовують такі групи методів:

- наочні (показ вправ, демонстрація вправ на схемі, макеті, екрані тощо);
- словесні (розповідь, пояснення, вказівка, зауваження, переконання, бесіда тощо);
- практичні (метод вправ та його варіанти — початкове вивчення прийомів у цілому або частинами), метод багаторазового повторення (перемінний, інтервальний, ігровий, змагальний тощо).

Під час вивчення елементів техніки та дій у нападі й захисті в учнів/учениць формуються певні рухові навички. Тому кожний прийом вивчають відповідно до стадій формування рухової навички. При цьому варто дотримуватися такої послідовності:

- ознайомлення з прийомом;
- вивчення прийому у спрощених умовах;
- вдосконалення прийому в умовах, близьких до ігрових;
- закріплення прийому в грі.

2 рік вивчення

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<i>Теоретичні відомості</i>	
Знаннєвий компонент Учень, учениця: характеризує історію українського футболу,	Витоки українського футболу.

<p>дитячо-юнацький та професіональний футбол в Україні; володіє знаннями про видатних футболістів України; Ціннісний компонент дотримується правил: гри у футбол; безпеки під час уроків футболу</p>	<p>Видатні футболісти України. Дитячо-юнацький та професіональний футбол в Україні</p>
<p>Спеціальна фізична підготовка</p>	
<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця: володіє технікою виконання вправ; дотримується спрощених правил спортивних ігор з елементами футболу; виконує: стрибки з імітуванням удару головою, рухливі та спортивні ігри з елементами футболу</p>	<p>Рухливі ігри та естафети з м'ячем («День і ніч», «Виклик», «Виклик номерів», «Ривок за м'ячем», «Виштовхни з кола», «Мисливці й качки» та інші); прискорення та ривки з м'ячем; стрибки з імітуванням удару головою; спортивні ігри гандбол, баскетбол за спрощеними правилами з елементами футболу</p>
<p>Техніко-тактична підготовка</p>	
<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: <i>пересування:</i> різні поєднання прийомів пересування з технікою володіння м'ячем; <i>удари по м'ячу ногою:</i> удари зовнішньою частиною підйому по нерухомому м'ячу і м'ячу, що котиться; удар внутрішньою стороною стопи по м'ячу, що летить; удари в русі; удари на точність; <i>удари головою по м'ячу зменшеної ваги:</i> удари по м'ячу середньою частиною лоба без стрибка та у стрибку; удари на точність; <i>зупинки м'яча:</i> зупинки внутрішньою стороною стопи м'яча, що летить; зупинки м'яча подошвою, внутрішньою стороною стопи, стегном та грудьми (для хлопців) у русі; <i>ведення м'яча:</i> вивчені способи ведення м'яча, збільшуючи швидкість руху; <i>вкидання м'яча:</i> вкидання м'яча з різних вихідних положень з місця й після розбігу на дальність; <i>жонглювання м'ячем:</i> жонглювання м'ячем ногою, стегном, головою; застосовує: фінти «відходом», «ударом», «зупинкою» в умовах виконання ігрових вправ; фінти «відходом», «випадом» і «перенесенням ноги через м'яч»; фінт «ударом ногою» з прибиранням м'яча під себе; фінти «зупинкою» під час ведення з наступанням і без наступання на м'яч</p>	<p><i>Пересування:</i> поєднання прийомів пересування з технікою володіння м'ячем; <i>удари по м'ячу ногою:</i> удари зовнішньою частиною підйому; удар внутрішньою стороною стопи; удари в русі; удари на точність; <i>удари головою по м'ячу зменшеної ваги:</i> удари по м'ячу середньою частиною лоба; <i>зупинки м'яча:</i> зупинка внутрішньою стороною стопи; зупинки м'яча подошвою, внутрішньою стороною стопи, стегном та грудьми (для хлопців) у русі; <i>ведення м'яча:</i> вивчені способи ведення м'яча; <i>вкидання м'яча:</i> вкидання м'яча з різних вихідних положень; <i>жонглювання м'ячем:</i> жонглювання м'ячем ногою, стегном, головою; <i>відволікальні дії (фінти):</i> фінти «відходом», «ударом», «зупинкою», «випадом» і «перенесенням ноги через м'яч»; фінт «ударом ногою» з прибиранням м'яча під себе; <i>відбирання м'яча:</i> вивчені</p>

<p>підшвою; <i>відбирання м'яча</i> під час двобою із суперником ударом і зупинкою ногою в широкому випаді;</p> <p><i>елементи гри воротаря</i>: кидки м'яча рукою; ловіння, відбивання, переведення м'яча без падіння;</p> <p>Діяльнісний компонент</p> <p>здійснює: маневрування на полі: «відкривання» для прийому м'яча, відволікання суперника, створення чисельної переваги на окремій ділянці поля; взаємодію з партнерами під час організації атаки з використанням різних передач: на хід, у ноги, коротких, середніх, довгих, поздовжніх, поперечних, діагональних, понизу, поверху; «закривання»; взаємодію в обороні при рівному співвідношенні сил із суперником;</p> <p>визначає місце у штрафному майданчику під час ловіння м'яча на виході (для воротарів)</p>	<p>прийоми, атакуючи суперника спереду, збоку, ззаду; відбирання м'яча під час двобою із суперником;</p> <p><i>елементи гри воротаря</i>: кидки м'яча рукою; ловіння, відбивання, переведення м'яча без падіння; вибір місця у штрафному майданчику під час ловіння м'яча на виході;</p> <p><i>індивідуальні дії в нападі</i>: маневрування на полі; вміння раціонально використовувати вивчені технічні прийоми;</p> <p><i>групові дії в нападі</i>: взаємодія з партнерами під час організації атаки;</p> <p><i>індивідуальні дії в захисті</i>: вибір моменту і способу дії для перехоплення м'яча;</p> <p><i>групові дії в захисті</i>: вибір позиції; вміння взаємодіяти в обороні при рівному співвідношенні сил із суперником</p>
--	--

3 рік вивчення

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<i>Теоретичні відомості</i>	
<p>Знаннєвий компонент</p> <p>Учень, учениця: пояснює: значення медичного контролю і самоконтролю для здоров'я юного футболіста; наводить приклади профілактики травматизму під час занять футболом; характеризує історію українського футболу;</p> <p>Ціннісний компонент дотримується правил гри у футбол, правил безпеки під час уроків футболу</p>	<p>Історія українського футболу. Медичний контроль і самоконтроль юного футболіста. Профілактика травматизму під час занять футболом.</p>
<i>Спеціальна фізична підготовка</i>	
<p>Діяльнісний та ціннісний компонент</p> <p>Учень, учениця: володіє технікою виконання вправ; виконує: стрибки з імітуванням удару головою, рухливі та спортивні ігри за спрощеними правилами з елементами футболу</p>	<p>Рухливі ігри та естафети з м'ячем («День і ніч», «Виклик», «Виклик номерів», «Ривок за м'ячем», «Виштовхни з кола», «Мисливці й качки» та інші); прискорення та ривки з м'ячем; стрибки з імітуванням удару головою; дістання підвішеного м'яча головою; спортивні ігри гандбол, баскетбол за спрощеними правилами з елементами футболу</p>

Техніко-тактична підготовка

Діяльнісний компонент

Учень, учениця:

виконує: *пересування*; пересування у поєднанні з технікою володіння м'ячем;

удари по м'ячу ногою: удари середньою частиною підйому по м'ячу, що котиться, підстрибує, летить; удари різними способами; удари на точність і дальність;

удари головою по м'ячу зменшеної ваги: удари по м'ячу середньою частиною лоба без стрибка та у стрибку; удари на точність і дальність;

зупинки м'яча: зупинка внутрішньою стороною стопи м'яча, що летить; зупинки м'яча підошвою, стегном та грудьми (для хлопців) у русі; зупинка з поворотом до 180° внутрішньою частиною підйому м'яча, що опускається; *ведення м'яча*: ведення м'яча вивченими способами, збільшуючи швидкість руху, виконуючи ривки та обведення; *відволікальні дії (фінти)*: фінти «відходом», «ударом», «зупинкою» в умовах ігрових вправ; фінт «відходом» з перенесенням ноги через м'яч; фінти «ударом» ногою з пропусканням м'яча партнеру; фінти «зупинкою» після передачі м'яча партнером з пропусканням м'яча;

відбирання м'яча: відбирання м'яча вивченими прийомами, атакуючи суперника спереду, збоку, ззаду в умовах ігрових вправ;

жонгливання м'ячем: жонгливання м'ячем ногою, стегном, головою;

вкидання м'яча: вкидання м'яча з різних вихідних положень з місця і після розбігу;

елементи гри воротаря: кидки м'яча рукою; ловіння та відбивання м'яча у грі на виході;

Діяльнісний компонент

застосовує: маневрування на полі: «відкривання» для прийому м'яча, відволікання суперника, створення чисельної переваги на окремій ділянці поля; вивчені технічні прийоми (раціонально); взаємодію з партнерами під час організації атаки; взаємодію на останній стадії розвитку атаки поблизу воріт суперника; «закривання»; протидію передачам, веденню та удару по воротах; розіграш удару від своїх воріт, уведення м'яча у гру партнеру, що відкривається, після ловіння (для воротарів);

Пересування: поєднання прийомів пересування з технікою володіння м'ячем;

удари по м'ячу ногою: удари середньою частиною підйому; удари різними способами; удари на точність і дальність;

удари головою по м'ячу зменшеної ваги: удари по м'ячу середньою частиною лоба;

зупинки м'яча: зупинка внутрішньою стороною стопи; зупинки м'яча підошвою, стегном та грудьми (для хлопців); зупинка внутрішньою частиною підйому;

ведення м'яча: вдосконалення вивчених способів ведення м'яча;

відволікальні дії (фінти): фінти «відходом», «ударом», «зупинкою» в умовах ігрових вправ;

відбирання м'яча: вдосконалення вивчених прийомів, атакуючи суперника в умовах виконання ігрових вправ;

жонгливання м'ячем: жонгливання м'ячем ногою, стегном, головою;

вкидання м'яча: вкидання м'яча з місця і після розбігу;

елементи гри воротаря: кидки м'яча рукою; ловіння та відбивання м'яча; розіграш удару від своїх воріт; введення м'яча у гру партнеру, який відкривається;

індивідуальні дії в нападі: маневрування на полі; раціональне використання вивчених технічних прийомів;

групові дії в нападі: взаємодія з партнерами під час організації атаки;

індивідуальні дії у захисті: вдосконалення «закривання»; уміння протидіяти передачі, веденню та удару по воротах;

групові дії в захисті: вибір позиції; взаємодії в обороні при рівному співвідношенні сил і за чисельної переваги суперника

визначає раціональну позицію в обороні при рівному співвідношенні сил і за чисельної переваги суперника	
--	--

4 рік вивчення

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
Теоретичні відомості	
Знаннєвий компонент Учень, учениця: володіє знаннями спортивного режиму і харчуванням юного футболіста; знаннями про українські та зарубіжні футбольні клуби; характеризує основні поняття арбітражу; Ціннісний компонент дотримується правил: гри у футбол; безпеки під час уроків футболу	Українські та зарубіжні футбольні клуби. Спортивний режим і харчування юного футболіста. Основні поняття арбітражу
Спеціальна фізична підготовка	
Діяльнісний компонент Учень, учениця: володіє технікою виконання вправ; виконує: стрибки з місця і з розбігу з імітуванням удару головою чи ногою по м'ячах, підвішених на різній висоті; рухливі ігри та естафети з м'ячем («День і ніч», «Виклик», «Виклик номерів», «Ривок за м'ячем», «Виштовхни з кола», «Мисливці й качки» та інші); зустрічні і колові естафети з подоланням смуги перешкод, з перенесенням, розстановкою та збиранням предметів, метанням у ціль, кидками та ловінням м'яча, стрибками й бігом у різних поєднаннях; прискорення та ривки з м'ячем; ривки до м'яча з наступним ударом по воротах; стрибки з імітуванням удару головою та ногою; діставання підвішеного м'яча головою та ногою, у стрибку з місця і з розбігу; стрибки з місця і з розбігу з ударами головою чи ногою по м'ячах, підвішених на різній висоті; спортивні ігри гандбол, баскетбол за спрощеними правилами з елементами футболу	Рухливі та спортивні ігри за спрощеними правилами з елементами футболу; зустрічні і колові естафети з подоланням смуги перешкод, з перенесенням, розстановкою та збиранням предметів, метанням у ціль, кидками та ловінням м'яча, стрибками й бігом у різних поєднаннях; прискорення та ривки з м'ячем; ривки до м'яча з наступним ударом по воротах; стрибки з імітуванням удару головою та ногою; діставання підвішеного м'яча головою та ногою, у стрибку з місця і з розбігу; стрибки з місця і з розбігу з ударами головою чи ногою по м'ячах, підвішених на різній висоті
Техніко-тактична підготовка	
Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: <i>пересування:</i> різні поєднання способів пересування з технікою володіння м'ячем; <i>удари по м'ячу ногою:</i> удари різними способами по м'ячу, що котиться й летить у різних напрямках; удари на точність і	<i>Пересування:</i> поєднання прийомів пересування з технікою володіння м'ячем; <i>удари по м'ячу ногою:</i> удари різними способами по м'ячу, що котиться й летить; <i>удари головою по м'ячу</i>

<p>дальність з оцінюванням тактичної обстановки перед виконанням удару;</p> <p><i>удари головою по м'ячу зменшеної ваги:</i> удари по м'ячу середньою частиною лоба без стрибка та у стрибку; удари на точність і дальність з оцінюванням тактичної обстановки перед виконанням удару;</p> <p><i>зупинки м'яча:</i> зупинки м'яча підошвою, внутрішньою стороною стопи, стегном та грудьми (для хлопців) у русі; зупинки м'яча, що опускається, з поворотом до 180° внутрішньою та зовнішньою частинами підйому;</p> <p><i>ведення м'яча:</i> ведення м'яча вивченими способами, збільшуючи швидкість руху, виконуючи ривки та обведення й контролюючи м'яч;</p> <p><i>відволікальні дії (фінти):</i> фінти «відходом», «ударом», «зупинкою» в умовах ігрових вправ з активним двобоєм;</p> <p><i>відбирання м'яча:</i> відбирання м'яча вивченими прийомами, атакуючи суперника спереду, збоку, ззаду, в умовах ігрових вправ та навчальних ігор; <i>вкидання м'яча:</i> вкидання м'яча з різних вихідних положень з місця і після розбігу на дальність і точність;</p> <p><i>жонгливання м'ячем:</i> жонгливання м'ячем ногою, стегном, головою;</p> <p><i>елементи гри воротаря:</i> вибивання м'яча ногою з землі та з рук на дальність і точність;</p> <p>застосовує: маневрування на полі: «відкривання» для прийому м'яча, відволікання суперника, створення чисельної переваги на окремій ділянці поля; взаємодію з партнерами під час організації атаки; правильну взаємодію на останній стадії розвитку атаки поблизу воріт суперника; гру в один дотик; протидію передачі, веденню та удару по воротах; «закривання»; «перехоплення»; керування грою партнерів по обороні (для воротарів);</p> <p>Знаннєвий та діяльнісний компонент</p> <p>визначає раціональні шляхи використання вивчених технічних прийомів у даній ігровій ситуації; правильну позицію та страхування під час організації протидії атакувальним діям; момент для виходу з воріт (для воротарів)</p>	<p><i>зменшеної ваги:</i> удари по м'ячу середньою частиною лоба без стрибка та у стрибку;</p> <p><i>зупинки м'яча:</i> зупинки м'яча підошвою, внутрішньою стороною стопи, стегном та грудьми (для хлопців) у русі; зупинки внутрішньою та зовнішньою частинами підйому;</p> <p><i>ведення м'яча:</i> ведення м'яча вивченими способами;</p> <p><i>відволікальні дії (фінти):</i> фінти в умовах ігрових вправ з активним двобоєм;</p> <p><i>відбирання м'яча:</i> вдосконалення вивчених прийомів в умовах ігрових вправ та навчальних ігор;</p> <p><i>вкидання м'яча:</i> вкидання м'яча з різних вихідних положень з місця і після розбігу;</p> <p><i>жонгливання м'ячем:</i> жонгливання м'ячем ногою, стегном, головою;</p> <p><i>елементи гри воротаря:</i> вибивання м'яча; визначення моменту для виходу з воріт; керування грою партнерів по обороні;</p> <p><i>індивідуальні дії в нападі:</i> маневрування на полі; раціональне використання вивчених технічних прийомів;</p> <p><i>групові дії в нападі:</i> взаємодія з партнерами під час організації атаки; суперника; гра в один дотик;</p> <p><i>індивідуальні дії в захисті:</i> уміння протидіяти передачі, веденню та удару по воротах;</p> <p><i>групові дії в захисті:</i> вибір позиції та страхування під час організації протидії атакувальним діям</p>
--	---

5 рік вивчення

Очікувані результати навчально-	Зміст навчального матеріалу
---------------------------------	-----------------------------

пізнавальної діяльності учнів	
Теоретичні відомості	
Знаннєвий та діяльнісний компонент Учень, учениця: характеризує міжнародні футбольні організації; володіє основними жестами арбітрів; називає основні засоби профілактики травматизму на уроках футболу; Ціннісний компонент дотримується правил: гри у футбол; безпеки під час уроків футболу	Основні засади арбітражу. Профілактика травматизму на уроках футболу. Міжнародні футбольні організації
Спеціальна фізична підготовка	
Діяльнісний компонент Учень, учениця: володіє технікою виконання вправ; виконує: стрибки з місця і з розбігу з імітуванням удару головою чи ногою по м'ячах, підвішених на різній висоті; рухливі ігри («День і ніч», «Виклик», «Виклик номерів», «Ривок за м'ячем», «Виштовхни з кола», «Мисливці й качки» та інші) та спортивні ігри за спрощеними правилами з елементами футболу	Рухливі ігри та естафети з м'ячем; зустрічні й колові естафети з подоланням смуги перешкод, з перенесенням, розстановкою та збиранням предметів, метанням у ціль, кидками та ловінням м'яча, стрибками й бігом у різних поєднаннях; прискорення та ривки з м'ячем; ривки до м'яча з наступним ударом по воротах; стрибки з імітуванням удару головою та ногою; діставання підвішеного м'яча головою та ногою, у стрибку з місця і з розбігу; стрибки з місця і з розбігу з ударами головою чи ногою по м'ячах, підвішених на різній висоті; спортивні ігри гандбол, баскетбол, волейбол, хокей з м'ячем за спрощеними правилами з елементами футболу
Техніко-тактична підготовка	
Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: <i>пересування:</i> різні поєднання прийомів пересування з технікою володіння м'ячем; <i>удари по м'ячу ногою:</i> удари правою та лівою ногами різними способами по м'ячу, що котиться й летить у різних напрямках, по різних траєкторіях, з різними швидкостями; удари на точність і дальність з оцінюванням тактичної обстановки перед виконанням удару; <i>удари головою по м'ячу зменшеної ваги:</i> удари по м'ячу середньою частиною лоба без стрибка та у стрибку; удари на точність і дальність з оцінюванням тактичної обстановки перед виконанням удару;	<i>Пересування:</i> різні поєднання прийомів пересування з технікою володіння м'ячем; <i>удари по м'ячу ногою:</i> удари правою та лівою ногами різними способами по м'ячу, що котиться й летить; удари на точність і дальність; <i>удари головою по м'ячу зменшеної ваги:</i> удари по м'ячу середньою частиною лоба без стрибка та у стрибку; <i>зупинки м'яча:</i> зупинки м'яча підошвою, внутрішньою стороною стопи, стегном та грудьми (для хлопців) у русі; <i>ведення м'яча:</i> вдосконалення

<p><i>зупинки м'яча:</i> зупинки м'яча підошвою, внутрішньою стороною стопи, стегном та грудьми (для хлопців) у русі; зупинка м'яча в русі, виводячи м'яч на зручну позицію для подальших дій;</p> <p><i>ведення м'яча:</i> ведення м'яча, вивченими способами збільшуючи швидкість руху, виконуючи ривки та обведення, контролюючи м'яч та відпускаючи його від себе на 8–10 м;</p> <p><i>відволікальні дії (фінти):</i> фінти «відходом», «ударом», «зупинкою» в умовах ігрових вправ з активним двобоєм та навчальних ігор;</p> <p><i>відбирання м'яча:</i> прийоми, вивчені раніше, атакуючи суперника спереду, збоку, ззаду, в умовах ігрових вправ та навчальних ігор;</p> <p><i>вкидання м'яча:</i> вкидання м'яча з різних вихідних положень з місця і після розбігу на дальність і точність;</p> <p><i>жонгливання м'ячем:</i> жонгливання м'ячем ногою, стегном, головою;</p> <p><i>елементи гри воротаря:</i> ловіння, відбивання, переведення м'яча без падіння та в падінні; вибивання м'яча ногою із землі та з рук на дальність і точність;</p> <p>здійснює: маневрування на полі: «відкривання» для прийому м'яча, відволікання суперника, створення чисельної переваги на окремій ділянці поля; вибір з кількох можливих рішень даної ігрової ситуації найправильнішого та раціональне використання вивчених технічних прийомів: різні способи ударів по м'ячу, зупинок, ведення залежно від напрямку, траєкторії та швидкості руху м'яча; взаємодію з партнерами під час організації атаки та на останній стадії розвитку атаки поблизу воріт суперника; «закривання», «перехоплення» та відбір м'яча; чисельну перевагу в обороні; взаємодію в обороні під час виконання суперником стандартних комбінацій; організацію і побудову «стінки»; вибір правильної позиції під час кутового, штрафного та вільного ударів поблизу своїх воріт (для воротарів); організацію атаки під час уведення м'яча в гру (для воротарів)</p>	<p>вивчених способів ведення м'яча;</p> <p><i>відволікальні дії (фінти):</i> фінти «відходом», «ударом», «зупинкою»;</p> <p><i>відбирання м'яча:</i> вдосконалення вивчених прийомів;</p> <p><i>вкидання м'яча:</i> вкидання м'яча з різних вихідних положень з місця і після розбігу;</p> <p><i>жонгливання м'ячем:</i> жонгливання м'ячем ногою, стегном, головою;</p> <p><i>елементи гри воротаря:</i> ловіння, відбивання, переведення та вибивання м'яча; вибір правильної позиції під час кутового, штрафного та вільного ударів; організація атаки під час уведення м'яча в гру;</p> <p><i>індивідуальні дії в нападі:</i> маневрування на полі; уміння вибрати та раціонально використовувати вивчені технічні прийоми;</p> <p><i>групові дії в нападі:</i> взаємодія з партнерами під час організації атаки; вдосконалення ігрових та стандартних ситуацій;</p> <p><i>індивідуальні дії в захисті:</i> вдосконалення «закривання», «перехоплення» та відбору м'яча;</p> <p><i>групові дії в захисті:</i> взаємодія в обороні під час виконання суперником стандартних комбінацій; організація і побудова «стінки»</p>
--	--

Орієнтовні навчальні нормативи

Рік		Рівень компетентності
-----	--	-----------------------

вивчення	Навчальні нормативи		низький	середній	достатній	високий
2 рік	5 ударів по нерухомому м'ячу на точність одним із вивчених способів у гандбольні ворота або задану половину футбольних воріт з відстані 7 м	Хл.	1 або жодного влучного удару	2	3	4–5
		Д.	Жодного влучного удару	1	2	3–5
	4 передачі м'яча з місця на точність партнеру одним із вивчених способів з відстані 7 м	Хл.	1 або жодної правильно виконаної передачі	2	3	4–5
		Д.	Жодної правильно виконаної передачі	1	2	3–5
3 рік	5 ударів по нерухомому м'ячу на точність одним із вивчених способів у гандбольні ворота або задану половину футбольних воріт з відстані 11 м	Хл.	1 або жодного влучного удару	2	3	4–6
		Д.	Жодного влучного удару	1	2	3–6
	4 спроби ведення м'яча одним із вивчених способів на швидкості	Хл.	1 або жодної правильно виконаної спроби	2	3	4–5
		Д.	Жодної правильно виконаної спроби	1	2	3–5
4 рік	5 ударів по нерухомому м'ячу на точність одним із вивчених способів у гандбольні ворота	Хл.	1 або жодного влучного удару	2	3	4–5
		Д.	Жодного влучного удару	1	2	3–5
	або задану половину футбольних воріт з відстані 11 м	Хл.	1 або жодної правильно виконаної спроби	2	3	4–5
		Д.	Жодної правильно виконаної спроби	1	2	3–5

Рік вивчення	Навчальні нормативи		Рівень компетентності			
			низький	середній	достатній	високий
5 рік	5 ударів по нерухомому м'ячу на точність одним із вивчених способів у гандбольні ворота або задану половину футбольних воріт з відстані 16,5 м (з-за меж штрафного майданчика)	Хл.	1 або жодного влучного удару	2	3	4–5
		Д.	Жодного влучного удару	1	2	3–5
	5 ударів на точність одним із вивчених способів у гандбольні ворота або задану половину футбольних воріт з відстані 11 м після ведення м'яча	Хл.	1 або жодного влучного удару	2	3	4–5
		Д.	Жодного влучного удару	1	2	3–5
	5 ударів по м'ячу серединою лоба на точність у руки партнерові	Хл.	1 або жодного правильно виконаного удару	2	3	4–5
		Д.	Жодного правильно виконаного удару	1	2	3–5
	<i>Для воротарів:</i> 5 ударів по м'ячу ногою з рук на дальність і точність з розбігу не більше 4 кроків, не виходячи за межі штрафного майданчика, в умовному коридорі шириною 10 м	Хл.	1 або жодного правильно виконаного удару	2	3	4–5
		Д.	Жодного правильно виконаного удару	1	2	3–5
	<i>Для воротарів:</i> 5 кидків м'яча на дальність і точність одним із вивчених способів з розбігу не більше 4 кроків, не виходячи за межі штрафного майдан-чика, в умовному коридорі шириною 3 м	Хл.	1 або жодного правильно виконаного кидку	2	3	4–5
		Д.	Жодного правильно виконаного кидку	1	2	3–5

Обладнання, необхідне для вивчення модуля «Футбол»
(Кількість обладнання розраховано на навчальний заклад, який має один комплект класів)

№	Обладнання	Кількість,
---	------------	------------

пор.		шт.
1	М'яч футбольний	40
2	Фішка	20
3	Жилетка футбольна	2 × 20
4	Ворота футбольні (замість них можна використовувати фішки)	2
5	Сітка для футбольних воріт	2
6	Насос для надування м'ячів	1
7	Голка ніпельна	5
8	Рулетка	1
9	Секундомір	1
10	Свисток	1
11	Комп'ютер	1
12	Проектор	1
13	Екран	1
14	Макет футбольного поля	1

Автор: **Е. А. Єрмоєнко**

Варіативний модуль ХОРТИНГ

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Варіативний модуль «Хортинг» навчальної програми з фізичної культури для 6–9 класів закладів загальної середньої освіти включає оздоровчі, загальнофізичні, технічні, а також виховні аспекти українського національного виду спорту хортинг і розроблений відповідно до вимог Державного стандарту базової та повної загальної середньої освіти.

Метою впровадження варіативного модуля «Хортинг» у 6-9 класах закладів загальної середньої освіти є: зміцнення здоров'я та всебічна фізична підготовка учнів/учениць; виховання морально-етичних якостей особистості та патріотичне виховання учнів/учениць на оздоровчих та культурних традиціях українського народу; формування постави, розвиток якостей швидкості, спритності й координації рухів, вивчення спеціальних підготовчих вправ хортингу, вивчення основних стійок і технік, методів переміщення в стійках і виконання початкових форм (комплексів) хортингу, вивчення правил поведінки в спортивному залі, «Правил спортивного етикету» відповідно до вимог Української федерації хортингу, вивчення дихальних вправ, вправ оздоровчого характеру, освоєння правил особистої гігієни.

Варіативний модуль «Хортинг» складається з розділів: зміст навчального матеріалу та очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць, орієнтовні навчальні нормативи та перелік обладнання і індивідуального спорядження, яке потрібне для вивчення модуля.

До розділу «Зміст навчального матеріалу» внесено теоретичні відомості, загальну та спеціальну фізичні підготовки, техніко-тактичну підготовку. Під час вивчення елементів техніки хортингу діти не займаються в парах, а певні рухові навички формуються в них за допомогою оздоровчих формальних комплексів та ефективних дихальних вправ. При цьому навчальний матеріал модуля адаптований до занять з учнями/ученицями різної підготовленості, передбачає загальноосвітню, а не спортивну спрямованість і містить найпростіші елементи техніки хортингу, які подані у вигляді оздоровчих формальних комплексів, теоретичні відомості, а також вправи з елементами хортингу для розвитку фізичних якостей.

Розділ «Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць» зорієнтований на якісне засвоєння знань, умінь та навичок.

Під час навчання технічних прийомів хортингу треба на кожному уроці використовувати такі вправи загальної та спеціальної фізичної підготовки: прискорення з різних вихідних положень, біг зі зміною швидкості та напрямку за сигналом, багаторазові повторення оздоровчої базової техніки рухів хортингу по повітрю в стійці та у переміщеннях, виконання оздоровчих навчальних форм хортингу – формальних комплексів, вистрибування із присіду вгору, підйоми з присіду у стійку з махами прямими ногами, а також дотримуватися методики послідовності вивчення підготовчих та оздоровчих прийомів базової техніки хортингу, використовуючи підвідні вправи.

З метою профілактики травматизму на кожному уроці слід перевіряти місця проведення занять, дотримуватися вимог методики навчання спеціальних оздоровчих вправ хортингу, застосовуючи спеціальні розвивальні вправи для елементів базової техніки, під час вивчення підготовчих елементів техніки хортингу різними способами треба звертати увагу на правильне переміщення учнів/учениць по хорту (тренувальному майданчику).

Модуль «Хортинг» проводить відповідно підготовлений вчитель, який має фахову підготовку.

Під час проведення уроків з хортингу вчитель повинен застосовувати особисто-орієнтовний та диференційований підхід до учнів/учениць. У процесі навчання хортингу в 6–9 класах застосовуються такі групи методів:

- наочні (показ вправ, демонстрація вправ на схемі, макеті, екрані тощо);
- словесні (розповідь, пояснення, вказівка, зауваження, переконання, бесіда тощо);
- практичні (метод вправ та його варіанти – початкове вивчення технічних дій у цілому або частинами), метод багаторазового повторення (перемінний, інтервальний, ігровий, змагальний тощо).

Упродовж усього навчально-оздоровчого процесу вчитель має постійно проводити виховні заходи, бесіди, у яких слід постійно звертати увагу на те, що хортинг народжений в Україні на культурних традиціях українського народу.

Після вивчення модуля у кожному навчальному році учні/учениці складають випробування (навчальні нормативи) для контролю якості засвоєння спеціальних вправ та елементів оздоровчої техніки хортингу.

В межах рівня виставляють середній або вищий бал. Під час складання навчальних нормативів оцінюють виконання технічного елемента кожною дитиною окремо.

2 рік вивчення

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<i>Теоретичні відомості</i>	
Знаннєвий компонент Учень, учениця: характеризує: історію та завдання заснування і подальшого розвитку хортингу в Україні; місце українського хортингу на сучасному етапі розвитку міжнародного спорту; результати виступів українських спортсменів на міжнародній арені; оздоровчу та прикладну спрямованість хортингу; правила спортивного етикету хортингу, естетичного виховання відповідно до вимог Української федерації хортингу; Ціннісний компонент наводить приклади естетичного виховання у	Історія та завдання заснування хортингу в Україні. Місце українського хортингу на сучасному етапі розвитку міжнародного спорту, результати виступів українських спортсменів на міжнародній арені. Оздоровча та прикладна спрямованість хортингу. Правила спортивного етикету, естетичне виховання відповідно до вимог Української федерації хортингу. Всеукраїнська програма УФХ «Хортинг проти наркотиків». Негативний вплив

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<p>процесі занять хортингом; орієнтується у знаннях пунктів всеукраїнської програми УФХ «Хортинг проти наркотиків»; пояснює значення негативного впливу шкідливих звичок на розумову та фізичну працездатність; називає: принципи розвитку вольових якостей у процесі занять хортингом; видатних спортсменів України; дотримується правил безпеки під час занять спеціальними фізичними вправами хортингу</p>	<p>шкідливих звичок на розумову та фізичну працездатність. Розвиток вольових якостей у процесі занять хортингом. Видатні спортсмени України. Правила безпеки під час занять спеціальними фізичними вправами хортингу</p>
Загальна та спеціальна фізична підготовка	
<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: стройові та організовувальні вправи і прийоми; вправи з предметами; перешикання, повороти в русі; підстрибування вгору з упору присівши; акробатичні вправи;</p> <p>різновиди стрибків: (стрибкові вправи у «стійці хортингіста»); на одній нозі, з ноги на ногу, поштовхом двома ногами, багатоскоки, стрибки через скакалку (вперед і назад); імітує техніку рук по повітрю на час (2, 3, 4 хв); виконує згинання та розгинання рук в упорі лежачи (хлопці – від підлоги, дівчата – від гімнастичної лави); швидкісні розвороти та зміни напрямку бігу, лівим та правим боком, біг з обертанням (вліво, вправо); вправи з широкою амплітудою рухів руками і ногами; махові рухи; пасивні нахили, відведення ніг та рук за допомогою партнера; стрибки: в довжину з місця, (вперед, назад, в сторони), багатоскоки;</p> <p>бере участь у навчальних розважальних іграх з м'ячем за спрощеними правилами, рухливій грі «Малюкбол»; рухливих іграх загальноорозвивального характеру; спеціально-прикладного характеру; з техніко-тактичним ухилом («Чехарда», «Бій півнів» з елементами хортингу; естафети з елементами хортингу для розвитку фізичних якостей), стрибки через скакалку (вперед і</p>	<p>Загальна фізична підготовка Стройові та організовувальні вправи і прийоми; вправи з предметами; перешикання, повороти в русі; підстрибування вгору з упору присівши; різновиди стрибків, акробатичні вправи;</p> <p>Спеціальна фізична підготовка Вправи для розвитку фізичних якостей: спритності: стрибки, різновиди переміщень: (приставні, схресні кроки), стрибки через скакалку; витривалості: імітаційні вправи техніки рук по повітрю на час (2, 3, 4 хв); сили: згинання та розгинання рук в упорі лежачи; швидкості та реакції: біг: 30 м, 60 м, прискорення 10–30 м, біг із зміною напрямку, оберти на 180°, лівим та правим боком, біг з обертанням (вліво, вправо); гнучкості: вправи з широкою амплітудою рухів;</p> <p>швидкісно-силових якостей: стрибки в довжину з місця (вперед, назад, в сторони), багатоскоки; Навчальні розважальні ігри: навчальні розважальні ігри з м'ячем за спрощеними правилами; рухлива гра «Малюкбол»; рухливі ігри: загальноорозвивального характеру; спеціально-прикладного характеру; з техніко-тактичним ухилом («Чехарда», «Бій півнів» з елементами хортингу; естафети з елементами хортингу для розвитку фізичних якостей), стрибки через скакалку</p>

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
назад)	
Примітка. Віковий період учнів 6 класу найсприятливіший для розвитку витривалості, гнучкості, сили і швидкісно-силових якостей у дівчат	
Техніко-тактична підготовка	
<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: способи пересувань у стійках (вперед, назад, по колу, підкроком, приставним кроком у фронтальній стійці, вільні пересування); зміна стійки; чергування різних способів пересувань; <i>поєднання способів пересування з технічними базовими рухами хортингу:</i> пересування в стійці хортингіста приставними кроками (вправо, вліво, вперед, назад), вибір вихідного положення для виконання технічної дії (рукою, ногою); <i>спеціальні акробатичні вправи:</i> хлопці – стійку на голові й руках із допомогою; перекид із стійки назад і стає у стійку хортингіста; перекид із стійки вперед і стає у стійку хортингіста; довгий перекид уперед і стає у стійку хортингіста; комбінації елементів вправ; дівчата – комбінації елементів вправ (два перекиди вперед, міст, два перекиди назад); <i>спеціальні дихальні вправи:</i> спеціальні дихальні вправи хортингу оздоровчого напрямку (на місці, в русі); дихання брюшне; затримка подиху перед виконанням швидкісної технічної дії; видих з напруженням; володіє: <i>технікою рук:</i> імітаційні вправи захистів (верхнього, нижнього); оздоровча гімнастика із застосуванням техніки рук хортингу; <i>технікою ніг:</i> імітаційні вправи, махові вправи прямими ногами (знизу вверху, ззовні всередину, зсередини назовні); оздоровча гімнастика із застосуванням техніки ніг хортингу. Діяльнісний компонент виконує: самоконтроль на заняттях з навчання техніки рук і ніг. демонструє: навчальну форму хортингу на 8 рахунків і самостійно – першу атаквальну; <i>групове виконання форми:</i> виконання вивченої форми у стройовій коробці; взаємодія учнів передньої та задньої лінії, які вишикувані для групового виконання</p>	<p><i>Пересування:</i> способи пересувань у стійках (вперед, назад, по колу, підкроком, приставним кроком у фронтальній стійці, вільні пересування); зміна стійки; чергування різних способів пересувань; <i>поєднання способів пересування з технічними базовими рухами хортингу:</i> пересування в стійці хортингіста приставними кроками (вправо, вліво, вперед, назад), вибір вихідного положення для виконання технічної дії (рукою, ногою); <i>спеціальні акробатичні вправи: хлопці</i> – стійка на голові й руках із допомогою; перекиди зі стійки хортингіста та повернення у стійку після виконання перекиду (вперед, назад, боком); довгий перекид уперед; комбінації елементів вправ; дівчата – комбінації елементів вправ; <i>спеціальні дихальні вправи:</i> спеціальні дихальні вправи хортингу оздоровчого напрямку (на місці, в русі); дихання брюшне; затримка подиху перед виконанням швидкісної технічної дії; видих з напруженням; <i>техніка рук:</i> імітаційні вправи захистів (верхнього, нижнього); оздоровча гімнастика із застосуванням техніки рук хортингу; <i>техніка ніг:</i> імітаційні вправи, махові вправи прямими ногами (знизу вверху, ззовні всередину, зсередини назовні); оздоровча гімнастика із застосуванням техніки ніг хортингу; самоконтроль на заняттях з навчання техніки рук і ніг. <i>вивчення і демонстрація форм (оздоровчих базових комплексів):</i> форма «Перша атаквальна» (1А) – «First Attacking Form» (1А), під рахунок і самостійно. <i>групове виконання форми:</i> виконання вивченої форми у стройовій коробці; взаємодія учнів передньої та</p>

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
оздоровчого комплексу хортингу	задньої лінії, які вишикувані для групового виконання оздоровчого комплексу хортингу

3 рік вивчення

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
Теоретичні відомості	
<p>Знаний та ціннісний компонент Учень, учениця: характеризує: культурні традиції українського народу, традиції Запорозької Січі, особливості виду спорту хортинг, його місце та роль у системі фізичного виховання, значення систематичних занять фізичними вправами для зміцнення здоров'я; має поняття про: будову і функції організму людини; засади здорового способу життя; вплив фізичних вправ на організм; значення систематичних занять фізичними вправами для зміцнення здоров'я, розвитку фізичних здібностей та досягнення високих спортивних результатів у хортингу; називає види технічних прийомів хортингу та його оздоровчої системи; Ціннісний компонент дотримується правил: особистої гігієни; питного режиму; безпеки під час занять хортингом</p>	<p>Культурні традиції українського народу. Традиції Запорозької Січі. Особливості виду спорту хортинг, його місце та роль у системі фізичного виховання, значення систематичних занять фізичними вправами для зміцнення здоров'я; Відомості про будову і функції організму людини. Засади здорового способу життя. Вплив фізичних вправ на організм. Значення систематичних занять фізичними вправами для зміцнення здоров'я, розвитку фізичних здібностей та досягнення високих спортивних результатів у хортингу. Класифікація технічних прийомів хортингу та його оздоровча система. Роль гігієни у житті людини. Питний режим</p>
Загальна та спеціальна фізична підготовка	
<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: стройові та організовувальні вправи і прийоми; вправи з предметами; перешикування, повороти в русі; підстрибування вгору з упору присівши; різновиди стрибків, акробатичні вправи;</p> <p>згинання та розгинання рук в упорі лежачи (хлопці від підлоги, дівчата від гімнастичної лави); старт, стартовий розбіг, біг 30 м, 60 м, прискорення 10–30 м, біг з високим підніманням стегна, стрибкові вправи, спеціальні махові вправи для ударної техніки, стрибки через скакалку на час (вперед, назад і в русі вперед); пересування у 3-метровій зоні з імітацією</p>	<p style="text-align: center;">Загальна фізична підготовка</p> <p>Стройові та організовувальні вправи і прийоми; вправи з предметами; перешикування, повороти в русі; підстрибування вгору з упору присівши; різновиди стрибків, акробатичні вправи.</p> <p style="text-align: center;">Спеціальна фізична підготовка Вправи для розвитку фізичних якостей: сили: згинання та розгинання рук в упорі лежачи. швидкості: біг: 30 м, 60 м, прискорення 10–30 м, спеціальні бігові вправи, стрибкові вправи, спеціальні махові вправи хортингу, стрибки через скакалку на час (вперед, назад і в русі вперед); швидкості пересувань: пересування у 3-метровій зоні з імітацією технічних рухів хортингу у завершальних точках переміщення; пересування у парі з партнером</p>

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<p>технічних рухів хортингу у завершальних точках переміщення; пересування у парі з партнером на дистанції 2 м; «човниковий» біг 4×9 м;</p> <p>стрибок у довжину з місця; викид ноги вперед при піднятті із присіду під рахунок: (<i>хлопці</i> з повного присіду, <i>дівчата</i> у напівприсіді); <i>рівномірний біг</i> без урахування часу 800 м (дівчата), 1000 м (хлопці);</p> <p>Діяльнісний компонент бере участь у рухливих іграх загальнорозвивального характеру; спеціально-прикладного характеру; з техніко-тактичним ухилом («Чехарда», «Бій півнів» з елементами хортингу; естафети з елементами хортингу для розвитку фізичних якостей), стрибки через скакалку (вперед і назад)</p>	<p>на дистанції 2 м;</p> <p>спритності: «човниковий» біг;</p> <p>швидкісно-силових якостей: стрибок у довжину з місця; викид ноги вперед при піднятті із присіду під рахунок;</p> <p>витривалості: <i>рівномірний біг</i> без урахування часу 800 м (дівчата), 1000 м (хлопці);</p> <p><i>рухливі ігри:</i> загальнорозвивального характеру; спеціально-прикладного характеру; з техніко-тактичним ухилом («Чехарда», «Бій півнів» з елементами хортингу; естафети з елементами хортингу для розвитку фізичних якостей), стрибки через скакалку</p>
<p>Примітка. Віковий період учнів 7 класу найсприятливіший для розвитку витривалості у хлопців</p>	
<p>Техніко-тактична підготовка</p>	
<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: пересування та поєднання способів пересування з технічними базовими рухами хортингу; техніка простих поворотів у русі в стійці; <i>самострахування</i> при падіннях на гімнастичні мати (на спину, на бок, на сідниці); володіє: <i>технікою рук:</i> імітаційні вправи захистів на середній рівень (внутрішнього, зовнішнього); оздоровча гімнастика із застосуванням техніки рук хортингу; <i>технікою ніг:</i> імітаційні вправи, махові вправи прямими ногами (в сторону, назад), викиди голеностопу (вперед, в сторону); оздоровча гімнастика із застосуванням техніки ніг хортингу; виконує: <i>комбінації рук і ніг:</i> самоконтроль на заняттях з навчання техніки рук і ніг; допоміжні спеціальні вправи для засвоєння техніки рук і ніг; узгодження рухів руками і ногами; ігри та розваги з використанням оздоровчої техніки хортингу; демонструє: навчальну форму хортингу на 16 рахунків і самостійно – другу захисну; <i>групове виконання форми:</i> виконання вивченої форми у стройовій коробці; взаємодія учнів передньої та задньої ліній, які</p>	<p>Класифікація технічних елементів хортингу</p> <p><i>Пересування:</i> поєднання способів пересування з технічними базовими рухами хортингу; техніка простих поворотів у русі в стійці; <i>самострахування:</i> самострахування при падіннях на гімнастичні мати (на спину, на бок, на сідниці); <i>техніка рук:</i> імітаційні вправи захистів на середній рівень (внутрішнього, зовнішнього); оздоровча гімнастика із застосуванням техніки рук хортингу; <i>техніка ніг:</i> імітаційні вправи, махові вправи прямими ногами (в сторону, назад), викиди голеностопу (вперед, в сторону); оздоровча гімнастика із застосуванням техніки ніг хортингу; <i>комбінації рук і ніг:</i> самоконтроль на заняттях з навчання техніки рук і ніг; допоміжні спеціальні вправи для засвоєння техніки рук і ніг; узгодження рухів руками і ногами; ігри та розваги з використанням оздоровчої техніки хортингу; <i>вивчення і демонстрація форм (оздоровчих базових комплексів):</i> форма «Друга захисна» (23) – «Second Defensive Form» (2D), під рахунок і самостійно. <i>групове виконання форми:</i> виконання вивченої</p>

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
вишикувані для групового виконання оздоровчого комплексу хортингу	форми у стройовій коробці; взаємодія учнів передньої та задньої ліній, які вишикувані для групового виконання оздоровчого комплексу хортингу

4 рік вивчення

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<i>Теоретичні відомості</i>	
Знаннєвий та ціннісний компонент	
Учень, учениця:	
характеризує: гігієнічні вимоги та правила санітарії під час занять хортингом;	Гігієнічні вимоги та правила санітарії під час занять хортингом.
має поняття про: значення та основні правила загартування; основні засоби та методика застосування процедур загартування; використання природних сил (сонця, повітря, води) для загартування організму; варіанти загартувань;	Значення та основні правила загартування. Основні засоби та методика застосування процедур загартування. Використання природних сил (сонця, повітря, води) для загартування організму.
характеризує: поняття про режим, його значення у життєдіяльності людини; види та варіанти режимів дня;	Поняття про режим, його значення у життєдіяльності людини.
має поняття про: рекомендації щодо порядку дня хортингістів; харчування та його значення у збереженні та зміцненні здоров'я; продукти харчування та їх склад і цінність;	Рекомендації щодо порядку дня хортингістів. Харчування, його значення у збереженні та зміцненні здоров'я, енерговитрати під час фізичних навантажень.
називає засоби попередження інфекційних захворювань;	Засоби попередження інфекційних захворювань.
розповідає про роль нервової системи в процесі оволодіння руховими діями хортингу	Роль нервової системи в процесі оволодіння руховими діями хортингу
<i>Загальна та спеціальна фізична підготовка</i>	
Діяльнісний компонент	<i>Загальна фізична підготовка</i>
Учень, учениця:	
виконує:	<i>Загальнорозвивальні фізичні вправи:</i>
загальнорозвивальні фізичні вправи: стрибкові вправи, спеціальні вправи для розвитку гнучкості верхнього плечового поясу, сили верхніх та нижніх кінцівок, черевного пресу, спини, вправи на розтягування;	стрибкові вправи, спеціальні вправи для розвитку гнучкості верхнього плечового поясу, сили верхніх та нижніх кінцівок, черевного пресу, спини, вправи на розтягування;
вправи на витривалість:	<i>вправи на витривалість:</i>
рівномірний біг без урахування часу 800 м (дівчата), 1000 м (хлопці);	рівномірний біг без урахування часу 800 м (дівчата), 1000 м (хлопці).
спеціальні фізичні вправи:	<i>Спеціальна фізична підготовка</i>
– згинання і розгинання рук в упорі лежачи;	<i>Спеціальні фізичні вправи:</i>
– піднімання тулубу в сід;	– згинання і розгинання рук в упорі лежачи;
– шпагат поздовжній (frontsplit) на ліву, праву ногу, 20 см від підлоги;	– піднімання тулубу в сід;
– шпагат поперечний (side split), 30 см від підлоги;	– шпагат поздовжній (frontsplit) на ліву, праву ногу, 20 см від підлоги;
	– шпагат поперечний (side split), 30 см від

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<p>– вистрибування вгору із присіду, 30 разів; – стрибки через скакалку на час (вперед і назад); <i>акробатичні вправи:</i> перекид уперед; перекид назад; довгий перекид; перекид вперед через перешкоди різної довжини й висоти, зі страховкою; падіння на спину зі страховкою; перекид вперед через плече (ліве, праве); виконує: високе піднімання стегна із фронтальної стійки (3 хв) по черзі правою й лівою ногою із частим повторенням; спеціальну вправу на витривалість із застосування техніки рук і ніг по повітрю «Вільне імітування на час» (3 хв);</p> <p>бере участь у рухливих іграх загальнорозвивального характеру; спеціально-прикладного характеру; з техніко-тактичним ухилом («Чехарда», «Бій півнів» з елементами хортингу; естафети з елементами хортингу для розвитку фізичних якостей), стрибки через скакалку на час (вперед і назад)</p>	<p>підлоги; – вистрибування вгору із присіду, 30 разів; – стрибки через скакалку на час (вперед і назад); <i>акробатичні вправи:</i> перекид уперед; перекид назад; довгий перекид; перекид вперед через перешкоди різної довжини й висоти, зі страховкою; падіння на спину зі страховкою; перекид вперед через плече (ліве, праве); <i>вправи на спеціальну витривалість:</i> високе піднімання стегна із фронтальної стійки (3 хв) по черзі правою й лівою ногою із частим повторенням; спеціальна вправа на витривалість із застосування техніки рук і ніг по повітрю «Вільне імітування на час» (3 хв); <i>рухливі ігри:</i> загальнорозвивального характеру; спеціально-прикладного характеру; з техніко-тактичним ухилом («Чехарда», «Бій півнів» з елементами хортингу; естафети з елементами хортингу для розвитку фізичних якостей), стрибки через скакалку</p>
<p>Примітка. Віковий період учнів 8 класу найсприятливіший для розвитку гнучкості (хлопці й дівчата), сили та швидко-силових якостей (хлопці)</p>	
<p>Техніко-тактична підготовка</p>	
<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: пересування та поєднання способів пересування з технічними базовими рухами хортингу; повороти в русі у стійках на 90, 180, 270°; повний розворот у стійці навколо вертикальної осі (на 360°); удосконалення техніки пересувань кроком, підкроком, приставним кроком та техніки зміни стійки (на місці і в русі); <i>оздоровчі дихальні вправи хортингу:</i> брюшне дихання; з підніманням діафрагми; змінним темпом (повільний вдих – швидкий видих, швидкий вдих – повільний видих), оздоровчі дихальні вправи на місці та у русі в стійці; володіє: <i>технікою рук:</i> імітаційні вправи захистів долонею на середній та верхній рівень (внутрішнього, зовнішнього), махи і викиди рук вперед (розслаблених, напружених); <i>технікою ніг:</i> імітаційні вправи, махові вправи прямими ногами (в сторону, назад), викиди голенистопу (вперед, в сторону);</p>	<p><i>Пересування:</i> поєднання способів пересування з технічними базовими рухами хортингу; повороти в русі у стійках на 90, 180, 270°; повний розворот у стійці навколо вертикальної осі (на 360°); удосконалення техніки пересувань кроком, підкроком, приставним кроком та техніки зміни стійки (на місці і в русі); <i>оздоровчі дихальні вправи хортингу:</i> брюшне дихання; з підніманням діафрагми; змінним темпом (повільний вдих – швидкий видих, швидкий вдих – повільний видих), оздоровчі дихальні вправи на місці та у русі в стійці; <i>техніка рук:</i> імітаційні вправи захистів долонею на середній та верхній рівень (внутрішнього, зовнішнього), махи і викиди рук вперед (розслаблених, напружених); <i>техніка ніг:</i> імітаційні вправи, махові вправи прямими ногами (в сторону, назад), викиди голенистопу (вперед, в сторону); <i>техніка тулубу:</i> швидкісні рухи тулубом (вліво, вправо); утримання центру ваги тіла;</p>

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<p><i>технікою тулубу:</i> швидкісні рухи тулубом (вліво, вправо); утримання центру ваги тіла; вибір стійки, положення рук і позиції тулубу для виконання технічних дій хортингу;</p> <p>демонструє: навчальну форму хортингу на 16 рахунків і самостійно – другу атакувальну;</p> <p><i>групове виконання форми:</i> виконання вивченої форми у стройовій коробці; взаємодія учнів передньої та задньої ліній, які вишикувані для групового виконання оздоровчого комплексу хортингу</p>	<p>вибір стійки, положення рук і позиції тулубу для виконання технічних дій хортингу;</p> <p><i>вивчення і демонстрація форм (оздоровчих базових комплексів):</i> форма «Друга атакувальна» (2А) – «Second Attacking Form» (2А), під рахунок і самостійно.</p> <p><i>групове виконання форми:</i> виконання вивченої форми у стройовій коробці; взаємодія учнів передньої та задньої ліній, які вишикувані для групового виконання оздоровчого комплексу хортингу</p>

5 рік вивчення

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
Теоретичні відомості	
Знаннєвий та Ціннісний компоненти	
Учень, учениця:	
<p>характеризує: гуманістичні ідеали та патріотичну складову національних видів спорту у різних країнах світу;</p> <p>вплив занять хортингом на основні функції й системи організму;</p> <p>називає: основні засоби запобігання ВІЛ/СНІДу;</p> <p>має поняття про: психологічну підготовку в хортингу;</p> <p>основні технічні дії у хортингу;</p> <p>основні чинники, що впливають на якість техніки хортингіста під час відпрацювання прийомів: розташування центру ваги тіла, тримання рівноваги, використання сили інерції та маси тіла при пересуванні;</p> <p>називає: види тактики хортингу; основні поняття тактики: стратегія, тактика, система, стиль; найпростішу тактичну підготовку технічних дій;</p> <p>Ціннісний компонент</p> <p>дотримується: правил самоконтролю та безпеки під час виконання елементів техніки хортингу</p>	<p>Гуманістичні ідеали та патріотична складова національних видів спорту у різних країнах світу.</p> <p>Вплив занять хортингом на основні функції й системи організму. Запобігання ВІЛ/СНІДу.</p> <p>Поняття про психологічну підготовку в хортингу.</p> <p>Основні технічні дії у хортингу.</p> <p>Основні чинники, що впливають на якість техніки хортингіста під час відпрацювання прийомів.</p> <p>Ознайомлення з тактикою хортингу. Основні поняття тактики: стратегія, тактика, система, стиль. Види тактики. Найпростіша тактична підготовка технічних дій.</p> <p>Правила самоконтролю та безпека під час виконання елементів техніки хортингу</p>
Загальна та спеціальна фізична підготовка	
Діяльнісний компонент	
Учень, учениця:	
<p>виконує: вправи для розвитку гнучкості верхнього плечового поясу, сили верхніх та нижніх кінцівок, черевного пресу, спини, вправи на розтягування;</p> <p><i>вправи на витривалість:</i></p>	<p>Загальна фізична підготовка</p> <p><i>Загальнорозвивальні фізичні вправи:</i> вправи для розвитку гнучкості верхнього плечового поясу, сили верхніх та нижніх кінцівок, черевного пресу, спини, вправи на розтягування;</p> <p><i>вправи на витривалість:</i></p>

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<p>спеціальні бігові вправи; стрибкові вправи; рівномірний біг 800 м (дівчата), 1000 м (хлопці);</p> <p><i>вправи на спеціальну витривалість:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – мах прямою ногою вверх із фронтальної стійки (4 хв по черзі правою й лівою ногою із частим повторенням); – внутрішній мах прямою ногою із фронтальної стійки (4 хв по черзі правою й лівою ногою із частим повторенням); – «вільне імітування на час» (вільне імітування елементів техніки, 2 рази по 3 хв з проміжком відпочинку 1 хв); <p>бере участь у рухливих іграх загальнорозвивального характеру; спеціально-прикладного характеру; з техніко-тактичним ухилом (з елементами хортингу; естафети з елементами хортингу для розвитку фізичних якостей), стрибки через скакалку на час (вперед і назад)</p>	<p>спеціальні бігові вправи; стрибкові вправи; рівномірний біг 800 м (дівчата), 1000 м (хлопці).</p> <p>Спеціальна фізична підготовка</p> <p><i>Вправи на спеціальну витривалість:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – мах прямою ногою вверх із фронтальної стійки (4 хв по черзі правою й лівою ногою із частим повторенням); – внутрішній мах прямою ногою із фронтальної стійки (4 хв по черзі правою й лівою ногою із частим повторенням); – «вільне імітування на час» (вільне імітування елементів техніки), 2 рази по 3 хв з проміжком відпочинку 1 хв; <p><i>рухливі ігри:</i> загальнорозвивального характеру; спеціально-прикладного характеру; з техніко-тактичним ухилом (з елементами хортингу; естафети з елементами хортингу для розвитку фізичних якостей), стрибки через скакалку</p>
<p>Примітка. Віковий період учнів 9 класу найсприятливіший для розвитку витривалості (хлопці), гнучкості (дівчата), помірного розвитку сили (хлопці) та швидкісно-силових якостей (дівчата)</p>	
<p>Техніко-тактична підготовка</p>	
<p>Діяльнісний компонент</p> <p>Учень, учениця:</p> <p>виконує: пересування та поєднання способів пересування з технічними базовими рухами хортингу; швидкісні пересування; пересування з обертами та візуальним контролем навколо;</p> <p><i>оздоровчі дихальні вправи:</i> брюшне дихання; з підніманням діафрагми; змінним темпом (повільний вдих– швидкісний видих, швидкісний вдих – повільний видих);</p> <p>оздоровчі дихальні вправи на місці та у русі в стійці; швидкісний видих; підвідні вправи для посилення технічних елементів швидкісним видихом;</p> <p>володіє:</p> <p><i>технікою рук:</i> імітаційні вправи та викиди передпліччя на середній та верхній рівень (вперед, вбік), махи і викиди рук знизу, збоку (розслаблених, напружених);</p> <p>махові оберти двома руками (вперед, назад) на місці та в русі; виконання серій оздоровчих елементів техніки хортингу;</p> <p><i>технікою ніг:</i> імітаційні вправи, махові вправи, повільні й швидкісні високі піднімання стегна (прямо, збоку, із повільним оздоровчим та швидкісним видихом); викиди голеностопу</p>	<p><i>Пересування:</i> поєднання способів пересування з технічними базовими рухами хортингу; швидкісні пересування; пересування з обертами та візуальним контролем навколо;</p> <p><i>оздоровчі дихальні вправи:</i> брюшне дихання; з підніманням діафрагми; змінним темпом (повільний вдих-швидкісний видих, швидкісний вдих-повільний видих);</p> <p>оздоровчі дихальні вправи на місці та у русі в стійці; швидкісний видих; підвідні вправи для посилення технічних елементів швидкісним видихом;</p> <p><i>техніка рук:</i> імітаційні вправи та викиди передпліччя на середній та верхній рівень (вперед, вбік), махи і викиди рук знизу, збоку (розслаблених, напружених);</p> <p>махові оберти двома руками (вперед, назад) на місці та в русі; виконання серій оздоровчих елементів техніки хортингу;</p> <p><i>техніка ніг:</i> імітаційні вправи, махові вправи, повільні й швидкісні високі піднімання стегна (прямо, збоку, із</p>

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<p>(вперед збоку, назад); виконання серій імітаційних вправ техніки ніг; <i>технікою тулубу</i>: оберти тулубу на місці та в русі; нахили, уклони (вліво, вправо), нирки з легким присідом на ногах; імітація підворотів спиною до партнера (простих та з виставленням ноги); дії тулубу при виконанні амплитудних вправ; виконує: <i>комбінації технік рук і ніг</i>: рівномірне виконання вивченої техніки по елементах, в координації під рахунок на час (2, 4, 6 хв); <i>вивчення і демонстрація форм (оздоровчих базових комплексів)</i>: демонструє: навчальну форму хортингу на 24 рахунки і самостійно – третю захисну; <i>групове виконання форми</i>: виконання вивченої форми у стройовій коробці; взаємодія учнів передньої та задньої ліній, які вишикувані для групового виконання оздоровчого комплексу хортингу; Ціннісний компонент дотримується правил безпеки на уроках</p>	<p>повільним оздоровчим та швидкісним видихом); викиди голеностопу (вперед збоку, назад); виконання серій імітаційних вправ техніки ніг; <i>техніка тулубу</i>: оберти тулубу на місці та в русі; нахили, уклони (вліво, вправо), нирки з легким присідом на ногах; імітація підворотів спиною до партнера (простих та з виставленням ноги); дії тулубу при виконанні амплитудних вправ; <i>комбінації технік рук і ніг</i>: рівномірне виконання вивченої техніки по елементах, в координації під рахунок на час (2, 4, 6 хв); <i>вивчення і демонстрація форм (оздоровчих базових комплексів)</i>:форма «Третя захисна» (33) – «Third Defensive Form» (3D), під рахунок і самостійно; <i>групове виконання форми</i>: виконання вивченої форми у стройовій коробці ; взаємодія учнів передньої та задньої ліній, які вишикувані для групового виконання оздоровчого комплексу хортингу</p>

Орієнтовні навчальні нормативи

Рік вивчення	Навчальні нормативи	Рівень компетентності				
		низький	Середній	достатній	високий	
2 рік вивчення	Згинання та розгинання рук в упорі лежачи, (кількість разів)	Хл.	До 6	6	10	14
		Дівч. (від лави)	До 5	5	7	9
	Піднімання тулуба в сід за 30 с, (кількість разів)	Хл.	До 11	11	19	29
		Дівч.	До 10	10	18	28
	Виконання форми хортингу (формального комплексу): перша атакувальна, 1–12 балів (хлопці і дівчата)		1–2–3	4–5–6	7–8–9	10–11–12
3 рік вивчення	Згинання та розгинання рук в упорі лежачи, (кількість разів)	Хл.	До 9	9	14	18
		Дівч. (від лави)	До 6	6	9	12
	Нахил уперед з положення сидячи, (см)	Хл.	До 2	2	4	7
		Дівч.	До 7	7	9	12
	Піднімання тулуба в сід за 30 с,	Хл.	До 12	12	20	30

Рік вивчення	Навчальні нормативи		Рівень компетентності			
			низький	Середній	достатній	високий
	(кількість разів)	Дівч.	До 11	11	19	29
	Стрибки через скакалку за 1 хв, (кількість разів)	Хл.	60	65	70	80–90
		Дівч.	57	60	65	70
	Виконання форми хортингу (формального комплексу): друга захисна, 1–12 балів (хлопці і дівчата)		1–2–3	4–5–6	7–8–9	10–11–12
4 рік вивчення	Згинання та розгинання рук в упорі лежачи, (кількість разів)	Хл.	До 10	10	15	20
		Дівч. (від лави)	До 7	7	10	13
	Нахил уперед з положення сидячи, (см)	Хл.	До 2	2	5	8
		Дівч.	До 8	8	10	13
	Піднімання тулуба в сід за 30 с, (кількість разів)	Хл.	До 13	13	21	31
		Дівч.	До 12	12	20	30
	Стрибки через скакалку за 1 хв, (кількість разів)	Хл.	70	75	80	90–100
Дівч.		67	70	75	80	
Виконання форми хортингу (формального комплексу): друга атаквальна, 1–12 балів (хлопці і дівчата)		1–2–3	4–5–6	7–8–9	10–11–12	
5 рік вивчення	Згинання та розгинання рук в упорі лежачи, (кількість разів)	Хл. (від підлоги)	До 12	12	18	25
		Дівч. (від лави)	До 8	8	12	15
	Піднімання тулуба в сід за 30 с, (кількість разів)	Хл.	До 14	14	22	32
		Дівч.	До 13	13	21	31
	Техніка ніг по повітряю за 30 с, (кількість разів)	Хл.	28	31	34	37
		Дівч.	24	26	29	32
	Стрибки через скакалку за 1 хв, (кількість разів)	Хл.	80	85	90	100–110
Дівч.		77	80	85	90	
Виконання форми хортингу (формального комплексу): третя захисна, 1–12 балів (хлопці і дівчата)		1–2–3	4–5–6	7–8–9	10–11–12	

Обладнання, потрібне для вивчення модуля «Хортинг»

№ пор.	Обладнання	Кількість, шт.
1	Бруси гімнастичні паралельні (або навісні)	1
2	Лава гімнастична	4
3	Мат гімнастичний	4
4	Перекладина гімнастична (або навісна)	2
5	Скакалка	10

Індивідуальне спорядження, потрібне для вивчення модуля «Хортинг»

№ пор.	Індивідуальне спорядження	Кількість, шт.
1	Взуття спортивне (кросівки або кеди)	1
2	Уніформа хортингу «хортовка» (куртка і брюки)	1

Автори: Фалєєв Р. Г., Коломоєць Г. А., Кузора І. В.

ВАРІАТИВНИЙ МОДУЛЬ «ХОРТИНГ ФЕХТУВАННЯ»

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Закон України «Про освіту» одними із основних завдань визначає: виховання громадянина-патріота України, забезпечення потреби особистості у творчій самореалізації, інтелектуальному, духовному та фізичному розвитку, підготовку підростаючого покоління до професійного самовизначення.

Одним із дієвих засобів фізичного та морально-етичного виховання дітей є хортинг фехтування, яке сприяє вихованню особистості з високою внутрішньою культурою та гармонійному формуванню психологічного та фізичного апарату дитини.

Хортинг фехтування – вид спорту України, заснований на культурних, оздоровчих і бойових традиціях Запорізького козацтва. Він поєднує в собі мистецтво фехтування на шаблях, що були на озброєні козаків у 16-17 сторіччях та рукопашну боротьбу хортинг. Для запобігання ризику травмування у хортинг фехтуванні використовуються безпечні високотехнологічні макети холодної зброї – софтшаблі, синтшаблі та спеціальні комплекти захисного спорядження.

В основі хортинг фехтування – багаторічна науково організована система навчання, всебічного розвитку, морально-етичного виховання й оздоровлення дітей і молоді. Вона складається з таких взаємопов'язаних між собою напрямів:

1. Історико-філософський.
2. Навчально-виховний.
3. Фізкультурно-оздоровчий.
4. Спортивно-прикладний.
5. Військово-патріотичний.

Тому метою навчальної програми є: фізичне, ментально-психологічне, морально-етичне, духовне, та патріотичне виховання громадянина на культурних та оздоровчих традиціях українського народу, формування морально-етичних якостей, зміцнення здоров'я та всебічна фізична підготовка школярів засобами хортинг фехтування.

Основні завдання програми:

- виховання зростаючого покоління у дусі патріотизму, поваги до національної історії і традицій, лідерства і дисциплінованості, товариства, взаємодопомоги та відповідальності за долю держави;
- оволодіння базовими та основними техніками хортинг фехтування в обсязі, необхідному та достатньому для участі у фізкультурно-оздоровчих і спортивних заходах;
- розвиток фізичних здібностей, вольових і морально-етичних якостей;
- формування навичок здорового способу життя;

- формування критичного ставлення до особистої спортивної майстерності;
- залучення до кращих зразків світового та вітчизняного спорту;
- сприяння професійному визначенню учнів.

Загальними принципами організації освітнього процесу є: науковість, синтез інтелектуальної та практичної діяльності, індивідуальний підхід, послідовність і поступовість викладення матеріалу. Навчальний матеріал програми адаптований до занять із учнями різного рівня підготовленості, містить теоретичні відомості, елементи базової та основної фехтувальної підготовки, що подані у комплексі п'яти складових майстерності (оздоровчих фізичних вправ, розвитку координації та моторики, базової фехтувальної техніки, фехтувальних тактичних комплексів, а також стратегії особистісного розвитку) у поєднанні з елементами самозахисту хортингу.

Програма передбачає 4 роки навчання з 6 по 9 класи.

Програма визначає цілі та завдання роботи і містить:

- пояснювальну записку;
- навчально-тематичні плани за розділами підготовки на початковому, основному та вищому рівнях навчання;
- зміст програми з переліком тем на початковому, основному та вищому рівнях навчання;
- прогнозований результат реалізації програми та шляхи його діагностики.

У програмі наведено перелік обладнання й індивідуального спорядження, необхідного для забезпечення ефективності освітнього, фізкультурно-оздоровчого процесу.

Програма передбачає проведення теоретичних і практичних навчальних занять. Теоретичні відомості з хортинг фехтування можуть повідомлятися у процесі практичних занять. Програма передбачає заняття за окремими видами підготовки та синтезовані заняття (поєднання техніки фехтування й хортингу, техніки в стійці та техніки боротьби у партері – продовження атакуючих дій ефективним контролем). При необхідності можливе окреме навчання хлопців і дівчат. На уроках рекомендується здійснювати особистісно-орієнтований підхід до навчання учнів за статевими й індивідуальними особливостями фізичного розвитку, а також з урахуванням їхніх потреб і здібностей.

2 рік вивчення

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<i>Теоретичні відомості</i>	
<p>Учень, учениця: розуміє історію хортинг фехтування, дитячо-юнацькі та професійні напрями у хортинг фехтуванні в Україні та світі; має поняття про систему спортивних правил хортинг фехтування та рейтинг майстерності; дотримується правил спортивних двобоїв у хортинг фехтуванні; безпеки під час уроків хортинг фехтування</p>	<p>Понятійний апарат Витоки українського історичного бойового та спортивного фехтування. Історія розвитку, цілі, завдання та принципи хортинг фехтування. Інструкції та правила змагань з хортинг фехтування у розділі «спортивний двобій».</p>
<i>Спеціальна та загальна фізична підготовка</i>	
<p>Учень, учениця: володіє технікою виконання спеціальних вправ; дотримується спрощених правил спортивних ігор;</p>	<p>Методика Рухливі ігри та естафети з м'ячем. Вправи на розвиток фізичних, ментальних та психологічних кондицій.</p>

виконує вправи з елементами фехтування для розвитку фізичних якостей.	Вправи на розвиток суглобів. Вправи з обтяженням.
<i>Моторно-технічна підготовка</i>	
<p>Учень, учениця: знає основну бойову стійку; правильне утримання шаблі; транспортне положення й переміщення з шаблею; механіки (техніки нанесення) основних та проміжних типів ударів шаблею; дистанцію нанесення ударів; виконує стройові вправи з шаблею; привітання; пересування у стійці кроками та стрибками вперед і назад, випад та закривання в бойову стійку вперед і назад, поєднання різних видів</p>	<p>Понятійний апарат Удари в хортинг фехтуванні. Техніка руху клинка через рікошет. Проміжні ударні механіки. Серійна робота. Методика Основні положення та рухи. Постановка основних та проміжних ударів. Вправа «розкрутка». Вправа «простройка». Вправи з гнучкими предметами</p>
<i>Техніко-тактична підготовка</i>	
<p>Учень, учениця: виконує: стройові вправи зі зброєю; тримання зброї; вихідне положення для фехтування; пересування кроками та стрибками вперед і назад, випад та закривання в бойову стійку вперед і назад, поєднання різних видів пересувань; ефективні удари та контроль під час спарингів (в т.ч. контрольних та впорядкованих) та спортивних двобоїв. застосовує: основну бойову стійку, та перехідні тактичні стійки по траєкторіях; переміни позицій та з'єднань на місцях та у пересуваннях; удари на мішенях та по партнеру з різних траєкторій та дистанцій; прості атаки у різні частини тіла; тактичні різновиди простих атакуючих технік – основна, на підготовку, множинна, у відповідь; атаки з батманом; атаки з одним та декількома фінтами (обманами) з нанесенням ударів у різні частини тіла суперника. володіє техніками простих атак, множинних атак. Відповіді, контратаки. Будує фехтувальні фрази з включенням контратак та серій.</p>	<p>Понятійний апарат Спортивний двобій. Перевага. Ефективний удар. Контроль бою. Ефективний контроль. Рейтинг майстерності. Пропущений удар у двобої. Ініціатива в бою. Фінт. Спаринг. «Впорядкований» спаринг. Контрольний спаринг.</p> <p>Методика Основні положення та рухи. Позиції, стійки та з'єднання. Атакуючі дії (техніки): одинарні атакуючі техніки, множинні (складні) атакуючі техніки – атакуючі серії. Захисні - контратакуючі - дії. Атаки у відповідь. Побудова фехтувальних фраз. Тактика перехоплення ініціативи. Гра дистанцій</p>

3 рік вивчення

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<i>Теоретичні відомості</i>	
Учень, учениця:	

<p>пояснює правила поведінки в залі фехтування. Правила користування захисним спорядженням та спосіб його застосування. Важливість захисту вразливих частин тіла фехтувальника; характеризує хортинг фехтування, як спорт, в основу якого покладене прикладне мистецтво володіння історичною холодною клинковою зброєю.</p> <p>знає історію фехтування середньовікової Європи. Зародження спортивного фехтування та його відмінності від бойового (прикладного). Сучасні різновиди фехтування у світі.</p> <p>дотримується правил безпеки при виконанні підготовчих та спеціальних вправ зі зброєю.</p>	<p>Виникнення та сучасний стан розвитку хортинг фехтування в Україні.</p> <p>Правила поведінки в залі фехтування. Інструкції та правила змагань з хортинг фехтування у розділі «спортивний двобій».</p>
<p>Спеціальна фізична підготовка</p>	
<p>Учень, учениця:</p> <p>володіє технікою виконання вправ;</p> <p>виконує рухливі ігри: «Стрибуни», «Півники», «Біг раків», «Човник», «Сторінки книги», «Жабки», «Біг пінгвінів»; ривкові та махові рухи руками; колові рухи руками в плечових, ліктьових та променевих суглобах; нахили, повороти та обертання голови; нахили, повороти, колові рухи тулубом; різноманітні присідання; махові рухи ногами; різноманітні стрибки; біг з різною швидкістю.</p>	<p>Методика</p> <p>Загальнорозвивальні вправи.</p> <p>Вправи для розвитку фізичних якостей.</p> <p>Вправи для розвитку швидкісних та швидкісно-вибухових якостей.</p> <p>Рухливі ігри.</p>
<p>Моторно-технічна підготовка</p>	
<p>Учень, учениця:</p> <p>знає основну та тактичні бойові стійки; правильне утримання шаблі; транспортне положення й переміщення з шаблею; механіки (техніки нанесення) основних та проміжних типів ударів шаблею; траєкторії ударів з 1-ї по 6-ту; дистанцію нанесення ударів;</p> <p>виконує стройові вправи з шаблею; привітання; пересування у стійці кроками та стрибками вперед і назад, випад та закривання в бойову стійку вперед і назад, поєднання різних видів пересувань; побудова траєкторій ударів з 1-ї по 6-ту; удари по повітрю, по мішені та по партнеру при роботі у парах.</p>	<p>Понятійний апарат</p> <p>Удари в хортинг фехтуванні. Основні та проміжні ударні механіки. Серійна робота. Атака зброї суперника.</p> <p>Методика</p> <p>Стройові вправи.</p> <p>Вправа «простройка»</p> <p>Робота в парах.</p> <p>Методика відпрацьовування технік: «конвеєр» та «ланцюг».</p>
<p>Техніко-тактична підготовка</p>	
<p>Учень, учениця:</p> <p>виконує: побудову з 1-ї по 6-ту траєкторій ударів; ефективні удари та контроль під час</p>	<p>Понятійний апарат</p> <p>Спаринг.</p> <p>Впорядкований спаринг.</p>

<p>спарингів (в т.ч. контрольних та впорядкованих) і спортивних двобоїв.</p> <p>застосовує: переміни позицій та з'єднань на місцях та у пересуваннях. Удари на мішенях та по партнеру по 6-ох траєкторіях з різних позицій та дистанцій; прості атаки у різні частини тіла; тактичні різновиди простих атакуючих технік – одинарна, на підготовку, множинна, у відповідь;</p> <p>Прості та складні атаки з захватом незброєної руки суперника. Дійсні та удавані атакуючі дії на зброю з нанесенням тактичних ударів.</p> <p>Серійні атаки з одним та декількома фінтами (обманами) з нанесенням ударів.</p> <p>Будує фехтувальні фрази з включенням контратак, серій;</p> <p>дотримується контролю бою під час виконання техніко-тактичних вправ, спарингів та під час двобою.</p>	<p>Контрольний спаринг. Спортивний двобій. Перевага. Ефективний удар. Контроль бою. Ефективний контроль. Рейтинг майстерності. Пропущений удар у двобої. Ініціатива в бою. Фінт.</p> <p>Методика Основні положення та рухи. Позиції та з'єднання. Робота в парах. Атакуючі дії (техніки): одинарні атакуючі техніки, множинні (складні) атакуючі техніки – атакуючі серії. Захисні контратакуючі дії. Атаки у відповідь. Побудова фехтувальних фраз. Тактика перехоплення ініціативи. Гра дистанцій. Спаринг.</p>
---	--

4 рік вивчення

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<i>Теоретичні відомості</i>	
<p>Учень, учениця:</p> <p>володіє основними знаннями щодо розвитку хортинг фехтування в Україні; щодо Положення про Регулярний чемпіонат України з хортинг фехтування та Національний Кубок України з хортинг фехтування; власним рейтингом майстерності та містом у певному дивізіоні згідно вікової категорії та рейтингу.</p> <p>має поняття: про специфічну термінологію хортинг фехтування, зброю, спорядження та одяг фехтувальників;</p> <p>орієнтується: в основних поняттях фізичної, технічної, тактичної, стратегічно-психологічної підготовки хортинг фехтувальника; в засобах та методах удосконалення окремих складових майстерності;</p> <p>дотримується термінології хортинг фехтування (визначення та аналіз технічних, тактичних,</p>	<p>Сучасний стан розвитку хортинг фехтування в Україні.</p> <p>Понятійний апарат Термінологія хортинг фехтування. Положення про Регулярний чемпіонат України з хортинг фехтування та Національний Кубок України з хортинг фехтування. Зброя, спорядження та одяг хортинг фехтувальників.</p>

<p>методичних та суддівських термінів; формування національної термінології; застосування спеціальної термінології у процесі занять).</p> <p>свідомо ставиться до власного здоров'я та здоров'я інших;</p> <p>дотримується правил безпеки при виконанні вправ зі зброєю; Положення про Регулярний чемпіонат України з хортинг фехтування та Національний Кубок України з хортинг фехтування.</p>	
Спеціальна фізична підготовка	
<p>Учень, учениця:</p> <p>володіє технікою виконання вправ; ігрових вправ та рухливих ігор: «Хитрий м'яч», «Ривок за м'ячем», «Дождени», «Слухай сигнал», «Удар у стінку», «Швидко зміни місце», «Хто швидкіший», «Злови предмет зі своєї руки», «Хто швидше захопить предмет», «Накрити м'яч рукою»;</p> <p>виконує удари на мішені з різних дистанцій по б-х траєкторіях; побудову по б-х траєкторіях з суб'єктивно важким предметом; швидкісні пересування кроками вперед і назад; присідання в бойовій стійці; погойдування на випаді, намагаючись дістати стегном до п'ятки попереду стоячої ноги; з положення випаду стрибком, прийняття бойової стійки і стрибком повернутися на випад; у положенні бойової стійки та випаду тягнутись озброєною рукою і тулубом вперед; у присіді з широко розставленими ногами переносити вагу тіла з однієї ноги на другу.</p>	<p>Методика</p> <p>Вправи для розвитку швидкісних і швидкісно-силових якостей.</p> <p>Ігрові вправи та рухливі ігри. Спеціальні вправи. Вправи для розвитку гнучкості пружності.</p> <p>Вправи для розвитку координаційних здібностей.</p>
Моторно-технічна підготовка	
<p>Учень, учениця:</p> <p>виконує: вкладені удари по повітрю, в мішень та по партнеру на швидкість та влучність з різних траєкторій та дистанцій; синхронне пересування разом з ударами («крок-удар») зі зміною швидкості, ритму, амплітуди; вивчення колючих ударів шаблею з різних траєкторій та їх «простройка».</p>	<p>Понятійний апарат</p> <p>Удари в хортинг фехтуванні.</p> <p>Синхронізація. Серійна робота.</p> <p>Атака зброї суперника. Батман.</p> <p>Методика</p> <p>Стройові вправи.</p> <p>Вправа «простройка»</p> <p>Робота в парах.</p> <p>Методика відпрацьовування технік: «конвеєр» та «ланцюг».</p>
Техніко-тактична підготовка	
<p>Учень, учениця:</p>	<p>Понятійний апарат</p>

<p>застосовує складні атаки з дійсними та удаваними діями на зброю, з фінтами та нанесення ударів у різні частини тіла по б-х траєкторіях; комбінації атак з батманом; батман-фінт-удар;</p> <p>атаки з випередженням та контратаки без випередження (з опозицією, з ухилом). Положення «загроза», його тактична суть та техніка виконання;</p> <p>визначає: раціональні шляхи використання вивчених технічних прийомів у конкретній ситуації двобою; правильну позицію та страхування під час організації протидії атакуючим діям, прийомам контролю;</p> <p>техніки захистів: техніки виконання захистів відбивом, підставлянням, відведенням поступаючись; техніка захистів гардою та дужкою шаблі.</p> <p>будує складні захисти від атак з дією на зброю, атак з фінтами та атак з переходом на контроль.</p>	<p>Спаринг. Впорядкований спаринг. Контрольний спаринг. Спортивний двобій. Перевага. Ефективний удар. Контроль бою. Ефективний контроль. Рейтинг майстерності. Пропущений удар у двобої. Ініціатива в бою. Фінт. Обеззброєння. Загроза. Прийоми контролю.</p> <p>Методика Побудова захисних зав'язок – фраз – з переходом до контратаки. Удосконалення фехтувальних тактико-технічних дій та прийомів контролю у парах, індивідуальних заняттях, спарингах.</p>
--	--

5 рік вивчення

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<i>Теоретичні відомості</i>	
<p>Учень, учениця: володіє знаннями про географію розвитку хортинг фехтування, про систему дивізіонів всеукраїнських регулярних юнацьких змагань; орієнтується в основних поняттях фізичної, технічної, тактичної, стратегічно-психологічної підготовки хортинг фехтувальника; дотримується термінології хортинг фехтування, визначення та аналіз технічних, тактичних, методичних та суддівських термінів; дотримується правил безпеки при виконанні вправ зі зброєю.</p>	<p>Сучасний стан розвитку фехтування в Україні. Складові майстерності фехтувальника. Засоби та методи удосконалення окремих компонентів майстерності. Значущість окремих складових майстерності на етапах підготовки; Зброя, спорядження та одяг фехтувальників. Суддівська підготовка.</p>
<i>Спеціальна фізична підготовка</i>	
<p>Учень, учениця: володіє технікою виконання вправ; ігрових вправ та рухливих ігор: «Хитрий м'яч», «Ривок за м'ячем», «До жени», «Слухай сигнал», «Удар у стінку», «Швидко зміни місце», «Хто швидкі</p>	<p>Вправи для розвитку швидкісних і швидкісно-силових якостей. Ігрові вправи та рухливі ігри. Спеціальні вправи.</p>

<p>ший», «Злови предмет зі своєї руки», «Хто швидше захопить предмет», «Накрити м'яч рукою»;</p> <p>виконує удари на мішені з різних дистанцій по 6-х траєкторіях; побудову по 6-х траєкторіях з суб'єктивно важким предметом; швидкісні пересування кроками вперед і назад; присідання в бойовій стійці; погойдування на випаді, намагаючись дістати стегном до п'ятки попереду стоячої ноги; випаді максимальної довжини з низького сиду по черзі в один і другий бік; з положення випаду стрибком, прийняття бойової стійки і стрибком повернутися на випад; у положенні бойової стійки та випаду тягнутись озброєною рукою і тулубом вперед; у присіді з широко розставленими ногами переносити вагу тіла з однієї ноги на другу.</p>	<p>Вправи для розвитку гнучкості пружності</p> <p>Вправи для розвитку координаційних здібностей хортинг фехтувальників.</p>
<p>Моторно-технічна підготовка</p>	
<p>Учень, учениця:</p> <p>виконує: вкладені удари по повітрю, в мішень та по партнеру на швидкість та влучність з різних траєкторій та дистанцій; синхронне пересування разом з ударами («крок-удар») зі зміною швидкості, ритму, амплітуди; вивчення колючих, рублячих, ріжучих ударів шаблею з різних траєкторій та їх комбінована «простройка».</p>	<p>Понятійний апарат</p> <p>Удари в хортинг фехтуванні. Синхронізація. Серійна робота. Атака зброї суперника. Батман.</p> <p>Методика</p> <p>Стройові вправи. Вправа «простройка» Робота в парах. Методика відпрацювання технік: «конвеєр» та «ланцюг».</p>
<p>Техніко-тактична підготовка</p>	
<p>Учень, учениця:</p> <p>застосовує складні (множинні) атаки з дійсними та удаваними діями на зброю, з фінтами та нанесення ударів у різні частини тіла по 6-х траєкторіях; комбінації атак з батманом; батман-фінт-удар;</p> <p>атаки з випередженням та контратаки без випередження (з опозицією, з ухилом). Положення «загроза», його тактична суть та техніка виконання;</p> <p>визначає: раціональні шляхи використання вивчених технічних прийомів у конкретній ситуації двобою; правильну позицію та страхування під час організації протидії атакуючим діям, прийомам контролю;</p>	<p>Понятійний апарат</p> <p>Спаринг. Впорядкований спаринг. Контрольний спаринг. Спортивний двобій. Перевага. Ефективний удар. Контроль бою. Ефективний контроль. Рейтинг майстерності. Пропущений удар у двобої. Ініціатива в бою. Фінт. Обеззброєння. Загроза. Прийоми контролю.</p>

<p>техніки захистів: техніки виконання захистів відбивом, підставлянням, відведенням поступаючись; техніка захистів гардою та дужкою шаблі.</p> <p>буде складні захисти від атак з дією на зброю, атак з фінтами та атак з переходом на контроль.</p> <p>бере участь у: навчальних семінарах та рейтингових змаганнях.</p>	<p>Методика</p> <p>Побудова атакуючих та захисних зав'язок – фраз – з переходами.</p> <p>Удосконалення фехтувальних тактико-технічних дій та прийомів контролю у парах, індивідуальних заняттях, спарингах.</p>
--	--

Орієнтовні навчальні нормативи для оцінювання розвитку фізичних якостей

Рік вивчення	Навчальні нормативи		Рівень компетентності			
			Низький	Середній	Достатній	Високий
2 рік вивчення	Човниковий біг 4 x 9 м, с (3 спроби)	Хл.	12,6 і Більше	12,5 -12,1	12,0 -11,7	11,6 -11,2
		Дівч.	13,0 і Більше	13,1- 12,6	12,5 - 12,0	11,9 -11,7
	Стрибок у довжину з місця, см (3 спроби)	Хл.	125 і Менше	126 -149	150-169	170 - 190
		Дівч.	110 і менше	111 -129	130 -149	150 -170
	Пересування кроками вперед, назад та в сторони у фехтувальній стійці (14 м), (3спроби)	Хл.	14с і Більше	13,9 -13с	12,9 -12,1с	12с і менше
		Дівч.	14,2с і більше	14,1-13,3с	13,1 -12,3с	12,2с і менше
	Точність рублячих/ ріжучих ударів з кроком у повітря по 1, 2, 3, 4, 5 та 6 траєкторіях на обидві руки (хлопці, дівчата)			2 з 8 або жодного точного удару	4 з 8	6 з 8
Побудова траєкторій рублячих/ріжучих ударів з 1 по 6 (хлопці, дівчата)			2,5 хвилини і більше	2-2,4 хвилини	не більше 1,5 хв.	1 хвилина і менше
3 рік вивчення	Човниковий біг 4 x 9 м, с (3 спроби)	Хл.	12,2 і більше	12,4 - 12,9	11,8 - 11,4	11,3 -11,0
		Дівч.	13,2 і більше	13,1 -12,5	12,4 - 11,9	11,8 11,6
	Стрибок у довжину з місця, см (3 спроби)	Хл.	135 і менше	136 - 159	160 -179	180-200
		Дівч.	120 і менше	121 - 139	140- 159	160- 180
	Стрибок-удар по 1 та 2 траєкторіях зі зміною стійки			4 раз	6 раз	8 раз
Точність рублячих/ріжучих ударів з кроком на партнері по 1, 2, 3, 4, 5 та 6 траєкторіях на обидві руки (хлопці,			2 з 8 або жодного точного удару	4 з 8	6 з 8	8 з 8

Рік вивчення	Навчальні нормативи		Рівень компетентності			
			Низький	Середній	Достатній	Високий
	дівчата)					
	Побудова траєкторій рублячих/ріжучих ударів з 1 по 6 (хлопці, дівчата)		2 хв. та більше	1,5 хвилин	не більше 1 хв.	0,7 хвилин і менше
4 рік вивчення	Човниковий біг 4 x 9 м, с	Хл.	11,7 і більше	11,9 -11,5	11,3 -11,0	10,8 -10,6
		Дівч.	12,7 і більше	12,5 12,2	12,0 11,8	11,6 -11,2
	Стрибок у довжину з місця, см (3 спроби)	Хл.	145 і менше	150 -160	170- 180	185 - 205
		Дівч.	125 і менше	130 -140	145- 160	165 - 185
	Стрибок-удар по 1, 2, 3, 4 траєкторіях зі зміною стійки	Хл.	4 раз	8 раз	12 раз	16 раз
		Дівч.	4 раз	6 раз	8 раз	10 раз
	Точність колючих ударів з кроком на партнері по 1, 2, 3, 4, 5 та 6 траєкторіях на обидві руки (хлопці, дівчата)			2 з 8 або жодного точного удару	4 з 8	6 з 8
Побудова траєкторій колючих ударів з 1 по 6 (хлопці, дівчата)			2 хв. та більше	1,5 хвилин	не більше 1 хв.	0,7 хвилин і менше
5 рік вивчення	Човниковий біг 4 x 9 м, с (3 спроби)	Хл.	11,6 і більше	11,4 11,0	10,8 -10,6	10,4 -10,2
		Дівч.	12,6 і більше	12,4 -12,0	11,8 - 11,6	11,4 - 11,0
	Стрибок у довжину з місця, см (3 спроби)	Хл.	155і менше	160 -170	180 - 190	200 -220
		Дівч.	130 і менше	135 - 145	150 -160	170 -190
	Пересування кроками вперед, назад, по сторонах (14 м), с (3 спроби)	Хл.	13 і більше	12,9 -12,0	11,9 -11,1	11 і менше
		Дівч.	13,2 і більше	13,1 -12,2	12,1 -11,3	11,2 і менше
	Точність серій комбінованих ударів у русі на партнері по 1, 2, 3, 4, 5 та 6 траєкторіях на обидві руки (хлопці, дівчата)			2 з 8 або жодного точного удару	4 з 8	6 з 8
Комбінована побудова траєкторій рублячих-ріжучих та колючих ударів з 1 по 6 (хлопці, дівчата)			2,5 хвилин і більше	2-2,4 хвилини	не більше 1,5 хв.	1 хвилина і менше

Пояснення деяких значень у хортинг фехтуванні

Батман – короткий поштовх сильною або середньою частиною своєї шаблі по слабій частині клинка суперника з метою виведення його в бік.

Батман обухом – поштовх обухом своєї шаблі по зброї суперника.

Гарда – перехрестя або щиток випуклої форми на руків'ї шаблі для захисту кисті фехтувальника від ударів.

Загроза – дія, що сама по собі не завдає шкоди супернику, але яку він однозначно інтерпретує як загрозу власній безпеці. Створюючи загрозу, спортсмен змушує суперника до певних дій або до бездіяльності.

Контроль бою визначається як вміння спортсмена-фехтувальника вести двобій і завершувати фехтувальну фразу (схватку) виконанням ефективних атакуючих дій без шкоди для себе (тобто - не зазнати ушкодження в рамках правил).

Перевага – це цілковито вигрешне становище спортсмена-фехтувальника (порівняно з опонентом) під час двобою, у якому він опинився за результатами фехтувальної фрази, що завершилася.

Проста (одиначна) атака – атака, яка складається з одного замаху шаблею – удару з кроком або на місці прямо, переводом або переносом.

Проста дія – бойова дія, яка складається з одного закінченого руху шаблею.

Рейтинг майстерності хортинг фехтувальника визначається як відношення суми зароблених ним переможних балів до загальної кількості пропущених ним в ході двобоїв ударів.

Складна (множинна) атака – атака, яка складається із кількох рухів зброєю, яка виконується з обманом, дією на зброю, та їх комбінацій без втрати темпу.

Складна дія – бойова дія, яка складається з двох або кількох рухів шаблею або тілом, а також вирішує певні тактичні задачі.

Типологія ударів – за своєю механікою виконання (механікою руху) удари клинком поділяються на шість типів. Три основні типи: колючі, рублячі, ріжучі. Три проміжні типи: лускаючі, прорізні, січні.

Траєкторія удару – сукупність всіх точок, через які проходить шабля в процесі нанесення удару.

Фехтувальна фраза (або схватка, сутичка) – епізод активної роботи суперників. Відрізок двобою, що складається з безупинних активних дій фехтувальників у відношенні друг друга. Фехтувальні фрази розділені у часі природними паузами, що пов'язані зі збільшенням дистанції між суперниками та відсутністю активних дій.

Ефективний удар визначається як «безвідповідальний, точний рублячий, колючий, ріжучий, лускаючий, прорізний, січний удар, нанесений правильною (для конкретного удару) ударною частиною клинка у частину тіла (зону ураження) суперника, що закрита захисним обладунком; виконаний швидко, різко та з необхідним вкладанням сили; удар повинен завершуватися розривом фехтувальної фрази зі збереженням контролю бою.

За виконання ефективного удару у двобої спортсмену дається перевага.

ПЕРЕЛІК ОБЛАДНАННЯ Й ІНДИВІДУАЛЬНОГО СПОРЯДЖЕННЯ, НЕОБХІДНОГО ДЛЯ ЗДІЙСНЕННЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ З ХОРТИНГ ФЕХТУВАННЯ

Обладнання класу для здійснення освітнього процесу з хортинг фехтування

№	Обладнання	Кількість
1.	М'яке покриття для боротьби (хорт) 10x10 метрів	1 шт.

	або спортивний (гімнастичний) зал	
2.	Синтшаблі	10 шт.
3.	Софтшаблі	10 шт.
4.	Муліне для відпрацювання траєкторій ударів	2 шт.
5.	Захисний шолом для хортинг фехтування або фехтувальна маска	2 шт.
6.	Рукавиці захисні для хортинг фехтування	2 пари
7.	Хортовка фехтувальна	2 шт.
8.	Наручи пластикові фехтувальні	2 пари
9.	Поножі пластикові фехтувальні	2 пари
10.	Захисний нагрудник-пластрон	2 шт.
11.	Прапорці суддівські	3 пари
12.	Нашоломники змагальні	2 шт.
13.	Вагові та гнучкі знаряддя для побудови	10 шт.

Індивідуальне спорядження учня з хортинг фехтування

№	Індивідуальне спорядження	Кількість
1.	Уніформа для хортинг фехтування: футболка-рашгарт, хортинг шаровари, гетри фехтувальні, кросівки	1 комплект 1 пара
2.	Синтшабля, або м'яка початкова софтшабля	1 шт.
3.	Протектор на пах (пахова раковина)	1 шт.
4.	Рукавиці захисні для хортинг фехтування	1 пара
5.	Захисний шолом для хортинг фехтування або фехтувальна маска з нашоломником	1 шт.
6.	Хортовка фехтувальна	1 шт.
7.	Захисний нагрудник-пластрон	1 шт.
8.	Наручи пластикові фехтувальні	1 пара
9.	Поножі пластикові фехтувальні	1 пара
10.	Чохол під шаблі та сумка для спорядження	по 1 шт.

Автори: Т. М. Бала, І. П. Масляк

Варіативний модуль ЧИРЛІДИНГ

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Варіативний модуль «Чирлідінг» складається з таких розділів: зміст навчального матеріалу, очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць, орієнтовні навчальні нормативи та перелік обладнання.

До розділу «Зміст навчального матеріалу» ввійшли теоретичні відомості, спеціальна фізична та технічна підготовки.

Розділ «Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів» зорієнтований на якісне засвоєння знань, умінь і навичок поданого матеріалу.

При складанні модуля враховувалися вікові, анатомо-фізіологічні та гендерні особливості учнів/учениць.

У процесі навчання чирлідінгу до змісту навчального матеріалу включаються базові елементи чирлідінгу, елементи гімнастики та акробатики, а також рухи з різних видів танцю (джазу, фанку, хіп-хопу, рок-н-ролу, твісту та ін.).

Навчаючи чирлідінгу, вчитель може використовувати запропоновані нами варіанти танцювальних елементів, зв'язок і комбінацій, а також може самостійно складати комплекси вправ із представлених базових рухів.

При навчанні елементам чирлідінгу та акробатичним вправам необхідно забезпечити страховку учнів/учениць. З метою профілактики травматизму на кожному уроці потрібно проводити спеціально-розвивальні та підвідні вправи до кожного елемента або вправи.

Під час уроку вчитель повинен використовувати індивідуальний та диференційований підхід до учнів/учениць, звертати увагу на самоконтроль і самопочуття.

Після вивчення модуля наприкінці кожного навчального року учні/учениці виконують навчальні нормативи для контролю якості засвоєння вивченого матеріалу (виконання танцювальних зв'язок, які складаються з базових рухів і обов'язкових елементів чирлідінгу зі зміною площин).

При складанні навчальних контрольних нормативів оцінюється техніка виконання вказаних елементів кожним учнем/ученицею індивідуально.

2 рік вивчення

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
---	------------------------------------

<i>Теоретичні відомості</i>	
<p>Знаннєвий компонент Учень, учениця: характеризує правила й організацію змагань з чирлідінгу;</p> <p>дотримується правил безпеки під час занять чирлідінгом</p>	<p>Правила змагань з чирлідінгу. Організація змагань і правила суддівства з чирлідінгу.</p> <p>Правила безпеки під час занять чирлідінгом.</p>
<i>Спеціальна фізична підготовка</i>	
<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує «міст» з положення лежачи, стійку на лопатках, руки вздовж тіла (дівчата); стійку на передпліччях та голові (хлопці), напівшпагат;</p> <p>Ціннісний компонент застосовує страховку під час виконання вправ;</p> <p>Діяльнісний компонент</p> <p>виконує переكاتи, перекид вперед, перекид назад; – застосовує страховку під час виконання вправ</p> <p>...виконує основні позиції ніг і рук у хореографії;</p> <p>виконує присідання та стрибки на 90°, 180° за всіма позиціями ніг;</p> <p>виконує півколо ногою на 45°;</p> <p>виконує battement tendu (батман тандю) з I і V позицій за 3-ма напрямками: вперед, в сторону, назад;</p> <p>– виконує pirouette (піруети) на 180°;</p> <p>– володіє танцювальними елементами джазу та рок-н-ролу;</p> <p>виконує вправи та рухливі ігри, спрямовані на розвиток:</p> <p>відчуття ритму, здібності до збереження рівноваги, координованості рухів;</p>	<p>Акробатична підготовка: <i>основні вправи стійки:</i> «міст» з положення лежачи; стійка на лопатках (дівчата); стійка на передпліччях та голові (хлопці), напівшпагат;</p> <p><i>перекиди:</i> вперед і назад.</p> <p>2. Хореографічна підготовка (музичний розмір – 4/4, темп повільний): основні позиції ніг і рук; – plie (пліє) – присідання; – saute (соте) – стрибки; demi rond (демі ронд) – півколо; – battement tendu (батман тандю) – відведення ноги;</p> <p>pirouette (пірует) – обертання тіла на одній нозі; • <i>рухи різноманітних танцювальних стилів:</i> джаз; рок-н-рол.</p> <p>3. Загальнорозвивальні вправи і рухливі ігри, спрямовані на розвиток: <i>а) координаційних здібностей;</i></p>

<p>рухливості хребетного стовбура, поясу верхніх кінцівок, тазостегнового та гомілковостопних суглобів;</p> <p>швидкості одиночного руху та частоти рухів;</p> <p>швидкісно-силових здібностей.</p>	<p>б) гнучкості;</p> <p>в) швидкісних здібностей;</p> <p>г) сила.</p>
Технічна підготовка:	
<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: основні стійки та позиції ніг засвоєні на першому році навчання;</p> <p>основні позиції кистей засвоєні на першому році навчання;</p> <p>основні позиції рук: Бау енд ерроу (права – перед грудьми, ліва – в сторону, кисті в кулак), Маскл мен (руки в сторони, зігнуті в ліктьових суглобах угору на 90°, кисті в кулак), Оуверхед класп (руки угору, кисті в «замок») та позиції засвоєні упродовж першого року навчання;</p> <p>стрибок Дабл хук – права зігнута в коліні перпендикулярно підлозі, коліно спрямоване назовні-в сторону; ліва зігнута, відведена назад-в сторону, руки догори-в сторони) та стрибки засвоєні упродовж першого року навчання;</p> <p>Ціннісний компонент застосовує страховку під час виконання вправ;</p> <p>Діяльнісний компонент виконує силову підтримку в четвірках і п'ятірках;</p> <p>Ціннісний компонент застосовує страховку під час виконання вправ;</p> <p>Діяльнісний компонент виконує комбінацію базових рухів рук на 16 рахунків; рухи рук у поєднанні з рухами ніг на 16 рахунків в середньому темпі.</p>	<p><u>Базові елементи техніки чирлідінгу:</u></p> <p><i>основні стійки та позиції ніг, що вивчалися в процесі 1 року навчання;</i></p> <p><i>основні позиції кистей, що вивчалися в процесі 1 року навчання;</i></p> <p><i>основні позиції рук: Bow and arrow (Бау енд ерроу), Muscle man (Маскл мен), Overhead clasp (Оуверхед класп) і раніше вивчені;</i></p> <p><i>стрибки: Double hook (Дабл хук) і раніше вивчені;</i></p> <p><i>станти;</i></p> <p><i>цілісне виконання танцювальних зв'язок, які складаються з базових рухів і обов'язкових елементів чирлідінгу.</i></p>

3 рік вивчення

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
Теоретичні відомості	
<p>Знаннєвий компонент Учень, учениця: пояснює вплив занять чирлідінгом на</p>	<p>Вплив занять чирлідінгом на</p>

<p>функціонування основних систем організму; Ціннісний компонент дотримується правил безпеки під час занять чирлідінгом.</p>	<p>функціонування основних систем організму. Правила безпеки під час занять чирлідінгом.</p>
Спеціальна фізична підготовка	
<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує стійку на лопатках похило під кутом 45°, зігнувши ноги (дівчата); стійку на руках з опорою ніг об стіну (хлопці), напівшпагат; Ціннісний компонент застосовує страховку під час виконання вправ; Діяльнісний компонент виконує довгий перекид вперед; Ціннісний компонент застосовує страховку під час виконання вправ; Діяльнісний компонент виконує переворот убік (вправо, вліво) «колесо»; застосовує страховку під час виконання вправ; Діяльнісний компонент виконує: основні позиції ніг і рук; присідання та стрибки на 180° за всіма позиціями ніг; – battement tendu jete (батман тандю жете) на 45° з I і V позицій за 3-ма напрямками: вперед-донизу, в сторони-донизу, назад-донизу; – pirouette (піруети) на 180°; Ціннісний компонент володіє елементами джазу та рок-н-ролу; Діяльнісний компонент виконує вправи та рухливі ігри, спрямовані на розвиток: відчуття ритму, здібності до збереження рівноваги, координованості рухів тощо; швидкісно-силових здібностей; частоти руху та швидкості поодинокого руху; рухливості хребетного стовбура, поясу верхніх кінцівок, тазостегнового та гомілковостопних суглобів.</p>	<p>1. Акробатична підготовка: основні вправи стійки: стійка на лопатках (дівчата); стійка на руках з опорою ніг об стіну (хлопці), напівшпагат; – <i>перекиди:</i> довгий перекид вперед; <i>перевороти:</i> переворот убік (вправо, вліво) «колесо»; 2. Хореографічна підготовка (музичний розмір – 4/4, темп повільний): основні позиції ніг і рук; – plie (пліє) – присідання; saute (соте) – стрибки; – battement tendu jete (батман тандю жете) – змах ноги; pirouette (пірует) – обертання тіла на одній нозі; <i>рухи різноманітних танцювальних стилів:</i> джаз; рок-н-рол. 3. Загальнорозвивальні вправи та рухливі ігри, спрямовані на розвиток: <i>а) координаційних здібностей;</i> <i>б) сили;</i> <i>в) швидкісних здібностей;</i> <i>г) гнучкості</i></p>
Технічна підготовка:	
Діяльнісний компонент	Базові елементи техніки чирлідінгу:

<p>Учень, учениця: виконує: основні стійки та позиції ніг, засвоєні раніше; основні позиції кистей, засвоєні раніше;</p> <p>основні позиції рук: Ел моушен (права угору, ліва в сторону, кисті в кулак), Дайегенел (права угору-в сторону, ліва донизу-в сторону, кисті в кулак), Кей моушен (права догори - в сторони, ліва праворуч – донизу, кисті в кулак) і засвоєні раніше;</p> <p>виконує стрибки Херки (права угору-в сторону (вправо), ліва зігнута відведена назад, руки в сторони), Той тач (стрибком поперечний шпагат, руки в сторони), стрибки, що вивчалися на другому році навчання;</p> <p>Ціннісний компонент застосовує страховку під час виконання вправ;</p> <p>Діяльнісний компонент виконує піраміди початкового рівня складності; застосовує страховку під час виконання вправ;</p> <p>Діяльнісний компонент виконує танцювальну зв'язку з базових рухів і обов'язкових елементів чирлідінгу на 16 рахунків в швидкому темпі.</p>	<p><i>основні стійки та позиції ніг, що вивчалися раніше;</i></p> <p><i>основні позиції кистей, що вивчалися раніше;</i></p> <p><i>основні позиції рук: L motion (Ел моушен), Diagonal (Дайегенел), K motion (Кей моушен) і раніше вивчені;</i></p> <p><i>стрибки: Herkie (Херки), Toe touch (Той тач) і раніше вивчені;</i></p> <p><i>піраміди;</i></p> <p><i>цілісне виконання танцювальних зв'язок, які складаються з базових рухів і обов'язкових елементів чирлідінгу.</i></p>
---	---

4 рік вивчення

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<i>Теоретичні відомості</i>	
<p>Знаннєвий компонент Учень, учениця: пояснює вплив занять чирлідінгом на естетичне виховання людини; Ціннісний компонент дотримується правил безпеки під час занять чирлідінгом.</p>	<p>Естетичне виховання в процесі занять чирлідінгом. Правила безпеки під час занять чирлідінгом.</p>
<i>Спеціальна фізична підготовка</i>	
<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує стійку на руках (хлопці); «міст» з положення стоячи, шпагат (дівчата); Ціннісний компонент застосовує страховку під час виконання</p>	<p>1. Акробатична підготовка: <i>основні вправи стійки:</i> стійка на руках (хлопці); «міст» з положення стоячи, шпагат (дівчата);</p>

<p>вправ; Діяльнісний компонент виконує різновиди перекидів з розбігу; Ціннісний компонент застосовує страховку під час виконання вправ; Діяльнісний компонент виконує переверот в сторону правим і лівим боком «колесо»; Ціннісний компонент застосовує страховку під час виконання вправ; Діяльнісний компонент виконує: засвоєні раніше елементи; grand battement (гранд батман) на 90° та вище з I і V позицій за 3-ма напрямками: вперед-донизу, в сторону-донизу, назад-донизу; володіє елементами фанку та хіп-хопу; виконує вправи та рухливі ігри, спрямовані на розвиток: відчуття ритму, здібності до збереження рівноваги та ін.; силової витривалості; частоти рухів та швидкості поодинокого руху; рухливості хребетного стовбура; поясу верхніх кінцівок; тазостегнового та гомілковостопних суглобів.</p>	<p><i>перекиди з розбігу;</i></p> <p><i>перевероти:</i> переверот убік (вправо, вліво) «колесо».</p> <p>2. Хореографічна підготовка (музичний розмір – 4/4, темп середній): <i>вивчені раніше елементи;</i> grand battement (гранд батман) –«кидок» ноги на 90° та вище;</p> <p><i>рухи різноманітних танцювальних стилів:</i> фанк; хіп-хоп.</p> <p>3. Загальнорозвивальні вправи та рухливі ігри, спрямовані на розвиток:</p> <p><i>а) координаційних здібностей</i></p> <p><i>б) витривалості;</i></p> <p><i>в) швидкісних здібностей;</i></p> <p><i>г) гнучкості.</i></p>
<p>Технічна підготовка:</p>	
<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: основні стійки та позиції ніг засвоєні раніше; основні позиції кистей засвоєні раніше; виконує основні позиції рук: Дегер (руки перед грудьми паралельно одна одній, кисті в кулак), Бокс (те ж саме, тільки кисті знаходяться на рівні очей), Панч (права – угору, ліва – на пояс, кисті в кулак), Чекмарк (права – угору-в сторону, ліва – вниз-в сторону зігнута в ліктьовому суглобі вгору на 45°, кисті в кулак) та позиції, засвоєні упродовж третього року навчання; Діяльнісний компонент виконує стрибки Фронт хедлер (права – угору, максимально притиснута до грудей, ліва – зігнута, руки угору), Сайд хедлер</p>	<p><u>Базові елементи техніки чирлідінгу:</u></p> <p><i>основні стійки та позиції ніг, що вивчалися раніше;</i> <i>основні позиції кистей, що вивчалися раніше;</i> <i>основні позиції рук: Dagger (Дегер), Box (Бокс), Punch (Панч), Checkmark (Чекмарк) і раніше вивчені;</i></p> <p><i>стрибки: Front hurdler (Фронт хедлер), Side hurdler (Сайд хедлер) і раніше вивчені;</i></p>

<p>(права – угору-в сторону (вправо), ліва – зігнута, відведена назад-в сторону, руки в сторони) та стрибки, що вивчалися упродовж 3 року навчання;</p> <p>Ціннісний компонент застосовує страховку під час виконання вправ;</p> <p>Діяльнісний компонент виконує піраміди початкового рівня складності;</p> <p>Ціннісний компонент застосовує страховку під час виконання вправ;</p> <p>Діяльнісний компонент виконує танцювальну зв'язку з базових рухів і обов'язкових елементів чирлідінгу на 32 рахунки в середньому темпі.</p>	<p><i>піраміди;</i></p> <p><i>цілісне виконання танцювальних зв'язок, які складаються з базових рухів і обов'язкових елементів чирлідінгу.</i></p>
<p>5 рік вивчення</p>	
<p><i>Теоретичні відомості</i></p>	
<p>Знаннєвий компонент Учень, учениця: пояснює вплив занять чирлідінгом на основні аспекти гармонійного розвитку людини;</p> <p>Ціннісний компонент дотримується правил безпеки під час занять чирлідінгом;</p>	<p>Гармонійний розвиток особистості в процесі занять чирлідінгом. Правила безпеки під час занять чирлідінгом.</p>
<p><i>Спеціальна фізична підготовка</i></p>	
<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує стійку на руках (хлопці), шпагат (дівчата);</p> <p>Ціннісний компонент застосовує страховку під час виконання вправ;</p> <p>Діяльнісний компонент виконує перекид через натягнуту мотузку, гуму, гімнастичну палицю і так далі;</p> <p>Ціннісний компонент застосовує страховку під час виконання вправ;</p> <p>Діяльнісний компонент виконує переверот вперед, назад (хлопці), переверот в сторону (дівчата);</p> <p>Ціннісний компонент застосовує страховку під час виконання вправ.</p> <p>Діяльнісний компонент виконує засвоєні раніше елементи;</p>	<p>1. Акробатична підготовка:</p> <p><i>основні вправи стійки:</i> стійка на руках (хлопці), шпагат (дівчата);</p> <p><i>перекиди</i> через різні предмети;</p> <p><i>перевероти:</i> переверот вперед, назад (хлопці), переверот в сторону «колесо» (дівчата).</p> <p>2. Хореографічна підготовка (музичний розмір – 2/4, темп швидкий): раніше</p>

<p>володіє танцювальними елементами фанку, хіп-хопу та твісту;</p>	<p>засвоєні елементи; <i>рухи різноманітних танцювальних стилів: фанк; хіп-хоп; твіст.</i></p>
<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує вправи та рухливі ігри, спрямовані на розвиток: відчуття ритму, здібності до збереження рівноваги, координованості рухів та ін.;</p> <p>швидкісно-силових і власне силових здібностей; швидкісної та силової витривалості; рухливості хребетного стовбура, поясу верхніх кінцівок, тазостегнового та гомілковостопних суглобів.</p>	<p>3. Загальнорозвивальні вправи та рухливі ігри, спрямовані на розвиток:</p> <p><i>а) координаційних здібностей;</i></p> <p><i>б) сили;</i></p> <p><i>в) витривалості;</i></p> <p><i>д) гнучкості.</i></p>
Технічна підготовка:	
<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: основні стійки та позиції ніг, засвоєні раніше; основні позиції кистей, засвоєні раніше;</p> <p>основні позиції рук, засвоєні раніше; виконує стрибок Дабл найн (ноги – права вперед, ліва зігнута, коліно назовні; руки – права вперед, ліва перед грудьми) та стрибки, що вивчалися упродовж 4 року навчання;</p> <p>Ціннісний компонент застосовує страховку під час виконання вправ;</p> <p>Діяльнісний компонент виконує піраміди середнього рівня складності;</p> <p>Ціннісний компонент застосовує страховку під час виконання вправ;</p> <p>Діяльнісний компонент виконує танцювальну зв'язку з базових рухів і обов'язкових елементів чирлідінгу на 32 рахунки в швидкому темпі.</p>	<p><u>Базові елементи техніки чирлідінгу:</u></p> <p><i>основні стійки та позиції ніг, що вивчалися раніше;</i> <i>основні позиції кистей, що вивчалися раніше;</i> <i>основні позиції рук, що вивчалися раніше ;</i> <i>стрибки: Double nine (Дабл найн) і раніше вивчені;</i></p> <p><i>– піраміди;</i></p> <p><i>цілісне виконання танцювальних зв'язок, які складаються з базових рухів і обов'язкових елементів чирлідінгу.</i></p>

Орієнтовні навчальні нормативи

Практична частина навчальних нормативів складається з розділів:

1. Загальна фізична підготовка – згідно з інваріантною частиною програми.
2. Спеціальна фізична підготовка – згідно з варіативною частиною програми з чирлідінгу.
3. Технічна підготовка:

- виконання музичних композицій на оцінку;
- виконання домашніх завдань.

**Орієнтовні навчальні нормативи
спеціальної фізичної підготовленості**

Рік навчання	Навчальні нормативи		Рівень компетентності			
			низький	середній	достатній	високий
2 рік навчання	Поздовжній шпагат (см) (хлопці і дівчата)		до 12	11–8	4–7	0–3
	Біг на 30 м зі старту «змійкою» (с)	хл.	≤6,9	6,9	6,4	5,9
		дівч.	≤7,3	7,3	6,9	6,5
	Теплінг-тест (кількість разів)*	хл.	≥42	42	56	70
		дівч.	≥39	39	51	63
	Піднімання прямих ніг у висі (кількість разів)	хл.	3	9	12	14
дівч.		4	6	8	10	
Три стрибки на одній нозі з просуванням вперед (м)	хл.	≤3,40	4,00	4,70	5,20	
	дівч.	≤3,30	3,40	4,50	4,90	
3 рік навчання	Поздовжній шпагат (см) (хлопці і дівчата)		до 12	11–8	4–7	0–3
	Біг на 30 м зі старту «змійкою» (с)	хл.	≤6,3	6,3	6,0	5,7
		дівч.	≤6,8	6,8	6,5	6,2
	Теплінг-тест (кількість разів)*	хл.	≥54	54	63	72
		дівч.	≥50	50	60	70
	Піднімання прямих ніг у висі (кількість разів)	хл.	3	9	12	14
дівч.		4	6	8	10	
Три стрибки на одній нозі з просуванням вперед (м)	хл.	3,70	4,30	5,00	5,60	
	дівч.	3,60	3,90	4,70	5,20	
4 рік навчання	Поздовжній шпагат (см) (хлопці і дівчата)		до 12	11–8	4–7	0–3
	Біг на 30 м зі старту «змійкою» (с)	хл.	≤6,3	6,3	6,0	5,7
		дівч.	≤6,8	6,8	6,5	6,2
	Теплінг-тест (кількість разів)*	хл.	≥54	54	63	72
		дівч.	≥50	50	60	70
	Піднімання прямих ніг у висі (кількість разів)	хл.	4	10	13	15
дівч.		5	7	10	13	
Три стрибки на одній нозі з просуванням вперед (м)	хл.	4,00	4,60	5,30	5,90	
	дів.	3,80	4,10	4,90	5,40	
5 рік навчання	Поздовжній шпагат (см) (хлопці і дівчата)		до 12	11–8	4–7	0–3
	Біг на 30 м зі старту «змійкою» (с)	хл.	≤5,9	5,9	5,6	5,3
		дівч.	≤6,8	6,8	6,4	6,0
	Теплінг-тест (кількість разів)*	хл.	≥52	52	63	74
		дівч.	≥46	46	59	72
	Піднімання прямих ніг у висі (кількість разів)	хл.	4	10	13	15
дівч.		3	7	12	15	
Три стрибки на одній нозі з	хл.	4,30	4,90	5,60	6,20	
	дівч.	4,10	4,30	5,10	5,60	

Рік навчання	Навчальні нормативи	Рівень компетентності			
		низький	середній	достатній	високий
	просуванням вперед (м)				

*Біг на місці продовж 10 с з максимальною швидкістю.

Критерії оцінювання технічної підготовленості

Оцінюється техніка виконання танцювальних композицій, що складаються з обов'язкових елементів чирлідінгу.

№ п\п	Рівень компетентності	Критерії оцінювання
1.	Високий	вправи виконано технічно правильно, впевнено, відповідно до музичного супроводу, емоційно.
2.	Достатній	вправи виконано технічно правильно, відповідно до музичного супроводу, але не зовсім впевнено, менш емоційно.
3.	Середній	вправи виконано правильно, але з напругою і недостатньою амплітудою, допущені незначні помилки.
4.	Низький	вправи виконано з грубими технічними помилками, не якісно.

Обладнання, необхідне для вивчення модуля «Чирлідінг»

№ п/п	Обладнання	Кількість
1.	Памфони	60 шт.
2.	Гімнастичний мат	8 шт.
3.	Гімнастичний міст	1 шт.
4.	Гімнастичні палиці	5 шт.
5.	Вузкий канат, гумма	3 шт.
6.	Музична апаратура	1 шт.
7.	Медична аптечка	1 шт.

Автори: А. А. Ребрина, Г. А. Коломоець, А. А. Ребрина

Варіативний модуль ШОРТ-ГОЛЬФ

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

«Шорт-гольф» (англ. від short – «короткий») – спортивна гра, що поєднує в собі елементи міні гольфу, в якій окремі учасники або команди намагаються загнати маленький м'ячик ударами ключок в спеціальні лунки. Що важливо, м'яч потрібно закотити в лунку за меншу кількість ударів. Сучасний гольф виник у Шотландії. Першою згадкою гри вважається указ 1457 року короля Шотландії Якова II про заборону гольфу, так як він відволікав лучників від навчання. У шорт-гольф грають діти різного віку в багатьох країнах, переважно в Англії. У грі, яка привернула увагу багатьох прихильників активного, прикладного і здорового способу життя, беруть участь від одного гравця кожної команди.

Варіативний модуль навчальної програми з фізичної культури для учнів 6 класу «Шорт-гольф» спрямований на:

- формування особистості-патріота України з високим рівнем фізичного розвитку, професійно-прикладних, психофізичних та фізичних якостей і властивостей;
- реалізацію Концепції нової української школи взагалі та педагогіки партнерства, командо утворення, згуртованості та поваги один до одного зокрема;
- формування здорового способу життя тощо.

Модуль складається з таких розділів програми:

- змісту навчального матеріалу,
- очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць,
- орієнтовних навчальних нормативів,
- переліку обладнання, яке потрібне для вивчення цього модуля.

До розділу «Зміст навчального матеріалу» внесено теоретичні відомості, спеціальну фізичну підготовку шорт-гольфистів, технічну та тактичну підготовки.

Розділ «Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць» зорієнтований на якісне засвоєння знань, умінь і навичок навчального матеріалу.

При вивченні технічних прийомів з шорт-гольфу потрібно на кожному уроці використовувати вправи спеціальної фізичної підготовки, а також дотримуватися методики послідовності навчання ударів по кульці використовуючи підвідні вправи.

З метою профілактики травматизму при вивченні ударів слід звертати увагу на правильну постановку рук, застосування учнем/ученицею стійки шорт-гольфиста.

Під час другого року навчання можна використовувати елементи гольфу та рухливі ігри, які за своїми правилами наближені до гри шорт-гольф.

Після вивчення модуля у навчальному році учні/учениці складають випробування (орієнтовні навчальні нормативи) для контролю якості засвоєння технічних прийомів шорт-гольфу: ударів по кульці. При виконанні таких навчальних нормативів, як удари, оцінюється виконання цього технічного елемента кожною дитиною окремо.

2 рік вивчення

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць	Зміст навчального матеріалу
<i>Теоретичні відомості</i>	
Знаннєвий компонент Учень, учениця: розкриває місце українського шорт-гольфу на сучасному етапі розвитку спортивних ігор; обґрунтовує значення точних ударів; Ціннісний компонент дотримується правил безпеки на ігровому майданчику та правил гри	Місце українського шорт-гольфу на сучасному етапі розвитку спортивних ігор. Значення для команди точних ударів. Правила безпеки на ігровому майданчику
<i>Спеціальна та прикладна фізична підготовка</i>	
Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: спеціальні вправи для розвитку гнучкості верхнього плечового пояса, вправи на розтягування; вправи для розвитку швидкості, спритності; вправи для кистей рук: обертальні рухи кистю (повільні та максимально швидкі); для пальців рук; імітаційні вправи: імітація ударів (у різному та заданому темпі)	Спеціальні вправи для розвитку гнучкості верхнього плечового пояса, вправи на розтягування. Вправи для розвитку швидкості, спритності. Вправи для розвитку сили м'язів кистей рук. Імітаційні вправи в ускладнених умовах

<i>Техніко-тактична підготовка</i>	
<p>Діяльнісний компонент Учень, учениця: виконує: удари по м'ячу; вибір місця для ударів; бере участь: у навчальній грі шорт-гольф за спрощеними правилами; у рухливих іграх Ціннісний компонент свідомо ставиться до власного здоров'я та інших.</p>	<p>Удари по м'ячу. Вибір місця для виконання удару. Навчальна гра шорт-гольф за спрощеними правилами, рухлива гра «Хто зайвий?» та інші.</p>

Орієнтовні навчальні нормативи

Рік вивчення	Навчальні нормативи (шорт-гольфний майданчик)	Рівень компетентності			
		Низький	середній	достатній	високий
2 рік вивчення	Удари кульки (5 спроб) в ціль (хл., дівч.)	2	3	4	5

Обладнання, потрібне для вивчення модуля «Шорт-гольф» (за наявності однієї спортивної зали чи майданчика)

№ пор.	Обладнання	Кількість, шт.
1	Переносний ігровий майданчик для шорт-гольфу	3
2	Кулька для шорт-гольфу	6
3	М'яч набивний (0,5)	10
4	Ключка для шорт-гольфу	3

Навчальна програма з фізичної культури для 6–9 класів закладів загальної середньої освіти підготовлена робочою групою у 2012 році:

Т. Ю. Круцевич – завідувач кафедри теорії і методики фізичного виховання, рекреації та оздоровчої фізичної культури Національного університету фізичного виховання і спорту України, доктор наук з фізичного виховання і спорту, професор (*голова робочої групи*)

Л. А. Галенко – учитель ліцею № 38 м. Києва

В. В. Деревянко – начальник відділу Інституту інноваційних технологій та змісту освіти МОНмолодьспорту України

С. М. Дятленко – начальник відділу нормативного забезпечення та організаційної роботи МОНмолодьспорту України

А. І. Ільченко – начальник Київського обласного управління з фізичного виховання та спорту

Н. С. Кравченко – викладач кафедри життєвих компетентностей Львівського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, заслужений учитель України

І. Х. Турчик – доцент Дрогобицького державного педагогічного університету ім. Івана Франка, кандидат наук з фізичного виховання і спорту

С. М. Чешейко – учитель ЗОШ № 78 м. Києва, заслужений учитель України

Робоча група, яка здійснила оновлення програми відповідно до наказу № 521 Міністерства освіти і науки України від 03.06.2022 р.:

Боляк Андрій, заступник голови Комітету з фізичного виховання та спорту Міністерства освіти і науки України, координатор академії СКУ, кандидат наук з фізичного виховання та спорту, доцент (*голова робочої групи*)

Гладковський Роман, головний спеціаліст головного управління загальної середньої та дошкільної освіти директорату дошкільної, шкільної, позашкільної та інклюзивної освіти Міністерства освіти і науки України

Глоба Марія, завідувач відділу фізичної культури, військово патріотичного виховання та основ здоров'я Черкаського обласного інституту післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради

Деревянко Вікторія, завідувач сектору наукового та навчально-методичного забезпечення змісту суспільної, громадянської та технологічної освіти відділу наукового та навчально методичного забезпечення змісту загальної середньої освіти в Новій українській школі державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти»

Дикий Олег, директор навчально-наукового інституту неперервної освіти Волинського національного університету імені Лесі Українки, кандидат педагогічних наук

Коломоєць Галина, начальник відділу науково-методичного забезпечення підвищення якості освіти державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти», кандидат педагогічних наук, старший дослідник

Ребрина Анатолій, доцент кафедри фізичного теорії і методики фізичного виховання і спорту Хмельницького національного університету, заслужений працівник фізичної культури і спорту, кандидат педагогічних наук, доцент

Навчальні програми з іноземних мов¹

для загальноосвітніх навчальних закладів
і спеціалізованих шкіл із поглибленим
вивченням іноземних мов

5 – 9 класи

Англійська мова
Німецька мова
Французька мова
Іспанська мова

¹ Програми затверджені Наказом Міністерства освіти і науки України від 07.06.2017 № 804

Зміст

Пояснювальна записка	4
Мета базової загальної середньої освіти.....	4
Завдання іноземних мов у реалізації мети базової загальної середньої освіти	4
Функції іноземних мов у реалізації мети базової загальної середньої освіти	4
Компетентнісний потенціал галузі «Іноземні мови»	5
Інтегровані змістові лінії та орієнтовні способи їх реалізації	8
Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів (Комунікативна компетентність)	15
Очікувана соціолінгвістична відповідність на кінець 9-го класу	16
Лінгвістична компетенція на кінець 9-го класу	17
Іноземні мови у спеціалізованих школах із поглибленим вивченням іноземних мов (5-9 класи)	18
Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів на кінець 9-го класу (Комунікативна компетентність)	19
Орієнтовні параметри для оцінювання навчально-пізнавальних досягнень учнів	24
Англійська мова	25
5-ий клас	25
6-ий клас	26
7-ий клас	27
8-ий клас	28
9-ий клас	30
Німецька мова	32
5-ий клас	32
6-ий клас	33
7-ий клас	34
8-ий клас	35
9-ий клас	36
Французька мова	38
5-ий клас	38
6-ий клас	39
7-ий клас	40
8-ий клас	41
9-ий клас	42
Іспанська мова	44
5-ий клас	44
6-ий клас	45
7-ий клас	46
8-ий клас	47
9-ий клас	48
Іноземні мови у загальноосвітніх навчальних закладах (5-9 класи)	50
Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів на кінець 9-го класу (Комунікативна компетентність)	51
Орієнтовні параметри для оцінювання навчально-пізнавальних досягнень учнів	56
Англійська мова	57
5-ий клас	57
6-ий клас	58
7-ий клас	59
8-ий клас	60
9-ий клас	62
Німецька мова	64
5-ий клас	64
6-ий клас	65
7-ий клас	66
8-ий клас	67
9-ий клас	68

Французька мова	70
5-ий клас	70
6-ий клас	71
7-ий клас	72
8-ий клас	73
9-ий клас	74
Іспанська мова.....	76
5-ий клас	76
6-ий клас	77
7-ий клас	78
8-ий клас	79
9-ий клас	81
Іноземна мова як друга у спеціалізованих школах із поглибленим вивченням іноземних мов та у загальноосвітніх навчальних закладах (5-9 класи)	83
Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів на кінець 9-го класу (Комунікативна компетентність)	84
Орієнтовні параметри для оцінювання навчально-пізнавальних досягнень учнів	89
Англійська мова.....	90
5-ий клас	90
6-ий клас	91
7-ий клас	92
8-ий клас	93
9-ий клас	95
Німецька мова	96
5-ий клас	96
6-ий клас	97
7-ий клас	98
8-ий клас	99
9-ий клас	100
Французька мова	102
5-ий клас	102
6-ий клас	103
7-ий клас	104
8-ий клас	105
9-ий клас	106
Іспанська мова.....	108
5-ий клас	108
6-ий клас	109
7-ий клас	110
8-ий клас	111
9-ий клас	112

Пояснювальна записка

Мета базової загальної середньої освіти

Метою базової загальної середньої освіти є розвиток і соціалізація особистості учнів, формування у них національної самосвідомості, загальної культури, світоглядних орієнтирів, екологічного стилю мислення і поведінки, творчих здібностей, дослідницьких і життєзабезпечувальних навичок, здатності до саморозвитку й самонавчання в умовах глобальних змін і викликів.

Випускник основної школи – це патріот України, який знає її історію; носій української культури, який поважає культуру інших народів; компетентний мовець, що вільно спілкується державною мовою, володіє також рідною (у разі відмінності) й однією чи кількома іноземними мовами; має бажання і здатність до самоосвіти; виявляє активність і відповідальність у громадському й особистому житті; здатний до підприємливості й ініціативності; має уявлення про світобудову; бережно ставиться до природи; безпечно й доцільно використовує досягнення науки і техніки; дотримується здорового способу життя.

Завдання іноземних мов у реалізації мети базової загальної середньої освіти

Зміст навчання забезпечується єдністю предметного, процесуального та емоційно-ціннісного компонентів і створюється на засадах оволодіння іноземною мовою у контексті міжкультурної парадигми, що передбачає навчання мови народу, який нею спілкується, та ознайомлення з його культурою. Такий підхід зумовлює формування готовності до міжкультурної комунікації у межах типових сфер, тем і ситуацій спілкування, визначених навчальною програмою. Після закінчення 9-го класу учні загальноосвітнього навчального закладу, які вивчають першу іноземну мову, досягають рівня A2+, учні спеціалізованої школи з поглибленим вивченням іноземної мови – рівня B1, а ті, хто оволодіває другою іноземною мовою, – рівня A2. Ці рівні характеризують результати навчальних досягнень у кожному виді мовленнєвої діяльності та узгоджуються із Загальноєвропейськими Рекомендаціями з мовної освіти.

Завдання полягає у формуванні вмінь:

- здійснювати спілкування в межах сфер, тем і ситуацій, визначених чинною навчальною програмою;
- розуміти на слух зміст автентичних текстів;
- читати і розуміти автентичні тексти різних жанрів і видів із різним рівнем розуміння змісту;
- здійснювати спілкування у письмовій формі відповідно до поставлених завдань;
- адекватно використовувати досвід, набутий у вивченні рідної мови та інших навчальних предметів, розглядаючи його як засіб усвідомленого оволодіння іноземною мовою;
- використовувати у разі потреби невербальні засоби спілкування за умови дефіциту наявних мовних засобів;
- критично оцінювати інформацію та використовувати її для різних потреб;
- висловлювати свої думки, почуття та ставлення;
- ефективно взаємодіяти з іншими усно, письмово та за допомогою засобів електронного спілкування;
- обирати й застосовувати доцільні комунікативні стратегії відповідно до різних потреб;
- ефективно користуватися навчальними стратегіями для самостійного вивчення іноземних мов.

Функції іноземних мов у реалізації мети базової загальної середньої освіти

У процесі навчання іншомовного спілкування комплексно реалізуються освітня, виховна і розвивальна функції.

Освітня функція спрямована на:

- усвідомлення учнями значення іноземної мови для життя у мультилінгвальному та полікультурному світовому просторі;
- оволодіння знаннями про культуру, історію, реалії та традиції країни виучуваної мови;
- залучення учнів до діалогу культур (рідної та іншомовної);

- розуміння власних індивідуальних особливостей як психофізіологічних засад для оволодіння іноземною мовою;
- усвідомлення значень мовних явищ, іншої системи понять, за допомогою якої сприймається дійсність;
- формування вміння використовувати в разі потреби різноманітні стратегії для задоволення власних іншомовних комунікативних намірів (працювати з підручником, словником, довідковою літературою, мультимедійними засобами тощо).
Виховна функція сприяє:
- формуванню в учнів позитивного ставлення до іноземної мови як засобу спілкування, поваги до народу, носія цієї мови, толерантного ставлення до його культури, звичаїв і способу життя;
- розвитку культури спілкування, прийнятої в сучасному цивілізованому суспільстві;
- емоційно-ціннісному ставленню до всього, що нас оточує;
- розумінню важливості оволодіння іноземною мовою і потреби користуватися нею як засобом спілкування.
Розвивальна функція сприяє розвитку в учнів:
- мовних, інтелектуальних і пізнавальних здібностей;
- готовності брати участь в іншомовному спілкуванні;
- потребу подальшого самовдосконалення у сфері використання іноземної мови;
- здатності переносити знання й уміння у нову ситуацію шляхом виконання проблемно-пошукової діяльності.

Компетентнісний потенціал галузі «Іноземні мови»

Провідним засобом реалізації вказаної мети є компетентнісний підхід до організації навчання у загальноосвітній школі на основі ключових компетентностей як результату навчання.

	Ключові компетентності	Компоненти
1	Спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами	Уміння: <ul style="list-style-type: none"> • використовувати українознавчий компонент в усіх видах мовленевої діяльності; • засобами іноземної мови популяризувати Україну, українську мову, культуру, традиції, критично оцінювати їх. Ставлення: <ul style="list-style-type: none"> • гордість за Україну, її мову та культуру; • розуміння потреби популяризувати Україну у світі засобами іноземних мов; • усвідомлення того, що, вивчаючи іноземну мову, ми збагачуємо рідну; • готовність до міжкультурного діалогу.
2	Спілкування іноземними мовами	Реалізується через предметні компетентності.
3	Математична компетентність	Уміння: <ul style="list-style-type: none"> • розв'язувати комунікативні та навчальні проблеми, застосовуючи логіко-математичний інтелект; • логічно обґрунтовувати висловлену думку; • використовувати математичні методи (графіки, схеми) для виконання комунікативних завдань. Ставлення: <ul style="list-style-type: none"> • готовність до пошуку різноманітних способів розв'язання комунікативних і навчальних проблем.

4	Основні компетентності у природничих науках і технологіях	<p>Уміння:</p> <ul style="list-style-type: none"> описувати іноземною мовою природні явища, технології, аналізувати та оцінювати їх роль у життєдіяльності людини. <p>Ставлення:</p> <ul style="list-style-type: none"> інтерес до природи та почуття відповідальності за її збереження; розуміння глобальності екологічних проблем і прагнення долучитися до їх розв'язання за допомогою іноземної мови.
5	Інформаційно-цифрова компетентність	<p>Уміння:</p> <ul style="list-style-type: none"> вивчати іноземну мову з використанням спеціальних програмних засобів, ігор, соціальних мереж; створювати інформаційні об'єкти іноземними мовами; спілкуватися іноземною мовою з використанням інформаційно-комунікаційних технологій; застосовувати ІКТ для пошуку, обробки, аналізу та підготовки інформації відповідно до поставлених завдань. <p>Ставлення:</p> <ul style="list-style-type: none"> готовність дотримуватись авторських прав та мережевого етикету.
6	Уміння вчитися упродовж життя	<p>Уміння:</p> <ul style="list-style-type: none"> визначати комунікативні потреби та цілі під час вивчення іноземної мови; використовувати ефективні навчальні стратегії для вивчення мови відповідно до власного стилю навчання; самостійно працювати з підручником, шукати нову інформацію з різних джерел та критично оцінювати її; організувати свій час і навчальний простір; оцінювати власні навчальні досягнення. <p>Ставлення:</p> <ul style="list-style-type: none"> сміливість у спілкуванні іноземною мовою; подолання власних мовних бар'єрів; відповідальність за результати навчально-пізнавальної діяльності; наполегливість; внутрішня мотивація та впевненість в успіху.
7	Ініціативність і підприємливість	<p>Уміння:</p> <ul style="list-style-type: none"> ініціювати усну, писемну, зокрема онлайн взаємодію іноземною мовою для розв'язання конкретної життєвої проблеми; генерувати нові ідеї, переконувати в їх доцільності та об'єднувати однодумців задля втілення цих ідей у життя; презентувати себе і створювати тексти (усно і письмово) іноземною мовою, які сприятимуть майбутній кар'єрі. <p>Ставлення:</p> <ul style="list-style-type: none"> дотримання етичної поведінки під час розв'язання життєвих проблем; комунікабельність та ініціативність; ставлення до викликів як до нових можливостей; відкритість до інновацій; креативність.

8	Соціальна та громадянська компетентності	<p>Уміння:</p> <ul style="list-style-type: none"> • формулювати власну позицію; • співпрацювати з іншими на результат, спілкуючись іноземною мовою; • розв'язувати конфлікти у комунікативних ситуаціях; • переконувати, аргументувати, досягати взаєморозуміння/ компромісу у ситуаціях міжкультурного спілкування; • переконувати засобами іноземної мови у важливості дотримання прав людини; • критично оцінювати інформацію з різних іншомовних джерел. <p>Ставлення:</p> <ul style="list-style-type: none"> • толерантність у спілкуванні з іншими; • проактивність в утвердженні демократичних цінностей; • усвідомлення необхідності володіння іноземними мовами для підвищення власного добробуту;
9	Обізнаність та самовираження у сфері культури	<p>Уміння:</p> <ul style="list-style-type: none"> • висловлювати іноземною мовою власні почуття, переживання і судження щодо творів мистецтва; • порівнювати та оцінювати мистецькі твори та культурні традиції різних народів. <p>Ставлення:</p> <ul style="list-style-type: none"> • усвідомлення цінності культури для людини і суспільства; • повага до багатства і розмаїття культур.
10	Екологічна грамотність і здорове життя	<p>Уміння:</p> <ul style="list-style-type: none"> • розвивати екологічне мислення під час опрацюванні тем, текстів, новин, комунікативних ситуацій, аудіо- та відеоматеріалів; • розробляти, презентувати та обґрунтовувати проекти, спрямовані на збереження довкілля; • пропагувати здоровий спосіб життя засобами іноземної мови. <p>Ставлення:</p> <ul style="list-style-type: none"> • сприймання природи як цілісної системи; • готовність обговорювати питання, пов'язані із збереженням навколишнього середовища; • відповідальне ставлення до власного здоров'я та безпеки.

Такі ключові компетентності, як уміння вчитися, ініціативність і підприємливість, екологічна грамотність і здорове життя, соціальна та громадянська компетентності можуть формуватися відразу засобами усіх навчальних предметів і є метапредметними. Виокремлення в навчальних програмах таких інтегрованих змістових ліній, як «Екологічна безпека та сталий розвиток», «Громадянська відповідальність», «Здоров'я і безпека», «Підприємливість та фінансова грамотність» спрямоване на формування в учнів здатності застосовувати знання й уміння з різних предметів у реальних життєвих ситуаціях. Інтегровані змістові лінії реалізуються під час вивчення іноземної мови у спеціалізованих школах із поглибленим вивченням, у загальноосвітніх навчальних закладах, а також під час вивчення другої іноземної мови. Діяльність та уміння із змістових ліній добираються відповідно до комунікативної потреби, тематики ситуативного спілкування, віку та рівня підготовленості учнів.

Інтегровані змістові лінії та орієнтовні способи їх реалізації

Змістова лінія «Екологічна безпека та сталий розвиток» спрямована на формування в учнів соціальної активності, відповідальності та екологічної свідомості, готовності брати участь у вирішенні питань збереження довкілля і розвитку суспільства, усвідомлення важливості сталого розвитку для майбутніх поколінь.

Засобами іноземних мов учнів орієнтують на:

- сприймання природи як цілісної системи;
- взаємозв'язок людини й навколишнього середовища та її залежність від природних ресурсів;
- готовність обговорювати питання, пов'язані із збереженням навколишнього середовища на рівні свого регіону, держави та на глобальному рівні;
- уміння презентувати та обґрунтовувати проекти, спрямовані на збереження довкілля та забезпечення його сталого розвитку.

Реалізація змістової лінії «Громадянська відповідальність» сприяє формуванню відповідального члена громади і суспільства, який розуміє принципи і механізми їх функціонування.

Засобами іноземних мов учнів орієнтують на уміння:

- давати обґрунтовану оцінку особливостям життєдіяльності в демократичному суспільстві, презентувати свою роль у його розвитку;
- висловлювати свою громадянську позицію та свої погляди щодо різноманітних соціальних проблем як у власній країні, так і у світовому просторі;
- дискутувати довкола питань про свою роль і місце у сучасному мультилінгвальному та полікультурному середовищі, обґрунтовуючи власні погляди конкретними прикладами із життя світової спільноти.

Вивчення питань, що належать до змістової лінії «Здоров'я і безпека», виховує учня як духовно, емоційно, соціально і фізично повноцінного члена суспільства, який здатний дотримуватися здорового способу життя і створювати безпечне життєве середовище.

Засобами іноземних мов учнів орієнтують на:

- уміння дискутувати довкола питань здоров'я людини;
- усвідомлення впливу шкідливих звичок на здоров'я людини;
- дотримання правил дорожнього руху, правил поведінки на воді та в інших місцях.

Змістова лінія «Підприємливість та фінансова грамотність» спрямована на розвиток кращого розуміння молодим поколінням українців практичних аспектів фінансових питань (здійснення заощаджень, інвестування, запозичення, страхування, кредитування і таке інше).

Засобами іноземних мов учнів орієнтують на:

- уміння обговорювати окремі питання економічної та господарської діяльності, а також своєї ролі у сучасному технологічному середовищі;
- уміння розповідати про перспективи свого професійного вибору;
- готовність до прояву своєї обізнаності та свого ставлення до фінансових можливостей сучасних професій
- уміння пояснювати особливості ощадливості та грамотного розподілу фінансів/грошей.

Тема	Змістова лінія			
	Екологічна безпека та сталий розвиток	Громадянська відповідальність	Здоров'я і безпека	Підприємливість та фінансова грамотність
Я, моя родина, мої друзі	Наводить приклади внеску своєї родини у сталий розвиток.	Розповідає про розподіл обов'язків у родині.	Аргументує необхідність дотримання особистої гігієни.	Демонструє розуміння цінності праці та працьовитості для досягнення добробуту.
		Наводить приклади взаємодопомоги членам родини.	Демонструє розуміння впливу звичок на стан здоров'я.	Розповідає про доцільне використання кишенькових грошей.
		Пояснює вибір особистих символів.	Ілюструє необхідність здорового способу життя на прикладі своєї родини.	
		Порівнює сімейні традиції.	Формулює правила безпеки онлайн спілкування.	
		Наводить приклади свого внеску в життя громади.	Прогнозує наслідки необачної поведінки в мережі Інтернет.	
		Обговорює особливості взаємодії особистості та групи.		
		Порівнює безпосереднє спілкування з віртуальним.		
		Планує траєкторію власного життя.		
		Формулює особисті ціннісні пріоритети.		

Одяг			Пояснює вибір одягу залежно від погоди.	Співвідносить власні потреби з можливостями сімейного бюджету.
Харчування			Обговорює вибір продуктів, корисних для здоров'я.	Розподіляє кошти на продукти харчування.
			Наводить приклади купівлі продуктів для здорового харчування.	Складає перелік покупок.
			Обговорює особливості харчування у підлітковому віці та харчові звички.	
			Наводить приклади збалансованості власного раціону.	
			Обговорює різні способи приготування їжі для збереження здоров'я та дотримання безпеки.	
Відпочинок і дозвілля	Пояснює необхідність прибирання за собою під час відпочинку, наводить приклади з власного досвіду.		Демонструє знання та наводить приклади дотримання правил безпеки руху та користування громадським транспортом.	
			Розрізняє безпечні та небезпечні ситуації під час активного відпочинку.	
Природа і погода	Розглядає природу як цілісну систему.		Робить повідомлення про складні погодні умови.	
	Розробляє план дій щодо проведення шкільних екологічних заходів.		Оцінює вплив навколишнього середовища на здоров'я людей свого регіону.	Обговорює ефективно та раціональне використання природних ресурсів.

Подорож	Обговорює переваги екологічних видів транспорту.	Демонструє розуміння цінності культурного розмаїття та необхідності жити разом у мирі.	Пояснює життєво важливу потребу дотримання правил дорожнього руху, поведінки на воді та в інших місцях.	
		Планує краєзнавчу подорож.	Аналізує наслідки порушення правил дорожнього руху.	Порівнює вартість подорожі різними видами транспорту.
Рідне місто/село	Пояснює взаємозв'язок людини й навколишнього середовища та залежність її від природних ресурсів.	Наводить приклади участі родини у житті місцевої громади.		
Свята і традиції		Порівнює свята й традиції в різних країнах.		
Покупки				Ідентифікує власні права і обов'язки як споживача.
				Ставить запитання про можливості купівлі товарів та замовлення послуг у мережі Інтернет.
				Тлумачить функцію грошей у суспільстві.
Спорт		Визначає власні спортивні уподобання та потреби.	Переконує в необхідності дотримання особистої гігієни, займаючись спортом.	
		Наводить приклади впливу відомих спортсменів на популяризацію фізичної культури і спорту.	Дає поради щодо техніки безпеки під час спортивних занять і змагань.	
		Висловлює повагу до спортсменів з обмеженими можливостями.	Обговорює вплив на здоров'я аматорського і професійного спорту.	

Шкільне життя	Обговорює участь у шкільних екологічних заходах.	Демонструє розуміння потреби працювати разом.	Впорядковує власний робочий день з дотриманням здорового способу життя.	
		Свідчить на користь необхідності толерантного ставлення до людей з особливими навчальними потребами.		
		Пропонує варіанти участі школи/класу в житті громади.		
		Обговорює шкільні правила.		
		У спілкуванні дотримується толерантності та принципу «no hate speech» (мова проти ненависті – з англ.).		
		Дискутує довкола питань про свою роль і місце у сучасному мультілінгвальному та полікультурному середовищі.		
Охорона здоров'я	Дискутує довкола питань екології життя та здоров'я людини.	Дає поради щодо правил поведінки під час епідемії.	Обговорює шляхи профілактики захворювань.	
Кіно і театр		Пояснює правила поведінки у закладах культури.		Обговорює можливості замовлення квитків онлайн.
Стиль життя	Проектує власні повсякденні дії на захист довкілля та збереження ресурсів.	Описує власний стиль життя та визначає пріоритети.	Надає рекомендації щодо дотримання здорового способу життя.	Аргументує раціональність покупки.
		Оцінює інфраструктуру дозвілля власної громади.		

Засоби масової інформації		Демонструє розуміння основ медіа-грамотності.	Пояснює правила безпечної поведінки онлайн.	
		Визначає достовірність інформації.	Пояснює правила безпечної поведінки онлайн.	
Музика		Пояснює правила поведінки у закладах культури.	Наводить приклади впливу музики на здоров'я і самопочуття.	Обговорює можливості замовлення квитків онлайн.
Література		Обговорює розмаїття літературної спадщини.		
Молодіжна культура		Висловлює власне ставлення до розмаїття молодіжних субкультур і течій.	Критично оцінює вплив деструктивних молодіжних рухів на життя однолітків.	
Наука і технічний прогрес	Презентує та обґрунтовує проекти щодо збереження довкілля та забезпечення його сталого розвитку.	Обговорює свою роль у сучасному технологічному середовищі.	Обговорює позитивні та негативні наслідки від певних винаходів.	
Робота і професія		Повідомляє про перспективи свого професійного вибору.		Проявляє обізнаність і своє ставлення до фінансових можливостей сучасних професій.
		Проектує власну професійну діяльність відповідно до своїх схильностей і потреб суспільства.		

Україна	Пропонує заходи щодо покращення екологічної ситуації в Києві.	Порівнює Київ з іншими європейськими столицями.		
	Обговорює питання, пов'язані із збереженням навколишнього середовища у своєму регіоні та державі .	Робить повідомлення про основні пам'ятки історії та культури Києва.	Запитує про/пояснює правила безпеки пересування по Києву.	
	Складає перелік місць для еко-туризму у своєму регіоні.	Складає перелік правил поведінки під час екскурсії.		
		Демонструє розуміння цінності культурного розмаїття та потреби жити разом у мирі.		
		Обговорює громадянську позицію та власні погляди на різноманітні соціальні проблеми своєї країни та світового простору.		
Країна виучуваної мови	Описує види еко-туризму.	Порівнює типові для різних культур вербальні та невербальні норми поведінки.		Визначає орієнтовну вартість перебування в країні виучуваної мови.
		Розпитує про правила поведінки в європейських столицях.		
		Демонструє розуміння цінності культурного розмаїття та потреби жити разом у мирі.		

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів (Комунікативна компетентність)

Комунікативні види мовленнєвої діяльності	Комунікативні уміння	Рівні та дескриптори володіння іноземною мовою на кінець 9-го класу відповідно до Загальноєвропейських Рекомендацій з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання		
		Іноземна мова у спеціалізованих школах з поглибленим вивченням	Іноземна мова у загальноосвітніх навчальних закладах	Іноземна мова як друга у спеціалізованих школах з поглибленим вивченням та у загальноосвітніх навчальних закладах
		B1	A2+	A2
Рецептивні	Сприймання на слух	Розуміє основний зміст чіткого нормативного мовлення, зокрема короткі розповіді на знайомі теми, що регулярно зустрічаються у школі, на дозвіллі тощо.	Розуміє достатньо, щоб задовольнити конкретні потреби, якщо мовлення чітке й повільне.	Розуміє фрази та вирази, що належать до сфер найближчих пріоритетів (напр., елементарна особиста інформація про сім'ю, покупки, місцеву географію), якщо мовлення чітке й повільне.
	Зорове сприймання	Читає із задовільним рівнем розуміння прості тексти, в яких викладено факти, що стосуються його/її сфери інтересів.	Розуміє короткі прості тексти на знайомі теми конкретного типу, побудовані на основі широковживаного мовного матеріалу, пов'язаного з побутом і навчанням.	Розуміє короткі прості тексти, що містять широковживану лексику, зокрема й інтернаціональні слова.
Інтеракційні	Усна взаємодія	Використовує широкий діапазон простих мовленнєвих засобів у більшості ситуацій, які виникають під час подорожі чи перебування у країні виучуваної мови. Без підготовки вступає у розмову на теми, що стосуються особистих інтересів, або теми, пов'язані з повсякденним життям (напр., сім'я, хобі, навчання, подорож, останні новини).	Спілкується досить легко у реальних та умовних комунікативних ситуаціях, якщо співрозмовник допоможе в разі необхідності. Веде прості повсякденні розмови без надмірних зусиль; ставить запитання і відповідає на запитання, обмінюється думками та інформацією на близькі/знайомі теми у передбачуваних повсякденних ситуаціях.	Спілкується, виконуючи прості звичні завдання, що вимагають простого і прямого обміну інформацією на знайомі та звичні теми, що стосуються навчання і дозвілля. Здійснює дуже короткі соціальні контакти, проте рідко здатний зрозуміти достатньо, щоб підтримати розмову або виступати її ініціатором.
	Писемна взаємодія	Пише особисті листи й записки з запитом або наданням простої актуальної інформації, пояснюючи те, що вважає важливим.	Пише особисті листи й записки, пов'язані зі сферою нагальних потреб.	Пише короткі прості записки, пов'язані зі сферою нагальних потреб.

	Онлайн взаємодія	Здійснює онлайн обмін інформацією, який потребує простих пояснень на знайомі теми за умови доступу до онлайн інструментів. Розміщує в мережі Інтернет дописи про події, почуття, власний досвід. Коментує дописи інших кореспондентів.	Спілкується онлайн на побутові теми, використовуючи мовні кліше. Розміщує в мережі Інтернет короткі описові дописи про повсякденну діяльність та почуття. Обмінюється простими коментарями з іншими дописувачами.	Здійснює спілкування у соціальних мережах на елементарному рівні. Допишує онлайн про свої почуття та діяльність, використовуючи мовні кліше. Реагує на коментарі інших кореспондентів словами подяки або вибачення.
Продуктивні	Усне продукування	Досить вільно описує один із багатьох предметів, які належать до кола його/її інтересів, упорядковуючи свій опис у лінійну послідовність.	Описує або представляє людей, розпорядок дня, смаки та уподобання у вигляді короткого зв'язного висловлення, побудованого з простих фраз і речень.	Описує або представляє людей, розпорядок дня, смаки та уподобання у вигляді короткого зв'язного висловлення, побудованого з простих фраз і речень.
	Писемне продукування	Пише прості зв'язні тексти на різноманітні знайомі теми у межах своєї сфери інтересів, зв'язуючи низку окремих коротких елементів у лінійну послідовність.	Пише низку простих фраз і речень, з'єднаних простими конекторами/сполучниками, напр., «та/і/й», «але/проте», «тому, що».	Пише низку простих фраз і речень, з'єднаних простими конекторами/сполучниками, напр., «та/і/й», «але/проте», «тому, що».

Очікувана соціолінгвістична відповідність на кінець 9-го класу

Іноземна мова у спеціалізованих школах з поглибленим вивченням	Іноземна мова у загальноосвітніх навчальних закладах	Іноземна мова як друга у спеціалізованих школах з поглибленим вивченням та у загальноосвітніх навчальних закладах
B1	A2+	A2
Виконує та реагує на широкий спектр мовленнєвих функцій, використовуючи поширені засоби їх вираження в нейтральному регістрі.	Виконує і реагує на основні мовленнєві функції, такі як запит, надання та обмін інформацією, а також вираження простими засобами своїх поглядів і ставлень.	Здійснює дуже короткі соціальні контакти, використовуючи повсякденні ввічливі форми привітання і звертання.
Усвідомлює основні правила ввічливості та діє у відповідності до них.	Спілкується просто, але ефективно, використовуючи загальноповживані вирази та дотримуючись загальноприйнятих норм комунікативної поведінки.	Формулює та реагує на запрошення, пропозиції, вибачення і таке інше.
Усвідомлює і звертає увагу на найважливіші відмінності між звичаями, звичками, правилами поведінки, цінностями та ідеалами, характерними для власної спільноти та країни вивчаної мови.		

Лінгвістична компетенція на кінець 9-го класу

Лінгвістичний діапазон	Іноземна мова у спеціалізованих школах з поглибленим вивченням	Іноземна мова у загальноосвітніх навчальних закладах	Іноземна мова як друга у спеціалізованих школах з поглибленим вивченням та у загальноосвітніх навчальних закладах
	B1	A2+	A2
Загальний	Володіє достатнім лінгвістичним діапазоном з достатнім лексичним запасом для висловлювання на такі теми, як сім'я, хобі та інтереси, подорож, останні новини. Обмеженість лексики може спричиняти вагання, нерішучість, повторення, а іноді й труднощі у формулюваннях.	Володіє базовим лінгвістичним діапазоном, який дозволяє вправлятися у повсякденних передбачуваних ситуаціях, хоча зміст висловлення може страждати через хезитаційні паузи для пошуку слів.	Володіє обмеженим діапазоном коротких елементарних завчених фраз для використання у передбачуваних життєвих ситуаціях з можливими труднощами та непорозумінням у непередбачуваних обставинах. Продукує короткі повсякденні вислови для задоволення простих конкретних потреб.
Лексичний	Має достатній словниковий запас для висловлювання з деякою нерішучістю на більшість повсякденних тем: сім'я, хобі та інтереси, навчання, подорож, останні новини.	Має достатній словниковий запас для ведення типової повсякденної бесіди у знайомих ситуаціях і на знайомі теми.	Має достатній словниковий запас для задоволення елементарних комунікативних потреб.
Граматичний	Вживає досить правильно поширені структури в передбачуваних ситуаціях.	Вживає прості структури правильно, але може допускати елементарні помилки. Зазвичай те, що він/вона хоче сказати, є зрозумілим.	Вживає прості структури правильно, але може допускати елементарні помилки. Зазвичай те, що він/вона хоче сказати, є зрозумілим.
Фонологічний	Вимова в цілому зрозуміла, інтонація та наголос апроксимовані як на рівні речення, так і на рівні слова.	Вимова в цілому досить зрозуміла, але співрозмовник може час від часу перепитувати.	Вимова знайомих слів зрозуміла, але відчувається вплив інших мов на наголос, ритм та інтонацію, що може порушити розуміння.

Іноземні мови

**у спеціалізованих школах із поглибленим
вивченням іноземних мов**

5 – 9 класи

**Англійська мова
Німецька мова
Французька мова
Іспанська мова**

**Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів на кінець 9-го класу
(Комунікативна компетентність)**

Навчальна програма є рамковою, а відтак проміжні результати за класами визначають вчителі, орієнтуючись на кінцевий результат.

Комунікативні види мовленнєвої діяльності	Комунікативні уміння		Рівень та дескриптори володіння іноземною мовою на кінець 9-го класу відповідно до Загальноєвропейських Рекомендацій з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання
			B1
Рецептивні	Сприймання на слух	В цілому	Розуміє основний зміст чіткого нормативного мовлення, зокрема короткі розповіді на знайомі теми, які є типовими для шкільного життя та дозвілля.
		Розуміння розмови між іншими людьми	Стежить за основним змістом розгорнутої дискусії, якщо мовлення чітке й нормативне.
		Слухання наживо	Розуміє основний зміст простих коротких висловлень на знайомі теми, якщо мовлення чітке й нормативне.
			Розуміє просту презентацію або демонстрацію на знайомі теми, якщо її підкріплено засобами візуальної наочності (напр., слайди, роздаткові матеріали), розуміючи пояснення до них.
			Розуміє основний зміст простого висловлення однієї людини (напр., гідна на екскурсії), якщо мовлення чітке й відносно повільне.
		Слухання оголошень та інструкцій	Розуміє просту технічну інформацію, зокрема інструкції до побутових приладів.
			Виконує детальні інструкції.
			Розуміє оголошення в аеропортах, на вокзалах, у літаках, автобусах і потягах, якщо мовлення чітке й нормативне, а сторонній шум мінімальний.
		Слухання радіо та аудіозаписів	Розуміє основний зміст випусків радіоновин і нескладний матеріал на знайомі теми, записаний на аудіоносій, якщо мовлення відносно чітке й повільне.
			Розуміє основний зміст і окремі деталі оповідань або розповідей (напр., розповідь про канікули), якщо мовлення чітке й повільне.
		Аудіо-візуальне сприймання (телепрограми, фільми, відеозаписи)	Розуміє зміст фільмів, якщо з відеоряду та вчинків героїв можна отримати уявлення про сюжет, а мовлення чітке й просте.
			Розуміє основний зміст телепрограм на знайомі теми, якщо мовлення відносно повільне й чітке.

Рецептивні	Зорове сприймання	В цілому	Читає із достатнім рівнем розуміння прості тексти, в яких викладено факти, що стосуються його/її сфери інтересів.
		Читання кореспонденції	Розуміє опис подій, почуттів та побажань в особистих листах, листівках досить добре для того, щоб регулярно спілкуватися з другом.
			Розуміє прості особисті листи, листівки, зокрема електронні, та дописи в мережі Інтернет, у яких досить детально розповідається про події та особистий досвід.
			Розуміє зміст стандартної офіційної кореспонденції та онлайн дописів зі сфери власних інтересів.
		Читання для орієнтування	Знаходить і розуміє релевантну інформацію в матеріалі, пов'язаному з повсякденним життям, такому як листи, брошури, короткі офіційні документи.
			Добирає важливу інформацію на упаковках про приготування їжі та вживання лікарських засобів.
			Визначає, чи стаття, доповідь, огляд відповідають визначеній темі.
			Розуміє важливу інформацію у простих, чітко структурованих рекламних оголошеннях у газетах та журналах, якщо в них не забагато аббревіатур.
		Читання для отримання інформації та аргументування	Виокремлює основний зміст простих статей на знайомі теми.
			Розуміє більшість фактичної інформації на знайомі теми, з якою він/вона ймовірно стикається, якщо має достатньо часу для повторного читання.
			Розуміє основний зміст стислих описів на інформаційних дошках (напр., у музейних експозиціях та на виставках)
		Читання інструкцій	Розуміє чіткі, прості інструкції до приладів.
			Розуміє прості інструкції на упаковках, напр., інструкції щодо приготування їжі.
			Розуміє більшість коротких інструкцій з техніки безпеки (напр., інструкції у громадському транспорті або з використання електроприладів).
		Читання для задоволення	Розуміє докладний опис місць, подій, почуттів і планів у оповіданнях, путівниках і журнальних статтях, якщо мовні засоби часто вживані у повсякденному спілкуванні.
			Розуміє те, що викладено у щоденнику мандрівника, який здебільшого описує події, що відбуваються під час подорожі, власний досвід і відкриття.
			Розуміє фабулу оповідань, простих новел і коміксів з чіткою сюжетною лінією, регулярно користуючись словником, якщо мовні засоби належать до сфери повсякденного спілкування.

Інтеракційні	Усна взаємодія	В цілому	Використовує широкий діапазон простих мовленнєвих засобів у більшості ситуацій, які виникають під час подорожі чи перебування у країні виучуваної мови. Без підготовки вступає у розмову на теми, що стосуються особистих інтересів, або теми, пов'язані з повсякденним життям (напр., сім'я, хобі, навчання, подорож, останні новини).
		Бесіда, дискусія та розуміння співрозмовника	Розуміє чітко артикульоване мовлення під час звертання до нього/неї у простих повсякденних ситуаціях, хоча іноді змушений просити повторити певні слова та фрази.
			Вступає без підготовки в розмови на знайомі теми.
			Підтримує розмову або дискусію, окремі висловлення в яких іноді незрозумілі.
			Може сам висловити здивування, щастя, сум, цікавість та байдужість та реагує на такі почуття, висловлені співрозмовником.
			Висловлює власні погляди й думки та запитує про погляди й думки співрозмовника, обговорюючи теми, що входять до сфери особистих інтересів.
			Доносить до співрозмовника свої думки й реакції щодо розв'язання певних проблем або практичних питань, напр., куди піти, що робити, як організувати захід (прогулянку, похід і таке інше).
			Ввічливо висловлює власні переконання, думки, згоду й незгоду.
		Цілеспрямована співпраця	Розуміє основний зміст сказаного; коли необхідно, може повторити частину сказаного співрозмовником щоб пересвідчитися у взаєморозумінні.
			Висловлює свої думки щодо можливого вирішення питання, наводячи короткі аргументи та пояснення.
			Може попросити інших висловитися щодо подальших дій.
		Отримання товарів та послуг	Орієнтується в більшості ситуацій, які можуть виникнути під час подорожі, а саме резервування готелю, заповнення анкети, замовлення страв і таке інше. Спілкується з відповідними службовцями.
			Орієнтується в типових ситуаціях, або у таких, що незначною мірою виходять за межі стандартних, у магазинах, на пошті, у банках.
			Просить пояснити різницю між двома або кількома аналогічними товарами у магазині, щоб вибрати один із них, у разі необхідності ставить уточнюючі питання.
		Обмін інформацією	Знаходить і передає просту фактичну інформацію.
			Запитує, як дістатися певного місця, та розуміє детальні пояснення.
Дає пораду щодо простих питань зі сфери своєї компетентності.			

Інтеракційні	Писемна взаємодія	В цілому	Пише особисті листи й записки з запитом або наданням простої актуальної інформації, пояснюючи те, що вважає важливим.
		Листування	Пише особисті листи, досить детально описує власний досвід, почуття та події.
			Пише прості листи та електронні повідомлення фактологічного характеру, наприклад, запитує інформацію, надає чи просить про підтвердження.
			Пише прості заявки з обмеженою кількістю уточнюючих деталей.
		Записки, повідомлення	Пише записки, що передають нагальну інформацію друзям, працівникам сфери обслуговування, вчителям та іншим особам, з якими стикається в повсякденному житті, у доступній формі пояснюючи те, що вважає важливим.
		Записує телефонні повідомлення, що складаються з кількох пунктів, якщо співрозмовник диктує їх чітко, з розумінням ставлячись до його/її рівня володіння мовою.	
	Онлайн взаємодія	В цілому	Здійснює онлайн обмін інформацією, який потребує простих пояснень на знайомі теми за умови доступу до онлайн інструментів. Розміщує в мережі Інтернет дописи про події, почуття, досвід. Коментує дописи інших кореспондентів.
		Онлайн спілкування та дискусія	Ініціює, підтримує та завершує прості онлайн дискусії на знайомі теми, хоча подекуди робить паузи під час спілкування в режимі реального часу.
			Розміщує прості дописи на знайомі теми під час онлайн-дискусій, які стосуються сфери особистих інтересів, за можливості завчасно підготувати текст і використати онлайн інструменти (напр., словники) для заповнення прогалін у знанні мови та перевірки правильності написаного.
			Розміщує дописи в мережі Інтернет про особистий досвід, почуття й події та детально відповідає на коментарі, хоча іноді відчуває труднощі у формулюванні висловлень.
Цілеспрямована онлайн співпраця		Співпрацює онлайн та здійснює обмін, який вимагає простого роз'яснення важливих деталей, зокрема реєструється на навчальний курс, екскурсію, захід, подає заявку на членство.	
	Взаємодіє онлайн з партнером або невеликою групою, яка працює над проектом, за наявності засобів візуалізації (зображення, статистичні дані, графіки), які ілюструють пов'язані з завданням поняття. Виконує інструкції і ставить запитання або просить роз'яснення, щоб виконати спільне завдання онлайн.		

Продуктивні	Усне продукування	В цілому	Досить вільно описує один із багатьох предметів, що належать до кола його/її інтересів, упорядковуючи свій опис у лінійну послідовність.
		Тривалий монолог: опис власного досвіду	Описує, використовуючи прості мовні засоби, різноманітні знайомі предмети, що входять до сфери особистих інтересів.
			Досить вільно продукує у формі лінійної послідовності прості розповіді, історії або описи.
			Детально розповідає про власний досвід, описує почуття та реакцію.
			Детально передає зміст книги або фільму і повідомляє про свої ставлення та почуття.
			Описує події (реальні чи уявні), мрії, сподівання, амбіції.
		Тривалий монолог: надання інформації	Подає просту фактологічну інформацію на знайомі теми, напр., визначає характер проблеми або розповідає, як дістатися певного місця, якщо може заздалегідь підготуватися.
		Тривалий монолог: обґрунтування власної думки	Висловлює власну думку щодо питань, пов'язаних із повсякденним життям, використовуючи прості вирази.
			Стисло аргументує та пояснює власні думки, плани, дії.
			Схвалює чи не схвалює дії іншої особи та аргументує свою думку.
	Виступ перед аудиторією	Робить достатньо чітку, коротку, підготовлену презентацію на знайому тему зі сфери своїх інтересів, досить чітко пояснює основні моменти.	
		Відповідає на уточнюючі питання, але може попросити повторити, якщо темп мовлення був швидким.	
	Писемне продукування	В цілому	Пише прості зв'язні тексти на різноманітні знайомі теми у межах своєї сфери інтересів, поєднуючи низку окремих коротких елементів у лінійну послідовність.
		Творче письмо	Пише прості, детальні повідомлення на низку знайомих тем, що входять до сфери особистих інтересів.
			Розповідає про свій досвід, описує почуття і реакції у формі простого зв'язного тексту.
Описує подію, недавню подорож (реальну чи уявну).			
Доповіді		Пише дуже короткі доповіді у стандартному спрощеному форматі, повідомляє поточну фактичну інформацію й аргументує свої дії.	
		Презентує тему у вигляді короткої доповіді чи плакату, використовуючи фотографії та короткі текстові блоки.	
	Пише короткий, простий опис знайомого прилада чи продукту.		

Орієнтовні параметри для оцінювання навчально-пізнавальних досягнень учнів

Ці параметри стосуються лише оцінювання і не слугують основними орієнтирами в навчанні.

Уміння	Клас				
	5	6	7	8	9
Сприймання на слух (Аудіювання)	Обсяг прослуханого у запису матеріалу (у межах)				
	2-3 хв	2-3 хв	3-4 хв	3-4 хв	3-4 хв
Зорове сприймання (Читання)	Обсяг одного тексту в словах (у межах)				
	150-200	200-250	250-300	300-350	300-350
Усна взаємодія (Діалог)	Висловлення кожного у репліках, правильно оформлених у мовному відношенні (у межах)				
	6	6	7	7	8
Усне продукування (Монолог)	Обсяг висловлення у реченнях (у межах)				
	6-8	8-9	9-10	10-11	11-12
Писемне продукування (Письмо)	Обсяг письмового повідомлення у словах (у межах)				
	80-90	90-100	100-110	110-130	130-150

Англійська мова

Навчальна програма є рамковою, а відтак не обмежує діяльність учителів у виборі порядку вивчення та змісту кожної теми. Деякі теми можуть вивчатись інтегровано, напр., Відпочинок і дозвілля + Подорож, Одяг + Погода, Подорож + Країни, мова яких вивчається.

Мовний інвентар є орієнтовним і добирається відповідно до комунікативної ситуації, потреб учнів та принципу концентричного навчання. Він не є метою навчання, тому й не розглядається як окремі лексичні або граматичні теми.

5-ий клас

Загальні характеристики ситуативного спілкування

Сфера спілкування	Тематика ситуативного спілкування	Мовленнєві функції
Особистісна	Я, моя родина, мої друзі Одяг Харчування Відпочинок і дозвілля Природа	<ul style="list-style-type: none"> • описувати, розповідати, характеризувати • порівнювати • аргументувати свій вибір • запитувати та надавати інформацію • розпитувати з метою роз'яснення та уточнення інформації • пропонувати, приймати, відхиляти пропозицію
Публічна	Подорож Рідне місто/село Свята і традиції	
Освітня	Шкільне життя	

Мовний інвентар – лексика

Тема	Лексичний діапазон
Я, моя родина, мої друзі	мої родинні зв'язки професії батьків мої друзі та їхні уподобання
Одяг	види одягу
Харчування	продукти харчування улюблені страви страви в Україні та Великій Британії
Відпочинок і дозвілля	види відпочинку та занять захоплення вільний час канікули
Природа	погода природні явища
Подорож	загальні відомості про Велику Британію та Україну
Рідне місто/село	місцезнаходження основні історичні та культурні відомості
Свята і традиції	календар свят в Україні та Великій Британії традиції святкування
Шкільне життя	розклад уроків робочий день урок іноземної мови види діяльності на уроці

Мовний інвентар – граматика

Категорія	Структура
Adjective	comparative and superlative forms of regular and irregular adjectives
Adverb	frequency place (here/there) chronological sequence (first, next, etc.) time for the past, present and future (now, today, yesterday, tomorrow, already, yet)
Conjunction	but as a basic connector because for causes and reasons
Modality	can, could, have to, had to
Preposition	movement (into, out of) place (inside, outside, next to, etc.) time (in, on, at, for, since, from ... to, during, by) possession and attribution (of, with, without)
Pronoun and Determiner	object personal pronouns interrogative pronouns who, whose how much/how many (with uncountable/countable nouns some, any, no, a lot (of) with uncountable/countable nouns
Verb	There is/There are + uncountable/countable nouns Present Perfect Past Continuous

6-ий клас

Загальні характеристики ситуативного спілкування

Сфера спілкування	Тематика ситуативного спілкування	Мовленнєві функції
Особистісна	Я, моя родина, мої друзі Покупки Харчування Спорт	<ul style="list-style-type: none"> описувати, розповідати, характеризувати запитувати та надавати інформацію розпитувати з метою роз'яснення та уточнення інформації пропонувати, приймати, відхиляти пропозицію висловлювати свої враження, почуття та емоції аргументувати свій вибір, точку зору
Публічна	Подорож Україна Велика Британія	
Освітня	Шкільне життя	

Мовний інвентар – лексика

Тема	Лексичний діапазон
Я, моя родина, мої друзі	зовнішність риси характеру
Покупки	відвідування магазинів види магазинів асортимент товарів гроші
Харчування	традиції харчування назви страв
Спорт	види спорту спортивні уподобання

Подорож	транспорт підготовка до подорожі проїзні документи
Україна	Київ, визначні місця
Велика Британія	Лондон, визначні місця
Шкільне життя	улюблені навчальні предмети види діяльності на уроках

Мовний інвентар – граматика

Категорія	Структура
Adverb and determiner	manner (slowly, well, etc.) basic quantifiers (a lot, a little, very, too, rather, etc) comparisons
Conjunction	results and consequences (so, then)
Determiner	definite article for uniqueness, public buildings, geographical names, other proper names
Modality	may, must, can/could, have to/had to, would/wouldn't (like)
Noun	proper and common nouns
Preposition	time (till/until)
Pronoun	possessive pronouns as complement: mine, yours, his, hers, ours, theirs
Verb	question tags

7-ий клас

Загальні характеристики ситуативного спілкування

Сфера спілкування	Тематика ситуативного спілкування	Мовленнєві функції
Особистісна	Я, моя родина, мої друзі Харчування Охорона здоров'я	<ul style="list-style-type: none"> описувати, розповідати, характеризувати запитувати та надавати інформацію розпитувати з метою роз'яснення та уточнення інформації пропонувати, приймати, відхиляти пропозицію висловлювати свої враження, почуття та емоції аргументувати свій вибір, точку зору просити про допомогу надавати оцінку подіям, ситуаціям, вчинкам, діям оцінювати стан речей, події, факти обмінюватись думками
Публічна	Кіно і театр Спорт Україна Велика Британія	
Освітня	Шкільне життя	

Мовний інвентар – лексика

Тема	Лексичний діапазон
Я, моя родина, мої друзі	обов'язки в сім'ї домашні справи та побут сімейні традиції та свята
Харчування	приготування їжі сервірування столу кухонні прилади, посуд способи обробки продуктів харчування

Охорона здоров'я	відвідування лікаря назви медичних закладів, захворювань та їх симптомів, лікарських засобів
Кіно і театр	відвідування театру, кінотеатру жанри елементи інтер'єру театру
Спорт	види спорту спортивні змагання відомі спортсмени клуби, секції
Україна	основні пам'ятки історії та культури Києва
Велика Британія	основні пам'ятки історії та культури Лондона
Шкільне життя	позакласні заходи шкільні свята і традиції

Мовний інвентар – граматики

Категорія	Структура
Adverb	frequency manner time degree too/enough+adverbs of manner
Clause	let/make smb do smth comparisons with as...as, so...as clauses with so, not (I think so. I hope not)
Modality	must/mustn't, have to/don't have to, need/needn't, should/shouldn't, be allowed to
Preposition	with by + agent
Pronoun	reflexive pronouns as object/complement (myself, ourselves, etc.) indefinite and negative pronouns some/any/no
Verb	Past Perfect Active and Passive of previously learnt verb forms

8-ий клас

Загальні характеристики ситуативного спілкування

Сфера спілкування	Тематика ситуативного спілкування	Мовленнєві функції
Особистісна	Я і мої друзі Стиль життя	<ul style="list-style-type: none"> описувати, розповідати, характеризувати запитувати та надавати інформацію розпитувати з метою роз'яснення та уточнення інформації пропонувати, приймати, відхиляти пропозицію висловлювати свої враження, почуття та емоції аргументувати свій вибір, точку зору надавати оцінку подіям, ситуаціям, вчинкам, діям оцінювати стан речей, події, факти обмінюватись думками коментувати статистичні дані
Публічна	Засоби масової інформації Музика Література Україна Велика Британія	
Освітня	Шкільне життя	

Мовний інвентар – лексика

Тема	Лексичний діапазон
Я і мої друзі	друзі по листуванню кореспонденція
Стиль життя	здоровий спосіб життя активний відпочинок повсякденні дії види дозвілля
Засоби масової інформації	Інтернет преса періодичні видання
Музика	улюблені музичні стилі музичні жанри інструменти музиканти, композитори, виконавці відвідування концерту
Література	вибір книг для читання улюблений письменник, поет, книга, літературний герой літературні жанри відвідування бібліотеки, обладнання та послуги бібліотеки
Україна	географічне положення клімат населення національності
Велика Британія	географічне положення клімат населення національності
Шкільне життя	школи в Україні та за кордоном типи шкіл приміщення, назви навчальних кімнат та шкільного обладнання правила поведінки

Мовний інвентар – граматика

Категорія	Структура
Adjective	structures with as ... as, so ... as rather, almost, quite
Adverb	adverbs as modifiers
Clause	reported speech reported wh-questions with ask/tell/know adverbial clause with when conditional I
Modality	may, might, ought to
Pronoun	indefinite compound pronouns some/any+thing/one/where/body negative pronouns
Verb	sequence of tenses

Загальні характеристики ситуативного спілкування

Сфера спілкування	Тематика ситуативного спілкування	Мовленнєві функції
Особистісна	Я, моя родина, мої друзі Природа і погода Одяг	<ul style="list-style-type: none"> • надавати інформацію та ставити запитання з метою уточнення інформації • висловлювати своє ставлення до вчинків, думок, позицій інших людей • порівнювати події, факти, явища • висловлювати свої почуття та емоції • приймати або відхиляти пропозицію • аргументувати свій вибір, точку зору, власну думку • вести дискусію, привертаючи увагу співрозмовника • висловлювати свої переконання, думки, згоду або незгоду
Публічна	Засоби масової інформації Молодіжна культура Наука і технічний прогрес Україна Англомовні країни	
Освітня	Робота і професія	

Мовний інвентар – лексика

Тема	Лексичний діапазон
Я, моя родина, мої друзі	особисті дані індивідуальність людини формування особистості автобіографія
Природа і погода	навколишнє середовище охорона довкілля рослинний і тваринний світ
Одяг	мода елементи одягу
Засоби масової інформації	Інтернет, телебачення і радіо спілкування у мережі Інтернет улюблена радіо-телепередача
Молодіжна культура	течії молодіжної культури молодіжні організації клуби за інтересами
Наука і технічний прогрес	відомі вчені та винахідники винаходи сучасні пристрої в житті і побуті
Україна	великі міста визначні місця й історичні пам'ятки
Англомовні країни	загальна характеристика великі міста визначні місця й історичні пам'ятки
Робота і професія	характеристика професій нахили і здібності вибір професії професійні якості

Мовний інвентар – граматика

Категорія	Структура
Adverb	neither ... nor, either ... or
Clause	conditionals I, II If I were you ... I wish, if only, had better, would rather relative clause with whose/who/which/that Do you mind if...?, I don't mind if...
Conjunction	if, when, as soon as, till, until, etc.+ present simple with future reference
Verb	verb + ing to + verb

Німецька мова

Навчальна програма є рамковою, а відтак не обмежує діяльність учителів у виборі порядку вивчення та змісту кожної теми. Деякі теми можуть вивчатись інтегровано, напр., Відпочинок і дозвілля + Подорож, Одяг + Погода, Подорож + Країни, мова яких вивчається.

Мовний інвентар є орієнтовним і добирається відповідно до комунікативної ситуації, потреб учнів та принципу концентричного навчання. Він не є метою навчання, тому й не розглядається як окремі лексичні або граматичні теми.

5-ий клас

Загальні характеристики ситуативного спілкування

Сфера спілкування	Тематика ситуативного спілкування	Мовленнєві функції
Особистісна	Я, моя родина, мої друзі Одяг Харчування Відпочинок і дозвілля Природа	<ul style="list-style-type: none"> • описувати, розповідати, характеризувати • порівнювати • аргументувати свій вибір • запитувати та надавати інформацію • розпитувати з метою роз'яснення та уточнення інформації • пропонувати, приймати, відхиляти пропозицію
Публічна	Подорож Рідне місто/село Свята і традиції	
Освітня	Шкільне життя	

Мовний інвентар – лексика

Тема	Лексичний діапазон
Я, моя родина, мої друзі	мої родинні зв'язки професії батьків мої друзі та їхні уподобання
Одяг	види одягу
Харчування	продукти харчування улюблені страви страви в Україні та Німеччині
Відпочинок і дозвілля	види відпочинку та занять захоплення вільний час канікули
Природа	погода природні явища
Подорож	загальні відомості про Німеччину та Україну
Рідне місто/село	місцезнаходження основні історичні та культурні відомості
Свята і традиції	календар свят в Україні та Німеччині традиції святкування
Шкільне життя	розклад уроків робочий день урок іноземної мови види діяльності на уроці

Мовний інвентар – граматика

Категорія	Структура
Adverb	Steigerungsstufen
Präposition	Präpositionen mit Akkusativ: durch, für, ohne, gegen, um.
Satz	Kausalsätze (da, weil) Nebensätze mit dass
Substantiv	Schwache Deklination der Substantive
Verb	Perfekt Reflexive Verben

6-ий клас

Загальні характеристики ситуативного спілкування

Сфера спілкування	Тематика ситуативного спілкування	Мовленнєві функції
Особистісна	Я, моя родина, мої друзі Покупки Харчування Спорт	<ul style="list-style-type: none"> описувати, розповідати, характеризувати запитувати та надавати інформацію розпитувати з метою роз'яснення та уточнення інформації пропонувати, приймати, відхиляти пропозицію висловлювати свої враження, почуття та емоції аргументувати свій вибір, точку зору
Публічна	Подорож Україна Німеччина	
Освітня	Шкільне життя	

Мовний інвентар – лексика

Тема	Лексичний діапазон
Я, моя родина, мої друзі	зовнішність риси характеру
Покупки	відвідування магазинів види магазинів асортимент товарів гроші
Харчування	традиції харчування назви страв
Спорт	види спорту спортивні уподобання
Подорож	транспорт підготовка до подорожі проїзні документи
Україна	Київ, визначні місця
Німеччина	Берлін, визначні місця
Шкільне життя	улюблені навчальні предмети види діяльності на уроках

Мовний інвентар – граматики

Категорія	Структура
Adjektiv	Deklination der Adjektive
Präposition	Präpositionen mit Dativ: aus, bei, nach, von, mit, zu.
Pronomen	Relativpronomen
Satz	Finalsatz (damit)
Substantiv	Starke und weibliche Deklinationen der Substantive
Verb	Präteritum Infinitivkonstruktion um ... zu

7-ий клас

Загальні характеристики ситуативного спілкування

Сфера спілкування	Тематика ситуативного спілкування	Мовленнєві функції
Особистісна	Я, моя родина, мої друзі Харчування Охорона здоров'я	<ul style="list-style-type: none"> описувати, розповідати, характеризувати запитувати та надавати інформацію розпитувати з метою роз'яснення та уточнення інформації пропонувати, приймати, відхиляти пропозицію висловлювати свої враження, почуття та емоції аргументувати свій вибір, точку зору просити про допомогу надавати оцінку подіям, ситуаціям, вчинкам, діям оцінювати стан речей, події, факти обмінюватись думками
Публічна	Кіно і театр Спорт Україна Німеччина	
Освітня	Шкільне життя	

Мовний інвентар – лексика

Тема	Лексичний діапазон
Я, моя родина, мої друзі	обов'язки в сім'ї домашні справи та побут сімейні традиції та свята
Харчування	приготування їжі сервірування столу кухонні прилади, посуд способи обробки продуктів харчування
Охорона здоров'я	відвідування лікаря назви медичних закладів, захворювань та їх симптомів, лікарських засобів
Кіно і театр	відвідування театру, кінотеатру жанри елементи інтер'єру театру
Спорт	види спорту, спортивні змагання відомі спортсмени, клуби, секції
Україна	основні пам'ятки історії та культури Києва
Німеччина	основні пам'ятки історії та культури Берліна
Шкільне життя	позакласні заходи шкільні свята і традиції

Мовний інвентар – граматика

Категорія	Структура
Adjektiv	Adjektiv als Attribut
Satz	Konditionalsätze (wenn) und Temporalsätze (als, wenn)
Substantiv	Deklination: Ausnahme
Verb	Hilfsverb werden. Futur I.
Zahlwort	Bruchzahlen

8-ий клас

Загальні характеристики ситуативного спілкування

Сфера спілкування	Тематика ситуативного спілкування	Мовленнєві функції
Особистісна	Я і мої друзі Стиль життя	<ul style="list-style-type: none"> • описувати, розповідати, характеризувати • запитувати та надавати інформацію • розпитувати з метою роз'яснення та уточнення інформації • пропонувати, приймати, відхиляти пропозицію • висловлювати свої враження, почуття та емоції • аргументувати свій вибір, точку зору • надавати оцінку подіям, ситуаціям, вчинкам, діям • оцінювати стан речей, події, факти • обмінюватись думками • коментувати статистичні дані
Публічна	Засоби масової інформації Музика Література Україна Німеччина	
Освітня	Шкільне життя	

Мовний інвентар – лексика

Тема	Лексичний діапазон
Я і мої друзі	друзі по листуванню кореспонденція
Стиль життя	здоровий спосіб життя активний відпочинок повсякденні дії види дозвілля
Засоби масової інформації	Інтернет преса періодичні видання
Музика	улюблені музичні стилі, музичні жанри інструменти, музиканти, композитори, виконавці відвідування концерту
Література	вибір книг для читання улюблений письменник, поет, книга, літературний герой літературні жанри відвідування бібліотеки, обладнання та послуги бібліотеки
Україна	географічне положення клімат населення, національності
Німеччина	географічне положення клімат населення, національності

Шкільне життя	школи в Україні та за кордоном типи шкіл приміщення, назви навчальних кімнат та шкільного обладнання правила поведінки
---------------	---

Мовний інвентар – граматика

Категорія	Структура
Adverb	Pronominaladverbien
Präposition	Präpositionen mit Genitiv: außerhalb, innerhalb, unweit, während, infolge, wegen, trotz
Satz	Attributsätze (der, die, das) Temporalsätze (nachdem)
Substantiv	Eigennamen
Verb	Plusquamperfekt

9-ий клас

Загальні характеристики ситуативного спілкування

Сфера спілкування	Тематика ситуативного спілкування	Мовленнєві функції
Особистісна	Я, моя родина, мої друзі Природа і погода Одяг	<ul style="list-style-type: none"> • надавати інформацію та ставити запитання з метою уточнення інформації • висловлювати своє ставлення до вчинків, думок, позицій інших людей • порівнювати події, факти, явища • висловлювати свої почуття та емоції • приймати або відхиляти пропозицію • аргументувати свій вибір, точку зору, власну думку • вести дискусію, привертаючи увагу співрозмовника • висловлювати свої переконання, думки, згоду або незгоду
Публічна	Засоби масової інформації Молодіжна культура Наука і технічний прогрес Україна Німецькомовні країни	
Освітня	Робота і професія	

Мовний інвентар – лексика

Тема	Лексичний діапазон
Я, моя родина, мої друзі	особисті дані індивідуальність людини формування особистості автобіографія
Природа і погода	навколишнє середовище охорона довкілля рослинний і тваринний світ
Одяг	мода елементи одягу
Засоби масової інформації	Інтернет, телебачення і радіо спілкування у мережі Інтернет улюблена радіо-телепередача
Молодіжна культура	течії молодіжної культури молодіжні організації клуби за інтересами

Наука і технічний прогрес	відомі вчені та винахідники винаходи сучасні пристрої в житті і побуті
Україна	великі міста визначні місця й історичні пам'ятки
Німецькомовні країни	загальна характеристика великі міста визначні місця й історичні пам'ятки
Робота і професія	характеристика професій нахили і здібності вибір професії професійні якості

Мовний інвентар – граматика

Категорія	Структура
Pronomen	Systematisierung
Satz	Lokalsätze mit wo, wohin, woher.
Substantiv, Artikel	Systematisierung
Verb	Präsens und Präteritum Passiv Infinitivkonstruktionen statt ... zu und ohne ... zu
Zahlwort	Systematisierung

Французька мова

Навчальна програма є рамковою, а відтак не обмежує діяльність учителів у виборі порядку вивчення та змісту кожної теми. Деякі теми можуть вивчатись інтегровано, напр., Відпочинок і дозвілля + Подорож, Одяг + Погода, Подорож + Країни, мова яких вивчається.

Мовний інвентар є орієнтовним і добирається відповідно до комунікативної ситуації, потреб учнів та принципу концентричного навчання. Він не є метою навчання, тому й не розглядається як окремі лексичні або граматичні теми.

5-ий клас

Загальні характеристики ситуативного спілкування

Сфера спілкування	Тематика ситуативного спілкування	Мовленнєві функції
Особистісна	Я, моя родина, мої друзі Одяг Харчування Відпочинок і дозвілля Природа	<ul style="list-style-type: none"> • описувати, розповідати, характеризувати • порівнювати • аргументувати свій вибір • запитувати та надавати інформацію • розпитувати з метою роз'яснення та уточнення інформації • пропонувати, приймати, відхиляти пропозицію
Публічна	Подорож Рідне місто/село Свята і традиції	
Освітня	Шкільне життя	

Мовний інвентар – лексика

Тема	Лексичний діапазон
Я, моя родина, мої друзі	мої родинні зв'язки професії батьків мої друзі та їхні уподобання
Одяг	види одягу
Харчування	продукти харчування улюблені страви страви в Україні та Франції
Відпочинок і дозвілля	види відпочинку та занять захоплення вільний час канікули
Природа	погода природні явища
Подорож	загальні відомості про Францію та Україну
Рідне місто/село	місцезнаходження основні історичні та культурні відомості
Свята і традиції	календар свят в Україні та Франції традиції святкування
Шкільне життя	розклад уроків робочий день урок іноземної мови види діяльності на уроці

Мовний інвентар – граматика

Категорія	Структура
Adjectif	Les adjectifs demonstratifs Les comparatifs de l'adjectif
Adverbe	Les adverbes de temps (depuis, pendant, jusqu'à) Les adverbes de manière
Article	Les articles indéfinis, définis, partitifs et l'article zéro
Nom	L'accord: le masculin et le féminin, le singulier et le pluriel
Pronom	Le pronom indéfini <i>on</i>
Préposition	Les prépositions de lieu
Verbe	Le présent de l'indicatif Le futur proche Le passé composé

6-ий клас

Загальні характеристики ситуативного спілкування

Сфера спілкування	Тематика ситуативного спілкування	Мовленнєві функції
Особистісна	Я, моя родина, мої друзі Покупки Харчування Спорт	<ul style="list-style-type: none"> описувати, розповідати, характеризувати запитувати та надавати інформацію розпитувати з метою роз'яснення та уточнення інформації пропонувати, приймати, відхиляти пропозицію висловлювати свої враження, почуття та емоції аргументувати свій вибір, точку зору
Публічна	Подорож Україна Франція	
Освітня	Шкільне життя	

Мовний інвентар – лексика

Тема	Лексичний діапазон
Я, моя родина, мої друзі	зовнішність риси характеру
Покупки	відвідування магазинів види магазинів асортимент товарів гроші
Харчування	традиції харчування назви страв
Спорт	види спорту спортивні уподобання
Подорож	транспорт підготовка до подорожі проїзні документи
Україна	Київ, визначні місця
Франція	Париж, визначні місця
Шкільне життя	улюблені навчальні предмети види діяльності на уроках

Мовний інвентар – граматики

Категорія	Структура
Adjectif	Les adjectifs possessifs
Adverbe	Durée (pendant, en, depuis)
Nom	Les comparatifs du nom
Pronom	Les pronoms demonstratifs. Les pronoms possessifs
Verbe	Le présent de l'indicatif (l'état, la description) Le présent progressif (être en train de) Le futur proche Le futur simple L'imparfait Le passé composé

7-ий клас

Загальні характеристики ситуативного спілкування

Сфера спілкування	Тематика ситуативного спілкування	Мовленнєві функції
Особистісна	Я, моя родина, мої друзі Харчування Охорона здоров'я	<ul style="list-style-type: none"> описувати, розповідати, характеризувати запитувати та надавати інформацію розпитувати з метою роз'яснення та уточнення інформації пропонувати, приймати, відхиляти пропозицію висловлювати свої враження, почуття та емоції аргументувати свій вибір, точку зору просити про допомогу надавати оцінку подіям, ситуаціям, вчинкам, діям оцінювати стан речей, події, факти обмінюватись думками
Публічна	Кіно і театр Спорт Україна Франція	
Освітня	Шкільне життя	

Мовний інвентар – лексика

Тема	Лексичний діапазон
Я, моя родина, мої друзі	обов'язки в сім'ї, домашні справи та побут, сімейні традиції та свята
Харчування	приготування їжі сервірування столу кухонні прилади, посуд способи обробки продуктів харчування
Охорона здоров'я	відвідування лікаря назви медичних закладів, захворювань та їх симптомів, лікарських засобів
Кіно і театр	відвідування театру, кінотеатру жанри елементи інтер'єру театру
Спорт	види спорту, спортивні змагання відомі спортсмени, клуби, секції
Україна	основні пам'ятки історії та культури Києва
Франція	основні пам'ятки історії та культури Парижа
Шкільне життя	позакласні заходи, шкільні свята і традиції

Мовний інвентар – граматика

Категорія	Структура
Adjectif	Les comparatifs de l'adjectif
Adverbe	Les comparatifs de l'adverbe
Pronom	Les pronoms COD et COI Les pronoms en et y
Préposition	Les prépositions de temps
Restriction	Ne...que
Verbe	Le présent de l'indicatif Le futur simple Le futur proche L'imparfait Le passé composé

8-ий клас

Загальні характеристики ситуативного спілкування

Сфера спілкування	Тематика ситуативного спілкування	Мовленнєві функції
Особистісна	Я і мої друзі Стиль життя	<ul style="list-style-type: none"> описувати, розповідати, характеризувати запитувати та надавати інформацію розпитувати з метою роз'яснення та уточнення інформації пропонувати, приймати, відхиляти пропозицію висловлювати свої враження, почуття та емоції аргументувати свій вибір, точку зору надавати оцінку подіям, ситуаціям, вчинкам, діям оцінювати стан речей, події, факти обмінюватись думками коментувати статистичні дані
Публічна	Засоби масової інформації Музика Література Україна Франція	
Освітня	Шкільне життя	

Мовний інвентар – лексика

Тема	Лексичний діапазон
Я і мої друзі	друзі по листуванню кореспонденція
Стиль життя	здоровий спосіб життя активний відпочинок повсякденні дії види дозвілля
Засоби масової інформації	Інтернет преса періодичні видання
Музика	улюблені музичні стилі, музичні жанри інструменти, музиканти, композитори, виконавці відвідування концерту
Література	вибір книг для читання улюблений письменник, поет, книга, літературний герой літературні жанри відвідування бібліотеки, обладнання та послуги бібліотеки

Україна	географічне положення клімат населення, національності
Франція	географічне положення клімат населення, національності
Шкільне життя	школи в Україні та за кордоном типи шкіл приміщення, назви навчальних кімнат та шкільного обладнання правила поведінки

Мовний інвентар – граматика

Категорія	Структура
Adverbe	L'adverbe de lieu
L'hypothèse	Si + présent de l'indicatif
Verbe	Le présent de l'indicatif Le futur proche Le futur simple L'imparfait Le passé composé Le plus-que-parfait Le passif Les formes impersonnelles Le conditionnel

9-ий клас

Загальні характеристики ситуативного спілкування

Сфера спілкування	Тематика ситуативного спілкування	Мовленнєві функції
Особистісна	Я, моя родина, мої друзі Природа і погода Одяг	<ul style="list-style-type: none"> • надавати інформацію та ставити запитання з метою уточнення інформації • висловлювати своє ставлення до вчинків, думок, позицій інших людей • порівнювати події, факти, явища • висловлювати свої почуття та емоції • приймати або відхиляти пропозицію • аргументувати свій вибір, точку зору, власну думку • вести дискусію, привертаючи увагу співрозмовника • висловлювати свої переконання, думки, згоду або незгоду
Публічна	Засоби масової інформації Молодіжна культура Наука і технічний прогрес Україна Франкомовні країни	
Освітня	Робота і професія	

Мовний інвентар – лексика

Тема	Лексичний діапазон
Я, моя родина, мої друзі	особисті дані індивідуальність людини формування особистості автобіографія
Природа і погода	навколишнє середовище охорона довкілля рослинний і тваринний світ
Одяг	мода елементи одягу
Засоби масової інформації	Інтернет, телебачення і радіо спілкування у мережі Інтернет улюблена радіо-телепередача
Молодіжна культура	течії молодіжної культури молодіжні організації клуби за інтересами
Наука і технічний прогрес	відомі вчені та винахідники винаходи сучасні пристрої в житті і побуті
Україна	великі міста визначні місця й історичні пам'ятки
Франкомовні країни	загальна характеристика великі міста визначні місця й історичні пам'ятки
Робота і професія	характеристика професій нахили і здібності вибір професії професійні якості

Мовний інвентар – граматика

Категорія	Структура
Pronom	Les pronoms relatifs composés
La condition	si+passé composé/présent ou futur ou impératif
L'hypothèse	si+ imparfait/conditionnel présent
Le regret	si+ plus-que-parfait/conditionnel présent ou passé
Verbe	Le futur simple (la formation irrégulière) Le futur proche Le futur dans le passé Le passé composé L'imparfait Le plus-que-parfait Le passif Le conditionnel présent

Іспанська мова

Навчальна програма є рамковою, а відтак не обмежує діяльність учителів у виборі порядку вивчення та змісту кожної теми. Деякі теми можуть вивчатись інтегровано, напр., Відпочинок і дозвілля + Подорож, Одяг + Погода, Подорож + Країни, мова яких вивчається.

Мовний інвентар є орієнтовним і добирається відповідно до комунікативної ситуації, потреб учнів та принципу концентричного навчання. Він не є метою навчання, тому й не розглядається як окремі лексичні або граматичні теми.

5-ий клас

Загальні характеристики ситуативного спілкування

Сфера спілкування	Тематика ситуативного спілкування	Мовленнєві функції
Особистісна	Я, моя родина, мої друзі Одяг Харчування Відпочинок і дозвілля Природа	<ul style="list-style-type: none"> • описувати, розповідати, характеризувати • порівнювати • аргументувати свій вибір • запитувати та надавати інформацію • розпитувати з метою роз'яснення та уточнення інформації • пропонувати, приймати, відхиляти пропозицію
Публічна	Подорож Рідне місто/село Свята і традиції	
Освітня	Шкільне життя	

Мовний інвентар – лексика

Тема	Лексичний діапазон
Я, моя родина, мої друзі	мої родинні зв'язки професії батьків мої друзі та їхні уподобання
Одяг	види одягу
Харчування	продукти харчування улюблені страви страви в Україні та Іспанії
Відпочинок і дозвілля	види відпочинку та занять захоплення вільний час канікули
Природа	погода природні явища
Подорож	загальні відомості про Іспанію та Україну
Рідне місто/село	місцезнаходження основні історичні та культурні відомості
Свята і традиції	календар свят в Україні та Іспанії традиції святкування
Шкільне життя	розклад уроків робочий день урок іноземної мови види діяльності на уроці

Мовний інвентар – граматика

Категорія	Структура
Adjetivo	Número y género
Adverbio	También, tampoco, muy, mucho
Artículo	Determinado e indeterminado
Perífrasis verbales	Empezar a+inf, terminar de+inf, ir a +inf
Preposición	De tiempo, lugar (por, para) Las formas contractas “al”, “del”
Pronombres	Negativos (nada, nadie); pronombres posesivos y su uso
Sustantivo	Número y género
Verbo	Los verbos regulares e irregulares en Presente de Indicativo El uso de los verbos ser y estar Los verbos regulares e irregulares en Pretérito Perfecto Compuesto, Pretérito Perfecto Simple, Pretérito Imperfecto, Imperativo Afirmativo (los verbos regulares) Verbos con alternancia vocálica en Presente de Indicativo (empezar, comenzar, pensar, querer, mentir, preferir)

6-ий клас

Загальні характеристики ситуативного спілкування

Сфера спілкування	Тематика ситуативного спілкування	Мовленнєві функції
Особистісна	Я, моя родина, мої друзі Покупки Харчування Спорт	<ul style="list-style-type: none"> • описувати, розповідати, характеризувати • запитувати та надавати інформацію • розпитувати з метою роз'яснення та уточнення інформації • пропонувати, приймати, відхиляти пропозицію • висловлювати свої враження, почуття та емоції • аргументувати свій вибір, точку зору
Публічна	Подорож Україна Іспанія	
Освітня	Шкільне життя	

Мовний інвентар – лексика

Тема	Лексичний діапазон
Я, моя родина, мої друзі	зовнішність риси характеру
Покупки	відвідування магазинів види магазинів асортимент товарів гроші
Харчування	традиції харчування назви страв
Спорт	види спорту спортивні уподобання
Подорож	транспорт підготовка до подорожі проїзні документи
Україна	Київ, визначні місця
Іспанія	Мадрид, визначні місця
Шкільне життя	улюблені навчальні предмети види діяльності на уроках

Мовний інвентар – граматика

Категорія	Структура
Adjetivo	Grados de comparación de los adjetivos (más ... que, menos...que, tan...como, -ísimo, -ísima)
Adverbio	De lugar (aquí, ahí, allí)
Perífrasis verbales	Estar+Participio Pasado, estar+gerundio
Preposición	De lugar
Pronombre	para+pronombre personal
Sustantivo	Los sufijos diminutivos (-ito, -ita)
Verbo	Futuro Simple (los verbos regulares, irregulares y reflexivos) Imperativo Afirmativo (los verbos regulares e irregulares, nivel léxico) Las formas impersonales del verbo.

7-ий клас

Загальні характеристики ситуативного спілкування

Сфера спілкування	Тематика ситуативного спілкування	Мовленнєві функції
Особистісна	Я, моя родина, мої друзі Харчування Охорона здоров'я	<ul style="list-style-type: none"> описувати, розповідати, характеризувати запитувати та надавати інформацію розпитувати з метою роз'яснення та уточнення інформації пропонувати, приймати, відхиляти пропозицію висловлювати свої враження, почуття та емоції аргументувати свій вибір, точку зору просити про допомогу надавати оцінку подіям, ситуаціям, вчинкам, діям оцінювати стан речей, події, факти обмінюватись думками
Публічна	Кіно і театр Спорт Україна Іспанія	
Освітня	Шкільне життя	

Мовний інвентар – лексика

Тема	Лексичний діапазон
Я, моя родина, мої друзі	обов'язки в сім'ї, домашні справи та побут, сімейні традиції та свята
Харчування	приготування їжі сервірування столу кухонні прилади, посуд способи обробки продуктів харчування
Охорона здоров'я	відвідування лікаря назви медичних закладів, захворювань та їх симптомів, лікарських засобів
Кіно і театр	відвідування театру, кінотеатру, жанри елементи інтер'єру театру
Спорт	види спорту, спортивні змагання відомі спортсмени, клуби, секції
Україна	основні пам'ятки історії та культури Києва
Іспанія	основні пам'ятки історії та культури Мадрида
Шкільне життя	позакласні заходи, шкільні свята і традиції

Мовний інвентар – граматика

Категорія	Структура
Adjetivo	La concordancia del adjetivo con sustantivo
Adverbio	Adjetivo + mente, grados de comparación
Oraciones condicionales	El I tipo de oraciones condicionales
Perífrasis verbales	Deber+inf, ponerse a + inf., llegar a + inf., volver a + inf., dejar + inf.
Preposición	Con, sin, hacia, hasta y su uso
Pronombre	Modo Imperativo Afirmativo + Pronombres Los interrogativos
Sustantivo	Sustantivos compuestos
Verbo	Verbos con alternancia vocálica (volver, poder, contar, dormir, volar, encontrar, doler) El uso de los tiempos verbales (aprendidos antes) Modo Imperativo Afirmativo (verbos regulares, irregulares y reflexivos) Voz pasiva (ser + participio pasado)

8-ий клас

Загальні характеристики ситуативного спілкування

Сфера спілкування	Тематика ситуативного спілкування	Мовленнєві функції
Особистісна	Я і мої друзі Стиль життя	<ul style="list-style-type: none"> описувати, розповідати, характеризувати запитувати та надавати інформацію розпитувати з метою роз'яснення та уточнення інформації пропонувати, приймати, відхиляти пропозицію висловлювати свої враження, почуття та емоції аргументувати свій вибір, точку зору надавати оцінку подіям, ситуаціям, вчинкам, діям оцінювати стан речей, події, факти обмінюватись думками коментувати статистичні дані
Публічна	Засоби масової інформації Музика Література Україна Іспанія	
Освітня	Шкільне життя	

Мовний інвентар – лексика

Тема	Лексичний діапазон
Я і мої друзі	друзі по листуванню кореспонденція
Стиль життя	здоровий спосіб життя активний відпочинок повсякденні дії види дозвілля
Засоби масової інформації	Інтернет преса періодичні видання
Музика	улюблені музичні стилі, музичні жанри інструменти, музиканти, композитори, виконавці відвідування концерту

Література	вибір книг для читання улюблений письменник, поет, книга, літературний герой літературні жанри відвідування бібліотеки, обладнання та послуги бібліотеки
Україна	географічне положення клімат населення, національності
Іспанія	географічне положення клімат населення, національності
Шкільне життя	школи в Україні та за кордоном типи шкіл приміщення, назви навчальних кімнат та шкільного обладнання правила поведінки

Мовний інвентар – граматика

Категорія	Структура
Adjetivo	El uso de “bueno, malo, grande” Las estructuras comparativas “más de, menos de, igual de”.
Artículo	El neutro “lo”
Oraciones exclamativas	Su uso
Perífrasis verbales	Soler + inf., poder + inf., seguir/continuar+gerundio, llevar+gerundio, iniciar a + inf., tener + participio
Preposiciones	Ante, tras, contra, según.
Pronombre	Los indeterminados cualquiera, todo, alguno, cada, mismo Con + pronombre personal reflexivo
Sustantivo	El plural de los sustantivos compuestos
Verbo	Verbos con alternancia vocálica en Presente (seguir, pedir, repetir) Pretérito Perfecto Simple, Pretérito Imperfecto y su uso Pretérito Pluscuamperfecto de Indicativo y su uso

9-ий клас

Загальні характеристики ситуативного спілкування

Сфера спілкування	Тематика ситуативного спілкування	Мовленнєві функції
Особистісна	Я, моя родина, мої друзі Природа і погода Одяг	<ul style="list-style-type: none"> • надавати інформацію та ставити запитання з метою уточнення інформації • висловлювати своє ставлення до вчинків, думок, позицій інших людей • порівнювати події, факти, явища • висловлювати свої почуття та емоції • приймати або відхиляти пропозицію • аргументувати свій вибір, точку зору, власну думку • вести дискусію, привертаючи увагу співрозмовника • висловлювати свої переконання, думки, згоду або незгоду
Публічна	Засоби масової інформації Молодіжна культура Наука і технічний прогрес Україна Іспаномовні країни	
Освітня	Робота і професія	

Мовний інвентар – лексика

Тема	Лексичний діапазон
Я, моя родина, мої друзі	особисті дані індивідуальність людини формування особистості автобіографія
Природа і погода	навколишнє середовище охорона довкілля рослинний і тваринний світ
Одяг	мода елементи одягу
Засоби масової інформації	Інтернет, телебачення і радіо спілкування у мережі Інтернет улюблена радіо-телепередача
Молодіжна культура	течії молодіжної культури молодіжні організації клуби за інтересами
Наука і технічний прогрес	відомі вчені та винахідники винаходи сучасні пристрої в житті і побуті
Україна	великі міста визначні місця й історичні пам'ятки
Іспаномовні країни	загальна характеристика великі міста визначні місця й історичні пам'ятки
Робота і професія	характеристика професій нахили і здібності вибір професії професійні якості

Мовний інвентар – граматика

Категорія	Структура
Artículo	El uso del artículo definido e indefinido, la ausencia del artículo
Locuciones prepositivas	Gracias a, a pesar de, a partir de, en cuanto a, por culpa de
Perífrasis verbales	Ir + gerundio, andar + gerundio, quedar + gerundio
Pronombres personales	Caso dativo y acusativo
Sustantivo	Los sustantivos que se usan sólo en plural
Verbo	Los verbos gustar, apetecer, encantar, divertir, importar en Presente de Indicativo CondicionaI Simple (verbos regulares e irregulares) Concordancia de los tiempos en Modo Indicativo Presente de Subjuntivo (y su uso) Imperativo negativo (verbos regulares e irregulares)

Іноземні мови

у загальноосвітніх навчальних закладах

5 – 9 класи

**Англійська мова
Німецька мова
Французька мова
Іспанська мова**

**Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів на кінець 9-го класу
(Комунікативна компетентність)**

Навчальна програма є рамковою, а відтак проміжні результати за класами визначають вчителі, орієнтуючись на кінцевий результат.

Комунікативні види мовленнєвої діяльності	Комунікативні уміння		Рівень та дескриптори володіння англійською мовою на кінець 9-го класу відповідно до Загальноєвропейських Рекомендацій з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання
			A2+
Рецептивні	Сприймання на слух	В цілому	Розуміє достатньо, щоб задовольнити конкретні потреби, якщо мовлення чітке й повільне.
		Розуміння розмови між іншими людьми	Визначає в загальних рисах тему дискусії, якщо мовлення чітке й повільне.
			Розпізнає, коли мовці погоджуються чи не погоджуються у спілкуванні, якщо мовлення чітке й повільне.
		Слухання наживо	Слідкує за основним змістом демонстрації або презентації на знайому передбачувану тему, якщо мовлення повільне, чітке, просте й підкріплене наочністю (напр., слайди, роздруківки).
		Слухання оголошень та інструкцій	Розуміє та виконує інструкції щодо звичних повсякденних занять (напр., спорт, приготування їжі і таке інше), якщо мовлення чітке й повільне.
			Розуміє прості оголошення (напр., повідомлення на автовідповідачі або оголошення по радіо щодо кіносеансів чи спортивних подій, оголошення про запізнення потяга або повідомлення через гучномовець у супермаркеті), якщо мовлення чітке й повільне.
		Слухання радіо та аудіозаписів	Розуміє найважливішу інформацію, що міститься в короткій аудіо рекламі товарів та послуг, які входять до сфери інтересів (напр., компакт-диски, відеоігри, подорожі).
			Розуміє, слухаючи інтерв'ю по радіо, як люди проводять дозвілля, що саме їм подобається і не подобається робити, якщо мовлення чітке й повільне.
		Аудіо-візуальне сприймання (телепрограми, фільми, відеозаписи)	Визначає головну думку новин, у яких висвітлюються події, надзвичайні ситуації і таке інше, якщо візуальний ряд відповідає коментарям.
			Слідкує за телерекламою або трейлером, розуміючи, про що говорять актори, якщо відеоряд значним чином підкріплює сказане, а мовлення чітке й відносно повільне.

Рецептивні	Зорове сприймання	В цілому	Розуміє короткі прості тексти на знайомі теми конкретного типу, побудовані на основі широковживаного мовного матеріалу, пов'язаного з побутом і навчанням.
		Читання листів	Розуміє простий особистий лист, електронний лист або допис у мережі Інтернет, у якому автор пише на знайомі теми (напр., про друзів та сім'ю) або розпитує про них.
			Розуміє основні типи стандартних листів, електронних повідомлень і факсів (запити, замовлення, підтвердження) на знайомі теми.
		Читання для орієнтування	Знаходить потрібну інформацію у практичних, конкретних передбачуваних текстах (напр., путівниках, рецептах), якщо у них використано простий мовний інвентар.
			Розуміє основну інформацію у коротких та простих описах товарів у брошурах та на веб-сайтах (напр., портативні цифрові прилади, фотокамери і таке інше).
		Читання для отримання інформації та аргументування	Знаходить конкретну інформацію у простішому писемному матеріалі у формі листів, брошур, коротких газетних статей, що описують події.
			Розуміє в загальних рисах новини, в яких повідомляється про події, що стосуються відомих тем, якщо зміст знайомий і передбачуваний.
			Знаходить основну інформацію в коротких новинах чи простих статтях, у яких цифри, імена, ілюстрації та заголовки відіграють важливу роль і допомагають зрозуміти текст.
		Читання інструкцій	Розуміє правила та інструкції (напр., правила безпеки, дорожнього руху), якщо у них використано простий мовний інвентар.
			Розуміє короткі письмові інструкції з покроковими ілюстраціями (напр., для підключення нового обладнання).
		Читання для задоволення	Розуміє достатньо для того, щоб читати короткі, прості історії та комікси, в основі яких лежать знайомі, конкретні ситуації, а мовні засоби часто вживані у повсякденному спілкуванні.
			Розуміє основні думки у коротких журнальних статтях і записах у путівниках, які пов'язані з конкретними повсякденними темами (напр., захоплення, спорт, дозвілля, тварини).

Інтеракційні	Усна взаємодія	В цілому	Спілкується досить легко в реальних та умовних комунікативних ситуаціях, якщо співрозмовник допоможе в разі необхідності. Веде прості повсякденні розмови без надмірних зусиль; ставить запитання і відповідає на запитання, обмінюється думками та інформацією на близькі/знайомі теми у передбачуваних повсякденних ситуаціях.
		Бесіда, дискусія та розуміння співрозмовника	Встановлює комунікативний контакт: привітання й прощання, представлення, подяка.
			Загалом розуміє чітко, нормативне мовлення, звернене безпосередньо до нього/неї, і, якщо час від часу може попросити повторити чи перефразувати сказане.
			Бере участь у коротких повсякденних розмовах на теми, що входять до сфери особистих інтересів.
			Простими словами розповідає про своє самопочуття, висловлює подяку
			Просить про послугу (напр., позичити щось), пропонує послугу й може відповісти, якщо його просять про послугу.
			Обмінюється думками, порівнює предмети і людей, використовуючи дуже прості мовні засоби.
			Погоджується або не погоджується з іншими, аргументуючи свою думку.
		Цілеспрямована співпраця	Розуміє достатньо, щоб без надмірних зусиль впоратися з простими повсякденними завданнями, а у разі нерозуміння просить повторити сказане, використовуючи дуже прості мовні засоби.
			Обговорює плани з партнером або в групі, пропонує і відповідає на пропозиції.
		Отримання товарів та послуг	Орієнтується у загальних аспектах повсякденного життя, таких як подорож, житло, їжа і покупки.
			Спілкується у передбачуваних повсякденних ситуаціях (на пошті, на вокзалі, у магазині), використовуючи широкий спектр простих мовних засобів.
			Отримує потрібну інформацію в туристичному бюро, якщо її викладено простими мовними засобами без використання спеціалізованих термінів.
		Обмін інформацією	Розуміє достатньо, щоб без надмірних зусиль спілкуватись у простих, повсякденних ситуаціях, задовольняючи практичні повсякденні потреби.
			Знаходить і передає просту фактологічну інформацію.
			Ставить та відповідає на питання про звички й повсякденні справи, вільний час, минулі події, плани та наміри.
Ставить прості питання та надає прості пояснення й інструкції щодо того, як дістатися певного місця.			

Інтеракційні	Писемна взаємодія	В цілому	Пише особисті листи й записки, пов'язані зі сферою нагальних потреб.
		Листування	Обмінюється інформацією через текстові повідомлення (SMS), електронні або традиційні короткі листи, відповідаючи на питання особи, з якою спілкується.
		Записки, повідомлення	Записує короткі, прості повідомлення, якщо може попросити повторити чи перефразувати.
	Онлайн взаємодія	В цілому	Спілкується онлайн на побутові теми, використовуючи мовні кліше. Розміщує в мережі Інтернет короткі описові дописи про повсякденну діяльність та почуття. Обмінюється простими коментарями з іншими дописувачами.
		Онлайн спілкування та дискусія	Представляється та веде онлайн прості розмови, ставить та відповідає на питання, обмінюється думками на передбачувані повсякденні теми, якщо має достатньо часу, щоб сформулювати відповіді, і спілкується одночасно лише з одним співрозмовником.
			Створює короткі описові онлайн-дописи, які стосуються повсякденних питань, суспільної діяльності та почуттів, використовуючи прості мовні засоби для опису ключових деталей.
			Коментує онлайн дописи інших людей, якщо автори використовують прості мовні засоби, реагує на вбудовані медіа, висловлює здивування, цікавість та байдужість, послуговуючись простими мовленнєвими конструкціями.
		Цілеспрямовані онлайн співпраця	Використовує мовні кліше, розв'язуючи повсякденні питання, що виникають під час онлайн спілкування (напр., наявність певних моделей і спеціальних пропозицій, дата доставки, адреса і таке інше).
			Обмінюється онлайн базовою інформацією зі співрозмовником, який готовий допомогти, якщо необхідно розв'язати проблему або виконати спільне завдання.
			Взаємодіє онлайн з партнером або групою під час роботи над простим спільним завданням; просить про роз'яснення; виконує прості інструкції, за наявності засобів візуалізації (зображення, статистичні дані, графіки), які ілюструють пов'язані з завданням поняття.

Продуктивні	Усне продукування	В цілому	Описує або представляє людей, розпорядок дня, смаки та уподобання у вигляді короткого зв'язного висловлювання, побудованого з простих фраз та речень.
		Тривалий монолог: опис власного досвіду	Розповідає історії або описує щось у формі простого переліку подій.
			Описує своє повсякденне оточення, напр., людей, місця, досвід навчання, особисті речі.
			Стисло, за допомогою простих мовних засобів описує дії та події, плани та домовленості, звички, події з минулого, особистий досвід.
		Тривалий монолог: надання інформації	Дає прості пояснення, як дістатися з одного пункту в інший, використовуючи елементарні мовні засоби (напр., праворуч, прямо, спочатку, потім, далі).
		Тривалий монолог: обґрунтування власної думки	Пояснює, що подобається і не подобається, чому надає перевагу; робить прості, прямі порівняння, аргументуючи свою думку.
		Виступ перед аудиторією	Робить коротку, відрепетируему презентацію на тему, пов'язану з повсякденним життям, коротко аргументує і пояснює свої думки, плани та дії.
	Дає відповіді на обмежену кількість уточнюючих питань.		
	Писемне продукування	В цілому	Пише низку простих фраз і речень, з'єднаних простими словами-зв'язками, напр., «та/і/й», «але/проте» і «тому, що».
		Творче письмо	Пише зв'язну розповідь про своє оточення, напр., про людей, місця, навчання.
			Дуже стисло, на елементарному рівні описує події, минулі дії та особистий досвід.
			Розповідає прості історії (напр., про події, що відбулися під час канікул).
		Доповіді	Пише прості тексти на знайомі теми, які входять до сфери інтересів, поєднує речення словами-зв'язками.
			Пише про свої враження й переконання на теми, що входять до сфери особистих інтересів (напр., стиль життя та культура), використовує базові слова та вирази повсякденного вжитку.

Орієнтовні параметри для оцінювання навчально-пізнавальних досягнень учнів

Ці параметри стосуються лише оцінювання і не слугують основними орієнтирами в навчанні.

Уміння	Клас				
	5	6	7	8	9
Сприймання на слух (Аудіювання)	Обсяг прослуханого у запису матеріалу (у межах)				
	2-3 хв	2-3 хв	2-3 хв	3-4 хв	3-4 хв
Зорове сприймання (Читання)	Обсяг одного тексту в словах (у межах)				
	100-150	100-150	150-200	200-250	200-250
Усна взаємодія (Діалог)	Висловлення кожного у репліках, правильно оформлених у мовному відношенні (у межах)				
	5	5	6	6	7
Усне продукування (Монолог)	Обсяг висловлення у реченнях (у межах)				
	5-6	6-7	7-8	8-9	9-10
Писемне продукування (Письмо)	Обсяг письмового повідомлення у словах (у межах)				
	50-60	60-70	70-80	80-90	90-100

Англійська мова

Навчальна програма є рамковою, а відтак не обмежує діяльність учителів у виборі порядку вивчення та змісту кожної теми. Деякі теми можуть вивчатись інтегровано, напр., Відпочинок і дозвілля + Подорож, Одяг + Погода, Подорож + Країни, мова яких вивчається.

Мовний інвентар є орієнтовним і добирається відповідно до комунікативної ситуації, потреб учнів та принципу концентричного навчання. Він не є метою навчання, тому й не розглядається як окремі лексичні або граматичні теми.

5-ий клас

Загальні характеристики ситуативного спілкування

Сфера спілкування	Тематика ситуативного спілкування	Мовленнєві функції
Особистісна	Я, моя родина, мої друзі Одяг Харчування Відпочинок і дозвілля Природа	<ul style="list-style-type: none"> • описувати, розповідати, характеризувати • порівнювати • аргументувати свій вибір • запитувати та надавати інформацію • розпитувати з метою роз'яснення та уточнення інформації • пропонувати, приймати, відхиляти пропозицію
Публічна	Подорож Рідне місто/село Свята і традиції	
Освітня	Шкільне життя	

Мовний інвентар – лексика

Тема	Лексичний діапазон
Я, моя родина, мої друзі	мої родинні зв'язки професії батьків мої друзі та їхні уподобання
Одяг	предмети одягу види одягу
Харчування	продукти харчування улюблені страви страви в Україні та Великій Британії
Відпочинок і дозвілля	види відпочинку та занять захоплення вільний час канікули
Природа	погода природні явища
Подорож	загальні відомості про Велику Британію та Україну
Рідне місто/село	місцезнаходження основні історичні та культурні відомості
Свята і традиції	календар свят в Україні та Великій Британії традиції святкування
Шкільне життя	навчальні предмети розклад уроків робочий день урок іноземної мови види діяльності на уроці

Мовний інвентар – граматика

Категорія	Структура
Adverb	time markers for past, present and future (yesterday, tomorrow, today, now) Present Perfect + yet/already
Clause	wh-questions yes/no questions
Determiner	these and those as determiners relating to people or objects basic quantifiers: some, any, no, a lot of/lots of, much, many (with countable and uncountable nouns)
Interrogatives	Interrogative pronouns/adjectives (who, whose, what, which, where, when)
Modality	should/shouldn't for advice or suggestions mustn't for prohibition may I/we..? for formal and polite requests and permission
Noun	regular/iirregular nouns - plural possession
Preposition	basic prepositions of time (in, on, at, from... to..., by, during)
Pronoun	object pronouns (me, him, her) as indirect objects
Verb	Present Perfect with present reference Present Perfect for personal experiences in the past Future with be going to

6-ий клас

Загальні характеристики ситуативного спілкування

Сфера спілкування	Тематика ситуативного спілкування	Мовленнєві функції
Особистісна	Я, моя родина, мої друзі Покупки Харчування Спорт	<ul style="list-style-type: none"> описувати, розповідати, характеризувати запитувати та надавати інформацію розпитувати з метою роз'яснення та уточнення інформації пропонувати, приймати, відхиляти пропозицію висловлювати свої враження, почуття та емоції аргументувати свій вибір, точку зору
Публічна	Подорож Україна Велика Британія	
Освітня	Шкільне життя	

Мовний інвентар – лексика

Тема	Лексичний діапазон
Я, моя родина, мої друзі	зовнішність людини риси характеру
Покупки	відвідування магазинів види магазинів асортимент товарів гроші
Харчування	традиції харчування назви страв
Спорт	види спорту спортивні уподобання
Подорож	транспорт підготовка до подорожі проїзні документи

Україна	Київ, визначні місця
Велика Британія	Лондон, визначні місця
Шкільне життя	улюблені навчальні предмети види діяльності на уроках

Мовний інвентар – граматика

Категорія	Структура
Adverb	manner (slowly, well, etc.) comparisons
Conjunction	basic connectors (but, because)
Determiner	zero quantifier with plural countable nouns and uncountable nouns
Modality	have to for present and near future obligation had to for past obligation may, must, can/could, would/wouldn't (like) for intention and desire
Noun	proper and common nouns
Preposition	'of' for a part or aspect 'with/without' for (lack of) possession and attribution
Pronoun	possessive pronouns as complement: mine, yours, his, hers, ours, theirs
Verb	Past Simple vs. Past Continuous

7-ий клас

Загальні характеристики ситуативного спілкування

Сфера спілкування	Тематика ситуативного спілкування	Мовленнєві функції
Особистісна	Я, моя родина, мої друзі Харчування Охорона здоров'я	<ul style="list-style-type: none"> описувати, розповідати, характеризувати запитувати та надавати інформацію розпитувати з метою роз'яснення та уточнення інформації пропонувати, приймати, відхиляти пропозицію висловлювати свої враження, почуття та емоції аргументувати свій вибір, точку зору просити про допомогу надавати оцінку подіям, ситуаціям, вчинкам, діям оцінювати стан речей, події, факти обмінюватись думками
Публічна	Кіно і театр Спорт Україна Велика Британія	
Освітня	Шкільне життя	

Мовний інвентар – лексика

Тема	Лексичний діапазон
Я, моя родина, мої друзі	обов'язки в сім'ї домашні справи та побут родинні традиції та свята
Харчування	приготування їжі сервірування столу кухонні прилади, посуд способи обробки продуктів харчування

Охорона здоров'я	відвідування лікаря назви медичних закладів, захворювань та їх симптомів, лікарських засобів
Кіно і театр	відвідування театру, кінотеатру жанри елементи інтер'єру театру
Спорт	види спорту спортивні змагання відомі спортсмени спортивні клуби, секції
Україна	основні пам'ятки історії та культури Києва
Велика Британія	основні пам'ятки історії та культури Лондона
Шкільне життя	позакласні заходи шкільні свята та традиції

Мовний інвентар – граматика

Категорія	Структура
Adverb	just, ever for time a lot, a little for degree of intensity
Conjunction	so and then for results and consequences
Determiner	enough and too for sufficiency and insufficiency a little, much for quantities with mass (uncountable) nouns
Modality	must/mustn't, need/needn't for (absence of) obligation should/shouldn't for advice or suggestions
Preposition	prepositions in time phrases (before, after, for, since)
Pronoun	reflexive pronouns for emphasis (myself, ourselves, etc.)
Verb	Past Perfect (general) question tags

8-ий клас

Загальні характеристики ситуативного спілкування

Сфера спілкування	Тематика ситуативного спілкування	Мовленнєві функції
Особистісна	Я і мої друзі Стиль життя	<ul style="list-style-type: none"> описувати, розповідати, характеризувати запитувати та надавати інформацію розпитувати з метою роз'яснення та уточнення інформації пропонувати, приймати, відхиляти пропозицію висловлювати свої враження, почуття та емоції аргументувати свій вибір, точку зору надавати оцінку подіям, ситуаціям, вчинкам, діям оцінювати стан речей, події, факти обмінюватись думками
Публічна	Засоби масової інформації Музика Література Україна Велика Британія	
Освітня	Шкільне життя	

Мовний інвентар – лексика

Тема	Лексичний діапазон
Я і мої друзі	друзі по листуванню кореспонденція
Стиль життя	здоровий спосіб життя повсякденні дії види дозвілля
Засоби масової інформації	Інтернет преса періодичні видання
Музика	улюблені музичні стилі, музичні жанри музичні інструменти музиканти, композитори, виконавці відвідування концерту
Література	вибір книг для читання улюблений письменник, поет, книга, літературний герой літературні жанри відвідування бібліотеки, обладнання та послуги бібліотеки
Україна	географічне положення клімат населення національності
Велика Британія	географічне положення клімат населення національності
Шкільне життя	школи в Україні та за кордоном типи шкіл приміщення, назви навчальних кімнат та шкільного обладнання правила поведінки

Мовний інвентар – граматика

Категорія	Структура
Adjective	structures with as ... as, so ... as rather, almost, quite
Clause	pro-clause with so, not (I think so. I hope not.) when for linking two clauses
Modality	will, might, shall, should, let, could for various purposes
Pronoun	indefinite compound pronouns some/any+thing/one/where/body negative pronouns
Verb	active and passive of previously learnt verb forms

Загальні характеристики ситуативного спілкування

Сфера спілкування	Тематика ситуативного спілкування	Мовленнєві функції
Особистісна	Я, моя родина, мої друзі Природа і погода Одяг	<ul style="list-style-type: none"> • надавати інформацію та ставити запитання з метою уточнення інформації • висловлювати своє ставлення до вчинків, думок, позицій інших людей • порівнювати події, факти, явища • висловлювати свої почуття та емоції • приймати або відхиляти пропозицію • аргументувати свій вибір, точку зору, власну думку • вести дискусію, привертаючи увагу співрозмовника • висловлювати свої переконання, думки, згоду або незгоду
Публічна	Засоби масової інформації Молодіжна культура Наука і технічний прогрес Україна Англомовні країни	
Освітня	Робота і професія	

Мовний інвентар – лексика

Тема	Лексичний діапазон
Я, моя родина, мої друзі	особисті дані автобіографія
Природа і погода	навколишнє середовище охорона довкілля рослинний і тваринний світ
Одяг	мода елементи одягу
Засоби масової інформації	Інтернет, телебачення і радіо спілкування у мережі Інтернет улюблена радіо-телепередача
Молодіжна культура	течії молодіжної культури молодіжні організації клуби за інтересами
Наука і технічний прогрес	відомі вчені та винахідники винаходи сучасні пристрої в житті і побуті
Україна	великі міста визначні місця й історичні пам'ятки
Англомовні країни	загальна характеристика великі міста визначні місця й історичні пам'ятки
Робота і професія	характеристика професій нахили і здібності вибір професії професійні якості

Мовний інвентар – граматика

Категорія	Структура
Clause	who, which, that in relative clause; to/in order to + verb if + Present Simple first conditional
Verb	verb + ing to + verb

Німецька мова

Навчальна програма є рамковою, а відтак не обмежує діяльність учителів у виборі порядку вивчення та змісту кожної теми. Деякі теми можуть вивчатись інтегровано, напр., Відпочинок і дозвілля + Подорож, Одяг + Погода, Подорож + Країни, мова яких вивчається.

Мовний інвентар є орієнтовним і добирається відповідно до комунікативної ситуації, потреб учнів та принципу концентричного навчання. Він не є метою навчання, тому й не розглядається як окремі лексичні або граматичні теми.

5-ий клас

Загальні характеристики ситуативного спілкування

Сфера спілкування	Тематика ситуативного спілкування	Мовленнєві функції
Особистісна	Я, моя родина, мої друзі Одяг Харчування Відпочинок і дозвілля Природа	<ul style="list-style-type: none"> • описувати, розповідати, характеризувати • порівнювати • аргументувати свій вибір • запитувати та надавати інформацію • розпитувати з метою роз'яснення та уточнення інформації • пропонувати, приймати, відхиляти пропозицію
Публічна	Подорож Рідне місто/село Свята і традиції	
Освітня	Шкільне життя	

Мовний інвентар – лексика

Тема	Лексичний діапазон
Я, моя родина, мої друзі	мої родинні зв'язки професії батьків мої друзі та їхні уподобання
Одяг	предмети одягу види одягу
Харчування	продукти харчування улюблені страви страви в Україні та Німеччині
Відпочинок і дозвілля	види відпочинку та занять захоплення вільний час канікули
Природа	погода природні явища
Подорож	загальні відомості про Німеччину та Україну
Рідне місто/село	місцезнаходження основні історичні та культурні відомості
Свята і традиції	календар свят в Україні та Німеччині традиції святкування
Шкільне життя	навчальні предмети розклад уроків робочий день урок іноземної мови види діяльності на уроці

Мовний інвентар – граматика

Категорія	Структура
Adjektiv	Steigerungsstufen
Präposition	Präpositionen mit Dativ/Akkusativ
Pronomen	Personalpronomen im Nominativ, Akkusativ Possessivpronomen Unpersönliches "es" Interrogativpronomen: wer, was, wie viel ...
Satz	Objektsatz Ob-Satz
Substantiv	Substantive im Dativ
Verb	Imperativ Modalverben Perfekt

6-ий клас

Загальні характеристики ситуативного спілкування

Сфера спілкування	Тематика ситуативного спілкування	Мовленнєві функції
Особистісна	Я, моя родина, мої друзі Покупки Харчування Спорт	<ul style="list-style-type: none"> • описувати, розповідати, характеризувати • запитувати та надавати інформацію • розпитувати з метою роз'яснення та уточнення інформації • пропонувати, приймати, відхиляти пропозицію • висловлювати свої враження, почуття та емоції • аргументувати свій вибір, точку зору
Публічна	Подорож Україна Німеччина	
Освітня	Шкільне життя	

Мовний інвентар – лексика

Тема	Лексичний діапазон
Я, моя родина, мої друзі	зовнішність людини риси характеру
Покупки	відвідування магазинів види магазинів асортимент товарів гроші
Харчування	традиції харчування назви страв
Спорт	види спорту спортивні уподобання
Подорож	транспорт підготовка до подорожі проїзні документи
Україна	Київ, визначні місця
Німеччина	Берлін, визначні місця
Шкільне життя	улюблені навчальні предмети види діяльності на уроках

Мовний інвентар – граматика

Категорія	Структура
Adjektiv	Deklination der Adjektive
Präposition	Präpositionen mit Akkusativ
Pronomen	Demonstrativpronomen: der/das/die Indefinitpronomen: jeder, alle, einige, viele Fragepronomen: welcher, was für ein
Satz	Temporalsatz (ohne Plusquamperfekt)
Substantiv	Substantive im Genitiv
Verb	Präteritum Modalverben im Präteritum

7-ий клас

Загальні характеристики ситуативного спілкування

Сфера спілкування	Тематика ситуативного спілкування	Мовленнєві функції
Особистісна	Я, моя родина, мої друзі Харчування Охорона здоров'я	<ul style="list-style-type: none"> описувати, розповідати, характеризувати запитувати та надавати інформацію розпитувати з метою роз'яснення та уточнення інформації пропонувати, приймати, відхиляти пропозицію висловлювати свої враження, почуття та емоції аргументувати свій вибір, точку зору просити про допомогу надавати оцінку подіям, ситуаціям, вчинкам, діям оцінювати стан речей, події, факти обмінюватись думками
Публічна	Кіно і театр Спорт Україна Німеччина	
Освітня	Шкільне життя	

Мовний інвентар – лексика

Тема	Лексичний діапазон
Я, моя родина, мої друзі	обов'язки в сім'ї домашні справи та побут родинні традиції та свята
Харчування	приготування їжі сервірування столу кухонні прилади, посуд способи обробки продуктів харчування
Охорона здоров'я	відвідування лікаря назви медичних закладів, захворювань та їх симптомів, лікарських засобів
Кіно і театр	відвідування театру, кінотеатру жанри елементи інтер'єру театру
Спорт	види спорту спортивні змагання відомі спортсмени клуби, секції
Україна	основні пам'ятки історії та культури Києва

Німеччина	основні пам'ятки історії та культури Берліна
Шкільне життя	позакласні заходи шкільні свята та традиції

Мовний інвентар – граматика

Категорія	Структура
Präposition	Präpositionen mit Dativ: aus, bei, nach, seit, von, mit, zu, ab
Pronomen	Indefinitpronomen: nichts, etwas, jemand, einer, keiner, was
Satz	Kausalsatz
Substantiv	Verbalsubstantiv
Verb	Futur I Infinitiv Aktiv mit zu/ohne zu

8-ий клас

Загальні характеристики ситуативного спілкування

Сфера спілкування	Тематика ситуативного спілкування	Мовленнєві функції
Особистісна	Я і мої друзі Стиль життя	<ul style="list-style-type: none"> описувати, розповідати, характеризувати запитувати та надавати інформацію розпитувати з метою роз'яснення та уточнення інформації пропонувати, приймати, відхиляти пропозицію висловлювати свої враження, почуття та емоції аргументувати свій вибір, точку зору надавати оцінку подіям, ситуаціям, вчинкам, діям оцінювати стан речей, події, факти обмінюватись думками коментувати статистичні дані
Публічна	Засоби масової інформації Музика Література Україна Німеччина	
Освітня	Шкільне життя	

Мовний інвентар – лексика

Тема	Лексичний діапазон
Я і мої друзі	друзі по листуванню кореспонденція
Стиль життя	здоровий спосіб життя повсякденні дії види дозвілля
Засоби масової інформації	Інтернет преса періодичні видання
Музика	улюблені музичні стилі, музичні жанри музичні інструменти музиканти, композитори, виконавці відвідування концерту
Література	вибір книг для читання улюблений письменник, поет, книга, літературний герой літературні жанри відвідування бібліотеки, обладнання та послуги бібліотеки

Україна	географічне положення клімат населення національності
Німеччина	географічне положення клімат населення національності
Шкільне життя	школи в Україні та за кордоном типи шкіл приміщення, назви навчальних кімнат та шкільного обладнання правила поведінки

Мовний інвентар – граматика

Категорія	Структура
Adjektiv	Substantivierte Adjektive
Adverb	Pronominaladverbien
Präposition	Präpositionen mit Genitiv
Pronomen	Relativpronomen: der/das/die
Satz	Attributsatz Finalsatz
Substantiv	Substantive der fremden Herkunft
Verb	Infinitivkonstruktion um... zu + Infinitiv

9-ий клас

Загальні характеристики ситуативного спілкування

Сфера спілкування	Тематика ситуативного спілкування	Мовленнєві функції
Особистісна	Я, моя родина, мої друзі Природа і погода Одяг	<ul style="list-style-type: none"> • надавати інформацію та ставити запитання з метою уточнення інформації • висловлювати своє ставлення до вчинків, думок, позицій інших людей • порівнювати події, факти, явища • висловлювати свої почуття та емоції • приймати або відхиляти пропозицію • аргументувати свій вибір, точку зору, власну думку • вести дискусію, привертаючи увагу співрозмовника • висловлювати свої переконання, думки, згоду або незгоду
Публічна	Засоби масової інформації Молодіжна культура Наука і технічний прогрес Україна Німецькомовні країни	
Освітня	Робота і професія	

Мовний інвентар – лексика

Тема	Лексичний діапазон
Я, моя родина, мої друзі	особисті дані автобіографія
Природа і погода	навколишнє середовище охорона довкілля рослинний і тваринний світ
Одяг	мода елементи одягу
Засоби масової інформації	Інтернет, телебачення і радіо спілкування у мережі Інтернет улюблена радіо-телепередача
Молодіжна культура	течії молодіжної культури молодіжні організації клуби за інтересами
Наука і технічний прогрес	відомі вчені та винахідники винаходи сучасні пристрої в житті і побуті
Україна	великі міста визначні місця й історичні пам'ятки
Німецькомовні країни	загальна характеристика великі міста визначні місця й історичні пам'ятки
Робота і професія	характеристика професій нахили і здібності вибір професії професійні якості

Мовний інвентар – граматика

Категорія	Структура
Adjektiv	Steigerungsstufen der Adjektive (besondere Formen)
Adverb	Steigerungsstufen der Adverbien
Satz	Lokalsatz
Verb	Konjunktiv II der Höflichkeit von haben Infinitivkonstruktion statt ... zu + Infinitiv, ohne ... zu + Infinitiv

Французька мова

Навчальна програма є рамковою, а відтак не обмежує діяльність учителів у виборі порядку вивчення та змісту кожної теми. Деякі теми можуть вивчатись інтегровано, напр., Відпочинок і дозвілля + Подорож, Одяг + Погода, Подорож + Країни, мова яких вивчається.

Мовний інвентар є орієнтовним і добирається відповідно до комунікативної ситуації, потреб учнів та принципу концентричного навчання. Він не є метою навчання, тому й не розглядається як окремі лексичні або граматичні теми.

5-ий клас

Загальні характеристики ситуативного спілкування

Сфера спілкування	Тематика ситуативного спілкування	Мовленнєві функції
Особистісна	Я, моя родина, мої друзі Одяг Харчування Відпочинок і дозвілля Природа	<ul style="list-style-type: none"> • описувати, розповідати, характеризувати • порівнювати • аргументувати свій вибір • запитувати та надавати інформацію • розпитувати з метою роз'яснення та уточнення інформації • пропонувати, приймати, відхиляти пропозицію
Публічна	Подорож Рідне місто/село Свята і традиції	
Освітня	Шкільне життя	

Мовний інвентар – лексика

Тема	Лексичний діапазон
Я, моя родина, мої друзі	мої родинні зв'язки професії батьків мої друзі та їхні уподобання
Одяг	предмети одягу види одягу
Харчування	продукти харчування улюблені страви страви в Україні та Франції
Відпочинок і дозвілля	види відпочинку та занять захоплення вільний час канікули
Природа	погода природні явища
Подорож	загальні відомості про Францію та Україну
Рідне місто/село	місцезнаходження основні історичні та культурні відомості
Свята і традиції	календар свят в Україні та Франції традиції святкування
Шкільне життя	навчальні предмети розклад уроків робочий день урок іноземної мови види діяльності на уроці

Мовний інвентар – граматика

Категорія	Структура
Adjectif	Le pluriel, le féminin et le masculin des adjectifs L'adjectif quel
Article	Les articles indéfinis, définis et partitifs
Phrase	La phrase interrogative
Pronom	Les pronoms personnels sujet
Verbe	Le présent de l'indicatif (l'état, la description) Le futur proche L'impératif positif La négation Le passé composé Le conditionnel de politesse – je voudrais + infinitif

6-ий клас

Загальні характеристики ситуативного спілкування

Сфера спілкування	Тематика ситуативного спілкування	Мовленнєві функції
Особистісна	Я, моя родина, мої друзі Покупки Харчування Спорт	<ul style="list-style-type: none"> описувати, розповідати, характеризувати запитувати та надавати інформацію розпитувати з метою роз'яснення та уточнення інформації пропонувати, приймати, відхиляти пропозицію висловлювати свої враження, почуття та емоції аргументувати свій вибір, точку зору
Публічна	Подорож Україна Франція	
Освітня	Шкільне життя	

Мовний інвентар – лексика

Тема	Лексичний діапазон
Я, моя родина, мої друзі	зовнішність людини риси характеру
Покупки	відвідування магазинів види магазинів асортимент товарів гроші
Харчування	традиції харчування назви страв
Спорт	види спорту спортивні уподобання
Подорож	транспорт підготовка до подорожі проїзні документи
Україна	Київ, визначні місця
Франція	Париж, визначні місця
Шкільне життя	улюблені навчальні предмети види діяльності на уроках

Мовний інвентар – граматика

Категорія	Структура
Adjectif	Le pluriel, le féminin et le masculin des adjectifs L'accord des adjectifs Les adjectifs indéfinis
Adverbe	Les adverbes de lieu, de temps et de fréquence
Article	Les articles indéfinis, définis et partitifs
Conjonction	parce que, mais, où, que
Nom	Le masculin et le féminin
Préposition	Les prépositions de lieu
Pronom	Les pronoms personnels sujet Les pronoms en et y
Verbe	Le présent de l'indicatif (l'état, la description) Le futur proche Le futur simple La négation Le passé composé

7-ий клас

Загальні характеристики ситуативного спілкування

Сфера спілкування	Тематика ситуативного спілкування	Мовленнєві функції
Особистісна	Я, моя родина, мої друзі Харчування Охорона здоров'я	<ul style="list-style-type: none"> • описувати, розповідати, характеризувати • запитувати та надавати інформацію • розпитувати з метою роз'яснення та уточнення інформації • пропонувати, приймати, відхиляти пропозицію • висловлювати свої враження, почуття та емоції • аргументувати свій вибір, точку зору • просити про допомогу • надавати оцінку подіям, ситуаціям, вчинкам, діям • оцінювати стан речей, події, факти • обмінюватись думками
Публічна	Кіно і театр Спорт Україна Франція	
Освітня	Шкільне життя	

Мовний інвентар – лексика

Тема	Лексичний діапазон
Я, моя родина, мої друзі	обов'язки в сім'ї домашні справи та побут родинні традиції та свята
Харчування	приготування їжі сервірування столу кухонні прилади, посуд способи обробки продуктів харчування
Охорона здоров'я	відвідування лікаря, назви медичних закладів, захворювань та їх симптомів, лікарських засобів
Кіно і театр	відвідування театру, кінотеатру жанри елементи інтер'єру театру

Спорт	види спорту, спортивні змагання, відомі спортсмени, клуби, секції
Україна	основні пам'ятки історії та культури Києва
Франція	основні пам'ятки історії та культури Парижа
Шкільне життя	позакласні заходи шкільні свята та традиції

Мовний інвентар – граматика

Категорія	Структура
Adjectif	Les adjectifs tout, tous, toute, toutes
Adverbe	Les adverbes de totalité tout, tous, toute, toutes
Article	L'article partitif
Négation	ne...pas, ne...plus, ne... jamais, ne...rien, ne...personne
Pronom	Tout, tous, toute, toutes Les pronoms compléments en et y Les pronoms relatifs simples qui, que, dont ; où
Verbe	Le passé composé L'imparfait

8-ий клас

Загальні характеристики ситуативного спілкування

Сфера спілкування	Тематика ситуативного спілкування	Мовленнєві функції
Особистісна	Я і мої друзі Стиль життя	<ul style="list-style-type: none"> описувати, розповідати, характеризувати запитувати та надавати інформацію розпитувати з метою роз'яснення та уточнення інформації пропонувати, приймати, відхиляти пропозицію висловлювати свої враження, почуття та емоції аргументувати свій вибір, точку зору надавати оцінку подіям, ситуаціям, вчинкам, діям оцінювати стан речей, події, факти обмінюватись думками коментувати статистичні дані
Публічна	Засоби масової інформації Музика Література Україна Франція	
Освітня	Шкільне життя	

Мовний інвентар – лексика

Тема	Лексичний діапазон
Я і мої друзі	друзі по листуванню кореспонденція
Стиль життя	здоровий спосіб життя повсякденні дії види дозвілля
Засоби масової інформації	Інтернет преса періодичні видання

Музика	улюблені музичні стилі, музичні жанри музичні інструменти музиканти, композитори, виконавці відвідування концерту
Література	вибір книг для читання улюблений письменник, поет, книга, літературний герой літературні жанри відвідування бібліотеки, обладнання та послуги бібліотеки
Україна	географічне положення клімат населення національності
Франція	географічне положення клімат населення національності
Шкільне життя	школи в Україні та за кордоном типи шкіл приміщення, назви навчальних кімнат та шкільного обладнання правила поведінки

Мовний інвентар – граматика

Категорія	Структура
Adjectif	L'adjectif indéfini quelqu'un
L'hypothèse	Si + présent de l'indicatif
Préposition	Les prépositions de temps
Pronom	Les pronoms relatifs simples et les pronoms relatifs composés
Verbe	Le futur simple Le passé simple Le passif présent

9-ий клас

Загальні характеристики ситуативного спілкування

Сфера спілкування	Тематика ситуативного спілкування	Мовленнєві функції
Особистісна	Я, моя родина, мої друзі Природа і погода Одяг	<ul style="list-style-type: none"> • надавати інформацію та ставити запитання з метою уточнення інформації • висловлювати своє ставлення до вчинків, думок, позицій інших людей • порівнювати події, факти, явища • висловлювати свої почуття та емоції • приймати або відхиляти пропозицію • аргументувати свій вибір, точку зору, власну думку • вести дискусію, привертаючи увагу співрозмовника • висловлювати свої переконання, думки, згоду або незгоду
Публічна	Засоби масової інформації Молодіжна культура Наука і технічний прогрес Україна Франкомовні країни	
Освітня	Робота і професія	

Мовний інвентар – лексика

Тема	Лексичний діапазон
Я, моя родина, мої друзі	особисті дані автобіографія
Природа і погода	навколишнє середовище охорона довкілля рослинний і тваринний світ
Одяг	мода елементи одягу
Засоби масової інформації	Інтернет, телебачення і радіо спілкування у мережі Інтернет улюблена радіо-телепередача
Молодіжна культура	течії молодіжної культури молодіжні організації клуби за інтересами
Наука і технічний прогрес	відомі вчені та винахідники винаходи сучасні пристрої в житті і побуті
Україна	великі міста визначні місця й історичні пам'ятки
Франкомовні країни	загальна характеристика великі міста визначні місця й історичні пам'ятки
Робота і професія	характеристика професій нахили і здібності вибір професії професійні якості

Мовний інвентар – граматика

Категорія	Структура
Adjectif	Les adjectifs qualificatifs (le genre, le nombre, la place de l'adjectif)
Restriction	Ne...que
Verbe	Le futur simple Le passé composé L'imparfait Le plus-que-parfait Les formes impersonnelles (il y a, il faut, il fait, il est, il reste) Le gérondif Le participe passé

Іспанська мова

Навчальна програма є рамковою, а відтак не обмежує діяльність учителів у виборі порядку вивчення та змісту кожної теми. Деякі теми можуть вивчатись інтегровано, напр., Відпочинок і дозвілля + Подорож, Одяг + Погода, Подорож + Країни, мова яких вивчається.

Мовний інвентар є орієнтовним і добирається відповідно до комунікативної ситуації, потреб учнів та принципу концентричного навчання. Він не є метою навчання, тому й не розглядається як окремі лексичні або граматичні теми.

5-ий клас

Загальні характеристики ситуативного спілкування

Сфера спілкування	Тематика ситуативного спілкування	Мовленнєві функції
Особистісна	Я, моя родина, мої друзі Одяг Харчування Відпочинок і дозвілля Природа	<ul style="list-style-type: none"> • описувати, розповідати, характеризувати • порівнювати • аргументувати свій вибір • запитувати та надавати інформацію • розпитувати з метою роз'яснення та уточнення інформації • пропонувати, приймати, відхиляти пропозицію
Публічна	Подорож Рідне місто/село Свята і традиції	
Освітня	Шкільне життя	

Мовний інвентар – лексика

Тема	Лексичний діапазон
Я, моя родина, мої друзі	мої родинні зв'язки професії батьків мої друзі та їхні уподобання
Одяг	предмети одягу види одягу
Харчування	продукти харчування улюблені страви страви в Україні та Іспанії
Відпочинок і дозвілля	види відпочинку та занять захоплення вільний час канікули
Природа	погода природні явища
Подорож	загальні відомості про Іспанію та Україну
Рідне місто/село	місцезнаходження основні історичні та культурні відомості
Свята і традиції	календар свят в Україні та Іспанії традиції святкування
Шкільне життя	навчальні предмети розклад уроків робочий день урок іноземної мови види діяльності на уроці

Мовний інвентар – граматика

Категорія	Структура
Adjetivo	Número y género
Adverbio	De modo
Artículo	Determinado e indeterminado
Conjunción	o/u
Número	Los cardinales
Perífrasis verbales	empezar a + inf. terminar de + inf
Preposición	De lugar y de tiempo Las formas contractas “al”, “del”
Pronombre	Reflexivos, de cantidad
Sustantivo	Número y género
Verbo	Presente de Indicativo, verbos con alternancia vocálica (empezar, pensar, querer) Pretérito Perfecto Compuesto (verbos irregulares) Futuro Simple (verbos irregulares) Pretérito Perfecto Simple (verbos regulares)

6-ий клас

Загальні характеристики ситуативного спілкування

Сфера спілкування	Тематика ситуативного спілкування	Мовленнєві функції
Особистісна	Я, моя родина, мої друзі Покупки Харчування Спорт	<ul style="list-style-type: none"> описувати, розповідати, характеризувати запитувати та надавати інформацію розпитувати з метою роз'яснення та уточнення інформації пропонувати, приймати, відхиляти пропозицію висловлювати свої враження, почуття та емоції аргументувати свій вибір, точку зору
Публічна	Подорож Україна Іспанія	
Освітня	Шкільне життя	

Мовний інвентар – лексика

Тема	Лексичний діапазон
Я, моя родина, мої друзі	зовнішність людини риси характеру
Покупки	відвідування магазинів види магазинів асортимент товарів гроші
Харчування	традиції харчування назви страв
Спорт	види спорту спортивні уподобання
Подорож	транспорт підготовка до подорожі проїзні документи
Україна	Київ, визначні місця
Іспанія	Мадрид, визначні місця
Шкільне життя	улюблені навчальні предмети види діяльності на уроках

Мовний інвентар – граматика

Категорія	Структура
Adjetivo	Número y género
Perífrasis verbales	estar + Participio Pasado estar + Gerundio Tener, poner, saber en Futuro Simple
Preposición	De lugar, de tiempo
Pronombre	Los interrogativos y exclamativos
Sustantivo	Los sufijos diminutivos (-ito, -ita)
Verbo	Futuro Simple (verbos irregulares) Pretérito Perfecto Simple (verbos irregulares) Participio Pasado Gerundio Imperativo Afirmativo

7-ий клас

Загальні характеристики ситуативного спілкування

Сфера спілкування	Тематика ситуативного спілкування	Мовленнєві функції
Особистісна	Я, моя родина, мої друзі Харчування Охорона здоров'я	<ul style="list-style-type: none"> • описувати, розповідати, характеризувати • запитувати та надавати інформацію • розпитувати з метою роз'яснення та уточнення інформації • пропонувати, приймати, відхиляти пропозицію • висловлювати свої враження, почуття та емоції • аргументувати свій вибір, точку зору • просити про допомогу • надавати оцінку подіям, ситуаціям, вчинкам, діям • оцінювати стан речей, події, факти • обмінюватись думками
Публічна	Кіно і театр Спорт Україна Іспанія	
Освітня	Шкільне життя	

Мовний інвентар – лексика

Тема	Лексичний діапазон
Я, моя родина, мої друзі	обов'язки в сім'ї домашні справи та побут родинні традиції та свята
Харчування	приготування їжі сервірування столу кухонні прилади, посуд способи обробки продуктів харчування
Охорона здоров'я	відвідування лікаря назви медичних закладів, захворювань та їх симптомів, лікарських засобів
Кіно і театр	відвідування театру, кінотеатру жанри елементи інтер'єру театру
Спорт	види спорту спортивні змагання відомі спортсмени спортивні клуби, секції

Україна	основні пам'ятки історії та культури Києва
Іспанія	основні пам'ятки історії та культури Мадрида
Шкільне життя	позакласні заходи шкільні свята та традиції

Мовний інвентар – граматика

Категорія	Структура
Adjetivo	Grados de comparación
Adverbio	Grados de comparación
Perífrasis verbales	Volver a + infinitivo Tener que + infinitivo Dejar de + infinitivo Terminar de + infinitivo Acabar de + infinitivo Deber + infinitivo Dejar + infinitivo Ponerse a + infinitivo
Preposición	De lugar, de tiempo
Pronombre	Los posesivos y sus formas
Sustantivo	Sustantivos compuestos
Verbo	Los verbos con alternancia vocálica (volver, poder, contar, dormir) El uso de los tiempos del Modo Indicativo Voz pasiva

8-ий клас

Загальні характеристики ситуативного спілкування

Сфера спілкування	Тематика ситуативного спілкування	Мовленнєві функції
Особистісна	Я і мої друзі Стиль життя	<ul style="list-style-type: none"> описувати, розповідати, характеризувати запитувати та надавати інформацію розпитувати з метою роз'яснення та уточнення інформації пропонувати, приймати, відхиляти пропозицію висловлювати свої враження, почуття та емоції аргументувати свій вибір, точку зору надавати оцінку подіям, ситуаціям, вчинкам, діям оцінювати стан речей, події, факти обмінюватись думками коментувати статистичні дані
Публічна	Засоби масової інформації Музика Література Україна Іспанія	
Освітня	Шкільне життя	

Мовний інвентар – лексика

Тема	Лексичний діапазон
Я і мої друзі	друзі по листуванню кореспонденція
Стиль життя	здоровий спосіб життя повсякденні дії види дозвілля

Засоби масової інформації	Інтернет преса періодичні видання
Музика	улюблені музичні стилі, музичні жанри музичні інструменти музиканти, композитори, виконавці відвідування концерту
Література	вибір книг для читання улюблений письменник, поет, книга, літературний герой літературні жанри відвідування бібліотеки, обладнання та послуги бібліотеки
Україна	географічне положення клімат населення національності
Іспанія	географічне положення клімат населення національності
Шкільне життя	школи в Україні та за кордоном типи шкіл приміщення, назви навчальних кімнат та шкільного обладнання правила поведінки

Мовний інвентар – граматика

Категорія	Структура
Adjetivo	El grado superlativo absoluto
Adverbio	Grados de comparación
Conjunción	ni... ni, así... como, también, tampoco, no sólo...sino también, ya...ya, bien...bien. sea... sea, ora...ora
Perífrasis verbales	iniciar a + Infinitivo, tener + Participio. Los verbos irregulares en Pretérito Perfecto Simple
Preposición	Las compuestas de lugar
Pronombre	Los negativos (nada, nadie, ninguno/a)
Sustantivo	El plural de los sustantivos compuestos
Verbo	Pretérito Perfecto Compuesto Pretérito Imperfecto Futuro Simple Pretérito Perfecto Simple

Загальні характеристики ситуативного спілкування

Сфера спілкування	Тематика ситуативного спілкування	Мовленнєві функції
Особистісна	Я, моя родина, мої друзі Природа і погода Одяг	<ul style="list-style-type: none"> • надавати інформацію та ставити запитання з метою уточнення інформації • висловлювати своє ставлення до вчинків, думок, позицій інших людей • порівнювати події, факти, явища • висловлювати свої почуття та емоції • приймати або відхиляти пропозицію • аргументувати свій вибір, точку зору, власну думку • вести дискусію, привертаючи увагу співрозмовника • висловлювати свої переконання, думки, згоду або незгоду
Публічна	Засоби масової інформації Молодіжна культура Наука і технічний прогрес Україна Іспаномовні країни	
Освітня	Робота і професія	

Мовний інвентар – лексика

Тема	Лексичний діапазон
Я, моя родина, мої друзі	особисті дані автобіографія
Природа і погода	навколишнє середовище охорона довкілля рослинний і тваринний світ
Одяг	мода елементи одягу
Засоби масової інформації	Інтернет, телебачення і радіо спілкування у мережі Інтернет улюблена радіо-телепередача
Молодіжна культура	течії молодіжної культури молодіжні організації клуби за інтересами
Наука і технічний прогрес	відомі вчені та винахідники винаходи сучасні пристрої в житті і побуті
Україна	великі міста визначні місця й історичні пам'ятки
Іспаномовні країни	загальна характеристика великі міста визначні місця й історичні пам'ятки
Робота і професія	характеристика професій нахили і здібності вибір професії професійні якості

Мовний інвентар – граматика

Категорія	Структура
Artículo	Determinado, indeterminado, ausencia del artículo
Exclamativos	
Preposición	Locuciones prepositivas (gracias a, a pesar de, por culpa de)
Pronombre	Los relativos
Sustantivo	Los sustantivos que se usan sólo en plural
Verbo	Pretérito Perfecto Compuesto Pretérito Imperfecto Pretérito Pluscuamperfecto El estilo directo e indirecto Concordancia de los tiempos del Modo Indicativo

Іноземна мова як друга

**у спеціалізованих школах із поглибленим
вивченням іноземних мов
та у загальноосвітніх навчальних закладах**

5 – 9 класи

**Англійська мова
Німецька мова
Французька мова
Іспанська мова**

**Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів на кінець 9-го класу
(Комунікативна компетентність)**

Навчальна програма є рамковою, а відтак проміжні результати за класами визначають вчителі, орієнтуючись на кінцевий результат.

Комунікативні види мовленнєвої діяльності	Комунікативні уміння		Рівень та дескриптори володіння англійською мовою на кінець 9-го класу відповідно до Загальноєвропейських Рекомендацій з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання
			A2
Рецептивні	Сприймання на слух	В цілому	Розуміє достатньо, щоб задовольнити конкретні потреби, якщо мовлення чітке й повільне.
		Розуміння розмови між іншими людьми	Розуміє в загальних рисах зміст короткої, простої розмови, якщо мовлення дуже чітке й повільне
		Слухання наживо	Слідкує за дуже простою, добре структурованою презентацією або демонстрацією, якщо вона проілюстрована слайдами, конкретними прикладами або діаграмами, мовлення чітке й повільне, з повторами, а тема знайома.
			Розуміє в загальних рисах дуже просту інформацію, яка пояснюється у передбачуваній ситуації (напр., на екскурсії), якщо мовлення дуже повільне й чітке з тривалими паузами час від часу.
		Слухання оголошень та інструкцій	Розуміє основний зміст коротких, чітких, простих повідомлень та оголошень.
			Розуміє пояснення як дістатися з пункту А в пункт Б пішки або громадським транспортом.
			Розуміє елементарні інструкції щодо часу, дат, номерів і таке інше, а також щодо виконання повсякденних завдань.
		Слухання радіо та аудіозаписів	Розуміє та отримує основну інформацію щодо повсякденних передбачуваних питань, представлену у вигляді коротких аудіозаписів, якщо мовлення чітке й повільне.
			Отримує важливу інформацію з радіопрограм, напр., прогноз погоди, анонси концертів, оголошення спортивних результатів, якщо мовлення чітке й повільне.
			Розуміє важливі моменти розповіді й слідкує за сюжетом, якщо мовлення чітке й повільне.
Аудіо-візуальне сприймання (телепрограми, фільми, відеозаписи)	Слідкує за змінами тем у теленовинах, складає враження про їх основний зміст.		

Рецептивні	Зорове сприймання	В цілому	Розуміє короткі прості тексти на знайомі теми конкретного типу, побудовані на основі широковживаного мовного матеріалу, пов'язаного з побутом і навчанням.
		Читання листів	Розуміє короткі, прості особисті листи.
			Розуміє дуже прості офіційні листи, електронні повідомлення (напр., підтвердження бронювання).
		Читання для орієнтування	Знаходить конкретну передбачувану інформацію у простому повсякденному матеріалі, напр., у рекламних оголошеннях, каталогах, меню, довідниках, розкладах.
			Знаходить конкретну інформацію у списках та виокремлює потрібну інформацію (напр., використовує «Жовті сторінки» для знаходження послуги або продавця).
			Розуміє повсякденні знаки, оголошення (інструкції, вказівки, попередження про небезпеку) у громадських місцях, напр., на вулиці, у кафе, на вокзалі.
		Читання для інформації та аргументації	Розуміє тексти, які описують людей, місця, повсякденне життя, культуру і таке інше, якщо в них використано простий мовний інвентар.
			Розуміє інформацію, подану в ілюстрованих брошурах і картах, напр., найвизначніші пам'ятки міста чи регіону.
			Розуміє основний зміст коротких новин на теми, що входять до сфери особистих інтересів (напр., спорт, знаменитості).
			Розуміє короткий фактологічний опис чи розповідь на теми, що стосуються повсякденної діяльності, якщо в них використано простий мовний інвентар і відсутні непередбачувані деталі.
			Розуміє більшу частину особистої інформації, яку люди розміщують у мережі Інтернет, а також інформації про те, що їм подобається в інших людях.
			Розуміє прості інструкції до пристроїв, якими користується у повсякденному житті (напр., телефон).
		Читання інструкцій	Розуміє прості, короткі інструкції, якщо вони ілюстровані і викладені не у вигляді суцільного тексту.
			Розуміє прості інструкції на упаковках продуктів харчування, медичних препаратів і таке інше, поданих у вигляді простих команд.
			Розуміє прості рецепти, особливо якщо найважливіші етапи приготування страв проілюстровано малюнками/фото.
			Розуміє короткі розповіді та описи життя людей, викладені простими словами.
		Читання для задоволення	Розуміє, що відбувається у фото-історії (напр., у журналах про стиль життя) і складає уявлення про героїв.
			Розуміє значну частину інформації, яка подається в короткому описі особи (напр., знаменитості).

			Розуміє основну думку короткої статті, яка розповідає про подію, що відбувається за передбачуваним сценарієм (напр., вручення премії Оскар), якщо інформацію викладено чітко, простими мовними засобами.
Інтеракційні	Усна взаємодія	В цілому	Спілкується досить легко в реальних та умовних комунікативних ситуаціях, якщо співрозмовник допоможе в разі необхідності. Веде прості повсякденні розмови без надмірних зусиль; ставить запитання і відповідає на запитання, обмінюється думками та інформацією на близькі/знайомі теми у передбачуваних повсякденних ситуаціях.
		Бесіда, дискусія та розуміння співрозмовника	Розуміє звернене до нього/неї чітко й повільне мовлення у простих повсякденних ситуаціях, якщо співрозмовник докладає певних зусиль, щоб досягти розуміння.
			Бере участь у дуже коротких діалогах, але рідко здатен підтримувати розмову з власної ініціативи, хоча спроможний зрозуміти співбесідника, якщо той докладе певних зусиль.
			Використовує прості повсякденні ввічливі форми привітання і звертання.
			Невимушено спілкується з однолітками, ставить запитання та розуміє відповіді, якщо вони здебільшого стосуються повсякденного життя.
			Пропонує, запрошує, вибачається.
			Розповідає про своє самопочуття, використовуючи дуже прості мовні кліше.
			Розповідає про свої уподобання, у обмежений спосіб висловлює власну думку та аргументує її.
			Обговорює плани щодо того, що робити, куди піти, домовляється про зустріч.
		Цілеспрямована співпраця	Свідчить про те, що слідкує за ходом думок, і може зрозуміти, що потрібно, якщо співбесідник докладе певних зусиль, щоб досягти розуміння.
			Спілкується під час виконання простих повсякденних завдань, використовуючи прості фрази, коли треба щось попросити чи дати, отримати просту інформацію та обговорити, що робити далі.
		Отримання товарів та послуг	Запитує просту інформацію щодо подорожі, користування громадським транспортом (автобусами, потягами, таксі); запитує й пояснює, як пройти; купує квитки.
			Робить прості покупки – повідомляє, що потрібно і в якій кількості, питає ціну.
Замовляє послуги та їжу.			
Повідомляє, коли щось не в порядку, напр., «Їжа холодна», «У моїй кімнаті немає світла».			
		Домовляється (особисто) про прийом у лікаря і розуміє відповідь. Повідомляє медичного працівника про проблеми зі здоров'ям, можливо, за допомогою невербальних засобів спілкування.	

		Обмін інформацією	<p>Спілкується під час виконання простих повсякденних завдань, які вимагають простого прямого обміну інформацією.</p> <p>Обмінюється обмеженою інформацією щодо знайомих і повсякденних робочих питань.</p> <p>Розпитує та розповідає про навчання та дозвілля.</p> <p>Розпитує та пояснює, як дістатися певного місця з опорою на карту чи план.</p> <p>Надає та просить надати особисту інформацію.</p> <p>Запитує та розповідає на простому рівні про подію, напр., де вона відбувалася, хто був присутній та що саме відбувалося.</p>
Інтеракційні	Писемна взаємодія	В цілому	Пише особисті листи й записки, пов'язані зі сферою нагальних потреб.
		Листування	Повідомляє особисту стандартну інформацію, напр., у короткому листі чи електронному повідомленні, представляючи себе.
			Пише короткі, прості листи-подяки та листи-вибачення.
			Пише короткі, прості записки, електронні та текстові повідомлення (SMS), напр., відповідає на запрошення, підтверджує зміни у попередніх домовленостях.
		Записки, повідомлення та бланки	Пише короткі, прості записки та повідомлення, що стосуються кола нагальних потреб.
			Занотовує події, відповідні дати та час, які необхідно запам'ятати.
	Вносить особисту та іншу інформацію у найпоширеніші бланки, напр., заява на отримання візи.		
	Онлайн взаємодія	В цілому	Спілкується онлайн на побутові теми, використовуючи мовні кліше. Розміщує в мережі Інтернет короткі описові дописи про повсякденну діяльність та почуття. Обмінюється простими коментарями з іншими дописувачами.
		Онлайн спілкування та дискусія	Бере участь у онлайн спілкуванні на базовому рівні, напр., надсилає віртуальні листівки на свята, ділиться новинами, узгоджує та підтверджує зустрічі.
			Дописує в мережі Інтернет про свій настрій та про те, чим займається, використовуючи шаблонні вирази; відповідає на коментарі; простими мовними засобами висловлює вдячність або вибачається.
			Робить короткі позитивні чи негативні онлайн коментарі щодо вбудованих посилань і медіа, використовуючи елементарні мовні засоби, хоча зазвичай звертається до онлайн словників.
		Цілеспрямована онлайн співпраця	Здійснює прості онлайн транзакції, напр., замовлення товарів або запис на навчальний курс, заповнюючи онлайн анкету, повідомляючи особисті дані та підтверджуючи умови, які пропонуються.
Виконує прості інструкції і ставить прості запитання під час виконання спільного завдання онлайн, якщо партнер готовий допомогти.			

Продуктивні	Усне продукування	В цілому	Описує або представляє людей, розпорядок дня, смаки та уподобання у вигляді короткого зв'язного висловлювання, побудованого з простих фраз та речень.
		Тривалий монолог: опис власного досвіду	Описує свою родину, житлові умови, освіту.
			Описує людей, місця та особисті речі простими мовними засобами.
			Розповідає про те, що вмів робити добре й не дуже добре, напр., спорт, ігри, уміння, навчальні дисципліни.
			Стисло описує свої плани на вихідні або на канікули.
		Тривалий монолог: надання інформації	Дає прості пояснення, як дістатися з одного пункту в інший, використовуючи елементарні мовні засоби (напр., праворуч, прямо, спочатку, потім, далі).
		Тривалий монолог: обґрунтування власної думки	Висловлює, можливо повільно, власну думку, використовуючи прості мовні засоби.
	Виступ перед аудиторією	Робить коротку, відрепетирувану, просту презентацію на знайому тему.	
		Відповідає на прості уточнюючі питання, якщо може попросити повторити і отримати допомогу у формулюванні відповідей.	
	Писемне продукування	В цілому	Пише низку простих фраз і речень, з'єднаних простими словами-зв'язками, напр., «та/і/й», «але/проте» і «тому, що».
		Творче письмо	Пише низку простих фраз та речень про свою родину, житлові умови, освіту.
			Пише короткі, прості уявні біографії і прості поезії про людей.
			Описує у щоденнику те, чим займається, напр., повсякденні справи, екскурсії, спорт, захоплення; пише про людей і місця, використовуючи прості, конкретні слова, фрази і речення з простими словами зв'язками.
	Пише вступ до оповідання чи продовжує оповідання, якщо може користуватися словником і довідковими матеріалами.		

Орієнтовні параметри для оцінювання навчально-пізнавальних досягнень учнів

Ці параметри стосуються лише оцінювання і не слугують основними орієнтирами у навчанні.

Уміння	Клас				
	5	6	7	8	9
Усне сприймання (Аудіювання)	Обсяг прослуханого у запису матеріалу (у межах)				
	1-2 хв	1-2 хв	2-3 хв	2-3 хв	2-3 хв
Зорове сприймання (Читання)	Обсяг одного тексту у словах (у межах)				
	50-100	50-100	100-150	150-200	150-200
Усна взаємодія (Діалог)	Висловлення кожного у репліках, правильно оформлених у мовному відношенні (у межах)				
	4	4	5	5	6
Усне продукування (Монолог)	Обсяг висловлення у реченнях (у межах)				
	4-5	5-6	6-7	7-8	8-9
Писемне продукування (Письмо)	Обсяг письмового повідомлення у словах (у межах)				
	30-40	40-50	50-60	60-70	70-80

Англійська мова

Навчальна програма є рамковою, а відтак не обмежує діяльність учителів у виборі порядку вивчення та змісту кожної теми. Деякі теми можуть вивчатись інтегровано, напр., Відпочинок і дозвілля + Подорож, Одяг + Погода, Подорож + Країни, мова яких вивчається.

Мовний інвентар є орієнтовним і добирається відповідно до комунікативної ситуації, потреб учнів та принципу концентричного навчання. Він не є метою навчання, тому й не розглядається як окремі лексичні або граматичні теми.

5-ий клас

Загальні характеристики ситуативного спілкування

Сфера спілкування	Тематика ситуативного спілкування	Мовленнєві функції
Особистісна	Я, моя родина, мої друзі Відпочинок і дозвілля Людина Природа	<ul style="list-style-type: none"> • представити себе, когось • познайомитися, привітатися, попрощатися, просити вибачення • ставити запитання і відповідати на них • давати елементарну характеристику • пропонувати, приймати, відхиляти пропозицію • вітати зі святом • розуміти та виконувати інструкції • повідомляти про належність • описувати, розповідати, характеризувати
Публічна	Свята і традиції Україна Велика Британія	
Освітня	Шкільне життя	

Мовний інвентар – лексика

Тема	Лексичний діапазон
Я, моя родина, мої друзі	вік адреса місце проживання члени родини та родинні зв'язки
Відпочинок і дозвілля	види відпочинку та занять захоплення/хобі час
Людина	предмети одягу види одягу кольори
Природа	пори року місяці дні тижня тварини
Свята і традиції	Календар свят України та Великої Британії
Україна	загальні відомості: назва країни, столиця, великі міста
Велика Британія	загальні відомості: назва країни, столиці, великі міста
Шкільне життя	школа класна кімната предмети в класній кімнаті шкільне приладдя

Мовний інвентар – граматика

Категорія	Структура
Adjective	position of adjectives
Conjunction	basic connectors but/and/or
Determiner	a/an with single countable nouns the - definite article for specific example this and that as determiners
Exclamation	Oh! Ah! Wow! Ouch! OK! Oops! for various emotions
Modality	can for ability
Noun	regular/irregular plural nouns
Numeral	cardinal and ordinal
Preposition	common prepositions of place and movement
Pronoun	Personal pronouns
Verb	Present Simple for daily routines, states and facts, opinions, likes/ dislikes to be and to have in Present Simple imperatives and negative imperatives

6-ий клас

Загальні характеристики ситуативного спілкування

Сфера спілкування	Тематика ситуативного спілкування	Мовленнєві функції
Особистісна	Я, моя родина, мої друзі Відпочинок і дозвілля Людина Природа	<ul style="list-style-type: none"> • ставити запитання і відповідати на них • давати елементарну характеристику • пропонувати, приймати, відхиляти пропозицію • висловлювати своє ставлення • повідомляти про смаки та вподобання • вітати зі святом • розуміти та виконувати інструкції • повідомляти про належність • описувати, розповідати, характеризувати
Публічна	Свята і традиції Україна Велика Британія	
Освітня	Шкільне життя	

Мовний інвентар – лексика

Тема	Лексичний діапазон
Я, моя родина, мої друзі	назви професій професії батьків уподобання види діяльності
Відпочинок і дозвілля	вільний час види дозвілля спорт види спорту
Людина	частини тіла відвідування лікаря лікарські засоби
Природа	погода природні явища
Свята і традиції	основні свята Великої Британії та України
Україна	загальні відомості про Київ
Велика Британія	загальні відомості про Лондон

Шкільне життя	навчальні предмети розклад уроків час урок іноземної мови
---------------	--

Мовний інвентар – граматика

Категорія	Структура
Adjective	qualitative and relative
Adverb	adverbs and adverbials of frequency (always, usually, sometimes, often, never) time markers for present (now, today)
Conjunction	because for clauses and reasons
Modality	can, may, must for permission and obligation
Noun	's for possession
Numeral	cardinal and ordinal
Preposition	prepositions of time (in, on, at)
Pronoun	object personal pronouns (him, me, us) interrogative pronouns (who, which, that, whose, where, when)
Verb	Present Simple Present Continuous There is/There are to indicate existence or location

7-ий клас

Загальні характеристики ситуативного спілкування

Сфера спілкування	Тематика ситуативного спілкування	Мовленнєві функції
Особистісна	Я, моя родина, мої друзі Помешкання Харчування Спорт	<ul style="list-style-type: none"> запитувати та надавати інформацію характеризувати та оцінювати висловлювати свої уподобання висловлювати думки, емоції та враження робити короткі повідомлення про події та факти запитувати про чийсь враження, думки ставлення запрошувати та реагувати на запрошення
Публічна	Покупки Транспорт Природа Свята і традиції Україна Велика Британія	
Освітня	Шкільне життя	

Мовний інвентар – лексика

Тема	Лексичний діапазон
Я, моя родина, мої друзі	зовнішність людини риси характеру
Помешкання	види помешкань будинок, квартира інтер'єр моя кімната умеблювання
Харчування	продукти харчування сервірування столу посуд
Спорт	види спорту улюблений вид спорту

Покупки	види магазинів відвідування магазинів гроші ціни
Транспорт	види транспорту проїзд по місту
Природа	об'єкти природи навколишнє середовище
Свята і традиції	день народження
Україна	визначні місця Києва
Велика Британія	визначні місця Лондона
Шкільне життя	позакласні заходи

Мовний інвентар – граматика

Категорія	Структура
Adjective	comparisons
Adverb	adverbs and adverbials of frequency, manner (e.g. slowly, well), time (e.g. now, today, yesterday, two days ago)
Conjunction	basic connectors: then, or
Determiner	basic quantifiers: some, any, no, a lot (of), how much, how many with countable/uncountable nouns
Modality	can/could, have to/had to
Noun	countable/uncountable
Preposition	place (inside, outside) movement (into, out of)
Verb	Present Simple Past Simple Present Continuous There is/There are+determiners+countable/uncountable nouns be going to

8-ий клас

Загальні характеристики ситуативного спілкування

Сфера спілкування	Тематика ситуативного спілкування	Мовленнєві функції
Особистісна	Я, моя родина і друзі Спорт Одяг Харчування	<ul style="list-style-type: none"> • запитувати та надавати інформацію • характеризувати та оцінювати • висловлювати свої уподобання • висловлювати думки, емоції та враження • робити короткі повідомлення про події та факти • запитувати про чийсь враження, думки ставлення • запрошувати та реагувати на запрошення • аргументувати свій вибір, точку зору
Публічна	Засоби масової інформації Україна Велика Британія	
Освітня	Шкільне життя	

Мовний інвентар – лексика

Тема	Лексичний діапазон
Я, моя родина і друзі	щоденні справи розпорядок дня спілкування з друзями (Інтернет, телефон)
Спорт	спортивні змагання відомі спортсмени
Одяг	предмети одягу види одягу
Харчування	види закладів харчування відвідування закладів харчування приготування їжі види обробки продуктів харчування назви страв національні страви
Засоби масової інформації	Інтернет преса радіо телебачення
Україна	географічне положення клімат населення, національності географічні об'єкти
Велика Британія	географічне положення клімат населення, національності географічні об'єкти
Шкільне життя	школа у Великій Британії та Україні

Мовний інвентар – граматика

Категорія	Структура
Adverb	time markers of present, past, future
Conjunction	so for results and consequence because for causes and reasons
Determiner	definite/zero article for uniqueness, public buildings, geographical and other proper names basic quantifiers: a lot, a little
Modality	can/can't, could/couldn't, must/mustn't, should/shouldn't, need/needn't offers and suggestions with shall
Noun	proper and common nouns
Preposition	of for a part or aspect with/without for attribution time phrases with from...to, by..., during
Pronoun	reflexive pronouns as object/complement (e.g. myself, ourselves)
Verb	Past Continuous Future Simple

Загальні характеристики ситуативного спілкування

Сфера спілкування	Тематика ситуативного спілкування	Мовленнєві функції
Особистісна	Я, моя родина, мої друзі	<ul style="list-style-type: none"> запитувати та надавати інформацію характеризувати та оцінювати висловлювати свої уподобання висловлювати думки, емоції та враження робити короткі повідомлення про події та факти запитувати про чийсь враження, думки ставлення запрошувати та реагувати на запрошення аргументувати свій вибір, точку зору
Публічна	Кіно і театр Література Подорож Засоби масової інформації Україна Англомовні країни	
Освітня	Шкільне життя	

Мовний інвентар – лексика

Тема	Лексичний діапазон
Я, моя родина, мої друзі	особисті дані автобіографія
Кіно і театр	афіші відвідування кінотеатру відвідування вистави
Література	улюблені літературні твори улюблений письменник/поет літературні жанри
Подорож	підготовка до подорожі програма відпочинку види транспорту предмети багажу проїзні документи
Засоби масової інформації	Інтернет онлайн спілкування
Україна	визначні історичні та культурні місця
Англомовні країни	визначні історичні та культурні місця
Шкільне життя	улюблені навчальні предмети плани на майбутнє

Мовний інвентар – граматика

Категорія	Структура
Adverb	just, ever, yet, already, (not) enough/too much/too many
Clause	comparisons with as ...as, so ...as
Determiner	some, any, no with countable and uncountable nouns some, any, no+thing/one/body/where
Modality	can for permission may/might for likelihood ought to for duty or correctness when criticising ought to for probability
Preposition	time (after, before) by/with for means of doing something
Verb	Present Perfect Past Perfect Question tags

Німецька мова

Навчальна програма є рамковою, а відтак не обмежує діяльність учителів у виборі порядку вивчення та змісту кожної теми. Деякі теми можуть вивчатись інтегровано, напр., Відпочинок і дозвілля + Подорож, Одяг + Погода, Подорож + Країни, мова яких вивчається.

Мовний інвентар є орієнтовним і добирається відповідно до комунікативної ситуації, потреб учнів та принципу концентричного навчання. Він не є метою навчання, тому й не розглядається як окремі лексичні або граматичні теми.

5-ий клас

Загальні характеристики ситуативного спілкування

Сфера спілкування	Тематика ситуативного спілкування	Мовленнєві функції
Особистісна	Я, моя родина, мої друзі Відпочинок і дозвілля Людина Природа	<ul style="list-style-type: none"> • представити себе, когось • познайомитися, привітатися, попрощатися, просити вибачення • ставити запитання і відповідати на них • давати елементарну характеристику • пропонувати, приймати, відхиляти пропозицію • вітати зі святом • розуміти та виконувати інструкції • повідомляти про належність • описувати, розповідати, характеризувати
Публічна	Свята і традиції Україна Німеччина	
Освітня	Шкільне життя	

Мовний інвентар – лексика

Тема	Лексичний діапазон
Я, моя родина, мої друзі	вік адреса місце проживання члени родини та родинні зв'язки
Відпочинок і дозвілля	види відпочинку та занять захоплення/хобі час
Людина	предмети одягу види одягу кольори
Природа	пори року місяці дні тижня тварини
Свята і традиції	календар свят України та Німеччини
Україна	загальні відомості: назва країни, столиця, великі міста
Німеччина	загальні відомості: назва країни, столиця, великі міста
Шкільне життя	школа класна кімната предмети в класній кімнаті шкільне приладдя

Мовний інвентар – граматика

Категорія	Структура
Adjektiv	Prädikativ
Adverb	Adverbien gern, da, hier, heute, immer
Artikel	Unbestimmter Artikel Bestimmter Artikel Nullartikel
Präposition	Präpositionen mit Akkusativ
Pronomen	Personalpronomen Possessivpronomen Unpersönliches Pronomen es
Satz	Aussagesatz Ergänzungsfrage Entscheidungsfrage Verneinung (kein, nicht)
Substantiv	Singular/Plural Substantive im Nominativ, Akkusativ
Verb	Präsens Modallverb mögen (möchten) Imperativ
Zahlwort	Numeral

6-ий клас

Загальні характеристики ситуативного спілкування

Сфера спілкування	Тематика ситуативного спілкування	Мовленнєві функції
Особистісна	Я, моя родина, мої друзі Відпочинок і дозвілля Людина Природа	<ul style="list-style-type: none"> • давати елементарну характеристику • пропонувати, приймати, відхиляти пропозицію • висловлювати своє ставлення • повідомляти про смаки та вподобання • вітати зі святом • розуміти та виконувати інструкції • повідомляти про належність • описувати, розповідати, характеризувати
Публічна	Свята і традиції Україна Німеччина	
Освітня	Шкільне життя	

Мовний інвентар – лексика

Тема	Лексичний діапазон
Я, моя родина, мої друзі	назви професій професії батьків уподобання види діяльності
Відпочинок і дозвілля	вільний час види дозвілля спорт види спорту
Людина	частини тіла відвідування лікаря лікарські засоби
Природа	погода природні явища
Свята і традиції	основні свята Німеччини та України

Україна	загальні відомості про Київ
Німеччина	загальні відомості про Берлін
Шкільне життя	навчальні предмети розклад уроків час урок іноземної мови

Мовний інвентар – граматика

Категорія	Структура
Adjektiv	Steigerungsstufen
Präposition	Präpositionen mit Dativ
Pronomen	Personalpronomen Dativ, Akkusativ Demonstrativpronomen
Satz	Sätze mit Konjunktionen aber, oder, denn
Substantiv	Substantive im Dativ
Verb	Verben mit trennbaren Präfixen Präteritum von haben, sein Modalverben Perfekt
Zahlwort	Ordinalzahlen

7-ий клас

Загальні характеристики ситуативного спілкування

Сфера спілкування	Тематика ситуативного спілкування	Мовленнєві функції
Особистісна	Я, моя родина, мої друзі Помешкання Харчування Спорт	<ul style="list-style-type: none"> запитувати та надавати інформацію характеризувати та оцінювати висловлювати свої уподобання висловлювати думки, емоції та враження робити короткі повідомлення про події та факти запитувати про чийсь враження, думки ставлення запрошувати та реагувати на запрошення
Публічна	Покупки Транспорт Природа Свята і традиції Україна Німеччина	
Освітня	Шкільне життя	

Мовний інвентар – лексика

Тема	Лексичний діапазон
Я, моя родина, мої друзі	зовнішність людини риси характеру
Помешкання	види помешкань будинок, квартира інтер'єр моя кімната умеблювання
Харчування	продукти харчування сервірування столу посуд
Спорт	види спорту улюблений вид спорту

Покупки	види магазинів відвідування магазинів гроші ціни
Транспорт	види транспорту проїзд по місту
Природа	об'єкти природи навколишнє середовище
Свята і традиції	день народження
Україна	визначні місця Києва
Німеччина	визначні місця Берліна
Шкільне життя	позакласні заходи

Мовний інвентар – граматика

Категорія	Структура
Adjektiv	Deklination der Adjektive
Adverb	Steigerungsstufen der Adverbien
Präposition	Präpositionen mit Akkusativ, Dativ
Pronomen	Fragepronomen: welcher, was für ein Indefinitpronomen man
Satz	Sätze mit Konjunktion sondern Kausalsätze mit weil
Substantiv	Gebrauch der Substantive ohne Artikel
Verb	Reflexivverben

8-ий клас

Загальні характеристики ситуативного спілкування

Сфера спілкування	Тематика ситуативного спілкування	Мовленнєві функції
Особистісна	Я, моя родина і друзі Спорт Одяг Харчування	<ul style="list-style-type: none"> запитувати та надавати інформацію характеризувати та оцінювати висловлювати свої уподобання висловлювати думки, емоції та враження робити короткі повідомлення про події та факти запитувати про чийсь враження, думки ставлення запрошувати та реагувати на запрошення аргументувати свій вибір, точку зору
Публічна	Засоби масової інформації Україна Німеччина	
Освітня	Шкільне життя	

Мовний інвентар – лексика

Тема	Лексичний діапазон
Я, моя родина і друзі	щоденні справи розпорядок дня спілкування з друзями (Інтернет, телефон)
Спорт	спортивні змагання відомі спортсмени
Одяг	предмети одягу види одягу

Харчування	види закладів харчування відвідування закладів харчування приготування їжі види обробки продуктів харчування назви страв, національні страви
Засоби масової інформації	Інтернет преса радіо телебачення
Україна	географічне положення клімат населення, національності географічні об'єкти
Німеччина	географічне положення клімат населення, національності географічні об'єкти
Шкільне життя	школа у Німеччині та Україні

Мовний інвентар – граматика

Категорія	Структура
Adjektiv	Systematisierung
Präposition	Präpositionen mit Genitiv
Satz	Temporalsätze mit als
Substantiv	Substantive im Genitiv
Verb	Präteritum

9-ий клас

Загальні характеристики ситуативного спілкування

Сфера спілкування	Тематика ситуативного спілкування	Мовленнєві функції
Особистісна	Я, моя родина, мої друзі	<ul style="list-style-type: none"> запитувати та надавати інформацію характеризувати та оцінювати висловлювати свої уподобання висловлювати думки, емоції та враження робити короткі повідомлення про події та факти запитувати про чиїсь враження, думки ставлення запрошувати та реагувати на запрошення аргументувати свій вибір, точку зору
Публічна	Кіно і театр Література Подорож Засоби масової інформації Україна Німецькомовні країни	
Освітня	Шкільне життя Робота і професія	

Мовний інвентар – лексика

Тема	Лексичний діапазон
Я, моя родина, мої друзі	особисті дані автобіографія
Кіно і театр	афіші відвідування кінотеатру відвідування вистави
Література	улюблені літературні твори улюблений письменник/поет літературні жанри
Подорож	підготовка до подорожі програма відпочинку види транспорту предмети багажу проїзні документи
Засоби масової інформації	інтернет онлайн спілкування
Україна	визначні історичні та культурні місця
Німецькомовні країни	визначні історичні та культурні місця
Шкільне життя	улюблені навчальні предмети плани на майбутнє

Мовний інвентар – граматика

Категорія	Структура
Satz	Sätze mit Konjunktionen darum, deshalb Konditional und Temporalsätze mit wenn Ob-Satz Attributsätze
Substantiv	Deklination: Ausname
Verb	Infinitiv Aktiv mit/ohne zu Modalverben im Präteritum
Zahlwort	Bruchzahlen

Французька мова

Навчальна програма є рамковою, а відтак не обмежує діяльність учителів у виборі порядку вивчення та змісту кожної теми. Деякі теми можуть вивчатись інтегровано, напр., Відпочинок і дозвілля + Подорож, Одяг + Погода, Подорож + Країни, мова яких вивчається.

Мовний інвентар є орієнтовним і добирається відповідно до комунікативної ситуації, потреб учнів та принципу концентричного навчання. Він не є метою навчання, тому й не розглядається як окремі лексичні або граматичні теми.

5-ий клас

Загальні характеристики ситуативного спілкування

Сфера спілкування	Тематика ситуативного спілкування	Мовленнєві функції
Особистісна	Я, моя родина, мої друзі Відпочинок і дозвілля Людина Природа	<ul style="list-style-type: none"> представити себе, когось познайомитися, привітатися, попрощатися, просити вибачення ставити запитання і відповідати на них давати елементарну характеристику пропонувати, приймати, відхиляти пропозицію вітати зі святом розуміти та виконувати інструкції повідомляти про належність описувати, розповідати, характеризувати
Публічна	Свята і традиції Україна Франція	
Освітня	Шкільне життя	

Мовний інвентар – лексика

Тема	Лексичний діапазон
Я, моя родина, мої друзі	вік адреса місце проживання члени родини та родинні зв'язки
Відпочинок і дозвілля	види відпочинку та занять захоплення/хобі час
Людина	предмети одягу види одягу кольори
Природа	пори року місяці дні тижня тварини
Свята і традиції	календар свят України та Франції
Україна	загальні відомості: назва країни, столиця, великі міста
Франція	загальні відомості: назва країни, столиця, великі міста
Шкільне життя	школа класна кімната предмети в класній кімнаті шкільне приладдя

Мовний інвентар – граматика

Категорія	Структура
Adjectif	Les adjectifs qualificatifs et les adjectifs possessifs
Article	Les articles indéfinis, définis et partitifs
Nombre	Les nombres cardinaux
Préposition	Les prépositions de lieu
Pronom	Les pronoms personnels sujet
Verbe	Le présent de l'indicatif (l'état, la description) La négation Le conditionnel de politesse – je voudrais + infinitif

6-ий клас

Загальні характеристики ситуативного спілкування

Сфера спілкування	Тематика ситуативного спілкування	Мовленнєві функції
Особистісна	Я, моя родина, мої друзі Відпочинок і дозвілля Людина Природа	<ul style="list-style-type: none"> • ставити запитання і відповідати на них • давати елементарну характеристику • пропонувати, приймати, відхиляти пропозицію • висловлювати своє ставлення • повідомляти про смаки та вподобання • вітати зі святом • розуміти та виконувати інструкції • повідомляти про належність • описувати, розповідати, характеризувати
Публічна	Свята і традиції Україна Франція	
Освітня	Шкільне життя	

Мовний інвентар – лексика

Тема	Лексичний діапазон
Я, моя родина, мої друзі	назви професій професії батьків уподобання види діяльності
Відпочинок і дозвілля	вільний час види дозвілля спорт види спорту
Людина	частини тіла відвідування лікаря лікарські засоби
Природа	погода природні явища
Свята і традиції	основні свята Франції та України
Україна	загальні відомості про Київ
Франція	загальні відомості про Париж
Шкільне життя	навчальні предмети розклад уроків час урок іноземної мови

Мовний інвентар – граматика

Категорія	Структура
Adjectif	Les adjectifs qualificatifs (le genre et le nombre) L'adjectif indéfini tout Les adjectifs possessifs
Article	Les articles contractés
Conjonction	parce que
Nombre	Les nombres ordinaux
Verbe	Le présent de l'indicatif Le futur simple Le passé composé Les verbes pronominaux La forme interrogative

7-ий клас

Загальні характеристики ситуативного спілкування

Сфера спілкування	Тематика ситуативного спілкування	Мовленнєві функції
Особистісна	Я, моя родина, мої друзі Помешкання Харчування Спорт	<ul style="list-style-type: none"> • запитувати та надавати інформацію • характеризувати та оцінювати • висловлювати свої уподобання • висловлювати думки, емоції та враження • робити короткі повідомлення про події та факти • запитувати про чийсь враження, думки ставлення • запрошувати та реагувати на запрошення
Публічна	Покупки Транспорт Природа Свята і традиції Україна Франція	
Освітня	Шкільне життя	

Мовний інвентар – лексика

Тема	Лексичний діапазон
Я, моя родина, мої друзі	зовнішність людини риси характеру
Помешкання	види помешкань будинок, квартира інтер'єр моя кімната умеблювання
Харчування	продукти харчування сервірування столу посуд
Спорт	види спорту улюблений вид спорту
Покупки	види магазинів відвідування магазинів гроші ціни
Транспорт	види транспорту проїзд по місту
Природа	об'єкти природи навколишнє середовище
Свята і традиції	день народження

Україна	визначні місця Києва
Франція	визначні місця Парижа
Шкільне життя	позакласні заходи

Мовний інвентар – граматика

Категорія	Структура
Adjectif	Le pluriel, le féminin et le masculin des adjectifs L'accord des adjectifs Les comparatifs de l'adjectif
Article	Les articles indéfinis, définis et partitifs
Pronom	Les pronoms personnels
Verbe	Le présent de l'indicatif Le passé composé Le futur simple L'impératif positif Les formes impersonnelles

8-ий клас

Загальні характеристики ситуативного спілкування

Сфера спілкування	Тематика ситуативного спілкування	Мовленнєві функції
Особистісна	Я, моя родина і друзі Спорт Одяг Харчування	<ul style="list-style-type: none"> запитувати та надавати інформацію характеризувати та оцінювати висловлювати свої уподобання висловлювати думки, емоції та враження робити короткі повідомлення про події та факти запитувати про чийсь враження, думки ставлення запрошувати та реагувати на запрошення аргументувати свій вибір, точку зору оцінювати стан речей, події, факти обмінюватись думками коментувати статистичні дані
Публічна	Засоби масової інформації Україна Франція	
Освітня	Шкільне життя	

Мовний інвентар – лексика

Тема	Лексичний діапазон
Я, моя родина і друзі	щоденні справи розпорядок дня спілкування з друзями (Інтернет, телефон)
Спорт	спортивні змагання відомі спортсмени
Одяг	предмети одягу види одягу
Харчування	види закладів харчування відвідування закладів харчування приготування їжі види обробки продуктів харчування назви страв національні страви

Засоби масової інформації	Інтернет преса радіо телебачення
Україна	географічне положення клімат населення національності географічні об'єкти
Франція	географічне положення клімат населення національності географічні об'єкти
Шкільне життя	школа у Франції та Україні

Мовний інвентар – граматика

Категорія	Структура
Adjectif	Le genre et le nombre de l'adjectif L'adjectif quel
Article	Les articles indéfinis, définis et contractés
Négation	ne...pas, ne...plus, ne... jamais, ne...rien, ne...personne
Pronom	Les pronoms démonstratifs
Verbe	Le présent de l'Indicatif Le futur proche Le passé récent Le passé composé

9-ий клас

Загальні характеристики ситуативного спілкування

Сфера спілкування	Тематика ситуативного спілкування	Мовленнєві функції
Особистісна	Я, моя родина, мої друзі	<ul style="list-style-type: none"> запитувати та надавати інформацію характеризувати та оцінювати висловлювати свої уподобання висловлювати думки, емоції та враження робити короткі повідомлення про події та факти запитувати про чийсь враження, думки ставлення запрошувати та реагувати на запрошення аргументувати свій вибір, точку зору
Публічна	Кіно і театр Література Подорож Засоби масової інформації Україна Франкомовні країни	
Освітня	Шкільне життя	

Мовний інвентар – лексика

Тема	Лексичний діапазон
Я, моя родина, мої друзі	особисті дані автобіографія
Кіно і театр	афіші відвідування кінотеатру відвідування вистави

Література	улюблені літературні твори улюблений письменник/поет літературні жанри
Подорож	підготовка до подорожі програма відпочинку види транспорту предмети багажу проїзні документи
Засоби масової інформації	Інтернет онлайн спілкування
Україна	визначні історичні та культурні місця
Франкомовні країни	визначні історичні та культурні місця
Шкільне життя	улюблені навчальні предмети плани на майбутнє

Мовний інвентар – граматика

Категорія	Структура
Adjectif	Les adjectifs indéfinis Les comparatifs de l'adjectif
Adverbe	Les adverbes qualificatifs, interrogatifs Les adverbes de lieu, de manière, de temps
Article	Les articles indéfinis, définis, partitifs et contractés
Conjonction	Parce que, mais, où, que
Pronom	Les pronoms personnels Les pronoms complémentaires en et y
Restriction	Ne...que
Verbe	Le présent de l'indicatif Le futur proche Le futur simple Le passé composé L'imparfait Le passé récent L'impératif

Іспанська мова

Навчальна програма є рамковою, а відтак не обмежує діяльність учителів у виборі порядку вивчення та змісту кожної теми. Деякі теми можуть вивчатись інтегровано, напр., Відпочинок і дозвілля + Подорож, Одяг + Погода, Подорож + Країни, мова яких вивчається.

Мовний інвентар є орієнтовним і добирається відповідно до комунікативної ситуації, потреб учнів та принципу концентричного навчання. Він не є метою навчання, тому й не розглядається як окремі лексичні або граматичні теми.

5-ий клас

Загальні характеристики ситуативного спілкування

Сфера спілкування	Тематика ситуативного спілкування	Мовленнєві функції
Особистісна	Я, моя родина, мої друзі Відпочинок і дозвілля Людина Природа	<ul style="list-style-type: none"> • представити себе, когось • познайомитися, привітатися, попрощатися, просити вибачення • ставити запитання і відповідати на них • давати елементарну характеристику • пропонувати, приймати, відхиляти пропозицію • вітати зі святом • розуміти та виконувати інструкції • повідомляти про належність • описувати, розповідати, характеризувати
Публічна	Свята і традиції Україна Іспанія	
Освітня	Шкільне життя	

Мовний інвентар – лексика

Тема	Лексичний діапазон
Я, моя родина, мої друзі	вік адреса місце проживання члени родини та родинні зв'язки
Відпочинок і дозвілля	види відпочинку та занять захоплення/хобі час
Людина	предмети одягу види одягу кольори
Природа	пори року місяці дні тижня тварини
Свята і традиції	календар свят України та Іспанії
Україна	загальні відомості: назва країни, столиця, великі міста
Іспанія	загальні відомості: назва країни, столиця, великі міста
Шкільне життя	школа класна кімната предмети в класній кімнаті шкільне приладдя

Мовний інвентар – граматика

Категорія	Структура
Adjetivo	Número y género
Artículo	Determinado e indeterminado Las formas contractas “al”, “del”
Conjunción	y (e)
Número	Los cardinales
Preposición	a, en, de, con, sobre
Pronombre	Los personales, posesivos e interrogativos
Sustantivo	Número y género
Verbo	Presente de Indicativo: verbos regulares e irregulares (ser, hacer, haber (hay), estar, tener) El Imperativo Afirmativo de algunos verbos del uso escolar

6-ий клас

Загальні характеристики ситуативного спілкування

Сфера спілкування	Тематика ситуативного спілкування	Мовленнєві функції
Особистісна	Я, моя родина, мої друзі Відпочинок і дозвілля Людина Природа	<ul style="list-style-type: none"> • ставити запитання і відповідати на них • давати елементарну характеристику • пропонувати, приймати, відхиляти пропозицію • висловлювати своє ставлення • повідомляти про смаки та вподобання • вітати зі святом • розуміти та виконувати інструкції • повідомляти про належність • описувати, розповідати, характеризувати
Публічна	Свята і традиції Україна Іспанія	
Освітня	Шкільне життя	

Мовний інвентар – лексика

Тема	Лексичний діапазон
Я, моя родина, мої друзі	назви професій професії батьків уподобання види діяльності
Відпочинок і дозвілля	вільний час види дозвілля спорт види спорту
Людина	частини тіла відвідування лікаря лікарські засоби
Природа	погода природні явища
Свята і традиції	основні свята Іспанії та України
Україна	загальні відомості про Київ
Іспанія	загальні відомості про Мадрид
Шкільне життя	навчальні предмети розклад уроків час урок іноземної мови

Мовний інвентар – граматика

Категорія	Структура
Adjetivo	La concordancia con el sustantivo
Adverbio	De lugar y de tiempo
Artículo	Determinado e indeterminado y sus usos
Conjunción	Pero
Número	Los cardinales y los ordinales
Preposición	De lugar
Pronombre	Los demostrativos
Verbo	Presente de Indicativo (verbos irregulares y reflexivos) Verbos con alternancia vocálica en Presente de Indicativo (empezar, comenzar, pensar, querer, preferir, doler) Futuro Simple y su uso

7-ий клас

Загальні характеристики ситуативного спілкування

Сфера спілкування	Тематика ситуативного спілкування	Мовленнєві функції
Особистісна	Я, моя родина, мої друзі Помешкання Харчування Спорт	<ul style="list-style-type: none"> • запитувати та надавати інформацію • характеризувати та оцінювати • висловлювати свої уподобання • висловлювати думки, емоції та враження • робити короткі повідомлення про події та факти • запитувати про чийсь враження, думки ставлення • запрошувати та реагувати на запрошення
Публічна	Покупки Транспорт Природа Свята і традиції Україна Іспанія	
Освітня	Шкільне життя	

Мовний інвентар – лексика

Тема	Лексичний діапазон
Я, моя родина, мої друзі	зовнішність людини риси характеру
Помешкання	види помешкань будинок, квартира інтер'єр моя кімната умеблювання
Харчування	продукти харчування сервірування столу посуд
Спорт	види спорту улюблений вид спорту
Покупки	види магазинів відвідування магазинів гроші ціни
Транспорт	види транспорту проїзд по місту
Природа	об'єкти природи навколишнє середовище

Свята і традиції	день народження
Україна	визначні місця Києва
Іспанія	визначні місця Мадрида
Шкільне життя	позакласні заходи

Мовний інвентар – граматика

Категорія	Структура
Adjetivo	Los grados de comparación
Adverbio	De lugar, de tiempo y de modo
Conjunción	y/e
Oraciones no personales	
Preposición	De tiempo
Pronombre	Los indefinidos
Verbo	Pretérito Perfecto Compuesto y su uso Pretérito Perfecto Simple (Los verbos reflexivos e irregulares) y su uso El uso de los verbos ser y estar Verbos con alternancia vocálica (volver, poder, contar, dormir, volar, encontrar)

8-ий клас

Загальні характеристики ситуативного спілкування

Сфера спілкування	Тематика ситуативного спілкування	Мовленнєві функції
Особистісна	Я, моя родина і друзі Спорт Одяг Харчування	<ul style="list-style-type: none"> запитувати та надавати інформацію характеризувати та оцінювати висловлювати свої уподобання висловлювати думки, емоції та враження робити короткі повідомлення про події та факти запитувати про чийсь враження, думки ставлення запрошувати та реагувати на запрошення аргументувати свій вибір, точку зору
Публічна	Засоби масової інформації Україна Іспанія	
Освітня	Шкільне життя	

Мовний інвентар – лексика

Тема	Лексичний діапазон
Я, моя родина і друзі	щоденні справи розпорядок дня спілкування з друзями (Інтернет, телефон)
Спорт	спортивні змагання відомі спортсмени
Одяг	предмети одягу види одягу
Харчування	види закладів харчування відвідування закладів харчування приготування їжі види обробки продуктів харчування назви страв національні страви

Засоби масової інформації	Інтернет преса радіо телебачення
Україна	географічне положення клімат населення, національності географічні об'єкти
Іспанія	географічне положення клімат населення, національності географічні об'єкти
Шкільне життя	школа у Іспанії та Україні

Мовний інвентар – граматика

Категорія	Структура
Adjetivo	Grados de comparación
Adverbio	De modo
Artículo	El neutro "lo"
Preposición	Locuciones prepositivas
Sustantivo	Los sustantivos que se usan sólo en plural
Verbo	Pretérito Imperfecto (los verbos regulares e irregulares) y su uso Las formas impersonales del verbo

9-ий клас

Загальні характеристики ситуативного спілкування

Сфера спілкування	Тематика ситуативного спілкування	Мовленнєві функції
Особистісна	Я, моя родина, мої друзі	<ul style="list-style-type: none"> характеризувати та оцінювати висловлювати свої уподобання висловлювати думки, емоції та враження робити короткі повідомлення про події та факти запитувати про чийсь враження, думки ставлення запрошувати та реагувати на запрошення аргументувати свій вибір, точку зору
Публічна	Кіно і театр Література Подорож Засоби масової інформації Україна Іспаномовні країни	
Освітня	Шкільне життя	

Мовний інвентар – лексика

Тема	Лексичний діапазон
Я, моя родина, мої друзі	особисті дані автобіографія
Кіно і театр	афіші відвідування кінотеатру відвідування вистави
Література	улюблені літературні твори улюблений письменник/поет літературні жанри

Подорож	підготовка до подорожі програма відпочинку види транспорту предмети багажу проїзні документи
Засоби масової інформації	Інтернет онлайн спілкування
Україна	визначні історичні та культурні місця
Іспаномовні країни	визначні історичні та культурні місця
Шкільне життя	улюблені навчальні предмети плани на майбутнє

Мовний інвентар – граматика

Категорія	Структура
Preposición	Locuciones prepositivas
Pronombre	Los exclamativos y negativos
Sustantivo	Los sufijos diminutivos
Verbo	Pretérito Pluscuamperfecto de Indicativo y su uso La concordancia de los tiempos en el Modo Indicativo

Затверджено та надано гриф

«Рекомендовано Міністерством освіти і науки України»

(наказ Міністерства освіти і науки України від 03 серпня 2022 року № 698)

ГЕОГРАФІЯ

6 – 9 класи

Навчальна програма для закладів загальної середньої освіти

2022

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Мета базової загальної середньої освіти

Програму розроблено на підставі Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти (Постанова Кабінету Міністрів України від 23. 11. 2011 р. № 1392) з урахуванням Державного стандарту початкової загальної освіти (Постанова Кабінету Міністрів України від 20. 04. 2011 р. № 462) та відповідно до положень «Концепції Нової української школи» (2016 р.).

Програма забезпечує перехід від предметоцентризму до дитиноцентризму, щоб «теза навчати учня, а не викладати предмет» стала дієвою, а не залишалася гаслом. На підставі компетентнісного підходу знання мають стати не багажем «про всяк випадок», а ключем до розв'язання проблем, забезпечення успішної самореалізації у соціумі, облаштування особистого життя. Сьогодні неможливо навчити дитину всього, значно важливіше сформувавши в неї потребу в неперервній освіті. Тому зміст навчального матеріалу з географії визначено з огляду на корисність та потрібність його за межами школи.

Метою базової загальної середньої освіти є розвиток та соціалізація учня, формування його національної самосвідомості, загальної культури, світоглядних орієнтирів, екологічного стилю мислення і поведінки, творчих здібностей, дослідницьких навичок і навичок життєзабезпечення, здатності до саморозвитку й самонавчання в умовах глобальних змін і викликів.

Основне завдання сучасної загальноосвітньої школи полягає у ретельному доборі навчального матеріалу за принципом життєвої доцільності й функціональності, в активізації ролі самостійного навчання. Варто також урахувати те, що для успішної реальної діяльності сьогодні недостатньо знань і умінь, необхідні ще віра в себе, у свої сили, здатність ухвалювати рішення, жити й працювати в колективі й зосереджувати свої зусилля на конкретних завданнях, виявляти проблему, вести самостійний чи спільний пошук способів її розв'язання, брати на себе відповідальність за результати дій і вчинків.

Компетентнісний потенціал предмета

<p>1. Спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами</p>	<p>Уміння: усно й письмово тлумачити географічні поняття, факти, явища, закони, теорії; описувати (усно чи письмово) географічні об'єкти, процеси, явища, послуговуючись багатим арсеналом мовних засобів – термінами, поняттями тощо; обговорювати проблеми географічного змісту глобального та регіонального рівня.</p> <p>Ставлення: усвідомлювати значущість здобутків географічної науки, зокрема пошанування досягнень українських учених; прагнення до розвитку української термінологічної лексики в системі географічних наук.</p> <p>Навчальні ресурси: навчальні, науково-популярні, художні тексти про природу, дослідницькі проекти в галузі географії, усні / письмові презентації їх результатів.</p>
<p>2. Спілкування іноземними мовами</p>	<p>Уміння: використовувати іншомовні навчальні джерела для отримання інформації географічного змісту; описувати іноземними мовами, аналізувати та оцінювати роль природних явищ у сучасному світі, доречно використовувати географічні поняття та найуживаніші терміни в усних чи письмових текстах, читати та тлумачити географічну термінологію іноземною мовою.</p> <p>Ставлення: зацікавленість інформацією географічного змісту іноземною мовою; розуміння глобальних проблем людства і прагнення долучитися до їх розв'язання, зокрема й з допомогою іноземних мов.</p> <p>Навчальні ресурси: довідкова література, онлайнві перекладачі, іншомовні сайти, статті з іншомовної вікіпедії, іноземні підручники і посібники.</p>

<p>3. Математична компетентність</p>	<p>Уміння: застосовувати математичні методи для розв’язання географічних проблем і задач, розуміти і використовувати математичні моделі природних та суспільних явищ і процесів.</p> <p>Ставлення: усвідомлення варіативності та значущості математичних методів у розв’язанні географічних проблем і задач.</p> <p>Навчальні ресурси: завдання на виконання обчислень, аналіз та обробка статистичної інформації, поданої в різних формах (картографічній, табличній, графічній).</p>
<p>4. Основні компетентності у природничих науках і технологіях</p>	<p>Уміння: пояснювати явища в живій природі, використовуючи наукове мислення; самостійно чи в групі досліджувати живу природу, аналізувати і визначати проблеми довкілля; оцінювати значення географії для сталого розвитку та розв’язання глобальних проблем.</p> <p>Ставлення: відповідальність за ошадне використання природних ресурсів, екологічний стан у місцевій громаді, в Україні та світі; готовність до розв’язання проблем, пов’язаних зі станом довкілля.</p> <p>Навчальні ресурси: географічні задачі, ситуативні вправи щодо розв’язання проблем стану довкілля, біорізноманіття, ошадного використання природних ресурсів тощо.</p>
<p>5. Інформаційно-цифрова компетентність</p>	<p>Уміння: використовувати сучасні цифрові технології і пристрої для спостереження за довкіллям, явищами і процесами в суспільстві і живій природі; створювати інформаційні продукти (мультимедійна презентація, блог тощо) природничо – географічного та суспільно-географічного спрямування; шукати, обробляти і зберігати інформацію географічного характеру, критично оцінюючи її.</p> <p>Ставлення: дотримання авторського права, етичних принципів поводження з інформацією; усвідомлення необхідності екологічних методів і засобів утилізації цифрових пристроїв.</p> <p>Навчальні ресурси:</p>

	електронні картографічні джерела, електронні посібники, збірники задач, тести тощо.
6. Уміння вчитися впродовж життя	<p>Уміння: організувати й оцінювати свою навчально-пізнавальну діяльність, зокрема самостійно чи в групі планувати і проводити спостереження або експерименти, реалізовувати проекти, ставити перед собою цілі і досягати їх, вибудовувати власну траєкторію розвитку впродовж життя.</p> <p>Ставлення: допитливість і спостережливість, готовність до інновацій.</p> <p>Навчальні ресурси: довідкова система програмних засобів.</p>
7. Ініціативність і підприємливість	<p>Уміння: генерувати ідеї й ініціативи щодо проектної та винахідницької діяльності, ефективного використання природних ресурсів; прогнозувати вплив географічних процесів і закономірностей на розвиток технологій, нових напрямів підприємництва; нівелювати ризики і використовувати можливості для створення цінностей для себе та інших у довкіллі; керувати групою (надихати, переконувати й залучати до діяльності, зокрема природоохоронної чи наукової).</p> <p>Ставлення: відповідальність за ухвалення виважених рішень щодо діяльності в довкіллі, під час реалізації проектів і дослідницьких завдань.</p> <p>Навчальні ресурси: сайти підприємств, установ, організацій, екскурсії на сучасні підприємства, зустрічі з успішними представниками бізнесу.</p>
8. Соціальна та громадянська компетентності	<p>Уміння: ефективно співпрацювати з іншими над реалізацією географічних проектів, розв'язувати проблеми довкілля, залучаючи місцеву громаду.</p> <p>Ставлення: відстоювати власну позицію щодо ухвалення рішень у справі збереження й охорони довкілля, готовність брати участь у природоохоронних заходах;</p>

	<p>громадянська відповідальність за стан довкілля, пошанування розмаїття думок і поглядів; оцінювання внеску українських та іноземних учених і винахідників у суспільний розвиток.</p> <p>Навчальні ресурси: географічні задачі, інтернет-ресурси, посібники.</p>
<p>9. Обізнаність та самовираження у сфері культури</p>	<p>Уміння: фіксувати унікальні об'єкти, явища та ландшафти Землі, їх естетичне значення, використовувати природні матеріали і засоби для втілення художніх ідей, пояснювати географічне підґрунтя відображення природи у творах мистецтва.</p> <p>Ставлення: усвідомлення причетності до національної і світової культури через вивчення географії і мистецтва; розуміння гармонійної взаємодії людини і природи.</p> <p>Навчальні ресурси: літературні, музичні та образотворчі твори.</p>
<p>10. Екологічна грамотність і здорове життя</p>	<p>Уміння: працювати в команді під час реалізації географічних проєктів, застосовувати набутий досвід задля збереження власного здоров'я та здоров'я інших, оцінювати значення географічної науки для забезпечення добробуту людства.</p> <p>Ставлення: турбота про здоров'я своє та інших людей, ціннісне ставлення до навколишнього середовища як до потенційного джерела здоров'я, добробуту та безпеки людини і спільноти, усвідомлення важливості ощадного природокористування, пошанування внеску кожного / кожної в досягнення команди.</p> <p>Навчальні ресурси: кооперативне навчання, партнерські технології, проєкти.</p>

Основні завдання шкільної географії

Шкільна географічна освіта є не тільки джерелом нових відомостей про Землю, а й основою для формування світогляду, виховання дбайливих господарів, любові до рідного краю, набуття умінь і навичок адаптації до навколишнього середовища, адекватної поведінки в ньому.

Географічна освіта в основній школі спрямована на досягнення таких головних *завдань*:

- засвоєння знань про основні географічні поняття, закономірності розвитку, взаємозв'язки між природними компонентами, населення і господарства різних територій, формування материків, океанів та їх частин відповідно до природних та соціально-економічних чинників; природу, населення і господарство України; економічну і соціальну географію світу; природокористування та навколишнє середовище;
- оволодіння вмінням використовувати різні джерела географічної інформації – картографічні, статистичні, геоінформаційні ресурси – для пошуку, інтерпретації і демонстрації різноманітних географічних даних та формування в учнів на цій основі ключових компетенцій; виконувати дії, набуті на основі застосування географічних знань і попереднього досвіду;
- застосування географічних знань для пояснення та оцінювання географічних процесів і явищ;
- розвиток пізнавального інтересу, інтелектуальних і творчих здібностей учнів у процесі географічних спостережень, вирішення проблемних завдань, самостійного здобуття нових знань із географії;
- формування здатності і готовності до використання географічних знань і вмінь у повсякденному житті для соціально відповідальної поведінки у навколишньому середовищі, його збереження, адаптації до умов проживання на певній території; самостійного оцінювання рівня впливу людини на природу, безпеки довкілля як сфери життєдіяльності людини; вирішення конкретних практичних завдань;
- виховання екологічної культури, національної свідомості та почуття патріотизму, толерантного ставлення до інших народів, поваги до природних і культурних цінностей різних регіонів і країн світу.

Структура і зміст навчальної програми

Структура і зміст програми з географії базуються на принципах неперервності й наступності шкільної географічної освіти, її інтеграції на основі внутрішньопредметних і міжпредметних зв'язків, гуманізації, урахування вікових можливостей учнів, практичної спрямованості.

У програмі знайшли відображення наскрізні для шкільної географії змістові лінії, зазначені в Державному стандарті базової і повної загальної середньої освіти та наскрізні теми, передбачені Концепцією Нової української школи.

У лівій частині програми до кожного курсу зазначено очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів – знань,

умінь та ціннісних ставлень. Крім того, наведено базовий мінімум географічної номенклатури.

Оцінювання навчальних досягнень учнів з географії здійснюється з урахуванням їхніх індивідуальних особливостей і передбачає диференційований підхід щодо його організації. Критерієм оцінювання роботи учнів є не так обсяг навчального матеріалу, що залишився в пам'яті, як уміння його аналізувати, узагальнювати, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, використовувати в життєвих ситуаціях, самостійно здобувати знання.

Окремі елементи географічних знань учні отримують у початковій школі в курсі «Природознавство». Поглиблення цих знань відбувається у 5 класі під час продовження вивчення пропедевтичного курсу «Природознавство», в якому на доступному для учнів рівні формуються початкові уявлення про Всесвіт, Землю як планету Сонячної системи, геосфери та складові середовища життя людини.

Географія у **6 класі** (*Загальна географія*) – це перший систематичний курс нового шкільного предмета. Програма курсу розрахована на 70 годин (2 години на тиждень), з яких запланований резерв часу становить 6 годин. Під час вивчення загальної географії в учнів формуються уявлення про Землю як природний комплекс, особливості земних оболонок та їх взаємозв'язки. Початковий курс географії також містить відомості про географічні подорожі та дослідження нашої планети, особливості зображення земної кулі на глобусі й карті, кількість і розміщення її населення, людські раси, положення України та окремих держав на політичній карті світу. Таким чином, у 6 класі розпочинається формування загальної географічної культури школярів та поступове навчання картографічній мові. Учні оволодівають основними географічними уявленнями та поняттями, набувають певних умінь у роботі з різними джерелами географічної інформації.

Для досягнення окресленої мети вчителю необхідно вирішувати такі навчально-методичні *завдання*:

- розвивати пізнавальний інтерес учнів до об'єктів і процесів навколишнього світу;
- навчити встановлювати зв'язки в системі географічних знань і на цій основі формувати ключові компетентності: вміння вчитися, громадянську, соціальну, підприємницьку, загальнокультурну, здоров'язберезувальну, інформаційну;
- залучати учнів до практичної діяльності щодо застосування отриманих географічних знань і умінь у повсякденному житті.

Програмою передбачено виконання *восьми практичних робіт*, чотири з яких потрібно оцінити обов'язково, решту – на вибір учителя. Крім того, до окремих тем наведено теми досліджень.

Географія у **7 класі** (*Материків та океанів*) є логічним продовженням курсу географії, що вивчався у 6 класі, й значною мірою спирається на його матеріал. Як і в 6 класі, на вивчення географії материків та океанів передбачено 70 годин (2 години на тиждень), 6 з яких становлять резерв часу. Головною *метою* вивчення географії у 7 класі є формування географічних знань про природу материків та океанів, їхню цілісність і диференціацію, про населення та його життєдіяльність у різних природних умовах. Водночас розширюються знання про географічну оболонку та її компоненти. Зміст курсу створює необхідну основу для розуміння учнями ролі географічної оболонки у житті людей і впливу суспільства на природні умови.

Для досягнення зазначеної мети вивчення географії у 7 класі окреслено такі *завдання*:

- продовжити формувати в учнів знання про географічну диференціацію природи Землі від загальнопланетарного до

регіонального рівня;

- створити географічні уявлення про великі частини земної поверхні – природні комплекси материків та океанів, їх просторову неоднорідність;
- дати первинні поняття про політичну карту, населення та види його господарської діяльності, екологічні виклики людства;
- розвивати картографічну грамотність учнів, формувати практичні уміння щодо знаходження, систематизації та презентації різноманітної географічної інформації.

Програмою передбачено виконання *12 практичних робіт*, чотири з яких є обов'язковими для оцінювання. Більшість практичних робіт виконуються з використанням різноманітних тематичних карт атласу та контурних карт. Уміння працювати з різними за змістом картами є одним із найважливіших показників якості підготовки учнів під час вивчення географії материків та океанів. Програмою передбачено також різноманітні дослідження.

Вивчення географії у **8 класі** (*Україна у світі: природа, населення*) спрямоване на формування науково-географічної картини своєї держави як складника світової спільноти держав на основі комплексного її вивчення. Цей курс допомагає учневі усвідомити себе громадянином України, сформувати знання про природу та населення країни, свого регіону, виховати повагу до українського народу, його культури, відчутти себе справжнім патріотом своєї держави. Програма курсу розрахована на 70 годин (2 години на тиждень), з яких 3 години становлять резерв часу. Важливим принципом побудови змісту курсу є інтеграція, що реалізується у поєднанні фізико- та суспільно-географічних складників під час вивчення природних комплексів і населення України та свого регіону з урахуванням уже здобутих знань про природу материків і океанів, населення країн світу з курсу географії, що вивчався у 7 класі. Зокрема, вивчення населення України здійснюється на основі тем про населення світу в курсах географії у 6 та 7 класах та внаслідок поглиблення їх змісту. Особлива роль географії у 8 класі полягає у значному її світоглядному потенціалі й тісних взаємозв'язках змісту із сучасністю та особистим досвідом учнів.

Для досягнення окресленої мети вивчення географії у 8 класі спрямоване на вирішення таких **завдань**:

- сформувати в учнів знання та уявлення про Україну як цілісну країну, в якій відбуваються різноманітні глобальні та регіональні природні, суспільно-географічні та екологічні процеси;
- розкрити нові поняття і закономірності та поглибити й узагальнити вже сформовані теоретичні знання з фізичної та суспільної географії;
- сформувати уявлення про окремі поняття суспільно-географічного змісту;
- продовжити розвиток практичних умінь і навичок самостійної роботи, що сприятимуть активній соціально відповідальній поведінці учнів у географічному просторі країни.

Програмою передбачено виконання *11 практичних робіт*, з яких чотири є обов'язковими для оцінювання. Вони спрямовані на розвиток умінь і навичок роботи з картами та іншими джерелами географічної інформації; виявлення зв'язків природи і суспільства в межах України, їх взаємного впливу, що сприятиме подальшому розвитку в учнів навчально-пізнавальної компетенції і формуванню ціннісно-сислової та соціально-професійної компетенцій. Запропоновані також завдання творчого

характеру (дослідження), які, як і в попередніх курсах, можна оцінювати вибірково.

Вивченням географії у 9 класі (*Україна і світове господарство*) завершується географічна освіта учнів в основній школі на базовому рівні. На цей курс відведено 52 години (1,5 години на тиждень), з яких 3 години становлять резерв часу. Провідною метою цього курсу є формування знань про тенденції розвитку національного та світового господарства й визначення місця України в сучасному світі. Зазначена мета передбачає реалізацію таких завдань:

- сформувати нові поняття й базові знання про суспільну географію та особливості розвитку сучасного господарства в Україні і світі;
- ознайомити із структурою світового господарства та її відображенням в економіці України, найважливішими глобальними проблемами людства;
- навчити виявляти та аналізувати економічні, соціальні й екологічні процеси та явища на глобальному, регіональному і локальному рівнях;
- показати роль міжнародного співробітництва у розв'язанні глобальних проблем людства;
- розвивати в учнів пізнавальний інтерес, інтелектуальні та творчі здібності, самостійну навчальну діяльність шляхом пошуку та опрацювання географічної і статистичної інформації з різних джерел.

Важливим принципом побудови змісту географії у 9 класі є інтеграція, яка реалізується через поєднання суспільно-географічних складових під час вивчення особливостей розвитку та розміщення господарства у світі, Україні та своєму регіоні. Курс має чітко визначену практичну спрямованість, яка реалізується в ході виконання практичних робіт, аналітичних завдань та досліджень. Програмою передбачено виконання *семи практичних робіт*, з яких чотири є обов'язковими для оцінювання. Вони спрямовані на розвиток умінь і навичок роботи з географічними картами та іншими джерелами інформації.

Програмою передбачено *виконання досліджень*, тематика яких може бути змінена вчителем у рамках вивчення відповідної теми. При виборі теми дослідження рекомендується враховувати регіональні особливості, навчально-методичне забезпечення та матеріально-технічне оснащення освітньої діяльності. Із запропонованої тематики досліджень учень за бажанням вибирає 1-2 дослідження (впродовж року) та виконує його індивідуально або у групі. Результати дослідження презентуються і оцінюються вчителем.

Запропонований розподіл годин за розділами і темами у програмах курсів географії є орієнтовним і може бути змінений учителем в обсязі до 20 % передбаченого програмою часу. Резервну частину навчального часу учитель може використати на свій розсуд для глибшого вивчення або повторення певного навчального матеріалу з урахуванням здібностей та навчальних можливостей учнів конкретного класу або для тематичного оцінювання (уроків систематизації та узагальнення).

Наскрісні змістові лінії

Метою вивчення наскрісної змістової лінії «*Екологічна безпека та сталий розвиток*» є формування в учнів соціальної активності, відповідальності й екологічної свідомості, щоб вони зберігали і захищали довкілля і усвідомлювали сталий розвиток, були готові брати участь у вирішенні питань довкілля і розвитку суспільства.

Учнів 6 класів орієнтують на формування:

- готовності до оцінки наслідків діяльності людини щодо природного середовища; застосування знань у справі охорони природи; оцінку значення та впливу природних компонентів для життя та діяльності людини;
- безпечної поведінки в умовах несприятливих фізико-географічних явищ і процесів;
- різних форм діяльності екологічного змісту: підготовку повідомлень про антропогенні ландшафти і природоохоронні об'єкти свого краю, інформування про них населення своєї місцевості (створення листівок, екологічних знаків, брошур, розміщення інформації на сайті навчального закладу тощо), участь у заходах з охорони довкілля, які проводять у школі, населеному пункті та регіоні, країні.

Учнів 7 класів орієнтують на формування:

- розуміння про взаємозв'язки компонентів природи; вплив людини та її діяльності на планетарні природні комплекси; дотримання екологічної етики щодо поведінки людини в природі; значення природоохоронних територій для збереження унікальних ландшафтів Землі; значення Червоної книги;
- знань про небезпечні природні об'єкти та явища в різних частинах світу та правила безпечної поведінки.

Учнів 8 класів орієнтують на формування:

- усвідомлення впливу життєдіяльності людини на природні комплекси України; дотримання правил поведінки людини в природі; значення природоохоронних територій для збереження унікальних ландшафтів України; значення Червоної та Зеленої книг України;
- стилю поведінки у зонах екстремальних природних явищ, екологічного лиха, техногенного забруднення, а також на території природоохоронних об'єктів.

Учнів 9 класів орієнтують на формування:

- цілісної наукової картини світу, адекватного розуміння особливостей розвитку сучасного світу;
- розуміння єдності та гармонії між природним середовищем, розвитком матеріального виробництва та рівня зростання соціальних стандартів населення в умовах сталого розвитку;
- уміння застосовувати знання під час прогнозування наслідків впливу людини на природу, визначення правил своєї поведінки в сучасних умовах навколишнього середовища та територій техногенного забруднення;
- умінь робити висновки про місце України у розв'язанні глобальних проблем людства.

Метою вивчення наскрізної змістової лінії *«Громадянська відповідальність»* є формування відповідального члена громади і суспільства, що розуміє принципи і механізми функціонування суспільства, а також важливість національної ініціативи; спирається у своїй діяльності на культурні традиції і вектори розвитку держави.

Учні 6 класів орієнтують на:

- виховання ставлення учня як громадянина до природи; уміння захищати природу;
- уміння працювати в групі над географічними дослідженнями та проектами на засадах співробітництва;
- використання способів діяльності та моделі поведінки, які задовольняють власні інтереси та не порушують права інших громадян;
- участь у активній природоохоронній роботі своєї місцевості.

Учні 7 класів орієнтують на:

- отримання і аналіз інформації щодо світових явищ і процесів, зв'язків України з іншими країнами із широкого кола джерел;
- уміння формулювати обґрунтовану думку щодо суспільних проблем, критично мислити;
- роботу в групі над географічними дослідженнями та проектами на засадах співробітництва;
- толерантне ставлення до культурних надбань і традицій народів світу.

Учні 8 класів орієнтують на:

- формування моделі полікультурної поведінки, що відповідає принципам моралі та чинному законодавству України,

громадянської позиції щодо збереження природи України;

- вміння працювати в групі над географічними дослідженнями та проектами на засадах співробітництва, розуміти сенс поставленого завдання, вибудовувати аргументацію;
- виховання поваги до національної історії, культури, мови, традицій, гордості за розвиток вітчизняної географічної науки.

Учні 9 класів орієнтують на:

- ухвалення індивідуальних і колективних рішень, зважаючи на інтереси й потреби громадян, представників певної спільноти, суспільства та держави;
- готовність брати участь у громадській природоохоронній діяльності й нести відповідальність за свої дії та вчинки;
- формування споживчої поведінки, орієнтованої на національного виробника; раціонального ресурсоспоживання на побутовому, регіональному національному і глобальному рівнях;
- усвідомлення глобальної взаємозалежності й особистої відповідальності під час вивчення світової економіки та національного господарства.

Вивченням наскрізної змістової лінії «*Здоров'я і безпека*» прагнуть сформувати учня духовно, емоційно, соціально і фізично повноцінним членом суспільства, який здатний вести здоровий спосіб життя, допомагати у формуванні безпечного здорового життєвого середовища.

Учні 6 класів орієнтують на:

- застосовування знань про лікарські рослини, отруйні рослини і тварини на прикладі природних комплексів своєї місцевості;
- формування установок на використання здорового та безпечного харчування й безпечної поведінки під час навчальних екскурсій і польових досліджень;
- виявлення і розуміння впливу метеорологічних чинників на стан здоров'я людини;
- розуміння значення для здоров'я людини мінеральних лікувальних і столових вод.

Учні 7 класів орієнтують на:

- усвідомлення значення санітарно-гігієнічних умов проживання і харчування для збереження життя і здоров'я людей (в тому числі на прикладі країн, що розвиваються);
- розуміння важливості профілактичних заходів під час закордонних подорожей до країн з високою ймовірністю епідемій;
- формування знань про небезпечні природні об'єкти та явища та їхній вплив на життя людини.

Учні 8 класів орієнтують на:

- розуміння того, що здоров'я є найвищою цінністю для кожної людини та суспільною цінністю, свідому мотивацію щодо ведення здорового способу життя, відповідальності за власне життя і здоров'я;
- формування безпечної поведінки в навколишньому середовищі і в екстремальних (надзвичайних) ситуаціях (під час навчальних екскурсій і польових досліджень);
- організацію успішної навчальної роботи зі створення здоров'язберігаючих умов.

Учні 9 класів орієнтують на:

- формування знань про безпечність товарів та послуг, споживачами яких є школярі;
- застосовування знань для оцінювання можливих позитивних і негативних наслідків сучасних біотехнологій у сільському господарстві;

Метою вивчення наскрізної змістової лінії «***Підприємливість та фінансова грамотність***» є забезпечення кращого розуміння молодим поколінням українців практичних аспектів фінансових питань (здійснення заощаджень, інвестування, запозичення, страхування, кредитування тощо); розвиток лідерських ініціатив, здатність успішно діяти в технологічному швидкозмінному середовищі.

Учні 6 класів орієнтують на:

- уміння представляти себе і свої досягнення; вести розрахунки, ухвалювати рішення;
- розроблення заходів щодо утилізації побутових відходів у своєму населеному пункті.

Учні 7 класів орієнтують на:

- формування умінь розв'язувати елементарні екологічні проблеми;
- командний стиль роботи під час виконання навчальних проектів і досліджень.

Учні 8 класів орієнтують на:

- використання ресурсів (навчальних, природних та інших) для створення цінностей;
- складання плану дій, що визначає пріоритети й етапи, важливі для досягнення їхніх цілей (наприкладі вивчення природи, населення у своєму регіоні);
- вміння оцінювати переваги й ризики альтернативних варіантів і зробити вибір, що виражає їхні преференції на прикладі досліджень проблем, пов'язаних з екологічною ситуацією у своїй місцевості.

Учні 9 класів орієнтують на:

- вміння генерувати ідеї й ініціативи щодо проектної діяльності, ефективного використання природних ресурсів;
- прогнозування впливу географії на розвиток технологій, нових напрямів підприємництва;
- оцінювання можливостей для організації підприємницької діяльності у своїй місцевості;
- планування своєї діяльності та групи щодо можливих нових видів бізнесу в регіоні.

Зміст навчального матеріалу та вимоги до його засвоєння

6 клас

ГЕОГРАФІЯ

«Загальна географія»

(70 годин, 2 години на тиждень)

Кількість годин	Очікувані результати навчально – пізнавальної діяльності учнів	Зміст навчального матеріалу	Наскрізнi змістові лінії
2	ВСТУП		
	<p>Знаннєвий компонент: називає об'єкти вивчення географії, складові географічної науки, основні джерела географічних знань та методи географічних досліджень.</p> <p>Діяльнісний компонент: добирає географічну інформацію з різних джерел та визначає її корисність для себе; виконує спостереження за змінами у природі; складає перелік джерел географічної інформації, які є вдома.</p> <p>Ціннісний компонент: використовує результати власних спостережень у повсякденній діяльності; обґрунтовує на конкретних прикладах значення географії для життєдіяльності людини.</p>	<p>Географія як наука про Землю, її природу, населення та його господарську діяльність, про взаємодію природи і людства.</p> <p>Значення географічних знань та умінь для життєдіяльності людини.</p> <p>Основні друковані та електронні джерела географічної інформації, їх значення.</p> <p>Методи географічних досліджень. Особливості організації власних географічних спостережень.</p> <p>Дослідження Спостереження за змінами у природі.</p>	<p>Екологічна безпека та сталий розвиток Усвідомлює дбайливе ставлення до природи, дотримується правил безпечної поведінки в природі. Орієнтує на формування в учнів екологічної свідомості для збереження і захисту довкілля.</p> <p>Здоров'я і безпека Сприяє розвитку інтересу до географічних наук.</p> <p>Громадянська відповідальність Пояснює на конкретних прикладах значення географії для життєдіяльності людини, добираючи інформацію з різних джерел. Сприяє позитивному ставленню до навчання, розвиває здатність спільного розуміння проблеми і толерантне й неупереджене ставлення до інших думок і поглядів. Уміє дискутувати на тему «Що і навіщо вивчати сучасним географам, коли вже все на Землі відкрито?»</p>
3	РОЗДІЛ I. Розвиток географічних знань про Землю		

	<p>Знаннєвий компонент: називає особливості зображення Землі на картах у давнину.</p> <p>Діяльнісний компонент: добирає з різних джерел додаткову інформацію про пізнання і дослідження Землі у давнину; віставляє карти Ератосфена і Птолемея з сучасною картою; складає короткі повідомлення про пізнання Землі у давнину (із залученням членів родини).</p> <p>Ціннісний компонент: оцінює внесок античних учених у становлення географії як науки.</p>	<p>Тема 1. Уявлення про Землю у давнину Уявлення про форму Землі. Зображення Землі на картах Ератосфена, Птолемея.</p>	<p>Громадянська відповідальність Формує необхідні моральні якості, відстоює свою позицію в дискусії, конструктивно спілкується.</p> <p>Підприємливість та фінансова грамотність Вчиться спільно досягати мети.</p>
	<p>Знаннєвий компонент: називає відомих мореплавців та мандрівників (Марко Поло, Христофора Колумба, Фернана Магеллана), які здійснили видатні географічні відкриття в різні епохи.</p> <p>Діяльнісний компонент: добирає з різних джерел додаткову інформацію про пізнання і дослідження Землі; простежує за картою маршрути мандрівників і дослідників.</p> <p>Ціннісний компонент: робить висновки про значення навколосвітніх подорожей для розширення знань про Землю.</p>	<p>Тема 2. Відкриття нових земель та навколосвітні подорожі Відкриття нових земель. Навколосвітні подорожі.</p>	
	<p>Знаннєвий компонент: називає сучасні географічні дослідження.</p>	<p>Тема 3. Сучасні дослідження Дослідження Землі у XX та на початку XXI ст.</p>	<p>Громадянська відповідальність Критично оцінює інформацію географічного змісту, визначає роль</p>

	<p>Діяльнісний компонент: <i>добирає</i> з різних джерел додаткову інформацію про пізнання і дослідження Землі на сучасному етапі; <i>аналізує</i> інформацію про географічні дослідження у XX та на початку XXI ст.; <i>порівнює</i> дослідження Землі у сучасну добу з тими, що мали місце в більш ранні епохи; <i>складає</i> за допомогою членів родини короткі повідомлення про власні подорожі, які ілюструє малюнками, фотографіями, міні-презентаціями.</p> <p>Ціннісний компонент: <i>визначає</i> роль сучасних досліджень у підвищенні добробуту людства.</p>		сучасних досліджень у підвищенні добробуту людства.
13	РОЗДІЛ II. Земля на плані та карті		

	<p>Знаннєвий компонент: називає різні способи орієнтування на місцевості; пояснює способи орієнтування на місцевості.</p> <p>Діяльнісний компонент: користується компасом для визначення сторін горизонту та азимуту; визначає азимут та напрямки на різні об'єкти на місцевості поблизу школи; складає схему маршруту руху; порівнює інструментальні та візуальні способи орієнтування на місцевості.</p> <p>Ціннісний компонент: оцінює практичне значення вміння орієнтуватися на місцевості; робить висновки про важливість орієнтування для збереження власного життя та безпеки під час подорожей та екскурсій.</p>	<p>Тема 1. Орієнтування на місцевості Способи орієнтування на місцевості. Визначення напрямків на місцевості. Компас. Поняття про азимут.</p>	<p>Здоров'я і безпека Розуміє важливість уміння читати карту, план місцевості та орієнтуватись для власної безпеки і безпеки інших під час подорожей і екскурсій. Виконує тренувальні вправи з використанням рисунків, карт, планів місцевості, що формують навички орієнтуватись на місцевості задля власної безпеки і безпеки інших.</p>
	<p>Знаннєвий компонент: називає способи зображення Землі, види масштабів, відмінності між планом і топографічним планом та картою, абсолютною і відносною висотою місцевості, об'єкти місцевості за планом та його умовні знаки; вміє читати план та карту, використовуючи умовні знаки та легенду карти; пояснює відмінності різних видів масштабу, особливості орієнтування плану місцевості.</p> <p>Діяльнісний компонент: визначає масштаб плану і карти, абсолютну і відносну висоту місцевості за допомогою</p>	<p>Тема 2. Способи зображення Землі Особливості та відмінності зображення земної поверхні на глобусі, аерофотознімках, космічних знімках, планах, картах. Масштаб та його види. Умовні знаки плану Абсолютна і відносна висота місцевості, їх визначення за допомогою горизонталей та шкалою висот. План, його основні ознаки. Визначення напрямків на плані. Читання плану. Географічні карти, їх елементи. Легенда карти. Масштаб карт. Географічні атласи. Практичне значення карт.</p> <p>Практична робота</p>	

	<p>горизонталей та за шкалою висот; вимірює відстані на плані і карті за допомогою масштабу; розв'язує задачі з різними видами масштабу; порівнює зображення місцевості на глобусі, аерофотознімку та космічному знімку, плані, карті.</p> <p>Ціннісний компонент: оцінює практичне значення плану та географічних карт для себе і своєї родини.</p>	<p>1. Розв'язування задач з використанням різних видів масштабу, визначення відстаней, напрямків та абсолютних відносних висот на топографічному плані.</p>	
	<p>Знаннєвий компонент: називає лінії градусної сітки: паралелі, меридіани, екватор, нульовий меридіан, ознаки понять «географічна широта», «географічна довгота», координати свого населеного пункту; пояснює відмінності між географічною широтою і географічною довготою.</p> <p>Діяльнісний компонент: користується градусною сіткою для визначення географічних координат; визначає географічні координати об'єктів, населених пунктів; порівнює географічну широту і географічну довготу за градусними вимірами.</p> <p>Ціннісний компонент: оцінює практичне значення знань про географічні координати.</p>	<p>Тема 3. Географічні координати Градусна сітка на глобусі й географічній карті. Поняття про географічні координати. Правила відліку географічної широти і географічної довготи. Географічні координати свого населеного пункту.</p> <p>Практична робота 2. Визначення географічних координат за географічною картою.</p>	
41	РОЗДІЛ III. Оболонки Землі		
	<p>Знаннєвий компонент: називає внутрішні шари Землі, склад материкової та океанічної земної кори,</p>	<p>Тема 1. Літосфера Внутрішня будова Землі. Будова літосфери, її властивості. Літосферні</p>	<p>Здоров'я і безпека Аналізує ознаки наближення землетрусу, цунамі, виверження вулкану для власної</p>

<p>суттєві ознаки понять «літосфера», «земна кора», «мінерали», «гірські породи», «корисні копалини», «рельєф», «рівнини», «гори», форми рельєфу своєї місцевості; <i>наводить приклади і показує на карті літосферні плити, сейсмічні пояси, найбільші вулкани, різні, у тому числі й унікальні форми рельєфу; знає правила поведінки під час землетрусу; наводить приклади</i> магматичних, осадових і метаморфічних гірських порід.</p> <p>Діяльнісний компонент: <i>визначає абсолютну і відносну висоту рівнин і гір за шкалою висот; позначає на контурній карті: вулкани: Ключевська Сопка, Етна, Кракатау; гори: Карпати, Кримські, Альпи, Уральські, Кордильєри, Кавказ, Гімалаї з вершиною Джомолунгма, Анди; рівнини: Східноєвропейська, Західносибірська, Амазонська низовина, Лаврентійська височина, Середньосибірське, Бразильське плоскогір'я; розрізняє магматичні, осадові й метаморфічні гірські породи; порівнює рівнини і гори за висотою, походженням, розміщенням на суходолі або в океанах.</i></p> <p>Ціннісний компонент: <i>оцінює діяльність людини та її вплив на рельєф; висловлює судження щодо необхідності охорони унікальних форм рельєфу;</i></p>	<p>плити, наслідки їх переміщення. Внутрішні процеси, що зумовлюють зміни в земній корі та на поверхні земної кулі. Рухи земної кори. Землетруси. Вулканізм і вулкани, гейзери. Сейсмічні пояси Землі. Зовнішні процеси, що зумовлюють зміну земної поверхні. Вивітрювання, робота вітру, текучих і підземних вод, льодовиків. Мінерали, гірські породи. Корисні копалини та їх значення у житті та діяльності людини. Основні форми рельєфу суходолу – гори і рівнини. Різноманітність та утворення рівнин на суходолі. Найбільші за площею рівнини світу. Різноманітність та утворення гір на суходолі. Найвищі та найдовші гори світу. Рельєф дна океану. Серединно-океанічні хребти – найвищі і найдовші гори Світового океану. Унікальні форми рельєфу земної кулі, їх охорона.</p> <p>Практична робота 3. Позначення на контурній карті рівнин, гір, вулканів суходолу.</p>	<p>безпеки та безпеки інших.</p> <p>Громадянська відповідальність Характеризує систему попереджень та алгоритм поведінки під час прояву несприятливих природних явищ.</p> <p>Підприємливість та фінансова грамотність Розуміє переваги і недоліки господарювання людей у районах поширення вулканізму. Усвідомлює значення окремих видів корисних копалин для розвитку відповідних виробництв. Бере участь у дослідженні «Корисні копалини в облаштуванні житла (господарських будівель) моєї родини».</p>
--	--	--

	<p><i>пояснює</i> вплив внутрішніх і зовнішніх процесів на формування рельєфу земної поверхні; <i>аналізує</i> причини і наслідки зовнішніх і внутрішніх процесів.</p>		
	<p>Знаннєвий компонент: <i>називає</i> суттєві ознаки понять «погода», «клімат», «синоптична карта», елементи погоди, теплові пояси Землі, світові центри спостереження за погодою; <i>наводить приклади</i> хмар, різних за формою, прогнозів погоди, основних типів клімату; <i>пояснює</i> причини і наслідки зміни погоди і клімату.</p> <p>Діяльнісний компонент: <i>спостерігає і фіксує</i> зміни елементів погоди: температури повітря, атмосферного тиску, вітру, вологості повітря, хмар, хмарності, опадів; <i>визначає</i> показники температури повітря й атмосферного тиску та їх зміни з висотою, швидкість вітру, типи погоди, що переважають у своїй місцевості; <i>будує</i> графіки ходу температури, діаграми розподілу опадів за певний період, розу вітрів; <i>добирає</i> відповідні джерела географічної інформації для ознайомлення з атмосферними процесами; <i>користується</i> термометром, барометром, гігрометром; <i>порівнює</i> погоду різних типів у своїй місцевості в різні пори року та її вплив на здоров'я людей; <i>аналізує</i> зміни температури повітря, атмосферного тиску протягом доби, сезону,</p>	<p>Тема 2. Атмосфера Будова атмосфери, властивості повітря в тропосфері. Добовий і річний хід температури повітря, причини його коливання. Кліматична карта. Теплові пояси Землі. Практичне значення вимірювання температури повітря. Атмосферний тиск: причини і наслідки його зміни у тропосфері. Вимірювання атмосферного тиску. Вітер: причини виникнення, напрямки, сила, швидкість, їх визначення сучасними приладами й візуально. Утворення бризу. Вода в атмосфері: випаровування, вологість повітря та її зміни. Хмари і туман, відмінності в їх утворенні. Форми хмар, хмарність. Опади, що випадають із хмар та з повітря, їхні види, вимірювання. Карта розподілу опадів. Погода, її елементи, мінливість. Характерна погода за сезонами у своїй місцевості. Служба погоди, практичне значення прогнозів погоди. Клімат та основні кліматотвірні чинники. Карта кліматичних поясів. Зміни клімату. Вплив людини на атмосферу.</p> <p>Практичні роботи 4. Розв'язування задач на зміну температури повітря й атмосферного тиску з висотою. 5. Складання графіка зміни температури повітря, опадів, рози вітрів, їх аналіз.</p>	<p>Екологічна безпека та сталий розвиток Розмірковує про відповідальність людської діяльності за стан атмосфери.</p> <p>Здоров'я і безпека Усвідомлює вплив стану повітря на здоров'я людини. Дотримується правил безпечної поведінки під час грози, граду, ожеледі, урагану та інших несприятливих природних явищ.</p> <p>Громадянська відповідальність Наводить приклади подолання спільними зусиллями громади (жителів вулиці, села, міста) наслідків стихійних атмосферних явищ і процесів.</p>

	<p>року та їх розподіл на Землі за картою; <i>розв'язує задачі</i> на зміну температури повітря, атмосферного тиску з висотою.</p> <p>Ціннісний компонент: <i>оцінює</i> вплив стану повітря на здоров'я людини; <i>робить висновки</i> про значення прогнозу погоди для життя і діяльності людини.</p>		
	<p>Знаннєвий компонент: <i>називає</i> суттєві ознаки понять «океан», «море», «затока», «протока», «острів», «океанічна течія», «річка», «озеро», «болото», «льодовик», «багаторічна мерзлота», «підземні води»; <i>наводить приклади</i> морів, заток, проток, островів, річок, озер, штучних водойм; <i>пояснює</i> причини і наслідки рухів води в Світовому океані, особливості живлення і режиму вод суходолу; <i>знає і розуміє</i> негативні наслідки паводків, повеней і цунамі.</p> <p>Діяльнісний компонент: <i>визначає</i> особливості розподілу води між Світовим океаном і водами суходолу за відповідною діаграмою, глибини океанів і морів за шкалою глибин, залежність напрямку і характеру течії річок від рельєфу, видів живлення та режиму вод суходолу від клімату; <i>розрізняє</i> способи зображення вод суходолу на плані та карті, озера за походженням їхніх улоговин і стоком, типи боліт, покривні та гірські льодовики, штучні водойми, типи підземних вод; <i>позначає</i> на контурній карті назви:</p>	<p>Тема 3. Гідросфера Загальна кількість води на Землі, її розподіл між частинами гідросфери. Світовий океан та його частини: океани, моря, затоки, протоки. Шкала глибин, визначення глибин океанів і морів. Острови в океані. Властивості вод Світового океану. Рухи води в Світовому океані. Життя в океанах і морях. Багатства вод Світового океану. Океан та людина. Води суходолу – поверхневі і підземні. Річка: річкова система, басейн річки, річкова долина. Найдовші, найбільші за площею басейни й найповноводніші річки світу. Пороги і водоспади. Живлення, водний режим і робота річок. Озера, їх різноманітність за площею, походженням озерних улоговин, солоністю. Найбільші і найглибші озера земної кулі. Болота, особливості їх утворення та поширення. Штучні водойми і водотоки: ставки, водосховища, канали. Льодовики – багаторічні природні скупчення льоду. Особливості утворення і поширення льодовиків. Багаторічна мерзлота – підземне зледеніння. Утворення і поширення багаторічної мерзлоти. Підземні води, умови їх утворення і залягання в земній корі. Термальні і мінеральні води.</p>	<p>Екологічна безпека та сталий розвиток Усвідомлює важливість охорони вод своєї місцевості і на планеті загалом.</p> <p>Здоров'я і безпека Розуміє вплив якості води на життя і здоров'я людини. Дотримується правил безпечної поведінки під час повеней, катастрофічних паводків, льодоставу й льодоходу, шторму, цунамі, перебування на березі водойми, руху по болотистій місцевості.</p> <p>Громадянська відповідальність Усвідомлює систему попереджень та алгоритм поведінки під час повеней, катастрофічних паводків, льодоходу, шторму, цунамі.</p> <p>Підприємливість та фінансова грамотність Дотримується основних правил ощадного використання води в домашньому господарстві. Наводить приклади підприємницької діяльності на основі використання мінеральних, термальних вод своєї місцевості, природних та штучних водойм</p>

<p>морів: <i>Чорне, Середземне, Червоне, Балтійське, Баренцове;</i> проток: <i>Гібралтарська, Магелланова, Дрейка, Берінгова;</i> затоки: <i>Біскайська, Бенгальська, Мексиканська, Гвінейська;</i> островів: <i>Велика Британія, Гренландія, Мадагаскар, Нова Гвінея;</i> півостровів: <i>Скандинавський, Кримський, Аравійський, Індостан, Сомалі, Лабрадор;</i> западини: <i>Маріанська;</i> річок: <i>Дніпро, Дунай, Янцзи, Ніл, Амазонка, Міссісіпі;</i> озер: <i>Каспійське, Великі озера, Байкал, Вікторія.</i></p> <p>Ціннісний компонент: <i>оцінює</i> роль води для життєдіяльності людини та використання мінеральних і термальних вод у господарській діяльності, вплив людини на різні частини гідросфери; <i>робить висновки</i> про вплив якості питної води на здоров'я людини.</p>	<p>Значення вод суходолу для природи і людини. Охорона вод Світового океану і суходолу.</p> <p>Практична робота 6. Позначення на контурній карті назв океанів, морів, проток, заток, островів, річок, озер.</p>	<p>для відпочинку та оздоровлення.</p>
<p>Знансвий компонент: <i>називає</i> компоненти біосфери, суттєві ознаки понять «біосфера», «грунти», «рослинність», «тваринний світ», види рослин і тварин, які поширені у своїй місцевості; <i>пояснює</i> особливості поширення ґрунтів і живих організмів на земній кулі за допомогою карт, вплив людини на компоненти біосфери.</p> <p>Діяльнісний компонент: <i>порівнює</i> види рослин і тварин, що поширені на різних широтах земної кулі.</p>	<p>Тема 4. Біосфера та ґрунти Складові біосфери, особливості їх поширення на земній кулі. Властивості ґрунтів. Ґрунтовий покрив, карта ґрунтів. Вплив господарської діяльності людини на ґрунтовий покрив, рослинність і тваринний світ суходолу та океану</p>	<p>Екологічна безпека та сталий розвиток Розуміє важливість збереження ґрунтів та різноманіття рослин і тварин.</p> <p>Здоров'я і безпека Оцінює загрози вживання отруйних грибів, рослин своєї місцевості, контактів із небезпечними тваринами.</p> <p>Громадянська відповідальність Презентує приклади власного досвіду зі збереження тваринного та рослинного світу своєї місцевості.</p>

	<p>Ціннісний компонент: оцінює значення ґрунтів, рослинності і тваринного світу для життєдіяльності людини; пропонує власні заходи зі збереження тваринного та рослинного світу своєї місцевості.</p>		<p>Підприємливість та фінансова грамотність Наводить приклади фінансових надходжень до сімейного бюджету від використання власної земельної ділянки, рослин і тварин.</p>
	<p>Знаннєвий компонент: називає суттєві ознаки понять «природний комплекс», «географічна оболонка», «природна зона», компоненти природного комплексу; наводить приклади природних комплексів та комплексів, змінених людиною, у своїй місцевості; пояснює на конкретних прикладах наслідки взаємодії літосфери, атмосфери, гідросфери, біосфери.</p> <p>Діяльнісний компонент: порівнює особливості основних природних зон Землі; дотримується правил безпеки та поведінки під час екскурсії.</p> <p>Ціннісний компонент: оцінює вплив людини на природні комплекси у своїй місцевості та значення знань про природні комплекси для її життєдіяльності.</p>	<p>Тема 5. Природні комплекси Природні комплекси як наслідок взаємозв'язків між компонентами природи. Географічна оболонка – найбільший природний комплекс Землі, її межі та властивості. Природні зони Землі, їх особливості.</p> <p>Практична робота (на вибір) 7 а. Складання опису одного з природних комплексів своєї місцевості (за типовим планом). 7 б. Екскурсія у природний комплекс своєї місцевості.</p>	<p>Екологічна безпека та сталий розвиток Розрізняє позитивні й негативні наслідки впливу людської діяльності на природні комплекси своєї місцевості. Виявляє порушення природної рівноваги та пропонує шляхи їх усунення.</p> <p>Здоров'я і безпека Дотримується правил безпечної поведінки у природі під час екскурсії.</p>
5	РОЗДІЛ IV. Планета людей		

	<p>Знаннєвий компонент: називає кількість населення на Землі та в Україні, людські раси; вміє читати політичну карту.</p> <p>Діяльнісний компонент: аналізує карти густоти населення та людських рас; показує на карті найбільші за площею та кількістю населення держави світу і держави-сусіди України; характеризує види господарської діяльності та її наслідки у своєму населеному пункті; порівнює людські раси за зовнішніми ознаками, густоту населення в різних регіонах земної кулі.</p> <p>Ціннісний компонент: усвідомлює толерантне ставлення до представників людських рас і народів світу; оцінює вплив людини на природу, рівень забруднення навколишнього середовища в результаті різних видів господарської діяльності; висловлює судження про заходи щодо усунення негативних наслідків господарської діяльності у своєму населеному пункті; розробляє за допомогою членів родини міні-проект з утилізації побутових відходів.</p>	<p>Тема 1. Кількість і розміщення населення на Землі Кількість населення Землі. Розселення населення на Землі, його густота. Найбільш заселені території земної кулі. Людські раси. Дослідження Миколи Миклухо-Маклая. Найчисельніші народи світу.</p> <p>Тема 2. Держави світу Найбільші за площею і чисельністю населення держави світу та держави-сусіди України на політичній карті світу.</p> <p>Тема 3. Вплив людини на природу Зміни компонентів географічної оболонки під впливом людської діяльності. Зміни природних комплексів Землі. Забруднення довкілля та його охорона.</p> <p>Практична робота 8. Позначення на контурній карті кордонів найбільших держав у різних частин світу та їх столиць.</p> <p>Дослідження Розробка міні-проекту з утилізації побутових відходів.</p>	<p>Громадянська відповідальність Усвідомлює важливість толерантного ставлення до представників інших рас і народів світу.</p> <p>Екологічна безпека та сталий розвиток Презентація міні-проектів з утилізації побутових відходів.</p>
6	РЕЗЕРВ ЧАСУ		

7 клас

ГЕОГРАФІЯ
«МАТЕРИКИ ТА ОКЕАНИ»
(70 годин, 2 години на тиждень)

Кількість годин	Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів	Зміст навчального матеріалу	Наскрізні змістові лінії
2	ВСТУП		
	<p>Знаннєвий компонент: <i>називає</i> материки, частини світу, океани, різні види карт.</p> <p>Діяльнісний компонент: <i>порівнює</i> материки та океани за площею, карти за масштабом та просторовим охопленням; <i>розрізняє</i> в атласах карти <i>показує (знаходить)</i> на картах різного масштабу материки, частини світу, океани.</p> <p>Ціннісний компонент: <i>оцінює</i> значення для людини географічних знань про материки та океани.</p>	<p>Материки та океани як об'єкти вивчення регіональної географії. Співвідношення на Землі материків та океанів. Материки і частини світу. Джерела географічної інформації про материки та океани. Карти материків та океанів, їх класифікація за масштабом, просторовим охопленням, змістом і призначенням.</p>	<p>Громадянська відповідальність Уміє пояснювати на конкретних прикладах та доводити практичне значення вивчення материків та океанів.</p>
9	РОЗДІЛ I. Закономірності формування природи материків та океанів		
	<p>Знаннєвий компонент: <i>знає і уявляє</i> форму Землі, дні рівнодення та сонцестояння; <i>розуміє і наводить приклади</i> добових і річних ритмів як наслідків осьового обертання та орбітального руху Землі.</p>	<p>Тема 1. Форма і рухи Землі Куляста форма Землі та її географічні наслідки. Рухи Землі, їх наслідки.</p>	<p>Здоров'я і безпека Моделює оптимальний режим життя відповідного до добових і річних циклів (ритмів).</p>

	<p>Діяльнісний компонент: знаходить на карті екватор, лінії тропіків і полярні кола; пояснює вплив форми Землі та її рухів на природу материків і океанів.</p> <p>Ціннісний компонент: оцінює і характеризує наслідки форми Землі, добового і річного рухів Землі на життя людини.</p>		
	<p>Знавнєвий компонент: знає і розуміє основні етапи розвитку геологічної історії Землі, наслідки руху літосферних плит, найбільші платформи та області складчастості, основні і перехідні кліматичні пояси; наводить приклади форм рельєфу на материках і в океанах, платформ і областей складчастості, різних за властивостями повітряних і водних мас, типів клімату, теплих і холодних течій, природних зон на материках; знає і розуміє гіпотези дрейфу материків, загальну циркуляцію атмосфери та їх вплив на природні умови Землі.</p> <p>Діяльнісний компонент: знаходить і показує на картах різного масштабу найбільші літосферні плити, райони поширення пасатів, мусонів, західних вітрів помірних широт і східних полярних вітрів, кліматичні пояси, найбільші теплі й холодні поверхневі течії, природні зони; пояснює вплив повітряних мас на погодні умови Землі своєї місцевості;</p>	<p>Тема 2. Материка та океани – великі природні комплекси географічної оболонки Походження материків та океанічних западин унаслідок руху літосферних плит. Геологічні ери та епохи горотворення. Тектонічні структури: платформи та області складчастості. Закономірності поширення основних форм рельєфу на материках і в океанах. Кліматотвірні чинники. Розподіл сонячної енергії на Землі. Вплив підстильної поверхні на клімат. Закономірності зміни температури повітря і поверхневих вод океанів. Повітряні маси, їх властивості та переміщення. Загальна циркуляція повітряних мас. Кліматичні пояси і типи клімату Землі. Закономірності розподілу атмосферних опадів. Водні маси, їх властивості. Океанічні течії. Природні комплекси материків та океанів. Широтна зональність і висотна (вертикальна) поясність.</p> <p>Практична робота 1. Аналіз тектонічної та фізичної карт світу: виявлення зв'язків між тектонічною будовою і формами рельєфу.</p>	<p>Екологічна безпека та сталий розвиток Пояснює взаємозв'язки між природними компонентами у географічній оболонці, у тому числі – на прикладі своєї місцевості.</p>

	<p><i>аналізує</i> закономірності розміщення форм рельєфу на материках та океанах, причини виникнення океанічних течій розміщення природних комплексів на материках і в океанах, взаємодію і взаємовплив океанів і материків; <i>вміє</i> практично використовувати інформацію тематичних карт: тектонічної, кліматичної і географічних поясів природних зон.</p> <p>Ціннісний компонент: <i>оцінює</i> значення знань про географічні закономірності природи материків і океанів для життя людини; <i>досліджує</i> наслідки взаємодії Світового океану, атмосфери та суходолу.</p>	<p>Дослідження Взаємодія Світового океану, атмосфери та суходолу, її наслідки.</p>	
21	РОЗДІЛ II. Материка тропічних широт		

	<p>Знаннєвий компонент: знає дослідників материка, особливості тектонічної будови, основні форми рельєфу, географічне розміщення типів клімату, внутрішніх вод, природних зон на материкау; розуміє особливості сучасного рівня соціально-економічного розвитку країн.</p> <p>Діяльнісний компонент: характеризує географічне положення материка; аналізує закономірності розміщення форм рельєфу, кліматичних поясів, вод суходолу, природні зони, зональні типи ґрунтів; описує природу найвідоміших національних парків Африки; визначає типи клімату за кліматичною картою та кліматичними діаграмами; визначає основні напрями господарського використання природних комплексів материка; знаходить і показує на картах різного масштабу: моря: Середземне, Червоне; затоки: Гвінейська, Аденська; протоки: Мозамбіцька, Гібралтарська, Баб-ель-Мандебська; острів Мадагаскар; півострів Сомалі; гори: Атлас, Драконові, Капські; вулкан Кіліманджаро; нагір'я Ефіопське; плоскогір'я Східноафриканське; річки: Ніл, Конго, Нігер, Замбезі, Оранжева;</p>	<p>Тема 1. Африка Географічне положення. Дослідження та освоєння материка. Тектонічна будова, рельєф, корисні копалини. Загальні риси клімату. Кліматичні пояси і типи клімату. Води суходолу. Використання водних ресурсів. Природні зони, закономірності їх розміщення. Стихійні явища природи. Екологічні проблеми. Найвідоміші об'єкти, віднесені до Світової природної спадщини ЮНЕСКО. Населення. Держави. Зв'язки України з державами Африканського континенту.</p> <p>Практичні роботи</p> <p>2. Визначення географічних координат крайніх точок і протяжності материка з півночі на південь та із заходу на схід.</p> <p>3. Позначення на контурній карті назв основних географічних об'єктів Африки.</p> <p>4. Визначення типів клімату Африки за кліматичними діаграмами.</p>	<p>Екологічна безпека та сталий розвиток Презентує добірку матеріалів про один із прикладів порушення природної рівноваги на материкау та шляхи її відновлення.</p> <p>Здоров'я і безпека Обґрунтовує вплив природних чинників на виникнення природних вогнищ захворювань і поширення епідемій.</p> <p>Громадянська відповідальність Установлює залежність між рівнем соціального розвитку країн і станом природних комплексів.</p> <p>Підприємливість та фінансова грамотність Розуміє важливість напрямків взаємозв'язків України та країн Африки.</p>
--	--	--	--

	<p>озера: <i>Вікторія, Танганьїка, Ньяса, Чад</i>; водоспад <i>Вікторія</i>; пустелі: <i>Сахара, Наміб</i>; держави та їх столиці: <i>Єгипет, Нігерія, Південна Африка</i>.</p> <p>Ціннісний компонент: <i>висловлює судження</i> про вплив природних умов і ресурсів на економіку країн; <i>оцінює</i> вплив природних чинників і діяльності людини на екологічний стан природних зон материка; <i>робить висновок</i> впливу клімату та природних зон на особливості життя і господарської діяльності людей; <i>обґрунтовує</i> вплив природних чинників на виникнення природних вогнищ захворювань і поширення епідемій.</p>		
	<p>Знаннєвий компонент: <i>знає</i> дослідників материка, особливості тектонічної будови, основні форми рельєфу, географічне розміщення типів клімату, внутрішніх вод, природних зон на материку.</p> <p>Діяльнісний компонент: <i>характеризує</i> населення та його господарську діяльність у різних країнах материка; <i>аналізує</i> особливості розміщення корисних копалин материка та їх вплив на господарську діяльність людини; <i>знаходить і показує на картах різного масштабу:</i> море <i>Карибське</i>;</p>	<p>Тема 2. Південна Америка Географічне положення. Дослідження та освоєння материка. Тектонічні структури, рельєф, корисні копалини. Загальні риси клімату. Кліматичні пояси і типи клімату. Води суходолу. Природні зони. Вертикальна поясність Анд. Зміни природи материка людиною. Сучасні екологічні проблеми. Найвідоміші об'єкти Південної Америки, віднесені до Світової природної спадщини ЮНЕСКО. Населення. Держави. Зв'язки України з державами Південної Америки.</p> <p>Практичні роботи 5. Позначення на контурній карті назв</p>	<p>Екологічна безпека та сталий розвиток Презентує добірку матеріалів про один із прикладів порушення природної рівноваги на материку та шляхи її відновлення.</p> <p>Здоров'я і безпека Обґрунтовує механізм утворення стихійних явищ (вулкан, землетрус) та їх вплив на життя людей.</p> <p>Громадянська відповідальність Установлює залежність між рівнем соціального розвитку країн і станом природних комплексів.</p> <p>Підприємливість та фінансова</p>

<p>затоку <i>Ла-Плата</i>; протоки: <i>Магелланова, Дрейка</i>; острови: <i>Вогняна Земля, Фолклендські, Галапагоські</i>; рівнини: <i>Амазонська, Орінокська, Ла-Платська низовини, Бразильське, Гвіанське плоскогір'я</i>; гори <i>Анди (г. Аконкагуа)</i>; вулкани: <i>Льюльяільяко, Котопахі</i>; річки: <i>Амазонка, Парана, Оріноко</i>; водоспади: <i>Анхель, Ігуасу</i>; озера: <i>Маракайбо, Тітікака</i>; пустелю <i>Атакама</i>; держави та їх столиці: <i>Бразилія, Аргентина, Чилі</i>; порівнює, зіставляє особливості природних умов Південної Америки та Африки; пояснює закономірності поширення основних форм рельєфу, особливості розподілу температури й опадів на материк, прояв широтної зональності на рівнинах і вертикальної поясності в Андах; визначає за кліматичними картами і кліматичними діаграмами – типи клімату.</p> <p>Ціннісний компонент оцінює наслідки втручання людини в природні комплекси материка; робить висновки про основні напрями господарського використання природних комплексів материка, поширення стихійних явищ (землетруси, вулканізм) та їх вплив на життя людей.</p>	<p>географічних об'єктів материка.</p> <p>6. Визначення типів клімату Південної Америки за кліматичними діаграмами.</p> <p>Дослідження Природні уніками Південної Америки.</p>	<p>грамотність Розуміє значення різних напрямків взаємозв'язків України та країн Південної Америки.</p>
--	---	---

<p>Знаннєвий компонент: знає дослідників материка, особливості тектонічної будови, основні форми рельєфу, географічне розміщення типів клімату, внутрішніх вод, природних зон на материк.</p> <p>Діяльнісний компонент: Знаходить і показує на картах різного масштабу: моря: Коралове, Тасманове; затоки: Карпентарія, Велика Австралійська; острови: Тасманія, Великий Бар'єрний риф; півострів Кейп-Йорк; плоскогір'я Західно-Австралійське; низовину Центральну; гори: Великий Вододільний хребет (г. Косцюшко); річки: Муррей, Дарлінг; озеро Ейр; пустелі: Велика Піщана, Велика пустеля Вікторія; державу Австралійський Союз та її столицю; характеризує особливості географічного положення, головні риси населення та його господарської діяльності; порівнює географічне положення Австралії і Африки.</p> <p>Ціннісний компонент: пояснює вплив рельєфу і клімату на формування вод суходолу, унікальність органічного світу, особливості заселення Австралії; оцінює наслідки втручання людини в</p>	<p>Тема 3. Австралія. Географічне положення. Дослідження та освоєння материка. Тектонічна будова, рельєф, корисні копалини. Клімат. Води суходолу. Унікальність рослинності і тваринного світу. Природні зони. Зміна природи материка людиною. Найвідоміші об'єкти Австралії, віднесені до Світової природної спадщини ЮНЕСКО. Населення, його склад та розміщення. Австралія – країна-материк. Україна і Австралія.</p> <p>Практичні роботи: 7. Позначення на контурній карті назв географічних об'єктів материка. 8. Визначення типів клімату за кліматичними діаграмами.</p>	<p>Екологічна безпека та сталий розвиток Презентує добірку матеріалів про один із прикладів порушення природної рівноваги на материк та шляхи її відновлення. Здоров'я і безпека Обґрунтовує механізм утворення стихійних явищ (лісові пожежі, посухи) та їх вплив на життя людей. Підприємливість та фінансова грамотність Розуміє значення різних напрямків взаємозв'язків України та Австралії.</p>
--	---	---

	природні комплекси материка; <i>робить висновки</i> про основні напрями господарського використання природних комплексів материка.		
2	РОЗДІЛ III. Полярний материк планети		
	<p>Знаннєвий компонент: <i>знає</i> історію дослідження та освоєння материка, першовідкривачів материка Фадея Беллінсгаузена, Михайла Лазарева, Роальда Амундсена, Роберта Скотта, країни, що беруть участь у сучасних дослідженнях; <i>наводить приклади</i> про значення міжнародного співробітництва у вивченні Антарктиди; <i>пояснює</i> відмінності між Антарктикою й Арктикою.</p> <p>Діяльнісний компонент: <i>характеризує особливості</i> географічного положення материка; <i>позначає і показує</i> на карті Антарктичний півострів, моря Ведделла, Росса.</p> <p>Ціннісний компонент <i>оцінює</i> роль України в дослідженні Антарктиди.</p>	<p>Тема 1. Загальні відомості про Антарктиду Географічне положення. Антарктида й Антарктика. Дослідження материка. Українська дослідна станція «Академік Вернадський». Міжнародний статус материка.</p>	<p>Екологічна безпека та сталий розвиток Дискутує щодо перспективних напрямків розвитку окремих видів діяльності людини на материка.</p>
	<p>Знаннєвий компонент: <i>знає та пояснює</i> представників рослин і тварин світу Антарктики, особливості їх пристосування.</p>	<p>Тема 2. Природа материка Тектонічна будова, рельєф, клімат, рослинність і тваринний світ Антарктиди. Природні багатства, їх використання. Екологічні проблеми материка.</p>	

	<p>Діяльнісний компонент: характеризує риси природи Антарктиди, Антарктики; характеризує особливості тектонічної будови, клімат; пояснює причини утворення суцільного покривного зледеніння, його вплив на природу материка.</p> <p>Ціннісний компонент обґрунтовує судження про вплив Антарктиди на природні особливості планети.</p>		
23	РОЗДІЛ IV. Материка Північної півкулі		
	<p>Знаннєвий компонент: знає дослідників материка, особливості тектонічної будови, основні форми рельєфу, географічне розміщення типів клімату, внутрішніх вод, природних зон на материках.</p> <p>Діяльнісний компонент: характеризує географічне положення материка; пояснює закономірності розміщення форм рельєфу, клімату, внутрішніх вод, типів ґрунтів, рослин і тварин, природних зон, впливу господарської діяльності людей на природу материка; аналізує особливості розміщення корисних копалин материка та їх вплив на господарську діяльність людини; знаходить і показує на картах різного масштабу:</p>	<p>Тема 1. Північна Америка Географічне положення. Історія відкриття та освоєння. Тектонічні структури, рельєф, корисні копалини. Загальні риси клімату. Кліматичні пояси і типи клімату. Води суходолу. Природні зони. Висотна поясність у горах. Зміни природи материка людиною. Сучасні екологічні проблеми. Найвідоміші об'єкти, віднесені до Світової природної спадщини ЮНЕСКО. Населення. Держави. Україна і держави Північної Америки.</p> <p>Практична робота 9. Позначення на контурній карті назв географічних об'єктів Північної Америки.</p> <p>Дослідження Розробка та обґрунтування маршруту, що проходить через об'єкти Північної Америки,</p>	<p>Екологічна безпека та сталий розвиток Презентує добірку матеріалів про один із прикладів порушення природної рівноваги на материках та шляхи її відновлення.</p> <p>Здоров'я і безпека Обґрунтовує механізм утворення стихійних явищ (торнадо, землетрус) та їх вплив на життя людей.</p> <p>Громадянська відповідальність Установлює залежність між рівнем соціального розвитку країн і станом природних комплексів.</p> <p>Підприємливість та фінансова грамотність Розуміє важливість різних напрямків взаємозв'язків між Україною та</p>

<p>затоки: <i>Гудзонова, Мексиканська, Каліфорнійська, Аляска;</i> острови: <i>Гренландія, Ньюфаундленд, Великі Антилські (Куба, Гаїті, Ямайка), Малі Антилські, Канадський Арктичний архіпелаг;</i> півострови: <i>Лабрадор, Флорида, Каліфорнія, Аляска, Юкатан;</i> рівнини: <i>Центральні, Великі, Лаврентійська височина, Примексиканська низовина;</i> гори: <i>Кордильєри, Делані (г. Мак-Кінлі), Скелясті, Аппалачі;</i> річки: <i>Міссісіпі, Маккензі, Юкон, Колорадо;</i> водоспад <i>Ніагарський;</i> озера: <i>Великі (Верхнє, Мічиган, Гурон, Ері, Онтаріо), Велике Солоне;</i> держави та їх столиці: <i>США, Канада, Мексика;</i> <i>порівнює</i> рельєф і клімат Північної і Південної Америки; <i>визначає</i> основні напрями господарського використання природних комплексів материка; <i>досліджує</i> об'єкти Північної Америки, віднесені до світової природної спадщини ЮНЕСКО.</p> <p>Ціннісний компонент: <i>обґрунтовує</i> вплив географічного положення материка на його природу, особливості освоєння людиною; <i>оцінює</i> вплив господарської діяльності людини на природні комплекси материка; <i>висловлює судження</i> про економічний</p>	<p>віднесені до Світової природної спадщини ЮНЕСКО.</p>	<p>країнами Північної Америки.</p>
---	---	------------------------------------

	розвиток країн материка; <i>робить висновок</i> про механізм утворення стихійних явищ (торнадо, землетрус) та їх вплив на життя людей.		
	<p>Знаннєвий компонент: знає дослідників материка, особливості тектонічної будови, основні форми рельєфу, географічне розміщення типів клімату, внутрішніх вод, природних зон на материкау.</p> <p>Діяльнісний компонент: характеризує географічне положення материка; пояснює закономірності форм рельєфу, клімату, річок та озер, типів ґрунтів, типових рослин і тварин, природних зон материка; аналізує особливості розміщення корисних копалин на території материка та їх вплив на господарську діяльність людини; знаходить і показує на картах різного масштабу: моря: Північне, Балтійське, Середземне, Чорне, Азовське, Баренцове, Східносибірське, Жовте, Японське, Берингове, Південнокитайське, Аравійське; затоки: Біскайська, Бенгальська, Перська; протоки: Босфор, Ла-Мани, острови: Велика Британія, Ірландія, Нова Земля, Сахалін, Японські, Великі Зондські (Калімантан, Суматра, Ява), Філіппінські, Шрі Ланка, Тайвань; півострови: Балканський, Апеннінський,</p>	<p>Тема 2. Євразія Географічне положення. Поділ Євразії на дві частини світу. Дослідження та освоєння материка. Тектонічна будова. Рельєф, роль внутрішніх і зовнішніх сил у його формуванні. Корисні копалини. Загальні риси клімату. Кліматичні пояси і типи клімату. Води суходолу. Природні зони. Вертикальна поясність. Зміни природи материка людиною. Найвідоміші об'єкти, віднесені до Світової природної спадщини ЮНЕСКО. Населення. Найбільші держави Європи та Азії. Зв'язки України з країнами Європи та Азії.</p> <p>Практичні роботи 10. Позначення на контурній карті назв географічних об'єктів Євразії. 11. Визначення типів клімату в межах помірного кліматичного поясу Євразії за допомогою кліматичних діаграм.</p> <p>Дослідження Здійснення уявної подорожі уздовж 50-ї паралелі: складання карти маршруту з позначенням країн, природних об'єктів та природних комплексів.</p>	<p>Екологічна безпека та сталий розвиток Презентує добірку матеріалів про один із прикладів порушення природної рівноваги на материкау та шляхи її відновлення.</p> <p>Здоров'я і безпека Обґрунтовує механізм утворення стихійних явищ (цунамі, землетрус) та їх вплив на життя людей.</p> <p>Громадянська відповідальність Установлює залежність між рівнем соціального розвитку країн і станом природних комплексів.</p> <p>Підприємливість та фінансова грамотність Розуміє важливість різних напрямків взаємозв'язків між Україною та країнами Євразії.</p>

<p><i>Піренейський, Скандинавський, Таймир, Чукотський, Камчатка, Корея, Індокитай, Малакка, Індостан, Аравійський, мала Азія</i></p> <p><i>рівнини: Східноєвропейська, Західносибірська, Велика Китайська, Прикаспійська, Середньодунайська, Індо-Гангська, Месопотамська низовини, плоскогір'я Декан, Середносибірське, Казахський дрібнособковик;</i></p> <p><i>гори: Піренеї, Альпи, Апенніни, Карпати, Скандинавські, Уральські, Кавказ, Тянь-Шань, Гімалаї (г. Джомолунгма);</i></p> <p><i>нагір'я: Тибет, Іранське;</i></p> <p><i>вулкани: Гекла, Везувій, Ключевська Сопка, Фудзіяма;</i></p> <p><i>пустелі: Каракуми, Гобі, Руб-ель-Халі;</i></p> <p><i>річки: Рейн, Дунай, Дніпро, Волга, Об, Єнісей, Лена, Амур, Хуанхе, Янцзи, Меконг, Ганг, Інд, Євфрат, Тигр;</i></p> <p><i>озера: Каспійське, Женевське, Світязь, Ладозьке, Байкал, Мертве море;</i></p> <p><i>держави та їх столиці: Україна, Німеччина, Франція, Велика Британія, Італія, Росія, Китай, Індія, Японія, Туреччина;</i></p> <p><i>порівнює типи клімату в межах помірного поясу Євразії, висотні пояси в різних гірських системах;</i></p> <p><i>установлює причини різноманітності природи Євразії.</i></p> <p>Ціннісний компонент: <i>висловлює судження щодо господарського оцінювання природних умов країни на прикладі України та</i></p>		
---	--	--

	<p>країни за вибором; <i>оцінює</i> наслідки сучасного впливу господарської діяльності людини на природу материка; <i>обґрунтовує</i> судження про зв'язки України з країнами Європи та Азії; <i>робить висновки</i> про основні напрями господарського використання природних комплексів материка, поширення стихійних явищ та їх вплив на життя людей.</p>		
5	РОЗДІЛ V. Океани		
	<p>Знаннєвий компонент: <i>називає</i> великі водні об'єкти – моря, затоки, протоки; різні за походженням острови, природні багатства.</p> <p>Діяльнісний компонент: <i>характеризує</i> риси географічного положення Тихого океану; <i>досліджує</i> виникнення форм рельєфу, течій, островів; <i>знаходить і показує на картах різного масштабу:</i> течії: <i>Північна та Південна Пасатна, Куросіо, Західних Вітрів, Каліфорнійська, Перуанська, Північнотихоокеанська, Східноавстралійська;</i> острови: <i>Нова Зеландія, Нова Гвінея, Гавайські, Маріанські,</i> <i>порівнює</i> властивості водних мас різних частин Тихого океану.</p> <p>Ціннісний компонент: <i>обґрунтовує</i> зв'язок клімату океану з</p>	<p>Тема 1. Тихий океан Географічне положення. Острови в Тихому океані, їх походження і природні особливості. Рельєф дна. Клімат і води. Органічний світ і природні ресурси. Охорона природи океану. Вплив океану на життєдіяльність людей прилеглих материків.</p> <p>Практична робота 12. Позначення географічних об'єктів та течій океанів на контурній карті (виконується поетапно під час вивчення кожного океану).</p>	<p>Екологічна безпека та сталий розвиток Пропонує шляхи розв'язання екологічних проблем Світового океану.</p> <p>Здоров'я і безпека Аналізує цінність і шкоду для здоров'я окремих видів морепродуктів.</p> <p>Підприємливість та фінансова грамотність Презентує власні розробки щодо раціонального використання ресурсів Світового океану.</p>

	<p>атмосферною циркуляцією та переміщенням течій, своєрідність органічного світу; <i>оцінює</i> вплив океану на життя і діяльність людей на прибережних територіях; <i>робить висновок</i> про механізм утворення цунамі та його вплив на життя людей.</p>		
	<p>Знаннєвий компонент: <i>називає</i> великі водні об'єкти – моря, затоки, протоки; різні за походженням острови, природні багатства.</p> <p>Діяльнісний компонент: <i>характеризує</i> риси географічного положення Атлантичного океану; <i>досліджує</i> виникнення форм рельєфу дна, течій, поширення представників органічного світу; <i>знаходить і показує на картах різного масштабу:</i> течії: <i>Гольфстрім, Північноатлантична, Канарська, Лабрадорська, Бразильська, Бенгельська;</i> острів: <i>Ісландія;</i> <i>характеризує</i> особливості клімату океану; <i>порівнює</i> переміщення океанічних течій у північній і південній частинах океану.</p> <p>Ціннісний компонент: <i>висловлює судження</i> про проблеми забруднення океану; <i>оцінює</i> вплив Атлантичного океану на природу материків і життєдіяльність людей.</p>	<p>Тема 2. Атлантичний океан Географічне положення. Рельєф дна. Клімат і води. Органічний світ і природні ресурси, їх використання. Охорона природи океану. Вплив океану на життєдіяльність людей прилеглих материків.</p>	

	<p>Знаннєвий компонент: називає великі водні об'єкти – моря, затоки, протоки; різні за походженням острови, природні багатства.</p> <p>Діяльнісний компонент: характеризує риси географічного положення океану, його природні ресурси; досліджує виникнення форм рельєфу дна океану, течій, поширення представників органічного світу; знаходить і показує на картах різного масштабу: течії: Мадагаскарська, Мусонна, Західноавстралійська, Західних вітрів; порівнює особливості географічного положення Індійського океану з Тихим та Атлантичним океанами; пояснює вплив океану на природу материків і життєдіяльність людей.</p> <p>Ціннісний компонент оцінює наслідки впливу людської діяльності на природу океану.</p>	<p>Тема 3. Індійський океан Географічне положення. Рельєф дна. Клімат і води. Органічний світ і природні ресурси. Види господарської діяльності в океані. Охорона природи океану. Вплив океану на життєдіяльність людей на прилеглих материках.</p>	
	<p>Знаннєвий компонент: знає історію освоєння океану; називає великі водні об'єкти – моря, затоки, протоки; різні за походженням острови, природні багатства.</p> <p>Діяльнісний компонент: характеризує особливості географічного положення океану, особливості поширення крижаного покриву; досліджує виникнення форм рельєфу дна, поширення представників</p>	<p>Тема 4. Північний Льодовитий океан Географічне положення Північного Льодовитого океану у високих широтах. Історія географічних досліджень океану. Рельєф дна. Клімат і води. Льодовий режим океану. Органічний світ і природні ресурси. Вплив океану на життєдіяльність людей прилеглих материків.</p>	

	<p>органічного світу; <i>пояснює</i> вплив географічного положення океану на клімат.</p> <p>Ціннісний компонент: <i>оцінює</i> можливості використання природних ресурсів океану та наявні екологічні проблеми.</p>		
2	РОЗДІЛ VI. Вплив людини на природу материків та океанів		
	<p>Знаннєвий компонент: <i>Знає і розуміє</i> види природних багатств материків та океанів.</p> <p>Діяльнісний компонент: <i>пояснює</i> зміни природних комплексів під впливом людської діяльності та виникнення антропогенних ландшафтів.</p> <p>Ціннісний компонент <i>обґрунтовує</i> зміни природних умов внаслідок інтенсивного природокористування; <i>оцінює</i> наслідки використання людиною природних багатств материків і океанів; <i>дає</i> господарську оцінку природним ресурсам.</p>	<p>Тема 1. Використання природних багатств материків та океанів Природні багатства материків та океанів, їх основні види. Наслідки використання ресурсів людиною. Порушення природної рівноваги. Антропогенні ландшафти.</p>	<p>Екологічна безпека та сталий розвиток Аналізує порушення природної рівноваги на прикладі природних комплексів своєї місцевості. Описує антропогенні ландшафти своєї місцевості. Розуміє та пропонує шляхи розв'язування екологічних проблем материків та океанів.</p>
	<p>Знаннєвий компонент: <i>знає і розуміє</i> джерела забруднення навколишнього середовища, роль міжнародних організацій з охорони природи.</p> <p>Діяльнісний компонент: <i>розрізняє</i> основні види забруднення довкілля: хімічне, радіаційне, біологічне, теплове, звукове; <i>знаходить і показує на карті</i> вже</p>	<p>Тема 2. Екологічні проблеми материків та океанів Забруднення навколишнього середовища. Види забруднення, основні джерела їх надходження. Міжнародне співробітництво у розв'язанні екологічних проблем. Міжнародні організації з охорони природи.</p> <p>Дослідження Шляхи розв'язування екологічних проблем.</p>	

	<p>відомі природоохоронні території, райони екологічного лиха; <i>прогнозує</i> зміни природних умов під впливом людської діяльності; <i>аналізує</i> рівень забруднення навколишнього середовища на материках і в океанах за показниками екологічного моніторингу.</p> <p>Ціннісний компонент: <i>висловлює судження</i> про шляхи розв'язування екологічних проблем материків та океанів; <i>оцінює</i> роль міжнародного співробітництва у розв'язуванні проблем взаємодії природи і суспільства.</p>		
6	РЕЗЕРВ ЧАСУ		

8 клас
ГЕОГРАФІЯ
 «Україна у світі: природа, населення»
 (70 годин, 2 години на тиждень)

Кількість годин	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учня/учениці	Зміст навчального матеріалу	Наскрізні змістові лінії
2	ВСТУП		
	<p>Знаннєвий компонент: <i>називає</i> об'єкти вивчення курсу; <i>наводить приклади</i> географічних досліджень території України у минулому і тепер; <i>пояснює</i> особливості сучасних географічних</p>	<p>Об'єкти вивчення і методи досліджень фізичної та суспільної географії України. Джерела географічної інформації.</p> <p>Географічні відомості про територію України в</p>	<p>Громадянська відповідальність Розуміє важливість знань з географії у розв'язанні актуальних проблем розвитку України.</p>

	<p>досліджень.</p> <p>Діяльнісний компонент: <i>характеризує</i> методи досліджень фізичної та суспільної географії; <i>розрізняє</i> істотні ознаки понять «фізична географія» та «суспільна географія»; <i>вміє</i> користуватися джерелами географічної інформації.</p> <p>Ціннісний компонент: <i>оцінює</i> значення знань із фізичної та суспільної географії для себе і суспільства.</p>	<p>минулому. Дослідження Геродота, Гійома Боплана, Степана Рудницького, сучасні географічні дослідження.</p>	
6	Розділ І. Географічна карта та робота з нею		
	<p>Знаннєвий компонент: <i>називає</i> джерела географічної інформації, елементи карти; <i>пояснює</i> відмінності між різними видами карт, картографічними проекціями.</p> <p>Діяльнісний компонент: <i>розпізнає</i> види карт за просторовим охопленням, масштабом, змістом і призначення; <i>характеризує</i> методи і засоби отримання географічної інформації з загальногеографічних і тематичних карт; <i>визначає</i> об'єкти, напрямки, відстані, географічні координати за навчальними картами; <i>вміє</i> користуватися навчальними картами й атласами, картографічними інтернет-джерелами; <i>застосовує</i> сучасні навігаційні системи на практиці.</p>	<p>Тема 1.Географічна карта Зображення України в картографічних творах. Елементи карти, картографічні проекції та види спотворень на географічних картах. Способи зображення географічних об'єктів та явищ на картах. Класифікація карт. Навчальні карти й атласи. Національний атлас України, електронні карти. Картографічні інтернет-джерела. Геоінформаційні та сучасні навігаційні системи.</p>	<p>Екологічна безпека та сталий розвиток Розуміє важливість використання сучасних навігаційних систем для власної безпеки та безпеки інших.</p> <p>Підприємливість та фінансова грамотність Уміє отримувати та аналізувати інформацію щодо природних і соціальних явищ та процесів із широкого кола джерел географічної інформації.</p>

	<p>Ціннісний компонент: оцінює значення джерел географічної інформації для життєдіяльності людини.</p>		
	<p>Знаннєвий компонент: називає елементи топографічної карти; пояснює особливості читання топографічної карти.</p> <p>Діяльнісний компонент: читає топографічні карти, плани міст, схеми руху транспорту; характеризує методи і засоби отримання інформації з топографічних карт; визначає об'єкти, напрямки, відстані, географічні, прямокутні координати, висоту точок за топографічною картою; вміє працювати в групі та команді; застосовує отримані знання в орієнтуванні на місцевості з допомогою топографічної карти, плану, схеми.</p> <p>Ціннісний компонент: оцінює значення топографічних карт у побуті та господарській діяльності.</p>	<p>Тема 2. Топографічні карти Читання та практичне використання топографічних карт. Плани міст, схеми руху транспорту.</p> <p>Практична робота 1. Визначення напрямків, відстаней, площ, географічних і прямокутних координат, висот точок за топографічною картою.</p> <p>Дослідження Прокладання маршрутів за топографічною картою та їх обґрунтування.</p>	
7	Розділ II. Географічний простір України		
	<p>Знаннєвий компонент: називає істотні ознаки політичної карти, складники державної території; пояснює відмінність між поняттями «країна», «державна», «залежна територія».</p> <p>Діяльнісний компонент: характеризує географічне положення України;</p>	<p>Тема 1. Україна на політичній карті Європи і світу Політична карта світу, її елементи. Географічне положення (фізико-географічне, економіко-географічне, політико-географічне). Державна територія України. Державні кордони, розміри території, крайні точки, географічні центри України та Європи.</p>	<p>Здоров'я і безпека Усвідомлює вплив зміни годинних поясів на здоров'я людини та безпеку.</p> <p>Громадянська відповідальність Розуміє вплив географічного положення країни на її соціально – економічний розвиток.</p>

	<p><i>розрізняє</i> фізико-, економіко-, політико-географічне положення держави; <i>показує на карті</i> суходільні і морські кордони: суходіл і територіальні води, крайні точки України, країни-сусіди України; географічні центри України; географічний центр Європи в Україні. <i>визначає</i> за допомогою карти протяжність території України в градусах і кілометрах.</p> <p>Ціннісний компонент: <i>обгрунтовує</i> вплив значення географічного положення України в Європі та світі на економічні та політичні процеси в середині держави; <i>оцінює</i> політико-географічне положення держав та географічне положення України.</p>	<p>Практична робота 2. Позначення на контурній карті кордонів сусідніх держав, крайніх точок, географічних центрів України та Європи і зазначення їхніх назв; визначення координат точок, протяжності території України в градусах і кілометрах.</p> <p>Дослідження Порівняльна оцінка географічного розміщення України з країнами світу (2 – 3 на вибір).</p>	
	<p>Знаннєвий компонент: <i>називає</i> адміністративно-територіальні одиниці України; <i>пояснює</i> особливості сучасного адміністративно-територіального устрою України; <i>навидить</i> приклади різних адміністративно-територіальних одиниць за географічним положенням на карті України.</p> <p>Діяльнісний компонент: <i>аналізує</i> зміни територіальних кордонів України з ХХ ст.; <i>прогнозує</i> економічні та соціальні наслідки змін адміністративно-територіального устрою України; <i>показує на карті</i> одиниці адміністративно-територіального устрою України; зміни кордонів України в ХХ ст.</p>	<p>Тема 2. Формування території України. Адміністративно-територіальний устрій України Територіальні зміни кордонів України з ХХ ст. Особливості сучасного адміністративно-територіального устрою, його проблеми та шляхи вдосконалення на різних територіальних рівнях.</p>	<p>Громадянська відповідальність Усвідомлює роль кордонів для безпеки держави.</p>

	<p>Ціннісний компонент: оцінює значення знань про адміністративно-територіальний устрій держави; робить висновки про місце свого населеного пункту в контексті сучасних територіальних змін.</p>		
	<p>Знаннєвий компонент: називає різні види часу, що існують в міжнародній системі його відліку; наводить приклади регулювання часу в країнах світу; пояснює відмінність між поняттями «місцевий час», «поясний час».</p> <p>Діяльнісний компонент: характеризує особливості регулювання системи відліку часу в країнах світу; аналізує карту годинних поясів Землі; показує на карті лінію зміни дат; визначає місцевий і поясний час, час у країнах світу та в Україні.</p> <p>Ціннісний компонент: обґрунтовує вплив літнього часу на господарську діяльність та здоров'я людини; оцінює значення знань про систему відліку часу.</p>	<p>Тема 3. Україна на карті годинних поясів Міжнародна система відліку часу. Годинні пояси. Місцевий час. Поясний час. Літній час. Особливості регулювання системи відліку часу в країнах світу. Час в Україні.</p> <p>Практична робота 3. Аналіз карти годинних поясів Землі. Розв'язування задач на визначення часу.</p> <p>Дослідження Планування маршруту мандрівки країнами світу з визначенням різниці в часі в них порівняно з київським.</p>	
34	Розділ III. Природні умови і ресурси України		
	<p>Знаннєвий компонент: називає форми земної поверхні; наводить приклади корисних копалин щодо їх використання; формулює визначення понять «платформа», «щит», «плита», «область складчастості».</p>	<p>Тема 1. Рельєф, тектонічна та геологічна будова, мінеральні ресурси Форми земної поверхні. Простягання низовин, височин, гір, річкових долин. Карта «Фізична поверхня». Геологічна історія Землі. Геологічне літочислення. Геологічні ери. Карта «Тектонічна будова». Основні тектонічні структури. Зв'язок</p>	<p>Екологічна безпека та сталий розвиток Усвідомлює цілісність природи і взаємозв'язок її об'єктів і явищ. Наводить приклади та робить висновки щодо необхідності утилізації і переробки відходів.</p>

<p>Діяльнісний компонент: <i>Знаходить і показує на картах різного масштабу:</i> низовини: <i>Придніпровська, Причорноморська, Закарпатська, Поліська;</i> височини: <i>Придніпровська, Подільська, Донецька, Приазовська, Хотинська (г. Берда);</i> гори: <i>Українські Карпати (г. Говерла), Кримські (г. Роман-Кош);</i> тектонічні структури: <i>Східноєвропейська платформа, Український щит, Волино-Подільська плита, Дніпровсько-Донецька западина, Причорноморська западина, Скіфська платформа, Донецька складчаста область, Карпатська і Кримська складчасті системи;</i> басейни і родовища корисних копалин: <i>Донецький та Львівсько-Волинський кам'яновугільні басейни, Дніпровський буровугільний басейн, Західний, Східний, Південний нафтогазоносні райони, Криворізький залізрудний басейн, Кременчуцький залізрудний район, Придніпровський марганцеворудний басейн, Іршанське родовище титанових руд, Артємівське, Слов'янське родовища кам'яної солі, Заваллівське родовище графіту;</i> <i>аналізує</i> поширення різних за віком гірських порід за геологічною картою; <i>пояснює</i> вплив неотектонічних рухів на формування рельєфу.</p> <p>Ціннісний компонент: <i>обгрунтовує</i> необхідність раціонального використання природних ресурсів;</p>	<p>рельєфу з тектонічними структурами. Геологічна будова. Неотектонічні рухи. Вплив геологічної будови та тектоніки на діяльність людини. Формування рельєфу. Внутрішні та зовнішні рельєфотвірні чинники і процеси. Типи рельєфу за походженням. Рельєф і діяльність людини. Корисні копалини України, їх класифікація за використанням, закономірності поширення. Паливні корисні копалини. Діючі та перспективні басейни й райони видобування вугілля, нафти, природного газу, торфу. Рудні та нерудні корисні копалини: басейни, райони залягання та видобування. Мінеральні води та грязі.</p> <p>Проблеми раціонального використання мінеральних ресурсів. Особливості геологічної будови, рельєфу та мінеральних ресурсів своєї місцевості.</p> <p>Практична робота 4. Встановлення за картами (тектонічною, геологічною, фізичною) зв'язків між тектонічною, геологічною будовою, рельєфом та корисними копалинами.</p>	<p>Здоров'я і безпека Знає поширення по території країни негативних процесів, пов'язаних з рельєфом, тектонічною і геологічною будовою (зсуви, землетруси, карсти, обвали). Дотримується правил поведінки під час землетрусів.</p> <p>Громадянська відповідальність Розуміє необхідність раціонального використання мінеральних ресурсів.</p> <p>Підприємливість та фінансова грамотність Розуміє значення корисних копалин для різних видів господарської діяльності людини.</p>
---	--	--

	<p><i>оцінює</i> вплив людини на рельєф, наслідки видобування корисних копалин та необхідність охорони надр; <i>встановлює</i> взаємозв'язки між рельєфом, тектонічними структурами, корисними копалинами, геологічною будовою території.</p>		
	<p>Знаннєвий компонент: <i>називає</i> основні кліматотвірні чинники, кліматичні показники, типи клімату; <i>наводить приклади</i> небезпечних погодних явищ та їх наслідків; <i>формулює</i> поняття «погода», «клімат», «атмосферний фронт», «циклон», «антициклон»; <i>пояснює</i> дію кліматотвірних чинників.</p> <p>Діяльнісний компонент: <i>характеризує</i> особливості розподілу сонячної енергії, напрямки руху атмосферних фронтів, циклонів та антициклонів, річний розподіл кліматичних показників у межах України; <i>визначає</i> за кліматичною картою особливості розподілу температури, повітря та опадів; <i>порівнює</i> особливості зволоження в різних частинах України, кліматичні умови своєї місцевості з іншими регіонами та їх вплив на сільське господарство; <i>аналізує</i> погодні особливості різних регіонів України за допомогою інтернет-ресурсів.</p> <p>Ціннісний компонент: <i>робить висновки</i> про значення прогнозу погоди для життєдіяльності людей; <i>оцінює</i> можливість використання</p>	<p>Тема 2. Клімат і кліматичні ресурси Кліматотвірні чинники: сонячна енергія, циркуляція атмосфери, підстильна поверхня, їх взаємодія. Розподіл сонячної енергії в земній поверхні. Повітряні маси, що впливають на територію України. Атмосферні фронти, циклони та антициклони. Кліматичні показники: температура, опади, коефіцієнт зволоження та їх розподіл на території України. Річний та сезонний хід кліматичних показників. Кліматична карта. Регіональні відмінності клімату. Кліматичні ресурси. Сезонні погодні умови та явища. Несприятливі погодно-кліматичні явища. Метеорологічна служба. Прогноз погоди за даними синоптичної карти, народними прикметами. Вплив погодно-кліматичних умов на здоров'я і господарську діяльність людини. Охорона атмосферного повітря. Кліматичні особливості своєї місцевості.</p> <p>Практичні роботи 5. Визначення вологості повітря за заданими показниками. 6. Визначення причин відмінностей кліматичних показників різних регіонів України за аналізом кліматичної карти.</p> <p>Дослідження Прогнозування погоди за народними прикметами</p>	<p>Екологічна безпека та сталий розвиток Розуміє необхідність охорони атмосферного повітря, залежність його стану від різних видів діяльності людини.</p> <p>Здоров'я і безпека Розуміє наслідки погодних умов на самопочуття та здоров'я людини. Усвідомлює вплив погодно-кліматичних явищ на безпеку людини.</p> <p>Підприємливість та фінансова грамотність Наводить приклади можливості використання кліматичних ресурсів у різних сферах господарської діяльності в Україні та у побуті.</p>

	<p>кліматичних ресурсів у різних сферах господарської діяльності в Україні та у побуті.</p>	<p>та порівняння з прогнозом в інтернет-джерелах, ЗМІ.</p>	
	<p>Знаннєвий компонент: <i>називає</i> складові частини вод суходолу в межах України; <i>формулює</i> визначення понять «річка», «озеро», «болото», «підземні води», «водосховище», «канал», «меандри», «тераси», «водний режим», «річковий стік», «витрата води», «водні ресурси», «твердий стік», «падіння річки», «похил річки»; <i>пояснює</i> особливості живлення та водного режиму річок, озер.</p> <p>Діяльнісний компонент: <i>Знаходить та показує на картах різного масштабу:</i> річкові системи: <i>Дніпра, Сіверського Донця, Південного Бугу, Дністра, Дунаю, Західного Бугу;</i> озера: <i>Ялпуг, Сасик, Шацькі, Синевир;</i> лимани: <i>Дніпровсько-Бузький, Молочний, Дністровський;</i> водосховища: <i>Київське, Канівське, Кременчуцьке, Каховське, Дніпровське, Дніпродзержинське; Дністровське; Печенізьке;</i> канали: <i>Північнокримський, Дніпро – Донбас, Каховський;</i> <i>визначає</i> падіння та похил річки; <i>характеризує</i> водні об'єкти України, шляхи раціонального використання водних ресурсів; <i>порівнює</i> гідрографічні особливості водних об'єктів; <i>аналізує</i> можливості використання водних</p>	<p>Тема 3. Води суходолу і водні ресурси Склад вод суходолу. Поверхневі води. Річки. Будова річкової долини. Основні річкові басейни та системи. Вплив рельєфу на річки. Характер течії. Падіння, похил річки. Вплив клімату на формування річкової системи. Живлення і режим річок, густина річкової мережі. Річковий стік, витрати води. Озера, їх типи. Болота, їх типи і поширення, причини заболочення. Водосховища та канали. Підземні води. Основні артезіанські басейни. Водні ресурси України, шляхи їх раціонального використання та охорони. Води суходолу своєї місцевості.</p> <p>Практична робота 7. Позначення на контурній карті назв найбільших річок, озер, водосховищ, каналів України.</p>	<p>Екологічна безпека та сталий розвиток Усвідомлює необхідність ощадного використання та охорони водних ресурсів України.</p> <p>Здоров'я і безпека Розуміє вплив стану якості водних ресурсів на здоров'я людини. Усвідомлює значення водних ресурсів для створення сприятливого середовища життя.</p> <p>Громадянська відповідальність Робить висновки щодо необхідності заходів із охорони водних ресурсів України і своєї місцевості.</p> <p>Підприємливість та фінансова грамотність Усвідомлює необхідність раціонального використання води у побуті, заощадження витрат в сім'ї.</p>

	<p>ресурсів.</p> <p>Ціннісний компонент: усвідомлює необхідність охорони водних ресурсів України; оцінює наявні водні ресурси своєї місцевості.</p>		
	<p>Знаннєвий компонент: називає основні чинники ґрунтоутворення та типи ґрунтів; пояснює умови ґрунтоутворення, особливості поширення ґрунтів.</p> <p>Діяльнісний компонент: характеризує ґрунтові ресурси України; аналізує карту ґрунтів України.</p> <p>Ціннісний компонент: робить висновки щодо закономірностей поширення ґрунтів на рівнинній частині України та в горах; визначає вплив родючості ґрунтів на сільськогосподарську діяльність; оцінює заходи з підвищення родючості та охорони ґрунтів.</p>	<p>Тема 4. Ґрунти та ґрунтові ресурси. Умови ґрунтоутворення, структура ґрунту, ґрунтові горизонти, родючість. Основні типи ґрунтів, закономірності їх поширення. Дослідження В. Докучаєва. Карта ґрунтів. Ґрунтові ресурси України. Ґрунти своєї місцевості. Зміни ґрунтів у результаті господарської діяльності людини. Заходи з раціонального використання й охорони ґрунтових ресурсів.</p> <p>Практична робота 8. Порівняльний аналіз різних типів ґрунтів України.</p> <p>Дослідження Вплив людини на родючість ґрунтів своєї місцевості.</p>	<p>Громадянська відповідальність Знає і розуміє необхідність раціонального використання й охорони ґрунтів.</p> <p>Підприємливість та фінансова грамотність Вміє отримати прибуток з використання власної земельної ділянки. Визначає залежність напрямку сільськогосподарської діяльності від типу ґрунту.</p>
	<p>Знаннєвий компонент: називає видовий склад рослинності; наводить приклади рослинних угруповань, занесених до Зеленої книги України, ендемічних і зникаючих видів рослин.</p> <p>Діяльнісний компонент: характеризує основні типи рослинного покриву України; розпізнає рослини, що занесені до Червоної книги України; аналізує карту рослинності України, вплив господарської діяльності людини на</p>	<p>Тема 5. Рослинність Різноманітність рослинності. Закономірності поширення рослинного покриву в Україні. Рослинні угруповання. Червона та Зелена книги України. Рослинні ресурси, їх охорона і відтворення. Рослинність своєї місцевості.</p>	

	<p>рослинний покрив; <i>спостерігає</i> за змінами рослинності своєї місцевості.</p> <p>Ціннісний компонент: <i>робить висновки</i> щодо закономірностей поширення основних типів рослинності в Україні; <i>оцінює</i> стан рослинних ресурсів, їх роль у господарській діяльності, можливості використання в різних регіонах України; <i>усвідомлює</i> необхідність збереження та відновлення рослинності.</p>		
	<p>Знаннєвий компонент: <i>називає</i> видовий склад тваринного світу; <i>наводить приклади</i> акліматизації та реакліматизації тварин.</p> <p>Діяльнісний компонент: <i>характеризує</i> фауністичний склад лісів, луків, степів, боліт, водойм; <i>розпізнає</i> тварин, які занесені до Червоної книги України; <i>аналізує</i> карту тваринного світу України.</p> <p>Ціннісний компонент: <i>робить висновки</i> щодо закономірностей поширення основних видів тварин в Україні; <i>оцінює</i> стан тваринних ресурсів, їх роль у господарській діяльності людини; <i>усвідомлює</i> наслідки впливу людської діяльності на тваринний світ України та своєї місцевості.</p>	<p>Тема 6. Тваринний світ України. Різноманітність тваринного світу. Закономірності поширення тваринного світу в Україні. Тварини, занесені до Червоної книги України. Вплив людини на тваринний світ. Тваринні ресурси України, заходи з їх відтворення й охорони. Тваринний світ своєї місцевості.</p>	<p>Екологічна безпека та сталий розвиток Усвідомлює необхідність збереження рослин і тварин та їх угруповань.</p> <p>Здоров'я і безпека Усвідомлює необхідність використання деяких властивостей рослин для зміцнення та профілактики здоров'я.</p> <p>Громадянська відповідальність Сприяє формуванню відповідального члена громади, суспільства, який: - розуміє необхідність раціонального використання рослинних і тваринних ресурсів; - усвідомлює наслідки впливу господарської діяльності людини на тваринний світ України та своєї місцевості.</p>
	<p>Знаннєвий компонент: <i>називає</i> чинники формування природних ландшафтів, природні країни, природні зони; <i>пояснює</i> на конкретних прикладах</p>	<p>Тема 7. Ландшафти України. Ландшафт як просторово-цілісна система. Карта «Ландшафти України». Районування природних ландшафтів, їх відображення на картах.</p>	<p>Екологічна безпека та сталий розвиток Усвідомлює відповідальність за ощадне використання природних</p>

<p>особливості взаємодії компонентів природи у ландшафті.</p> <p>Діяльнісний компонент: Знаходить і показує на картах різних масштабів природні зони, гірські країни, Чорне море, Азовське море; острови Зміїний, Джарилгач, півострови Кримський, Керченський, косу Арабатська Стрілка, Каркінітську затоку, Керченську протоку; характеризує рівнинні лісові, лісостепові, степові та гірські ландшафти, природні комплекси морів; аналізує карту ландшафтів, співвідношення природних та антропогенних ландшафтів у своїй місцевості.</p> <p>Ціннісний компонент: прогнозує наслідки впливу господарської діяльності людини на природні особливості ландшафтів; висловлює судження про природно-ресурсний потенціал природних комплексів.</p>	<p>Антропогенні ландшафти. Рівнинні ландшафти, їх різноманітність. Природні зони України: мішаних лісів і широколистих лісів, лісостепова, степова. Використання та охорона рівнинних ландшафтів. Гірські ландшафти Українських Карпат і Кримських гір, особливості їх зміни з висотою, використання та охорона. Природні умови і ресурси Чорного та Азовського морів, проблеми їх раціонального використання.</p> <p>Практична робота 9. Складання порівняльної характеристики природних зон України (на вибір).</p> <p>Дослідження (на вибір) Ландшафти своєї місцевості, їх освоєння і використання. Виявлення ландшафтів у світі, що мають схожість із ландшафтами України.</p>	<p>ресурсів, екологічний стан у місцевій громаді, Україні.</p> <p>Здоров'я і безпека Усвідомлює необхідність дбайливого ставлення до довкілля (навколишнього середовища) як до потенційного джерела здоров'я, добробуту та безпеки людини. Дотримується правил безпечної поведінки в природі.</p> <p>Громадянська відповідальність Виявляє готовність до розв'язання проблем, пов'язаних із станом довкілля.</p> <p>Підприємливість та фінансова грамотність Розуміє рекреаційне значення природних комплексів.</p>
<p>Знаннєвий компонент: називає складники природно-ресурсного потенціалу України, види забруднень довкілля; наводить приклади об'єктів природно-заповідного фонду України; пояснює сутність понять «екологічна ситуація», «моніторинг навколишнього середовища», «заповідник», «національний парк».</p> <p>Діяльнісний компонент: Знаходить і показує на картах різних масштабів:</p>	<p>Тема 8. Природокористування Використання природно-ресурсного потенціалу України. Основні види забруднень довкілля в Україні. Вплив екологічної ситуації на життєдіяльність населення. Природно-заповідний фонд України. Національна екологічна мережа. Моніторинг навколишнього середовища. Основні заходи щодо раціонального використання природних ресурсів та охорони довкілля. Природно-заповідні об'єкти своєї місцевості. Природокористування в умовах сталого</p>	<p>Екологічна безпека та сталий розвиток Усвідомлює необхідність ініціативи створення розгалуженої системи природозаповідних територій. Характеризує сучасну екологічну ситуацію в Україні та своєї місцевості. Здоров'я і безпека Оцінює вплив екологічної ситуації на здоров'я населення. Дотримується правил безпеки та норм поведінки в природі.</p>

	<p>біосферні заповідники: <i>Асканія-Нова, Карпатський, Дунайський, Чорноморський</i>; природні заповідники: <i>Карадазький, Український степовий, Медобори, Канівський, Поліський</i>; національні природні парки: <i>Карпатський, Шацький, Синевір, Подільські Товтри</i>; регіональний ландшафтний парк «<i>Меотида</i>»;</p> <p>характеризує сучасну екологічну ситуацію в Україні; аналізує природно-ресурсний потенціал у різних регіонах України, аспекти раціонального природокористування, вплив екологічної ситуації на здоров'я населення; визначає об'єкти природно-заповідного фонду своєї місцевості; дотримується правил безпеки та норм поведінки в природі.</p> <p>Ціннісний компонент: оцінює переваги створення національної екологічної мережі, наслідки використання й охорони природних умов та природних ресурсів України; усвідомлює необхідність ініціативи створення розгалуженої системи природозаповідних територій; оцінює вплив екологічної ситуації на здоров'я населення.</p>	<p>розвитку.</p> <p>Дослідження (на вибір) Вплив компонентів природи на здоров'я людини. Зміни природи своєї місцевості під впливом діяльності людини.</p> <p>Практична робота 10. Позначення на контурній карті об'єктів природно-заповідного фонду України.</p>	<p>Підприємливість та фінансова грамотність Оцінює природно-ресурсний потенціал своєї місцевості для організації туристичної діяльності.</p>
13	Розділ IV. Населення України та світу		
	<p>Знаннєвий компонент: називає кількість населення світу та в Україні; найбільші країни за кількістю</p>	<p>Тема 1. Демографічні процеси та статеві-віковий склад населення світу та України Кількість населення в світі та Україні. Чинники,</p>	<p>Здоров'я і безпека Усвідомлює необхідність здорового способу життя та його вплив на</p>

	<p>населення; розуміє поняття «природний рух населення», «природний приріст населення», «демографічний вибух», «демографічна криза», «демографічна політика», «еміграція», «імміграція»; пояснює демографічну ситуацію, що склалася в різних регіонах України.</p> <p>Діяльнісний компонент: визначає показники народжуваності, смертності, природного й механічного руху, частки жінок і чоловіків, окремих вікових груп у структурі населення країни (регіону); показує на карті і називає регіони світу, країни, області в Україні з найбільшою і найменшою кількістю населення, природним приростом, країни з найбільш численною українською діаспорою; знаходить інформацію з різних джерел, що характеризує населення світу й окремих країн, України та її областей; аналізує статево-вікові піраміди України та країн світу (на вибір); характеризує демографічні показники населення країни за сукупністю картографічних і статистичних матеріалів, механічний рух населення в Україні.</p> <p>Ціннісний компонент: оцінює важливість знань про демографічні процеси для соціально-економічного розвитку України та країн світу; усвідомлює необхідність дотримання здорового способу життя.</p>	<p>що впливають на кількість населення: природний рух, міграції. Біженці та внутрішньопереміщені особи. Статево-віковий склад населення світу й України. Тривалість життя населення. Зміна кількості населення в світі та Україні. Регіональні відмінності демографічних процесів. Дослідження Павла Чубинського. Демографічна політика. Механічний рух населення: причини і види міграцій, основні напрямки міграційних потоків у світі та Україні. Українська діаспора. Міграційна політика.</p> <p>Практичні роботи 11. Аналіз статево-вікових пірамід України та окремих країн світу.</p>	<p>репродуктивне здоров'я.</p> <p>Громадянська відповідальність Оцінює поняття рівності та розмаїття народів, явища дискримінації та гендерної нерівності у суспільстві.</p>
	<p>Знаннєвий компонент: Називає середній показник густоти</p>	<p>Тема 2.Розселення Густина населення. Територіальні відмінності</p>	<p>Екологічна безпека та сталий розвиток</p>

	<p>населення в Україні та визначає найбільш (найменш) густозаселені країни світу; розуміє поняття «урбанізація», «субурбанізація», «агломерація», «мегалополіс», «мегаполіс».</p> <p>Діяльнісний компонент: визначає показники урбанізованості території; показує на карті і називає регіони світу, країни, області в Україні з найбільшою і найменшою густиною населення та рівнем урбанізації, найбільші агломерації, світові міста, найбільші міста в Україні; знаходить у різних джерелах інформацію, що характеризує особливості розселення населення в світі й окремих країнах, Україні та окремих її областях; розрізняє міські і сільські населені пункти, типи міст за людністю і функціями, місто, агломерація, мегалополіс й мегалополіс, темп і рівень урбанізації; порівнює рівень і темпи урбанізації в Україні і світі.</p> <p>Ціннісний компонент: оцінює важливість знань про особливості розселення населення; усвідомлює взаємозв'язок між густиною населення та геоекологічною ситуацією; оцінює і пояснює вплив природних, демографічних і соціально-економічних чинників на територіальні відмінності густоти населення.</p>	<p>густини населення в світі й Україні. Міські і сільські населені пункти. Критерії їх розмежування в Україні та країнах світу. Класифікація міст за кількістю населення та функціями. Міське і сільське населення. Урбанізація, причини, що її зумовлюють. Міські агломерації. Мегалополіси, мегалополіс. Світові міста. Відмінності в рівнях і темпах урбанізації в Україні і світі. Субурбанізація. Хибна урбанізація.</p>	<p>Усвідомлює взаємозв'язок між густиною населення та геоекологічною ситуацією.</p> <p>Громадянська відповідальність Оцінює і пояснює вплив природних, демографічних та соціально-економічних чинників на територіальні відмінності густоти населення.</p>
	<p>Знаннєвий компонент: називає найпоширеніші мовні сім'ї; розуміє поняття «раса», «нація», «етнос»,</p>	<p>Тема 3. Етнічний склад населення Етноси. Найпоширеніші мовні сім'ї. Однонаціональні та багатонаціональні країни.</p>	<p>Громадянська відповідальність Усвідомлює причетність до національної культури України,</p>

	<p>«народ», «мовна сім'я».</p> <p>Діяльнісний компонент: <i>характеризує</i> національний склад населення України за сукупністю картографічних і статистичних матеріалів; <i>порівнює</i> етнічний склад населення регіонів України; <i>показує на карті і називає</i> однонаціональні й багатонаціональні країни, райони розселення національних меншин в Україні; <i>знаходить</i> у різних джерелах інформацію, що характеризує етнічний склад населення України й окремих країн.</p> <p>Ціннісний компонент: <i>усвідомлює</i> важливість толерантного ставлення до представників інших рас, національностей.</p>	<p>Національний склад населення України: особливості та регіональні відмінності. Національні меншини та етнічні групи, основні райони їх розселення.</p>	<p>Усвідомлює проблеми, які виникають, коли суспільства з різними цінностями та переконаннями намагаються жити разом у мирі. Розуміє необхідність толерантного ставлення до інших релігій та етнічних груп.</p> <p>Підприємливість та фінансова грамотність Усвідомлює важливість знань іноземної мови, культури інших народів для спілкування, розширення зав'язків, створення спільних проєктів.</p>
	<p>Знаннєвий компонент: <i>називає</i> світові релігії; <i>розуміє</i> поняття «світова релігія»;</p> <p>Діяльнісний компонент: <i>показує на карті і називає</i> регіони домінування світових релігій; <i>знаходить</i> у різних джерелах інформацію, що характеризує релігійний склад населення світу, окремих країн, України та її областей; <i>характеризує</i> найпоширеніші релігійні конфесії в Україні.</p> <p>Ціннісний компонент: <i>оцінює</i> важливість толерантного ставлення до представників інших релігійних громад.</p>	<p>Тема 4. Релігійний склад населення. Релігія як явище культури. Світові релігії. Найпоширеніші релігійні конфесії в Україні.</p>	
	<p>Знаннєвий компонент: <i>називає</i> кількість трудових ресурсів в Україні;</p>	<p>Тема 5. Зайнятість населення в світі та Україні Трудові ресурси. Кількість і якість трудових</p>	<p>Підприємливість та фінансова грамотність Усвідомлює важливість знань про</p>

	<p><i>розуміє</i> поняття «трудові ресурси», «економічно активне населення», «зайнятість населення»; <i>пояснює</i> причини безробіття.</p> <p>Діяльнісний компонент: <i>визначає</i> показники безробіття; <i>показує на карті</i> і називає області в Україні з найбільшою і найменшою кількістю трудових ресурсів; <i>знаходить</i> у різних джерелах інформацію про проблеми зайнятості населення світу, окремих країн, України та її областей; <i>характеризує</i> кількість і якість трудових ресурсів окремих країн та України; <i>порівнює структуру</i> зайнятості населення в окремих країнах і Україні.</p> <p>Ціннісний компонент: <i>усвідомлює</i> важливість знань про трудові ресурси і зайнятість населення для соціально-економічного розвитку країни.</p>	<p>ресурсів. Економічно активне населення. Зайнятість населення. Проблеми зайнятості населення.</p>	<p>трудові ресурси і зайнятість населення для соціально-економічного розвитку країни.</p>
5	Розділ V. Природа та населення свого адміністративного регіону		
	<p>Знаннєвий компонент: <i>пояснює</i> взаємозв'язки між природними компонентами, вплив природних умов і природних ресурсів на розселення населення в області і своїй місцевості.</p> <p>Діяльнісний компонент: <i>характеризує</i> рельєф і геологічну будову, клімат, поверхневі й підземні води, ґрунтово-рослинний покрив, тваринний світ,</p>	<p>Тема 1. Географічне положення, адміністративно-територіальний устрій, історія формування і розвитку.</p> <p>Тема 2. Природа регіону. Особливості природних умов і ресурсів. Природокористування. Об'єкти природно-заповідного фонду.</p> <p>Тема 3. Населення регіону.</p>	<p>Екологічна безпека та сталий розвиток Висловлює судження щодо важливості заходів з метою раціонального використання та охорони природних ресурсів і покращення умов життя населення.</p> <p>Підприємливість та фінансова грамотність</p>

	<p>ландшафти, населення, адміністративної області своєї місцевості; <i>аналізує</i> використання природних ресурсів, екологічні наслідки природокористування.</p> <p>Ціннісний компонент: <i>висловлює судження</i> щодо заходів з метою раціонального використання та охорони природних ресурсів і покращення умов життя населення; <i>обговорює</i> потреби та можливості створення нових підприємств у регіоні.</p>	<p>Кількість та структура населення. Етнічний склад. Особливості зайнятості населення.</p> <p>Дослідження (екскурсія) Ознайомлення з об'єктами природи своєї місцевості.</p>	<p>Обговорює потреби та можливості створення нових підприємств у регіоні.</p>
3	РЕЗЕРВ ЧАСУ		

9 клас
ГЕОГРАФІЯ
«УКРАЇНА І СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО»
(52 год, 1,5 год. на тиждень)

Кількість годин	Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учня/учениці	Зміст навчального матеріалу	Наскрізнi змістові лінії
1	ВСТУП		
	<p>Знансвий компонент: називає об'єкт вивчення економічної географії; розуміє зміст поняття «географічне середовище»; наводить приклади зв'язків економічної географії з іншими науками; пояснює актуальність і необхідність вивчення економічної географії; формує обгрунтовану думку щодо ролі економічної географії у розв'язанні багатьох суспільних проблем.</p> <p>Діяльнісний компонент: визначає роль економічної географії в системі географічних наук.</p> <p>Ціннісний компонент: висловлює бачення застосування знань з економічної географії у повсякденному житті.</p>	<p>Об'єкт вивчення економічної географії. Взаємодія господарства і природи в географічному середовищі. Економічна географія в системі географічних наук. Значення знань з економічної географії.</p>	<p>Громадянська відповідальність Наводить власні приклади бачення застосування знань з економічної географії у повсякденному житті.</p> <p>Підприємливість та фінансова грамотність Усвідомлює роль географічної науки у професійній орієнтації та виборі виду діяльності.</p>
9	Розділ I. Національна економіка та світове господарство		

	<p>Знаннєвий компонент: <i>називає</i> ознаки понять «національна економіка», «валовий внутрішній продукт», «індекс людського розвитку»; <i>розуміє</i> вплив природних і суспільних чинників на розміщення виробництва (природних умов, сировинний, паливно-енергетичний, водний, працересурсний, споживчий, транспортний, науковий, екологічний, військово-стратегічний).</p> <p>Діяльнісний компонент: <i>розрізняє</i> сектори національної економіки (первинний, вторинний, третинний), форми просторової організації господарства (економічні райони, елементи територіальної структури промисловості, сільського господарства тощо); <i>аналізує</i> секторальну модель економіки України та порівнює її з іншими державами.</p> <p>Ціннісний компонент: <i>уміє аналізувати</i> й оцінювати власні здібності й уподобання та співвідносити їх до ринку праці в Україні; <i>усвідомлює значення</i> форм суспільної організації виробництва та їх використання у різних видах людської діяльності.</p>	<p>Тема 1. Національна економіка Національна економіка.(Національне господарство). Поняття «економічний розвиток» та його показники: валовий внутрішній продукт (ВВП), структура ВВП, індекс людського розвитку (ІЛР). Секторальна модель економіки країни. Форми суспільної організації виробництва. Чинники розміщення виробництва. Форми просторової організації національної економіки.</p> <p>Практична робота 1. Аналіз секторальної моделі економіки.</p>	<p>Громадянська відповідальність Критично оцінює сучасну економічну ситуацію України, її місце серед країн світу. Виявляє активність у дослідженні економічних проблем.</p> <p>Підприємливість та фінансова грамотність Аналізує та оцінює власні можливості у зростанні добробуту своєї родини та держави.</p>
--	--	---	--

	<p>Знаннєвий компонент: <i>називає</i> ознаки понять «спеціалізація території (населеного пункту, району, регіону, країни)», «міжнародний поділ праці», «світове господарство» («світова економіка»), «світовий ринок», типи економічних систем; <i>наводить приклади</i> країн світу з різним рівнем економічного розвитку (за типізацією ООН), ТНК в Україні; <i>знає і розуміє</i> роль міжнародних організацій у світовій економіці; <i>розуміє</i> сутність тенденцій розвитку світового господарства (інтернаціоналізації виробництва, інформатизації, глобалізації, регіональної економічної інтеграції), багаторівневості світового господарства; <i>пояснює</i> вплив глобалізації на темпи розвитку світового господарства та національних економік країн різних типів.</p> <p>Діяльнісний компонент: <i>знаходить і показує на карті</i> країни «Великої сімки» (G-7), «Великої двадцятки» (G-20); <i>уміє</i> отримувати й аналізувати інформацію щодо типізації країн за рівнем соціально-економічного розвитку.</p> <p>Ціннісний компонент <i>оцінює</i> вплив глобалізації на діяльність населення (на прикладі свого регіону)</p>	<p>Тема 2. Світове господарство Світове господарство (світова економіка), світовий ринок. Поняття «спеціалізація території», «міжнародний поділ праці». Типи економічних систем. Типізація країн світу за рівнем економічного розвитку, місце України в ній. Багаторівневості світового господарства, його просторова структура за концепцією «Центр – периферія». Сучасні тенденції розвитку світового господарства. Глобалізація та регіональна економічна інтеграція. Транснаціональні корпорації (ТНК) та їх вплив на функціонування міжнародної економіки. Міжнародні економічні організації.</p> <p>Практична робота 2. Позначення на контурній карті країн «Великої двадцятки» (G-20) і визначення їх місця в сучасній типізації країн за рівнем економічного розвитку.</p>	<p>Екологічна безпека та сталий розвиток Розуміє важливість урахування екологічного чинника в розміщенні підприємств.</p> <p>Здоров'я і безпека Громадянська відповідальність Розуміє значення досвіду економічного розвитку інших країн і врахування цього досвіду для розвитку України та свого регіону.</p> <p>Підприємливість та фінансова грамотність Розуміє об'єктивність явища міжнародного поділу праці, позитивні та негативні наслідки глобалізації. Наводить приклади впливу глобалізації на розвиток світової економіки, регіону, України. Оцінює роль ТНК, міжнародних організацій у світовій економіці та економіці України.</p>
10	Розділ II. Первинний сектор господарства		

	<p>Знаннєвий компонент: <i>називає</i> види діяльності в сільському господарстві, види сільськогосподарських угідь; <i>наводить приклади</i> впливу природних і суспільних чинників на рівень розвитку та спеціалізацію сільського господарства в регіоні світу, країні; країн з аграрною міжнародною спеціалізацією; <i>пояснює</i> поширення в світі свинарства, птахівництва, формування спеціалізованих районів скотарства, вівчарства.</p> <p>Діяльнісний компонент: <i>показує на карті</i> світу зони (райони) вирощування пшениці, кукурудзи, рису, бавовнику, льону-довгунцю, соняшнику, сої, маслин, олійної пальми, цукрової тростини, цукрового буряку, картоплі, чаю, кави, какао-бобів, на карті України – сільськогосподарські зони, гірські та приміські райони; <i>характеризує</i> особливості розміщення рослинництва й тваринництва в Україні; <i>аналізує</i> карти сільськогосподарських культур і тваринництва; <i>визначає</i> місце України на світових ринках сільськогосподарської продукції.</p> <p>Ціннісний компонент <i>аргументує</i> свою позицію щодо впровадження ринку земельних ресурсів в Україні.</p>	<p>Тема 1. Сільське господарство Сільське господарство, його значення в сучасному світі. Аграрні суспільства в сучасному світі. Аграрні відносини. Складники сільського господарства. Роль природних чинників (земельних та агрокліматичних ресурсів) у розвитку й розміщенні аграрного виробництва. Землезабезпеченість. Сільське господарство України. Структура сільськогосподарських угідь в Україні. Розміщення в Україні виробництва зернових і технічних культур, картоплярства, овочівництва, баштанництва, виноградарства. Розвиток кормової бази тваринництва. Структура та розміщення тваринництва. Зональна спеціалізація сільського господарства України. Гірські та приміські сільськогосподарські райони. Сільське господарство у своєму регіоні. Сільське господарство світу. Географія основних зернових і технічних культур та виробництва продукції тваринництва. Зональність світового сільського господарства. Найбільші країни-виробники та</p>	<p>Екологічна безпека та сталий розвиток Розуміє необхідність охорони та збереження сільськогосподарських угідь.</p> <p>Здоров'я і безпека Пояснює і наводить приклади взаємозв'язків між якістю сільськогосподарської продукції та здоров'ям людини.</p> <p>Громадянська відповідальність Усвідомлює роль сільського господарства для економіки України. Виявляє активність щодо пропагування товарів вітчизняного виробництва, підтримки власного виробника. Аргументує свою позицію щодо впровадження ринку земельних ресурсів в Україні.</p> <p>Підприємливість та фінансова грамотність Уміє визначати напрями фермерської діяльності у країнах світу, Україні та своїй місцевості.</p>
--	---	--	--

		<p>країни-експортери сільськогосподарської продукції.</p> <p>Практична робота</p> <p>3. Визначення основних зернових і технічних культур, що їх вирощують у помірному, субтропічному і тропічному кліматичних поясах, та обґрунтування встановлених відмінностей.</p>	
	<p>Знаннєвий компонент: називає основні лісові пояси світу; пояснює розміщення лісових поясів світу, лісових масивів в Україні.</p> <p>Діяльнісний компонент: показує на карті світу ліси помірного поясу, вологі екваторіальні й тропічні ліси, райони лісового господарства у світі та в Україні; порівнює лісовабезпеченість України, світу й окремих його регіонів.</p> <p>Ціннісний компонент: усвідомлює відповідальність громадянина, місцевих громад, держави за збереження лісових ресурсів.</p>	<p>Тема 2. Лісове господарство Лісове господарство. Основні лісові пояси світу. Лісовабезпеченість. Лісове господарство в Україні.</p>	<p>Екологічна безпека та сталий розвиток Усвідомлює екологічне значення лісу.</p> <p>Громадянська відповідальність Усвідомлює власну відповідальність громадянина місцевих громад, держави за збереження лісових ресурсів.</p> <p>Підприємливість та фінансова грамотність Розуміє важливість раціонального використання природних ресурсів та їх подальшої повної переробки.</p>
	<p>Знаннєвий компонент: називає види мінеральних ресурсів за використанням; наводить приклади найбільших країн-експортерів та країн-імпортерів нафти, природного газу, кам'яного вугілля; розуміє закономірності поширення родовищ і басейнів корисних копалин; пояснює лідерство окремих країн на світових ринках мінеральної сировини за сукупністю природних і суспільних чинників, зміщення</p>	<p>Тема 3. Добувна промисловість Класифікація мінеральних ресурсів за використанням. Показники ресурсозабезпеченості країн мінеральними ресурсами. Видобування вугілля, нафти і природного газу. Основні закономірності розміщення родовищ вугілля, нафти, природного газу. Найбільші в світі басейни й країни за видобутком</p>	<p>Екологічна безпека та сталий розвиток Аналізує позитивні та негативні наслідки діяльності підприємства первинного сектору на природне середовища та соціум і пропонує виважені рішення.</p> <p>Здоров'я і безпека Усвідомлює вплив забруднення повітря, зміни рівня ґрунтових вод, деградації ґрунтів на здоров'я населення.</p>

добувної промисловості до районів зі складними природними умовами, на шельф Світового океану.

Діяльнісний компонент:

Знаходить і показує на картах різного масштабу найбільші басейни нафти і природного газу – Перської затоки, Західносибірський, Зондський, Сахарський, Гвінейської затоки, Техаський, Мексиканської затоки, Західноканадський, Північноморський, основні райони видобування нафти і природного газу в Україні;
 найбільші басейни та райони видобування вугілля – *Верхньосілезький (Польща), Кузнецький (Росія), Карагандинський (Казахстан), Північно-Східний (Китай), Східний (Індія), Аппалацький (США), Південно-Східний (Австралія), Донецький та Львівсько-Волинський (Україна);*
 країни з найбільшими обсягами видобування залізних руд – *Бразилія, Австралія, Канада, Китай, Індія, Україна,* басейни та райони видобування залізних та марганцевих руд в Україні;
 найбільші райони видобування руд кольорових металів – *Кордильєри-Анди, «вольфрамково-олов'яний пояс» Азії, «мідний пояс» Африки;*
 основні родовища руд кольорових металів, що їх розробляють в Україні;
 основні центри видобування кам'яної солі в Україні.

Ціннісний компонент:

оцінює місце України на світових ринках

кам'яного вугілля, нафти й природного газу. Основні й перспективні райони видобування кам'яного вугілля, нафти, природного газу в Україні. Шляхи покриття дефіциту палива в Україні.

Видобування металічних руд. Основні закономірності розміщення родовищ металічних руд. Країни з найбільшими обсягами видобування залізних, марганцевих руд, руд кольорових, рідкісноземельних і благородних металів.

Розвиток і розміщення виробництв з видобування залізних і марганцевих руд в Україні. Розробка родовищ руд кольорових металів в Україні. Видобування інших видів природної сировини в Україні та країнах світу. Підприємства добувної промисловості свого регіону.

Практична робота

4. Позначення на контурній карті найбільших басейнів видобування кам'яного вугілля, нафти і природного газу.

Дослідження

Проблеми й перспективи освоєння родовищ нафти і природного газу на шельфі Чорного та Азовського морів.

Підприємливість та фінансова грамотність

Аналізує статистичну інформацію щодо динаміки цін на мінеральні ресурси та обсяги їх видобування в Україні та світі, пояснює вплив природних і суспільних чинників на прибутковість підприємств добувної промисловості .

	<p>нафти, природного газу, вугілля, руд чорних і кольорових металів; <i>усвідомлює</i> суспільну значущість раціонального використання паливно-енергетичних ресурсів в Україні.</p>		
16	Розділ III. Вторинний сектор господарства		
	<p>Знаннєвий компонент: <i>називає</i> типи електростанцій за джерелом енергетичних ресурсів, шляхи енергозбереження; <i>наводить приклади</i> найбільших країн-виробників та країн-споживачів електроенергії, країн, у яких домінує виробництво електроенергії на ТЕС, ГЕС або АЕС; <i>пояснює</i> розміщення енергогенерувальних потужностей в Україні..</p> <p>Діяльнісний компонент: <i>Знаходить і показує на картах різного масштабу:</i> ГЕС (ГАЕС) – каскад ГЕС на Дніпрі, Дністровська, Ташилицька; АЕС – Запорізька, Південноукраїнська, Рівненська, Хмельницька; ТЕС – Запорізька, Придніпровська, Трипільська, Зміївська, Слов'янська, Ладизжинська, Буриштинська; <i>порівнює</i> структуру виробництва електроенергії в Україні та провідних державах світу.</p> <p>Ціннісний компонент: <i>оцінює</i> перспективи використання</p>	<p>Тема 1. Виробництво та постачання електроенергії Значення електроенергетики. Типи електростанцій, основні чинники їх розміщення. Паливно-енергетичний баланс. Електроенергетика України. Найбільші ТЕС, АЕС, ГЕС, ЛЕП. Використання відновлюваних джерел енергії. Підприємства електроенергетики свого регіону. Електроенергетика світу. Найбільші країни-виробники та країни-споживачі електроенергії в світі. Відмінності в структурі виробництва електроенергії на електростанціях різних типів у країнах світу.</p> <p>Практична робота (на вибір учителя)</p> <p>5.1. Позначення на контурній карті України найбільших електростанцій та пояснення чинників їх розміщення.</p> <p>5.2. Побудова та аналіз діаграм виробництва електроенергії на</p>	<p>Екологічна безпека та сталий розвиток Аналізує негативні наслідки впливу діяльності різних типів електростанцій на природне середовище.</p> <p>Здоров'я і безпека Аналізує негативні наслідки впливу діяльності різних типів електростанцій на здоров'я людей.</p> <p>Підприємливість та фінансова грамотність Оцінює переваги використання альтернативних відновлюваних джерел енергії для потреб родини/громади.</p>

	<p>відновлюваних джерел енергії різних видів у світі, Україні та своєму регіоні; <i>виявляє</i> переваги і недоліки виробництва електроенергії на різних типах електростанцій.</p>	<p>електростанціях різних типів в Україні, країнах Європи та світу.</p>	
	<p>Знаннєвий компонент: <i>називає</i> види чорних і кольорових металів; <i>наводить приклади</i> найбільших країн-виробників чавуну, сталі, що забезпечені сировиною або орієнтуються на значні обсяги споживання; країн, що виплавляють найбільше в світі та Європі алюмінію, титану, міді; <i>розуміє</i> вплив сировинного, паливного, електроенергетичного, транспортного, споживчого, екологічного чинників на розміщення металургійних комбінатів, місце України у світовому виробництві алюмінію з природної сировини; <i>пояснює</i> розміщення підприємств чорної і кольорової металургії в Україні.</p> <p>Діяльнісний компонент: <i>Знаходить і показує на картах різного масштабу:</i> центри чорної металургії в Україні – <i>Кривий Ріг, Дніпро, Кам'янське, Запоріжжя, Нікополь, Маріуполь, Краматорськ, Алчевськ;</i> центри кольорової металургії в Україні – <i>Миколаїв, Запоріжжя, Іршанськ, Київ, Побузьке, Бахмут, Кам'янське;</i> <i>аналізує</i> статистичні дані щодо обсягів виробництва та експорту металургійної продукції в Україні та світі.</p> <p>Ціннісний компонент:</p>	<p>Тема 2. Металургійне виробництво Значення металургійного виробництва в господарстві. Сучасні технології виробництва чавуну й сталі. Комбінування в чорній металургії. Сучасні чинники розміщення підприємств чорної металургії. Кольорова металургія. Особливості технології виробництва та чинники розміщення підприємств з виплавки міді, алюмінію, титану. Виробництво чавуну, сталі, прокату в Україні: домінуючі технології, сукупність чинників розміщення підприємств, основні центри, місце України на світовому ринку чорних металів. Основні центри виробництва кольорових металів в Україні. Металургійне виробництво світу. Найбільші країни-виробники та країни-споживачі чорних металів. Сучасні тенденції розміщення виробництв чавуну, сталі, прокату. Найбільші країни-виробники та країни-споживачі кольорових металів у світі.</p> <p>Практична робота 6. Позначення на контурній карті</p>	<p>Екологічна безпека та сталий розвиток Аналізує негативні наслідки впливу великих металургійних комбінатів із традиційними технологіями на природне середовище.</p> <p>Здоров'я і безпека Презентує приклади захисту здоров'я і профілактики захворювань, характерних для районів концентрації металургійного виробництва.</p> <p>Підприємливість та фінансова грамотність Оцінює переваги використання вторинної сировини для виробництва металів.</p>

	<p><i>оцінює</i> наслідки впливу металургійного виробництва на довкілля та здоров'я населення; <i>оцінює</i> вплив приватного капіталу на розвиток металургійного виробництва в Україні.</p>	<p>сировинної бази та основних центрів виробництва чорних металів в Україні.</p>	
	<p>Знаннєвий компонент: <i>називає</i> види мінеральних добрив, види хімічної продукції, види будівельних матеріалів; <i>наводить приклади</i> найбільших у світі країн-виробників мінеральних добрив та полімерів, деревини та паперу; <i>пояснює</i> вплив різних чинників на розміщення виробництв хімічної продукції, деревини й паперу, будівельних матеріалів.</p> <p>Діяльнісний компонент <i>показує на карті</i> найбільші центри виробництва мінеральних добрив, виробів з гуми, побутової хімії, ліків в Україні – <i>Костянтинівка, Северодонецьк, Кам'янське, Черкаси, Суми, Запоріжжя, Одеса, Яни Капу (Краснопереконськ), Біла Церква, Харків, Київ, Умань</i>, центри виробництва деревини й паперу в Україні; <i>характеризує</i> сировинну базу виробництва хімічної продукції, паперу; <i>аналізує</i> зв'язки між хімічними, металургійними та іншими видами виробництв.</p> <p>Ціннісний компонент <i>оцінює</i> вплив виробництва хімічної продукції й паперу на довкілля та здоров'я населення; <i>оцінює</i> вплив хімічного виробництва на рівень соціально - економічного розвитку</p>	<p>Тема 3. Хімічне виробництво. Виробництво деревини, паперу. Виробництво будівельних матеріалів Значення та особливості технологій хімічного виробництва. Чинники розміщення основних виробництв хімічних речовин і хімічної продукції, фармацевтичної продукції, гумових і пластмасових виробів. Хімічне виробництво в Україні. Основні центри виробництва хімічної продукції та чинники їх формування. Найбільші країни-виробники мінеральних добрив, полімерів, ліків. Виробництво деревини й паперу: значення, особливості технологій та чинники розміщення підприємств. Виробництво деревини й паперу в Україні. Найбільші в світі країни-виробники деревини та паперу. Виробництво будівельних матеріалів в Україні.</p>	<p>Екологічна безпека та сталий розвиток Аналізує негативні наслідки впливу великих хімічних підприємств з традиційними технологіями на природне середовище.</p> <p>Здоров'я і безпека Аналізує зразки продукції побутової хімії різних виробників, порівнює їх вплив на здоров'я людини.</p> <p>Громадянська відповідальність Презентує приклади сортування відходів родини (громади); розрізняє види пакувальних матеріалів за ступенем утилізації та пропонує способи мінімізації відходів.</p> <p>Підприємливість та фінансова грамотність Оцінює переваги використання вторинної сировини. Бере участь у розробці проекту використання будівельних матеріалів своєї місцевості.</p>

	<p>країни; робить висновок про значення будівельних матеріалів своєї місцевості для розвитку будівельного бізнесу.</p>		
	<p>Знансвий компонент: називає види продукції машинобудівних підприємств, чинники розміщення окремих виробництв машин та устаткування; наводить приклади найбільших країн-виробників легкових автомобілів, літаків, морських суден, верстатів, електроніки; пояснює розміщення виробництв транспортних засобів, промислового обладнання, сільськогосподарської техніки, електротехнічної та електронної продукції побутового призначення; розуміє причини виникнення проблем у виробництві машин та устаткування в Україні.</p> <p>Діяльнісний компонент: показує на карті найбільші країни-виробники машин та устаткування – США, Канада, країни ЄС, Японія, Китай, Нові індустріальні країни, найбільші центри машинобудування в Україні; характеризує сучасні тенденції розвитку і розміщення виробництва машин і устаткування.</p> <p>Ціннісний компонент оцінює роль машинобудування у розвитку світового господарства та господарства України.</p>	<p>Тема 4. Виробництво машин та устаткування Роль машинобудування в сучасному світі. Різноманітність підприємств та чинники їх розміщення. Спеціалізація та кооперування у машинобудуванні. Машинобудування в Україні. Найбільші центри виробництва транспортних засобів, промислового обладнання, сільськогосподарської техніки, побутової електротехнічної та електронної продукції. Підприємства машинобудування свого регіону. Машинобудування світу. Взаємозв'язок між рівнем економічного розвитку регіону, країни і рівнем розвитку машинобудування. Найбільші країни-виробники літаків, легкових автомобілів, морських суден, верстатів, комп'ютерів, робототехніки.</p> <p>Практична робота 7. Позначення на контурній карті України центрів виробництва транспортних засобів та пояснення чинників їх розміщення.</p>	<p>Підприємливість та фінансова грамотність Оцінює переваги розташування окремих підприємств машинобудування у малих містах, селищах.</p>

	<p>Знансвий компонент: <i>називає</i> види тканин та сировини для їх виробництва; <i>наводить приклади</i> найбільших у світі та Європі країн-виробників та країн-експортерів тканин, одягу, взуття; <i>розуміє</i> вплив працересурсного та споживчого чинників на розвиток текстильного, швейного, взуттєвого виробництва.</p> <p>Діяльнісний компонент: <i>показує на карті</i> найбільші центри текстильного, швейного, взуттєвого виробництва в Україні; центри найвідоміших народних промислів; <i>аналізує</i> карту легкої промисловості України.</p> <p>Ціннісний компонент: <i>оцінює</i> перспективи розвитку виробництва тканин, одягу та взуття в Україні.</p>	<p>Тема 5. Виробництво тканин, одягу, взуття Особливості виробничого процесу та чинники розміщення підприємств, що виробляють тканини різних видів, одяг, шкіряно-взуттєву продукцію. Чинники та центри розміщення текстильного, швейного, шкіряного, взуттєвого виробництва в Україні. Найбільші на світовому ринку країни-виробники та країни-експортери тканин, одягу та взуття. Народні промисли в Україні.</p> <p>Дослідження Малі і середні міста України – центри швейного виробництва.</p>	<p>Здоров'я і безпека Порівнює тканини, виготовлені з природної, штучної та синтетичної сировини та обґрунтовує їх вплив на здоров'я.</p> <p>Підприємливість та фінансова грамотність Порівнює ціни аналогічних видів продукції різних виробників, пояснює відмінності з урахуванням вартості сировини, робочої сили, обладнання, курсу валют тощо.</p>
	<p>Знансвий компонент: <i>називає</i> складові харчової промисловості; <i>наводить приклади</i> традиційних виробництв харчових продуктів різних країн світу; <i>розуміє</i> вплив спеціалізації сільського господарства, споживчого чинника та ТНК на розвиток харчової промисловості; <i>пояснює</i> розміщення в Україні підприємств харчової промисловості у малих містах, селищах міського типу і великих селах; <i>знає</i> права споживача на якісні товари і послуги.</p> <p>Діяльнісний компонент: <i>показує на карті</i> найбільші центри виробництва харчових продуктів і напоїв в</p>	<p>Тема 6. Виробництво харчових продуктів, напоїв Чинники розміщення підприємств, що виробляють харчові продукти. Харчова промисловість в Україні. Особливості технологій та чинники розміщення підприємств буряко-цукрового, олійного, маслосироробного, плодоовочеконсервного, рибного, хлібопекарного, макаронного, борошномельного, круп'яного, кондитерського, пивоварного, виноробного виробництв, розливу безалкогольних напоїв,</p>	<p>Здоров'я і безпека Аналізує зразки продукції харчової промисловості, знаходить інформацію щодо впливу на здоров'я окремих складників, указаних у маркуванні.</p> <p>Підприємливість та фінансова грамотність Оцінює роль малих підприємств та фізичних осіб-підприємців у розвитку бізнес-середовища свого населеного пункту, району та забезпеченні населення продуктами харчування. Визначає вартість продуктового кошика родини, співвідношення вітчизняних та імпортованих продуктів у ньому.</p>

	<p>Україні; <i>характеризує</i> особливості виробництва окремих видів продукції харчової промисловості; <i>аналізує</i> карту харчової промисловості України.</p> <p>Ціннісний компонент: <i>оцінює</i> місце України на світовому та європейському ринках продовольства; <i>надає</i> перевагу продуктам харчування українського виробництва над іншими під час планування покупок для родини.</p>	<p>мінеральних вод. Виробництво харчових продуктів у своєму регіоні. Виробництво продуктів харчування в світі: сучасні тенденції, вплив глобалізації та національних традицій, взаємозв'язок з агробізнесом. Традиційні виробництва харчових продуктів окремих країн світу.</p> <p>Дослідження</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Українські та імпортовані продукти в споживчому кошику вашої родини. 2. Традиційні продукти харчування в Україні та країнах-сусідах. 	
10	Розділ IV. Третинний сектор господарства		
	<p>Знаннєвий компонент <i>називає</i> види транспорту, істотні ознаки понять «транспортний вузол», «транспортна магістраль», «обсяг перевезень», «вантажобіг»; <i>розуміє</i> особливості кожного виду транспорту і його роль у перевезенні вантажів та пасажирів в Україні, домінуючу роль транспорту в експорті послуг Україною; <i>наводить приклади</i> найбільших транспортних вузлів в Україні.</p> <p>Діяльнісний компонент: <i>показує на карті:</i> найбільші за вантажообігом морські порти Східної Азії, Європи; морські судноплавні канали – Панамський, Суецький, Кільський;</p>	<p>Тема 1. Транспорт Транспорт, його роль у національній економіці та формуванні світового господарства. Види транспорту, їхні переваги й недоліки. Транспорт України. Залізничний транспорт – основний вид транспорту України. Найважливіші автомагістралі України. Водні шляхи, найбільші морські та річкові порти України. Повітряний транспорт. Транспортні вузли. Міжнародні транспортні коридори на території України. Транспорт світу. Країни, що</p>	<p>Екологічна безпека та сталий розвиток Аналізує негативні наслідки впливу різних видів транспорту на природне середовище.</p> <p>Здоров'я і безпека Оцінює переваги екологічно чистих видів транспорту. Пояснює роль транспортних магістралей у виборі місця проживання.</p> <p>Громадянська відповідальність Дискутує щодо перспектив модернізації транспортної системи своєї місцевості.</p> <p>Підприємливість та фінансова грамотність Добирає оптимальний варіант (враховуючи вартість, тривалість і комфортність) здійснення</p>

	<p>найбільші за пасажирообігом аеропорти світу; країни з надшвидкісними залізницями; країни з найбільшою протяжністю автомобільних шляхів; основні залізниці, автомагістралі, морські й річкові порти, аеропорти, міжнародні транспортні коридори в Україні.</p> <p>Ціннісний компонент: <i>оцінює</i> транзитне значення транспортних магістралей в Україні; <i>оцінює</i> вплив різних видів транспорту на довкілля та здоров'я населення; <i>уміє</i> раціонально використовувати різні види транспорту під час планування поїздок.</p>	<p>вирізняються високим рівнем розвитку мережі залізниць й автомобільних шляхів. Найбільші морські порти, їхній вплив на розміщення промисловості. Найбільші судноплавні річки світу. Найбільші аеропорти світу. Міжнародні транспортні коридори.</p> <p>Дослідження Міські види транспорту свого обласного центру.</p>	<p>подорожі зі свого населеного пункту до місця відпочинку.</p>
	<p>Знаннєвий компонент: <i>називає</i> види торгівлі, ознаки поняття «зовнішня торгівля», показники зовнішньої торгівлі.</p> <p>Діяльнісний компонент: <i>показує на карті</i> головні регіони світової торгівлі.</p> <p>Ціннісний компонент: <i>обгрунтовує</i> залежність обсягів торгівлі між країнами від рівня їхнього економічного розвитку та інтеграційних процесів у світі; <i>оцінює</i> роль малого підприємництва у розвитку ринку товарів і послуг.</p>	<p>Тема 2. Торгівля Торгівля як вид послуг. Форми торгівлі. Показники зовнішньої торгівлі. Торгівля в Україні. Обсяги та структура експорту й імпорту товарів та послуг. Чинники концентрації роздрібно торгівлі в населених пунктах, регіонах. Світовий ринок товарів і послуг. Основні напрями зовнішньоторговельних зв'язків. Світова організація торгівлі. Регіональні зони вільної торгівлі (NAFTA, ASEAN та ін.).</p>	<p>Громадянська відповідальність Дискутує щодо оптимального режиму роботи закладів торгівлі свого населеного пункту, доцільності збереження стихійних ринків.</p> <p>Підприємливість та фінансова грамотність Бере участь у проектуванні асортименту продукції, цінової політики та місця розташування мінімаркету. Оцінює вплив зниження цін на раціональну поведінку покупців.</p>
	<p>Знаннєвий компонент: <i>називає</i> види туризму, ознаки понять «туризм», «рекреаційні ресурси», «інфраструктура туризму»; <i>розуміє</i> вплив природних і суспільних</p>	<p>Тема 3. Туризм Туризм як складник національної економіки, його види. Чинники розвитку туризму в регіоні, країні. Туристична інфраструктура.</p>	<p>Підприємливість та фінансова грамотність Пояснює роль туризму для розвитку малого та середнього бізнесу в різних регіонах України. Бере участь у розробленні проекту з розвитку туристичного бізнесу у своєму регіоні.</p>

	<p>чинників на розвиток туризму.</p> <p>Діяльнісний компонент: характеризує особливості основних туристичних регіонів світу; показує на карті основні райони туризму в Україні.</p> <p>Ціннісний компонент: обґрунтовує рівень розвитку туризму в окремих регіонах, країнах, районах України.</p>	<p>Туризм в Україні. Особливості природних рекреаційних ресурсів. Об'єкти Світової спадщини ЮНЕСКО в Україні. Туристичні райони в Україні.</p> <p>Міжнародний туризм. Основні туристичні регіони світу. Країни світу з найбільшою кількістю об'єктів Світової спадщини ЮНЕСКО.</p>	
	<p>Знаннєвий компонент: розуміє вплив чинників на розвиток освіти й науки в країні.</p> <p>Діяльнісний компонент: обґрунтовує рівень розвитку освіти й науки, охорони здоров'я в окремих регіонах світу, країнах, в Україні; показує на карті найвідоміші центри освіти та науки в Україні і світі.</p> <p>Ціннісний компонент: оцінює роль освіти у формуванні громадянського суспільства в Україні; аналізує вплив географічного середовища на здоров'я населення; аналізує умови для створення технополісів в Україні та прогнозує їх розвиток.</p>	<p>Тема 4. Наукова діяльність. Освіта. Охорона здоров'я</p> <p>Роль науки й освіти в суспільстві. Особливості наукової й освітньої діяльності як видів економічної діяльності. Форми просторової організації наукових досліджень та освіти: технополіси, технопарки. Найвідоміші наукові центри у світі та Україні. Охорона здоров'я. Найвідоміші центри охорони здоров'я в Україні та світі.</p>	<p>Громадянська відповідальність</p> <p>Уміє виявляти свої організаторські здібності, розробляти пропозиції до органу учнівського самоврядування.</p> <p>Підприємливість та фінансова грамотність</p> <p>Обґрунтовує доцільність упровадження страхової медицини в Україні. Аналізує умови для створення технополісів в Україні та прогнозує їх розвиток. Добирає інформацію про діючі технопарки в Україні, пояснює їх розташування. Порівнює умови навчання у закладах освіти різної форми власності в Україні та інших країнах світу з метою раціонального вибору місця подальшого навчання.</p>
	<p>Знаннєвий компонент: називає ознаки понять «кредит», «фінансовий центр», «офшор», «аутсорсинг»; розуміє взаємозв'язок між рівнем розвитку господарства і обсягом фінансових послуг у країні; пояснює значення фінансового сектору економіки держави та роль фінансових знань</p>	<p>Тема 5. Фінансові послуги. Комп'ютерне програмування</p> <p>Фінансові послуги. Світові центри банківсько-фінансової діяльності. Вплив глобалізації на розміщення фінансових установ. Країни-офшори. Особливості розміщення фінансових установ в Україні.</p>	<p>Підприємливість та фінансова грамотність</p> <p>Оцінює умови отримання споживчого кредиту у банківських установах. Пояснює причини стрімкого розвитку аутсорсингу в Україні.</p>

	<p>для формування добробуту кожної людини.</p> <p>Діяльнісний компонент: показує на карті найбільші міжнародні фінансові центри – Лондон, Нью-Йорк, Сингапур, Сянган (Гонконг), Токіо, Шанхай, Мумбаї, Франкфурт-на-Майні, Чикаго; країни-офшори, країни-лідери на ринку програмного забезпечення.</p> <p>Ціннісний компонент: обґрунтовує особливості розміщення аутсорсингу в світі, прискорений розвиток аутсорсингу інформаційних технологій в Україні.</p>	<p>Аутсорсинг, його переваги й недоліки Аутсорсинг інформаційних технологій (ІТ-аутсорсинг). Комп'ютерне програмування, консультування та пов'язана з ними діяльність. Країни-лідери на світовому ринку комп'ютерного програмування.</p>	
3	Розділ V. Глобальні проблеми людства		
	<p>Знаннєвий компонент: називає глобальні проблеми людства; наводить приклади конфліктонебезпечних регіонів Європи та світу; характеризує поширення глобальних проблем та їх прояв на території України, складники та основні положення концепції сталого розвитку.</p> <p>Діяльнісний компонент: аналізує сутність, причини виникнення, особливості розвитку сучасних глобальних проблем; показує на карті країни, що володіють ядерною зброєю, найбільші в світі райони екологічної катастрофи.</p> <p>Ціннісний компонент: оцінює наслідки прояву глобальних проблем для окремих регіонів і країн світу, роль</p>	<p>Поняття про глобальні проблеми людства, причини їх виникнення. Проблема війни і миру. Проблема тероризму. Екологічна проблема. Сировинна й енергетична проблеми. Демографічна й продовольча проблеми. Проблема подолання відсталості країн, що розвиваються. Взаємозв'язок глобальних проблем. Роль світової громадськості та міжнародних організацій у їх розв'язуванні. Сталий розвиток – стратегія людства на ХХІ століття.</p> <p>Дослідження Прояв глобальних проблем у своєму регіоні.</p>	<p>Громадянська відповідальність Дискутує щодо шляхів розв'язання глобальних проблем людства та їх прояву у своїй місцевості. Пропонує і обґрунтовує можливі шляхи подолання глобальних проблем у своєму регіоні.</p>

	світової громадськості та міжнародних організацій у їх розв'язуванні; <i>обґрунтовує</i> можливі шляхи подолання глобальних проблем.		
3	РЕЗЕРВ ЧАСУ		

Навчальна програма з географії для 6-9 класів підготовлена у 2012 році робочою групою у складі: *Я. Б. Олійник*, декан географічного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка, доктор економічних наук, професор (*голова групи*); *Р. В. Гладковський*, головний спеціаліст департаменту загальної середньої та дошкільної освіти МОНмолодьспорту; *Л. М. Даценко*, доцент географічного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка, доктор економічних наук, професор; *Н. І. Забуга*, завідувача сектором природничо-математичної освіти Інституту інноваційних технологій та змісту освіти; *В. І. Кудирко*, проректор Дніпропетровського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти; *Л. О. Кухар*, заступник директора з наукової роботи гімназії № 191 м. Києва, заслужений вчитель України; *Н. В. Муніч*, голова асоціації вчителів географії України; *Г. Є. Уварова*, доцент Інституту міжнародних відносин Національного авіаційного університету, кандидат педагогічних наук.

У 2015 році були внесені зміни до програми робочою групою у складі: *Я. Б. Олійник* (*голова групи*), декан географічного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка, доктор економічних наук, професор (*голова групи*); *І. М. Вітенко*, доцент кафедри методики викладання навчальних предметів та освітнього менеджменту Тернопільського обласного комунального інституту післядипломної педагогічної освіти, кандидат географічних наук; *В. Г. Гаврилюк*, учитель Львівського фізико-математичного ліцею-інтернату при Львівському національному університеті імені Івана Франка; *Т. Г. Гільберг*, завідувачка кафедри Хмельницького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, кандидат географічних наук; *Л. М. Даценко*, доцент географічного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка, доктор економічних наук, професор; *Г. Д. Довгань*, учитель географії Харківської загальноосвітньої школи I–III ступенів № 5 Харківської міської ради Харківської області, учитель-методист; *Н. І. Забуга*, завідувача сектором природничо-математичної освіти Інституту інноваційних технологій та змісту освіти; *С. Г. Коберник*, завідувач кафедри Національного педагогічного університету імені Михайла Драгоманова, професор, доктор педагогічних наук; *Р. Р. Коваленко*, учитель-методист СШ № 260 міста Києва, викладач Міжнародного ліцею «Гранд» міста Києва; *В. І. Кудирко*, проректор Дніпропетровського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти; *Т. Д. Магалецька*, учитель загальноосвітньої школи I–III ступенів №

28 м. Житомира; *Н. В. Муніч*, голова асоціації вчителів географії України; *Т. Г. Назаренко*, головний науковий співробітник Інституту педагогіки НАПН України, доктор педагогічних наук; *О. Ф. Надтока*, завідувач відділу навчання географії та економіки Інституту педагогіки Національної академії педагогічних наук України, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник; *О. М. Приймак*, учитель КЗО «Письмечівська середня загальноосвітня школа І–ІІІ ступенів Солонянської районної ради Дніпропетровської області»; *Т. І. Рихлик*, учитель Вишгородської загальноосвітньої школи № 1 І–ІІІ ступенів Київської області, заслужений вчитель України; *О. І. Слюсар*, методист Миколаївського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти; *В. В. Сovenко*, методист навчально-методичного кабінету природничих дисциплін та регіонального краєзнавства Комунального вищого навчального закладу Київської обласної ради «Академія неперервної освіти»; *О. Г. Стадник*, доцент кафедри географії Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди, кандидат педагогічних наук; *Г. Є. Уварова*, доцент Інституту міжнародних відносин Національного авіаційного університету, кандидат педагогічних наук.

Склад робочої групи з оновлення навчальної програми з географії для учнів 6–9 класів (2017 рік): *І. М. Вітенко*, заступник директора з науково-методичної роботи та міжнародного співробітництва Тернопільського обласного комунального інституту післядипломної педагогічної освіти, кандидат географічних наук (*керівник групи*); *Л.М.Булава*, професор кафедри географії та краєзнавства Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г.Короленка, кандидат педагогічних наук; *Р. В. Гладковський*, головний спеціаліст департаменту загальної середньої та дошкільної освіти МОН України; *Т. Г. Гільберг*, завідувачка кафедри Хмельницького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, кандидат географічних наук, доцент; *М. В. Бобровський*, заступник директора з науково – методичної роботи ліцею «Універсум» Шевченківського району міста Києва; *Г.І.Карпюк*, учитель географії Фінансово-правового ліцею міста Києва; *В. І. Кудирко*, доцент Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара, кандидат педагогічних наук; *Т. В. Уманська*, методист Вінницької академії неперервної освіти; *О. І. Слюсар*, методист Миколаївського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти; *Т. К. Сокол*, учитель географії Рівненської гуманітарної гімназії; *І. В. Фастов*, учитель географії навчально-виховного комплексу «Гарант» міста Лисичанська Луганської області; *О. О. Козачук*, учитель географії Кременецького ліцею імені Уласа Самчука Тернопільської області; *І. М. Ільницький*, учитель географії Великослобідської ЗОШ І–ІІ ст. Кам'янець-Подільського р-ну Хмельницької області.

Склад робочої групи з оновлення навчальної програми з географії для учнів 6–9 класів (2022 рік): *А. І. Довгань*, завідувач кафедри природничо-математичної освіти та технологій КНЗ КОР «Київський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних кадрів», кандидат географічних наук, доцент (*голова групи*); *Р. В. Гладковський*, головний спеціаліст відділу змісту освіти, мовної політики та освіти національних меншин, Головного управління загальної середньої та дошкільної освіти МОН України; *І. Г. Савчук*, завідувач відділення наук про Землю Київської МАН, кандидат географічних наук; *В. В. Сovenко*, завідувач відділу географії та економіки КНЗ КОР «Київський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних кадрів».

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

МИСТЕЦТВО
5–9 класи

Навчальна програма
для загальноосвітніх навчальних закладів¹

¹ Програма затверджена Наказом Міністерства освіти і науки України від 07.06.2017 № 804

Укладачі програми (2012 рік):

Людмила Масол, провідний науковий співробітник лабораторії естетичного виховання Інституту проблем виховання Національної академії педагогічних наук України, кандидат педагогічних наук (керівник групи);

Оксана Коваленко, головний спеціаліст департаменту загальної середньої та дошкільної освіти Міністерства освіти і науки України;

Галина Сотська, заступник директора з науково-експериментальної роботи Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих Національної академії педагогічних наук України, доктор педагогічних наук; старший науковий співробітник;

Галина Кузьменко, старший викладач кафедри образотворчого мистецтва і дизайну Інституту мистецтв Київського університету імені Бориса Грінченка, кандидат педагогічних наук;

Жанна Марчук, учитель образотворчого мистецтва гімназії № 290 м. Києва, заслужений учитель України, учитель-методист;

Олена Константинова, учитель образотворчого мистецтва спеціалізованої школи з поглибленим вивченням англійської мови № 16 м. Києва, вчитель-методист;

Людмила Паньків, доцент кафедри фортепіанного виконавства і художньої культури Інституту мистецтв Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова, кандидат педагогічних наук;

Ірина Гринчук, доцент кафедри інструментального виконавства Тернопільського національного університету ім. Володимира Гнатюка, кандидат педагогічних наук;

Надія Новикова, вчитель музичного мистецтва та художньої культури ЗОШ I–III ст. № 4 м. Бучі, Київська область, заслужений учитель України, кандидат педагогічних наук;

Наталія Овннікова, вчитель музичного мистецтва та художньої культури ЗОШ I–III ст. № 119 м. Києва, учитель-методист.

Робоча група з оновлення програми:

Олена Гайдамака, старший науковий співробітник ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти», кандидат педагогічних наук;

Наталія Лемешева, методист образотворчого мистецтва лабораторії виховної роботи лабораторії КНЗ «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради», Черкаська обл.;

Тетяна Абрамян, учитель музичного мистецтва Торецької загальноосвітньої школи I–III ст. № 10 Торецької міської

ради, Донецька обл., учитель-методист;

Оксана Гусєва, викладач образотворчого мистецтва Педагогічного коледжу ім. А. Ю. Кримського м. Володимир – Волинського, Волинська обл.;

Олена Коваль, учитель образотворчого мистецтва комунального закладу «Загальноосвітній навчальний заклад І ступеня – гімназія № 39» Кам'янської міської ради, Дніпропетровська обл., учитель-методист;

Микола Скиба, експерт з питань освіти Українського інститут майбутнього, м. Київ;

Тетяна Шлєєнкова, учитель образотворчого мистецтва комунального закладу «Навчально-виховне об'єднання «Загальноосвітня школа І–ІІІ ступенів № 24 – центр дитячої та юнацької творчості «Оберіг» Кіровоградської міської ради Кіровоградської області», Кіровоградська обл., заслужений учитель України.

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Мистецтво — особлива форма відображення дійсності, естетичний художній феномен, який передає красу навколишнього та внутрішнього світу людини через осмислення фундаментальних категорій «краса», «гармонія», «ритм», «пропорційність», «довершеність» та ін. Особливості опанування мистецтвом в школі пов'язані з його багатограним впливом на свідомість і підсвідомість людини, її емоційно-чуттєву сферу, мислення й потреби. Мистецтво сприяє художньо-естетичному розвитку людини та стимулює готовність особистості брати участь у різних формах культурного життя суспільства. Таким чином, здійснюється виховання в учнів ціннісно-світоглядних орієнтацій у сфері мистецтва, розвиток комплексу ключових, міжпредметних і предметних компетентностей у процесі опанування художніх цінностей і способів художньої діяльності, формування потреби у творчому самовираженні та естетичному самовдосконаленні.

Навчання в основній школі спрямовується на досягнення *мети базової загальної середньої освіти*, яка полягає в розвитку та соціалізації особистості учнів, формуванні їхньої національної самосвідомості, загальної культури, світоглядних орієнтирів, екологічного стилю мислення і поведінки, творчих здібностей, дослідницьких навичок і навичок життєзабезпечення, здатності до саморозвитку та самонавчання в умовах глобальних змін і викликів.

Випускник основної школи є патріотом України, поважає її історію, культуру і культуру інших народів, вільно володіє державною (і рідною, у разі відмінності) мовою, спілкується щонайменше однією іноземною мовою, має бажання і здатність до самоосвіти, активний і відповідальний у громадському й особистому житті, підприємливий і ініціативний, має уявлення про світобудову, береже природу, безпечно використовує досягнення науки і техніки, дотримується здорового способу життя.

Мета базової загальної середньої освіти досягається шляхом реалізації таких **завдань загальної мистецької освіти:**

- виховання в учнів емоційно-ціннісного ставлення до мистецтва та дійсності, розвиток художніх інтересів, естетичних потреб;
- формування системи художніх знань, яка відображає видову специфіку і взаємодію мистецтв;
- розвиток умінь сприймання, інтерпретації та оцінювання творів мистецтва й художніх явищ;
- стимулювання здатності учнів до художньо-творчого самовираження, до діалогу;
- розвиток художніх здібностей, креативного мислення;

- формування потреби в естетизації середовища та готовності до участі в соціокультурному житті.

Загальна мистецька освіта ґрунтується на **принципах**:

- наступності між початковою, основною і старшою школою;
- поєднання загальнолюдського, національного та етнокраєзнавчого аспектів змісту освіти;
- інтегративності, спрямованості на поліхудожнє виховання учнів;
- креативності (пріоритет творчої самореалізації);
- варіативності змісту, методів, технологій;
- діалогічності, полікультурності.

Опанування учнями мистецтва в основній школі ґрунтується на засадах компетентнісного, особистісно зорієнтованого, діяльнісного та інтегративного підходів. *Компетентнісний підхід* сприяє формуванню предметних, міжпредметних і ключових компетентностей. *Особистісно зорієнтований підхід* забезпечує розвиток в учнів індивідуальних художніх здібностей (музичних, образотворчих та ін.), творчого потенціалу. *Діяльнісний підхід* спрямований на розвиток художніх умінь і здатності застосовувати їх у навчальній та соціокультурній практиці. *Інтегративний підхід* виражається в акцентуванні взаємодії різних видів мистецтва в рамках освітньої галузі та пошуку міжпредметних зв'язків із предметами інших освітніх галузей, інтеграції шкільного навчання мистецтв із соціокультурним середовищем.

Предметна мистецька компетентність (музична, образотворча, хореографічна, театральна, екранна) — це здатність до пізнавальної і практичної діяльності у певному виді мистецтва. Вона формується у процесі опанування учнями системи знань та уявлень у сфері певного виду мистецтва (знаннєвий компонент), набуття ними художньо-творчого досвіду з мистецтва (діяльнісний компонент), виховання ціннісних орієнтацій щодо мистецтва та мистецької діяльності (ціннісний компонент).

Під час опанування учнями різних видів мистецтва формуються **міжпредметні естетичні компетентності** — здатність учня орієнтуватися в естетичних нормах різних сфер соціуму відповідно до сформованих естетичних ідеалів і цінностей, системи інтегрованих мистецьких знань і досвіду.

Предметні мистецькі та міжпредметні естетичні компетентності виявляються у здатності особистості використовувати набутий досвід мистецької діяльності у навчальних і життєвих ситуаціях, зокрема під час практичної,

пізнавальної й творчої діяльності, сприймання, аналізу, інтерпретації творів мистецтва, участі у різних мистецьких заходах; у висловлюваннях, судженнях щодо ціннісного ставлення та щодо усвідомлення соціального, культурного, особистісного значення мистецтва; у критичній оцінці на основі естетичних засад та аргументації своєї позиції щодо творів мистецтва, докільця, медіа й інтернет-ресурсів; у продукуванні креативних ідей та пропонувати способів їхньої реалізації; в умінні трансформувати мистецькі знання у досвід діяльності виконання практичних і творчих завдань, естетизації середовища та корекції власного емоційного стану, задоволення власних творчих потреб тощо.

Мистецтво відіграє важливу роль у формуванні ключових компетентностей, зокрема:

Таблиця

Ключова компетентність	Компоненти
1. Спілкування державною (і рідною, у разі відмінності) мовою	<p>Уміння: висловлювати свої почуття та переживання від сприймання творів мистецтва; брати участь у дискусіях, обговореннях на теми мистецтва, чітко формулювати судження щодо мистецтва й мистецьких явищ; ділитися своїми творчими ідеями, почуттями, коментувати й оцінювати власну художньо-творчу діяльність і творчість інших</p> <p>Ставлення: усвідомлення загальнолюдських цінностей, національної самобутності через мистецтво, готовність до їхнього поширення</p>
2. Спілкування іноземними мовами	<p>Уміння: сприймати твори мистецтва різних країн, народів</p> <p>Ставлення: пошанування культурного розмаїття, усвідомлення ширших можливостей у творчій діяльності зі знанням іноземних мов</p>
3. Математична компетентність	<p>Уміння: аналізувати твори мистецтва, розуміти логіку художньої форми; здійснювати необхідні розрахунки для встановлення пропорцій, відтворення перспективи, створення об'ємно-просторових композицій, визначення метру, запису ритму тощо</p> <p>Ставлення: усвідомлення взаємозв'язку математики й мистецтва на прикладах творів різних видів мистецтва</p>
4. Основні компетентності у природничих науках і технологіях	<p>Уміння: спостерігати, досліджувати і відтворювати в художніх образах докільця та явища природи засобами мистецтва; використовувати нові технічні засоби для втілення художніх ідей, застосовувати знання із природничих наук (акустики, оптики, хімії тощо)</p>

	Ставлення: розуміння гармонійної взаємодії людини і природи, сприймання довкілля як об'єкта для художньо-образної інтерпретації
5. Інформаційно-цифрова компетентність	Уміння: застосовувати сучасні цифрові технології для створення, презентації та популяризації художніх образів; добирати й опрацьовувати потрібну інформацію (зображення, текст, аудіо, відео) для пізнання, творення мистецтва у пошуково-дослідній і соціокультурній діяльності Ставлення: усвідомлення можливостей використання сучасних цифрових технологій для художньо-творчого самовираження та віртуальних мистецьких подорожей
6. Уміння вчитися впродовж життя	Уміння: визначати власні художні інтереси та потреби; планувати й організовувати свій час для пізнання, сприймання, творення мистецтва чи самовираження через мистецтво; раціонально використовувати час для задоволення культурних потреб, здобувати, опрацьовувати мистецьку інформацію Ставлення: усвідомлення власного рівня опанування художньої інформації, самооцінювання досягнень і помилок, готовність до пошуку нових шляхів для художньо-творчого розвитку
7. Ініціативність і підприємливість	Уміння: критично оцінювати й інтерпретувати явища культури минулого і сучасності, розуміючи роль традицій та інновацій; працювати в команді для пошуку вирішення художньо-творчих завдань; презентувати власні твори, пропонувати ідеї, шляхи розв'язання творчих завдань, оцінювати і визначати свої сильні і слабкі сторони Ставлення: ініціативність щодо участі в мистецьких заходах, прагнення до творчої самореалізації (відчуття потреби бути учасником мистецьких заходів і подій), відповідальність за особистий і колективний результат
8. Соціальна та громадянська компетентності	Уміння: ефективно співпрацювати з іншими, зокрема для реалізації громадських мистецьких проєктів; творити (самостійно чи в команді) естетичне середовище Ставлення: усвідомлення своєї причетності до соціокультурних і суспільних процесів, розуміння своєї національної ідентичності завдяки пізнанню українського мистецтва в контексті світового, дбайливе ставлення до народних традицій, мистецтва рідного краю,

	власної культури і надбань інших культур; розуміння значущості мистецтва для суспільного розвитку; гордість за здобутки українців у мистецькій діяльності
9. Обізнаність і самовираження у сфері культури	Уміння: розвивати власну емоційно-почуттєву сферу на основі сприймання мистецтва та художньо-творчої діяльності; аналізувати, інтерпретувати, давати естетичну оцінку творам різних видів мистецтва та довкілля; створювати художні образи засобами різних видів мистецтва Ставлення: пошана до національної культури; повага і толерантне ставлення до культурного розмаїття світу; усвідомлення потреби збереження художнього надбання людства
10. Екологічна грамотність і здорове життя	Уміння: використовувати мистецтво для вираження власних емоцій, почуттів, переживань та впливу на власний емоційний стан Ставлення: розуміння гармонійної взаємодії людини і природи, сприймання довкілля як об'єкта для художньо-образної інтерпретації

З метою інтеграції навчальних предметів і предметних циклів, формування ключових та міжпредметних компетентностей у зміст навчання введено **наскрізні змістові лінії** — соціально значущі надпредметні теми, які сприяють формуванню в учнів уявлення про суспільство в цілому, розвивають здатність застосовувати отримані знання у різних ситуаціях. Зміст наскрізних змістових ліній є складовою основного змісту освіти і реалізується через відповідні трактування, приклади і методи навчання, створення надпредметних, загальношкільних проєктів (зокрема, через творчу роботу, яка виходить з наскрізних тем або інтегрує навчальні предмети) тощо.

Наскрізними змістовими лініями в основній школі визначено такі: **«Екологічна безпека й сталий розвиток»**, **«Громадянська відповідальність»**, **«Здоров'я і безпека»**, **«Підприємливість і фінансова грамотність»**.

Наскрізна змістова лінія **«Екологічна безпека й сталий розвиток»** націлена на формування в учнів соціальної активності, відповідальності й екологічної свідомості, готовності брати участь у вирішенні питань збереження довкілля і розвитку суспільства, усвідомлення важливості сталого розвитку для майбутніх поколінь. Реалізація змістової лінії **«Екологічна безпека та сталий розвиток»** здійснюється на основі творів мистецтва та художньо-творчої діяльності у процесі виховання в учнів емоційно-ціннісного ставлення до природи; усвідомлення себе частиною світу, в якому все

взаємопов'язане; розуміння єдності національно-регіональних цінностей і глобальних людських пріоритетів.

Наскрізна змістова лінія **«Громадянська відповідальність»** спрямована на виховання відповідального громадянина своєї держави. Вагомою її складовою є формування в учнів культурної самосвідомості – здатності розуміти роль культури у становленні способу мислення і поведінки людей, шанобливого, толерантного ставлення до культурних надбань свого народу, країни, світу; усвідомлення власної значущості і відповідальності щодо причетності до свого народу. Це здійснюється під час опанування учнями досягнень українського мистецтва, зокрема в контексті світової мистецької спадщини.

Наскрізна змістова лінія **«Здоров'я і безпека»** націлена на формування духовно, емоційно, соціально і фізично повноцінного члена суспільства, який здатний дотримуватися здорового способу життя і формувати безпечне життєве середовище. Її реалізація засобами мистецтва сприятиме гармонізації інтелектуальної та емоційної сфер особистості. Це відбувається у процесі усвідомлення учнями впливу мистецтва на емоційну сферу людини, зокрема через емоційно-образне пізнання навколишнього світу на основі синтезу різних видів мистецтва; ознайомлення з елементами арттерапії, які сприятимуть збагаченню емоційно-почуттєвої сфери школярів, зниженню кількості захворювань та поведінкових ризиків.

Наскрізна змістова лінія **«Підприємливість і фінансова грамотність»** націлена на формування проактивної особистості, яка вміє планувати й досягати поставлених цілей, розвиває свої лідерські якості тощо. Вона реалізується у процесі формування в учнів умінь реально визначати свої сильні й слабкі сторони; мотивації учнів до виявлення творчих ініціатив та сприяння їхній реалізації, зокрема через втілення їх у практичній художньо-творчій діяльності (індивідуальній і колективній).

Характеристика структури програми й особливості організації навчально-виховного процесу

Структура програми «Мистецтво» зумовлена логікою побудови всього курсу, яка забезпечує цілісність змісту мистецької освіти в основній школі. Логічна послідовність тем за роками навчання (однакова і для автономного викладання музичного та образотворчого мистецтва, і для інтегрованого курсу) охоплює такі ключові естетичні категорії, як *види, жанри, стилі* мистецтва. Спільна тематика кожного року розподіляється на окремі теми варіативно, адже змістове наповнення конкретизується відповідно до специфіки кожного з блоків програми: предметів «Музичне мистецтво» і «Образотворче мистецтво» чи інтегрованого курсу «Мистецтво».

Основні види діяльності учнів на уроках охоплюють художньо-творче самовираження; сприймання, інтерпретацію та оцінювання художніх творів; пізнання явищ мистецтва й засвоєння відповідної мистецької термінології.

У 5–7 класах пріоритетними є різноманітні форми практичної діяльності учнів, під час якої відбувається їхнє самовираження у співі, інструментальному музикуванні, малюванні, ліпленні, конструюванні, театралізації тощо. Учні засвоюють особливості мови різних видів мистецтва (5 клас), палітру жанрів музичного та образотворчого мистецтва (6 клас), новітні явища в мистецтві в єдності традицій і новаторства (7 клас). У 8–9 класах учні опановують стилі та напрями мистецтва, які історично склалися впродовж епох, тому пріоритетними стають такі види діяльності, як інтерпретація художніх творів у культурологічному контексті, виконання індивідуальних і колективних проєктів. Водночас поглиблюються знання термінології (мистецтвознавча й культурологічна пропедевтика).

Окрім внутрішньої галузевої інтеграції, доцільно використовувати міжпредметні зв'язки й з іншими освітніми галузями: «Мови і літератури», «Суспільствознавство», «Технології», «Здоров'я і фізична культура» та ін.

Програма передбачає творче ставлення вчителя до змісту і технологій навчання, поурочного розподілу навчального художнього матеріалу. **Учитель самостійно** визначає обсяг годин на вивчення окремої теми навчальної програми, за необхідності має право змінювати порядок вивчення тем у межах навчального року. Він має можливість обирати мистецькі твори для сприймання та співу, орієнтуючись на навчальну тематику й критерій їх високої художньої якості, а також розробляти художньо-практичні й ігрові завдання для учнів, ураховуючи програмні вимоги, мету уроку, дбаючи про цілісну драматургію уроку.

Предмети мистецтва в загальноосвітній школі мають важливе естетико-виховне спрямування, якому підпорядковуються дидактичні завдання, тому вчитель має сприяти зростанню в учнів інтересу до мистецтва, розвитку здатності емоційно реагувати на художні твори і знаходити в них особистісний смисл. Отже, головне надзавдання

вчителя — створити захопливу й емоційно піднесену атмосферу, щоб кожний урок став справжнім **уроком мистецтва**, надихав учнів на творчість — в особистісній і соціокультурній діяльності.

Години резервного часу використовуються на розсуд учителя — на відвідування музеїв, виставок, театрів тощо.

Загальна тематична структура програми

Клас	Тема	Кількість годин на тиждень	
		Інтегрований курс «Мистецтво»	
		Музичне мистецтво	Образотворче мистецтво
5	Види мистецтва	1	1
6	Жанри мистецтва	1	1
7	Мистецтво: діалог традицій і новаторства	1	1
		Інтегрований курс «Мистецтво»	
8	Мистецтво в культурі минулого		1
9	Мистецтво в культурі сучасності		1

Особливості оцінювання результатів навчання

Багатокомпонентність змісту мистецької освіти зумовлює багатофункціональність оцінювання досягнень учнів у цій галузі, єдність *діагностичної, коригувальної, стимулюючо-мотиваційної, навчальної, виховної, розвивальної, прогностичної функцій*.

Об'єктами перевірки та оцінювання результатів мистецької освіти мають стати основні **компетентності**:

- предметні мистецькі;
- міжпредметні естетичні;

- ключові.

Система оцінювання результатів навчання в освітній галузі «Мистецтво» ґрунтується на позитивному ставленні до кожного учня; оцінюється не рівень його недоліків і прорахунків, а рівень особистісних досягнень. Як відомо, значну роль у мистецькій сфері відіграють спеціальні художні здібності (музичний слух, вокальні дані, відчуття ритму, кольору, пропорцій, симультанне образне сприймання тощо), які впливають на освітні результати учнів. Тому індивідуальний і диференційований підходи до оцінювання мають надзвичайно важливе значення. Комплексна перевірка та оцінка, яка інтегрує результати різних видів діяльності учнів — інформаційно-пізнавальної, практичної, творчої, — дають змогу вчителю об'єктивно, але водночас і гуманно (не пригнічуючи особистість) оцінити тих, хто не має яскраво виражених художніх здібностей, проте характеризується сумлінним ставленням до навчання, активністю, ініціативністю.

До основних видів оцінювання належать: *поточне* (виконує діагностичну, стимулюючу, коригуючу функції), *тематичне* і *підсумкове* (семестрове і річне). Додатковими засобами стимулювання пізнавальної активності учнів є самооцінка й взаємне оцінювання.

Тематична структура програми «Музичне мистецтво» (5–7 класи)
 35 годин на рік (1 година на тиждень), з них 4 години — резервний час

Клас	Тема року	Теми
5	Види музичного мистецтва	Музика як вид мистецтва
		Народна музика
		Професійна музика
		Взаємодія музики з іншими видами мистецтва (образотворче мистецтво, архітектура, література, театр, цирк, кіно)
6	Жанри музичного мистецтва	Жанри камерно-вокальної музики
		Жанри хорової музики
		Жанри камерно-інструментальної музики
		Жанри симфонічної музики
7	Музика: діалог традицій і новаторства	Мистецтво в нашому житті
		Новітні музичні явища

5 клас. Види музичного мистецтва

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів	Зміст навчального матеріалу
<p><i>Учень / учениця</i></p> <p>Знаннєвий компонент</p> <ul style="list-style-type: none"> ● <i>орієнтується</i> в основних засобах музичної виразності, їхньої ролі у створенні музичного образу; ● <i>називає</i> особливості народних пісень і танців, народних музичних інструментів; ● <i>наводить приклади</i> значення музики в житті, зокрема в побуті, медіапросторі <p>Діяльнісний компонент</p> <ul style="list-style-type: none"> ● <i>дотримується</i> правил співу; ● <i>виразно виконує</i> народні пісні з елементами театралізації, зокрема обрядові, побутові, історичні та ін.; ● <i>створює</i> найпростіший ритмічний супровід до пісні; ● <i>розрізняє</i> тембри співацьких голосів, звучання українських народних інструментів; ● <i>застосовує</i> музичні знання та вміння у власному житті; ● <i>інтерпретує</i> зміст прослуханих музичних творів <p>Ціннісний компонент</p> <ul style="list-style-type: none"> ● <i>висловлює</i> оцінні судження щодо образного змісту прослуханих музичних творів; ● <i>виявляє</i> емоційно-ціннісне ставлення до творів музичного мистецтва; ● <i>усвідомлює</i> українську культурну ідентичність, виявляє шану до мистецького надбання українського народу й гордість за нього; ● <i>пропагує</i> національну культуру через власну художньо-творчу діяльність; ● <i>виявляє</i> повагу та толерантне ставлення до культурного розмаїття різних регіонів світу 	<p>Музика як вид мистецтва Народна музика</p>

<p>Учень / учениця</p> <p>Знаннєвий компонент</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>орієнтується</i> у характерних ознаках програмної та непрограмної, вокальної та інструментальної, хорової та симфонічної музики; • <i>орієнтується</i> в поняттях «вокальна», «інструментальна», «хорова», «симфонічна музика»; • <i>розуміє</i> зв'язок народної і професійної музики; • <i>наводить приклади</i> взаємодії музики та інших видів мистецтва (образотворче мистецтво, література, театр, цирк, кіно); • <i>називає</i> різновиди ансамблів та оркестрів <p>Діяльнісний компонент</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>порівнює</i> твори вокальної та інструментальної музики; • <i>передає</i> музичні образи в малюнках, пластичних імпровізаціях; • <i>розрізняє</i> тембри інструментів симфонічного оркестру; • <i>характеризує</i> засоби музичної виразності; • <i>інтерпретує</i> зміст музичних творів і творів інших видів мистецтва; • <i>застосовує</i> музичні знання та вміння, зокрема форми взаємодії музики з іншими видами мистецтва в процесі комунікації <p>Ціннісний компонент</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>висловлює</i> оцінні судження щодо образного змісту прослуханих музичних творів; • <i>виявляє</i> емоційно-ціннісне ставлення до творів музичного мистецтва; • <i>усвідомлює</i> загальнолюдські цінності, транслятором яких є мистецтво 	<p>Професійна музика</p> <p>Взаємодія музики з іншими видами мистецтва</p>
<p>Наприкінці 5 класу учень / учениця виявляє здатність:</p> <ul style="list-style-type: none"> • інтерпретувати зміст музичних творів, зокрема в їх взаємозв'язках з іншими видами мистецтва; • передавати враження від музики вербальними, художніми засобами, засобами ритмопластики та театралізації; • виконувати пісні серед однолітків, у родині з рухами та ритмічним акомпанементом; 	

- розуміти зв'язок музики з іншими видами мистецтва, застосовувати міжпредметні компетентності у процесі художньо-творчої діяльності;
- висловлювати власні судження про музику та інші види мистецтва, виявляти естетичне ставлення до них;
- брати участь у міжособистісному спілкуванні з приводу музики, співпрацювати в малих і великих групах;
- проявляти допитливість у процесі пізнання музики, використовувати різні друковані джерела інформації про музичне мистецтво в навчально-пізнавальній і соціокультурній діяльності

6 клас. Жанри музичного мистецтва

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів	Зміст навчального матеріалу
<p>Учень / учениця</p> <p>Знаннєвий компонент</p> <ul style="list-style-type: none"> ● <i>орієнтується</i> у характерних ознаках жанрів камерно-вокальної та хорової музики (пісня, гімн, романс, кантата, ораторія, меса, літургія та ін.) відповідно до їх призначення; ● <i>наводить приклади</i> творів жанрів камерно-вокальної та хорової музики <p>Діяльнісний компонент</p> <ul style="list-style-type: none"> ● <i>порівнює</i> камерно-вокальні та хорові жанри; ● <i>порівнює</i> власну думку щодо музики з думкам інших і толерантно ставиться до них, виявляє ініціативу та взаємодопомогу в груповій роботі; ● <i>виконує</i> пісні, які виражають різні естетичні почуття; ● <i>інтерпретує</i> образний зміст камерно-вокальних і хорових творів; ● <i>застосовує</i> набуті знання про вокальну та хорову музику у власній виконавській діяльності <p>Ціннісний компонент</p> <ul style="list-style-type: none"> ● <i>висловлює</i> оцінні судження щодо музики різних жанрів; ● <i>виявляє</i> емоції, що викликають твори мистецтва, характеризує їхній вплив; ● <i>усвідомлює</i> загальнолюдські, естетичні та художні цінності у творах музичного 	<p>Жанри камерно-вокальної музики</p> <p>Жанри хорової музики</p>

<p>мистецтва різних жанрів;</p> <ul style="list-style-type: none"> ● <i>усвідомлює</i> необхідність збереження музичної культури людства 	
<p>Учень / учениця</p> <p>Знаннєвий компонент</p> <ul style="list-style-type: none"> ● <i>знає й розуміє</i> характерні ознаки музичних жанрів — камерно-інструментальних (прелюдія, скерцо, ноктюрн, етюд, варіації, рондо, соната, квартет та ін.) і симфонічних (увертюра, концерт, симфонія, симфонічна поема, сюїта та ін.); ● <i>наводить приклади</i> музичних циклів, поєднання жанрів <p>Діяльнісний компонент</p> <ul style="list-style-type: none"> ● <i>виконує</i> пісні, зокрема двоголосні; ● <i>інтерпретує</i> інструментальні твори різних жанрів; ● <i>порівнює</i> жанри камерної та симфонічної музики; ● <i>застосовує</i> набуті знання про інструментальну музику в процесі міжособистісного спілкування <p>Ціннісний компонент</p> <ul style="list-style-type: none"> ● <i>висловлює</i> оцінні судження щодо музики різних жанрів; ● <i>виявляє</i> естетичне ставлення до музичної діяльності; ● <i>усвідомлює</i> загальнолюдські, естетичні та художні цінності у творах музичного мистецтва різних жанрів; ● <i>усвідомлює</i> необхідність збереження музичної культури людства 	<p>Жанри камерно-інструментальної музики</p> <p>Жанри симфонічної музики</p>
<p>Наприкінці 6 класу учень/учениця виявляє здатність:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● інтерпретувати музичні твори різних жанрів, усвідомлюючи єдність змісту і форми, типи розвитку музики; ● виконувати пісні різних жанрів (соло, в ансамблі, хорі); ● застосовувати набуті музичні знання і вміння для самореалізації, створення домашньої фонотеки, складання програм шкільних і позашкільних концертів; 	

- розуміти зв'язок музики з гуманітарними та природничими дисциплінами, застосовувати міжпредметні компетентності в різноманітній творчій діяльності;
- висловлювати оцінні судження щодо музики різних жанрів, виявляти естетичне ставлення до музичної діяльності, брати участь у дискусіях, порівнювати власну думку щодо музики з думкам інших і толерантно ставитися до них, виявляти ініціативу та взаємодопомогу в груповій роботі;
- проявляти активність у процесі пізнання музичного мистецтва, використовувати медіаресурси (радіо, телебачення тощо) у пошуковій діяльності

7 клас. Мистецтво: діалог традицій і новаторства

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів

Зміст навчального матеріалу

Учень / учениця

Знаннєвий компонент

- *орієнтується* в особливостях музичної культури рідного краю;
- *називає* видатних митців (композиторів, виконавців, мистецькі колективи тощо) рідного краю;
- *знає* про аранжування в музичному мистецтві; наводить приклади аранжування в народній й академічній музиці;
- *наводить приклади* відображення етнічних мотивів у класичній і сучасній музиці

Діяльнісний компонент

- *виконує* пісні, створює вокальні та інструментальні імпровізації;
- *порівнює* оригінальні музичні твори та варіанти їх обробок, аранжувань;
- *застосовує* знання та вміння з аранжування народної музики у власній виконавській творчості

Ціннісний компонент

- *виявляє* емоції, що викликають твори мистецтва, характеризує їх вплив;
- *аналізує* твори музичного мистецтва, виявляє емоційно-ціннісне ставлення до них;

Музичне мистецтво в нашому житті

<ul style="list-style-type: none"> ● <i>усвідомлює</i> необхідність збереження художнього надбання людства 	
<p>Учень / учениця Знаннєвий компонент</p> <ul style="list-style-type: none"> ● <i>орієнтується</i> в особливостях музичних явищ ХХ–ХХІ ст. (джаз, рок, поп, шансон, авторська пісня та ін.); ● <i>називає</i> виражальні засоби електронної музики <p>Діяльнісний компонент</p> <ul style="list-style-type: none"> ● <i>порівнює</i> рок-оперу, мюзикл і класичні музично-театральні жанри; ● <i>розрізняє</i> й виконує вокальні твори сучасних напрямів (джаз, рок, поп, шансон, авторська пісня); ● <i>створює</i> елементарні музичні/ритмічні композиції, зокрема з використанням комп’ютерних технологій; ● <i>застосовує</i> знання про сучасні музичні напрями у власній творчій діяльності <p>Ціннісний компонент</p> <ul style="list-style-type: none"> ● <i>висловлює</i> емоційно-ціннісне ставлення до творів сучасного музичного мистецтва; ● <i>аналізує</i>, інтерпретує, дає естетичну оцінку творам музичного мистецтва, (зокрема, естетично оцінює музичний супровід медіа та інтернет-простору з активною критичною позицією); ● <i>усвідомлює</i> загальнолюдські цінності, транслятором яких є твори музичного мистецтва минулого і сучасності; ● <i>усвідомлює</i> необхідність збереження мистецького надбання людства 	<p>Новаторство в музичному мистецтві</p>
<p>Наприкінці 7 класу учень / учениця виявляє здатність:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● самостійно інтерпретувати музику сучасності, розуміючи взаємозв’язок традицій і новаторства; ● виконувати сучасні вокальні твори, зокрема мовою оригіналу, створювати елементарний музичний (ритмічний, пластичний) супровід до них, застосовувати набуті музичні знання і вміння для самореалізації та у соціокультурній 	

діяльності;

- розуміти зв'язок музики з предметами інших освітніх галузей і застосовувати міжпредметні компетентності у процесі самореалізації та в соціокультурній діяльності;
- висловлювати критичні судження щодо музичних явищ сучасності, виявляти естетичне ставлення до них, аргументовано доводити власну позицію щодо музичних явищ сьогодення під час дискусії, брати участь у різних видах індивідуальної і колективної музичної діяльності;
- проявляти самостійність у процесі пізнання музичних явищ сучасності, прагнення використовувати інтернет-ресурси, комп'ютерні програми з музичного мистецтва в пошуково-дослідній і соціокультурній діяльності

Тематична структура програми «Образотворче мистецтво» (5–7 класи)

35 годин на рік (1 година на тиждень), з них 4 години — резервний час

Клас	Тема року	Теми
5	Види мистецтв	Графіка
		Живопис
		Скульптура. Декоративно-прикладне мистецтво
		Взаємодія образотворчого мистецтва з іншими видами мистецтва (архітектурою, літературою, музикою, театром, цирком, кіно)
6	Жанри мистецтва	Анімалістичний жанр. Пейзаж
		Портретний жанр
		Побутовий жанр. Натюрморт
		Жанри: історичний, міфологічний, релігійний, батальний
7	Мистецтво: діалог традицій і новаторства	Мистецтво в нашому житті
		Дизайн

5 клас. Види образотворчого мистецтва

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів	Зміст навчального матеріалу
<p>Учень / учениця</p> <p>Знаннєвий компонент</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>знає</i> види графіки, засоби художньої виразності графіки (лінія, штрих, крапка, пляма); основні закони композиції <p>Діяльнісний компонент</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>відтворює</i> об'єкти навколишнього світу засобами художньої виразності графіки; • <i>передає</i> об'єм предметів засобами світлотіні; • <i>дотримується</i> основних законів композиції; • <i>застосовує</i> різні графічні техніки та матеріали <p>Ціннісний компонент</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>висловлює</i> власні судження про естетичну цінність графічних творів; • <i>аналізує</i> власні графічні творчі роботи та роботи однолітків; • <i>усвідомлює</i> значення графіки як основи інших видів образотворчого мистецтва 	<p align="center">Графіка</p>
<p>Учень / учениця</p> <p>Знаннєвий компонент</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>знає</i> види живопису; властивості кольору (насиченість, світлота, відтінок); • <i>називає</i> засоби художньої виразності живопису (колір, колорит, контраст, нюанс, колірна гама) <p>Діяльнісний компонент</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>відтворює</i> красу навколишнього світу засобами живопису; • <i>передає</i> об'єм предметів кольором; 	<p align="center">Живопис</p>

<ul style="list-style-type: none"> ● <i>дотримується</i> основних законів композиції; ● <i>уміє</i> передавати плановість засобами живопису; ● <i>застосовує</i> різні живописні техніки та матеріали (акварель, гуаш) <p>Ціннісний компонент</p> <ul style="list-style-type: none"> ● <i>аналізує</i> власні живописні творчі роботи й роботи своїх однолітків; ● <i>висловлює</i> судження, ціннісні ставлення до творів живопису, які є культурним надбанням людства в Україні й світі 	
<p>Учень / учениця</p> <p>Знаннєвий компонент</p> <ul style="list-style-type: none"> ● <i>знає</i> види скульптури й декоративно-прикладного мистецтва; матеріали скульптури; види орнаментів; ● <i>розуміє</i> засоби художньої виразності скульптури й декоративно-прикладного мистецтва; ● <i>називає</i> закономірності стилізації <p>Діяльнісний компонент</p> <ul style="list-style-type: none"> ● <i>уміє</i> створювати художні образи людей, тварин, сюжетно-тематичні композиції з різних пластичних матеріалів (кругла скульптура, рельєф); ● <i>уміє</i> створювати орнаментальні композиції; ● <i>стилізує</i> природні форми (тварин, птахів, квітів) для створення декоративних композицій; ● <i>застосовує</i> різні техніки, прийоми та матеріали для реалізації творчого задуму в декоративних і скульптурних композиціях <p>Ціннісний компонент</p> <ul style="list-style-type: none"> ● <i>висловлює</i> власні судження про твори декоративно-прикладного мистецтва й скульптури; ● <i>усвідомлює</i> значення творів декоративно-прикладного мистецтва і 	<p>Скульптура. Декоративно-прикладне мистецтво</p>

<p>скульптури у формуванні і збереженні культурної спадщини України й світу</p>	
<p>Учень / учениця</p> <p>Знаннєвий компонент</p> <ul style="list-style-type: none"> ● <i>розуміє</i> зв'язок образотворчого мистецтва з іншими видами мистецтв (музикою, літературою, театром, цирком, кіно); ● <i>знає та розуміє</i> особливості засобів художньої виразності різних видів мистецтв <p>Діяльнісний компонент</p> <ul style="list-style-type: none"> ● <i>застосовує</i> відповідні засоби художньої виразності, техніки та матеріали для створення композицій; ● <i>уміє</i> створювати образотворчі композиції, які відображають взаємозв'язок між різними видами мистецтв <p>Ціннісний компонент</p> <ul style="list-style-type: none"> ● <i>висловлює</i> власні судження про нерозривну єдність різних видів мистецтв; ● <i>усвідомлює</i> те, що в поєднанні образотворчого мистецтва з іншими видами мистецтв повною мірою відображається багатоплановість і складність навколишнього середовища; ● <i>виявляє</i> значення роботи художника в театральному, цирковому мистецтві та кіно 	<p>Взаємодія образотворчого мистецтва з іншими видами мистецтв</p>
<p>Наприкінці 5 класу учень/учениця виявляє здатність:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● розрізняти види образотворчого мистецтва, порівнювати засоби художньої виразності творів образотворчого мистецтва, інтерпретувати їхній зміст; ● розуміти взаємодію образотворчого мистецтва з іншими видами мистецтва (літературою, музикою, театром, цирком, кіно) та застосовувати міжпредметні компетентності в зображальній та виражальній діяльності; ● виконувати практичні роботи в різних техніках образотворчого мистецтва; 	

- висловлювати власні судження щодо творів образотворчого мистецтва, виявляти естетичне ставлення до них, брати участь у міжособистісному спілкуванні з приводу мистецтва, співпрацювати в групах;
- проявляти допитливість у процесі пізнання образотворчого мистецтва, використовувати різні джерела інформації в пізнавально-практичній діяльності

6 клас. Жанри образотворчого мистецтва

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів	Зміст навчального матеріалу
<p>Учень / учениця</p> <p>Знаннєвий компонент</p> <ul style="list-style-type: none"> ● <i>знає</i> особливості анімалістичного і пейзажного жанрів; види пейзажів; елементарну будову тварин; ● <i>розуміє</i> закони лінійної та повітряної перспективи; послідовність зображення тварин та пейзажу <p>Діяльнісний компонент</p> <ul style="list-style-type: none"> ● <i>створює</i> художні образи тварин на площині та об'ємні, у статиці та динаміці; ● <i>передає</i> простір засобами лінійної та повітряної перспективи; ● <i>дотримується</i> законів композиції під час виконання творчих робіт <p>Ціннісний компонент</p> <ul style="list-style-type: none"> ● <i>усвідомлює</i> відповідальність людини за збереження природного середовища свого краю, України й планети; ● <i>висловлює й аргументує</i> своє ставлення до творів анімалістичного та пейзажного жанрів 	<p>Анімалістичний жанр. Пейзаж</p>
<p>Учень / учениця</p> <p>Знаннєвий компонент</p> <ul style="list-style-type: none"> ● <i>знає</i> види портрету й особливості портретного жанру; ● <i>розуміє</i> елементарну будову та пропорційні особливості голови та фігури людини <p>Діяльнісний компонент</p>	<p>Портретний жанр</p>

<ul style="list-style-type: none"> ● <i>створює</i> образи людини на площині та в об'ємі; ● <i>зображує</i> фігуру людини у статиці та динаміці; ● <i>відтворює</i> міміку, емоційні стани людини; ● <i>застосовує</i> художні прийоми для створення шаржів, карикатур <p>Ціннісний компонент</p> <ul style="list-style-type: none"> ● <i>висловлює</i> судження щодо творів портретного жанру різних видів, стилів, епох; ● <i>висловлює</i> ціннісні ставлення щодо ролі портретів як культурного надбання людства; ● <i>усвідомлює</i> цінність поваги, розуміння, шанобливого ставлення до людини 	
<p>Учень / учениця</p> <p>Знаннєвий компонент</p> <ul style="list-style-type: none"> ● <i>знає</i> закони зображення інтер'єру ● <i>розуміє</i> особливості побутового жанру й натюрморту; <p>Діяльнісний компонент</p> <ul style="list-style-type: none"> ● <i>виконує</i> пошукові ескізи варіантів композиції натюрморту; ● <i>дотримується</i> послідовності зображення натюрморту; ● <i>зображує</i> натюрморти в різних видах образотворчого мистецтва; ● <i>відтворює</i> сцени з повсякденного життя людей у сюжетно-тематичних і декоративних композиціях; ● <i>застосовує</i> різні техніки та матеріали у процесі виконання творчих робіт <p>Ціннісний компонент</p> <ul style="list-style-type: none"> ● <i>висловлює</i> ціннісні ставлення щодо творів образотворчого мистецтва, які відображають життя та побут різних верств населення минулого й сучасності; ● <i>усвідомлює</i> загальнолюдські, естетичні та художні цінності, транслятором яких є образотворче мистецтво 	<p>Побутовий жанр. Натюрморт</p>
<p>Учень / учениця</p> <p>Знаннєвий компонент</p>	<p>Жанри: історичний, міфологічний, релігійний,</p>

<ul style="list-style-type: none"> • <i>знає і розуміє</i> особливості історичного, міфологічного, релігійного, батального жанрів <p>Діяльнісний компонент</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>уміє</i> виділяти композиційний центр у сюжетно-тематичній композиції; • <i>використовує</i> різні техніки для створення сюжетно-тематичні композиції в історичному, батальному, релігійному, міфологічному жанрах <p>Ціннісний компонент</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>усвідомлює</i> роль образотворчого мистецтва як засобу збереження історичної пам'яті людства; • <i>висловлює</i> судження щодо творів мистецтва вітчизняного і світового значення 	<p>батальний</p>
<p>Наприкінці 6 класу учень / учениця виявляє здатність:</p> <ul style="list-style-type: none"> • інтерпретувати твори образотворчого мистецтва різних жанрів; • виконувати творчі роботи в різних жанрах образотворчого мистецтва; • розуміти зв'язок образотворчого мистецтва з предметами інших освітніх галузей, застосовувати міжпредметні компетентності в зображальній і виражальній діяльності; • висловлювати оцінні судження щодо творів образотворчого мистецтва різних жанрів, виявляти естетичне ставлення до художньої діяльності, брати участь у дискусіях з приводу мистецтва, аргументувати власну думку, поважати думки інших; • проявляти активність у процесі пізнання образотворчого мистецтва, використовувати в пошуковій діяльності різні джерела інформації 	
<p align="center">7 клас. Мистецтво: діалог традицій і новаторства</p>	
<p align="center">Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів</p>	<p align="center">Зміст навчального матеріалу</p>
<p>Учень / учениця</p> <p>Знаннєвий компонент</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>орієнтується</i> у видах архітектури; 	<p>Мистецтво в нашому житті</p>

<ul style="list-style-type: none"> • <i>знає</i> архітектурні пам'ятки свого регіону, України та світу; • <i>розуміє</i> регіональні особливості й символіку різних видів декоративно-прикладного мистецтва (розпис, кераміка, вишивка, писанкарство, витинанка, народна іграшка тощо) <p>Діяльнісний компонент</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>зображує</i> архітектурні споруди за законами лінійної перспективи (екстер'єр, інтер'єр з пам'яті, за уявою); • <i>створює</i> ескізи проектів, макети екстер'єру й інтер'єру; • <i>використовує</i> в декоративно-прикладній діяльності символіку традиційної орнаментики й кольору; • <i>виконує</i> творчі роботи в різних техніках декоративно-прикладного мистецтва <p>Ціннісний компонент</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>усвідомлює</i> фундаментальне значення народного мистецтва й цінність особистого внеску в розвиток української культури; • <i>висловлює</i> власні судження про необхідність збереження пам'яток архітектури як художнього надбання людства; • <i>виявляє</i> емоційно-ціннісне ставлення щодо творів архітектури 	
<p>Учень / учениця</p> <p>Знаннєвий компонент</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>знає</i> види дизайнерської діяльності (графічний, промисловий, ландшафтний тощо); • <i>орієнтується</i> в основах специфіки видів дизайнерської діяльності <p>Діяльнісний компонент</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>розробляє</i> ескізи дизайну середовища; ескізи одягу з урахуванням національних традицій і сучасних тенденцій у моді; ескізи для різних видів поліграфічної 	Дизайн

<p>продукції;</p> <ul style="list-style-type: none"> ● <i>проектує, моделює</i> транспортні засоби, побутові предмети на основі природних форм; ● <i>використовує</i> медіа-технології у процесі створення дизайнерського продукту <p>Ціннісний компонент</p> <ul style="list-style-type: none"> ● <i>висловлює</i> власні судження про роль сучасних тенденцій мистецтва у формуванні та розвитку культурного середовища України й світу; ● <i>усвідомлює</i> важливість творчої діяльності для самореалізації особистості 	
<p>Наприкінці 7 класу учень / учениця виявляє здатність:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● самостійно інтерпретувати художні явища сучасності в єдності традицій і новаторства, розуміти їхні зв'язки з природним, соціальним і культурним середовищами; ● застосовувати набуті знання й уміння для творчої самореалізації в соціокультурній діяльності; ● розуміти зв'язок образотворчого мистецтва з предметами інших освітніх галузей та застосовувати міжпредметні компетентності у процесі творчості; ● висловлювати критичні судження щодо художніх явищ сучасності, виявляти естетичне ставлення до них, аргументувати власну позицію під час дискусії, брати участь у культурному житті суспільства; ● проявляти активність у процесі пізнання художніх явищ сучасності, використовувати інтернет-ресурси, комп'ютерні технології у творчо-пошуковій діяльності 	

Тематична структура програми інтегрованого курсу «Мистецтво» (5–7 класи)

70 годин на рік (2 години на тиждень), з них 8 годин — резервний час

Клас	Тема року	Теми
5	Види мистецтва	Народне і професійне мистецтво
		Взаємодія і синтез мистецтва
6	Жанри мистецтва	Образи природи в мистецьких жанрах
		Образ людини в мистецьких жанрах
7	Мистецтво: діалог традицій і новаторства	Мистецтво в нашому житті
		Новітні мистецькі явища

5 клас. Види мистецтва

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів	Зміст навчального матеріалу
<p>Учень / учениця Знаннєвий компонент</p> <ul style="list-style-type: none"> ● <i>знає</i> види та засоби художньої виразності графіки, живопису, скульптури; види орнаментів і символіку кольорів; ● <i>називає</i> характерні ознаки вокальної та інструментальної музики; ● <i>розуміє</i> основні засоби музичної виразності, їхню роль у створенні музичного образу; 	Народне і професійне мистецтво

- *орієнтується* в особливостях народних пісень і танців, *розуміє* зв'язок народної і професійної музики

Діяльнісний компонент

- *виконує* пісні, зокрема з елементами театралізації, ритмічним супроводом;
- *порівнює й інтерпретує* зміст прослуханих вокальних й інструментальних творів програмної і непрограмної музики;
- *розрізняє* тембри співацьких голосів, українських народних інструментів;
- *аналізує та порівнює* тембри інструментів симфонічного оркестру;
- *створює композиції* з графіки, живопису, скульптури, використовуючи різні техніки та матеріали;
- *застосовує* правила симетрії й ритму під час створення декоративних композицій;
- *відтворює* природну форму тварин у різних художніх техніках;
- *уміло добирає* формат і варіанти розташування елементів композиції, передає плановість

Ціннісний компонент

- *виявляє* емоційно-ціннісне ставлення до народного і професійного мистецтва;
- *висловлює* судження про загальнолюдські, естетичні й художні цінності, транслятором яких є мистецтво;
- *усвідомлює* українську культурну ідентичність, виявляє шану до мистецького надбання українського народу і гордість за нього;
- *усвідомлює* важливість творчої діяльності для самореалізації особистості

<p>Учень / учениця</p> <p>Знаннєвий компонент</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>знає і розуміє</i> особливості взаємодії різних видів мистецтва (музики, образотворчого мистецтва, архітектури, літератури тощо) та специфіку синтетичного мистецтва (хореографія, театр, цирк, кіно) <p>Діяльнісний компонент</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>добирає</i> тематичні мистецькі колекції, передає зміст музичних образів у малюнках; • <i>уміє</i> відтворювати художні образи у різних видах мистецтва • <i>інтерпретує</i> образний зміст творів різних видів мистецтва й порівнює засоби його втілення <p>Ціннісний компонент</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>виявляє</i> емоції, що викликають твори мистецтва, характеризує їх вплив; • <i>висловлює</i> ціннісне ставлення до творів різних видів мистецтва; • <i>висловлює</i> судження про загальнолюдські, естетичні й художні цінності, транслятором яких є твори різних видів мистецтва 	<p>Взаємодія і синтез мистецтв</p>
<p>Наприкінці 5 класу учень / учениця виявляє здатність:</p> <ul style="list-style-type: none"> • інтерпретувати зміст творів різних видів мистецтва, усвідомлюючи їх специфіку та взаємодію; • виконувати пісні з елементами театралізації; • виконувати творчі роботи в різних видах образотворчого мистецтва; • розуміти зв'язок різних видів мистецтва та застосовувати міжпредметні компетентності у процесі художньо-творчої діяльності; • висловлювати власні судження про мистецтво, виявляти естетичне ставлення до мистецької діяльності, брати участь у міжособистісному спілкуванні з приводу мистецтва, співпрацювати в малих і великих групах; • використовувати різні медіаресурси і комп'ютерні технології в навчально-творчій діяльності 	

6 клас. Жанри мистецтва

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів	Зміст навчального матеріалу
<p>Учень / учениця</p> <p>Знаннєвий компонент</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>знає</i> особливості жанрів образотворчого мистецтва (портрет, побутовий, історичний, міфологічний, релігійний, батальний); • <i>розуміє</i> характерні ознаки камерно-вокальних і хорових жанрів (пісня, гімн, романс, кантата, ораторія, літургія та ін.), типи розвитку музики <p>Діяльнісний компонент</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>виконує</i> пісні, імпровізує нескладний супровід до них; • <i>застосовує</i> набуті знання про жанри вокальної музики у власній виконавській діяльності; • <i>створює</i> образи людини (зокрема, з натури) (на площині та в об'ємі, у статиці та динаміці), дотримуючись пропорційних особливостей голови, фігури; • <i>виконує</i> сюжетно-тематичні композиції у різних жанрах образотворчого мистецтва • <i>інтерпретує</i> образний зміст і визначає форму творів камерно-вокальної і хорової музики різних жанрів <p>Ціннісний компонент</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>виявляє</i> емоційно-ціннісного ставлення до творів мистецтва; • <i>відтворює</i> різними способами емоційні стани, що викликали твори мистецтва; • <i>усвідомлює</i> загальнолюдські цінності творів різних жанрів 	<p>Образ людини у мистецьких жанрах</p>
<p>Учень / учениця</p> <p>Знаннєвий компонент</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>знає</i> характерні ознаки музичних жанрів — камерно-інструментальних (прелюдія, ноктюрн, рондо, варіації, етюд-картина, соната тощо) і симфонічних (увертюра, 	<p>Образи природи у мистецьких жанрах</p>

концерт, симфонія, симфонічна поема, симфонічна сюїта тощо), типи розвитку музики;

- *розуміє* особливості жанрів образотворчого мистецтва (пейзаж, натюрморт, анімалістичний жанр)

Діяльнісний компонент

- *уміє* виконувати народні та композиторські пісні;
- *уміє* створювати живописні й графічні пейзажі та натюрморти;
- *розпізнає* зміст і визначає форму творів камерно-інструментальної та симфонічної музики різних жанрів;
- *створює* образи тварин (на площині та в об'ємі, у статиці та динаміці);
- *використовує* закони кольорознавства, перспективи (лінійна, повітряна), прийоми композиції, техніки й матеріали в художньо-практичній діяльності відповідно до творчого задуму;
- *передає* уявний простір засобами лінійної та повітряної перспективи;
- *застосовує* набуті знання про жанри інструментальної музики й образотворчого мистецтва у процесі інтерпретації художніх творів і міжособистісного спілкування

Ціннісний компонент

- *оцінює й висловлює* судження щодо мистецьких витворів різних жанрів;
- *виявляє* емоційно-ціннісне ставлення до творів мистецтва;
- *відтворює* різними способами емоційні стани, втілені в художніх образах;
- *усвідомлює* загальнолюдські цінності творів різних жанрів;
- *усвідомлює* необхідність бережливого ставлення до природних ресурсів свого краю й планети

Наприкінці 6 класу учень/учениця виявляє здатність:

- інтерпретувати твори мистецтва різних жанрів, усвідомлюючи єдність змісту і форми, типи розвитку музики;
- виконувати пісні різних жанрів (соло, в ансамблі, хорі), створювати домашню фонотеку, складати програми

шкільних і позашкільних концертів;

- виконувати творчі роботи в різних жанрах образотворчого мистецтва, оформлювати шкільні тематичні виставки;
- розуміти зв'язок мистецтва з предметами інших освітніх галузей і застосовувати міжпредметні компетентності у різноманітній творчій діяльності;
- висловлювати оцінні судження щодо творів мистецтва різних жанрів, виявляти естетичне ставлення до мистецької діяльності, брати участь у дискусіях, порівнювати власну думку з думкам інших і толерантно ставитися до них, виявляти ініціативу та взаємодопомогу у груповій роботі;
- проявляти активність у процесі пізнання мистецтва, використовувати у пошуковій діяльності медіаресурси

7 клас. Мистецтво: діалог традицій і новаторства

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів

Зміст навчального матеріалу

Учень / учениця

Знаннєвий компонент

- *орієнтується* в особливостях музичної культури рідного краю;
- *орієнтується* в особливостях декоративно-прикладного мистецтва (розпис, писанкарство, вишивка, витинанка, народна іграшка тощо);
- *знає* про особливості аранжування народної та академічної музики;
- *наводить приклади* відображення етнічних мотивів у класичній і сучасній музиці;
- *розуміє* особливості архітектури як виду мистецтва;
- *називає* найвідоміші архітектурні пам'ятки рідного краю, України

Діяльнісний компонент

- *виконує* пісні, *створює* вокальні та інструментальні імпровізації;
- *порівнює* оригінальні музичні твори та варіанти їх обробок, аранжувань;
- *створює* архітектурні образи у різних техніках (по пам'яті, за уявою);
- *розробляє* ескізи виробів декоративно-прикладного мистецтва та виконує творчі роботи (розпис, вишивка, витинанка, народна іграшки тощо) з урахуванням традицій;
- *застосовує* знання та вміння з аранжування музики у власній виконавській творчості;

Мистецтво у нашому житті

<ul style="list-style-type: none"> ● <i>застосовує</i> знання особливостей архітектури й декоративно-прикладного мистецтва у побуті; ● <i>інтерпретує</i> твори мистецтва <p>Ціннісний компонент</p> <ul style="list-style-type: none"> ● <i>визначає</i> естетичну оцінку творам різних видів мистецтва; ● <i>виявляє</i> емоційно-ціннісне ставлення до творів мистецтва; ● <i>усвідомлює</i> необхідність збереження художнього надбання українського народу та різних народів світу; ● <i>усвідомлює</i> українську культурну ідентичність, виявляє шану до мистецького надбання українського народу і гордість за нього; ● <i>пропагує</i> національну культуру через власну художньо-творчу діяльність 	
<p>Учень / учениця</p> <p>Знаннєвий компонент</p> <ul style="list-style-type: none"> ● <i>орієнтується</i> в особливостях музичних явищ ХХ–ХХІ ст. (джаз, рок, поп, шансон, авторська пісня, мюзикл, електронна музика); ● <i>знає</i> сучасні медіатехнології для створення дизайнерського виробу; ● <i>наводить приклади</i> видів дизайну (графічний, промисловий, ландшафтний, арт-дизайн) <p>Діяльнісний компонент</p> <ul style="list-style-type: none"> ● <i>виконує</i> вокальні твори сучасних напрямів (джаз, рок, поп, шансон, авторська пісня тощо); ● <i>створює</i> елементарні музичні композиції з використанням комп'ютерних технологій; ● <i>розробляє</i> ескізи дизайну середовища, транспорту, побутових виробів, одягу, поліграфічної продукції; ● <i>використовує</i> знання про новітні музичні явища у власній творчій діяльності; ● <i>застосовує</i> дизайнерські вміння у власному житті <p>Ціннісний компонент</p> <ul style="list-style-type: none"> ● <i>виявляє</i> емоції, що викликають твори мистецтва, характеризує їх вплив; 	<p>Новітні мистецькі явища, дизайн</p>

- *аналізує, інтерпретує, виявляє* емоційно-ціннісне ставлення до творів мистецтва та художніх явищ сучасності і довілля (зокрема медіа й інтернет-простору);
- *усвідомлює* загальнолюдські, естетичні й художні цінності, транслятором яких є мистецтво різних регіонів світу; усвідомлює українську культурну ідентичність;
- *виявляє* повагу й толерантне ставлення до культурного розмаїття різних регіонів світу

Наприкінці 7 класу учень / учениця виявляє здатність:

- самостійно інтерпретувати мистецькі явища сучасності, розуміючи їх зв'язок із природним, соціальним і культурним середовищами;
- виконувати сучасні вокальні твори, зокрема мовою оригіналу, створювати елементарний музичний супровід до них, застосовувати набуті музичні знання і вміння для самореалізації;
- виконувати творчі роботи з використанням досягнень мистецтва сучасності; здійснювати художнє оформлення шкільних заходів, брати участь у соціокультурній діяльності;
- розуміти зв'язок мистецтва з предметами інших освітніх галузей і застосовувати міжпредметні компетентності в соціокультурній діяльності;
- висловлювати критичні судження щодо мистецьких явищ сучасності, виявляти естетичне ставлення до них, аргументовано доводити власну позицію під час дискусії, брати участь у різних видах індивідуальної і колективної мистецької діяльності;
- проявляти самостійність у процесі пізнання явищ мистецтва сучасності, використовувати інтернет-ресурси, комп'ютерні програми в пошуково-дослідній діяльності

Тематична структура програми інтегрованого курсу «Мистецтво» (8–9 класи)

35 годин на рік (1 година на тиждень), з них 4 години — резервний час

Клас	Тема року	Теми
8	Мистецтво в культурі минулого	Стилі та напрями мистецтва стародавніх епох і цивілізацій: античний, візантійський, романський, готика, Ренесанс
		Стилі та напрями мистецтва: бароко, рококо, класицизм, романтизм, реалізм
9	Мистецтво в культурі сучасності	Стилі та напрями мистецтва: імпресіонізм і постімпресіонізм, модернізм і постмодернізм
		Екранні мистецтва. Форми поширення мистецтва (музеї, медіа, реклама)

8 клас

Мистецтво в культурі минулого

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів	Зміст навчального матеріалу
<p>Учень / учениця</p> <p>Знаннєвий компонент</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>орієнтується</i> в особливостях стилів мистецтва (античний, візантійський, романський, готика, Ренесанс); • <i>знає</i> вітчизняні й світові архітектурні пам'ятки стародавніх епох <p>Діяльнісний компонент</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>розрізняє</i> стилі у різних видах мистецтва (античний, візантійський, романський, готика, Ренесанс); 	Стилі та напрями мистецтва

<ul style="list-style-type: none"> ● <i>використовує</i> різні художні матеріали у зображенні архітектурних споруд і виконує живописні й графічні композиції у різних стилях; ● <i>використовує</i> спеціальну термінологію під час колективних обговорень явищ мистецтва ● <i>застосовує</i> набуті знання і вміння в художньо-творчій діяльності, під час виконання проектів <p>Ціннісний компонент</p> <ul style="list-style-type: none"> ● <i>усвідомлює</i> необхідність збереження мистецької спадщини рідного краю й світу; ● <i>оцінює</i> і висловлює власне судження щодо творів мистецтва 	
<p>Учень / учениця</p> <p>Знаннєвий компонент</p> <ul style="list-style-type: none"> ● <i>орієнтується</i> в особливостях стилів мистецтва (бароко, рококо, класицизм, романтизм, реалізм) <p>Діяльнісний компонент</p> <ul style="list-style-type: none"> ● <i>розрізняє</i> стилі у різних видах мистецтва; ● <i>виконує</i> ескізи, композиції, театралізації; ● <i>застосовує</i> знання і вміння щодо стилів і напрямів мистецтва у художньо-творчій діяльності, при виконанні індивідуальних і групових проектів; ● <i>застосовує</i> спеціальну термінологію в процесі міжособистісного спілкування <p>Ціннісний компонент</p> <ul style="list-style-type: none"> ● <i>усвідомлює</i> цінність історичної та мистецької спадщини України та світу; ● <i>обґрунтовує</i> судження щодо ролі людини у створенні і збереженні культурної спадщини свого народу й людства 	<p>Силі та напрями мистецтва (продовження)</p>
<p>Наприкінці 8 класу учень / учениця виявляє здатність</p> <ul style="list-style-type: none"> ● інтерпретувати зміст творів мистецтва різних видів і стилів відповідно до соціокультурного контексту; ● розробляти індивідуальні та колективні проекти з мистецтва різних епох; ● застосовувати зв'язки між різними видами мистецтва у художньо-творчій діяльності; 	

- висловлювати особистісно-ціннісне ставлення щодо мистецтва різних стилів, виявляти комунікативні вміння в процесі обговорення різних явищ мистецтва в групах, виконувати проекти з мистецтва;
- здійснювати самостійну пошукову діяльність щодо мистецтва різних стилів, використовувати музейні матеріали;
- мислити творчо, генерувати нові ідеї й ініціативи та втілювати їх у життя для підвищення власного добробуту і для розвитку суспільства та держави

9 клас. Мистецтво у культурі сучасності

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів

Зміст навчального матеріалу

Учень / учениця

Знаннєвий компонент

- *розуміє* особливості стилів і напрямів мистецтва (імпресіонізм та постімпресіонізм, різновиди модернізму і постмодернізму);
- *знає* спадщину видатних діячів вітчизняного мистецтва

Діяльнісний компонент

- *створює* живописні, графічні та декоративні композиції у різних стилях і напрямках;
- *застосовує* знання про стилі та напрями мистецтва для самореалізації;
- *планує* виконання проектів у процесі художньо-творчої і соціокультурної діяльності

Ціннісний компонент

- *інтерпретує й порівнює* твори мистецтва різних стилів і напрямів;
- *оцінює* твори видатних діячів мистецтва України й світу;
- *усвідомлює і оцінює* роль людини у створенні історичної і культурної спадщини України та світу;
- *усвідомлює* значення загальнолюдських, естетичних і художніх цінностей, транслятором яких є мистецтво різних регіонів світу

Стилi та напрями мистецтва
(продовження)

Учень / учениця

Екранні мистецтва.

<p>Знаннєвий компонент</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>знає</i> види екранних мистецтв, жанри кіномистецтва; • <i>називає</i> найвідоміші музеї й художні галереї рідного краю, України, світу; • <i>розуміє</i> форми збереження культурної спадщини, роль музеїв та медіа у поширенні мистецтва; • <i>розуміє</i> значущість мистецтва в діалозі культур <p>Діяльнісний компонент</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>класифікує</i> твори мистецтва різних видів, жанрів, стилів і напрямів; • <i>аналізує</i> й критично <i>оцінює</i> сучасні явища культури, зокрема телебачення і рекламу; • <i>уміє</i> створювати ескізи рекламної продукції вітчизняного виробництва; • <i>використовує</i> комп'ютерні технології, зокрема ресурси Інтернету, для віртуальних екскурсій музеями України та світу, для виконання проєктів; • <i>застосовує</i> набуті художні знання і вміння для саморозвитку, естетизації середовища; <p>Ціннісний компонент</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>висловлює й обґрунтовує</i> судження щодо збереження мистецтва України та світу; • <i>усвідомлює</i> значення загальнолюдських, естетичних та художніх цінностей, транслятором яких є мистецтво різних регіонів світу; • <i>усвідомлює</i> необхідність збереження художнього надбання людства; • <i>усвідомлює</i> українську культурну ідентичність, виявляє шану до мистецького надбання українського народу і гордість за нього 	<p>Форми поширення мистецтва</p>
<p>Наприкінці 9 класу учень / учениця виявляє здатність:</p> <ul style="list-style-type: none"> • самостійно інтерпретувати зміст творів мистецтва різних видів і стилів, розуміючи їх значення для розвитку культури; • виконувати творчі роботи та індивідуальні або колективні мистецькі проєкти з використанням традиційних і комп'ютерних технологій; • застосовувати зв'язки між різними видами мистецтва у художньо-творчій діяльності; 	

- виявляти особистіно-ціннісне ставлення до художніх явищ сучасності, висловлювати аргументовані оцінки,
- брати активну участь у дискусіях, шкільних культурно-мистецьких заходах;
- здійснювати самостійну пошуково-дослідну діяльність щодо мистецьких явищ різних стилів і напрямів, використовувати комп'ютерні технології для віртуальних екскурсій, презентації результатів проектної діяльності; створення і оформлення шкільних музейних колекцій, художніх галерей, мистецьких віталень;
- мислити творчо, генерувати нові ідеї й ініціативи та втілювати їх у життя для підвищення власного добробуту і для розвитку суспільства та держави

Затверджено та надано гриф
«Рекомендовано Міністерством освіти і науки України»
(наказ Міністерства освіти і науки України від 03 серпня 2022 року № 698)

ОСНОВИ ЗДОРОВ'Я

6 – 9 класи

Навчальна програма для закладів загальної середньої освіти

2022

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Програму розроблено на підставі Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти (Постанова Кабінету Міністрів України від 23. 11. 2011 р. № 1392) з урахуванням Державного стандарту початкової загальної освіти (Постанова Кабінету Міністрів України від 20. 04. 2011 р. № 462) та відповідно до положень «Концепції Нової української школи» (2016 р.).

Мета базової загальної середньої освіти: розвиток освіченої особистості, яка поєднує в собі творчий потенціал до навчання, ініціативність до саморозвитку та самонавчання в умовах глобальних змін та викликів, здатності ідентифікувати себе як важливу й відповідальну складову українського суспільства, яка готова змінювати й відстоювати національні цінності українського народу.

Провідним чинником розвитку такої особистості є формування в учнів умінь застосовувати знання в реальних життєвих умовах, під час розв'язку практичних завдань та здатності визначати й обґрунтовувати власну життєву позицію.

Провідним засобом реалізації вказаної мети є запровадження компетентнісного підходу в навчальний процес загальноосвітньої школи, на основі ключових компетентностей як результату навчання.

Для реалізації означеної мети завданням предмету «Основи здоров'я» є розвиток самозарадності учнів через особисту та культурну ідентифікацію, активну громадянську позицію, підприємництво, відповідальність за навколишнє середовище, добробут та стабільність у майбутньому, а також через розуміння критеріїв життя крізь призму фізичного, психічного, духовного та соціального розвитку.

Роль навчального предмета «Основи здоров'я» у формуванні компетентностей

	Ключові компетентності	Компоненти
1	Спілкування державною (і рідною — у разі відмінності) мовами	Уміння: - усно й письмово висловлювати свою думку, слухати співрозмовника, тлумачити базові концепції щодо забезпечення добробуту, здоров'я та безпеки; - обговорювати, дискутувати й презентувати своє бачення та спільне рішення Ставлення: - ціннісне ставлення до державної і рідної мови, у разі відмінності, як засобу комунікації та складової культури свого народу Навчальні ресурси: - проведення роботи в групах, опитування думок, мозковий штурм, аналіз ситуацій (використання історій, легенд, притч, казок, науково-популярних текстів)
2	Спілкування іноземними	Уміння:

	мовами	<ul style="list-style-type: none"> - спілкуватись іноземною мовою в життєвих ситуаціях, що стосуються здоров'я та безпеки; - правильно застосовувати іноземні терміни; - використовувати попередження іноземною мовою про небезпеку; - розрізняти маркувальні знаки та позначення на пакувальних матеріалах для споживачів на харчових та промислових продуктах іноземного походження <p>Ставлення:</p> <ul style="list-style-type: none"> - шанобливе ставлення до інших мов як засобу комунікації; - усвідомлення необхідності володіння іноземними мовами <p>Навчальні ресурси:</p> <ul style="list-style-type: none"> - інтерактивне спілкування; - робота з іноземними текстами як джерелами інформації; - опрацювання термінів з використанням інтернет-ресурсів, словників, глосаріїв; - участі в міжнародних проектах (наприклад, Європейська мережа шкіл сприяння здоров'ю)
3	Математична компетентність	<p>Уміння:</p> <ul style="list-style-type: none"> - застосовувати знання з математики (формули, графічні й статистичні методи, розрахунки, моделі) для розуміння соціальних явищ, вирішення побутових питань та життєвих ситуацій <p>Ставлення:</p> <ul style="list-style-type: none"> - усвідомлення цінності математичних знань та способів діяльності у різних соціальних сферах та побуті <p>Навчальні ресурси:</p> <ul style="list-style-type: none"> - соціально-ігрові проекти, моделювання соціальних ситуацій, використання математичних методів на практичних заняттях (здійснюють експрес-оцінку та моніторинг здоров'я, розрахунок калорійності харчового раціону відповідно до енерговитрат організму)
4	Основні компетентності у природничих науках і технологіях	<p>Уміння:</p> <ul style="list-style-type: none"> - застосовувати знання з природничих наук (біології людини, бережливого природокористування, методів дослідження природи) для забезпечення добробуту, здоров'я і безпеки; - установлювати причинно-наслідкові зв'язки між природним та соціальним довкіллям, прогнозувати

		<p>соціальні наслідки використання сучасних технологій у природному та соціальному середовищі</p> <p>Ставлення:</p> <ul style="list-style-type: none"> - відповідальність за власну діяльність у природі; - ціннісне ставлення до природозбережувальних та природовідновлювальних технологій; - екологічно доцільна поведінка <p>Навчальні ресурси:</p> <ul style="list-style-type: none"> - створення еколого-соціальних проєктів; - дослідження залежності стану здоров'я від природних і технологічних чинників (аналіз складу харчових продуктів тощо); - моделювання ситуацій впливу природного й техногенного середовища на здоров'я та безпеку людини
5	Інформаційно-цифрова компетентність	<p>Уміння:</p> <ul style="list-style-type: none"> - отримувати інформацію з використанням ІКТ щодо добробуту та безпеки; - безпечно застосувати ІКТ в повсякденному житті; - аналізувати, порівнювати та критично оцінювати достовірність і надійність джерел даних, інформації та цифровий контент <p>Ставлення: дотримання етики спілкування в інформаційних мережах, усвідомлення користі та загрози у використанні ІКТ та соціальних мереж</p> <p>Навчальні ресурси:</p> <ul style="list-style-type: none"> - застосування ІКТ для підготовки презентацій власних проєктів; - створення веб-сторінок і сайтів для комунікації та реалізації проєктів щодо добробуту, здоров'я та безпеки; застосування комп'ютерних програм у дослідженнях, практичних роботах, проєктах
6	Уміння вчитися впродовж життя	<p>Уміння:</p> <ul style="list-style-type: none"> - визначати свій стиль і способи індивідуального ефективного навчання; - раціонально планувати час; -здійснювати самооцінювання та самоконтроль <p>Ставлення:</p> <ul style="list-style-type: none"> - виявляє стійку мотивацію та інтерес до навчання; - усвідомлена потреба у навчанні протягом життя; - впевненість в успіху власного навчання як засобу забезпечення добробуту, збереження здоров'я, безпеки <p>Навчальні ресурси: розробка індивідуальних освітніх маршрутів, що враховують індивідуальний стиль навчання, передбачають раціональне планування часу,</p>

			рефлексію й оцінювання результатів
7	Ініціативність підприємливість	i	<p>Уміння:</p> <ul style="list-style-type: none"> - втілювати ідеї в життя, долати труднощі, діяти в умовах ризиків та непередбачуваних ситуацій; - досягати мети, вчитися на власних помилках; <p>усвідомлювати власні слабкі та сильні сторони</p> <p>Ставлення:</p> <ul style="list-style-type: none"> - усвідомлення взаємозв'язку життєвого успіху з усіма складовими здоров'я; - ставлення до добробуту та безпеки як до ознак підприємливості; - демонструє позитивний світогляд у поведінці; - ціннісне ставлення до власного життєвого досвіду <p>Навчальні ресурси:</p> <ul style="list-style-type: none"> - проживання змодельованих ситуацій; - ігри-стратегії, спрямовані на формування здатності брати на себе відповідальність; - діалоги та рефлексивні вправи; - вправи на виявлення професійних схильностей
8	Соціальна та громадянська компетентності	(А) (Б)	<p>Уміння (А):</p> <ul style="list-style-type: none"> -працювати в команді, відстоювати інтереси особистого, сімейного й суспільного добробуту; - конструктивно комунікувати в різних середовищах, виявляти толерантність, викликати довіру та виявляти співчуття; - висловлювати різні погляди; - долати стрес, розчарування; -чітко розмежовувати приватну та професійну сферу <p>Ставлення (А):</p> <ul style="list-style-type: none"> - виявляє позитивне ставлення до співпраці, асертивності; - зацікавлене ставлення до соціоекономічного розвитку та міжкультурної комунікації; - цінує розмаїття поглядів і поважає себе та інших <p>Навчальні ресурси:</p> <p>У груповій роботі, дискусіях, моделювання та розв'язання соціальних ситуацій, тренінги</p> <p>Уміння (Б):</p> <ul style="list-style-type: none"> - реалізовувати громадянські права та свободи, зокрема ті, що стосуються власного добробуту, здоров'я та безпеки в щоденних ситуаціях <p>Ставлення (Б):</p> <ul style="list-style-type: none"> - повага до прав людини; - громадянська відповідальність за особистий і

		<p>суспільний добробут; - демократична культура. Навчальні ресурси: ситуаційні вправи, проблемні ситуації, проекти, спрямовані на усвідомлення ідей демократичного громадянства як засади досягнення добробуту, поваги до прав людини.</p>
9	Обізнаність і самовираження у сфері культури	<p>Уміння: - здатність зіставляти власні погляди та їх вираження з думкою інших щодо формування добробуту, збереження і зміцнення власного здоров'я та здоров'я тих, хто поруч; - застосовувати соціально-економічні можливості діяльності у сфері добробуту та здоров'я; - застосовувати творчі здібності та життєві навички у різних професійних середовищах Ставлення: - усвідомлення універсальних цінностей, що сприяють добробуту, забезпеченню здоров'я та безпеки у соціумі; - ціннісне ставлення до навколишнього світу й до самих себе; - усвідомлення цінності творчого підходу до творення добробуту; - споживча та медіакультура Навчальні ресурси: полілоги, спрямовані на аналіз впливу сім'ї, традицій, суспільних та економічних чинників, культурної спадщини, традицій на ставлення людства до здоров'я, добробуту та безпеки; порівняння минулих та сучасних культурних традицій.</p>
10	Екологічна грамотність і здорове життя.	<p>Уміння: - встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між станом природного довкілля і здоров'ям, добробутом і безпекою громади; - діяти в небезпечних ситуаціях та надавати першу необхідну допомогу; - визначати взаємозв'язок складників здоров'я; дотримуватися правил особистої гігієни, збалансованого харчування і рухової активності; - аналізувати вплив способу життя на добробут і безпеку (особисту і громадську) Ставлення: - ціннісне ставлення до навколишнього середовища як потенційного джерела здоров'я та добробуту та безпеки людини і спільноти; - відповідальне ставлення до свого здоров'я та здоров'я інших людей</p>

		<p>Навчальні результати:</p> <p>- ігри-імітації та ігри-вправи, що моделюють життєві ситуації та забезпечують холістичний підхід до формування життєвих навичок та усвідомленого ставлення до власного здоров'я, здоров'я інших та навколишнього середовища</p>
--	--	--

Такі ключові компетентності, як вміння вчитися, ініціативність і підприємливість, екологічна грамотність і здорове життя, соціальна та громадянська компетентності можуть формуватися відразу засобами всіх навчальних предметів і є метапредметними. Виокремлення в навчальних програмах таких інтегрованих змістових ліній, як **«Екологічна безпека та сталий розвиток»**, **«Громадянська відповідальність»**, **«Здоров'я і безпека»**, **«Підприємливість і фінансова грамотність»** спрямоване на формування в учнів здатності застосовувати знання й уміння з різних предметів у реальних життєвих ситуаціях.

Змістова лінія **«Екологічна безпека та сталий розвиток» (Т-1)** націлена на формування в учнів соціальної активності, відповідальності та екологічної свідомості, готовності брати участь у вирішенні питань збереження довкілля й розвитку суспільства, усвідомлення важливості сталого розвитку для майбутніх поколінь.

Предмет **«Основи здоров'я»** орієнтує учнів на відповідальне ставлення до навколишнього середовища як потенційного джерела здоров'я, добробуту та безпеки людини і спільноти; сприяє розвитку екологічно доцільного мислення і поведінки як складової формування здорового способу життя; навчає учнів встановлювати причиново-наслідкові зв'язки між станом природного довкілля і здоров'ям, добробутом та безпекою громади; поглиблює розуміння міжнародного екологічного права, екологічного законодавства України, інформаційного суспільства та сталого розвитку.

Реалізація змістової лінії **«Громадянська відповідальність» (Т-2)** сприятиме формуванню відповідального члена громади і суспільства, що розуміє принципи і механізми функціонування суспільства.

Предмет **«Основи здоров'я»** орієнтує учнів на громадянську відповідальність за особистий і суспільний добробут, здоров'я і безпеку; повагу до прав людини; сприяє усвідомлення ідей демократичного громадянства як засади досягнення добробуту, поваги до прав людини, розвиває уміння реалізовувати громадянські права та свободи, зокрема ті, що стосуються власного добробуту, здоров'я та безпеки.

Вивченням питань, що належать до змістової лінії **«Здоров'я і безпека» (Т-3)** прагнуть сформувати учня як духовно, емоційно, соціально і фізично повноцінного члена суспільства, який здатний дотримуватися здорового способу життя і формувати безпечне життєве середовище. При викладанні предмета **«Основи здоров'я»** ця наскрізна тема є провідною та розкривається на всіх уроках в 5-9 класах.

Змістова лінія **«Підприємливість і фінансова грамотність» (Т-4)** націлена на розвиток лідерських ініціатив, здатність успішно діяти в технологічному швидкозмінному середовищі, забезпечення кращого розуміння молодим поколінням українців практичних аспектів фінансових питань (здійснення заощаджень, інвестування, запозичення, страхування, кредитування тощо).

Предмет «Основи здоров'я» має значний потенціал для формування такої ключової компетентності розвитку особистості, як підприємливість, орієнтує учнів на усвідомлення взаємозв'язку життєвого успіху з усіма складовими здоров'я; ставлення до збереження і зміцнення здоров'я як до ознаки підприємливості. Обов'язковими та вкрай корисними для формування підприємливої компетентності є виконання практичних робіт у вигляді проектів, зокрема таких як «Проект самовиховання» та «Дослідження ринку праці за матеріалами засобів масової інформації».

Інтегрований предмет «Основи здоров'я» передбачає розвиток здоров'язбережувальної компетентності шляхом набуття учнями навичок збереження, зміцнення та відповідального ставлення до особистого здоров'я та здоров'я тих, хто поруч.

Мета інтегрованого предмета: формування в учнів свідомого ставлення до свого життя і здоров'я, оволодіння основами здорового способу життя, навичками безпечної для життя і здоров'я поведінки.

Завдання предмета «Основи здоров'я»:

- формування в учнів мотивації дбайливого ставлення до життя і здоров'я;
- формування у школярів стійких переконань щодо пріоритету здоров'я як основної умови реалізації фізичного, психічного, соціального та духовного потенціалу людини з урахуванням її індивідуальних особливостей;
- виховання у підлітків бережливого, дбайливого та усвідомленого ставлення до власного здоров'я як однієї з найвищих людських цінностей, потреби самопізнання та всебічного самовдосконалення;
- ознайомлення учнів з основними принципами та закономірностями життєдіяльності людини в природному та соціальному середовищах, спрямованої на збереження життя і зміцнення здоров'я;
- формування в учнів сталої мотиваційної установки на здоровий спосіб життя як провідної умови збереження і зміцнення здоров'я;
- ознайомлення учнів з основними принципами, шляхами й методами збереження життя і зміцнення всіх складових здоров'я;
- навчання учнів методам самозахисту в умовах загрози для життя;
- навчання учнів методам самооцінки і контролю стану і рівня здоров'я протягом усіх років навчання;
- розвиток навичок учнів, спрямованих на заохочення вести здоровий спосіб життя.

Навчальна програма побудована на основі інтегрованого поєднання елементів знань щодо збереження і захисту життя та зміцнення здоров'я людини.

Зміст тем розгорнуто відповідно до Державного стандарту базової та повної загальної середньої освіти. До кожного розділу програми визначені обов'язкові результати навчання, спрямовані на досягнення учнями здоров'язбережувальної, соціальної, загальнокультурної та інших компетентностей.

Конкретним результатом навчання визначено розвиток здоров'язбережувальних компетенцій учнів, поглиблення навичок та умінь (зокрема прийняття рішень, розв'язання проблем, творчого та критичного мислення, спілкування, самооцінки та почуття гідності, протистояння негативному психологічному впливові, подолання емоцій

та стресу, а також розвиток співчуття і відчуття себе як громадянина), усвідомлення учнями необхідності відповідати за життя і здоров'я своє та оточуючих.

Зміст програми структуровано за чотирма розділами:

- 1) Здоров'я людини.
- 2) Фізична складова здоров'я.
- 3) Психічна й духовна складові здоров'я.
- 4) Соціальна складова здоров'я.

Розділ «Здоров'я людини» передбачає формування цілісного уявлення учнів про здоров'я, безпеку та розвиток людини, їх взаємозв'язок зі способом життя і навколишнім середовищем, а також засвоєння учнями правил безпечної поведінки у природному й техногенному середовищі.

Розділ «Фізична складова здоров'я» спрямовано на вивчення чинників, що впливають на фізичне благополуччя дитини.

Розділ «Психічна та духовна складові здоров'я» містить інформацію щодо чинників, які впливають на емоційний, інтелектуальний та духовний розвиток учня. Профілактика шкідливих звичок розглядається в контексті розвитку позитивної самооцінки, навичок критичного мислення й уміння приймати виважені рішення.

Розділ «Соціальна складова здоров'я» присвячено вивченню чинників, що впливають на соціальне благополуччя людини та правил безпечної поведінки у навколишньому середовищі. Профілактика шкідливих звичок розглядається в контексті формування в учнів навичок протидії негативним соціальним впливам.

*Зміст навчального матеріалу у програмі складається з двох частин: понятійного і діяльнісного, який складається з вправ для відпрацювання ключових умінь і навичок щодо збереження життя і зміцнення здоров'я. Виконання зазначених вправ є обов'язковим елементом навчальних занять відповідної тематики. Знаком * позначено вправи, які слід виконувати не лише в класі, а й удома з допомогою батьків. Знаком ** позначено практичні завдання, які рекомендовано проводити за межами класної кімнати.*

Програму побудовано за концентричним принципом. Зазначені розділи є наскрізними для всієї основної школи. У кожному класі зміст, обсяг і послідовність пропонованої учням інформації, організація її засвоєння змінюються відповідно до зростаючих пізнавальних і психологічних особливостей учнів. За умови дотримання державних вимог до результатів навчання послідовність і кількість годин на ці складові в підручниках і календарних планах можуть змінюватися відповідно до авторського викладу, робочого плану школи, необхідності своєчасного реагування на конкретні умови, у яких відбувається навчально-виховний процес (наближення епідемій, стихійне лихо, інфекційні хвороби тощо).

Особливість методики проведення уроків інтегрованого предмета «Основи здоров'я» полягає в тому, що оволодіння сприятливими для здоров'я й розвитку особистості життєвими навичками потребує багаторазового вправління, насамперед у процесі групової взаємодії.

Запорукою формування здорової особистості учня є взаєморозуміння, взаємоповага, толерантність, творче співробітництво всіх учасників навчального процесу. Увага вчителя має бути зосереджена на проведенні занять з використанням методів навчання, що ґрунтуються на активній участі всіх учнів: роботі в групах, обговоренні, мозкових штурмах, розробці концептуальних карт, рольових іграх, дискусіях, творчих проектах,

інтерв'ю, аналізі життєвих ситуацій, екскурсіях, моделюванні розв'язання проблеми тощо.

Особливу увагу необхідно надати позитивній мотивації учнів не лише на вибір здорового способу життя, а й активну, щоденну й поступальну їх дію за правилами й вимогами збереження життя й зміцнення здоров'я.

- Учні осмислюють і застосовують концепції щодо промоції добробуту, здоров'я і безпеки задля поліпшення життя людини і суспільства.
- Учні аналізують впливи суспільства, сім'ї, однолітків, культури, засобів масової інформації, технологій та інших чинників на вибір і практикування здорової безпечної поведінки;
- Учні використовують можливості доступу до вірогідної інформації, якісних товарів та послуг для підтримки добробуту, здоров'я і безпеки;
- Учні сприймають виклики, будують стосунки, демонструють навички міжособистісного спілкування;
- Учні застосовують навички прийняття рішень для збереження та забезпечення добробуту, здоров'я, безпеки.
- Учні практикують здорову безпечну поведінку, сприймають і дають собі раду з ризиками та розуміють вплив ризикованої поведінки.

Учні відстоюють інтереси особистого, сімейного й суспільного добробуту, безпеки та здоров'я.

Демонструють підприємницькі якості та поведінку свідомого споживача.

Успішна реалізація програми інтегрованого предмета «Основи здоров'я» можлива лише на засадах активної співпраці, партнерства всіх учасників навчально-виховного процесу (учнів, педагогів, сім'ї та громади), що передбачає й уможлиблює:

- 1) особистісно орієнтоване навчання;
- 2) збагачення змісту інтегрованого предмета емоційним, особистісно значимим матеріалом;
- 3) використання інтерактивних методів навчання;
- 4) стимулювання позитивних інтелектуальних почуттів учнів, послідовну диференціацію та індивідуалізацію вивчення цього предмета;
- 5) роботу учнів з різними джерелами інформації, різними видами і типами ресурсних матеріалів;
- 6) відпрацювання практичних дій при вивченні кожної теми;
- 7) створення умов для активного діалогу між учасниками-партнерами навчально-виховного процесу (учнів, учителів, членів сім'ї, громади) та вільного вибору учнями навчальних завдань і способів поведінки;
- 8) залучення учнів до самооцінювання різних видів своєї діяльності, у тому числі й розвитку життєвих навичок;
- 9) багатоваріантність форм різних видів діяльності учнів;
- 10) залучення до активної співпраці сім'ї та громади.

Об'єктом оцінювання навчальних досягнень учнів з основ здоров'я є знання, вміння та навички, емоційно-ціннісне ставлення до навколишньої дійсності, правила поведінки учнів у життєвих ситуаціях.

Позитивно оцінюється кожний крок учня, спрямований на:

- 1) підвищення рівня знань про здоров'я і безпеку життєдіяльності, здоровий спосіб життя, вміння використовувати здобуті знання для зміцнення здоров'я;

2) набуття навичок, що сприяють розвитку та взаємозв'язку усіх складових здоров'я (фізичної, соціальної, психічної і духовної);

3) позитивне ставлення до здорового способу життя.

6 клас

(35 годин, 4 години – резервний час)

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів	Зміст навчального матеріалу	Шляхи реалізації наскрізних ліній
Розділ 1. Безпека і здоров'я людини		
<p><i>Знаннєвий компонент</i> Учні: називають:</p> <ul style="list-style-type: none"> - складові здоров'я; - види і чинники ризику для життя і здоров'я; - сигнали оповіщення про повітряну тривогу; <p><i>Діяльнісний компонент</i> Учні: уміють:</p> <ul style="list-style-type: none"> - обирати одяг і взуття за несприятливих погодних умов; - оцінювати ризик у щоденних ситуаціях; - безпечно поводитися при спілкуванні з незнайомими людьми; - обговорювати з батьками засоби захисту особистого майна, захисту під час обстрілів, як діяти під завалами; підготовку «тривожної валізи»; <p><i>демонструють</i> способи самоконтролю та алгоритм дій в екстремальній ситуаціях; правила спілкування з озброєними людьми;</p> <p><i>Ціннісний компонент</i> Учні: наводять приклади:</p> <ul style="list-style-type: none"> - сприятливих для здоров'я життєвих навичок; - небезпек навколишнього середовища; - небезпек воєнного стану; <p><i>розпізнають</i>:</p> <ul style="list-style-type: none"> - ознаки безпеки і небезпеки; - маркування небезпечних територій («Небезпечно міни» тощо) - ознаки фізичного, соціального, психологічного і духовного благополуччя; - сприятливі і несприятливі для здоров'я людини погодні умови; 	<p>Життя і здоров'я людини Безпека життєдіяльності. Здоров'я і благополуччя. Життєві навички, сприятливі для здоров'я. Активне довголіття</p> <p>Навколишнє середовище і здоров'я Вплив природних чинників на здоров'я людини. Вплив техногенного середовища на здоров'я людини. Соціальне середовище і здоров'я.</p> <hr/> <p>Ризики і небезпеки Поняття про ризик. Виправдані і невинуваті ризики. Оцінка ризиків у щоденному житті. Екстремальні і надзвичайні ситуації.</p> <p>Ризики і небезпеки воєнного часу Види ризиків в зоні бойових дій. Правила спілкування з озброєними людьми. Захист під час обстрілів. Як діяти під завалами.</p> <p>Повітряна тривога Сигнали оповіщення про повітряну тривогу. Шляхи і правила евакуації. Види укриттів. «Правило двох стін». Підготовка «тривожної валізи».</p> <p>Невідкладна допомога Перша психологічна підтримка (самодопомога, практики подолання страху, тривоги). Перша домедична допомога при різних надзвичайних станах.</p> <p>Попередження ризиків від вибухонебезпечних предметів Ознаки вибухонебезпечних предметів (ВНП) та території. Позначення/маркування небезпечних територій («Небезпечно міни»</p>	<p>T-2</p> <p>T-2</p> <p>T-1</p> <p>T-1</p>

<p><i>пояснюють:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - вплив небезпеки, невиправданих ризиків, екстремальних і надзвичайних ситуацій на життя і здоров'я; -небезпеку самостійного маркування вибухонебезпечного предмета; - дію природних чинників на здоров'я 	<p>тощо). Правила поведінки під час виявлення вибухонебезпечних предметів, якщо опинились на замінованій території або стали свідком інциденту на мінному полі. Небезпека самостійного маркування вибухонебезпечного предмета у безпосередньої близькості від нього. Виклик рятувальних служб.</p> <hr/> <p><i>Практичні завдання, які є складовою діяльнісного компоненту</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ● Моделювання поведінки в умовах зміни кліматичних умов. ● Добір одягу за несприятливих погодних умов*. ● Відпрацювання алгоритму дій в екстремальній ситуації. ● Складання пам'яток запобігання кримінальних небезпек. ● Складання пам'яток захисту особистого майна (квартири, велосипеда, мобільного телефону)* ○ Відпрацювання навичок евакуації з приміщення школи. ○ Відпрацювання алгоритму дій під час обстрілів та хімічної атаки/ядерного удару? ○ Відпрацювання алгоритму безпечної поведінки у разі виявлення незнайомого предмету/вибухонебезпечного предмету ○ Відпрацювання алгоритмів виклику рятувальних служб. ○ Відпрацювання навичок самопомоги при забиттях, зупинення незначної кровотечі, обробка подряпин, невеликих ран. 	<p>T-2, T-1</p> <p>T-2</p> <p>T-2</p>
<p>Розділ 2. Фізична складова здоров'я</p>		
<p><i>Знаннєвий компонент</i> <i>Учні:</i> <i>називають:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - складові особистої гігієни; - складові харчових продуктів, джерела їх надходження; - особливості харчування у підлітковому віці; 	<p>Харчування і здоров'я</p> <p>Значення води і харчування для розвитку і здоров'я підлітків. Поживні речовини. Особливість харчування у підлітковому віці. Харчові звички. Принципи харчування для здоров'я. Калорійність харчування та енерговитрати залежно від фізичних навантажень.</p>	<p>T-4</p>

<p>- принципи харчування для здоров'я; - чинники, що впливають на формування харчових звичок; - наслідки неправильного харчування; - причини і симптоми харчового отруєння</p> <p>Діяльнісний компонент</p> <p><i>Учні:</i> <i>уміють:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - визначати збалансований харчовий раціон, калорійність харчування та енерговитрати залежно від фізичного навантаження; - зберігати і споживати йодовану сіль; - аналізувати інформацію на упаковках харчових продуктів; - запобігати харчовим отруєнням; - надавати допомогу і самодопомогу при харчових отруєннях; <p><i>дотримуються правил харчування для здоров'я та правил особистої гігієни</i></p> <p>Ціннісний компонент</p> <p><i>Учні:</i> <i>наводять приклади ситуацій, в яких треба звернутися до стоматолога;</i> <i>розпізнають ознаки збалансованого харчування;</i> <i>пояснюють:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - небезпеку йододефіциту; - значення особистої гігієни 	<p>Профілактика йододефіциту і діабету. Правила купівлі, обробки і зберігання харчових продуктів. Перша допомога при харчових отруєннях</p> <p>Особиста гігієна</p> <p>Складові особистої гігієни. Догляд за шкірою. Гігієна ротової порожнини. Особиста гігієна під час занять фізичною культурою та спортом.</p> <hr/> <p>Практичні завдання, які є складовою діяльнісного компоненту</p> <ul style="list-style-type: none"> • Аналіз маркування харчових продуктів ** • Складання пам'ятки: «Правила особистої гігієни»* • Відпрацювання алгоритму надання допомоги при харчових отруєннях • Визначення збалансованості харчового раціону 	<p>T-1</p>
---	---	------------

<p>Розділ 3. Психічна і духовна складові здоров'я</p>		
<p>Знаннєвий компонент <i>Учні:</i> <i>називають:</i> - особливості психічного розвитку підлітків; - чинники, що впливають на прийняття рішень і формування звичок; - переваги адекватної самооцінки; - наслідки шкідливих звичок; - переваги корисних звичок; <i>пояснюють:</i> - вплив самооцінки на поведінку і здоров'я людини; - вплив корисних звичок на здоров'я; - згубний вплив вживання психоактивних речовин на здоров'я підлітків; - алгоритм прийняття зважених рішень; - необхідність відмови від пропозицій вживання психоактивних речовин; - вплив ВІЛ-інфекції на організм людини</p> <p>Діяльнісний компонент <i>Учні:</i> <i>аналізують:</i> - поширені міфи про психоактивні речовини; - зміст і мету комерційної реклами; <i>уміють:</i> - аналізувати свої звички; - створювати план формування корисної звички; - критично аналізувати рекламні повідомлення; - відмовлятися від небезпечних пропозицій сторонніх людей, друзів, протидіяти тиску компанії;</p> <p><i>виявляють</i> толерантне ставлення до ВІЛ-позитивних людей</p> <p>Ціннісний компонент <i>Учні:</i> <i>наводять приклади:</i> - потреб людини; - корисних і шкідливих звичок; <i>розпізнають:</i> - види самооцінки; - прості і складні рішення;</p>	<p>Звички і здоров'я Психічний розвиток підлітка та ознаки гармонійного розвитку . Потреби людини, їх розвиток із віком. Навички і звички. Вплив звичок на здоров'я. Корисні і шкідливі звички. Чинники формування звичок. Самооцінка і здоров'я Поняття самооцінки. Види самооцінки. Формування адекватної самооцінки. Критичне мислення та уміння приймати рішення Види рішень. Алгоритм прийняття зважених рішень. Рішення, важливі для здоров'я. Вплив реклами на рішення людини. Види реклами. Соціальна і комерційна реклами. Психоактивні речовини і здоров'я. Позитивні й негативні впливи однолітків. Протидія тиску і маніпуляціям. Толерантне ставлення до людей, що живуть з ВІЛ.</p> <hr/> <p>Практичні завдання, які є складовою діяльнісного компоненту</p> <ul style="list-style-type: none"> • Проект самовдосконалення *(вибір, планування і досягнення мети). • Створення плану формування корисної звички (чи відмови від поганої або шкідливої звички). • Моделювання ситуації прийняття зважених рішень • Моделювання ситуації відмови від шкідливих пропозицій . • Аналіз грошових витрат, пов'язаних зі шкідливими звичками* • Аналіз соціальної і комерційної реклами* 	<p>T-4, T-2, T-1</p>

<p>- позитивні й негативні соціальні впливи; - соціальну і комерційну рекламу; - перебільшену і неправдиву інформацію в рекламі; - ситуації, безпечні щодо ризику ВІЛ-інфікування</p>		<p>T-4, T-2, T-1</p> <p>T-4, T-2</p> <p>T-4, T-2, T-1</p>
<p>Розділ 4. Соціальна складова здоров'я</p>		
<p>Знаннєвий компонент Учні: називають: - види стосунків, методи покращення стосунків; - способи та етапи конструктивного розв'язання конфліктів; наводять приклади: - стосунків в родині та з однолітками; - чинників розпалювання конфліктів</p> <p>Діяльнісний компонент Учні: аналізують: - переваги і недоліки різних стилів спілкування; - свої стосунки з іншими людьми; уміють: - упевнено поводитися в різних життєвих ситуаціях; - уникати непорозумінь у спілкуванні; - толерантно ставитися до смаків і поглядів інших; - розв'язувати конфлікти, уникати ескалації конфліктів, контролювати емоції у конфліктних ситуаціях; - обирати коло спілкування, яке сприяє здоров'ю; - протидіяти виявам агресії і насилля у своєму середовищі; дотримується правил: - спілкування з однокласниками і членами родини; - дружнього спілкування дівчат і хлопців</p> <p>Ціннісний компонент Учні: розпізнають:</p>	<p>Тема 1. Соціальне благополуччя Спілкування і здоров'я Засоби комунікації. Стили спілкування людей. Навички спілкування. Значення упевненої поведінки для здоров'я. Види стосунків. Стосунки в родині, класі, підлітковому середовищі. Безпечне спілкування в Інтернеті (соціальні мережі)</p> <p>Конфлікти і здоров'я Поняття конфлікту. Види і способи розв'язання конфліктів. Конструктивне розв'язання конфліктів. Запобігання ескалації конфлікту. Самоконтроль у конфліктних ситуаціях.</p> <p>Стосунки з однолітками Підліткові компанії. Ознаки дружніх, недружніх і небезпечних компаній. Способи протидії агресії та насиллю у підлітковому середовищі</p> <hr/> <p>Практичні завдання, які є складовою діяльнісного компоненту</p> <ul style="list-style-type: none"> • Відпрацювання навичок упевненої поведінки у життєвих ситуаціях • Складання плану покращення міжособистісних стосунків *. • Моделювання ситуації із конструктивним розв'язанням конфліктів. Відпрацювання навичок самоконтролю у конфліктних ситуаціях. 	<p>T-4</p> <p>T-4</p>

<ul style="list-style-type: none"> - ознаки вербальної і невербальної комунікації, активного і пасивного слухання; - стилі спілкування; - конфлікти поглядів і конфлікти інтересів; - дружні, недружні і небезпечні компанії; - вияви фізичного і психологічного насилля; <p><i>пояснюють:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - особливості спілкування з дорослими й однолітками; - вплив конфліктів на здоров'я; - необхідність конструктивного розв'язання конфліктів; - важливість толерантного ставлення до поглядів і переконань, урахування інтересів і потреб інших; - негативні наслідки приналежності до небезпечних компаній 		<p>T-4</p> <p>T-4</p>
<p>Знаннєвий компонент Учні: <i>називають:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - небезпечні ситуації, які можуть виникнути в оселі; - основні причини виникнення пожеж; - переваги і недоліки різних типів вогнегасників; - ознаки виникнення аварії на підприємстві; - правила перевезення вантажів і виконання маневрів на велосипеді; - види і телефони державних служб надання допомоги в екстремальних ситуаціях; - основні складові домашньої аптечки та їх призначення; <p><i>пояснюють:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - зміст поняття «трикутник вогню»; - необхідність використання велосипедного шолома; - правила зберігання і використання ліків і препаратів побутової хімії; - необхідність надання першої допомоги; <p><i>аналізують</i> наслідки неправильного перевезення вантажів на велосипеді;</p> <p><i>уміють:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - користуватися газовою плитою, перекидати вентилі водогону, вимикати електрику на щитку; - організовано евакуюватися з приміщення у разі пожежі; - перевіряти пожежну безпеку своєї оселі; - застосовувати належні засоби пожежогасіння 	<p>Тема 2. Безпека в побуті й навколишньому середовищі</p> <p>Безпека в побуті Правила користування газовими приладами, електроприладами, водогоном, тепловими мережами. Безпека при користуванні засобами побутової хімії.</p> <p>Пожежна безпека оселі Причини виникнення пожеж. Стадії розвитку пожежі. Пожежна охорона. Профілактика пожеж. План евакуації з будинку. Засоби пожежогасіння. Захист органів дихання в зоні пожежі. Дії в разі загоряння одягу.</p> <p>Проживання у промисловій зоні Види небезпечних промислових об'єктів. Дії школяра під час виникнення аварійної ситуації на підприємстві. Підручні засоби захисту.</p> <p>Безпека руху велосипедиста Елементи конструкції велосипеда, що впливають на безпеку руху. Одяг для велосипедиста. Засоби безпеки велосипедиста.</p> <p>Правила дорожнього руху для велосипедистів. Правила перевезення вантажів і виконання маневрів на велосипеді.</p> <p>Поведінка в екстремальних ситуаціях Телефони аварійних служб. Повідомлення для рятувальним службам. Правила взаємодії з рятувальниками. Перша допомога при ураженні електричним</p>	<p>T-1, T-2</p>

<p>при різних типах пожеж;</p> <ul style="list-style-type: none"> - захищати органи дихання, правильно діяти у разі загоряння одягу на людині; - обирати відповідні алгоритми дій у разі сигналу цивільної оборони; - добирати одяг для велосипедних прогулянок; - обирати безпечні способи маневрів на велосипеді; - складати стислі та інформативні повідомлення для рятувальників; - викликати рятувальників і надавати їм посильну допомогу; - адекватно оцінювати свої можливості і надавати першу допомогу потерпілим при ураженні електричним струмом, хімічних опіках, отруєннях, ДТП <p>Діяльнісний компонент Учні: <i>розпізнають:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - негорючі, легкозаймисті речовини і матеріали; - препарати побутової хімії за рівнем безпеки; - стадії пожежі і типи вогнегасників; - групи промислових об'єктів за наслідками аварій; - елементи конструкції велосипеда, що впливають на безпеку руху; - сигнали маневрування велосипедистів; - ознаки ураження електричним струмом, хімічних опіків, отруєння; <p><i>дотримуються правил:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - користування газовими приладами, електроприладами, водогоном, тепловими мережами, засобами побутової хімії; - пожежної безпеки; - дорожнього руху для пішохода, пасажира, велосипедиста <p>Ціннісний компонент Учні: <i>наводять приклади ситуацій, в яких вогонь може бути особливо небезпечним.</i></p>	<p>струмом, попаданні хімічних речовин на шкіру, отруєнні, ДТП</p> <hr/> <p>Практичні завдання, які є складовою діяльнісного компоненту</p> <ul style="list-style-type: none"> • Відпрацювання навичок безпечного зберігання ліків і засобів побутової хімії. Вивчення вмісту домашньої аптечки.* • Відпрацювання навичок екстреної евакуації з приміщення школи і своєї оселі ** • Відпрацювання навичок безпечної поведінки при небезпеці ураження електричним струмом та допомоги при ураженні електричним струмом.** • Моделювання допомоги при попаданні на тіло речовин побутової хімії та при отруєнні ними • Оцінка захарашеності під'їзду до будинку спец автомобілів служби ДСНС Моделювання ситуації виклику рятувальних служб ** 	<p>T-1</p> <p>T-1</p> <p>T-1</p> <p>T-2</p>
--	--	---

7 клас
(35 годин, 4 години – резервний час)

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів	Зміст навчального матеріалу	Шляхи реалізації наскрізних ліній
Розділ 1. Безпека і здоров'я людини		
<p>Знаннєвий компонент Учні: називають:</p> <ul style="list-style-type: none"> - чинники впливу на здоров'я; - правила здорового способу життя; - причини хвороб; - шляхи проникнення інфекції; - принципи безпечної життєдіяльності; - види і рівні ризику; - вимоги до перевезення пасажирів у вантажному автомобілі; - дії свідків ДТП; - причини виникнення пожеж; - види паливних газів; - правила користування пічним опаленням; <p>наводять приклади:</p> <ul style="list-style-type: none"> - інфекційних і неінфекційних захворювань; - заходів профілактики інфекційних та неінфекційних захворювань; - горючих речовин; - ситуацій, в яких можна отруїтися чадним газом; - засобів пожежогасіння <p>Діяльнісний компонент Учні: уміють:</p> <ul style="list-style-type: none"> - налаштовуватись на зміни у способі життя; - наводити аргументи на користь здорового способу життя; - оцінювати рівень ризику в щоденних ситуаціях; - користуватись підголівниками і пасажами безпеки; - приймати захисні положення тіла при ДТП; - користуватись побутовими газовими приладами; - евакуюватись з громадського приміщення; - користуватись засобами пожежогасіння <p>Ціннісний компонент Учні: розпізнають:</p>	<p>Принципи безпечної життєдіяльності Природні, техногенні та соціальні небезпеки. Види і джерела ризику. Рівні ризику.</p> <p>Ризики воєнного часу Ризики в зоні бойових дій, на окупованих і звільнених територіях. Екологічні проблеми й техногенні аварії, які виникли внаслідок воєнних дій. Контакти з озброєними людьми. Захист під час обстрілів, бомбардувань. Як діяти під завалами.</p> <p>Повітряна тривога Сигнали оповіщення населення: «Увага всім!», «Повітряна тривога», «Хімічна небезпека». Шляхи і правила евакуації. Види укриттів. Ознаки надійного і ненадійного укриття. Найбезпечніші місця в оселі. «Правило двох стін».</p> <p>Самодопомога і невідкладна допомога Як запобігти виникненню паніки. Керування стресом у воєнний час. Перша домедична допомога при падіннях, травмах, опіках. Види і наслідки кровотеч. Невідкладна допомога при кровотечах.</p> <p>Попередження ризиків від вибухонебезпечних предметів Види й ознаки вибухонебезпечних предметів Ідентифікація загроз: міни (протипіхотні, протитранспортні), боєприпаси (що не вибухнули), детонатори/підричники, саморобні вибухові пристрої та міни-пастки, набої. Ознаки небезпечних територій Позначення/маркування небезпечних територій («Небезпечно міни» та інші). Правила поведінки під час: виявлення вибухонебезпечних предметів, якщо опинились на замінованій території або стали свідком інциденту на мінному полі. Небезпека самостійного маркування вибухонебезпечного предмета у безпосередньої близькості від нього Взаємодія з рятувальними службами.</p>	<p>T-2, T-4</p> <p>T-1, T-2, T-4</p> <p>T-2</p> <p>T-1, T-2</p> <p>T-2</p>

<p>- ознаки здоров'я і хвороби; - природні, техногенні і соціальні небезпеки; - знаки, якими позначають небезпечні вантажі; - знаки пожежної безпеки; - оповіщення про пожежу; <i>пояснюють:</i> - вплив способу життя на здоров'я; - чому складно змінити звички; - значення життєвих принципів для здоров'я; - важливість взаємодії лікаря і пацієнта; - необхідність використання засобів безпеки в автомобілі</p>	<p>Безпека на дорозі Правила безпечної поведінки під час подорожей. Безпека пішохода, велосипедиста в місті та за містом, пасажирів легкового і вантажного автомобіля, автобуса, поїзда тощо. Заходи безпеки під час подорожі на велосипеді. Заходи безпеки під час поїздки на легковому та вантажному автомобілі, автобусі. Заходи безпеки на залізниці. Рух через залізничні переїзди. Небезпечні вантажі. Види ДТП. Положення тіла, які знижують ризики травмування під час ДТП. Дії свідків ДТП. Відповідальність пішохода, велосипедиста за порушення ПДР. Перша допомога у разі падіння з велосипеда та інші пов'язані травми. Побутова безпека Безпека оселі. Правила безпеки при користуванні засобами побутової хімії, газовими приладами та пічним опаленням Пожежна безпека у громадських приміщеннях Правила пожежної безпеки у школі. Оповіщення про пожежу. Первинні засоби пожежогасіння. Алгоритм дій під час пожежі в громадському приміщенні. Здоров'я і спосіб життя Цілісність здоров'я. Переваги здорового способу життя. Навички, сприятливі для здоров'я. Користь їзди на велосипеді для здоров'я. Значення життєвих принципів для здоров'я.</p> <hr/> <p>Практичні завдання, які є складовою діяльнісного компоненту</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Оцінювання ризиків щоденного життя у мирний і воєнний час** ● Розпізнавання виправданих і невинуватих ризиків ● Відпрацювання навичок психологічної самопомоги ● Відпрацювання умінь надавати першу домедичну допомогу при 	<p>T-1, T-2, T-4 T-1, T-4</p>
---	---	--

	<p>травмах, опіках, кровотечах</p> <ul style="list-style-type: none"> • Моделювання взаємодії з рятувальними службами при виявленні незнайомих предметів/вибухонебезпечних предметів • Моделювання поведінки пасажирів при ДТП. • Відпрацювання алгоритму дій під час пожежі в громадському приміщенні. • Відповідальність за розповсюдження у соціальних мережах роликів/повідомлень ризикованої поведінки та інформації, що може загрожувати національній безпеці. • Створення соціальної реклами про здоровий спосіб життя* • 	
--	--	--

Розділ 2. Фізична складова здоров'я

<p>Знаннєвий компонент Учні: називають:</p> <ul style="list-style-type: none"> - ознаки підліткового віку; - чинники впливу на фізичний розвиток і здоров'я підлітка; - основні функції шкіри; - поширені косметичні проблеми підлітків; <p>наводять приклади:</p> <ul style="list-style-type: none"> - фізичних вправ для прискорення росту; - косметичних засобів для підлітків; <p>пояснюють:</p> <ul style="list-style-type: none"> - виникнення косметичних проблем у підлітків; - негативний вплив куріння й алкоголю на здоров'я шкіри <p>Діяльнісний компонент Учні: уміють:</p> <ul style="list-style-type: none"> - визначати тип шкіри і волосся; - визначати індекс маси тіла, оцінювати рівень власного фізичного розвитку; - складати доцільне меню для контролю за масою тіла; - захищати шкіру від несприятливих погодних умов; - користуватися косметичними засобами; - звертатися по допомогу в разі 	<p>Індивідуальний розвиток підлітків Ознаки біологічного, психічного, соціального, духовного дозрівання. Показники фізичного розвитку підлітків. Способи покращення фізичної форми</p> <p>Косметичні проблеми підлітків Чинники, що впливають на здоров'я шкіри та її функції. Особливості збереження здоров'я функціонування шкіри у підлітковому віці з урахуванням типу шкіри. Догляд за шкірою і волоссям.</p> <hr/> <p>Практичні завдання, які є складовою діяльнісного компоненту</p> <ul style="list-style-type: none"> • Визначення індивідуальних показників фізичної складової здоров'я. • Визначення типу шкіри і волосся. • Вибір косметичних засобів із урахуванням віку та типу шкіри (проект)* 	<p>T-4</p> <p>T-4</p>
--	---	-----------------------

<p>виникнення косметичних проблем; демонструють позитивне ставлення до змін, що відбуваються у підлітковому віці Ціннісний компонент</p> <p>Учні: розпізнають основні ознаки біологічного, психічного, соціального і духовного дозрівання</p>		
Розділ 3. Психічна і духовна складові здоров'я		
<p>Знаннєвий компонент</p> <p>Учні: називають:</p> <ul style="list-style-type: none"> - ознаки інтелектуального та емоційного розвитку підлітків; - ознаки психологічної рівноваги; - чинники виживання в екстремальних ситуаціях; - способи керування стресами; - стадії розвитку конфліктів; - способи розв'язання конфліктів; - етапи конструктивного розв'язання конфліктів; <p>розпізнають:</p> <ul style="list-style-type: none"> - відчуття, емоції, почуття; - конструктивну і неконструктивну критику; - конфлікти поглядів і конфлікти інтересів <p>Діяльнісний компонент</p> <p>Учні: наводять приклади:</p> <ul style="list-style-type: none"> - прийомів для кращого запам'ятовування; - чинників виникнення стресів в екстремальних ситуаціях; <p>пояснюють:</p> <ul style="list-style-type: none"> - роль цінностей у житті людини; - вплив самооцінки на поведінку людини; - ефект самопідтримки стресу; - вплив стресу на здоров'я; <p>уміють:</p> <ul style="list-style-type: none"> - аналізувати свою систему цінностей; - активізувати свої інтелектуальні здібності; - адекватно реагувати на критику; - приймати зважені рішення; - застосовувати техніки самоконтролю; - розпізнавати ознаки стресу; - знижувати загальне стресове 	<p>Психічний і духовний розвиток</p> <p>Особливості психічного розвитку підлітків. Розвиток потреб. Духовний розвиток особистості. Життєві цінності і здоров'я.</p> <p>Уміння вчитися</p> <p>Умови успішного навчання.</p> <p>Розвиток сприйняття, уваги, пам'яті, творчих здібностей</p> <p>Емоційне благополуччя</p> <p>Вплив емоцій на здоров'я і прийняття рішень. Культура вияву почуттів. Методи самоконтролю.</p> <p>Ознаки психологічної рівноваги.</p> <p>Стрес і здоров'я. Чинники стресу і виживання в екстремальних ситуація</p> <p>Конфлікти і здоров'я</p> <p>Причини виникнення і стадії розвитку конфліктів. Розпалювання конфліктів. Способи конструктивного розв'язання конфліктів</p> <hr/> <p>Практичні завдання, які є складовою діяльнісного компоненту</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Вправи на концентрацію уваги, розвиток пам'яті, уваги.** ● Відпрацювання навичок самоконтролю.. ● Відпрацювання навичок планування часу ● Моделювання способів конструктивного розв'язання конфліктів. ● Самодопомога та допомога при стресі. ● Формування позитивної адекватної самооцінки 	<p>T-4</p> <p>T-2</p> <p>T-2, T-4</p> <p>T-2, T-4</p> <p>T-2</p>

<p>навантаження;</p> <ul style="list-style-type: none"> - запобігати розпалюванню конфліктів; - конструктивно розв'язувати конфлікти. <p>Ціннісний компонент</p> <p><i>Учні:</i> <i>аналізують:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - вплив мислення на поведінку в екстремальних ситуаціях; - наслідки вживання стимуляторів для подолання стресу. 		
<p>Розділ 4. Соціальна складова здоров'я</p>		
<p>Знаннєвий компонент</p> <p><i>Учні:</i> <i>називають:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - ознаки безпечного і небезпечного соціального середовища; - статті Кримінального кодексу України про відповідальність за злочини, пов'язані зі зберіганням та розповсюдженням наркотиків; - шляхи зараження туберкульозом; - ознаки активної форми туберкульозу; <p>Діяльнісний компонент</p> <p><i>Учні:</i> <i>аналізують:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - чинники соціальної безпеки свого населеного пункту; - можливості реалізації своїх прав; <p><i>уміють:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - обирати для перегляду фільми і телепередачі, які пропагують ціннісне ставлення до життя і здоров'я; - налагоджувати партнерські стосунки з родиною і друзями; - нейтралізувати можливий негативний вплив реклами; - відмовлятися від пропозиції вжити наркотики; - оцінювати ризики ВІЛ-інфікування у різних ситуаціях; - зменшувати ризик зараження туберкульозом; <p><i>демонструють:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - негативне ставлення до вживання психоактивних речовин; <ul style="list-style-type: none"> - негативне ставлення до виявів стигми і дискримінації людей, які живуть з ВІЛ 	<p>Соціальні чинники здоров'я</p> <p>Соціальна безпека населеного пункту. Держава на захисті прав дитини. Роль молодіжного руху у формуванні здорового способу життя молоді. Клініки, дружні для молоді. Вплив засобів масової інформації на здоров'я.</p> <p>Найближче оточення дитини. Вплив родини і друзів. Принципи формування міжособистісних стосунків. Види підліткових компаній. Ознаки небезпечних компаній.</p> <p>Хвороби цивілізації</p> <p>Соціальні чинники ризику «хвороб цивілізації». Профілактика серцево-судинних, онкологічних захворювань, діабету, ожиріння.</p> <p>Вплив комерційної реклами на здоров'я. Комп'ютерна, ігрова та Інтернетзалежність</p> <p>Профілактика захворювань, що набули соціального значення</p> <p>Наслідки вживання наркотиків. Положення кримінального законодавства у сфері боротьби з розповсюдженням наркотиків. Протидія залученню до вживання наркотиків.</p> <p>Заходи профілактики на державному і особистому рівнях інфекційних захворювань (ВІЛ, туберкульоз тощо). Законодавство України у сфері протидії епідемії ВІЛ-інфекції. Причини і наслідки стигматизації і дискримінації</p> <p>Практичні завдання, які є складовою діяльнісного компоненту</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Складання списку телефонів медичних закладів психологічних та соціальних служб для молоді, кабінетів довіри* ● Створення реклами здорового способу життя) ● Відпрацювання навичок щодо налагодження 	<p>T-2, T-4</p> <p>T-2</p> <p>T-2</p>

<p>Ціннісний компонент</p> <p><i>Учні:</i> <i>наводять приклади:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - позитивного і негативного впливу засобів масової інформації; - наслідків вживання наркотиків; <p>положень законодавства України у сфері протидії епідемії ВІЛ-інфекції;</p> <ul style="list-style-type: none"> - протитуберкульозних заходів на державному і особистому рівнях; <p><i>розпізнають:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - позитивні і негативні впливи соціального оточення; - стратегії комерційної реклами; - міфи і факти про наркотики; - ознаки наркотичної залежності; - психологічні прийоми залучення до вживання наркотиків; <p><i>пояснюють:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - зв'язок куріння з небезпекою виникнення раку; вплив комерційної реклами; - небезпеку стигми і дискримінації; - зв'язок епідемії туберкульозу з епідемією ВІЛ-інфекції/СНІДу 	<p>партнерських стосунків з родиною та друзями</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Способи протидії негативному соціальному впливу 	<p>T-2</p> <p>T-4</p> <p>T-2</p>
--	--	----------------------------------

8 клас

(35 годин, 4 години – резервний час)

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів	Зміст навчального матеріалу	Шляхи реалізації наскрізних ліній
Розділ 1. Безпека і здоров'я людини		
<p>Знаннєвий компонент</p> <p><i>Учні:</i> <i>називають:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - складові та ознаки фізіологічної, психологічної та соціальної зрілості; - ознаки надзвичайних ситуацій; - види і рівні надзвичайних ситуацій; - права і обов'язки людини при надзвичайних ситуаціях та в період ліквідації їх наслідків; <p><i>наводять приклади:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - соціальних ролей, які люди виконують 	<p>Надзвичайні ситуації</p> <p>Класифікація надзвичайних ситуацій. Основні принципи порятунку і захисту людей у надзвичайних ситуаціях. Основні положення законодавства України щодо порятунку і захисту людей у надзвичайних ситуаціях. Сигнали оповіщення населення про надзвичайну ситуацію.</p> <p>Визначення стану потерпілого. Перша допомога при надзвичайних ситуаціях.</p>	<p>T-2</p> <p>T-1, T-2</p>

<p>упродовж життя;</p> <ul style="list-style-type: none"> - надзвичайних ситуацій природного, техногенного і соціального походження; <p><i>розпізнають:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - ознаки надзвичайних ситуацій; - ступені термічних опіків; - ситуації, в яких треба надати першу допомогу; <p><i>пояснюють:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - роль життєвих навичок для адаптації людей у сучасному світі <p>Діяльнісний компонент</p> <p><i>Учні:</i></p> <p><i>уміють:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - оцінювати рівень ризику у надзвичайних ситуаціях; - виконувати найпростіші рятувальні роботи; - користуватися засобами індивідуального захисту і рятувальним спорядженням; - визначати стан потерпілого; - виконувати алгоритм рятування людей на пожежі та алгоритм надання першої допомоги потерпілому; <p><i>дотримуються правил:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - евакуації із небезпечної зони; - особистої безпеки під час надання першої допомоги <p>Ціннісний компонент</p> <p><i>Учні:</i></p> <p><i>демонструють:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - особисту відповідальність за своє життя і здоров'я; - взаємодопомогу, готовність грамотно діяти у надзвичайних ситуаціях 	<p>Алгоритм рятування людей під час пожежі.</p> <hr/> <p>Ризики воєнного часу.</p> <p>Захист життя і здоров'я в зоні бойових дій, на окупованих і де окупованих територіях. Захист під час обстрілів, бомбардувань. Шляхи і правила евакуації. Вибір надійного укриття.</p> <p>Як діяти під завалами.</p> <p>Види техногенних аварій, які виникли внаслідок воєнних дій. Дії під час хімічної та радіаційної небезпеки.</p> <p>Контакти з озброєними людьми на окупованих територіях.</p> <p>Попередження ризиків від вибухонебезпечних предметів</p> <p>Види й ознаки вибухонебезпечних предметів</p> <p>Ідентифікація загроз: міни (протипіхотні, протитранспортні), боєприпаси (що не вибухнули), детонатори/підрильники, саморобні вибухові пристрої та міни-пастки, набої.</p> <p>Ознаки небезпечних територій</p> <p>Позначення/маркування небезпечних територій («Небезпечно міни» та інші).</p> <p>Правила поведінки під час: виявлення вибухонебезпечних предметів, якщо опинились на замінованій території або стали свідком інциденту на мінному полі.</p> <p>Небезпека самостійного маркування вибухонебезпечного предмета у безпосередньої близькості від нього</p> <p>Взаємодія з рятувальними службами.</p> <p>Невідкладна домедична допомога</p> <p>Визначення стану потерпілого. Перша допомога у надзвичайних ситуаціях. Види і наслідки кровотеч. Невідкладна допомога при кровотечах. Серцево-легенева реанімація.</p> <p>Алгоритм рятування людей під час пожежі.</p> <p>Невідкладна домедична допомога при опіках, отруєнні чадним газом.</p> <p>Психологічна самопомога</p>	<p>T-1</p> <p>T-1</p>
--	--	-----------------------

	<p>Дозрівання мозку та емоції. Емоційні реакції в гострих стресових ситуаціях. Травматичний стрес та ПТСР. Керування емоціями. Техніки самопомоги. Дихальна гімнастика. Нервово-мязова релаксація. Техніки-заземлення. Медитація. Аутотренінг. Робота зі страхами і тривожними думками.</p> <hr/> <p>Практичні завдання, які є складовою діяльнісного компоненту</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ Опрацювання алгоритму дій при отриманні повідомлень засобів масової інформації про надзвичайні ситуації ** ○ Моделювання ситуацій пошуку надійного укриття та евакуації ○ Відпрацювання навичок рятування людей на пожежі ○ Відпрацювання навичок надання першої допомоги потерпілому 	
<p>Розділ 2. Фізична складова здоров'я</p>		
<p>Знаннєвий компонент Учні: називають:</p> <ul style="list-style-type: none"> - основні складові оздоровчих систем; - причини харчових отруєнь; <p>наводять приклади:</p> <ul style="list-style-type: none"> - традиційних і сучасних оздоровчих систем; - страв своєї національної кухні; - отруйних рослин і грибів своєї місцевості; <p>розпізнають:</p> <ul style="list-style-type: none"> - міфи і факти про дієти; - симптоми харчового отруєння <p>Діяльнісний компонент Учні: пояснюють:</p> <ul style="list-style-type: none"> - як формуються харчові звички; - принципи харчування для здоров'я; - небезпеку незбалансованого харчування; - необхідність консультування щодо вживання харчових добавок; <p>уміють надавати першу допомогу при харчових отруєннях і кишкових інфекціях;</p> <p>дотримуються правил:</p> <ul style="list-style-type: none"> - харчування для здоров'я; - обробки і зберігання харчових продуктів. <p>Ціннісний компонент</p>	<p>Оздоровчі системи Поняття про оздоровчі системи та їх складові.</p> <p>Безпека харчування Вибір харчових продуктів. Традиційні і сучасні системи харчування. Профілактика захворювань незбалансованого харчування. Харчові добавки. Симптоми харчового отруєння. Отруйні рослини і гриби. Профілактика харчових отруєнь. Перша допомога при харчових отруєннях та кишкових інфекціях. Безпека харчування в умовах ситуацій воєнного стану.</p> <hr/> <p>Практичні завдання, які є складовою діяльнісного компоненту</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Відпрацювання навичок першої допомоги при харчових отруєннях і кишкових інфекціях ● Відпрацювання навичок першої допомоги при харчових отруєннях і кишкових інфекціях в умовах обмеженого безпечного простору (війна, терористичний акт) 	

<p>Учні: називають:</p> <ul style="list-style-type: none"> - види спорту, які розвивають фізичні якості людини; - наслідки незбалансованого харчування. 		
Розділ 3. Психічна й духовна складові здоров'я		
<p>Знаннєвий компонент Учні: називають:</p> <ul style="list-style-type: none"> - стадії і завдання психосоціального розвитку особистості; - складові свого духовного розвитку; - структуру потреб людини; - ознаки зовнішньої та внутрішньої краси; - чинники, що сприяють і перешкоджають розвитку інтелекту; <p>наводять приклади:</p> <ul style="list-style-type: none"> - фізіологічних, соціальних і духовних потреб; - можливих небезпечних наслідків пластичної хірургії, пірсингу і татуювання; - принципів ефективного запам'ятовування, концентрації уваги; <p>Діяльнісний компонент Учні: розпізнають рекламні стратегії, пов'язані з індустрією моди; уміють:</p> <ul style="list-style-type: none"> - користуватися прийомами ефективного читання і запам'ятовування; - складати карти пам'яті; <p>демонструють налаштованість на успіх, наполегливість у досягненні мети.</p> <p>Ціннісний компонент Учні: пояснюють:</p> <ul style="list-style-type: none"> - біосоціальний характер формування особистості; - значення духовних потреб; - необхідність планувати своє майбутнє 	<p>Становлення особистості Біосоціальний характер особистості. Розвиток особистості. Формування самосвідомості у підлітковому віці. Складові духовного розвитку особистості. Формування системи цінностей. Моральний розвиток особистості. Піраміда потреб. Планування майбутнього.</p> <p>На порозі дорослого життя. Фізіологічна, психологічна та соціальна зрілість.</p> <hr/> <p>Краса і здоров'я Ідеали краси і здоров'я. Вплив модних тенденцій на здоров'я.</p> <p>Уміння вчитися Складові уміння вчитися. Важливість налаштування на успіх. Бар'єри ефективного навчання. Розвиток логічного та образного мислення. Принципи запам'ятовування. Розвиток пам'яті та уваги.</p> <hr/> <p>Практичні завдання, які є складовою діяльнісного компоненту</p> <ul style="list-style-type: none"> • Відпрацювання алгоритму постановки й досягнення мети. • Моделювання прийомів ефективного запам'ятовування, концентрації уваги • Вправи на розвиток пам'яті та уваги. 	<p>T-2, T-4</p> <p>T-2</p>
Розділ 4. Соціальна складова здоров'я		
<p>Знаннєвий компонент Учні: називають шляхи інфікування ВІЛ та ПСШ та методи захисту; наводять приклади:</p> <ul style="list-style-type: none"> - висловлення почуттів дружби, приязні, кохання; - бактеріальних та вірусних ПСШ <p>Діяльнісний компонент</p>	<p>Тема 1. Соціальне благополуччя Соціальні аспекти статевого дозрівання. Спілкування хлопців і дівчат. Принципи рівноправного спілкування. Особливості дії тютюнового диму, алкоголю і наркотиків на розвиток репродуктивної системи підлітків. Психологічні і соціальні наслідки ранніх</p>	<p>T-2</p>

<p><i>Учні:</i> <i>розпізнають</i> ситуації, що загрожують сексуальним насиллям; <i>пояснюють:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - вплив психоактивних речовин на розвиток репродуктивної системи підлітків; - причини утримання від ранніх статевих стосунків; <p><i>уміють</i> відмовлятися від небезпечних пропозицій; <i>дотримуються правил</i> рівноправного і не насильницького спілкування між статями</p> <p>Ціннісний компонент</p> <p><i>Учні:</i> <i>пояснюють:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - фізіологічні та соціально-психологічні наслідки ранніх статевих стосунків та штучного переривання вагітності. 	<p>статевих стосунків, підліткової вагітності. Небезпека інфікування ВІЛ, інфекціями, що передаються статевим шляхом (ПСПШ) та методи захисту від інфікування. Кримінальна відповідальність за злочини сексуального характеру</p> <hr/> <p>Практичні завдання, які є складовою діяльнісного компоненту</p> <ul style="list-style-type: none"> • Відпрацювання алгоритму відмови від небезпечних пропозицій в умовах тиску. • Відпрацювання правил рівноправного та ненасильницького (створення пам'ятки) 	<p>T-2</p>
<p>Знаннєвий компонент</p> <p><i>Учні:</i> <i>називають:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - основні групи факторів ризику, що викликають дорожню аварійність; - заходи безпеки для мотоциклістів і пасажирів мотоцикла; - функції правоохоронних органів України щодо збереження життя і здоров'я громадян; - права, обов'язки і відповідальність за правопорушення для різних вікових груп; <p><i>наводять приклади:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - зниження дії чинників ризику дорожньої аварійності; - чинників техногенного впливу на довкілля; - способів очищення і доочищення питної води; - небезпечних ситуацій, пов'язаних із торгівлею людьми, залученням до деструктивних соціальних угруповань, виявами тероризму <p>Діяльнісний компонент</p> <p><i>Учні:</i> <i>розпізнають:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - пріоритети проїзду перехресть, вузьких і складних ділянок дороги учасниками дорожнього руху; - безпечні джерела питної води; - дії, вчинені у межах допустимої самооборони та з перевищенням цих меж; <p><i>пояснюють:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - модель безпечного дорожнього середовища («трикутник безпеки»); 	<p>Тема 2. Безпека в побуті й навколишньому середовищі</p> <p>Безпека на дорозі</p> <p>Організація дорожнього руху. Модель безпечного дорожнього середовища («трикутник безпеки»). Правила дорожнього руху. Регулювання дорожнього руху. Пріоритети в дорожньому русі. Мотоцикл і безпека. Правила для мотоциклістів та пасажирів мотоцикла. Небезпека керування транспортним засобом у нетверезому стані</p> <p>Екологічна безпека</p> <p>Забруднення навколишнього середовища і здоров'я. Питна вода і здоров'я. Небезпека купання у забруднених водоймах.</p> <p>Атмосферні забруднення та їх вплив на здоров'я.</p> <p>Вплив транспорту на навколишнє середовище та здоров'я.</p> <p>Вплив забруднення ґрунтів на здоров'я.</p> <p>Вплив воєнних дій та терористичних актів на навколишнє середовище. Хімічне, біологічне, радіологічне забруднення, пов'язане з НС техногенного та соціального походження. Класифікація небезпечних хімічних речовин</p> <p>Соціальна безпека</p> <p>Правова відповідальність і закони України.</p>	<p>T-2, T-1, T-4</p>

<p>- вплив чинників екологічної, соціальної інформаційної безпеки на здоров'я; - правила поведінки у разі загрози пограбування, захоплення в заручники; <i>уміють:</i> - приймати відповідальні рішення і відмовлятися від небезпечних пропозицій пов'язаних з використанням мотоцикла; - використовувати найпростіші прийоми самозахисту; правильно поводитись при затриманні правоохоронними органами; - критично аналізувати повідомлення засобів масової інформації; <i>дотримуються:</i> - правил дорожньої безпеки; - правил безпеки при користуванні комп'ютером, Інтернетом Ціннісний компонент <i>Учні:</i> <i>розпізнають:</i> - дії, вчинені у межах допустимої самооборони та з перевищенням цих меж; <i>пояснюють:</i> - вплив чинників екологічної, соціальної інформаційної безпеки на здоров'я</p>	<p>Права, обов'язки і правова відповідальність неповнолітніх. Види правопорушень. Поведінка підлітків у разі затримання міліцією. Захист від кримінальних небезпек. Самооборона та її межі. Протидія торгівлі людьми. Дитяча безпритульність і бездоглядність. Небезпека залучення до деструктивних соціальних угруповань. Загроза тероризму</p> <p>Інформаційна безпека Вплив засобів масової інформації на здоров'я і поведінку людей. Комп'ютерна безпека. Безпека у мережі Інтернет.</p> <hr/> <p>Практичні завдання, які є складовою діяльнісного компоненту</p> <ul style="list-style-type: none"> • Визначення пріоритетів у дорожньому русі** • Відпрацювання навичок відмови від небезпечних пропозицій, пов'язаних з транспортними засобами • Відпрацювання уміння уникати нападу, пограбування, залучення до деструктивних соціальних угруповань • Відпрацювання алгоритмів дій під час хімічної \ біологічної, радіологічної загрози забрудненню навколишнього середовища у результаті воєнних дій. 	<p>T-2</p> <p>T-2</p>
---	---	-----------------------

9 клас

(35 годин, 4 години – резервний час)

Очікувані	результати	навчально-	Зміст навчального матеріалу	Шлях
-----------	------------	------------	-----------------------------	------

пізнавальної діяльності учнів		и реалізації наскрізних ліній
Розділ 1. Безпека і здоров'я людини		
<p>Знаннєвий компонент Учні: називають:</p> <ul style="list-style-type: none"> - чинники підтримання мотивації до здорового способу життя; - чинники впливу на здоров'я; <p>наводять приклади:</p> <ul style="list-style-type: none"> - довгострокових і короткострокових наслідків різних способів життя; - холістичного підходу до здоров'я <p>Діяльнісний компонент Учні: розпізнають ознаки здоров'я, хвороби та проміжних станів; демонструють високий рівень мотивації до здорового способу життя, віру в себе, позитивне ставлення до своїх життєвих перспектив</p> <p>Ціннісний компонент Учні: пояснюють:</p> <ul style="list-style-type: none"> - необхідність планування життя; - взаємозв'язок різних складових здоров'я; - вплив способу життя на здоров'я; <p>уміють:</p> <ul style="list-style-type: none"> - аналізувати свій спосіб життя, особисті цілі і розробляти довгострокові плани, враховуючи важливі сфери життя. 	<p>Тема 1. Захист життя і здоров'я у воєнний час. Захист життя під час обстрілів, бомбардувань. Шляхи і правила евакуації. Вибір надійного укриття. Як діяти під завалами. Види техногенних аварій, які виникли внаслідок воєнних дій. Дії під час хімічної та радіаційної небезпеки. Контакти з озброєними людьми на окупованих територіях.</p> <p>Попередження ризиків від вибухонебезпечних предметів Види й ознаки вибухонебезпечних предметів Ідентифікація загроз: міни (протипіхотні, протитранспортні), боєприпаси (що не вибухнули), детонатори/підрильники, саморобні вибухові пристрої та міни-пастки, набої. Ознаки небезпечних територій Позначення/маркування небезпечних територій («Небезпечно міни» та інші). Правила поведінки під час: виявлення вибухонебезпечних предметів, якщо опинились на замінованій території або стали свідком інциденту на мінному полі. Небезпека самостійного маркування вибухонебезпечного предмета у безпосередньої близькості від нього Взаємодія з рятувальними службами.</p> <p>Невідкладна домедична допомога Визначення стану потерпілого. Перша допомога у надзвичайних ситуаціях. Види і наслідки кровотеч. Невідкладна допомога при кровотечах. Серцево-легенева реанімація. Алгоритм рятування людей під час пожежі, з-під завалів. Невідкладна медична</p>	<p>T-2</p> <p>T-2</p>

допомога при опіках, отруєнні чадним газом.

Психологічна самопомога

Дозрівання мозку та емоції. Емоційні реакції в гострих стресових ситуаціях.

Травматичний стрес та ПТСР.

Керування емоціями. Техніки самопомоги. Дихальна гімнастика.

Нервово-мязова релаксація. Техніки-заземлення. Медитація. Аутотренінг.

Робота зі страхами і тривожними думками.

Дотримання здорового способу життя.

Сучасне уявлення про здоров'я. Взаємозв'язок фізичної, психічної, соціальної і духовної складових здоров'я.

Чинники, що впливають на показники здоров'я населення.

Сфери життя людини

Практичні завдання, які є складовою діяльнісного компоненту

- Відпрацювання алгоритмів пошуку надійного укриття та евакуації
- Обговорення ситуацій та створення алгоритмів виживання для тих, хто опинився під завалами
- Відпрацювання навичок безпечної поведінки під час виявленні незнайомих предметів/вибухонебезпечних предметів
- Взаємодія з рятувальними / правоохоронними службами
- Відповідальність щодо розповсюдження у соціальних мережах роликів/меседжей ризикованої поведінки та інформації, що може загрожувати національній безпеці.
- Відпрацювання навичок надання невідкладної допомоги при травмах, кровотечах, опіках, втраті свідомості, зупинках дихання
- Відпрацювання технік психологічної самопомоги в гострих стресових ситуаціях
 - Аналіз свого способу життя та особистих

	<p>цілей</p> <ul style="list-style-type: none"> • Довгострокове планування з урахуванням важливих сфер життя <p>Тема 2. Сучасний комплекс проблем безпеки</p> <p>Безпека як потреба людини. Види і рівні загроз. Заходи безпеки. Взаємозв'язок особистої, національної і глобальної безпеки. Концепція національної безпеки України. Сфери національної безпеки.</p> <p>Глобальні загрози, породжені діяльністю людини та їх вплив на здоров'я</p> <p>Розвиток екологічно доцільного мислення і поведінки, як складова формування здорового способу життя</p> <p>Міжнародне екологічне право. Екологічне законодавство України. Поняття інформаційного суспільства та сталого розвитку</p> <hr/> <p>Практичні завдання, які є складовою діяльнісного компоненту</p> <ul style="list-style-type: none"> • Відпрацювання навичок оцінювання ризику на особистому рівні • Проєкт Велосипед як корисний для здоров'я й екологічно чистий транспортний засіб • Оцінювання екологічних небезпек за місцем проживання, що впливають на здоров'я громади ** 	
<p>Розділ 2. Фізична складова здоров'я</p>		
<p>Знаннєвий компонент</p> <p>Учні: називають:</p> <ul style="list-style-type: none"> - індикатори фізичної форми; - чинники розвитку фізичного здоров'я; <p>наводять приклади:</p> <ul style="list-style-type: none"> - популярних видів рухової активності; - аеробної та анаеробної активності; - гігієнічних процедур <p>Діяльнісний компонент</p> <p>Учні: уміють:</p> <ul style="list-style-type: none"> - визначати індекс маси тіла, безпечно контролювати масу свого тіла; - здійснювати експрес-оцінку та моніторинг здоров'я; 	<p>Збереження і зміцнення фізичної складової здоров'я</p> <p>Взаємозв'язок складових фізичного здоров'я</p> <p>Види рухової активності. Вплив рухової активності на фізичне, психологічне і соціальне благополуччя людини.</p> <p>Складові особистої гігієни. Гігієнічні процедури. Біологічні ритми і здоров'я. Значення сну в юнацькому віці.</p> <p>Харчування при різному фізичному навантаженні. Контроль за масою тіла.</p> <p>Моніторинг здоров'я</p> <p>Види моніторингу фізичної складової здоров'я. Показники фізичного здоров'я</p> <hr/> <p>Практичні завдання, які є складовою</p>	

<p>дотримуються правил особистої гігієни, збалансованого харчування і рухової активності</p> <p>Ціннісний компонент</p> <p>Учні: пояснюють:</p> <ul style="list-style-type: none"> - переваги здорового способу життя; - значення сну в юнацькому віці; - вплив рухової активності на здоров'я 	<p>діяльнісного компоненту</p> <ul style="list-style-type: none"> • Розрахунок калорійності харчового раціону відповідно до енергозатрат організму. • Експрес-оцінка індивідуального рівня фізичного здоров'я. 	
Розділ 3. Психічна й духовна складові здоров'я		
<p>Знаннєвий компонент</p> <p>Учні: називають:</p> <ul style="list-style-type: none"> - складові самореалізації і життєвого самовизначення; - критерії професійного самовизначення; - умови ефективного навчання; - етапи морального розвитку особистості; <p>наводять приклади:</p> <ul style="list-style-type: none"> - різних професій; - чинників впливу на самооцінку людини; - рис характеру за категоріями ставлення до себе, інших людей, речей, праці <p>Діяльнісний компонент</p> <p>Учні: уміють:</p> <ul style="list-style-type: none"> - застосовувати прийоми самоконтролю; - визначати свій стиль навчання, застосовувати прийоми ефективного навчання, раціонально планувати час; - аналізувати свої життєві цінності; - визначати життєві навички, необхідні для удосконалення характеру; - складати план удосконалення характеру. <p>розпізнають ознаки активного і пасивного навчання</p> <p>Ціннісний компонент</p> <p>Учні: пояснюють:</p> <ul style="list-style-type: none"> - необхідність вибору професії згідно з власними бажаннями, здібностями і перспективами на ринку праці; - значення емоційного благополуччя для здоров'я і професійного успіху; - роль емоцій в житті людини; - процес сприйняття і засвоєння інформації; - переваги активного стилю навчання; - залежність формування характеру від різних 	<p>Самореалізація особистості</p> <p>Самореалізація у підлітковому та юнацькому віці. Складові самореалізації. Самопізнання і формування особистості.</p> <p>Формування самооцінки. Поняття життєвого самовизначення. Складові життєвого самовизначення. Критерії і мотиви для вибору професії. Профорієнтація</p> <p>Емоційне благополуччя</p> <p>Природа і види емоцій. Поняття емоційної зрілості. Саморегуляція. Методи самоконтролю.</p> <p>Уміння вчитися</p> <p>Умови ефективного навчання. Активне і пасивне навчання. Індивідуальні особливості сприйняття і навчання. Підготовка до Державної підсумкової атестації</p> <p>Способи ефективного навчання й підготовки до іспитів. Планування часу.</p> <p>Самовиховання характеру</p> <p>Риси характеру. Чинники, від яких залежить характер людини.</p> <p>Роль життєвих цінностей у формуванні характеру. Цінності і якість життя. Моральний розвиток особистості. Самовиховання характеру</p> <hr/> <p>Практичні завдання, які є складовою діяльнісного компоненту</p> <ul style="list-style-type: none"> • Самооцінка характеру. Проект самовиховання.* • Визначення індивідуального стилю навчання • Відпрацювання навичок раціонального планування часу і підготовки до Державної підсумкової атестації • Виявлення професійних схильностей 	<p>T-2, T-4</p> <p>T-2, T-4</p> <p>T-2, T-4</p> <p>T-2, T-4</p> <p>T-2, T-4</p>

<p>чинників; - значення моральних цінностей у формуванні характеру.</p>	<ul style="list-style-type: none"> Міні-проект: «Дослідження ринку праці за матеріалами засобів масової інформації» <p>Екскурсія до центру зайнятості населення.</p>	
<p>Розділ 4. Соціальна складова здоров'я</p>		
<p>Знаннєвий компонент Учні: називають:</p> <ul style="list-style-type: none"> ознаки міцної родини; чинники ризику для репродуктивного здоров'я молоді в Україні; шляхи інфікування ВІЛ, гепатитами В і С; три стадії ВІЛ-інфекції; методи профілактики ВІЛ-інфекції на особистому і державному рівнях, формулу індивідуального захисту; основні положення законодавства України у сфері протидії епідемії ВІЛ-інфекції/СНІДу; принципи тестування на ВІЛ-інфекцію; установи, що надають соціально-психологічні та медичні послуги для молоді; <p>наводять приклади негативних наслідків ранніх статевих стосунків;</p> <p>Діяльнісний компонент Учні: уміють:</p> <ul style="list-style-type: none"> ефективно спілкуватися, розбудовувати міжособистісні стосунки; оцінювати ризики інфікування ВІЛ, гепатитами В і С у життєвих ситуаціях; надавати достовірну інформацію з проблеми ВІЛ-інфекції/СНІДу; протидіяти стигмі та дискримінації. <p>Ціннісний компонент Учні: пояснюють:</p> <ul style="list-style-type: none"> роль родини у задоволенні потреб людини; вплив психоактивних речовин на репродуктивне здоров'я; значення моральних цінностей у протидії епідемії ВІЛ-інфекції/СНІДу. 	<p>Тема 1. Соціальне благополуччя Соціальна компетентність. Стосунки і рівні спілкування. Навички ефективного спілкування. Принципи формування міжособистісних стосунків. Стосунки з дорослими і однолітками. Цінність родини. Чинники міцної родини. Готовність до сімейного життя</p> <p>Репродуктивне здоров'я молоді Стан репродуктивного здоров'я молоді в Україні. Негативні наслідки ранніх статевих стосунків. Запобігання захворювань, які передаються статевим шляхом. Засоби контрацепції. Вплив психоактивних речовин на репродуктивне здоров'я. Профілактика вроджених вад. ВІЛ/СНІД: проблема людини і проблема людства Формула індивідуального захисту. Тестування на ВІЛ-інфекцію, гепатити В і С/ Протидія дискримінації ВІЛ-позитивних людей. Значення моральних цінностей для профілактики ПСШ Соціально-психологічні та медичні послуги держави для молоді.</p> <hr/> <p>Практичні завдання, які є складовою діяльнісного компоненту</p> <ul style="list-style-type: none"> Відпрацювання прийомів ефективного спілкування з дорослими й однолітками. Ознайомлення з роботою установ, які надають соціально-психологічні та медичні послуги за місцем проживання Відпрацювання навичок отримання достовірної інформації про інфекційні та неінфекційні захворювання у своєму середовищі. Визначення місця здоров'я в ієрархії власних життєвих цінностей 	<p>T-1, T-2, T-4</p> <p>T-2</p> <p>T-1, T-2</p>

<p>Знаннєвий компонент Учні: називають:</p> <ul style="list-style-type: none"> - рівні та види загроз і заходи безпеки на індивідуальному, національному і глобальному рівнях; - основні пріоритети і сфери національної безпеки України; - сфери національної безпеки; - глобальні загрози, породжені діяльністю людини; <p>пояснюють:</p> <ul style="list-style-type: none"> - роль безпеки в ієрархії потреб; - взаємозв'язок особистої, національної і глобальної безпеки; - необхідність контролювати розвиток людства; - зміст поняття «сталий розвиток» людства; - значення принципу: «Мислити глобально, діяти локально» <p>Діяльнісний компонент Учні: розпізнають позитивні й негативні наслідки технічного прогресу; уміють оцінювати ризики для життя і здоров'я людини на індивідуальному і суспільному рівнях; демонструють відповідальне ставлення до екологічних проблем своєї місцевості</p> <p>Ціннісний компонент Учні: наводять приклади чинників впливу на рівень суспільної безпеки</p>	<p>Тема 2. Сучасний комплекс проблем безпеки Безпека як потреба людини. Види і рівні загроз. Заходи безпеки. Взаємозв'язок особистої, національної і глобальної безпеки. Концепція національної безпеки України. Сфери національної безпеки. Глобальні загрози, породжені діяльністю людини та їх вплив на здоров'я Розвиток екологічно доцільного мислення і поведінки, як складова формування здорового способу життя Міжнародне екологічне право. Екологічне законодавство України. Поняття інформаційного суспільства та сталого розвитку</p> <hr/> <p>Практичні завдання, які є складовою діяльнісного компоненту</p> <ul style="list-style-type: none"> • Відпрацювання навичок оцінювання ризику на особистому рівні • Оцінювання екологічних небезпек за місцем проживання, що впливають на здоров'я громади ** 	
---	---	--

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

БІОЛОГІЯ
6–9 класи

Навчальна програма
для загальноосвітніх навчальних закладів¹

¹ Програма затверджена Наказом Міністерства освіти і науки України від 07.06.2017 № 804

Пояснювальна записка

Програму розроблено на підставі Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти (Постанова Кабінету Міністрів України від 23. 11. 2011 р. № 1392) з урахуванням Державного стандарту початкової загальної освіти (Постанова Кабінету Міністрів України від 20. 04. 2011 р. № 462) та відповідно до положень «Концепції Нової української школи» (2016 р.).

Програма забезпечує перехід від предметоцентризму до дитиноцентризму, щоб теза «навчати учня, а не викладати предмет» стала дієвою, а не залишалася гаслом. На підставі компетентнісного підходу, знання мають бути не багажем «про всяк випадок», а ключем до розв'язання проблем, забезпечення успішної самореалізації в соціумі, облаштування особистого життя. Сьогодні неможливо навчити дитину всього, значно важливіше сформулювати в неї потребу в неперервній освіті. Тому зміст навчального матеріалу визначено з огляду на корисність, потрібність його за межами школи. Кожен навчальний предмет, і біологію зокрема, розглядаємо як засіб розвитку особистості учня.

Метою базової загальної середньої освіти є розвиток і соціалізація особистості учнів, формування їхньої національної самосвідомості, загальної культури, світоглядних орієнтирів, екологічного стилю мислення та поведінки, творчих здібностей, дослідницьких і життєзабезпечувальних навичок, здатності до саморозвитку й самонавчання в умовах глобальних змін і викликів.

Випускник основної школи — це патріот України, який знає її історію; носій української культури, який поважає культуру інших народів; компетентний мовець, що вільно спілкується державною мовою, володіє також рідною (у разі відмінності) й однією чи кількома іноземними мовами, має бажання і здатність до самоосвіти, виявляє активність і відповідальність у громадському й особистому житті, здатний до підприємливості й ініціативності, має уявлення про світобудову, бережно ставиться до природи, безпечно й доцільно використовує досягнення науки і техніки, дотримується здорового способу життя.

Основне завдання сучасної загальноосвітньої школи полягає в наданні змоги учневі досягнути внутрішню логіку предмета, що вивчається, у ретельному доборі навчального матеріалу за принципом життєвої доцільності й функціональності, в активізації ролі самостійного навчання. Варто також урахувувати те, що для успішної реальної діяльності сьогодні недостатньо знань і вмінь, необхідні ще віра в себе, у свої сили, здатність ухвалювати рішення, жити й працювати в колективі й зосереджувати свої зусилля на конкретних завданнях, виявляти проблему, формулювати припущення й вести самостійний чи спільний пошук способів її розв'язання, брати на себе відповідальність за результати дій і вчинків.

Біологія разом з іншими предметами робить свій внесок у **формування ключових компетентностей**. Цей внесок розкрито в таблиці «Компетентнісний потенціал навчального предмета».

Компетентнісний потенціал навчального предмета

<p>1. Спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами</p>	<p>Уміння: усно й письмово тлумачити біологічні поняття, факти, явища, закони, теорії; описувати (усно чи письмово) експеримент, послуговуючись багатим арсеналом мовних засобів — термінами, поняттями тощо; обговорювати проблеми біологічного змісту.</p> <p>Ставлення: усвідомлення значущості здобутків біологічної науки, зокрема пошанування досягнень українських учених; прагнення до розвитку української біологічної термінологічної лексики.</p> <p>Навчальні ресурси: навчальні, науково-популярні, художні тексти про природу, дослідницькі проекти в галузі біології, усні / письмові презентації їх результатів</p>
<p>2. Спілкування іноземними мовами</p>	<p>Уміння: використовувати іноземні навчальні джерела для отримання інформації біологічного змісту; описувати іноземними мовами, аналізувати та оцінювати роль природних явищ у сучасному світі, доречно використовувати біологічні поняття та найуживаніші терміни в усних чи письмових текстах, читати й тлумачити біологічну номенклатуру й термінологію іноземною мовою; описувати біологічні проблеми.</p> <p>Ставлення: зацікавленість інформацією біологічного змісту іноземною мовою; розуміння глобальності екологічних проблем і прагнення долучитися до їх вирішення, зокрема й за посередництвом іноземної мови.</p> <p>Навчальні ресурси: довідкова література, онлайнві перекладачі, іноземні сайти, статті з іноземної вікіпедії, іноземні підручники та посібники</p>
<p>3. Математична компетентність</p>	<p>Уміння: застосовувати математичні методи для розв'язання біологічних проблем, розуміти й використовувати математичні моделі природних явищ і процесів.</p> <p>Ставлення: усвідомлення варіативності математичних методів у розв'язанні біологічних проблем і задач.</p>

	<p>Навчальні ресурси: завдання на виконання розрахунків, аналіз та представлення статистичної інформації, поданої в графічній формі, наприклад щодо статево-вікової будови популяцій</p>
4. Основні компетентності у природничих науках і технологіях	<p>Уміння: пояснювати явища в живій природі, використовуючи наукове мислення; самостійно чи в групі досліджувати живу природу, аналізувати й визначати проблеми довкілля; оцінювати значення біології для сталого розвитку.</p> <p>Ставлення: відповідальність за осядне використання природних ресурсів, екологічний стан у місцевій громаді, в Україні та світі; готовність до вирішення проблем, пов'язаних зі станом довкілля.</p> <p>Навчальні ресурси: біологічні задачі, ситуативні вправи щодо вирішення проблем стану довкілля, біорізноманіття, осядного використання природних ресурсів тощо</p>
5. Інформаційно-цифрова компетентність	<p>Уміння: використовувати сучасні цифрові технології та пристрої для спостереження за довкіллям, явищами й процесами живої природи; створювати інформаційні продукти (мультимедійна презентація, блог тощо) природничого спрямування; шукати, обробляти та зберігати інформацію біологічного характеру, критично оцінюючи її.</p> <p>Ставлення: дотримання авторського права, етичних принципів поведіння з інформацією; усвідомлення необхідності екологічних методів та засобів утилізації цифрових пристроїв.</p> <p>Навчальні ресурси: комп'ютерні експерименти на основі інформаційних моделей</p>
6. Уміння вчитися впродовж життя	<p>Уміння: організувати й оцінювати свою навчально-пізнавальну діяльність, зокрема самостійно чи в групі планувати й проводити спостереження та експеримент, ставити перед собою цілі й досягати їх, вибудовувати власну траєкторію розвитку впродовж життя.</p> <p>Ставлення: допитливість і спостережливість, готовність до інновацій.</p> <p>Навчальні ресурси: Біологічна література, довідкова система програмних засобів</p>

<p>7. Ініціативність і підприємливість</p>	<p>Уміння: генерувати ідеї й ініціативи щодо проектної та винахідницької діяльності, ефективного використання природних ресурсів; прогнозувати вплив біології на розвиток технологій, нових напрямів підприємництва; зменшувати ризики й використовувати можливості для створення цінностей для себе та інших; керувати групою (надихати, переконувати й залучати до діяльності, зокрема природоохоронної чи наукової).</p> <p>Ставлення: проактивність, відповідальність за ухвалення виважених рішень щодо діяльності в довкіллі, під час реалізації проектів і дослідницьких завдань.</p> <p>Навчальні ресурси: біографії відомих учених — організаторів виробництв (Луї Пастер), бізнес-плани, екскурсії на новітні біотехнологічні підприємства, зустрічі з успішними підприємцями</p>
<p>8. Соціальна і громадянська компетентності</p>	<p>Уміння: працювати в команді під час виконання біологічних дослідів і проектів, оцінювати позитивний потенціал та ризики використання надбань біологічної науки для добробуту людини і безпеки довкілля.</p> <p>Ставлення: відвага відстоювати власну позицію щодо ухвалення рішень у справі збереження і охорони довкілля, готовність брати участь у природоохоронних заходах; громадянська відповідальність за стан довкілля, пошанування розмаїття думок і поглядів; оцінювання внеску українських та іноземних учених і винахідників у суспільний розвиток; пошанування внеску кожного / кожної в досягнення команди.</p> <p>Навчальні ресурси: кооперативне навчання, партнерські технології, проекти</p>
<p>9. Обізнаність і самовираження у сфері культури</p>	<p>Уміння: використовувати природні матеріали та засоби для втілення художніх ідей, пояснювати підґрунтя мистецтва з біологічної точки зору (фізіологія зору, слуху, смаку, нюху тощо).</p> <p>Ставлення: усвідомлення причетності до національної та світової культури через вивчення біології й мистецтва; розуміння гармонійної взаємодії людини й природи.</p> <p>Навчальні ресурси: музичні твори для вивчення акустики й фізіології слуху, опорно-руховий апарат і балет, поезія як ілюстрація до вивчення явищ і</p>

	процесів природи, твори образотворчого мистецтва і фізіологія зору, особливості вищої нервової діяльності
10. Екологічна грамотність і здорове життя	<p>Уміння: ефективно співпрацювати з іншими над реалізацією екологічних проєктів, розв'язувати проблеми довкілля, залучаючи місцеву громаду та ширшу спільноту. застосовувати набутий досвід задля збереження власного здоров'я та здоров'я інших.</p> <p>Ставлення: турбота про здоров'я своє та інших людей, ціннісне ставлення до навколишнього середовища як до потенційного джерела здоров'я, добробуту та безпеки людини і спільноти.</p> <p>Навчальні ресурси: екологічні проєкти, розрахункові завдання, наприклад, розрахунок економії сімейного бюджету за умови раціонального харчування</p>

Наскрізнi змістові лінії

Такі ключові компетентності, як вміння вчитися, ініціативність і підприємливість, екологічна грамотність і здорове життя, соціальна та громадянська компетентності можуть формуватися відразу засобами всіх навчальних предметів і є метапредметними.

У навчальних програмах з усіх предметів виокремлено такі наскрізнi змістові лінії: **«Екологічна безпека та сталий розвиток»**, **«Громадянська відповідальність»**, **«Здоров'я і безпека»**, **«Підприємливість і фінансова грамотність»**.

Наскрізнi змістові лінії відбивають провідні соціально й особистісно значущі ідеї, що послідовно розкриваються у процесі навчання й виховання учнів. Наскрізнi змістові лінії спільні для всіх навчальних предметів, є засобом інтеграції навчального змісту, корелюються з ключовими компетентностями, опанування яких забезпечує формування ціннісних і світоглядних орієнтацій учня, що визначають його поведінку в життєвих ситуаціях.

Реалізація наскрізних змістових ліній полягає у відповідному трактуванні навчального змісту тем і не передбачає будь-якого його розширення чи поглиблення. У рубриці програми «Зміст навчального матеріалу» виокремлено питання, що вивчаються в біології й належать до наскрізних змістових ліній.

Змістова лінія **«Екологічна безпека та сталий розвиток»** націлена на формування в учнів соціальної активності, відповідальності та екологічної свідомості, готовності брати участь у вирішенні питань збереження довкілля й розвитку суспільства, усвідомлення важливості сталого розвитку для майбутніх поколінь.

Учнів 6 класів орієнтують на:

- формування готовності до оцінки наслідків діяльності людини щодо природного середовища; застосування знань у справі охорони природи; оцінку значення рослин для існування життя на планеті Земля; оцінку значення рослин, грибів та лишайників у біосфері;
- різні форми діяльності екологічного змісту: підготовку повідомлень про рідкісні рослини, гриби й лишайники та природоохоронні об'єкти свого краю; інформування про них населення своєї місцевості (створення листівок, брошур, розміщення інформації на сайті навчального закладу тощо); участь у заходах з охорони довкілля, які проводяться у школі, населеному пункті та регіоні, країні.

Учнів 7 класів орієнтують на:

- формування розуміння про взаємозв'язки компонентів екосистеми; вплив людини та її діяльності на екосистеми; дотримання екологічної етики щодо поведінки людини в природі; значення охорони тваринного світу, природоохоронних територій; значення Червоної книги України.

Учнів 8 класів орієнтують на:

- формування розуміння, що людина — це частина живої природи, її існування залежить від природних умов середовища, яке потрібно оберігати.

Учнів 9 класів орієнтують на:

- формування цілісної наукової картини живої природи; формування уявлення про історичний розвиток та єдність органічного світу; формування умінь пояснювати зв'язки між організмами в екосистемі; роль заповідних територій у збереженні біологічного різноманіття, рівноваги в біосфері; умінь застосовувати знання під час прогнозування наслідків впливу людини на екосистеми, визначення правил своєї поведінки в сучасних умовах навколишнього середовища; умінь робити висновки про значення охорони природних угруповань для збереження рівноваги в біосфері.

Реалізація змістової лінії **«Громадянська відповідальність»** сприятиме формуванню діяльного члена громади й суспільства, який розуміє принципи та механізми функціонування суспільства, є вільною особистістю, яка визнає загальнолюдські й національні цінності та керується морально-етичними критеріями й почуттям громадянської відповідальності у власній поведінці.

Учнів 6 класів орієнтують на:

- виховання ставлення учня як громадянина до об'єктів живої природи; умінь захищати природу.

Учнів 7 класів орієнтують на:

- вивчення тваринного світу України з позиції збереження природних багатств; різноманітність тварин свого краю; на формування громадянської позиції щодо збереження природи місцевості, у якій навчається учень, через спеціальні акції.

Учнів 8 класів орієнтують на:

- формування розуміння біологічної природи та соціальної сутності людини, якій для повноцінного розвитку потрібні два середовища: природне й соціальне;

розкриття біологічних основ розвитку індивіда та його особистісних якостей; гордості за розвиток вітчизняної біологічної науки.

Учнів 9 класів орієнтують на:

- формування громадянської позиції щодо збереження заповідних територій як основного чинника збереження біологічного різноманіття, рівноваги в біосфері.

Вивченням питань, що належать до змістової лінії **«Здоров'я і безпека»** прагнуть сформувати учня як духовно, емоційно, соціально та фізично повноцінного члена суспільства, який здатний дотримуватися здорового способу життя й формувати безпечне життєве середовище.

Учнів 6 класів орієнтують на:

- застосування знань для профілактики інфекційних та паразитарних захворювань; вміння розрізняти отруйні гриби (на прикладах видів своєї місцевості), негативні наслідки вживання в їжу продуктів, що вражені цвілевими грибами.

Учнів 7 класів орієнтують на:

- вивчення біологічних особливостей паразитарних безхребетних для попередження зараження ними.

Учнів 8 класів орієнтують на:

- формування розуміння, що здоров'я є найвищою цінністю для кожної людини та суспільною цінністю, на свідому мотивацію щодо ведення здорового способу життя, відповідальності за власне життя і здоров'я.

Учнів 9 класів орієнтують на:

- формування вміння характеризувати переваги та можливі ризики використання генетично модифікованих організмів; застосовувати знання для оцінки можливих позитивних і негативних наслідків застосування сучасних біотехнологій; висловлювати судження щодо можливостей використання генетично модифікованих організмів.

Змістова лінія **«Підприємливість і фінансова грамотність»** націлена на розвиток лідерських ініціатив, здатність успішно діяти в технологічному швидкозмінному середовищі, забезпечення кращого розуміння молодим поколінням українців практичних аспектів фінансових питань (здійснення заощаджень, інвестування, запозичення, страхування, кредитування тощо).

Учнів 6 класів орієнтують на:

- формування уміння підрахувати кількість річних кілець і зробити висновки про їх наявність; пояснити залежність урожаю від умов середовища тощо.

Учнів 7 класів орієнтують на:

- формування вмінь розв'язувати елементарні екологічні проблеми; вміти розрахувати чисельність популяцій у місцевій екосистемі, їх взаємозв'язки з іншими популяціями.

Учнів 8 класів орієнтують на:

- формування вмінь розв'язувати біологічні задачі на обчислення затрат енергії під час виконання різних видів діяльності.

Учнів 9 класів орієнтують на:

- формування здатності розв'язувати елементарні генетичні та екологічні задачі; розраховувати залежності росту однієї популяції від іншої.

Складниками змісту шкільного предмета «Біологія» є: реальні об'єкти і процеси живої природи; теоретичні знання про них; загальнонавчальні і спеціальні вміння, способи діяльності.

Перелік обов'язкових для вивчення об'єктів і процесів природи зафіксований у навчальних темах програми. Учні мають їх спостерігати й відкривати для себе, включаючись у діяльність, що має на меті дослідження структури, властивостей, взаємозв'язків. У результаті навчання школярі здобувають емпіричні знання, які збагачуються теоретичними знаннями про ці об'єкти та процеси природи.

Зміст навчального матеріалу в темах програми сформульований стисло, що дає змогу вчителю, враховуючи рівень розвитку учнів, творчо планувати вивчення матеріалу, доповнювати й поглиблювати зміст, виділяти час для осмислення учнями навчального матеріалу, виконання лабораторних і практичних робіт, систематизації й узагальнення знань, самостійної й творчої пізнавальної діяльності, самоконтролю знань і умінь. Учитель має можливість конструювати вступні й узагальнюючі уроки, здійснювати тематичне та підсумкове оцінювання навчальних досягнень учнів.

Провідними змістовими елементами навчального предмета є біологічні ідеї й теоретичні узагальнення, що становлять важливу компоненту загальнолюдської культури: рівні організації живої природи, зв'язок будови і функцій організмів, історичний розвиток органічного світу, різноманітність організмів, екологічні закономірності, цілісність і саморегуляція живих систем, зв'язок живих систем і неживої природи, зв'язок людини і природи. Структурування навчального матеріалу навколо цих біологічних ідей утворює стрижень навчального предмета, що сприяє об'єднанню окремих знань у систему, забезпечує їх інтеграцію і тим самим полегшує розуміння учнями навчального матеріалу, знімає необхідність запам'ятовування великого обсягу знань, сприяє розвитку теоретичного мислення.

У конструюванні змісту біологічної освіти використані системно-структурний і функціональний підходи. Це дає можливість більше уваги приділити вивченню процесів життєдіяльності організмів, скоротивши морфологічні й анатомічні відомості про них. Разом з тим, застосування функціонального підходу забезпечує формування уявлення про організм як цілісну систему, орієнтує учнів на здоровий спосіб життя.

В основній школі вивчення біології спрямоване на формування компетентностей: ключових і предметної: необхідних знань, умінь, цінностей та здатності застосовувати їх у процесі пізнання й у практичній діяльності.

Результат біологічної освіти в основній школі

Випускник / випускниця основної школи:

- усвідомлює цілісність природи та взаємозв'язок її об'єктів і явищ;
- піклується про своє здоров'я та здоров'я інших людей;
- пояснює явища живої природи, використовуючи наукове мислення;

- самостійно чи в групі досліджує живу природу, планує і проводить спостереження та експеримент, виявляючи допитливість;
- аналізує й визначає проблеми довкілля, оцінює значення біології для сталого розвитку, відповідально діє в природі, ухвалюючи обґрунтовані рішення;
- добирає біологічну інформацію з надійних джерел, оцінює її достовірність, критично аналізує та застосовує в життєвих ситуаціях, зокрема і в навчанні;
- дотримується морально-етичних і правових норм, правил екологічної поведінки в довкіллі, уміє надавати допомогу собі й тим, хто її потребує;
- виявляє емоційно-ціннісне ставлення до довкілля, відчуває красу природи та радість її пізнання, отримує задоволення від інтелектуальної діяльності.

Детальний перелік діяльнісного, знаннєвого і ціннісного компонентів предметної компетентності розкрито в рубриці програми «Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів».

6 клас

(70 год – 2 год на тиждень, з них 6 год – резервні)

Наведена кількість годин на вивчення кожної теми є орієнтовною. Послідовність тем у межах одного навчального року вчитель може змінювати на власний розсуд (без порушення логіки викладання). Елементи змісту, які є необов'язковими і можуть вивчатися опційно (за вибором учителя), виділено *курсивом*; так само виділено опційні складові очікуваних результатів навчально-пізнавальної діяльності учнів.

Виконання та захист проєктів передбачає проведення учнями дослідницької роботи і представлення її результатів; проєкти інших типів (творчі, інформаційні тощо) вчитель може впроваджувати додатково за бажанням. Кожен учень упродовж навчального року має взяти участь хоча б в одному навчальному проєкті.

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів		Зміст навчання	
Вступ (орієнтовно 4 год)			
Діяльність (уміння)	Знання	Зміст	Наскрізні змістові лінії
розрізняє: об'єкти живої природи; практикує: метод спостереження біологічних об'єктів	оперує термінами: - біологія, спостереження, експеримент називає: - основні властивості живого (ріст, розмноження, взаємодія із зовнішнім середовищем); наводить приклади: - основних груп організмів (бактерії, рослини, тварини, гриби); - методів біологічних досліджень організмів (спостереження, опис, порівняння, експеримент)	Біологія — наука про життя. Основні властивості живого. <i>Науки, що вивчають життя.</i> Різноманітність життя (на прикладах представників основних груп живої природи). <i>Поняття про віруси.</i> Методи біологічних досліджень організмів. Демонстрування об'єктів живої природи (у тому числі на електронних носіях)	Екологічна безпека та сталий розвиток (орієнтує на формування в учнів екологічної свідомості для збереження та захисту довкілля) Здоров'я і безпека (сприяє усвідомленню значимості безпечного здорового життєвого середовища)
Ставлення			
усвідомлює: взаємозв'язки між об'єктами природи робить висновки: про пізнаванність природи оцінює значення: біологічних знань у практичній діяльності людини (медицині, сільському господарстві, у справі охорони природи тощо)			
Тема 1. Клітина (орієнтовно 10 год)			

Діяльність (уміння)	Знання	Зміст	Наскрізнi змістові лінії
<p>розпізнає: - на моделях, фотографіях рослинну і тваринну клітини та їхні складові частини; - на мікропрепаратах рослинних клітин їхні складові; уміє: - налаштувати шкільний оптичний мікроскоп та отримати чітке зображення мікроскопічного об'єкта; - виготовляти прості мікропрепарати рослинних клітин; дотримується правил: - роботи з мікроскопом та лабораторним обладнанням</p>	<p>оперує термінами: - клітина, клітинна мембрана, клітинна стінка, цитоплазма, ядро, пластиди, мітохондрії, вакуоля називає: - основні елементи світлового мікроскопа; - основні властивості клітини: ріст, поділ, обмін з навколишнім середовищем; наводить приклади: - складових частин клітини (клітинна мембрана, клітинна стінка, цитоплазма, ядро, органели: пластиди, мітохондрії, вакуоля); порівнює: рослинну і тваринну клітину</p>	<p>Клітина — одиниця живого. Збільшувальні прилади (лупа, мікроскопи). <i>Історія вивчення клітини.</i> Загальний план будови клітини. Будова рослинної і тваринної клітини. Основні властивості клітини (ріст, поділ, обмін з навколишнім середовищем). <i>Основні положення клітинної теорії.</i></p> <p>Демонстрування моделей, зображень (у тому числі електронних) клітин рослин і тварин. Лабораторні дослідження: Будова клітини (листка елодеї, плоду горобини, кавуна, помідора тощо). Практичні роботи: 1. Будова світлового мікроскопа та робота з ним. 2. Виготовлення мікропрепаратів шкірки луски цибулі та розгляд її за допомогою оптичного мікроскопа</p>	<p>Підприємливість і фінансова грамотність (сприяє розвитку здатності успішно діяти в технологічному швидкозмінному середовищі)</p>
Ставлення			
<p>робить висновок: - клітина була відкрита завдяки винаходу мікроскопа; - організми мають клітинну будову; - клітини рослин і тварин мають спільні та відмінні риси будови; усвідомлює: - можливість глибшого дослідження будови клітини за допомогою сучасних приладів (електронний мікроскоп) та методів досліджень; оцінює: внесок учених у розвиток знань про клітину; обґрунтовує судження: клітина – цілісний об'єкт живої природи</p>			
Тема 2. Одноклітинні організми. Перехід до багатоклітинності (орієнтовно 8 год)			
Діяльність (уміння)	Знання	Зміст	Наскрізнi змістові лінії

<p>розпізнає (на моделях і фотографіях): - одноклітинні організми (із числа вивчених); описує: - середовища існування та будову одноклітинних організмів (на прикладі вивчених); - процеси життєдіяльності одноклітинних організмів; порівнює за вказаними ознаками: - будову і процеси життєдіяльності одноклітинних організмів (на прикладі вивчених); застосовує знання: - для профілактики інфекційних та паразитарних захворювань; - про процеси життєдіяльності одноклітинних у побуті; дотримується правил: - роботи з мікроскопом</p>	<p>оперує термінами: - бактерії, одноклітинні організми, колоніальні організми, багатоклітинні організми</p> <p>називає: - середовища існування одноклітинних організмів; - ознаки бактеріальної клітини; наводить приклади: - одноклітинних, колоніальних та багатоклітинних організмів без тканин; знає: - особливості будови одноклітинних; розуміє: - процеси життєдіяльності (живлення, дихання, подразливість, розмноження, рух)</p>	<p>Бактерії — найменші одноклітинні організми. Одноклітинні організми (на прикладі хламідомонади, представників діатомових водоростей, евглени, амеби, інфузорії). <i>Приклади представників одноклітинних</i> Паразитичні одноклітинні організми. Середовища існування одноклітинних організмів, <i>їхні процеси життєдіяльності, особливості будови, роль у природі та житті людини.</i> <i>Колоніальні організми, перехід до багатоклітинності (губки, ульва).</i></p> <p>Демонстрування мікропрепаратів одноклітинних організмів; колекцій зображень (у тому числі електронних) одноклітинних, колоніальних та багатоклітинних організмів (на прикладі вивчених). Лабораторні дослідження Спостереження інфузорій. Міні-проект (тематика за вибором учителя)</p>	<p>Екологічна безпека та сталий розвиток (орієнтує на усвідомлення ролі одноклітинних в екосистемах) Здоров'я і безпека (сприяє усвідомленню небезпеки інфекційних та паразитарних захворювань) Підприємливість і фінансова грамотність (сприяє усвідомленню можливостей практичного використання одноклітинних для отримання біогумусу, біопалива тощо)</p>
Ставлення			
<p>оцінює: - роль одноклітинних організмів в екосистемах; усвідомлює: - небезпеку інфекційних та паразитарних захворювань робить висновок: - клітини можуть бути самостійними організмами висловлює судження: - про пристосувальне значення переходу до багатоклітинності</p>			
Тема 3. Рослини (орієнтовно 20 год)			
Діяльність (уміння)	Знання	Зміст	Наскрізнi змістові лінії

<p>описує: - ріст і розвиток рослинного організму (розвиток рослини з насінини); розпізнає: - клітини, <i>тканини</i> та органи рослини; - цибулину, кореневище, бульбу картоплі як видозмінені підземні пагони; порівнює за вказаними ознаками: - процеси фотосинтезу та дихання; - статеве й нестатеве розмноження; установлює: - біологічне значення видозмін вегетативних органів (на прикладах); - біологічне значення суцвіть, плодів; аналізує: - значення фотосинтезу, живлення, дихання, випаровування води в житті рослин; планує: - власні спостереження будови та життєдіяльності рослини; прогнозує: - результати власних спостережень; практикує: - дослідження будови органів рослини; - досліди, що підтверджують основні процеси життєдіяльності рослин;</p>	<p>оперує термінами: - рослини, вегетативні органи рослини (корінь, стебло, листок, брунька), статеве розмноження рослин, нестатеве розмноження рослин, фотосинтез, живлення рослин, квітка, суцвіття, запилення, запліднення, насінина, плід</p> <p>називає: - основні процеси життєдіяльності рослини (ріст, живлення, фотосинтез, дихання, транспорт речовин); - умови та речовини, необхідні для життєдіяльності рослин; - умови, за яких відбувається фотосинтез; - форми розмноження рослин (статеве, нестатеве); наводить приклади: - <i>тканин</i>, органів рослин; - способів запилення; - способів розмноження рослин (3-4); - рухів рослин; - рослин з видозмінами кореня (3-4), - рослин з видозмінами пагона та його частин (3-4); - рослин з різними типами суцвіть, різними типами плодів, різними способами поширення плодів і насінин (3-4); пояснює: - запилення та запліднення;</p>	<p>Рослина — живий організм. Фотосинтез як характерна особливість рослин, живлення, дихання, рухи рослин. Будова рослини. <i>Тканини рослин</i>. Органи рослин. Корінь, пагін: будова та основні функції. Різноманітність і видозміни вегетативних органів. Розмноження рослин: статеве та нестатеве. Вегетативне розмноження рослин. Квітка. Суцвіття. Запилення. Запліднення. Насінина. Плід. Способи поширення.</p> <p>Демонстрування: - дослідів, що підтверджують: фотосинтез; дихання; випаровування води; поглинання коренем води; <i>вплив мінеральних речовин на розвиток рослин</i>; - мікропрепаратів внутрішньої будови кореня, стебла, листка.</p> <p>Лабораторні дослідження: будови кореня; будови пагона; будови бруньки; будови цибулини; будови квітки; будови насінини; будови плода.</p> <p>Дослідницький практикум Дослідження процесу росту вегетативних органів.</p>	<p>Екологічна безпека та сталий розвиток (орієнтує на усвідомлення ролі рослин в екосистемах) Здоров'я і безпека (сприяє усвідомленню значення зелених насаджень для створення сприятливого середовища життя). Підприємливість і фінансова грамотність (сприяє забезпеченню кращого розуміння молодими українцями практичних аспектів фінансових питань: овочівництво, садівництво, біотехнології тощо)</p>
---	--	--	--

<p>уміє:</p> <ul style="list-style-type: none"> - розмножувати рослини; - пророщувати насінини; - фіксувати результати дослідів і досліджень; - моделювати біологічні об'єкти та процеси; <p>дотримується правил:</p> <ul style="list-style-type: none"> - роботи з мікроскопом та лабораторним обладнанням; <p>застосовує знання:</p> <ul style="list-style-type: none"> - для догляду за рослинами 	<p>характеризує:</p> <ul style="list-style-type: none"> - будову кореня, стебла, листка у зв'язку з функціями; - бруньку як зачаток пагона; - квітку як орган насінневого розмноження рослин 	<p>Спостереження за розвитком пагона з бруньки. Транспорт речовин по рослині. Веgetативне розмноження рослин. Дослідження умов проростання насінин. Міні-проект (тематика за вибором вчителя)</p>	
Ставлення			
<p>усвідомлює: рослина – цілісний організм;</p> <p>оцінює:</p> <ul style="list-style-type: none"> - значення фотосинтезу; <p>висловлює судження:</p> <ul style="list-style-type: none"> - видозміни органів рослин, різні способи запилення, поширення плодів мають пристосувальний характер <p>робить висновок:</p> <ul style="list-style-type: none"> - про фотосинтез як характерну особливість рослин 			
Тема 4. Різноманітність рослин (орієнтовно 12 год)			
Діяльність (уміння)	Знання	Зміст	Наскрізнi змістові лінії
<p>розпізнає:</p> <ul style="list-style-type: none"> - рослини різних груп (водоростей, мохів, хвощів, плаунів, папоротей, голонасінних і покритонасінних); - основні життєві форми рослин; - рослини різних екологічних груп; - основні типи рослинних угруповань; <p>описує:</p> <ul style="list-style-type: none"> - будову тіла водоростей, мохів, хвощів, плаунів, папоротей, 	<p>оперує термінами:</p> <ul style="list-style-type: none"> - рослинні угруповання, водорості, мохи, папороті, голонасінні, покритонасінні, Червона книга України <p>називає:</p> <ul style="list-style-type: none"> - середовища існування водоростей, мохів, хвощів, плаунів, папоротей, голонасінних і покритонасінних рослин; 	<p>Способи класифікації рослин (за середовищем існування, будовою, розмноженням, тощо). Водорості (зелені, бурі, червоні). Мохи. Папороті, хвощі, плауни. Голонасінні. Покритонасінні (Квіткові). Екологічні групи рослин (за відношенням до світла, води, температури). Життєві форми рослин.</p>	<p>Екологічна безпека та сталий розвиток (орієнтує на усвідомлення необхідності збереження рослин та їх угруповань) Громадянська відповідальність (сприяє формуванню відповідального члена громади, суспільства, який розуміє важливість</p>

<p>голонасінних (на прикладі хвойних) і покритонасінних (квіткових) рослин; - розмноження мохів, <i>хвоців</i>, <i>плаунів</i>, папоротей, голонасінних і покритонасінних (квіткових) рослин; порівнює за вказаними ознаками: рослини різних груп, життєвих форм тощо; уміє: підбирати види кімнатних рослин для вирощування в певних умовах</p>	<p>- групи рослин, які розмножуються спорами та насінням; - <i>основні життєві форми рослин</i>; - <i>основні екологічні групи рослин</i>; - основні типи рослинних угруповань; - рідкісні рослини своєї місцевості; наводить приклади: - водоростей (2-3); - мохів, <i>хвоців</i>, <i>плаунів</i>, папоротей (2-3); - голонасінних і покритонасінних рослин (4-5); - рослин різних екологічних груп (2-3); - рослин різних життєвих форм (4-5); - панівних рослин різних рослинних угруповань: лісів, степів, лук, боліт (4-5); - пристосувань рослин до середовища існування (4-5); розуміє: особливості розмноження рослин спорами та насінням</p>	<p>Рослинні угруповання. Значення рослин для існування життя на планеті Земля. Значення рослин для людини. Демонстрування представників різних груп рослин, рослинних угруповань, гербарних зразків, колекцій зображень (у тому числі електронних). Лабораторні дослідження: будови зелених нитчастих водоростей; будови моху; будови папоротей; будови пагонів і шишок хвойних рослин. Практичні роботи: 3. Порівняння будови мохів, папоротей та покритонасінних (квіткових) рослин. 4. Вибір видів кімнатних рослин для вирощування в певних умовах. Міні-проект (<i>тематика за вибором учителя</i>)</p>	<p>раціонального використання людиною рослинних угруповань) Здоров'я і безпека (сприяє усвідомленню значення рослин для зміцнення здоров'я) Підприємливість і фінансова грамотність (сприяє забезпеченню кращого розуміння молодими українцями практичних аспектів фінансових питань: фітодизайн, декоративні рослини, створення колекцій, сувенірів тощо)</p>
Ставлення			
<p>робить висновок: - будова, особливості життєдіяльності рослинних організмів — це результат їх пристосування до умов середовища; оцінює: - значення рослин для існування життя на планеті Земля. висловлює судження щодо: - нераціонального використання людиною водоростей, мохів, <i>хвоців</i>, <i>плаунів</i>, папоротей, голонасінних і покритонасінних рослин; має переконання щодо:</p>			

- необхідності збереження рослин та їх угруповань			
Тема 5. Гриби (орієнтовно 9 год)			
Діяльність (уміння)	Знання	Зміст	Наскрізні змістові лінії
<p>порівнює за визначними ознаками:</p> <ul style="list-style-type: none"> - гриби і рослини; - цвілеві та шапінкові гриби; <p>пояснює:</p> <ul style="list-style-type: none"> - взаємозв'язок грибів і вищих рослин; - співіснування грибів і водоростей у лишайниках; - роль грибів у природі; - значення штучного вирощування грибів; <p>розпізнає:</p> <ul style="list-style-type: none"> - їстівні та отруйні гриби своєї місцевості; - лишайники; <p>дотримується правил:</p> <ul style="list-style-type: none"> - роботи з мікроскопом та лабораторним обладнанням; <p>аналізує:</p> <ul style="list-style-type: none"> - використання людиною грибів і лишайників; <p>уміє:</p> <ul style="list-style-type: none"> - відрізнати отруйні гриби (на прикладах видів своєї місцевості) <p>застосовує знання для:</p> <ul style="list-style-type: none"> - зберігання продуктів харчування; - профілактики захворювань, що спричинюються грибами; - профілактики отруєння грибами 	<p>оперує термінами:</p> <ul style="list-style-type: none"> - гриби, лишайники <p>називає:</p> <ul style="list-style-type: none"> - найпоширеніші види грибів своєї місцевості; - ознаки грибної клітини; - спільні та відмінні риси в будові клітин грибів, рослин і тварин; - основні групи грибів за їх способом живлення; - способи розмноження та поширення грибів; - групи лишайників (накипні, листоваті, кущисті); <p>наводить приклади:</p> <ul style="list-style-type: none"> - їстівних та отруйних грибів свого краю; - співіснування грибів з рослинами; <p>характеризує:</p> <ul style="list-style-type: none"> - особливості живлення грибів; - будову грибниці, плодового тіла; - будову лишайників 	<p>Особливості живлення, життєдіяльності та будови грибів: грибна клітина, грибниця, плодове тіло.</p> <p>Розмноження та поширення грибів.</p> <p>Групи грибів: симбіотичні — мікоризоутворюючі шапінкові гриби; лишайники; сапротрофні — цвільові гриби, дріжджі; паразитичні (на прикладі трутовиків і збудників мікозів людини).</p> <p>Значення грибів у природі та житті людини.</p> <p>Демонстрування живих об'єктів, муляжів, фотографій їстівних, отруйних, цвілевих, паразитичних грибів; лишайників.</p> <p>Лабораторні дослідження будови шапінкових грибів.</p> <p>Практична робота: 5. Розпізнавання їстівних та отруйних грибів своєї місцевості.</p> <p>Міні-проект (тематика за вибором учителя)</p>	<p>Екологічна безпека та сталий розвиток (орієнтує на усвідомлення значення грибів та лишайників у біосфері)</p> <p>Здоров'я і безпека (сприяє усвідомленню небезпеки захворювань, що спричинюються грибами)</p> <p>Підприємливість і фінансова грамотність (сприяє забезпеченню кращого розуміння молодими українцями практичних аспектів фінансових питань: вирощування шапінкових грибів, виробництво продуктів харчування з використанням грибів тощо)</p>
Ставлення			
оцінює:			

<p>значення грибів і лишайників у біосфері та житті людини; усвідомлює: небезпеку захворювань, що спричинюються грибами небезпеку отруєння грибами, які вирости в різних екологічних умовах зростання</p>		
--	--	--

Узагальнення (орієнтовно 2 год)			
Діяльність (уміння)	Знання	Зміст	Наскрізнi змістові лінії
описує: - особливості будови та життєдіяльності клітин рослин, тварин, грибів, бактерій; порівнює: - будову і процеси життєдіяльності основних груп організмів; класифікує: - організми за певними ознаками, об'єднує їх у групи	називає: - ознаки основних груп організмів; пояснює: - залежність особливостей будови та життєдіяльності організмів від середовища існування	Будова та життєдіяльність організмів	Екологічна безпека та сталий розвиток (орієнтує на усвідомлення важливості сталого розвитку, готовності брати участь у вирішенні питань довкілля та розвитку суспільства)
Ставлення			
робить висновок: - будова організмів та особливості їхньої життєдіяльності – це результат пристосування до умов середовища			

7 клас

(70 год – 2 год на тиждень, з них 6 год – резервні)

Наведена кількість годин на вивчення кожної теми є орієнтовною. Послідовність тем у межах одного навчального року вчитель може змінювати на власний розсуд (без порушення логіки викладання). Елементи змісту, які є необов'язковими й можуть вивчатися опційно (за вибором учителя), виділено *курсивом*; так само виділено опційні складові очікуваних результатів навчально-пізнавальної діяльності учнів.

Виконання та захист проектів передбачає проведення учнями дослідницької роботи та представлення її результатів; проекти інших типів (творчі, інформаційні тощо) вчитель може впроваджувати додатково за бажанням. Кожен учень упродовж навчального року має взяти участь хоча б в одному навчальному проекті.

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів		Зміст навчання	
Вступ (орієнтовно 4 години)			
Діяльність (уміння)	Знання	Зміст	Наскрізні змістові лінії
розпізнає: - клітини, <i>тканини</i> , органи, системи органів тварин; описує: - будову тіла тварин, використовуючи <i>опудала</i> , муляжі, <i>вологі препарати</i> , колекції; характеризує: - типи живлення: автотрофний та гетеротрофний; порівнює: - клітини тварин, рослин, грибів	оперує термінами: - тварини, автотрофний організм, гетеротрофний організм називає: - середовища існування тварин; - прояви життєдіяльності тварин; - ознаки тваринної клітини; - <i>тканини тварин</i> , органи, системи органів та їхні функції; пояснює: - відмінності тварин від рослин та грибів	Основні відмінності тварин від рослин та грибів. Особливості живлення тварин. Будова тварин: клітини, <i>тканини</i> , органи та системи органів. Демонстрування: <i>опудал</i> , <i>вологих препаратів</i> , колекцій зображень (у тому числі електронних) тварин.	Підприємливість і фінансова грамотність (орієнтує на практичне використання тварин у фермерському господарстві, розвиток лідерських ініціатив)
Ставлення			
висловлює судження: - щодо значення знань про тварин у природі та житті людини			
Тема 1. Різноманітність тварин (орієнтовно 26 год)			
Діяльність (уміння)	Знання	Зміст	Наскрізні змістові лінії
розпізнає: - тварин на зображеннях, у колекціях (на прикладі зазначених у змісті груп тварин);	оперує термінами: - вид, безхребетні, хордові називає:	[розглядаються особливості будови, способу життя, різноманітність, роль у природі та значення в житті людини тварин зазначених груп].	Здоров'я і безпека (орієнтує на формування у школярів ціннісного

<p>характеризує:</p> <ul style="list-style-type: none"> - пристосування тварин до життя у воді; - пристосування тварин до життя на суходолі; - пристосування тварин до життя у ґрунті; - пристосування тварин до польоту; - пристосування тварин до паразитичного способу життя (на прикладі паразитичних червів та членистоногих); <p>установлює зв'язок</p> <ul style="list-style-type: none"> - між будовою тварин і способом життя; <p>вдосконалює уміння</p> <ul style="list-style-type: none"> - роботи з натуральними об'єктами та лабораторним обладнанням; <p>дотримується правил</p> <ul style="list-style-type: none"> - особистої гігієни для попередження зараження паразитичними безхребетними тваринами 	<ul style="list-style-type: none"> - середовища існування та способи життя тварин; - особливості зовнішньої будови, які відрізняють тварин зазначених груп серед інших організмів; - рідкісні види тварин України та свого краю; <p>наводить приклади:</p> <ul style="list-style-type: none"> - тварин зазначених груп; - видів тварин, поширених в Україні та своїй місцевості; - видів тварин, що є паразитами людини та переносниками збудників хвороб 	<p>Способи класифікації тварин (за середовищем існування, способом пересування, способом життя тощо). Кишковопорожнинні. Кільчасті черви. Членистоногі: Ракоподібні, Павукоподібні, Комахи. Молюски. Паразитичні безхребетні тварини. Риби. Амфібії. Рептилії. Птахи. Ссавці.</p> <p>Демонстрування мікропрепаратів, <i>вологих препаратів</i>, колекцій, <i>опудал</i>, зображень (у тому числі електронних) тварин</p> <p>Лабораторні дослідження: зовнішньої будови та руху кільчастих червів (на прикладі дощового черв'яка або трубочника); будови черепашки (мушлі) червононогих та двостулкових моллюсків.</p> <p>Практичні роботи:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Виявлення прикладів пристосувань до способу життя в комах. 2. Виявлення прикладів пристосувань до способу життя у представників різних екологічних груп птахів. 3. Визначення особливостей зовнішньої будови хребетних тварин у зв'язку з пристосуванням до різних умов існування. <p>Міні-проект (<i>тематика за вибором учителя</i>)</p>	<p>ставлення до власного здоров'я)</p> <p>Екологічна безпека та сталий розвиток (орієнтує на розвиток у школярів екологічної свідомості, соціальної активності та відповідальності за збереження тварин)</p>
Ставлення			
<p>висловлює судження:</p> <ul style="list-style-type: none"> - щодо різноманітності тварин, їх ролі у природі та значення в житті людини; - щодо значення знань про біологічні особливості паразитичних безхребетних тварин для попередження зараження ними; <p>виявляє:</p> <ul style="list-style-type: none"> - ціннісне ставлення до тварин та власного здоров'я; <p>робить висновок:</p> <ul style="list-style-type: none"> - особливості будови організму тварин є результатом пристосування до характерного для них способу життя 			

Тема 2. Процеси життєдіяльності тварин (орієнтовно 16 год)

Діяльність (уміння)	Знання	Зміст	Наскрізні змістові лінії
<p>розрізняє (на зображеннях):</p> <ul style="list-style-type: none"> - системи органів тварин; - типи симетрії тіла тварин; - типи кровоносної системи; - типи розвитку тварин; <p>характеризує:</p> <ul style="list-style-type: none"> - різноманітність травних систем тварин; - транспорт речовин у тварин різних груп; - радіальну та двобічну симетрії тіла; - способи пересування тварин; - різноманітність покривів тіла тварин; - особливості нервової системи та органів чуття в різних груп тварин; - форми розмноження, запліднення тварин; - прямий та непрямий розвиток; <p>порівнює:</p> <ul style="list-style-type: none"> - органи та системи органів в різних груп тварин; - прояви життєдіяльності у різних груп тварин (живлення, травлення, дихання, виділення); <p>дотримується правил:</p> <ul style="list-style-type: none"> - роботи з натуральними об'єктами та лабораторним обладнанням; <p>вдосконалює уміння:</p> <ul style="list-style-type: none"> - порівнювати, робити висновки 	<p>оперує термінами:</p> <ul style="list-style-type: none"> - живлення, дихання, транспорт речовин, виділення, рух, подразливість, розмноження, ріст, розвиток <p>називає:</p> <ul style="list-style-type: none"> - процеси життєдіяльності тварин: живлення, дихання й газообмін, транспорт речовин, виділення, рух, подразливість, розмноження, ріст і розвиток; - органи травлення, дихання (газообміну), кровообігу, виділення; - основні функції крові та типи кровоносних систем; - види скелета; - типи симетрії тіла; - органи чуття; - форми розмноження; - статеві клітини; - типи розвитку; <p>пояснює:</p> <ul style="list-style-type: none"> - значення живлення, дихання, газообміну, транспорту речовин, виділення, розмноження, покривів тіла, нервової системи та органів чуття для організму 	<p>Живлення і травлення. <i>Особливості обміну речовин гетеротрофного організму. Різноманітність травних систем.</i></p> <p>Дихання та газообмін у тварин. Органи дихання, їх різноманітність. Значення процесів дихання.</p> <p>Транспорт речовин у тварин. Незамкнена та замкнена кровоносні системи. Кров, її основні функції.</p> <p>Виділення, його значення для організму. Органи виділення тварин.</p> <p>Опора і рух. Види скелета. Значення опорно-рухової системи. Два типи симетрії як відображення способу життя. Способи пересування тварин.</p> <p>Покриви тіла тварин, їх різноманітність та функції.</p> <p>Органи чуття, їх значення.</p> <p>Нервова система, її значення, <i>розвиток у різних тварин.</i></p> <p>Розмноження та його значення. Форми розмноження тварин. Статеві клітини та запліднення.</p> <p>Розвиток тварин (з перетворенням та без перетворення). <i>Періоди та тривалість життя тварин.</i></p> <p>Лабораторні дослідження:</p> <p>особливостей покривів тіла тварин; визначення віку тварин (на прикладі двостулкових молюсків і кісткових риб).</p> <p>Практичні роботи:</p>	
Ставлення			

<p>робить висновок: - ускладнення будови організму тварин пов'язане з удосконаленням і розширенням функцій; обґрунтовує: взаємозв'язок між будовою органів та їхніми функціями</p>	<p>4. Порівняння будови кровоносної системи хребетних тварин 5. Порівняння будови скелетів хребетних тварин. 6. Порівняння будови головного мозку хребетних тварин (на муляжах/моделях). Міні-проект (тематика за вибором учителя)</p>	
--	---	--

Тема 3. Поведінка тварин (орієнтовно 10 год)

Діяльність (уміння)	Знання	Зміст	Наскрізні змістові лінії
<p>розпізнає (за описом та відеоматеріалами): - форми поведінки тварин; - типи угруповань тварин; характеризує: - біологічне значення вродженої та набутої поведінки; - форми поведінки; спостерігає та описує: - поведінку тварин; планує хід дослідження, прогнозує очікувані результати та фіксує їх</p>	<p>оперує термінами: - інстинкт, научіння, поведінка тварин, міграція називає: - методи вивчення поведінки тварин; - форми поведінки тварин; - угруповання тварин; наводить приклади: - міграцій тварин; - способів орієнтування тварин; - використання тваринами знарядь праці; пояснює: - зміни поведінки тварин з віком; - циклічні зміни поведінки</p>	<p>Поведінка тварин, методи її вивчення. Вроджена і набута поведінка. Способи орієнтування тварин. Хомінг. Міграції тварин. Форми поведінки тварин: дослідницька, харчова, захисна, гігієнічна, репродуктивна (пошук партнерів, батьківська поведінка та турбота про потомство), територіальна, соціальна. Типи угруповань тварин за К. Лоренцем. Ієрархія у групі. Комунікація тварин. Використання тваринами знарядь праці. Елементарна розумова діяльність. <i>Еволюція поведінки тварин, її пристосувальне значення.</i></p>	<p>Екологічна безпека та сталий розвиток (орієнтує на розвиток у школярів екологічної свідомості, соціальної активності та ціннісного ставлення до тварин)</p>
Ставлення		<p>Лабораторні дослідження: спостереження за поведінкою тварин (вид визначається вчителем). Практичні роботи: 8. Визначення форм поведінки (або типів угруповань) тварин (за відео-матеріалами або описом).</p>	
<p>робить висновок про: - пристосувальне значення поведінки в житті тварин; виявляє: - ціннісне ставлення до тварин</p>			

		Міні-проект (тематика за вибором учителя)	
Тема 4. Організми і середовище існування (орієнтовно 6 год)			
Діяльність (уміння)	Знання	Зміст	Наскрізнi змістові лінії
<p>описує: - передачу енергії в екосистемі;</p> <p>характеризує: - взаємодію організмів між собою та середовищем життя;</p> <p>визначає: - роль організмів як компонентів екосистеми</p>	<p>оперує термінами: - екосистема, рослиноїдні тварини, хижі тварини, паразити, ланцюги живлення, охорона природи, Червона книга України</p> <p>називає: - чинники середовища існування; - заповідники й заповідні території України;</p> <p>наводить приклади: - пристосування тварин до впливу різних чинників середовища (температури, освітленості, вологи); - форм співіснування організмів в угрупованнях; - впливу людини на екосистеми</p>	<p>Поняття про екосистему та чинники середовища. Ланцюги живлення. <i>Кругообіг речовин і потік енергії в екосистемі.</i> Співіснування організмів в угрупованнях. Вплив людини та її діяльності на екосистеми. <i>Екологічна етика.</i> Природоохоронні території. Червона книга України.</p> <p>Міні-проект (тематика за вибором учителя)</p>	<p>Екологічна безпека та сталий розвиток (орієнтує на розвиток у школярів екологічної свідомості, соціальної активності, відповідальності за збереження організмів й етичне ставлення до природи та її охорони)</p> <p>Громадянська відповідальність (орієнтує на формування відповідального члена суспільства, який усвідомлює необхідність збереження природоохоронних об'єктів держави)</p>
Ставлення			
<p>висловлює судження: - щодо взаємозв'язку між організмами в екосистемі;</p> <p>усвідомлює значення: - етичного ставлення до природи та її охорони;</p> <p>виявляє: - ціннісне ставлення до живої природи;</p> <p>оцінює: - стан заповідних територій України та свого краю</p>			
Узагальнення (орієнтовно 2 год)			
Діяльність (уміння)	Знання	Зміст	Наскрізнi змістові лінії

<p>порівнює: - будову і процеси життєдіяльності основних груп організмів (рослин, тварин, грибів, бактерій)</p>	<p>називає: - ознаки основних груп організмів (рослин, тварин, грибів, бактерій); - представників основних груп організмів на малюнках, фотографіях та за описом</p>	<p>Подібність у будові та проявах життєдіяльності рослин, бактерій, грибів, тварин — свідчення єдності живої природи</p>	<p>Екологічна безпека та сталий розвиток (орієнтує на розвиток у школярів екологічної свідомості, соціальної активності та відповідальності за збереження живої природи)</p>
<p>Ставлення</p>			
<p>робить висновок: - про єдність живої природи</p>			
<p>Експедиції Різноманітність тварин свого краю. Прийомованість рослин і тварин до сумісного життя в природному угрупованні</p>			

8 клас

(70 год – 2 год на тиждень, з них 4 год – резервні)

Наведена кількість годин на вивчення кожної теми є орієнтовною. Послідовність тем у межах одного навчального року вчитель може змінювати на власний розсуд (без порушення логіки викладання). Елементи змісту, які є необов'язковими й можуть вивчатися опційно (за вибором учителя), виділено *курсивом*; так само виділено опційні складові очікуваних результатів навчально-пізнавальної діяльності учнів.

Виконання та захист проектів передбачає проведення учнями дослідницької роботи і представлення її результатів; проекти інших типів (творчі, інформаційні тощо) вчитель може впроваджувати додатково за бажанням. Кожен учень упродовж навчального року має взяти участь хоча б в одному навчальному проекті.

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів		Зміст навчання	
ВСТУП (орієнтовно 2 год)			
Діяльність (уміння)	Знання	Зміст	Наскрізні змістові лінії
виявляє ознаки: - біологічної та соціальної сутності людини в людських спільнотах	оперує термінами: - біосоціальна природа людини називає: - науки, які вивчають людину; пояснює: - місце людини в системі органічного світу; - особливості біологічної природи людини та її соціальної сутності; характеризує: - методи дослідження організму людини	Біосоціальна природа людини. <i>Науки, що вивчають людину. Методи дослідження організму людини.</i> Значення знань про людину для збереження її здоров'я.	Громадянська відповідальність (націлює на усвідомлення відповідальності за власне життя і здоров'я своє та оточуючих) Здоров'я і безпека (зорієнтовує на формування в учнів розуміння, що здоров'я — найвища особистісна й суспільна цінність)
Ставлення			
висловлює судження: - про організм людини як біологічну систему; виявляє ставлення: - щодо значення знань про людину для збереження її здоров'я			
ТЕМА 1. ОРГАНІЗМ ЛЮДИНИ ЯК БІОЛОГІЧНА СИСТЕМА (орієнтовно 7 год)			
Діяльність (уміння)	Знання	Зміст	Наскрізні змістові лінії
розпізнає:	оперує термінами:	Організм людини як біологічна система.	Здоров'я і безпека

<p>- органи та системи органів людини; - типи тканин організму людини (на малюнках, фотографіях, мікропрепаратах); установлює взаємозв'язок: - між будовою тканин і виконуваними функціями; <i>порівнює та зіставляє</i> - органи й системи органів в організмі людини й інших організмах; дотримується правил: - роботи з мікроскопом та лабораторним обладнанням</p>	<p>- тканина, орган, система органів, механізми регуляції (нервова, гуморальна, імунна), нейрон, рефлекс, рефлекторна дуга називає: - тканини, органи та фізіологічні системи організму людини; - частини рефлекторної дуги; характеризує: - клітинну будову організму людини; - тканини організму людини; - будову нейрона; - шлях нервового імпульсу по рефлекторній дузі; наводить приклади: - різновидів тканин; - органів, фізіологічних систем; пояснює: - відмінності між нервовою й гуморальною регуляцією фізіологічних функцій організму</p>	<p>Різноманітність клітин організму людини. Тканини. Органи. Фізіологічні системи. Поняття про механізми регуляції. Нервова регуляція. Нейрон. Рефлекс. Рефлекторна дуга. Гуморальна регуляція. Поняття про гормони. Імунна регуляція. Демонстрування муляжів органів, мікропрепаратів тканин людини. Лабораторне дослідження: ознайомлення з препаратами тканин людини</p>	<p>(спрямовує на розуміння учнями: - організму людини як цілісної та відкритої біологічної системи; - значення регуляторних систем для забезпечення повноцінного функціонування організму людини)</p>
Ставлення			
<p>обґрунтовує судження: - про організм людини як цілісну та відкриту біологічну систему; робить висновок: - нервово-гуморальна регуляція — основа цілісності організму</p>			
ТЕМА 2. ОПОРА ТА РУХ (орієнтовно 6 год)			
Діяльність (уміння)	Знання	Зміст	Наскрізнi змістові лінії
<p>розпізнає (на малюнках, муляжах, фотографіях, власному організмі): - види кісток, частини скелета, типи з'єднання кісток, групи</p>	<p>оперує термінами: - скелет, кістка, хрящ, з'єднання кісток, м'яз, постава, гіподинамія називає: - частини опорно-рухової системи;</p>	<p>Значення опорно-рухової системи, її будова та функції. Кістки, хрящі. Огляд будови скелета. З'єднання кісток. Функції та будова скелетних м'язів. Робота м'язів. Втома м'язів.</p>	<p>Здоров'я і безпека (зорієнтовує на усвідомлення значення рухової активності для збереження фізичного здоров'я людини; на</p>

<p>скелетних м'язів.</p> <p>порівнює:</p> <ul style="list-style-type: none"> - скелет людини і ссавців. <p>застосовує знання для:</p> <ul style="list-style-type: none"> - попередження травм і захворювань опорно-рухової системи; - надання першої допомоги при ушкодженнях опорно-рухової системи. <p>дотримується правил:</p> <ul style="list-style-type: none"> - роботи з мікроскопом та лабораторним обладнанням 	<ul style="list-style-type: none"> - відділи скелета; - види кісток; - типи з'єднання кісток; - особливості скелета людини, зумовлені прямоходінням; - основні групи скелетних м'язів. <p>характеризує:</p> <ul style="list-style-type: none"> - функції опорно-рухової системи; - тканини: кісткову, хрящову, посмуговану м'язову; - ріст та вікові зміни складу кісток. <p>пояснює:</p> <ul style="list-style-type: none"> - значення фізичних вправ для правильного формування скелету та м'язів; - вплив способу життя на утворення і розвиток скелета. <p>наводить приклади:</p> <ul style="list-style-type: none"> - статичної та динамічної роботи 	<p>Основні групи скелетних м'язів.</p> <p><i>Розвиток опорно-рухової системи людини з віком.</i></p> <p>Надання першої допомоги при ушкодженнях опорно-рухової системи.</p> <p>Профілактика порушень опорно-рухової системи.</p> <p>Демонстрування</p> <p>скелета людини та ссавців; скелета кінцівок людини; кісток, різних за формою; хребців; декальцинованої та випаленої кісток.</p> <p>Лабораторні дослідження</p> <ul style="list-style-type: none"> - мікроскопічної будови кісткової, хрящової та м'язової тканин; - розвитку втоми при статичному та динамічному навантаженні; впливу ритму й навантаження на розвиток втоми. <p>Проект (тематика за вибором учителя)</p>	<p>дотримання правил безпечного поводження під час катання на роликах, ковзанах, лижах, скейтах, сноубордах, велосипедах та при використанні різноманітного спортивного приладдя)</p>
Ставлення			
<p>висловлює судження про:</p> <ul style="list-style-type: none"> - роль рухової активності для збереження здоров'я; - вплив фізичних вправ на розвиток скелетних м'язів <p>оцінює:</p> <ul style="list-style-type: none"> - важливість надання першої допомоги при ушкодженнях опорно-рухової системи 			

ТЕМА 3. ОБМІН РЕЧОВИН ТА ПЕРЕТВОРЕННЯ ЕНЕРГІЇ В ОРГАНІЗМІ ЛЮДИНИ (орієнтовно 3 год)

Діяльність (уміння)	Знання	Зміст	Наскрізьні змістові лінії
<p>застосовує знання для:</p> <ul style="list-style-type: none"> - обґрунтування способів збереження вітамінів у продуктах харчування; 	<p>оперує термінами:</p> <ul style="list-style-type: none"> - обмін речовин, енергетичні потреби, вітаміни <p>називає:</p>	<p>Обмін речовин та перетворення енергії в організмі людини — основна властивість живого.</p> <p>Харчування й обмін речовин.</p>	<p>Здоров'я і безпека</p> <p>(зорієнтовує на усвідомлення значення збалансованого</p>

<ul style="list-style-type: none"> - аналізу харчового раціону; - складання харчового раціону відповідно до енергетичних витрат організму 	<ul style="list-style-type: none"> - компоненти їжі наводить приклади: - вітамінів (водорозчинних і жиророзчинних) характеризує: - склад харчових продуктів; - їжу як джерело енергії; - обмін речовин та перетворення енергії в організмі людини; - харчові й енергетичні потреби людини пояснює: - функціональне значення для організму білків, жирів, вуглеводів, вітамінів, води та мінеральних речовин 	<p>Їжа та її компоненти. Склад харчових продуктів. Значення компонентів харчових продуктів. Харчові та енергетичні потреби людини.</p> <p>Дослідницький практикум Самоспостереження за співвідношенням ваги і росту тіла.</p> <p>Проект Збалансоване харчування (або тематика за вибором учителя)</p>	<p>харчування для збереження здоров'я людини) Сталий розвиток і екологічна грамотність (спрямовує на формування в учнів розуміння прав споживача, які передбачають запровадження обов'язкового маркування якісного складу харчових продуктів)</p>
Ставлення			
<p>висловлює судження: - щодо значення збалансованого харчування для нормального розвитку і збереження здоров'я;</p> <p>обґрунтовує судження: - про значення білків, жирів і вуглеводів рослинного і тваринного походження в раціоні підлітка;</p> <p>оцінює: - значення метаболізму для нормального функціонування організму;</p> <p>робить висновок: - про необхідність дотримання співвідношення ваги і зросту;</p> <p>усвідомлює значення: - внеску вчених у розвиток знань про вітаміни (М. І. Лунін, Х. Ейкман, К. Функ та ін.), у тому числі й українських (О. В. Палладін)</p>			
ТЕМА 4. ТРАВЛЕННЯ (орієнтовно 6 год)			
Діяльність (уміння)	Знання	Зміст	Наскрізнi змістові лінії
розпізнає (на малюнках,	оперує термінами:		Здоров'я і безпека

<p>фотографіях, муляжах): - органи травлення; - елементи зовнішньої будови зубів; спостерігає та описує: - дію ферментів слини на крохмаль; застосовує знання для: - профілактики захворювань зубів; - профілактики захворювань органів травлення, харчових отруєнь</p>	<p>- травлення, травна система, травний тракт, травні залози, ферменти, всмоктування</p> <p>називає: - органи травної системи; - травні залози; - хвороби органів травлення;</p> <p>характеризує: - функції органів травлення; - будову та функції зубів; - процеси ковтання, травлення, всмоктування; - регуляцію травлення;</p> <p>наводить приклади: - ферментів;</p> <p>пояснює: - роль травних ферментів; - роль печінки та підшлункової залози в травленні; - значення зубів у травленні; - значення мікрофлори кишечника; - негативний вплив на травлення алкогольних напоїв та тютюнокуріння; - причини виникнення захворювань травної системи</p>	<p>Значення травлення. Система органів травлення. Процес травлення: ковтання, перистальтика, всмоктування. <i>Регуляція травлення.</i> Харчові розлади та їх запобігання.</p> <p>Демонстрування моделей зубів; муляжів органів травлення.</p> <p>Лабораторні дослідження зовнішньої будови зубів (за муляжами, моделями).</p> <p>Дослідницький практикум Дія ферментів слини на крохмаль</p>	<p>(зорієнтовує на: - усвідомлення важливості дотримання гігієни харчування; профілактики захворювань зубів та інших органів травної системи; небезпеки харчових отруєнь; - розуміння негативного впливу на травлення алкогольних напоїв і тютюнопаління)</p>
Ставлення			
<p>висловлює судження: - щодо значення знань про функції та будову травної системи для збереження здоров'я; усвідомлює: - значення профілактики захворювань травної системи; усвідомлює значення: - внеску вчених у розвиток знань про травлення (І. П. Павлов, О. М. Уголев та ін.)</p>			

ТЕМА 5. ДИХАННЯ (орієнтовно 4 год)			
Діяльність (уміння)	Знання	Зміст	Наскрізні змістові лінії
<p>розпізнає (на малюнках, фотографіях, муляжах): - органи дихання;</p> <p>порівнює: - різницю складу повітря, що вдихається й видихається; - газообмін у легенях і тканинах;</p> <p>встановлює взаємозв'язок: будови та функцій органів дихання;</p> <p>застосовує знання для: - профілактики захворювань органів дихання</p>	<p>оперує термінами: - дихання, повітроносні шляхи, легені, газообмін, життєва ємність легень</p> <p>називає: - етапи дихання; - органи дихання; - хвороби органів дихання;</p> <p>характеризує: - процес утворення голосу та звуків мови; - процеси газообміну в легенях і тканинах; - процеси вдиху та видиху; - життєву ємність легень; - нейрогуморальну регуляцію дихальних рухів;</p> <p>пояснює: - значення дихання; - вплив навколишнього середовища на дихальну систему</p>	<p>Значення дихання. Система органів дихання. Газообмін у легенях і тканинах. Дихальні рухи. <i>Нейрогуморальна регуляція дихальних рухів.</i> Профілактика захворювань дихальної системи.</p> <p>Демонстрування муляжів легень, моделі гортані; моделі, що пояснює вдих і видих; досліду з виявлення вуглекислого газу в повітрі, що видихається</p>	<p>Здоров'я і безпека (зорієнтовує на розуміння негативного впливу тютюнопаління й забрудненого повітря на дихання та здоров'я людини)</p> <p>Сталий розвиток і екологічна грамотність (спрямовує на усвідомлення учнями важливості підтримання чистоти повітря в громадських місцях, зокрема необхідність провітрювання класних кімнат)</p>
Ставлення			
<p>висловлює судження: - щодо значення знань про функції та будову дихальної системи для збереження здоров'я;</p> <p>усвідомлює: негативний вплив куріння на органи дихання</p>			
ТЕМА 6. ТРАНСПОРТ РЕЧОВИН (орієнтовно 7 год)			
Діяльність (уміння)	Знання	Зміст	Наскрізні змістові лінії
<p>розпізнає (на малюнках, фотографіях): - клітини крові; - органи кровообігу;</p>	<p>оперує термінами: - внутрішнє середовище організму (кров, лімфа, тканинна рідина), еритроцити, лейкоцити,</p>	<p>Внутрішнє середовище організму. Поняття про гомеостаз. Кров, її склад та функції. Лімфа.</p>	<p>Здоров'я і безпека (зорієнтовує на усвідомлення важливості дотримання:</p>

<p>- елементи будови серця; порівнює: будову артерій, вен і капілярів; - вроджений (неспецифічний) і набутий (специфічний) імунітет; розрізняє: - види кровотеч; спостерігає та описує: - мікроскопічну будову крові людини; застосовує знання: - для профілактики серцево-судинних хвороб; - надання першої допомоги при кровотечах; уміє: - вимірювати пульс; дотримується правил: - роботи з мікроскопом та лабораторним обладнанням; - виконання малюнків біологічних об'єктів</p>	<p>тромбоцити, зсідання крові, групи крові, кровообіг, артеріальний тиск, імунітет</p> <p>називає:</p> <ul style="list-style-type: none"> - склад внутрішнього середовища; - склад і функції крові, лімфи; - кровеносні судини; - фактори, які впливають на роботу серцево-судинної системи; - види імунітету; - органи, що беруть участь у забезпеченні імунітету; <p>характеризує:</p> <ul style="list-style-type: none"> - плазму крові; - зсідання крові як захисну реакцію організму; - групи крові системи АВО, резус-фактор; - імунні реакції організму; - особливості будови та властивості серцевого м'яза; - будову та роботу серця; - серцевий цикл; - <i>автоматію роботи серця</i>; - будову кровеносних судин; - велике й мале кола кровообігу; - рух крові по судинах; - артеріальний тиск крові; - лімфообіг; <p>пояснює:</p> <ul style="list-style-type: none"> - взаємозв'язок будови та функцій еритроцитів, лейкоцитів і тромбоцитів, кровеносних судин, серця; - значення лімфи, тканинної рідини; 	<p>Зсідання крові. Групи крові та переливання крові. Імунна система. Імунітет. Специфічний і неспецифічний імунітет. Імунізація. Алергія. СНІД. Система кровообігу. Серце: будова та функції. Робота серця. Будова та функції кровеносних судин. Рух крові. Кровотечі. Серцево-судинні хвороби та їх профілактика.</p> <p>Демонстрування муляжів серця, кровеносних судин; вимірювання артеріального тиску.</p> <p>Лабораторні дослідження: вимірювання частоти серцевих скорочень.</p> <p>Лабораторні роботи: Мікроскопічна будова крові людини.</p> <p>Дослідницький практикум Самоспостереження за частотою серцевих скорочень упродовж доби, тижня</p>	<p>- правил переливання крові для запобігання інфекційних захворювань, що передаються через кров (СНІД, гепатит С тощо); - заходів запобігання хворобам серцево-судинної системи: фізичні навантаження, уникнення емоційних стресів, раціональне харчування, відпочинок на природі тощо) Сталий розвиток і екологічна грамотність (спрямовує на розуміння залежності роботи імунної системи від екологічного стану навколишнього середовища) Громадянська відповідальність (націлює на важливість толерантного ставлення до ВІЛ-інфікованих; усвідомлення особистої відповідальності за збереження власного здоров'я та здоров'я оточуючих)</p>
---	---	---	--

	<ul style="list-style-type: none"> - роль внутрішнього середовища в життєдіяльності організму людини; - правила надання першої допомоги при кровотечах 		
Ставлення			
<p>висловлює судження:</p> <ul style="list-style-type: none"> - про значення сталості внутрішнього середовища організму людини (гомеостаз); - щодо значення знань про функції та будову кровоносної системи для збереження здоров'я; - про важливість імунізації населення; <p>оцінює:</p> <ul style="list-style-type: none"> - епідеміологічний стан захворювання на СНІД в Україні; <p>усвідомлює значення:</p> <p><i>- внеску вчених у розвиток знань про внутрішнє середовище організму та кровоносну систему (У. Гарвей, Е. Дженнер, П. Ерліх, К. Ландштейнер, Л. Пастер та ін.), в тому числі українських (І. І. Мечников, М. М. Амосов)</i></p>			

ТЕМА 7. ВИДІЛЕННЯ. ТЕРМОРЕГУЛЯЦІЯ (орієнтовно 4 год)

Діяльність (уміння)	Знання	Зміст	Наскрізнi змістові лінії
<p>розпізнає (на малюнках, фотографіях, муляжах):</p> <ul style="list-style-type: none"> - складові нефрону; - складові шкіри; - органи сечовидільної системи, <p>встановлює взаємозв'язок:</p> <p>між будовою і функціями шкіри</p> <p>застосовує знання для:</p> <ul style="list-style-type: none"> - профілактики захворювань сечовидільної системи; - профілактики захворювань шкіри; - запобігання теплового й сонячного удару; - надання першої допомоги в разі теплового й сонячного удару 	<p>оперує термінами:</p> <ul style="list-style-type: none"> - виділення, нирки, нефрон, сечоутворення, шкіра, терморегуляція <p>називає:</p> <ul style="list-style-type: none"> - органи виділення; - органи та функції сечовидільної системи; <p>характеризує:</p> <ul style="list-style-type: none"> - будову та функції нирок; - процес утворення сечі; - <i>регуляцію сечовиділення;</i> - роль нирок у здійсненні водно-сольового обміну; 	<p>Виділення — важливий етап обміну речовин.</p> <p>Будова та функції сечовидільної системи.</p> <p>Захворювання нирок та їх профілактика.</p> <p>Значення і будова шкіри.</p> <p>Терморегуляція.</p> <p>Перша допомога при термічних пошкодженнях шкіри (опіки, обмороження), тепловому та сонячному ударі.</p> <p>Захворювання шкіри та їх профілактика.</p> <p>Демонстрування</p> <p>моделей будови шкіри, нирки.</p>	<p>Здоров'я і безпека</p> <p>(зорієнтовує на:</p> <ul style="list-style-type: none"> - розуміння негативного впливу алкогольних напоїв на функцію нирок; - усвідомлення значення шкіри у пристосуванні організму до умов навколишнього середовища; - на дотримання правил техніки безпеки під час виконання практико-орієнтованих робіт з біології, хімії, фізики, трудового навчання тощо;

	<ul style="list-style-type: none"> - чинники, що впливають на функції нирок; - негативний вплив алкогольних напоїв на функції нирок; - роль шкіри у виділенні продуктів життєдіяльності; - роль шкіри в регуляції температури тіла; <p>пояснює:</p> <ul style="list-style-type: none"> - біологічне значення виділення продуктів обміну речовин; - причини теплового й сонячного удару 	<p>Проект Визначення типу шкіри на різних ділянках обличчя та складання правил догляду за власною шкірою (або тематика за вибором учителя)</p>	<p>- дотримання безпечної поведінки в побуті, на пляжі)</p>
Ставлення			
<p>висловлює судження:</p> <ul style="list-style-type: none"> - про важливість виведення кінцевих продуктів обміну речовин з організму людини; <p>обґрунтовує судження:</p> <ul style="list-style-type: none"> - про значення дотримання правил догляду за власною шкірою для збереження здоров'я; <p>оцінює:</p> <ul style="list-style-type: none"> - значення шкіри у пристосуванні організму до умов навколишнього середовища 			

ТЕМА 8. ЗВ'ЯЗОК ОРГАНІЗМУ ЛЮДИНИ ІЗ ЗОВНІШНІМ СЕРЕДОВИЩЕМ. НЕРВОВА СИСТЕМА
(орієнтовно 5 год)

Діяльність (уміння)	Знання	Зміст	Наскрізні змістові лінії
<p>розпізнає (на малюнках, муляжах, моделях):</p> <ul style="list-style-type: none"> - елементи будови спинного мозку; 	<p>оперує термінами:</p> <ul style="list-style-type: none"> - нервова система, центральна нервова система, периферична 	<p>Будова нервової системи. Центральна і периферична нервова система людини. Спинний мозок.</p>	<p>Здоров'я і безпека (зорієнтована на</p>

<p>- відділи головного мозку; застосовує знання для: - профілактики нервових захворювань; - дотримання режиму праці й відпочинку</p>	<p>нервова система, автономна (вегетативна) нервова система, соматична нервова система</p> <p>називає:</p> <ul style="list-style-type: none"> - компоненти центральної й периферичної нервової системи; - функції спинного мозку, головного мозку та його відділів, соматичної нервової системи, вегетативної нервової системи (симпатичної та парасимпатичної); - фактори, які порушують роботу нервової системи; <p>характеризує:</p> <ul style="list-style-type: none"> - будову головного мозку, спинного мозку; - <i>нервову регуляцію рухової активності людини;</i> - <i>роль кори головного мозку в регуляції довільних рухів людини;</i> - роль вегетативної нервової системи в роботі внутрішніх органів людини; <p>наводить приклади</p> <ul style="list-style-type: none"> - захворювань нервової системи 	<p>Головний мозок. Поняття про соматичну нервову систему. Вегетативна нервова система. Профілактика захворювань нервової системи.</p> <p>Лабораторні дослідження Вивчення будови спинного та головного мозку людини (за муляжами, моделями, пластинчастими препаратами).</p>	<p>розуміння профілактики захворювань нервової системи, зокрема дотримання правил чергування розумової діяльності та відпочинку)</p>
Ставлення			
<p>висловлює судження: щодо значення нервової системи для:</p> <ul style="list-style-type: none"> - забезпечення взаємозв'язку між органами й фізіологічними системами; - узгодження функцій організму зі змінами довкілля; <p>усвідомлює значення:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>внеску вчених у розвиток знань про нервову систему (І. П. Павлов, І. М. Сеченов), у тому числі й українських (В. О. Бец)</i> 			
ТЕМА 9. ЗВ'ЯЗОК ОРГАНІЗМУ ЛЮДИНИ ІЗ ЗОВНІШНІМ СЕРЕДОВИЩЕМ. СЕНСОРНІ СИСТЕМИ			

(орієнтовно 7 год)			
Діяльність (уміння)	Знання	Зміст	Наскрізнi змістові лінії
<p>розпізнає (на малюнках, муляжах, моделях): - елементи будови ока, вуха</p> <p>встановлює взаємозв'язок: між будовою й функціями ока, вуха</p> <p>спостерігає: - сліпу пляму на сітківці; - акомодацию ока; - зміни слухової чутливості; - температурну адаптацию рецепторів шкіри;</p> <p>застосовує знання для: - дотримання правил профілактики порушення зору, слуху та попередження захворювань органів зору й слуху</p>	<p>оперує термінами: - сенсорні системи, органи чуття, рецептори</p> <p>називає: - основні сенсорні системи; - складові частини аналізатора</p> <p>характеризує: - особливості будови та функції зорової, слухової сенсорних систем; - сенсорні системи рівноваги, нюху, смаку, руху, дотику, температури, болю;</p> <p>пояснює: - процеси сприйняття: світла, кольору, простору, звуку, запаху, смаку, рівноваги тіла</p>	<p>Загальна характеристика сенсорних систем, їхня будова. Зорова сенсорна система. Око. Гігієна зору. Слухова сенсорна система. Вуха. Гігієна слуху. Сенсорні системи смаку, нюху, рівноваги, руху, дотику, температури, болю.</p> <p>Демонстрування розбірних моделей ока, вуха. Лабораторні дослідження: визначення акомодации ока; виявлення сліпої плями на сітківці ока; вимірювання порога слухової чутливості.</p> <p>Дослідницький практикум Дослідження температурної адаптации рецепторів шкіри.</p>	<p>Здоров'я і безпека (спрямовує на розуміння учнями дотримання правил: - гігієни зору та слуху; - техніки безпеки під час виконання практичних занять з хімії, фізики, біології, технологій і трудового навчання тощо)</p> <p>Сталий розвиток і екологічна грамотність (спрямовує на усвідомлення учнями залежності функціонування слухової сенсорної системи від шумового забруднення навколишнього середовища)</p>
Ставлення			
<p>оцінює: - значення сенсорних систем для забезпечення процесів життєдіяльності організму та зв'язку організму із зовнішнім середовищем</p>			

ТЕМА 10. ВИЩА НЕРВОВА ДІЯЛЬНІСТЬ (орієнтовно 7 год)

Діяльність (уміння)	Знання	Зміст	Наскрізнi змістові лінії
<p>розрізняє: - типи вищої нервової діяльності та властивості темпераменту;</p> <p>порівнює: - умовні й безумовні рефлекси; - першу і другу сигнальні системи;</p>	<p>оперує термінами: - безумовний рефлекс, умовний рефлекс, мислення, мова, пам'ять</p> <p>називає: - <i>нервові процеси (збудження, гальмування);</i></p>	<p>Поняття про вищу нервову діяльність і її основні типи. Умовні та безумовні рефлекси. Інстинкти. Мова. Навчання та пам'ять. Мислення та свідомість.</p>	<p>Здоров'я і безпека (зорієнтовує на усвідомлення учнями: - значення самовиховання у формуванні особистості;</p>

<p>застосовує знання для: - дотримання правил розумової діяльності</p>	<p>- показники нервових процесів (сила, рухливість, урівноваженість); - <i>види сну</i>; - причини біоритмів; наводить приклади: - умовних та безумовних рефлексів людини; - біоритмів людини; характеризує: - особливості вищої нервової діяльності людини; - інстинктивну та набуту поведінку людини; - види навчання, види пам'яті; пояснює: - значення другої сигнальної системи; - роль кори головного мозку в мисленні; - причини індивідуальних особливостей поведінки людини</p>	<p>Сон. Біоритми. Лабораторне дослідження: визначення реакції зіниць на світло; дослідження різних видів пам'яті. Дослідницький практикум Визначення типу вищої нервової діяльності та властивостей темпераменту.</p>	<p>- значення сну для повноцінного функціонування організму; - безпечного впливу соціальних факторів на формування особистості)</p>
Ставлення			
<p>висловлює судження: - про значення пам'яті для інтелектуального розвитку людини; - щодо ролі самовиховання у формуванні особистості; - щодо впливу соціальних факторів на формування особистості; - про значення біоритмів і сну для повноцінного функціонування організму; усвідомлює значення: - <i>внеску вчених у розвиток знань про вищу нервову діяльність (І. П. Павлов, І. М. Сеченов, О. О. Ухтомський та ін.)</i></p>			
ТЕМА 11. ЕНДОКРИННА СИСТЕМА (орієнтовно 3 год)			
Діяльність (уміння)	Знання	Зміст	Наскрізні змістові лінії
	оперує термінами:	Ендокринна система. Залози	Здоров'я і безпека

<p>застосовує знання для: - профілактики йододефіциту в організмі та інших захворювань, пов'язаних із порушенням функцій ендокринних залоз</p>	<p>- ендокринна система, гормони, гомеостаз</p> <p>називає: - залози внутрішньої та змішаної секреції; - місце розташування ендокринних залоз в організмі людини;</p> <p>характеризує: - нейрогуморальну регуляцію фізіологічних функцій організму; - вплив гормонів на процеси обміну в організмі;</p> <p>пояснює: - роль нервової системи в регуляції функцій ендокринних залоз; - роль ендокринної системи в розвитку стресорних реакцій; - значення ендокринної системи в підтриманні гомеостазу й адаптації організму</p>	<p>внутрішньої та змішаної секреції. Профілактика захворювань ендокринної системи. Взаємодія регуляторних систем</p> <p>Проект. Йододефіцит в організмі людини, його наслідки та профілактика (або тематика за вибором учителя)</p>	<p>(спрямовує на розуміння учнями: - впливу гормонів на процеси обміну речовин в організмі людини; - профілактику йододефіциту в організмі та інших захворювань, пов'язаних із порушенням функцій ендокринних залоз)</p>
Ставлення			
<p>висловлює судження: - щодо значення ендокринної системи для повноцінного функціонування організму людини;</p> <p>робить висновок: - про взаємодію регуляторних систем організму</p>			

ТЕМА 12. РОЗМНОЖЕННЯ ТА РОЗВИТОК ЛЮДИНИ (орієнтовно 4 год)

Діяльність (уміння)	Знання	Зміст	Наскрізні змістові лінії
<p>порівнює: - будову чоловічої та жіночої статевих клітин;</p> <p>застосовує знання для: - запобігання хворобам, що передаються статевим шляхом, та попередження ВІЛ-інфікування</p>	<p>оперує термінами: - ембріональний розвиток, гамети (сперматозоїд, яйцеклітина), запліднення, зигота, вагітність, плацента</p> <p>називає: - функції статевих залоз людини;</p>	<p>Будова та функції репродуктивної системи. Статеві клітини. Запліднення. Менструальний цикл. Вагітність. Ембріональний період розвитку людини. Плацента, її функції. Постембріональний розвиток людини. Репродуктивне здоров'я.</p>	<p>Здоров'я і безпека (націлює на розуміння учнями необхідності збереження репродуктивного здоров'я молоді та здорового способу життя як необхідної</p>

	<ul style="list-style-type: none"> - первинні та вторинні статеві ознаки людини; - періоди онтогенезу людини; характеризує: - процес запліднення; - розвиток зародка і плода; - розвиток дитини після народження; - функції плаценти; - статеве дозрівання; - вікові періоди індивідуального розвитку людини; - особливості підліткового віку; - захворювання, що передаються статевим шляхом; пояснює: - роль ендокринної системи в регуляції гаметогенезу, овуляції, вагітності, постембріонального розвитку людини; - вплив факторів середовища та способу життя батьків на розвиток плода 		<p>умови народження здорової дитини)</p>
Ставлення			
<p>висловлює судження:</p> <ul style="list-style-type: none"> - про необхідність збереження репродуктивного здоров'я молоді; - про залежність розвитку дитини в материнському організмі від здоров'я матері, її поведінки; <p>обґрунтовує судження:</p> <ul style="list-style-type: none"> - про вплив нікотину, тютюнового диму, алкоголю на розвиток плода; <p>оцінює:</p> <ul style="list-style-type: none"> - значення дотримання особистої гігієни юнаками та дівчатами; <p>виявляє ставлення:</p> <ul style="list-style-type: none"> - щодо здорового способу життя як необхідної умови народження здорової дитини 			

УЗАГАЛЬНЕННЯ (орієнтовно 1 год)			
Діяльність (уміння)	Знання	Зміст	Наскрізні змістові лінії
<p>пояснює: - як забезпечується цілісність організму людини</p>	<p>називає: - функції, що підтримують цілісність організму; - способи підтримання гомеостазу; характеризує: - інтегруючу функцію кровоносної, нервової та ендокринної систем</p>	Цілісність організму людини. Взаємодія регуляторних систем організму	
Ставлення			
<p>робить висновок: - про біосоціальну природу людини</p>			

9 клас

(70 год – 2 год на тиждень, з них 2 год – резервні)

Наведена кількість годин на вивчення кожної теми є орієнтовною. Послідовність тем у межах одного навчального року вчитель може змінювати на власний розсуд (без порушення логіки викладання). Елементи змісту, які є необов'язковими й можуть вивчатися опційно (за вибором учителя), виділено *курсивом*; так само виділено опційні складові очікуваних результатів навчально-пізнавальної діяльності учнів.

Виконання та захист проектів передбачає проведення учнями дослідницької роботи і представлення її результатів; проекти інших типів (творчі, інформаційні тощо) вчитель може впроваджувати додатково за бажанням. Кожен учень упродовж навчального року має взяти участь хоча б в одному навчальному проекті.

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів		Зміст навчання	
Вступ (орієнтовно 2 год)			
Діяльність (уміння)	Знання	Зміст	Наскрізнні змістові лінії
<p>практикує: - методи біологічних досліджень у пізнанні окремих явищ живої природи (описовий, експериментальний, моделювання, моніторинг, статистичний — представлення даних);</p> <p>аналізує та порівнює: - біологічні системи, що перебувають на різних рівнях організації;</p> <p>моделює / створює моделі: - простих біологічних систем різних рівнів (наприклад, системи органів людини, угруповання тощо)</p>	<p>оперує термінами: - описовий метод, експериментальний метод, моделювання</p> <p>називає: - основні галузі біології; - рівні організації життя;</p> <p>наводить приклади: - біологічних систем, що перебувають на різних рівнях організації;</p> <p>пояснює: - значення методів біологічних досліджень у пізнанні живої природи; - зв'язок біології з іншими природничими й гуманітарними науками;</p> <p>характеризує: - методи біологічних досліджень (описовий, експериментальний, моделювання)</p>	<p>Біологія як наука. Предмет біології. <i>Основні галузі біології та її місце серед інших наук.</i> Рівні організації біологічних систем. Основні методи біологічних досліджень</p>	

Ставлення			
усвідомлює: відмінність системи від її дискретних елементів та залежність функціонування системи від взаємозв'язків між елементами різних рівнів			
Тема 1. Хімічний склад клітини (орієнтовно 8 год)			
Діяльність (уміння)	Знання	Зміст	Наскрізні змістові лінії
розпізнає: - приклади органічних речовин за назвами; досліджує / спостерігає: - приклади дії ферментів; розв'язує: - елементарні вправи з молекулярної біології зі структури білків та нуклеїнових кислот; аналізує та порівнює: - структурні рівні організації білків; - властивості органічних молекул	оперує термінами: - полімер, білки, нуклеїнові кислоти, фермент називає: - органічні та неорганічні речовини, що входять до складу організмів; - складові атома (<i>міжпредметні</i>); - типи хімічних зв'язків (ковалентні, йонні, водневі), гідрофобна взаємодія (<i>міжпредметні</i>); описує: - властивості та біологічну роль води, ліпідів, вуглеводів; - будову, властивості та функції білків, структурні рівні організації білків; - будову й функції нуклеїнових кислот; наводить приклади: - продуктів, що містять білки, ліпіди та вуглеводи; пояснює: - <i>необхідність зовнішніх джерел енергії для існування біологічних систем;</i>	Вода та її основні фізико-хімічні властивості. Інші неорганічні сполуки. Органічні молекули. Вуглеводи та ліпіди. Поняття про біологічні макромолекули – біополімери. Білки, їхня структурна організація та основні функції. Ферменти, їхня роль у клітині. Нуклеїнові кислоти. Роль нуклеїнових кислот як носія спадкової інформації. АТФ. Лабораторні дослідження: Властивостей ферментів. Практичні роботи № 1. Розв'язання елементарних вправ зі структури білків та нуклеїнових кислот	

	<ul style="list-style-type: none"> - роль АТФ у життєдіяльності організмів; - роль білків у життєдіяльності організмів; - роль нуклеїнових кислот у спадковості організмів 		
Ставлення			
висловлює та обґрунтовує судження:			
<ul style="list-style-type: none"> - про спільність складу та різницю вмісту хімічних елементів у живій та неживій природі; - щодо необхідності різних продуктів харчування в раціоні людини; 			
робить висновок:			
<ul style="list-style-type: none"> - про необхідність вживання людиною різноманітних продуктів харчування; - про значення моделювання в розумінні хімічної будови живих організмів; 			
усвідомлює значення:			
<ul style="list-style-type: none"> - внеску вчених у розвиток біохімії (<i>І. Ф. Мішер, Ф. Крік, Дж. Уотсон, Р. Франклін та ін.</i>), у тому числі й українських (<i>О. В. Палладін, О. В. Данилевський, Я. О. Парнас</i>) 			
Тема 2. Структура клітини (орієнтовно 6 год)			
Діяльність (уміння)	Знання	Зміст	Наскрізнi змістові лінії
порівнює: <ul style="list-style-type: none"> - будову клітини прокаріотів й еукаріотів; - будову клітин рослин, тварин, грибів; дотримується правил: <ul style="list-style-type: none"> - виготовлення мікропрепаратів та розгляду їх за допомогою мікроскопа; - виконання малюнків біологічних об'єктів; спостерігає:	оперує термінами: <ul style="list-style-type: none"> - еукаріоти, прокаріоти, віруси, клітинна мембрана, цитоплазма, ендоплазматичний ретикулум, апарат Гольджі, лізосоми, вакуолі, цитоскелет називає: <ul style="list-style-type: none"> - методи дослідження клітин; - складові цитоплазми; - основні клітинні органели та їхні функції; - основні компоненти та функції ядра; 	<i>Методи дослідження клітин. Типи мікроскопії.</i> Структура еукаріотичної клітини: клітинна мембрана, цитоплазма та основні клітинні органели. Ядро, його структурна організація та функції. Типи клітин та їхня порівняльна характеристика: прокаріотична та еукаріотична клітина, рослинна та тваринна клітина.	

<p>- елементи будови клітини на постійних і тимчасових мікропрепаратах; аналізує: - взаємозв'язок між будовою та функціями органел; - взаємозв'язок між будовою та функціями ядра</p>	<p>наводить приклади: - про- та еукаріотичних організмів; - рухів клітин і внутрішньоклітинних рухів; розпізнає: - компоненти клітин на схемах та електронних мікрофотографіях; пояснює: - роль мембран у життєдіяльності клітин; - взаємозв'язок клітини із зовнішнім середовищем; характеризує: - хімічний склад клітинної мембрани</p>	<p>Демонстрування моделей-аплікацій, що ілюструють будову клітини, мікропрепаратів клітин рослин і тварин. Лабораторні роботи 1. Вивчення структурно-функціональної різноманітності клітин.</p>	
Ставлення			
<p>застосовує знання: - для доказу єдності органічного світу; висловлює судження: - щодо ролі клітини як елементарної структурної одиниці живих систем; усвідомлює значення: - внеску вчених у розвиток знань про клітину (Т. Шванн, М. Шлейден, К. Гольджі та ін.)</p>			

Тема 3. Принципи функціонування клітини (орієнтовно 6 год)

Діяльність (уміння)	Знання	Зміст	Наскрізнi змістові лінії
<p>характеризує: - процеси фотосинтезу, клітинного дихання як джерел енергії для клітин; аналізує: - вплив зовнішніх факторів на протікання клітинних процесів (зокрема, чим зумовлений зелений колір рослин);</p>	<p>оперує термінами: - метаболізм, клітинне дихання, мітохондрії, фотосинтез, пластиди, хемосинтез називає: - процеси обміну речовин та енергії, які відбуваються в цитоплазмі клітини;</p>	<p>Обмін речовин та енергії. <i>Основні шляхи розщеплення органічних речовин в живих організмах.</i> Клітинне дихання. <i>Біохімічні механізми дихання.</i> Фотосинтез: світлова та темнова фаза. Хемосинтез. <i>Базові принципи синтетичних процесів у клітинах та організмах</i></p>	<p>Здоров'я і безпека (орієнтує на застосування знання про процеси життєдіяльності клітини для мотивації здорового способу життя) Екологічна безпека та сталий розвиток (орієнтує на усвідомлення</p>

<p>порівнює:</p> <ul style="list-style-type: none"> - процеси фотосинтезу та хемосинтезу 	<ul style="list-style-type: none"> - органели клітини, у яких відбувається дихання та фотосинтез; наводить приклади: - процесів розщеплення органічних речовин, що відбуваються в клітині 		<p>планетарної ролі фотосинтезу як одного з основних механізмів підтримання гомеостазу в атмосфері)</p>
Ставлення			
<p>висловлює судження:</p> <ul style="list-style-type: none"> - щодо значення процесів фотосинтезу, хемосинтезу, клітинного дихання для забезпечення енергетичних потреб організмів; - щодо планетарної ролі фотосинтезу; <p>застосовує знання про:</p> <ul style="list-style-type: none"> - процеси життєдіяльності клітини для мотивації здорового способу життя; <p>робить висновок:</p> <ul style="list-style-type: none"> - про схожість процесів обміну речовин, що відбуваються в клітинах організмів різних груп організмів; - про значення методу моделювання у вивченні клітинних процесів 			
Тема 4. Збереження та реалізація спадкової інформації (орієнтовно 11 год)			
Діяльність (уміння)	Знання	Зміст	Наскрізні змістові лінії
<p>характеризує:</p> <ul style="list-style-type: none"> - процес транскрипції; - процес біосинтезу білка; - процес реплікації ДНК; - генетичний код та його значення в біосинтезі білків; - взаємозв'язок між будовою та функціями хромосом; - процеси мітозу та мейозу в еукаріотів; - етапи клітинного циклу; - етапи онтогенезу в рослин і тварин; <p>порівнює:</p>	<p>оперує термінами:</p> <ul style="list-style-type: none"> - ген, генетичний код, ядро, хромосоми, рибосоми, транскрипція, трансляція, мітоз, мейоз <p>називає:</p> <ul style="list-style-type: none"> - типи генів; - етапи реалізації спадкової інформації; - фази мітозу та мейозу; - періоди онтогенезу в багатоклітинних організмів; <p>наводить приклади:</p>	<p>Гени та геноми. <i>Будова генів та основні компоненти геномів про- та еукаріотів.</i></p> <p>Транскрипція.</p> <p>Основні типи РНК.</p> <p>Генетичний код. Біосинтез білка.</p> <p>Подвоєння ДНК; <i>репарація пошкоджень ДНК.</i></p> <p>Поділ клітин: клітинний цикл, мітоз. Мейоз. Рекомбінація ДНК.</p> <p>Статеві клітини та запліднення. <i>Етапи індивідуального розвитку.</i></p> <p>Лабораторні дослідження:</p> <p>фаз мітозу (на прикладі клітин кореня цибулі).</p>	

- процеси транскрипції та реплікації; - процеси мітозу та мейозу	- застосування принципу комплементарності нуклеотидів	Практичні роботи 1. Розв'язування елементарних вправ з реплікації, транскрипції та трансляції	
Ставлення			
робить висновок: - про визначну роль спадкового апарату клітини			
Тема 5. Закономірності успадкування ознак (орієнтовно 10 год)			
Діяльність (уміння)	Знання	Зміст	Наскрізнi змістові лінії
застосовує знання: - для складання схем схрещування; - для оцінки спадкових ознак у родині та планування родини; - для обґрунтування заходів захисту від впливу мутагенних факторів; характеризує: - успадкування, зчеплене зі статтю; - мінливість: комбінативну, мутаційну, модифікаційну; - можливості діагностики спадкових хвороб людини; порівнює: - модифікаційну та мутаційну мінливість; - успадкування доміnantних і рецесивних ознак; дотримується правил: - складання схем родоводів; застосовує знання: - для оцінки спадкових ознак у родині та планування родини	оперує термінами: - алель, генотип, фенотип, мутація (точкова, хромосомна, геномна), мутаген називає: - методи генетичних досліджень; - закони Менделя; - форми мінливості; - мутагенні фактори; - види мутацій; - зчеплення генів у хромосомах; наводить приклади: - спадкової мінливості; - неспадкової мінливості; - спадкових захворювань людини; пояснює: - поняття: доміnantний та рецесивний алелі, гомозигота, гетерозигота; - значення генотипу й умов середовища для формування фенотипу	Класичні методи генетичних досліджень. Генотип та фенотип. Алелі. Закони Менделя. <i>Ознака як результат взаємодії генів.</i> <i>Поняття про зчеплення генів і кросинговер.</i> Генетика статі й успадкування, зчеплене зі статтю. Форми мінливості. Мутації: види мутацій, причини та наслідки мутацій. Спадкові захворювання людини. Генетичне консультування. <i>Сучасні методи молекулярної генетики.</i> Демонстрування схем схрещування, що ілюструють основні генетичні закономірності. Лабораторні дослідження мінливості в рослин і тварин. Практичні роботи 2. Складання схем схрещування. Проект Складання власного родоводу та демонстрація успадкування певних ознак (за вибором учня) / родовід родини видатних людей (за вибором учня)	Здоров'я і безпека (орієнтує на розуміння важливості генетичного консультування та молекулярних методів діагностики задля народження здорових дітей, на глибоке засвоєння впливу на потомство шкідливих звичок батьків: тютюнокуріння, вживання алкоголю, наркотичних речовин)
Ставлення			
висловлює судження: - про важливість генетичного консультування та молекулярних методів діагностики в сучасній генетиці;			

<p>- щодо впливу на потомство шкідливих звичок батьків (тютюнокуріння, вживання алкоголю, наркотичних речовин); усвідомлює значення: - внеску вчених у розвиток генетичних знань (Г. Мендель, Т. Х. Морган та ін.), у тому числі й українських (С.М. Гершензон)</p>			
Тема 6. Еволюція органічного світу (орієнтовно 7 год)			
Діяльність (уміння)	Знання	Зміст	Наскрізнi змістові лінії
<p>характеризує: - розвиток поглядів на походження різноманіття живих істот; порівнює: - географічне й екологічне видоутворення; дотримується правил: - складання елементарних таблиць, схем, що демонструють еволюційний розвиток рослинного й тваринного світу Землі</p>	<p>оперує термінами: - вид, популяція, еволюція, природний добір, антропогенез дає визначення понять: - конвергенція, дивергенція, паралелізм; пояснює: - основні положення сучасної теорії еволюції; - популяцію як елементарну одиницю еволюції; - основні характеристики популяції; - елементарні фактори еволюції; - критерії виду; - способи видоутворення; - докази еволюції; - види природного добору; - різні погляди на виникнення життя на Землі (креаціонізм, спонтанне зародження, біохімічна еволюція, панспермія); - етапи еволюції людини; - різноманіття організмів як <i>результат еволюції</i>; наводить приклади: - адаптації організмів до умов середовища;</p>	<p>Популяції живих організмів та їх основні характеристики. Еволюційні фактори. <i>Механізми первинних еволюційних змін.</i> Механізми видоутворення. <i>Розвиток еволюційних поглядів.</i> Теорія Ч. Дарвіна. Роль палеонтології, <i>молекулярної генетики</i> в обґрунтуванні теорії еволюції. Еволюція людини. Етапи еволюції людини. Світоглядні та наукові погляди на походження та історичний розвиток життя</p>	

	- викопних організмів різних геологічних епох		
Ставлення			
висловлює судження: - щодо співвідношення біологічних та соціокультурних факторів у розвитку людини; робить висновок: - про єдність органічного світу, що проявляється через його розмаїття; - про значення моделювання в дослідженні еволюційних процесів різних рівнів; усвідомлює значення: - внеску вчених у розвиток еволюційного учення (Е. Геккель, Ч. Дарвін, Ж.-Б. Ламарк та ін.), у тому числі й українських (О. О. Ковалевський)			
Тема 7. Біорізноманіття (розглядається опційно, орієнтовно 4 год)			
Діяльність (уміння)	Знання	Зміст	Наскрізнi змістові лінії
характеризує: - основні принципи біологічної систематики; аналізує та порівнює: - засоби боротьби із хворобами різної природи (вірусні, бактеріальні, протозойні тощо)	називає: - таксономічні одиниці; - основні групи організмів	<i>Основи еволюційної філогенії та систематики. Основні групи організмів: бактерії, археї, еукаріоти. Неклітинні форми життя: віруси. Огляд основних еукаріотичних таксонів</i>	
Ставлення			
робить висновок: - про єдність органічного світу, що проявляється через його розмаїття; усвідомлює : - значення різних форм життя для збереження здоров'я людини			
Тема 8. Надорганізмові біологічні системи (орієнтовно 7 год)			
Діяльність (уміння)	Знання	Зміст	Наскрізнi змістові лінії

<p>застосовує знання: - про особливості функціонування популяцій, екосистем, біосфери для обґрунтування заходів їх збереження, прогнозування наслідків впливу людини на екосистеми, визначення правил своєї поведінки в сучасних екосистемах;</p> <p>розпізнає: - основні групи організмів за екологічною роллю в мережах живлення екосистем;</p> <p>застосовує знання: - для складання ланцюгів (мереж) живлення в екосистемах;</p> <p>дотримується правил: - побудови екологічних пірамід різних типів;</p> <p>спостерігає: - дію екологічних факторів на різні групи організмів;</p> <p>аналізує та порівнює: - різні середовища життя; - природні та штучні екосистеми;</p> <p>описує: - антропоічний вплив на природні екосистеми;</p> <p>бере участь у природоохоронній діяльності та дотримується екологічної культури в повсякденному житті</p>	<p>оперує термінами: - екологічний фактор, продуценти, консументи, редуценти, екосистема, трофічний ланцюг (мережа), біосфера</p> <p>називає: - методи дослідження процесів в екосистемах; - екологічні фактори;</p> <p>наводить приклади: - угруповань, екосистем; - пристосованості організмів до умов середовища; - ланцюгів живлення;</p> <p>пояснює: - структуру екосистем; - взаємодію організмів в екосистемах; - структуру ланцюгів живлення; - правило екологічної піраміди; - значення колообігу речовин у збереженні екосистем; - функціональні компоненти біосфери; - роль заповідних територій у збереженні біологічного різноманіття, рівноваги в біосфері;</p> <p>порівнює: - природні та штучні екосистеми; - роль продуцентів, консументів, редуцентів у штучних і природних екосистемах</p>	<p>Екосистема. Різноманітність екосистем. Харчові зв'язки, потоки енергії та колообіг речовин в екосистемах. Біотичні, абіотичні та антропоічні (антропогенні, техногенні) фактори. Стабільність екосистем та причини її порушення. Біосфера як цілісна система. Захист і збереження біосфери, основні заходи щодо охорони навколишнього середовища.</p> <p>Проект (дослідницький) Виявлення рівня антропогенного та техногенного впливу в екосистемах своєї місцевості</p>	<p>Екологічна безпека та сталий розвиток (орієнтує на розуміння антропоічного впливу на природні екосистеми, значення колообігу речовин у збереженні екосистем, роль заповідних територій у збереженні біологічного різноманіття, рівноваги в біосфері; спрямовує на дотримання екологічної культури в повсякденному житті, участь у природоохоронній діяльності та вияв громадянської позиції в галузі збереження довкілля)</p> <p>Підприємливість та фінансова грамотність (орієнтує на усвідомлення відмінностей між природними та штучними екосистемами за показниками продуктивності й ефективності; спрямовує на усвідомлення економічної оцінки природних екосистем та антропоічного впливу на них; спрямовує на дотримання екологічної культури в бізнесі).</p> <p>Здоров'я і безпека (націлює на розуміння наслідків антропоічного впливу на природні</p>
Ставлення			
<p>робить висновок: - про цілісність і саморегуляцію живих систем;</p>			

<p>- про значення природних угруповань для збереження рівноваги в біосфері; усвідомлює значення: - внеску вчених у розвиток екології (Е. Геккель, Ю. Лібіх, Е. Шелфорд та ін.), у тому числі й українських (М. І. Вернадський); формує громадянську позицію: - в галузі збереження довкілля</p>		<p>екосистеми для здоров'я людини; сприяє дотриманню екологічної культури в повсякденному житті, формуванню активної громадянської позиції в галузі збереження довкілля як одного з напрямів боротьби за здоров'я)</p> <p>Громадянська відповідальність (спрямовує на активну участь у природоохоронній діяльності та дотримання екологічної культури в повсякденному житті, вияв громадянської позиції в галузі збереження довкілля)</p>
---	--	---

Тема 9. Біологія як основа біотехнології та медицини (орієнтовно 6 год)

Діяльність (уміння)	Знання	Зміст	Наскрізнi змістові лінії
<p>порівнює: - класичні методи селекції із сучасними біотехнологічними підходами</p>	<p>оперує термінами: - біотехнологія, селекція, генетична інженерія, генетично-модифіковані організми</p> <p>називає: - методи селекції; - завдання та основні напрями сучасної біотехнології; - методи сучасної біотехнології; - можливості діагностики спадкових хвороб людини;</p> <p>пояснює:</p>	<p>Поняття про селекцію. Введення в культуру рослин. <i>Методи селекції рослин</i>. Одомашнення тварин. <i>Методи селекції тварин</i>. Огляд традиційних біотехнологій. Основи генетичної та клітинної інженерії. Роль генетичної інженерії в сучасних біотехнологіях і медицині. Генетично модифіковані організми</p>	<p>Екологічна безпека та сталий розвиток (орієнтує на розуміння переваг сучасних біотехнологічних підходів над методами класичної селекції; спрямовує на обговорення переваг та можливих ризиків використання генетично модифікованих організмів, моральних і соціальних</p>

	<p>- переваги та можливі ризики використання генетично модифікованих організмів; наводить приклади: - речовин (продукції), які одержують методами традиційних біотехнологій; - речовин (продукції), які одержують методами генної інженерії</p>		<p>аспектів біологічних досліджень; на прикладах речовин (продукції), які одержують методами біотехнологій і генної інженерії, демонструє важливість наукоємних технологій у сталому розвитку людства)</p>
Ставлення			
<p>застосовує знання для оцінки: - можливих позитивних і негативних наслідків застосування сучасних біотехнологій; висловлює судження: - щодо можливості використання генетично модифікованих організмів; - щодо моральних і соціальних аспектів біологічних досліджень</p>			<p>Громадянська відповідальність (спрямовує на розуміння моральних і соціальних аспектів біологічних досліджень в галузі біотехнології та генетичної інженерії, важливість профілактики упередженого ставлення до сучасних технологій) Здоров'я і безпека (орієнтує на розуміння сучасних технологій у галузі діагностики та корекції спадкових хвороб людини; можливих позитивних і негативних наслідків застосування сучасних біотехнологій, генетично модифікованих організмів) Підприємливість і фінансова грамотність (орієнтує на розуміння переваг сучасних біотехнологій над класичними методами селекції; значення для</p>

			підприємницької діяльності сучасних наукоємних технологій, зокрема, в діагностиці та корекції спадкових хвороб людини, у використанні генетично модифікованих організмів та речовин (продукції), які одержують методами генної інженерії)
Узагальнення			
Діяльність (уміння)	Знання	Зміст	Наскрізні змістові лінії
характеризує: - основні загальні властивості живих систем	оперує термінами: - система	Основні загальні властивості живих систем	
Ставлення			
робить висновок: - про єдність живих систем різних рівнів			

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ХІМІЯ
7–9 класи

Навчальна програма
для загальноосвітніх навчальних закладів¹

¹ Програма затверджена Наказом Міністерства освіти і науки України від 07.06.2017 № 804

2017

Укладачі програми (2012 р.): Величко Л.П., Дубовик О.А., Котляр З.В., Муляр С.П., Павленко В.О., Свинко Л.Л., Титаренко Н.В., Ярошенко О.Г.

У розвантаженні програми (2015 рік) брали участь: Величко Л. П., Дубовик О.А., Новченкова К.Д., Павленко В.О., Свинко Л.Л., Титаренко Н.В., Філоненко І.О. ,Фіцайло С.С.

Над оновленням програми (2017 рік) працювали: Величко Л.П., Дубовик О.А., Бобкова О.С., Баланенко В.В., Пугач С.В., Рогожнікова О.В.

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Хімія як природнича наука є частиною духовної і матеріальної культури людства, а хімічна освіта – невідокремним складником загальної культури особистості, яка живе, навчається, працює, творить в умовах використання високих технологій і новітніх матеріалів, змушена протистояти екологічним ризикам, зазнає різнобічних впливів інформації. Хімічні знання, здобуті учнями в основній школі, створюють підґрунтя реалістичного ставлення до навколишнього світу, в якому значне місце посідає взаємодія людини і речовини, сприяють розкриттю таємниць живого через пізнання процесів життєдіяльності організмів на молекулярному рівні.

Навчання хімії в основній школі спрямовується на досягнення **мети базової загальної середньої освіти**, яка полягає у розвитку й соціалізації особистості учнів, формуванні їхньої національної самосвідомості, загальної культури, світоглядних орієнтирів, екологічного стилю мислення і поведінки, творчих здібностей, дослідницьких навичок і навичок життєзабезпечення, здатності до саморозвитку й самонавчання в умовах глобальних змін і викликів.

Випускник основної школи – це патріот України, який знає її історію; носій української культури, який поважає культуру інших народів; компетентний мовець, який вільно спілкується державною мовою, володіє також рідною (у разі відмінності) й однією чи кількома іноземними мовами; має бажання і здатність до самоосвіти; виявляє активність і відповідальність, підприємливість й ініціативність у громадському й особистому житті, має уявлення про світобудову, бережно ставиться до довкілля, безпечно й доцільно використовує досягнення науки і техніки, дотримується здорового способу життя.

Мета базової загальної середньої освіти досягається на основі реалізації основного завдання хімічної

освіти, що полягає у формуванні засобами навчального предмета *ключових і предметних компетентностей*. Ними забезпечується формування ціннісних і світоглядних орієнтацій учнів, що визначають їхню поведінку в життєвих ситуаціях.

Внесок хімії у формування ключових компетентностей учнів розкрито в таблиці.

Таблиця

Компетентнісний потенціал навчального предмета хімія

Ключова компетентність	Предметний зміст ключової компетентності і навчальні ресурси для її формування
<p><i>Спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовою</i></p>	<p>Уміння:</p> <ul style="list-style-type: none"> - використовувати в мовленні хімічні терміни, поняття, символи, сучасну українську наукову термінологію і номенклатуру; - формулювати відповідь на поставлене запитання; - аргументовано описувати хід і умови проведення хімічного експерименту; - обговорювати результати дослідження і робити висновки; - брати участь в обговоренні питань хімічного змісту, чітко, зрозуміло й образно висловлювати свою думку; - складати усне і письмове повідомлення на хімічну тему, виголошувати його. <p>Ставлення:</p> <ul style="list-style-type: none"> - цінувати наукову українську мову; - критично ставитись до повідомлень хімічного характеру в медійному просторі; - популяризувати хімічні знання. <p>Навчальні ресурси:</p> <ul style="list-style-type: none"> - підручники і посібники, науково-популярна і художня література, електронні освітні ресурси; - навчальні проекти та презентування їхніх результатів.
<p><i>Спілкування</i></p>	<p>Уміння:</p>

<p><i>іноземними мовами</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> - читати й розуміти іншомовні навчальні й науково-популярні тексти хімічного змісту; - створювати тексти повідомлень із використанням іншомовних джерел; - читати іноземною мовою і тлумачити хімічну номенклатуру; - пояснювати хімічну термінологію іншомовного походження. <p>Ставлення:</p> <ul style="list-style-type: none"> - цікавитись і оцінювати інформацію хімічного змісту іноземною мовою; - обговорювати деякі питання хімічного змісту із зацікавленими носіями іноземних мов. <p>Навчальні ресурси:</p> <ul style="list-style-type: none"> - медійні і друковані джерела іноземною мовою.
<p><i>Математична компетентність</i></p>	<p>Уміння:</p> <ul style="list-style-type: none"> - застосовувати математичні методи для розв'язування завдань хімічного характеру; - використовувати логічне мислення, зокрема, для розв'язування розрахункових і експериментальних задач, просторову уяву для складання структурних формул і моделей речовин; - будувати і тлумачити графіки, схеми, діаграми, складати моделі хімічних сполук і процесів. <p>Ставлення:</p> <ul style="list-style-type: none"> - усвідомлювати необхідність математичних знань для розв'язування наукових і хіміко-технологічних проблем. <p>Навчальні ресурси:</p> <ul style="list-style-type: none"> - навчальні завдання на виконання обчислень за хімічними формулами і рівняннями реакцій; - представлення інформації в числовій чи графічній формах за результатами хімічного експерименту та виконання навчальних проєктів.
<p><i>Основні компетентності</i></p>	<p>Уміння:</p> <ul style="list-style-type: none"> - пояснювати природні явища, процеси в живих організмах і технологічні процеси на

<p><i>у природничих науках і технологіях</i></p>	<p>основі хімічних знань;</p> <ul style="list-style-type: none"> - формулювати, обговорювати й розв'язувати проблеми природничо-наукового характеру; - проводити досліди з речовинами з урахуванням їхніх фізичних і хімічних властивостей; - виконувати експериментальні завдання і проекти, використовуючи знання з інших природничих предметів; - використовувати за призначенням сучасні прилади і матеріали; - визначати проблеми довкілля, пропонувати способи їх розв'язування; - досліджувати природні об'єкти. <p>Ставлення:</p> <ul style="list-style-type: none"> - усвідомлювати значення природничих наук для пізнання матеріального світу; наукове значення основних природничо-наукових понять, законів, теорій, внесок видатних учених у розвиток природничих наук; - оцінювати значення природничих наук і технологій для сталого розвитку суспільства; - висловлювати судження щодо природних явищ із погляду сучасної природничо-наукової картини світу. <p>Навчальні ресурси:</p> <ul style="list-style-type: none"> - навчальне обладнання і матеріали, засоби унаочнення; - міжпредметні контекстні завдання; - інформаційні й аналітичні матеріали з проблем стану довкілля, ощадного використання природних ресурсів і синтетичних матеріалів; - інформаційні матеріали про сучасні досягнення науки і техніки.
<p><i>Інформаційно-цифрова компетентність</i></p>	<p>Уміння:</p> <ul style="list-style-type: none"> - використовувати сучасні пристрої для добору хімічної інформації, її оброблення, збереження і передавання; - створювати інформаційні продукти хімічного змісту.

	<p>Ставлення:</p> <ul style="list-style-type: none"> - критично оцінювати хімічну інформацію з різних інформаційних ресурсів; - дотримуватись авторського права, етичних принципів поводження з інформацією; - усвідомлювати необхідність екологічних методів та засобів утилізації цифрових пристроїв. <p>Навчальні ресурси:</p> <ul style="list-style-type: none"> - електронні освітні ресурси; - віртуальні хімічні лабораторії.
<p><i>Уміння вчитися впродовж життя</i></p>	<p>Уміння:</p> <ul style="list-style-type: none"> - організовувати самоосвіту з хімії: визначати мету, планувати, добирати необхідні засоби; - спостерігати хімічні об'єкти та проводити хімічний експеримент; - виконувати навчальні проекти хімічного й екологічного змісту. <p>Ставлення:</p> <ul style="list-style-type: none"> - виявляти допитливість щодо хімічних знань; - прагнути самовдосконалення; - осмислювати результати самостійного вивчення хімії; - розуміти перспективу власного розвитку упродовж життя, пов'язаного із хімічними знаннями. <p>Навчальні ресурси:</p> <ul style="list-style-type: none"> - медійні джерела, дидактичні засоби навчання.
<p><i>Ініціативність і підприємливість</i></p>	<p>Уміння:</p> <ul style="list-style-type: none"> - виробляти власні цінності, ставити цілі, діяти задля досягнення їх, спираючись на хімічні знання; - залучати партнерів до виконання спільних проектів з хімії; - виявляти ініціативність до роботи в команді, генерувати ідеї, брати відповідальність за прийняття рішень, вести діалог задля досягнення спільної мети під час виконання хімічного експерименту і навчальних проектів.

	<p>Ставлення:</p> <ul style="list-style-type: none"> - вірити в себе, у власні можливості; - виважено ставитися до вибору майбутнього напряму навчання, пов'язаного з хімією; - бути готовими до змін та інновацій. <p>Навчальні ресурси:</p> <ul style="list-style-type: none"> - література про успішних винахідників і підприємців; - зустрічі з успішними людьми; - бізнес-тренінги, екскурсії на сучасні підприємства.
<p><i>Соціальна та громадянська компетентності</i></p>	<p>Уміння:</p> <ul style="list-style-type: none"> - співпрацювати з іншими над реалізацією соціально значущих проєктів, що передбачають використання хімічних знань; - працювати в групі зацікавлених людей, співпрацювати з іншими групами, залучати ширшу громадськість до розв'язування проблем збереження довкілля. <p>Ставлення:</p> <ul style="list-style-type: none"> - виявляти патріотичні почуття до України, любов до малої батьківщини; - дотримуватись загальнонавчальних моральних принципів і цінностей; - бути готовими відстоювати ці принципи і цінності; - виявляти зацікавленість у демократичному облаштуванні оточення й екологічному облаштуванні довкілля; - оцінювати необхідність сталого розвитку як пріоритету міжнародного співробітництва; - шанувати розмаїття думок і поглядів; - оцінювати й шанувати внесок видатних українців, зокрема вчених-хіміків, у суспільний розвиток. <p>Навчальні ресурси:</p> <ul style="list-style-type: none"> - навчальні проєкти, тренінги.
<p><i>Обізнаність та самовираження у</i></p>	<p>Уміння:</p> <ul style="list-style-type: none"> - використовувати сучасні хімічні засоби і матеріали для втілення художніх ідей і

<p><i>сфері культури</i></p>	<p>виявлення власної творчості; - пояснювати взаємозв'язок мистецтва і хімії. Ставлення: - цінувати вітчизняну і світову культурну спадщину, до якої належать наука і мистецтво. Навчальні ресурси: - твори образотворчого мистецтва, музичні й літературні твори як ілюстрації до вивчення хімічних явищ; - контекстні завдання; - синхроністична таблиця.</p>
<p><i>Екологічна грамотність і здорове життя</i></p>	<p>Уміння: - усвідомлювати причинно-наслідкові зв'язки у природі і її цілісність; - використовувати хімічні знання для пояснення користі і шкоди здобутків хімії і хімічної технології для людини і довкілля; - влаштовувати власне життєве середовище без шкоди для себе, інших людей і довкілля; - дотримуватися здорового способу життя; - безпечно поводитись із хімічними сполуками і матеріалами в побуті; - брати участь у реалізації проектів, спрямованих на поліпшення стану довкілля завдяки досягненням хімічної науки; - дотримуватися правил екологічно виваженої поведінки в довкіллі. Ставлення: - підтримувати й утілювати на практиці концепцію сталого розвитку суспільства; - розуміти важливість гармонійної взаємодії людини і природи; - відповідально й ощадно ставитися до використання природних ресурсів як джерела здоров'я і добробуту та безпеки людини і спільноти; - оцінювати екологічні ризики і бути готовим до розв'язування проблем довкілля, використовуючи знання з хімії.</p>

	Навчальні ресурси:
--	---------------------------

- навчальні проекти;
- якісні й кількісні задачі екологічного змісту.

Предметна хімічна компетентність учнів є складником ключової компетентності у природничих науках і технологіях. Володіння хімічною компетентністю на базовому рівні означає здатність учнів мислити і діяти з позицій світоглядних орієнтацій і ціннісних установок, сформованих у процесі навчання хімії.

Предметна компетентність є складним утворенням, основними компонентами якого є знанневий (пізнавальний), діяльнісний (поведінковий) і ціннісний (мотиваційний). Змістове наповнення цих компонентів розкрито в рубриці програми «Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності».

Перелік очікуваних результатів навчання зорієнтує вчителя на досягнення мети навчання за кожною темою програми, полегшить планування цілей і завдань уроків, дасть змогу виробити адекватні методичні підходи до проведення навчальних занять, поточного й тематичного оцінювання.

Компетентнісний підхід у навчанні, на відміну від предметного, передбачає інтеграцію ресурсів змісту курсу хімії та інших предметів на основі провідних соціально й особистісно значущих ідей, що втілюються в сучасній освіті: уміння вчитися, екологічна грамотність і здоровий спосіб життя, соціальна та громадянська відповідальність, ініціативність і підприємливість.

Для реалізації цих ідей виокремлено такі **наскрізні змістові лінії**: «Екологічна безпека і сталий розвиток», «Громадянська відповідальність», «Здоров'я і безпека», «Підприємливість і фінансова грамотність».

Наскрізні змістові лінії послідовно розкриваються у процесі навчання й виховання учнів, є спільними для всіх предметів і корелюються з ключовими компетентностями.

Змістова лінія **«Екологічна безпека і сталий розвиток»** реалізується на зразках, що дають змогу учневі усвідомити причинно-наслідкові зв'язки у природі і її цілісність; важливість сталого (керованого) розвитку країни для майбутніх поколінь. Такі зразки надає матеріал про добування й застосування речовин, збереження природних ресурсів – води й повітря, раціональне й ощадне використання природних вуглеводнів, колообіг хімічних елементів і речовин тощо.

Результатом реалізації цієї змістової лінії є не лише обізнаність учня із екологічними проблемами, пов'язаними із дотриманням чистоти води і повітря, процесами горіння і дихання, кислотними дощами,

стійкими органічними забруднювачами, а й усвідомлення можливості розв'язування цих проблем засобами хімії. Учень цінує природні ресурси, від яких залежить його здоров'я, добробут, сталий розвиток країни; усвідомлює необхідність збереження чистоти довкілля; бере участь у відповідних заходах; екологічно виважено поводить у довіллі.

Становленню учнів як свідомих громадян, патріотів України, членів соціуму, місцевої громади, шкільного колективу має сприяти реалізація змістової лінії *«Громадянська відповідальність»*. На уроках хімії учні ознайомлюються зі здобутками вітчизняних учених та їхньою громадянською позицією, оцінюють розвиток вітчизняного виробництва на основі досягнень хімічної науки, навчаються працювати в команді, відповідально ставитись до завдань, визначених колективом, та ретельно виконувати свою частину роботи. У позаурочний час дбають про чистоту довкілля свого регіону, беруть посильну участь у реалізації соціально значущих навчальних проєктів.

Результатами, що засвідчують продуктивність реалізації цієї лінії, є усвідомлення учнями відповідальності за результати навчання, які можуть у майбутньому вплинути на розвиток країни; сумлінне виконання завдань у команді; вироблення власного ставлення до вживання алкоголю; раціональне використання речовин; участь у захисті довкілля і збереженні його для себе та майбутніх поколінь.

Змістова лінія *«Здоров'я і безпека»* торкається всіх без винятку тем програми з хімії, оскільки використання здобутків хімії упродовж усього життя людини тісно пов'язано зі здоров'ям і життєзабезпеченням. Послідовний розвиток цієї змістової лінії у змісті курсу дає учням змогу усвідомити, з одного боку, значення хімії для охорони здоров'я, а з іншого – можливу шкоду продуктів сучасної хімічної технології у разі неналежного використання їх.

У результаті реалізації цієї змістової лінії учень беззастережно дотримується правил безпечного поводження з речовинами і матеріалами в лабораторії, побуті й довіллі; обізнаний із заходами безпеки під час реакції горіння, маркуванням небезпечних речовин; усвідомлює залежність здоров'я від чистоти води, повітря, складу харчових продуктів, згубну дію алкоголю на організм людини; дотримується здорового способу життя.

Змістова лінія *«Підприємливість і фінансова грамотність»* націлює учнів на мобілізацію знань, практичного досвіду і ціннісних установок у ситуаціях вибору і прийняття рішень. У навчанні хімії такі ситуації створюються під час планування самоосвітньої навчальної діяльності, групової навчальної,

експериментальної роботи, виконання навчальних проектів і презентування їх, розв'язування розрахункових і контекстних задач, вироблення власної моделі поведінки у довіллі.

Розкриття змістової лінії потребує позитивних зразків із історії хімії, діяльності вчених і підприємців у галузі хімії, екології, фармакології, що засвідчують можливість розв'язування не лише теоретичних, а й практичних проблем хімії і хімічного виробництва.

У результаті реалізації цієї змістової лінії учень усвідомлює важливість вивчення хімії; оцінює успіхи, досягнуті сучасним суспільством у хімічній науці, розробленні способів добування, переробки і застосування речовин як такі, що залежать від знань, умінь, ініціативи і підприємливості окремих особистостей і груп однодумців; переносить це ставлення на різні види своєї навчальної діяльності, поводження у довіллі; свідомо обирає напрям навчання у старшій школі, виходячи з власних можливостей.

Реалізація наскрізних змістових ліній не передбачає будь-якого розширення чи поглиблення навчального матеріалу, але потребує посилення уваги до певних його аспектів. Провідні ідеї, на яких ґрунтуються наскрізні змістові лінії, втілюються в навчанні хімії як у теоретичному змісті курсу, так і в експериментальній діяльності учнів, під час розв'язування задач і завдань з реальними даними; виконання міжпредметних навчальних проектів, роботи з різними джерелами інформації; в позаурочний час вони реалізуються під час тематичних тижнів, участі в регіональних, всеукраїнських та міжнародних конкурсах (у тому числі дистанційних).

У навчальній програмі з хімії наскрізні змістові лінії винесено в окрему рубрику. У ній зазначено питання, що дають змогу відповідно спрямувати зміст кожної теми.

На завершення навчання хімії в основній школі учень має засвоїти провідні ідеї хімічної науки, ціннісні установки і мати досвід їх застосування у власній діяльності, що в сукупності забезпечує базову підготовку з предмета і створює підґрунтя для подальшого навчання хімії у старшій школі, соціалізації і творчої самореалізації особистості.

Зміст курсу хімії основної школи зберігає перевірене часом базове ядро, необхідне для освіченості й розвитку учня; розкриває загальнокультурний, гуманістичний характер природничо-наукових знань; ґрунтується на провідних світоглядних ідеях природознавства, як от:

- пізнаваність матеріального світу;
- дискретність матерії;

- ієрархія рівнів структурної організації матерії;
- матеріальна єдність світу;
- причинно-наслідкові зв'язки у природі;
- значення природничих наук для розв'язування проблем сталого розвитку людства.

Шкільний курс хімії побудовано за концентричним принципом. На першому концентрі (в основній школі) вивчається мінімальний за обсягом, але функціонально цілісний базовий курс хімії, достатній для подальшої освіти і самоосвіти учнів. Зміст другого концентру (старша школа) залежить від профілю навчання, обраного учнем.

Програма основної школи реалізує змістові лінії хімічного компонента освітньої галузі «Природознавство»: хімічний елемент, речовина, хімічна реакція, методи наукового пізнання в хімії, хімія в житті суспільства. Зміст програми структуровано з урахуванням вікових особливостей учнів і часу, відведеного на вивчення предмета.

В основній школі хімію вивчають за типовим навчальним планом з таким розподілом годин: 7 кл. – 1,5 год., 8, 9 кл. – 2 год. на тиждень. Обрано таку послідовність викладення навчального матеріалу:

7 клас. *Вступ. Тема 1. Початкові хімічні поняття. Тема 2. Кисень. Тема 3. Вода.*

8 клас. *Тема 1. Будова атома. Періодичний закон і періодична система хімічних елементів. Тема 2. Хімічний зв'язок і будова речовини. Тема 3. Кількість речовини, розрахунки за хімічними формулами. Тема 4. Основні класи неорганічних сполук.*

9 клас. *Тема 1. Розчини. Тема 2. Хімічні реакції. Тема 3. Початкові поняття про органічні сполуки. Тема 4. Роль хімії в житті суспільства.*

У **7 класі** на рівні складу речовини триває формування основних хімічних понять (атом, молекула, хімічний елемент, прості й складні речовини), розпочате у природознавчих курсах 1-5 класів; формуються нові поняття (хімічна формула, валентність, хімічна реакція). Схеми хімічних реакцій і хімічні рівняння розглядаються на основі закону збереження маси речовин. Ознайомлення (в загальному) із періодичною системою хімічних елементів передбачено програмою задля того, щоб учні мали змогу встановити взаємозв'язок між розташуванням елементів у періодичній системі та їхньою валентністю, використовувати інформацію, яку містить періодична система, про відносні атомні маси хімічних елементів.

Деякі властивості простих і складних речовин розглядаються на прикладах кисню і води в наступних

двох темах. Розглядаються процеси добування кисню; на основі хімічних властивостей кисню вводиться поняття про реакцію сполучення та оксиди металічних і неметалічних елементів.

Вивчення хімічних властивостей води дає змогу розглянути взаємодію оксидів з водою та ознайомитися з кислотами й основами. Це забезпечує мінімальну фактологічну базу про сполуки хімічних елементів і їхні властивості для подальшого вивчення періодичного закону і хімічного зв'язку у 8 класі.

На цьому етапі навчання хімії триває формування поняття про розчин та його компоненти, масову частку розчиненої речовини (пропедевтичні знання надавались на уроках природознавства). Учні навчаються виготовляти розчини, розв'язувати задачі на обчислення кількісного складу розчину, визначення масової частки розчиненої речовини, об'єму і маси води для його виготовлення.

У 8 класі на початок винесено теоретичний матеріал про будову атома, періодичний закон, хімічний зв'язок і будову речовин. Вивчення будови атома дає змогу пояснити причину явища періодичності зміни властивостей хімічних елементів і їхніх сполук, розкрити на вищому теоретичному рівні поняття валентності елементів у хімічних сполуках, з'ясувати електронну природу ковалентного та йонного хімічних зв'язків.

У наступній темі «Кількість речовини. Розрахунки за хімічними формулами» формується поняття про кількість речовини та одиницю її вимірювання – моль. Учні вчать обчислювати молярну масу, відносну густину газів. Абстрактні поняття про атоми й молекули набувають реальних кількісних характеристик. Засвоєння знань з теми допоможе учням зрозуміти кількісні відношення між речовинами в хімічних реакціях (добирання коефіцієнтів) і полегшити кількісні розрахунки за хімічними рівняннями.

Далі вивчається тема «Основні класи неорганічних сполук», яка має переважно фактологічний характер, але з акцентом на взаємозв'язку складу, властивостей, застосування речовин і їхнього екологічного впливу. За такої послідовності тем вивчення неорганічних речовин нині набуває теоретичного підґрунтя, яке становлять періодичний закон, будова речовин, кількісні відношення в хімії. Хімічний склад і властивості речовин логічно пов'язуються з розміщенням хімічних елементів у періодичній системі, а в практичній частині програми є змога поступово перейти від простих до складніших хімічних реакцій і розрахункових задач.

Перша тема **9 класу** присвячена дисперсним системам, колоїдним й істинним розчинам. Розглядається будова молекули води, її властивості пояснюються із залученням поняття про водневий зв'язок. Водні

розчини кислот, основ і солей та реакції між ними вивчаються з погляду електролітичної дисоціації. Вводиться поняття про рН розчину, зважаючи на важливість визначення якості харчової та іншої продукції.

Наступна тема має узагальнювальний характер щодо ще однієї групи об'єктів хімічної науки – хімічних реакцій. Формування цього ключового поняття хімії відбувається на якісно новому рівні завдяки розвитку початкових уявлень про хімічну реакцію та можливості залучити попередньо набуті знання про реакції за участю неорганічних речовин. Під час вивчення окисно-відновних реакцій розглядається поняття про ступінь окиснення та правила його визначення у сполуках.

Органічні сполуки вивчаються на рівні молекулярного складу; для вуглеводнів, спиртів і етанової кислоти передбачено також складання структурних формул. Хімічні властивості розглядаються в обмеженому обсязі: реакції горіння для вуглеводнів і спиртів; заміщення з хлором – для насичених вуглеводнів; приєднання водню і броду – для ненасичених вуглеводнів; реакції етанової кислоти наводяться в порівнянні її з неорганічними кислотами. Поняття про гомологію розглядається на прикладі гомологів метану. Ізомерія, правила утворення назв органічних сполук не вивчаються.

Заключну тему основної школи «Роль хімії у житті суспільства» присвячено ключовим світоглядним питанням хімії основної школи про багатоманітність і взаємозв'язки речовин, розглядається місце хімії серед наук про природу, її значення для розуміння наукової картини світу, роль хімічної науки і виробництва для забезпечення сталого розвитку людства.

Вивчення хімії у 8 й 9 класах розпочинається кількогадинним повторенням базових відомостей. Це повторення важливе, оскільки актуалізує знання учнів, збережені у довготривалій пам'яті.

Отже, в основній школі даються відомості з розділів загальної, неорганічної та органічної хімії. Такий зміст курсу хімії забезпечує його відносну завершеність. З одного боку, він дає основи хімічних знань, необхідні для повсякденного життя, загальнокультурної підготовки, подальшого особистісного розвитку тих школярів, які не планують здобувати професії, пов'язані з хімією. З іншого боку, цей курс є підґрунтям для продовження хімічної освіти випускників основної школи як у старшій школі, так і в інших навчальних закладах.

Крім традиційних питань, що стосуються хімічних елементів, речовин і реакцій, увага приділяється висвітленню методів наукового пізнання в хімії, ролі спостереження й експерименту. Зміст матеріалу має чітке спрямування на збереження довкілля і здоров'я людини завдяки увазі до проблем чистоти повітря і

води, вивченню біологічної ролі кисню, озону, води, розчинів, окисно-відновних реакцій, основних неорганічних і органічних речовин, згубної дії алкоголю.

Вивчення хімії потребує раціонального застосування способів дій, **методів і засобів навчання**. Організації навчання хімії сприятиме використання перевірених шкільною практикою групової роботи, проблемного навчання, дидактичних ігор, тренінгових занять тощо. У сучасних умовах важливим методичним орієнтиром є формування в учнів умінь вчитись і його реалізація в самостійній навчальній діяльності. Пріоритетний вибір методики навчання належить учителю.

Важливим джерелом знань, засобом формування експериментальних умінь і дослідницьких навичок, створення проблемних ситуацій, розвитку мислення, спостережливості та допитливості є **хімічний експеримент і розв'язування задач**. Тому в програмі до кожної теми вказано види хімічного експерименту й типи розрахункових задач, а також передбачено досліди, які можна виконувати в домашніх умовах під наглядом батьків.

Виходячи з можливостей кабінету хімії та беручи до уваги токсичність речовин і правила безпеки, учитель на свій розсуд може доповнити хімічний експеримент, як демонстраційний, так і лабораторний.

Формуванню компетентностей учнів сприяє виконання ними **навчальних проєктів**, орієнтовні теми яких (для вибору) наведено в окремій рубриці програми. Учитель і учні можуть пропонувати і власні теми. Проєкти розробляються учнями індивідуально або в групах, учитель може надавати консультацію щодо планування, визначення мети, завдань і методики дослідження, пошуку інформації, координувати хід виконання проєкту. Проєктна робота може бути теоретичною або експериментальною. Тривалість проєкту – різна: від уроку (міні-проєкт), кількох днів (короткотерміновий проєкт) до року (довготерміновий). Результати досліджень учні представляють у формі мультимедійної презентації, доповіді (у разі необхідності – з демонстрацією хімічних дослідів), моделі, колекції, буклету, газети, статистичного звіту, тематичного масового заходу, наукового реферату (із зазначенням актуальності теми, новизни і практичного значення результатів дослідження, висновків) тощо. Презентація й обговорення (захист) проєктів відбувається на спеціально відведеному уроці або під час уроку з певної теми. Робота кожного виконавця проєкту оцінюється за його внеском, індивідуально.

Упродовж року учень виконує один навчальний проєкт (індивідуальний або груповий) із предмета.

Ефективність освітнього процесу можна підвищити завдяки застосуванню сучасних **інформаційно-комунікаційних технологій**. Вони сприяють активізації пізнавальної діяльності учнів, розвитку їхньої самостійності в опануванні знань, формуванню ключових компетентностей, посиленню позитивної мотивації навчання. Електронні освітні ресурси дають змогу унаочнити навчальний зміст, зокрема той, що стосується внутрішньої будови речовин чи хімічних процесів, недоступних для спостереження в умовах шкільної лабораторії.

Посиленню практичної спрямованості хімічних знань сприятиме проведення тематичних навчальних **екскурсій**. Зазначені у програмі об'єкти екскурсій є орієнтовними, учитель може визначати їх на свій розсуд, враховуючи місцеві умови, можливості й обставини.

У програмі не зазначено розподіл годин за темами. Заради досягнення запланованих результатів навчання учитель має право самостійно визначати час, необхідний для вивчення тем, зважаючи на умови функціонування навчального закладу і навчальні можливості учнів. Учитель також може обґрунтовано змінювати порядок вивчення тем і окремих питань у межах одного класу. Перенесення вивчення тем із одного класу до іншого не дозволяється.

7 клас
51 год, 1,5 год на тиждень

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності	Зміст навчального матеріалу	Практична частина
Вступ		
<p>Учень/учениця Знаннєвий компонент <i>називає</i> лабораторний посуд і основне обладнання кабінету хімії; <i>знає і розуміє</i> правила поведінки учнів у хімічному кабінеті та правила безпеки під час роботи з лабораторним посудом і обладнанням кабінету хімії; <i>пояснює</i> призначення лабораторного посуду та обладнання кабінету хімії. Діяльнісний компонент <i>виконує</i> найпростіші лабораторні операції з використанням обладнання кабінету хімії за вказівкою вчителя; <i>дотримується</i> правил поведінки учнів у хімічному кабінеті та правил безпеки під час роботи з лабораторним посудом та обладнанням кабінету хімії. Ціннісний компонент <i>висловлює судження</i> про застосування хімічних знань та історію їхнього</p>	<p>Хімія – природнича наука. Речовини та їх перетворення у навколишньому світі. Короткі відомості з історії хімії. Правила поведінки учнів у хімічному кабінеті. Ознайомлення з лабораторним посудом та обладнанням кабінету хімії, маркуванням небезпечних речовин. Правила безпеки під час роботи з лабораторним посудом та обладнанням кабінету хімії.</p>	<p>Демонстрації 1. Взаємодія харчової соди (натрій гідрогенкарбонату) з оцтом (водним розчином етанової кислоти). 2. Зміна забарвлення природних індикаторів у середовищі побутових хімікатів і харчових продуктів. Лабораторні досліді 1. Дослідження будови полум'я. 2. Ознайомлення з маркуванням небезпечних речовин (на прикладі побутових хімікатів). Практичні роботи 1. Прийоми поводження з лабораторним посудом, штативом і нагрівними приладами. Виконання найпростіших лабораторних операцій. Навчальні проекти 1. Хімічні речовини навколо</p>

<p>розвитку; доцільність маркування небезпечних речовин, які входять до складу харчових продуктів і побутових хімікатів; робить висновки щодо безпечного використання речовин, з урахуванням їхнього маркування; усвідомлює право на власний вибір і прийняття рішення.</p>		<p>нас. 2. Історичне значення вогню.</p>
<p>Наскрізнi змістові лінії</p> <p><i>Здоров'я і безпека. Громадянська відповідальність. Екологічна безпека і сталий розвиток.</i></p> <p>Правила поведінки учнів у хімічному кабінеті. Ознайомлення з маркуванням небезпечних речовин.</p>		
<p>Тема 1. Початкові хімічні поняття</p>		
<p>Учень/учениця Знаннєвий компонент <i>називає</i> хімічні елементи (не менше 20-ти) за сучасною науковою українською номенклатурою, записує їхні символи; найпоширеніші хімічні елементи в природі; <i>наводить приклади</i> простих і складних речовин, хімічних явищ у природі та побуті; <i>пояснює</i> зміст хімічних формул, сутність закону збереження маси речовин, рівнянь хімічних реакцій. Діяльнісний компонент <i>розрізняє</i> фізичні тіла, речовини,</p>	<p>Фізичні тіла. Матеріали. Речовини. Молекули. Атоми. Як вивчають речовини. Спостереження й експеримент у хімії. Фізичні властивості речовин. Чисті речовини і суміші (однорідні, неоднорідні). Способи розділення сумішей. Хімічні елементи, їхні назви і символи. Поширеність хімічних елементів у природі. Ознайомлення з Періодичною системою хімічних елементів. Маса атома. Атомна одиниця маси. Відносні атомні маси</p>	<p>Розрахункові задачі 1. Обчислення відносної молекулярної маси речовини за її формулою. 2. Обчислення масової частки елемента в складній речовині. 3. Обчислення маси елемента в складній речовині за його масовою часткою. Демонстрації 3. Періодична система хімічних елементів. 4. Зразки металів і неметалів. 5. Дослід, що ілюструє закон збереження маси речовин</p>

<p>матеріали, фізичні та хімічні явища, фізичні та хімічні властивості речовин, чисті речовини і суміші, прості й складні речовини, металічні та неметалічні елементи, використовуючи періодичну систему; метали й неметали, атоми, молекули;</p> <p>спостерігає хімічні й фізичні явища;</p> <p>описує якісний і кількісний склад речовин за хімічними формулами; явища, які супроводжують хімічні реакції;</p> <p>використовує Періодичну систему як довідкову для визначення відносної атомної маси елементів;</p> <p>складає формули бінарних сполук за валентністю елементів, план розділення сумішей;</p> <p>визначає валентність елементів за формулами бінарних сполук;</p> <p>обчислює відносну молекулярну масу речовини за її формулою; масову частку елемента в складній речовині та масу елемента в складній речовині за його масовою часткою, обираючи і обґрунтовуючи спосіб розв'язання;</p> <p>дотримується правил поведінки учнів у хімічному кабінеті та правил безпеки</p>	<p>хімічних елементів.</p> <p>Хімічні формули речовин. Прості та складні речовини. Багатоманітність речовин.</p> <p>Метали й неметали. Металічні та неметалічні елементи.</p> <p>Валентність хімічних елементів. Складання формул бінарних сполук за валентністю елементів. Визначення валентності елементів за формулами бінарних сполук. Відносна молекулярна маса, її обчислення за хімічною формулою.</p> <p>Масова частка елемента в складній речовині.</p> <p>Фізичні й хімічні явища. Хімічні реакції та явища, що їх супроводжують. Хімічні властивості речовин.</p> <p>Закон збереження маси речовин під час хімічних реакцій. Схема хімічної реакції. Хімічні рівняння.</p>	<p>(реальний або віртуальний).</p> <p>Лабораторні досліді</p> <p>3. Ознайомлення з фізичними властивостями речовин. Опис спостережень. Формулювання висновків.</p> <p>4. Ознайомлення зі зразками простих і складних речовин.</p> <p>5-9. Дослідження хімічних реакцій, що супроводжуються виділенням газу, випаданням осаду, зміною забарвлення, появою запаху, тепловим ефектом.</p> <p>Практичні роботи</p> <p>2. Розділення сумішей.</p> <p>3. Дослідження фізичних і хімічних явищ на прикладах побутових хімікатів і харчових продуктів.</p> <p>Домашній експеримент</p> <p>1. Взаємодія харчової соди із соком квашеної капусти, лимонною кислотою, кефіром.</p> <p>Навчальні проекти</p> <p>3. Хімічні явища у природі.</p> <p>4. Хімічні явища у побуті.</p> <p>5. Використання хімічних явищ</p>
---	---	--

<p>під час роботи з лабораторним посудом і обладнанням кабінету хімії; виконує найпростіші лабораторні операції з нагрівання речовин, розділення сумішей; Ціннісний компонент усвідомлює необхідність збереження власного здоров'я і довкілля при використанні хімічних речовин; висловлює судження про багатоманітність речовин та значення закону збереження маси речовини; виробляє власні ставлення до природи як найвищої цінності; робить висновки на основі спостережень (за допомогою вчителя).</p>		<p>у художній творчості й народних ремеслах. 6. Речовини і хімічні явища в літературних творах і народній творчості.</p>
<p>Наскрізнi змістові лінії</p>		
<p><i>Здоров'я і безпека</i> Безпечно поводження з речовинами. <i>Підприємливість і фінансова грамотність</i> Закон збереження маси речовин під час хімічних реакцій. Розв'язування розрахункових задач за темою «Масова частка елемента в складній речовині».</p>		
<p>Тема 2. Кисень</p>		

<p>Учень/учениця</p> <p>Знаннєвий компонент <i>називає</i> склад молекул кисню, оксидів, якісний та кількісний склад повітря; <i>наводить приклади</i> оксидів, реакцій розкладу і сполучення; <i>пояснює</i> суть реакцій розкладу і сполучення, процесів окиснення, колообігу Оксигену.</p> <p>Діяльнісний компонент <i>розрізняє</i> процеси горіння, повільного окиснення, дихання, реакції розкладу і сполучення; <i>описує</i> поширеність Оксигену в природі; його фізичні властивості; <i>характеризує</i> хімічні властивості кисню; <i>аналізує</i> умови процесів горіння та повільного окиснення; <i>складає</i> рівняння реакцій: добування кисню з гідроген пероксиду; кисню з воднем, вуглецем, сіркою, магнієм, залізом, міддю, метаном, гідроген сульфідом; <i>використовує</i> лабораторний посуд для добування (з гідроген пероксиду) і збирання кисню; <i>визначає</i> наявність кисню дослідним</p>	<p>Повітря, його склад. Оксиген. Поширеність Оксигену в природі. Кисень, склад його молекули, поширеність у природі. Фізичні властивості кисню. Добування кисню в лабораторії (на прикладі гідроген пероксиду і води) та промисловості. Реакція розкладу. Поняття про каталізатор. Способи збирання кисню. Доведення наявності кисню. Хімічні властивості кисню: взаємодія з простими речовинами (вуглець, водень, сірка, магній, залізо, мідь). Реакція сполучення. Поняття про оксиди, окиснення (горіння, повільне окиснення, дихання). Умови виникнення та припинення горіння. Взаємодія кисню зі складними речовинами (повне окиснення метану, гідроген сульфід).</p>	<p>Демонстрації</p> <p>6. Добування кисню з гідроген пероксиду. 7. Збирання кисню витісненням повітря та витісненням води. 8. Доведення наявності кисню. 9. Спалювання простих і складних речовин.</p> <p>Практичні роботи</p> <p>4. Добування кисню з гідроген пероксиду з використанням різних біологічних каталізаторів, доведення його наявності.</p> <p>Навчальні проекти</p> <p>7. Проблема забруднення повітря та способи розв'язування її. 8. Поліпшення стану повітря у класній кімнаті під час занять.</p>
---	--	---

<p>шляхом; <i>дотримується</i> запобіжних заходів під час використання процесів горіння; інструкції щодо виконання хімічних дослідів та правил безпеки під час роботи в хімічному кабінеті.</p> <p>Ціннісний компонент</p> <p><i>обґрунтовує</i> застосування кисню; <i>оцінює</i> значення кисню в життєдіяльності організмів; озону в атмосфері; вплив діяльності людини на стан повітря; <i>усвідомлює</i> наслідки небезпечного поводження з вогнем, відповідальність за збереження повітря від шкідливих викидів.</p>	<p>Колообіг Оксигену в природі. Озон. Проблема чистого повітря. Застосування та біологічна роль кисню.</p>	
--	--	--

Наскрізнi змістові лінії

Громадянська відповідальність

Умови виникнення та припинення горіння.

Здоров'я і безпека

Безпечне поводження з речовинами.

Колообіг Оксигену в природі. Озон. Проблема чистого повітря.

Екологічна безпека і сталий розвиток

Склад повітря. Проблема чистого повітря.

Застосування та біологічна роль кисню.

Поняття про окиснення (горіння, повільне окиснення, дихання).

Підприємливість і фінансова грамотність

Проблема чистого повітря.

Поняття про каталізатор.

Тема 3. Вода

Учень/учениця

Знаннєвий компонент

називає склад молекули води;

наводить приклади водних розчинів; формули кислот і основ.

Діяльнісний компонент

описує поширеність води у природі, фізичні властивості води;

розрізняє розчинник і розчинену речовину;

складає рівняння реакцій води з кальцій оксидом, натрій оксидом, фосфор(V) оксидом, карбон(IV) оксидом;

Вода, склад молекули, поширеність у природі, фізичні властивості. Вода – розчинник.

Розчин і його компоненти: розчинник, розчинена речовина.

Кількісний склад розчину. Масова частка розчиненої речовини. Виготовлення розчину. Взаємодія води з оксидами. Поняття про кислоти й основи. Поняття про індикатори.

Значення води і водних розчинів у природі та житті людини. Кислотні дощі. Проблема чистої води.

Розрахункові задачі

4. Обчислення масової частки, маси розчиненої речовини, маси і об'єму води в розчині.

Демонстрації

10. Виготовлення розчинів із певною масовою часткою розчиненої речовини.

11. Взаємодія кальцій оксиду з водою. Випробування водного розчину добутої речовини індикатором.

12. Взаємодія карбон(IV) оксиду з водою. Випробування

<p>обчислює масову частку і масу розчиненої речовини, масу і об'єм води в розчині, обираючи і обґрунтовуючи спосіб розв'язання;</p> <p>виготовляє розчини з певною масовою часткою розчиненої речовини;</p> <p>розпізнає дослідним шляхом кислоти і луги;</p> <p>використовує здобуті знання та навички в побуті для раціонального використання води та збереження довкілля;</p> <p>володіє елементарними навичками очищення води в домашніх умовах;</p> <p>Ціннісний компонент</p> <p>обґрунтовує значення розчинів у природі та житті людини;</p> <p>оцінює роль води в життєдіяльності організмів;</p> <p>висловлює судження про вплив діяльності людини на чистоту водойм та охорону їх від забруднень;</p> <p>відповідально ставиться до збереження водних ресурсів.</p>	<p>Охорона водойм від забруднення. Очищення води на водоочисних станціях та в домашніх умовах.</p>	<p>водного розчину добутої речовини індикатором.</p> <p>Лабораторні досліді</p> <p>10. Випробування водних розчинів кислот і лугів індикаторами.</p> <p>Практичні роботи</p> <p>5. Виготовлення водних розчинів із заданими масовими частками розчинених речовин.</p> <p>Домашній експеримент</p> <p>2. Очищення забрудненої води за допомогою власноруч виготовленого фільтру.</p> <p>Навчальні проекти</p> <p>9. Дослідження якості води з різних джерел.</p> <p>10. Дослідження фізичних і хімічних властивостей води.</p> <p>11. Способи очищення води в побуті.</p> <p>12. Збереження чистоти водойм: розв'язування проблеми у вашій місцевості.</p> <p>13. Еколого-економічний проект «Зберігаючи воду – заощаджую родинний бюджет».</p>
<p>Наскрізнi змістові лінії</p>		

Громадянська відповідальність

Очищення води на водоочисних станціях та в домашніх умовах.

Здоров'я і безпека

Хімічні властивості води.

Кислотні дощі.

Екологічна безпека і сталий розвиток

Проблема чистої води. Охорона водойм від забруднення.

Значення води і водних розчинів у природі та житті людини. Кислотні дощі.

Підприємливість і фінансова грамотність

Очищення води на водоочисних станціях та в домашніх умовах.

Охорона водойм від забруднення.

Розв'язування розрахункових задач за темою «Масова частка розчиненої речовини».

Орієнтовні об'єкти екскурсій. Хімічні лабораторії промислових і сільськогосподарських підприємств, науково-дослідних інститутів, вищих навчальних закладів. Пожежна частина. Водоочисна станція. Аптека. Краєзнавчий музей.

8 клас <i>68 год, 2 год на тиждень</i>		
Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності	Зміст навчального матеріалу	Практична частина
Повторення найважливіших питань курсу хімії 7 класу		
Учень/учениця	Найважливіші хімічні поняття.	

<p>Знаннєвий компонент <i>називає</i> хімічні елементи (не менше 20-ти) за сучасною науковою українською номенклатурою, записує їхні символи; <i>наводить приклади</i> формул і назв простих (метали і неметали) і складних (оксидів, основ, кислот) речовин; рівнянь реакцій: добування кисню з гідроген пероксиду і води; кисню з воднем, вуглецем, сіркою, магнієм, залізом, міддю, метаном, гідроген сульфідом, води з кальцій оксидом, натрій оксидом, фосфор(V) оксидом, карбон(IV) оксидом; реакцій розкладу і сполучення.</p> <p>Діяльнісний компонент <i>обчислює</i> відносну молекулярну масу речовини за її формулою, масову частку елемента в складній речовині.</p> <p>Ціннісний компонент <i>критично ставить</i> до власних знань і умінь із хімії.</p>	<p>Прості й складні речовини (кисень, вода). Реакції розкладу, сполучення.</p> <p>Відносна молекулярна маса, її обчислення за хімічною формулою.</p> <p>Масова частка елемента в складній речовині.</p>	
<p>Тема 1. Будова атома. Періодичний закон і періодична система хімічних елементів</p>		
<p>Учень/учениця Знаннєвий компонент <i>формулює</i> періодичний закон; <i>записує:</i> електронні та графічні</p>	<p>Короткі історичні відомості про спроби класифікації хімічних елементів. Поняття про лужні, інертні елементи, галогени.</p>	<p>Демонстрації 1. Періодична система хімічних елементів (довга і коротка форми).</p>

<p>електронні формули атомів 20 хімічних елементів; пояснює періодичність зміни властивостей хімічних елементів (№ 1–20); залежність характеру елементів та властивостей їхніх сполук від електронної будови атомів; наводить приклади лужних, інертних елементів, галогенів. Діяльнісний компонент розрізняє атомне ядро, електрони, протони, нейтрони; періоди (великі й малі), головні (А) та побічні (Б) підгрупи періодичної системи; металічні та неметалічні елементи; характеризує склад атомних ядер (кількість протонів і нейтронів), розподіл електронів (за енергетичними рівнями та підрівнями) в атомах перших 20 хімічних елементів; хімічний елемент (№ 1–20) за його положенням у періодичній системі, зміни радіусів атомів у періодах і підгрупах, металічних і неметалічних властивостей елементів; структуру періодичної системи (періоди: великі й малі, групи й підгрупи (А і Б);</p>	<p>Будова атома. Склад атомних ядер (протони і нейтрони). Протонне число. Нуклонне число. Будова електронних оболонок атомів хімічних елементів № 1-20. Стан електронів у атомі. Електронні орбіталі. Енергетичні рівні та підрівні; їх заповнення електронами в атомах хімічних елементів № 1-20. Електронні та графічні електронні формули атомів хімічних елементів № 1-20. Поняття про радіус атома. Періодичний закон Д. І. Менделєєва (сучасне формулювання). Періодична система хімічних елементів, її структура. Характеристика хімічних елементів № 1-20 за їхнім місцем у періодичній системі та будовою атома. Значення періодичного закону</p>	<p>2. Моделі атомів (віртуальні 3D). 3. Форми електронних орбіталей (віртуальні 3D). Навчальні проекти 1. Із історії відкриття періодичної системи хімічних елементів. 2. Форми Періодичної системи хімічних елементів. 3. Хімічні елементи в літературних творах. 4. Цікаві історичні факти з відкриття і походження назв хімічних елементів.</p>
--	---	---

<p><i>аналізує</i> інформацію, закладену в періодичній системі, та використовує її для характеристики хімічного елемента;</p> <p><i>використовує</i> інформацію, закладену в періодичній системі, для класифікації елементів (металічний або неметалічний), та визначення їхньої валентності, класифікації простих речовин (метал або неметал).</p> <p>Ціннісний компонент</p> <p><i>усвідомлює</i> значення прийому класифікації в науці;</p> <p><i>обгрунтовує</i> фізичну сутність періодичного закону;</p> <p><i>оцінює</i> значення періодичного закону як одного із фундаментальних законів природи.</p>		
Наскрізнi змістові лінії		
<p><i>Підприємливість і фінансова грамотність</i></p> <p>Значення періодичного закону</p>		
Тема 2. Хімічний зв'язок і будова речовини		
<p>Учень/учениця</p> <p>Знаннєвий компонент</p> <p><i>називає</i> види хімічного зв'язку, типи кристалічних ґраток;</p> <p><i>наводить приклади</i> сполук із ковалентним (полярним і</p>	<p>Природа хімічного зв'язку. Електронегативність атомів хімічних елементів. Ковалентний зв'язок, його утворення. Полярний і неполярний ковалентний зв'язок. Електронні</p>	<p>Демонстрації</p> <p>4. Моделі кристалічних ґраток різних типів.</p> <p>5. Зразки речовин атомної, молекулярної та йонної будови.</p> <p>Лабораторні дослід</p>

<p>неполярним) та йонним хімічними зв'язками, атомними, молекулярними та йонними кристалічними ґратками; пояснює утворення йонного, ковалентного (полярного і неполярного) зв'язків.</p> <p>Діяльнісний компонент складає електронні формули молекул; характеризує особливості ковалентного та йонного зв'язків, кристалічної будови речовин з різними видами хімічного зв'язку; визначає вид хімічного зв'язку в типових випадках, полярність ковалентного зв'язку; прогнозує фізичні властивості та практичне використання речовин залежно від виду хімічного зв'язку і типу кристалічних ґраток; використовує поняття електронегативності для характеристики хімічних зв'язків.</p> <p>Ціннісний компонент обґрунтовує природу хімічних зв'язків; фізичні властивості речовин залежно від типів кристалічних ґраток; робить висновки про тип</p>	<p>формули молекул. Йони. Йонний зв'язок, його утворення.</p> <p>Кристалічні ґратки. Атомні, молекулярні та йонні кристали. Залежність фізичних властивостей речовин від типів кристалічних ґраток.</p>	<p>1. Ознайомлення з фізичними властивостями речовин атомної, молекулярної та йонної будови.</p> <p>Практичні роботи</p> <p>1. Дослідження фізичних властивостей речовин з різними типами кристалічних ґраток (наприклад: цукру, кухонної солі, графіту).</p> <p>Навчальні проекти</p> <p>5. Використання кристалів у техніці.</p> <p>6. Кристали: краса і користь.</p>
--	---	---

кристалічних ґраток речовин на основі виду хімічного зв'язку в них.		
<p>Наскрізнi змістові лінії</p> <p><i>Підприємливість і фінансова грамотність. Здоров'я і безпека. Екологічна безпека і сталий розвиток</i></p> <p>Атомні, молекулярні та йонні кристали.</p>		
<p>Тема 3. Кількість речовини. Розрахунки за хімічними формулами</p>		
<p>Учень/учениця</p> <p>Знаннєвий компонент <i>називає</i> одиницю вимірювання кількості речовини, молярний об'єм газів за нормальних умов, сталу Авогадро; <i>пояснює</i> сутність фізичної величини кількість речовини.</p> <p>Діяльнісний компонент <i>установлює</i> взаємозв'язок між фізичними величинами (масою, молярною масою, об'ємом, молярним об'ємом, кількістю речовини); <i>обчислює</i> число частинок (атомів, молекул, йонів) у певній кількості речовини, масі, об'ємі; молярну масу, масу і кількість речовини; об'єм даної маси або кількості речовини газу за нормальних умов; відносну густину газу за іншим газом, обираючи і обґрунтовуючи спосіб розв'язання;</p> <p>Ціннісний компонент</p>	<p>Кількість речовини. Моль – одиниця кількості речовини. Стала Авогадро. Молярна маса. Закон Авогадро. Молярний об'єм газів. Відносна густина газів.</p>	<p>Розрахункові задачі</p> <p>5. Обчислення молярної маси речовини. 6. Обчислення числа частинок (атомів, молекул, йонів) у певній кількості речовини, масі, об'ємі. 7. Обчислення за хімічною формулою маси даної кількості речовини і кількості речовини за відомою масою. 8. Обчислення об'єму певної маси або кількості речовини відомого газу за нормальних умов. 9. Обчислення з використанням відносної густини газів.</p> <p>Демонстрації</p> <p>б. Зразки речовин кількістю речовини 1 моль (або однакової кількості речовини).</p>

<p><i>робить висновки</i> щодо значущості математичних знань для розв'язування хімічних задач.</p>		
<p style="text-align: center;">Наскрізнi змістові лінії</p> <p><i>Здоров'я і безпека. Екологічна безпека і сталий розвиток. Підприємливість і фінансова грамотність</i></p> <p>Розв'язування розрахункових задач за даною темою.</p>		
<p style="text-align: center;">Тема 4. Основні класи неорганічних сполук</p>		
<p>Учень/учениця Знаннєвий компонент <i>називає</i> оксиди, основи, кислоти, амфотерні гідроксиди, середні солі за сучасною науковою українською номенклатурою; <i>наводить приклади</i> основних, кислотних і амфотерних оксидів, оксигеновмісних і безоксигенових, одно-, дво-, триосновних кислот, розчинних і нерозчинних основ, амфотерних гідроксидів, середніх солей. Діяльнісний компонент <i>розрізняє</i> несолетворні й солетворні (кислотні, основні, амфотерні) оксиди, розчинні й нерозчинні основи, кислоти за складом (оксигеновмісні, безоксигенові) та основністю (одно-, дво-, триосновні), середні солі; реакції заміщення,</p>	<p>Класифікація неорганічних сполук, їхні склад і номенклатура. Фізичні властивості оксидів. Хімічні властивості основних, кислотних та амфотерних оксидів: взаємодія з водою, кислотами, лугами, іншими оксидами. Фізичні властивості кислот. Хімічні властивості кислот: дія на індикатори, взаємодія з металами, основними оксидами, основами, солями. Реакція нейтралізації. Ряд активності металів. Реакції заміщення й обміну. Заходи безпеки під час роботи з кислотами. Фізичні властивості основ. Хімічні властивості лугів: дія на індикатори, взаємодія з</p>	<p>Розрахункові задачі 10. Розрахунки за хімічними рівняннями маси, об'єму, кількості речовини реагентів та продуктів реакцій. Демонстрації 7. Зразки оксидів. 8. Взаємодія кислотних і основних оксидів з водою. 9. Зразки кислот. 10. Хімічні властивості кислот. 11. Зразки основ. 12. Хімічні властивості лугів. 13. Добування і хімічні властивості нерозчинних основ. 14. Доведення амфотерності цинк гідроксиду. 15. Таблиця розчинності кислот, основ, амфотерних гідроксидів і солей. 16. Зразки солей.</p>

<p>обміну, нейтралізації; описує поширеність представників основних класів неорганічних сполук у природі; складає хімічні формули оксидів, основ, амфотерних гідроксидів (Алюмінію, Цинку), кислот, середніх солей; рівняння реакцій, які характеризують хімічні властивості основних, кислотних та амфотерних оксидів; кислот, лугів, нерозчинних основ, амфотерних гідроксидів, середніх солей; порівнює за хімічними властивостями основні, кислотні та амфотерні оксиди, луги і нерозчинні основи; класифікує неорганічні сполуки за класами; характеризує поняття амфотерності, фізичні та хімічні властивості оксидів, основ, кислот, солей, амфотерних гідроксидів; установлює генетичні зв'язки між простими і складними речовинами, основними класами неорганічних сполук; обчислює за рівняннями хімічних реакцій масу, кількість речовини та</p>	<p>кислотами, кислотними оксидами, солями. Хімічні властивості нерозчинних основ: взаємодія з кислотами і розкладання внаслідок нагрівання. Заходи безпеки під час роботи з лугами. Хімічні властивості амфотерних гідроксидів: взаємодія з кислотами, лугами (в розчині, при сплавленні). Фізичні властивості середніх солей. Хімічні властивості середніх солей: взаємодія з металами, кислотами, лугами, іншими солями. Генетичні зв'язки між основними класами неорганічних сполук. Поширеність у природі та використання оксидів, кислот, основ і середніх солей. Вплив на довкілля і здоров'я людини.</p>	<p>17. Хімічні властивості солей. 18. Взаємодія кальцій оксиду з водою, дослідження добутого розчину індикатором, пропускання вуглекислого газу в розчин, що утворився. Лабораторні досліді 2. Взаємодія лугів з кислотами в розчині. 3. Взаємодія хлоридної кислоти з металами. 4. Взаємодія металів із солями у водному розчині. 5. Взаємодія солей з лугами у водному розчині. 6. Реакція обміну між солями в розчині 7. Розв'язування експериментальної задачі на прикладі реакції обміну. Практичні роботи 2. Дослідження властивостей основних класів неорганічних сполук. 3. Розв'язування експериментальних задач. Домашній експеримент 1. Дія на сік буряка чи</p>
---	---	---

об'єм газу (н. у.) за відомою масою, кількістю речовини, об'єму одного з реагентів чи продуктів реакції, обираючи і обґрунтовуючи спосіб розв'язання;

використовує сучасну українську номенклатуру основних класів неорганічних сполук; таблицю розчинності кислот, основ та солей для складання рівнянь хімічних реакцій; індикатори для виявлення кислот і лугів;

планує експеримент, проводить його, описує спостереження, робить висновки;

прогнозує перебіг хімічних реакцій солей і кислот з металами, використовуючи ряд активності металів;

дотримується запобіжних заходів під час роботи з кислотами і лугами
розв'язує експериментальні задачі, обираючи і обґрунтовуючи спосіб розв'язання.

Ціннісний компонент

обґрунтовує залежність між складом, властивостями та застосуванням неорганічних речовин;

червоноголової капусти лимонного соку, оцту, розчину харчової соди, мильного розчину.

Навчальні проекти

7. Неорганічні речовини – представники основних класів у будівництві й побуті.

8. Хімічний склад і використання мінералів.

9. Вплив хімічних сполук на довкілля і здоров'я людини.

<p><i>оцінює</i> значення найважливіших представників основних класів неорганічних сполук; <i>висловлює</i> судження про значення хімічного експерименту як способу набуття нових знань; вплив речовин на навколишнє середовище і здоров'я людини; вплив діяльності людини на стан довкілля й охорону від забруднень.</p>		
<p>Наскрізнi змістові лінії</p> <p><i>Громадянська відповідальність</i> Використання оксидів, кислот, основ і середніх солей. Вплив на довкілля. <i>Здоров'я і безпека</i> Розв'язування розрахункових задач за рівняннями реакцій. Заходи безпеки під час роботи з кислотами і лугами. <i>Екологічна безпека і сталий розвиток</i> Розв'язування розрахункових задач за рівняннями реакцій. Безпечне поводження з речовинами. Поширеність у природі та використання оксидів, кислот, основ і середніх солей. Вплив на довкілля. <i>Підприємливість і фінансова грамотність</i> Розв'язування розрахункових задач за рівняннями реакцій.</p>		

Орієнтовні об'єкти екскурсій. Краєзнавчий і мінералогічний музеї.

9 клас

68 год, 2 год на тиждень

Очікувані результати навчально-	Зміст навчального матеріалу	Практична частина
---------------------------------	-----------------------------	-------------------

пізнавальної діяльності		
Повторення найважливіших питань курсу хімії 8 класу		
<p>Учень/учениця Знаннєвий компонент <i>наводить приклади</i> назв і формул речовин, що належать до основних класів неорганічних сполук. Діяльнісний компонент <i>класифікує</i> неорганічні сполуки; <i>порівнює</i> склад і властивості неорганічних сполук різних класів; властивості речовин атомної, молекулярної та йонної будови; <i>характеризує</i> йонний і ковалентний хімічні зв'язки; хімічні властивості основних класів неорганічних сполук. Ціннісний компонент <i>обгрунтовує</i> залежність властивостей речовин від їхніх складу і будови.</p>	<p>Склад і властивості основних класів неорганічних сполук. Хімічний зв'язок і будова речовини.</p>	
Тема 1. Розчини		
<p>Учень/учениця Знаннєвий компонент <i>наводить приклади</i> колоїдних та істинних розчинів, розчинників, суспензій, емульсій, аерозолів, електролітів і неелектролітів, сильних і слабких електролітів,</p>	<p>Поняття про дисперсні системи. Колоїдні та істинні розчини. Суспензії, емульсії, аерозолі. Будова молекули води, поняття про водневий зв'язок. Розчинність речовин, її</p>	<p>Розрахункові задачі 1. Розв'язування задач за рівняннями реакцій з використанням розчинів із певною масовою часткою розчиненої речовини. Демонстрації</p>

кристалогідратів;
пояснює вплив різних чинників на розчинність речовин; утворення водневого зв'язку; суть процесу електролітичної дисоціації.

Діяльнісний компонент

розрізняє компоненти розчину, насичені й ненасичені розчини, катіони й аніони, електроліти й неелектроліти, сильні й слабкі електроліти; рН лужного, кислого та нейтрального середовища;

описує розчинення речовин у воді як фізико-хімічне явище; якісну реакцію на хлорид-іони; виявлення в розчині гідроксид-іонів та йонів Гідрогену;

складає рівняння електролітичної дисоціації лугів, кислот, солей, рівняння реакцій обміну в повній та скороченій йонній формах; рівняння якісних реакцій на хлорид-іони в молекулярній та йонній формах;

розв'язує експериментальні задачі, обираючи й обґрунтовуючи спосіб розв'язання.

обчислює масу, об'єм, кількість речовини за рівняннями реакцій з використанням розчинів із певною

залежність від різних чинників. Насичені й ненасичені, концентровані й розведені розчини. Теплові явища, що супроводжують розчинення речовин. Розчинення як фізико-хімічний процес. Поняття про кристалогідрати.

Електролітична дисоціація. Електроліти й неелектроліти. Електролітична дисоціація кислот, основ, солей у водних розчинах.

Ступінь електролітичної дисоціації. Сильні й слабкі електроліти.

Поняття про рН розчину (без математичних розрахунків). Значення рН для характеристики кислотного чи лужного середовища. Реакції обміну між розчинами електролітів, умови їх перебігу. Йонно-молекулярні рівняння хімічних реакцій.

Виявлення в розчині гідроксид-іонів та йонів Гідрогену. Якісні реакції на деякі йони. Застосування якісних реакцій.

1. Теплові явища під час розчинення (розчинення амоній нітрату і безводного кальцій хлориду у воді).

2. Дослідження речовин та їхніх водних розчинів на електричну провідність (кристалічний натрій хлорид, дистильована вода, розчин натрій хлориду, кристалічний цукор, розчин цукру, хлоридна кислота).

3. Реакції обміну між електролітами у водних розчинах

Лабораторні досліді

1. Виявлення йонів Гідрогену та гідроксид-іонів у розчинах.

2. Установлення приблизного значення рН води, лужних і кислих розчинів (натрій гідроксиду, хлоридної кислоти) за допомогою універсального індикатора.

3. Дослідження рН харчової і косметичної продукції.

4. Реакції обміну між електролітами у водних розчинах, що супроводжуються

масовою часткою розчиненої речовини, обираючи і обґрунтовуючи спосіб розв'язання;

характеризує електроліти за ступенем дисоціації;

визначає характер середовища за значенням рН;

проводить реакції між розчинами електролітів з урахуванням умов їх перебігу; якісні реакції на карбонат-, сульфат- хлорид-іони;

виявляє у розчині гідроксид-іони і йони Гідрогену;

використовує значення рН для характеристики кислотного чи лужного середовища.

Ціннісний компонент

обґрунтовує перебіг реакцій між електролітами у водних розчинах;

оцінює важливість рН розчинів для визначення якості харчової, косметичної продукції тощо;

висловлює судження про значення розчинів у природі та житті людини; про застосування знань щодо виявлення деяких йонів; про роль експерименту в науці.

випаданням осаду.

5. Реакції обміну між електролітами у водних розчинах, що супроводжуються виділенням газу.

6. Реакції обміну між електролітами у водних розчинах, що супроводжуються утворенням води.

7. Виявлення хлорид-іонів у розчині.

8. Виявлення сульфат-іонів у розчині.

9. Виявлення карбонат-іонів у розчині.

Практичні роботи

1. Реакції йонного обміну між електролітами у водних розчинах.

2. Розв'язування експериментальних задач.

Домашній експеримент

1. Виготовлення колоїдних розчинів (желе, кисіль тощо).

Навчальні проекти

1. Електроліти в сучасних акумуляторах.

2. Вирощування кристалів

		<p>солей.</p> <p>3. Виготовлення розчинів для надання домедичної допомоги.</p> <p>4. Дослідження рН ґрунтів своєї місцевості.</p> <p>5. Дослідження впливу кислотності й лужності ґрунтів на розвиток рослин.</p> <p>6. Дослідження рН атмосферних опадів та їхнього впливу на різні матеріали в довкіллі.</p> <p>7. Дослідження природних об'єктів в якості кислотно-основних індикаторів.</p> <p>8. Дослідження рН середовища мінеральних вод України.</p>
--	--	--

Наскрізнi змістові лінії

Громадянська відповідальність

Поняття про суспензії, емульсії, аерозолі.

Розв'язування розрахункових задач за цією темою.

Здоров'я і безпека

Розв'язування розрахункових задач за цією темою.

Поняття про суспензії, емульсії, аерозолі. Колоїдні та істинні розчини.

Безпечне поводження з речовинами.

Електроліти й неелектроліти.

Поняття про рН розчину.

Екологічна безпека і сталий розвиток

Розв'язування розрахункових задач за цією темою.

Поняття про рН розчину.

Застосування якісних реакцій.

Підприємливість і фінансова грамотність

Розв'язування розрахункових задач за цією темою.

Розчинність речовин.

Електроліти й неелектроліти.

Теплові явища, що супроводжують розчинення речовин.

Поняття про рН розчину.

Застосування якісних реакцій.

Тема 2. Хімічні реакції

Учень/учениця

Знаннєвий компонент

знає і розуміє суть понять: хімічна реакція, ступінь окиснення, окисник, відновник, процеси окиснення і відновлення, тепловий ефект реакції, швидкість хімічної реакції;

наводить приклади основних типів хімічних реакцій; відновників і окисників.

Діяльнісний компонент

визначає ступені окиснення елементів у сполуках за їхніми формулами;

розрізняє реакції сполучення, заміщення, обміну, розкладу; окисно-відновні та реакції без зміни ступеня окиснення; екзо- та ендотермічні, оборотні й необоротні реакції;

Класифікація хімічних реакцій за кількістю і складом реагентів та продуктів реакцій: реакції сполучення, розкладу, заміщення, обміну.

Ступінь окиснення. Визначення ступеня окиснення елемента за хімічною формулою сполуки. Складання формули сполуки за відомими ступенями окиснення елементів.

Окисно-відновні реакції. Процеси окиснення, відновлення, окисники, відновники.

Складання рівнянь окисно-відновних реакцій.

Значення окисно-відновних процесів у житті людини,

Демонстрації

4. Реакції розкладу, сполучення, заміщення, обміну, екзо- та ендотермічні реакції.

5. Залежність швидкості реакцій металів (цинк, магній, залізо) з хлоридною кислотою від активності металу.

Лабораторні досліді

10. Вплив концентрації і температури на швидкість реакції цинку з хлоридною кислотою.

Практичні роботи

3. Вплив різних чинників на швидкість хімічних реакцій.

Навчальні проекти

9. Ендотермічні реакції на

<p>окисники і відновники; валентність і ступінь окиснення елемента; <i>складає</i> хімічні формули бінарних сполук за ступенями окиснення елементів; рівняння найпростіших окисно-відновних реакцій на основі електронного балансу, термохімічні рівняння; рівняння оборотних і необоротних реакцій; <i>класифікує</i> реакції за різними ознаками; <i>характеризує</i> процеси окиснення, відновлення, сполучення, розкладу, заміщення, обміну; вплив різних чинників на швидкість хімічних реакцій; роль окисно-відновних процесів у довкіллі; <i>дотримується</i> правил використання побутових хімікатів. Ціннісний компонент <i>обґрунтовує</i> процеси окиснення й відновлення з погляду електронної будови атомів; <i>висловлює судження</i> про значення хімічних реакцій та знань про них у природі, промисловості, побуті;</p>	<p>природі й техніці. Екзотермічні й ендотермічні реакції. Термохімічне рівняння. Оборотні й необоротні реакції. Швидкість хімічної реакції, залежність швидкості реакції від різних чинників</p>	<p>службі людині. 10. Екзотермічні реакції в життєдіяльності живих організмів.</p>
Наскрізні змістові лінії		

Громадянська відповідальність

Значення окисно-відновних процесів у житті людини, природі й техніці.

Здоров'я і безпека. Екологічна безпека і сталий розвиток. Підприємливість і фінансова грамотність

Значення окисно-відновних процесів у житті людини, природі й техніці.

Екзотермічні та ендотермічні реакції.

Оборотні й необоротні реакції.

Швидкість хімічної реакції.

Тема 3. Початкові поняття про органічні сполуки

Учень/учениця

Знаннєвий компонент

знає і розуміє суть понять гомолог, гомологія; поділ органічних речовин за якісним складом на вуглеводні, оксигеновмісні та нітрогеновмісні сполуки;

називає елементи-органогени, найважливіші органічні сполуки (метан і перші десять його гомологів, етен, етин, метанол, етанол, гліцерол, етанова кислота, глюкоза, сахароза, крохмаль, целюлоза, стеаринова, пальмітинова, олеїнова, аміоетанова кислоти), основні продукти перегонки нафти;

наводить приклади гомологів метану; природних і синтетичних речовин, спиртів, карбонових кислот, жирів, вуглеводів;

Особливості органічних сполук (порівняно з неорганічними).
Елементи-органогени.

Вуглеводні

Метан як представник насичених вуглеводнів.
Гомологія. Гомологи метану (перші десять), їхні молекулярні і структурні формули та назви.

Фізичні властивості. Реакція заміщення для метану.

Етен (етилен) і етин (ацетилен) як представники ненасичених вуглеводнів.

Молекулярні і структурні формули. Фізичні властивості. Реакція приєднання для етену й етину (галогенування, гідрування).

Розрахункові задачі

2. Обчислення об'ємних відношень газів за хімічними рівняннями.

Демонстрації

6. Моделі молекул вуглеводнів (у тому числі 3D-проекування).

7. Горіння парафіну, визначення його якісного складу за продуктами згорання.

8. Ознайомлення зі зразками виробів із поліетилену
Виявлення властивостей поліетилену: відношення до нагрівання, розчинів кислот, лугів.

9. Дія етанової кислоти на індикатори.

10. Взаємодія етанової кислоти з металами, лугами.

Лабораторні досліді

<p><i>пояснює</i> реакції горіння органічних речовин, заміщення для метану, приєднання для етену й етину; деякі хімічні властивості етанової кислоти; суть процесу перегонки нафти.</p> <p>Діяльний компонент</p> <p><i>складає</i> молекулярні й структурні формули метану та перших десяти його гомологів, етену, етину, метанолу, етанолу, гліцеролу, етанової та аміоетанової кислот; молекулярні формули глюкози, сахарози, крохмалю, целюлози; рівняння реакцій горіння (метану, етену й етину, метанолу, етанолу), заміщення для метану (хлорування), приєднання для етену й етину (галогенування, гідрування), етанової кислоти (електролітична дисоціація, взаємодія з металами, лугами, солями); загальну схему полімеризації етену;</p> <p><i>розрізняє</i> за складом метан, етен, етин, метанол, етанол, гліцерол, етанову кислоту, вищі карбонові кислоти, глюкозу, сахарозу, крохмаль, целюлозу, мило, природні й гідрогенізовані, тваринні й рослинні,</p>	<p>Горіння вуглеводнів.</p> <p>Поняття про полімери на прикладі поліетилену.</p> <p>Застосування поліетилену.</p> <p>Поширення вуглеводнів у природі. Природний газ, нафта, кам'яне вугілля – природні джерела вуглеводнів. Перегонка нафти. Вуглеводнева сировина й охорона довкілля.</p> <p>Застосування вуглеводнів.</p> <p>Оксигеновмісні органічні речовини.</p> <p>Поняття про спирти, карбонові кислоти, жири, вуглеводи.</p> <p>Метанол, етанол, гліцерол: молекулярні і структурні формули, фізичні властивості.</p> <p>Горіння етанолу. Якісна реакція на гліцерол.</p> <p>Отруйність метанолу й етанолу. Згубна дія алкоголю на організм людини.</p> <p>Етанова (оцтова) кислота, її молекулярна і структурна формули, фізичні властивості.</p> <p>Хімічні властивості етанової</p>	<p>11. Взаємодія гліцеролу з купрум(II) гідроксидом.</p> <p>12. Взаємодія глюкози з купрум(II) гідроксидом.</p> <p>13. Відношення крохмалю до води (розчинність, утворення клейстеру).</p> <p>14. Взаємодія крохмалю з йодом.</p> <p>Практичні роботи</p> <p>4. Властивості етанової кислоти.</p> <p>5. Виявлення органічних сполук у харчових продуктах.</p> <p>Домашній експеримент</p> <p>2. Порівняння мийної дії мила та прального порошку вітчизняного виробника.</p> <p>3. Виявлення крохмалю в харчових продуктах.</p> <p>Навчальні проекти</p> <p>11. Використання полімерів: еколого-економічний аспект.</p> <p>12. Альтернативні джерела енергії.</p> <p>13. Екотрофологія – наука про екологічно безпечне харчування.</p> <p>14. Виготовлення мила з мильної основи.</p> <p>15. Дослідження хімічного</p>
---	---	--

<p>тверді й рідкі жири, білки, поліетилен, природні і штучні жири; порівнює: органічні й неорганічні речовини, крохмаль і целюлозу, склад гомологів метану, насичені й ненасичені вуглеводні; характеризує склад, фізичні властивості метану і його гомологів, етену, етину, етанолу, гліцеролу, етанової кислоти, жирів, глюкози, сахарози, крохмалю, целюлози, білків, поліетилену; визначає дослідним шляхом гліцерол, етанову кислоту, глюкозу, крохмаль; розв'язує розрахункові задачі на обчислення об'ємних відношень газів за хімічними рівняннями та інших раніше вивчених типів на прикладі органічних сполук; дотримується правил безпечного поводження з горючими речовинами, побутовими хімікатами. Ціннісний компонент усвідомлює значення вуглеводневої сировини в енергетиці; природних і синтетичних органічних сполук; моральну та соціальну</p>	<p>кислоти: електролітична дисоціація, дія на індикатори, взаємодія з металами, лугами, солями. Застосування етанової кислоти. Вищі карбонові кислоти: стеаринова, пальмітинова, олеїнова. Мило, його склад, мийна дія. Жири. Склад жирів, фізичні властивості. Природні й гідрогенізовані жири. Біологічна роль жирів. Вуглеводи: глюкоза, сахароза, крохмаль, целюлоза. Молекулярні формули, фізичні властивості, поширення і утворення в природі. Крохмаль і целюлоза – природні полімери. Якісні реакції на глюкозу і крохмаль. Застосування вуглеводів, їхня біологічна роль. Нітрогеновмісні органічні речовини. Поняття про амінокислоти. Білки як біологічні полімери. Денатурація білків. Біологічна роль амінокислот і білків.</p>	<p>складу їжі. 16. Хімічний склад жувальних гумок. 17. Хімічний склад засобів догляду за ротовою порожниною. 18. Друге життя паперу. 19. Джерела органічного забруднення території громади (мікрорайону).</p>
--	---	---

<p>відповідальність за наслідки вживання алкогольних напоїв; необхідність збереження довкілля для майбутніх поколінь; обґрунтовує роль органічних сполук у живій природі; оцінює згубну дію алкоголю на здоров'я; вплив продуктів синтетичної хімії на навколишнє середовище в разі неправильного використання їх; висловлює судження щодо значення органічних речовин у суспільному господарстві, побуті, харчуванні, охороні здоров'я тощо; захисту довкілля від стійких органічних забруднювачів.</p>	<p>Значення природних і синтетичних органічних сполук. Захист довкілля від стійких органічних забруднювачів.</p>	
<p><i>Наскрізні змістові лінії</i></p> <p><i>Громадянська відповідальність</i> Застосування органічних речовин. Отруйність метанолу й етанолу. Захист довкілля від стійких органічних забруднювачів.</p> <p><i>Здоров'я і безпека</i> Безпечне поводження з речовинами. Згубна дія алкоголю на організм людини. Природні й гідрогенізовані жири. Мило, його мийна дія. Біологічна роль жирів, вуглеводів, амінокислот і білків.</p>		

Екологічна безпека і сталий розвиток

Природні й синтетичні органічні речовини.
Вуглеводнева сировина й охорона довкілля.
Захист довкілля від стійких органічних забруднювачів.

Підприємливість і фінансова грамотність

Поняття про полімери.
Переробка нафти.
Мило, його склад.

Застосування органічних речовин.

Тема 4. Роль хімії в житті суспільства

Учень/учениця

Знаннєвий компонент

називає: імена видатних вітчизняних учених-хіміків; найважливіші хімічні виробництва в Україні;

наводить приклади: взаємозв'язків між речовинами; застосування хімічних сполук у різних галузях та у повсякденному житті.

Діяльнісний компонент

характеризує: значення хімії у житті суспільства, збереженні довкілля, для здоров'я людей.

Ціннісний компонент

усвідомлює значення громадянської позиції вченого, причинно-наслідкові зв'язки у природі і її цілісність;

Багатоманітність речовин та хімічних реакцій. Взаємозв'язки між речовинами та їхні взаємоперетворення.

Місце хімії серед наук про природу, її значення для розуміння наукової картини світу.

Роль хімічної науки для забезпечення сталого розвитку людства.

Хімічна наука і виробництво в Україні. Видатні вітчизняні вчені – творці хімічної науки.

Навчальні проекти

20. Видатні вітчизняні хіміки як учені й особистості.

21. Екологічна ситуація в моїй місцевості: відчуваю, думаю, дію.

22. Анкетування учнів навчального закладу щодо їхньої участі у розв'язуванні екологічних проблем місцевості.

23. Дослідження достовірності реклами з погляду хімії.

<p><i>поважає</i> авторське право; <i>обгрунтовує</i>: роль хімії у пізнанні хімічних процесів; <i>критично ставиться</i>: до хімічної інформації з різних джерел; <i>оцінює</i>: внесок хімічної науки в розвиток вітчизняного виробництва; значення хімічних знань як складника загальної культури людини.</p>		
<p><i>Наскрізнi змістові лінії</i></p> <p><i>Громадянська відповідальність</i> Видатні вітчизняні вчені – творці хімічної науки. Значення хімії для розуміння наукової картини світу.</p> <p><i>Здоров'я і безпека</i> Багатоманітність речовин та хімічних реакцій. Взаємозв'язки між речовинами та їхні взаємоперетворення.</p> <p><i>Екологічна безпека і сталий розвиток</i> Хімія та екологія.</p> <p><i>Підприємливість і фінансова грамотність</i> Хімічна наука і виробництво в Україні.</p>		

Орієнтовні об'єкти екскурсій. Водочисна станція. Підприємства з виробництва пластмас, цукровий завод, кондитерська, хлібопекарня.